

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Türk Edebiyatı / Roman

Mario Levi

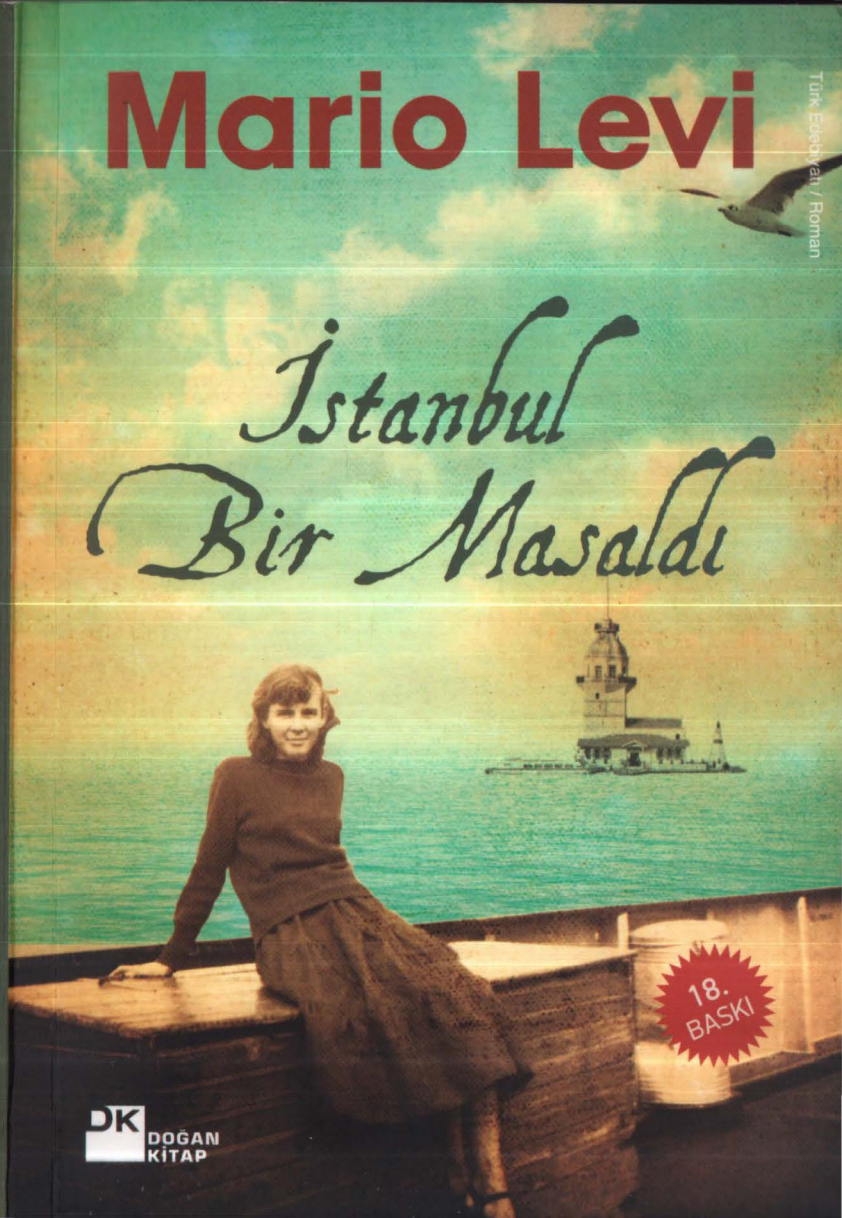
Istanbul Bir Masaldı

Mario Levi

Istanbul Bir Masaldı

18.
BASKI

Mario Levi, 1957 yılında İstanbul'da doğdu. Saint Michel Lisesi'ni ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. İlk öyküsünü 1975 yılında yazdı. 1984'ten başlayarak *Şalom*, *Stüdyo İmge*, *Cumhuriyet*, *Hokka*, *Argos*, *Cumhuriyet Dergi*, *Milliyet Sanat*, *Gösteri*, *Gergedan*, *Varlık* gibi dergi ve gazetelerde yazıları çıktı. İlk kitabı *Bir Yalnız Adam: Jacques Brel*, 1986'da yayımlandı. Üniversite bitirme tezinden hareketle yazdığı romansı bir biyografi olan bu kitabı, 1990 yılında çıkan ve yazarına o yılın Haldun Taner Öykü Ödülü'nü kazandıran ilk öykü kitabı *Bir Şehre Gidememek* izledi. Ertesi yıl ikinci öykü kitabı *Madam Floridis Dönmeyebilir* çıktı. 1992'de (sonradan, yıllar sonra yazacağı *Lunapark Kapandı*'nin "hikâyesinde önemli bir yerde duran bir roman denemesi" olarak nitelediği) bir "uzun hikâye ya da anlatı" olan *En Güzel Aşk Hikâyemiz* yayımlandı. 1999'da çıkan *İstanbul Bir Masaldı*, Levi'ye 2000 Yunus Nadi Roman Ödülü'nü kazandırdı. 2005'te yeni romanı *Lunapark Kapandı* ile 1983-2004 arasında çeşitli gazete ve dergilerde çıkan yazılarını bir araya getirdiği *Bir Yaz Yağmuruydu* yayımlandı. Son romanı *Karanlık Çökerken Neredeydiniz* 2009'da çıktı. 2010 yılında "otobiyografik kurmaca" ya da "anı/roman" denebilecek kitabı *İçimdeki İstanbul Fotoğrafları* yayımlandı.

Mario Levi, halen Yeditepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü'nde Yazı Yaratımı dersleri veriyor. Ayrıca düzenlediği yazı atölyelerinde de Yazı Yaratımı dersleri vermeyi sürdürüyor.

Mario Levi'nin eserleri Doğan Kitap tarafından yayımlanmaktadır.

İstanbul Bir Masaldı

DOĞAN KİTAP TARAFINDAN YAYIMLANAN MARIO LEVİ KİTAPLARI

Bir Yalnız Adam, Jacques Brel
Bir Şehre Gidememek
Madam Floridis Dönemeyebilir
En Güzel Aşk Hikâyemiz
Karanlık Çökerken Neredeydiniz?
Lunapark Kapandı
Bir Yaz Yağmuruydu
İçimdeki İstanbul Fotoğrafları

İSTANBUL BİR MASALDI

Yazan: Mario Levi

Yayın hakları: © Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A.Ş.

Bu eserin bütün hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

I. baskı / Remzi Kitabevi, 1999

II. baskı / Şubat 2011 / ISBN 978-605-111-097-4

Sertifika no: 11940

Kapak tasarımı: Geray Gençer

Baskı: Şefik Basım / Turgut Özal Cad.

No: 137 İkitelli - İSTANBUL

Tel. (212) 549 62 62

Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A.Ş.

19 Mayıs Cad. Golden Plaza No. 1 Kat 10, 34360 Şişli - İSTANBUL

Tel. (212) 373 77 00 / Faks (212) 355 83 16

www.dogankitap.com.tr / editor@dogankitap.com.tr / satis@dogankitap.com.tr

İstanbul Bir Masaldı

Mario Levi

Dedeme...

**Attilâ İlhan'a, Cem Mumcu'ya, Cevat Çapan'a,
Buket Uzuner'e, Süzet Levi'ye, Yelda Karataş'a ve
Ragnhild Berstad'a teşekkürlerimle...**

Bu romandaki hikâyelerde “kullanılan” isimlerin, yerlerin ve tarihlerin, “gerçektekilerle” benzerlikleri, basit bir tesadüften ibarettir. “Uyarı”yı yazar da dikkate almıştır, bu hikâyelerin kahramanları da. Ancak tüm söylenenlere ya da söylenmek istenenlere karşın, anlatılanların “daha önce” yaşananları ya da yazılanları anımsatmasının, yazar açısından hiçbir sakıncası yoktur.

Öndeyi

ya da bu kitapta ‘saklananları’ bulma,
görme ve okuma yöntemleri üzerine

'Burada' anlatılanların ya da kendini yavaş yavaş yazdırmış bu 'uzun hikâye'de bir 'yazı' olarak yaşananların kimi insanları rahatsız edeceğini biliyorum. 'Yazımı', başkalarından, bana bu 'yazıyı' kabul ettirmek isteyenlerden elimden geldiğince uzaklaşarak anlamaya, daha da önemlisi sorgulamaya çalıştığım, hiç bitmeyecekmiş gibi görünen gecelerde de böylesi bir duyguya kapılmıştım. Bana duyurulanları, hayatımın bir yerlerine koymaya çalıştığım gecelerdi o geceler... Beni ben yapan, beni, 'yazımı' başka bir sesle, içimdeki o sesle taşımaya çalıştığım halde, bulduğum tüm gizli köşelere ve oyunlara karşın benden kurtaramayan, köklerini çok uzaklarda, bana kalan bir mirasta arayabileceğim bir duyguydu bu... Bu mirası 'dilimde' yaşamanın hikâyesini anlatmalıydım, bu olasılığın, hayatımdaki, doğduğum, yaşadığım şehirdeki uzantısını, yeteneklerimin, 'sınırlarımın' elverdiği ölçüde görmeli ve göstermeliydim elbet. Bu inancın bana verdiği güçle, daha sakin, daha tanıdık ve güvenilir bir 'kıyıda' yürüyebilirdim bu durumda. Bu 'kıyıyı' bildik sözcüklerle, 'başkalarının' benden beklediği bir kimliğin sularında kalarak dile getirebilirdim. Kendime yakıştırdığım, yakıştıırabileceğim bu durum, yaşadığım, tutunmak istediğim olasılıklardan biriydi ama sadece. Yaşadığım, tutunmak istediğim olasılıklardan biri... Beni, o sakin sularda yüzmeye çalıştığım günlerde, başka sesler de çağırmıştı oysa. Bir tek yerde kalma, bir tek yer için yaşama ve ölme korkusu, başka yerlere, uzun süre kalamadığım, yaşayamadığım o yerlere gitmenin yolunu içimde biraz da bu yüzden, bu olasılığa sonuna kadar inanmadığım için açmıştı. O hayallere bu yüzden kapılmıştım.

Bu yüzden yalan söylemiş, yalanlarla da yaşamayı öğrenmiş, sevdiğlerime ihanet etmişim. Ciğerlerimi, astımıma bakmaksızın, bu yüzden, 'soba kömürününkinin dışında', aklımca 'tüten her şeyin' dumanıyla doldurmuştum. Bana, sevişmenin hiç bilmediğim o karanlık yüzlerini, o karanlık 'çiraklık' günlerimde, tüm cömertliği ve hırçınlığıyla öğreten, arada sırada bir üniversitede sosyoloji hocası olmak istediğini söyleyen, ela gözlü, saçları bal renginde, çilli bir orospuyla bu yüzden evlenmek istemişim. Büyük Oruç Günü'nde Spinoza okumayı bu yüzden tercih etmişim. Pezevenk olmayı bu yüzden düşünmüş, reklam yazarlığını da bu yüzden denemişim. Börek pişirmek ve iyi dolma sarmakla övünen 'namuslu' kadınlardan bu yüzden nefret etmişim. 'Özgürlüğü' konuşan ya da oynayan, ama ellerini yakmayı göze alamadan, sadece konuşan ve oynayan, sonuçta hep o evlerine ve 'miraslarına' bağlı kalan kadınlardan da bu yüzden tiksinişmişim, tüm bu 'bakışlarımı', kendilerini daha iyi koruyabilmek ya da bu dünyayı ellerinde tutabildiklerini birilerine hep gösterebilmek için, bir 'şeyleri' sadece tanımlayarak, o duygulara dokunmaya, gerçekten dokunmaya cesaret edemeden, 'bilimsel' bir temele oturtmaya çalışanlardan da... Bunlar benim yalnızlıklarımdı, benim oyunlarımdı, benim o yıllarda hiç kimseye söyleyemediklerimdi elbet. İçimdeki çocuk, terk edildiğine inanan, kendini birilerine hep göstermeye çalışan çocuk, böyle yaşamayı da gereksinmişti ama. O çocuk bu insanı benden yıllar boyunca istemişti. O çocuk haklıydı. O çocuğun tüm bu 'kepezeliklere' hakkı vardı... O çocuk daha iyi görmenin, tanımanın yollarındandı belki de bunları... Günün birinde yaşayacağıma, daha doğru bir deyişle de karanlığımda bulacağıma inandığım, inanmaktan hâlâ vazgeçemediğim o hikâyeye doğru yeniden ilerlemeyi mi deniyordum öyleyse bu anlama çabasıyla?.. Belki. Kendimi, içimde 'inşa etmeye' çalıştığım bu hikâye adına, kırgınlıklarımı, kuşkularımı, ihanetlerimi hep hatırlayarak, kendime bir kez daha sormam gerekiyor elbette bu durumda. Kendimi, kendime bir kez daha sormam gerekiyor... Başkalarını, söylediklerimle rahatsız edebileceğim duygusunun, başkalarından istesem de istemesem de taşıyıcıydım o duygulardan olup olma-

dığını anlamaya çalışmam gerekiyor. O tarihte yaşadıklarım, bana susmam, öfkemi içime gömerek susmam gerektiğini de öğretti çünkü. Birilerini, birilerine bir ayna tutarak rahatsız etmenin, farklı bir yerden düşünmeye çağırmanın kolay olmadığı bir iklimde doğdum ben de sonuçta. O iklimin 'dilleri' benim sığınağımdı. O iklimin 'dilleri' benim de tutsaklığımdı...

Yola çıktığım günlerde, tüm yaşadıklarım karşı, başkalarını, varlığım, söylemek ve hatırlatmak istediklerimle rahatsız etmek gibi bir amacım yoktu oysa. O günlerde benim de 'anlatmak', yalnızca 'anlatmak' istediğim bir masalım vardı. Bir 'yazı'yı, bir yolculuğu, dünyanın farklı 'ülkelerinde' bir 'kemançı' gibi yaşamının masalıydı bu. Her Yahudi gibi ben de 'ülkesini' doğurmaya, yaşamaya ve bulmaya çalışan bir gezgindim sonuçta. Her Yahudi gibi ben de 'vatansız'dım birilerinin gözünde... Her Yahudi gibi ben de 'sıradan'dım, 'güvenmez ve güvenilmez'dim, 'dilsiz ve yabancı'ydım.. O hikâye, 'hikâyemiz' diyebileceğim o hikâye, nerede, ne zaman, kim için başlamıştı öyleyse?.. Nerede, ne zaman, kim için?.. Ertelemek, umut etmeyi sürdürmek, yaşamak, sonuna kadar, 'onlara' karşı yaşamak ve göstermek ya da 'anlatarak yaşamak', uzun, hiç bitmeyecekmiş gibi görünen bir geceden sonra, yepyeni bir sabahı doğurmak için korumaya çalıştığımız o hikâyelerden miydi bu hikâye de?.. Anlattığımız, daha da önemlisi anlattığımızı sandığımız geçmiş, hangi dilin ya da sözcüklerin geçmişiydi aslında?.. Sorulması kendince bir yürekliliği gerektiren, yanıtları sessiz sedasız küçük cinayetlere, bir şeylerin, adını bir türlü koyamadığımız bir şeylerin bir yerlerde öldürülmesine yol açabilecek sorular biraz da bunlar. O ilişkilerde, tıpkı o aşkın yolcusu gibi, her geçen gün, her insanda, biraz daha çok tükendiğimizi boşuna düşünmemiştik... O ilişkiler, o yılların akışında, bizim belki de daha çok yalnızlığımız olmuştu... Sözcükler, o sözcükler, her zaman bizim sözcüklerimiz değildi çünkü. Sözcükler her zaman bizim sözcüklerimiz değildi... O sözcükler bizim çıplaklığımız, kendimizi yeniden keşfetmemiz de olabilirdi ama, biz 'aslımızdan', bize yalnızca kendi sözcüklerini vermek isteyenler tarafından yavaş yavaş, sinsice koparılmıştık... O sözcüklerin han-

gi sözcükler olduğunu sorabilir miyiz şimdi birbirimize?.. O sözcükleri birbirimizden isteyebilir miyiz, birbirimize hatırlatabilir miyiz?.. Biz yeniden o sözcükler olabilir miyiz?.. Biz yeniden o sözcükler olabilir miyiz?.. Biz, biz olabilir miyiz?..

O ilişkilerde yaşananlar hiç kimsenin 'yanlış' değildi elbet. Hiçbir an, hiçbir 'yanlış' anın sonucu değildi. Yanlış yoktu üstüne üstlük. 'Yanlış' yoktu... 'Yanlış' da yoktu, 'doğru'da... Yaşananlar, yaşanabilenlerle birilerine bırakılmak istenenler vardı sadece. Yaşananlarla, yaşanabilenlerle birilerine bırakılmak istenenler... Ya da... Yaşadığına inanmak, kısa bir süreliğine de olsa inanmak için, birilerine 'gösterilmek' istenenler...

Bu kitap, 'anlatılanlara' böylesi bir açıdan yaklaşıldığında, birkaç şekilde okunabilir bu durumda. İsteyen, bildiklerini yeniden görmek için, kitabın başındaki birkaç sayfalık 'Sığırcıklar' bölümünü okumakla yetinebilir. Bu 'tercihi' yapanlar, kitabı okumuş ve 'görmüş' sayılacaklardır. Bir başkasını, başkalarını anlamak için bu çaba da yeterli olabilir. Böylesi daha önce de yapılmıştı, bu kadarıyla daha önce de yetinilmişti sonuçta... Görüntüler ya da yalnızca görünenler, başkalarına daha önce de yetmişti... Kısa sürede tüketmek, tükettikten sonra da, doğruluğuna, sarsılmayacağına inanılan bir yere koymak, o bildik, bizi o yerlere, gerçek yerlerimize koyan seçimlerdendi... Geriye kalan, bende hâlâ devam eden hikâyeleri taşıyan sayfalarsa, yalnızca 'ayrıntılar' merak edenler içindir. Yalnızca 'ayrıntılar' merak edenler için... 'Ayrıntılarla', 'yitirilen dillerler' bir başkasına birkaç adım atmak isteyenler için... İsteyenler, bu kitabı, ilk sayfasından son sayfasına doğru, kendi adımlarının sesini dinleyerek, duyarak da ilerleyebilir, farklı bölümleri 'atlayarak', ya da 'başka' bir okuma ve önem sırasına koyarak da. Bu 'öneri'nin de yeni bir 'öneri' olmadığını biliyorum. Başka iklimlerde, başka 'yazı'larda ve zamanlarda, bu sesin ardından daha önce de gidilmek istenmişti, biliyorum. Ama ben, böylesi bir 'öneri'yi yapmayı ya da olası tüm yinelemelere karşın hatırlatmayı göze alırken de, 'yazı'nın hayatıma istesem de istemesem de yön veren o dokunuşunu düşünüyorum galiba en çok. 'Parçaları' toplamak, bir araya getirmek yürekliliğini göster-

mek hiçbir zaman kolay olmamıştı. O resme, kendini o resmin içine koyarak, zamanı geldiğinde yeniden bakabilmek, bir yetenekten çok, bir sabrı gerektiriyordu. O resmi görebilmek, gerçekten görebilmek için, bir emek gerekiyordu, bir kendini verme çabası gerekiyordu, bir 'kendindenlik' gerekiyordu. Bir gönül işiydi bu. Bir gönül işi... Yalnızca bir gönül işi... Tıpkı beslemeye, korumaya, yitirmemeye çalıştığımız o ilişkilerde olduğu gibi.. Tıpkı beslemeye, korumaya, yitirmemeye çalıştığımız 'gerçek dilimizle girdiğimiz, bizi bizde büyüten, bizi bize belki de en doğru yoldan gösteren o ilişkide olduğu gibi...

Bu ayrıntıların, kimi, nereye, nasıl götürceğini bilemem elbet. Bir insanın bir başkasına doğru ilerler ya da başkasında, içindeki tüm o eski görüntülerle yürürken, kendi serüvenini, yalnızca kendi serüvenini yaşadığını, bu aşamada bir kez daha yineleme gerek yok. Benim kimi ipuçlarına yaklaştığım yerde, doğduğu, denizini soluduğu ve bir türlü terk edemediği şehre, bambaşka bir pencereden bakmaya çalışan, daha da önemlisi, 'dilini', 'asıl dilini' bulmak için uzun bir yürüyüşü göze almış bir hikâyeye kahramanım vardı. 'Ülke'nin sırrı bu yürüyüşte gizliydi, 'Ülke'nin sınırları bu 'dille' çizilecekti. 'Ülke' bu 'dilin' kendisiydi, bu 'dilin' açtığı ufuktu, bu 'dilin' verdiği, uyandırdığı hayallerdi, 'bu dilin' doğurduğu duyguydu. Hikâyeyse çok eski bir hikâyeydi. Hikâyedeki saat, 'kullanılmış', başka yerlerde 'yaşamış' bir saatti örneğin, hikâyedeki 'ölümler', 'bilinen' ölümlerdendi, hikâyedeki kitap, sabırla, hem gizlenmek, hem de gizlenmemek için yazılmış bir kitaptı. Anlatmaya, kurmaya çalıştığı metni, sığınabileceği tek 'ülkesi' bilen bir insan vardı bu kitapta. Anlattıklarının hem tanığı, hem seyircisi, hem de kahramanı olan bir insan... Anlattıklarının, bir başka deyişle, hem içinde, hem de dışında kalan, kalmaya yargılı görünen bir insan... 'Duvarlar' orada da görülmüştü, 'duvarlar' da 'o ülkenin' sınırlarını çizmiş, daha da önemlisi göstermişti. Bu 'duvarların' yabancıları değildim... Bu 'duvarlar' benim duvarlarımdı... Benim duvarlarım.. 'Dilimde', yeniden bulmak istediğim, 'dilimde' anlatmayı düşlediğim duvarlarım... O tedirginlik böyle açıklanabilirdi, o yanlış adım atma korkusu bu

duvarlar tarihinde aranabilirdi belki de... O korku o duvarlarda gizliydi... İstanbul'un 'batı'ya en yakın yarımadasında, bir 'yabancı' olarak doğmak benim suçum değildi ama. İstanbul'u bir masal gibi yaşamak da benim suçum değildi, başka kitaplardaki insanlara ya da hayatımın bana yön veren hikâye ve oyun kahramanlarına zaman zaman benzemeyi istemek de, 'ötekiler'in sözcüklerini, eski bir yanılsamanın etkisiyle, ayırdına varmaksızın kullanmak, yeni bir yolculuk, bir kurtuluş umudu bilmek de... Benim İstanbul'um bir masaldı sonuçta... Benim İstanbul'um bir masaldı... Bu masal benim hikâyemdi.. Bu masal 'onların' hikâyesiydi... Bu masal bizim hikâyemizdi... Bu masal sizin hikâyenizdi... Bu masal, kendini, kendi şehrinde yabancı hissedenlerin hikâyesiydi... Bu masal, tüm yaşamlara karşın, Boğaz'ın sularını bir ana rahmi olarak görmek istemenin hikâyesiydi... Bu masal, 'yanlış' bir kulaçta ya da kürek sallayıpta, o akıntıların biri tarafından yutulmaktan, bambaşka bir denize sürüklenmekten korkmanın hikâyesiydi... Bu masal, bir masaldı işte...

Sığircıklar

Bir akşam vaktiydi... Gülümsüyordunuz...

Onunla ilk kez nerede, ne zaman, nasıl karşılaştığımı hatırlamıyorum şimdi. Onunla, yeni günlerin, sabahların beklentisiyle, hangi insanları doğurmaya çalıştığımızı da hatırlayamıyorum artık... Tarihimizde, farklı, birbirimize başkalarından istesek de istemesek de getirdiğimiz tarihlerimizde, hiçbir zaman unutamayacağımı bildiğim, hiç kimseye gösteremeyeceğim, beni, bana her geçen gün biraz daha çok veren sayısız fotoğraf da var oysa. Bu fotoğraflar gecelerimizi, paylaşamadıklarımızı, en yakınlarıma bile anlatamadıklarımı da barındırıyordu, tüm yaşadıklarımıza karşın durmaksızın yenilediğim ya da yinelediğim umutlarımı da... Bizim, yıllardır yaşadığım bu şehre, farklı bir pencereden bakan yaz gecelerimiz vardı örneğin. Bir balkondaydık. Akşamsefalarının kokusu, hayatımdaki birçok eski bahçenin yalnızlığını barındırıyordu. O bahçelerin birine o zaman da bir kez daha dokunmak istemiştım. Bir ateşböceğini avuçlarının içine almıştı anem. Ateşböceği, o karanlıkta, o avucun sıcaklığında parıldamaya devam ediyordu. Orada, o köşede, başka ateşböcekleri de vardı. Başka ateşböcekleri de... Onunla, o balkonda ya da o evin bir başka odasında eski şarkılarımı da paylaşmaya çalışmışım sonra. Şarkıların, gerçekten yaşanmış şarkıların içimizden hiçbir zaman gitmeyeceğini, gidemeyeceğini biliyordum çünkü. Kimi şarkıların farklı zamanlara, farklı zamanlar için er ya da geç taşınacağını, taşınmak isteneceğini biliyordum. Şarkılar bizdik, yitirdiğimiz, bir türlü bulamadığımız dilimizdi öylesi zamanlarda. Şarkılar bir türlü bulamadığımız dilimiz ya da başka hikâyelerde,

başka kırgınlıklar adına anlatmaya çalıştığım yanılgılarımızdı. Kimi nesnelerimizi bunun için saklıyorduk, korumakta direniyorduk zaten, kimi eşyalarımız biraz da bu nedenle kimi sevgililerimizde ve aşklarımızda, yalnızca hayallerimizle besleyebildiğimiz aşklarımızda taşıdığımız kamburumuzdu...

O gecelerde, bu birlikteliklerimizde, birbirimize dokunmalarımızda, kendimi ne kadar yenik ve terk edilmiş hissettiğimi de anlatmak istemiştım. Kaleme kâğıda yeniden sarılabılırdım, 'yazı'ma, hiçbir zaman terk edemeyeceğime inandığım 'yazı'ma yeniden tutunmayı deneyebilirdim elbette o zamanlarda. Onunla baş başa kaldığım zamanlar, başkalarını, tüm tasarılarımı, özlemlerimi, yarınlara yönelik umutlarımı, daha da önemlisi ertelemelerimi unuttuğum zamanlardı sonuçta. Deyiş yerindeyse, doğurgan bir ölümdü onunla yaşadığım. Doğurgan bir ölüm... Onun bana dokunuşlarında, bana o geceleri sonuna kadar, tüm benliğimle, tüm zihnim ve cinselliğimle yaşatışında tüm çocukluğum da gizleniyordu çünkü. Tüm çocukluğum, evet... Tüm çocukluğumla, çocukluğumda yitirdiğim tüm çocukluklarım... O günlerde gittiğim o evden de yıllar sonra anlatmak, başkalarıyla paylaşmak istediğim şarkıları hatırlıyorum şimdi en çok...

Hâlâ dost kalışımızı, kendisinden ayrılmaya bir türlü gönül indiremeyişi anlatmakta zorlanıyorum tüm bunları hatırladığımda. Onunla, hayatımın en değerli fotoğraflarını, sözcüklerini paylaşmaya çalıştığım anlarda bile yeterince konuşamadım, konuşmayı başaramadım çünkü. Neden böyle, bu duvarlarımla yaşamıştım ama? Neden, hangi umutlar adına? Kendisini daha çok yaşamaktan, sonuna kadar, tüm olabilirlikleri göze alarak yaşamaktan mı korkmuştum yoksa? Belki... Öteki ilişkilerimizi de bu korku nedeniyle, kendimizi sevdiklerimize bütünüyle veremediğimiz için gereğince taşıyamamıştık, taşıyamıyorduk zaten... Öteki ilişkilerimizi, tutkularımızı da, kendimizi bir yerden sonra gizlediğimiz, gizlemeyi yeğlediğimiz için öldürmüştük... O bunu biliyordu, karşılaştığımız, buluştuğumuz ilk zamanlardan beri biliyordu sanırım. Karşılaştığımız, birlikte olmaya ya da kalmaya çalıştığımız ilk zamanlardan beri... O zamanlar, o çocuğun o evi ara-

dığı, annasiyle birlikte, avuçlarının içinde, sıcaklığında bir ateş-böceğini, en azından bir ateşböceğini sonuna kadar yaşatmak istediği zamanlardı belki de...

O gecelerde cinselliklerimizi tüm insanlarımızla, bizden adını belki de hiçbir zaman koyamadığımız bir şeyleri koparan tüm insanlarımızla paylaşmıştık... O gecelerde hiçbir kitaba alamayacağımız tarihlerimizi de yazmıştık... O bunu biliyordu... O bunu kim için, kimler için yaşattığımı, her geçen gün biraz daha çok anlayabildiğim, anlayabildiğime inanmak istediğim bir eksiklik için yaşattığımı, yaşatmaya çalışacağımı biliyordu... O, tüm bunları bildiği için beni kendisine, yalnızca kendisine istemişti belki de... Kendisine, yalnızca kendisine... Daha çok kendim ya da daha çok kendimde olabileyim diye...

Ondan hiçbir zaman ayrılamadım bu yüzden. Hiçbir zaman... Tüm umutlarıma, insanlarıma ve duvarlarıma karşı... Kimi gecelerde, bulunduğumuz pencerenin kenarından başka gecelere bakıyoruz. Gülümsüyorum, onunla yaşamayı ben de öğreniyorum artık... O gecelerden de, odama beklenmedik, unuttuğumu sandığım seslerle süzülen o sabahlardan da kurtulamayacağımı biliyorum artık... Birbirini, birbirini yaralayarak, örseleyerek seven, tüm olumsuzluklar ve acılarla birlikte sevmeye devam eden insanların, birbirlerinden, hangi kaygılar yüzünden tüm kaçışlara, aldanmalara ve ertelenen sevinçlere karşı kopamayacaklarını da anlamaya başlıyorum çünkü artık...

Onun adı... Onun bendeki adı 'Hüzün'dü... Hüzün... Şimdilik bulabildiğim, onun için, kendim için, yıllar süren beraberliğimiz için bulabildiğim tek ad bu... O, yaşadığımız günlere verebileceği öteki zamanları, duyguları, evleri gibi, başka adlarını da benden gizledi çünkü. Bunu hissediyorum, bunu o aldanmalarımın yol açtığı gecikmelerden sonra daha iyi anlayabiliyorum. Ne var ki tüm gerçek, doğru ilişkiler gibi, bu ilişki de bir emek, bir anlama çabası istiyor. Birlikte olmaya, başka geceleri, başka küçük umutlar için doğurmaya devam edeceğiz bu yüzden. Birlikte kalmaya devam edeceğiz... İstesek de istemesek de... Denizi, denizi gerçekten yaşamadan anlayamıyorsunuz sonuçta. Denizi de, akşamsefaları-

nı da, bir ıhlamur kokusunu da, kaybetmeyi, gerçekten kaybetmeyi de göze alarak yaşamadan, anlayamıyorsunuz. Onun, zamanı geldiğinde öteki adlarını da öğrenebileceğime daha çok inanıyorum bunları düşünürken... Bana bu yolda bir tek fotoğraf bile yetebilir... O fotoğrafın içinde yer alabilmem için, kimi fotoğrafları hiç unutamamam gerekecek ama galiba... O zaman yeniden gülümseyeceğim. O zaman, onca insan arasında, kime, ne için gülümsediğimi hiç kimse anlayamayacak ama...

Kim, kimde, kim için kalmıştı öyleyse?..

Akşam olmuştu... Kadın pencereden baktı. Dışarının sesini dinledi: "Sığircıklar" dedi kendi kendine, "sığircıklar bu yıl da burada... Başkalarının sesleriyle... Tıpkı bizler gibi... Bizler gibi..." Ağlayacak oldu. Başını, yanına gelen kocasının omzuna koydu. Gözlerini kapadı. O akşam, o bahçede, bahçelerinde, bir kez daha çay içeceklerdi... Onlar bir kez daha, anlatılmamış bir Çehov hikâyesindeydiler. O saat bir kez daha aynı zamanı vurmuştu...

Kim, kimde, kim için kalmıştı?..

Olga

Ülkesinin sınırlarını, Şişli'deki o küçük dairesinde, biraz da ayırdına varmaksızın çizmişti. Pırlanta gerdanlığını, sonuna kadar inandığı o masalın prensesi olarak kalabilmek için, tüm hatıraları ve özlemleriyle 'taşımıştı'. Gereğince yaşanamamış aşkların kadınıydı aslında. Meksika'ya gitmek istemişti.

Madam Roza

Onun çocukluğundan, Trakya'daki topraklarından getirdiği, uçsuz bucaksız bir papatya deniziyle, hiçbir zaman unutamadığı bir Rumcası vardı. Bunlar onun, hikâyedeki birçok gizli ve yasak odaya girmesini sağlayan anahtarlarıydı. Hayata en çok, sabrın, halden anlamanın erdemine inanarak bakmıştı. Yüksekalkdırım'daki o şapkacı kadınla girdiği ilişkiye hiç kimse 'dokunmak' istemedi. Ailedeki herkes için, gerçek bir liman olmuştu.

Madam Estreya

Aşkınlı, bu hikâyenin tüm kahramanlarına uzak bir yerde doğurmayı ve 'yaşatmayı' seçmişti. İstanbul'un o farklı yüzünde yaşadıklarını hiç kimse tam anlamıyla öğrenemedi. Ailesine, herkes kendine göre eksildiği zamanlarda, cansız bedeniyle döndü. Bir denizin derinliğini çağrıştıran bakışları vardı. Bu derinliğin anlamını bir tek insan 'gereğince' yakalayabilmişti.

Muhittin Bey

Selahattin Pınar'ın o içli şarkılarını da, Chopin'in 'polonez'leri-

ni de aynı duygular ve kırgınlıklarla sevmiştii. Hikâyede, şarkısını bitirememiş bir kahraman kimliğiyle kalmak ister gibiydi. Hayat onun için 'kötü bir şaka'ydı.

Eva

Rıgalı bir banker ailesinin kızıydı. Üçüncü dereceden kuzeniy-le evlenmeye karar verdiği günleri, kızına, hiç kimseyle paylaşamayacağı bir sırrı taşıdığı günler olarak getirdi. Onun aşklarını hep sırlar renklendirmiş ve anlamlandırmıştı zaten. Odessa'dan İskenderiye'ye gitmeye mecbur kaldığı günlerde, en çok piyano-sundan ayrıldığına üzülyordu.

Schwartz

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ordusunun 'başarılı' subaylarından biriydi. Hikâyeye, İstanbul'da kaybolmuş, belleğini yitirmiş bir kahraman 'kimliğiyle' girdi. Anlatamadığı, yalnızca resmini verebildiği bir ülkesi vardı. O ülkede kalan çiftliğini hiçbir zaman unutamamıştı.

Yasef

'Yağcılık' da önemliydi onun için, dünyanın tüm fıkralarını bilmek de. Kadınlara güvenmek için hiçbir nedeni olmadığına inanmış, son yıllarında, gereğinden fazla yaşadığını sık sık yinelemişti. Oğluna 'o komedyen'i, en azından 'o komedyen'i verebildiğini anlamış mıydı?

Jinet

Hikâyesi çok, uzun uzun anlatılacak bir savaşın içine doğmuştu. Önce Paris yakınlarında bir manastırda, sonra İstanbul'da, sonra da Hayfa'da büyüdüğüne inandı. Başka bir savaşta çok önemli bir parçasını yitirdi. Anlatıcıya, Viyana'da, 'beklenmedik bir zamanda' görüldüğü günlerde, gizleyemediği bir hüznün sularındaydı. Gülümsemek, hep gülümsemek istemişti oysa.

Anriko

Ablasını en çok, o derin kuyuya düşerken aramıştı.

Marsel Algrante

Başka bir tanrının yolundaydı. Galatasaraylıydı. Voltaire'i çok sevmişti.

Arap Sedat

'Kırmalığını', tüm hayatı süresince, onurla taşımış, 'Hafiye' adını verdiği minibüsüyle, ıtriya malzemeleri satmak için, Anadolu yollarında yıllarca dolaşmıştı. Onun içinde, biraz da bu yüzden, hiç kimsenin bilmediği, görmediği, gizli yol haritaları vardı. Müthiş bir taklit yeteneğine sahipti. İstanbul'a yakın o küçük kasaba, sadece kendisi için değil, bu hikâyede kısa bir süreliğine 'görünen' bir başka insan için de çok önemliydi.

Henri Moskoviç

İmparatorluk zamanında büyük servet edinmiş bir tüccarın oğluydu. Adını, bu uzun hikâyeye karışan hiç kimsenin öğrenemediği bir Viyanalı kontesle yaşadıkları, onun için sonun başlangıcı oldu. Rivayetlere göre, dönemin en ünlü şarkıcıları ve aktrisleriyle kısa gönül maceraları yaşadı. Ama onun, doğrusunu söylemek gerekirse, bir tek masal prensesi vardı.

Kirkor Amca

Birçok gizli konuşmaya, 'istemeden' 'kulak misafiri' olmuştu. Beklenmedik bir kaza, onu 'torna ustalığından' uzaklaştırmış, ticarete 'itmişti'. Mösyö Jak'ın en güvenilir dostuydu. Karısından, kendisine midye dolma yapmasını bir türlü isteyememesinin çok anlamlı bir nedeni vardı.

Jülyet

Onun en büyük hayali, 'o sahnede'de, 'Nora'yı oynayabilmektir.

İsyanlarını hep o güzel çekilmiş fotoğraflarında yaşamaya çalıştı. Anlatıcının karşısına güçlü bir kadın kimliğiyle çıkmak istedi. O, aslında, yalnızca şarkılarıyla dans etmişti. Bir tek kızını toprağa verdiği gün ağlıyordu.

Konsolos Fahri Bey

Salacak'taki evi, biraz da bir 'inziva' eviydi. Hikâyenin bir yerlerinde, birçok Türk Yahudisini Toplama Kampları'ndan kurtardığını söylüyordu.

Ani

O 'eksikliğini', hep başka, kolay ayrılabilceği erkeklerde unutmaya çalışmıştı. Hikâyesi buna pek izin vermemişti ama, babasıyla daha iyi anlaşmasının, mutlaka başka, daha sıcak ve gerçek yolları olmalıydı.

Rozi

Sessizliğinde büyük isyanları beslemişti. O fırtınayı dilediğinde anlatabilmesi için, küçük bir 'dokunuşa' ihtiyacı vardı. Bu 'dokunuşu' yaşayıp yaşamadığını hiç kimse öğrenemedi. Ama tüm bunlar, ne yazık ki, çok geç anlaşıldı.

Berti

İstanbul'daki uzun yürüyüşlerine, hayatındaki birçok dünya ve hayat yolculuğuna sığdırmıştı. Sinemayı da çok sevmişti. The Guardian gazetesini okuduğunu göstermeyi de. Birçok 'tanıdığı', onun Cambridge Üniversitesi'nde 'boşuna' okuduğunu söylemişti. İyi bir baba olduğuna inanmak zorundaydı.

Nora

Annesiyle paylaştığı o yağmurun altında, geriye dönmenin imkânsızlığından söz etmişti. Gittiği yer, bir insanın hayalini kurduğu, ama gitmeyi hep 'ertelediği' bir yerdi. Anlatıcı, onu, bu yüz-

den mi birilerine ‘anlatmak’ istedi? Anlatıcı, onu, o eksik kalan ‘şey’ için mi unutamadı? Bunu, çok büyük bir olasılıkla, başka bir zamanda, başka bir hikâye gösterecek. Adı, ‘o oyun’ düşünüldüğünde, yaptıklarına yakışıyordu.

İncilâ Hanım

Konservatuvardaki hocaları, onda geleceğin Seyyan Hanım’ını görüyorlardı. Ancak o, tüm yalnızlıkları ve ‘yanılgıları’ göze alarak, Hugo Fridman’la evlenerek, Londra’da ‘kaybolmayı’ seçmişti. Kanlıca’ya, o eski yalısında bıraktıklarının hatırına, hemen hemen her yıl, denize bakarak rakı içmenin keyfini yitirmemek için dönmüştü.

Mösyö Rober

Sıraselviler’deki o küçük otel odasında göze aldığı ‘geriye dönüş’te, ‘başka’ hayatları hem yaşamış, hem de ‘ıskalamış’ bir insanın fotoğrafları vardı. ‘En gerçek’ evini, İncilâ Hanım’ın Londra’daki küçük dairesinde bulduğunu kabul etmesi de pek kolay olmadı. Prenses Süreyya’nın sigarasını, Monte Carlo’daki o büyük kumarhanede yaktığı geceyi de. Hikâyenin yazıldığı günlerde yaşıyıp yaşamadığı bilinmiyordu.

Mösyö Tahar

Şıklığı, bastonu ve sokağa çıkarkan taktığı kara gözlükleriyle, emekli bir gazeteciden çok, bir şehre mahkûm edilmiş eski bir casusu andırıyordu. Tasavvufun, insanlığa armağan edilmiş, henüz tam anlamıyla keşfedilmemiş, ‘uzun bir şiir’ olduğuna inanıyordu. Casablanca’da, çocukluğunun ve gençliğinin şehrinde bıraktıklarının bilinmesi, hayatının son yıllarındaki dostları tarafından daha iyi anlaşılmasını sağlayabilirdi.

Mösyö Aldo

Kimi zaman Beyrut doğumlu Katolik bir Arap, kimi zaman İz-

mirli bir Levanten, kimi zaman bir ‘Selanik’li, kimi zaman da İstanbullu bir Aşkenaz Yahudisi olmuştu. Hayatının son yıllarını, kimilerine göre Barcelona’da, kimilerine göre Goa’da geçirmişti. Kimilerine göre frengiden ölmüştü, kimilerine göreyse, Suriyeli bir silah tüccarı tarafından bıçaklanarak bu dünyadaki günlerine son verilmişti. Bunlar onun bilinen kimlikleri ve hayatlarıydı. Uluslararası sahtekârlıklarıyla ün yapmıştı. Dünyanın her yerinde ‘tanıdıkları’ olduğu söyleniyordu.

Lola

Budapeşte’de aldığı köklü müzik ve tiyatro eğitiminin kendisine kazandırdıklarıyla, Soho’nun kabarelerinde çok farklı bir sahneye çıkmıştı. O ‘ölüm kampları’ndan kurtulmanın bir bedeli vardı sonuçta. Mösyö Rober’e, o gecelerin birinde rastlaması, hayatını ‘gerçekten’ değiştirmiş miydi?

Carlo

‘Yidişin dışında’ on üç dil bilmekle övünüyordu. Gerçek aşk hikâyelerinin yalnızca denizlerde yaşanabileceğine inanmıştı. Günün birinde, Boğaz’da, kılavuz kaptanlık yapmaya karar veriş bu inanca bağlanabilirdi. Ama o, yalnızca denizde kalmayı seçerken, başka bir insanı beklediğini, sonuna kadar beklemesi gerektiğini de kendisine anlatmak istemişti.

Şükran

O apartmanın, o küçük, karanlık ve ‘ağır kokulu’ dairesinden ‘güneşe’ doğru gitmeyi düşlemişti. Hikâyesi günlük bir gazetenin ‘sıradan’ haberlerinden birinin konusu olabilirdi.

Hüsnü

İstanbul’a, ‘farklı değerlere saplandığı için’ tutunamayanlardandı. Çaresizliğinin, kızına, en zor zamanlarında sarılamamasının nedenlerini, şehrin gece ışıklarına hep yabancı kalışında bula-

bilirdik. Hikâyenin son günlerine kadar Bafra sigarasını elinden düşürmediğini, daha da önemlisi o gazeteyi sakladığını, düşünmek gerekiyordu. Köyüne, 'bir apartman sahibi bile olamadan' dönerken 'duyduklarını' da bu tavırda aramak gerekiyordu.

Anita

Anlatıcıya vermek, anlatmak istediği bir 'adım' vardı. O karşılaşma anları rastlantısal değildi, hikâyenin 'gereği'ydi' aslında. Ancak 'o adım'ın atılabilmesi için, o dağlarda, başka çiçeklerin boy verdiğine inanmak zorundaydı biraz da insan.

Eleni

O eve hapsedilmeyi hak etmemişti. Tepkisini, bir türlü kurtulamadığı odalarında, çırlıçıplak gezerek göstermeyi seçmişti. Hayatına, alımlı bir genç kız olduğu günlerde, maceracı bir subayın girdiği söyleniyordu. O subayın 'bulunması', hikâyenin seyrini bütünüyle değiştirebilirdi.

Tanaş

Perşembe Pazarı'ndaki mezeci dükkânında hazırladığı sandviçleri, 'oradaki' esnaftan birçok 'tanık' yıllarca unutamadı. Kızına gizli bir tutkuyla bağlandığı düşünölmüştü.

Ceri

Büyük bir roket yapmak için, tüm planlarını hazırlamıştı. Harvard Üniversitesi'ne gittiği, günün birinde de, 'meçhul bir tarikat'a girdiği' söylendi. Hikâyenin yazıldığı günlerde, nerede 'kaldığı' öğrenilememişti.

Marcelina

Kimilerine göre 'gerçek bir kadın', kimilerine göreyse 'yalnızca bir düş'tü. Ona, dünyanın herhangi bir şehrinde, beklemediğiniz bir zamanda rastlayabilirdiniz.

Harun

Önce gitarcılığı, sonra da büyük bir şirketteki işletme müdürlüğünü bırakıp, köftecilik yapmayı niçin seçtiği hiçbir zaman anlaşılamadı. Hikâyenin 'anahtar' kişilerinden biriydi ama, o, nedense, kendisini çok az göstermeyi seçti.

Jozef

'O uçsuz bucaksız, bembeyaz ülke'de kimi aradığını, hiç kimseye dilediğince anlatamadı. 'Ada'daki faytonda, şehrin 'ışlıtlarına' en sonunda dönerken, 'taşların yerine oturduğunu' anlamış mıydı?

Niko

Kendisini Selanik'te, sabırla bekleyen bir sevgilisi olduğunu söylüyordu. Adı, iyi bir terzi olmasaydı, 'hırsız yelekçi'ye çıkmayacaktı. İstanbul'dan, 'o talihsiz karar' nedeniyle 'sürüldüğü' günlerde, Mösyö Schurr ile Gesaryan Kardeşler'in zamanından kalma, 'gerçek Sahibinin Sesi' plaklarını, çok yakın bir dostuna, tekrar dönebilmek için, 'emaneten' bırakmıştı. O koleksiyon, o gün bu gündür kayıp. O dostun kim olduğuyorsa hiçbir zaman anlaşılamadı.

Yorgo

Niko'nun kedisiydi. İyi Rumca bildiği, daha da önemlisi iyi rakı içtiği söyleniyordu.

Tant Tilda

Sinemalarında bulduğu hayali pek az insana verebilmişti. O düğün gecesine davet edilmesi durumunda, en azından bir geceliğine, Merle Oberon kadar güzel olabileceğine inanmıştı. Ama 'o sınırın ötesi', içinde sinsice yürümüştü. Hem evliliğinde, hem de tüm aykırı, yasak ilişkilerinde yaşadıklarında, bu uzun yürüyüşün izleri vardı.

Mozes

Gelenekleri, onu sadece birterzi olmaya değil, farklı şehirlerde yaşamaya da zorlamıştı. O Odessalı saat ustası, ona, yıllarca, daha da önemlisi, başka insanlarda da sürecek bir masal vermişti. İstanbul'a, son şehrine, son dikişlerini attığı günlerde, zatürreeye yakalanması çok saçmaydı.

Enrico Weizman

‘İç Savaş’taki büyük bozgundan sonra, Fransa’ya sığınmak zorunda kalmış bir Yahudi İspanyol komünistiydi. ‘O mektubu’ Mös-yö Jak’a göndermeseydi, bu hikâyede yer alamayacaktı. İstanbul’a iki kez gelmişti. İkinci gelişi, çok büyük bir olasılıkla, hikâyenin bir türlü anlatılamamış ‘öteki’ anlarını paylaşmak içindi.

Rahel

Nesim’i, bildiği her yerde bekledi, sevdi, yaşadı, anlamaya çalıştı. Hayata gülümseyerek bakmayı bilmesi, sadece onun kişiliğinden kaynaklanmıyordu. ‘Hayatının pusulasını kaybetmiş’ otistik kardeşini İstanbul’da bıraktığına çok pişman olmuştu ama, kendisini, bir başka coğrafyada kurduğu ailesinden koparamayacağını da çok iyi biliyordu. Tüm bunlar ‘Toplama Kampları’ndan önce’ydi. Eyüp’ün mirasına inanmak, ‘o günler’de de mümkün olmuştuydu?

Muammer Bey

O, papyonunu boynundan hiç eksik etmemişti. Çalışmanın yaşamayı engellediğine, hayatı süresince inanmıştı. Varlık Vergisi günlerinde, birçok insanın gözünden kaçabilecek, önemli bir rolü olacaktı.

Madam Perla

Gün ışığını yitirdikten sonra, hiç kimsenin göremediği yerleri görmüş, hiç kimsenin dokunamadığı yerlere dokunmuştu. Kocası-

nı, kendisine haber vermeden öldüğü için, hiçbir zaman affedememişti. Oğlu, son yıllarında, onu en çok, Şehzadebaşı'ndan döndükleri akşamlardaki güzelliğiyle hatırlamak istemişti. O akşamlar da onların, Haliç'te yüzen bir kayıkları vardı.

Avram Efendi

O hem bir hayat adamı, hem de atelyesinden çıkan her parçanın bir sanat eseri olmasını düşleyen bir antika halı tamircisiydi. Tayyare Piyangosu biletlerinden, eski bir hikâye kahramanı, Mösyö Moiz'le birlikte, Sarıadam'ın Kahvesi'nde oturarak, 'en büyük ikramiye'yi beklediği günler, o yangından çok sonra yaşamıyordu. Sokakta aniden ölme korkusu, o yangının 'yaşattıklarına' bağlanabilir miydi?

Mimiko

Misketlerine bir dünyayı, dahası, farklı ışıkları saklamak istemişti. O adayı, bisikletiyle, baştan sona dolaşabilseydi, birçok 'arkadaşı' ona farklı bir gözle bakacaktı. Tepebaşı'ndaki o lokantada yediği yemekler, onun belki de bu yüzden 'en gerçek' yemekleriydi.

Lena

O bildik filmlerin karelerinden kopmuş gibiydi. Uzun bir ağızlıktan sigara içiyor, hayatın kendisi için, ancak geceyarısından sonra başlayabileceğini söylüyordu.

Nesim

Almanca'ya duyduğu hayranlık, Toplama Kampları'na gönderilmesini engellememişti. O, kimi ayrıntılar düşünüldüğünde, İstanbul'a bağlılığını yitirmemiş gerçek bir Osmanlıydı. Atlas Okyanusu'nun kıyısındaki o küçük şehirde, o ölüm yolculuğundan, Türklüğüne sığınarak kurtulabileceğine inanmıştı. Ne var ki o günlerin kahramanları, kimi ayrıntıları, her zamankinden çok önemsemek ve dikkate almak zorundaydı.

Mösyö Jak

Büyük, uzun, farklı insanların gözünde, hem doğruları, hem de yanlışları barındıran bir mücadelenin insanıydı. O olmasaydı, bu uzun hikâye yazılamazdı. O olmasaydı, o uzun sorgulamalar da göze alınamazdı. Annesi ile babası için yazdığı o İspanya mektuplarında, hayatın inceliklerini de bilen bir insan kimliğiyle çıkmıştı birilerinin karşısına. Masallar da önemliydi onun için, son günlerinde deniz kıyısına gitmek de. Büyük bir bezik ustasıydı. Okka gülünün verdiği duyguya çok derinden bağlanmıştı. Tüm bunlar, onun, o yaz akşamında, Kireçburnu'ndaki o lokantada, o gemilerin önünden geçtiği anlarda duyduklarını daha iyi anlamamıza yetebilirdi.

Masallar ve hatıralar

Estreya'nın yıldızı

Terk edilmelerin ya da kaçınılmaz terk etmelerin acısını yıllar geçtikçe farklı yüzlerle taşımayı da öğreniyordu bir yerden sonra insan. Bazı görüntülerin ardına gizlenmenin büyüsünü de keşfedebiliyordunuz zamanla... Neleri, nerelerde bıraktığınızı arada sırada, bir yalnızlık, bir geriye dönüşsüzlük zamanında içinizdeki insana da söyleyebiliyordunuz.... İçinizdeki insana da... Kendinizi tüm 'çoğalmalara', beraberliklere karşın tek başınıza, tüm sığınmalara ve savunma alanlarına karşın korunmasız, tüm giysilere karşın çıplak hissetseniz de... Anlatamayacağınız, o insanlarla, dilediğinizce gerçeklerinize sahip çıkarak, ayak basamayacağınızı bildiğiniz o yerleri, kendi zamanınızda, yalnızlığınızla yaşatabilmeniz için bu yolun varlığına inanmak zorundaydınız biraz da zaten. Alışlagelmiş, beylik, biraz da içi boşaltılmış bir söyleyişle, oyunun kuralıydı, bu. 'Ötekiler' oradaydı çünkü. Ötekiler oradaydı... Tüm 'bilinen' hikâyelerdeki gibi... Başka zamanlarda, iklimlerde, duygu dünyalarında, hayal edildiğinde yaşanamayan şehirlerde olduğu gibi... Ötekiler oradaydı... Yer değıştirseler, başka yerlere gitseler, size görünmeseler de hep orada kalacaklardı. Başka yerlere gitseniz, başka coğrafyaların keşfine içinizdeki sınırlarla çıksanız da orada kalacaklardı, sizi terk etmeyeceklerdi. Oyun, sizin oyununuz, sahneyse herkesin hazırlığını özel odalarda yaptığı, özel odalarını başkalarına taşımamayı yeğlediği, aynaların çoğu kez görmezlikten gelinmek istendiği, seyircilerin oyuncu da olduğu, olmaktan kaçamayacağı sahnelerdendi. Hazırlık hep birilerinde, birileri için yapılıyordu. Hep biri-

lerinde, gerektiği gibi doğurulan günler için... Oyunlarla çoğaltılan, daha doğru bir deyişle de biriktirilen geceler için...

Küçük doğa yolculuklarıyla, küçük gidişlerle, küçük adımlarla yetinerek yaşadığınız, paylaştığınız hafta sonları için. Sessiz, herkesin bildiği, ama hiç kimsenin yüksek sesle sorgulama yürekliliğini göstermediği bir anlaşmayla...

O çok eski günlerde de böyle yaşanmıştı büyük bir olasılıkla. Temelde değişen, gerçek anlamda değişen ne vardı ki, ne olabilirdi ki zaten?.. Utkuların, yenilgilerin, kırgınlıkların, pişmanlıkların, size zaman zaman farklı ölümlemlerle dönen ayrılıkların görüntülerini düşünebilirdiniz. Ama Mösyö Jak'ın Olga'yı o anlarda herkesten çok özleyişinin, arayışının nedenini daha iyi anlayabilmek için, tüm bu olasılıkları denemenin yanı sıra, direnmeye, yaşananları, yaşanabilenleri savunmaya, doğrulamaya yönelik bir hikâyenin sınırlarına ulaşmayı da bilmek gerekiyordu.

Sınırlara ulaşmayı ya da birilerine tedirgin adımlarla da olsa ilerlemeyi göze alabilmek... İkircimle, biraz da korkarak... O uzun yalnızlık gecelerinde, kimlerin nasıl, hangi görüntüler, kokular ya da seslerle anımsandığını, o hayatlara ancak bir yere kadar alınmış, kabul edilmiş bir konuk, bir oyuncu kimliğiyle tam anlamıyla öğrenmem, bütünü parçalarını gerektiğince, o insanların yaşadığınca, isteyebileceğince birleştirebilmem işte bu yüzden pek kolay değildi. O dehlizlere ben de inmek istemiştım. Gelgelelim tüm o anlama ya da anlatma çabalarına karşın, birbirlerinin engeli, gözcüsü de olabiliyordu oralarda insanlar. Bazı görüntüler ile bazı duygular, o hayatların bir başka bölgesindeydi. Bu bölgenin önemini zamanla ben de anlayacaktım. Ben de... O insanlarda ilerlemeyi bir ölçüde, tüm yan çizmelerime rağmen öğrendikten sonra... Geriye bir kez daha ipuçları, ipuçlarını yakalamayı bilmek, ipuçlarının ya da ayrıntıların ardına, yeni, beklenmedik bir yerde gizlenmiş hikâyeleri yaşamayı, en azından yaşıyormuş gibi yapmayı deneyerek, bir hayalde yürümeyi göze alarak düşebilmek kalıyordu bu durumda... Yalnızca gösterilen, gösterilebilen sahneleriyle, duyurulabilen konuşmalarıyla başkalarının karşısına getirilmek istenen bir oyunun ötesine bu yoldan geçebilirdiniz. Olasılıkların bü-

yüsünden daha önce de, başka hikâyelerde de söz etmiştim...

Jülyetlerin evinde, Madam Estreya için son kez bir araya gelmiştik. Madam Estreya, farklı bir yerde, farklı bir hayat yaşadık-tan sonra, seçtiği yolun gereklerine uygun bir biçimde, 'başkaları-nın' yanında, son anlarını kendine, yalnızca kendine saklayarak ölmüştü. Hiç kimse onun ölümünü o bildiğimiz ölümleri gibi algı-lamamıştı, hiç kimse onun eksikliğini gerçek anlamda duymaya-caktı. O, yıllardır yoktu zaten oralarda... O, yıllar boyunca başka bir hayatta kalmıştı... Cenaze töreninden sonra, 'ailece' paylaşma-mız gereken, yeneceklerin nicedir değişmediği o geleneksel yemekte, yine de bir araya gelmeyi seçmiştik. Bu, son 'vazifeydi'. Bu duy-guyu, hiç kimse, hiç kimsenin elinden alamazdı. Hiç kimse... Hat-ta... Hayat bile... Hayat bile, birilerine bir ihanet olarak görünen o hayatlar bile... O insanlarla ilgili, o insanlar için içimizde taşıdı-ğımız o gizli anları, hiç kimseye hiçbir şey söylemeksizin yeniden yaşamak, kısacık bir zaman dilimine sığdırmak için bir olanaktı en azından bu birliktelik. O insan için, o insanla, o zamanda, o kü-çük kaçışınızı gerçekletirebilirdiniz en azından. O yemekte, böyle-si yemeklerde hep olduğu gibi, biraz da bu yüzden, anılarımız, kü-çük pişmanlıklarımız ve daha önceki ölülerimizle de karşılaşmış-tık. Daha önceki ölülerimizle de... Hayatlar her zaman bizim ha-yatlarımız değildi belki ama, ölümler hep bizim ölülerimizdi... Evde yapılan son duada bile vardı bu. Cennete gittikleri bilinen, daha doğru bir deyişle de gittikleri sanılan aile bireylerinin hatıraları karşısında saygıyla eğilinmeliydi. Haham 'o ölümlerin' adlarını bir bir söyler, topluluk hep bir ağızdan 'cennette' yanıtını verirdi. Yıl-lardır, yüzyıllardır böyle yaşanmıştı, böyle yaşanmak istenmişti, evet... O insanların o andaki görüntüleri sizin görüntülerinizdi, si-zin, her zaman herkese anlatamayacağınız gerçeğinizdi. Geride, o farklı zamanlarda bıraktığınız o insanlardan, o yerlerden, yaşa-dığınız günlere elbette dönebilirdiniz, dönmeyi, oraları gördüğü-nüzü çevrenizdekilere hissettirmeksizin başatabilirdiniz. Eksil-meler, sizin eksilmeleriniz, oyun, herkesin oyunuydu...

Cenaze töreni, Mezarlık'taki küçük sinagogda yapılmıştı. Ar-dında bıraktığı, büyük bir sinagogu dolduracak kadar insanı da

yoktu çünkü Madam Estreya'nın, birinci sınıf bir cenazeyi 'gerek-tirecek' parası da. Kendisini, gerilerde, çok gerilerde bırakılmış birkaç görüntüyle anımsıyorum şimdi. Enikonu silik, bazı ayrıntıları unutulmuş olabilecek birkaç görüntüyle. Hikâyesine, tanımadığım birilerinde bıraktığına inandığım o uzun hikâyesine bu yüzden dilediğimce giremiyorum. Bir şeyler, çok uzaklarda bir yerlerde, bir daha bulunmamasıya kaybolmuş, kaybedilmiş görünüyor. Ona çıkan yollar, kapılar hep kapalıydı, kapalı tutulmak istenmişti sanki. O hep bir yabancıydı, yabancılar içinde bir başka yabancı, yabancılığa, eğer deyiş yerindeyse mahkûm edilmiş ya da yabancılığını bir yerden sonra istemiş bir yabancı. Bir yabancı.. Madam Roza'nın kız kardeşiydi oysa Madam Estreya, ailesinin, hayatı zor tarafından yaşamayı seçmiş, bu yüzden de büyük bedeller ödemek zorunda kalmış, oradakiler tarafından Tant Tilda gibi yadsınmasa, yadsınamasa da hep uzaklarda bir yerlerde bilinmiş, bilinmek istenmiş ikinci kızıydı. Geleneklerin, tüm güzelliklerine, koruyuculuklarına karşın, beraberlerinde getirdikleri öylesine çok acımasızlık ile öylesine çok sesiz sedasız ölüm vardı ki. Hikâye, birkaç ayrıntıyla yetinebilecekler, bir insan hayatı için birkaç cümleyi yeterli bulabilecekler ya da o ailelerde, o geleneklerde kalmayı seçenler için, basit, dahası pek de öyle uzun uzadıya konuşulmak istenmeyecek, konuşulmaya değmeyecek hikâyelerdendi. Kendisine, Trakya'daki uzak, olası akrabalık ilişkilerinden kaldığına inanmak istediğim masmavi gözleriyle ailenin, 'görebildiğim' kadarıyla en güzel kızıydı aslında Madam Estreya. Müziğe meraklıymış, içine kapalı bir kızmış lisede okuduğu yıllarda. Tüm genç kızların birer 'lady' olarak yetiştirildiği, yetiştirilmek istendiği High School'da okumuş. Dickens'i çok sevmiş, kardeşinde, Mösyö Rober'de o okulda hep o tekrar tekrar okuduğu romanların görüntülerini bulmuş. Günün birindeyse, Galatasaray Lisesi'nde okuyan, kendisi gibi içine kapalı bir delikanlıya âşık olmuş. O günlerde her ikisi de öğrenciymiş. Madam Estreya, daha sonraki yıllarda hayatına Muhittin Bey olarak giren, Selahattin Pınar'ın şarkılarına duyduğu yakınlığı, Chopin'in 'polonez'lerine de duyan, şiire düşkünlüğünü pek az insana göstermeye özen gösteren bu 'hassas

çocuk'la nerede, nasıl, hangi rastlantılar sonucunda tanışmıştı? Onu bu tehlikeli, yasak ilişkide, kendisine önerilenden çok farklı bir geleceğe doğru, farklı özemlerle, farklı umutlar için ilerlemeye, hangi duygular ya da eksiklikler çağırmişti? Bunu hiçbir zaman öğrenemedim, öğrenemeyeceğim. Bir kopukluk, o günleri yaşayanların, kendilerine, yalnızca kendilerine saklamak istedikleri zaman vardı sanki burada. Ailede pek konuşulmayan, bir yerlerde reddedilmiş, reddedildikten sonra da bir daha dönölmek istenmemiş konulardan biriydi bu. Ancak, anlayabildiğim kadarıyla, bir hayli sarsıcı, tüm direnmelere, gidişlere, gelişlere karşın, kaçılmayacağı eninde sonunda kabul edilen o aşklardanmış yaşadıkları, tüm sonuçlarına katlanarak, sonuna kadar yaşamayı göze aldıkları, kimilerine göre de birbirlerini kendi mutsuzluklarına, toplum dışındaki yerlerine sürükledikleri o aşklardan. Yalnızca aileleriyle değil, hayat adına da büyük, uzun bir kavgayı göze almaları gerektiğini sanki biraz da bile bile evlenmişler. Bir süre Feriköy'de oturmuşlar. Sonra da çok daha uzakta bir yere, ailelerinden sürgönlüklerini resmileştirmek istercesine, kendilerine enikonu yabancı bir semte, Harem'e taşınmışlar. O zamanlarda oradaki herkese birçok açıdan uzak, çok uzak bir yer olarak görönen, hiçbir Yahudinin yaşamayı düşünemeyeceğı bir semt olarak Harem'e. Öğrenebildiğim kadarıyla bu tercih daha çok Madam Estreya'nın tercihiymiş. Bir tercih evet. Hayat adına, hayattaki yerini belirleme adına, hayatta belki de yalnızca bir kez yapılabilecek bir tercih. Yeni, yepyeni bir gelecek özlemiyle... Farklı, kendinin bilecek bir gelecek özlemiyle, ama, aynı zamanda da, bir isyanı, bir aşka bağlılığı, gerçek bir aşkın çağrısını, bir diğör deyişle de, bir geriye dönmeme kararlılığını birilerine anlatmak için... Bir geriye dönmeme, kararlılığını tüm kırgınlıklarıyla, tüm terk edilmişlik durgularıyla, tüm kendine inanma çabalarıyla taşıyabilmek için... Oraya yerleşmek Muhittin Bey için de pek kolay olmamış. O, tüm hayatı süresince, kendisini hep İstanbul'un o 'başka yakasına' ait hissetmiş çünkü. Bağlılığını, 'aidiyetini', Altı-Yedi Eylül Olayları'nda çocukluk, gençlik arkadaşı Apostol'u, ailesiyle birlikte, tüm kısıtlı olanaklarına karşın evinde barındırarak anlatma olanağını

bulacaktı, olayların hemen ertesinde, sabahın erken vaktinde, altı yaşındaki yeğenini elinden tutup Beyoğlu'na götürerek orada yaşananları, yapılan 'tahribatı' gösterirken, 'İşte ömrün süresince görmemen gereken bir şey!' diyerek, kendisine, öncelikle kendisine kanıtlayacaktı. Özellikle kendisine evet. Bu aşkın göze alınışından yıllar, çok uzun yıllar sonra, o yitik günlere, kim bilir, belki de biraz dönme umuduyla...

Özlemler, kırgınlıklar, küçük sevinçler... Onlar bu aşkı, o küçük dünyalarında, yasak bir aşkın kendilerine getirebileceklerini ya da hayatlarından götürebileceklerini her geçen gün biraz daha çok öğrenerek yaşamışlar. Her geçen gün biraz daha çok... Aşklarını, ödedikleri tüm bedellerle hak ettiklerine inanarak... Başkalarına, geleneklerine, artlarında bıraktıkları hayatların acısına karşın... Başkalarının, yaşanmamış geleneklerin ardına gizlenmeksizin... Bu kararlılık, aileleriyle uzun süre görüşmemelerini, görüşmemeyi seçmelerini açıklamaya yetiyor. Bazı duyguların, hayatların 'gereğince' anlaşılmalrı, belirli bir yere oturtulabilmeleri içinse, 'yine' sabırla beklemek gerekiyordu hiç kuşku yok ki. Aradan yıllar, çok uzun yıllar geçtikten sonra, bayram günleri vesile bilinmiş. Ürkek ziyaretler, ürkek adımlarla göze alınmış. O farklı ya da giderek farklılaşan evler, o ürkek adımlarla anlaşılmaya ve yeniden anlatılmaya çalışılmış. Ama hepsi bu kadarmış, bu kadarıyla kalmış. O boşluğun, onca yılın birikimiyle oluşmuş o boşluğun doldurulması, bazı yolların birleşmesi zaten imkânsızmış. Bağlar, asıl bağlar çoktan kopmuş bulunuyormuş...

Madam Estreya, bir rivayete göre Müslümanlığı seçmiş. Yıldız adını almıştı. Ne var ki zamanla, bu rivayete de bir yalanın yol açtığı anlaşıldı. O uzak coğrafyadaki o zor hayatta bazı zorlukların daha kolay savışılır, üstesinden gelinir kılınabilmesi için böylesi bir tercihin yapılması beklenebilirdi. Dahası bu tercih, çok daha derinlerde aranması gereken başka gerçeklerin ipuçlarını da verebilirdi. Ancak bu karar, tıpkı o sürgünün göze alındığı günlerdeki gibi, yalnızca, Madam Estreya'nın alacağı bir karar olabilirdi. Benim tanıdığım Muhuttin Bey, o yaşananlar karşısında bile, bu kararı doğuracak bir talepte bulunamayacak kadar açık görüşlü, baş-

kasının dilinden anlamayı bilen, ince ruhlu bir insandı çünkü.

Arada sırada, emekliye ayrıldığı yıllarda, 'dükkân'a, Mösyö Jak'ı görmeye gelirdi. Galatasaray'daki Balıkpazarı'na uzaktan, biraz da 'köylüce' bakan Kadıköy Pazarı'ndaki küçük bakkal dükkânını kapattığı yıllardı. Kendisini işte o günlerden hatırlıyorum. Bu ziyaretlerden ne Madam Roza'nın, ne de Madam Estreya'nın haberi vardı galiba. Bu bilgimi kanıtlayacak somut hiçbir veri yok gerçi elimde. Bir diğer deyişle bu gözlemimde de yanılmam, hiç kimse için hiçbir anlam taşımayacak bir hayalin tuzağına düşmem mümkün. Benim istediğim küçük bir olasılığa, bir kez daha inanmak galiba daha çok. Küçük bir olasılığa, günün birinde, gizine girmeyi yeniden denemek isteyebileceğim bir hikâyenin yolunu açmak için, bir kez daha inanmak... Ertelelediğimiz, hep ertelediğimiz, o özelemler adına, oralarda beklettiğimiz o günler adına göze aldığımız o oyunlar düşünüldüğünde hiç de fena sayılmaz... O umut kırıntılarının ardından gitme duygusunu yaşamak, yeni bir güne, bir güne daha sarılmak için hepimize gerekliydi sonuçta...

Hem, tüm bunlar bir yana, bir yerlerde gizlendiğini bildiğimiz, bize, henüz yaşamadığımız için güzel, kirlenmemiş, dokunulmamış görünen o anların büyüğü de vardı. Hikâyeler, biraz da bu yüzden bitmiyordu, bitirilemiyordu belki de, kim bilir...

Gerçeklere, görebildiklerime, bir tanık kimliğiyle yaşayabildiklerime gelince... Koyu bir Cumhuriyet Halk Partiliydi Muhittin Bey. Günlük siyasi olaylarla ilgili değerlendirmelerde koyu bir Demokrat olan Mösyö Jak'la bu yüzden sık sık tartışırdı. Dükkânda yapılan bu tartışmalar, hayata bir nebze renk katmak, başka hayatları kendine göre örtmek içindi de biraz. Günlük olayların herkesçe bilinen, herkesçe konuşulabilen yüzü, herkese açılmayan o hayatların kalkanıydı ya. Onları, tüm bu kaçışlara karşın, adını koyamadığım, tanımlayamadığım bir duyguda birleştiren bir yer vardı gene de. Hayatın o zor yanlarının yeniden görüldüğü zamanlarda paylaşılmıştı sanırım o yer. Onların, bunun için, o yer için fazla sözcüğe gereksinimleri yoktu. Onları birbirlerine bağlayan sevgi, belki de bu yüzden derin, 'fazlaca' dışavurulmadan yaşanan bir sevgiydi... O seyrek dükkân ziyaretleri-

nin yapıldığı günlerde, birlikte mutlaka Borsa Lokantası'na yemeğe giderlerdi. Bu yemeklerin bir ikisinde ben de bulundum. Mösyö Jak, o yemeklerde, değişen günlerden, insanlardan, çirkinleşen bir İstanbul'dan söz etmişti. Yaşadıkları şehrin her geçen gün biraz daha çok dışında kalıyorlardı. O yemeklerde birkaç kez 'Hayat kötü bir şaka' demişti Muhittin Bey. Hayat kötü bir şaka... Basit, kolay tüketilebilecek bir şarkının sözleri gibiydi ilk bakışta bunlar. Ama biraz düşündüğünüzde, basit sözcüklerle birçok insanın hayatının en doğru şekliyle nasıl özetlenebildiğini de görebiliyordunuz. Hayat kötü bir şaka... Mösyö Jak bu duygunun yabancıysa değildi, bu duyguyu tüm benliğiyle yaşayan, taşımayı bilen bir insana uzak kalamazdı. Onun, bacanağını, ailenin birçok bireyi gibi, 'El Turko' olarak görmediği, göremediği bir zaman da vardı eminim. O yere anlam veren, sadece hissedilen, hiç kimseye anlatılamayacak bir zamandı bu bence.

Dükkândaki o hararetli tartışmalardan anlayabildiğim kadarıyla, Madam Estreya da Halk Partili olmuştu. 'O günleri', İsmet Paşa dönemini yaşamış bir Yahudinin kolay kolay yapamayacağı bir tercihti bu. Ancak onun, 'o hayatlara', ailesine tepki duymak için öylesine çok nedeni vardı ki.

Günün birinde, bir akşam vakti, yıllardır beraber yaşadığı kadına ud çalar, Selahattin Pınar'ın şarkılarından birini söylerken aniden ölüvermişti Muhittin Bey. Aniden, şarkıyı bitiremeden, başını udun üzerine dayayarak, hafiften gülümseyerek... Bir kalp sektesi olmalıydı... Hepsi bu kadarmış. Şaka yapıyor gibiymiş... Muhittin Bey'in son gösterisiydi bu belli ki, hayata bakışını, hayattaki duruşunu dile getiren son gösterisi. Onun, 'hayat kötü bir şaka' tümcesini sanırım bu yüzden hiçbir zaman unutamadım. Şarkı da bitmemişti üstüne üstlük. Bu görüntü, bu 'sonsuzluk anı' o dünyaya öylesine çok yakışıyordu ki... Cenaze işleriyle Mösyö Jak ilgilenmişti. Önemsenmeye değer bir ayrıntıydı bu bana kalırsa...

Estreya ile Muhittin'in hikâyesi böylesine bir hikâyeydi işte. Çocukları olmamıştı. Bunun bir nedeni var mıydı? Bilinçli bir seçim miydi bu? Belki. Madam Roza'ya göre, bu 'seçimin' hem anlaşılabilesi, hem de savunulabilesi nedenleri vardı. Mösyö Jak'a gö-

reyse kolay kolay yanıtlanamayacak, yanıtlanmak istenmeyecek sorulardan biriydi bu. Muhittin Bey'le bu konuda, önemli, çok önemli bir sırrı paylaşmıştı sanki. Başka bir yerde, iki başına taşınmaya çalışılmış bir hayatı, en azından bir yüzüyle açıklayabilecek, anlatabilecek bir sırrı. Bu sır, ölümlerle birlikte götürülen o sırlardandı...

Madam Estreya, Muhittin Bey öldükten sonra ailesine dönmemiş, dönmek bir yana, yıllar önce bıraktığı, bırakmaya mecbur kaldığı o evlere, insanlarına ziyaretlerini sıklaştırmayı bile denemişti. Kapılar kapanmıştı, kapatılmıştı bir kere. Hayatlar başka hayatlardı artık. Hatırlayabildiğim kadarıyla o da iki yıl içinde ölmüştü zaten. Hayatını değiştirmeyi göze aldığı adamı fazla bekletmeden, tek başına uzun süre yaşamak zorunda kalmadan. Öldüğünü bir komşuları bildirmişti. Kimi komşuların böyle hikâyelerde hep böyle rolleri hep vardı zaten.

Arada sırada, bütün bunları, bu hikâyeyi düşünürken, Mösyö Rober ile Tant Tilda'nın ablalarına neden hiç sahip çıkmadıklarını sorarım kendime. O ilişkilerde benim bildiğim, öğrenemediğim birçok gidiş dönüş yaşanmıştı hiç kuşku yok ki. Bana gelmemiş, sadece birilerinde kalmış günlerin, gecelerin varlığına sonuna kadar inanmak istiyorum bu durumda. Ama bir kopukluk yaşanmışsa, bir kopukluk, bir hayatı doğrulamak adına tüm sonuçlarıyla göze alınmışsa, bu kopukluğu seçen mutlaka Madam Estreya olmalıydı bu hikâyede. Gerisi, başkaları açısından sadece bir kaçıştı, bir teslimiyetti, bir umarsızlıktı ancak. O, kapılarını gerektği gibi kapamasını bilenlerdendi çünkü. Bu uzun sürgünde, yaşanan günler adına savunulacak, savunulmaya değecek bir anlam bulunamazdı yoksa.

Cenaze sonrası yemeğine biraz da 'görev' duygusuyla katıldığı-mız Madam Estreya hayatımda hep bu kimliğiyle, bir yerlere, bir şeylere hep uzak kalmayı seçmiş ya da uzak kalmak zorunda bırakılmış, uzun bir yolculuğu kendinde yaşamayı ve öldürmeyi yeğlemiş, ama tüm bunların karşısında kendinden utanmamayı, kendini sevmeyi, daha da önemlisi, tüm bedelleriyle yaşamayı, taşımayı öğrendiği yalnızlığını 'kazanmış' bir kadın kimliğiyle

kaldı işte. Yaşamayı seçtiği coğrafyadan, terk ettiği coğrafyaya döndüğünde, kendisiyle, daha da doğrusu bedeninin geride bıraktığı imgeyle, bana her zaman etkileyici gelmiş o küçük tören aracılığıyla vedalaşacak, iç çamaşırından bir parçayı yırtacak, yırtması gerekecek hiç kimsesinin kalmayışını da bu kazançla açıklayabilirim belki. O akrabaların hiçbiri o evde değildi artık, evet. Madam Roza ölmüştü, Mösyö Rober Londra'da, İstanbul'a bir daha dönemeyeceği bir yerdeydi, Tant Tilda, çağrılara karşın gelmemiş, ablası için son duayı, sinagogda, tek başına yapacağını söylemişti. Ruhuna o son dua, 'Kadiş' duası bile okunmamıştı. Yaşanan zamanlara, acılara, bir mizah penceresinden de bakmayı iyi kötü öğrenebildiğim günlerdi. Seyircisi olmaktan hoşlandığım küçük bir gösteriyi kaçırmam anlamına geliyordu bu durumda bu duanın okunamaması. Daha önceki 'kalabalık' dualardan biraz daha farklıydı durum. İnsanlar oralarda, hep birlikte, söylediklerini hiçbir zaman anlamadan, yüzlerce, binlerce kez, kendilerine uzak, anlatılamayacak kadar uzak bir dünyanın diliyle, öğretildiği gibi, 'gerektiği' gibi, düzen için, her şeyin yolunda gittiğini göstermek için, ama sonuçta, kendilerine yabancı kalarak dua etmişlerdi. O anları hiç unutmadım. Emindim, onlar bu duanın İbraniye bile olmadığını, o eski Babil Sürgünü'nden getirilmiş bir sesleniş olduğunu bile bilmiyorlardı. Dua ederken, farklı sözcüklerle, özellikle farklı sözcüklerle birbiriyle bir arada olmanın doğurduğu o güven duygusunun, kelimelere dökülemeyecek, sadece yaşanacak o sıcaklığın önemini göz ardı edemem elbette. İnsanın, farklılığını istese de istemese de hissettiği, o farklılıktan kaçamayacağı bir yer vardı sonuçta. Tüm bunlar bir yana, o duada yaşanan duygunun, daha özel bir dünyaya doğru ilerlemek istemeniz durumunda, ayrılıkla, son hatırlamayla ilgili bir duyguyla ilintilendirilebileceğini de düşünebilirdiniz...

Sözcükler, farklı dünyalarda, farklı, çok özel çağrışımlarla anlam kazanmışlardı... Madem Estreya için okunamayan dua böyle bir duaydı işte. Hayatı süresince göze aldığı o anlaşılma savaşı düşünüldüğünde kendisine öylesine uygun bir durumdu ki bu. O, öldükten sonra bile, başkalarında uyandırdığı ya da bıraktığı

duyguda anlaşılmadan kalmak istemiyordu... Yaşananların şiirsel yanıydı bu hiç kuşku yok ki, benim, onun için bulduğum, ona yakıştırdığım oyunun bir parçasıydı sadece. Gerçekse elbette farklıydı. Dua okunamamıştı, çünkü, bu duanın okunabilmesi için orada en az on erkeğin hazır bulunması gerekiyordu. Oysa biz, o buluşmamızda, kadınlı erkekli sekiz kişilik bir 'aile' olabilmiştik ancak. Bir kez daha eksiktik anlayacağınız, birileri bir kez daha başka, yanlış bir yerde kalmıştı. Her açıdan, kelimenin tam anlamıyla her açıdan terk edilmişti bir diğer deyişle Madam Estreya. Ölümünde bile... Estreya Yıldız demekti. Ama onun yıldızı birileri için hiçbir zaman parlamamıştı... Birileri için... O anlaşmaları seçenler için...

Anlamak, anlamayı denemek... Bana, sadece Babil Sürgünü'nü değil, içimde şimdi farklı birer masal gibi yaşayan, İbrahim Peygamber'in, Süleyman Peygamber'in, Yusufun, Davut'un serüvenlerini de uzun uzadıya anlatan Mösyö Jak için de önemli olmalıydı bu cümle. Ölüm, insanları farklı, çok derinlerde yaşanan yalnızlıklarla karşı karşıya bırakıyordu. O günkü Mösyö Jak, o oyunun, o oyunların çok ötesinde bir yerlerde, hiç kimsenin ulaşamayacağı bir yalnızlığın içindeydi sanki. Bunu, bir küçük tören duygusuyla yaşanan o dualardan sonra, her şeyin yıllar, birçok hayatı tüketecek kadar uzun yıllar boyunca aynı kaldığı, değişmediği ya da değişmemesi gerektiği o sofraya oturmayıp, tabağına Jülyet tarafından konan iki üç zeytin tanesini, bir parça beyaz peyniri, anasonla yapıldığında, adı 'rakı'ya çıkan ev bisküvisini ve çok sevdiği için sona saklayacağını bildiğim 'borekita'yı, Madam Roza'nın yapmakta, özellikle de hamurunun kıvamını tutturmada çok usta olduğu, bana sık sık bir yerlerde bırakılmış yaz sabahlarını hatırlatan o böreği, salonda, 'kendi köşesinde', örtüsü çıkarılmamış o koltuklarından birine oturarak, hemen hemen hiç konuşmayarak, rakısını da sindire sindire yudumlamayı göz ardı etmeksizin yiyişinden anlamak mümkündü. Onu şimdi bir kez daha o çerçevenin içine koyabiliyorum. Önünde, kadehini koyduğu, Berti ile Jülyet'e, Madam Roza öldükten sonra, 'küçük, ama hiçbir zaman unutulamayacak bir olayın hatırası' için hediye et-

tiği o sedef kakmalı sehpa vardı. O sehpanın desenlerinde gezdiriyordu parmaklarını. Her şey, o anda bir araya gelen, o patlıcanlı börekle o rakının çağrışımının, o sehpayla o sehpanın içinde kalan, ama insanı bambaşka bir yolculuğa çıkaran desenlerin doğurduğu her şey, bir yerlerde bırakılmış hayatların, 'hayatlarının' ipuçlarını veriyordu. Madam Roza da ölmüştü, Olga da. Kalmaya, sonuna kadar yaşamaya yazgılı olduğu bir yer vardı artık. Bu yer, onca farklı zamandan sonra ilk kez kendi yeri idi belki de. Zaman ilk kez doğru yerindeydi, ilk kez kaçırsız, yalansız ve ertelemezdi... Onun cebindeki o eski, köstekli saate uzun uzun, biraz da derin bir kederle bakarkenki gülümsemesini ancak böyle açıklayabilirdim. Orada, o gümüş saate gizlenen tarihi, daha da doğrusu hikâyeleri biliyordum. Farklı iklimlerde, farklı zamanlara inanmış insanlar vardı o yollarda... Birbiriyle bambaşka bir dille konuşan bu insanlar, o çerçevede, o saatin ayrıntılarında buluşuyordu. Bu ayrıntılara inanmıştım. O odalara gerçek anlamda girip giremeyeceğimiye yalnızca kendi zamanım gösterecekti, gösterebilirdi. Girdiğim odaların birinde kalabilir, gizlenmek, kaçışımı yaşamak isteyebilirdim. Tehlikeli bir yoldu bu hiç koşku yok ki. Ama o insanlara bakarken kendimi görmeyi, kendimden daha başka türlü nasıl isteyebilirdim ki...

Odessalı saat ustası

Bazı aşkların hiçbir zaman bitmeyeceğini, ayrılıklara karşın hayatın içinde bir yerlerde, tıpkı ölümlerden sonra devam eden o ilişkiler gibi, sessiz sedasız yaşamaya devam ettiğini, bazı sözcüklerin, resimlerin, nesnelerinse, o uzun yolda, her geçen gün biraz daha çok anlam, dahası yaşanırılık kazandıklarını kaçınıcı kez anlatmak, birileriyle paylaşmak isteyişim bu? O yolun uzun, çok uzun bir yol olduğuna inanmamı sağlayacak birçok nedenim var artık. Bunun için Olga'yı Mösyö Jak'a, zamanın sorgulandığı her yerde biraz da pişmanlıkla anımsatan, anlamını, ne gizlemeli, daha çok o küçük, yasaklı gecelerde bulan o saatin hikâyesini düşünebilirim örneğin. Zaman, kimi insanlarda bazı kopamamalarla, gidememe-

lerle akıp gitmişti. Bazı sağırlıkların, geriye dönüşsüzlüklerin acısınıysa, sözcüklerin bittiği yerde, 'kendinden bir şeyler'le anlatmak, anlatabilmek gerekiyordu. Herkes, içindeki o ufuk çizgisinde, o ölümsüzlüğe şöyle ya da böyle ulaşmaya çalışıyordu ya...

O köstekli, eski 'Ukrayna saati'nin, Mösyö Jak'ın hayatına girdiği geceyle ilgili, hiçbirimizin, hiçbir zaman gerektiğince anlayamayacağı, yalnızca iki insan arasında kalacak bazı anları, ayrıntıları vardı hiç kuşku yok ki. Bakışlardan, bu sözlerin ardına gizlenmek istenenlerden, zamanın akışında, beklenmedik anlarda yakalananlar, olası yanılgıların göz ardı edilmemesi koşuluyla, bir yolun, küçük de olsa ışığını yakabiliyor gene de... Bu hikâyede yakalayabildiğim, dolayısıyla da bana enikonu uzak o hayatlara bir şekilde ilerlememe olanak sağlayan en önemli ipucu, bu saatin Olga'nın babasından kaldığı, eski, çok eski bir Odessa'dan, bazı hayatları başka hayatlara taşıdığıydı. Çocukluğun belli belirsiz, yıllar geçtikçe, kaçınılmaz bir biçimde değişen, bizlere farklı çehrelerle de dönebilen insanları... Bu hikâyeye, uzak anların, günlerin birinde başlamıştı sanırım. O uzak anların, günlerin birinde... Farklı iklimlerde, farklı küçük düşlerle, farklı hayatları, küçük hüsrانlarla anlamlandırma umuduyla... Bu duyguyu tanıyordum. Yeni bir hayale, dahası bir gize doğru ilerlemek kaçınılmazdı benim için bu durumda. Oraya, karınca kararınca da olsa ulaşabilmek içinse, her zamanki gibi sorulara, yanıtsız kalacaklarını bilsem de sorulara gereksinimim vardı. Bazı hikâyeleri, başkalarına, o hikâyelerin gerçek, ama bize uzak düşmüş kahramanlarına karşın kendimiz için doğurmamış, farklı yerlerde, farklı duygular ve ayrıntılarla yaşamamış mıydık bu yoldan giderek? O hikâyeler, biraz da bu yüzden çoğalmamış, bizi biz yapmamış mıydı?.. Bu saati yapan usta, hayatını kimlerle, hangi insanlarla, hangi ev kokularıyla geçirmişti örneğin, hangi saatleri yaparken, hangi hayallerin ya da umutların ardına, kendisi için zaman zaman bir sığınak anlamı taşımış hangi işliklerde, dükkânlarda düşmüştü? Olga'nın babasını, o saatin hikâyesini Odessa'nınkinden farklı iklimlerde sürdürmeye yönelten neydi?.. İklimler, tükeitemeyen saatler, zorunlu yolculuklarda, hiçbir zaman unutul-

mayacak insanlarla taşınan, o umutları yenilenebilir kılan, özel, çok özel çağrışımlarıyla değerli sözcükler, görüntüler... Hikâye, Olga'nın Şişli'deki o eski apartman dairesinde, bambaşka bir dokunuşla, çok farklı bir zamana açılmıştı. Yolculuklara bağlanan anlamlar da farklıydı artık, geriye dönüşsüzlüklere de... Yolculuklarla, yaşayabildiğimize hep inanmak istediğimiz hayatlarımıza beklenmedik bir zamanda, beklenmedik bir yön veren ayrıntılar... Bir dostun, kendini unutturmama adına, bir ayrılığı, farklı bir yoldan, birlikteliğe dönüştürmek için verdiği bir armağan... Bir dostun ya da... Odessalı saat ustasını, tüm bunlar düşünüldüğünde, hiç kimse tanımıyor. Soruların, dolayısıyla da olasılıkların, buna bağlı olarak da hikâyelerin çoğaltılmasına olanak sağlayacak bir durum bu. O saat sadece bir dost için yapılmamış olabildi örneğin, Rigalı o genç kadının etkileyiciliği düşünüldüğünde, işin içine dostluğun yanı sıra, çok farklı bir yoldan, gizliden gizliye, sözcüklere dökülmeden dile getirilmiş bir duygu da karışmış olabildi. Yaşanamayan birçok duygu gibi, farklı bir coğrafyayla farklı bir zamanı beklemiş, hayal etmiş, beslemiş bir duygu. Yanlış sığınmaların hikâyesini siz de daha önce yaşamamış, başkalarından duymamış mıydınız?

Bu saat Odessa'da yapılmamış da olabildi. Ama hikâyenin bu bölümünde, bu olasılığa karşın, o ufuk çizgisi için, bir dostluk, farklı sınırlara, olasılıklara açık, birkaç insanı, uzun bir tarihin, bir yolculuğun anlatımı için bir şehre bağlayan bir duygu, bir usta, zamana kendince bir şekil vermeye çalışmış bir usta aranmamıştı gene de. Bir usta evet. Gözlüklü, yaşından çok daha olgun, az konuşan, zamanı bakışlarıyla, duruşuyla, kullandığı sözcüklerle farklı bir şekilde anlatan, dile getirmeye çalışan bir usta.

Ötekilerin zamanı için.

Ötekilerin zamanı için.

Yakalanamayan zamanları hep düşünmek zorunda kalanlar, kalacaklar için.

Tik tak.

Tik tak.

Binlerce, yüz binlerce, milyonlarca, milyarlarca tik tak.

Başka hikâyelerdeki, ülkelerdeki, duygu dünyalarındaki gibi. Tik tak.

Orada, yitirdiğim o hikâyede bir saat ustası yaşamalıydı, sessizce ya da kendi sesiyle soluk alıp vermeliydi, evet. Zamanı, yaşayabildiklerimizi, hayat adına yakalayamadıklarımızı daha iyi anlamamızı sağlayabilecek, neleri neden kaçırmamız gerektiği konusunda bizi bakışlarıyla, varlığıyla, çok uzaklardan da olsa uyabilecek, en azından düşünmeye zorlayacak bir usta o hikâyenin bir yerlerinde kendini gizlemeliydi. Gözlerden ırak, yitik bir kasabada, hayatını binlerce saat arasında geçirmiş, kasabasının dışına hiç çıkmamış, buna karşın, o küçük dünyada hiç kimsenin ulaşamayacağı bir yere ulaşmış, hiç kimsenin ulaşamayacağı köşeleri, ayrıntıları keşfetmiş bir usta da olabilirdi bu, büyük şehirlerdeki o mağrur saat kulelerinde, o eski saatleri zamanın belirli bir yerinde, kendini eski bir törenin tek kahramanı bilecek bir usta da, pek az yolcunun uğrayacağı bir denize o uzun gecelerde ışık tutacak bir deniz fenerinde zamanı bizim için farklı bir şekilde yorumlayan bir usta da.

O usta bu durumda, bana bakışlarında, hiçbir zaman ölmeyecek, bitmeyecek romanlarımdan gelen, söylemek istediklerini yalnızca bakışlarıyla anlatmaya çalışmış o kahramanlarımdan birinin adını taşımalıydı...

İskenderiye bir masal

Benim bildiğim Olga, annesini, kendisine sunulan tüm olanaklarla tüm olasılıkları elinin tersiyle itmeyi göze alıp üçüncü dereceden kuzeniyle, kendi hayatını kurma, dahası kazanma adına çevresindeki birçok insanı şaşırtarak evlenmiş, iyi eğitim görmüş, Rigalı zengin bir banker ailesinin kızı olarak hatırladı, hatırlamak istedi daha çok. Geride bırakılan o hayatta, o adımdan sonra bulunan hayatlardan çok farklı evler, yolculuklar ve umutlar varmış... Kimi gecelere ve gündeğumlarına daha çok bağlanmamıza yol açabilen, bir insanda bir şeylere bir kez daha inanma duygusunu doğurabilen, hayatın içinde yavaş yavaş anlam kazanan o masalın

kapısını buradan aralayabilirdiniz. Bu masalda, bir yolda kararlılıkla ilerlemeyi bilmekle ilintili bir vasiyet de gizliydi biraz, bir isyanı, tüm sonuçlarıyla göze almanın şiiiri de. Bir masal ya da yalnızca bir isyan... Ancak zamanla, bu isyanın bir aşk kadar, bir başka kırgınlık yüzünden göze alındığı da anlaşılacaktı. Başkalarının hiçbir zaman bilinmeyecek, bilinmemesi gereken o kırgınlıklardan biriydi bu. Bu sır, bir tek sır bile, bir hayatın, başkalarının gözünde, bambaşka bir anlam kazanmasına yol açabilirdi ya...

Olga, görebildiğim kadarıyla, annesinin 'vasiyetini' hayatı süresince korumayı, kendi değerleriyle yaşatmayı bilmiş kadınlardandı. Buna benzer bir bağlılıkla, daha doğru bir deyişle de bir yürüyüşle, bir başka hikâyede de karşı karşıya gelecektim zamanla. Coğrafyası, sözcükleri, sesleri, tutsaklıkları farklı bir hikâyeydi bu. Bir anne gölgesi, orada da bir kadında kalmıştı, yıllar boyunca gezinmişti. Bu görüntünün ardından günü geldiğinde gitmeye çalışacaktım. Karşıma çıkan dehlizler, bir insandan dönmenin zorluğunu bana bir kez daha gösterecekti. Ama tüm bunlar için, farklı bir hikâye zamanı gerekiyordu. Bir çağrı gizliydi elbette burada biliyorum. Bu çağrı benim hayallerime tutsaklığımın sesiydi de aynı zamanda. Hayallerime tutsaklığımın sesi... Başkalarından kendime yeni maskeler edinebilmem için... Orada yaşananlar için başka türlüünü düşünemezdim ama. Orada yaşananlar için başka türlüünü düşünemezdim... Farklı zamanlarda, farklı insanlarla, farklı dünyalarda yaşadığımız, anlatmaya çalıştığımız hikâyelerdi sonuçta içimizdeki umut kırıntılarını bir başkasına taşımamızı sağlayan...

Hikâyeler, insanlar, umutlarla, aldanmalarla yeniden doğan, doğurulan sabahlar... Olga'nın, o Rigalı kadın için, bana, bizlere getirdiği hikâyede ilginç bir ayrıntı vardı bana kalırsa. O hayatlara, bu ayrıntıdan yola çıkarak ilerlemek, bana, o günlerde de mümkün görünmüştü... Tüm adımlarına, gözüpekliğine karşın, hemen hemen her yaşananı, kaçınılmaz bir 'Yahudi yazgısı'yla açıklamaya çalışan, hayata, kim bilir, belki de bu yüzden, bu küçük, kimilerine göre de tarihi aldanmadan güç alarak, biraz daha çok bağlanmayı, en zor dönemlerinde bile başarabilmiş bir kadın-

miş aynı zamanda onun bu masalının kahramanı. Bu tavır, hayat karşısındaki bu duruş, o büyük karar zamanlarında ya da saatin başka saatleri vurduğu, bazı zamanları yaşamının kendince bir yürekliliği gerektirdiği o günlerde kendisini sık sık gösterecekti. 'Gereklilik inancı', bu serüvende öylesine önemli, savunulmaya değer bir inançtı ki... 'O Rigalı genç kızı, farklı bir hayata yönelten gereklik, nasıl bir gereklikti ama? O çağrıyı nerede, hangi kırgınlıkta aramak gerekiyordu? Bir kırgınlıktan söz etmişti Olga evet, ama bu kırgınlık, ne tür bir kırgınlıktı, kime, neden duyulmuştu, hangi eksikliklerle, düş kırıklıklarıyla beslenmişti? Olga bu konuda pek fazla konuşamamış ya da konuşmamayı seçmişti. Onun için de bir karanlık vardı belki bu konuda. Rigalı kadın, hayatının bu dönemini, hiç kimseye, kızına bile anlatmamış olabilirdi bir diğer deyişle. O hayatlar, annelerle çocuklar arasındaki o boşluklar düşünüldüğünde, göz ardı edilemeyecek bir olasılıktı bu. Ancak ben bu aşamada, sorunun bambaşka bir boyutta anlam kazandığını, aranması gerektiğini düşünüyorum. Sezdirilen, yalnızca sezdirilerek dile getirilebilen, paylaşılabilen duygulardan, Olga'nın da annesine, çok derinlerde, hiçbir zaman unutulamayacak, dahası yıkılamayacak bir kırgınlığı yaşattığını hep hissettim ben çünkü. Yaşananlara, böylesi bir açıdan bakmayı denediğimde, onun, annesiyle ilgili bazı hatıraları bile bile anlatmadığını, anlatmamayı tercih ettiğini düşünmek, bana biraz daha doğru geliyor böylelikle. Zamanla, yıllar geçtikçe, bazı ilişkiler, dahası ölümler yaşandıkça, bu kırgınlık önemini bir ölçüde yitirmiş olabilirdi. Zamanla, birçok insanı ölümlerimiz için affetmeyi öğreniyor, dahası isteyebiliyorduk ya. Ama sonuçta, o Rigalı kadından, annesinden, o masalda, kendi masalında yalnızca bir ayrıntı olarak söz etmişti Olga. O, bu tavırla, ayırdına vararak ya da varmayarak, bir şeylerden küçük, kendince bir intikam almak istemişti sanki. Küçük bir intikam. Bu da onun annesine karşı isyanı, sırtını dönüşü olmalıydı. Ben bu kırgınlığın nedenini hiçbir zaman öğrenmedim, öğrenmeye çalışmadım. Bazı duyguları yeterince anlamayabilir, hak ettikleri yerlere koyamayabilirdim ne de olsa. Ama inceliğiyle, zarafetiyle beni her zaman etkilemeyi bil-

miş bu kadını düşündüğümde, en azından bir konuda gözlemlediklerime güvenebileceğimi çok iyi biliyorum. Masalın kapısını biraz daha fazla aralamama olanak sağlıyor bu inanç. O, çocukluk, ilk gençlik dünyası düşünüldüğünde, en büyük aşkını babasıyla yaşamıştı, o, annesine rağmen, alışlagelmiş bir deyişle, hep babasının kızı olmuştur. Mozes Bronstein'in, kızına hayat adına elinden geleni vermeye çalışan, bazı hayaller düşünüldüğünde, birçok kişiye göre, ardında pek de o kadar imrenilesi bir hatıra bırakmamış bu özverili, ama aynı zamanda da umarsız babanın izini belki de bu yüzden biraz daha kolay sürebiliyorum. Hikâye, uzun bir serüvenle ilgilenebilecekleri, bir hayli gerilere götürüyor. Bir hayli gerilere, o saat ustasıyla bizi bir yerlerde buluşturabilecek günlere... Yaşananları daha iyi anlayabilmemiz, bazı anların, ayrıntıların değerini daha iyi verebilmemiz için... 1905 yılıymış. Uzun, çok uzun bir serüveni paylaşacağı eşiyle birlikte, dört yaşındaki oğluna 'bir başka gelecek' verebilme umuduyla, 'polgrom'lardan, o büyük ölümlerden, o mahallelerdeki herkesin, değerli bulduğu onca nesneyi, hayat parçasını, dahası bir anda uzak bir hatıraya dönüşüveren bir hayatı istemeye istemeye o mahallelerde bıraktığı o uzun gecelerden, bir iki akrabasının varlığına, ama en önemlisi, her yere taşıyabileceğini bildiği terzilik mesleğinin kendisine dünyanın neresinde olursa olsun kazandırabileceklerine güvenerek, önce İskenderiye'ye kaçmış Mozes Bronstein. İskenderiye'ye, bir şeylerin değişebileceğini, bazı felaketlerden yeni, güzel günlere doğulabileceğini, biraz o 'tarihten' kendisine kalanların, biraz da hiçbir zaman yıkamayacağı, içinde bir biçimde yer etmiş o 'doğululuğun' verdiği güçle bir kez daha umut ederek... Farklı bir hayata doğru yol almanın buruk sevinciyle... O 'sürgün' duygusunu bir kez daha, yüreğinin çok derinlerinde bir yerlerde biraz da kırıngılıkla taşıyarak...

Olga'nın, o eski günler adına, başkalarına, hep yanında hissetmek istediklerine anlattıkları, nereye kadar doğru ya da inanılsıydı? Bu soruyu yanıtlamak, daha birçok soru gibi elbette mümkün değil. Ama hikâye, tüm olasılıklara karşın, bazı anları düşünüldüğünde, birilerinde, o hayaller adına, hep kalıcı olabilecek-

miş gibi görünüyor gene de. Birilerinde, o hayaller adına hep kalacak ya da birileriyle, yaşanan günleri daha doğru bir yere koyma umuduyla, olası tüm eksiklikleri, eksilmeleri, yalanları ve yanlış yorumlarıyla paylaşılacak, paylaşılmaya değer bulunacak bir hikâye... Bir İskenderiye masalı... Olga'nın arada sırada döndüğü, yılların akışında, zamanda uzaklaştıkça daha çok bağlandığı, o zaman yürüyüşünde, her eksilmede bir başka anlam yüklediği bir masal... Bir sevinç, küçük bir mutluluk arayışı gizliydi sanki burada. Masalın gerçektekinden farklı bir şekilde yazılmış olabileceği düşüncesi beni bu yüzden ilgilendirmiyor... 'Yahudi olmanın sonuçlarına katlanmayı bilmek gerekiyordu' demişti hasta yatağında, uzun süredir beklediği, öncekilerden çok farklı olan yolculuğuna çıkmaya hazırlanırken babası. Odessa'nın, İskenderiye'nin, dahası İstanbul'un, bir İstanbul'un çok gerilerde bırakıldığı bir akşamdı. O şehirlerde o sokaklar, bambaşka bir şehirde, bir İstanbul'da, çok farklı bir boyutta bir kez daha yaşanmış, yaşatılmak istenmişti o akşamlarda. Onlar son akşamlardı, dinlenmeleri, tüm kopmalara karşın paylaşılmaları, çoğaltılmaları gerekiyordu. Babasının bu sözlerini, yıllar, uzun yıllar sonra, bir başkasına, bambaşka bir kırgınlığı anlatmak için taşıyacaktı Olga. Yıllar sonra bir başkasına, bir ailenin sıcaklığına, anneliğin özverilerle anlam kazanan o uzun gecelerine artık inanmadığı, inanmadığı gecelerin birinde... Bazı duygularla, bu duygulara anlam veren sözcükler, ancak zamanla gereğince anlaşılabilir, doğru yerine oturabiliyordu. Yıllar sonra, çoğu kez iş işten geçtikten, bazı ayrılıkların acısı, pişmanlıklarla, başka hayatlarla çoğaltıldıktan sonra... Mozes Bronstein'in, sevgili sızıyla, hayatında kalan tek dostuyla en sonunda paylaşabildiğine inandığı, hep anlatmayı düşlediği birçok duygu vardı sanki o gecelerde. Ama ben biliyorum. O gecelerin gecikmiş geceler olmasının üzüntüsünü içinde hep taşımıştı Olga. O gecikmiş geceler, o gecelerde yaşanan, yakalanan, deyiş yerindeyse keşfedilen o şiirin, o dostluğun büyüğü düşünülürken, bir eksikliğin anlatımıydı da çünkü biraz. Tüm sevgilere karşın, bir baba ile bir kızın, birlikte yaşadıkları halde, birbirlerini yıllarca görmedikleri, göremedikleri bir yer

vardı. Bilinen, kendini farklı dillerde, farklı biçimlerde gösteren aile cinayetlerindendi hiç kuşku yok ki bunlar. Ama sonuçta herkes, o yerde bir başka türlü ölüyordu, kendinden çok değerli bir şeyleri bırakmak zorunda kalıyordu... Olga'nın küskünlüğünü, o gecelerde paylaşılabilen o duyguya böylesi bir yoldan yaklaşmayı denediğimizde biraz daha iyi anlayabiliyorum. Mozes Bronstein'in bu kendine çekilmişliğinin, savunulabilir yönleri de vardı elbet. Olga, tüm küskünlüğüne karşın, bu gerçeğin ayırdına varmıştı. O, babasını 'kaybedilmiş, kaçırılmış bir dost' gibi görmezdi yoksa. Kolay değildi. Yaşadıkları düşünüldüğünde, hayatına birçok hayatı, istese de istemese de sığdırmış o insanlardandı babası. Hayatına birçok hayatı, birçok insanı sığdırabilmiş bir insan evet. O bir gezgindi çünkü öncelikle, gezginliğin tarihinden birilerine söz edebilecek bir terziydi. Farklı şehirlerde, farklı duygularında yaşamıştı. Mesleği düşünüldüğündeyse garip, birçok insana saçmalık duygusunu bir kez daha anımsatabilecek bir yazgıda 'kalmıştı'. O bir gezgindi, o gezgin kimliğiyle yaşamak zorunda kalmış, başka ülkelerde, başka insanlarda biraz da bu yüzden bir türlü dikiş tutturamamıştı. Bir başarısızlık ölçüsü müydü bu? Sanmıyorum. Ama elinde gerçek bir başarı ölçüsü olmayan, başarısızlığını örtmek için başkalarının başarısızlığına gereksinim duyan öylesine çok insan vardı ki oralarda.

Hayatlarla insanlar... Ya hayaller, ya hayallerle çoğaltılan o uzun yolculuklar? İskenderiye'de yaşananlar bir küçük masaldı evet, dar, kirli sokaklardan, farklı seslerden, kokulardan geriye kalmış bir küçük masal... 'Borç çorbası pişirmekte üstüne olmayan', biraz soğan, biraz da lahana kokan evinde, zorluklara, eski hayatına geri dönmeyi bir gün bile düşünmeden göğüs germeyi bilen, sadece kadınlığının kendisine yüklediği o sorumluluk duygusunun sağladığı güçle değil, verdiği Almanca derslerinden kazandıklarıyla da aileyi uzunca bir süre ayakta tutmayı başaran 'Rigalı o ufak tefek kadınla', hayattaki tek gerçek kadınıyla, serüvenci oğlunun kendisinden her geçen gün biraz daha çok uzaklaşmasını, bambaşka bir hayata doğru yol alışını izleyerek, İskenderiye'de on iki yıl kadar yaşamış Mozes Bronstein. Zor yoksunluklarla, has-

retlerle anlamlandırılmaya çalışılan, insanı farklı kötülüklerle, farklı biçimlerde karşılaştıran günler de yaşanmış elbet oralarda. Hüzünlerin buruk sevinçlerle, yoksullukların umutlarla, o tarihsel yolculukla beslendiği, Yahudiliğin biraz da ezan sesleriyle taşınmaya çalışıldığı günlermiş aynı zamanda o günler. O günlerde, farklı iklimlerde, farklı ayrıntılarla dile getirilen o hayatlarda olduğu gibi, kendisini o şehre 'çağırmış' o zengin kuzenlerin yardım elini uzatmaları ancak bir yere kadar mümkündü. O günler, biraz da bu yüzden, en azından başlangıçta, küçük düş kırıklıklarıyla yaşanmış. Ancak zamanla her şey, gündelik hayata ilişkin her şey yeni yerine oturmuş. Bir başka deyişle o yeni yer, giderek daha az yadırganır olmuş. Geride bırakılan o hayatlar daha az aranmış, daha az özlenmiş. Hayatlar da, tıpkı nesneler, giysiler ve fotoğraflar gibi, şöyle ya da böyle taşınabiliyordu sonuçta başka coğrafyalara. Asıl önemlisi, yürüyüşün anlamının iyi, gerektiğince anlaşılmasıydı galiba daha çok bu durumda. Ancak zamanla, Mozes Bronstein'in sağlığı, her geçen gün biraz daha çok bozulurmuş. Doktorlar, gittikçe artan ağrılarının nedenini bir türlü bulamamışlar. Sadece yaşlı, çok yaşlı bir doktor, bu ağrıların nedeninin, farklı bir iklimin doğurabileceği sorunlarda aranması gerektiğini söylemiş. Beden yıllarca dayanmış, ama sonunda tepkisini göstermişti. Çare, daha soğuk bir iklimde yaşamakta bulunabilirdi. Daha soğuk ya da daha elverişli, bir kez daha değişmesi gereken bir iklimde... Yaşlı doktorun önerisini farklı şekillerde yorumlamak mümkündü elbette, kimi insanların, kimi hayatlara açtığı kapılar düşünüldüğünde. Karar vermek, bir ülkede yaşamak, kalka için göze alınan onca savaşımdan sonra, yeni bir hayatı, yepyeni sorunlarla, kuşkuyla, en önemlisi korkularla göze almak kolay değildi. Londra'ya gitmeye karar vermişlerdi. Ancak Olga'nın, ömründe hiçbir zaman göremediği, o günlerde on altısını süren ağabayi Jacob, kendi yolunu, İskenderiye'de ya da başka bir ülkede çizme konusunda diretmişti. Yaşananlar, Bronstein'ların tüm çabalarına karşın anlayamadığı bazı ilişkiler, görüldüğü kadarıyla, Jacob'u yaşımdan çok daha olgun bir insan yapmıştı. Farklı hayatlarla farklı kopmalara hazırlanmak gerekiyordu. Bambaşka yolların

yolcusu olmak... Bu şarkıyı biliyorlardı, öğrenmişlerdi, daha da iyi öğreneceklerdi... Bu ayrılığı, biraz da bu belirsizlik duygusu kolaylaştırmış olmalıydı. Olayların nasıl gelişeceği belli değilmiş o yeni yolculuğun başlangıcında. Anladıkları, anlayabildikleri, olasılıkları, yitirmemeyi bilmeye, dahası kadere, 'kaderlerine' inanmaya bir kez daha çağrıldıklarıydı. Aile günün birinde bir araya gelecekti. Buna inanılmıştı, inanılmak istenmişti. Hayata inanmayı bilenler için umudu üretmek her zaman için mümkündü kuşkusuz. Olga unutmamıştı. O beraberliği biraz gecikerek yaşayabildikleri o son gecelerin birinde, İskenderiye günleri için, "Terk etmenin, direnmenin, yitirmenin ne olduğunu öğrenmiştik" demişti babası. İnsana, hayat adına, çok farklı, çok anlamlı bir yol açan bir şiir gizliydi sanki bu sözlerde. Geride, çok uzaklarda kalanlar için de bir anlam taşıyabilecek bir şiir... Jacob'la ilgili hikâyeye, açtığı tüm güzel yolların, uyandırdığı tüm şiir duygusunun yanı sıra, birçok soruyu, kuşkuyu doğurabilecek bir bilmece olarak da kalmıştı bu yüzden içinde. Bu bilmece, zamanla, çok farklı bir 'renk' kazanacaktı. Zamanla... Masalının kendisine beklemediği bir yerden, beklemediği bir insanla döndüğü bir günde... Bronstein'ların Londra serüveni bir yaz günü başlamıştı... O yıllarda birçok şehir savaşın acılarını yaşıyormuş... Rigalı o ufak tefek kadının piyano çalmayı en çok özlediği günlermiş...

Kuledibi'nde Yidiş konuşabilmek

O günlerde yolculuklar çok uzun sürermiş. Yolculuğun anlamını, o yolculukları göze alanlara tüm boyutlarıyla yaşatabilecek kadar uzun. O serüven duygusunu, yazgılarına doğru yol alan gemileri, o hikâyelerin çizdiği, bizlerde bıraktığı yolda daha iyi anlamamız, belki de bu yüzden ancak o uzun günlerin gecelerin içimizde uyandırdığı o yeri kendimize göre yaşatabilmemiz, yaşadığımız günlere yeniden kazanılabilecek bir dünya için getirmeyi başarmamızla mümkün.

Londra'ya, yeni bir yazgıya doğru yola çıkılırken, kısa bir süreliğine Mozes'in İstanbul'daki kuzenlerine uğramaya karar veril-

miş. İskenderiye yıllarında, Odessa'dan daha önce ayrılıp İstanbul'a yerleşen bu kuzenlerle, hemen hemen her mektuplaşmada, birer 'iyi Yahudi' olarak esirgenmeyen bayram tebriklerinde, günün birinde bir araya gelmekten sık sık söz edilmiş zaten. Yıllar geçtikçe bu özlem daha da büyümüş. Yitirilmeyen, daha da önemlisi, farklı coğrafyalarda, farklı duygularla, hayatlarla korunan, gittikçe değer kazanan anılar varmış ne de olsa içlerinde. Vakit o vakitmiş.

Bronstein'lara İstanbul'da yapılan 'karşılama töreni', güzel, ama aynı zamanda da beklenmedik bir hikâyenin başlangıcı gibiymiş. Güzel, beklenmedik, şaşırtıcı, hüzünlendirici bir hikâyenin başlangıcı... Bu hikâyenin ilk adımlarında, ilk görüntülerinde karşı karşıya gelinenler, aradan geçen on beş yılın başkalarınca çok farkı bir şekilde yaşandığını gösteriyordu çünkü. Teyze oğlu Norbert Feldman, yabancı dillerinin yanı sıra, girişimci doğasının, daha da önemlisi uluslararası ilişkilerinin, bu ilişkileri doğru, yaşanan günlerin gereklerine uygun bir zamanlamayla kullanabilme yeteneğinin kazandırdıklarıyla, birtakım dış bağlantılar kurmuş, imparatorluğun bazı yol yapım işlerini alarak çok zengin olmuştu. Rıhtımdaki üstü açık araba, o zenginliği, dahası o ihtişamı anlatmaya yetmişti. Törenin bir parçasıydı bu, farklı yerlerde, farklı insanlarla yaşanan o yılların bir şekilde gösterilmeleri gerekiyordu. Başkalarında, başka ülkelerde kalmanın acısını ancak bu yoldan, sevince ya da övünce dönüştürebilirdiniz. Ya başaramayanlar, ya istemedikleri yerlerde kalanlar? Yılların akışıyla farklı yerlerde kalan akrabalar böylesi duyguları iyi bilirdi. Bu anlar hep yaşanmıştı, hep yaşanacaktı. Oralarda, onca zaman boyunca ne yaptınız? Soru buydu. Soru buydu da, hangi durumlarda soranın, hangi durumlarda sorulandını? Karar vermek, kimi ayrıntılar düşünülduğünde, hiç kolay değildi. Ama bu hikâyede, en azından bu hikâyede, bilmediği bir şehrin rıhtımından, bilmediği yollardan, bilmediği bir geleceğe doğru ilerleyen Mozes'indi sanki daha çok bu soru. Oralarda, onca zaman boyunca ne yaptınız? Eva, Rigalı, o güçlü, ufak tefek kadın, o yolda, hayatının tek erkeği bilmek, yaşamak istediği o adamın elini sıkı sıkıya tutmuştu. Neden? Bu so-

ruyu o da sorduğundan, sormayı gereksindiğinden mi, bir şeylerin kendisini başka bir yere çağırdığını hissettiğinden mi? Doğrusunu söylemek gerekirse, bilemiyorum. Çok uzaklardan baktığım, bakmak zorunda olduğum o insanlara, elimdeki birkaç ayrıntıdan ya da başka insanlardan, başka insanların bana öğrettiklerinden hareket ederek ilerlemek istemiyorum çünkü. Bildiğim, tüm bu sorularla bu soruların doğrurabileceği olası duygular bir yana, Bronstein'ların o yolda, hiç beklemedikleri bir şehre doğru yavaş yavaş ilerledikleri. Hikâyenin burasında, biraz da bu yüzden Mozes'in saatine, Odessa'daki zamanından kendisine kalan saatine baktığını hayal etmek istiyorum. Varsın Mozes, o saate, o yolda bir kez daha bakmış olsun evet, varsın o bakış, o anda, onun, gerçekten yaşayabildiğine inandığı tek zenginliği olsun. Bir sabah vaktini düşünebiliriz o an için. Bir sabah vakti... Tıpkı Odessa'daki o ayrılk zamanındaki gibi...

İstanbul'da, otomobilin hani nerdeyse sayılı olduğu, farklı coğrafyalardan gelenlerin farklı hayatları doğurduğu, uzun, çok uzun bir çöküşün birçok biçimiyle yaşandığı, buna karşın o alışkanlıkların, o yerlere, şeylere tutsaklıkların kimi insanlar için hiç değişmeden devam ettiği, bazı olayların yalnızca 'seyredildiği' yıllarmış o yıllar. Norbert, Mozes'e o günlerde çok yakın davranmış. Taksim'deki, antika eşyalarla, pahalı tablolarla döşenmiş, sekiz odalı o göz kamaştırıcı dairesinde, sevgili kuzeniyle eşinin rahat etmesi için, deyiş yerindeyse, 'en ince' ayrıntıya bile dikkat etmiş. 'En ince' ayrıntıya bile... 'Bu incelik' için 'hazırlanan' odaya bir radyo, dahası, tuvalet masasının üstüne çocuklarından bir anın fotoğrafını çerçeveleterek koydurtacak kadar.

Sonraki günlerde uzun uzadıya konuşmuşlar. Norbert ile Mozes... Uzun uzadıya, baş başa... Tıpkı o eski, çocukluk, gençlik günlerini yeniden, daha iyi hatırlamak için... Aradan geçen zamanda, tüm yaşananlara karşın, bir şeylerin hâlâ canlı kaldığını, kolay kolay yıkılamayacağını birbirlerine farklı kaygılar nedeniyle anlatmak istercesine... Mozes İskenderiye'den, gelecekle, Jacob'la ilgili kaygılarından, hastalığından, babalığı terzilik kadar başaramamış olmasından, Norbert yaptıklarından, utkularından,

Saray'dan, günlerden, böylesi günlerde hep 'yeni yollar' bulunabileceğinden söz etmiş. İstanbul'daki Yahudilere getirmiş sonra sohbeti, Yidiş'in sokaklarda bile konuşulabildiğini söylemiş, Mozes'e, Londra'ya gideceğine, yılladır yaşadığı, görmeyi, gerçekten görmeyi bilenlere her zaman, her koşulda farklı olanaklar sağlayabilecek, 'hiç kimsenin hiçbir zaman aç kalmayacağı' bu şehirde kalmasını salık vermiş. Hayat adına, hayatın akışını beklenmedik bir zamanda değiştiren o anlardan biriymiş bu hiç kuşku yok ki. O konuşmalarda, o birliktelik zamanlarında, sadece bir öneride bulunmakla kalmamış çünkü Norbert, 'yakınında bir yerlerde' kalmayı kabul etmesi durumunda, Mozes'e, terzilikteki ustalığına güvendiği için, bir dükkân açma konusunda yardımcı olabileceğinin, dahası, ilişkilerinin sağladıklarıyla, kendisine birçok müşteri bulabileceğinin sözünü de vermiş. Hastalığına gelince... Saray'a bile adımını atmış hekimler onun çok kolay ulaşabileceği bir yerdeymiş. Bunların tümü birer ayrıntıymış sonuçta. En önemlisi, o duygunun yakalanmasıymış, aralarındaki o boşluğun kapanmasıymış. Eski günleri, farklı koşullarda, daha güzel günler için, yeni hayatlar için kazanmayı deneyebilirlermiş. Tüm yaşadıklarına karşın, aileden, o eski günlerden birilerine öylesine çok gereksinimi varmış ki...

Görünenlerin, gösterilenlerin ardında bir hayat daha vardı bir kez daha... Görünenlerin, gösterilebilenlerin ardında kalan, karanlığı, başka ışıltılarla taşınmaya çalışılan bir hayat... Tüm bunları konuştukları saatlerde, Boğaz'a bakan bir lokantada oturuyorlarmış...

Mozes ile Rigalı kadının İstanbul'daki serüvenleri, öğrenebildiğim kadarıyla işte böyle, beklenmedik bir hikâyenin, beklenmedik bir zamanda kapılarını çalmasıyla başlamış. Onların bu hikâyeye, içlerindeki o önlenemeyesi sorularla, biraz da duraksayarak girdikleri günlerde, kadere bir kez daha, tüm yürekleriyle inanmak için, yeni, başka nedenleri de vardı artık...

Norbert'lerin yanında kalmışlar önce kısa bir süreliğine. Sonra da Kulebidi'nde, çok daha küçük bir daireye yerleşmişler. Çok daha küçük bir daireye, tarihlerindeki birçok insandan çok daha kü-

çük hayatlara tutunabildiklerini bir kez daha görmenin kırgınlılığıyla... Tünel'e yakın bir yerlerde, küçük bir dükkân açmış Mozes, ilk siparişini, kendisine 'bir mühendis' olarak tanıtılan, Norbert'in bazı dış işleri için gereken ilişkileri kuran bir Alman'dan almış, İstanbul'a ilk dikişlerini attığında, neleri, nerede, kimlerle yitirdiğini biraz daha iyi bildiğine inanıyormuş... İşte o günlerde, soğuk bir kış gününde doğmuş Olga. On altı yıl aradan sonra yeniden çocuk sahibi olmak, zorluklarının yanı sıra, yepyeni bir yaşama sevinçi de getirmiş Bronstein'lara. İskenderiye'de bırakılan, bırakılmak zorunda kalınan, bir süre sonra da 'Amerika'ya göç ederek bambaşka bir hayata doğru yol alan Jacob'un hasretine dayanma, bir başka deyişle de büyük bir boşluğu doldurma çabasının biraz da kaçınılmaz bir sonucuymuş sanki bu...

Pirlanta gerdanlık

Olga'nın Kuledibi'ndeki 'çocukluk günleri' hakkında, bana bir yerlere ilerleme olanağını sağlayacak pek az 'resim' edinebildim. Mösyö Jak için de, daha doğru bir söyleyişle Mösyö Jak için bile buna benzer bir durum söz konusuydu anlayabildiğim kadarıyla. Bu boşluğu, bu karanlığı açıklamak pek kolay değildi. Bu boşluk, bu karanlık kendince bir hikâyeydi, bir başka hikâyeye çağrı anlamındaydı, bu kararlılığın içindekiler, günün birinde, mutlaka bulmam, yaşamam gereken bir başka 'masaldaydı' benim için. Olga, o masalda da bende kalan hikâyesindeki kadar yalnız mıydı? Bunu bilmek, hiç kimse için mümkün değil artık. Aradan uzun, çok uzun bir süre geçti. O tanıkların tümü, resimleriyle birlikte buralardan çoktan çekip gittiler. Onların dışında, bana yeni yanıtlar ya da sorular getirecek tanıklar da var mıydı? Bu olasılığa, geleceğe yönelik bir hikâye adına, her şeye karşın, hâlâ inanmak geliyor içimden. Ancak şimdi, buradan hatırladıklarım, oradan görebildiklerimin, basit, kaçınılmaz bir sonucu yalnızca. Onun hayatı, 'başkalarının' gözünde hep bir 'bilmece' gibi kalmıştı. Neden böyle olmuştu, neden hem onun açısından, hem de bizim açımızdan böyle bir yere gelinmişti? Güzelliğiyle, zarafetiyle birçok insanı, her yaşında

farklı şekillerde etkileyebilmiş bu kadının geçmişinden, hayatının değerli bildiği kimi ayrıntılarından hiç söz etmek istemeyişi, kendisini bir 'kaçak'mışçasına 'savunmayı' tercih edişinden mi kaynaklanıyordu, çok derinlerde yaşatılan bir kırgınlıktan, bir güvensizlikten ya da tüm insanlarına karşın, başka türlüünü yapamamaktan mı? Bu olasılıkların tümü de geçerli olabilirdi, hiçbirisi de. Ancak bu suskunluğa, bu gizlenme çabalarına karşın, 'Notre Dame de Sion'lu yıllar'la ilgili bir şeyler biliyoruz, söyleyebiliyoruz yine de. O yılların anılarından geriye kalanlar, içine kapalı bir insanın ya da daha doğrusu, içine her geçen gün biraz daha çok kapanmış bir insanın tarihi konusunda bizlere birtakım ipuçları veriyor.

Anlatılması, dilendiğince paylaşılması pek de o kadar kolay olmayan 'o ilişkiden' söz edebilir miyiz bu aşamada? Farklı sesler, geçmiş, daha birçok hikâyeyi anımsatırcasına elbette farklı görüntülerle, sözcüklerle, küçük yalanlarla getiriyor başkalarına. Farklı insanların hayat karşısında aldıkları tavır hakkında, böylesi durumlarda, bir şekilde fikir edinebiliyorsunuz. Jülyet'in, o 'uzak günler' için anlattıklarını biraz kuşkuyla karşılıyorum. O, bana göre, o günleri anlatırken de bir şeylerden ya da bir yerlerden kaçmak istemişti. Mösyö Jak susmuştu, sadece susmuştu... Susmuş ya da hatırlamamayı tercih etmişti... Bu seçimi çok doğal, dahası savunulası buluyorum. Bir de 'dükkân'da uzun yıllar, hani nerdeyse tüm hayatı süresince, görünürde 'getir götür' ama aslında her işte çalışmış Kirkor Amca'nın anlattıkları vardı. Onun anlattıklarından ilginç, hikâyeyi daha anlamlı kılacak sonuçlar çıkarmak mümkündü. Ama bunun için de dinlemeyi bilmek gerekiyordu...

Dinlemeyi, gerçekten dinlemeyi bilebilmek... Dinlemeyi ve anlamak için, o çabayı göze alabilmek... Farklı tanıklardan, farklı bakışlarla geriye kalanları kendi zamanımızda, zamanlarımızda yaşatmaya da alışmıştık çünkü... Farklı tanıkları, farklı sesleri ve bakışlarıyla, hiçbir zaman unutamadığımız, unutamayacağımız, unutturamayacağımız hayatlar için, hayatlarımız için yaşatmayı denemiştik... Başkalarının, günün birinde, çoğu kez beklenmedik bir zamanda, gerçek anlamda okunabilen hikâyelerinde de böyle anlarla karşılaşmıştık...

Anlatılanlar, bizlere eksikliklerle yaşanan, yıllar geçtikçe özelleşen, farklı bir anlam kazanan, birilerine karşın sürdürülen bir hikâyeyi getiriyor. Başarılı kompozisyonlarının 'çevresindekiler' üzerinde uyandırdığı hayranlıktan güç alarak, hayata, hayatındaki tüm eksikliklere karşın, 'o hayallerle', biraz daha çok güvenebileceğine inanan, 'soeur'ler tarafından, sadece okuldaki başarıları nedeniyle değil, 'olgunluğu' ve 'ketumiyet'i nedeniyle de geleceğin sorunlarını göğüslemeye hazır bir genç kız olarak kabul edilen Olga'nın, Notre Dame de Sion'daki son gününde, kendisini gizliden gizliye, birçok konuda 'mezun' hissettiği bir zamanda, Henri Moskoviç'e 'rastlamasıyla' başlayan bir hikâye bu. Yazı muştulayan o akşamlardan biriymiş. Melek Sineması'nda bir Rita Hayworth filmi oynuyormuş.... Bazı şarkıların birbirine benzediği bir yer vardı. Bazı şarkıların birbirlerine açıldıkları bir yer... O yer farklı duygular dünyalarında, hayatın farklı zamanlarını anlatsa da... Farklı yerlerde, farklı 'bakışlarla', çok uzun bir süre 'hiçbir şey hissetmeksiz'in' görüştüğünüz, konuştuğunuz olur kimi insanlarla. Bir hayatın, bir 'başka' hayatın sizi izlediğini, içine her geçen gün biraz daha çok aldığını, tutsağı kıldığını ayırımsamazsınız o zamanlarda. Oysa bazı küçük, önemsizmiş gibi görünen ayrıntılarla o insana, o insana, her geçen gün biraz daha çok, gizliden gizliye hazırlanırsınız. Tüm yaşananlar o an içindir, o dokunuş içindir aslında. Çünkü bazı ilişkiler hep o yeri, o zamanı bekler. Sonra, o büyüye, çoğu kez bir daha çıkamamasıya girmeye başlarsınız... Norbert Feldman'ın ortağı İzak Moskoviç'in, zenginliğin birçok biçimini birçok ilişkide yaşamayı bilmiş oğlu Henri ile hayallerinden başka gerçek hiçbir zenginliği olmayan Olga'nın hikâyesi, bu hikâyelerdendi sanki. O bahar akşamındaki karşılaşmanın tarihinde 'önemsiz' birkaç şarkıyla beklenmedik birkaç rastlaşma vardı belki... Sinemada birlikte oturmuşlar. Salon pek kalabalık değilmiş. Arada bir limonata içmişler. O akşam Rita Hayworth, o uzak dünyaya birçok sevgiliyi çağırır gibiymiş. Sonra da Tokatlıyan'da bir yemek yenmiş. Kısa, ama geleceğe umutla bakan bir genç kıızı, yeterince etkileyebilecek kadar güzel bir yemek. Birlikte, Taksim'e doğru yavaş yavaş yürümüşler. Olga o sırada bir okul arkadaşına rastla-

mış. Tedirginlikle, mahcubiyetle karışık bir gurur kaplamış benliğini. Adı, daha o günlerde, birçok fırtınalı ilişkiye karışmış, sadece Valentino'yu andırır yakışıklılığıyla değil, zarafeti, Beyrut'taki terzisine diktirdiği kostümleri, verdiği olağanüstü davetler ve birçok profesyonele taş çıkartacak kadar güzel dans edışıyle birçok kadının, genç kızın kalbini çalmış bir adammış ne de olsa Henri. Ertesi gün eve çiçekler gelmiş. Sabuncakis'ten, Olga'nın hiçbir zaman unutamamış görüldüğü kırmızı glayöller... Henri Moskoviç gibi biriyle tanışmak, birlikte olmayı düşlemek elbette olağanüstü heyecandırıcıymış. Olaylar biraz da bu yüzden büyük bir hızla gelişmiş. Bir rüyanın beklenmedik bir zamanda, beklenmedik bir gelecek adına gerçekleşebileceğini hissetmek, beklenmedik bir hayatı, beklenmedik insanlarla paylaşabilmek... Yemekler, o günlerin ısıltılı lokalleri... Bu gecelerden sonra yatağına yattığında, ayın, hafif ışıyla odasını doldurduğu saatlerde, Henri'yle yaşayacağı o uzun hayatı düşünürmüş hep Olga. O günlerde bir tek Mozes büyük bir üzüntüyle taşımış bu ilişkiyi, geleceğin, kızının sandığından, hayal ettiğinden çok farklı bir gelecek olacağını, Henri'nin hayatlarına girdiği ilk günden başlayarak görmeye, hissetmeye başlamış. Ama bir rüyanın büyüüne kapılan, daha da önemlisi kapıldığı rüyaya tüm yüreğiyle inanan bir insana, yolunun hüsrانlarla dolu bir geriye dönüşe de açık olabileceğini söylemezsiniz ki. Düşüncelerini söylemek ile söylememek arasındaki o çizgiyi, bir sevgi, bir umarsızlık belirler biraz da sanki bu durumda. Sevdiklerinizin düşlerini, o düşlerle mutlu olduklarını gördükçe yıkmayı her zaman göze alabilir misiniz? Mozes'in bu kaygılarını kendisine saklamasına bu incelik yol açmıştı büyük bir olasılıkla. Zaman, öngürüsünde yanılmadığını gösterecekti. Ayrılık, Olga'nın kapısını, o sinema akşamından bir yıl kadar sonra, İstanbul'a yeni bir bahar gelmeden, onca ana ve hayale karşın çalacaktı. Yaşamalarını bilenlere, bir ilişkiyi unutulmaz kıldırarak kadar uzun bir süreydi bu hiç kuşku yok ki. Bu ayrılık Diamenstein'dan alınan pırlanta bir gerdanlıkla bildirilmiş. O anda hatırlamıştı. Aylar önce, Beyoğlu'nda kol kola gezindikleri o akşamların birinde, bir arkadaşlarının doğum günü için bir broş ararken görmüşlerdi o gerdanlığı.

Parmaklarını o taşların üzerinde gezdirerek, 'Bu, sadece masal prensesleri için' demişti. Elini tutmuştu Henri bu sözleri üzerine, susmuş, yalnızca susmakla yetinmişti. Onunla, kadınlık yolunda ilerleyen o genç kız kimliğiyle, Beyoğlu'nda gezinmekten gurur duyduğu akşamlardı... Gerdanlıkla birlikte gönderdiği kısa notta, Viyana'ya uzun bir yolculuk için gitmeye mecbur kaldığını, bunun için kendisinden özür dilediğini, ama başka türlüünü yapamayacağını belirtmiş Henri, birer armağan gibi gördüğü o günler için teşekkür etmiş, onun gerçek bir masal prensesi olduğuna artık her zamankinden çok daha fazla inandığını söylemiş... Olga'nın bu ilişkiden, bu beklenmedik ayrılıktan, dahası 'kopma'dan sonra, bu yarıyı farklı bir biçimde taşıyabileceğini anlaması için yılların geçmesi gerekmiş. Hayat elbette farklı insanlarla da, farklı hayatlarla da devam edecekti. Yeni, çok daha uzun yıllar yaşanacak, çok daha zorlu bir savaşımı gerektirecek bir aşkın kapısı da açılacaktı zamanla. Ama yıllar, anlayabildiğim kadarıyla, Olga'nın Henri'ye, tüm yaşananlara karşın, bir tutkunun, bir aşkın çok ötesinde, git-tikçe derinleşen bir duyguyla bağlı kaldığını da gösterdi. Olga ile Henri'nin ilişkisi, farklı insanlara, farklı umutlara karşın hiçbir zaman bitmedi bir diğer deyişle. Bitmedi. Bitirilemedi, sadece hayatın içinde bambaşka bir yere kondu... Bambaşka, herkesin kolay kolay kabul edemeyeceği bir yere... Henri, Olga'yı, bırakmakla ne kadar büyük bir hata yaptığını, ancak aradan uzun yıllar geçtikten sonra, büyük, çok büyük 'kayıpların' ardından anlayabilecekti. Büyük kayıplardan sonra, yıkımların, umarsızlıkların istense de istenmese de taşındığı yıllarda... Aslına bakılacak olursa, görünürdeki tüm ışıltısına karşın, kelimenin tam anlamıyla bir uyumsuzluk, bir başarısızlık, bir sürükleniş hikâyesiydi Henri'ninki. Bir yerlere, önlenemeyen bir sürüklenişin hikâyesi... O ayrılık günlerinden çok kısa bir süre sonra anlaşılacaktı. Uzun süredir mektuplaştığı, hakkında hiç kimsenin yeterince bilgi edinemediği bir kadın için Viyana'ya gitmişti. O ihtiyarlık günlerinde, belleğinin bir yerlere gidip döndüğü o anlarda, o kadınla İstanbul'u da yaşamıştı. Piyer Loti'den güneşin batışını seyretmek, sevişmek, Boğaz'da yaşayacakları bir yalının hayalini kurmak en büyük tutkuları ol-

muştı. Sonra bir gün gelmiş kadın böylesi bir hayatı artık sürdürmeyeceğini, daha da doğrusu Viyana'da bıraktığı, terk edebileceğini sandığı hayata ait olduğunu anlamış, kendisinden otuz yaş büyük kocasına geri dönmüştü. O, bir kontesti, gerçek, soyluluğuna yakışır bir biçimde yaşayan, yaşamanın savaşını vermiş bir kontes. Aralarındaki aşk, imkânsız bir aşktı bunlar düşünöldüğünde. Bir arayışa çıkmışlar, bir hayalin izinden gitmek istemişler, ama sonunda, geri çekilmişlerdi... O fırtınaların, o sürüklenişin başladığı yer miydi orası?.. Zaman herkesi farklı bir biçimde sınayacaktı evet. Sonuçta, biraz o Viyanalı kadın, biraz, ömrünü o çılgın davetlerin, baloların birinde tüketmek, noktalamak istediğini söyleyen o eski 'konaklı' dul kadın, biraz da dönemin ünlü, birçok erkeği peşinden koşturan şarkıcıları, Henri'nin tükenmezmiş gibi görünen servetini, bu küçük, yalancı utkuların sarhoşluğuyla, son kuruşuna kadar 'harcanmasına', bir süre sonra da, yolda rastladığı eski dostlarından, uzak akrabalarından, dahası bir zamanlar yanında çalıştırdığı memurlarından, küçük hayalleri için, yaşamak için, daha da önemlisi karnını doyurabilmek için, hiçbir zaman ödemeyeceği borç paralar istemesine yol açacaktı. Olga'nın, kendisini hiçbir zaman yalnız bırakmayan Olga'nın yardımlarıyla Hasköy'deki İhtiyarlar Yurdu'na yerleşmesi, sıfırı çoktan tükettiği o günlere rastlıyormuş. Orada, eski bir Fransızca öğretmeniyile ya da bir zamanlar Fransızca öğretmenliği yaptığını söyleyen, Fransızca konuşmayı, kendi kuşağındaki birçok insan gibi, bir çeşit soyluluk göstergesi gibi gören, hiçbir ziyaretçisi olmadığı halde hep birilerini bekleyen, kaçınılmaz bir şekilde değişen İstanbul'a 'artık' o şehir benim şehrim değil' diyerek yıllar boyunca çıkmayan, çıkmayı reddeden bir kadınla, son bir 'serüven' için, her biri bir başka yenilgiyi, küçük yenilgilerinin anısıyla, hayalinde çoğalttığı kadınların görüntüleriyle, bir daha hiçbir yere gidemeyeceğini bilerek yaşayacaktı. Kaçışlarıyla, yalanlarıyla, bir daha hiçbir yere, daha da doğrusu Olga'dan başka bir yere gidemeyeceğini bilerek, içinde, çok derinlerinde hissederek... O kadının, 'başka' bir kadının varlığı, bu yenilgiyi göstermemek için gerekliydi, kaçınılmazdı bu durumda. Olga bunu anlamıştı. Hayata biraz daha çok bağlanmak,

bir türlü bitirilmek istenmeyen o uzun oyun için, ölümü ertelemek için sığınılan odalarda böylesi yalanları pek de o kadar yadırgatıcı bulmamalıydı insan. Hele hele, onca odada, onca masala, yalana, yanlış umuda durmaksızın kapıldığımız, kapılmaktan kendimizi bir türlü alıkoyamadığımız hatırlanınca... Olga'nın, Henri'ye bağlılığını, onca yaşanana karşın, yeni, bambaşka bir odada, farklı bir boyutu keşfettiğine inanarak sürdürüşünü, bu yalanlara duyulan gereksinimle açıklamak mümkün müydü? Ya da ilişkiye, bu ilişkinin son demlerine farklı bir açıdan yaklaşıldığında, onca özverinin altında, kolay kolay dışavurulamayacak, kabullenilemeyecek bir intikam duygusunun yattığını da düşünebilir miydiniz? Daha açık bir deyişle Olga, kendisini bir zamanlar terk eden o insanın, her geçen gün biraz daha çok, sadece insanları tarafından değil, anıları, hayalleri, umutları tarafından da terk edilmesini görmek için, bu küçük İstanbul yolculuklarını göze almış olabilir miydi? Bir haksızlık mı ediyorum? Belki. Benim bildiğim Olga, kaybetmeyi, kaybetmeleri taşımayı her zaman, her durumda çok iyi biliyordu çünkü. Bu bir yana, Henri'yi İhtiyarlar Yurdu'nda, duyguları ne olursa olsun ziyaret eden tek insandı o. Eksilmiş, ama gene de yaşatılabilmiş duyguların gizliden gizliye doğurduğu heyecanı da bulabilirdiniz burada, yalnızlıkları, dilendiğinde paylaşılamayan akşamların, tatil günlerinin doğurduğu heyecanı, bir başkasına, bir başka terk edilmiş bakarak biraz daha kolay taşıma çabasını da. Olga, şöyle ya da böyle oradaydı sonuçta. Şöyle ya da böyle 'orada', hayatın yüreğinde bir yerlerde... Tıpkı öteki ilişkilerindeki gibi...

Bu bağlılık hikâyesi burada bitmiyordu. Olga, bazı ayrıntılar düşünülüğünde, sadece orada bulunmanın, orada bulunmakla yetinmenin çok ötesinde bir yere yürümüş, 'eski sevgilisinin' uzaklarda kalan günlerden söz etmesine de zemin hazırlamıştı. Dinlemişti, öncelikle dinlemişti Olga. Dinlemiş ve paylaşmaya çalışmıştı. Dinlemişti. O günlerin, birbirlerinin gönlünde hâlâ değer taşıdığını göstermek, anlatmak için dinlemişti. Henri'nin, hayatının son günlerinde, kendisinden, ardında bıraktığı o geçmişten gurur duymasını sağlamak için dinlemişti. Büyük, çok büyük bir serveti, inanılamayacak bir şekilde, inanılamayacak bir hayat adına tü-

keten bu eski zaman insanının cebine gizliden gizliye, fark ettirmemeye çalışarak birkaç kuruş para da koymuştu. İnanılamayacak bir hayattı onunki evet. 'Son demlerini' paylaşmaya zorunlu kaldıklarını kim bilir, belki de hayal bile edemeyecekleri bir hayat. Bu yeni yabancılık, yalnızlık günlerinde Henri, Olga'ya, cebinde biraz para bulduğunu, bu paranın nereden geldiğini bilmediğini hep söylemiş. Olga da buna karşılık Henri'ye parasını hiçbir zaman tüketemeyeceği yanıtını bıkmadan, usanmadan vermişti. Bıkmadan, usanmadan, 'Unutmuşsundur mutlaka. Demek hâlâ paran var. Bittiğine zaten inanmamıştım' gibisinden cümlelerle... Henri'nin bu parayı mutlaka harcaması gerekiyordu. Hayatın zevkini ondan daha iyi kim almayı bilebilirdi ki. Gelgelelim, yaşadığı, yaşamak zorunda kaldığı o son dünyada, Henri'nin para harcayacak bir yeri de kalmamıştı artık. Arada sırada, bu parayla, alışverişe giden görevlilere, madlen ya da likörlü çikolata aldırırdı. Madlen ya da likörlü çikolata. Görevliler Beyoğlu taraflarına gittiklerinde... Bu küçük istekleri genelde yerine getirilirdi. Onu kırmazlardı, onlar, onda, olamadıkları, hiçbir zaman olamayacakları bir insanı bulmuşlardı çünkü, onda, eski bir masaldan, ziyaretlerine gelmiş bir prensi görmek istemişlerdi. O eski masalda prensesini yitirmiş bir prensi... Henri, her şey bir yana, onlara bahşiş, dolgun bahşiş vermeyi 'bilen' tek kişiydi üstelik yaşadıkları o küçük dünyada. Madlenleri ya da Olga'nın çok sevdiği likörlü çikolataları büyük bir incelikle sunardı. Olga hiçbir zaman unutmamıştı. O günler için özel olarak giyinirdi 'eski sevgili'si. O günler için özel olarak, o küçük utkuları yeniden yaşamak istercesine... O depremden, yıllar süren o depremden kurtarabildiği kostümlerden biriyle... O giysilerin nereye gittiğini, kimlere, nasıl, hangi bedeller karşılığında, hangi gündelik gereksinimler için satıldığını düşünmek bile istemezdi Olga bu depremi hatırladığında. Kaçmak, o görüntülerden, o hayaletlerden yalnızca kaçmak gerekiyordu bu durumda. Daha önce yaptıkları gibi, her zaman yaptıkları gibi... Yakalayabildikleri, hayatı gerçekten, tüm doğallığıyla yakalayabildikleri, yakalayabildiklerine tüm benlikleriyle inandıkları anlar da vardı... Yıllar onları, en azından bu konuda ustalaştırmıştı. Bir-

birlerinin karşısında, o anlarda gençlik günlerindeki gibi de çıplaktılar üstüne üstelik. Madlenleri birlikte, bu işi annelerinden babalarından gizlice yapan çocuklar gibi yerlerdi. Henri, Olga'ya fark ettirmemeye çalışarak ya da fark ettirmemeye çalışıyormuş gibi yaparak birkaç madlen ayırırdı. Oyunun bir parçasıydı bu. Olga anlardı. O da Mösyö Jak'tan söz etmezdi zaten. Ama onlar, hayatlarındakiler kim olursa olsun, 'o anlarda' birbirlerini yaşadıklarını çok iyi bilirlerdi. O küçük oyunların uzantılarıydı bunlar... Küçük bir törene dönüşmüş zamanla bu oyun. Hiç kimse bu oyunun yabancıları değildi. Olga'nın bu oyunu, Henri'nin o umarsızlığı, pek az kişinin yaşayabileceği o yıkımı son yıllarında biraz daha kolay taşımasına yönelikti öncelikle...

Ben tüm bunları biraz Kirkor Amca'nın anlattıklarından, biraz da Olga'nın ağzından kaçırarak öğrendim. Bazı yorumlarımda, değerlendirmelerimde yanılmadığıma inanmak istiyorum.

Olga'nın bana gelen hayatının en önemli parçalarından biriydi bu. Onun Hasköy'deki İhtiyarlar Yurdu'nu ziyaret edişlerinde büyük bir özverinin, soylu bir bakışın işaretleri vardı.

İlgimi çeken, onun, kendisine Diamanstein'dan gönderilen o gerdanlığı, her ziyaretinde hiç aksatmadan takmasıydı. Bu küçük seçimle yaşanmak istenen yalnızca o bağlılığın gizli şiiriyle hiç kimseye anlatılamayacak o küçük intikam duygusu muydu? Sanmıyorum. Bana kalırsa o, en çok o masalın, kendi masalının prensesi olduğuna inanmak istemişti o anlarda. Henri'nin sonuna kadar yanında kalışının açıklaması da burada gizliydi galiba. Onun gerçek bir prenses olduğunu bir tek, basit bir hayal yüzünden yolun bir yerinde yitirdiği 'eski sevgilisi' görmüştü. Bu masala, beklemelikleri bir zamanda onlar dokunmuşlardı. Birbirleri için, birbirlerinin hikâyesinde sonuna kadar yaşamak istemelerinin bana kalırsa en önemli nedeniydi bu...

Kirkor Amca'nın bakışı

Kirkor Amca bana her zaman, Olga'yla ilgili birçok sorunun yanıtını biliyor gibi görünmüştü. Bir yerlerde, hep birilerinde bi-

raktığımız sorulardandı aslında bunlar. Bir yerlerde, birilerinde, her zaman sormadığımız sorulardan... Onun bende bu izlenimi uyandırmasının çok basit bir nedeni vardı. O, bilmekle, bildiğini bir şekilde hissettirmekle, bilmiyormuş gibi görünmek arasında kalan bir küçük sınır bölgesini seçmişti kendisi için. Onun, bizler, başkaları hakkında neyi bilip neyi bilmediğini hiç kimse, hiçbir zaman ‘yeterince’ anlayamamıştı. Bir insan, yıllar boyunca, sabırla oluşturduğu küçük güvenlik alanından, çevresindekilere zaman zaman gülümseyerek bakmıştı... Bir yerlerde yaşanmış, yaşanmaya mecbur kalınmış yenilgilerin öcü alınmak isteniyordu belki de bu bakışlarla... Bir olasılıktı bu hiç kuşku yok ki. İstenmiş, beklenmiş bir olasılık... Ama sonuçta ben, kendisini en çok bu zamanlarında sevmiştim, o gizli insanı en çok bu zamanlarda görmek, tanımak istemişti... Bilirdim oysa. O insan, o Kirkor Amca, o uzaklardaydı, hiçbirimizin ulaşamayacağı bir yerlerdeydi o anlarında. Hiçbirimizin ulaşamayacağı bir yerlerde... Doğrusu da buydu galiba. Doğrusu, yaşanması, kabul edilmesi gereken buydu... Ben bu uzaklıkları başka ilişkilerde de yaşamıştım. Başka ilişkilerde de... O uzun hikâye, biraz da bu yüzden o tedirginliklerle yazılmıştı... Kirkor Amca’nın bu tavrı birçok kişiyi rahatsız etmişti kuşkusuz. Ancak bizim için, kendisiyle farklı birkaç an yakalayabilenler ya da her an yakalayabileceğini bilenler için bambaşka bir duygu söz konusuydu. O, kendisini bir şekilde tanıyabilenlerin gözünde, hep yerinde durması, yaşananları, her nasıl olursa olsun, görmesi, duyması, bilmesi gerekenlerdendi. Bu, onun oyunuydu, bu, oradaki herkesin oyunuydu. O, görmemiş gibi yapmayı, daha da önemlisi susmayı bilirdi. Onun, Olga’nın pırlanta gerdanlığı hakkında hiçbirimizin ulaşamadığı ‘başka’ gerçeklere de ulaştığını bu nedenle kabul etmek gerekiyordu. Bazı telefon konuşmalarına ‘istemedim’ ‘kulak misafiri’ olmuştu, bazı bakışlar, onun bakışlarında sessiz sedasız yaşamıştı çok büyük bir olasılıkla... O konuşmalarda kalan ayrıntılar, Olga ile Henri’nin ilişkisinde bana yeni kapılar açabilir miydi? Bu sorunun yanıtını da bilmiyorum, bilemeyeceğim elbet. Ancak, kimi ilişkilerde, bana uzak bireysel tarihlerin hikâyesinde, ‘verilenle yetinmeyi’, zamanın akı-

şında ben de öğrendim. Bu tercih, acılarını, umutlarını, anılarını paylaştığım, bir başka deyişle biraz daha fazla yaklaşabildiğim, aynı hikâyede yürüdüğüm, soluk aldığım insanlar için de söz konusuydu kimi zamanlarda. Yolun bir yerinden sonra, birbirimizde hep bir misafir oluyorduk. Hep misafir... Yalnızca misafir. Verilenlerle yetinmek, yetinmek zorunda kalmak... Bu durum, arada sırada, kırgınlıkları da doğurabiliyordu. Ama bu yer, Kirkor Amca'nın bana gösterdiği bu yer, hayalleri olabildiğince yaşatmak için bir başka kaçış alanıydı da aynı zamanda. Bu alanın sınırlarını, kendinize göre, istediğiniz gibi çizebilirdiniz.

Kirkor Amca'nın gösterdiği, sadece bu yerle bu yerdeki insan değildi. Onun seyirciliğini, suskunluğunu bu kadar çok önemsememin bir nedeni var elbet. Ben dinlemenin, dinlemeyi bilmenin ne denli önemli olduğunu da ondan öğrenmiştim galiba. Dinlemeyi, bir insana bakmayı, dahası bir insanı görmeyi bilebilmek... Bunu yaparken de az, çok az, olması gerektiğince, doğru zamanlarda, bazı doğruların zamanlara göre değişebileceklerine de inanarak konuşmak... Bir tanık, gerçek bir tanık olabilmenin en önemli kuralıydı bu. Ancak, benim görebildiğim, tanıyabildiğim Kirkor Amca, bana kalırsa, tanıklığın da ötesinde bir yere geçmişti. O gizli bir sırdaştı, bir sığınaktı kimi insanlar için. Bana günün birinde, "Ben derin bir kuyuyum. Bana bir taş atarsın, sonra kendin de bulamazsın" demişti. O, bu seslenişiyse, o anları, o hayatları bilmekten kaynaklanan sorumluluğunun, her konuşmaya taşımak zorunda kaldığı o yükün yanı sıra, bir küçük gururu da gizlice dile getirmek istemişti sanırım. Biliyordum. Bu onun, hayattaki en büyük, daha da önemlisi, o savaşlarla o kaçınılmaz yenilgiler düşünüldüğünde, tek büyük zaferiydi. Bu zaferi, özellikle son yıllarında, tadına vara vara yaşamış gibiydi. Tadına vara vara, uzun, çok uzun bir zaman süresince, sayısız görüntüyü, hayatında, hiç kimsenin bilmediği bir yerlerde yaşatarak... Onda biraz da bu yüzden, 'bir dönemin' tarihini arayabilirdiniz. O, henüz on dört yaşındayken, getir götür işlerini görmek için girdiği 'dükkân'ın, Mösyö Jak'ın deyişiyse 'en eski demirbaş'ydı ne de olsa. Bu aşamada biraz daha ileri gidebilir, hayal gücünüzü biraz zorlamayı göze ala-

rak, onun kişiliğinde ya da başkalarında bıraktığı imgede, istemeniz durumunda, değişen günlerin ticaret hayatına her geçen gün biraz daha az ayak uydurabilen bir 'müessese'nin kendini birilerine anlatmak isteyişini de bulabilirdiniz. Gelgelelim, kişisel olmanın ilerisine taşamayan bu özel yargılar, sağladıkları tüm ipuçlarına karşın, onu bize anlatmaya yetmemişti, yetemezdi. Fark etmesini bilenler fark etmişti. Altmış yedi yaşında, beklenmedik bir kalp krizi sonucunda, Mösyö Jak'ın en güvenilir dostlarından, dert ortaklarından biri olarak ölmüştü Kirkor Amca. 'Dükkân'ı, her geçen gün, biraz daha çok evi, asıl soluk alma alanı gibi görmesinden, daha da önemlisi göstermesinden mi kaynaklanmıştı bu ayrıcalıklı konumu, 'aile'yi herkesten iyi tanımasından, konuşmasa da 'Espanyolca'yı çok iyi anlayabilmesinden, 'çorbacı'nın ne zaman yalnız kalmak istediğini en iyi hissedebilen insan kimliğiyle, 'idare'yi derhal, Berti'den de önce ele alabilecek kadar işin girdisine çıktısına 'vâkıf olmasından' mı? Bu nedenlerin tümü de o dostluğu doğurmuş, sonuna kadar yaşatmış olabilirdi, hiçbir de. Bildiğim, Kirkor Amca'yı benim için o dükkânda Kirkor Amca yapan başka nedenler, ayrıntılar, görüntüler de vardı çünkü. Her sabah, herkesten önce gelip, her akşam, herkesin gidişini bekleyerek, tüm küllükleri boşalttıktan, ışıklarını söndürüp musluklarını, sigortalarını küçük bir tören yaparınışçasına kontrol ettikten sonra ayrıldığı 'dükkân'ın anahtarlarını bulundurma yetkisine, Mösyö Jak'la birlikte sahip iki insandan, 'alışandan' biriydi o örneğin. Hiçbir zaman tadamadığı babalık duygusunu, Berti'ye arada sırada küçük öğütler vererek yaşamaya çalışmıştı. Evinde, karısıyla, Madam Ani'yle yaşadığı huzursuzluklar nedeniyle senelik izne hiç çıkmamıştı, çıkmayı kendisine uygun görmemiş, 'yakıştıramamıştı'. Madam Ani'nin, hayatta 'başarılı' olamayışını sürekli olarak yüzüne vurmasını, o uzun hikâyenin kırılganlığıyla, bilgece, boşvermişliği kendine göre oynamaya çalışarak taşımıştı. Akşamcılığının, hayatı boyunca pek az giysiyle 'idare etmesinin', gün içinde, arada sırada, kısa bir süreliğine ortalıktan kayboluşunun, akide şekerine aşırı düşkünlüğünün, kiliseye hiç gitmeyişiyle en akla gelmedik yerlerde, en akla gelmeyecek insanlarla hatırı sayılır

dostluklar kurmasının, kolay kolay görülemeyecek bilgeliğinin, bu kırgınlıkla nereye kadar ilgisi vardı? Bu sorunun gerçek yanıtları, gereğince, dilediğince paylaşılamayan o hayatın dehlizlerinde gizliydi hiç kuşku yok ki. Farklı zamanlarda, farklı tanıklardan öğrendiklerimle ‘inşa edebildiğim’ bu hikâye, bazı görüntülerle, bazı sözcükleri bir nebze anlamlandırmama yetiyor yine de. Okulu hiçbir zaman sevememişti, çevresindekilere, o dönemlerde de ciddiye aldıkları onca konu yüzünden ne kadar saçma sapan işler yaptıklarını sık sık anlatmak istemişti örneğin. İstemiş, tüm benliğiyle istemiş, ama utangaçlığı, içine kapanıklığı nedeniyle bunu bir türlü başaramamış, üstüne üstlük, adı bir süre sonra, sessizliğini, yalnızca sessizliğini görebilenlerin arasında, haylaza, yeteneksiz de çıkmıştı. Kaba güç düşkünlerinin aykırılıkları dışlamayı, hani neredeyse bir varoluş nedeni gibi gördüğü bir ortamda uzun süre ‘barınması’, Fransızca’yı öğrenmesini çok isteyen, bunun için de büyük özverilere katlanan babasının tüm çabalarına karşın bu yüzden mümkün olamamıştı. Saint Michel Lisesi’ndeki öğrenimini yarıda bırakmak zorunda kaldığında on dört yaşına bile gelmemişti... Ortaokulun son sınıfında yedi dersten başarısız olunca babası kendisini okuldan almaya karar vermişti... Paraya her zamankinden daha çok ihtiyaç duydukları zon günlere denk gelmişti bütün bunlar... Okuldaki başarısızlığına elbette üzülmüştü. Bu başarısızlığını, sınıfta kalışını, yıllar sonra, hafiften gülümseyerek, ‘Amma da toslamıştık ha! Karne totoydu toto!’ diye anlatması boşuna değildi. Ama onun o günlerde asıl üzüntüsü, ‘böylesine önemsiz bir mesele’ yüzünden okuldan alınmasıydı. Doğru dürüst bir veloybol bile öğrenememişti, kendisine büyük bir sevgi gösteren o ‘frère’den çok şey öğrenebilir, iş hayatına zamanı geldiğinde, bu öğrendikleriyle farklı bir yerden başlayabilirdi. Ne var ki hayat, kimi insanlar için, çok daha farklı bir yerden başlıyordu. Bunu hiçbir zaman aklından çıkarmamıştı, çıkaramamıştı. Bu gerçek, tüm yaşananlara karşın, onun oradaki, o ‘dükkân’daki en önemli gerçeklerindendi. Bu gerçeğin ayırdına vardığı gün, hayatındaki en büyük kırgınlıklarından birini yaşadığı gündü. O günleri anımsarken, “Okuyamadık işte. Gençlik vardı, hayata çabuk

atılalım, bir sanat öğrenelim, pedere yük olmayalım dedik” demişti bir sabah. Saint Michel Lisesi’nde birkaç yıl okuduğunu o zaman öğrenmiştim. Çayları, yeni demlemişti, ‘dükân’a henüz hiç kimse gelmemişti. Beylik sözlerdi bunlar biliyorduk. Ama o geçmişten, o geçmişlerden kaçmak için böylesi sözlere her zaman gereksinimimiz vardı. Oralarda, hayatınızı bir şekilde, eski, tüketmek istemediğimiz anılarınız ve hayallerinizle ‘kolaylaştırmak’ için, böylesi sözlerle yaşamak zorundaydınız. Yenilgileri, gerçek yenilgileri göstermek hiçbir zaman kolay değildi sonuçta. Yenilgileri, gerçek yenilgileri göstermek, içtenlikle anlatabilmek hiçbir zaman kolay değildi. Okul günlerinden, o sabahtan sonra bana bir daha hiç söz söylemeyecekti Kirkor Amca. (Bunları, o okulda yaşadıkları için söylediklerini hatırlattığımda, onun, kendisini o insanlara o aykırılıklarıyla kabul ettirmesi durumunda, ne gibi bir hayatı, hayatları olabileceğini düşünürüm. İçimden bir yanıt vermek gelmez. Biliyorum. Yanlış yerlerde, yanlış insanlarla, yanlış hayatları kabullenmiş çok insan vardır o uzaktan baktığımız ya da baktığımızı sandığımız yerlerde.)

Okuldaki hayat, istenildiğince yaşanamayınca, daha da doğruşu verilemeyince, ‘tornacılık sanatını öğrenmesi için’, bir uzak akrabalarının, Barkev Usta’nın yanına çırak olarak verilmişti. O günleri anımsarken de “Memlekette fakirlik vardı. Çarşıya erken vakit uyanıp yürüyerek giderdik. Köprü’de pantolonu yamalı bol bol adam vardı, çorapları bile yamalıydık yani ya, tahta yumurtaya sarıp. Sen o yumurtaları bilmezsin...” demişti bir keresinde. Susmuştum. Sadece gülümsemekle yetinmiştim. Hiçbir sözcük, onu, o anıları ya da hayal dünyasıyla baş başa bırakmaktan daha önemli olamazdı çünkü o anda. O tahta yumurtayı ben de, sırlarını, ‘an’larını, başkalarıyla her zaman paylaşmak istemediğim o eski evlerden biliyordum oysa. O evlerden, bazı gecelerde, ben de dönmek istemişim... Hatırlıyorum. Çocukluk günlerimin en ilginç, en tuhaf ‘oyuncak’larındandı o tahta yumurta. Hayatın içinde değildi artık. Değildi ama, yine de saklanmak, bir yerlerde, bir şeylere daha sıkı tutunmak için tutulmak istenmişti. Bazı nesnelerden, hele hele yaşadığınız ev bir tarihe açılıyor, o tarihe

sizin için başka evlerden biraz daha fazla yaşıyorsa, bir türlü kopamazsınız çünkü... O yumurtanın saklandığı çekmeceyi bilirdim. İşin ilginç, bende uyandırdığı o duyguya, bugün hâlâ tanımlayamadığım, tanımlamak istediğim o duyguya karşın, benim de onu hayatıma 'katmamdı'. O yumurta, benim için, hiçbir zaman, 'basit', sıradan bir oyuncak olmamıştı. Ama büyü, beni o görüntüye bağlayan büyü, biraz da burada, çözölemeyen bu bilmeceye gizliydi galiba. Bunları Kirkor Amca'ya anlatmamın hiçbir anlamı yoktu evet. Herkes, kendi oyununda, oyunlarında kalıyordu, herkes kendi ayrılığını, unutamadıklarıyla, tutsaklıklarıyla yaşıyordu sonuçta. Farklı, çok farklı dünyalarda, kapanmış, 'unutulabilmiş' gibi görünen o kadar çok 'eski' yarayla saklanıyor, çoğaltılıyordu ki bazı görüntüler... O, 'o günler' hakkında, başkalarına, 'yabancılarına', biraz da bu nedenle yalnızca bu pencereyi açmıtı, açabilmişti belki de...

Kirkor Amca'nın, Barkev Usta'nın yanında çalıştığı günleri, 'oralarda' yaşadıklarına arada sırada duyduğu özleme karşın pek fazla anlatmak istemeyişini ya da sadece, herkesin, her yerde rastlayabileceği bir eski zaman insanı kimliğiyle, 'görüntüsüyle' dile getirmeyi tercih edişini anlayışla karşılamak gerekiyordu. O, hayatının akışını kökünden değiştiren, kendisini, olası bir gelecekte yaşayabileceklerinden çok farklı bir yere taşıyan o 'hikâye'yi, 'oralarda', yeni bir geleceğe biraz daha çok inanabildiği o zamanlarda yaşamıştı... Günün birinde, Mösyö Jak'tan 'tesadüfen' duyduğum, öğrendiğim bu hikâye, o konuşmalarımıza hiçbir zaman girmemişti, alınmak istenmemişti. Tüm o küçük duygu ortaklıklarımıza karşın, bizim de birbirimize bir yabancılığımız, savunmaya gereksinim duyduğumuz adalarımız vardı çünkü. Hem aramızda, yaş farkımız düşünüldüğünde, başka yerlere açılan duygu dünyalarımız bir yana, 'bir hayat daha' vardı sanki. Bu hayatı aşamayacağımızı, bir yerden sonra, ikimiz de anlamıştık.

Mösyö Jak'ın anlattıklarından öğrenebildiğim kadarıyla, Barkev Usta'nın yanında göze alınan o yeni günlerde, kuralları okul sıralarındakinden çok farklı olan, biraz küçük umutlar, biraz da hazırlanmış düşlerle beslenen o hayatta, önceleri her şey yolunda

gütmüş. Kısa zamanda öğrendikleriyle kendisini hem ustasına, hem de oyunculuğu, çift karakterliliği nedeniyle, 'konuşma biçimlerine', tüm  ekingenliğine karşın uyum sağladığı  ar ı'dan, esnaftan insanlara de sevdirm  . Barkev Usta, zamanla, bu yetenekli çırağına  onemsediği müşterilerin k  k işlerini de vermeye, 'tezg h'ı, onca yılın ardından, 'yeti tirebileceği' birilerine, günün birinde teslim edebileceğine her geçen gün biraz daha çok inanmaya ba lam  . Yolun henüz başında sayılabilecek bir çırağın, ustasının güvenini bu kadar çabuk kazanması elbette  onemliy  . Bir güven, ama daha da  onemlisi bir yakınlık... O günleri anlatmaya bu sözcükler yetebilirdi. Barkev Usta, çırağının yaptığı bazı parçaları arada sırada ' ar ı'dan arkadaşlarına g sterirm  . K  k bir gurur, ama aynı zamanda gizlemeye çalıştığı bir heyecanla, 'Bu Kırkor'un i i. Yetişecek, daha vakti var, ama olacak' dermiş. K  k bir heyecan... bu da 'i 'in usta açısından, 'kaçırılmayacak' yanıydı sanırım. Bazı akşamlar geç vakitlere kadar dükkânda kalırlarm  . Kepenkleri indirirler, içeride 'çalışmaya' devam ederlermiş. Ustadan  ırağa giden o yolun en değerli zamanlarıym   bunlar... Ancak bazı olaylar, beklenmedik zamanlarda, beklenmedik hayatlar adına, beklenmedik şekillerde gelişebiliyor, insanın denetiminden çıkabiliyor, istenmedik, hazırlanılmadık günlerin kapısını açabiliyordu. Barkev Usta'nın malzeme almak için atelyeden ayrıldığı bir g nm  . Hatırlanmak istenmeyen ya da hatırlanmak istendiğince hatırlanan bir gün. Kısa, o saçmalık duygusunu insanda bir kez daha uyandırabilecek bir boş bulunma zamanıyla açıklanmak istenecek bir gün. Hızsuzluğu, açıksözlülüğü yüzünden herkesin çekinerek konuştuğu Hrant Usta'nın yanında, gümüş kakmacılığında yetişmek üzere  alı an K  k Arto oradaymış. Mesleği bilenler anlamıştı. İki yılda, için sanatı adına, pek bir şey öğrenememiş, dahası, öğreneceği duygusunu da uyandıramamı tı K  k Arto. Başkası olsaymış, ustalığına herkesin hayranlık duyduğu, mesleğine hani nerdeyse tapınma derecesinde bağlı Hrant Usta'nın yanında, bu koşullar altında asla barınamazm  . Eski, çok eski, Hrant Usta'nın pek az insana anlatabildiği bir hikâyenin, bir beraberliğin hatırına ora-

daymış Küçük Arto. Çırağı hakkında, Barkev Usta'ya, 'İş yok, ama kalsın. Biliyorsun, mesuliyet meselesi. Hata yaptık o zaman, kefareтини ödeyeceğiz' demişti bir gün. Başını öne eğmişti Barkev Usta, 'Bana sorarsan, seni hâlâ seviyor' demişti. 'Geç, artık çok geç' demişti Hrant Usta. Kirkor Amca oradaymış, tezgâhın temizliğini yapıyormuş o anlarda. Varlığının farkında değillermiş sanki ya da oradan, her ne olursa olsun, hiçbir sır çıkmayacağını biliyorlarmış. Konuşulanları 'yeterince' anlayamamıştı zaten o yaşında. Bağlantıları yıllar sonra kurabilecekti. Yıllar sonra, o insanlar çok farklı yerlere gittikten ya da çok uzak bir hayatta kaldıktan sonra. Oradan hiçbir sır çıkmayacağı konusunda haklıydılar ama. O, çırakların sadece meslekte değil, hayat için de yetiştirildiği bir dünyayı yaşamıştı. Barkev Usta, çırağındaki bu 'meziyet'in de ayırdına varmıştı. Kirkor ketumdu, mecbur kalmadıkça konuşmazdı. Bu yüzden de dinlemeli, hayat için, her andan, öğrenebildiği kadarını öğrenmeliydi. Kirkor Amca, o gün 'duyduklarını' Küçük Arto'ya söylememişti. Onun Çarşı'daki en yakın, daha doğrusu tek arkadaşymış o oysa. Ama arkadaşlıklarına bir ihanet değilmiş bu. Biliyormuş çünkü. Küçük Arto bazı gerçekleri kaldıramayacak kadar hassas bir çocukmuş. Oradaki birçok insana göre, 'hastalık' derecesinde hassas bir çocuk... O, onu oralar da seven, anlayabilen tek insanmış. Beceriksizliği, sakarlığı, daha da önemlisi kekemeliği yüzünden, onca tekdüzelikte, onca başarısızlığı, kendine güvensizliği, onca maskeyle örtmeye çalışan onca insanın alaylarına bilgece katlanmaya çalışmış Küçük Arto. Bilgece ya da başka bir çıkar yolu olmadığı için umarsızca... Atelyede kendisini o gün ziyaret eden çocuk, öyle bir çocukmuş işte. Kirkor Amca o sırada, 'lunaparkçı' Mıgır Usta'nın yalnızca kendisi tarafından çalıştırılabilen, bakım ya da onarımı yapılabilen preslerinden biri için özenerek yaptığı bir parçayı aynaya yerleştiriyormuş. Küçük Arto tezgâhı çalıştırıvermiş. Kalem o anda Kirkor Amca'nın kolunu dirseğinden koparmış. O anda ya da sadece bir anda. Tüm bir hayatı değiştirmek için... Acının etkisiyle bayılan Kirkor Amca, Küçük Arto'nun dehşet içinde, acayip sesler çıkararak çevrede koşuşturması, yardım istemesi üzerine atel-

yeye gelen komşular tarafından hastaneye zoruna yetiştirilmiş. Kendisine sonradan söylenenlere bakılacak olursa, oluk oluk kan akmış kolundan. Kan kaybından ölmesi işten bile değilmiş... Barkev Usta, Balıklı'da, hastanede yattığı günlerde, çırağına, hani nerdeyse bir baba gibi davranmış, kendisinden, Vahan Usta'dan gelecek olan tüm tepkileri göze alarak, hiçbir yardımı esirgemiştir. Hastaneye ziyarete gelenler arasında Mıgır Usta da varmış. Ona, kendi elleriyle yaptığı, kapıları açılıp kapanan demirden bir yolcu vagonu getirmiş, öteki vagonlar ile lokomotif de getireceğine söz vermiş. O günlerde kendisini yalnızca Mıgır Usta değil, Çarşı'dan daha başka birçok insan ziyaret etmiş. Kimileri çiçek getirmiş, kimileri akide şekeri, kimileriye limon kolonyası... Onu, o zor günlerde yalnız bırakmamak için ya da bir felaketi seyredererek, hayattan, kısa bir süreliğine de olsa, bir mutluluk anı 'çalabilmek' için... Herkes kendisini yüreklendirmeye çalışmış, güzel günlerin de geleceğini, Çarşı'da 'eskisi' gibi beklendiğini söylemiş. Ama o, bu söylenenleri dinlemiş, sesini çıkarmadan, gülümseyerek, sadece dinlemekle yetinmiş. Başına gelebilecekleri 'biliyor,' başına gelecekleri kendisini yüreklendirmeye çalışanların bile bildiğini 'anlıyor' gibiymiş çünkü. Hislerinde yanılmadığını, 'iyileştikten' sonra, hastaneden çıktığı gün görmüş. Barkev Usta o gün, çok 'mesafe'liymiş. Sesi hafiften titriyormuş ama, bunu ancak, kendisini çok yakından tanıyanlar ayımsayabilirmiş. Sözü fazla dolaştırmamış ustası, çok açık ve kesin bir ifadeyle atelyeye bir daha gelmemesini söylemiş, 'Tek kolla bu işi yapamazsın, kendine yeni bir yol çizmelisin' demiş. Mesleğin 'inceliğine' duyulan saygı, bir insanın sevgisine galebe mi çalmıştı? Hiçbir şey söylememiş bu sözler karşısında Kirkor Amca, bakışlarını bir başka yere kaçırmaya çalışarak, yalnızca 'Eyvallah Usta' demeye cesaret edebilmiş. Bilenler, bu sözcüklerin ne anlama geldiğini bilirmiş zaten...

Bu 'olayı' yaşayanlar, o günden sonra, birbirinden çok farklı yerlere doğru yürümüş. Mıgır Usta, bir yandan büyük bir aşkla bağlandığı, uğruna bir aileyi yıkmayı göze alarak evlendiği, 'eski filmlerden şarkılar söyleyen o genç kadın'ın, günün birinde, 'luna-

park'ta korku tüneline çalıştıran o serüvenci, alkolik genç adama kaçmasının doğurduğu acıya, bir diğer yandansa, oncasına önem-sediği ticari namusunun, iki senedinin protesto olmasıyla leke-lendiğine inanmanın doğurduğu utanca dayanamayarak intihar etmiş. Yakınları, bu intiharın, Kirkor'un başına gelenlerle hiçbir ilgisi olmadığını söylemiş. Küçük Arto, 'istemeden', neden olduğu bu olayın doğurduğu 'görüntü' karşısında, zaten çok hassas bir yerde duran 'akli dengesini' bütünüyle yitirmiş, yatırıldığı La Pa-ix Hastanesi'nde yıllarca, hayatının sonuna kadar kalmış. Barkev Usta, yanına bir daha çırak almamış, sanatını bir başkasına dev-retmeye yanaşmamış. Kirkor Amca'ya, bu oyunun 'sorunlu' baş-rol kahramanına gelince... O da, bana hayat adına değerli birçok ipucu veren o ender 'baş başa' sohbetlerimizin bazı 'an'larından anlayabildiğim kadarıyla, kendisine duyulan bu 'güvensizliğin' yol açtığı kırgınlığı, sanırım tüm hayatı süresince, içinde, çok özel bir yerlerinde, hiç kimseyi suçlamadan, ama birilerinin, geçmi-şindeki kimi insanların, bir şeylerden er ya da geç piymanlık du-yacaklarına inanarak taşımıştı. Birilerinin, geçmişindeki kimi in-sanların, bir şeylerden er ya da geç pişmanlık duyacaklarına ina-narak... Hiç kimseyi suçlamadan, hiç kimseyi aramaksızın... Ki-mi inançların, kimi küçük yalanlar ya da aldanmalarla sürdürül-düğünü bile bile... Zamanla, farklı bir şekilde de yorumlanabildi-ğini sandığım o ihanetle, ustasının ihanetiyle savaşıma gücünü, her ne olursa olsun yitirmemek için... Onun, 'bir şeyleri' hatırlar ya da yaşadıklarıyla bir yerlerde buluşturur görüldüğü günlerde 'yeter ki ömrümüz vefa etsin' demesi boşuna değildi. Yeter ki öm-rümüz vefa etsin... Bu sözler bana yıllar sonra, başka bir zaman-da, 'o aileden' birileriyle, bu günlerin hatırına yeniden dönecekti. Bir kırgınlığın, yıllar, çok uzun yıllar boyunca yaşatılan, bitiril-mek istenmeyen hikâyesiydi bu. O sohbetlerimizin birinde, bana, "Ben aslında tek kolla da iyi bir 'torna' ustası olurdum. Ama şans gülmedi... kader... İşte şimdi burdayız. Ömür bitti, yol bitti..." de-diğini de hatırlıyorum şimdi. O inançla, hayattan o hayallerinin, gizli amaçlarının gerçekleşmesini hep isteyen, istemekten vazgeç-meyen bir insanın duygularıyla çelişen, çelişiyormuş gibi görünen

bir karamsarlık, bir teslimiyet anıydı bu sanki. Ama bu kırgınlığın ya da yenilginin taşınış biçimleri ne olursa olsun, insanın, Kirkor Amca'nın o olaydan, o kazadan sonra yaşadıklarını görünce, birilerinin yazgı dedikleri o farklı yola, ne gizlemeli, hani neredeyse inanası gelirdi. Venturaların Asmalımescit'teki evine birçok mobilya yapan, gündelik hayata, siyasi gelişmelere ilişkin yorumlarını daha çok annesinden öğrendiğini o kulaktan dolma Fransızcasıyla yapmayı tercih eden, astımına rağmen sigara içmekten kendini bir türlü alamayan, tüm parasal sorunlarına, taşımak, dahası taşıtmak zorunda kaldığı yoksunluklarına karşın, davranışlarını beğenmediği, 'kültürsüzlüklerine kanaat getirdiği,' paralarıyla her şeyi satın alabileceklerine inanan yeni zenginlere 'onlar benim sanatıma layık değil' diyerek, bir yolunu bulup iş yapmayı rededen 'sosyalist' Vahan Usta'nın, Mösyö Jak'tan, bu talihsiz kazadan sonra, 'en azından ticaret öğrenir' düşüncesiyle, oğlu için iş istediğinde, 'belini onca sıkıntıdan, badireden sonra bile doğrultmayı, ayakları üzerinde durmayı, ailenin her geçen gün biraz daha çok babalığını üstlenen bu genç adam'ın, gittikçe büyüyen dükkânı için, genç, çalışkan, en önemlisi, 'azınlıktan', güvenilir bir elemana gereksinim duyduğunu öğrenmesi, başlangıçta önemsizmiş gibi görünen bu konuşmanın, iki insanın hayatında çok uzun bir beraberliğin kapısını açması, yalnızca bir rastlantıyla açıklanabilir miydi örneğin? Ya o 'gecikmiş' evlilikle başlayan, gidişlerle, dönüşlerle, gitmeyi, hep gitmeyi istemelerle, hep aynı yerde, farklı kırgınlıklarla, farklı suskunluklarla kalmalar arasında yaşanan, akıp giden günler?.. Yaşadıklarına biraz daha hıznırca 'baktığı' 'ihtiyarlık' zamanlarında 'hatırlayabildiği kadarıyla', otuz iki-otuz üç yaşlarındayken, sessizliğine, yalnızlığına, derbederliğine iyi gelir düşüncesiyle, böyle durumlarda bir yerlerde hep 'hazır bulunan' 'birileri'nin girişimi üzerine, kendine özgü, farklı, çok güçlü bir cinsel çağrısı olan 'Topal Anı'yle evlendirilmişti Kirkor Amca. Mösyö Jak'tan öğrenecektim: Kirkor Amca'yla tanıştırıldığı günlerde, evli bir albayla bir hayli uzun süren yasak bir aşk, kimilerine göre de bir metres hayatı yaşadıktan sonra, terk edilmiş bir kadın olarak, Samatya'da yaşayan Kayserili 'köy-

l  ailesine dönmemek için, yeni, ama ‘tehlikeli’ bir yolun arayışındaymış Ani. Eminönü Pazarı’nda bir yerlerde, ‘bir sandık kadar k    ’, ‘günlük ruh durumlarına göre’ açık ya da kapalı tuttuğu dükkânında yıllar boyunca pastırmacılık yapan, pastırmanın iyisinin, birçok kişinin görüntüye aldanarak sandığı gibi, antrikot değil, k şg n  pastırma olduğunu her fırsatta savunan ‘Gamlı Serkis’in kızıymış Ani. Bu ilişkiyle ilgili ilk düşünceler o k     dükkân sohbetlerinde ortaya atılmış olabilir. Kirkor Amca, kendisini o günlerde, Ani için bir ‘kurtarıcı’ gibi görmüş. Ani’nin de, ‘o şartlar ve kâbuslar’ düşünüldüğünde, böyle bir duyguya kapılması mümkündü. Ancak, anlayabildiğim kadarıyla bu kurtarıcılık pek de öyle tek yanlı, karşılıksız, gerçek bir özveriye gerektirmiş bir kurtarıcılık değildi. O, o kadın dokunuşuyla Kirkor Amca’yı da bir şeylerden kurtarmış görünmüştü. Bu gözlemi de Mösyö Jak’a borçluyum: O günlerde, evliliğin o ilk zamanlarında, en azından kılığına kıyafetine biraz daha çok dikkat etmeyi öğrenmişti Kirkor... O zamanlar, onun en i ten, en güzel güldüğü, g lebildiği zamanlarmış... Ne var ki bunlar, sadece ilk günlerin g r nt leriymiş... İlişki, bir süre sonra, birçok insanca zor anlaşılabilir, kabul edilebilir bir yol izlemeye başlamış. Herkes daha iyi anlamış zamanla. O kâbus, tüm kaçışlara karşın zaten o hayat-taymış. Ani, bu evliliği yalnızca bir kalkan olarak görmüş, farklı, biraz da aykırı bir ruhsal yapının ipuçlarını verircesine, yaşadığı o büyük hayal kırıklığının intikamını, kendisini her şeye karşın sevmeye devam eden, bu tavrıyla da hem kaçmak istediği cehennem, hem de gizli vicdanı olan kocasını üzdüğünü, yaraladığını bile bile, ‘başka’ erkeklerle yatarak almak istemişti. Ani ile Kirkor Amca ‘eksikliklerine’, birbirlerinin eksikliğine çok farklı yerlerden, kim bilir, belki de hep yanlış yerlerden bakmışlardı. Her iki tarafın da kendi oyununu, kendi tutsaklığında, kendi yalanlarıyla sürdürdüğü bir ilişkiydi bu. Oyun, daha başka oyunlara geçmemizi sağlayacak, i ine girildikçe daha iyi anlaşılabilecek oyunları da içeriyordu aslında: Ani, her yasak ilişkinin ardından Kirkor Amca’ya biraz daha çok yakınlaşıyor, Kirkor Amca, Ani’nin kendisini aldatmalarını, ‘Ne yaparsa yapsın çaresiz, sonuçta ba-

na, evine dönüyor. Ne yaparsa yapsın hiçbir yere gidemeyecek' diyerek sineye çekmiş görünüyor, ama her geçen gün, birçok erkeği peşinden koşturan bir kadının 'çolaklığına' karşın kendisiyle evlenmeyi kabul etmiş olmasının verdiği eksiklikten kurtuluyor, yavaş yavaş keşfedeceği bir huzura doğru ilerliyordu. Hoş, 'o eksiklik' düşünüldüğünde, Ani'nin de buna benzer bir sorunu vardı. Onları bu evlilik adına, başkalarının gözünde, en azından başlangıçta birleştiren de buydu zaten. Aradaki fark, Ani'nin hem iri memeleri, hem de çok güzel bir yüzü, çok etkileyici bakışları, ama daha önemlisi 'kadın' olmasında gizliydi. Kadınlığıyla, kadınsılığıyla o sorununu çoktan aşmıştı Ani. Hem, tüm bunlar bir yana, 'topalın orası iyidir' diyen ya da azınlıktan kadınların daha 'kolay' kadınlar gibi görüldüğü bir toplumda yaşıyorlardı. Kirkor Amca bu gerçeklerin ayırdındaydı. Koşullar, sanıldığınca eşit değildi bir başka deyişle. Oyun biraz da bu yüzden böyle oynanmıştı. Bedel, Kirkor Amca'nın 'huzura yolculuğu' düşünüldüğünde ağır bir bedeldi kuşkusuz. Ama hayatta en farklı yerlere gelmeyi başaranlar, en ağır bedelleri ödeyenler, ödemeyi seçenler ya da ödemeye mecbur kalanlar değil miydi?

'Yazgı' sözcüğünü, tüm kolaycılıkların ötesinde, bambaşka anlamlarla dolduran bir uzun yürüyüşün ayrıntıları... Kirkor Amca'nın 'dükkân'ı her geçen gün biraz daha çok 'yuvası gibi' benimsemesinin de yazgıyı göz ardı ettirmeyecek bazı açıklamaları vardı kuşkusuz. Hayat, yürünmesi gereken bir yol ya da başkalarıyla paylaşılamayacak bir uzun oyundu. Ani ile Kirkor Amca'nınkini andıran, herkesin kendi rolünü, tüm direnmelerine, hayallerine karşın bir yerden sonra kabullendiği, taşımaya, kendi küçük aldanmalarıyla 'anlatmaya' çalıştığı bir oyun. 'Dükkân'ın ışıklarını, sabah akşam, hiç kimsenin ayırđına varamayacağı bazı ayrıntılara da dikkat ederek yakıp söndürmük, sabah akşam, özenle indirip kaldırdığı kepenkleri, 'zaman geldiğinde', Şarapçı İsmail'e, bir çay ikram etmeyi ihmal etmeden yağlatmak, sigara içmediği halde, ortalıkta görünen paketlerden birkaç sigara 'yürüterek zulalamak', bu 'gizli stok'la sigarasız kalan tiryakilerin 'acil ihtiyaçlarını', 'yak bir cigara', diyerek karşılamak, cinslerini, do-

kuma sıklıklarını, kalitelerini, ‘çekirdekten’ yetişmenin sağladığı ‘şaşmaz’ bilgilerle bir dokunuşta anladığı kumaşların yerlerini ‘mevsimine’ göre, mevsimlerin insan hayatındaki önemlerini anlatmak istercesine, ‘her kumaşın bir mevsimi, her mevsimin bir yeri vardır’ diyerek değiştirmek, Kirkor Amca için bu yüzden birer küçük törendi. Arada sırada, sabahın çok erken saatlerinde, kendisini ‘dükkân’ önünü süpürürken de görürdüm. Gülümseyerek bakardım. Anlardı. Bu işi yapacak başkaları da vardı. Bunu bilirdi. Ama o, kendisini böyle ‘yakaladığımda’, çok beylik, esnaflığa yakışacak sözcüklerle, kendisine özgü vurguları biraz da abartarak, “Ne yapacaksın, ekmek teknesi... Bakacaksın, küstürmeyeceksin” derdi ısrarla. Nedenini bilmiyorum ama, Kirkor Amca’nın dilinde, çok daha farklı, çok daha derin bir anlam kazanırdı sanki bu cümle. O küçük törenin bana göre, görülmeye değer yanlarından biriydi bu. Arada sırada da Fransızca konuşurduk. Kirkor Amca’nın iyiden iyiye unutmuş görüldüğü ya da hiçbir zaman öğrenemediği, elli-altmış kelimeyi aşmayan ‘yabancı’ diliyle. Bunlar bizim kaçış zamanlarımızdı. Onun bu zamanki sözcüklerinde, hiç değişmeden kalmış, seneler önce ziyaret ettiği, Marsilya’da oturan kuzininden getirdiği sözcükler de vardı. Ama o sabahlarda, o erken sabahlarda, ‘o eski zaman’ görüntülerinin, seslerinin, kokularının bıraktığı o duyguları da dinleyecektim kendisinden. O sabahlar bizim gerçek, yaşanmış sabahlarımızdı. Oralarda bırakılanlar, Kirkor Amca’nın asıl, anlatırken yeniden görebildiği ‘yerlerinin’ gerçekleriydi. ‘Gençlerin hiçbir zaman anlayamayacağı Harp seneleri’ vardı o yerlerde, o yoksulluklarında bile, yağdan hiç ‘mahrum’ kalmamış olmaları vardı. İsveç’ten yeni otobüsler gelmişti bir gün. Amerikan hayranı karaborsacı komşuları Parsek Dikranyan bir geceyarısı, apar topar, karısı ve kızıyla birlikte New York’a kaçmıştı. Sonradan aldıkları haberlere göre de Parsek, çeşitli işlere girip çıktığı o ‘yabancı memleket’te, ‘başını bin bir belaya soktuktan’ sonra, seneler senesi taksi şoförlüğü yapmış, İstanbul’a, özellikle de Mısır Çarşısı’nın kokusuna hasret kalarak ölmüştü. Kimilerinden, eceliyle değil de, bir İtalyan çiçekçi tarafından bıçaklanarak öldürüldüğünü, güzeller güzeli kı-

zı İda'nın bir 'sokak orospusu' olduğunu da duymuşlardı. Kirkor Amca'nın öylesine, deyiş yerindeyse 'laf aramızda' anlattığı, ben de yeni, küçük anlar doğuran hikâyelerden biriydi bu. Hikâye anlatmayı da, dinlemeyi de, bu konuda eğer gerçekten bir şeyler öğrenebilmişsem, biraz da ondan öğrenmiştim galiba. Onlar benim vazgeçemediğim masallarımdı. Ankara Radyosu'nun gece on birde kapanmasından sonra, 'ibreyi şöyle bir gezdirerek' yabancı postaları 'tercihen' direniş örgütlerinin şifreli mesajlarını dinledikleri zamanları da yaşamışlardı bir de. Bunlar arasında, Fransız Direniş Örgütü'nden, 'Rezistans'tan bir akşam gelen 'Le cochon est constippé' (Domuz kabız oldu) mesajını özellikle unutamamıştı. Bu şifrenin ne anlama geldiğini hiçbir zaman anlayamamıştı. Bu şifrenin, anlamını hâlâ bilmek istediği bu şifrenin dünya yüzünde belki de sadece kendisi için bir önemi kalmıştı artık. De Gaulle'ün 'diskur'larını da hatırlıyordu. Tuhaf bir heyecan duyarlardı o anlarda. Babası, 'Kazanacaklar... Avrupa kurtulacak' derdi. Annesi o gecelerde yanlarındaydı. Henüz gitmemişti... Mösyö Jak'a Tünel'den *Le Journal d'Orient* alırdı her sabah. Türkiye'de yayımlanan son günlük Fransızca gazeteydi bu. Bir dönem sessizce, birçok kişiden habersiz, yavaş yavaş kapanıyordu. Yolda gazeteye şöyle bir göz atardı. Arada sırada, Saint Michel'de bırakmak zorunda kaldığı o 'frère'i hatırlardı. Beyoğlu'nun bir harabeye dönüştürüldüğü, parçalanmış buzdolaplarının, metrelerce kumaşın caddeye yayıldığı o korkunç, dehşet verici 'uyanış'la ilgili anıları da o sabahlarını...

Kirkor Amca işte bu yüzden benim için çok değerli bir tanıktı, bendeki o uzun hikâyenin en unutulmaz 'oyuncularından' biriydi. Ancak bu hikâyede, onu 'yaşatan', unutulmazlar arasına sokan bir oyuncu daha vardı. O oyuncuyu anlatmadan Kirkor Amca'yı anlamak imkânsızdı. O oyuncuyu dinlememek Kirkor Amca'yı biraz da eksik dinlemek olurdu.

O oyuncu Kirkor Amca'yla ilk kez, hiçbirimizin bilmediği özel, çok özel bir yalnızlık zamanında karşılaşmış gibiydi.

O küçük şaka, başkalarına bu kadar ustaca yapılır mıydı yoksa?..

Yelekçi Niko

Bazı sözcüklerin, zamanın akışında, bize çok farklı anlamlarla dönebildiklerini çok iyi biliyorum artık. Bilmediğim ya da emin olmadığım, bu sözcüklerin o farklı anlamlara karşın, doğru yerlerini her zaman bulup bulmadıkları. Kirkor Amca'dan Niko'ya giden o yolu anlatma adına, henüz yazmadığım bir hikâye için sakladığım bir cümleyi kullanıp kullanmayacağımı biraz da bu yüzden düşünüyorum şimdi: Onlar bir başka insana, bir başka yeri göstermenin şiirini yaşamışlardı... Cümle, o hikâyeyi düşündüğümde, o farklılıklar için, bambaşka bir dünyanın kapısını aralıyor sanki. Soruyu sormaktan, bu olasılığa karşın, gene de alamıyorum kendimi. Böylesini bir hayatta kaç kez, kaç insanla yaşayabilirsiniz?.. Beyoğlu'ndaki, her geçen gün biraz daha az Pera olan Beyoğlu'ndaki o dehşet verici uyanışın uzantısı olarak da görülebilecek, kimi insanları istemedikleri bir yere, istemedikleri bir zamanda gitmeye mecbur eden o günlerle gelenlerin, Kirkor Amca'da ne kadar derin bir üzüntünün, gittikçe büyüyen bir eksikliğin kaynağını oluşturduğunu günün birinde Olga'dan, önemsizmiş gibi görünen bir sohbet sırasında öğrenecektim. Herkes, 'zamanı geldiğinde', birbiriyle ilgili 'bir şeyler' anlatıyordu, anlatmak istiyordu sanki o hikâyede. Herke, 'zamanı geldiğinde' biraz başkaları, biraz da kendisi için bir şeyler anlatmak istemişti... Bir şeyler... Solgun, unutulamamış, özel sesleriyle yaşayan, yaşatılmış bir şeyler... O hikâyelerin birilerinden birilerine akması için... Hepten ölmek ya da birilerinde bir şekilde kalmak için...

Kirkor Amca'nın, "Bir çorba içmeye gidiyorum" deyip, aslında 'bir tek atmak için' 'dükkân'dan kısa bir süreliğine ayrıldığı, herkesten kopup, hiç kimseyle konuşmadığı o günlerin birinde, geçmişte bırakılmış bazı görüntülerin gerçek tanıklıklarından olduğunu belirtir bakışlarla, "Niko'yu arıyor" demişti bir sır verircesine Olga. Niko'yu ya da yitik bir hayatı, tüm umarsızlıklara karşın aramak, bulmaktan yana umudunu kesmemek, bir geçmiş, bir yerlere, birilerine, bir çeşit ait olma duygusu olarak taşımak... Kirkor Amca'nın o sabah sohbetlerimize hiçbir zaman getirmedik-

gi bu hikâyeyi Olga'dan öğrenmek, benim için, doğrusunu söylemek gerekirse, bambaşka bir üzüntünün kaynağıydı. Bir başkasında, istense de istenmese de farklılaşan, eksilen hikâyelerle, o hikâyeleri 'yeni' yerlerinde bile yaşatan, çoğaltan görüntüler... Kirkor Amca'nın, bu 'gizlenmeyi', yakaladığımız onca ortak duyguya karşın, bana bir yerden sonra duyduğunu sandığım, aramızdaki yaşantı, daha da önemlisi yaş farkını göz önünde bulundurduğumda da son derece doğal bulduğum o yabancılık duygusu nedeniyle yeğlemesi değildi, bu hikâyeyi tek başına, çok derinlerinde, çevresindekilerden çok uzaklarda bir yerlerde yaşamak istemesiydi asıl üzüntümü doğuran. Bu konuda zamanla, gizli bir anlaşılmaya vardığımızı, bu anlaşmayla içimizdeki farklı Nikoları, küçük, ama çok önemli olduğuna inandığımız ayrıntılarda, birbirimize hiçbir şey söylemeksizin paylaştığımızı da düşünüyorum ama şimdi. Şimdi, o günlerden, yıllar, çok uzun yıllar sonra... Niko'yu birilerinden duyduğumu, 'başkalarının' gözüyle, sözcükleriyle tanıdığımı anlamıştı bana kalırsa Kirkor Amca. Bu gerçeği kendisine hissettirmeye çalışmıştım. O gizliliği biraz da bu yüzden çok ince bir çizgide yakalamıştık. Hikâyeyi, değişik yollarla, şöyle ya da böyle sürdürmek bize, yalnızca bize kalıyordu bu durumda. Önemsenmeye değer bazı ayrıntılar, o küçük karşılaşmalarımıza, buluşmalarımıza karşın, daha başlangıçta belirlemişti zaten yollarımızı. Eksikliklerimiz ya da küçük bilmecelerimiz vardı. Niko'yla ilgili hikâyelerimizin içimizde nasıl başlayıp nasıl ilerlediğini birbirimize hiçbir zaman gereğince anlatamamış olmamız, hayallerimize, burada da, daha başka birçok ilişkimizdeki gibi, bir kez daha gereksinim duymamızdan kaynaklanmıştı çok büyük bir olasılıkla. Buna benzer bir duyguyu, ben de uzun, çok uzun hikâyeler bırakan başka insanlarla da yaşayacaktım. Sonuçta, birçok insanın bizim gibi yaşadığını, yaşamaya devam ettiğini kabul etmek gerekiyor. Ancak, biz bu hikâyede, oyunun en çok bu kısmını sevmiştik sanırım. Kimi gerçeklerden, gerçeklerimizden kaçmaya da alışmıştık çünkü artık. Kaçışlar da bizimdi, kaçışlarla çizdiğimiz o sınırlar da hayatımızın bir parçasıydı... Bu hikâyenin Kirkor Amca'da hangi yıllarda, nasıl, dahası ne için

başladığını bu nedenle hiçbir zaman öğrenememiştim. Bildiğim, söyleyebildiğim, 'iyi bir meyhane arkadaşı, birçok umarsızlığın, duygunun paylaşılabildiği gerçek bir dert ortağı olarak' bana tanıtılan Niko'nun, bu hikâyeye, Aşirefendi Caddesi'nde bulunan atelyesinde, sadece ceket diken bir terzi kimliğiyle de girdiği. Niko'nun atelyesi, birçok tarafla 'dökülen', döşemeleri, o yıpranmışlığı birilerine her an hatırlatmak için, her adımda gıcırdayan bir atelyeymiş. Sayısız hikâyeyi taşıyan, üzerinde sayısız insanın yürüdüğü, eskilikten rengi değişmiş, desenleri silinmiş, altındaki tahtaların şeklini almış muşambayı, müşterilerinin tüm takılmalarına karşın hiç değiştirmemiş Niko. Orada, Yorgo adında, çok yaşlı bir kedi de varmış. Yıllar boyunca, sanki hep orada bulunmuş, yaşamış, kalmayı seçmiş bir kedi. Söylenenlere bakılırsa Niko onunla sık sık Rumca konuşmuş. Rumca... 'Başkaları' anlamısın diye... Ancak, oradaki 'başkaları'nın kim olduğunu, doğrusunu söylemem gerekirse hiçbir zaman anlayamadım. 'Başkaları' kimdi gerçekten de o hikâyede? Dükkâna, farklı nedenler yüzünden gelen ziyaretçiler, müşteriler mi, arada sırada uğrayan başka kediler mi? Kim bilir... Niko'nun dünyasına çok uzaktan bakmış bir başka hikâye kahramanı olarak, bu soruya yanıt vermem zor. Ancak, böyle bir soru, hiç yanıtlanmasa da, bir hayatın bazı yüzleri konusunda kimilerinin rahatlıkla görebileceği ipuçlarını zaten veriyor bence. Bu ipuçlarından yola çıkarak 'istenilen' yere kadar gitmek, bir kez daha bizim elimizde öyleyse... Bir 'rivayet'e göre de Yorgo, rakıyı çok severmiş. Niko, her akşam, dükkânı kapatmadan önce, bu 'kadim' dostundan, günlük 'istihkak'ını hiç esirgemezmiş. Rakının ne kadar sulandırılması gerektiğini bilirmiş. Daha fazlasını ya da azını yadırgarmış. Yorgo, içmezmiş. Dükkânda bir ara, Niko'nun yardımcılığını yapan, Urfalı, hemen hemen hiç konuşmayan, Şeref adında bir adam da varmış. Kekelemiş, onu İstanbul'a getiren bir kan davası olmuş. Bu bilgi farklı şekillerde değerlendirilebilirdi. Bir iz sürme miydi burada göze alınan, bir izini kaybettirme çabası mı? Bir hesap mı görülmek istenmişti, bir hesaptan kaçılmak mı? Bunu hiç kimse bilememiş. Günün birinde de dükkâna gelmeyivermiş bu 'tuhaf, bir-

kaç yıllık misafir'. Hiçbir bilgi vermeden, ardında bir tek iz bile bırakmadan, kaybolup gitmiş... Hesabın görüldüğü anlamına mı geliyordu bu kayboluş, kadere doğru gitme anlamına mı? O günlerde bunu da hiç kimse bilememiş...

'Çevreden' toplayabildiğim, kendime göre bir düzene sokabildiğim, 'Niko'nun bendeki hikâyesinde, yerlerini hâlâ aradığım 'resimler' bunlar... Bir komşuluk ilişkisinden yola çıkılmış öyleyse, o hayatların içinde olanların taşımayı çok iyi bildiği maskeler her geçen gün biraz daha çok ustalaşarak takılmış. Hayatın bir yerinde buluşulduktan sonra birlikte büyünmüş sanki. Hayatın bir yerlerinde buluşulduktan sonra, kimi fotoğraflara birlikte bakılmış... Kimi fotoğraflara birlikte, paylaşılabilir dokunuşlar ve kırgınlıklarla bakılmış... Nelerin, nerede, nasıl, ne kadar derinde paylaşıldığının o günlerde, çok büyük bir olasılıkla tam anlamıyla, 'gerektiğince' ayırdına varmadan. Maskeler de takılmış evet... Maskeler de.. Başkalarının arasında olabildiğince kalmak ya da kendini, başkalarının arasında kalarak kaybettirebilmek için... Çaylar içilirken, hazır reçetelerden yola çıkılarak, beylik söylemlerle, tüm görüş farklılıklarına karşın, o çok özel çıkarlara sonuçta dokunmayacak siyasi yorumlar yapılmış, bir şeylere hep uzakta kalınmaya özen gösterilerek küçük çözümler önerileri getirilmiş. O tarihin buyruğuydu bu bir yerde, o tarihin kimi insanlara gösterdiği yerin duygusuyla ilintili bir seçimin sonucuydu. Yerler seçilmiş ya da seçtirilmişti. O yerleri zaman zaman tanımlamak bile istemeyebilirdiniz. Futbol maçları, tekdüzeliklerin, paranın istense de istenmese de bir çeşit tutsağı olmanın sıkıntısını, kısa bir süreliğine, orada unutturmuş. O küçük dünyalarda, o küçük adımlarla yaşanmış biraz da o anlar, hayatın görülemeyen zamanları, o anlarla, bakışlarıyla birlikte, yavaş yavaş tüketilmiş. Yaşlılar, sadece yaşlılıklarına bakılarak dinlenmiş, dinlenmeye değer bulunmuş, gençler, toplumun kurallarına uydukları ölçüde gelecekleri parlak insanlar olarak görülmüş. O genel kabul görmüş yargıların savunuculuğunu yapanlar arasında, hiç kimseye anlatamadıkları küçük düşlerini içlerinde, sessiz sedasız öldürenler de var mıydı?.. Bu soruyu, oralarda, o zamanlarda hiç kimse

yanıtlayamazdı. Dertleşmelerin bile beylik söylemlerle yapıldığı bir duygu dünyasıydı sonuçta orası. Dertleşmelerin bile beylik söylemlerle yapıldığı, zamanın akışında, bizlere yalnızca birkaç unutulamamış sözcüğü, eksik kalmış, bırakılmış seslenişi getiren bir duygu dünyası.. Kirkor Amca ile Niko'nun da, iyi ya da kötü, az ya da çok, bir biçimde bulaşmış olabilecekleri ilişkiler arasındaydı hiç kuşku yok ki bunlar. Ama onların, tüm bu gizlenmeler, gizlenme çabaları bir yana, bana kalırsa, başkalarının göremediği, anlamayacağı farklı çok özel bir hikâyeleri de vardı. Öğrenebildiklerim, bence böylesi bir hikâyeye doğru ilerleme isteğini, duygusunu uyandırıyor en azından. Başkalarının sahnesinde, şöyle ya da böyle yaşamaya, kalmaya çalışmış, gündelik hayatlarında sık sık çekişen ya da çekişiyormuş gibi görünen iki insanın hikâyesiydi bu. İki insanın ya da hep yaşanılacağına inanılan o yenilgilerle o kırgınlıkları bir şekilde taşıyabilmek için, kendilerine, kendince bir rol arayan iki dostun hikâyesi. Küçük, tüm doğallığıyla yaşanmış, önceden tasarlanmamış, kendini, belki de gizliden gizliye savunmaya yönelik bir oyundu bu bence. Onlar, bu durumda, o sahnede, hayatlarının en önemli, dahası en başarılı rollerini oynamışlardı sanki. O günleri, o 'atışmaları', bana biraz da yorumları, eklemeleri ve eksiltmeleriyle aktaran Olga'ya göre, neşeli olduğu bazı sabahlarda, ceket dikmekteki ustalığı herkesçe bilinen Niko'ya, 'Yelekçi hent!.. Bugün yine kaç metre kumaş çaldın? Çaloor, çaloor, sonra da yelek yapıp satoorsun, pis kefere!.., dermiş örneğin Kirkor Amca. Niko'da, bu sataşmanın altında kalmaz, 'Pezevengis, kakohrononakis!.. biz senin Abanoz'a dadandığın günleri de biliriz, sen git Sabri'nin dükkânında fis kes' dermiş, Kirkor Amca'nın, aslında pek az kişinin bildiği bir acısını, gerilerde, çok gerilerde bırakılmış, bırakılmak istenen bir acısını hafiften deşerek. 'Hırsızlığıyla' ilgili bu konuyu kısa yoldan kapatmanın en etkileyici yollarından biriymiş bu. Bir 'kabahat'in ortaya çıkarılmasının bedeli elbette bir başka 'kabahat'in ortaya çıkarılması olmalıydı. Sırların, daha fazla ortaya dökülmesi için, yeterince güçlü, anlaşılabilir bir 'tehdit'ti bu. Tüm bunlar bir yana, o uzun oyun, hayata yapılmak istenen o şaka, daha-

mı oralardan kopmamak için göze alınan o ‘meddahlık’, bu sahnelerin oynanmasını, gösterilmesini gerektiriyordu. O ‘kabahat’lere gulince... Bu ‘kabahat’ler olmadan, o kahramanlar yaratılamayacaktı, yaratılamazdı, yaratılamamıştı zaten. O ahlak düzeni, bu ‘yanlışları’ içinde sindirmeyi, kendine uydurmayı bilirdi. Bana o günlerden gelen yorumlar bu duygumu güçlendiriyor. Niko ile Kirkor Amca’nın ‘o özellikleriyle’, bir yerden sonra sanki herkes kendine göre, küçük mutluluğu yakalamıştı... Niko, Kirkor Amca’ya, başkalarınca pek de o kadar bilinmesini istemediği ‘bir geçmiş’i ‘hatırlatma’ amacıyla, bir zamanların İstanbul’unda birçok ‘erkeğe’ farklı hayal kapıları açmış Abanoz Sabri’den söz ederken, pek haksız sayılmazdı. Bana ‘bu geçmiş’ hakkında da birkaç söylenti ulaşmıştı... Bu söylentilerle üretilen küçük hikâyede, Abanoz Sokağı’nın birçok evini iyi tanımıştı Kirkor Amca. Dahası oralara yalnızca ‘gençlik’ zamanlarında değil, kendi deyişiyle ‘geç’lik zamanlarında, Madam Ani’yle evli olduğu günlerde de bir müreliğine gitmişti. Bunun, kimilerince çok basit, çok sıradan, kimilerince de çok önemsenmeye değer bir nedeni vardı. Bir ‘sevgili’ bulmuştu orada Kirkor Amca. Kendisine ‘çolaklığını’ hissettirmemiş, dahası ‘başkallığıyla’ da yaşamayı öğretmiş bir ‘sevgili’. Bu ‘sevgili’, günün birinde, hiç kimseye haber vermeksizin İzmir genelevine gitmiş, ‘o sokakta’, bir süre sonra çıkan söylentilere göre de, ‘elindeki eski püskü aletle çevresindekilerin tansiyonunu ölçerek geçimini sağlamaya çalışan, kendisinden bir hayli yaşlı emekli bir eczası kalfası’yla evlenip Karataş’ta bir yerlere yerleşmişti. Hepsi bu kadardı, bize geldiği biçimiyle bu kadardı en azından. O ‘sevgili’nin adı hiçbir zaman öğrenilemedi örneğin. Birilerine nasıl, hangi gözlerden ya da ağızlardan geldiği anlaşılamayan bu hikâyenin ‘doğruluğu’, dahası ‘böyle’ yaşanıp yaşanmadığı hakkında bir karara varılamadı... Kirkor Amca’nın bu evlilik haberini nasıl karşıladığı da öğrenilemedi. O günlerde öğrenilebilen sadece Kirkor Amca’nın ‘o sokağa’ bir daha gitmediği, hayatındaki o kapıyı bütünüyle kapadığı olmuş. Niko’nun dostunu ‘yakaladığı’, susturduğu yer burasıydı işte. Bağlantıları ‘uzaktan’, farklı bir zamanda yürümeye çalışırken kurmaya yeltendiğinin ayırında-

yım. Önemli ayrıntıları kaçırmam, bu durumda elbette mümkün-
dü. Ancak buradan bakıldığında, ne gizleyeyim, küçük bir 'hain-
lik' görmüyor da değilim bu 'hatırlatma'da.

Niko'nun 'hırsızlığının' ortaya dökülmesine gelince... Niko'nun
bu 'ifşaat'lardan pek de o kadar zara gördüğünü sanmıyorum.
Onun bu özelliği, anlaşıldığı kadarıyla, oradaki herkes tarafından
bir şekilde öğrenilmiş, bir beraberliğin 'hoş' bir uzantısı olarak
kabul edilmişti. Ustalığın 'ek hakkı' ya da onca takılmanın 'bede-
li'ydi bu belki de kim bilir. O, gün ortasında bile hafiften 'çakırke-
yif' oluşu, sık sık sürçen dili ve bir türlü yaptırmadığı eksik dişle-
riyle çevresinin aynı zamanda eğlencesiydi de biraz. Vicdanlar,
başka küçük kötülükler için, şöyle ya da böyle temizlenmeliydi...

Niko'nun 'gizli yelekçiliği'yle ilgili gerçeği, Olga'yla, 'o iki kafa-
dar' arasındaki ilişkiyi öğrenme adına yaptığım sohbetlerden yıl-
lar sonra Mösyö Jak da doğrulayacaktı. Zaman bir kez daha fark-
lı bir zamandı, farklı bir duygunun sularındaydı. 'O günleri yaşa-
mış' birçok insan gibi, değişen, yıpranan değerlere ilişkin bir şey-
ler söyleme gereksinimini duymuştu Mösyö Jak. Usta, 'esnaf' di-
linden anlamayı bilen terziler her geçen gün biraz daha çok аза-
lıyordu. 'Bizim buralarda bir Niko vardı mesela' demişti o gün 'ya-
lancıydı, malancıydı, sözünde durmazdı, dükkânı hep rakı kokar-
dı ama, işini iyi yapardı. Adamın üzerine kalıp gibi otururdu yap-
tığı ceketler. Parasını, gününe göre, istediğin gibi öderdin'... Ku-
maşları düzeltiyordu. Belli belirsiz, buruk bir gülümseme yayıl-
mıştı yüzüne. Hiçbir zaman bilemeyeceğim, bana çok uzak görün-
tülere gitmiş olmalıydı. 'Biraz hırsızdı ama, neyse...' demişti son-
ra. 'Biraz' sözcüğünün o cümledeki, o bağlamdaki anlamını algı-
lamakta çok zorlanmamıştım. Uzaklarda, çok uzaklarda kalan
bir insanı kırmamak, bir insanın bıraktığı bir hatırıya ihanet et-
memek için kullanılmıştı sanki bu sözcük. Gizli bir sevecenlik ya-
tıyordu bir de bence burada. Gizli bir sevecenlik... Bu duyguyu,
orada, o anda bulunan, fırsatı kaçırmayıp bir yerlerde yitirdiği
dostu için, 'Yelekçi pezevenk... Tavla oynamayı da bilmezdi' diye-
rek söze karışan Kirkor Amca da taşıyordu hiç kuşku yok ki. Göz-
lüklerinin üstünden, Kirkor Amca'ya önce sitem ederek bakmıştı

Mösyö Jak. Sonra da dayanamayıp gülmeye başlamışlardı. O ya-
 ınmış, hak edilmiş gülüşlerden biriydi bu. İçinde biraz da acıyı
 burındıran gülüşlerden. Mösyö Jak, Niko'yu taklit edercesine ya
 da daha doğru bir söyleyişle, bende Niko'yu taklit ettiği izlenimi-
 ni uyandırarak Kirkor Amca'ya 'Kakohrononakis!..' demiş, sonra
 da anlayamadığım Rumca bir şeyler söylemişti. O yaştaki birçok
 Yahudi gibi, o da biraz Rumca bilirdi. Kirkor Amca, kendisine
 söylenenleri olumlarcasına başını sallamıştı. Hissetmiştim. Niko
 aralarındaydı o anda, anlayamayacağım; hiçbir zaman giremeye-
 ceğim bir yerdeydi... Kirkor Amca'nın Niko'dan söz ederken kul-
 landığı cümlelerin de bir anlamı, önemli, üzerinde durulmaya de-
 ğer çağrışımları vardı. Aynı dilde farklı bir dili de yaşayanların
 dünyasını bilenlerce çok iyi anlaşılabilirken nedenler yüzünden
 'tavla,' diyemezdi o örneğin, o doğrudanlığı ve nüktedanlığıyla.
 'Tavla', biraz da bu farklılık yüzünden onun için hep 'tavlu' ol-
 muştı. Gelgelelim bu tavrı, bu seçimleri için yapılabilecek farklı
 yorumlar bir yana, onun tavladaki 'ustalığı' çevredeki herkes ta-
 rafından kabul edilmişti. Kaşla göz arasında hile yaptığı, pulları
 arada sırada işine geldiği gibi oynattığı, dahası zar tuttuğu da
 söylenirdi ama, bilen gene de bilirdi onunla tavla oynamanın ya
 da tavlayı yaşamının ne kadar keyifli olduğunu. Bu keyif, sadece
 bir rakip tarafından değil, bir seyirci tarafından da alınabilirdi.
 Kelimenin tam anlamıyla, birer küçük gösteriydi onun tavla par-
 tileri. O, tavlanın hakkını vermesini bilenlerdendi bir başka de-
 yişle. En göze çarpan özelliği de, yenilmeyi, bir türlü hazmedeme-
 mesiydi. Kendisini sık sık, 'Ayu! Ayu oğlu ayu!' diyerek kızdıran
 Arap Sedat'la yaptığı o çaylarına iddialı maçlar işte bu yüzden
 hatırı sayılır bir seyirci kalabalığı toplardı...

Arap Sedat'ın şakası

Hatırlıyorum. Asıl yaşaması gereken hayatı, hep 'başka' yerler-
 de aramış, birçok insanın yalnızca 'şiiirinde', o gerçekleştirilememiş
 masalında yaşadığı, yaşatabileceği bir yolun insanıydı öncelikle
 Arap Sedat. Her geçen gün biraz daha çok eskiyen, sorun çıkartan,

ama hani nerdeyse dostu gibi sevdiği, plakasındaki HF harflerinden dolayı 'hafıye' adını taktığı minibüsüyle 'Anadolu yollarında' yıllar boyunca dolaşmıştı. İnsanlara farklı yüzlerini, profesyonellerle taş çıkartacak o müthiş taklit yeteneğiyle 'çaktırmadan' göstermeye bayılırdı. Bu onun 'eğlencesi', daha da önemlisi, hayattaki o duruşu düşünüldüğünde en önemli 'inceliği'ydı. 'Hayat doluydu'. Hayat dolu ya da içinde birçok hayatı, birçok 'yol'u, pek az kimse'nin yaşayabileceği farklı geceyi, gündeğumunu barındırmıştı. Üniversitede okuyamamış, beylik bir söyleyişle 'adam', özellikle de bir doktor olmayı başaramamasının 'eksikliği'ni birçok yere götürmüştü sanki. O, bu 'eksikliği'ni çok değişik bir biçimde, yakın çevresindekilerin rahatsızlıkları, hastalıkları konusunda yaptığı 'şaşmaz' tanımlarla, tedavi yöntemleriyle taşımaya, kendince gidermeye çalışmış, söylediklerine bakılırsa da 'birçok hayatı kurtarmıştı'. Bir 'şaka'ydı bu ama bana göre, 'adam olmak'la ilintili o gerçeği yeniden sorgulamamıza yol açacak bir 'şaka'. Bana kalırsa, onun hayata bakışının bizde bıraktığı anlamı, gerçekten yaşanmış ya da yaşandığına inanmak istediğim o 'gözlerden ırak' yerlerde aramak gerekiyordu. Hayatının, daha doğru bir deyişle de, bana görünen hayatının yarısından fazlasını 'o yollarda', 'yollarında' geçirmişti sanki. Ortadan kaybolduğu zaman 'Anadolu'ya çıktığını' anlardık. Ne zaman, nereye gideceği bilinmediği gibi, ne zaman, nereden döneceği de bilinmezdi. Gittiği yerlerde bazen çok kısa, bazen de çok uzun kalırdı. Bildiğim, hatırlayabildiğim, gidişleri, gelişleri düşünüldüğünde yılın en azından altı ayını 'oralarda' geçirdiği ya da geçirmeyi tercih ettiğiydi. Minibüsünü sadece dükkânı, dostu gibi değil, evi, dahası barınağı gibi görmesi bundandı sanırım. Bu duygusunda, hiç olmazsa bu duygusunda yalnız değildi. Çevresinde böylesi kaçışları farklı ayrıntılarla, farklı sözcüklerle yaşayan birçok insan vardı. Ama bunlar bilindiği, 'görüldüğü' halde, paylaşılamayan duygulardandı. Yaşanır gider, ama kimi insanlar da birbirinde hep bu yüzden kalırdı. Onun kaldığı, hep gittiği halde unutamadığı yerler de vardı ama o insanların dışında. O, birçok şehirde, kasabada, birçok kimsenin bilmediği birçok eczaneyi, postaneyi, oteli, kahveyi, randevuevini, lokantayı bilirdi. Karayolları hakkında çok ayrıntı-

tılı bilgilere sahipti. Kafasındaki harita başkalarının değil, kendi haritasıydı öncelikle. Arada sırada 'bir iki tane sarmaktan' hoşlanırdı. Bilirdim. O zamanlar 'başka haritalar' içindi. Yola gideceği zamanları, bir türlü gizleyemediği hüznünden anlardık. Döndükten sonra, İstanbul'da kalması gereken yerlerde kalır, görünmesi gereken insanlarla görünür, sonra da, o yerlerdeki 'yazısını', yolculuğunu sürdürmek için, çeker giderdi. Ne zaman döneceğini emimim, o da bilmezdi o zamanlarda. Sadece, "Yol bizi çağırıyor... Ekmek parası ne yapalım" derdi. O yollara 'ekmek parası' için gittiği elbette doğrudur. Ama bunun ötesi, bir hayatı anlatan başka yüzleri, görüntüleri de vardı. 'Ekmek parasını kazanma', bir başka deyişle de malını satma ya da sattığı malın parasını tahsil etme konusunda, hani nerdeyse 'efsanevi' bir şöhrete sahipti Arap Sedat. Onu, 'başkalarının' gözünde 'hayat dolu' yapan en önemli özellik de buydu galiba. 'Adamına göre adam' olmayı bilmek... 'Adam olmayı' başaramamıştı belki ama bunu başarmıştı, başardığına inanmıştı. 'Adamına göre adam' olmayı bilmek evet. Ona göre 'işin sırrı' biraz da buradaydı. İşte bu yüzden malını satmak için gittiği yerlerde, kimi eczacıların karşısına ağırbaşlı, nezaketiyle etkileyici bir İstanbullu, kimilerinin karşısına da, gerektiğinde sokak ortasında tef çalan, göbek atan bir serseri olarak çıkardı. Kimilerine şiir okur, kimilerine 'memleket meseleleri'yle ilgili hamasi nutuklar çekti. Kimiyle solcu, kimiyle sağcı olurdu. Öğrenebildiğim, duyduğum kadarıyla da iyi Kürtçe bilirdi. Kürt olmadığı halde. İyi namaz kılmayı bilirdi. Müslüman olmadığı halde. 'Onlara', 'onların' istediğini vererek, asıl vermesi gerekeni vermezdi böylelikle. Bu da onun küçük isyanıydı. Bu gerçeğin ayırdına, aradan ancak yıllar, uzun yıllar geçtikten sonra, oralara uzaktan baktığım bir zamanda varabiliyorum ne yazık ki. Bir olanağı, bir öğretmeni kaçırmış oluyorum belki de bu durumda. Ancak, bu gönül erinciyle karar verebilmem için, başka insanların da buralardan geçmesi gerekiyor.

Arap Sedat'ın bu efsanevi şöhretinin sayısız tanığı, dahası hayranı vardı mutlaka. Ancak tüm bunlara, bu küçük başarılarla karşı, para, bildiğim kadarıyla, elinde hiçbir zaman ısınmamıştı. Bu gerçek, onun o yollarda başka yerleri, gerçekleri de aradığını, baş-

ka bir değerin de ardından gittiğini gösteriyor. Tüm bunlar yetmezmiş gibi, günün birinde, kanser hastalığına yakalanan karısını tedavi ettirebilmek için, varını yoğunu harcamış, kelimenin tam anlamıyla sıfır tüketmişti. O günler hâlâ hatırımdadır. Çevre esnafı, tedaviye devam edilebilir diye, gizliden gizliye bir para toplama seferberliğinde bulunmuştu. Ne kadar sevildiğini sanırım en çok o günlerde anlamıştı Arap Sedat. Ancak o, yakın dostlarının uzun süre sonra söylediklerine bakılacak olursa, bu 'seferberliği' sadece büyük bir şükran duygusuyla değil, hayatının en büyük utançlarından biri olarak da taşımıştı. Bir utanç ya da zor kabul edilir bir yenilgi duygusu... Ya da bir kırgınlık, hayata, yaşadığı, yaşamak zorunda kaldığı, onca çabasına, savaşına karşın, bir türlü yaşayamadığı, hep bir yerlerde kaçırdığını, yakalayamadığını sandığı günlere duyduğu bir kırgınlık... Ellinci yaşını kutlamaya hazırlandığı günlerde, uzun, çok uzun bir 'doğu seferi'nden dönerken, İstanbul'a yakın bir kasabada, küçük bir otel odasında, bir kalp krizinden aniden ölüvermesini, bu derin üzüntüye bağlayabilir miydik? Belki. Ama burada asıl önemlisi, onun, ardında bıraktığı bu sorudan çok, öldüğü, 'ölmeyi başardığı' yerdı bana kalırsa. O, en çok sevdiği, umudunu yitirmedeği tek yerde, 'yolda' ölmüştü... Farklı, bambaşka bir duyguyu yakalamıştı üstüne üstlük o kasabada. Bambaşka, bizlere onun hiç bilmediğimiz bir yüzünü, bir zamanını, dahası bir yerini gösteren bir duyguyu... Ölümüyle karşı karşıya kaldığımız 'sahne' enikonu şaşırtıcıydı birçok insan için. Bu, onun bize son oyunuydu sanki. Ya da oyun, hiç kimsenin, oyuncularının bile tahmin edemediği, gerekli hazırlıklarını yapamadığı bir zamanda, beklemediği bir şekilde bitmişti... Öldüğünde, Sedat'ın yanında bir kadın varmış. O günlerde öğrenmiştik. Mutsuz bir evlilik yapmış, kültürlü bir eczacıydı bu kadın. Birlikte, iki yıl boyunca, çok derin, fırtınalı bir aşkı paylaşmışlardı. Biz bütün bunları, Sedat'ın cenazesini o kasabaya almaya giden, büyük bir ıtriyatçı dükkânı olan amcaoğlu Vedat Bey'den öğrenmiştik. Vedat Bey, 'Eczacı Hanım'ı bize çok güzel, nazik, 'dinlemeyi bilen' bir kadın olarak anlattı. Sedat'ın o kadında neleri, kimleri bulduğunu o günlerde herkes, iyi kötü anlamıştı...

Yıllar sonra, bir başka yere giderken geçtim o kasabadan. Durum... Hem biraz mola vermek, hem o kasabayı tanıyabileceğim kadarıyla tanımak, hem de o 'Eczacı Hanım'ı bulmak için... Kasaba küçük bir kasaba, insanları da inanılmaz ölçüde yardımseverdi. Aradığım insanın izini bulmakta bu yüzden pek zorlanmadım. 'Eczacı Hanım'ın işlettiği eczaneyi, edindiğim bilgilere göre bir başka 'hanım' işletiyordu. Ellilerine yakın, alımlı bir kadındı eczanenin bu yeni sahibi. Öğrenmek istediklerimi duyunca, önce bir süre susmuş, sonra da 'bildiklerini' anlatmıştı. Aradığım 'Eczacı Hanım', 'o olaydan sonra, o kasabada kalamamış, söylentiye göre 'güneyde bir yerlere' taşınmış, gittiği yerde de bir başka eczane açmıştı. Uzun süre peşinden koşmuş üniversiteden bir arkadaşıyla evlenmişti. Hayatını bir düzene sokmuştu, duydukları kadarıyla onun için her şey yolundaydı artık. 'Güney'de, aradıklarını bulduğunu, en nihayet bulabildiğini söylemişti kasabadaki yakınlarına. Zaten İskenderunluydu. Özlemini duyduğu çocukluk iklimine şimdi daha yakındı... 'O gece'ki olaya gelince... Öğrenebildikleri kadarıyla 'Eczacı Hanım'la birlikteyken o otel odasında ölen o adam tam bir beyefendiymiş, zengin bir tüccarmış... Bunları söylerken, sesindeki çatlamayı örtebilmek için, kısa bir süreliğine, birkaç anlığına susmak zorunda kalmıştı kadın... Bir yanılsama mıydı bu? Bir oyuna, o kasabada herkesin 'paylaştığı' bir oyuna alındığımı hissetmiştim nedense o anda. Kasabada değişen hiçbir şey yoktu, herkes 'yerinde' kalmıştı belki de... Gerçek, benim dışarıda bırakılmamda ya da bırakıldığımı hissettiğim duygusuna kapılmamda yatıyordu galiba. Eczaneden ayrılırken, elimi içtenlikle sıkarak, "Duyduğumuz kadarıyla, çok ince yaradılışlı bir adammış da o adam. Tam bir beyefendiymiş evet. Bazı önemli sorunları varmış..." demişti sonra 'o Eczacı Hanım". Çıkışta, yolda, birkaç kişinin bana gülümsediğini hissetmiştim. Duygu aynı duyguydu... Artık gitmem gerekiyordu... Bu hikâyede daha fazla ilerleyemeyeceğimi anlamıştım... Kendi yoluma, kendi hikâyem için devam etmekten başka çarem kalmamıştı...

Kendi yoluna, kendi hikâyesi için devam eden insanlardan biri de Arap Sedat'ın karısı Eliza'ydı. Eliza, kocasının ölümünden

iki yıl kadar sonra, 'bütünüyle iyileşerek', iki yetişkin çocuklu, zengin, dul bir adamla evlenmiş, ilk evliliğinde yaşayamadığı bir hayatın, özellikle de 'yaz aylarında Ada'ya gitme'nin keyfini çıkarmıştı. Yıllar sonra, bu çok sevdiği o 'Ada'da, gündelik hayatın o çok sıradan anlarının birinde rastlamıştım kendisine. Çok sağlıklı bir görünüşü vardı. Kocasının işlerinden, 'oğulları gibi' sevdiği 'çocuklarından' söz etmişti. Sedat'ın adını anmamıştı...

Babasının Antakyalı bir Ermeni, annesininse Antepli bir Yahudi oluşuyla, "Biz kırmayız, hiç kimseye ait değiliz" diyerek övünürdü Arap Sedat. Doğruydı. O, bir yerden sonra, hiç kimseye ait olmamıştı, olamamıştı. Onun tüm benliğiyle bağlandığı, bağlanabildiği tek gerçek yaşanan günlerin gerçeği idi galiba. Böylesi bir tavır, istense de istenmese de, hayatın birçok ayrıntısına yansır. Onun, tavlada yenilmeyi o kadar zor hazmeden Kirkor Amca'yı kızdırırken bulduğu espriler bu tavrın bu küçük anlara yansımalarından başka bir şey değildi bu durumda. Küfürbazlığıyla da bilinen Kirkor Amca'nın Sedat'a en büyük kızgınlık anlarında bile sadece, "S'tir ordan piç kurusu!" demesindeyse, özel bir sevginin, bizim bilmediğimiz başka anların etkisini de aramak gerekiyordu... Paylaşmak ya da paylaşmamak... Herkes gibi, Kirkor Amca için de önemliydi bu hiç kuşku yok ki. Ama bunlar düşünüldüğünde, o günleri yaşayanların aktardıklarından anlayabildiğim kadarıyla, Niko'yla, hiç kimseyle paylaşamadıklarını paylaşmıştı sanki Kirkor Amca. Tavlada bile... Arap Sedat'la yaşananların tanığıydım. Orada, birlikte keşfedilen, üretilen, çoğaltılan birçok ayrıntı vardı, biliyorum. Ancak Niko'yla yaşananlar, anlaşıldığı kadarıyla bambaşka bir boyutu bulmamızı gerektiriyor. Sadece sevdiğiniz, bir şekilde bağlandığınız, kopamayacağınızı bildiğiniz insanların ait olduğu, durmaksızın ardınızdan gelen bir yer vardır ya...

Ateşçi Niko

Olga, Kirkor Amca'nın, Niko'yla oynadığı tavlayı 'o ayrıldıktan sonra bir yerlere kaldırdığını, kaldırdıktan sonra da, bir daha açmadığını söylemişti. Bunu öğrendiğimde şaşırmadım. Kendisine

çok uygun bir davranıştı, bir 'tavır alma'ydı bu. Böylesini daha önce de yapmıştı. Bir yaşantıdaki ayrıntı, yalnızca o yaşantının paylaşıldığı insanla anlamını sürdürebilirdi... O ayrıntı, o insan 'yitirilince', bir başkasıyla 'yeniden' yaşanamıyordu, hayatın 'başka' bir yerine konamıyordu... Dahası o ayrıntı, ancak böyle yaşatılabilir, 'o insan için' ölümsüz kılınabilirdi. O insan için, evet... O insanla yaşanan o günleri bir başkasıyla kirletmemek için... İnsanın kendisine sahip çıkması, başkalarına karşı savunmak istemesi, geçmişini, en azından kendi gözünde haklı, taşınılmaya değer görmeye gereksinim duymasıyla ilintili bir durumdu da bu aynı zamanda. Daha az, çok daha az 'arandığınız'ı sandığınız bu günlerde, yeni 'giysileri' bir kez daha denemeyi düşünebilirdiniz. O günlerde, kendinize, oralardan, oralarda bıraktığınız günlerden, övünülmeye değer kaç fotoğrafınız 'kaldığını' sorabilirdiniz...

Kirkor Amca'nın bazı anları, o anları kendisine veren insanların bir yerlere gitmesinden sonra, yalnızca içine kapatmayı, hapsetmeyi tercih edişini biraz daha iyi anlayabildiğimi sanıyorum bu durumda. O dokunuşlar, en azından o dokunuşlar örselenmemelidir... O dokunuşlar, en azından o dokunuşlar örselenmemelidir... Fotoğraflar, en azından o fotoğraflar örselenmemelidir... 'O sokağa', işte bu yüzden, o kadın yitirildikten sonra gidilememiştir. O tavlının hikâyesi, işte bu yüzden başkalarının gözünde bitirilmek istenmiş ya da bitirilmiş gibi gösterilmek istenmiştir. Tanıklar biliyordu. Pullarının çoğu kırık, bantla yapıştırılmış bir tavlaymış bu. Kirkor Amca ile Niko, o ünlü tavla partilerinde, birbirlerine kızdıklarında, bir türlü 'gelmeyen o zarlar'ın doğurduğu öfkeyle, pulları yerleştirmek istedikleri yere en nihayet yerleştirebildikleri anlarda öylesi bir şiddetle çarparlarmış ki... Bu 'öfke', 'oyuncular'ı, birer taraftar olarak kışkırtan, 'dolduruşa getiren', 'seyircilerde' bile, büyük bir kavga çıkacağı izlenimini uyandıracak kadar artarmış zaman zaman. 'Oyuncular'ın, Balıkpazarı'ndaki meyhanelerden birine 'demlenmeye', arada sırada da Köprüaltı'nda nargile içerek 'tüksülenmeye' gittikleri akşamların hazırlığıymış oysa öncelikle bu 'küçük gösteriler'. Onları seyredenler arasında bu gerçeğin ayırdına varıp, kendilerini oyunun akışına bile bile kaptıranlar, kaptırmaktan hoşla-

nanlar da vardı hiç kuşku yok ki. Acemi seyircilerse, tıpkı acemi oyuncular gibi, her zaman, her yerde bulunabilirdi. Sonuçta herkes, böylesi küçük oyunlarda, birbirinin, ama daha da önemlisi kendinin seyircisiydi galiba biraz.

‘Köprüaltı akşamları’, sessizliğin, suskunlukların yeğlendiği akşamlarmış. ‘O insanların’ çok büyük bir olasılıkla, çok farklı bir yerde yaşatıldığı, yaşatılmak istendiği akşamlar... Bazı evleri bazı akşamlara hazırlayan bir balık kokusundan ya da Haliç’e doğru yavaş yavaş yol alan bir yolcu motorunun sesinden, unutulmuş gibi görünen, birçoğu istenildiğince yaşanmamış sahnelere gidilebilir miydi?.. Belki. Ama yaşananlar, hissedilenler ne olursa olsun, o akşamları, o akşamlardan uzun yıllar sonra, aynı yere, çok farklı bir yalnızlığı taşıyabilmek için giden Mösyö Jak’a anlaşılabilir bir özelemlenle anlatan, ‘Kadıköy yakasında bir yerlerde’ işlettiği yazlık sinemasının bir apartmana dönüştürülmesiyle, tüm o yazlık sinemalar gibi her geçen gün biraz daha çok yıkılan, parasızlıktan bir türlü onarılamayan evine biraz da bu yüzden anılarının, yalnızlığının, yanı sıra, sayısını kendisinin bile bilmediği, ‘iyi günlerinde’, ‘soğuk kış günlerinde’ kopyalarını kaçak olarak yaptığı filmlerin, ‘filmlerinin’ makaralarıyla çekilen, ‘Acı Pirinç’teki Silvana Mangano’yu sık sık anan ‘Makinist Toros’un söylediklerinden kalan bir ayrıntı, o sığınmayı, o oyuncuların birbirlerine sığınmalarını tüm doğallığıyla dile getirmesi açısından, uzun, olası bir sohbetin bırakabilecekleri kadar önemli bana göre. Toros unutmamıştı. Kirkor Amca ile Niko, çift marpuçlu bir nargileyle içmeyi bir alışkanlık haline getirmişlerdi. Bunun görünürde basit bir nedeni vardı. Nargilenin ateşini, zamanı geldiğinde, birinin ayarlaması, canlı tutmak için karıştırması gerekiyordu. Bilenler bilirdi. Nargile tiryakileri için bambaşka bir zevkti bu. Niko, işte bu nedenle maşayı tutma işini gönüllü olarak üstlenmişti. Hayatta kalan tek dostunun tek bir kolu vardı ya... ‘Ateşimizi söndürme Niko’ demiş arada sırada Kirkor Amca. ‘Sönmez vre Kirkor, bak iste bu sönmez’ dermiş Niko büyük bir sevecenlikle. Bu sözler sık sık yinelenirmiş o akşamlarda. Törenin tören olabilmesi için bazı sözlere hep gereksinim duyardınız ya. ‘Ağızlık ağzına yakışoor’ demiş bir keresinde Kirkor Amca. “Bozma

keyfimizi vre Kirkor, bak herif balıkçı oldum zannediyor istavrit yakaladı diye' diye yanıt vermiş Niko, Köprü'de balık tutan adamlardan birini göstererek. O dünya için, o dünyayı biraz daha iyi anlamak için, buradaki takılmanın da, birbirine sığınmanın da, çevresine bakışın da anlamını iyi bilmek gerekiyordu. Uzun süre konuşmazlarmış sonra, hep bir yerleri, bulundukları yerden çok uzakta bir yerleri görüyor, yaşıyormuşçasına susarlarmış. 'Çok içiyoruz çok... Geberiyoruz bre Niko' dermiş sık sık Kirkor Amca. Susarmış bunun üzerine Niko, ateşi hafıften ayarlamakla yetinirmiş. Bu gözlemleriyle hayatının belki de en güzel filmi, hiç kimseyle paylaşmak istemediği o çok özel sinemasında, sessiz sedasız, yalnızca kendisi için çekmiş gibiydi Toros. Yalnızca kendisi için, nargilenin dünyasına yakışır bir biçimde, kendi 'köşe'sinde... Yalnızca kendisi için, bu sözcüklerin, bu 'planların' günün birinde bambaşka insanlar için, bambaşka yerlerde yeniden anlam kazanacağını, çoğaltılmaya, paylaşılmaya değer bulunacağını düşünmeksizin...

Kirkor Amca'nın 'çok içiyoruz' sözlerinin, hiç kuşku yok ki daha çok 'meyhane akşamları' için bir anlamı olmalıydı. Niko'nun, bu akşamlarda, özellikle meze seçiminde biraz daha öne çıktığını, kendi küçük iktidarını, o anlamsız oyunu sürdürürcesine, tadını ala ala 'yaşadığını', düşünmek geliyor bu durumda da içimden. Bazı 'hazır' görüntülerin, 'İstanbul'a dair' küçük söylencelerin çekiciliğine kapılıyorum belki de bunları düşünür, daha da doğrusu hayal ederken... Zararı yok. Oyunun bu kısmı, böylesi bir yoldan gildğinde, bir başka buruk bir sevincin kaynağı olabiliyor ya... Onların, bu duygunun izinden bir süre daha gidebilmek için, parasız kaldıkları akşamlarda, zaman zaman 'tektekçiliği', zaman zaman da, gene Niko'nun çok iyi bildiğine inanmak istediğim koltuk meyhanelerini 'tercih ettiklerini' aklıma getiriyorum bir de bu durumda. Başkalarına bilinçli ya da bilinçsiz olarak kapanan o sürgün dünyasında konuşulanlara gelince... O anları, olası yanılgıları bir kere göze aldıktan sonra düşlemek pek de o kadar zor olmasa gerek. Bana bu durumda yeniden, şurdan burdan duyduklarımdan yola çıkarak, bazı parçaları birleştirmek kalıyor... Kendisini hiç beklemediği bir zamanda terk ederek Atina'ya giden, bir

süre sonra da 'orada', birkaç kez gittiği halde bir türlü uyum sağlayamadığı 'o şehirde,' 'bir Yedikuleli'yle birlikte yaşamaya başlayan karısından, Amerikalı bir televizyon muhabiriyle dünyanın çeşitli ülkelerini dolaşan eşcinsel oğlundan, içindeki, hiçbir zaman öldüremediği o 'Casablanca efsanesi'nden, o yolculuğu göze alabilmesi durumunda, kafasındaki 'bazı planları' gerçekleştirecek çok büyük paralar kazanabileceğinden, kendisini Selanik'te hâlâ beklediğine inandığı 'o kadınla' evlenerek, o mutluluğu en sonunda yakalayabileceğinden söz etmiş olabilirdi örneğin o konuşmalarda Niko. Kendisini devamlı aldattığı halde terk etmeyen, terk etmeye yanaşmayan, tüm yaptıklarına karşın bir türlü bırakmadığı karısını, babalığı tadamayışının burukluğunu, tornacı ustalığının yolundan hiç istemediği halde dönmeye mecbur kalışının kırgınlığını, bu dönüşe yol açan, La Paix Hastanesi'nde, uzun yıllar yatıktan sonra, çılgınlık krizleri geçirerek, adını durmaksızın sayıklayarak büyük acılar içinde ölen Küçük Arto'yu, o son günlerinde, 'her şeye karşın' ziyaret etmeyişinin pişmanlığını anlatmıştı büyük bir olasılıkla, kendini biraz daha az yalnız hissetme umuduyla Kirkor Amca. Bunların her biri farklı bir hayata açılacak küçük hikâyelerdi biliyorum. Bu hikâyeler birçok insanın sırtını dönebileceği, görmek istemeyeceği, dahası 'fazla' bulabileceği hikâyelerdi biliyorum. Ama hayallerini dilediklerince gerçekleştiremeyenlerin birbirlerine, hiç bitmeyecekmiş gibi görünen o uzun sohbetlerde, bazı geeleri, bazı sabahlara, küçük bir umutla bağlama adına anlatacakları, anlatmak isteyecekleri öylesine çok kırgınlık ile öylesine çok yalnızlık vardı ki... Buna, yabancılıkların kimi insanlarda hep kalan, dışarıya bir türlü anlatılamayan o eski yüzleri de diyebilirdiniz, özel, İstanbul'un içinde farklı bir İstanbul'u tüm kokularıyla, tüm sesleri, görüntüleri, olasılıkları, geceleri ve sabahlarıyla sonuna kadar yaşamak için göze alınan bir sürgünün kolay kolay anlatılamayacak, 'silinemeyecek' izleri de...

Kolay kolay anlatılamayacak, herkesin kendi yabancılığını, ortak bazı tarihlere karşın farklı bir şekilde yaşadığı, herkesi şehrine farklı bir biçimde bağlayan, daha da önemlisi şehirden bir türlü koparamayan bir sürgün... Hikâye, hayallerinizle beslediğiniz o

dünyada biraz daha fazla kalmayı seçmeniz durumunda, başka odaları keşfetmenizi sağlayacak uzun bir hikâye aslında. Bu açıdan bakıldığında da, beraberinde getirdiği tüm acılara karşın, sonuna kadar yaşanmaya değer. Gelgelelim gerçekler her zaman dilediğin-
ce yaşanmıyor. Ne kadarının gönüllü, ne kadarının zorunlu olduğunu her zaman her yerde söyleyemeyeceğiniz, dahası kestiremeyeceğiniz bu sürgün, 'altmışlı yılların birinde', Yunan uyruklu 'konukların' ülkede oturma izinlerinin yenilenmemesiyle gelişen olaylar sonucunda, Niko için çok farklı, sınırları çok daha kolay çizilebilir bir sürgüne dönüşecekti. Ne zaman, nerede başladığı bilinmeyen iki insan arasında yaşanan, tarih kitaplarına hiçbir zaman geçmeyecek, kimi insanlara bir yerden sonra bir masal, yitik bir hayal gibi görünecek bir İstanbul hikâyesinin sonu muydu bu? O güzel günleri yaşayanlar, Niko'nun Atina'ya günün birinde İstanbul'a mutlaka dönme umuduyla gittiğini söylüyor. Ana topraklarından yalnızca kökenleri ya da 'inançları' nedeniyle koparılan tüm sürgünler için de öyle olmamış mıydı zaten? Bir dönüş umudu evet... Hayatı daha kolay taşıyabilmek, ölümleri daha iyi erteleyebilmek için... O, 'ayrılmaya' yakın olduğu günlerde, evine 'değerlendirilmeye değer', içi aynalı, açıldığında ışığı yanan, birçok içkiyi 'zamanında' taşıdığı 'kokusundan' belli olan bir barla, Beykoz işi bir tuvalet takımını satın almaya gelen Mösyö Jak'a, 'Bunlar pederin mirasından. Gerçek Sahibinin Sesi. Mösyö Schur ile Gesaryan Kardeşler'den kalma' diyerek, gururla gösterdiği plaklarını, adını vermek istemediği bir 'tanıdığına' biraz da bu yüzden 'emaneten' bırakmıştı sanırım. Mösyö Jak o büyük koleksiyonu görmüştü. Sadece babasının değil, hiç kimseye, hiçbir şey söylemeksizin yıllarca topladığı, her anıyla kendisinin kıldığı 'ötekî' plaklarını, Seyyan Hanımlarını, Hafız Burhanlarını, Münir Nurettinlerini, Suzan Lütfullah Hanımlarını, Neveser Hanımlarını, tangolarını, Rumcalarını, İtalyancalarını da o insana bırakacağını söylemişti Niko. Emaneten... Tekrar dönmek, dönebilmek için... Plakları yeni yerlerini yadırgamasınlar diye... Bu koleksiyonun kime verildiği, kimde, nerede kaldığı bilinmiyor bugün. Kirkor Amca'yla 'son yemeklerinde' neler konuşulduğunu da bilen yok elbet. Bilinen, hem Olga'nın, hem de da-

ha birçok ‘tanığın’ söylediği gibi, Kirkor Amca’nın bu ayrılıktan sonra içine biraz daha fazla kapandığı, hayat karşısındaki tavrına yakışır bir biçimde, yıllarca gitmediği meyhaneye, ‘günü geldiğinde’ ancak kendine bir şeyleri kutlama bahaneleri yaratarak ya da gizli gizli gidebildiği, nargile içmek içinse hep Niko’yu beklediği. Olga ‘duymuştu’: ‘Terk edilişini’ en yoğun biçimiyle yaşadığı günlerde, ‘Hayatım hakkında hep başkaları karar verdi’ demişti Mösyö Jak’a. Anlatılanlara bakılırsa çok kırgınmış, tıpkı o nargile saatlerini bekleyişindeki gibi umarsız, yalnız ve kendine inançsızmış. Meyhaneye de öyle sanıyorum ki bu duygular, en çok da bu inançsızlık yüzünden uzun süre gidemedi ya da tüm o ‘bahanelere’ karşın hiçbir zaman dilediğince, gerçek anlamda gidemedi. Meyhaneye gerçek anlamda gitmesine gidemedi belki ama, kim bilir, belki de bu eksiğini kapatmak için, hemen hemen her pazar günü, öğle yemeğinde, ‘evinde’, olanaklarının elverdiği ölçüde, balık yiyip, ‘bir Fahrettin Kerim atmayı’ da ihmal etmedi. İçinde yaşattığı, her şeye karşın öldürmemeye çalıştığı bir hatıraya bağlılığın ‘töreni’ hayat buluyordu sanki burada. Bir hatıranın töreni ya da hatırayı, başka hatıralara karşın yaşatmanın, yaşatmak istemenin hikâyesi... ‘Gittiği yer’de izini bütünüyle kaybettirmişti oysa Niko, ne bir mektup yazmış ne de birileri aracılığıyla bir haber yollamıştı. Söylentiler bu yüzden dolaşıp durmuştu. Bir söylentiye göre Niko, kimi insanların hasretine dayanamayıp, bol miktarda alkol alarak, en azından cesedinin karşı kıyıya ulaşabileceği umuduyla, kendini Pire Limanı’ndan denize atarak intihar etmiş, bir başka söylentiye göre de karısıyla ilgili ‘hesabını’ gördükten sonra, Amerika’ya gitmiş, orada petrol yatakları sahibi dul bir kadınla evlenmiş, milyarderlerin dünyasına karışmıştı. Bir başka hikâyeyse Mösyö Jak’a Meyhaneci Aleko tarafından getirilmişti. Bu hikâyede Niko, Selenik’teki ‘o kadın’a gitmiş, ancak gereğinden fazla geç kaldığı için reddedilmiş. Onca yıl süresince, onca farklı görüntüyle beslediği rüyasının yıkılışı karşısında da kelimenin tam anlamıyla çılgına dönerek kadını öldürmüş, hayatının son yıllarını hapiste esrar çekerek geçirmiş. Niko bu hayatların herhangi birinin kahramanı olmuş muydu gerçekten? Sanmıyorum. Anlayabildiğim kadarıyla Ni-

ko sadece uzaklaşmak, hiç istemediği halde koparıldığı bir hayata, hasretini daha kolay taşıyabilmek için, uzak kalmak istemişti. Kirkor Amca'nın 'tavrı' da bundan pek farklı değildi aslında. Onun o meyhanelere 'mümkün olduğunca az' gidişinde, gizliden gizliye, birileriyle, bir şeylerle karşılaşmama tercihi ya da karşılaşma kaygısı yatıyor olmalıydı. Kırgınlık derin bir kırgınlıktı. Sohbetse çok farklı bir boyutta sürdürülüyordu sanki. Ama, şöyle ya da böyle, öyle sanıyorum ki en çok bu küçük törenle mutlu olabiliyor, evdeki tutsaklığını yaşanılabilir, sessiz sedasız bir kurtuluşa dönüştürebilir kılıyordu Kirkor Amca. Bu küçük töreni birilerine anlatarak savunma ya da birileriyle bir biçimde paylaşma, çoğaltma gereksinimi kalıyordu geriye. Bana 'bu pazarlar' için aldığı balığı kendi elleriyle nasıl pişirdiğini, yanına yaptığı salatayı, içtiği içkiyi uzun uzun anlatması bu gereksinime kolaylıkla bağlanabilirdi. Onun, içtiği rakıyla ilgili bir 'duygu'su vardı bir de. O, "Bir de Fahrettin Kerim götürdüm. Yoksa balık üzülür" demeyi hiç ihmal etmezdi o hikâyecilik zamanlarında. 'Evden' ne zaman midye dolma getireceğini sorduğum da olurdu arada sırada kendisine. Susar ya da bu sorumu duymamış gibi yapardı. Karısından bunu isteyemeyeceğini, daha doğrusu istemeye gönül indiremeyeceğini, bu tavrının da anlamsızlıklarla, amaçsızlıklarla dolu evliliğine küçük sessiz sedasız bir isyan olduğunu, 'o yitik lezzeti', her geçen gün biraz daha çok özlediği, yakınlaştığı, kavuşmak istediği annesiyle özdeşleştirdiğini nereden bilebilirdim ki... (Kireçburnu'nda, bir lokantada bir yemek yiyorduk. Bir sonbahar akşamıydı. Masada Madam Roza vardı, Jülyet vardı, Berti vardı, şimdi hatırlamak istemediğim, bu hikâyelerde hiçbir zaman yer bulamayacak iki kişi daha vardı. Denize, Rusya'dan, kim bilir, belki de Ukrayna'dan, 'merdiveni arkasına alan' Odessa Limanı'ndan gelen o büyük gemilere bakıyordu Mösyö Jak. Hüzünlüydü. Neden hüzünlendiğini, o anda kimi düşündüğünü biliyordum. Başka gemiler, başka insanlarla aynı yollardan gelmişti İstanbul'a... Sofraya gelen mezeler arasında midye dolma da vardı. "Midye dolma çok güzel" demiştim. Tabağına aldığı dolmaya limon sıkarken, biraz da gülümseyerek, "Bu bir şey değil. Midye dolmanın hasını Ermeniler yapar" demişti Mösyö Jak.

“Kirkor’un annesi göndermişti bir seferinde. O gün bu gündür, o tadın üstüne tat bulamadım. Kirkor anasının bu dolmayı nasıl yaptığını ballandıra ballandıra anlatırdı. Oğlunun evlendiğini göremedi zavallı Madam Silva. Halbuki bu onun hayattaki en büyük isteğiydi. O kazadan sonra... Hayatının son yıllarında, aralarındaki tüm kırgınlıkları geride bırakmayı başarmışlardı ama. Hiç olmazsa bunu başarmışlardı evet. Çok şişmandı Madam Silva. Hastalık derecesinde şişman... Kalpten mi ölmüştü, astımdan mı? Neyse... Ani’den, Ani’yi tanımaya başladıktan sonra, bir tek gün bile midye dolma yapmasını isteyemedi Kirkor. Garip... Midye dolmayı iyi bir evliliğin, sıcak bir yuvanın yemeği olarak görüyordu galiba. Hey gidi kavanoz götlü dünya hey... Toprağı bol olsun”... O gece, bunları söyledikten sonra, pek fazla konuşmamıştı Mösyö Jak. Denize bakmıştı uzun süre. Hiç kimsenin tadında olmadığı, herkesin ayrı bir yeri düşündüğü, ama aynı yerde kaldığı, kalacağını bir kez daha anladığı o gecelerden biriydi. Gecenin ilerlemiş bir vaktinde, “Hepimiz ne kadar çocukmuşuz” demişti Berti. Yaşadığımız saatlere yaklaşılabilecek en güzel cümleyi yakalamıştı. Bir pişmanlık mı duyuyordu ama bunları söylerken, bir övünç mü? Bu sorunun yanıtını hâlâ bulamadım). Kırgınlıklar, anlamsızlıklar, ama daha da önemlisi, saçmalıklarla dolu bir hayatın hikâyesi... Kirkor Amca’nın hayatının özetiydi bu sanki biraz. Onun, günün birinde, soğuk bir kış sabahı, bir kalp kirizi sonucunda kaldırıldığı hastanede, ölmeden birkaç dakika önce söylediği son sözlerden birinin, ‘Vorumu ye bre Niko’ olması da, hayatı süresince gitmeyi reddettiği kiliseye öldükten sonra ‘mecburen’ gitmesi de, Feriköy’deki o küçük kilisede yapılan cenaze töreninde ‘aile olarak’ Madam Ani’nin dışında yalnızca dükkân çalışanlarının bulunması da, Madam Ani’nin mezarlıkta, ‘Şimdi dünya turuna çıkacağım’ demesinden, dört ay sonra, bedenine hızla yayılan bir kanserden ölmesi de, insanda bu saçmalık duygusunu uyandırıyor biraz. Tüm bunlar yetmezmiş gibi, yıllar, çok uzun yıllar sonra bir başka sürprizle karşılaşacak, Kirkor Amca’nın, Kumkapı’daki meyhanelerin birinde garsonluk yapan bir kardeşi olduğunu da öğrenecektik. O adamı görmeye, tanımaya gitmedim. Bizlere gösterilmek istenmeyen ‘o

yerin' ancak farklı bir zamanda açılabilceğini çok iyi biliyordum çünkü. İçime, tüm bunları düşündüğümde, buruk bir sevinç de yayılıyordu ama. Bir kırgınlık, derin bir kırgınlık vardı hiç kuşku yok ki o hikâyede. Aksi halde bu gizlenme ya da bu kaçış yaşanmazdı. Ama buncasına önemli bir gerçeği bizlerden gizlerken, zaman zaman iyi eğlenmiş olmalıydı Kirkor Amca. Saçmalığın kolay kolay anlatılamayacak öteki yüzlerinden biriydi bu... Onun, Olga'yla yıldızının bir türlü barışmamasının nedeniniyse başka bir yerde, saçma gibi görünse de başka bir yerde aramam gerekiyor galiba. Onu Hasköy'deki İhtiyarlar Yurdu'nda yaşanan o hikâyeye bakışı nasıl da ilginçti. Olga'nın 'oraya' gittiği günlerde, 'takıp takıştırdı mı, bil ki adamına gidior kokana' diye fısıldardı arada sırada kulağıma. O giysilerle, aslında her biri kendince bir sadeliği ve zarafeti yansıtan o giysilerle ilgili bir 'gözlem' mutlaka yapmalıydı. Zaman zaman da, bakımı özenle yapılan saçlardı, hedef olan. O zamanlarda da kulağıma eğilir, gene fısıldarcasına, "Acaba kaç numero boya kullanoor?", "Sen bu saçlar nasıl boyanır, bilirsin?" gibisinden sorular sorar ya da 'kuaför bankasına gene çok para yatırdı' şeklindeki 'yorumlarını' aktarırdı. Şimdi düşünüyorum da, bir gizli beğenme de söz konusuydu sanki burada. Ancak, böylesi bir yaklaşım, bazı gerçekleri gerektiğinde açıklamaya yetmiyor. Kendince bir 'soyluluğu', o 'kısıtlı' olanaklarıyla yaşamaya çalışan, çevresindekilerle arasına, biraz da korunmak için, bir mesafe koymaya özen gösteren, ortamına her geçen gün biraz daha çok yabancılaşan bir kadınla, bazı yoksunlukların sorunlarını tüm hayatı süresince taşımaya zorunlu kılmış, 'eksikliği'ni' her biçimiyle yaşamış, bir yolda, kendi yolunda, daha çok 'yaşanılarak' edinilmiş bir bilgiyle ilerlemeye çalışmış bir adamın çatışmasıydı sanki biraz da bu. Bu çatışmanın tarihini tanımıştım. Üzücü olan o oyunu yaşayan insanların, o tarihlerdeki asıl yalnızlıklarını, ortak yönlerini görememeleriydi. Kaçırılan o anlar, kimi insanlar için öylesine çoktu ki... Kirkor Amca ile Olga'nın, aralarındaki tüm farklılıklara karşın, birbirlerinden aldıkları, birbirlerinde yaşattıkları önemli sırlar vardı gene de. Olga, Kirkor Amca'daki Niko'nun birçok yüzünü yakalamıştı. Kirkor Amca'nın Olga hakkında 'bildikleri', Hasköy'deki İhtiyarlar Yurdu'na yapılan

o ziyaretlerden kalanlardan çok daha fazlaydı. O, bir hikâyeye, bir 'başka' hikâyeye yavaş yavaş, hiç kimseye, hiçbir şey söylenmeksiz varmıştı. Bu da onun iz sürmeye, ipuçlarını birleştirmeyi, 'usta bir dedektif'e taş çıkartacak kadar iyi bilen yaman bir gözlemci olduğunu gösteriyordu. Sonuçta her ikimiz de aynı hikâyenin yolunda ilerlemiştik. Aynı hikâyenin yolunda... Farklı özelemlerimize, umutlarımıza ve yalanlarımıza karşın... Farklı 'bakışlarımıza' karşın... Böylesi sarp bir yolda, gizlice el ele tutuşmamızın, bizleri her an örseleyebileceklerin karşısına ortak yalanlarımızla, yanıltıcı görünümlerimizle çıkmayı tercih ettiğimiz gerçek nedenlerine günün birinde ulaşabilmek için... Öldürmenin büyüünden söz etmiştim, söz etmeye çalışmıştım bir zamanlar... Bu düşün, bu kendini savunma kaygısının yabancıları değildi hiç kuşku yok ki Kirkor Amca. O her şeyden önce Niko'nun dostuydu çünkü. Onlar bu yolun yabancıları değillerdi, olamamışlardı... Tüm bunları düşündüğümde, Niko'ya yıllarca 'yarenlik' etmiş Yorgo'yu da getiriyorum aklıma. O uzun hikâyede şöyle bir görünen ya da kendini biraz da 'ustaca' gösteren Yorgo'yu. İşin sırrını o da anlamıştı galiba. O kadar çok rakı içmesi, içtikten sonra da sarhoş numarası yapması bundandı belki. Aradaki tek fark, onun başka bir yeri görmüş olmasında anlam buluyordu sanırım. Niko, günün birinde onun öldüğünü söylemiş. Bir yalandı bu bence. O, bana kalırsa, başka bir yerde, farklı bir sarhoşluğu göze almak istemişti. Niko'nun bu yalanını da anlamak gerekiyordu. Bir yalanı daha anlamak zorundaydık... İhaneti hiç kimse kolaylıkla kabul edememişti sonuçta. Hiç kimse yalanlarına sığınmadan, ihanetleriyle yaşamayı başaramamıştı... Ancak, doğrusunu söylemek gerekirse, Niko'nun bu gidişten sonra gördüklerinde, kendine yaptığı o ihanetin de acısı vardı. Yorgo onun yapamadığı bir 'şeyi' yapmış, atması gereken adımı atmıştı. Atması gereken, oradaki birçok insanın atamadığı adımı. Pişman olmuş muydu? Bunu hiçbir zaman bilemeyeceğiz. Bu konudaki en tutarlı yorumu, 'Gittiği yerde rakı bulması önemliydi' diyen Mösyö Jak yapmıştı. Bir adım için, o adım için fazla hayale gerek yoktu... İyi Türkçe bilmesi bir sorun muydu? Hiç kuşku yok ki evet. Ama şimdi eminim. O, mutlaka kendini kurtarmıştı. Buna inanmaya hepimizin gerek-

sinimi var. Aramızdan biri bir başka sahneye çıkıyordu... Aramızdan biri bir başka sahneye çıkıyordu... Bunu Niko'ya söylemek isterdim. Ama bu küçük düşümü gerçekleştirmek için o hikâyeye nerden girmem gerektiğini hâlâ bilemiyorum...

Ayrılık zamanı

Kirkor Amca'nın dedektifliği, zaman zaman, beni bana gösteren, 'başka' birçok hikâyede ilerlememi de sağlamıştı. Sadece o günleri değil, o yerleri de farklı bir 'göz'le görmüş, yaşamaya, kendim için, kendime göre yeniden doğurmaya çalışmışım. 'Büyümek' zorundaydım. Kirkor Amca bunu biliyordu. Başkaları, o hikâyeleri yaşayan herkes bunu biliyordu sanki. Benim dışımda herkes. Onların, özellikle de Kirkor Amca'nın benden istediğince, beklediğince büyüüp büyümediğini bilemiyorum şimdi. Bilemiyorum... Bilmek gerektiği halde öğrenemediğimi bir kez daha kabullenmek, söylemek zorundayım bu durumda... Bilemiyorum... 'Büyüme'nin ne anlama geldiğini anlayabilmiş değilim çünkü henüz... Onlar buna inanmışlardı oysa. Onlar oraya geldiklerinde de, orayı gösterebileceklerine de inanmışlardı. Gözlemleriyle yorumları, göstermek, hep göstermek istedikleri o yer içindi... Bakışlarındaki anlam o yeri gizlemek içindi... Bazı hikâyeleri farkına varmaksızın yazan ya da yazdıran gizli bir yazardı bunlar düşünüldüğünde Kirkor Amca. Bir hikâyeden bir başkasına geçmeme yardım eden, o hikâyelerin gizli kapılarını açmayı bilen bir yazar... Mösyö Jak ile Olga'yı hayatın bir yerinde birleştiren o hikâye için de söz konusuydu bu sanki. En azından başlangıçta, en azından hikâyenin ilk adımlarında öyleydi benim için. Mösyö Jac'a yıllar, çok uzun yıllar boyunca, tüm yasakların kışkırtıcılığı, dahası hayata bağlayıcılığıyla, bir sığınak ya da bir kaçak yaşama ülkesi gibi gelen o küçük dairede, Olga'nın Şişli'deki o küçük dairesinde mi başlamıştı bu hikâye?.. Zamanın akışında yavaş yavaş öğrenecektim: Fransız Kültür Merkezi'nden alınan romanlarla, hiçbir zaman eskitilemeyen şarkılarla; gecenin ilerleyen saatlerine kadar sürdürülen konuşmalarla, mum ışıklarıyla, parfüm kokularıyla, sığınmalarla yaşanan, yaşatılan, farklı

günlerde, farklı şekillerde, farklı umutlar ve umutsuzluklarla çoğaltılmış bir hikâyeydi bu. Birçok insanın kendi görüntüleriyle, 'oralarda' hep bulmak istedikleri 'görüntülerle' yaşadığı ya da yaşamayı hayal ettiği bir hikâye... Notre Dame de Sion'daki o 'umut günleri'nden, Kuledibi'ndeki o evin 'büyük salonlarından', uzun koridorlarıyla sabaha karşı buz kesen yatak odalarından, soba kokularından kurtarılmış birkaç nesneyle de anlam kazanan bir hikâye... Yitirilen zamana uzanan birkaç küçük köprü: boyaları hafiften dökülmüş 'eksik desenli' bir Venisyen vazo, sakızlı bir paskalya çöreğinin, fırında ısıtılmış kaşarpeynirli küçük ekmek dilimlerinin tadında, her geçen gün biraz yitirilen, uzaklaşılan dünyaların dilinde yapılan konuşmalarda, biraz Almancada, biraz Arapçada, biraz Yidişçede, biraz da Fransızcada hayat bulan, bazı parçaları bir yerlerde yitirilmiş bir Çekoslovak çay takımı, işğa tutulduğunda sizi mavinin birçok tonuyla karşı karşıya bırakan bir karafaki, özel günler, özel dostlar ya da bazı bayram akşamları için saklanmış Cristofle taklidi bir çatal bıçak takımı, imzasız, arkasında Pera'daki bir çerçevenin adresini taşıyan natürmort bir tablo, atlastan, gece mavisi renginde, Olga'da genç kızlık günlerinde sık sık, o denizlerde uyuma duygusunu uyandırmış bir yatak örtüsü, fotoğrafı çıkarılmış, 'kaybedilmiş', ama içi, kim bilir belki de yenisi bir türlü bulunamadığından, boş bırakılmış bir gümüş çerçeve... Bu görüntülerin, tıpkı o hikâyelerden o hikâyelere giden yol gibi, başka görüntüleri, beklenmedik zamanlarda doğurması elbette kaçınılmazdı. Henri'den kendisine kalan yarayı, olası hayaller için anlamlandırmaya çalıştığı o yalnızlık gecelerinde, o odalarda, o nesnelerle nasıl taşımıştı örneğin Olga?.. O günleri, onca yaşanana karşın öldüremediği o genç kızla, o yeni odalara nasıl götürmüştü?.. Yıllar, uzun yıllar sonra, kendisine bazı yanlışların da hayatın içinde bir yerlere konabileceğini söyleten, Henri'yi farklı bir ilişki adına geri getiren neydi? Terzilik mesleğindeki yeteneklerini, ustalığını, uzun, sabırla işlenen günlerin ardından, belirli bir çevreye bir başka iklimde de kanıtlamayı başaran babasının 'asıl mühimi yapacaklarımız ya da yapmayı düşündüklerimiz değil, yaptıklarımızdır' ilkesini, kendi ilkesi olarak da benimseyip, kırgınlık günlerinde,

adını koyamadığı bir şeyleri başarmak için çalışmaya başladığı 'dükkân'da, patronuna, babasının arkadaşı Jak Ventura'ya, kısa sürede, kaçınılmaz bir şekilde yaklaşmasının nedenlerini, hayalini kurduğu o beraberliğe hiçbir zaman dönüşemeyen, buna karşın, tüm hayatı süresince çok özel duygularla, çok derin bir sevgiyle anlam kazanan o ilişkiyi en çok kimlere, hangi sözcüklerle anlatmak istemişti?.. Onun, yıllar geçtikçe, hem kendisinde, hem de adımlarını atabildiği o yerlerde ilerledikçe, daha çok 'kaderindeki adam' gibi görmeye başladığı Jak Ventura'yı, sadece 'yasaklı bir sevgili', koşulları istense de istenmese de kabul edilen 'bir eş', 'güvenilir bir yoldaş' olarak değil, şefkatinde farklı bir şeyler bulunan 'bir baba' olarak da yaşattığını düşünmek geliyor bu durumda içimden. Mös-yö Jak, Mozes Bronstein'dan çok daha gençti. Ama insan, bazı ilişkileri, biraz da görmek istediği gibi yaşamak, dahası yaşatmak istemez miydi zaman zaman? Her şey bir yana, 'dükkân'da çalışmaya başladıktan kısa bir süre sonra yitirmişti babasını. Bir boşluğun, yepyeni bir yalnızlığın hissedilmesi için yeterli bir nedendi bu. Hatırlıyorum. Benimle o hayatı, daha doğru bir deyişle de o hayatları paylaşmayı göze aldığı o akşamda, uzun, çok uzun bir geriye dönüşü göze almıştı Olga. Biraz kırgındı. Biraz kırılgan ve yaralı... Kimeydi ama aslında bu kırılganlığı? Kendisine o günleri yaşatan ya da yaşatmayan insanlara mı, o günleri, 'tüm ihanetlere' karşın kabullenen, kabullenmeyi seçen o kadına, içinde hep yaşattığı o kadına mı?.. Buna bir türlü karar veremiyordu. Biraz özlem doluydu. Geride kalan, artık yaşanamayacak günlere duyulan, hesabı verilmiş günlere duyulan bir özlem de olabilirdi bu, bir türlü yaşanamayan bir hayata duyulan, kolay kolay anlatılamayacak bir özlem de. Bu duyguyu anlayabilirdim. Bu duygu, o uzaklaşmayı yaşayan ya da uzakta bırakılan hemen hemen herkesin duygusuydu. Biraz kırgın, biraz da özlem doluydu o akşam Olga, evet. Biraz uzaktı, biraz daha uzaktı belki yaşadığı günlere ama, yine de gülümsüyordu. Aradan geçen günler, bazı günleri unutturabiliyor ya da farklı bir şekilde yaşanılır kılıyordu sonuçta... Mozes zatürreeden ölmüştü. Zatürreeden... Bir saçmalığı, hayatın bir başka saçma yüzünü çevresindekilere yeniden göstermek istercesine... O hayatları, o insan-

ları, gerçekleşen ya da gerçekleşemeyen o umutları geride bırakabilmiş, aşabilmiş olmanın bilgeliğiyle. O insanları, çok büyük bir olasılıkla, yalnızca kendisiyle, içinde bıraktığı o insanla paylaşılarak... Olga gülümsüyordu o akşam evet. Yüzünde gizlemeye çalışmadığı bir hüznün vardı. Kendisini, onca yılın birikmişliğiyle daha da çok güzelleştiren bir hüznün... Ölüm döşeğinde, 'Annene kavuşacağım için mutluyum. Onu çok özledim. Schwartz'ı o da sevmiştii biliyorum. Çok acı çekti ama hep yanımda kaldı' demişti babası... Olga'nın da bildiği, 'büyüdükçe' daha iyi anladığı, çok derinlerde yaşanmış bir 'sadakat hikâyesi'ydi bu. O akşam, o odada, bize çok uzaklardan bakarak gülümseyen biri daha vardı...

İstanbul'da kaybolabilirdiniz

Schwartz'ın İstanbul'daki hikâyesi, Olga'nın hatırlayamadığı, 'yazgı'larını, hep 'başka' coğrafyalarda taşımak zorunda kalan o gezgin terziyle, eşini her 'farklı' hayatında izlemeyi, gerektiğinde 'büyütmeyi' bilmiş Rigalı o 'çilekeş' kadının 'yeni bir iklim'deki yerlerini biraz daha iyi anlamaya çalıştıkları o günlerde başlamış. Hiçbir yere gereğince uyum sağlayamamış o insanların, yeni sokaklarını, evlerini, odalarını, duvarlarını, dillerini giderek benimsemeye, en azından kabullenmeye başladıkları, yeni, başka günlermiş artık o günler... Yeni, başka, değiştirilebilmiş, 'kazanılmış' gibi görünen günler... Uzun, insana biraz da inanılmaz, yaşanamazmış gibi görünen 'serüven dizileri'ni anımsatırcasına... Kimi insanları yeniden doğuran o uzun savaş hikâyelerinden birinin, birilerinde, 'ayrı' bir yerde de yazılabileceği, sürdürülebileceği umuduyla... O 'Devrim'in, bambaşka hayatlar için, bambaşka bir şehre savurduğu, 'soyluluklarını' yalnızca geçmişlerinde ya da içlerinde yaşatabilecek 'göçmenlerin', o yeni konukların, giyimlerinin yanı sıra, saç şekilleri, yaşama biçimleri, dilleri, müzikleri, dansları, en önemlisi de 'efsaneleriyle' İstanbul'a yepyeni bir öneri getirdikleri, denizin, plajlarıyla, 'Adaları'yla bir kez daha keşfedildiği, bazı 'mücevherlerin' 'başlangıçta' düşünülmeyen gecelerde anlam bulduğu, çıplaklığın, kumarın, fuhuşun, kısacası 'seyahat'in yeni bir düş olarak çoğaltıldığı,

yoksulluğun büyüdüğü, bir 'ülke'nin tüm 'seyircilerine', kaçaklarına karşın, yavaş yavaş, gizliden gizliye doğmaya başladığı bir zamanmış aynı zamanda bu zaman. Mozes'in anlattıklarına bakılacak olursa, açık, güneşli, ama birçok insan için, 'başkaları' için enikonu soğuk bir kış sabahıymış. 'O deniz nakliyat şirketleri'nden birinin müdürü Mösyö Bompiani'nin, yirmi yıllık eşinden boşanarak, sekreteriyle, Fındıkzadeli o esmer kız'la evlenmeyi göze aldığı gün için diktirdiği lacivert kostümü son provaya hazırlanırken, çarpıcı subay üniformasıyla, madalyalarını takmış, kılıcını kuşanmış bir adam geçmiş Tünel'deki o küçük dükkânının önünden. Buraya kadar, pek de o kadar ilginç, şaşırtıcı bir durum yokmuş. Yabancı subayların şehrin sokaklarında gezinmesi, o günler için 'alışıldık bir görüntü'ymüş. Ne var ki adam kısa bir süre sonra dönmüş, birdenbire, askerlerine komut verircesine, önce 'Achtung!' ('Dikkat!'), sonra da 'Feuer!' ('Ateş!') diye bağırarak, kolunu, elinde bir makineli tüfek varmışçasına boşluğa, hayali bir hedefe yönelterek ateş eder gibi yapmış: Dadadadadadada!.. Almanca konuşan, üstelik böylesine tuhaf hareketler yapan, iç dünyasına uzun süredir kapanmışa benzeyen bir yabancı ordu subayı... (O kültürlerin, görüntülerin yabancıları değildi. Bu yabancı ordunun Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ordusu olduğunu bu yüzden kısa sürede anlamış.) Farklı bir şehirde kaybolan bir insanın görüntüsü müydü bu, farklı bir şehirde farklı bir hayatı denemek isteyen ya da farklı bir gösteriye soyunan bir insanın görüntüsü mü? Mozes, bu garip 'karşılaşma' anında bunları düşünmemiş, bu soruyu kendisine sormamış olabilirdi. Ancak, tüm hissedilenler, düşünülenler bir yana, 'yabancılığı' onca biçimiyle göze almış, istese de istemese de yaşamış bir insanın, bir başka yabancıya, hele hele çocukluğunun, annesinin o yitik dil dünyasından gelen bir 'masal kahramanı'na kayıtsız kalması düşünülemezdi. Hiç durmaksızın çağırarak bunun üzerine bu 'yabancı'yı. Durmaksızın, duraksamaksızın, bir başka 'an'ı yakalama umuduyla... 'Yabancı', o anda yaşananların tümü doğal, dahası sıradanmışçasına, bu çağrıyı bekliyormuşçasına gelmiş. Serinkanlılıkla, ağırbaşlılıkla, iyi eğitim görmüş bir subaya yakışır bir nezaketle... Tanışmışlar. O anda çok uzak bir hikâyenin içindeymiş gibi görünen bu alışılmadık ko-

nuğunun adının Schwatz olmasıysa durumu daha da ilginçleştirmiş. Schwartz bir Yahudi soyadıymış çünkü. Mozes de kendisini tanıtmıştı. ‘Öğrenimini’ göremediği Almanca’yı anadili bilen, hayatından çok önemli bir parçayı Odessa’da bırakmış bir ‘başka’ Yahudi olarak... Tanımlanamayan, adı konamayan bir ‘yer’e ilerlenmişti sanırım o anda. Ama, doğrusunu söylemek gerekirse, hikâyenin asıl ilginç yanı, Schwartz’ın ‘başından geçenleri’ anlatmasıyla başlayacaktı... ‘Ordu’, ‘günün birinde mutlaka kazanılacak, ancak daha uzun yıllar sürecek’ savaş nedeniyle, ‘müttefik’le bazı ortak tatbikatlar için bu şehre gelmişti. Bir süreliğine burada kalmışlardı. Sonrası... ‘Sonrası’ysa artık hatırlayamadığı bir zamanda olmuştu. Viyana’ya dönmeye aniden karar verilmiş, fakat kendisi burada, ne yapacağını artık bilmediği bu şehirde ‘unutulmuştu’. (Yıllar sonra bu hikâyeyi anlattığım bir yazar dostumdan öğrenecektim: Ordu tarafından unutulmuş, savaş zamanlarında yabancı bir ülkeye giden askerlerin en büyük korkusuydu.) Annesinden, çocukluk, ilköğrenim döneminde iyi bir Almanca eğitimi alan Mozes’e göre, mükemmel bir Almanca’yla, ama biraz ‘yadırgatıcı’ bir şiveyle konuşuyordu Schwartz. Konuşunun, o kültür başkentinin yaşayanlarına sağladığı kimlikle yoğrulmuş ‘gerçek bir Viyanalı’ olduğunu düşünmek gerekebilirdi bu durumda. Böylesi bir olasılıkla, kendisine, o yitik düşlerden birini hatırlatabilirdi... O sokakları, o kahveleri, o ormanları, Opera’yı, valsleri, Franz-Joseph’i, annesinin bazı gecelerde, kendisine söylediği ‘lied’leri konuşabilmek... Onun, o anda, konuşuna daha yakın bir ilgi duymak için birçok nedeni vardı bir diğer deyişle. Gelgelelim, öğrenebildiğim, anlayabildiğim kadarıyla bunların hiçbirisi konuşulmamış, konuşulamamış. İstanbul’da ‘unutulan’ Schwartz, yaşadığı korkunç sarsıntının etkisiyle, belleğini hemen hemen tümüyle yitirmiş, geçmişini unutmuş ya da bir yerlerde bırakmış bir konuk kimliğiyle gelmişti çünkü Mozes’e. Ne bir yer, ne de bazı küçük ipuçlarını sağlayabilecek birkaç insan adı vardı artık onun hayatında... O gün de, daha sonraki günlerde de, ‘bir başka ülkede’, ‘Polonya’da bir yerlerde’ kalmış, alabildiğine büyük bir çiftlikten söz etmiş sadece Schwartz. O akşam eve gitmişler. Hikâye Eva’ya da anlatılmış. Eva’ya da... Değişen, eklenen ya da unutulmuş ayrıntılar-

la. O akşam birçok günü, o günler birçok akşamı izlemiş. O akşamlarda sık sık bir yerlerde bırakılmış hayatların hikâyesini konuşmuşlar. Schwartz, 'hikâyesi'nden her söz edişinde farklı bir ayrıntıya değinmiş. O saatlerde hep bir yeri arayan bir insan gibiymiş. 'Ülkesine', Avusturya'ya ya da Polonya'da kalan o alabildiğine geniş topraklara dönmek isteyip istemediğini sormuşlar sonra kendisine. Bir yanıt vermemiş, sadece hafiften gülümsemekle yetinmiş. O sırada, oturduğu koltuğun hemen yanındaki sehpanın üzerinde bulunan, Eva'nın Riga'dan, çocukluk yıllarından getirdiği, o şaha kalkmış bronzdan küçük at heykelciğine bakıyormuş. Uzaklara, çok uzaklara gitmiş görünüyormuş. 'Yaz akşamlarında toprak çok güzel kokardı. Oraları öyle çok özledim ki...' demiş. Elçiliklere başvurmuş bunun üzerine. Schwartz'ı ülkesine, evine, ailesine yeniden kavuşturabilmek için. Ancak tüm girişimler, tüm çabalara karşın hiçbir sonuç vermemiş. Elllerinde, bazı yerlere ya da insanlara ulaşmalarını sağlayacak kadar yeterli bir bilgi yokmuş, konukları, o adlarla o anahtarları hepten 'yitirmiş' görünüyormuş çünkü...

Bu inanılması zor hikâye, böyle bir çıkmazla başlamıştı işte... Bir süre sonra, tüm olasılıklara, sorulara, dahası kuşkulara karşın, bir gerçeği de kabullenmek ya da bir hayatı, onca hayatın ardından, yepyeni bir hayatın, hayatların içinde bir yere koymak gerekecekti. Schwartz, bir süre sonra, 'hikâyesiyle' beklenmedik, bambaşka bir hikâyede, bambaşka insanlarla ilerleyecek, yaşadıklarıyla, hayatı için gizliden gizliye önerdikleriyle, 'o yazgı'nın bir başka kahramanı, yolcusu gibi görülecek, 'taşınmaya', 'anlaşılmaya' biraz da bu yüzden değer bulunacaktı. Bir hikâye, tüm olasılıklara ve kuşkulara karşın, başladığı yer 'unutularak', 'birlikte' sürdürülecekti... O günlerde o 'buluşmayı' anlamlandıracak, o 'buluşma'nın düşündürdükleriyle, bambaşka hayatlara doğru şöyle ya da böyle yol almayı sağlayacak birçok sorunun gizliden gizliye sorulmasını engelleyememişti yine de bu adımlar... Tüm bu anlatılanların ne kadarı 'doğru'ydu, 'gerçeği' yansıtıyordu örneğin? Kendisini 'ülkesinden' bile rek, tüm gönlüyle sürgün etmiş, bambaşka bir ülkede, farklı bir 'doğu'da, kendince bir kaçıışı yaşamayı düşleyen, hikâyesi bütünüyle hayal ürünü bir gezgin de olamaz mıydı Schwartz? Bu gezgin, o ka-

çıfta yeni bir 'aile'yi, örneğin her akşam bir çorba içebileceği, gözlerden ırak bir sığınacağı aramış olamaz mıydı? Hayaller, bizleri her aşamada başka hikâyelere çağırıyor... Anlatıldığı ya da 'dışarıya' yansıtıldığı gibi, bir topçu yüzbaşısının hikâyesiydi belki de karşı karşıya bırakıldığımız... Böylesi bir hikâyede de, bir yandan savaşın o kötü koşulları, bir diğer yandansa o korkunç top sesleri, ölüm korkusuyla dolu geceler ya da o gecelerin birinde, kendisine hayat adına bir şeyler 'vasiyet ederek' ölen bir dostunun görüntüsü, onun çok özel bir dünyaya kapanmasına yol açabilirdi. Buna bir ruhsal çöküş, başkalarının, oradakilerin kabullenemediği bir çılgınlık, bir yoldan çıkış da diyebilirdiniz. Hikâye bu durumda da, dengesiz, dahası her geçen gün biraz daha çok saldırganlaşan, tavırlarıyla, bağlı bulunduğu taburda giderek huzursuzluk yaratan, savaşın kimi insanlarda doğurduğu acımasız eğilimlerin etkisi, sonucu bağlamında açıklanabilecek, dahası savunulabilecek bir 'karar'la, 'komutan'ın gizli emriyle, 'yargılanarak cezalandırılmaktan' ya da kötü koşullar altında gözlem, denetim altında bulundurulmaktansa, İstanbul'da 'unutulmuş', 'bırakılmış', yazgısına terk edilmiş bir askerin hikâyesine dönüşebilirdi. Geride, çok uzaklarda bırakılmak istenen bir hayatın hikâyesine girmeyi de deneyebilirdik öte yandan, başka bir yolu göze almamız durumunda. Bu tehlikeli oyunda da bir hayat, hiç yaşanmamış gibi yapılmak istenecektir. Onun İstanbul'da, bu 'yabancı' şehirde kalışı, bir çeşit oç alma çabası olarak değerlendirilebilir miydi öyleyse? Bir 'şeyleri' ya da bir yerleri unutmak, tüm benliğinizle unutmak istediğiniz zaman, yılların akışı içinde gerçekten unutabiliyordunuz. Bu sürecin bedeli çok ağırdı hiç kuşku yok ki. Ama hayat, bu uzun savaştan, kendi başarılarınızla çıkabileceğinizi de gösteriyordu zaman zaman. Bunun için, kimi insanların hayatında, tüm hayallerinize ve beklentilerinize rağmen, yalnızca yetenekleriniz ölçüsünde ilerleyebileceğinizi unutmamanız yeterliydi... Schwartz'ı, tüm bunları düşündükten sonra, İstanbul'daki hayatının bir yerinde, özel bir zamanında, 'o hayatıyla' için için alay etmeyi başaran bir hikâye kahramanı olarak da düşünmek geliyor şimdi içimden. Unutulmak, yadsınmak istenen bir hayat vardı öyleyse o hikâyede. Unu-

tulmak, yadsınmak istenen, artık taşınmak istenmeyen bir hayat... Bu hayat, başkalarınca hep bilinmek, zaman zaman da farklı yöntemlerle sorgulanmak, dahası, tıpkı belleğini yitiren o 'yüksüz yolcu'ya, o oyundaki gibi, 'dayatılmak' istense de... bir 'sevgili'den, bir ihanetten kaçmak, ucuz, beylik, kötü bir oyunun konusu olabilirdi bu durumda. Geleneklerine sıkı sıkıya bağlı, bu bağlılığı hani nerdeyse bir varoluş sorunu, ırkının yüzyıllar boyunca onca ağır koşula, acıya, haksızlığa karşın yok olmamasını tek seçeneği olarak gören, babasına, farklı bir hayal adına isyan eden şair ruhlu bir gencin trajedisinden de söz edebilirdik ama sanki. Baba, bu hikâyede, hayat karşısında yaptığı tüm öteki tercihlerle yakışabilecek bir tavırla, 'dişleriyle, tırnaklarıyla' büyüttüğü küçük tekstil fabrikasını oğluna devretmek isteyen, daha doğrusu devretmekten başka türlüşünü düşünemeyen, üstüne üstlük bunu büyük bir armağan gibi gören bir kahraman kimliğiyle karşımıza çıkabilirdi. Schwartz'a, bu hayali yolda birkaç adım atabilmek ya da bu beylik hikâyeden bir nebze kurtulabilmek için kendisine 'sunulan' bu olası sanayicilik mesleğiyle, bu mesleğin beraberinde getireceği bir yaşama biçimi yerine, tüm günlerini, gecelerini, ailenin yılda ancak bir iki kez gidebildiği yazlık çiftlikte, 'o çiftlikte', 'başarılı' olma umuduyla, o anları, o küçük sonsuzluk anlarını kaçırın insanlarla 'aynı yazgı'yı kabullenemediğinden yaşamak isteyen, bu hayalini gerçekleştirme adına, o günlerin, o geleneğin koşulları düşünüldüğünde büyük, zorlu bir savaşıma göze alan, tam da bu savaşıma kazanabileceğini gördüğü, o 'şehrin' kendisine sağlayabileceği hemen hemen tüm 'uygarlık olanakları'na tümüyle uzak, ama kendince doğru bir hayata yaklaştığını hissettiği bir zamanda, 'toprakları' savaş nedeniyle, 'düşman' tarafından, 'başkaları' tarafından işgal edilen, bir daha iade edilmemek üzere farklı bir ülkenin insanlarınca, farklı bir ülke için 'gasp edilen', 'sevgilisi' ile 'sevgilisinden olmasını istediği çocuklarını' bu hayatın içine bu nedenle koyamayan, bu nedenle de tanımını her geçen gün biraz daha iyi yapabileceğine inandığı gönüllü bir yok oluşun, tüm anlamlarıyla bir yok oluşun ardına düşen bir adamın serüvenini yakıştırabilir miyiz örneğin?

Neden olmasın? O çiftliğin içimizdeki görüntüsünü elimizden geldiğince anlamlandırmaya çalıştığımıza göre... Akla, hiç kuşku yok ki, başka zamanlarda, başka insanlar için göze alınmış başka olasılıklar da geliyor. Başka sorular başka hayatların kapısını açabilir, bambaşka hikâyelerin yolunu gösterebilirdi bu durumda... Schwartz, asıl sorulması gereken sorularla bu soruların gerçek yanıtlarını, tüm 'yitirilenlere' karşın biliyordu bence. Ancak, anlayabildiğim kadarıyla, o günlerde herkes soru sormamayı ya da sorularını kendine, yalnızca kendine saklamayı seçti. Bu 'konuk', bu uzun yol yolcusu, hiçbir yere gitmeyecek, gidemeyecek, o hayata işte öyle gelmiş, katılmış bir hikâyenin kahramanıydı ya... 'Yazgı'nın büyüyle, o 'yitik ülke'nin varlığıyla 'yitik ülke' için beslenmiş, ertelenmiş umutlarla, o uzun tarihin getirdiği, o insanların doğasına sinmiş o kabullenme duygusu vardı ya, sabırla taşınan, çoğaltılan o hayatların kokusu, o ilişkileri sinmişti ya... Schwartz'ın 'unutuluşu' ile Mozes'in dükkânına geldiği an arasında geçen sürede, günler, haftalar, kim bilir, belki de aylar boyunca İstanbul'da nerede kaldığı, ne yiyip, ne içtiğine ilişkin o sorunun sorulmadığına bu yüzden inanmak istiyorum. Bu soru o gize girmemizi sağlayabilecek anahtar sorulardan biriydi oysa. Ama onlar, orada yaşabilmelerini, biraz da bazı soruları bir başkasına sormamaya borçlu olduklarını da çok iyi biliyorlardı: Kaldı ki, sorular sorulsun ya da sorulmasın, her eylemin ya da seçimin bir sığınakta korunduğunu da bilmek gerekiyordu... Yaşandığına inanmak istediğim bir gerçek, bir hayat sahnesi daha var... O sahne için de, hayalimde, 'Schwartz'ın aradan çok büyük bir olasılıkla yıllar, uzun yıllar geçtikten sonra, bu çok önemli 'boşlukla' ilgili bazı bilgileri Mozes ile Eva'ya, beklenmedik bir zamanda, konuşulanların eğer deyiş yerindeyse satır aralarında, önemsiz bir ayrıntıdan söz edermişçesine, çok sevdiği o eğretilmelerle 'sızdırmış' olabileceği bir geceyi canlandırmaya çalışıyorum. Beklenmedik, hayatın kendi yatağında, tüm doğallığıyla aktığı, birçok gerçeğin yerini bulduğu, her geçen gün biraz daha az yadırgandığı bir zaman... Sobada demlenen, gecenin ilerleyen vakitlerine kadar içilen o çayla birlikte geliştirilen, çoğaltılan o sohbetlerin bi-

rinde, yeniden yazılmak istenen bir zaman... Çay eski, çok gerilerde bırakılmış bir hayatla, çocukluk yıllarıyla, zamanın bir yerlerinde bırakılmış gizli bir köprüydü Mozes için... Bu yüzden de tüm yaşananlara karşın, 'her gece' demlenmeliydi. Kuledibi'nde ki o evde içilen çaylarsa farklı bir sohbetin, bir birlikteliğin kapısını açmıştı o üç insan için... Schwartz, Eva, Mozes... Onlar, bir yerden sonra, o uzun sohbetlerde, neden bir arada olduklarını, olmaları gerektiğini çok iyi anlamışlardı... Bu nedeni gerçek anlamda irdelemeye, sorgulamaya hiçbir zaman cesaret edememişlerdi, yaşadıklarını bir başka yazgı olarak taşımışlardı belki ama, anlamışlardı, anlamaları gerekeni her geçen gün biraz daha çok anlamışlardı. O geceleri biraz da bir 'seyirci' olarak anımsayan Olga, bu gerçeğe, bu hikâyeyi anlatırken, birkaç kez dikkatimi çekmek istemişti. Anlattıklarından, o gizli anlaşmanın sağladığı doğrallıkla, oradaki herkesin bu hikâyeye tüm benliğiyle 'katıldığını', katılmayı seçtiğini de anlıyorum. Schwartz'a, 'ziyaretinden' kısa bir süre sonra, önce kalacak bir yer, sonra da geçmişini sağlamasına olanak tanıyacak bir iş bulma konusunda, çevredeki herkes kelimenin tam anlamıyla seferber olmuş. Buna da şaşmamak gerekiyordu. Bir yabancıнын bir başka yabancıya bakışıydı sadece bu küçük yardım çabasında yaşanan... Hikâye, yaşananlara böylesi bir açıdan yaklaşıldığında, görüldüğünden çok daha basitti...

Carlo'nun gemileri

Mozes'in, Boğaz'da kılavuz kaptanlık yapan, 'Yidiş'in dışında on üç dil bilmek'le övünen, ağzı günün her saatinde alkol kokan, ama hiçbir zaman sarhoş olamayan, Carlo adında bir arkadaşı varmış. Söylenenlerden öğrendiklerimiz, daha da doğrusu geriye kalanlar, gerçek serüvenlerin ve aşkların, yalnızca denizlerde yaşandığına inanan bu 'biraz farklı' insanın, gençliğinde, kendisi gibi 'Rus kökenli', Sylvia adında bir kıza gönül verdiğini söyletiyor... Onun 'o kız'la ilişkisi, 'bir davette', Polonya, kökenli Yahudilerin, Rus kökenlilerle karşılaştırıldıklarında, yemek seçimleri konusunda ne kadar zevksiz olduklarını konuşurken yaşadığı,

paylaşabildiği o duyguyla ‘başlamış’. O paylaşma, dahası yeniden keşfedebilme duygusunun bir karşılığı varmış. Kimi beraberlikler ya da bir beraberlik umudunu doğuran yanılsamalar, hep böylesi ‘kıvılcımları’ ‘beklerdi’ zaten... İşte belki de bu nedenle onlar, ‘kısa sürede’ evliliği de düşünebilecek bir yere gelmişler. Hazırlıklar yapılmış, yeni bir hayat için günler ve sözler alınmış. Ancak, o günlerde, hiç beklemediği bir zamanda, Sylvia’dan bir mektup almış Carlo. İçtenlikle özür dileyen bir veda mektubuymuş bu. Tıpkı hazırlanılmadık o ayrılıkların, bir hayat süresince etkisini gösteren düş kırıklıklarının kapısını açan o bildik veda mektuplarında olduğu gibi... Hikâyelerin farklı kahramanlarına, dil dünyalarına ve zamanlarına karşın, hep aynı duygularla yaşanacak o ilişkilerle o küçük ihanet oyunları için, birbirlerini hatırlattıkları, birbirleriyle kaçınılmaz bir şekilde buluştukları bir yer de vardı ne de olsa. Sylvia, veda mektubunda, açıklayamayacağı nedenler yüzünden, Arjantin’e gideceğini, gitmekten başka hiçbir çaresi kalmadığını söylemişti. Tüm servetini, onurunu yitirmiş babasına yardım elini uzatabilecek, destek olabilecek tek ‘kadın’ olarak kalmıştı. Hayat insanları zaman zaman çok tehlikeli ilişkilere de çağırabiliyordu. Yürekliliğin, sınandığı zamanlardı bunlar. Böylesi zamanlarda yapılan tercihler sonucundaysa kimi insanlar hiç hak etmedikleri bir biçimde yaralanıyordu. Pişmanlığın bazı ilişkilerde bir hayat boyunca kol gezmesinin nedeni buydu belki de kim bilir. Geriye, günün birinde, affedilmeyi umut etmek kalıyordu yalnızca. Günün birinde, başka insanlar da yaşandıktan sonra... Mektubu alır almaz hemen Sylvia’ya koşmuş Carlo. Gittiği, gidebileceği yerlerde hiç kimseyi bulamamış. Komşulardan hiçbir bilgi alamamış. Herkesin, kendine göre bir şeyler bildiğini, ama söylememeyi tercih ettiğini hissetmiş o an. Ertesi gün rıhtıma gitmiş. Gece boyunca sokaklarda, Sylvia’yla birlikte gezdikleri yerleri bir bir dolaştıktan sonra, rıhtımda, gemiyi kalkarken yakalayabilmiş. Sylvia babasıyla birlikte güvertedeymiş. Her ikisi de çok şıkılmış. Birbirlerine el sallamışlar. Sylvia Carlo’ya, ‘Sakın gelme. Koskoca şehirlerde beni bulamazsın. Bulsan da istediğin gibi bulamazsın’ demiş. Bunları söylerken çok derin bir kederi ve ça-

resizliği gizlemeye çalışır gibiymiş... Babası kolunu tutmuş, başını öne eğmiş. Birbirlerine, birbirlerini göremeyecekleri yere kadar bakmışlar. Carlo hiçbir şey söyleyememiş. Tek bir kelime bile... O günlerde, büyük bir deniz nakliyat şirketinin muhasebe servisinde çalışmış. Odasındayken Boğaz'dan geçen gemileri seyretmekten çok hoşlanırmış. Bu olaydan sonra o gemilere daha yakın olmak istemiş. Kendisine hemen hemen her konuda babalık etmiş müdürüne, Mösyö Lazzaro'ya, muhasebeciliği, bu masabaşı işini bu ayrılıktan sonra artık sürdüremeyeceğini, denizin, içindeki insanı çağırdığını, bu yüzden de Boğaz'da kılavuz kaptanlık yapmak istediğini söylemiş. Küçük bir teknesi olduğundan, bu konuda ne yapması gerektiğini iyi kötü bildiğini, dolayısıyla da bu işe uyum sağlamakta pek de o kadar zorlanmayacağını belirtmiş sonra. Mösyö Lazzaro, ilişkilerini kullanarak bu işi ayarlayabilirmiş. Carlo'nun söylediklerinin sadece bu son bölümü 'doğru', dahası inandırıcı gelmiş Mösyö Lazzaro'ya. İlişkilerini kullanarak, oğlu gibi sevdiği Carlo'ya bu işi rahatlıkla ayarlayabilirmiş. Ama ya bu kararın 'doğruluğu'?.. Ya çalıştığı şirkette kolaylıkla yükselmesi mümkünken seçimini böylesi hayallerle, böylesi bir işten yana yapmasının açıklaması?.. Carlo, fazlaca bir paraya ihtiyacı kalmadığını, tek istediğinin İstanbul'a farklı bir yerden bakmak olduğunu söylemiş. Biraz tartışmışlar. Farklı yerlere doğru ilerlediklerini gördükleri, anladıkları halde... Gerekli adımları atmadan önce, Carlo'nun annesiyle konuşmayı tercih etmiş Mösyö Lazzaro. Onlar, hiç kimsenin bilmediği çok gizli bir şeyleri 'yıllar boyunca hep paylaşmışlardı zaten... Paylaşılanlar, insanı, Mösyö Lazzaro'nun, yetimliğini kendisini bildi bileli yaşamak zorunda kalmış Carlo'ya, eğitimi de dahil birçok konuda kol kanat germesinin gerçek nedenlerine götürebilirmiş. Ancak Carlo, o anlarda, o 'önemli' konuşmalarda, onları yalnız bırakması, 'dışarıda', kendi yerinde kalması gerektiğini de çok iyi öğrenmişti zamanla. Yine öyle yapmış. Uzunca bir süre sonra yanına gelmişler, kendisine bu isteğini gerçekleştirmesi için yardım etmeyi 'kabullendiklerini' söylemişler...

O günden sonra yıllar boyunca Boğaz'da kılavuz kaptanlık yap-

miş Carlo... Yıllar, çok uzun yıllar boyunca... Uzak denizlerden, kendi denizine gelecek gemilerle daha yakın 'durmak' için... Kendisine Sylvia'yı geri getirecek o gemiyi ilk karşılayan insan olabilmek için... Ne var ki Sylvia hiç geri gelmemiş. 'Orada' nasıl yaşadığını hiç kimse bilememiş, öğrenememiş...

Schwartz'a, 'barınması' için bulunan daire, Mozes'in bu 'garip' arkadaşının dairesiymiş işte. Uzun, çok uzun bir süredir uğramıyormuş Carlo bu daireye. O günlerde teknede yatıp kalkmayı tercih ediyormuş. Her geçen gün biraz daha çok içiyor, biraz daha az konuşuyormuş. Mozes kendisini bulup durumu anlatmış. Önce susmuş Carlo, sonra da, 'Ben yolcuları bilirim. Buralara kadar gelmişse vardır bir bildiği' demiş, 'Schwartz'ın 'o dairede' istediği kadar kalabileceğini söylemiş. 'Yüksekkaldırım'da bir yerlerde', 'olduğu' gibi bırakılmış, terk edilmiş, küçük, az eşyalı, görmesini bilenler için, yaşanmışlığını birçok ayrıntısıyla 'veren', dahası anlatmak isteyen bir daireymiş bu. Yıllardır gidilmediğinden biraz bakım istiyormuş. Bu 'görev'i de Eva üstlenmiş, daireyi kısa sürede oturulabilir hale getirmiş. Kısa sürede... Oralara bir kadın elinin değdiğini göstermek istercesine...

Çiftliğim hüviyetimdir

Schwartz'a o günlerde, orada yaşayan herkesin sahip çıkmasında, bir 'kendine sahip çıkma' isteği de vardı, hiç kuşku yok ki: 'Ev sorunu' çözüldükten sonra, 'aynı yerlerde', bir bakkalın yanında çıraklık yaparak, hem oyalanmasını, hem de alabileceği bahşişlerle birkaç kuruş para kazanmasını, küçük gereksinimlerini gidermesini sağlayacak bir 'iş' ayarlanmış, 'Yidişi' sayesinde birçok insana birçok insandan daha çok güven vermeyi daha başlangıçta başaran bu yüzbaşı eskisine. Hikâyenin en acıklı, ama bana kalırsa, Schwartz'ı en iyi veren bölümlerinden biriydi bu. O, anlatılanlara bakılacak olursa, 'yeni evinde' kendisine önerilen hayata itiraz etmemek bir yana, 'çıraklığının' gerektirdiği işi 'büyük bir özenle, yüzünden hiçbir zaman eksilmeyen bir gülümsemeyle' yapmıştı çünkü. Bu gülümsemenin anlamı üzerine düşünmek ge-

rekiyordu. Viyana'nın geniş, kimilerine göre, 'kaldırımları bile kültürden oluşmuş' caddelerinden, 'doğuda', birilerine söylenele-riyle hep çağırılmış bir şehrin limanına, merdivenli sokaklarına, kimi belirlenmiş yargıların yolunda yaşayanlar için 'kirlî', ama aslında birçok insanınkinden çok daha 'temiz' olabilen sevişmele-riin yaşandığı o yasaklı 'aşk yuvaları'na, oradan da, farklı, bam-başka bir masalın anlatımı için çoğaltılan pastanelere giden bir yol... Buna, tüm bu yaşananları, 'yaşanmışlıkları' düşündüğünüz-de, uzak bir şehirde kendi 'adasını' doğurmak, sessiz sedasız sür-gününü taşımak da diyebilirdiniz. Bazı seçimlerimiz için, bu se-çimler, bilinçli, zorlu bir savaşım adına kendince göze alınan bir meydan okumayı, bir isyanı içlerinde barındırdıkları sürece, ağır bedelleri ödemeyi göze alırsız ya. Ancak, tüm bu tek başlınlıklara, hiç kimsenin nasıl yaşandığını bilmediği o yalnızlıklara karşın, Olga'ya göre, bu şehirde, 'o aileyi' de iyi kötü bulmuştu, babasıyla birlikte, hikâyesini anlatmaya geldiği o ilk akşamdan başlaya-rak, o evde, yıllar, çok uzun yıllar boyunca, o sıcak yemekte o sı-cacık duyguyu da besleyebilmişti Schwartz. O, o eve hemen her akşam gelmişti... Hemen hemen her akşam, bir küçük töreni ak-satmamak istercesine... Mütevazı giyimine büyük özen göstere-rek, başkalarının eskilerini bile kendine yakıştırmayı bilerek, her zaman temiz pak olmaya dikkat ederek... Yıllar, çok uzun yıllar boyunca, günün birinde, 'evinde' aniden öldüğü güne dek.

Olga'nın bana anlattığı, çizdiği Schwartz, bazı gereksinimleri-ne karşın hiç kimseden, hiçbir şey istememiş, isteyememiş, o in-sanların arasında, o insanlar tarafından 'kabul edildiğince' kal-manın onurunu yaşamıştı. Önemli, bambaşka bir hikâyenin ha-yalinde ilerlememize olanak tanıyabilecek bir ayrıntıyı da göz ar-dı etmemek gerekiyordu ama bu arada. Olga'nın bir sohbet sıra-sında, hafiften gülümseyerek aktardığı bir ayrıntıda, kravatlara çok büyük bir düşkünlük gösteren bir Schwartz vardı... Onun ge-rek babasından, gerekse kendisini yakın hissettiklerinden gizli-den gizliye kravat istediğini birkaç kez görmüştü Olga. Bu düş-künlüğün nedenini anlamak mümkün değildi. Tüm anlatılanlara, gösterilenlere, dahası yaşananlara karşın, bir şeylerin, o oyunun,

o uzun oyunun sahneleri için, 'geride', çok derinlerde gizlendiğinin, saklandığının küçük bir göstergesiydi bu belki de kim bilir. Ne var ki kimi insanlarda ilerlemeye çalışırken sadece bazı silik ayak izlerine ya da olasılıklara ulaşabiliyordunuz. Bir şeyler birilerinin hep kayboluyordu, hep kaybedilmek isteniyordu. Yalnızlığın, bazı duyguları dilediğince anlatamayacağını görmenin bir başka biçimiydi bu. Bana kalırsa Schwartz 'hüviyetsizliğini' de böyle yaşamıştı. 'Hüviyetsizliğini' de... Böyle bir umarsızlıkla, böyle bir anlatamama sancısıyla, böyle bir küçük isyanla... Suskunlukların ya da farklı bir boyuta, bir hayat alanına taşınabilen sözcüklerin, o sancıyı, o isyanı benliklerinde hep hissedenlerin 'gözünde' zaman zaman 'başkalarının' sözcüklerinde daha etkili olabildiklerini gene de kabul etmek gerekiyordu. Bu 'garip yabancı', İstanbul'da yaşadığı yıllarda, 'bölgesinden', 'adasından', hemen hemen hiç çıkmamış, hem çevresindekiler, hem de hüviyet kontrolünün sokaklarda sık sık yapıldığı İkinci Dünya Savaşı yıllarında, birçok insan üzerinde büyük bir baskı kuran 'emniyet görevlileri'nce 'bilindiği gibi' kabul edilmişti. Oyunun en acıklı sahnesiydi bu bana kalırsa. 'Hüviyetsiz', hiçbir ülkenin hüviyetine sığamayan ya da 'sıgdırılmayan' Schwartz, kendisinden hüviyeti istendiğinde, 'belge' niyetine, kendi elleriyle özenerek çizdiği bu azaklardaki çiftliğinin resmini gösterirmiş çünkü hep. Bir oyundu bu hiç kuşku yok ki. Herkesin kendince farklı rolleri, farklı anlamlar, kırgınlıklar, açmazlar ya da gerçekleştirilemeyen düşler adına sürdürdüğü bir oyun: Çiftliğim hüviyetimdir... Çiftliğim hüviyetimdir... Bambaşka bir isyan, bazı gruplaşmaların, toplanmaların, din, ideoloji, milliyet de dahil, maske olarak kullanılabilecek, anlamını daha çok küçük hesaplarda bulabilecek o hayat önerilerinin ardına gizlenmeden yaşayamayanlara verilen alçakgönüllü, sessiz sedasız bir ahlak dersi de değil miydi bu aynı zamanda?.. Küçük, o eğitim düzeninin sınırları içinde barınamayacak bir ahlak dersi evet. Özellikle de o geçmişte yitirilenler, yitirilmiş olabilecekler düşünüldüğünde... İsyanlar ya da tüm yitimlere karşın, o suskunluklarla bir yerden sonra hep kazanılan, birilerine hep anlatılmaya değecek hayatlar... Buna inanmak, her

zaman için, sonuna kadar inanmak mümkün müydü?.. Bir olay ya da bir olayın kaçınılmaz uzantıları, bana, bir kez daha, 'bir gerçeğin' farklı birçok yüzüne ulaşabileceğimizi hatırlatıyor. Bazı bağlantıları kurmama olanak tanıyan bir olay bu aynı zamanda. O 'uzun yıllar'da yaşananlar, yalnızca 'yazgı'yı taşıma yürekliliğini değil, Schwartz'ın, o evde, kendisine 'sorgulanamayan bir yer' bulabilmiş olmasını da açıklıyor bence. Suskunluklar, çok derinlerde göze alınan, bildiğimiz, ama duyamayacağımız sözcüklerle sürdürülen bir başka söyleyişi doğurmuş sanki o evde. O üç insanı açmazlarıyla, dolayısıyla da tutsaklıklarıyla, gittikleri, gidebildikleri yerlerin sınırlarıyla, hayat karşısındaki duruşlarıyla çok özel bir yerlerde birleştiren bir söyleyişi... Schwartz'ı İstanbul'a getiren ya da o küçük 'ada'yla buluşturan hikâye, tüm etkileyiciliğine karşın, 'gizli' bir yalan üzerine oturtulmuştu sanki. Böylesi bir yalanın, üstüne üstlük er ya da geç, yolun bir yerinden sonra 'yakalanan', 'ayırđına varılan' ya da 'hissedilen' bir yalanın, bir kez bile 'konuşulmadan', o eski romanları ya da oyunları andırıcısına kabullenilmesi, Bronstein'lar düşünöldüğünde, bana göre pek inandırıcı değildi. Mozes'in, ölüm düşęindeyken, Olga'ya, bir şeyleri vasiyet edercesine söylediği birkaç sözcükte gizliydi sanki o 'kalış', o 'gidemeyiş'i ya da o birlikte yaşama zorunluluğunu doğuran gerçek. Bu sözcükleri bugün, çok daha iyi yorumlayabildiğimi ya da o hayatlarda vazgeçilemeyecek bir yere oturtabildiğimi sanıyorum. Derin, çok derin, hiçbir zaman dışavurulamayan, dilendiğince çoğaltılamayan, yalnızca bakışlarla, sabırla, o suskunluklarla taşınan tutkulu bir aşk hikâyesi yaşanmıştı Eva ile Schwartz arasında... Gerçeği Mozes de görmüştü. Garip, acılarla anlam kazanan, herkesin, her şeyi bildiği bir 'anlaşma'ydı biraz da bu. Eva, Schwartz'ın kendisine âşık olduğunu, Schwartz, Eva'nın kendisine âşık olduğunu, Mozes, Schwartz'la Eva'nın birbirlerine âşık olduklarını, Schwartz'la Eva de Mozes'in bunu bildiğini anlamıştı. Herkesin 'yerinde' kaldığı ya da kalmış göröndüğü, 'bir şeylerin' bir türlü aşılamadığı, yakıcı, pişmanlıklarla, hasretlerle büyümüş, çok farklı bir yere doğru yürümüş, yol almış bir aşk hikâyesi... Mozes'in, Schwartz'la Eva'nın ölümünden yıllar

sonra, bu ilişkiyi biraz ‘minnet’, biraz da bilgelikle anımsaması ‘doğal’dı bu durumda... Schwartz o eve, ‘yitirdiği bir şeyleri’ yaşamak için gelmişti sanki hep. Yitirdiği bir şeyleri... O ‘sıcak çorba’da, o farklı zamanı, en azın ‘o zamanı’ yitirmemek için... Eva’ysa, o suskunluk dünyasında, Schwartz’a, bakışları, ‘özel günlerde’ giydikleri ya da yaptığı yemeklerle, ‘ben aslında yalnızca seninim’ demiş ya da demeye çalışmış gibiydi. Sahneyi görebiliyorum. ‘Sevgilisinin’ bir doğum gününde, alabildiğine şık giyinmiş, güzel olmaya büyük bir özen göstermişti Eva... O küçük törenlerden biriydi bu. Yaşanmak, olabildiğince yaşanmak istenen o küçük, sessiz sedasız törenlerden biri... ‘Gerçek’ doğum gününü bilmiyordu, anımsamıyordu elbette Schwartz. Oyunun kurallarından biriydi bu. Onun için, bu oyun ya da bu yeni hayatı için, yeni bir doğum günü ‘uydurulmuştu’. ‘Işıklar Bayramı’nın son günü. Her doğum günü, miladi takvime göre, ‘farklı’ bir güne denk gelsin diye... Fitilleri yakma töreni de vardı üstüne üstlük. Bu işi yıllar boyunca Schwartz üstlenmişti... ‘Ben yalnızca seninim’... Söylenemeyen, içte kalan, dışavurulamayan sözcükler... Bir aşk böyle yaşanabilir miydi? Bu soruyu kimileri olumlu, kimileri olumsuz bir yanıt verir biliyorum. Sonuçta, bu soruyu yanıtlama ya da yaşama biçimimiz bizim hayat karşısındaki duruşumuzun ipuçlarını veriyor. Tıpkı o üç insan için olduğu gibi. ‘Ben yalnızca seninim...’ Hiçbir şey dilendiğince yaşanmasa da, yaşanamasa da... O insanların hayatında buna benzer daha birçok tutsaklığı ‘tanıyacaktım’... Buna göre bu üçlü ilişkinin en saygı duyulacak tarafı, herkesin birbirine sadık kalması, hiç ihanet etmemiş, dahası edememiş olmasıydı. Eva’nın, Schwartz’ın, ölümünden sonra boşaltılan evinden, yalnızca o ‘çiftliğin resmi’ni kendisine sakladığını düşünmek geliyor şimdi içimden. Bronzdan yapılmış o küçük at heykeli orada duruyordu, hep kalmıştı, nasılsa. O çiftlikte yaşama rüyasını tüm yaşayanlara karşın yitirmek o kadar kolay mıydı? Bu resim, daha doğru bir deyişle de bu kaçışın, bu sürgünün haritası Eva’yla birlikte kaybolmuş olmalı. Eva’yla birlikte... Schwartz’a, o yitirilmiş rüyalara yakışır bir biçimde... sonuna kadar, ölümünden sonra da sürdürülen bir bağlılığı nasıl açıklayabilirdik yoksa?

İlk kez ısınıyorum

Kaçışlar, sürgünler, buluşmalar... Schwartz'ın, İstanbul'da Kuledibi'nde, birçok insandan 'habersiz' yaşadığı o uzun hikâyenin anahtar sözcükleriydi belki de bunlar. Bu hikâye, Mozes ile Eva'nın yüreklilikle taşımaya çalıştıkları bu hikâye, hayalimde, duyduklarımdan, anlayabildiklerimden yola çıkarak çizdiğim görüntülerinin yanı sıra, bana 'saçmalığın' sınırlarını zorlayan birkaç olasılıkla da geri dönüyor şimdi. Arada sırada düşünüyorum, anlamaya, yaşananlara bir anlam vermeye çalışıyorum. Ardında, bir yerlerde, kendisini uzun süre beklemiş, hiçbir zaman unutmayacak bir 'aile' bırakmıştı belki de Schwartz. O yerlerde, 'o savaştan dönmeyeceği', o adsız kayıplara karıştığına inanılmıştı, her yıl, belirlenmiş bir günde, örneğin doğum gününde, 'oradaki doğum gününde', hatırasına bir küçük tören yapılmıştı belki de... Küçük bir tören... Geleneklere uygun bir küçük yakarış zamanı için... Bambaşka bir dünyaya göçtüğüne inanılan, inanılmak istenen bir oğul, bir abi, bir kardeş ya da kim bilir, belki de sevgili için... Dünyanın, o insanlara göre bambaşka bir coğrafyasında, bambaşka bir hikâyeyi 'son hikâyesi' bilerek, otuz yıl kadar daha, bambaşka bir zamanı yaşamıştı oysa Schwartz. Otuz yıl kadar daha... Kendisini sevenlerin, beklemiş olabileceklerin, uzaklarda öldüğünü bilenlerin acısına karşın... Schwartz'a, Schwartz'ın o dünyaya, o hayatlara bakışına öylesine uygun düşen bir durumdu ki bu...

Bir başka 'saçmalık' duygusunu, Olga da, kendine göre, bir başka hikâyenin son günlerinde, deyiş yerindeyse son demlerinde yaşamıştı bence. Aklıma bu düşünceyi Mozes'in zatürreeden ölmüş olması getiriyor. Olga anlatmıştı: O soğuk, dondurucu kış günlerinde sokağa çıkarken, kendisini bildi bileli hiç palto giymemişti babası. Kar yağarken bile. O günlerde üstünde sadece bir ceket olurmuş, bu haline bakarak, üşüyüp üşümediğini soranlarsa, "Ne üşümesi! Terliyorum!" diye karşılık verirmiş. Bir soğuk iklim insanı... O insana, o çok uzaklarda bırakılmış kışlardan sonra, hangi kışlar, hangi sokaklarla hangi eşikler o kadar soğuk

gelebilirdi ki?.. Hangi günlerle hangi geceler, hangi adımlarla hangi bakışlar insanın içini o kadar üşütebilirdi ki?.. Mozes'in o dondurucu soğuklarda bile terlemesinin o günlerden kazanılmış bir dirençle ilişkisi vardı kuşkusuz. Ne var ki hayat zaman zaman beklenmedik şakalar da yapabiliyordu. Bu hastalık onun ilk 'soğuk algınlığı'ydı. En güçlü göründüğümüz yerlerde bile, günün birinde, beklemediğimiz bir zamanda 'savunmasız' kalabileceğimizin bir başka göstergesi miydi bu? Neden olmasın? Güvenmemeyi, kendinize bile tam anlamıyla güvenmemeyi isterseniz de istemeseniz de öğrenmiyor muydunuz günün birinde? Hoş, kendine bile güvenmediğini söylemek, kendine güvenmenin bir başka biçimi olarak da değerlendirilebilir. Burada asıl önemlisi, o 'hazırlıkların' özüne, bizdeki anlamlarına iyi kötü varabilmek galiba. Olga bu gerçeğin ayırdına varabilmiş, bu duyguyu hayatının bir yerlerinde taşıyabilmiş kadınlardandı benim gözümde. O, bir savaşım, gerçek bir savaşım vermeyi, bu savaşım için bir bedel ödemeyi göze alabilenlerdendi çünkü. Onun, biraz da bu yüzden, güçlü olmaya gereksinimi vardı. İzlerini sürmeyi başardığım günler gösteriyordu. Babasının ölümünden sonra, ayakta kalabilmek, dahası kendisini tanımak için 'önemli' kararlar almak zorunda kalmıştı. Kuledibi'ndeki o eski apartman dairesinden Şişli'deki o küçük daireye, değer verdiği, ayrılmadığı birkaç eşyayla geçerken bir tarihin, bir iç göçün sesini dinlemişti o da hiç kuşku yok ki. Yeni bir İstanbul'a doğru başkalarıyla birlikte adım atarken, yeni bir hayatın da kapısını çaldığını nereye kadar hissetmişti ama? O günler, Mösyö Jak'ın hayatına, bir daha çıkmamasıya girdiği günlerdi de anlayabildiğim kadarıyla. O yalnızlık gecelerindeki o korkuları anlamak gerekiyordu... O evler, o sokaklar, o küçük umutlar, o insanlarda bırakılmıştı... O odalar yeni bir şarkıyı bekliyordu... O şarkı, yeni bambaşka, bir ilişkinin şarkısıydı... İnsanlarına yeni tutsaklıkları yaşatacak, bambaşka bir ilişkinin... Sabrı, özveriyi, yerleşik ahlak kurallarına 'daha' kapalı olmayı gerektirecek bir ilişkinin... O günlerde, tüm bunları görmüş müydü, görebilmiş, en önemlisi görmek istemiş miydi Olga?.. Bu aşamada bize sadece kendi yanıtlarımızla, hayal gücümüzün ver-

dikleriyle, gösterdikleriyle ulaşabileceğimiz o yerler kalıyor. Kacırdığımız bir olanak, zamanın bir yerlerinde bütünüyle yitirdiğimiz başka sözcükler, iç konuşmalar, bir odada yaşatılmış, sadece bir odada çoğaltılabilmiş olasılıklar, duygular da var çünkü anlayabildiğim kadarıyla, Olga anlatmıştı. Yeni evinde, yeni yalnızlığını, o kitapları tekrar tekrar okuyarak, bir nebze dayanılır kılmaya çalıştığı o uzun gecelerde, sadece çok geç 'gördüğü', 'görebildiği' babasını değil, büyük bir 'sürükleniş'i yaşadığını 'duyduğu' Henri ile kendisine arada sırada, uzak bir dünyanın hayali için yazan, hiçbir zaman görmediği, göremeyeceği abisini de düşünmüş, birilerine taşıyabilmeyi, gerçek anlamda taşıyabilmeyi istemişti. O insanları birilerine, dahası birbirlerine taşıyabilmek... İmkânsızdı biliyordu. İmkânsızdı... Oysa onlar o günlerde onun erkekleriydi. Tümü de kendisine, birbirlerine uzak duran erkekleri... Çıkamaz ya da tanımlanması güç, biraz da yüreklilik isteyen o engel, kendisini bir yerden sonra, belki de bu yüzden hissettiriyordu. Anlatmak istemekle anlatamamak arasında kısacık bir yol, bir gidiş dönüş yoluydu, bir tereddüttü, bir hayata bakışın ipuçlarını da veren bir tedirginlik zamanıydı burada 'tanınmaya' çalışılan. Umarsızlıktan değildi ama tüm bu yaşananlar, bir kendini koruma, saklama zorunluluğunu sürekli olarak hissetmekteydi, anılarının, sözcüklerinin, görüntülerinin bir başkasında hak ettikleri yankıyı, anlamı bulamayacakları kaygısını taşımaktandı daha çok. Hiç kimseye gösteremediği 'o günlüğü' biraz da bu yüzden 'kendinde' tutmuş, hiç kimseye gönderemediği o mektupları biraz da bu yüzden yazmış olmalıydı. Bu metinlerin tümü Fransızca yazılmıştı. Duyduğumda hiç şaşmamıştım. Fransızca onun özgürlük diliydi sonuçta, Notre Dame de Sion'daki günleri düşünülürken umut diliydi. 'Soeur'lar, onu, o günlerde kendisini hep büyük bir hayatın sınırlarını zorlayacak bir genç kız olarak görmüşlerdi... Bir küçük güven duygusunun, övücün kaynağıydı bu, kendine inanmak, inancını yitirmemek için bir nedendi. Bazı başarılarla, bu başarılar başkaları için pek bir anlam taşımasa da sığınmaya hepimizin az ya da çok gereksinimi yok muydu? Belki... Ama buralara vardktan sonra, en çok önemsememiz ge-

reken, bu soruya verebileceğimiz yanıtlar değil bence. Yaşadıklarımız, yaşamak zorunda kaldıklarımız bizi nasılsa farklı yerlere çağırabiliyor, farklı insanların ya da duyguların çekiciliğine kapılmamıza yol açabiliyor zaman içinde. Beni en çok üzen, dahası bizi bir boşlukla karşı karşıya bırakan, bizde bir olanağı kaçırdığımız duygusunu uyandıran, onun tüm bu yazdıklarını günün birinde 'yok etmiş' olması. Buna inanmak kolay değil. Anılarına, geçmişte yaşadıklarına değer veren, dahası o geçmişle, o anlarda yaşamayı seven bir insandı çünkü benim bildiğim Olga. Bana, bu notları 'ortadan kaldırdığı' gece için, "Onları sobada yakarken, kendimi de yakıyordum. Ama seneler sonra ilk defa ısınmıştım" demesi, demeyi gereksinmesi ilginçti. Bu sözleri unutmadım, hep değişik anlamlarla beslenmeyi tercih ettim. Neden yapmıştı bunu Olga? Aklıma şimdi birkaç olasılık, dolayısıyla da birkaç farklı hikâye geliyor. Henri'nin, 'İhtiyarlar Yurdu'ndaki son günlerinde, ondan, kendisini, birlikte, birbirleri için yaşadıkları her şeyi, başkalarının hiçbir zaman bulamayacakları bir yere gömmesini istemesiyle başlamış olabilirdi örneğin bu hikâyelerin biri. Onca yenilgiden, düş kırıklığından sonra, bir kırgınlığı, en azından en yakınınında duran insana duyurabilmek için, bu dünyadan, geride, olanakların elverdiğince az 'çakıltaşı' bırakarak ayrılma hayalinden doğmuş olabilirdi bu dilek. Bu dünyadan izini kaybettirerek ayrılma hayali, evet... Bu dünyadan izini kaybettirerek ayrılma hayali... Birilerinin zihninde, hayalinde, bir şekilde yaşamaya devam edileceği bilinse de... Kolay rastlanabilecek durumlardan değildi bu elbet. Hemen hemen herkes ardında bir iz, küçük de olsa bir iz bırakmak isteyebilirdi. Ama Henri'nin yaşadığı, yaşamak zorunda kaldığı kırgınlık da kolay rastlanabilecek kırgınlıklardan değildi. O, uzun, ağır bedellerle büyümüş bir kırgınlığı yaşamıştı, onca hayattan, insandan sonra, böylesine terk edilmeyi, unutulmayı kendine yakıştıramamıştı çok büyük bir olasılıkla son yıllarda. Bedel ödetilmişti... O utkuların, başarıların seyircileri diyetlerini almıştı... Ama Olga, sadakati bilen, sonuna kadar yaşamayı ve göstermeyi bilen kadınlardandı. Görmek istediğini görmüştü zaten. O ziyaretlerde herkes görmek istediğini, görebil-

diğini görmüştü... Notların yakılması, yakılabilmesi bundandı. Bu hikâyeyeyle ilgili birçok ayrıntıdan yoksun kalmamız da bundandı ama ne yazık ki. Sözcükler, ayrıntılar, gizli görüntüler, ihanetler kurtarılmıştı, bir metnin sınırları içine hapsedilmemişti sonuçta. Uçup gitmişti, bir yerlerde kaybedilmişti, iki başına, başka bir yerde, başkalarına karşın anlamlandırılmaya çalışılan bir hayat için. Henri'nin hikâyesini savunmanın en doğru yolu buydu belki de, kim bilir. Yıllarını, bambaşka hayatlardan geçtikten sonra, hiç istemediği bir hayatta bırakmıştı bir insan... Hikâyeyi dışarıdan birileri olarak, gereğince hissetmemiz 'onlara' göre zaten mümkün değildi.

Olga'nın bir küçük yalanıyla da başlamış olabilirdi ama bir başka hikâye. Bu günce ile bu mektuplar hiç yazılmamış olabilirdi örneğin. Olga 'yazarlığını', hayallerinde yaşattığı, yazdığı o kimliğin bir parçası gibi taşımayı denemiş olabilirdi. Başkalarının karşısına gerçekleştiremediklerimizle çıkmak da, çıkmayı istemek de 'doğal'dı kimi zamanlarda...

Olga'nın, tüm bu olabilirliklerin yanı sıra, bizi, bu hikâyede, bir takibe çağırdığını da düşünebilirdik ama. Bana bunu söyleten, onun yıllarca, sabırla yazdığı bu mektupları, günün birinde, bazı ölümlerden sonra, birileri tarafından bulunacakları umuduyla, bir yerlerde saklamış olabileceğine olan inancım. Benim en çok inanmak istediğim olasılık bu. Günün birinde, hiç beklemediğim bir yerde, hiç beklemediğim bir zamanda bulabileceğim ya da tanımadığım bir insan tarafından bana getirilebilecek olan bu defterler ile bu mektuplar bu hikâyenin farklı bir şekilde yazılmasını sağlayacak mı?.. Belki. Bazı hikâyelerin bazı hikâyelere yazgılı olduklarını, dahası o hikâyelerin kahramanlarınca, başka hikâyelerin kahramanlarına yepyeni yola çıkışlar için getirildiklerini daha önce de görmemiş miydik?..

Evita hep Meksika'da kaldı

Bazı hikâyelere beklenmedik zamanlarda, beklenmedik hikâye kahramanlarınca, yepyeni hayatlar ya da hayaller için getirilen,

birbirlerine, hep 'yazgılı' olan hikâyeler vardı.. Olga'nın hayatına o uzun yalnızlık gecelerinin birinde giren, zamanın akışında kendince bir küçük masala dönüşen hikâye, bu hikâyelerdendi bana kalırsa. Öğrendiklerimden, öğrenebildiklerimin bana getirdiklerinden, Bronstein'ların, İstanbul'a yerleştikten sonra, İskenderiye'de kalan Jacob'la uzunca bir süre mektuplaştıklarını çıkarıyorum. Olga, o mektup okuma saatlerini anlatırken, bir şeyleri, tanımlayamadığı bir şeyleri, yaşadığı günlere çağırmak ister gibiydi... Biliyordum. O bir masal insanıydı biraz da. O, başka hayatlarda, başka masallar da yaratmıştı kendisine. O, başka hayatların eşiğinde, başka masallarda da kalmıştı. Bana geldiği biçimiyle, yazgısını çok farklı bir yerde aramayı göze almış, bambaşka bir serüvende, bambaşka bir hayata doğru ilerlemiş bir 'akrabanın' masalıydı bu sefer yaşanmaya çalışılan. İstanbul'a 'yerleştikten' kısa bir süre sonra, oğluna yazdığı mektuplarda, 'yeni şehri', sunduğu tüm olanaklarla anlatmaya çalışmış Mozes, küçük, şirin bir kız kardeşinin dünyaya, 'dünyalarına' geldiğini, kendisini 'oralarda' bıraktığı için büyük bir pişmanlık duyduğunu, ailenin tüm koşullara karşın ya da tüm koşullarla birlikte yeniden birleşmesi gerektiğini söylemiş. Jacob'sa, tüm bu çağrılara karşılık verirken, ailesini çok özlediğini, küçük kız kardeşini kollarının arasına almak istediğini, ancak İskenderiye'nin bazı işleri, ilişkileri yüzünden kendisini 'bağladığını', dahası, anlatamayacağı bu bağlantılar nedeniye Meksika'ya gitmeye mecbur olduğunu, fotoğraflarından bildiği o büyülü Boğaz'ı, 'Altın Boynuz'u görmek içinse 'yanlarına' günün birinde mutlaka geleceğini belirtmekle, 'bildirmekle' yetinmiş yalnızca... Gizli bir sevecenlikle, yitirilemeyen bir bağlılıkla yaşayan, yaşatılabilen, 'uzak konuşmalar'mış bunlar... Yitirilemeyen bir bağlılıkla yaşayan, yaşatılabilen 'uzak konuşmalar'... Bu mektuplarda, tüm bu sözleri örten, insanda biraz da kaygı uyandıran, bir türlü kaldırılamayan bir esrar perdesi de varmış çünkü... Eva'nın, arada sırada, 'Bana hep söylemeye çalıştığı, bir türlü söyleyemediği bir şeyler vardı' demesi bu duyguyu daha da pekiştirmişti. Jacob, sözünü ettiği, anlatmaya çalıştığı o Meksika'ya da gitmişti günün birinde. Mektuplar böyle söy-

lemişti. Bronstein'lardaki 'o yitik oğul' söylencesi o mektupların getirdiği görüntülerle yazılmıştı, yaşatılmaya çalışılmıştı. 'Dışarıdakiler', 'Başka ülkelerdekiler' o 'rüya'yı kendilerine göre, hayallerinde gittikleri yere kadar ya da eksikliklerinden, yoksunluklarından gelen acıyı örtmek, küçük de olsa bir umuda dönüştürmek için yaşıyorlardı ya... Olga da, bu masalına, anlayabildiğim kadarıyla bu yoldan giderek yürümüştü, Mexico City'den, arada sırada yazdığı mektuplarında, ailesine, zaman zaman da 'özel olarak' kız kardeşine, hayatında bazı anları, görüntüleri aktarmıştı Jacob. Çok büyük, küçük bir sarayı andıran bir evde oturuyordu. Bir ailesi, çok sevdiği bir kızı vardı... Bazı 'iş bağlantıları' için sık mektup yazamıyordu. Ama yazacaktı, günü geldiğinde, tüm gerekenleri mutlaka yazacaktı. Çok farklı bir ülkeydi yaşadığı. Yahudiler bile Yahudiliklerini yüksek sesle ifade edebiliyorlardı. Sadece bazı ilişkiler tehlikeliydi, tehlikeli olabiliyordu. Ama bu da hayatın bir parçasıydı. Hayatın bir parçası... Dünyanın daha başka birçok ülkesindeki gibi... Zenginlerin, zirvede yaşayanların hayatıysa bambaşka bir hayattı. Yaşanmadan anlaşılamayacak, anlatılamayacak bir hayat...

Yıllar, çok uzun yıllar süresince devam etmiş bu mektuplaşmalar. Kuledibi'ndeki o eski apartman dairesinde, Eva'nın oğluna kavuşamamanın acısıyla öldüğü günün çok sonrasına kadar... Mozes biraz daha fazla çay içmişti o gecelerde. Olga, Henri'yi çok gerilerde bıraktığına inanmak istemişti, yeni, yasak bir ilişkiye doğru yavaş yavaş ilerlediğini hiç kimseye, babasına bile söyleyememişti. Ancak gün gelmiş, zaten pek sık gelmeyen o mektuplar bütünüyle kesilmiş. Sorular yanıtsız kalmış. Kimi beklentiler boşa çıkmış... Olga'nın Amerikan Konsolosluğu'ndaki bir tanıdığına yaptırdığı araştırmalar da bir sonuç vermemiş. Yürümeyen, anlatılamayan bir şeyler yaşanmıştı hiç kuşku yok ki oralarda. Yürümeyen, anlatılamayan, İstanbul'dakilerin bilmemesi gereken bir şeyler... Eva'nın, o anne sezgisiyle kapıldığı tedirginliği doğrulayacak, geride kalanlarına çok uzaktan da olsa taşımasını sağlayacak bir şeyler... Yeni bir eksiklikti, bambaşka bir hasretti ya da o evdeki birçok duygu gibi konuşulmadan yaşanan, dahası paylaşı-

labilen bir terk edilmişlik duygusuydu bu. Mektupların kesilmesinden sonra, daha az konuşulmaya çalışılmış Jacob, her geçen gün biraz daha çok, uzak, dahası 'yabancı' bir hikâyenin kahramanına dönüştürülmeye çalışılmış. Hikâyenin İstanbul'daki kahramanlarıysa, bu 'yabancılığı' içlerindeki hasretle beslemişler. Çok hassas bir sınırı yakalamıştı Olga. Bir hayalin mektuplarla bile sürdürülememesi, babasında yeni bir yenilginin doğmasına ya da o pişmanlık duygusunun beklenmedik bir zamanda geri dönmesine yol açmıştı. Konuşmamanın tercih edildiği, dahası, konuşmamanın bir başka konuşmaya dönüştüğü, dönüştürülebildiği yerler de vardı. Sevgiyi taşımak, sonuna kadar taşımak o kadar kolay değildi. Birçok davranış ya da görüntü bu hikâyedeki o ince yol ayrımını fazla söze gerek bırakmadan dışa vurabilmişti zaten. Dükkânı kapattıktan sonra, evinde, birkaç kuruş para için, çok yakın çevresindekilere ceket dikmeyi sürdürdüğü o 'emeklilik' günlerinde, 'dinlenmek' için kanepeye uzanıp, saatlerce o eski fotoğraf albümlerine bakmıştı babası. Her şey oradaydı. Odessa da, Riga da, İskenderiye de, rıhtımlar da, dükkânlar da, sokaklar da, yitip gitmiş, hiç kimsenin bilmeyeceği çehreler, anlar, ayrıntılar da. Kendisini hiç beklemediği bir zamanda bir başka tarihe çağıran, hayatının akışını değiştiren şehir de oradaydı. Bu şehir onu Schwartz'la buluşturmuştu, özverinin yüceliğiyle buluşturmuştu. Bu fotoğraflarla yaptığı konuşmalar biraz da bu yüzden onun en gerçek konuşmalarıydı. Onun en gerçek konuşmaları... Böylesi durumlarda sık sık olduğu gibi... Başka coğrafyalardaki başka hikâye kahramanlarının, başka fotoğraflara başka yollardan girdiği başka şarkılarda, oyunlarda, film karelerinde olduğu gibi... O fotoğraflara bakarak iç dünyasına çekilir, Olga'nın kendisini gördüğünü fark etmeksizin, zaman zaman gülerек, zaman zaman sessiz sedasız ağlayarak, zaman zaman Rusça, zaman zaman Yidişçe, zaman zaman da bu iki dili, dahası yaşadığı tüm şehirlerin dilini birbirine karıştırarak 'o insanlarla' konuşurmuş Mozes. Kızından bu sohbetlerden sonra biraz çay istediği olurmuş. Bu saatler giderek bir küçük ayine dönüşmüş. Küçük bir ayine...Yeni, nasıl yaşanacağı bilinmeyen bir yolculuk için. Olga, böylesi bir ha-

zırlığı bir başka sevdiğinde de görecekti günün birinde. Ama bunun yaşanması için zamana, başka fotoğraflara gereksinim vardı. Bazı hikâyelerin, insana, beklenmedik bir zamanda, beklenmedik bir yerden, dönebilecekleri gerçeğine gelince... Yalnızlığına iyiden iyiye alıştığına inandığı o akşamların birinde, kapısının altında bir mektup bulmuş Olga. Meksika'dan gönderilmiş, İngilizce yazılmış bir mektupmuş bu. Mektubun yanında bir de fotoğraf varmış. Babasına birçok özelliğiyle benzeyen bir adam, genç bir kadınla birlikte objektife hafiften gülümseyerek bakıyormuş... Hafiften gülümseyerek... Derin bir hüznü bu gülüşün ardı gizlemek istercesine... Kendisini 'daha sonra', günün birinde göreceklere, 'seyredeceklere' bir şeyleri bir bakışlarıyla, sadece bir bakışlarıyla anlatmak istercesine... Bir duyguydu bu hiç kuşku yok ki, açıklanamayacak, biraz da o sözcüklerin, o hikâyenin etkisiyle gelen, yaşatılmak istenen bir duygu... Unutmam mümkün değil. Olga o anı, mektubu açtığı, o fotoğrafla karşı karşıya kaldığı o anı yeniden yaşıyormuşçasına anlatmıştı... Heyecanla, sesindeki titremeyi gizleyemeden. Abisinin, hiçbir zaman görmediği Jacob'la, dünyanın bambaşka bir ikliminde yaşayan yeğeninin fotoğrafıydı bu. Kadının adı Evita'ydı. Bu mektup onun tarafından kaleme alınmıştı. Mektubun çok gecikmiş bir mektup olduğunu bildiğini, babasının iki yıl kadar önce öldüğünü, oncasına sözünü duyduğu büyükbabası ile daha çok bir abla gibi gördüğü, görmek istediği halasını çok merak ettiğini söylüyordu Evita. Kadının adı Evita'ydı. Bir tarihi şöyle ya da böyle bilenler için önemi göz ardı edilmeyecek bir ayrıntıydı bu. Evita İspanyolca 'küçük Eva' demekti... Jacob'un geldiği, en azından doğduğu coğrafyada yaşayan Yahudiler çocuklarına annelerinin ya da babalarının isimlerini bir tek şartla verirlerdi. Onlar hayatta olmadıklarında, bir başka deyişle de onları hepten yitirdikleri için... Onları, kim bilir, belki de yeniden doğurmak için... Olga, abisinin geleneklerine ya da dine bağlı kalıp kalmadığını hiçbir zaman anlayamamıştı. Öğrendiklerinden sonra bunun pek bir önemi kalmayacaktı zaten. Çıkarabildiği yalnızca, Evita'nın doğduğu günlerde annesinin henüz ölmediği olmuştu. Basit bir rastlantı mıydı bu, Jacob'un 'ora-

larda' kalışını açıklayabilecek, kendisinden hep gizlenmek istenmiş bir 'başka' gerçek mi? Olga, bildiği kadarıyla bu sorunun da yanıtını bulamamıştı. Bulmasına bulamamıştı ama, anlaşıldığı kadarıyla bu beklenmedik mektup, hayatında farklı, kendisini yeni bir rüyada yaşatabilecek bir kapı açmıştı. Mektup sadece sıradan bir yazışma için değil, tüm kopmalara, ayrılıklara, uzaklıklara ve yolda yitirilenlere karşın, hikâyeyi bir başka yerinden, yeni kahramanlarıyla sürdürmek için de bir küçük çağrı 'özellikliydi' çünkü aynı zamanda. Bir olasılık, dünyanın farklı ülkelelerinde yaşayan iki yalnız insanın dünyasında yeni bir dille, dahası bir umutla doğurulmak istenmişti. Olga'nın, hayallerinden yeni geceler, gündoğumları yaratmayı her zaman bilmiş, dahası istemiş Olga'nın, bu hikâyeye tüm gönlü, tarihi ve benliğiyle girmesi bu yüzden şaşırtıcı değildi. Mektuplar, ilerleyen, akıp giden yıllarda, farklı insanların, yerlerin, dolayısıyla da gecelerin varlığına karşın, sabırla sürdürülecekti. Hikâyesini uzun uzadıya, içtenlikle anlatmıştı Evita. Venezuelalı bir kelebek koleksiyoncusuyla yedi yıl evli kalmış, bazı koşullara dayanamadığından boşanmayı seçmişti. Bu evlilikten on dört yaşında bir oğlu vardı. İngilizce öğretmenliği yaptığı lisede tanıştığı bir meslektaşıyla, boşandıktan ancak dört yıl sonra ilişki kurmayı, birlikte yaşamayı göze alabilmişti. Mutluydu. Oğlunun babası, son aldığı haberlere göre Guyana'da 'yeni avlar' peşindeydi. Babasına gelince... Jacob, kendisini bildi bileli, hep Jacob olarak seslendiği babasının hikâyesi, onların bildiğinden çok farklı bir hikâyeydi aslında. Şaşırtıcı gelebilirdi ama İstanbul'daki ailesine garip bir şekilde bağlı kalmıştı babası. Ne var ki hiçbir şey, hiçbir yer, hiçbir insan, o rüyadaki, kendilerine yaşatılan, yaşatılmak istenmiş o masaldaki gibi yaşamamıştı, yaşanmamıştı. Jacob o hayatı yalnızca o mektuplarda yaşayabilmişti... Yalnızca o mektuplarda... Ailesine dönemeyişine dayanabilmek, başka bir yerdeki vatandaşlığını daha kolay taşıyabilmek için... Yitik bir aileye giden yolda, yitik bir hayatın, en azından hayalini yitirmemek için... Önceleri İskenderiye'de, bazı bağlantılarının getirdikleriyle, kısa bir süreliğine birkaç uyuşturucu işine karışmış, ama daha sonra bu işlerden vazgeçmiş, bir

süre hapiste yatmış, en önemlisi, kendisini bırakmak istemeyenlerden canını zor bela kurtarmıştı. Bir yük gemisiyle Mexico City'ye gelmiş, birçok işte kaçak olarak çalıştıktan sonra, kendisine küçük bir kenar mahalle lokantasında aşçı yardımcısı olarak, mütevazı, ama hiç olmazsa bir yerlere iyi kötü yerleşmesine olanak tanıyacak bir iş bulmuş, sonra da lokantanın sahibinin kızıyla evlenmişti. Onun en mutlu yılları olmuştu bu yıllar. Kendisi işte bu evlilikten dünyaya gelmişti. Ancak zamanla birçok duygu yerini başka duygulara bırakmıştı. Annesi, bir süre sonra, 'öğrenme, daha fazlasını düşünme hırından yoksun' kocasının kendisine verdiği hayatı artık istemediğini, Amerika'ya, Princeton Üniversitesi'nde antropoloji okumak için gideceğini söylemiş, evi, başka bir açıklama yapma gereğini duymadan terk etmiş, bir daha da geri dönmemişti. O günden sonra hiçbir haber alamamışlardı kendisinden. Baba kız baş başa, önceleri ne yapacaklarını bilemeden, evlerinde günlerce konuşarak, yeni hayatlarına yeni bir düzen kazandırmak için kalmışlardı. Babası, bu olaydan sonra bir daha lokantaya gitmemiş, eski bir daktilo alıp, o eski meydana, o eski geleneği sürdürenler arasına katılarak, bir aşk mektupları arzuhalcisi olmuş, her isteyene, derdini gelip anlatana 'istendiği gibi' aşk mektupları yazmıştı. Yüzlerce, binlerce, kim bilir, belki de on binlerce aşk mektubu yazmıştı o günlerden sonra babası. Yüzlerce, binlerce, belki de on binlerce aşk mektubu... Başka hayatlara, birkaç sözcükle de olsa küçük bir umut verebilmek için... O mektupların birçoğuna kendisini de gizlemişti o büyük bir olasılıkla. Kendisini de... Karısı için duyduğu o sevgiyi, daha da önemlisi, o sevgiye inancını yitirmemek, sonuna kadar korumak umuduyla... Bazı gecelerse hep bildiği yerlere, hep bildiği insanlarla içki içmeye gitmişti. Hep bildiği yerlere hep bildiği insanlarla... Dünyanın başka yerlerinde, başka kayboluşlarda yürüyen birçok gece gezgininin yaptığı gibi... O yerleri öğrenmiş, zaman zaman gecenin belirli vakitlerinde, babasını evlerine götürmek için almaya gitmişti. Evde o gecelerde hep sıcak bir çorba hazır bulunmuştu. O geceleri unutmamıştı. Tek başınalığında, gençliğini çok farklı bir biçimde yaşamaya zorunlu kalmış bir kız ola-

rak, o evde, o sokaklarda korkuyu denetim altına alması, gecelerin dostluğunu öğrenmesi çok uzun zamanını almıştı. Hissedilenler, yıllar sonra çok farklıydı ama artık. Şimdi de gündüzlerin kalabalığından, gürültüsünden, tehdit ediciliğinden korkuyordu gizliden gizliye. Gecelerin sessizliğiye kendisine küçük, anlatmakta zorlandığı bir huzur getiriyordu.

Hayatının önemli bir bölümünü bu son mesleğinden kazandıklarıyla geçirmiş ya da kendi deyişiyle ‘tüketmişti’ Jacob. Ailesine yazdığı o zenginlik hikâyesi, bir isyanın yanı sıra, bir sevginin de dile gelmesi demekti. Kızına, tek sırdaşı bildiği kadına, bütünüyle evine çekildiği günlerde, İstanbul’da bıraktığı insanları için, “Onların bir rüyaya ihtiyaçları vardı. Dönmeyişime ancak böyle katlanabilirlerdi” demişti. Doğruydı. Bir küçük isyandı da bu aynı zamanda. Kendisine o rüyadaki günleri, daha da önemlisi insanı vermeyenlerden alınan bir küçük intikam. Bu yalanına ‘zorunluluğundan’ hayatının ancak son yıllarına doğru kurtulabilmişti. Şehrin biraz dışında küçük, bahçeli bir eve taşınmışlardı. “Artık kendim için, kendi gerçeğim için yaşamak istiyorum” demişti o günlerin birinde. Kendisini bütünüyle çiçek yetiştirmeye vermişti. Artık yazmadığı, yazamadığı ailesinin gözünde izini bütünüyle kaybettirmek istediği günlerdi o günler. Artık yazmadığı, yazamadığı, verecek başka bir yalanının kalmadığı, yalanlarını da tükettiği günler... O eve geçtikten iki yıl sonra da bir sabah, o ‘sessizlikleriyle’ ölüvermişti zaten. Bir sabah aniden, o sessizlikleriyle... Özenle yetiştirdiği çiçeklerin üzerine yığılarak. Ölüm nedeni, doktor tarafından ani kalp krizi olarak belirlenmişti. Ama o biliyordu. Gerçek neden bambaşkaydı. Bu nedini bir yabancı asla göremezdi. Anlaşılması, kabul edilmesi gerekiyordu. Jacob’u, hiçbir zaman terk etmediği, terk edemediği babasını onca hayal kırıklığının, aldatılmanın arasında en çok bu yalan, bu yalanın kendisinde doğurduğu umut yaşatmıştı. Koptuğu, hayatının belirli bir döneminden sonra kopmak zorunda kaldığı sadece ailesi değil, hiçbir zaman unutamadığı, vazgeçemediği bir kadındı da çünkü aynı zamanda. Bu terk edilme duygusuna, ancak böyle bir oyunla dayanılabilirdi... Annesinden söz etti-

ği tek mektubunda, “Kendisini hiçbir zaman affetmedim, affetmeyeceğim. Yaşayıp yaşamadığını bilmiyorum. Bir yerlerde tek başına ölmesi, ölmüş olabileceği düşüncesi içimde hiçbir kıpırtıya yol açmıyor” demişti Evita. Şaşırtıcı, inandırıcılıktan biraz da uzak bir tavidir bu Olga için. Şaşırtıcı, bir başka oyuna inanmayı gerektiren bir tavır... O mektuplar, kendisine, yumuşak, sıcak, dahası fazla iyimser, ‘polyannacılığı’ hayatının hani nerdeyse ayrılmaz bir parçası sayan bir insanın sesini getirmişti çünkü. Onun katı, ‘acımasız’ olduğu tek konuydu bu. Onun kendini sertleştirmeyi başardığı tek konu... Yumuşak, sıcak, fazla iyimser bir kadındı Evita, evet. Günün birinde mutlaka buluşmaktan söz etmişti o mektuplarında, İstanbul’a, babasının yitirdiği ailenin yaşadığı şehre gelme ya da sevgili ‘halacığını’, bu dünyadaki tek ‘uzak’ akrabasını ülkesine çağırma umudunu sık sık, bıkmadan, usanmadan dile getirmişti. Gelgelelim, bu ‘buluşma’ için, hem bazı işlerini halletmesi, ‘hayatını bir düzene sokması’, hem de biraz para biriktirmesi gerekiyordu. Biraz para... Uçak bileti için... Gelmek ya da gönül rahatlığıyla çağırabilmek için... Olga bu masalını böyle yazmıştı işte, böyle yaşamış, böyle yaşatmaya çalışmıştı. Böyle... Mektuplarla... Başka bir ülkedeki bir insanın, kendisini, hep düşündüğüne inanmak istediği bir insanın varlığıyla... Hayatının kirlenmemiş ender ‘parçalarından’ biriydi bu. Hayatının kirlenmemiş ender parçalarından biri. Tüm masallar gibi. Tüm masallarımız gibi...

Söylenenlerden anlayabildiğim kadarıyla, bu ilişkiyi yaşatma adına, uzun yıllar boyunca, sayısız mektup yazılmış. Sayısız, gerçek, anlamaya ve anlatmaya çalışan mektup... Sonra da... Sonra da bir şeyler, yine bir yerlerde ölmüş...

Bu ilişkinin izini, yolun bir yerinden sonra, her nasılsa kaybettığimi ayırımsıyorum şimdi. Burada da bilmediklerim, bilemeyeceklerim var demek ki... Özlenen ‘buluşmanın’ hiçbir zaman gerçekleşmediğini biliyorum ama en azından. Bu buluşma hiçbir zaman gerçekleşemedi evet. Hiçbir zaman... Ne Meksika’da ne İstanbul’da ne de başka bir yerde... Doğru, inandırıcı bir hikâyeye daha uygundu böylesi bana kalırsa. Birbirlerinin kapısını

farklı yalnızlıklarını anlatmak için çalan iki insanın bir hayali sonuna kadar büyötmeleri, büyötmek istemeleri kaçınılmazdı, daha beklenesiydi sonuçta... Yitirdiğimiz saatleri yaşatmak için, başkalarının saatlerine de ihtiyacımız vardı...

Madam Roza'nın oyunu

Bir hayali durmaksızın, kendilerine karşın büyötmeye çalışan insanların yürüyüşüne hiçbir zaman kayıtsız kalamayışının nedenlerini biraz daha iyi görebiliyorum artık... Bir akrabalık ilişkisi var sanki burada. Tanımlanması, dile getirilmesi zor, için için hissedilen bir akrabalık ilişkisi... Bunu, hayalinde kalmayı ya da bazı hayatları yalnızca hayallerinde yaşatmayı, birçok insan 'korkunç bir yazgı' gibi görebilir. Gelgelelim, akıp giden, yannınızdan geçen, 'ıskaladığınız' o gerçeklerle, 'uzaklarınızı' taşımayı da öğrenebiliyorsunuz bir yerden sonra. Dahası tutsaklığınız, aşamadığınız o sınırların içinde kalan bölgeye tutsaklığınız, gün geliyor, hayatın kendisi oluyor. Bazı nesnelere bağladığınız hikâyelerinizi, bu hikâyeler başkalarınca 'doğru' bilinmese, bulunmasa da her geçen gün biraz daha çok sevebiliyorsunuz sözgelimi. Rüyalarınızı her geçen gün biraz daha çok sevebiliyorsunuz, rüyalarınızdan yalnızca sizde kalan, rüya kahramanlarınızın bilmediği bazı sonuçlar çıkarabiliyorsunuz... 'Sevgilisini' gerçekten bir beraberlik, bir hayat arkadaşı için geceler boyunca bekleyen Olga için de böylesi bir tutsaklık söz konusuydu bence. Zamanla birçok duygu kendi doğal akışına göre yaşanacak, biraz da zorunlu bir yolda, sorularının yanı sıra, yanıtlarını da üretebilecek, 'o beraberliğe' hiçbir zaman dönüşmeden belirli bir yere konabilecekti... Olga, Madam Roza, Mösyö Jak... Herkesin farklı bir yerde, kendi yerinde yaşamaya, tanımlamaya, yürekliliği ölçüsünde sorgulamaya çalışacağı bir ilişki için hani nerdeyse kaçınılmayacak, anlamını o gerekliliklerde bulan bir yoldu bu biraz. Bir yanda Madam Roza vardı örneğin. Trakyalı 'kalabalık' bir aileden gelen, tarihten, tarihinden kendisine miras kalan, direnme, gerektiğinde susma, çıkarlarına en doğru zamanda sahip çıkmakla il-

gili ‘bilgilerin’, iyi bir anne, dahası iyi bir eş olmaya yetebileceğine, başka türlüşünü görmediği için, tüm yüreğiyle inanan Madam Roza... Hayat karşısındaki bu ‘donanımı’, kendisini, istese de istemese de ‘aileyi’, tüm o büyük aileyi ‘idare eden’ bir kadın konumuna da getirmişti bir yerden sonra. O, kardeşlerini, o ‘büyük abla’ kimliğiyle, hep bir arada tutmaya, barıştırmaya çalışmıştı. Zamanla herkes bir yerlere gitmiş, gitmeye mecbur kalmıştı gerçi. Bunu o ilişkileri yaşamak zorunda kalmış herkes gibi o da görmüş, kabul etmişti. Ne var ki, tüm uyarılara karşın yanlış adımlar atmış, büyük hatalar yapmış o kardeşler, hayatlarının en zor anlarında, en azından bir süreliğine, kendisine dönmeyi denemiş ya da düşünmüştü. O, bunu biliyordu. O, yaşananların bu yönünü de görmüştü. O, bu yeri, bu duyguyu, gururla, olgunlukla, hiç kimseyi kırmamaya çalışarak taşımayı bilmişti... Onun, annesinden, hiç istemediği, kim bilir, belki de tam anlamıyla hazırlıklı olmadığı bir zamanda devraldığı bir ‘görev’di bu.. Beklenmedik bir zamanda devralınmış, sessizce, sabırla, taşınmış bir ‘görev’... ‘Oralarda’ bu görev adına yaşananları biraz da bu nedenle kendisinden değil de, ‘ablalarından’ her zaman büyük bir sevgiyle söz eden Mösyö Rober ile Tant Tilda’dan öğrenmiştim... Hikâye birçok yerde, birçok insan için ‘yazılmış’ o özveri hikâyelerindendi aslında... Anne genç yaşta ölmüş, büyük abla, kendisini, o ailede, ‘ailesinde’, birdenbire, farklı bir kadın olarak bulmuştu... Onun, bu beklenmedik ‘geçiş’ düşündüğümde, bu zorlu savaşta, böylesine büyük bir sorumluluğu genç yaşta omuzlarına yüklediği için, annesine karşı, çok derinlerinde, zamanla farklı bir anlam kazanan bir kırgınlığı da beslemesinde, farklı bir duygunun hayat bulduğuna inanıyorum. Kendisini koymak, yerleştirmek istediğim resimlerden biriydi bu. ‘Ablalık’ ya da erken, zorunlu annelik, öğrenebildiğim kadarıyla babasına da bir şekilde sahip çıkmasına yol açmıştı. Babasından yıllar sonra bile sevginin yanı sıra biraz sitemle söz etmesini böylesi bir duygunun uzantısı olarak yorumlamaktan yanayım. Kelimenin tam anlamıyla ‘hazır’ parayla geçinmiş, ailesini geçirdirmiş, hiç çalışmamış, hep genç kalmaya çalışmış bir adamdı onun gözünde babası.

İyi bir ‘tüccar’ olamamış, daha doğrusu olmak istememişti. Şurda burda bulunan, babasından kendisine kalan mülklerin kira geliri ona fazlasıyla yetmişti. Paraya sıkıştığında, o mülklerden birini ya da birkaç altın satmış, hiç kimseye, öncelikle de kendisine sıkıntı vermeden geçinip gitmişti. ‘Çapkınlıkları’ olmuştu. Bunlar onun hoş karşılanmayacak yanları arasında görülebilirdi. Ama o dönemin ölçülerine göre çok yakışıklıydı. Üstelik çok şık giyinmeyi de bilirdi. Kaçamakları biraz da kadınların onun peşinden koşmasından kaynaklanıyordu. Yaşananlara böylesi bir açıdan yaklaştığında, babasının bu özelliğiyle gizliden gizliye övünüyormuş gibi gelirdi bana. Bunu en çok ‘yaşlılık yıllarında bile göze almış o küçük maceralar’dan söz ettiği zamanlarda anlamıştım. Ancak tüm yaşadıkları bir yana, babasının yaptığı, pek az insanın yapabileceği çok önemli bir iş de vardı. Ortaköy’deki sinagogun ‘O Kippur Gecesi’ndeki yangından sonra yeniden ‘ibadete açılmasına’, sadece parasıyla değil, tüm varlığıyla, inşaat için gerekli taşları özenle taşıtarak, bir bir sayarak, günlerce, aylarca çalışarak katkıda bulunmuştu. O sinagogun taşlarında babasının adı, hatırası gizliydi. Bununla ne kadar övünse azdı. O ‘her zaman genç kalmak isteyen’ adamdan kendisine kalanlar adına beslediği, içinde yaşattığı bu duygu, onun ‘gelenekçi’ yanını, aldığı eğitime karşın hayatını temellendirdiği gelenekçi yanını açığa vurmaya yetiyordu. İlkokulu, çocukluk yıllarını geçirdiği Çatalca’daki Rum İlkokulu’nda okumuştı. Papazların, küçük bir kız çocuğuna bir hayli ürkütücü gelebilecek görünüşleriyle ders verdiği, yönettiği bir okulda... O günkü, o koşullardaki seçenekler arasında bu seçenek en iyi seçenek olarak düşünüldüğünden... O okul günlerinden kazandıkları, kendisine, zamanın akışında, hiç kimsenin giremeyeceği bir hikâyenin kapısını da açacaktı... Çocukluk günlerinde hayal edilemeyecek, bir başka çocuğun, sessizce, sinsice ‘öldürüldüğü’ bir hikâyenin kapısını... Ama bunun için, o adımlar için zamanın farklı bir zaman olması gerekiyordu... Eğitimine, ailesi İstanbul’a yerleştikten sonra Alliance İsrailite Universelle’de devam etmişti. Fransızcası ordandı. İstanbul’da Fransızca eğitim veren tüm okullarda olduğu gibi, gündelik kullanımdan her geçen gün

biraz daha çok kopan, buna karşın dilbilgisi açısından ‘yanlışsız’ sayılabilecek bir Fransızcaydı bu. Kuşağındaki hemen hemen herkesin söyleyişiyse ‘Aliyansa’ günleri tatlı bir anıydı onun için. Tatlı, küçük, gerçek anlamını bana göre o evdeki hiç kimsenin tam anlamıyla algılayamadığı bir anı... Matematik derslerinde gösterdiği başarıyla, adı, neden bilmem, herkesi güldüren, sert, ilkelerine bağlı matematik öğretmeni Madam Gurland’ıyla, hayatının son günlerine kadar ezberinde taşıdığı La Fontaine’in bazı fabllarıyla, Victor Hugo’nun şiirleriyle, Rousseau’nun insanların eşitliğini savunan düşünceleriyle değer kazanan bir anı... ‘Aliyansa’, kendisinde, birçok benzeri gibi, İspanyolcanın söylenişine göre hayat bulan Alliance İsrailite Universelle’in sıralarından geçmiş olmak, özellikle haftada bir kez düzenli olarak buluşup konken oynadığı arkadaşları arasında bir küçük üstünlüktü onun için. Bu konken geleneği de yıllar boyunca kalmıştı hayatında. İnsanlar değişmişti, evler değişmişti ama o gelenek hep kalmıştı. Arada sırada o toplantılarda o günlerini hatırladığı olurdu. Bir teselliye gereksinim duyduğu anlardı bunlar bana göre. Kendisini biraz daha fazla yalnız, biraz daha fazla terk edilmiş hissettiği, güzelliği örselenmemiş bir yerlerde bir nebze ısınmaya çalıştığı anlar... Tüm bunlar onun ‘gelenekçi’ yanını yok edememiş, dahası beslemişti ama. Böylesi seçimi, alınan eğitimden farklı bir yere koymak gerekiyordu zaten. Bu aşamada da göz ardı edilmemesi gereken bir ayrıntı vardı. O ‘annelik’ görevini genç yaşında üstlenmek zorunda kaldığından, birçok insanı o okulda çok farklı bir yere getiren son sınıfı, ‘cours superieur’ü okuyamamıştı. Bu eksiklik kendisinde bir küskünlük doğurmuş olabilirdi. Bu yeni günler, onun daha başka değerlere sığınışının yolunu açmış olabilirdi. Ama bana kalırsa bu gelenekçilik onun doğasında vardı, hayat kazanıyordu daha çok. Bu bağlılık onun içindeydi, içinde kaldığı dünyanın kolay kolay ortadan kadırlamayacak koşullarındandı. Bayram günlerine, bu günlerin hazırlığına büyük bir önem vermezdi aksi halde, Yahudileri, kendisi gibi yaşamayı seçmiş on binlerce, kim bilir belki de yüz binlerce benzeri gibi, bu uzun sürgün yıllarında tarih sahnesinden silinmekten bu gele-

neklerin kurtardığını özellikle bu bayram günlerinde sık sık yine-
 lemezdi. Aralarında ıspanaklı kuru fasulyenin, pırasa köftesinin,
 kabak böreği ‘almodrote’nin de bulunduğu ‘anadan kalma’ ye-
 mekleri bu denli güzel yapmazdı. Vizon mantosunu, tektaş yüzü-
 ğünü, uzunluğuyla, ağırlığıyla övündüğü altın gerdanlığını bir
 zenginlik, bir güç, bir iktidar gösterisi kadar, kötü günler için bir
 güvence olarak görmezdi. Tüm bunlar, bu ‘küçük hayatlar’, onun
 iyi bir eş, iyi bir anne, iyi bir abla yapmaya yetmişti görünürde,
 evet. Adının, kardeşlerini idare etmede gösterdiği ustalık, ama
 galiba biraz da fiziksel özellikleri nedeniyle aile içinde ‘Churc-
 hill’e çıkması, Mösyö Jak’ınsa yıllar, çok uzun yıllar sonra, o ölü-
 lerin ardından günün birinde, “Ama Roza başkaydı, melek gibi
 kadındı” demesi boşuna değildi. Ancak bana göre onun asıl sına-
 vı, onu bendeki, bizdeki Madam Roza yapan en büyük sınavı Ol-
 ga’nın sahneye çıkmasıyla başlamıştı. Yirmi Sınıf askerlik günle-
 riyle yaşanan sıkıntılardakinden, Mösyö Jak’ın Nesim’in acısını
 taşıdığı günlerdekinden, hayatının son yıllarında taşımaya mec-
 bur kaldığı hastalığının yol açtığı o uzun, bitmek tükenmek bil-
 meyen gecelerdekinden de zor, çetin, çileli bir sınavdı bu. Bir baş-
 ka kadının, Olga’nın varlığını, yalnızca ‘dükkân’da çalışan bir ka-
 dın olmaktan çıkıp, kocasının hayatında farklı bir yere geldiğini,
 anlayabildiğim kadarıyla daha ilk günlerde sezmişti o. Sezmiş,
 ‘anlamış’, ama başlangıçta o kaçınılmaz fırtınalardan sonra, ko-
 casının sonuçta evine ait olduğunu, her cuma akşamında ailesi-
 nin yanında kalmayı tercih ettiğini görmenin kendisine sağladığı
 güvenle her şeyi oluruna bırakmış, bu yasak ilişkiye sabırla, ama
 ne gizlemeli, hep kazanacağını bilmenin inancıyla göz yummuş
 ya da göz yummuş görünmüştü. O, evliliğin sağladığı o ‘konfor
 duygusu’nun gücünü, çekiciliğini çok iyi biliyordu. Eşinin, sadece
 uyguncu, gelenekçi yanıyla değil, o güvence duygusuna, o içine
 kapalı hayatların öteki kahramanları gibi, her zaman gereksinim
 duymuş bir insan olarak, yaşanmışlıkların tüm sağladıklarına
 karşın bu konforu yıkmaya cesaret etmesi mümkün değildi çün-
 kü. Olası bir hayatın böylesi bir sığınağın yıkıntıları üzerine ku-
 rulması da beklenemezdi üstüne üstlük. Onun gördüğü ‘anladığı’

‘gerçek’ bu gerçektir işte. Ancak onun, bu savaşta, onca kırılganlığın istense de istenmese de taşındığı bu savaşta, yeterince görmeye, anlamaya çalışmadığı, belki de sorgulamayı göze alamadığı bir bölüm de vardı... Tüm görüntüler bir yana, gerçekten de ailesine, evine mi bağlıydı kocası, daha yakından tanımayı, anlamayı reddettiği kadına mı?.. Bu soruyu ne kendisi yanıtlatabilirdi bence ne de Mösyö Jak. Ne kendisi ne Mösyö Jak ne de başkaları... Bu soru, başka, beklenmedik soruları da getirebilirdi çünkü beraberinde. ‘Başka’, ‘yeni’, tehlikeli, bir şeyleri çok derinden sarsabilecek soruları... Böylesi bir sorgulama işte bu yüzden, atılamayan bu tek adım yüzünden göze alınamamış gibi geldi bana hep. ‘Tanıklık serüveninde’ ben de kendi payıma ancak buraya kadar ulaşabilmiştim. Hikâyenin kahramanları bu soruları belki de yalnızca kendilerine sormuşlardı. Herkes kendine göre, kendi içinde yaşamıştı sanki bu serüveni evet. Kendine göre, hiç kimseye, hiçbir şey söylemeksizin... Bir başka deyişle sorun, burada da bazı eksikliklerle ‘çözülmişti’... ‘Olmuş’ gibi yapmanın bir başka biçimiydi bu belki de. ‘Olmuş’ gibi yapmanın bir başka biçimi... Hemen hemen tüm yasak ilişkilerin beraberlerinde getirdikleri hayatlarda ‘yaşandığı’ gibi... Tutsaklıklarla anlam kazanan hemen hemen tüm ilişkilerde ‘korunulduğu’ gibi... O adımları atabilmiş, hayatında durup dururken yepyeni bir kapı açacak o soruları sorabilmiş kaç insan tanıdınız?.. Hayatının sorularını sormak ya da bir sorgulamayı, birçok bedeli göze alarak gerçekleştirebilecek kaç insan?.. Yürek ister hiç kuşku yok ki, yaralanmayı, örselenmeyi gerektirir. Bir ikircim sizi yıllarca sürükler, yavaş yavaş kemirir. Ama bu sorgulama, yalnızlıklara istese de istemese de, tüm çaresizlikleriyle, tüm ayakta kalma savaşlarıyla göğüs germek zorunda kalmış, sorunlarını hep tek başına çözmekten başka çıkar yolu kalmamış Olga için bir zorunluluktan bana kalırsa. O, ‘ilişkisini’, hikâyenin öteki iki kahramanından, Madam Roza ile Mösyö Jak’tan çok daha farklı bir yere taşıyabilmişti, çok daha büyük kayıpların yanı sıra, çok daha büyük kazançlarla yaşamıştı bu yüzden. Çok daha büyük kayıpların yanı sıra, çok daha büyük kazançlarla... Bu benim inancımdı, benim

yanılsamamdı, kendisine beslediğim o özel sevginin bana söylediği bir gerçektir belki. Buna eğer isterseniz bir duyguyu da diyebilirsiniz. Bir duygu... Böylesi cümlelerle yalnızca duygular, çoğu kez anlatılamayan, dahası, büyü bozulacak endişesiyle kelimelerle sınırlarını çizmek istemediğimiz duygular daha çok yakıştığı için... Bu duygunun bana bir söylediği daha vardı. Sevgilisinin, tüm yaşananlara ya da daha doğru bir söyleyişle yaşanamayanlara karşın, aslında kendisine 'kaldığına' da tüm benliğiyle inanmış olmalıydı Olga. Madam Roza bir eş, dahası güvenilir bir eş, kendisiyse bir kadın, daha doğru bir söyleyişle de bir kadında hayal edilen her şeydi çünkü onun gözünde Mösyö Jak için. Başka kadınlarda yitirilen ya da bulunamayan her şey... Olga'nın bu 'gerçeğe' inanması gerekiyordu... O yer, kalmayı seçtiği ya da bırakıldığı yer, bazı sorulara, bazı yanıtları vermeye biraz daha fazla olanak tanıyacak bir yere dönüşebilirdi bu durumda. Sağlam, yıkılmaz gibi görülmek, gösterilmek istenecek bir yer... Tüm yenilgilere, yoksunluklara ve kırgınlıklara karşın... Bu yeri 'istemek', belki de o ilişkideki herkesin hakkıydı...

Mösyö Jak, kendine sunulan, kapıları açılan, dahası armağan edilen bu dünya düşünüldüğünde, 'borcunu ya da diyetini ödemek için', bir görüşe göre elinden geleni yapmıştı. Babasının ölümünden sonra, tek başına, üstüne üstlük parasız kalan Olga'ya 'tüm benliğiyle' sahip çıkmıştı o. Tüm benliğiyle, kendisi gibi yaşayan birçok insandan çok daha cömert olmayı bilerek... Onları birbirlerine en azından başlangıçta yaklaştıran bu cömertlikleriydi biraz da sanki. Duygularının sesini her zaman dinlemeyi bilmiş bir kadının gördükleri, bir başkasına aktarmaya çalıştıkları önemliydi böylesi bir zamanda. Bazı ayrıntılar hiç kaçırılmamıştı, bazı incelemeler hiçbir zaman esirgenmemişti kendisinden. Doğum günlerinde, özel yıldönümlerinde aldığı hediyeleri verirken, söyledikleriyle, tavırlarıyla her zaman için bir 'centilmen' gibi davranmıştı Mösyö Jak. Hayatı süresince başka hiçbir kadına böyle davranmamıştı üstüne üstlük, başka hiçbir kadını kendisini gördüğü gibi görmemişti, görememişti. Gelgeç bir ilişki değildi çünkü onun göze aldığı, gelgeç olmadığı gibi, yitirilmemek istenen bir ilişkiyi-

di. Alışılmışın dışında, çok ötesinde ‘bir şeyler’ vardı bu ilişkide. Gündelik hayata da bir biçimde kök salmış ‘bir şeyler’... Bu hikâyede biraz daha fazla ilerlememi sağlayan bazı görüntülerin ben de tanığı olmuştum. ‘Dükkân’daki tüm müşteri ilişkilerini düzenleyen, tüm açık ya da gizli hesap işlerini bilen Olga, Mösyö Jak’ın iş hayatındaki sırlarını açabildiği tek dostuydu da aynı zamanda. Bu gerçeğin ayırdına varanlar arasında Kirkor Amca da vardı. Arada sırada düşünürüm. Onun Olga’yla yıldızının bir türlü barışamamasında böylesi bir tercihin yansımalarını da aramak gerekiyordu sanki. Kirkor Amca ‘çorbacı’nın kendisine ne kadar güvendiğini çok iyi bilirdi çünkü. Olga’nın bu ayrıcalığı yalnızca kadınlığıyla, özel konumuyla kazandığı izlenimine kapılmış olmasını, kendisini de biraz tanıdığım için, ‘dikkate alınmaya değer’ buluyorum bu durumda. Onun giremediği, giremeyeceği bir yer vardı... O anlaşılabilir kıskançlık, bu sınırdaki başlıyordu işte. Bir dostun bir başkasına kaptırıldığı yerdin sanki burası. Sorun, o kadının ulaşılmazlığı, o dostu tercih etmesi karşısında hissedilenlerin bu küçük yenilgiye getirebilecekleri düşünüldüğünde, daha da içinden çıkılmaz bir hale dönüşebilirdi. Bu ‘sırdaşlığı’ Kirkor Amca’nın belki de gereğince göremeyeceği, ‘kökler’le ilgili bazı kaçınılmaz tercihler de doğurmuştu belki. Olga’nın, yadırgatıcı bir şiveyle de olsa, İspanyolca’yı bile öğrenmesi, öğrenebilmeyi başarması, benim için ‘kaçırılmayacak’ bir ayrıntıydı. Ancak tüm bu olasılıklara karşın, bu güvenin, paylaşılması, dile getirilmesi zor, bir başka anlamı da vardı galiba. Berti’den de esirgenmiş bir güvendi bu. Berti’den de, Berti’den bile esirgenmiş bir güven... Mösyö Jak’ın ‘yasaklı bölgesinde’ bulunduğu, yitirmek istemediği ‘o şey’le ilgili bir güven... Bunu Olga da görmüştü kuşkusuz. Onun, bu zor hayatı, tüm yoksunlukları ve gerçekleşmemiş hayalleriyle taşıması, ancak böylesi bir inançla mümkündü zaten. O kaçak geceleri, gerçek geceler, dahası bir yazgı gibi kabul etmesini de beraberinde getirmişti büyük bir olasılıkla bu inanç, o eski Odessa saatinin başka hayatlarda da yaşayabileceği, yoluna farklı duygularla da devam edebileceği umudunu da. O gecelerde, o ayrılık saatleri, yeni buluşmaları beklemişti... Yıllar, çok uzun yıllar bo-

yunca... Madam Roza'nın kanser hastalığı nedeniyle dayanılmaz acılar çektiği o bitmek bilmeyen günlere, gecelere kadar... "Kayınvalidemin öleceğini herkes gibi o da biliyordu. Son günlerinde hep yanında bulunmak istemişti. Bir vicdan azabı çektiğinden değil. Onu ne kadar çok sevdiğini, ondan ayrılmanın ne kadar zor olacağını anlamıştı galiba" demişti Jülyet, 'o zaman' için... Bir koruma çabası vardı bana kalırsa burada. Bir koruma, bir başka sahip çıkma savaşı... Sürekli yinelenen, başka yerlerde de karşımıza çıkabilecek o eski hikâyelerden biriydi aslında orada, o zamanda yaşanan... Sürekli yinelenen, bize, kimi hikâyelerin birbirlerine hep benzediklerini, benzemeye yargılı olduklarını söyletecek o hikâyelerden biri... Mösyö Jak, Madam Roza'ya, bu 'ölüm zamanı'nda bu üçlü ilişkide yaşananların, yaşatılanların ya da yaşatılamayanların çok ötesinde, birçok insanın düşünebileceğinden çok farklı bir yerde hayat bulan bir şükran duygusuyla 'dönüyordu'. Bu duyguya varmak kolay değildi. Madam Roza, bize verilen görüntülerinde, kararlılığıyla, suskunluğuyla, suskunluğunu taşımayı bilişiyse bu evililik ilişkisini sonuna kadar ayakta tutma adına, yaşananları bilen hemen hemen herkesin gözünde pek az kadının katlanabileceği bir özveriyi göze alarak, o aşkın sonuna kadar yaşanmasını da engellemişti, engellemeyi başarmıştı çünkü. Bu hikâyedeki iki kadının da gördüğü bir oyundu bu büyük bir olasılıkla. Her iki kadının da gördüğü, ama o özel sohbetlerde bile konuşmaya, dile getirmeye cesaret edemeyeceği bir oyun. Bir iktidar çatışmasıydı bu sonuçta. Suskunlukları da gerektirmiş bir iktidar çatışması... Sonuçta herkes bu 'yasak aşk'ın bedelini kendine göre ödemişti, ödemeyi kabullenmişti. Bu durum, o dönüştaki 'duyguyu' elbette doğuramazdı, besleyemezdi. Mösyö Jak'taki bu duygu, görünenlerin, görünürde yaşananların çok gerisinde kalan bir duyguydu... Hayatının son on beş yılını yanlarında, evlerinde, gün ışığına kapanmış gözleriyle yaşamak zorunda kalan annesine bir gelin gibi değil, gerçek bir kız gibi bakmıştı karısı. Gerçek bir kız gibi, 'doğru', ailelerin beklediği bir 'evlat' gibi. Büyük özverilere burada da katlanmayı bilerek, birçok olasılıktan vazgeçmeyi göze alarak, Nesim'le ilgili oyuna tüm yüreğiyle katı-

larak, yaşadıklarından o kırgınlık zamanlarında bile söz etmemeye özen göstererek... Madam Roza, o oyunuyla, bir 'ev'i de kurtarmaya çalışmıştı aynı zamanda... Bir 'ev'i de... tüm yalnızlıklarına, suskunluklarına ve eksikliklerine rağmen... Bir 'ev'i de... Tüm o yinelenen, yinelenerek anlam kazanan, derinliklerini, bu yinelenirliklerinde bulan hikâyeler için... Mösyö Jak, 'borçlar'ın ister iyilikten gelsin, ister kötülükten, hep bu dünyada ödendiğine, ödenmesi gerektiğine inananlardandı. Karısına 'baktığı' o günlerde, hayatını derinden etkilemiş bu görüşünü de hatırlamış mıydı?.. Bunu elbette bilmiyorum. O günler adına bildiğim, anlayabildiğim, Olga'nın mümkün olduğunca az ziyaret edildiği. Altı ay kadar sürmüştü bu durum hatırlayabildiğim kadarıyla. Sonra da bir sabah, uzun bir gecenin ardından, Mösyö Jak'ın elini sıkı sıkı tutarak son nefesini vermiş Madam Roza. Son nefesini... Son bir oyun için... 'Zordu ama, bitti işte' diyerek... Yatağın kenarında, sesini çıkarmadan oturuyormuş o sırada Mösyö Jak. Karısının gözlerini kapamış, son duasını mırıldanmış. Uzunca bir süre hiçbir şey söylemeksizin orada oturmuş. Yaşadıklarını, evliliklerinin ilk günlerini, Ceri'yi, Halıcioğlu'ndaki evin yandığı geceyi, babasını, birlikte ilk yemek yedikleri akşamları düşünmüş. İlk yedikleri o zeytinyağlı kerevizi getirmiş aklına. Şekeri unutulmuş, tuzu çok kaçırılmıştı. Yenemeyecek kadar lezzetsizdi ama gene de yemişlerdi. Mösyö Jak o ayrılık zamanında hissettiklerini anlatırken en çok bu anda, bu zeytinyağlı kerevizin anısını paylaşmaya çalışırken heyecanlanmıştı. Keder ile sevinç arasında kalmış bir duyguydu sanki yaşadığı. Sevginin, biraz da özlemin anlamlandığı bir duyguydu. Kötü bir an, aradan yıllar, çok uzun yıllar geçtikten sonra, etkisini yitirdiği için güzel, hoş bir ana dönüşmüştür. Hayatınızın ayrılmaz parçaları arasında yer alır bazen bu anlar. Öyle ki o anları yaşadığınız için kendinizle küçük bir övünç bile duyarsınız. Onlar sizin gerçek anlarınızdır çünkü. Zeytinyağlı kerevizle ilgil o an, Mösyö Jak'ın onca yıldır 'yanında' kaldığı kadından hepten ayrılmaya mecbur olduğu o sonsuzluk zamanına işte bu yüzden çok yakışıyordu. Madam Roza'ya uzun uzun bakmıştı o anda Mösyö Jak. Bir şeyler söylemek istemişti. Kendisi için, bu yeni ayrılığı daha kolay taşınır

kılmak için bir şeyler... Olmamıştı. Geç kalmıştı. Yanı başında, komodinın üzerinde bulunan tarağı almıştı sonra eline, karısının, o eski, uzak günler düşünüldüğünde bir hayli seyrelmiş saçlarını taramıştı. Yavaş yavaş. Özenle. Son barınağına biraz daha güzel gitsin diye... Durmuştu sonra. Bunu hayatında ilk kez yaptığını ayırmamıştı o an. İlk kez... Saçmalık duygusu, bu hayatlarda en çok böylesi zamanlarda hissediliyordu galiba. Bir şeyler, hayatınızı belirleyen bir şeyler, yanınızdan, hiç yaşanmadan öylesine geçip gidiyordu. 'Zordu ama, bitti işte' diyerek ölmüştü Madam Roza. Kocasından saçının taranmasından kısa bir süre önce. Geride kalanın, o anda, 'hatırlamaktan' başka seçeneği yoktu. Hazır bir zaman yolculuğu en yoğun biçimiyle yaşanırken... Uzun bir zaman geçmişti aradan, hayatlar, yerler, farklı anlamlarla, küçük hikâyelerle yüklü mevsimler geçmişti. Mösyö Jak'ı da, Olga'yı da, tahmin edilebilecek nedenler yüzünden, sevindiremeyecek, öylesine geçip giden, deyiş yerindeyse kaçırılan yıllardı bunlar. ilginç, doğrusunu söylemek gerekirse de asıl hüznölendirici olan, Olga'nın da onca çilenin ardından, Madam Roza'dan yaklaşık altı ay sonra, bir gece yatağındayken, tek başına ölmesiydi elbet. Madam Roza'dan yaklaşık altı ay sonra, tek başına, hiç kimseye hiçbir şey söyleyemeksizin ölmüştü Olga, evet. Tek başına... Masallarıyla... Tüm yaşadıklarına yakışır bir biçimde... Aniden, sessiz sedasız... Çevresindekileri 'rahatsız' etmeksizin... Bir hayat süresince bağlı kaldığı, beklediği erkekle yaşlılık günlerinde bile, başka bir insanın araya girmediği o beraberliğe 'dokunamadan'... Madam Roza'nın bu aşktan, farklı, hiç kimsenin beklemediği bir yoldan intikam alışı mıydı bu? Belki. Kesin olan, Mösyö Jak'ın art arda gelen bu iki ölümden sonra, hayat karşısında önemli bir geri adım attığı, giderek büyüyen bir yalnızlığa, içindeki o yalnızlığa her geçen gün biraz daha çok kapandığıydı.

Madam Estreya'nın cenaze töreninden sonra Jülyetlerin evinde yediğimiz yemekte gördüğüm Mösyö Jak, bu Mösyö Jak'tı işte... Beklemek elbette boşunaydı. Ne Olga gelecekti o yemeğe, ne Roza, ne Kirkor, ne Ceri, ne de başkaları... İyi de bu durumda, o eski saate 'ısrarla' bakmanın ne anlamı vardı?..

Mimiko'nun misketleri

Uzaklarda, bambaşka, çok farklı yerlerde bırakılmış gibi görünen günler, geceler, mevsimler vardır herkesin hayatında. Sizi siz yapan, hiç beklemediğiniz bir zamanda, iç dünyanızın çok derinlerinde, beklemediğiniz insanlarla buluşturabilen, yalnızca küçük pişmanlıklarla değil, arada sırada küçük sevinçlerle de hatırladığınız, geriye çoğu kez, 'farklı' anlamlarla dönen, dönebilen ilişkiler, yaşantılardır bunlar... Jülyetlerin evinde, eski, bir köşeye atılmışlığını her haliyle veren bir albümde göreceğim o fotoğrafın bende birileriyle günün birinde mutlaka paylaşılacak istenecek bir hikâyenin yolunu açacağını ilk başlarda elbette düşünmezdim. Kalın, yeşil kaplı, kara sayfalı bir albümdü. Bazı anların ağırlığına yakışacak kadar ağır bir albüm. Müzik dolabında, her geçen gün biraz daha az dinlenen plakların arasındaydı. Lucho Gatica oradaydı... Harry Belafonte, Dean Martin, Frank Sinatra, Bing Crosby oradaydı... Elvis Presley oradaydı... Her geçen gün biraz daha az dinlenen, dinlenmek istenen, hayattan kopan şarkılar, her geçen gün biraz daha az bakılan, bakılmaya cesaret edilen fotoğrafları koruyordu... Bazı anılardan, görüntülerin, seslerin, sözcüklerin çağırıştırabileceklerinden kaçmak, hep kaçmak istersiniz ya... Albüme biraz duraksayarak, daha da doğrusu, tedirginlikle dokunmuştum. O dokunuş, başkalarının anlarına, size uzak o anılara durup dururken dokunmak anlamına da gelebilirdi çünkü. Jülyet bunu görmüştü. Gözleriyle yaptığı işaretle, o tedirginliği duymamam gerektiğini anlatmak istemişti. Bu dildeki ilk konuşmamız değildi bu. Hayat bizi daha başka dillerde de bir araya getirmişti, başka dillerde, sözcüklerde ve bakışlarda da bir araya getirecekti zamanla. Jülyet'in işareti bir küçük armağandı, bir geçiş izni anlamındaydı biraz da bu durumda. Olası tüm tedirginliklerime karşın başkalarının zamanına doğru gitmekten, ilerlemekten, bir yerlerde bırakılmış insanların izini sürmekten hoşlandığımı o da biliyordu sonuçta. Gerektiğince anlamak, o fotoğraflardaki insanlara, yerlere, hak ettiklerince ulaşmak mümkün değildi gerçi, bunun ayırdındaydım. Bu umarsızlık

sadece bir yabancı kimliğiyle izlediğimiz insanlar için değil, birlikte yıllarca yaşadığımız, şöyle ya da böyle ilişkiye girdiğimiz insanlar için bile geçerliydi üstüne üstlük. Ancak benim, tüm bu umarsızlıklara karşın hayallerimle hikâyelerim de vardı. Bizi bazı insanlarda doğuran ya da öldüren hayallerimle hiç bitmeyecekmiş gibi görünen hikâyelerim... Hikâyelerim... Yalanlar için, yalanlarım için, doğruların saldırısı karşısında, yalanlarıma bir kez daha sığınabilmem için... Fotoğraflar ilk sayfalara özenle yapıştırılmış, sonra da, 'kendi hallerine' bırakılmıştı. Bir şeylerden vazgeçilmişti, bir şeylerden, bir yerlerden, bir insandan sıkılmak gibi bir şeydi bu sanki. Zorla sürdürülen, sürdürülmeye çalışılan bir ilişkinin, zaman ya da başka ilişkilerin akışına bırakılması gibi bir şey... Yapıştırılmayan, yapıştırılmak istenmemiş fotoğraflar, albümün ortalarında bir yerlerde, bir öbek halinde bırakılarak terk edilmişti. Bana o hikâyenin yolunu açan fotoğraf 'o öbeğin' içindeydi işte. Ötekilerden biraz daha büyüktü. Kendini farklı boyutlarıyla gösteriyordu... Tanımlamak istemediğimiz, sadece hissetmekle yetindiğimiz o çağrılardan biri gizleniyor gibiydi orada. Bu çağrıyı, onca zaman sonra 'başka' bir yere koyabiliyorum şimdi. Anlamakla anlamamış gibi yapmak arasında kalan bir bölge bu. Anlamakla anlamamış gibi yapmak arasında kalan, tutulmak istenen bir bölge... O hikâyenin unutulmayacak anlarını, iyi kötü, ben de biliyorum çünkü artık... Kimi görüntülerin yolunda bir biçimde ilerledikten sonra, farklı bir insanın bedenine isteseniz de istemeseniz de girmeye mecbur kaldığınızdan, kimi duygularınızı anlatamayacağınızı hissedersiniz. Duygularınızı her zaman dilediğinizce açıklayamayacağınızı bilmenizden daha önemli gerçekler vardır ama o durumlarda. Önemsemeniz, asıl önemsemeniz gereken o yerdir, o yerin sizde doğurduklarıdır çünkü. O fotoğrafı ilk kez gördüğüm an ile bu an arasındaki farkı ancak böyle açıklayabileceğimi sanıyorum... Ayrıntıların birçoğu belleğimden silinmiş. Şarapla yaşatılmak, hayatın bir yerlerine konmak istenen bir içki sofrasıydı anlayabildiğim kadarıyla gördüğüm. Yemeğe bir müzik eşlik etmişti belki de. O fotoğraftakilerin de o fotoğrafa bakanların da artık duyamayacağı, çok uzaklarda

kalmış bir müzik... Geleceğe yönelik tasarılar, o sofrada, o gece, birçok geceninkinden çok daha fazla konuşulmuştu, paylaşılacak istenmişti öyleyse bu durumda. Bu olasılığa inanabilirdim. Uzatılan kadehlerde kalan bir dilekti, birkaç sözcükle beslenen umutlardı... Yarınlar gerçekten de yaşananlardan daha güzel olacak mıdır? Kim bilir... Oralara kadar gelinebildiğine göre... Masadakilerden, sadece yeni doldurulmuş gibi görünen şarap kadehleri seçilebiliyordu. Gerisi başka hikâyelerin, başka hikâyelerle gelen görüntülerin bıraktıklarındandı. Kıyafetlerine iyiden iyiye özen göstermiş, smokinlerini giymiş üç adamla, dekolte elbiseleri günün son modasına uygunmuş gibi görünen üç kadının, olası bir hayat ya da hayatlar adına oluşturdukları bu 'mutluluk tablosu'nda baktıkları bir yer vardı. Aynı dünyalardan gelerek, aynı dünyaları içlerinde yaşatarak, bir anı çoğaltmak, ama biraz da durdurmak için baktıkları bir yer... Bu fotoğrafları biliyordum. Bu fotoğrafların her iki tarafında da bulunmuştum. O bakışların ardında gizlenenleri biraz da bu yüzden merak etmiştim. Bir yaz gecesi miydi?.. "Bir davetti. Berti'nin artık görüşmediğimiz bir kuzininin, Ceni'nin nişan gecesi... Benim de çok yakın arkadaşım. Çok sık görüşürdük bir zamanlar. Berti'yle tanışmadan önce de. Çok ortak yanımda vardı. Bir de hayallerimiz... Herkes gibi... Sonra ayrıldılar. Hem de nikâhtan bir gün önce. Halbuki Ceni çok mutluydu o gece. Hayatının erkeğini bulduğuna o kadar inanmıştı ki... Bak nasıl da gülüyor..." demişti Jülyet... Sarışın, objektife buğulu gözlerle bakan bir kadın gösteriyordu. Yanındaki saçları briyantınli adamın elini tutuyordu. Buna, o fotoğraftan daha fazlasını istemeniz durumunda, 'tutunmak' da diyebilirdiniz. Bir insana tutunmak, tutunmayı istemek... Bazı mutluluklara, içinizdeki o gizli korkuları, o her zaman karşılaşmak istemediğiniz insanı düşündüğünüzde hep inanmak, daha çok inanmak istersiniz ya... Bir mutluluğa sonuna kadar inanmak, inanmayı gereksinmek, evet. Hele hele yaşadıklarınız, yaşamayı göze aldıklarınız, başkaları tarafından benimsenmiyor, siz istesenez de istemesenez de olası, önlenemeyesi bir yalnızlığa çağırıyorsa... Yasakları, dışlanmışlıkları çağrıştıran, sezdirten bir şeyler vardı sanki o fotoğ-

rafta. O aileler, böylesi gecelerde mutluluklarını 'göstermeyi' o kadar çok bekleyen aileler, o fotoğrafın mı dışında kalmıştı, bana o fotoğrafı getiren gecenin mi? Bir yasağı sürdürememek, taşıyamamak mıydı öyleyse bu ayrılığı getiren?.. O ailelerde, o hayatlar için göz ardı edilmesi pek de o kadar kolay olmayan bir olasılıktı bu. Ama ben, bu soruma bir yanıt alabilmek için, biraz da yeni bir hikâyeyi umut ederek, farklı bir yoldan gitmeyi seçmiş, bu gülümsemenin ardında, unutulmak istenmiş, ama bir türlü kopulamamış bir sevgilinin gizlenip gizlenmediğini öğrenmek istemiştım. Sorumun, garip bir sezgiden de kaynaklanmış olabilecek sorumun, beni o beklemediğim yere çekeceğini nerden bilebilirdim ki... "Evet ama, bildiğin, tahmin ettiğin gibi değil. Adam son ana kadar 'gerçeğini' gizlemişti, gizlemeye çalışmıştı. Tüm iyi niyetiyle direnmışti, başka bir hayat istemişti belli ki. Ama sonunda dayanamayıp gerçeği söylemek zorunda kalmıştı. Onun farklı cinsel tercihleri vardı... Büyükada çalkalanmıştı o günlerde. Bir skandaldı bu... Ceni, Moris'i çok sevmişti... Gerçek ortaya çıktıktan sonra uzun süre insanların arasına çıkamadı. Çok zor toparlandı. Sonra bir gün aniden İzmir'e, teyzesinin yanına gitmeye karar verdi. Vedalaşmadan önce bir pastanede oturmuştuk... Kendisine yeni bir hayat kuracağını söylüyordu. Turist rehberliği yapmayı koymuştu aklına. İngilizcesi vardı. Fransızcası vardı. Olabilirdi. Ama aradan bir yıl geçti geçmedi, geri döndü. Döndükten sonra da birçok işte çalıştı, birçok adamla yattı. Hiçbir yerde uzun süre kalmak istemiyordu. Unutmak, kaderinden intikam almak istiyordu sanki... Sonra, birbirimizden yavaş yavaş uzaklaştık. Günün birinde de, İzmirli, dul, iki çocuk babası, kendisinden bayağı yaşlı bir adamla evlendiğini duyduk. Düğününe hiç kimseyi davet etmemişti. Bir şeylerden kaçırıyordu galiba. Belki de korkuyordu. Ama bu onun İzmir'e son gidişi oldu. Bir daha İstanbul'a dönmedi. Döndüyse de biz bilemedik. Kendisinden bir tek mektup aldık. 'Burada mutluluğu yeniden buldum. Artık ben de mutlu bir kadının' diyordu..." demişti Jülyet... Konuşmasının burasında durmuştu. Hikâyenin bu bölümü için, mutlaka söylemesi gereken, ama söyleyemediği bir şey vardı sanki. İki insan arasında kalmış,

hikâyeyi bir başkasından çok farklı bir yere oturtabilecek bir şey... Beklemediği bir zamanda anımsadığı bu 'ayrıntıyı' kendine saklamak istemişti belli ki. Susmayı, sadece dinlemeyi tercih edişinin nedeni buydu sanırım. Hafiften gülümsemişti sonra. "Çok güzel bir kızdı Ceni. Bu fotoğrafta görüldüğünden çok daha güzel. Saçlarını açardı bazen. Sarısı bu kadar güzel saçlar azdır. Bal rengi gözleri vardı. Güldüğünde bütün dişleri görünürdü... Bu fotoğrafta öyle güzel gülemiyor. Mutlu olmasına mutluydu da, bir kaçak gibiydi sanki o gece. Tanısaydın mutlaka âşık olurdun!.." demişti. Bana arada sırada takılmaktan, bir abla gibi davranmaktan büyük bir zevk alırdı. Tüm farklı bakış açılarımıza, hayat tarzlarımıza karşın, onu bana en çok sevdirten de bu yönüydü galiba. Biraz cinsellikle, çok gizli bir cinsel çağrıyla, ama bir o kadar da sevecenlikle anlam kazanan bir 'yaklaşma'ydı bu aynı zamanda. Ama onun doğasındaki bu sevecenlik, benden çok Ceni'ye yönelikti sanki o fotoğrafın içine yavaş yavaş girdiğimiz o cumartesi gününde. Yağmurlu bir öğle sonrasıydı... Ceni'yi kısa bir süreliğine, bambaşka bir zamanda yaşatabilmek, bir başkasıyla paylaşabilmek... 'Ne için, kim için?' diye düşünmüş olabilirdi Jülyet. Ne için, kim için?.. Aradan geçen yıllarda varılan yeri, atılmış ya da atılamamış adımları farklı bir yoldan bir kez daha sorgulayabilmek için mi? Belki. Fotoğrafları biraz da bunun için saklamak, kendi 'çekmecelerinizde' gizlemek istemez miydiniz?.. Ceni'nin o albümün bir başka yerinde o gülüşüyle, gerçek gülüşüyle de yaşayıp yaşamadığını öğrenmek gelmişti o anda içimden. Ama bunu o insanlardan, o hikâyelerde kalan o insanlardan istemeyeceğimi biliyordum. Kabul etmem gerekiyordu. Kimi insanlar, kısa bir süreliğine hayatımızdan geçip, içimizde bir biçimde yer eden kimi insanlar, yalnızca 'o fotoğrafların'dı. O görüntülere, hiçbir şeyi örselemeden hafifçe dokunmaktı, dokunmayı bilebilmekten en önemlisi. Hafifçe dokunmak... O an için, beklenmedik bir zamanda keşfedilen o anı, hiçbir zaman unutulmayacak bir yere yerleştirebilmek için... Hikâyenin en hassas, en can alıcı noktalarından biriydi sanki bu. Büyünün bozulmaması öylesine önemliydi ki... Tüm duygularla tüm olasılıklar bir yana, yaşamadığınız bir anın fotoğ-

rafını, o anı yaşayanla, hele hele aradan uzun yıllar geçmişse, ne-reye kadar paylaşabilirdiniz?.. Bu tedirginliği bu albümü elime aldığımda da hissetmiştim, başka yerlerde, başka fotoğraflara do-kunmayı denediğimde de, başka zamanlara ilerlemeyi göze ala-bildiğimde de... Ceni'yi o fotoğrafta, o anda bırakmak, Jülyet'in bana verdikleriyle yaşatmak isteyişimde böylesine bir neden, haklılığı savunulabilecek bir kaçış gereksinimi vardı. Hikâyenin bir başka kaçışı, gerçek bir kaçışı yaşayan ya da yaşamak zorun-da kalan öteki kahramanı, bana bambaşka bir serüveni anlatmak ister gibiydi dahası. Yaşananları, bir yandan bütünüyle kopama-dığı beylik alanları, bir diğer yandansa Ceni'ye çektiirdiği o acı ne-deniyile, Moris'e, bu aykırı insana hep uzak kalmış Jülyet'in ağ-zından dinlemenin sakıncalarını elbette göz ardı edemezdim. İpuçları beni farklı bir insana götürebilirdi. Ama o insanları, o in-sanların bizlere, biraz da bir miras olarak bıraktıkları acılar adı-na tanımayı denerken bazı olasılıkları görmezlikten gelmeyi de deneyebilirdik. Hikâyenin yolunu biraz da bu yüzden gizlemeye çalıştığım bir heyecanla açmaya çalışmışım. O duygular o yerler-de kolaylıkla dışa vurulamıyordu, hayatına bir biçimde girmek is-tediğimiz bir insanın izini daha iyi sürebilmek için, farklı bir gö-rüntünün ardına gizlenmeyi seçebiliyordunuz çünkü zaman za-man. Moris'i sormamdan, o beklediğim rahatsızlığı duymuştu Jülyet. Biraz durmuş, sütlü, kremalı neskafesinden bir yudum al-mış, sigarasından birkaç nefes çekmişti. Bu ayrıntı önemliydi. O, böylesi anları 'kullanmayı' çok iyi bilirdi çünkü. Ağzının daha çok tütün koktuğu anlardı üstelik bu anlar. O, bu özelliğiyle de ben-de garip bir cinsel çekicilik uyandırırdrı.. "Ondan uzun süre haber alamadık. Kaybolup gitmişti sanki. Sonra bir gün Büyükada'da karşılaştık. Senin sevmediğin o kahvelerin birinde oturuyorduk. Yanında sarışın, genç bir adam vardı. Birkaç metre ilerimizdey-diler. Kalabalıktan, gürültüden konuştuklarını duyamıyordum ama en azından İngilizce konuştukları anlaşılıyordu. Yüzlerinde-ki ifadeden ciddi bir konu üzerinde durduklarını hissetmiştim. Arada sırada susuyorlar, konuşmayı kesiyorlar, denize bakıyor-lardı. Onu bir tek ben tanımıştım galiba. Çok değişmişti. Şişman-

lamıştı, saçları dökülmüştü, ama çok şıktı, çok bakımlıydı. Bir iki kez göz göze geldik. Selamlamadı. Ya hatırlamadı ya da hatırlamamayı tercih etti. Yanına gitseydim konuşmak ister miydi? Bence isterdi. İstemesine isterdi de konuşur muydu onu bilemiyorum. Her şeye rağmen, bunu denemediğim için biraz pişmanım şimdi. Ama o anda beni bir şeyler engellemişti sanki. Kendimle ilgili bir şeyler. Birşey daha vardı ama... Benim galiba o senaryoda bir yerim yoktu... O anda bunu da hissetmiştim galiba. Birbirimize çok yabancı olmuştuk..." demişti. Aykırılıkların, başka aykırılıkları çağırdığı bir zamandaydık... "Artık başka hikâyelerdeydiniz... Onun da başka türlüünü yapması imkânsızdı. Anlayabildiğim kadarıyla, kendisine pek büyük bir alan bırakılmamıştı. Gereğince anlaşılamamaktan kaynaklanan o kırgınlığı yaşamaktan daha fazlasını istemişti belli ki. Bu duygunun çok uzağında değilim. İçimdeki sevgi, bizimkinden, sevgiye yüklediğimiz anlamdan pek farklı değildi sonuçta, buna inanıyorum. Asıl sorun bu duyguyu çevresindekilere, çevresindekilerin istediğince vermemesinde, verememesindeydi galiba" demiştim bunun üzerine, "Öyle... Ama, görebildiğim kadarıyla, boş vermeyi öğrenmenin verdiği bir kendine güven de vardı sanki artık yüzünde. Kendisini yalnız bırakarak, iyiden iyiye uzaklaşmak zorunda kaldığı dünyanın insanlarıyla hesaplaşmasını bitirmiş gibiydi. Kayıtsızlığı, yabancılığı biraz da bundandı bence... Kendisiyle hesaplaşmasını da bitirebilmiş miydi?.. Günün birinde intihar ettiğini duyduk. O günden çok sonra... Söylenenlere bakılırsa sevgilisinin kendisini terk ederek ülkesine dönmesine dayanamamış. O gün, o sarışın yabancıyla o ayrılığı konuşuyordu belki de..." demişti... Kaçışlara değinirken, kaçışların, başka biçimlerine değinmek istemişim sanırım. Hissetmiştim. Sadece Ceni'den değil, Moris'ten de kaçmak istiyordu Jülyet. Farklı hayatlardan, farklı hayatlar için, hep sınırlanmak istenen hayatlar için kaçmak, kaçmayı gereksinmek... İlk kez yaşanmıyordu bu... Son kez de yaşanmayacaktı. Varoluşunu böylesi kaçışlar üzerine temellendiren öyle çok insan vardı ki... Bu hikâyeye bende, zamanın akışı içinde, çok farklı bir biçimde devam edecek, bir başka hikâyeyi için için hazırlayacaktı.

Böyle olacağını o öğle sonrasında, o kaçak cumartesi yolculuğumuzda da biliyordum sanki. Beklemem gerekecekti ama. Beklemem, daha da önemlisi, beklemeyi öğrenmem. Üzerleri fırında kızartılmış kaşarlı sıcak ekmekler her zamanki gibi çok lezzetliydi. Kremalı neskafeden ben de bir yudum almıştım. Bu işlerin ustasıydı, küçük törenler için gereken havayı yaratmayı iyi bilirdi Jülyet. Sütü sevdiğim, sevebildiğim iki evden biriydi onunki. Bu ayrıntının bende ki asıl önemine de zamanla ulaşabilecektim. Zamanla... Hemen hemen herkes bir yerlere gittikten sonra... Fotoğraftaki yüzüne bakmıştım. Yılların kendisini güzelleştirdiğini düşünmüştüm o an. Biraz daha hüznü, ama daha yaşamış, daha anlamlı bir yüzdü yanımdaki. Berti de çok değişmişti. O, sadece yaşlanmıştı... Karşılarında oturan çifte getirmiştım sonra söz. Objektife bakışlarıyla o altı kişinin arasında hemen sivrilen, farklılığını istese de istemese dışavuran, bağırان o adamı göstermiş, “Hey şey ona ne kadar uzak, ne kadar da yabancı... Üstündeki smokin, yanındaki kadın, siz, bu içki sofrası...” demiştim. “Mimiko o, asıl adı Hayim’di ama, biz ona hep Mimiko derdik... Uzun hikâyesidir. Senin anlattığın, anlatmak istediğin hikâyelerden” demişti, hafiften ama biraz da hüznü gülümseyerek... Anlatmak istediğim, hep anlatmak isteyeceğim hikâyelere daha önce de, o günlerde de en çok inanan insanlardan biri olmuştu o. Bunda o tiyatrodaki, geçmişindeki o tiyatrodaki bıraktığı yıllardan edindiklerinin büyük payı vardı hiç kuşku yok ki. Ama asıl önemlisi, onu bende bir başka kadın yapan o müthiş sezgi gücüyü galiba. Yılların akışında, beni farklı ilişkiler adına, farklı biçimlerde, güçlü sezgileriyle etkileyen daha birçok kadın tanıyacaktım. Jülyet’in onlardan farkı, tüm gösterdiklerine ya da görünürdeki donanımlarına karşın, kendisini bir yerden sonra sadece sezgileriyle savunmaya çalışmasıydı. Onun hem gelişmiş, hem de gelişmemiş yanıydı bu sanki. Geriye, dolgun kalçalarıyla iri göğüsleri kalıyordu. Kadınsı bir çekicilik için... Kadın bedenine dokunmakta ace mi bir gencin o çok gizli rüyaları için... Hatırlıyorum. Hikâyelerden söz ederken biraz sevecen, biraz da kadınca bakmıştı. Bir ilişkinin, tarihi olan bir ilişkinin unutamadığım anlarındandı bu.

Gizli, çok gizli bir sırrım açığa çıkmış gibiydi. Kendimi, karşısında, istemediğim kadar çıplak hissetmiştim. Kanepede yan yana oturduğumuzu, bacaklarının bacaklarıma değdiğini fark ettiğim bir andı. Bir daha hiçbir zaman yakalanamayacak, tüm yoğunluğuyla yaşanan, sayısız olasılıkla çoğaltılan bir an. Eteğinin yırtmacından hani nerdeyse tüm bacağı görünüyordu... Sigarasının külünü silmek için yavaş yavaş doğrulmuştu sonra, sesindeki hafif titremeyi gizlemeye çalışarak, dikkatimi fotoğrafa yeniden yöneltmek için, konuşmayı bıraktığı yerden sürdürmüş, Mimiko'yu bana, benden hiçbir zaman gitmeyecek bir insan olarak getiren o hikâyeyi, uzun uzadıya, biraz da sanki gizli bir suçluluk duygusuyla anlatmaya koyulmuştu. "Bu bakışlara aldanma. O günler, onun en mutlu günleriydi aslında. Bütün yalanlara, aldanmalara, aldatılmalara rağmen en mutlu günleri..." demişti hikâyeye girerken. Bazı duyguları ya da size çok uzak bir yerde yaşananları yeterince anlayabilmek için gerçek tanıklara gereksinim duyup duymadığımızı bir kez daha sormuştum o anda kendi kendime. O görüntülerin ardına sığınan insanların hikâyesini biliyordum. O insanların oluşturduğu aileye ait olduğumu, istesem de istemesem de hep ait olacağımıysa ancak aradan yıllar geçtikten sonra, o açmazlardan utanç duymamayı iyi kötü öğrendiğime inandığımda kabullenmeye başlayacaktım. "Mimiko'nun geçmişini, çocukluk, gençlik yıllarını Berti'den öğrenmem çok daha doğru olur. Onlar birlikte, aynı mahallede büyümüşler. Garip bir çocukmuş. Korkaklığı, çok az konuşması, içine kapanıklığı yüzünden çevresindekiler onunla sık sık alay edermiş" demişti sonra. "Alay etmek o insanlar için sadece bir kendini savunma biçimi. Farklı olanın varlığından duyulan rahatsızlığı ya da güçsüzlüğünü, eksikliklerini örtmenin en kolay yollarından biri" demiştim. Gülümsemişti. Söylediklerimi onaylar gibiydi. Ama Mimiko'yu anlatmak, o zamana geçmek çok daha büyük bir önem taşıyordu sanki o anda kendisi için. Bir tutsaklıktan kurtulma çabasıydı bu sanırım. Geçmişte, çok büyük bir olasılıkla da istenmeyen bir yerde bırakılan bir insanın gölgesinden kurtulma çabasıydı bu belki biraz da... Bir geçmişten kurtulma çabası... Anlatarak, paylaşma-

ya çalışarak, bir çeşit günah çıkarmayı dolaylı bir yoldan da olsa göze alarak... Dinlemem, sadece dinlemem gerekiyordu. Her şey bir insanın anısı için yaşanmak istenen bir küçük tören havasındaydı artık... “Berti bu durumu sık sık onun yetim oluşuna bağladı. Mimiko babasını doğduktan altı ay sonra kaybetmiş, dolayısıyla da baba sevgisini hiçbir zaman tadamamış. O güne kadar küçük bir rakı ve şarap imalathanesinin kazandırdıklarıyla hiç de fena sayılmayacak bir hayatı sürdüren aile için zor günler böyle başlamış. Madam Viktorya, ailenin hem anneliğini, hem de babalığını üstlenmek zorunda kalmış. Topu topu üç kişiymişler ama, aile yine de aileymiş işte... Bir şeyler yapması gerekiyormuş. Altı aylık yeni doğmuş bir çocuk, bakıma muhtaç bir anne, yepyeni bir iş hayatı... Ucuz, aslında herkesin okumaktan hoşlanacağı romanlardaki gibi değil mi? Ya da dudak büktüğümüz o filmlerdeki gibi... Neyse... Berti’nin hatırladıkları bunlar. Çocukluk yıllarından... Apartmanlara farklı kadın isimlerinin verilebildiği günlerden... Mimiko’yu hatırladığımda, bazı hikâyelerin neden bu kadar acıklı olduklarını düşünürüm. Kolay mı? Daha ilk günlerden kendini hiç istemeyeceğin bir hayatın içinde buluyorsun. Tüm mecburiyetlerinle, tüm çaresizliklerinle. Kocasından edindiği kulaktan dolma bilgilerle hemen imalathanede çalışmaya başlamış Madam Viktorya. Geçim derdi, aileyi ayakta tutma kaygısı, ne yapılır. Kocasının ortağı Mösyö Dimitro bu ilk günlerde işin inceliklerini öğretme konusunda çok yardımsever davranmış, para işlerinde de dürüstlük göstermiş. Çok zor günlerde yakınlığını esirgemeyen bir dost, bir abi gibi. Ama sadece ilk günlerde. Sonra bazı cinsel talepleri olmuş. Önce direnmiş Madam Viktorya, kocasının hatırasına ihanet edemeyeceğini düşünmüş, ama sonra kabul etmiş. Bunu istemiş belki de, bilemem, hiçbirimiz bilemeyiz. Güzel, alımlı, genç sayılabilecek, yalnız bir kadınmış o da sonuçta. İş hayatı, gemlenemeyecek istekler derken... Bunları düşündüğümde, doğrusun bilmek istersen, bu ilişki bana pek de o kadar yadırgatıcı gelmiyor. Mösyö Dimitro’nun sözde iş görüşmeleri nedeniyle eve sık sık gelişinden, ziyaretlerini çok geç vakitlere kadar uzatışından en çok etkilenen, yara alan Mimiko ol-

muş ama anlayabildiğim kadarıyla. Onun tüm hayatı süresince kendisini gösterecek hırçınlığında, insanlara güvensizliğinde, içine kapanıklığında bu uzun gecelerin çok büyük bir payı varmış. Mösyö Dimitro, Madam Viktorya'nın hazırladığı bol mezeli sofraya Mimiko'yu da çağırırmış sık sık. Ona rakı içirir, anlamadığı açık saçık fıkralar anlatırmış. Büyüsün, erkek adam olsun dermiş. Mimiko o sıralarda ya sekiz ya da dokuz yaşındaymış, Bertti'ye söylediklerine bakılacak olursa Mösyö Dimitro'dan en çok o gecelerde korkmuş, nefret etmiş..." Bu sahneyi gözlerinizde canlandırmaya çalışırken, o eski, bilinen, kolay kolay tüketilemeyecek erkeklik hikâyesini hatırlayabilirdiniz. Ama ben zamanla, Mösyö Dimitro'nun, hazır ölçülere göre yaşamaktan başka türlü-sünü yapamayan birçok kadının hayranlığını kazanacak, görmüş geçirmiş bir hayat, bir aşk adamı değil, genç yaşta evlendiği karısından başka kadın tanımamış, çelimsiz, astımlı, sağlıksız bir adam olduğunu da öğrenecektim. Madam Viktorya'nın seçimi farklı bir değer kazanıyordu bu durumda. Ancak, tüm yaşananlara karşın, bazı yalanların, o beylik söylemlerle, yalnız kalmamak, dışlanmamak, çoğunlukta kalmak için bile bile sürdürüldüğü, onca duygunun o yalanlarda acımasızca öldürüldüğü öylesine çok hikâye vardı ki çevremizde. Jülyet'in o anılara doğru yürürken hissettikleri benim için elbette büyük bir değer taşıyordu. Yalanların yüzlerinden birini bana gösterenlerden, 'öğretenlerden' biriydi o çünkü... Susmuştuk. Suskunluğumuz o çok sesli suskunluklardan biriydi, hatırlıyorum. Fotoğraflarına farklı yollardan girdiğimiz bu insanları yıllar sonra birilerine daha farklı bir yer için, bir olasılık için getirebileceğimizi düşünmüştüm. Daha farklı bir yer için, daha farklı bir zamanda... Öylesine çok yasak bölgeyi, öylesine çok gölgeyle, gölgelerimizle yaşıyorduk ki o görüntülerimizde... "Mimiko hassas bir çocukmuş" diye devam etmişti Jülyet. Oyunculuk geçmişinin kendisine kazandırdığı sese, bir hikâye anlatıcısı rolünde biraz daha fazla yaklaşmıştı. Sol eliyle saçları yavaş yavaş düzeltmiş, elini boynunda, ensesinde dolaştırmış, sonra da gözlerini fotoğraftan ayırarak bana, yine o sevdiğim kadının havasına bürünerek, hafiften gülümseyerek bakmıştı.

Bacaklarımız birbirine değiyordu. Zamanlaması harikaydı. Kendimi bir kez daha çırlıçıplak hissetmiştim... Sonra fotoğrafa dönmüştük... O zaman için, zamanımız, zamanlarımız için... "Çocuk aklıyla her şeyi anlayamazmış elbette. Anlamasına, anlayamazmış da annesinin o gecelerde bir başka erkeğe ait olduğunu görmek ona dışlanmışlığını hissettirmeye yetermiş. Erkek çocuğun annesinin bu özel durumu karşısındaki çaresizliği, bilinen, anlaşılabilir tepkisi... Bu geceler, onun gelecekteki kadınlarına, kadına bakışını çok derinden etkiledi bana sorarsan, o dışlanma tehlikesini, korkusunu ilişkilerine hep taşımasına yol açtı. Çok iyi, çok fedakâr, şefkat dolu bir anneymiş oysa aynı zamanda Madam Viktorya. Mimiko bunu da hiç unutmamıştı. Anlayabildiğim kadarıyla da annesini hep öyle hatırlamak istemişti. Bu dönem de pek uzun sürmemiş zaten. Aradan birkaç yıl geçtikten sonra Mösyö Dimitro birdenbire ölmüş. İmalathane haraç mezat satılmış. Pek fazla para kalmamış elde. Madam Viktorya yılmamış, bir başka yeteneğini değerlendirerek terziilik yapmaya başlamış. Her gün değişik bir eve gider, Mimiko'yu da okula gitmediği ya da gitmek istemediği günlerde beraberinde götürürmüş. Hayal dünyasını, anlayabildiğim kadarıyla da sadece kendisinin değil, arkadaşlarının, yaşlılarının hayal dünyasını da çok etkilemiş bu günler. Cinselliğin uyandığı dönemlerde çok daha sarsıcı oluyor bu hayaller. Olması gerekenden çok daha sarsıcı... Henüz yıkılmadıkları için belki de, kim bilir. Bunları hem eski arkadaşlarımdan, hem de Berti'den biliyorum. Erkekler cinsellikle ilgili konularda biraz daha saf oluyorlar galiba. Mimiko, annesiyle birlikte o evlere gittiği dikiş günlerinde gördüklerini, yaşadıklarını, kadınların provalar sınasında varlığını önemsemeden soyundukları o anları arkadaşlarına ballandıra ballandıra anlatırmış. Onun arkadaşları arasında başrolü oynadığı ender zamanlarmış bunlar. Hoş, garip, biraz da abartılı ifadeleriyle kendisini o zamanlarda bile gülünç durumlara düşürürmüş ama, o sohbetlerin kralı o olurmuş. 'Neler gördüm ben neler. Ne kalçalar, ne memeler' derken kendilerine eğlence arayanlara davetiye çıkarırmış örneğin ama, topluca bir kadının sutyeninden fırlamış iri memesini dü-

zeltmesinden, bir başka kadının kalçalarının arasına sıkışmış donundan poposunun görünmesinden ya da bir başkasının cinsel organının donunun altından görünen kıllarından söz ettiğinde işin şekli değişirmiş. Bana göre bunların çoğunu uydurmuştu o. Ama sonuçta, ister uydurulsun, ister uydurulmasın, bu anlattıklarının, o günlerde arkadaşları üzerinde, büyük bir etki yarattığını biliyorum. Berti'den, bu anları, uzun yıllar sonra bile tatlı bir heyecanla anlatmasından elbette. Ama burada önemsenmesi gereken bir gerçek daha var. Bilmem fark ettin mi. Anlattıklarıyla, gördükleri ya da göstermek istedikleriyle, kendisini dışlayan arkadaşlarından küçük, biraz da haince, bir intikam alıyordu aslında Mimiko. Haince, ama aynı zamanda da haklı bir intikam. Kâh onları özendirerek, kışkandırarak, kâh bir ihtimalle de, kandırarak... Ama bundan da önemlisi, burada gizlenen özlemin hissettirdikleriydi bence. Onun elinden, o günlerde, çok değerli bir masal alınmıştı... Okul hayatında da büyük bir başarı göstermemişti... Ticaret Lisesi'nde okumuştı. Kimi çocukluk arkadaşları gibi o yabancı kolejlere gitmesini sağlayacak imkânları hiçbir zaman bulamamıştı çünkü annesi... Onlar bir günü kurtarmanın ne anlama geldiğini her geçen gün biraz daha çok öğrenmişlerdi... Ticaret Lisesi'nde bir başka farklılığını da yaşamak zorunda kalmış Mimiko. Okuldaki tek Yahudiymiş. Onu oradaki arkadaşları 'Yahudi' diye çağırırlarmış. Berti'yle ilk ayrılıklarının yaşandığı günlermiş bunlar. Ortaokul başlarken, ilköğrenim çağına zor günlerinde... Zamanla bu fark daha da büyümüş. Arkadaşları yaz aylarında Büyükkada'da Saat'in bulunduğu meydanda kız arkadaşlarıyla buluşup bisikletle Dil'e, Büyük Tur'a giderlerken, o, hiçbir kız kendisiyle ilgilenmediğinden annesiyle baş başa kalır, denize tek başına girermiş. O yıllarda farklılıklarını, içine gittikçe kapatarak yaşamak, kabullenmek zorunda kalmış... Sonrasıyla tahmin edebileceğin gibi... Her geçen gün biraz daha çok yalnız bırakıldığını görmenin acısı... Tüm bunlar yetmezmiş gibi, bisiklete binmekten de hep korkmuş. Başlangıçta komik gibi geliyor ama, düşündükçe, ne bileyim, tuhaf bir duyguya kapılıyorsun..." Haklıydı. Önemli, çok önemli bir ayrıntıydı aslında yakaladığı. Kendi-

sini bende bir anda yeniden farklı bir kadın kulan bir ayrıntı... Bir insanı tanımak, daha iyi tanımak için yalnızca bir yetenek değil, bir çaba da gerekiyordu... Bir kadında kalmaya yetecek bir ayrıntı mıydı bu?.. Bunu zaman gösterecekti. Bir kırgınlığı, o görüntülerin içine yerleştirerek anlamlandırmak mümkündü ama. Denize, başkalarına karşın tek başına gitmeye zorunlu kalmalar, o yerlere, 'oralara' gidenlere özlemle, ne gizlemeli, biraz da kıskançlıkla bakmalar, derinlerde yaşatılan, gizlenen fırtınalarla tüm bunlar yezmezmiş gibi, dışarıya her şey yolundaymışçasına görünmeler... Bisiklete binememenin öylesine farklı, paylaşılması imkânsız bir şiiri vardı ki bu durumda... Bir acıyı sadece kendinize, içinize, yaşayamadığınız günlere akıtırınız o zamanlarda. Oyunları öğrenirsiniz sonra, isterseniz de istemesiniz de her geçen gün biraz daha iyi öğrenirsiniz. O oyunların oluverirsiniz günün birinde de, sadece o oyunların. Kendi oyuncunuzu bulduğunuz güne dek... Hatırlıyorum. Mimiko'yu bana en çok yaklaştıran, bağlayan anlardan biri olmuştu bu. "Berti bana bir gün, Mimiko'yu o günlerde yalnız bırakmakla hata ettiğini, bu bencillikten dolayı sonraları büyük bir pişmanlık duyduğunu söyledi... Hiçbir şey geri gelmiyor ama..." demişti bunları düşündüğüm bir sırada Jülyet. Berti'yi suçlamaktan çok, korumak ister gibiydi. Sevecen bir annenin çocuğuna sahip çıkmak isterkenki sıcaklığı vardı sesinde. Mimiko'dan söz ederken de aynı sesin kadınıydı sanki. Özellikle de, "Birçok insan onun zekâ açısından sınırda biri olduğunu, hatta geri zekâlı olduğunu düşünürdü. O günlerde buna inanmayan bir tek ben vardım galiba" derken. "Bana göre zekâsını, yeteneklerini, çevresindekiler gibi kullanmasını bilmeyen biriydi, o kadar. Sihirli bir el, gerçek bir kadın eli her şeyi değiştirebilir, onu hayata, kendisini reddedenlere biraz daha fazla bağlayabilirdi" diye eklemişti sonra. "Bu kadının ona bütün içtenliğiyle şefkat gösterecek bir kadın olması koşuluyla tabii..." Gözlerini önündeki fotoğraftan ayırmaksızın konuşmuştu. Karşısına, yıllar öncesinden, beklemediği bir zamanda kopup gelen bu görüntüye uzun uzun baktıktan sonra... Yapılan, hep yapılan, o fotoğrafı yaşadığımız anda da, o fotoğrafın çekildiği zamanda da ya-

pılan sadece buydu galiba. Bakmak, sadece bakmak... Bireysel tarihimize daha sıkı tutunabilmek için bakmak, kendimizi bir başkasına tüm benliğimizle veremediğimiz için bakmak... Sohbetimizin, kısa bir süreliğine de olsa farklı bir düzlemde, farklı sözcüklerle, bir başka deyişle uzun bir sessizlikle devam etmesi, bu gerçeğin ayırdına o anda varmamızdan mıydı? Belki. Gelgelelim, bu gerçeği bilsek, bildiğimizi bilsek de bu yalnızlıklarımızı, yan çizmelerimizin yol açtığı sessizliklerimizin içimizden hiçbir zaman gitmeyen o seslerini birbirimize anlatamazdık o anlarda. Onun, bu son cümlesiyle bir başka hikâyenin kapısını aralamak istediği belliydi ama. Anlatmak ile anlatmamak arasında bir duraksama anıydı bu. Hikâyeyi birlikte taşımayı kendisine bu yüzden önermiştim sanırım. O kadın dokunuşuyla ilgili büyüünün doğurduğu yanılsama hakkında, benim de bir söyleyeceğim, söyleyebileceğim vardı sonuçta. “Ya annesi, ya Madam Viktorya?” diye sormam bundandı. Hissetmiştim. Sorum onda küçük bir sevinç uyandırmıştı. Doğru bir yere dokunduğumu söylemek ister gibiydi. Kendisini, en azından bu kadarını anlayabilecek kadar tanıyordum. Bu inancım bugün de değişmedi... “O da benim gibi düşünüyordu. Oğlunun hepten tek başına kaldığı, ya evlenerek, ya nişanlanarak ya da ülke değiştirerek bir yerlere giden arkadaşları tarafından gittikçe daha az arandığı günlerde, kendisine uygun bir iş bulup evlenmesini en çok isteyen oydu. Cahil bir kadındı Madam Viktorya. Cahildi ama asla basit değildi. Bazı gerçeklerin üzerine gitmeyi göze alabilecek kadar dürüsttü, yürekliydi üstelik. Hayat onu öyle yapmıştı. İnsan güçlükler karşısında tek başına, mahrumiyetler içinde kalınca... Bir anneydi ama en önemlisi. Oğlunun toplumdan, toplumundan hepten kopmasına razı olamazdı doğal olarak. Ona bazı sosyal faaliyetlere katılmaya bu yüzden ikna etmişti. O günleri hatırlıyorum. Union Française’deki Casa d’Italia’daki konferanslara, gösterilere, özellikle hafta sonları, kendisine bir sevgili bulma umuduyla, en şık kıyafetleriyle geldiği günlerdi o günler. Davranışlarıyla orada da yadırgatıcıydı, orada da komikti biraz. İnsan farklı oldu mu, farklılığını her yere götürür bilirsin. Değişiklik, çevresindeki insanların biraz daha büyümüş,

dolayısıyla da daha az hoyrat, ama daha içten pazarlıklı olmasındaydı yalnızca. Kendisiyle gizliden gizliye alay edildiğinin farkında mıydı o günlerde? Bunu hiçbir zaman anlayamadım. Berti'yle yeni tanıştığımız günlerdi. Arkadaşlarını anlatırken Mimiko'dan da söz etmişti. Biraz çekinmişti sanki. Ama anlamıştım. Ona gizli bir sevgi besliyordu, diğer arkadaşlarından farklı bir yer veriyordu. Pişmanlığın gücüydü bu belki de. Çok geçmedi. Bir akşam, Union Française'de bir konferans öncesinde karşılaştık. Garipti ama, kendisini zaten tanıdığım hissine kapılmıştım. Uzun süredir görmediğim bir arkadaşım gibiydi. Ya da tıpkı hayalimde canlandırdığım insan gibi. Elini sıkarken hiç yabancılık çekmedim inan. O akşam bana, o güne kadar hiç kimseden almadığım iltifatlarda bulundu. Kekeliyordu. Sonradan, çok sonradan öğrendim. Yalnızca çok heyecanlandığı zamanlarda nükseden bir rahatsızlığıydı bu. Seni şaşırtacağımı biliyorum ama gene de söyleyeceğim. Bu kekemeliği onu çok şirin, hatta çekici yapıyordu. O an hissettiğim buydu en azından. Beklemediğin bir zamanda gururun okşanmıştı da bu yüzden sevecensin ya da eksikliği yaşamak zorunda kalan birine olumlu birtakım özellikler yükleyerek bir çeşit üstünlük taslama çabası içindesin, bazı eksikliklerini böylelikle daha kolay kaldırılabiliyorsun diyeceksin. Buna hemen itiraz edemem. Ama benim Mimiko'yu o anda, o haliyle sevmek için daha başka birçok nedenim vardı. Berti'nin bile bilmediği nedenler bunlar. Geçmişte, çok uzaklarda bıraktığım anılarla, insanlarla, çocukluk yıllarıyla ilgili nedenler. Bazı eksiklikleri kaldırmayı, anlamayı, ancak yaşayınca, içinde hissetmeyi başarınca öğrenebiliyor insan. Hem sevdiklerin, hem de sana yabancı bulduklarınla o sorunları yaşamaksa, öylesine yıpratıcı, yaralayıcıdır ki bazen... Neyse... Yıllar geçtikçe, bu rahatsızlığından, bana sorarsan, farkına varmadan kurtulacaktı Mimiko. Heyecanını, heyecanlarını yitirecekti çünkü. Herkes mücadelesinde farklı yollardan geçiyordu sonuçta. Ama o günler için yaşanması gerekenler vardı. Herkes gibi onun da hiçbir zaman unutamayacağı bir ilişkisi olacaktı. Bir ilişki, tüm ilişkilerimiz arasında bir tek ilişki hayatımıza hep yön verir, diğer ilişkilerimizi belirler ya, işte öyle

bir ilişkiydi onun yaşadığı. Heyecanlarını yitirmesi sonraydı, o akşamdan çok sonra... Yıllar sonra... Gün gelecek, hemen hemen hiç konuşmayacaktı zaten. Hey gidi Mimiko, hey..." demişti bunun üzerine. Yerinde kullanılmış bir deyimdi bu. Şimdi, bu konuşulanlarla, bu sözcüklerin bendeki görüntüsüne farklı bir yerden bakabildiğim bir zamanda, Jülyet'in dile getirmek istediği duyuyu daha iyi anlayabildiğime inanıyorum. Mimiko'yu özlemişti, derinlerde, çok derinlerinde bir yere saklamıştı belli ki. Mimiko'nun kim bilir, belki de hayal bile edemeyeceği kadar korunaklı, öteki insanlardan uzak, çok uzak bir yere... "O akşam Berti'yi de, özellikle Berti'yi rahatsız edecek kadar çok övmüş, onun çok iyi, çok sadık, çok güvenilir bir dost olduğunu, böyle bir insanla evleneceğim, hayatı paylaşacağım için çok mutlu olmam gerektiğini söylemişti" diyerek sürdürmüştü sonra konuşmasını. Hüzünlü bir gülümsemenin izleri yayılmıştı o anda yüzüne. Söyleyebildiklerinin, dışavurabildiklerinin dışında hatırladığı bir şeyler vardı. Kendisine bambaşka bir zamandan, bambaşka bir boyuttan gelen bir şeyler... Yaşadıklarınıza geçmişin bir yerlerinden beklemediğiniz bir zamanda gelen, size şöyle bir dokunduktan sonra, sessiz sadasız giden, adını koyamadığınız bir şeyler... Asıl anlam, kolay kolay tanımlanamayan o şeylerdeydi, o yerdeydi belki de kim bilir... "Bununla ne yapmak istediğini de uzun süre sonra anlayacaktım. Kendisini biraz daha iyi tanımaya başlayınca. Onca ihanetten, yalnız bırakılmışlıktan sonra, övgüleriyle Berti'den küçük bir intikam alıyordu aslında, onu gizliden gizliye, büyük bir ustalıkla, değer verdiği bir insan karşısında mahcup ediyor, küçük düşürüyordu. Berti'nin bundan er ya da geç pişmanlık duyacağını biliyordu sanki. Bu gerçeğin o anda, aralarında kalması, ona, ikisine de fazlasıyla yetmişti mutlaka. Övgülerini sıcacık bir sesle sıralamıştı. Zekâ özürlü olduğunu söyleyenlerin asla anlamayacağı bir incelikle. Sadece kendisini yakından tanıyanların fark edebileceği o küçük hainliklerinden biriydi bu. Ama her insanın kendini savunmaya ihtiyacı vardır. Onu, bu durumda, bu davranışında haklı bulduğumu bile söyleyebilirim. Eminim sen de öyle düşünüyorsun" demişti sonra, benden bir yanıt, dahası bir destek bekler-

cesine. Hiçbir yanıt vermemeyi yeğlemiştim nedense o anda. Onun bu kendini koruma çabasını savunması, beni nedense biraz rahatsız etmişti. Kimi insanları oncasına değer verdiğiniz o bölgelerinize sokma konusunda zaman zaman duraksayabiliyordunuz. Bir insana yürüyüşte bazı adımların gerçekten hak edilmesi gerekiyordu. Suskunluğu seçerek başımı öne eğmemin, söylenenleri biraz da kuşkuyla onaylar görünmemin nedenini bu tedirginlikte arayabilirdim. Mimiko'yla daha sonra sık sık görüşüp görüşmediğini, görüşmeye çalışıp çalışmadığını tam da o anda işte bu yüzden, bu tedirginliği örtmek, bununla da kalmayıp, bir rahatsızlığa bir başka rahatsızlıkla karşılık vermek için tercih etmiştim. "Onu günün birinde Şişli'de bir kadınla kol kola gördük" demişti. Bazı ayrıntılara daha önce laf arasında boşuna değinilmemiş, bazı ipuçları yok yere verilmemişti. Uzun, bende yepyeni sorular ile yepyeni görüntüleri doğuracak bir hikâyeye karşı karşıyaydım. "Evlenmişti. Bizi 'eşiyle' tanıştırdı. Lena adında, insanda ilk bakışta garip bir rahatsızlık yaratan bir kadındı. Çarpıcı, etkileyici bir makyajı vardı. Hem şaşırmış, hem de tedirgin olmuştuk. Mutlu görünüyordu. Şakalar yapıyor, kadınıyla, evliliğiyle gurur duyduğunu, herkes gibi olduğunu göstermeye çalışıyordu. Bizi evlerine davet ettiler. Birkaç gün sonra gittik. Bir akşam yemeğine. Mimiko çok sevinmişti. Evliliğini, kendisini evliliğiyle, evli bir adam kimliğiyle onayladığımız anlamına geliyordu sanki onun için bu daveti kabul edişimiz. O akşam iyi bir ev sahibi rolünü sonuna kadar oynamaya kararlı görünüyordu bu yüzden. Lena'nın üzerinde kolsuz, dekolte, yeşil bir elbise vardı. Uzun, zümrüt yeşili bir elbise. Bir çubuktan sigara içiyor, konuşmalarına arada sırada Fransızca, 'chez nous la vie commence après minuit' ('Bizde hayat geceyarısından sonra başlar') gibisinden cümleler karıştırıyordu. Aklına gelebilecek o alışıldık görüntüyü tamamlamak için söyleyeyim. Sigarasını elbette Mimiko'ya yaktırıyordu. Üzerinde elbette bir şal vardı. Vizon bir şal. Sonra şalını çıkardı. Güzel bir vücudu vardı, bunu göstermesi gerekiyordu. Karısının söylediklerini hayranlıkla, ama aynı zamanda da gizlemeye çalıştığı, hafiften titreyen bir sesle onaylamaya çalışıyordu

Mimiko. Gülüyordu, fazla gülüyordu. Bir ara, Lena'yla mutfğa gitmemizi fırsat bilerek, Berti'ye, önemli bir sırrını paylaşmak istercesine, çok alçak bir sesle, 'korkuyorum, çok korkuyorum' demiş. Salon o anda çok büyük görünmüş Berti'ye, kaybolmanın, küçücük bir dünyada bile kaybolmanın mümkün olabileceğini düşünmüş. Arkadaşına sarılmak istemiş, yapamamış. Aradan geçen zaman bir çizgiyi aşmasını engellemişti. Birbirlerine yıllardır bu kadar yakın durmamışlardı oysa. Yılların yapamadığını bir an yapmıştı, birkaç sözcük yapmıştı ama, gene de başaramamışlardı. Lena'nın mutfakta, yanıma iyice yaklaşarak, iki eliyle önce belime, sonra da kalçalarım dokunup, vücudumun aslında çok güzel olduğunu, ancak daha kadınca giyinmem gerektiğini söylediği andı belki de o an. Hayatımda o güne kadar tatmadığım bir duygu dolmuştu o an içime, göğüslerime, sonra da yanaklarıma bir sıcaklık yayılmıştı. Elimi alınma götürdüğümü hatırlıyorum. Lena'nın güldüğünü de. Garipti, çok garip. Kendimi küçük, acemi bir genç kız gibi hissetmiştim. O anda, çok kısa bir süreliğine, ben de bir başka çizgiyi zorlamıştım evet. Ama gene de o anda, karşıdaki kadının ne kadar korkunç bir kadın olduğunu, dokunduğu her yeri nasıl yaktığını, yakabileceğini de anlamıştım galiba. Bu düşüncemi Berti'ye hemen o gece anattım. Nedenini belirtmeksizin, asıl önemli ayrıntıyı kendime saklayarak. Sonraki günlerde Lena'yı ziyaret etmemeye çalıştım. Başka bir kadın dolaşıyordu içimde, farkındaydım. Başka, daha önce görmediğim, tanımadığım, hissetmediğim bir kadın. Berti'yle evleneli üç ya da dört yıl oluyordu. O güne kadar hiç aklıma gelmeyen bir güzelliği, bir kaçıış kısa bir süreliğine yaşayabilirdim. Bir felaketin kapısını da çalabilirdim ama aynı zamanda. O adımı bu yüzden atamadım, atmaya cesaret edemedim. Berti bunları, o günlerde yaşadıklarını, hissettiklerini hiçbir zaman bilmedi, bilmeyecek de. Öteki odada, bende bu duyguyu doğuran anda yaşananlar çok daha önemliydi zaten. Birkaç sözcük, yalnızca birkaç sözcük: korkuyorum, çok korkuyorum... Bir yardım çağrısı mıydı bu? Belki. Ama Berti'ye göre, bu ilişkide, bu ilişkinin neresinde olunursa olunsun herkes çaresizdi sanki. Lena'yla savaşıma gücünü o da bulama-

mıştı galiba kendisinde. Daha doğrusu, böylesi bir savaşı göze alması durumunda, Mimiko'nun daha fazla zarar göreceği korkusuna kapılmıştı. Arkadaşı, değer verdiği, çok sevdiği, ama bir türlü dostluğunu kazanamadığı, arkadaşı, yanlış, hem de çok yanlış bir seçim yapmıştı belki. Ne var ki, bu yanlış seçimin kendisinde doğurduğu tüm acılara rağmen bir kadınla, üstelik çok farklı bir kadınla, kimilerine göre gerçek bir kadınla birlikteydi. Bu kadın onu korkutuyor, çok ağır bedeller ödemeye mecbur tutuyordu belki ama, bir düşün gerçekleşmesini de sağlıyordu aynı zamanda. Bir kadın yaşıyordu artık onun hayatında, etiyile, canıyla, tüm sıcaklığıyla bir kadın. Onun yeniden yalnız kalmasından, hele hele böylesi bir ilişkiden sonra o yalnızlık günlerine dönmesinden daha iyi değil miydi bu? Olayları doğal akışınlarına bırakmak gerekiyordu öyleyse. Arada sırada düşünürüm. Berti'nin insana ilk bakışta son derece tutarlı gibi görünen bu yaklaşımı arkadaşına yardım etmeyi göze alamayıp bir kılıf uydurma çabası mıydı yoksa? Bir kez daha mı kaçmıştı arkadaşından, bir kez daha mı ihanet etmişti arkadaşlıklarına? Bunu hiçbir zaman bilemeyeceğiz, böylesi soruların üzerine gitmede hiçbir zaman gerektiğince yürekli olamayacağız galiba. Berti o anda 'senin için ne yapabilirim?' diye sormuş Mimiko'ya. Mimiko da 'boş ver, boş ver gitsin' diye yanıtlamış. Burası da önemli kuşkusuz. Artık geriye dönüş yok, sen sadece yaşadıklarımı bil, anlamında mı kullanılmıştı bu 'boş ver' sözcüğü, onca zaman sonra bu soruyu sorduğuna göre zaten bir şey yapamazsın, en iyisi söylediklerimi unut, anlamında mı? Bilemiyorum. Bildiğim, bu sorunun da kolay kolay yanıtlanamayacağı. O gece hakkında son hatırladığımsa o bakışlar, Mimiko'nun bakışlarında yolunu kaybetmiş bir küçük çocuğun tedirginliği, Lena'nın bakışlarında bir davet vardı. Zamanla her şey gerçek yerini buldu. Her ilişkide olduğu gibi... Sonra da, işte bu gördüğün davette bir araya geldik. Aradan hani nerdeyse bir yıla yakın bir süre geçmişti. Lena'nın bana bakışlarında bir uzaklık, bir kayıtsızlık sezdim. O anda yaşananları mı unutmuştu, şansımı yitirdiğimi mi belli etmek istemişti? Yoksa ben bazı olasılıklardan gereğinden fazla önemsemiş, boş yere mi hayal etmiştim? Bu-

nun üzerinde durmadım, durmamanın daha doğru olacağını düşündüm. En azından o günlerde... Mimiko, eskisine, bir yıl önce-sine oranla daha huzurlu, hatta daha neşeliydi. Ya yaşadıklarını, yaşabileceklerini kabullenmiş ya da oyunculuğunda ustalaşmıştı. Lena, kıyafetine, makyajına her zamanki gibi özen göstermişti. Yine o uzun çubuktun sigara içiyor, yine konuşmalarına arada sırada Fransızca kelimeler, deyimler karıştırıyordu. Kalın dudakları, bakışları, yaşı için hâlâ dik sayılabilecek göğüsleriyle bayağı çekici bir kadın olduğunu bir kez daha fark ettirmişti. Sıcaktı, gülücüklerini çevresindekilerden esirgemeyen bir kadın havasına bürünmüştü üstüne üstlük. O geceki rolüne böylesine bir renk katmayı, bir küçük yorum farkı getirmeyi tercih etmişti herhalde. O ziyareti göze almamakla ne kadar büyük bir hata ettiğimi ima etmek istemişti belki de kim bilir. Ama sonuçta, gizlenen ya da şöyle bir gösterilebilen, gösterilmek istenen duygular ne olursa olsun, her şey bir nişan gecesinin neşesine, havasına uygundu o masada, herkes o geceye, kendine göre en güzel biçimde hazırlanmıştı.

Ceni Mimiko'yu çok severdi. Kendisinden daha küçüktü ama, ona karşı, sık sık görüşmeselerde, garip bir şekilde, hep ablalık duyguları beslerdi. Sana kuzen olduklarını söylemiş miydim? Kuzen olmaları bir yana iyi arkadaşılar da galiba. Onları her bir arada görüşümde bu izlenime kapıldım. Birbirlerine güveniyorlardı. Ceni gerçekten sevecen bir abla gibiydi. Nişanında onun da bulunmasını bu yüzden istemişti sanırım. Lena yüzünden daha seyrek görüşüyorlardı üstelik. O da o çok derinlerde gizlediği vicdan azabını hafifletmeye çalışıyordu sanırım. Mimiko'ya herkes er ya da geç bir şeyler ödemeye çalıştı, bir şeyler ödemesi gerektiği duygusuna kapıldı anlayacağın. Herkes onunla ilgili bir hatasının farkına vardı. O gece yapılan bazı şakalar bu yüzden çok anlamlıydı. Eski günler yâd edildi, yaşanan günlere, geleceğe kahdehler kaldırıldı. Herkes umutluydu o gece, herkesin hayattan beklediği bir şeyler vardı. Ama Lena, biraz da galiba şarabın etkisiyle, vakit ilerledikçe başlangıçtaki sıcaklığını yitirecek, masadan, hissettirmemeye çalışsa da yavaş yavaş uzaklaşacaktı. Çok

içmişti, çok içiyordu. Saçmalamıyordu, sarhoş değildi ama, alkolün etkisi onun gizlemeye çalıştığı bir yanını gene de dışavuruyordu. Yürümeyen bir şeyler vardı. Bunu görmemek olanaksızdı. Böylesi durumlarda gerekli adımları atmak bazen çok zordur bilirsin. Korkarsın. Her şeyden önce kendinden korkarsın, atacağın o adımlardan, o adımların olası sonuçlarından, söyleyebileceklerinden, söyleyemeyeceklerinden, bir insana veremeyeceklerinden korkarsın. Yıllar sonra da anlarsın ki bu sadece bir bencillik, bir kendini koruma çabası belki ama, gene de bir bencillik. O zaman da pişmanlıklarla, pişmanlıklarınla yaşamaman gerektiğini bir kez daha anlarsın...

Mimiko'yla o geceden sonra birkaç kez görüşmeyi denedik, daha önce yapmadığımızı yapıp, onu evimize davet ettik, ister yalnız, ister Lena'yla birlikte gelebileceğini söyledik. Ama o bizden her geçen gün biraz daha çok uzaklaştı, daha doğrusu bize uzak durmayı seçti. Arkadaşlarına, çevresindeki herkese güvenini yitirmişti sanki. Ya da... Ya da kaderi olarak bildiği, kabul ettiği kadının gerçek yüzünü başkalarının görmesini istememişti. Aradan uzun süre, hani ne derler, iş işten geçtikten sonra öğrenecektik. Bu güzel, alımlı, istediği her erkeği, müthiş cinsel çekiciliğiyle kolaylıkla etkileyebileceğini bilen, bu özelliğiyle birçok insana aykırı gelebilecek daha birçok ilişkiyi denediğinden, göze aldığından kuşku duymadığım kadının başından, ayrıntılarını öğrenemediğimiz iki mutsuz evlilik geçmişti. Bu evliliklerde yabancı ve çok zengin işadamları vardı. Birkaç yıl Lugano'da, birkaç yıl Korfu'da, birkaç yıl da İskenderun'da yaşamıştı. Ünlü bir mebusla uzun süreli bir metres hayatı yaşadığı da söyleniyordu. Ama bunlar, tüm bunlar birer rivayetti sadece. İnsan, onunla birlikte, dans etmeyi de, içki içmeyi de, geceleri de ilk yaşadığı duygusuna kapılıyordu. Bir Levanten'di. İtalyancayı da, Fransızca'yı da anadili gibi konuşuyordu. Ailesinin tüm bireylerini genç yaşta kaybetmişti... Bu bilgileri yıllar sonra Mimiko'dan almıştı Bert. Yıllar sonra, Park Otel'de bir çay içmek için oturdukları bir akşam vaktinde... Bir arkadaşlığı, gerçek bir arkadaşlığı yakalayabildikleri tek akşam olmuştu sanki bu. O anlarda, nereye gelip, nereye

gelemediklerini, gelemedikleri yerlerde de neleri kaybettiklerini daha iyi görmüşlerdi bence. Berti'nin bana o akşamı, gizleyemediği, gizlemek istemediği bir pişmanlıkla, dahası, bir utançla anlatmasını başka türlü açıklayamıyorum. O akşamı konuşurken yanıtlayamadığımız bir soru daha vardı. Ne olmuştu da böyle bir kadın Mimiko gibi bir adamla evlenmek istemiş, birlikte yaşamayı seçmişti? Berti'nin öğrendiklerine bakılacak olursa Casa d'Italia'da tanışmışlardı. Tanıştıkları akşam Tepebaşı'nda bir lokantada yemek yemişler, içki içmişler. Mimiko sigarayı ilk kez orada denemiş, Lena'yı çok güldürmüştü. Sonra Büyükkada'da denize gitmişler. Sıcak bir sonbahar günüymüş. Birbirlerine o günün hayatlarının en güzel, en özlenmiş günlerinden birini yaşadıklarını söylemişler. Sonra da lunaparka gitmişler. Lena, Mimiko'ya orada evlenme teklif etmiş. Ailesi yokmuş, hiç kimsesi yokmuş. Onları birbirlerine en çok bu yalnızlıkları, terk edilmişlikleri yaklaştırmış. Sade bir törenle evlenmişler. Törende birkaç komşu ile bir yerlerde kaybolmuş birkaç akraba varmış. Hiç kimsenin aklına o günlerde Lena'nın Yahudi olmadığı gerçeği gelmemiş... Onlar da, oradaki insanlar da daha başka gerçeklerin çekiciliğine kapılmış, bizim aradan yıllar geçtikten sonra birbirimize sordüğümüz soruyu sormuşlardı mutlaka. Ne olmuştu da Lena gibi bir kadın Mimiko'yla evlenmeyi göze almıştı? Birine sığınma, bir yerlerde dinlenme, soluk alma isteğiydi bu belki de. Dahası başka ihtimaller de vardı elbet. Kaçmak, birilerine bir şeyleri kanıtlamak ya da yasak bir ilişkiyi daha kolay sürdürebilmek için bir kılıf... Birçok ihtimal söz konusuydu bu ilişkide evet, birçok ihtimal. Sonunda hepimizin beklediği oldu. Lena, 'ou fotoğrafın çekilmesinen iki yıl kadar sonra Mimiko'yu terk etti. Üstelik ardında hiçbir not, hiçbir açıklama bırakmadan. Gündelik hayatın akışı içinde, geldiği gibi, birdenbire, durup dururken çekti gitti anlayacağın. Bizim için doğal, beklenen bir gelişmeydi. Hoş bu ilişkiyi, daha başka birçok insan gibi, biz de uzaktan, sesimizi fazla çıkarmadan izlemekle yetinmiştik. Bazı ayrıntıları kaçırmamız mümkündü bu yüzden. Ama garip bir duygu, belki de bu ilişkiye bir türlü inanamamız bizi bu gelişmeye çoktan hazırlamıştı. Gene de çok

üzülmüştük. Mimiko'nun bu durumu, bizim kadar kolay kabullenemeyeceğini çok iyi biliyorduk çünkü. Evliliğine, yaşadığı beraberliğe, tüm korkularına rağmen çok büyük bir umutla başlamıştı. Lena'nın kendisini terk ettiğine belki de bu yüzden inanmadı, inanmak istemedi. Hep bir yerlere, 'hayati bir meseleyi' çözmek için gittiği, bu 'meseleyi' çözer çözmez de evine mutlaka döneceği düşüncesiyle avuttu kendisini. Daha da ileriye gitti. Bu yalanını kendisi için bir gerçeğe dönüştürdü. Buna mecburdu belki de. Hayata o günlerde ancak böyle bağlanması, bağlanabilmesi mümkündü sanki. O günlerde onu yalnız bırakmamaya çalıştık. Ne var ki bu sefer de o bizi istemedi. Bu duygusunu hiçbir zaman açık açık ifade etmedi ama, her hareketiyle anlatmaya, hissettirmeye çalıştı. Güvenlerini yitirdiği, artık güvenemediği insanların kendisini bu haliyle görmeye hakları olmadığını düşünmüştü sanırım. Geç kalmışlığımız, tüm geç kalmalarımız yüzünden bizi cezalandırıyordu. Bizi bu acısına ortak etmeyerek cezalandırıyordu. Cezalandırılacak birilerine onun da ihtiyacı vardı. Bunu şimdi biraz daha iyi anlıyorum. Yalnızlığını sevmeye, yalnızlığı içinde bir başka insanı bulmaya da başlamıştı ama galiba aynı zamanda. Kekemeliğinden bütünüyle kurtulduğu, arındığı günlerdi. Her geçen gün biraz daha az konuştu zaten, suskunluğuna zaman geçtikçe daha fazla gömüldü. Kendine göre bir bilgelige ulaşma yolundaydı... Bir süre sonra da bağlarımız tamamen koptu. Bize uygun görülen rolü, yine sessizce kabul etmiştik. Yine sessizce... Mücadele etmeden, daha önce birçok kez yaptığımız gibi... Sonradan, çok uzun bir zaman sonra yaşadığı, başkalarını tanık ettiği o yalnızlık törenini, o meşhur sessizliğimizle bile seyredemedik bu yüzden. O günlerde içine gittikçe kapandı... Görebildiğimiz sadece bu kadardı... Bizden, eski, bir yerlerde bırakmak istediği çevresinden ayrı kaldığı günlerdeyse evinden giderek daha az çıkmaya başlamış. Lena'yla ilk kez yemek yedikleri o lokantaya gidermiş arada sırada. Yine iki dirhem bir çekirdek, önemli bir davete gidiyormuşçasına. Önceden iki kişilik bir rezervasyon yaptırır, masayı ona göre hazırlatır, belki gelir diye karısını, sevgili Lena'sını, hayatı boyunca bağlı kaldığı kadını beklemeye koyulur-

muş. Bir süre sonra da yemeğini törenin gereklerine göre yavaş yavaş yemeye başlar, garsonlara beklediği kadının geciktiğini, ancak her an gelebileceğini, yemeğe, bir gecikme durumunda, erken gelenin başlayabileceği konusunda daha önce anlaştıklarını, servisi bu yüzden kaldırmamaları gerektiğini söylermiş. Yemeğini bitirdikten sonra da her şey yolundaymışçasına kalkar, şef garsona teşekkür eder, tüm nezaketiyle yemekleri çok beğendiğini söyler, yeniden geleceğini, geleceklerini belirtirmiş. Bu alışkanlık anlayabildiğim kadarıyla yıllar boyunca sürmüştü. Garsonlar da zamanla, kendilerine yetecek kadarını anlamışlar. Günün birinde, tesadüfen gittiğimiz o lokantada, o görmediğimiz Mimiko'yu, bu yemek töreniyle, 'tesadüfen' anlatan Muhittin Bey de bu oyundaki rolünü almış. Oyunun sadece sözcükleri değişmiş demek ki ya da bir yerden sonra, sözcüklere bile gerek kalmamış. Mimiko'yu en çok orada sevmişlerdi bence. Orada, o yalanın oyununda... Tesadüfen dedim sana. Gerçekten de bir tesadüftü. Dünya küçüktür derler ya... Hani o eski İstanbullu dediklerinden, görmüş geçirmiş, tatlı bir ihtiyardı Muhittin Bey. Uzun boyu, kalın çerçeveli gözlükleri, yavaş yavaş, tane tane konuşmasıyla kendine has bir asaleti, bir duruşu vardı. Hayatın keyfini sürmeyi, uzun yıllar süren acılardan, sıkıntılardan sonra öğrenmiş bir insan görünümündeydi. Bakışlarıyla konuşuyordu, bakışlarıyla, karşısındaki insanda nasıl bir insanın saklandığını görüyor gibiydi sanki. Asaleti de en çok buradan kaynaklanıyordu galiba. Olağanüstü bir oyun karakteri olabilirdi. Bana bir filmdeki bir adamı hatırlatmıştı da ondan böyle düşünmüştüm herhalde. Filmi hatırlayamıyorum. Hatırladığım sadece o adam, o adamla insanı çok farklı bir dünyaya sürükleyen o bakışlar... O adam da hayat karşısındaki birçok sorunu çözmüş gibiydi, her görüntünün keyfini sürdüğü duygusunu yaşatıyordu bir başkasına. Biraz ürkütücü, biraz da aşağılayıcı bir tavırdı bu ama, çok etkileyiciydi. Muhittin Bey'in tavırlarında bir aşağılayıcılık yoktu. O, tam aksine, nezaketiyle çarpıyordu insanı. Hareketleri, yürüyüşü son derece ölçülüydü, çevresindekilerde, hani ne derler, sanki bir seyretme isteği uyandırıyor. Yemek yerken yanımıza yaklaşmış, bizim

‘onlardan’ olduğumuzu anladığı için, özür dileyerek, çok eski bir anısını anlatmak istediğini söylemişti. Bir seyirci olarak, pek az oyunda bu kadar heyecanlandığımı hatırlıyorum. Uzun, çok uzun bir hikâyeydi anlattığı. Tanıdığımız, hem de çok iyi tanıdığımız bir insanın, Mimiko’nun hikâyesi... Onun o lokantada yaşadıklarını işte böyle öğrendik. O lokantada, tanık olmanın çok ötesinde bir yere geçebilmiş bir insanın bize aktardığı, her biri bir başka ayrıntıyla anlam kazanan görüntülerin yardımıyla... Eski, çok eski bir dost, beklemediğimiz bir zamanda yanımıza gelmişti. Meğerse aynı masada oturuyormuşuz. Geldiğinde hep bu masayı seçmiş. Muhittin Bey, uzun süredir anlatmak istediği bir hikâyeyi en nihayet ‘doğru’ insanlara, istediği insanlara anlatabilme olanağını bulduğunu söylemişti. O akşam, oradaki son akşamıydı. Uzun yıllar çalışmış, sayısız insan tanımış, sonra da kendi köşesine çekilmeye karar vermişti. Her şey bu kadar basitti, bu kadar sıradandı işte. Her şey değişiyor ya da değişiyormuş, başkalarında, başka hayatlar buluyormuş gibi görünüyordu üstüne üstlük. Sadece kendisi değil, yemekler, lokantaya gelenler, lokantayı o lokanta yapan o sesler ile o kokular da değişmişti. Bu da onun yaşında doğaldı, onun yaşındaki herkesin yaşayabileceği, istese de istemese de yaşamaya mecbur kalacağı bir duyguydu. Ne var ki bu gerçeğin farkına varmak, yalnızlığını, yıllarını verdiği, bıraktığı bu yerde, kendisini yabancı hissetmesini engellemiyordu. Yıllardır kullanılan bazı tabaklardaki küçük çatlakların hikâyesini yalnızca o biliyordu örneğin, o eski şarap kadehlerinin tümünün kırıldığını, ikili masalarda oturan o sevgilileri, bu lokantaya sık sık gelen, daha sonra da kocası tarafından bıçaklanarak öldürülen kadının hikâyesini yalnızca o biliyordu. Ama şimdi paylaşma zamanıydı. Paylaşma... Olanakların, koşulların elverdiğince elbette. Hayatın, aradaki zaman farkının, insanların bırakabildiğince... Emirgân’da, kendisi gibi yaşlı kız kardeşiyle, bakımsız, her tarafıyla dökülen, buna karşın hiçbir zaman yıkılmayacak hatıralarla dolu deniz manzaralı evinde gece gündüz yaşayacağı için çok mutluydu... Bize Mimiko’dan yabancı, bir eski dost, unutamadığı bir insan olarak söz etmişti. Kendisini tanıdığımıza ihtimal

vermeksizin. Ama bana sorarsan gösterdiğinden fazlasını biliyordun, hem de çok fazlasını. Hikâyesini, tüm acılarıyla, tüm insanlarıyla anlatmıştı bence kendisine Mimiko, sadece Lena'yı değil, tüm arkadaşlarını, terk edenlerini, ihanet edenlerini de anlatmıştı. Günün birinde buraya gelecektiniz, sizinle er ya da geç bunları konuşacaktık der gibi bir hayli vardı anlayacağın. 'Bunca zamandır neden burada kaldım sanıyorsunuz? Sizi bekliyordum...' der, demek ister gibi bir hali... Tıpkı o esrarlı, insanı çok derinden etkileyen, biraz da ürperten hikâyelerde olduğu gibi... Sizi bekliyordum... Biz de bilmeden oturduğumuz o masada bir zamanlar yaşanmış olanların hikâyesini böylesi bir duyguyla dinlemiştik zaten. O masada, zamanın neresinde kaldığımızı bilmeksizin. Mimiko'yu tanıdığımızı söylemeye belki de o suçluluk duygusu yüzünden cesaret edememiştik. Öylesi daha doğruydum sanki. Mimiko o akşam, orada, tam isteyebileceği gibi yaşamıştı, yaşatılmıştı. Öldükten çok ama çok sonra... Dört ya da beş yıl geçmişti galiba aradan. Şimdi tam olarak hatırlayamıyorum. O akşam da hatırlayamamıştım. O akşam, istediğim halde, birçok ayrıntıyı hatırlayamamış, yerli yerine koyamamıştım zaten. Hatırlayabildiğim, günün birinde, gazetedeki küçük bir ölüm ilanından öldüğünü öğrendiğimizdi. Birçok insanın gözünden kaçabilecek küçücük bir ölüm ilanı... Ben her gün gazetede, bıkmadan, usanmadan ölüm ilanlarına bakarım bilir misin?.. İlanı kimin verdiği belli değildi. Sadece 'bir dostu' deniyordu. Cenaze töreni yapılmıştı. İlan Mimiko'nun vasiyeti üzerine törenden sonra verilmişti. Bu dostun kim olduğunu hiçbir zaman öğrenemedik...

Haber Berti'yi çok derinden etkilemişti... O gün beni çocukluk yıllarını yaşadıkları Tozkooporan'a, misket oynadıkları sokaklara götürdü. Mimiko'nun bu oyundaki 'müthiş' ustalığından söz etti, o sokakları, herkesin o eski sokakları gibi bambaşka sokaklar yapan o çocukları anlatırken. Herkes misketlerini bir yerlerde, o sokaklarda bırakmıştı... Mimiko bu işin ustasıydı evet. O sokaklarda o günlerde hiç kimse, bu oyunda onunla boy ölçüşememişti. Onun hayatında eriştiği, erişebildiği, daha da önemlisi keyfini sürebildiği ender ustalıklarından biriydi bu. Saatlerini verirdi bu

yüzden o oyunlara. Uzun, çok uzun saatlerini... Annesinin hoşnutsuzluğuna, uyarılarına kulak asmadan. Rivayete göre torbalar dolusu misketi vardı. Ama o, bunun hep abartıldığını söyledi. Dünyanın bütün misketlerini toplamak mümkün müydü, bir çocuğun çocukluğu ya da çocukluğunu bırakmak istemeyen bir insanın hayatı yeter miydi bu rüyayı gerçekleştirmeye? Küçük hazinesiyle yalnızken çok mutlu olurdu Mimiko. Onun için her misketin ayrı bir rengi, bir ışığı vardı. Tüm bunları o yasak bölgeye kabul edilmiş tek sırdaşı olarak öylesine iyi hatırlatıyordu ki. Misketlerin çağırdığı, farklı, uzak bir dünya. Ya da dünyasını bir miskette, cebinde taşıyabilmek... Tıpkı masallardaki gibi... Ama bu kez kendi masalını doğurarak... Kendi masalını... Yaşanan, yaşanması gereken dünyayı, günleri, en azından bir süreliğine hepten unutabilecek kadar... Bir akşam, okuldan çıktıktan sonra arkadaşlarıyla gene misket oynamaya dalmış. Dalış o dalış. Zaman geçmiş. Hava kararmak üzereymiş. Madam Viktorya bunun üzerine telaşla sokağa fırlamış. Oğlunu evlerinin iki sokak ilerisinde, Berti'nin deyişiyle, 'uzun sürecek partiler için tercih ettiği o sotalı yer'de eliyle koymuşçasına bulmuş. Kulağından tuttuğu gibi eve götürmüş.

Ustalığıyla boy ölçüşemeyen ya da onunla ustalığını seyretmek için oynayan mahalle arkadaşlarının önünde. Tam da çok şık bir vuruş yapmaya hazırlanırken. 'Kafakarışına' oynuyorlarmış. Bu gecikme Madam Viktorya'yı gerçekten çok kızdırmış. O akşam onun pek seyrek de olsa kendini gösteren o öfkesinin sonuçlarını yaşamak gerekmiş. Ashında sakın, hatta yumuşak bir insan olarak bilinirmiş ama, bu zamanlarında hiç kimse karşısında duramazmış. Kendini, sevdikleriyle birlikte korumanın yollarından biriydi bence burada seçilen. Ayakta kalmak o kadar kolay mı? Zorlu bir mücadelenin, insanı, yıllar geçtikçe istemediği yerlere getirmesi de var. Yargılamadan önce anlamaya çalışıyorum gördüğün gibi ama, öfkesini oğlundan çıkarmakta haklı mıydı, haksız mı, hâlâ karar veremiyorum. Mimiko o akşam sadece arkadaşlarının önünde rezil olmakla kalmamış, tüm misketlerini 'kaybetmiş' çünkü. Madam Viktorya, eve döndüklerinde, çekici eline al-

dığı gibi, misketleri bir bir kırmış. Günün birinde kayınvalideme bunu yaptığı için, büyük bir pişmanlık duyduğunu söylemiş. Uzun yıllar geçmişti aradan. Herkes kendine göre, biraz daha büyümüştü elbet. 'Küçük bir cinayet'ti işlediği. Buna inanıyordu. Kendisini affetmeyi başaramayacaktı... Ama onca zaman sonra bir utanç, bir vicdan azabı neye yarar?.. O akşamdan sonra hiç misket oynamamış Mirmiko, hiçbir misketi ışığa tutmamış, hiçbir misketin sesini duymak istememiş. Berti'ye göre onu hayata küstüren en önemli olaylardan biriydi bu. İçine kapanmasına neden olan en önemli olaylardan biri... O, misketlerini yitirirken, küçük dünyasını, küçük sığınağını da yitirmişti sanki... Bisikletçi Hristo'nun dükkânından da geçtik o gün. Bir bodrum katında, salaş, kir pas içinde bir dükkândı, yerinde bir hurdacı vardı. Bu konuda bir şey anlatmasına gerek yoktu. Anlamıştım, yaşanmış olabilecekleri tahmin etmiştim en azından... İşte böyle... Sana daha önce de dediğim gibi birçok insan onu hafiften geri zekâlı ya da zarrarsız bir deli olarak gördü. Birçok insana göre korkak, zayıf karakterli biriydi. Buna göreyse sadece bir uyumsuzdu, içinde yaşadığı toplumda gerçek yerini bulamamış, derdini anlatamamış bir insandı. Sürünün içinde kalmayı tercih edenler ya da kalmaktan başka türlüünü yapamayanlar, kendilerinden biraz farklı gördüklerini bir yerlere yerleştirmekte hep zorlanırlar biliyorsun. Sorun basitti oysa bana sorarsan, hem de sanıldığından çok daha basit. Sihirli bir elden söz etmiştim sana hatırlıyor musun? Sihirli bir el, sıcacık bir elin dokunuşuyla değişebilecek bir dünya, evet. Bunun önemini yakın çevresindeki hiç kimse göremedi, anlayamadı ne yazık ki. En yakın arkadaşları bile, Berti bile. Ceni'yle bu konuyu hiç konuşamadık. O da benim hissettiklerimi hissetmişti mutlaka. Ama o günlerde herkes kendi sorunlarında, kendi insanlarındaydı. Başkalarına çoğu kez uzak, gereğinden çok daha uzak kalıyorduk öylesi zamanlarda... Gereğinden çok daha uzak... Madam Viktorya da durumun farkında olmalıydı. Oğlunun evlenmesini, kendisine uygun bir kız bulmasını bu kadar çok istemesini başka türlü açıklamak mümkün değildi. Cinselliğin o korkunç geceleri, hafta sonlarını o yalnızlıklarda yaşan-

maz kılan cehennemi... Nasıl da kötülük, nasıl da acımasızlık hâkimdir böylesi zamanlarda insan ilişkilerine... Güvenilir bir kadının varlığı evet... Bir anne bunu hissedebilirdi. Hoş o da o misketleri parçalarken o korunaklı dünyayı parçalamıştı biraz. Ama insanlar, tüm olumsuzluklara karşın, bir yerden sonra birbirlerine sığınmaktan başka çareleri kalmadığını da anlıyorlardı. Tüm kırılganlıklara, yaralanmalara karşın, başka bir insana, insanlara doğru, kolay kolay gidemiyordun... Mimiko'nun çıkmazı, sadece kendisine değil, misketlerine de sahip çıkacak bir kadın aramasındaydı belki. O, böyle bir kadının olmadığını, özellikle de onun gibi bir insan için olamayacağı gerçeğini hiçbir zaman kabullenmemişti ne yazık ki. Rüyası bu dünyanın rüyası değildi kısacası. Kadınların bu konularda acımasız, duyarsız olduklarını söyleyebilirsin, karşı çıkmam. Ama her insanın kendini bir şekilde korumaya ihtiyaç duyduğunu da unutmaman gerekiyor... Korumak ya da korunmaya çalışmak... Madam Viktorya oğlu için elinden geleni, yetenekleri ölçüsünde yapmış ama çok vakitsiz ölmüş. Mimiko'nun tüm yaşananlara karşın hayatındaki en güvenilir sığınağını yitirmesi demekmiş bu elbet. Bir sabah çok erken bir saatte çıkmış Bertilerin kapısını. Gözleri dolu doluymuş, sesi, dudakları titriyormuş, biraz da şaşkınmış. Kapıyı açan Jak Baba'ya, 'Annem gitti' demiş, der demez de telaşla oradan ayrılmış. Annem gitti... Hepsi bu kadarmış. Olanı biteni hemen anlayamamış Jak Baba ama, çok kötü bir şeylerin kokusunu almış. Ev halkını uyandırmış, haberi vermiş. Apar topar Mimikolara gitmişler. Kapıyı açtığında çaresizliğini, annesinin çok uzaklara gittiğini dile getiren hareketler yapmış Mimiko, tek bir kelime bile söylememiş. Yatak odasına seğirtmişler. Madam Viktorya yatağında cansız yatıyormuş. Yaklaşmışlar. Kayınvalidem fark etmiş. Berti'ye göstermiş. Madam Viktorya'nın yanaklarında iki kocaman gözyaşı varmış. Kurumaya yüz tutmuş iki damla... 'Gitmek' o kadar da kolay olmamıştı demek ki. Ölmeden önce çok acı çektiğinden mi ağlamıştı Madam Viktorya, oğlunu yalnız, savunmasız bırakacağını düşündüğünden, hissettiğinden mi?.. Bunu hiç kimse bilemez. Ama ben bu ihtimallerin ikincisine daha çok inanmak isti-

yorum. O gün orada kalmak istediği halde kalamamış Berti. Mimiko'nun yalnız kalmayı tercih ettiği duygusuna kapılmış. Bu tercih, bu ölümü izleyen günlerde de hep yapılmıştı. Taşların yeni yerlerine oturmaları gerekiyordu. Bunu o günlerde herkes anlamış. Gündelik hayatın o zorunlu gidişlerinde gelişlerinde pek bir değişen olmamış zaten. Mimiko Hahambaşılık'taki muhasebe bölümündeki işine devam etmiş, bir süre sonra da birkaç küçük şirketin defterini tutmaya çalışmış. Bir süre sonra... Paraya biraz daha fazla ihtiyaç duyduğu günlerde... Annesinin eksikliğini hep hissetmiş, birçok yalnız gibi o da, kendisine o şefkati, o sıcaklığı verecek o kadını, o sevgiliyi beklemiş. Sabırla, hiç kimseyi rahatsız etmeden yaşamaya çalışarak... Sonra da günün birinde Lena geldi... Lena, yaşattığı tüm korkulara karşın bir rüyaydı gene de onun için. O kadın, o sevgili değildi belki ama, bir rüyaydı, beklenmedik bir rüyaydı işte. Bu rüyadan hiç uyanmak istemeyişinin nedeni de buydu galiba. Farklılığın bedelini ödemek kimin için kolay oldu ki?.. Hikâyenin 'son bölümüyse Muhittin Bey'deydi... Lokanta, el değiştirdiği için, bir ara kapalı kalmış. Mimiko'nun rüyasıyla en önemli bağlarının koparılması demekmiş bu. Buna misketlerini bir kez daha kaybetmek de diyebilirsin. Misketlerini bir kez daha kaybetmek... Yıllar sonra, beden gücünü iyiden iyiye yitirdiği bir zamanda... Bu gelişme üzerine çevresindekilerden giderek uzaklaşmaya başlamış Mimiko, o oyunundan yoksun kalarak yaşamının anlamsızlığını her geçen gün biraz daha çok düşünmeye başlamış. Yavaş yavaş örmüş duvarlarını. Muhittin Bey o duvarları son zamanlarına kadar aşabilen ender insanlardanmış. Onu evinde birkaç kez ziyaret etmiş. Bir gün müjdeyi vermek, lokantanın yeniden açılacağını bildirmek için ziyaretine gitmiş. Açılışın şeref konuğu olacaktı, masası hazırды... Gülümsemiş Mimiko. Yıllar, çok uzun yıllar sonra ilk kez gülümsemiş. Ancak çok bitkin görünüyormuş. Ölümün yakınlarında dolaştığını söylemiş... Son gecesinde yanındaymış Muhittin Bey. Ölmeden çok kısa bir süre önce, bir tek kendisine askerdayken şiddetli bir tokat atarak, sağ kulağının sağır olmasına neden olan o çavuşu affedemediğini, diğerlerinin kendisi için ellerinden geleni yaptıklarına

inandığını söylemiş. Askerde yaşadığı bu olayı hiçbirimiz bilmiyorduk. Ne Berti ne ben ne de bir başka yakınımız... Hiçbirimiz... Bana sorarsan Madam Viktorya bile bilmiyordu. Daha da ilginç, sağ kulağının sağır olduğunu hiçbirimize söylememişti, hiçbirimize hissettirmemişti. Giderayak bu gerçeği birisinin bilmesini istemişti, hepsu bu..." Hikâyenin sonlarındaydık. Susmuştuk. Kısa bir sessizlikten sonra bana dönüp, "Keşke onu tanısaydın" demişti Jülyet. "Artık tanıyorum" demiştim. Gülümsemişti. Gözleri yaşarmıştı hafiften. Benciliklerle gelen pişmanlıkların hikâyesini daha önce de anlamaya, elimden geldiğince anlatmaya çalışmıştım. Biliyordum. Böylesi durumlarda kendisine dönmekle anlam kazanan birçok anı, görüntü, daha da önemlisi kaçış denemesi vardı. Yaşanamayan, bir insana yaşatılamayan, onca hayale karşın verilemeyen hikâyeler... O fotoğrafın gizlediği, Jülyet'in bana, ayırdına vararak ya da varmayarak aktarmadığı daha birçok duygunun varlığına bu yüzden inanmak istiyorum. Berti'nin Mimiko'nun misket oynamadaki ustalığını bu kadar önemsemesinin nedeni neydi örneğin, Jülyet'in Moris'le Büyükkada'daki o kahvede konuşamayışının ardında hangi anlatılamayan kaygıları arayabilirdik? Lena o fotoğrafa, o gecenin fotoğrafına anlatıldığında uzak kalmış mıydı gerçekten? Mimiko, o elbise provalarında, farklı sevinçlere, umutlara hazırlanan o kadınları, o yalnızlık gecelerinde nereye koymuştu? Her şey bir hayatın yaşanmış gibi gösterilmek istenmesinden kaynaklanıyor belki de kim bilir. Kimi insanları ya da aslına bakılacak olursa bir tek insanı kaybetme korkusu... Jülyet'in o fotoğraftan yola çıkarak bana getirdiği hikâyenin değerini bugün çok daha iyi anlıyorum. Varsın bazı gerçekler gizlenmiş ya da küçük yalanlarla süslenmiş, beslenmiş olsun. Yalanların da bir yerden sonra savunulabileceğini söylemiştik ya...

Yalanlar da bir yerden sonra savunulabilirdi, evet. Yalanlar da yalanlarımız da... Ceni o mektupta mutlu bir kadın olduğunu söyleyebilir, Mimiko o yemek törenlerini göze alabilir, Jülyet Tepebaşı'ndaki o lokontaya Berti'yle 'tesadüfen' gittiğini söyleyebilir miydi yoksa?..

Babalar, kızlar ve söylenemeyen şarkılar

1

Madam Eleni'yi en son ne zaman, nerede, hangi pencerenin ardından görmüştüm?.. En son ne zaman bir insana uzaktan, sadece uzaktan dokunabilmenin acısını yaşamıştım?.. Dün mü, birkaç saat önce mi, sekiz, on, yirmi altı yıl önce mi?.. Yoksa... O hikâyelerin ardından, o küçük olasılıkları tüm kayıplara karşın umut etmeyi sürdürerek, dahası geriye dönmeme tehlikesini göze alarak gitmeye, kendimi zaman zaman zorunlu hissettiğimi kabul etmem gerekiyor artık. O ölüm dehlizine ben de inmek istemiştım... İn-mek, daha derine inmek demiştım kendime. İn-mek, daha derine inmek... O uçsuz bucaksız karanlıkta keşfedilebilecek hayat, kimin hayatıydı, hangi karanlığında ama?.. O utku, hangi ölümün akrabasıydı?.. Karanlıklar ülkesinde birileri, birbirlerini hep bekliyordu, hep beklemişti galiba. Birileri, birilerini o ötcü hayat için hep beklemişti, hep bekleyecek ya da bekliyor görünecekti... Sorun, asıl sorun oraya gitme niyetinde kalmakta, sadece gitme niyetinde kalmaktaydı, o adımı atamamakta, kendi kıyısının dışında birkıyıya inanamamaktaydı... Oyunlar, tüm kalmalara karşın başka şarkılar için, şarkıların sık sık yalan söylediğini bildiğimiz halde sürdürülebiliyor, hayat adına savunulur kılınabiliyor yine de. Oyunlar, adlarını her zaman koyamadığımız, sonuna kadar, gereğince izleme, sorgulama yürekliliğini gösteremediğimiz oyunlar elbet. Sorgulama, sonuna kadar, gereğince izleme yürekliliğini gösteremediğimiz oyunlar... Başka sözcükler ya da sadece kimi ayrıntılarıyla hatırlamak istediğimiz, derinlikleriyle bizde kalan görüntüler için... Hiç bitmeyen, bitmiş gibi görünen, ama günün birinde yeniden başlayan ilişkiler için... Günün birinde yeniden doğurulabilen hayaller için... Hayal kahramanlarımız için... İstesek de istemesek de... Bu oyunların, o ölüm dehlizinde yaşadığına hep inanmak istediğimiz o insanla anlam kazanan o hikâyenin ya da o öte hayatın, Madam Eleni'yle doğrudan doğruya bir ilgisi yok belki. Geride bıraktığım, yaşamam gerektiğince yaşayamadığım ha-

yatları, insanları, ilişkileri, kendime, her anıya yolculuğumda 'durmaksızın' anımsatmak istiyorum belki de böyle yaparak. Durmaksızın anımsamak evet, geçmiş ile yaşadığım günler arasında, hiçbir gerçek sınır olmadığını düşünebilmek... Günün birinde o adamı atabilmek, en azından atabileceğime inanmak için mi?.. Belki, Madam Eleni'ye de işte en çok o adımı, atılamayan o adımı düşündüğümde anımsıyorum zaten. Hikâyenin başladığı yer burası sanırım. Bu yer ya da bu çizgi... Burası ya da o yeri besleyen, anlamını o yerde bulan birkaç fotoğraf... Beni, daha önce birçok hikâyeye götüren o eski apartmanın aydınlığını yeniden anımsayabilirim örneğin bu aşamada. O aydınlığı yaşatanlar farklı zamanlarda, ülkelerde ya da yazgılarda artık. Farklı zamanlarda, farklı ülkelerde, farklı yazgılarda... Tıpkı o ağır yemek kokusunun sindiği, her şeyin, sevginin, nefretin, hayal kırıklıklarının, yoksunluklarının, cinselliklerin bile iç içe yaşandığı o odanın havasını solumamak için, bambaşka bir hayata doğru ilerlemeyi, belki de o adımı atmayı göze alan Şükran gibi... Tıpkı o hayatların kıyısında yaşayan, kendilerini insanlarına dilediklerince duyuramayan öteki insanlar gibi... Beklemediğim bir zamanda, daha birçok hikâyeye doğru yol almamı sağlayabilecek, henüz dokunulmamış bazı ayrıntıları, nesneleri bir yerlerinde hâlâ yaşatan, gizleyen bir apartmandı yaşadıkları. Orada ben de yaşamıştım, o sesleri, o adımları kendime göre ben de anlamlandırmaya çalışmıştım. O sesler bazı akşam vakitlerinde beni hâlâ o hayatlara çağırır. Onlar bir kapının 'kendi' kapılarının arkasındaydılar... Sonra kokular vardı... İspanaklı kuru fasulyenin ya da tavada pişen balığın kokusu kapıya kadar gelmişti. Eve o gün temizlikçi kadının geldiğiniyse parkelelere sinen cila kokusundan anlamak mümkündü. Cila o parkelere eski bir ipek çorapla sürülürdü. Artık kullanılamayan bir çorabın yeni bir yerde yaşarlık kazanması demekti bu. O cila kokusunun bende biraz da bir cinsellik çağrışımı uyandırması bu ayrıntıya bağlanabilir miydi? Neden olmasın? O günlerde de, başka kaçışlar için, başka çağrıların içimizde uyandırdıklarıyla, açıklamaya çalışmadan yaşadığımız, kendimize göre taşıdığımız öyle çok duygu vardı ki... Parlatma işlemi, kuru, yumuşak bir bezle yapılmalıydı.

Ayaklarımızın altında bez, yeni cilalanmış parkenin üzerinde dans ederek yürümemizden çok hoşlanırdı Madam Matilda. Bundan Madam Floridis de hoşlanırdı. Ama o, sadece Sandra'yla birlikte dans etmemizi seyretmekle yetinmez, bize hareketlerimizi hızlandırmak için, tüm esnekliğiyle, şarkı söyleyerek katılırdı. İlk 'figürlerimi' orada öğrenmiştim sanırım. 'Twist', sadece zamana uygun olduğu için değil, amaca da en iyi şekilde hizmet ettiği için en çok tercih edilen, yinelenen danstı. O akşamlarda Sandra çok güzel, Madam Floridis ise tüm yaşadıklarına karşın hayat doluydu. Ama tüm bunlar bambaşka bir hikâyede kaldı, bambaşka bir apartmanda, bambaşka bir hikâye için yaşanmak, paylaşılacak istenmişti... Madam Matilda'nın Kervan Sineması'ndaki Türk film-leriyle, Zeki Müren'in şarkılarıyla, sabahları temizlik, yemek yaparken, o hantal pikabında dinlediği 45'likleriyle renklenmiş dünyası, çok farklı bir dünyaydı. Kendisini şimdi, o aydınlıktan komşularıyla konuşurken yeniden görür gibi oluyorum. Sabah töreninin ya da hayatının en önemli bölümlerinden biriydi bu. 'Sine- ma'ya yeni gelen film, o gün pişirilen yemekler ya da zamanı geldiğinde, bayram hazırlıkları mutlaka konuşulmalıydı. O filmlerdeki o insanlar, kendilerinden, aralarında yaşayan insanlar gibiydi. Ancak onların başka insanları da vardı. Yaşanan günlerin bir biçimde gündemini dolduran, kimi zaman imrenilen, hayranlık duyulan, ama biraz da kıskanılan insanlarla, zaman zaman, birer kurban olarak seçilen insanlardı bunlar. Birer kurban olarak seçilen insanlar... Herkesin hayatını bir şekilde savunmaya ya da doğrulamaya gereksinimi vardı çünkü. O görüntülerle, bu görüntüleri anlamlandıran o sabah sohbetleri, şehrin çok farklı bir yakasında yaşadığım bu günlerde, bana sadece Madam Matilda'yı değil, artık iyiden iyiye belirsizleşmiş o çehrelerle, hayatı, hayatın bir başka pencereden, bir başka odada yaşamanın savaşını göze alan Şükran'ın buruk gülümsemesini de geri getiriyor bu durumda... Kalın camlı gözlükleri, dalgalı uzun saçları, iri göğüsleri ve kalçalarıyla, "No me estan plazyendo las miradas de esta ijika" (Bu kızın bakışları hoşuma gitmiyor) diyor Madam Matilda Şükran için. Sadece bir eleştiri değil, bir gizli kaygı da var sanki gözlerinde. "Ya

tiene una. Un şoför parase” (Bir sevgilisi bile var. Bir şoför galiba) diyor Madam Çela. Onun bu sözleri biraz da haince, Şükran’ı harcamaya yönelik. “Los vide dos vezes serka del bakkal. Si los afer-ra el padre te cura ke la mata.” (Onları iki kere bakkalın yakınlara gördüm. Babası yakalarsa yemin ederim onu öldürür.) Hüs-nü’nün kızına tutkuyla bağlı olduğunu, onu, ne yaparsa yapsın, bağına basacağını bilmiyor Madam Çela. Yaşadıkları düşünüldüğünde, bir uyumsuzluk hikâyesinin acısını anlayabilecek, hissede-bilecek, bir durumda o aslında. Ama bu iyi niyeti yine de göstermi-yor, göstermemeyi tercih ediyor. Hüsnu gibi yaşayan, yaşamak zo-runda kalan binlerce, on binlerce insana oranla parasal gücünün, buna bağlı olarak da toplumsal konumunun üstünlüğünü öncelik-le kendisine kanıtlamaya gereksinimi var çünkü. “Hiç olmazsa bu kadarı, hiç olmazsa bu kadarı olmalı” diyor sanki kendine. Bu bir yana, yaşayabilmek, mutsuzluğunu bir nebze unutabilmek için bir başkasının felaketini görmek, seyretmek durumunda. Yıllar yılı süren dulluğunun, otuzunu epeyce aştığı halde evlenemeyen kızı-nın acısını, evindeki, örtülmeye çalışılan yıkımı taşımak duru-munda. O küçük hainliği bundan. Dünyanın birçok ikliminde, farklı birçok zamanda tanığı olunabilecek bir görüntü bu hiç kuş-ku yok ki. “Ya se lo dişe al padre” diyor Madam Matilda, “Le dişe ka haga dikkat. Ahora te la yevan, te la kandireyan, i dospues vi-tes ke se hizo putana.” (Babasına söyledim, dikkat etsin dedim. Şimdi onu götürürler, bir güzel kandırırlar, sonra da bir de bakmı-şın ki orospu olmuş.) Madam Matilda, Madam Çela’dan çok daha sevecen elbet. Üstelik onun duygu dünyasını belirlemiş yüzlerce, belki de binlerce film görüntüsü var. Başkalarının küçümsediği, sadece filmlerde olur dediği, gerçekliğinden kuşku duyulabilecek bir gerçekliği savunma adına yadsıdığı hikâyelere, farkına var-maksızın inanmasını sağlayan yüzlerce, binlerce görüntüsü... Ara-dan şimdi yıllar, uzun yıllar geçtikten sonra sorabiliyorum kendi-me: Koşullar farklı, gerçekten farklı olabilseydi, iyi, o filmlere ya-kışır bir senaryo yazarı çıkabilir miydi Madam Matilda’nın içinde gizlenen o kadından? Bunu birçok görüntünün çoktan kaybolduğu bir zamanda kestirebilmem hani nerdeyse olanaksız. Asıl şaşırtı-

cı, daha üzücü olanı, kafasındaki o felaketin günün birinde gerçekleşmesiydi galiba. Yalın, gücünü içteki o fırtınalardan alan bir ön-seziydi bu kuşkusuz. Herkes, bir kez daha, ailelerinin kutsallığını koruma adına, ailelerinin sınırlarından yabancıları geçirmemek için, başka bir ailenin yazgısına yalnızca seyirci kalmayı seçmişti. Başka ailelere uzak kalmayı, hep uzak kalmayı, üstüne üstlük bunu bir erdem bilerek seçmek... Bir yerden sonra ne kadar yalnız, sanıldığının tam aksine ne kadar korunmasız kalındığının ayırdına varmaksızın... Tüm bunlar birer gerçektir, o zaman için de, başka zamanlar için de belirleyici birer gerçektir ama, şimdi, buradan baktığımda, olayların gösterdiği gelişim karşısında, o günlerde herkesin çaresiz kaldığını da düşünüyorum doğrusunu söylemem gerekirse. Bazı bağlantıları gereğince kurabilecek yaşta değildim belki ama, olanları yine de dün yaşanmış gibi hatırlıyorum. Madam Çela'nın gördüğü o adamla, bir pazartesi sabahı, bambaşka bir hayata doğru, kendi gerçek hayatına doğru adımını atacaktı Şükran. Bir pazartesi sabahı... Çevresindeki herkesin sıradan bir haftaya başladığı bir zamanda... Ailesini, insanlarını, giysilerini, çocukluğunun tüm nesnelerini, düşleri için terk etmeyi göze alarak... Yanına kendisinden başka hiçbir şeyi almaksızın... O küçük kapıcı dairesinde, yalın sözcüklerle de kendince bir şiir yakalayabileceği duygusunu şöyle bir uyandıran birkaç sözcük bırakarak... 'Gidiyorum, dönmeyeceğim. Beni affedin, unutmaya çalışın. Çünkü ben de sizi unutmaya çalışacağım...' Şükran'ın, sevgili kızının bıraktığı bu notu hayatı boyunca üzerinde taşımıştı Hüsnü. Bana o küçük kâğıdı gösterdiğinde olayın üzerinden yıllar, çok uzun yıllar geçmişti. O özensin, aceleyle çiziktirilmiş yazı, bir karşı çıkışın yanı sıra, bir yazgıya boyun eğişi, bir kırgınlığı, gizli bir korkuyu da anlatıyordu aslında. Bir sürüklenişin hikâyesiydi Şükran'ınki. Bir sürüklenişin, bir yenilginin, bir yerini bulamamanın hikâyesi... En azından öğrenebildiğimiz, anlayabildiğimiz kadarıyla... Kendisinden çok uzun bir süre, yıllarca haber alınamamıştı. Bir pavyonda çalıştığı yolunda haberler ulaşmıştı sonra o sokağa. Hüsnü elinden geldiğince bu sesin ardından gitmeye, kızının izini sürmeye çalışmış, İstanbul'un payvonlarını kendisini o gece ışıkla-

rında giderek yabancılayarak, içindeki hasreti, küçük de olsa bir umutla dayanılır kılmaya çalışarak dolaşmıştı... Önemli bir yerlerde ilişkisi olduğu izlenimine kapıldığı herkesten kızına ulaşma konusunda kendisine yardım etmelerini, zaman zaman gülünç durumlara düştüğünün ayırdına varmaksızın istemişti... Beklemişti, hep o kapının açılmasını, dilediği gibi, yeni bir salah için açılmasını beklemişti... Günün birinde de gazetede bir haber okumuştuk. Şükran Sirkeci'deki bir otel odasında bir adamla birlikte öldürülmüştü. Adam nişanlısıymış. Yaşanan, bildik bir kıskançlık hikâyesiymiş. Katıl Şükran'ın eski sevgilisiymiş. Verdiği ifadede pişman olmadığını, yaptıklarını bilerek, isteyerek yaptığını söylemiş. Bilerek ve isteyerek. Herkesin huzura, hak ettiği huzura kavuşması için... Hikâye polis raporlarına böyle geçmişti, bir gazete haberinde böyle kalacak, başkalarınca böyle bilinecekti. İç sayfaların birinde yer alan, o insanların, bu hikâyenin kahramanlarının, gerçek seyircilerinin dışında kalan herkes için önemsiz, dahası sıradan sayılabilecek bir haberdi bu. Yazının yanında vesikalık bir fotoğraf vardı. O fotoğrafta o acıyı gizlemek için gülümsüyordu sanki Şükran. O fotoğraf, o ana bakanların mutluluklarını göstermeye çalıştıkları o fotoğraflardan biri gibiydi... Geriye o son odayı, o son adımların atıldığı otel odasını düşlemek kalıyordu. Bir odadan, bir başka odaya... Değişen neydi, değiştirilebilen neydi? Bu sorunun yanıtını aradan uzun, daha da doğrusu birçok zaman geçtikten sonra bir kez daha bulmaya çalışıyorum. Ama aklıma yatak çarşafı haftada bir değiştirilen, birçok kaçışın, yanlış, zamansız, eksik sevişmenin tanıklığını yapan bir odanın görüntüsünden başka bir görüntü gelmiyor. Sirkeci'de salaş bir otel odası... Hepsi bu... Şükran'ın o fotoğraftaki bakışları, Madam Matilda'yı tedirgin eden, başka bir hayata hakkı olduğuna inanan o genç kızın bakışlarından çok farklı bakışlardı. Şimdi, hayatımdan başka insanlar, başka satın alınmaya çalışılmış sevişmeler geçtikten sonra, onun, o günlerdeki bakışlarıyla da, o fotoğraftaki bakışlarıyla da söyleyebildiğinden, söyleyebileceğinden çok daha fazlasını anlatmaya çalıştığımı düşünebiliyorum. Sorun bu bakışlarla dile getirilmek istenenlerin 'yeterince' anlaşılmasında da mı aranmalıydı öy-

leyse? Tanıklığını yaptığım, yapmaya mecbur kaldığım olayları düşündüğümde, bu soruya olumlu bir yanıt vermekten başka türlü-
 lüsünü yapmak gelmiyor içimden. Bu acıyı, tüm iyi niyetinde, tüm
 çabalarına karşın, tüm çaresizliğiyle Hüsnü de kendine göre yaşa-
 mıştı sanırım. O bakışlardaki anlamı, evini, kendisini terk eden
 kızının bakışlarındaki anlamı en iyi yakalayan o olmuştu büyük
 bir olasılıkla. Acısının kaynağında, görülen, ayırdına varılan bir
 gerçeği değiştirememek vardı. Bu durum, kendisini bu olayın öte-
 ki tanıklarının bulunduğu, kalmayı ya da barınmayı seçtiği yer-
 den çok farklı bir yere getiriyordu. Köprüler kimi insanlar tarafın-
 dan hiçbir zaman kurulamamıştı zaten. Hayata karşı direnmenin,
 kendini, o küçük savaşımında daha güçlü bilmenin bir başka biçi-
 miydi bu belki. Tanıklar, o yollar çetinleştikçe, birer seyirciye her
 geçen gün biraz daha çok dönüşür müydü yoksa? Şişli'deki o
 apartmanın tanıkları, seyirciliklerini, başka apartmanlardaki ha-
 yatlarında, birbirlerini zaman geçtikçe daha az arayarak, günün
 birinde de hiç aramayarak göstereceklerdi. Başka gündelik hayat-
 lar, başka yerlerindi, başka insanların sonuça. Başka gündelik
 hayatlar, başka yerlerindi, başka insanların... Başka yerlerin,
 başka insanların... Başka mahallelerde, sokaklarda, kasabalarda
 ya da şehirlerde başkalarıyla yaşandığı, yaşanmak istendiği ya da
 yaşamaya mecbur kalındığı sürece... Şükran'ın o yollarda kaybol-
 ması 'beklenesi'ydi bu durumda. Olay tüm 'sıradanlığıyla' yaşan-
 mıştı. Herkesin bir 'yabancı' vardı sonuça. Herkesin, düşünül-
 müş ya da düşünülmemiş, tanınmış ya da tanınmamış bir 'yaban-
 cısı'... Hüsnü'nün de, o apartmana hayat veren, hayatlarının bir
 döneminde bir arada yaşamak zorunda kalan öteki insanların
 da... Öylesine çok bilinen, öylesine çok işlenmiş, anlatılmak isten-
 miş bir hikâyeydi ki bu aslında...

2

Olayın 'öteki' tanıkları... Onlarla nereye gidebileceğinizi ya da gi-
 demeyeceğinizi hissedebilirdiniz, en azından kendinize söylemek is-
 teyebilirdiniz o adımların ardından. O tanıkların arasında yer alan,

kaçışlarla ilgili hikâyelerin anlamını çok iyi bilen Madam Eleni, tüm bu yaşananlar karşısında neler hissetmişti ama? Bu soruyu yanıtlayabilmem çok zor şimdi. Çok zor, dahası imkânsız. Madam Eleni o günlerde, kendisini görebildiğimizi sandığımız o günlerde, bizden çok uzak bir yerlerdeydi, çok uzak bir yerlerde kalmayı seçmişti çünkü. Bu uzaklık bizden de gelmişti, bizim uzaklığımızın da bir yansımasıydı sanırım. Aradaki fark, onun, çevresindekileri yadsımasında, yadsır görünmesinde, dünyasından içeriye bir yerden sonra almamakta direnmesinde, bizimse, kendisine o adımı atamayışımızda, atma yürekliliğini bir türlü gösteremeyişimizde yatıyordu galiba. Çok yakınıımızda oldukları halde, çok uzağımızda kalmaya hani nerdeyse zorunlu tutulan o insanların hikâyelerindendi onun yaşadığı ve bize yaşattığı... Tanımlamakta her zaman zorlandığımız ya da ancak bazı ilişkilerden, rüyalardan, insanlardan sonra tanımlayabildiğimiz o bölgede yitirdiğimiz hayatlar, anlar, olasılıklar da vardı... O soruyla, o sorunun doğurduğu, bana her zaman için farklı yolları göstermiş, başkalarına, kendime, kendimi belki de hep kandırmak için farklı sözcüklerle daha önce de sorduğum sorular, beni biraz da bu yüzden o gecikmiş zamanda bir kez daha buluyor, birilerine yeniden bağlayabilecekmiş gibi görünüyor şimdi: Aydınlığa bakan o mutfaktan Madam Eleni'yi en son ne zaman, nerede, hangi pencerenin ardından bakmıştım? Görüldüğü kadar çıplak mıydı, çıplak olmayı başarabilmiş miydi o, o akşamlarda?.. Dilediğimce giremediğim, giremediğim için de bende aslındakinden çok farklı bir yol izleyen bu hikâyede, en son ne zaman, duraksamalarla, kuşkuyla, daha da önemlisi, zamanın akışında, eksiklikleriyle içimizde büyüyen o hikâyelerdeki gibi, el yordamıyla ilerlemeye çalışmıştım? Bir hikâyede el yordamıyla ilerlemeye çalışmak... Madam Roza bu yolda daha çok, daha başka, daha başka adımlarla yürümüştü. Daha çok, daha başka adımlarla... Onca duygunun, bildiğim, hep anlatmaya, bendeki yansımalarını başka yerlerde, başka insanlarla daha önce de paylaşmaya çalıştığım 'o giz perdesi'nin ardında bir kez daha kaldığı, yeni olasılıklarla çoğaltılmak istendiği zamanlarda, benden eski, değerli bildiği birçok hikâyesini esirgemeyen, Bulgarların Çatalca'ya dayandıkları o top seslerini,

yağmurlu, fırtınalı gecelerdeki gök gürültülerini o top seslerine benzetişini, gök gürültülerini bu yüzden ölümle özdeşleştirişini, daha sonraki yıllarında, 'büyüdüğünde', 'anneliğini', 'babaanneliğini' yaşadığı günlerde bile ürkütücü, tehdit edici buluşunu, böylesi gecelerde, 'küçük bir kız gibi', hep güven duyacağı birine sarılmak isteğini, İstanbul'daki 'muhamirlik' günlerini, o eski bolluk günlerinden sonra, kaçınılmaz bir şekilde gelen o sıkıntılı günleri, geride bıraktıkları, kendisinde küçük bir cenneti bırakan o topraklarda, evinde, odasında, yatağının başucunda uyuyan, korkunç gecelerde kendisini hiç yalnız bırakmayan köpeğini terk edişine nasıl da üzöldüğünü, İstanbul'daki yeni hayatlarında, yeni koşullara bir türlü uyum sağlayamayan babasını bu terk edişe, ihanete yol açtığı için hiçbir zaman affedemeyişini bizlere hani nerdeyse bir masalı anlatırcasına anlatan, sevdiklerini, tüm sorunlarına karşın sorunlarıyla baş başa bırakmaya gönöl indirememiş bu kadının, Madam Eleni'nin 'sırrı' ya da 'eski geçmiş'i hakkında, tüm ısrarlarımıza karşın sorunlarıyla söylemediği, söyleyemediği bir şeyler vardı çünkü. Bu suskunluk, kendimi o hikâyede bir kez daha yalnız hissetmeme yetmişti. Küçük bir umudu besledim gene de yıllarca içimde, bu hikâyeyi, başka hikâyeleri yaşadıkça, kimi ayrıntılarıyla keşfedebileceğime inanmak istedim. Başka hikâyeleri yaşadıkça... Kimi görüntüleri, başkalarından aldığım görüntülerle buluşturmaya, anlamlandırmaya deneyerek... Hikâyenin, bireysel serüvenimize aktardığımız her hikâyedeki gibi, bir çizgiden sonra değişebileceği olasılığını göz ardı etmeksizin... O parçaları toplamanın, birleştirmenin tek, en azından, en güvenilir yoluydu sanki bu. O günlerde, hikâyeye bir şekilde yön veren o kuşkuysa yaşadığım o günlere sadece değiştiğini bildiğim sözcüklerle aktarabiliyorum. Yanıtsızlıklarla, olası tüm yanıtların doğurabileceği sorular, insanı istese de istemese de aynı yere çıkarıyor çünkü: o günlere, o günlerde yaşananlara, beklenesi tüm yenilgilere karşın gidebilme, girebilme tutkusu... Kaynağa dokunabilmişim, dokunabildiğimi sanmışım. O görüntüler bana şimdi biraz da bu nedenle bir yerlerde uzun süre bırakılmış, ama hep yaşatılmış bir eski zaman şarkısı gibi geri dönüyor... Apartmanda, 'Madam Eleni'nin kahvesini içmeye gidebilen

tek komşu' olmasının kendisine kazandırdığı ayrıcalığın, çevresindekiler üzerindeki etkisini sonuna kadar kullanmak isteğiğine ya da 'gördüklerinin', gizli bir geçmiş, bir hayat adına öğrendiklerinin, omuzlarına yüklediği sorumluluğa ihanet edemeyeğiğine mi bağlanmalıydı Madam Roza'nın bu suskunluğu, bu sırta ilişkin, içlerinde yorumları da bulunan sorularımı, genelde 'ne yapalım yani, herkes kendine göre yaşar, her evin bir esrarı vardır' gibisinden 'hayat dersleri'yle karşılarken, yalnızca sırdaşını değil, kendisini de gizlemek isteğiğine mi? Bunlar akla ilk gelebilecek olasılıklardı. Ancak, her biri bizleri farklı bir yere götürebilecek bu olasılıkların dışında, kendime çok yakın bulduğum bir olasılık daha vardı. Bir dönüşün, bambaşka bir dönüşün izini bir kez daha sürmeme olanak tanıyan, iki insanın hayatına, daha doğru bir deyişle de beraberliğine, farklı bir zamandan, küçük bir ışık tutan bir olasılığı bu... O, Madam Eleni'yle paylaştığı saatleri, kaybettiğine, bir daha hiç kimseye yaşamayacağına inandığı küçük bir dünyayla özdeşleştirmişti. O dünyada, çocukluğunun birçok açıdan sınırlarını çizmiş, ama çok uzaklarda bırakılmış bir dil duygusu vardı. Bir çocukluk dilini, yaşananlardan alınan güçle yeniden keşfedilmek, o 'safliğa', o küçük şiire, iki başına çoğaltılan saatlerde bir kez daha dönebilmek... Madam Roza'nın, gündelik hayatın akışı içinde yaşadığı, yaşatmaya çalıştığı 'ada'sının sınırlarını bizlere, başkalarına açmak istemeyeğişi, bana bu yüzden anlaşılabilir, açıklanabilir gibi geliyor şimdi. Bunları bana söyleten, onun birçok insanı şaşırtacak, dahası kuskandıracak kadar iyi Rumca bilmesiydi. Onun Çatalca'daki Rum Okulu'nda, Balkan Savaşı'nda yıkıldıktan sonra, okul olarak, yalnızca kimi insanların özel tarihinde yaşamaya devam eden, 'papazları insana ür-küntü veren' o 'soğuk', 'küçük' okulda öğrendikleri, o konuşmalarda bambaşka duyguların çoğaltılmasını sağlamış, bazı hayatların paylaşılması için, 'güvenilir' bir ortamın zeminini hazırlamıştı hiç kuşku yok ki. 'Cihan Harbi'ni izleyen yıllarda, 'memleketine' gidip gelmeye devam eden 'Kuvayi Milliyeci' babasının anlattıklarının, 'Rumların ihaneti'nin etkisinden hiçbir zaman kurtulamamıştı gerçi Madam Roza. Kurtulmasına kurtulamamıştı da, onun bana kalırsa, sadece çevresindekilere, yakınlarına değil, kendisine bile iti-

raf edemediği gizli bir Rum yanı vardı. Bir duyguydu bu. Yıkılama-
mış, dahası hep korunmak istenmiş bir duygu... Bu duygunun izle-
ri, onun, o okul yıllarında ezberlediği Yunanca kahramanlık şiirle-
rini, aradan geçen onca yıla karşın heyecanla, İstanbul'daki 'Allian-
ce' günlerinde ezberlediği Victor Hugo'nun, Lamartine'in şiirlerini
okurken duyduğu heyecanın benzeri bir heyecanla okumasında, bi-
zimle ısrarla paylaşmaya çalışmasında aranabilirdi. Onun, Madam
Eleni'yle birlikteyken yaşadığı, bambaşka bir boyutta anlamlandır-
maya çalıştığı dönüşten farklı bir dönüştü bu. İşin içine şiirin karış-
ması ilginçti. O dönüş yolunu biraz daha güzel, biraz daha anlatıla-
sı kılan da buydu sanırım. Uzak, çok uzak bir geçmişte yitirilmiş bir
insanı bir başka zamanda, bir başka insanda, biraz da galiba özlem-
le yaşatma arayışı... O insanlar farklı insanlardı, çocuk Roza ile an-
ne, eş, kadın, babaaenne Roza arasında büyük farklar vardı elbet.
O şiirlerin, onu o geçmişe götüren çakıl taşlarının önemini biraz da-
ha iyi algılayabiliyorum şimdi. Okul yıllarından sonra hiçbir yeni
şiir öğrenmemişti, öğrenmeyi gereksinmemişti gerçi. Ama bu du-
rum ya da bu seçim, o dünyaya daha yakından bakılabildiğinde, o
şiirlerin asıl anlamlarından çok farklı, çok daha derin bir anlam ka-
zanmalarını sağlıyor bence. Onun 'yalnızlıklarından' biriymiş bu san-
ki. Yalnızlığın doğurduğu, doğurabileceği hikâyeleriye hepimiz
kendimize göre biliyoruz, bildiğimize inanmak istiyoruz en azın-
dan. Madam Eleni'nin sadece bir hikâyeye değil, bir şiire de konu
olabileceğine hep bu yüzden mi inandım yoksa? Belki. Ne var ki bu
inanç, kendisini çevresindekilerden ısrarla uzak tutan bu kadının
sınırlarından sızmadan hiçbir zaman olanak tanımamıştı. Çok bilin-
meyenli bir hikâyeydi karşımızdaki. Çok bilinmeyenli ya da her ge-
çen gün içine, odalarına biraz daha çok kapanan bir hikâye... Ora-
da, o hikâyede yaşananların, beni, bizleri, bir yerlere durmaksızın
çağırması, doğal, beklenesi, dahası kaçınılmazdı bu durumda. Ço-
ğumuz, ister itiraf edelim, ister etmeyelim, sadece aşklarda değil,
hemen hemen her ilişkimizde, her yaşadığımızda ya da yaşamak
zorunda kaldığımızda, en çok yitirebileceklerimize, yitirmekten
korktuklarımıza sahip çıkmak isterdik sonuçta. Madam Roza'nın
arada sırada ağzından kaçırдықlarından 'orada' konuşulanları, biz-

lere, önemsizmiş gibi göstermeyi tercih ettiği birkaç küçük ayrıntıyla getirmesinden bazı anlamlar çıkarmak mümkündü yine de. Bir yanda başkalarınca çoğaltılan, gerçeklerle belki de hiçbir ilgisi bulunmayan söylentilerle kendisini bu söylentilerden hep uzak tutmaya çalışmış bir insana yakıştırılan hayatlar, bir diğer yandaysa söylenenlerin ardında kalanlar, söylenemeyenlerle asıl söylenmek istenmiş olabilecekler... Birkaç küçük olasılık, daha da doğrusu ipucu üzerine kurulabilir miydi bu hikâye?.. Neden olmasın? Kimi hikâyeleri, tıpkı kimi hayatlar gibi, daha iyi anlayabilmek, en azından 'hissedebilmek' için, kimi yanlışların olası sonuçlarını göze almak, en önemlisi bu yanlışlarla yaşamayı öğrenmek gerekmiyor muydu? O adımlar kaçınılmazdı, o çağrılara, hayatınıza yön verebileceğine inandığımız o çağrılara her zaman için kayıtsız kalmanız, bir yerden sonra mümkün değildi zaten... Kim çağrılara ya da çağrılarının uyandırdığı duyguya her zaman kayıtsız kalmanız mümkün değildi... Burada durmam gerekiyordu. 'Çağrı' sözcüğünün Madam Eleni'nin hayatında da özel bir yeri vardı çünkü anlayabildiğim kadarıyla. Çağrısının sonuçlarına tüm çaresizlikleriyle, içinde yaşadığı tüm fırtınalarıyla o da katlanmak zorunda kalmıştı belli ki. Onun, eine kapanmış, 'dışarısı'yla ilişkisini kesmiş bir 'deli' gibi görülmesine yol açan o 'gizli tarih'i beni en çok bu yüzden kendine çekmişti. Terk edilmelerle ilgili bir hikâyede bir kez daha ilerlemiştim, bir yerlerde, birilerince bırakılmış parçaları birleştirme olanağına bir kez daha kavuşmuştum. Bu benim vazgeçemeyeceğim bir 'oyun'du. O açmazların, gerçekleşemeyen hayallerin, yenilgilerin tarihini hatırlamak da olasıydı bu yolda. Ama oyunun bir yerden sonra gereği idi bu sanki. Oyunu gerçek, yaşanılabilir kılan buydu bana kalırsa. Eski, denenmiş, sonuçlarına şöyle ya da böyle, birçok kez katlanılmış bir oyundu içimizde yaşattığımız. Hayatın bir yerlerinde, birilerinde bıraktığımız bazı 'karşılaşmalar'ın bize beklemediğimiz zamanlarda geri getirdiği insanların varlığına nasıl katlanabilirdik yoksa? Başkalarının hikâyeleri, bizi hayata bağlayan, arada sırada yalanlarımızla da anlam kazanan, gün geçtikçe farklılaşabilen hikâyelerimiz hakkında bizlere gizliden gizliye bir şeyler anlatmıyor muydu biraz? Kendini bir insana, tüm anılara, duygu-

lara, ihanetlere karşın, bir ömür boyunca beklenen bir insana adama hikâyesi olarak görülebilir miydi örneğin Madam Eleni'nin hikâyesi? Madam Roza'dan duyduklarımızın dışında, bazı söylentilerin de bizlere getirdikleri vardı evet. On altı, on yedi yaşlarındayken bir yüzbaşıya, bir 'Türk subayı'na gönlünü kaptırmıştı Eleni. Hikâye gereği, gizliden gizliye buluşmuşlardı. Bu gizlilik, bu yasak, onları birbirlerine, yine hikâye gereği, kaçınılmaz bir biçimde yaklaştırmıştı. O yere, o ertelenemeyecek yere gelmişlerdi sonra: kaçmak... Nereye olursa olsun kaçmak... Kaçmak... Aşkları için, birbirlerini uzun yollarında kaybetmemek için... Hikâyenin buraya kadarki kısmında, alışılmışın dışında, farklılığıyla, benzersizliğiyle bizleri etkileyecek bir özellik yoktu bana kalırsa. Madam Eleni'yi o çok özel hikâyenin içine koyabilmem için günün birinde Tanaş'ın devreye girmesi gerekiyordu. Terk edilmişliğinin acısını, içinde yıllar, çok uzun yıllar boyunca yaşatmış bir adamdı Tanaş. Karaköy'de mezecilik yapıyordu. O da kendine göre bir yalnızlık ustasıydı büyük bir olasılıkla, o kendine göre yaşanmış, bir başka uzun hikâyenin kahramanıydı ama, tüm bunların yanı sıra Eleni'nin babasıydı, kızına tutkuyla bağlı bir babaydı en önemlisi. Kızına tutkuyla bağlı bir baba... Yaşananlar düşünüldüğünde, buna garip, insanın irkiltecek bir aşk da diyebilirdiniz. Bir çeşit tutsaklık hikâyesiydi bu durumda yaşanan. Çok anlamlı, tarafların farklı duygularla taşımaya çalıştıkları bir tutsaklık hikâyesi... Her tutsaklıktaki, güçlü tutkudaki gibi, kendinde, çok gizli katmanlarında, ölümü, ancak kahramanlarının en iyi şekilde tanımlayabilecekleri bir ölümü barındıran bir hikâye... Tanaş, hem tutsağı olduğu, hem de aynı zamanda tutsağı kıldığı kızının, 'o kaçış'la ellerinden kayıp gideceğini sezmişti. Bunu engellemenin tek bir yolu vardı: Evi her boyutuyla kilit altına almak, ne yapacağını bilmeyen bir âşık gibi, sevgilisinin bir başkasıyla, bir başka tutkuyu yaşamasını engellemek... O hikâyenin kimilerine göre başladığı, kimilerine göreyse, biraz değişerek, yeni görüntülere bürünerek devam ettiği yerdı bu. Ayrıntıları hiçbirimiz bilmiyoruz, bilemeyeceğiz. Bildiğimiz, Eleni'nin eve tutsaklığının yüzbaşı sevgilisine kaçmaya hazırlandığı akşam başladığı, daha da ilginç bu durumun yıllar, çok uzun yıllar boyunca sürdü-

ğü, sürdürüldüğü. Eleni o akşam o eve kapatılmıştı. Günlerle geceler onun için bir başka yerden, bir başka şekilde doğmuştu o akşamdan sonra. Onun kendine, başkalarının dünyasına bir daha çıkmamak üzere kapandığı ya da biz uzakta kalanların, bırakılanların gözünde bir çılgınlık noktasına geldiği geceyi anlamak, bir yerlere yerleştirmek, biraz kolaylaşıyor bu durumda. Farklı konuşmalardan, farklı zamanlarda, hikâyeyi oluşturma umuduyla edindiğim, birçok kişiye deli saçması gibi gelen ayrıntılar, bir insanın hayat karşısındaki duruşunu bir şekilde anlatabilecek, bizlere sessiz sedasız getirebilecek bir görüntüler bütününe dönüşüyor şimdi. Subay sevgilisine, o romanlardan kalma balolara duyulan özlem adına alınmış siyah rugan ayakkabılarını, bordo 'crêpe de Chine' elbisesini, ipek geceliğini, günün birinde mutlaka dilediğince kutlayacağına inandığı Noel gecesi için sakladığı kokulu iki mumu, birkaç çocukluk fotoğrafını ve annesinin evden ayrılırken, 'Ne yaparsan yap, ama güzellikleri hiçbir zaman erteleme' diyerek eline tutuşturduğu kalp şeklindeki o mineli, küçük altın madalyonu yanına alarak kaçmayı göze almıştı bizlere yılların ardından, çok farklı bir görüntüyle gelen o genç kız. Gerçekten de on yedi yaşında mıydı?.. Bu soru da yanıtlamayacağımız sorular arasında yer alıyor, yanıtsızlıklarıyla, gizleriyle yaşayan her soru gibi küçük bir söylencenin oluşumuna katkıda bulunuyor. Mantıksal açıklamaların tercih edilmediği zamanlar vardır. Bu sorunun doğurduğu akşam böyle bir zamanın akşamıydı bana kalırsa. O genç kız, hangi o olası özgürlük zamanında, 'o kaçış'ın çağrısına rağmen o tutsaklığa boyun eğmişti. Bir tereddütü, olası pişmanlıklarla, olası umutlar arasında gidip gelmesine yol açacak bir tereddütü birçok boyutuyla, tüm yakıcılığıyla yaşamıştı, yaşamış olmalıydı bu kaçış kararının öncesinde. Babasının hayatında ne kadar önemli bir yer tuttuğunu biliyordu, gidişiyle, çevresinden her geçen gün biraz daha çok kopan bu adamdan neleri alıp götüreceğinin de ayırdındaydı mutlaka. Ancak ona, duygularının ışığını izleme konusunda annesinden kalan bir şeyler vardı belli ki. Kimilerine göre doğru, gerçek, yaşanmış denilebilecek bir hayat için gerekli, kimilerine göreyse bencilce, haince olan bir şeyler. Farklı olasılıkları düşündüğümde, bu yola çıkışa

yön veren duyguyu yargılama hakkını kendimde bulamıyorum doğrusunu söylemem gerekirse. Bundan biraz da korkuyorum sanki. Böylesi bir tereddütü yaşamam durumunda göze almak zorunda kalacağım sorgulamadan kaynaklanmıyor ama sadece bu korkum, izini elimdeki ayrıntılardan, eksik, biraz da silik fotoğraflardan yola çıkarak sürmeye çalıştığım, hikâyesini birkaç parçayı birleştirerek oluşturmaya çalıştığım bu insanın, yanlış bir adım atmam durumunda, benden bir rüyamda ya da bir başka hayal yolunda, zihnimde kalan bakışlarıyla öç alabileceği düşüncesinden de kaynaklanıyor. Vicdanımın sesi mi bu?.. Sanmıyorum. Olsa olsa 'kaçmanın' bir başka biçimi. 'Kaçmanın' bir başka biçimi... Başka ilişkileri ya da atılamayan adımları yeniden anımsamamak için... Ama Eleni, bu hikâyede, kaçıışı adına, en azından o akşam, bambaşka bir şiiri göze almıştı, birçok insandan çok daha yürekli olmayı başarmıştı bence. Denemişti, en azından deneyebilmişti, deneyebileceğini göstermişti. Ya sonra?.. Sonrası hikâyeye biraz daha çok girmemizi sağlıyor, kimilerinin bazı adımları atar ya da atmaya hazırlanırken, en yakınları tarafından bile, sevgileri uğruna nasıl bir ölüme, uzun, sessiz sedasız bir ölüme tutsak edilebileceklerini hatırlatıyor. O akşamdan sonra, birilerinde yıllar yılı yer edeceğini çok iyi bildiği dükkânına, her sabah, kendi kaçıışı için giden babası tarafından olası tüm kaçışlara uzak, çok uzak bir yolda tutulacaktı Eleni, sevgilisine, 'o hayata', tüm bunlardan sonra çok farklı bir yerde kalmış okuluna bir daha gidememek bir yana, dışarıya bile çıkamayacaktı. Subay sevgilisi o 'buluşma', o biraz da hayallerle beslenen özgürlüğe kaçış yerinde kendisini boşuna bekleyecekti o akşam. O adım için, bir gelecek tehlikeye atılmıştı oysa. Bu tehlikenin ne anlama geldiğiniyse ancak o hayatları yaşamış olanlar, göze alabilinler anlayabilirdi... Bir aşk için, sonuçları ne olursa olsun ya da sonuçlarını düşünmeksizin, bir aşk için yanmayı göze alamamak... Bu izlenimi, bu duyguyu, bu hikâyeye bir biçimde bulaşanların gözünde, o buluşma yerine gitmemekle, hiç istemediği halde bırakan Eleni için, gerçek bir yalnızlığın, bir çıkmaza her geçen gün biraz daha çok dönüşen bir yalnızlığın başladığı yerd bence burası. Bir haksızlığı anlatamamanın, hiçbir zaman anlatamayacağını bilmenin acı-

sı... Başkalarının adını koymaktan, irdelemekten sık sık kaçtıkları, çoğu kez de ayırdına varmadıkları tutsaklıklarla, ortada hiçbir sorun yokmuşçasına sürdürdükleri, hiçbir sorgulamayı göze almadan yaşadıkları ilişkiler ona göre değildi sonuçta. Farklı bir kimliğin kalıbına girmesi istenmişti kendisinden. Çıkmaz bunu gereğince, oyunu kurallarına göre başaramamasındaydı belki... Bu düzen, bu zorunlu tutsaklık birkaç yıl sürmüş anlayabildiğim, öğrenebildiğim kadarıyla. Zincire vurulmanın bir başka biçimiydi orada, o zaman için yaşanan. İşin ilginç, yaşanan acılarla, tüm hissedilenlere karşın, subay sevgilisi o günlerde bir kere bile aramamış Eleni'yi... Hikâyenin burasında bir kopukluk var sanki. Bir kopukluk... Yaşananların doğasına ters düşen ya da zamandan bile bile koparılacak, gizlenmek istenmiş bir şeyler... Bir aşkın peşinin böylesine sessiz sedasız bırakılmış olabileceği düşüncesini benimsemekte zorlanıyorsunuz çünkü o buluşmanın hayat verdiği duyguları düşündüğünüzde. O sevgilinin, Eleni'yi, aradığı halde, daha da doğrusu aradığı hiçbir yerde bulamadığı olasılığını dikkate almak kalıyor bu durumda geriye. Bir sevgiliye tüm çabalarına, savaşımına karşın ulaşamamak... Adını hiçbir zaman öğrenemediğimiz o yüzbaşının kâbusu da buydu galiba. O akşamdan sonra mesleğine devam etmeyi göze alabilmiş miydi o sevgili, hayat karşısında, tıpkı o savaş filmlerini, romanlarını anımsatırcasına çok daha sert, çok daha acımasız bir insana, bir aksere dönüşmüş müydü? Uzak, çok uzak bir Anadolu kasabasına tayinini istemiş miydi ya da o uzak kasabada, o uzun nöbet gecelerinde İstanbul'u erişilemeyecek bir rüya olarak görmüş müydü?.. Bu acıdan sonra bambaşka bir hayatı, bir yol alışını mı tercih etmişti yoksa?.. Yeni bir hayat arayışı ya da uzun, çok uzun bir unutmaya savaşı... Kendini bir kayboluşta, bir yalnızlığın ortasında, anlatılamayan, konuşulamayan bir ihanette bulmak hiçbir zaman değildi... Farklı hikâyelere sürgün verebilirdi hiç kuşku yok ki bu adımlar. Ama, ben o sevgilinin yalnızlığında yol aldığı geceler için, hep o uzak, hiç kimsenin gitmek istemeyeceği kasabayı düşünmek istiyorum hep nedense. Eski, bana sık sık geri dönen bir düş bu. Bazı ayrılıkları, yalnızlıkları anlatmak zaman zaman öylesine hüznün verici ki, bazı olabilirlikleri uzaktan görmek öylesine tedir-

gin ediyor ki insanı... Eleni ile sevgilisinin yaşadıklarında, birtakım küçük sırlar, o anıların o çok özel değeri adına, birilerince ısrarla korunmak istenmişti sanki. Korumanın ya da sahip çıkmanın anlamları düşünüldüğündeyse, bir fotoğraf, bambaşka bir fotoğraf, hayatın bir yerlerine tüm çağrışımlarıyla dönmüş olmalıydı. Sadece aşkına, sevgilisine değil, bir mirasa, farklı bir yere koyarak anlamlandırdığı bir hayata, o ayrılık sabahından sonra hiç görmediği halde, içinde hep izlenmesi gereken bir insan olarak yaşattığı annesine, annesinin hayalinde bıraktığı yola, değerlere ihaneti de kaldıramamıştı bence Eleni bu fotoğraf düşünüldüğünde. ‘Kapıların açılmasından’ sonra evden çıkmayı reddedişi, zamanla da yalnızca Kumkapı’daki o akrabalarla, Kurtuluş’taki o eski dostu ziyaret etmek ya da yalnızca önemli bildiği, gördüğü ‘alışverişler’ için, özellikle de Noel bayramı öncesinde, Yeşilköy’deki o fırından sakızlı çörek ya da Galatasaray’daki Balıkpazarı’ndan ‘dolmalık kalamar’ alma ‘maksadıyla’ dışarıya çıkmayı yeğleyişi, yıllar geçtikçe bu çıkışları yavaş yavaş, giderek ağırlaşan adımlarına uygun bir biçimde azaltışı böylesi bir duyguya bağlanabilir miydi?.. Ya bazı olasılıkların yitirildiğinin iyiden iyiye anlaşıldığı, dışlanmışlığın beraberinde getirdiği sonuçların ‘gereğince’ kabullenildiği o yalnızlık gecelerinde, komşularının ‘aydınlığa bakan o mutfaktan kendisini görebileceklerini umursamaksızın evinde, hayallerini, en azından hayallerini yaşatabileceği tek sığınağında çırılçıplak gezinmesi? Bizim bilmediğimiz, hiçbir zaman giremeyeceğimiz bambaşka bir hikâyeyi ya da sadece seyrettiğimiz bir hayatı kendi dünyasında yaşayabileceğini gösterme tercihinin farklı bir yoldan dışavurumu muydu bu, hiç kimseyle paylaşılamayacağına inanılan o çok özel özgürlük duygusunu kısa bir süreliğine de olsa yaşama özlemi mi? Hikâyenin karanlıkta kalan, ama ne gizleyeyim, bende en çok bu yüzden izi sürülmeye, birilerine anlatılmaya değer bulunan bir yanı vardı hep bu sorular düşünüldüğünde. Karanlıkta kalanlar ya da bırakılmak istenenler... Gün ışığına bir biçimde, çok farklı zamanlarda çıkarılabilenlere inanmaksa onca yıla, yaşanana karşın o kadar kolay değil. Perdeler, o uzun tutsaklığın yaşandığı ya da yaşatıldığı yıllarda, günler, geceler boyunca boşuna kapalı tutulmamıştı. Kızını o

günlerde hep 'farklı odalara' kilitlemişti Tanaş... O günleri o odalarda sesini hiç kimseye duyuramadan, bir yerden sonra da duyurmayı seçerek nasıl geçirmişti, kendisine âşık babasıyla o geceleri nasıl paylaşmıştı Eleni?.. Sorular, sorular, sorular... Kuşkularla, kişisel yorumlarla, söylentilerle, dolasıyla da kaçınılmaz yanlışlarla, ancak bir nebze aydınlanan, aydınlanabilen o küçük yolların bende doğurabileceklerini, onca yanıtsızlık arasında belki de bu yüzden hep önemsedim, dikkate almaya çalıştım. Madam Roza'nın Madam Eleni'den, Tanaş'ın öldüğü gece hakkında öğrendikleri de bu küçük, ama önemli yollardan birine ışık tutar gibiydi... Tanaş, bu 'eve kapatma' olayından üç yıl kadar sonra (üç yıl mı, altı ay mı, sekiz yıl mı? Eleni bu konu açıldığında hep çelişkili ifadeler kullanmış) bir gece aniden rahatsızlanmış. İçkiliymiş. Başında çok şiddetli bir ağrı hissetmiş. Kızını yanına çağırmış, ölme vaktinin geldiğini, bunu hissettiğini, tüm yaptıklarını kızını çok seven, hayatın tehlikelerinden uzak tutmak isteyen bir babanın duygularıyla yapmaya çalıştığını söylemiş. İçtenlikle, biraz da umarsızlıkla af diledikten birkaç saat sonra son nefesini vermiş. Bu nefes yavaş yavaş sönen bir alev gibiymiş. Bu birkaç saat içinde tek bir sözcük bile çıkmamış ağızlarından. Birbirlerinin elini tutmuşlar sadece, birbirlerinden gizledikleri insanları görmeye çalışmışlar. Eleni o Noel gecesi için sakladığı iki kokulu mumu yakmış, mumların düşündüğünden, hayal ettiğinden de güzel yandığını ayırmamış. Kalp şeklindeki, mineli o küçük altın madalyonu bırakmış sonra babasının eline. Susmuş, bir tek sözcüğe bile gerek duymamış, o madalyonun anlamını kendisine, yalnızca kendisine saklamak istemiş. Tanaş madalyonu tanımış, sıkı sıkı tutmuş. Gözlerini yavaş yavaş kapamış sonra, önce dudaklarına, sonra da bedenine hafif bir titreme yayılmış. Bunlar onun son anlarıymış... Eleni'nin onca zamandan sonra, 'dışarısı'yla gerçek anlamda, kendi isteğiyle temas kurabildiği ilk geceymiş bu. Dışarıya, onca zamandan sonra, istemesi durumunda, 'özgürce' adım atabileceği, sokaklarda dilediğince, saatlerce gezebileceği ilk gece... Halasına telefon etmiş, 'Gelin babamı alın' demiş. Sesinde en ufak bir titreme, bir üzüntü belirtisi yokmuş. Madam Roza'ya, o geceyi anlatırken, babasının ölümüne hiçbir zaman ağlamadığını da

söylemiş Eleni. Dahası, halasının tüm ısrarlarına karşın, 'Babam buradan çıkmamı yasaklamıştı, ben bu evden çıkmam' diyerek cezazeye bile gitmemiş. Anlaşılabilir, kim bilir, belki de savunulabilir bir öç alma duygusu gizliydi sanki bu tavırda. Anlaşılabilir, savunulabilir bir öç alma duygusu... Tıpkı ölüm döşegindeki 'o adam'ın eline, 'o madalyonu' koymasındaki gibi, başka hikâyelerdeki başka kahramanların, kendilerine 'o acıları' yaşatanlara, zamanı geldiğinde, biraz da haince yanıt vermelerindeki gibi... Annesini düşünmüş yalnızca o ölüm gecesiyle, o geceyi izleyen gecelerde. Annesine en çok gereksinim duyduğu, artık çok uzaklarda, uzağında kalmış 'o kadını' en çok özlediği gecelermiş bunlar. Gerçekten ağlayabildiği, kendisini, bana kalırsa, her zamankinden çok daha yalnız hissettiği geceler... Tanaş'ın ölümünü izleyen, 'tutsaklık' ile 'özgürlük' arasındaki o sınırın, o tereddütün, biraz da hazırlanılmadık bir zamanda yaşandığı o uzun gecelerde, yitik bir anneye duyulan özlemin yanı sıra, hiç kimseye anlatılamayacakmış gibi görünen bir yalnızlığın, bir tek başınalığın, yeni bir hayat adına, çok özel bir yerlerde taşındığını düşünmem de gerekiyor ama galiba bu uzun, birçok insanın kabullenmekte zorlanacağı baba kız ilişkisi üzerine, sadece Madam Roza'dan değil, başkalarından, görüşlerine güvenebileceğime inandığım bir iki insandan da öğrendiklerim göz önünde bulundurulduğunda. Kişisel, yoruma, yorumların kaçınılmaz aldattıcılığına açık yargılar, değerlendirmelerdi bunlar. Ne var ki, olası tüm yarılgılara karşın, özel tanıklarda çok değerli bazı ayrıntıların 'saklandığını', yaşatıldığını bilmek, ne yalan söyleyeyim, bende bambaşka bir sevinci, bir küçük umudu doğuruyordu.

Anlatılamayan, başkalarında hep eksik bırakılan, adı bir türlü konamayan ya da konmak istenmeyen bir şeyler... Tanaş'ı, iyi kötü tanıyan ender insanlardan birinin, Muammer Bey'in yıllar sonra söylediklerini bu hikâyede bir yerlere, vazgeçemeyeceğim bir yerlere koymaya çalışmam bu gizli tarihlerin bende uyandırdığı o büyüden kaynaklanıyor olmalıydı... "Kızına garip bir sevgi duyuyordu Tanaş. Garip, çok garip bir sevgi, belki de bir tutku. Her baba gibi diyeceksin, ama değil. Tedirgin edici, alışılmışın çok ötesinde bir bağlılıktı bu" demişti bir gün Muammer Bey. Dü-

şünmüştü, gülümsemeleri, gülümsemenin bendeki kimi anlamlarını barındıran bir kederle, “Karısı tarafından terk edildikten sonra her şeyi kızı için yaşamıştı bence. Karaköy’de, Perşembe Pazarı’na yakın bir yerlerdeydi galiba, küçük bir mezeci dükkânı vardı. Oraya ben de giderdim bir zamanlar. Yolum düştükçe... Aradan neredeyse bir ömür geçmiş... O kadar uzaklaşmak istemişim ki İstanbul’un o yakasından, o kadar unutmak istemişim ki oraları, şimdi, bakıyorum da, bazı yerleri gerçekten unutmuşum, bütünüyle silmişim hafızamdan. Kendimi zorladığımda, Tanaş’ı her sabah, erkenden gittiği dükkânında görür gibi oluyorum. Tünel çıkışına yakın bir yerler... Sadece bazı ayrıntılar aklımda kalmış. Oranın, o günleri yaşayan esnafı arasında, o küçük mezeci dükkânıyla ilgili olarak daha fazlasını hatırlayanlar, hatırlayabilecekler, kim bilir nerelerdedir şimdi. Sabahları veya öğlenleri, onun hazırladığı sandviçleri birçok insan devamlı alırdı. Özel müşterileri de vardı dükkânın. Tanaş, kimin, ne zaman, ne sandviç alacağını bilirdi. Cuma akşamlarıysa epey hareketli olurdu. O saatler en çok haftalık alışveriş için gelen Yahudi müşterilerin saatiydi. Biraz Macar salami, biraz biberli, mutlaka biberli eski kaşar, biraz tereyağı, biraz ançuez, biraz ‘pastırma’, yeşil zeytin, lakerda, likorino, biraz daha paralı olanlar içinse ‘tek zarlı, beş parmak kalınlığında’ balık yumurtası... Balık yumurtasına ‘abudaraho’ derlerdi. Bunu Tanaş da bilirdi. Bana, neden bilmem, hep komik gelmiştir bu isim. Nereden, nasıl geldiğiniyse bir türlü öğrenemedim. Bir iki kere, fırsat yaratıp, eşe dosta, bizim komşulara sordum. Onlar da bu konuda bilgi sahibi değildi. Böylesi konularla pek ilgilenmezlerdi zaten, onları çeken, hayatın başka yerleriydi, çok daha kolay tutulabilir, hissedilebilir başka anlarıydı sanki. Balık yumurtası güzeldi, en çok çavdar ekmeğine yakışırdı ve adı ‘abudaraho’ydu, daha fazlasını aramaya, düşünmeye gerek yoktu... Uzak bir geleceği görememenin ya da farklı geleceklere iyi kötü hazır olmanın uzantılarından biriydi bu belki de kim bilir. Bu sahneleri, o insanlarla, orada öyle çok yaşamıştım ki... ‘Abudaraho’nun peşini gene de bırakmamıştım. Küçük oyunlar hayatımıza, hayatlarımıza arada sırada küçük bir renk katardı

ya... Moiz Abudaram adında bir komşumuz vardı. Tahtakale'deki küçük dükkânında ıtriyatçılık yaparak geçimini sağlamaya çalışırdı. Kolonyasını kendisi imal ederdi. Gıcırdayan yer tahtaları ve rengi atmış tavanıyla eskimişliğini her köşesiyle gösteren dükkânı bu yüzden çok güzel, çok başka türlü kokardı. Lavanta kolonyası almak için ziyaretine gittiğim günlerde beni mutlaka Filibeli Köftecisi'ne yemeğe götürürdü. Onu kolonyanın yapılışını anlatırken görmeliydin. Hangi esansın içinde, bilinenlerin dışında daha başka ne esanslar olduğunu, saf alkolün nasıl kolonyalık, seksen derecelik alkole dönüştürülmesi gerektiğini, kullanılması gereken esans miktarını, kolonyanın ne kadar, hangi ayrıntılara dikkat edilerek dinlendirilmesi gerektiğini, bir hikâyeyi anlatır gibi uzun uzun anlatırdı. Bu arada, kimi esansçıların ya da daha başka kolonyacıların hayat hikâyeleri hakkında da bilgi edinmem mümkündü. Bütün bunları nereden, kimden, nasıl öğrenmişti? 'Teferruat'lara bu kadar çok dikkat etmenin, işin 'hikâyesine', 'sanatına' bu kadar çok önem vermenin kaynağı neredeydi?.. Bu soruma hiçbir zaman cevap alamadım. Bu bir sırdı. Uzun yıllar esansçılık yaptıktan sonra, bir aşk meselesi yüzünden kendini alkole veren, günün birinde de Balat'ta, âşık olduğu genç kızın ağabeyi tarafından bıçaklanarak öldürülen, büyük bir resim yeteneği olan bir amcasından söz etmişti. Amcası o kızın resmini gizli-den gizliye, büyük bir sabırla, kıza, her sokağa çıkışında, evinin penceresinden bakarak çizmişti... O resim kendisindeydi, günün birinde bana gösterecekti... Kurabildiğim tek bağlantı buydu. Ama o amca sadece bir kere konuşuldu, konuşulmak istendi. Resmi görme fırsatınıysa ne yazık ki hiç bulamadım. O görüntü de, hikâyesiyle birlikte bir yerlere gömüldü gitti anlayacağın... Böyle gerekiyormuş, ne yapalım. Zaman zaman, ne yaparsak yapalım, bir şeyleri elde edemeyeceğimize ya da bir şeylerden kaçamayacağımıza tüm kalbimle inanasım geliyor biliyor musun? Birileri günün birinde Moiziko'nun aklını çeldi, büyük bir kaçakçılık işine bulaştırdı. İşler sarpa sardı. Yakalanmasına ramak kalmıştı ki, tehlikeyi sezip, ailesiyle birlikte apar topar İsrail'e kaçtı. Ayrılırken, 'Bir meçhule gidiyoruz, başka yerde başka insan olmak da

varmış. Kismet... Bakarsın hiç dönmeyiz geriye. Hakkını helal et. Artık herkes kendi çöplüğünde yaşlanacak' demişti. Şairce bir bakıştı bu bence, hayatını farkına varmadan bir şiirmiştircesine yaşamak gibi bir şeydi... Birkaç yıl önce, kısa bir süreliğine döndü buralara. Otuz yıl aradan sonra. Tesadüfen, bizim pasajda karşılaştık. Konuşmasına İbranice kelimeler katılmıştı. 'Allah'a şükür iyiyiz, baruh aşem' diyordu. Zor günler geçirmişti. Kızını, 'ötekiler bize yaramaz' düşüncesiyle, İstanbul'dan göç eden bir başka ailenin çocuğuyla evlendirmişti. Birçok işe girdikten çıktıktan sonra bir bankada güvenlik görevlisi olarak çalışmış, bu son çalıştığı yerden de sessiz sedasız emekliye ayrılmıştı. Ben de kendimi anlattım biraz. Emeklilik günlerimi, kartpostal koleksiyonumu... O günlerde elime yeni geçen, Paris'e gönderilmiş, Ermenice yazılmış o yılbaşı tebriğinden söz etmek geldi o anda içimden. Hatırlayacaksın, o kartpostalı sana da göstermiştim. Üzerinde çanlar vardı. Demiryolları'ndan emekli olduktan sonra, kendisine Kadıköy'deki Bitpazarı'nda küçük bir köşe edinen, yeni işine de eski işindeki gibi, eskimişliği daha çok anlatmak istercesine o eski takım elbiselerinden, gömleklerinden ve kravatlarından biriyle gitmeye devam eden Şerafettin Bey'in tezgâhında, o eski taş plakların, kilitlerin, anahtarlıkların arasında öteki kartpostallarla birlikte kaybolmuş, gerçek yerini, insanını arıyor gibiydi hani. Hiçbir özelliği yoktu ama, üzerindeki o Ermenice cümle beni gene de bir yerlere çekmişti. Bir histi bu sadece, açıklamam mümkün değildi, açıklamaya çalışmam gereksizdi. Şerafettin Bey bu kartın kendisine kimden, nasıl, ne zaman geldiğini hatırlayamamıştı. O tezgâha gelen o eski malların yolunu hep unutmaya çalışırdı zaten. O insanları aklından çıkarmaya çalışırdı. 'Aksi halde hiçbir şey satamam ben' derdi. Hayatını sürdürmek zorundaydı oysa, 'düşünce suçu'ndan dolayı hapiste yatan kızının çocuğuna, herkesten çok sevdiği torununa daha iyi bir hayat vermek için daha fazla çalışmak, emekli maaşının gelirini bir şekilde artırmak zorundaydı. Kartpostalı bana 'bu senin' diye hediye etmişti. Birbirimizin dünyasını iyi kötü tanıyorduk, bazı nesnelerin doğru yerlerini görebilecek hayatlar bırakmıştık ne de olsa ardımızda.

Orada yazılı olanları kendisi de bilmiyordu, onun da içinden bir küçük heyecan ya da birkaç soru geçmişti mutlaka. Kimi insanlar çok farklı yaşıyordu, çok garip ayrıntılara takılıp kalıyordu değil mi? O yazının peşini tahmin edeceğin gibi bırakmadım, bırakmadım. Bizim kunduracı Haçik'in yardımını istedim bu yüzden. Kartpostalın üzerinde de Paris'te bir yerin adresi vardı. Şöyle bir baktıktan sonra, 'bu bir kadın yazısı' demişti Haçik. Yazılanlarda bir hasret vardı. O yazıyı yazan, 'Bu Noel'i de sensiz kutlamak ne kadar kötü... Orada kiminlesin? Ben burada bildiğin yerdeyim. Kederli ve ümitsiz...' diyordu. İşte böyleydi, aynen hatırlıyorum. Sen de hatırlayacaksın, unutmama imkân yok. Hatırlamam hoşuna gideceği için yeniden anlatıyorum. Anlattıklarım Moiziko'nun da hoşuna gitmişti. 'Kadin Pariz'de bi sevgili bırakmış. Ona gitmesi gerektiğini biliyor ama gidemiyor, gidememiş. Yazık...' demişti. 'Belki de adam kaçmış. Bu aşktan kurtulmak için... Beklemeye dayanamamış sanki. Kadın evliydi belki de, ne dersin?' diye eklemişti sonra. Ardından biraz durmuş, daha önce nedense aklıma gelmeyen o soruyu sormuştu. 'İyi de, madem Pariz'e gönderilmiş, bu kartpostal neden şimdi İstanbul'da?..' İşte Moiziko böyle bir insandı, havaya hemen, gerektiği gibi girmeyi bilenlerdendi. Onun da benim gibi, bir şeylerin hep peşinden gitmek isteyen bir yanı vardı. Birbirimizi en çok bunun için sevmiştik galiba. Farkına varmaksızın, hayata ortak bir açıdan bakarak, bakmanın keyfini tüm doğallığıyla paylaşarak... Kanun çalmaya devam edip etmediğimi sormuştu bir de. Eski rakı sofralarımızı hatırlamıştı, özlemişti besbelli. 'Arada sırada... Bir şeyler esince...' demiştim, kanunumu o meseleden sonra elime alamadığımı söyleyememişim. O konudaki yerimizi, alanımızı kaybetmiştik. Hem bunu öğrenmek çok üzecekti kendisini. Boş vermiştim. Bazı suskunluklar hayatın bazı anlarını kurtarıyordu, en azından birkaç anını kurtarabiliyordu biliyorsun... Ayaküstü ne konuşulabilirse konuşmuştuk işte o akşam. Ayrılmak istemiyorduk birbirimizden. Ne var ki her ikimizin de gideceği, gitmek zorunda olduğu insanlar vardı, bu gerçeği aradan onca yıl geçtikten sonra, istesek de göz ardı edemezdik. 'Hey gidi Moiziko hey, hayat hepimi-

zi bir yerlere savurdu' demiştim. Durgunlaşmıştı, sesini hafif bir titreme almıştı. 'İskat olduk ama kalbimiz buralarda kaldı. Gündüz gözüyle bizim şu eski yerleri bir görelim dedik. Boğaz'da bir ufak içeriz, bir tiyatroya gideriz diye düşündük. Ama her yer değişmiş be kardişim. Baktım, Dram Kısmi bile yok olup gitmiş. Ne yapalım, biz değişmedik mi yani?' demişti bunun üzerine. 'Raşelika öleli beş sene oluyor. Şimdi bir kariylan yaşıyorum ama evlenmeyeceğim, ant içtim. Bir kere kari vuz vuz, başıma bela mi alayım yani? Kızım evlen, biraz toparlanırsın diyor ama, hayat bizi toparlayacağı kadar toparlamış zaten, daha neyi toparlayacağız ki. O istiyor ki ben karinin evine gideyim, ev de biraz rahatlasın. Biz zamanında öyle düşünmemiştik. Ne yaparsın, hayat. Orada şartlar ağır. Bizim yeni kariya gelince, o da evlenelim artık diyor ama, beni kandırmak o kadar kolay değil. Beğenmezse çeker gider. Biz am budalası mıyız, anladın mı? Kari bol, olmadı gene yaşarız Allahima! Raşelika'yla büyük bir aşkla evlenmiştik. Ailesi fakirdi, onun için tek kuruş dota almamıştım da babam, amcam, bana uzun süre hiyar demişlerdi o zamanlar. Ama yaşadık, bu günleri de gördük değil mi be Muammer?' diye eklemişti sonra. 'Dota' kelimesinin drahoma anlamına geldiğini, bunun Yahudiler için çok önemli olduğunu biliyordum. 'Vuz vuz' kelimesinin İsrail'deki Sefarad kökenlilerin Aşkenazlar, bir başka deyişle 'kendilerinden olmayanlar' için kullandıkları bir kelime olduğunaysa o konuşmada Moiziko'dan öğrendim. Benim için yeni, çok hoş bir ayrıntıydı bu. Ayrılmadan önce sormuştum. 'Moiziko be' demiştim 'şu abudaraho'nun senin soyadınla bir ilgili var mı?' 'Ayde be manyak!' diye cevap vermişti. 'Biz abudaraho satsaydık, böyle mi olurduk?' Kendisi gibi mütevazı bir hayat yaşayan, ancak belirli bir yere kadar gelebilen her Yahudi gibi, Moiziko'nun da zengin olma hayalleri vardı. Her zaman açık açık dile getirilemeyen bir özlemdi bu. Bu savaşın mağluplarını, ilerleyen yaşlarında, kendi ölçülerine göre 'filozof' olmaya götüren bir özlem. Öylesine savunulmaya değer buluyorum ki ben bu özlemin bu sonuçlarını... Neyse. Başka yerlere gitmeden burada duralım. Nereden nereye geldik, bak. Tanaş'ın 'abudaraho'sundan, Moiziko Abudaram'a...

Her zamanki gibi çenem düştü, gereğinden fazla konuştum belki ama, ben galiba bunları, bu eski dostumu tanımanı çok istedim. Bu küçük hikâyenin günün birinde işine yarayacağını çok iyi biliyorum çünkü. Biz buralardan gittikten sonra... Ama gel şimdi biz bıraktığımız yere, asıl konumuza, Tanaş'a dönelim. Sohbeti tatlıydı aslında köpoğlusunun. Keyifli günlerinde, özellikle de siyasi olayları, gelişmeleri yorumlarken, çok zekice espriler yapardı. Müthiş bir fıkra dağarcığı vardı. Çoğu da her yerde anlatılamayacak o açık fıkralardandı. Ancak onun bu konuda kendisine koyduğu bir sınır yoktu. Anlatmak istedi mi anlatırdı. Nerede, kimlerle olursa olsun. Üstelik 'doğru' kelimeleriyle fıkranın hakkını vermek için... Bilgisiz müşterileriyle, o müşterilerin asla anlamayacağı bir biçimde, inceden inceye alay ederdi. Tadî hâlâ ağızımızda kalmış, kendi elleriyle yaptığı mezelerin 'tarihçeleri' hakkında, garip, çoğuna inanmadığımız hikâyeler anlatırdı. Bunlar onun hoş, çevresine güler yüzle bakmasını sağlayan yanlarıydı. Bazı günlerde tanınmayacak kadar ters, aksi bir adamda olurdu bu arada. O zamanda da yalnız kalmak istediğini anlardık. Evde yaşananlarla, evden dükkâna istemeden getirdiği duygularla ilgiliydi herhalde bu durumu. İşin içinde bence hem biraz öfke, hem de biraz çaresizlik vardı... Eleni'yi, öz kızını, ikinci bir terk edilmeye dayanamayacağını bildiği için eve kapattığını söylemek, bunları düşündüğümde işleri kolaylaştırabilirdi. Ne var ki Tanaş'ın, bana kalırsa, bizlere göstermediği, gösteremediği bir yüzü de vardı. O evde yaşananları öldüğü güne kadar öğrenemedik. Ondan sonra öğrendiklerimiz de ne kadar doğruydu, ne kadar gerçeğe yakındı? Bunu hiçbir zaman bilemeyeceğiz. Bu hikâyedeki yerimizi hiçbir zaman tam anlamıyla bulamayacağız bu yüzden. Bu kadar yakınımızda duran bir insanı da yeterince çözemişiz demek ki. Asıl anlayamadığım, onun kendisini neden bizlerden böyle gizlediği, bu kadar korkunç bir insan haline geldiği. Ondaki gizli insanı bu duruma getiren, bizim bilmediğimiz, başka, çok derin bir duygu vardı sanki. Meselenin bu yanı düşünüldüğünde, bu dünyadan bir sır gibi geçti gitti. Kendisine Eleni'yi sorduğumuzda, 'Yunanistan'da, annesinin yanında, durumu iyi-

dir, mektup yazıyor, dönecek' derdi. O hayali mektuplardaki, o hayali yazılardan yola çıkarak, kızıyla ilgili haberler verirdi arada sırada. Onun orada bir hayatı vardı. Bizler için yazılmış, bizler için uydurulmuş bir hayatı. Bizler ya da o yerin, o hayatın dışında bırakılanlar için... Gerçek hikâyeyi daha iyi gizlemek ya da taşımak için... Eleni'nin bu hayattan, kendisiyle ilgili bu hayattan haberi olmamıştı. O evin kapısı, içeriye, bambaşka bir hayat için açılyordu. Onların kabullendiği, sonuna kadar götürmeye çalıştığı bir hayattı sanki bu..." diyerek anlatmıştı sonra hatırladıklarını...

Muammer Bey'in o uzun serüveninde, kendisine, bende bıraktığı yolla, biraz daha çok kabul ettirdiği, belleğime, birileri için biraz daha çok yazdırmak istediği bir akşamı o akşam. Uzun bir hikâyenin birkaç parçasını, bana o yaşanmışlığın verdiği buruklukla getiren bu insanın, yoluna devam ederken ardında bıraktığı sözcükler ile anlamlarını giderek zenginleştiren görüntüler vardı elbet. Bu sözcükler ile bu görüntüler, zamanla, yalnızca o yerlerin olacak, hikâye, tüm gerçek, yaşanmış hikâyeler gibi, o yatakta, başka hikâyelerle birleşmek için birilerinin içine akmaya devam edecekti...

Uzun yıllar geçti aradan. O akşam da, Eleni'nin hikâyesindeki bu görüntüleri bana getiren o sohbet de çok gerilerde kaldı şimdi. Onca zaman sonra, onca ipucunun, hikâyeyi bana getiren bölük pörçük olayın içimde uyandırdıklarına güvenerek, Eleni ile babası arasında, bunu söylemek pek kolay değil ama, bir tutkunun da ötesinde, farklı, yasak bir ilişki yaşanıp yaşanmadığını düşündüğüm de oluyor şimdi. Bu soruyu kendime, özellikle kendimi, kendimden gizlemeye çalışmadığım zamanlarda sormayı başarabiliyorum. O güvenli alanlarda kalmayı seçenlerin, çok uzun sınırların ötesinde yaşanan yalnızlıkların, yenilgilerin, öfkelerin olası sonuçlarıyla anlam kazanan bir ilişkiyi yakından görmeleri mümkün değildi. Bu zor yolda, sanırım biraz da bu yüzden tedirginlikle, duraksayarak ilerledim. Hikâyenin insanı uzaklara, kolay kolay tanımlanmak istenmeyecek bir yerlere çağıran bir büyü vardı. Bazı kuşkuları güçlendirebilecek ayrıntıların üzerinde durmalıydım, bazı görüntü-

lerin, sözcüklerin anlamını çözmek zorundaydım örneğin o uzak sınırların ötesinde yaşanmış olabilecekleri biraz daha iyi anlama umuduyla. Buluşulamayan, sonra da izini bütünüyle kaybettiren o subay, gerçekleştirilemeyen bir kaçış hikâyesinin, hayali, kendini 'dışarıya' farklı bir biçimde göstermek için uydurulmuş bir yalanın hiçbir zaman yaşanmamış bir kahramanıydı belki de. O ayrılık, o hayatlara bu kadar kolay girebilir miydi aksi halde? Madam Eleni'nin o akşamlarda evinde çırılçıplak gezinmesinin akla ilk gelebileceklerin de ötesinde, daha başka hiç mi açıklaması yoktu? Bu soruları, farklı yerlerden, kendi bakış açılarıyla yanıtlamak isteyebileceklerin bildiğim kadarıyla hiçbiri yaşamıyor artık. Bir görüntü, hem bu sorulara bir yanıt getirmeme, hem de o çağrının anlamı üzerine yeniden düşünmeme karınca kararınca da olsa olanak sağlıyor gene de. Bana Hüsnü'nün, 'o sabah' adına, o apartmana, onca insanla, her biri bir başka anıya dönüştürülebilecek onca ilişkiyi paylaştığımız günlerden çok uzun bir süre sonra, bazı hikâyelerin bende eksik kalan parçalarını bulmaya gittiğimde armağan ettiği bir görüntü bu. İnsanlar, sokaklar, başka yakalarda yaşanmış başka hayatlar vardı artık aramızda. Hüsnü çok yaşlanmıştı... Bütünüyle aklaşmış saçları, çökmüş avurtları ve hafiften titreyen sesiyle bambaşka bir insandı. 'Apartmanın' her işine koşan o adamın uzak bir akrabası gibiydi sanki artık karşımdaki. Bir rahatsızlık, engelleyemediğim bir ürperti yayılmıştı içime. Kendimden, o geçmişte bıraktığım insandan, ne gizleyeyim, biraz da korkmuştum. Bu sesi duymuş, o insanı görmüşçesine gülümsemişti Hüsnü. Elini dostça omzuma götürmüş, hiç hal hatır sormaksızın, hoş geldin bile demeksizin, oralardan onca zaman ayrı kalmamışımcasına, "Gel bir çay iç, yeni demledim" demişti. Ortak bir duygudaydık, bir eşikte, bir kapı aralığındaydık yeniden. Bu karşılaşmaların yabancısı değildim artık. Bir yerlerde bıraktığımız ya da o yerlere giden insanlarımız bizdeki o uzun hikâyede yürüyordu. Eşyalar hemen hemen hiç değişmemişti, hiç yer değiştirmemişti. O küçük dairede sadece onlar kalmıştı zaten yerlerinde. Onlar başka yerlerde de olduğu gibi, o gidişlerin, o terk etmelerin bir kez daha sessiz sedasız tanığıydılar. Hüsnü yavaş yavaş, hiç kuşku yok ki o görüntülerin,

aramızdaki o zamanın izin verdiği oranda anlatmıştı... Küçük kızı Zonguldak'ta bir aileye gelin gitmiş, iki çocuk annesi olmuş, kocasının 'ocak'tan kazandığı parayla, ölümü gündelik hayatın vazgeçilmez bir parçası sayarak yaşamayı her geçen gün biraz daha çok öğrenmiş, bambaşka insanlara karışmıştı. Oğlu Almanya'da, önce 'kaçak öğrenci', sonra da 'kaçak işçi' olarak birkaç yıl çalıştıktan sonra, Hamburg'da dul, kendisinden yaşlı, iki çocuklu Alman vatandaşları bir Türk kadınla evlenmiş, günün birinde karısını bıçaklamış, hapiste yatmış, bir sürü karanlık işe karışmış, kendisinden hani nerdeyse hiç söz ettirmez olmuştu. Herkes bir yerlere gitmişti kısacası. Bir süredir yalnızdı. Karısı da gitmişti çünkü, tüm yaşananlardan sonra, Erzincan'a geri dönmeyi seçmişti... Yalnız yaşamayı da öğrenmişti ama. Zaman zaman bu yalnızlığında bir küçük huzur bulduğu da oluyordu. Pek fazla bir şeye de gereksinimi yoktu zaten, dahası, doğrusunu söylemek gerekirse, hayattan da büyük bir beklentisi kalmamıştı. Şükran'ın yokluğu zamanın akışında onu tahmin ettiğimden çok daha fazla yıpratmış, bir yerlerden uzaklaştırmıştı. Buna, hiç kimseye duyurulamayacak bir eksilme de diyebilirdiniz. Kızının öldürülüşüyle ilgili haberi o da, bizim gibi, o gazeteden almıştı. O da, bizim gibi, başkaları, bu olayın, hayatın seyircileri gibi hiç beklemediği bir zamanda, o sokaklara yeni, alışılmış bir günün doğduğu, hiçbir özellik taşımayan o sabahların birinde... Önce o otele, sonra morga, sonra da, ilerleyen günlerde, olanaklarının elverdiği ölçüde, bu olayın izini sürmek için, bu hikâyeye karıştığına inandığı tanıklara gitmişti. Bu hikâyeye karıştığına inandığı, daha önceki yollarında göremediği, ulaşamadığı tanıklara... Kızında yeni bir odayı açabilmek için... Kızından alınan odayı bulabilmek için... Kızına daha iyi sarılabilmek için... Morgdaki o soğuk bedene sarılırken duyduğu o umarsızlığı, içine yayılan o sıcaklığı kime anlatabilirdi ama? Kime, hangi sözcüklerle, hangi pişmanlık duygularıyla?.. Bu sorunun yanıtını biliyordum, bu sorunun yanıtını hepimiz biliyorduk. O insanların seyircileri yalnızca bir hayale sarılabilirdi... Kızının kıpırtısız bedenine belki de bu yüzden tüm gücüne sarılmıştı. Tüm gücüyle, tüm kaçırılan zamanlarıyla, tüm kaybedişleriyle... Birlikte yaşayabildikleri

günlerde yapamadığı kadar, o günleri, o geceleri paylaştıkları günlerde başaramadıkları kadar... Bu onun hayata, hayatına bir şekilde sarılışıydı, sarılmak isteyişiydi belki de kim bilir. Ama eksiklikler, tutulamayanlar bir yana, o an yalnızca onların. Kızıyla onun. Biraz geç olsa da. Kızıyla onun. Başkalarına karşın...

Hikâyeye gelince... Onca hüsrarla bitmiş onca umut yolculuğu, onca otel odasında göze alınmış onca ihanet, yalnızlık ya da cinayet düşünüldüğünde pek bir özelliği yoktu belki de yaşananların. Bir sürüklenişin hikâyesiydi bu... Büyük, çok büyük yapılarıyla caddeleleriyle, bulvarlarıyla, ama daha da önemlisi, hep bir yerlere ait o insanların oluşturduğu selle, o yabancı gece ışıklarıyla, sığınaklarını bulanların odalarından gelen, dışarıya çok az, gereğinden çok az yansıyabilen, yansımalarına izin verilen o belli belirsiz görüntülerle, birçok insana, şekli 'sokakta', 'dışarıda' kalanlara bir canavar gibi görünebilecek bir şehirde, kurbanların o yere sessiz sedasız sürüklenişinin hikâyesi... Kurbanın celladıyla birlikte aynı yazgıyı paylaştığı, bir diğer deyişle, celladın da kurban olduğu bir sürüklenişin hikâyesi... Delicesine 'bağlandığı' Şükran'ı hiçbir zaman gerçekleştiremeyecek o rüyaya ortak ederken kendini de aldatmıştı aslında o taksii şöförü. İkisi de acemi birer oyuncuydu, o oyunu, o sahnede gerçek anlamda çözmeden oynamıştı, oynamaya çalışmıştı sonuçta. Görünürde yalın, kolay kolay tüketilemeyecek bir hayalin ardından gitmek vardı: Güneyde, küçük bir kasabada, güneşin, 'ışığın' çok daha cömert olacağı o yerde küçük bir pansiyon açabilmek... Şükran, bu hayalin gerçekleşmesi için gereken parayı denkleştirebilmek için fahişelik yapmıştı. Parayı bir an önce denkleştirerek kaçmak, kaçmak, çok uzaklara kaçmak için... Ancak o günlere biraz daha fazla yaklaşıldığında bunun sadece bir aldanmada kaldığı da anlaşılıyordu. Yaşananlara katlanmak, göğüs gerebilmek için, yitirilmemesi, hep gündemde tutulması gereken bir aldanma... Bir sığınma, bir yalan... Para, Şükran'ın sevgilisine, o uzak kabadadaki pansiyon için değil, kumar borçları ile kendisini tüm çabalarına karşın bir türlü kurtaramadığı uyuşturucular için gerekiyordu çünkü aslında. Bu gerçeğin ayırdına onlar da varmıştı hiç kuşku yok ki. Ne var ki bilmek, bir çıkmazda yürüdüğünü

görmek, bazı hayallerin kurulmasını engellemiyordu. O uzak kasa-
banın yoluna o kadar çok insan çıkmak istemişti ki... Oyun, tüm
hayallere, Şükran'ın özverileriyle, tüm direncine karşın istendiğin-
ce bitirilememişti ama. Oyun gereğince çözülemeden oynanmaya,
sürdürülmeye çalışılmıştı evet, oyunun kahramanları o hayali gü-
neşe, ışığa doğru gitmek isterken yavaş yavaş birbirlerinin ölümü-
nü hazırlamışlardı. Hikâye, tüm gerçek aşk hikâyeleri gibi hüznü-
lü, taşınması zor bir hikâyeydi sonuçta. Hüsnü, yaşananların bu
yüzünü kızının ölümünden sonra ulaşabildiği tanıkların yardımıyla
görebilmişti. Gerçekleri öğrendikçe şaşırmış, ama hiçbir öfkeye
kapılmamıştı. Üzülmüştü, yalnızca üzülmüştü. Kızı için üzülmüş-
tü, kızına bu hikâyeyi verenlere ya da o hayali veremeyenler için
üzülmüştü, en önemlisi kendisi, yaşayamadığı o baba, olamadığı o
insan için üzülmüştü. Bir pişmanlıktan çok, bir geç kalmışlık duy-
gusuydu sanki burada karşı karşıya geline... O, o zor günlerde,
orada, o oyunun içinde yer alması gerektiğini düşünmüştü kızının
geçmişinde ilerlerken. O zor günlerde, orada, gerçekleri değiştire-
meyeceğini bildiği halde... O zor gecelerde, tıpkı uzun yıllar önce-
sindeki gibi, kızının küçük ellerini tutmak, küçük ayaklarını ovuş-
turarak ısıtmak için... O anları, en azından o anları yeniden doğu-
rabilmek için... Yıkılması bundandı belki de daha çok, birçok insan
tarafından utanç verici bilinecek, bu yüzden de unutulmak istene-
cek bu olayı, kızını tüm benliğiyle sahiplenerek anlatması bundan-
dı. "O benim meleğimdi, ilk göz ağrımdı" derken sesi öylesine şef-
kat doluydu ki. "Biz mi hata yaptık, onlar mı? Bunu bilemiyorum.
Bunu sen de bilemezsin. Ama olan benim Şükrancığım oldu" de-
mişti sonra. 'Biz' kimdi bu cümlede, 'onlar' kimdi?.. Bu soru, aradan
onca yıl geçtiği halde, hâlâ kurcalar durur zaman zaman zihnimi.
Aklıma her seferinde farklı olasılıklar gelir... Bir isyan, sessiz seda-
sız bir isyan gizliydi hiç kuşku yok ki burada. Ama bu isyan kimeydi,
hangi insanaydı, hangi insanlardaydı? Bu acemi oyunculara bu
dünyayı verenlere ya da asıl istedikleri dünyayı bir türlü vereme-
yenlere mi?.. Belki. Oyun sürdürülüyordu yine de her şeye karşın,
tüm yanlışlıklara, aldanmalara karşın sürdürülmek istenmişti. Bir
süre daha yıllardır yaşadığı bu 'hücrede' kalmaktan, sonra da karı-

sının yanına, Erzincan'a gitmekten söz etmişti bir de, insanların bu şehirde, tüm çabalarına karşın tutunamadıklarını söylerken. "Tanıdığım herkes gitti, bir sürü yere apartman dikti. Bense bizim çocuklara harcadım şu birkaç kuruşu. Okusunlar diye. Ama neye yaradı? Olmayınca olmuyor..." cümlesi, bu tutunamayışın yüzlerinden birini yansıtıyordu. Bu yüzün gizlediği öteki yüzleri görmeye çalışmışım. O sözleri hâlâ hatırlayışım bundan. Okumaya da okutmaya da çok önem vermişti Hüsnü. Bu özelliği düşünüldüğünde, kendisi gibi büyük şehre gelmiş o insanlardan, en azından benim tanıyabildiklerimden, dünyalarına bir şekilde dokunabildiklerimden zaten çok farklıydı. Gazeteyi her gün, birçok ince ayrıntısına kadar okurdu. Adı bu yüzden birçok apartman sakini arasında tembele çıkmıştı. O da bilirdi kendisi hakkında böyle düşünüldüğünü. O da bilirdi çevresindeki birçok insan tarafından farklı bir şekilde anlaşıldığını. Ama bilmek başkaydı, bildiğini önemsemek başka. O günlerde değişmek, insanların istediğince olmak için hiçbir çaba göstermemişti hatırlayabildiğim, anlayabildiğim kadarıyla. Bu 'çabasızlık' onun bendeki en güzel yanıydı. Asıl çaba başka bir yerdeydi çünkü, tanımlanamayan, ayırdına varılmayan, belki de hiçbir zaman varılamayacak bir başka insan içindi. Benim için o günlerde asıl önemlisi, onun, günün siyasi olayları üzerine yaptığı, hiç kimsenin aklına gelmeyecek o ilginç yorumlardı. Birçok romana girebilecek bir insandı o bunlar düşünüldüğünde. Ama onu, bu özelliklerle başkalarının gözünde inandırıcı kılmak öylesine zordu ki... O kadar çok insan, o kadar çok insanı, yalnızca o bildik, alışılmış görüntüleriyle görmeye alışmıştı ki... Zordu evet, Hüsnü gibi bir insanın o sokaklarda yaşadığını söylemek zordu. Anlamaya, gerektiğince anlamaya çalışacak çok az insan vardı. Onun yaşadığı günlere inancını bir yerden sonra yitirmesi biraz da bundandı galiba. Yıllar sonra gördüğüm Hüsnü, o garip yorumları yapan Hüsnü değildi artık, içindeki mizahı o yerlerde, görmek istemediği o yerlerde bırakmış, yitirmiş bir insandı daha çok. Son günlerini köyünde, kendisini tüm sıcaklığıyla kucaklayabileceğine inandığı yerde, gerçek ülkesinde geçirmek istiyordu. Toprak onu çağırıyordu. Yıllarını geçirdiği küçük, karanlık dairede bir süre sonra baş-

kaları yaşayacaktı. Apartman boşaltılıyor, içten yapılacak yıkımlarla kaloriferli, daha yeni, zamana daha uygun bir apartmana dönüştürülüyordu. Yeni sahipler onun da dairesinden ayrılmasını istemişlerdi. Öteki daireler de terk ediliyordu zaten. Öteki daireleri herkes kendine göre terk ediyordu. Herkes kendine göre, başka daireler, sınırları her zaman kolay kolay çizilemeyecek hücreler ya da hep umutlarla, durmaksızın yenilenebilen umutlarla anlam kazanan başka hayatlar için... “Yaşadık gitti işte. Şimdi herkes bir yerlere dağılıyor” demişti Hüsnü. Yaşamak zorunda kaldıkları düşünüldüğünde, şehrin bir başka yerinde hayat bulan, canlı bir tarihti yaşadıkları... Onun, o sokakta, o apartmanda yaşananlar hakkında, dinlemek, gerçekten dinlemek isteyebileceklere anlatabileceği birçok hayat hikâyesi vardı. Ama o gün gördüğüm Hüsnü, o insanlarla birlikte, kendisini gerçekten dinleyecekleri de yitirdiğine inanıyor gibiydi. Birçok hikâyeyi beraberinde götürmeyeceği, götürmek isteyeceği benzemesi bundandı. Bu onun en sessiz, ama aynı zamanda da en etkili isyanıydı. Kimi insanları başkalarına armağan etme konusunda, hayatın geride bırakılmış birçok anındaki gibi cömert olamamak, olmamayı seçmek... Hüsnü’nün bende o gün uyandırdığı duygu, savunulacak, savunulmaya değer bir duyguydu bu durumda. Kimi insanları ya da kimi insanlarla ilgili anları kendine, yalnızca kendine saklamak, evet. Yaşadıklarını her zaman anlayışla karşıladığı, yaptıklarını, ‘yerini bilen bir dost’ olarak hep anlamaya çalıştığı Madam Eleni için de aynı tercih söz konusuydu. Hatırlıyordu, bunu hissetmek için hayatın o yanına geçmek ya da sonuna kadar inanmak gerekiyordu. Onu, hepimizde farklı etkiler bırakan o kadını son ‘gören’, daha da doğrusu son ‘bulan’ o olmuştu. Hani nerdeyse üç yıl geçmişti aradan. Her sabah, o düzen içinde, o düzen için servise çıktığı, hiç kimsenin bu yıkımı düşünmediği, her şeyin iyi kötü yerinde kaldığı, yerinde kalacağından kuşku duyulmayan günlermiş. Herkes gibi onun da kapısını çalmış ama, bir yanıt alamamış. Bu durum üç gün sürünce de kuşkulanmış, ‘anahtarıcı’ İbrahim Amca’yı çağırarak kapıyı açtırmış. İbrahim Amca, eski, sabıkalı, yıllar boyunca birçok eve girmiş çıkmış usta bir hırsızdı. O evlerle ilgili sayısız ilginç anısı ve hikâyesi vardı.

Arada sırada anlatırdı. O hikâyeleri anlatmak onun hayatının bir parçası olmuştu. Girdiği evlerde her şeyi çalamazdı, çalmamıştı. Onun ilgi ya da uzmanlık alanı gümüş eşya üzerineydi. Tüm hırsızlık hayatı süresince gümüşten başka bir şey çalmadığını gururla söylerdi. Bu seçiminin bir çocukluk anısıyla ilintisi vardı ama o, bu çocukluk anısını bildiğim kadarıyla o günlerde çevresinde bulunanlara hiçbir zaman anlatmamıştı, anlatamamıştı. Sonra bir gün yakalanmış ya da söylediklerine bakılacak olursa, bir evde gördüğü bir şekerliğin kendisinde uyandırdıklarından sonar bu işe artık son vermek istediğinden kendisini bile bile yakalatmış, uzun yıllar hapiste yatmıştı. Hapisteki yıllarında birçok kitap okumuş, daha doğrusu bulduğu, bulabildiği her kitabı okumaya, anlamaya çalışmıştı. Günün birinde de kendisi için en önemlisinin o gümüşleri görmek, çalmak kadar, bir başka eve girme, bir kapının ardına geçme duygusunu yaşamak olduğunu anlamıştı. Hapisten çıktığında altmışlı yaşlarını yaşıyormuş. Hiç evlenmemiş, bir aile kurmamış olmakla ne büyük bir hata ettiğini en çok o günlerde anlamış. Çocukluk, gençlik mahallesine, böyle bir hayatta yürümesine yol açan o sokaklara, o sokakların o insanlarına dönmek istemiş ilkin. Yapamamış. Ömrünün geri kalan yıllarını yabancı, farklı bir mahallede, farklı bir İstanbul'da geçirmesinin daha doğru olacağını düşünmüş. O evlere girme duygusunu içinden atamayacağını bildiğinden de küçük bir çilingirci dükkânı açmış. Mesleği öğrenmekte hiç zorlanmamış... Hepsı bu kadardı, bizim için bu kadarı, buraya kadarı yeterli bulunmuştu. 'Hiçbir kapının kendisine dayanamayacağını' iddia ederdi İbrahim Amca. O, istediği, kendisinden istenen her kapıyı açmıştı. İsteddiği, kendisinden istenen her kapıyı... Asıl kapıların, kapılarının dışında... Hikâyesindeki karanlık yanları, onun yaşaması, gerçekten yaşaması gereken alanlardı bu yüzden. Ben bu gerekliliğe inanmıştım. Benim için kendisini, yaşadıklarını ya da yaşayamadıklarını düşündüğümde, hayal ettiğimde, o kapıları açtıktan sonra, o evlere adımını attığı anda hissettikleri önemliydi zaten. Her şey birkaç adımdan ibaretti artık, sadece birkaç adımdan... Ama o adımlar öylesine farklıydı, öylesine başka türlü yaşıyordu ki... İbrahim Amca'nın, Madam Eleni'nin evine girer-

ken Hüsni'ye söylemiş olduklarını bu yüzden yadırgamadım. 'Bu evde çok derin bir sessizlik var' demiş o anda İbrahim Amca. Kapının ardındaki o koku zaten her şeyin habercisiymiş. Kısa bir süre sonra da, salona girdiklerinde gerçek tüm çıplaklığıyla karşılına çıkmış. Madam Eleni, yıllarını, hayatını verdiği o salonda, o çok sevdiği koltuğunda, şakağını eline dayamış, giyinmiş kuşanmış, hareketsiz oturuyormuş. Kucağında bir çanta varmış. Çantanın içinde birkaç fotoğrafla eski, 'parlak' ayakkabılar, kırmızı bir elbise ve kalp şeklinde bir madalyon çıkmış. Hemen Madam Suzan'a koşmuş. Doktor çağırılmışlar. Doktor gelmiş, Madam Eleni'yi son derece profesyonelce hareketlerle, 'bir antikacının eski bir vazoyu incelemesi gibi muayene etmiş' ölüm nedeninin ani bir kalp krizi olabileceğini söylemiş. Kime, nasıl haber verebileceklerini bilememişler önce. Hayatının son yıllarında, arada sırada gittiği insanları da kimse tanımamış zaten. Yersiz yurtsuz, yapayalnız bir insanmış o anda karşısındaki. O yurtsuzluk Madam Eleni'nin gerçek yurduydı, yaşananlar düşünüldüğünde, yerin de, yurdun da pek bir önemi yoktu belki ama, gündelik hayatın koşulları bazı adresleri gene de gerektiriyordu. 'Son dostlar' bunun için vardı. Madam Suzan'ın yardımıyla 'kiliseye' telefon etmişler. Cenazeyi kaldırma işini de, daireyi boşaltma işini de 'onlar' üstlenmişler. Böylesi ölümleri, böylesi ölümleri dile getiren hikâyeleri daha önce de anlatmaya çalışmıştım. Meraklı komşuların buna benzer durumlarda neler hissettiklerini bambaşka çok gerilerde kalmış bir hikâyeden öyle iyi hatırlıyorum ki... Madam Eleni'nin ölümüne çok şık gitmesini de bu yüzden anlayabildiğimi sanıyorum. Bu hikâyedeki farklılık o küçük çantayla anlatılmak istenenlerdeydi biraz da bana kalırsa. O sınırlarda, o uzak sınırlarda yıllarca yaşamış bir insanın, bir başka sınırın ötesine, ölümden sonraki hayata tüm benliğiyle inandığını gösteriyor sanki bu çanta. Bazı buluşmalar, beklemesini bilenler için, er ya da geç, dilendiğince gerçekleşebilir miydi?.. O tutkuların, aşkların hiçbir zaman tüketilemeyeceğini, ölümlere bile taşınabileceğini mi düşünmek gerekiyordu bu durumda, yalanlarla beslenseler de bazı çağrılara tüm direnmelere rağmen günün birinde karşı konulamayacak bir duruma gelineceğini mi?.. Anlatmak, o

çağrılar giderayak anlatmak nereye kadar önemliydi?.. Buna benzer sorular, nelerin nerelerde bırakıldığı konusunda, insanın kendisini, şöyle ya da böyle, yürekliliği ölçüsünde sorgulamasını gerektiriyor. Eksiklikler ya da bir insan için bazı özverileri göze almada, bazı adımları atmada çok geç kaldığının ayırdına günün birinde varmanın pişmanlığı... Bu eksiklikleri bende yaşamıştım, ben de zaman zaman istemediğim yerlerden istemediğim insanlara taşmıştım. Ama bazı hikâyeleri içimizde çoğaltılabilir, başkalarıyla paylaşılacak istenir kılan da bu eksiklik duygusu galiba, başka insanlarda istesek de istemesek de bıraktığımız öldürmeye çalıştığımız tutkular da bu eksikliğe, bu yaşanmamışlığa bağlı olarak, hayalimizde ürettiğimiz, her biri zamanla bir cehenneme dönüşebilecek olasılıklarla beslenmez mi? Yalanlarımız böylesi durumlarda çoğu kez gerçeklerimiz, daha da önemlisi doğrularımız olmaz mı?

3

Yalanlar, doğrular, ya derinlerde, çok derinlerde yaşanan yalnızlıklar... Farklılıkları kabullenmede, gereken cömertliği bir türöl gösteremeyişimizle, kaçışlarımızla, kayıtsızlıklarımızla, hiç kimseye dilediklerince duyuramadıkları ölümlerine, tükenişlerine acımasızca terk ettiğimiz insanları, sarsılmazlığına inandığımız düzenlerimizin neresine koyabiliriz bu durumda? O insanlar bir yerden sonra, bizleri 'nereden' izler?.. Madam Eleni'nin karanlıkta kalan, günün birinde daha iyi anlayacağıma, dolayısıyla da daha farklı bir biçimde yaşayacağıma, anlatacağıma inandığım hikâyesi bizlere böylesi soruları sordurabilecek hikâyelerden hiç kuşku yok ki. Bazı sözcüklerin, renklerin, kokuların bizde bıraktıklarını her geçen gün biraz daha çok anlayarak, hissederek, zamanda, zamanlarımızda ilerlemek zorundaydık. Zamanda, zamanlarımızda, her geçen gün biraz daha çok... İnsanları tanıdıkça... Kendimizi tanıdıkça... Bazı anların değerini ancak başkalarında verebilerek. Şimdilerde çok farklı bir ülkede, çok farklı insanları benliğinde sürdürerek yaşadığına inanmak istediğim Anita'yı, onca hikâyeyi onca insanla paylaşmaya hazır olduğum bir

zamanda aklıma getirişimi, o anlara yaptığım o kaçınılmaz yolculuklarla açıklamam mümkün mü?.. Belki. Bildiğim, bu aşamada itiraf edebildiğim, bu hikâyede de bir yanlış zamanlamanın yaşandığı, bir buluşmanın, daha doğrusu 'o buluşma'nın gerçekleşemediği idi. Neden?.. Neden ya da kimden kaçmıştım sonuçta?.. Anita'nın o kısa karşılaşma, kim bilir, belki de buluşma zamanlarımızda anlatmak istediklerini neden gereğince anlayamamıştım?.. Anita... Kabul edilmesi, inanılması güç bir başka baba-kız ilişkisinin kahramanı olarak, bana arada sırada, o umarsız bakışlarıyla, onca uzaklığa karşın, hâlâ bir şeyler anlatmak istercesine dönen Anita... Başkalarının karşımızda bakışlarıyla ördüğü, asıl ilerlememiz gereken insanlara ilerlememizi engelleyen o duvarı bir kez daha düşünebilirim şimdi. O duvarı anlatmak, tanımlamak hiçbir zaman kolay olmamıştı. O insanlardan, asıl ilerlememiz gereken o insanlardan kaçışımızın gerçek nedenlerini yüreklilikle dile getirmek de. Bir bencillik, ama aynı zamanda da bir kendini koruma kaygısıydı, benzerlerimize değil de; kendimizi gizleyebilmek, o cehennem, kendi cehennemimizin yakıcılığından kurtulabilmek için, sizi 'farklı' bilenlerin dünyasına gitmeyi, sığınmayı seçmekti sanki yaşadığımız. Kötülüğün bir başka biçimiydi bu hiç kuşku yok ki. Kötülüğün bir başka biçimi... Tüm tercihlerinize, kaçışlarınıza, dahası ihanetlerinize karşın, tüm sonuçlarıyla yaşamaktan bir türlü kurtulamadığımız ilişkiler vardır gene de. Anlar hep sizi izler, sizi beklemediğiniz bir yerde, görmek istemediğiniz o gölgeyle karşılaştırır. O ilişkilere nereden, nasıl, hangi insanlardan ya da zamandan geldiğinizi kendinize bile itiraf edemezsiniz o anlarda, o ilişkileri yaşadktan, daha doğru bir deyişle de yaşabildiğiniz yere kadar yaşadktan sonra, neyi, nerede, kimlerle sürdürdüğünüzü, o önleyemeyeceğiniz pişmanlıkları da yaşamaya mecbur kalarak, aradan ancak yıllar, uzun yıllar geçtikten sonra anlarsınız. Yaşayamadıklarınızın, hayat adına kaçırdıklarınızın ayırdına hiç beklemediğiniz bir zamanda, bir ayrıntının sizde uyandırdıklarının etkisiyle vardığınız anlardır aynı zamanda bunlar. Bir hikâyeden bir başka hikâyeye, unuttuğunuzu sandığınız hikâyelere isterseniz de istemeseniz de

geçtiğiniz zamanlar... Teknik Üniversite'deki o konser akşamlarını, bana arada sırada, çok uzaklardan dönen sesler, daha da önemlisi belirsizleşmiş görüntülerin arasından sızan, her biri bir başka hikâyeye açılabilirmiş gibi duran ayrıntılarla, itilmişliklerini, yalnızlıklarını tüm hayatları süresince taşımaya çalışmış o iki insanın bendeki görüntülerinin ışığında hatırlamam, belki de bu yüzden kimi serüvenlerin içimizde bıraktıklarının er ya da geç gerçek yerlerini bulmalarıyla açıklanmalı. Kimi ilişkilere uzaktan bakmaya mecbur olduğum akşamlardı o akşamlar. O okul sıraları, o sıralarda öğretilenler, o koridorlar, o yataklar, o cumartesi akşamları, o gece ışıkları kimindi, kimlerindi?.. Bu soruyu yanıtlayabilmek için sadece hayallerimle hayallerimin doğurduğu o umutlar vardı. Kimi ilişkilere uzaktan bakmaya mecbur kaldığım akşamlardı o akşamlar... Sığınabileceğim o küçük alanları kendime göre keşfetmeye çalıştığım, kimi insanları kimi insanlardan bana gelen yalanlarla, yalnızca dışarıda kalmamak için, hiçbir zaman olmadıkları, olamayacakları bir biçimde görmek için çaba gösterdiğim, ertelemelerle bugünkünden daha çok yaşayabildiğim akşamlar... Tant Tilda'nın herkesin ilgisini çeken kıyafetleriyle yanıma gelip halimi hatırlımı sorduğu, o mutluluk oyununu dilediğinde oynayabildiği müzik 'dinlemekten' ya da oradaki birçok kişinin yaptığı gibi 'seyretmekten' çok, kendisi için 'gerçek bir sahne'ye dönüşen o 'fuaye zamanı'nı yaşama umuduyla o konserlere gittiği, herkesi tanıdığı ya da tanır görüldüğü, herkesle Fransızca konuştuğu, çevresindekilerce 'tatlı bir deli' gibi görüldüğünü anlamadığı, anlamazmış gibi görüldüğü ya da anlamak istemediği o akşamlar, içimde gittikçe büyüyen o 'ada'ya her geçen gün biraz daha çok çekilmek bu akşamlardan nasıl da uzak şimdi. O akşamların birinde, hiç beklemediğim bir zamanda karşıma çıkan Anita da yaşamış mıydı, bir başka akşama taşımış mıydı bu sıcaklığı? O 'ürkütücü' bakışlar, o günlerde göremediğim bir gidişi, bir sürüklenişi mi anlatıyordu? Program arasındı. Tant Tilda yine büyük bir coşkuyla birilerine bir şeyler anlatıyor, başka seslerin arasından sızan konuşmasından anlayabildiğim kadarıyla, Polonyalı piyanistin büyük bir 'souplesse'lerle çaldığını,

frak ya da smokin yerine koyu renk takım elbiseyle sahneye çıkmasıninsa değişik, ama biraz yadırgatıcı olduğunu söylüyordu. insanda yıllarca, hani nerdeyse tüm hayatları süresince birbirlerinde kaldıkları izlenimini bırakan bir kadınla bir erkekti karşısındakiler. Yaşlıydılar, yerlerinde, kalmayı seçtikleri yerde birçok hayatı bırakmış gibiydiler. Onlar, birlikte yaşlanmayı başarmışlardı... Karşısındaki bu görüntüye karşın o akşam çok mutluydu, en azından çok mutlu görünüyordu Tant Tilda. Oyununu oynuyordu, oynayabiliyordu, kısa bir süreliğine de olsa seyircilerini bulmuştu en azından... Karşısındakiler hafiften gülümsüyor, ama söylediklerini dinlemez, kaçamak bakışlarla 'daha tanıdık', düzenleri için, seçimleri için daha 'kabul edilebilir' birilerini arar görünüyordu. Karın konser öncesinde kararsız kararsız yağdığı bir kış akşamıydı. Konser sonrasında hepimizi farklı bir şehir karşılayacaktı. Kar aniden bastırmış, her tarafı beyaza bürümüştü. Bir şehirden bir başka şehre kısa bir sürede geçmek demekti sanki bu. Büyülü bir el, şehrin çehresini birdenbire değiştirmiş gibiydi. Maçka'dan Şişli'ye, karın o çok özel sessizliğini tüm benliğimle hissetmeye çalışarak yavaş yavaş yürümüştüm o akşam. Küçük bir sevinç yayılmıştı içime. Lapa lapa yağan karın altında, o değişimin peşinde koşan herkes gibi ben de o çocuktum, o çocuğu arayan çocuktum biraz. Bu küçük sevinçte, bu 'büyülü' değişimin yanı sıra, hayatıma beklenmedik bir anda, bende uzun, çok uzun bir hikâyeyi bırakacağını biraz da sanki biliyormuşçasına giren, bakışları belleğimden hiçbir zaman silinmeyecek Anita'nın da büyük bir payı vardı hiç kuşku yok ki. Unutulamayacak, buluşmaların anlamını insana bir kez daha düşündürtecek bir konser arasının fotoğrafları... Tant Tilda'nın o mutluluk oyununu oynamaktan henüz vazgeçmediği, kıyafetine büyük özen gösterdiği, sokaklarda, erkek çorapları, eski, yırtık bir paltoyla, dağınık, beyaz saçlarıyla dolaşmanın çok ötesinde bir yerlerde gezindiği, Mösyö Rober'le aynı evde, bambaşka bir yazgıyı paylaştığı günleri, geceleri de bana hatırlatan, birbirlerini, eğer deyiş yerindeyse, birbirlerinin içinde yaşamak için doğuran fotoğraflar...

Berti ile Jülyet de oradaydı... Orta yaşlı bir adam ile sessiz, si-

yah saçlı bir genç kız vardı yanlarında. Onlarla uzaktan selamlaşmayı yeğlemiştim ama, Jülyet kendimi orada ne kadar yalnız hissettiğimi herkesten daha iyi anladığından beni ısrarla yanına çağırmıştı. Önemseyeceğime inandığı bir insanın yanında olduğunu söylemek ister gibiydi. Bunu algılamak kolaydı. Aramızda, birbirimize, tüm kaçınılmazlıklarıyla, tüm kendindenliklerimizle attığımız o adımlar sonucunda oluşmuş garip bir iletişim vardı. Çağırıyor bu yüzden önemsemezlik edemezdim. Biraz konserden, biraz havadan, biraz da şurdan burdan söz etmiştik. Biraz konserden, biraz havadan, biraz da şurdan burdan. Daha önce de yaptığımız gibi... Böylesi durumlarda hep yaptığımız gibi... Hepimiz farklı yalnızlıklarımıza küçük birer kalkan bulmak zorundaydık ya... Sonra tanıştırılmıştık... “Anita bizim tatlı kızımızdır” demişti Jülyet yanındaki genç kızın koluna girerek. O orta yaşlı adam babasıydı. Jülyet ile Berti’nin sözünü hiç etmedikleri, ancak özel, çok özel bir yere koyduklarını hissettiğim dostlarıyla tanıştırılıyordum. Bambaşka yerlerle bambaşka zamanlardan, beklenmedik bir yere, beklenmedik bir zamanda gelmek, ilerlemek... İnsanı biraz da huzursuz eden bir çekiciliği vardı Anita’nın. Gizemli, nasıl yaşanacağı, nasıl anlatılacağı bilinmeyen, çağrısı olan o hikâyelerden birine adım atmaktı sanki onunla tanışmak. Bir şeyler anlatmak, iletmek istiyordu sanki. O andaki duygularımı tanımlamakta hâlâ zorlanıyorum. O bakışlarda bir süre kaldığımı hatırlıyorum. Biraz korkmuştum galiba. Biraz korkmuştum, bir ürperti sarmıştı bedenimi. Uzun, dalgalı saçları, iri, kara gözleri, kalın, kırmızı dudaklarıyla bir rüyanın kahramanı gibiydi Anita... Büyü bir anda oluşmuştu. Elimi sıkmıştı. Hiçbir kadının elimi onun kadar uzun süreli sıkmamıştı o güne kadar. Bu sıkışın anlamına ancak yıllar, çok uzun yıllar sonra ulaşabilecektim. Yıllar, çok uzun yıllar sonra... Başka yollarda, başka insanları görme olanağını bulduğumda... Yapılan konuşmanın altında, çok daha derinlerde bir yerlerde, yavaş yavaş ilerleyen bir konuşma daha vardı. Sözü sonra, görünürdeki o konuşma için, kaçınılmaz bir biçimde konsere getirmemiz gerekiyordu. O sözcükler de bizim sözcüklerimizdi... Chopin’in müziğinde, tüm çabalarım

karşın sevemediğim bir yer vardı. Anlatmakta zorlandığım, ama bir kez gittikten sonra bir daha gitmek istemediğim bir yerin adını bir türlü koyamamıştım. Bana, hafiften titreyen bir sesle, “Yanılıyorsunuz, haksızlık ediyorsunuz. O çok mutsuz bir insan...” demişti. Bir karşılık verememiş, yalnızca gülümsemekle yetinmiştim. Bazı eksikliklerle bazı açmazları, tüm doğallıklarıyla, kendindenlikleriyle, utanç duymaksızın kabullenmeyi, dahası, bu eksikliklerle bu açmazlardan kaynaklanan, zaman zaman gizlenmek, zaman zaman da gösterilmek istenen o öfkeyi gereğince taşımayı henüz öğrenemediğim yıllardı...

Yerlerimize geçmek için ayrılmıştık sonra... Jülyet, her zaman ki gibi beni evine davet etmiş, ben de her zamanki gibi bu davete karşılık vermekte fazla tereddüt etmeyeceğimi söylemiştim. Küçük bir yalanda bir kez daha buluşmuştuk. Bu yalan da bizim yalanımızdı... Bu yalan da... O günlerin ‘doğrusu’ buydu... O günlerin gerçeği buydu... Bazı anlar, hayatın akışını değiştirebilecek o anlar da henüz yaşanmamıştı. Gelecekte o anlar nedeniyle, o anlar için öyle çok yemek yaşanacak, yaşanmak istenecekti ki oysa... O adımların ‘yeterince’ ayırdına varamadığımız zamanlardı o zamanlar. Hayatımıza bambaşka bir akış kazandırabilecek o adımları önce içimizde atmaya başladığımız zamanlar... Unutamayacağımız, bizi biz yapan tüm ilişkilerde olduğumuz gibi...

Konserin ikinci yarısında da Chopin vardı. Çevreme bakarken ayırımsayacaktım. Anita iki sıra arkamda, sağımda, biraz ilerimdeydi. Bana bakıyordu. O bakışların, aradan geçecek onca yıla karşın, içimde bir yerlerde yaşamaya devam edeceğini, anlatılamayan, anlamını biraz da pişmanlıklarda bulan bir çağrı olarak kalacağını o akşam nereden bilebilirdim ki...

Çıkışta bu bakışlarla bir kez daha karşılaşacaktım. Bir şeyler doğmuştu sanki aramızda, bana çok farklı bir yerden getirilmek istenen bir şeyler... Hayali zaman zaman kurulan bir ilişkinin ilk anlarıydı belki de bunlar... Beklenmedik bir konuk, o güne kadar yaşananları kökünden sarsacaktır. Ölümeleri, bir yerden dönemeyişleri de beraberinde getirebilecek bir ilişkidir bu. Ölümeleri, bir yerden dönemeyişleri de beraberinde getirebilecek bir ilişki... ‘Ötedeki’ ha-

yat için... Bir umarsızlık, kolay kolay dile getirilemeyecek bir umarsızlık, bir hayattan kurtulma, birilerine tutunma çabası da gizlenmiş olabilirdi hiç kuşku yok ki o bakışlarda. Bir hayattan kurtulma, bir başka hayata geçme çabası... Neden?.. “Bir bilebilseydim’ sözcükleriyle başlayan, korkularımızın, çoğu kez gereğince tanımlayamadığımız, köklerine inemediğimiz duygularımızın koyduğu engeller nedeniyle yaşayamadığımız öylesine çok ilişkinin tutsağıydık ki... Bana bu gizli, özel söyleşiyle anlatılmak istenenleri gerektiğince anlayabilmem için, yeni sözcükleri, sesleri, daha da önemlisi seyircileri ‘duymam’ gerekecekti. Gerisi, anlamını bende yıllar boyunca sürdürecektir, derinlerde, çok derinlerde yaşatacağım bir duygu muydu sadece? Sanmıyorum. Anita’nın bakışlarıyla anlatmak istediklerine, tanıştığımızda ayırımsayamadığım bir özelliğinin kaçınılmaz bir biçimde açığa çıkmasının verdiği bir sıkıntı da eklenmişti sanki. Bir bacağının ötekinden biraz daha kısa oluşunun verdiği, verebileceği bir sıkıntı... O anlarda algılayabildiklerim, hissedebildiklerimdi bunlar. Karlı havaya çıkarken, kalabalığın arasından, babasının koluna girerek bana ya da ‘bulduğum yere’ son bir kez bakmıştı. Gülümsemiştim. Bir başka buluşma isteğini, daha doğru, daha gerçek bir buluşmaya olan inancımı dile getirmeye çalışmıştım sanırım. Buna, bir buluşma için, bir çeşit söz verme de diyebilirdiniz. Anlamıştı, anlatabildiğime, tıpkı o buluşma gibi inanmak zorundaydım. O bakışların bende bıraktığı etkiyi yıllar boyunca taşımazdım yoksa. O anlarda, bu gülümsememe yol açan öteki duyguları da anlamaya, bulmaya çalışıyorum şimdi. Anita’nın yürüyüşle ortaya çıkan özelliğinden rahatsızlık duymuş muydum örneğin? Soruya olumsuz bir yanıt vermek, dolayısıyla da bazı gerçeklerden kaçmak kolay. Ama bu ayrıntıdan yıllar sonra söz etmeyi gereksinmem beni bir biçimde de olsa ele vermiyor mu? O insanlarla o insanları bizde yaşatan farklılıkları... Böylesi bir cümleyle başlayan bir hikâyenin acısını daha önce de birileriyle paylaşmaya çalışmıştım. Birbirine açılan ya da hep aynı hikâyeye dönen hikâyeler vardı... Kimi insanlar o hikâyelerden başka hikâyelere geçebiliyordu, kimi sözcüklere zamanın akışında yeni anlamlar da katabiliyordunuz. Aradığınız kendinizden başkası değil-

di ama o yürüyüşte bir yerden sonra. O kaçışlara karşın o görüntülerin peşinizi bırakmaması bundandı... Kimi gecelere ya da sabah kahvaltılarına arada sırada dönmek istemeniz bundandı...

Anita'nın hikâyesinde bendeki birçok hikâyenin uzantısı vardı. Farklılıkları taşımada sanırım bu yüzden birçok kişiye oranla daha hazırlıklıydım. Bu hazırlanmışlık, benim oraya, o insanlara giden yolda 'anlamaya', en azından 'dinlemeye' biraz daha 'gönüllü' olmamı sağlıyordu. Anita'yı günün birinde yeniden göreceğime o akşam bu yüzden inanmıştım. Serüvenin orada bitmesi mümkün değildi. Benim de tüm çabalarımın karşın içimden atamadığım, kendime göre yaşamaya çalıştığım bir kaderci yanımdı... Beklemek, beklemeyi bilmek gerekiyordu öyleyse...

Anita'yı o konser akşamında bırakamayacağımı, dolayısıyla da duygularımın beni yanıltmadığını görmem için, aradan iki yılın geçmesi gerekecekti. Günü geldiğinde çok farklı umutlar, ama aynı zamanda da kaygılarla birilerine anlatmak isteyebileceğim bir hüznü düğün gecesinde rastlamıştım kendisine. Kutlamaların yapıldığı otel, İstanbul'un denizine en yakın oteldi. Bu güzel ayrıntıya karşın, garip bir şekilde biraz ölüm kokuyordu o gece. Bu ölüme, o geceye gelen herkes kendine göre dokunmuştu, dokunmak zorunda kalmıştı sanki... Otelin lobisine, o zorunlu dans zamanını yaşamamak için çıktığımda rastlamıştım kendisine. Şaşırmamıştı ya da en azından şaşırmamış görünmüştü. Olağan, beklenmedik bir karşılaşmaydı sanki bu onun için. O an, o yerdeki o an uzaklarda değildi, hiçbir zaman olmamıştı sanki onun gözünde. Her şey kolaydı, her şey yaşanması gerektiği gibiydi... Aradan uzun bir süre geçmemiş miydi, ayrı yerlerde, birçok ayrıntıyı, görüntüyü, dahası yaşanmıştıyı ayırdına varmadan paylaşmış iki eski arkadaş mıydık yoksa? Neden olmasın? Halimi hatırlımı, aradan geçen iki yılda neler yaptığımı, kendisini hatırlayıp hatırlamadığımı sormayı gereksinmemişti. O iki yıl yoktu, o başka zaman yoktu 'orada'. Bir açıklama yapmaya zorunluymuşçasına, "Metin'i görmeye geldik. Öyle güzel çalışıyor ki" demişti gülümseyerek. Metin, o otelin gece kulübünde, birçok insanın her ne demekse 'atmosfer şarkıları' dediği, bir başka deyişle de hiç kimsenin dinlemediği, biraz eski, biraz da günün mo-

dasına uygun 'parçalar' çalan o 'piyanist şantör'lerdendi. Biraz eski, bir yerlerde bırakılmış, biraz da yaşanan günlere uygun düşen, sadece eğlenmek ya da eğlendiğini göstermek isteyenler için değil, kendilerini o yalan zamanında, o gerçekleştiremedikleri insanlar olarak görmek isteyenler için söylenen şarkılar... Chopin konserinde gördüğüm Anita'dan çok farklı bir Anita değildi karşımdaki. Bakışları biraz daha uzaklaşmıştı sanki yaşadığı ya da yaşar görüldüğü dünyadan, gözlerine yaptığı aşırı makyaj bu bakışları biraz daha ürkünçleştirmişti, o kadar. Bakışlar, sadece bakışlar... Görünürdeki bu doğallığın, bu rahatlığın ardında bir tedirginliği, bir pişmanlığı, kolay kolay paylaşılamayacak bir yenilgiyi örtme çabası mı gizliydi yoksa? Bu sorunun yanıtını aradan ancak uzun yıllar geçtikten sonra verebilecektim. Bazı açıklamalara, daha başka birçok ilişkideki gibi, bu ilişkide de gereksinim vardı ne de olsa. Hikâyeye dokunduğunuz, gerçekten dokunduğunuz yerde sizi mutlaka sınavan birileri vardı. Buna, tüm yaşananlara karşın, bir yanıtla sonuna kadar inanmak da diyebilirdiniz. Bu yanıt, yanıtını veremeyeceğim, durmaksızın kaçacağım bir başka soruyu da getirecekti beraberinde. Beklenmedik, çok büyük bir olasılıkla da istenmedik bir zamanda gerçekleşen, kim bilir, belki de biraz geç gelen bu karşılaşma, Anita için bir şeyleri anlatabilme, dile getirebilme adına, kısa bir süreliğine umutlanmanın kaynağı olmuş muydu? Belki. Bildiğim, artık kabul etmem gereken, bu yanıtın Anita'da, sonsuza kadar yalnızca Anita'da kaldığı. Hatırlayabildiğimse, tüm çabalarıma karşın, istediklerimi bir türlü söyleyemediğim. Hayatımda yer edeceğini çok iyi bildiğim bir insana biraz da hazırlıksız yakalanmam değildi ama sadece bu ne yapacağını bilmezliğinnedeni, gerçek bir karşılaşmadan duyduğum korkuydu da galiba aynı zamanda. İsteseydim, 'gerekli' adımı atabilseydim de ne yapabilirdim ki zaten? Beni hayal ettiğim o anlara, başka anlara götürebilecek o anı bugüne kadar hâlâ yakalayamamış, dahası bulamamış olmam, bir umarsızlığı yeterince açıklamıyor mu? O anki umarsızlığımı anlamıştı, hissetmişti ama bana kalırsa Anita. Birbirine birçok açıdan benzeyen yollarda ilerliyorduk sonuçta. Yaşanamayacak, tüm özelemlere, olasılıklara karşın yaşanamayacak anlarla, yasaklı, hep

yasaklı kalacak ilişkiler vardı. Yanlış zamanlamalara sığınmak için yeni bir olanaktı bu. Beklemediğimiz bir anda bir kez daha karşılaşmış, birbirimizin elini sıkmış, bakışlarımızla, sözcüklerimizle, küçük, ama anlamını ancak yıllar sonra, farklı, çok farklı bir yerde bulacak bir sohbeti göze almıştık. Ne var ki göze alınanlar sadece birkaç sözcüktü, bana bugün hâlâ bazı sorularla dönen birkaç bakıştı, hepsi o kadar. O anlar için daha fazlasını göze almak mümkün değildi. Ayrılmadan elimi sanki tüm gücüyle sıkıyordu. “Şarkılar güzel, çok güzel...” demişti sonra. Bu sözler kendisinden duyacağım son sözler olacaktı... Gerçeği, asıl gerçeğiyle yıllar sonra, yine aynı otelin lobisinde, yine bir kutlamadan kaçış anında Jülyet’ten öğrenecektim. “Anita hastaydı, hem de çok hasta...” demişti Jülyet, biraz ortamın, biraz da koşulların zorlamasıyla sözü eninde sonunda o anlara, o sözcüklere, en önemlisi o bakışlara getirdiğim sohbetin bir yerlerinde. “Önleyemediği bir cinsel doyumsuzluğu vardı. Psikologlara, doktorlara gidilmiş, fayda etmemiş. Doğru kişilere gidilmemiş belki de. Babası, inanmayacaksın ama, eşine az rastlanır bir fedakârlık örneği göstererek, ona, bazen parasıyla, bir partner bulmak zorundaydı...” O anki duygularımı gerektiğince dile getirmem bugün bile olanaksız. İnsanın, tıpkı o karabasanlardaki gibi, bağırarak isteyip de bağıramayışını, bir adım atmak isteyip de atamayışını andıran bir duyguydu sanki bu. Anita’nın gölgesi oralarda dolaşıyordu. Bu duyguyu, bu karabasanı o da yaşamıştı, orada o bakışlarıyla anlatmaya çalışmıştı sanırım. Asıl söylemek istediklerini, çok yakınımıza geldikleri halde, kendimize, öncelikle kendimize tutunmak istediğimizden, gereğince duyamadığımız, algılayamadığımız ne çok insan arasındaydık. O insanlara uzaklığımız, o insanlardan çok, bizden kaynaklanıyordu belki de kim bilir. Onların uzaklığı bizim uzaklığımızdı, gidişleri bizim gidişlerimiz, kalışları bizim kalışlarımız. Tüm anlamlarıyla, tüm olasılıklarıyla... “Bunu neden daha önce söylemedin?” diye sormuştum o anda. İçimdeki sarsıntıyı göstermemeye, hissettirmemeye çalışmıştım. Bir küçük hesap sormaydı bu biraz, bir küçük isyandı. Kendime, öncelikle kendime yönelik bir küçük isyan... Bunu Jülyet de anlamıştı. “Hiç sormadın ki” demişti bunun üzerine. “Ondan etkileneneğini daha o akşam an-

lamıştım. Sizi tanıştırdığım akşam. O da senden etkilenecekti. Bir birinize kayıtsız kalamayacaktınız. O günlerde o kadar ilerlememişti hastalığı. Bir aşk onu kurtarabilirdi. Her ikinizin de o günlerde bir aşka ihtiyacı vardı. Bunu biliyordunuz ama gene de gereken adımı atmadınız, atamadınız...” Kısa bir sessizlik bölmüştü konuşmamızı. “Hem o günlerde bunları anlatsaydım da inanmazdın” diye eklemişti sonra. “Şimdi inanmak kolay mı?” diye sormuştum. “Doğru. İnanmak zor, çok zor” demişti. “Biz de bu yüzden bildiklerimizi hep büyük bir sır olarak sakladık. Onun bu durumunu bilen pek az insan vardı. Ama senin mutlaka bilmen gerekiyordu. Mutlaka... Er ya da geç...” İnanmak... Bir hayatın böyle yaşanabileceğine, taşınabileceğine inanmak... İnanmanın zorluğundan söz etmeye çalışırken, Jülyet’in anladığının, anlamak istediğinin çok ötesindeki bir yalnızlığın bende her geçen gün biraz daha farklı bir şekilde yazılan hikâyesini de dile getirmek istemiştım oysa. Bir umarsızlıkta, küçük bir umudu doğurma adına bile birleşmemek... Bu yanlışı daha birçok ilişkimde, farklı insanlarla, farkı kaygılar adına, farklı yüreksizliklerin tutsaklığında yaşayacaktım. Ancak böylesi duyguları o anda Jülyet’le paylaşamazdım. Bazı yerlere adım atmak için o yerlere ‘hazırlanmak’ gerekiyordu. Bazı acıları anlatabilmenin ancak o acıları yaşamayı, taşımayı bilmekle mümkün olabileceğini daha önce de söylememiş miydim? Anita’nın nerede olduğunu sanırım bu yüzden öğrenmek istemiştım. Konuşmayı, en azından konuşmayı başarabilirdim belki... “Beş yıl kadar önce İsrail’e gittiler... Anita bir ‘kibbutz’a yerleşmek istiyordu” demişti Jülyet. “Kendilerini, ‘vedalaşmak’ için ziyarete gittiğimizde, Romanyalı Yahudilerin kurduğu bir ‘kibbutz’dan heyecanla söz ediyordu...” Biraz durmuştu o anda, bir başka sırrı paylaşmaya zorunlu kalmanın verdiği, özlemi, ama aynı zamanda da kederi gizlemeyen bir sesle, “Yıllardır, çocukluğundan beri göremediği annesi oradaydı, ölüm döşegindeydi...” demişti. “Son nefesini vermeden önce kızını, o kadar çok acı çektirdiği kocasını görmek istediğini bildirmişti. Bunu nasıl yapmıştı, onlara hangi yollardan ulaşmıştı, hiçbir zaman anlayamadık. Belki de Anita’nın babası, ‘uzaktaki’ karısıyla, her şeye rağmen gizliden gizliye mektuplaşıyordu. Belki de yalan söylemişlerdi, belki

de herkes gibi, onların da bir yalana ihtiyaçları vardı...”

Yalanlar ya da aldanmalar... Kararlar, seçimler ya da o insan ilişkilerinin girdabına kendini bir yerden sonra bırakıvermeler... Anita’yı böylesi bir hayata iten neydi? Annesinin yokluğu, annesinin yokluğunda bir başkası için bir başka anne olmak ya da başkalarına karşın tüm anneliklerden, kendinden bir parçayı her geçen gün biraz daha çok öldürerek intikam almak isteyişi mi, güzelliğinin ayırdına bir türlü varamadığından, taşımakta zorlandığı kusu ru mu? Hayalimde, yalnızca hayalimde üretebileceğim nedenler beni nereye, daha da doğrusu nereye kadar götürebilirdi? Kolay değildi elbette bazı hayatları, bazı ilişkileri gereğince, hak ettiklerince anlayabilmek, o insanlar adına yaşadığımız düşlerin bir yerlerine yerleştirebilmek... Bugün bildiğim, söyleyebildiğim, Anita’nın yokluğuna, o insanındaki kayboluşuna karşın, bende, beklenmedik bir gecede, başka geceler için devam ettiği... Aradan uzun yıllar geçecek, bir rastlantı sonucunda, müzikli bir lokantada karşılaşacağım piyanist Metin’le programından sonra saatlerce konuşacak, sabahın ilk ışıltılarına uzanan o gecede yeni bir yola çıkmam gerektiğini anlayacaktım. Anita’yı unutmamıştı, dahası, hayatında çok özel bir yere koymuştu Metin. Sohbet ilerledikçe o günlerin kendisi için çok önemli günler olduğunu anlayacak, ama, doğrusunu söylemek gerekirse, bir yerlerde bırakılmış o hayata biraz da çekinerek ilerleyecektim. Bana tanınan bir sınır vardı, o sınırın ötesine geçmemeliydim, biliyordum. O hikâyedeki duyguyu, gerçek duyguyu tanımlamakta belki de bu yüzden hâlâ zorlanıyorum. Öyle bir hastalıkla ilgisi yoktu aslında Anita’nın. Başka bir gerçeğe doğru ilerlemek gerekiyordu o hayat düşünüldüğünde. Bu gerçekte de babası tarafından, otel lobilerinde, zengin turistlere satılan bir genç kız vardı. Korkunç bir çaresizlik içindeydi o genç kız, o uçuruma her geçen gün biraz daha çok sürükleniyordu. Nasıl olmuştu da böylesi bir ilişkiyi kabullenmişlerdi, böylesi bir hayatı göze almışlardı? Herkes kendine göre bir yanıt verebilirdi, verecekti hiç kuşku yok ki bu soruya. Onun görebildiği, her ikisinin de çok para harcamaya gereksinim duyduklarıydı. Bir ihanete direnmenin, karşı koymanın bir başka şekliydi bu belki de, bir ihaneti bir

başka ihanetle yaşamayı, taşımayı seçmenin bir başka şekli. Anita'yı elinden geldiğince bu hayattan çekmeye çalışmıştı. Ancak, kendisini de bir yerden sonra aşan bir çizgi vardı. Kendisini sevebilecek, gerçekten sevebilecek bir insana tüm umarsızlığıyla, sürüklenişleriyle gelmeye hazır o genç kız, içinde denetleyemediği bir kötülüğü gizliyordu, besliyordu en önemlisi. Birilerini, o ihaneti hiç unutmamak için, masum bir görünüşün ardına saklanarak kendisine dışı bir örümcek gibi çekmesine yol açan bir gizemdi bu... Çelişkili duygulardı, bakışlardı elbette bunlar. Bu anlama, geriye kalan parçaları yerlerine koyma çabasında, bir yandan bir özverinin, derin, çok derin bir sevginin, bir boyun eğişin ya da insanlara karşı isyanını çok farklı bir hayat diliyle savunmanın, bir başka yandansa, ölümleri de içinde barındıran bir kötülüğün izinden gidebilirdi. Bir yandan Jülyet'in, bir diğer yandan Metin'in söylediklerini dinlemek zorundaydım. Hikâye bir yerden sonra iyiden iyiye karmaşıklaşıyordu. Bir sürüklenişin görüntüleri idi hiç kuşku yok ki bunlar. Ama anlatılanların hangisi doğrudu? Anita'nın o bakışlarıyla, o gizemiyle, o sessizliğiyle bana 'asıl' anlatmak istediği neydi? O anne 'o uzak ülke'ye neden gitmişti? Jülyet'in bu konuda bilip de anlatamadığı, anlatmamayı seçtiği 'bir şey daha' var mıydı? Eğer gerçekten bir gizleme ya da gizlenme söz konusu idiyse, tüm bu yaşananların ucunun bir şekilde kendisine de dokunduğundan söz edilebilir miydi? 'O yer'deki o kadın, bir hayalin, tüketilmek istenmeyen bir hayalin kahramanı mıydı yoksa? Bir kadın, kendisini bu hikâyede bana hiçbir zaman göstermeyen bir kadın, Anita'ya hayat vermişti gene de. Önemli olan o kadının nerede olduğunu bilmektir, en azından 'duyabilmektir'. Bizlere birçok ilişkide, özellikle de cinselliğin dünyasında yalnızca yanılışmaların verildiğini söylemişti günün birinde bir arkadaşım. Adsız bir alkoldi. Fuhuşun coğrafyasını birçok boyutuyla yaşamıştı. Yanılışmaların, sanrıların doğurduğu yollar, sesler ya da renkler konusunda, kendisini dinlemek isteyenlere anlatabilecekleri vardı... Anita'yı, hayatımdaki Anita'yı kısıtlı olanaklarımla görmeye, tanımaya çalıştığım bu zamanda, anlatılamayanların, paylaşılamayanların tarihini bir kez daha anımsadığımdan, bizlere, bir ilişkide yalnızca

yanılsamaların verildiği gerçeğine biraz daha fazla yaklaştığımı hissediyorum. O artık yok, bundan sonra da buralara dönmeyecek, sözcüklerde, o hayallerle beslenen sözcüklerde yaşayabilecek ancak, biliyorum. Bu yaşananlar, bu yaşananların izleri, bazı serüvenleri korkaklıklarımız nedeniyle bir türlü yaşayamamaya, kimi insanları da bu yüzden hiç hak etmedikleri halde yaralamaya hep tutsak olduğumuzu göstermiyor mu? O insanları, asıl insanlarımızı, bu uzun yolda, bu korkaklıklarımız nedeniyle yitirmiyor muyuz? ‘Güçlülere’, kazanmış gibi görünenlere ilerlemek isteğimiz, kendimizle karşı karşıya gelmemeyi tercih edişimizle, içimizdeki o kötülükle açıklanamaz mı bu durumda? O kötülük ya da sadece o bencillik... Anita’yı anımsadığımda, işte belki de bu nedenle, zaman zaman, bambaşka bir aşk hikâyesini anlatmak geliyor içimden. Ama aşk da tüm kavgalara karşın, bir özveriyi gerektirir. Anita için hissettiklerimin, hissetmiş olabileceğlerimin adını koymakta hâlâ zorlanıyorum. O zamanlar başka zamanlardı, o zamanlarda benim de dokunamadığım bir şeyler vardı hiç kuşku yok ki. Kimi çiçeklerin sadece dağlarda, yükseklerde yetiştiği, dahası her yüksekliğin kendine göre bir çiçeği olduğu söylenir. Özel, çok özel kokuları barındıran çiçeklerdir bunlar. Benim o dağlara gitmediğim için hiçbir zaman dokunamadığım çiçekler. Bir gün o dağlara gideceğim, o çiçekler için de gideceğim dersiniz. Onların orada durduğunu, hep duracağını bilirsiniz çünkü. Onların hep orada duracağını bilirsiniz... Ertelemelerimizin, ertelerken de o anları yavaş yavaş, ‘durmaksızın’ yitirişimizin nedeni de bu inanç galiba. Bu inanç, ama aynı zamanda da bu yanılsama... Çiçekler, tüm yeniden doğumlara karşın, zamanın akışında, doğanın yıpratıcılığıyla, hep o yerlerde, o düşlenen yerlerde yitiriliyor çünkü. Birilerinin bir yerlerde hep durduğuna, duracağına inanılmak isteniyor, birileri, bir yerlerde durmaksızın yitirilirken. O dokunuşlar başkalarının oluyor, o dokunuşları, gerçek dokunuşlarınızı o dağlara gitmeyi erteledikçe yitiriyorsunuz. O dağlara gitmeyi erteledikçe başka türlü eksiliyorsunuz, giderek tükenen bir hikâyeye yavaş yavaş giriyorsunuz. Geriye o çiçekleri bilenlerin gülümsemesi kalıyor. Anita’da yaşamak istediklerimi o dağlarla, dağlardaki o yerle ilintilen-

dirmem boşuna değil. Çiçek oralarda, uzaklarda bir yerlerde gibiydi. Birkaç adımın atılması yeterli olabilirdi... Anita'yı işte bu yüzden sadece bana görüldüğü şekliyle anlatmak istedim. Sadece bana geldiği gibi, bende kalan yüzüyle... Kuşkuyla, pişmanlıklarla, yanıtız sorularıyla... Aşk öncelikle bir özveriyi gerektiriyordu evet. Bu durumda da asıl sorun, kazanılanlar ya da yitirilenler bir yana, Anita'nın, bu özveriyi göze alabilecek gerçek bir aşıkla karşılaşmamış olmasındaydı sanki. Bunu Metin de anlamıştı sanırım. Onun da onca şarkı arasında, söylemediği bir şarkı vardı... Onca şarkı arasında Anita için söyleyemediği bir şarkı... O günlerden söz ederken gözlerinin arada sırada dolması, sadece sarhoşluktan olamazdı. Bir pişmanlık zamanında bulmuştuk birbirimizi... O uzun geceden sonra bir kez daha karşılaşmamaya özen gösterişimizi daha başka nasıl açıklayabilirdim ki?..

İşte böyle... Bir yanda, bana hiçbir zaman girilemeyen, yasak bir dünyanın görüntülerini getiren Eleni ile yalnızlığında, kabuğunda uzun bir tükenişi göze alan Tanaş, bir başka yandaysa yaşadığı günlerin gereklerine uyamayışının bedelini hiç kimseye duyuramadığı bir küskünlükle, bir kırgınlıkla ödemek zorunda kalan Hüsnü ile zorlu, kim bilir, belki de en başından yitirilmiş o savaşımın son adımlarında, ölümün yaklaştığını hissettiği o korku günlerinde, en çok o küçük, ışıksız daireyi özlediğine inanmak istediğim Şükran... Sonra da Anita... Buralardan günün birinde çekip giderek, ardında onca pişmanlığı, yanıtlanamamış soruyu, daha da önemlisi bitirilememiş bir hikâyeyi bırakan, 'o oda'daki Anita ile adını hiçbir zaman öğrenemediğim, bende hep anlatacak 'başka' şeyleri olan bir insan izlenimini bırakan babası... Babalar ile kızları... Şükran, Eleni, Anita... Onların şarkıları vardı. Tamamlanamamış, gereğince, istendiğince yaşanamamış ya da hiç söylenememiş şarkıları... Onlar, günün birinde, aynı hikâyede buluşacaklarını düşünemezlerdi elbette. O yollarla o ayrıntılar düşünülüşünde haklı olabilirdi. Ancak, o çıkmazlara o aşılama sınırları düşündüğümüzde, bu farklılıklara nereye kadar güvenebilirdik? İtiraf etmem gerekiyor. Madam Eleni'nin bende ki hikâyesini birileriyle paylaşmayı hayal ettiğim günlerde, olay-

ların böyle gelişeceğini, başka hikâyelere doğru istesem de istemesem de ilerleyeceğimi, dahası o insanları bu hikâyeye çağıracağımı ben de tahmin etmemiştim. Başlangıçta sadece Madam Eleni'nin aydınlığa bakan mutfaktaki çıplak görüntüsüyle apartmandaki o ağır yemek kokusu vardı. Başkalarına, bir isyanın yanı sıra, bir umarsızlığı da taşımak isteyen o bakışların serüveniye yavaş yavaş önem kazanacaktı. Kimi insanlar, hayatımızdaki gerçek yerlerini almak için, tıpkı o şarkılarda, kitaplarda olduğu gibi, o anları ya da başka insanları bekliyordu...

Geriye şimdi o hayatların, en azından birkaç anlığına başkalarında bırakılacak, bırakılmak istenecek birkaç sözcük için yaşanıp yaşanmadığını, gerçekten yaşanıp yaşanmadığını bir kez daha sormak kalıyor. O anlar evet, yalnızca o anlar... İnsanın hayatına yön veren, insanı kendisiyle karşı karşıya, baş başa bırakan o anlar... O anlar, bu insanlar için bu hikâyenin neresinde gizliydi? Madam Eleni'nin o evde çırlıçıplak dolaştığı gecelerde ya da 'son hazırlığını' yaparken hissettiklerinde mi? Tanaş'ın onca insan tarafından hâlâ hatırlanmasını sağlayan mezelerini hazırlarkenki sevincinde mi? Şükran'ın 'kaçışından' sonra yaşamış olabileceği o ender güzel akşamların birinde, o sofralarda, o deniz lokantalarında, o evlerdeki o yataklarda arada sırada, o güneşli, ışıklı evi düşleyiş zamanlarında mı? Hüsnü'nün o sabahlarda, küçük kızıyla, 'ilk göz ağrım' dediği o küçük kızıyla o küçük evde oynadığı oyunlarda mı? Anita'nın o müzikle gerçekleştirebileceğine inandığı o beraberlik hayatında mı? Anita'nın babasının 'yeni bir hayat' adına, geride, çok gerilerde bırakmak istediği insanların pek azıyla vedalaşarak o 'kibbutz'a, 'geriye' bir daha dönmemesiye giderkenki heyecanında mı? Bir an, yalnızca bir an ya da özel, çok özel bir hayat parçası... İnsanın kendisi için, gerçek anlamda kendi olmasını sağlayacak bir an... O insanları buraya getirmeye çalışırken, bulmaya, keşfetmeye çalıştığım buydu belki de. Başardım mı, gerçekten başarabildim mi?.. Başardım mı, gerçekten başarabildim mi?.. Bilemiyorum, artık bilemiyorum. Başarmanın çağırıştırabileceği tüm duygulardan kuşku, dahası rahatsızlık duyuyorum şimdi üstüne üstlük. Bir kuşku, bir rahatsızlık, bir anlamsızlık... Başarmak, gerçekten ba-

şarmak ne demekti, ne anlama gelebilirdi ki, başarı kimin, neyin başarısıydı ki zaten... Tüm bunlar için, içimizdeki bu gizli insanlar için yeni sözcükler mi bulmanız gerekiyordu yoksa?.. Bazı eksiklikler, bende bu yolda daha uzun süre yürümem gerektiği hissini uyandırıyor. Daha önce de söylemiştim. Kendini zamanla yenileyecek, farklı bir şekilde yazdırmak isteyecek bir hikâyeymiş gibi geliyor bu bana. Buraya kadar yapılanlar, göze alınanlar boşuna mıydı öyleyse?.. Sanmıyorum. Buna, bu aşamada, onca umuttan sonra inanmak istemiyorum en azından. Böylesi duyguların, sadece hikâyeler için değil, bize her seferinde başka bir insanı katan ya da içimizden her ayrılıkla, her bozgunla birlikte bir başka parçayı götüren ilişkiler için de geçerli olduğunu biliyorum çünkü. Bir şeylerin, tüm adlarına ve uyandırdıkları çağrışımlara karşın, eninde sonunda değişebileceğini hep umut etmiştik ya... Bir şeylerin değişebileceğini, değiştirilebileceğini umut etmek, edebilmek de gerekiyordu, evet. O aynaya, farklı bir gözle bakmamızı sağlayacak bir şeylerin beklentisini 'durmaksızın' beslemek de gerekiyordu... Bir şeylerin beklentisini durmaksızın beslemek... İnsanın o ilişkileri gerçekten yaşadığına öncelikle kendisini inandırabilmesi için... Bu hikâyedeki insanların, onca umarsızlığa karşın, o olasılıklardan umutlarını kesmemelerini ancak bu inanca sığınarak savunabiliyorum galiba. Bazı hikâyelerin, tıpkı o ilişkiler gibi, hiçbir zaman bitmeyeceğini, bitirilemeyeceğini bilmek, direnmenin, sonuna kadar direnmenin, daha da önemlisi hayata bağlanmanın nedeni oluyor bu durumda. O insanlar, en büyük yıkım anlarında bile, o uzak coğrafyalara, hiçbir zaman yıkılmayacak o duyguyu içlerinde taşıyarak gitmemişler miydi? O yolculuğumuzu, başkasına yolculuğumuzu, tüm bakışlara ya da olasılıklara karşın, kendi bakışlarımızla, çoğu kez ayırdına, gerçek derinliklerine varamadığımız bakışlarımızla sürdürmeyi bu yüzden göze almamış mıydık?..

Sıraselviler'de bir otel odası

Hikâyeler, gün geliyor, kimi insanlar için hep aynı şekilde başlıyor, yaşıtılıyor, yaşıtılmak isteniyor. Birkaç nesne, yaşadıkları-

nıza bir insan gibi dönebiliyor o günlerde, bir görüntü size gizlendiğiniz yeri ya da içinde gizlediğiniz o insanı hatırlatabiliyor. Hikâyeler, gün geliyor, o sözcüklerle, hep aynı insanlarda, yalnızlıklarda, bir yerlerde bırakılmış, ama hep yaşatılmak istenmiş o hayallerde kalıyor...

Artık söyleyebilirim... Ne zaman Mösyö Rober'i bende bıraktığı, sadece bize, ikimize ait olduğuna inanmak istediğim o görüntülerle, bir hayatı kendime göre yeniden kurmak için hatırlasam ya da birçok insan tarafından yeterince anlaşılamadığı duygusuna sık sık kapıldığım bir serüveni, birilerine, hiçbir zaman yitirmek istemeyeceğim o değerleri sonuna kadar savunma adına anlatmak istesem, aklıma öncelikle Sıraselviler'deki o küçük, salaş otel odası ile 'o oda'da yaşanmış uzun geceler, sorgulamalar, daha da önemlisi, hep yenilenebilmiş umutların, ertelenebilmiş sevinçlerin o kolay kolay tüketilemeyecek şiiri gelir. Daha önce, başka hikâyelerde, bir yerlerde bırakılmış o hayatları, bendeki görüntüleriyle yeni bir güne getirmek için çıktığım yolun ilk durağıydı bu. O sözcükler başka hikâyelerindi, başka bir yere geçmek ya da başka bir yerden dönmek için düşünülmüşler, birileriyle paylaşılacak istenmişlerdi evet. Ne zaman hatırlasam... Geriye beklediğimiz zamanlarda dönen, bizi yeni yola çıkışlara çağıran, zorlayan, yeni umutlara bağlayan cümleler de vardı demek ki. Cümlelerle bu cümlelerin yaşattığı görüntüler... Ayırdına varmaksızın beklediğimiz, o yolun bir yerlerinde yitirdiğimiz insanlar için... Ne zaman hatırlasam...

Bana 'orada', o ododa anlatılan, sözcüklere dilediğince dökülmesine de 'gösterilen', dahası 'teslim edilen' anlar vardı. Bir komodin, bir yatak, iki eski bavul, her biri kendince bir yaşanmışlığı barındıran birkaç nesneyle, yılların yorgunluğunu taşıyan, geçmişte bir yerlerde bırakılmış günler adına insana bazı ipuçları veren birkaç giysi... Mösyö Rober'de, bendeki Mösyö Rober'de ilerlememi sağlayan bir fotoğraftı bu. Yıllar geçtikçe daha derin bir anlam kazanan, ayrıntıları, o zaman yürüyüşünde farklı biçimlerde algılanabilen, özel, çok özel bir yerlere giderek daha çok konmak istenen bir fotoğraf... Bir fotoğrafa dilediğince girmenin bir yerden sonra

mümkün olamayacağı hissedilse, dahası bilinse de. Buna bir duraksamayı, bazı görüntülere, ayrıntılara dokunma korkusunu da ekleyebilirdiniz. Bir başka umarsızlık söz konusuydu bir diğer deyişle burada. O insana, bilmediğiniz, hiçbir zaman bilemeyeceğiniz yönleri nedeniyle, düşlediğiniz hikâye adına, düşlediğinizce ulaşmamaktan ya da bir imgenin, küçük bir söylencenin, hiç beklemediğiniz bir anda yıkılabileceği korkusunun, sizi, sizinle ilgili bir yerde durdurmasından kaynaklanan bir umarsızlık... Mösyö Rober, başkalarının hakkında edindiği izlenimlerle, bana gösterdiği fotoğraflar ya da o uzun, zorlu yürüyüş üzerine anlattıkları düşünüldüğünde kelimenin tam anlamıyla bir çelişkiler insanıydı çünkü. Anlamını, ne gizleyeyim, biraz da bu çelişkilerde bulan bu hayat, bazı adımları atmamı istesem de istemesem de zorlaştırıyor. Umarsızlığım biraz da burada, tam da bu uzun hikâyeyi 'kurmak', birileriyle paylaşmak istediğim yerde. Bu yer o ikircimi bir kez daha yaşamama neden yol açıyor? Anlatmayı istemekle anlatmaktan korkmak arasındaki sınırdaki yürüyorum biraz, bazı düşleleri ne kadar çok ertelediğimi hatırlıyorum.

Mösyö Rober birçok insanda farklı bir insanı, farklı bir hayatın görüntülerini bırakmıştı evet. Ancak aradan geçen bu uzun zamandan sonra, onun, kendisi hakkındaki bu çelişkili izlenimleri başkalarına yaşatmaktan, hüznü karışık garip bir haz aldığını da düşündüğüm oluyor arada sırada. 'Serüven'in en önemli kuralıydı bu sanki. Çelişkiler ile yorumların doğurduğu, bambaşka insanlar, hikâyeler... Bunu anlayabilmek için, Venturaların dünyasına sessizce girmek yeterliydi... Mösyö Jak'a göre, hayatını hep 'gösteriş yaparak', boş hayaller kurarak, yalnızca çevresindekilere değil, kendine de yalan söyleyerek harçamış, sorumsuzca, ben-cilce, yaşamış bir adamdı örneğin Mösyö Rober. Hep yanlış adımlar atmış, yanlış insanlarla birlikte yaşamış, yarınını hiçbir zaman düşünmemiş, hep bir 'cılanın' arkasına saklanmış, birilerine özenmiş, hiçbir zaman kendini bilememişti. Mösyö Jak'ın onca yaşantıdan, ölümden, hayatına zaman zaman yön veren kayıptan sonra, Mösyö Rober'e bu kadar acımasız davranmasını istemesi, gerçekten istemesi durumunda daha çok sevebileceği, karısının

bir abla şefkatiyle, sorumluluğuyla üzerine titrediği, yardım elini uzattığı bu insanı biraz daha fazla anlamayı reddetmesini, hiçbir zaman 'gereğince', içime sinecek bir biçimde açıklayamadım. Böyle bir insanın, böyle bir insanı bana bu özellikleriyle getirmemesi gerektiğini, bu yorumların, değerlendirmelerin kaynağında, yıllar önce yaşanmış, açığa çıkarılamamış birtakım duyguların gizlendiğini düşünmekle yetindim yalnızca arada sırada. Londra'daki o müthiş hayatın kahramanı, vaktiyle için için kıskanılmış olabilirdi, bu yorumlar bir gizli oç alma duygusunu, hiç istenmediği halde dışavurabilirdi örneğin. İşin içine 'para meseleleri'nin karışması da mümkündü hiç kuşku yok ki? O 'büyük işler'in yapılamadığı günlerde, bazı borçların ödenmemiş, ödenememiş olması göz ardı edilecek bir olasılık değildi bir diğer deyişle... Bu konuda Madam Roza'nın da söyleyebilecekleri, söylemek isteyebilecekleri vardı elbet. Ancak bunlar, o evlerde, o hayatlarda, gizli, dahası bir yerden sonra, bir insanın onuruyla ilintili 'hassas' konulardı.

Kol, her ne olursa olsun, yen içinde kırılmaydı...

O, biraz da genç kızlık yıllarından başlayarak kendisini bulduğu koşullar nedeniyle, hakkında ne söylenirse söylensin, kardeşine hep koruyucu bir abla, dahası bir anne sevecenliğiyle sahip çıkmıştı zaten. O, bu role de, bu oyuna da sonuna kadar inanmıştı...

Kıskançlıklar, kırgınlıklar ya da hiçbir zaman açıkça oynanmayan o küçük üstünlük savaşları... 'Yenilgi'yi kabul etmeyi ya da o savaş oyununu farklı bir biçimde sürdürme adına, yenilen tarafmış gibi görünmeyi, yenilen rolünü, kendisine hayatı hakkında yöneltilen eleştirileri sineye çekerek, dahası 'hatalı' olduğunu onaylayarak oynamayı daha seçecekti günün birinde Mösyö Rober. Bu tavrı bugün biraz daha iyi anlayabiliyorum. Oyunun mantığı bunu gerektiriyordu. O, sadece çelişkilerin değil, bütün yanlışların da insanı olmasına karşın, kendisiyle ilgili gerçeği tüm yüzleriyle görebilecek bir yeteneğe sahipti aslında. Bu bir duyguydu. Kelimelere dökülmesine gerek duyulmayan, tüm doğallığıyla yaşanan, farklı bir yoldan paylaşılan, paylaşılacak istenecek bir duygu. Gelgelelim, tüm açıklamalarımız bir yana, buradaki derin hüznü görmezlikten gelmemiz de mümkün değildi. Anlamaya, bir kez daha elimizden geldi-

ğince anlamaya çalışmalıydık. O hüzne ya da o uzun dönüşün hikâyesine bir nebze girebilmek için, bir insana doğru yürümeyi bir kez daha göze almalıydık. Bir kez daha, küçük, yenilenmeye değer bulunan bir umutla... Bu yürüyüşün, başka insanları, bir yerlerde bıraktığımızı sandığımız o parçaları, parçalarımızı, içimizde hiç beklemediğimiz bir zamanda doğurabileceğini bile bile... Bir insanın hiçbir zaman 'kendisinin' olmayan ülkesinde, yabancılarıyla, yabancılıklarıyla vermek zorunda kaldığı, uzun, hiç bitmeyecekmiş gibi görünen bir savaşın hikâyesiydi biraz da Mösyö Rober'in hikâyesi. Yeneler ile yenilenlerin o gizli, birçok duyguyu, anıyı barındıran gülümsemesi... O günlerde, orada yaşananlar bana bu gerçeği, bu gerçeğin doğurduğu duyguyu bir kez daha anımsatmıştı. Farklı dünyalarda, farklı umutlarla beslenen, kimi derin kederlerini ayrı ayrı taşımak zorunda kalan bu iki insan için, bu gerçeğin, o yerde bir önemi, daha da önemlisi sınırları kalmış mıydı ama? Yeneler ile yenilenler arasındaki sınır, o adımlardan sonra nerede, kimlerle, nasıl çizilebilirdi? Bir başka deyişle, bu savaş, eğer gerçekten hissettiğimce, anlayabildiğimce bir savaş idiyse, bu geç gelen yengi Mösyö Jak'ı gerçekten de mutlu edebilmiş miydi? Sanmıyorum. Dahası onun, onca ölümden, kayıptan, gerçekleştirilemeyen özleminden ya da bedeli ödenmiş pişmanlıktan sonra, böylesi soruları sormayı bile gereksinmeyeceğini düşünmek geliyor şimdi içimden. Günler, farklı bir biçimde beklenmeye başlanmıştı bence o günlerin ardından... O günlerin açtığı yoldan, kolay kolay ilerlenmeyecek, özel, çok özel bir yalnızlık yolundan ilerlenmişti hiç kuşku yok ki. O karmaşık ilişkiler bütününde, kimi insanların hayat karşısındaki duruşları hakkında, zaman zaman birkaç küçük ipucu veren anlar da vardır ama. Konuya böylesi bir açıdan yaklaştığımda da, Mösyö Rober'in durumunun, bu deyişi burada kullanmak ne kadar doğru bilemiyorum ama, olası bir yanlışlığı göze alarak söyleyeyim, Mösyö Jak'ın yüreğine, kısa bir süreliğine, biraz su serpilmiş olabileceğini aklıma getiriyorum. Seyretmeyi, yalnızca seyretmeyi seçtiğiniz o hayatların karşısında, o oyunların kahramanlarını, o sahneden size gelenleri izlerken, zaman zaman, 'Hiç olmazsa ber buradayım, iyi ki onun gibi yaşamadım' dersiniz ya, iş-

te öylesine bir duyguymuştu, bir kendini avutma çabasıydı sanki bu. Tüm hayallerinize ve o güne dek yapabildiklerinize karşın, 'olabil-
diğiniz' insana sığınmayı böylelikle daha kolay başarabilirdiniz...
Bu duyguya gelemem, bu duruşu görmem o kadar da zor değildi.
Meslek hayatı, kadınlarıyla ilişkileri ve son yıllarında çıktığı, inan-
dığı yol düşünüldüğünde, 'serüven'in, başarılarıyla, başarısızlıkla-
rıyla, birçok biçimini en azından denemiş, göze alabilmiş Mösyö Ro-
ber'den farklı olarak, bir 'güvenik dünyası'nın insanıydı sonuçta
Mösyö Jak. Bu dünyayı görmüştüm, bu dünyanın, hiçbir zaman
uzağında kalamamıştım. Sözcüklerim beni, o hayatlar adına, yeni-
den bulabilirdi öyleyse... Bir güvenlik dünyası ya da bir güvenlik
dünyasının barındırdığı, çoğu kez birer sığınak gibi algılanan, ya-
şanmak istenen küçük utkular... Bu utkular her zaman güvenilir,
inanılır olmasa da... Küçük utkular evet. O acılara karşı korunmak,
daha da önemlisi dayanmak için sonuna kadar bağlandığımız kü-
çük utkular... 'Seyirci'liği seçmenin ya da seçmekten başka türlü sü-
nüyapamamanın kurallarından biri miydi bu?.. Mösyö Jak, Mösyö
Rober'in yaşadığı hayatı değerlendirmeye çalışırken, bir başka in-
sandan, babasından kendisine kalan bir deyim, 'Ya palo ya payton'
(Ya sopa ya da fayton) deyimini boşuna kullanmamıştı. Kendisine,
günü geldiğinde, bu deyim anlamını sormuştum. Önce 'boş ver'
dercesine elini sallamıştı. Hayatında tüm doğallığıyla, kendindenli-
ğiyle yer etmiş bir deyim açıklamak, anlamını açıklamak, onu belki
de biraz rahatsız etmişti. Bazı sözcüklerle bu sözcüklerin doğurdu-
ğu görüntüler içimizde hiç sorgulanmadan yer ederlerdi ya... Bazı
konuşmaları, bazı konuşmalarda, bizlere nereden geldiklerini fazla
düşünmeksizin yaşatır, hep yaşatmak isterdik ya... Rahatsızlığın,
adını koyamadığım bambaşka bir duyguyla yaşandığı bir andı ama
aynı zamanda o an. Biraz susmuş, çayından bir yudum alarak, "İki
anlamı var" demişti sonra. "Birincisi ya fakirlik ya zenginlik, ya her
şey ya da hiçbir şey. İkincisi, ya kötek, sopası ondan ya da itibar,
faytonu da bundan..." İkimiz de hafiften gülümsemeye mecbur his-
setmiştik nedense kendimizi. Sonra da bir süre konuşmamış, önü-
müze bakmıştık. Bu sözcüklerin o sabaha çağırdığı insanları çok
farklı yerlerde, çok farklı insanlarla görmüştük sanırım o anda.

"Ben hiç öyle olmadım, olmaktan hep korktum" demişti bir de. Kimleri yaşattığı, yaşatmaya çalıştığı bu durumda biraz daha iyi anlaşıyordu. Bir övünç mü vardı bu sözcüklerinde, bir pişmanlık mı? Bu soruyu hiçbir zaman dilediğimce yanıtlayamadım. Kaçmak, bir kez daha kaçmaktı belki de yeniden denenene. Kaçmak, bir kez daha kaçmak... Böylesi bir yolda, bir hayat boyunca yürümüş öyle çok insan vardı ki, aynalar, bu gerçek düşünüldüğünde, zaman zaman öyle tehlikeli, dahası ürkütücüydü ki... Mösyö Jak, 'ya sopa ya fayton' deyiminin gereklerine, hayatının büyük yol ayrımları düşünüldüğünde, hiçbir zaman uyamamıştı. Toplumsal konumun, koşulların yanı sıra, insanın doğasıyla da açıklanmayı beklenmeyen o yalnızlığı bir kez daha anlamaya çalışmalıydık. Orayı deneyememek, başka türlüşünü yapamamak... Mösyö Jak'ın bana gösterdiği bu insanı tanımam, dahası sık sık hatırlamam zor değildi. O, düştüğü tüm yanlışlara, yaptığı tüm yanlışlara karşın kendini haklı gösterebilenlerdendi. Mösyö Rober'i değerlendirmesinde de böyleydi. Deyim, bu 'maceracı' insanı çok iyi veriyordu, anlatıyordu aslında. Üzücü olan, geriye günün birinde, yalnızca 'sopa'nın kalmasıydı. Ancak, kim ne derse desin, ister yadırgansın, ister yadırganmasın, bana göre, o bu sopanın anılarını da, tüm anlamlarını da kendisine çok iyi yakıştırmıştı. Bu ayrıntıyı Berti de yakalamıştı. Hayat adına göze alınmış ya da dilendiğince göze alınamamış bir savaşımın sorgulanmasına da yol açabilecek, bazı acıları gizli, çok gizli yerlerinde koruyanların çok özel bir yere koyabilecekleri bir ayrıntıyla karşı karşıyaydık. Anlamak kolaydı. O, Londra'ya, bir başka ülkeyi sonuna kadar, kendi sonuna kadar yaşayan bu insan, Berti için 'gerçekleştirilememiş bir serüvenin kahramanıydı. Gerçekleştirilememiş bir serüvenin kahramanı, evet... Onun, dayısını her düşünüşünde, Cambridge'deki öğrencilik yıllarını, o yıllardan kendisine kalanları anımsaması sanırım bu yüzden kaçınılmazdı. Mösyö Rober, hiç beklenmeyen o Mösyö Rober kimliğiyle, 'görüntüsüyle' İstanbul'a döndüğü günlerde, kendisini sonuna kadar savunmaya hazır bir insanı da bulmasını bu kaçınılmazlığa borçluydu biraz. "En azından hiç kimseyi dinlemedi, kendi kafasına göre yaşadı" derken, bir kırılganlığı, hem kendisine, hem de babasına yönelik bir kırılganlığı

ğı dile getiriyordu aslında Berti. O akşam hatırlıyorum. Herkesin, kendisine göre, küçük bir zaman yolculuğuna çıkmasına yol açmıştı sanki bu cümle. Arka planını bildiğim, bana böylesi bir yorumu yapına olanağını tanıyan bir cümleydi bu. Jülyet'e bakmıştım. O da Berti'ye bakıyordu. Yüzünde bir eşten çok bir abla, bir anne sevecenliği vardı. Onları, aramızdaki tüm görüş ayrılıklarına karşın, ne kadar çok sevdiğimi sanırım en çok o anda anlamıştım. Berti'nin dayısına gizli bir hayranlık duygusuyla 'baktığını' sezdirmesi, yalnızca sezdirmesi, bu duyguyu daha da güçlendirmişti. İnce, çok ince bir sınırdı dokunduğum. Bir sadakat duygusunun gösterebileceğinden çok daha derin, çok daha anlamlı bir yere geçmemizi sağlayabilecek bir sınır. Berti, 'Londra'da senelerce yaşamayı başaran', kendisi için biraz da bu nedenle yitik bir hayatın kahramanına dönüşen o insanı hiçbir zaman terk edememişti. Onun o hayatın imgesine onca zaman sonra bile gereksinimi vardı, onun, savaşımını, babasının, babasının kendisine verdiği insana, insanlara karşı savaşımını sürdürebilecek gücü yitirmediğine, o günlerde öncelikle kendisini inandırması gerekiyordu sonuçta. Bu olasılığı göz ardı edemezdim, nerede biteceğini bilmediğim bir yolda, kendilerini bana, benimle birlikte, yavaş yavaş yazdıran o hikâye kahramanlarının iç dünyasında, tedirginliklerin sağladığı o inanılmaz yaşama gücüyle ilerlemek, benim için bir yerden sonra bir zorunluluktuk. Önemsizmiş gibi görünen sözcüklerle, kimlikleri hakkında, ayırdına varmaksızın çok önemli ipuçları verenlerin hikâyesi, o bilinen, birçok iklimde, birçok insan tarafından farklı görüntülerle yaşanmış hikâyelerdendi. Ancak, şimdi düşünüyorum da, hangi nedenden kaynaklanırsa kaynaklansın, onun, herkes tarafından terk edilmiş bir insana sahip çıkması yine de çok anlamlıydı. Bu gerçek başkaları için önemli değildi belki ama benim için çok önemliydi. 'İyi bir insan' olmanın en güzel örneklerinden biriydi bu bence. Ne var ki hayat, karşılık vermekte her zaman cömert değildi. Yıllar gösterecekti. Kendisi için bu 'yürekliliği' göze alabilecekleri çevresindekilerde hiçbir zaman bulamayacaktı Berti. 'İyi'liğin bedeli, kimi hayatlarda hep böyle mi ödeniyordu? Belki. Ama ne yalan söyleyeyim, bu sorunun açabileceği yolda ilerlemek gelmiyor şimdi içim-

den. ‘İyi’yi tanımlamakta hâlâ zorlandığımdan mı? Belki. Ama sanırım daha önemlisi, benim de bir kötü yanım olduğuna inanmamda yatıyor. ‘İyi’ bir insana giden yol, birçoğumuz için çok kirlendi artık sanırım.

‘Ailede’, Mösyö Rober’i o günlerde terk etmeyen, terk edemeyen bir kadın daha vardı. Hayatımda zamanla çok önemli bir yere gelen bu kadın, çılgınlıklarıyla, aykırılıklarıyla, o insanlardan çok farklı bir kıyıda, bir duygu coğrafyasında yaşayan Tant Tilda’dan başkası değildi. Bu duruşun nedenlerini bulmakta ya da daha doğru bir deyişle buradaki sıcaklığı anlamakta çok fazla zorlanmamıştım. Londra’daki o hayatı yaşamış o insan, onun için de yitik, yaşanmamış bir masalın kahramanıydı. Yitik, yaşanmamış bir masalın kahramanı, evet. Bu masallar, çok farklı olsa da. Onun kahramanı işte bu yüzden hep ‘orada’ydı, ‘orada’ kalmalıydı. ‘Orada’, hep ‘orada’... Hayal dünyasının tüm öteki kahramanları gibi... O bu savaşı biliyordu, bu savaşın kendisini hayata ne kadar derinden bağladığını hissediyordu. O, o insanlarla o zamanlar için öyle çok oyunu göze almıştı ki... O zamanlarla o insanlar öyle çok yalnızlık yürüyüşüne neden olmuştu ki...

Bu duygular oralarda sadece Tant Tilda için geçerli değildi hiç kuşku yok ki. Hayallerindeki insanlara, daha da önemlisi oyunlara gidemeyenler yalanlarla çoğaltılan hayatların zaman zaman taşınması çok zor gecelere, içine dönüşlere açıldığını iyi bilirdi. Jülyet, ‘aile’deki herkesi farklı biçimlerde etkileyen o dönüş karşısında bu yüzden mi bu kadar acımasız olmuş ya da olmayı seçmişti? Kendini korumak için başka, yabancı bir insana sığınmayı hepimiz, yeteneklerimiz elverdiğince denemiştik sonuçta. Ona göre bir şehirde onca yıldan sonra tutanamamayı savunmak kolay değildi. İstanbul’a üstelik böylesi bir durumda dönmemeli, Londra’da, yeni koşullarını bilerek yaşamayı kabullenmeli, kimi insanların zihninde yarattığı o imgeyi sarsma hakkını kendinde bulmamalı, bir hayata sonuna kadar sahip çıkma sorumluluğunu göstermeliydi Mösyö Rober. Sorumluluk kavramı, bu ‘maceraperest’in hayatı düşünüldüğünde, Jülyet için de, Mösyö Jak için de çok büyük bir anlam taşıyordu bir diğer deyişle. Yaşananlar hiç kuşku yok ki fark-

lı çağrışımlarla getiriliyordu, getirilmek isteniyordu bizlere. Ancak sonuçta, bu yargılarla, bu birbiriyle zaman zaman çelişen görüşlere karşın, alınan tavırlar, Mösyö Rober'in varlığına, yaşadıklarına ve yaşattıklarına hiç kimsenin kayıtsız kalamadığını da gösteriyordu. Bu bakışlardan hangisi doğrudu? Bu soruyu yanıtlamak o günlerde de kolay değildi, bugün de kolay değil. Bana kalırsa herkes kendine göre bir Mösyö Rober'i yakalamış, yaşatmış, birilerine anlatmak istemişti. Masalı, yola çıkışı, bir yerlere gidişi olan insanların kaderiydi bu sanki. Gerçeği kendisi de görmüştü çok büyük bir olasılıkla. Her insanda farklı bir insanı yaşatmak, yaşatmayı başarabilmek... Onu, bu zor günlerinde, o yalancı umutları, o alışlageldik zaman çizgisini çoktan aşmış hayallerin yanı sıra, ayakta tutan bu duyguydu, daha doğru bir deyişle de, hiç kimseyle paylaşılmayan bu küçük utkuydu bana kalırsa. Kendisini şimdi buradan, o günlerdeki hüznü gülümsemesiyle, o çok uzaklarda kalmış otel odasında bu utkuyu yaşarken yeniden görür gibi oluyorum. Bir kez daha o otel odasında, o yanlış sığınakta, o hayali anlara, görüntülere sarılmışken, tüm gücüyle tutunmak isterken. Bir kez daha... Böylesi durumlarda hep olduğu gibi, zamanın durduğu yerde... Aynanın karşısında, İstanbul'a, 'yuva'ya döndükten birkaç ay sonra, Venturalarda, büyük hazırlıklardan sonra, küçük heyecanlarla kutlanan o Pesah akşamına hazırlanırken... Özenle tıraş olur, taranır, giyinirken... Yıllar yılı başka coğrafyalarda, farklı iklimlerde, 'ailesinden' çok uzaklarda kaldığı günlerde, hep eksik yaşadığına inandığı o Pesah akşamlarını gerçek bir bayram, bir kutlama akşamına dönüştürmek istediği bir zamanda... Geçmişin parçalarını toplayabilmek için... Geçmişin parçalarını, bir akşama bir kez daha dokunabilme umuduyla, sessizce ya da hiçbir zaman unutamayacağı o seslerle toplayabilmek için... Bir insana, böylesi bir anda nereden, hangi kapı aralığından bakabilirdiniz?..

Kanlıca'daki resim

Mösyö Rober'i o otel odasında, böylesi uzun bir geriye dönüşün, bir buruk sevincin tam ortasında yakalamak isteyişim, ondaki bu

parçaları farklı bir hikâyede, kendi hikâyemde birleştirebilmek için belki de. Bir geriye dönüşü ya da o yalnızlık, o terk edilmişlik duygusunu bir kez daha doğurabilecek o uzun yolculuğu göze almayı bilebilmek... O küçük utku, beraberinde o kaçınılmaz soruyu da getirmeliydi bu durumda: Bu kaçınıcı yalandı, kaçınıcı günah, kaçınıcı sahte gülümsemeydi? Yalnızca hazırlığı yapılan o Pesah akşamı için değil, geride bırakılan, bırakıldığı sanılan ya da bırakılmak istenen birçok akşamla, birçok gece için sorulmuş bir soruydu bu hiç kuşku yok ki. Duygular o odanın, o odada atılması gereken adımların doğurduğu duygulardı. Hikâyemize yavaş yavaş ulaşacaktım, o zaman yavaş yavaş benim de zamanım olacaktı. O zaman yavaş yavaş benim zamanım olacaktı... Yavaş yavaş... Görüntülerimle hayallerim vardı çünkü. O cümleler, bana, o odada durmaksızın yürüyen bir insanı anlatıyordu: İşte yine yalnızdı. İçinde onca yıl hasretle barındırdığı, hep 'son sığınak' olarak gördüğü ailesine karşın yalnızdı. Bir kez daha yalnız, evet. Tıpkı bir yıl önce Londra'da, Londra'daki otuz beş yılından sonra, ilk kez karısından ayrı olarak kutladığı Pesah akşamındaki gibi. O akşamı, o şehirde yıllar boyunca farklı sürgünleri yaşamak zorunda kalan, biri Casablancalı, öteki İstanbullu iki dostuyla birlikte geçirmişti. Onca zamandan sonra elinde kalan, kendisini terk etmeyen, gerçek anlamda güvenilebileceğine, tutunabileceğine inandığı iki dostuyla... Onları ailesi için terk etmekle doğru bir adım atmış mıydı?.. Soru ürkütücüydü, o eski adımları bir kez daha hatırlatabilirdi. Hazır, hayatının, kim bilir, belki de son yıllarında varlıklarıyla, içini bir nebze ısıtabilecek iki insan bulabilmişken... Ama onlar anlayışlıydı, hayatın birçok yüzünü görmüşlerdi biliyordu. İsteseler o gecelerde buldukları beraberliğe bıraktıkları yerden, yakalamayı başardıkları o duygularla başlayabilirlerdi. Bıraktıkları yerden, yakalamayı başardıkları o duygularla... Son akşamlarında, en küçük olayı bile küçük bir kutlamaya, bir keyifli içki içme zamanına dönüştürmeye alıştıkları halde, bir 'veda partisi' düzenlememeleri, yeniden, üstelik en kısa zamanda buluşacakmış gibi davranmaları bunun göstergesi değil miydi? Onları birer dost olarak görmekte yanılmamıştı. Hiç olmazsa bu

tercihinde, insanlarına bu bakışında, yanılmamıştı. Kendisine artık çok uzaklarda bıraktığı, aslında hiçbir zaman tam anlamıyla giremediği bir İstanbul'u birçok davranışıyla sık sık hatırlatan İncilâ Hanım'a sadece en zor zamanlarında istediği, istemek zorunda kaldığı bir miktar paradan çok, unutulamayacak, bir başkasına kolay kolay anlatamayacağı birkaç anı borçluydu örneğin. Hayata bağlayıcı, yeni doğan bir günde bir daha dönemeyeceği bir yola çıkmasını engelleyen birkaç anı... Bu anların karşılığı asla ödenemezdi. Günün ya da gecenin herhangi bir saatinde, insanı hiç kimseye hiçbir şey duyurmaksızın yutabilecek koskoca bir şehirde, her istediğinde kapısını çalabileceği küçük bir evin, o zor zamanlarında kendisine tüm sıcaklığıyla hissettirilmiş olması gerçekten paha biçilemezdi. Paraya gelince... İncilâ Hanım bu konuda hiçbir hatırlatmada bulunmamıştı ama o borcuna sadıktı, bu borcunu mutlaka ödeyecekti. Başkalarına, 'yeni insanlarına' getirdiği bu cazip iş teklifleri, er ya da geç dikkate alınacaktı nasılsa. Hem eni sonu, iki üç bin poundluk bir meseleydi bu zaten. Bu borcunu ödeyecekti evet, mutlaka ödeyecekti. Ödeyecekti, hem de şanına yakışır bir biçimde... Bunu İncilâ Hanım da biliyordu hiç kuşku yok ki. O eski, unutulmaz günler boşuna yaşanmamıştı. Tarihleri, o günler düşünüldüğünde, uzaklara, çok farklı bir zamana, seyircilerini, tanıklarını yitirmiş bir zamana uzanıyordu. Sadece bir dost değildi o bu durumda, bir dosttan geriye kalan bir kadındı, deyiş yerindeyse bir 'dost yadigârı'ydı aynı zamanda. 'Londra serüvenini' kendisinininkinden çok farklı bir biçimde, küçük odalarda, küçük hayallerle yaşayan bir dostundan, Hugo Fridman'dan kendisine kalan bir yadigâr... Hatırlıyordu. O zamanlarda, o Londra'yı yaşadığı günlerde sık sık mektuplaşmışlar, birkaç kez de baş başa oturup uzun uzun konuşmuşlardı. Hugo, 'Kanlıca'lı o güzel sesli genç kız'la, o günlerde uzun, zorlu bir aşk yolculuğuna çıkmıştı. Farklı yerlerin ya da kendilerini farklı yerlerin sanan iki insanın hikâyesi, birçok zamanda, iklimde olduğu gibi, elbette yasaklamalara yazgılıydı. Bu yasaklamaların kimi insanları nerelere götürdüğünü, hangi sürgünlere zorladığını biliyordu. Kimi kırgınlıklarla kimi gidişler onun çok yakınından

geçmişti. Onlar, İstanbul'un en güzel kıyılarının birinde hep şarkılarını aramış o genç kızla, ailesini, aradığı aileyi bir türlü bulamayan o genç adam, o mektuplarda bu yolun henüz çok başındaydılar. Onlar o İstanbul'da küçük sürgünlerinin ilk adımlarını atıyorlardı. Küçük sürgünlerinin ya da yaşamayı seçecekleri hayatın ilk adımlarını... Gizliliğin tüm köşelerini, tüm heyecanlarıyla yaşayarak... Tıpkı içindeki birkaç cümleyi esirgediği ablasıyla, aradığı o çocuğu bulamayan eniştesinin o sınırların ötesine yavaş yavaş geçmeye mecbur kaldıkları günlerdeki gibi. Bedeller bazı yerlerde er ya da geç ödeniyordu ya... Mösyö Rober, Hugo'nun Hig School'dan arkadaşıydı. Bu arkadaşlığın, yaşananlar düşünüldüğünde, çok özel bir duyguyla anlam kazandığını söylemek gerekiyordu. Cümleyi, bazı gerçekleri daha iyi anlatabilmek için, biraz değiştirmek gerekiyordu bu durumda: Mösyö Rober ailesini bir türlü bulamayan o çocuğun o okuldaki 'tek' arkadaşıydı. O çocuk, çevresindekilere her zaman uzaktan bakmayı ya da uzak kalmayı seçmiş bir insandı. Bunun birçok nedeni vardı elbette. Varlıklı, hayatın birçok zenginliğini tanımış, ama her geçen gün biraz daha çok dağılan, 'kayıplara karışan' bir ailenin çocuğuydu Hugo. Soğuk, yıkımını yavaş yavaş hazırlayan bir ailenin, otoriter, kadının düşkünü, alkolik, kafası para kazanmakla, bu parayı harcamaktan başka bir şeye çalışmayan bir babayla, kumar masalarından hani nerdeyse hiç kalkmayan bir annenin çocuğu... O çocuk, evlerine, adını o sıcak yuvaya birkaç saatliğine de olsa atma umuduyla gelirdi sanki. Akşam yemeklerinin lokantalarda, lokallerde, gazinolarda yendiği bir evdi çünkü onun yaşadığı. Sıcak ev yemekleri yakınlaşmalarının sıcak bir arkadaşlığı yakalamalarının, kim bilir, belki de en önemli nedeniydi. Birbirlerine 'büyük sırlarını' açtıkları akşamlardı o akşamlar. Bir gözünün görmediğini, daha doğru bir deyişle de tek gözünden kör bir insan olarak doğduğunu, bu dünyaya geldiğini o akşamların birinde söylemişti Hugo. 'Dışarıdan' anlaşılmıyordu. Bu özelliğini ya da eksikliğini pek de o kadar önemsemediğini söylemişti. Kendisini bildi bileli öyleydi, başka türlü olduğunu düşünmek mümkün değildi zaten. Çevresine, çevresindekilere biraz da bu yüzden uzak kalmayı seç-

mesinin nedenlerini burada, bu başkalığın getirmiş olabileceği o çok gizli kırgınlıkta, dahası karanlıkta aramayı gene de gereksiniyordu insan. Eksikliklerin hikâyesini herkes kendine göre biliyordu, yaşamıştı sonuçta. Herkes kendine göre... Bildiğince, gördüğünce, yapabildiğince... Kötülüğün sınırınıysa hiç kimse, hiçbir zaman gerektiğince çizememişti. 'Babamla annem beni o zil zurna sarhoş oldukları gecelerin birinde yaptılar herhalde. Bana bir göz borçlandılar ama onu da hiçbir zaman vermediler' demişti o akşam Hugo. Durumunu, tüm 'doğallığına' karşın, önemsiyordu, biraz da küskünlükle taşıyordu belli ki. Ancak bu küskünlüğü farklı bir bakışı olan o insanlardan çok, kendisini bu 'eksikliğiyle' dünyaya getiren annesiyle babasına yönelikti galiba. 'Çevremdekilere bu yüzden daha iyi bakmayı öğrendim' demişti sonra hafiften gülerek... Arkadaşının, tek arkadaşının dünyasında, kendi bakışlarıyla, o günlerde ancak oraya kadar girebilmişti...

Başkalarına bakmayı, buncasına uzak kaldığı insanları daha iyi görmeyi başarabilmiş miydi gerçekten de Hugo? İncilâ Hanım'ın, 'Kanlıcalı o yeşil gözlü kız'ın, karşısına ne zaman çıktığını hatırlayamıyordu artık. Şimdi sadece, bu 'karşılaşma'yla, bu karşılaşmanın ardından gelenlerin, dünyaya, dünyasına yıllardır daha farklı, daha başka gözlerle bakan bu insanı, o günlerde büyük bir 'iç savaş'a zorladığını hatırlıyordu. Ailelerin varlıklarını bir kez daha hissettirdikleri, hissettirmek durumunda kaldıkları ilişkilerden biriydi bu. Bir bedel ödenmeliydi. Her iki tarafın da, tüm yaşantılarına karşın, farklı nedenler yüzünden benimsemekte, kabullenmekte zorlandıkları bir ilişkiydi onlarınki. Bilinen, çok rastlanmış bir hikâyeydi aslında o günlerde, oralarda yaşanan. Dünyanın birçok ikliminde, farklı sözcükler, farkı görüntüler, ama hep ayın kaçışlarla göze alınan ya da alınmak istenen bir hikâye... Gelgelelim, temeldeki tüm benzerliklere karşın, herkes kendi hikâyesini yaşıyordu bir yerden sonra. Onlar da sınırlarını aşmaya, hikâyelerine, yalnızlıklarıyla, terk edilmişlikleriyle geçmeyi göze almışlardı. Londra'ya kaçarak... O günlerde, o da Londra'daydı. Lola'yla tanışmıştı, önleyemeyeceği bir hayata yavaş yavaş giriyordu. O da kendisini zorlu bir serüvenin eşliğinde hisse-

diyordu. Yeni bir ailenin, 'ailelerinin' arayışı içindeydiler. Okul yıllarında, fotoğraflarından, uzak bir hayal şehri gibi gördükleri Londra, onları benzer bir yazgıda buluşturmuştu. Benzer, yalnızca benzer bir yazgı demek yanlış değildi. Onlar, o kaçma duygusunda ya da hayallerindeki hayatı gerçekleştirme umuduyla geldikleri şehrin yollarında, dostluklarının zamanla farklı bir boyut kazandığını görecekle, farklı yerlere, farklı adımlar da atacaktı çünkü. Doğası, insanın hayattaki yerini de belirliyordu kaçınılmaz bir biçimde... Tepebaşı'ndaki o evde, 'evinde' yaşadığı o cehennemi unutmak için, yabancı bir şehre, yabancı bilinen bir kadınla, ardında bıraktığı köprülerin hemen hemen tümünü yakmayı göze alarak gitmişti Hugo. Bir isyandı bu elbet. Pek az kişinin gereğince anlayabileceği, doğru yerine koyabileceği bir isyan. Bu isyan, onun hayatında gerçekleştirebildiği en büyük isyandı. Başkalarına, başkası gibi gördüğü herkese varlığını ancak böyle hissettirebilmişti. Annesiyle babasını bir daha görmeme, 'kendi bataklıklarında' bırakma umuduyla, kararlılığıyla çıkmıştı yoluma. Babasını görmemeyi başarmıştı. Annesiyse birkaç yıl sonra Londra'ya gelmişti. Kocasından, kırk yıllık bir evliliğin ardından ayrılmıştı. Oğlunun, böylesine uzun bir zaman süresince, yanlışlarla dolu bir hayatı paylaştığı adamı reddeşini çok iyi anlıyordu, anladığını söyleme gereksinimini duyuyordu. Kumar oynamayı kesmişti. Hiçbir zaman anlatamayacaktı, kendisini gittikçe daha yakın hissettiği, hayattaki tek dayanağı olarak görmeye başladığı oğluna bile anlatamayacağı bir neden yüzünden uzaklaşmıştı o masalardan. Ağır, çok ağır bir bedel ödemişti, ödemek zorunda kalmıştı. Kumar oynamasına oynamıyordu ama, çok içki içiyordu. Alkole dayanma sınırı, sıradan bir insanınkinin çok ötesindeydi. Hiç sarhoş olmuyordu, daha da doğrusu, kendi deyişiyle, tüm çabalarına karşın olamıyordu. Bazı uyuşturucular da kullanıyordu belki. Ama bunu, o günlerde, onun çok yakınında duran Hugo bile öğrenememişti. O günler, Londra'nın kendilerine biraz daha farklı görüldüğü, görünebildiği günlerdi. Arada sırada bir yerlere baş başa, içki içmeye, uzun uzun konuşmaya giderlerdi. İncilâ Hanım'ın, bir zamanlar yaşanmış tüm kırgınlıklara karşın, bü-

yük bir anlayışla karşıladığı anlar, birlikteliklerdi bunlar. Yıllar geçmiş, herkes birbirini affetmiş, daha da önemlisi, anlamaya, görmeye başlamıştı. Yıllar, o depremlerin acılarını da geride bırakmıştı. Biliyordu. Herkes yitirdiği zamanı, zamanın akışında yitirdiği insanları bulmaya, olanakları ölçüsünde keşfetmeye, tanımaya çalışıyordu. Hugo'nun, annesiyle bu birlikteliği, bu ilk birlikteliği bu yüzden çok önemliydi. Hele hele bu ertelenmiş adımlarla kendilerini daha iyi tanıyabilecekleri düşünüldüğünde... Bunun için kahveleri, sinemaları, lokantaları, ama daha da önemlisi, o küçük evde yaşadıkları uzun geceleri, sabah kahvaltıları vardı. Onların Londra günleri böyle geçmişti işte. Hugo'nun o günlerde 'mutluluğunu' bulduğunu, içindeki hüznün o gecikmiş beraberlikle, çok farklı bir anlam kazandığını görmüştü. Sonra da bir gün, bir daha yeniden karşılaşmamak üzere ayrılmışlardı. Annesi, Londra'da iki ay kadar kaldıktan sonra, Hugo'ya, 'Artık tamam' deyip İstanbul'a dönmüş, bir ay kadar sonra da Balat Hastanesi'nde sesiz sedasız ölmüştü. Haber Londra'ya kısa, sade bir mektupla gelmişti. Mektubu yazan bir 'yabancı'ydı, adını vermemişti, kendini öyle tanıtmış, tanıtmayı doğru bulmuştu. Hugo'ya tek söyleyebileceği, annesiyle son günlerini, 'son koğuşunu' paylaştığıydı. Bir 'görevi' yerine getirmek için yazmıştı bu mektubu. Cenaze töreni yapılmıştı. İstemesi durumunda, Londra'daki herhangi bir sinagogda 'gerekeni' yapabilirdi. Kendisini çağdırmamalarını annesi istemişti. Bu, onun ölüm döşeginde, son nefesini vermeden kısa bir süre önce dile getirdiği, getirebildiği son isteğiydi. Oğlunun, böylesi bir ayrılığın nedenlerini anlayacağını söylemişti. Bir sıcaklık yürümüştü sanki o anda Hugo'nun içine. Bedenini, seçtiği, yıllardır yaşadığı şehirden kısa bir süreliğine koparan, bir başka yere taşıyan bir sıcaklık... Ağlamamıştı, ağlayamamıştı. Ağlamak gelmemişti içinden. Aşamayacakları, son zamanlarda yaşananlara karşın hiçbir zaman aşamayacakları bir uzaklık, bir yabancılık vardı, kalmıştı aralarında. Bir beklentiye boşa çıkarmamıştı buna karşın. İstanbul'a, o ayrılıklarından sonra enikonu sıradanlaşabilecek bir ayrılık için çağrılmayışının nedenlerini çok iyi anlamıştı. Onların, farklı zamanlarda, iklimlerde kalsalar da,

gerçek anlamda buluşabildikleri anlardan biriydi bu. Böylesi bir buluşmayı daha önce de yaşamıştı. Karşısında, çok yakınında bir yerlerindeydi annesi. Ölümünün 'çok yakınına geldiğini' söylemişti. Hasta değildi, 'görünen' hiçbir rahatsızlığı yoktu ama, o bunu biliyordu, 'o ses'i duyuyordu... Uzun, çok uzun bir içki sohbetindeydiler. Bir histi o anlarda içlerine dokunan, yaşanması gerekiyordu. O ölüm anında yalnız kalmak isteyen bir kadınla konuşuyordu. Yalnız ya da hayatına o güne dek hiç girmeyen insanların, kendisine geçmişini hatırlatamayacaklarını, yabancılarının, yabancı bileceklerinin yanında 'kalmak' isteyen bir kadını. Aldığı yol, başka türlüünü düşünmesine olanak tanıımıyordu, o yolda gizlenenleri artık görmek istemiyordu. Oğluyla buralara gelebilmek bile kendisi için bir kazançtı. Havaalanında, ayrılırken, eline elli pound sıkıştırmıştı. 'Ben öldükten sonra, git bu parayla benim için oyna. İnsanların suratlarına bak. Ben orada olacağım' diyerek. Hayatını çok farklı bir hayalin ardında tüketen, ancak çok ender zamanlarda, 'zamanlarında' yaklaşılabildiği o kadından elinde kalan tek 'miras'tı bu... Mektubu aldığı günün akşamı kendisini aramış, 'Rober, annem için oynamam gereken bir oyun var, beni götürebileceğin en iyi yere götür' demişti. Tüm bu yaşananları, 'son anlarda' yaşananları da o akşam anlatmıştı zaten. Bazı hikâyeler en çok böylesi zamanlarda, böylesi zamanlar için yazılmak istenirdi ya... Kimi hikâye kahramanları böylesi zamanlarda birbirlerini hep farklı bir gözle görürler, bir yerlerde yitirdikleri çocukları, sıradanlaşabileceklerini düşünmeksizin ellerinden geldiğince bulmaya çalışırlardı ya... Rulet masasındaki insanların yüzlerine de bakabildiğince bakmıştı, bakmaya çalışmıştı o akşam Hugo. Eşi bulunmaz, ama gösterilmeyen, bir yerden sonra da gösterilemeyen bir heyecan yakalamıştı o yüzlerde. 'Dahası da var' demişti Hugo'ya. 'Ama onun için, krupiyenin topu sallayış biçiminden hangi numaralara oynaman gerektiğini hissedecek kadar usta olman lazım.' Ancak Hugo'nun öyle bir düşü yoktu. Bir gazinoya kumar oynamaya gittiği ilk ve son gece olacaktı o gece. Küçük bir törendi bu öncelikle, özel, çok özel bir cenaze töreni... Annesinin orada, o masanın başında bulunmak isteyebileceğini

düşünmüştü çok büyük bir olasılıkla o saatlerde, o yüzler arasında yabancılık çekmeyeceğini, dahası o yüzlerden biri olabileceğini aklına getirmişti. Ama hepsi bu kadardı. Ondan sonrası, sadece o dünyadaki ilişkilerin bedelini ödeyenlerin, ödemesini bilen insanlarındı. Amalia, oğlunun arkadaşları tarafından ismiyle, sadece ismiyle çağrılmayı hep istemiş olan Amalia da, Hugo'ya, anne kimliğiyle, biraz gecikerek gelen Amalia da o insanlardandı hiç kuşku yok ki. O, bir tutku için, o tutkunun çağrısında büyük bir bedel ödeyen, ödemekten kaçamayan insanlardandı. İstanbul'a, ölümüne giderken, oğluna, artık oturamadığı, ama çok özlediği kumar masalarının birinde kendisi için oynaması dileğiyle verdiği o elli poundun 'son tasarrufu' olduğunaysa ancak onun gibiler anlayabilirdi. Hugo çok uzaktı, hep uzak kalmıştı bu dünyaya. Bu uzaklık, onun öteki adımlarını da belirlemişti sanki. O, yaşadıkları, yaşayabildikleri düşünüldüğünde, 'büyük kumarları' hiçbir zaman göze alamamıştı. En büyük kumarı, İncilâ Hanım'la birlikte, bambaşka bir şehirde, yepyeni bir hayatı da, seçmesi olmuştu belki de. Ama, doğrusunu söylemek gerekirse, bu adımında da tek başına değildi. Sevgilisinin varlığı, desteği, yüreklendirmesi olmasaydı, bu 'tehlikeli oyun'u da deneyemeyecekti çok büyük bir olasılıkla. Londra'ya yerleştikten sonra, işte bu nedenle kendisi gibi büyük işlere girmemiş, büyük bir uluslararası şirkette, ticari mektupların çevirisini yaparak hayatını kazanmış ya da bir başka açıdan bakıldığında, tüketmişti. O günlerin koşullarında, çalıştığı şirket için iyi, değerli bir eleman sayılırdı. İlgilizcenin yanı sıra, Almanca ile Fransızca'yı da çok iyi bilirdi. İtalyancası da fena sayılmazdı. Bu dillerin her biri, başka hayatların, başka hayatlara kaçışın simgesiydi onun için. Başka hayatların, başka hayatlara kaçışın simgesi... Ancak bu son sınıırıydı. Onun için bu sınırın ötesi yoktu. Onun, küçük hayallerinden, anlarından, uzaklara, başka hikâyelere giden mektuplarından başka hiçbir şeyi olamamıştı. Hayallerinden, anlarından, mektuplarından ve kendisine ölümünden sonra bile sadık kalan İncilâ Hanım'dan başka hiçbir şeyi... Sözü edilebilecek hiçbir gerçeği... İstanbul'da bıraktığı hayatı kendisine hiçbir zaman hatırlatmayan, hep sev-

millisi, dostu, can yoldaşı olan bu kadının kendisi için taşıdığı önemi hep görmüştü Hugo. Sadece bir sadakat hikâyesi değildi çünkü ona armağan edilen, bu kaçış için, kaçışları için terk edilen o yerle o olasılıklar düşünüldüğünde, bir özveri hikâyesiydi de aynı zamanda. İncilâ Hanım aşk için yanmayı bilenlerdendi. Aşk için yanmayı, ama daha da önemlisi, soyluluğu, kendisine hazırlanan hayata yerleşmekten çok, hayatını seçerek hak etmeyi bilenlerden... Bir özveri hikâyesiydi de bu ayna zamanda, evet. İnsanın, tüm gerçek özveri hikâyelerindeki gibi, yitimleri kazançlara, edimlere dönüştürmeyi bildiği hikâyelerden. Bunun tanığıydı. Gördüklerinin değerini, hem bu insanların yaşadıklarını birçok boyutuyla, birçok yüzüyle görme olanağını bulduğu, hem de böyle bir kadına hayatının hiçbir döneminde rastlayamadığı için, birçok tanıktan çok daha fazla verebilecek bir durumdaydı. Anımsayabildikleri, oralardan kendisine gelenler, bu duyguyu daha da güçlendiriyordu. Yolculuğunu gereğince anlayabilmek için, İncilâ Hanım'ın, çalgıncasına bağlandığı, hep bağlı kaldığı 'o romantik çocuk' uğruna hangi hayattan hangi hayata geçtiğini biraz, en azından biraz bilmek gerekiyordu örneğin. Hugo'nun anlattıklarını unutmamıştı. Belediye Konservatuarı'nda okuduğu günlerde, hem sesiyle, hem de güzelliğiyle çevresinde büyük bir hayranlık uyandırmış İncilâ Hanım. Yalnızca arkadaşları arasında değil, öğretmenleri arasında da onunla bambaşka bir hayatın hayallerini kuranlar olmuş. Herkes kendisinde yeni bir Seyyan Hanım'ı görmüş. Tango dünyası ona kucak açmaya hazırmış. O günleri yaşayanların uzun süre hatıralarında kalmış. Kanlıca'daki yalıda söylediği şarkılar, bazı akşamlar Boğaz'da yankılanırmış. Onu, sandallarıyla gizliden gizliye dinlemeye gelenler olurmuş. Çalıştığı, şarkılarını, kim bilir, belki de bambaşka bir hayat için, hayatlar için söylediği saatlerde... Onun düzenli çalışma, şarkı söyleme zamanlarını da, işini ne kadar ciddiye aldığını da iyi bilenler varmış. O sandallarda ya da bir komşu yalının pervazında kendi tarihlerini, hikâyelerini sessizce taşıyanlar, o şarkıları nereye götürmüştü?.. İncilâ Hanım'ın, ilerleyen yıllarında, kendisine sormuş olabileceği bir soru, çok uzaklardaki bazı görüntüleri

de geri getirmişti çok büyük bir olasılıkla. Onun, babasını, yaptığı her işi ciddiye alan, farklı dönemlerin, yaşamasını bilenler için, aslında hep 'aynı dönemlerde kapandığı' düşüncesini elinden geldiğince, hemen her fırsatta savunan babasını, bu görüntülerin içinde hiç kuşku yok ki çok önemli bir yere koyması gerekiyordu o anlarda. İyi bir eğitim görmüş, zamanı doğru kullanmayı hani nerdeyse bir hayat felsefesine dönüştürmüş, yurtdışında birçok şehirde elçilik görevlerinde bulunmuş bir hariciyeciymiş Şamil Şükrü Bey. İnsanlar, onun gözünde, yapacaklarından, yapmayı düşündüklerinden çok, yaptıklarıyla, gerçekleştirebildikleriyle değer kazanmışlar hep. Mükemmeliyetçiliği, işini bir hayat görevi gibi görmesi bundanmış. Bu bakışı kızına da aşlamış. İncilâ'nın çocukluğu ile genç kızlığının önemli bir kısmı, böylelikle, Avrupa'nın birçok şehrinde bir disiplin altında edindikleriyle geçmiş. Fransızca'yı, İngilizce'yı, İspanyolca'yı hani nerdeyse anadili gibi öğrenmiş, ilk piyano eğitimini oralarda almış, tanıyabildiği şehirler arasında da en çok Madrid'i sevmiş. Yaz aylarında sık sık Kanlıca'daki yalıya gidermiş. Annesinin, 'paşa babasının' yalısına... Annesi ressammış, büyükelçi eşi olarak gittiği şehirlerin hiçbirinde mutluluğu bulamamış. Çok gençken, henüz kırk sekiz yaşındayken ölmüş. İncilâ o sıralarda on yedi yaşındaymış. Çok ağlamış, kendisini çok yalnız, çok terk edilmiş hissetmiş. O günlerde, kimi insanların, çok özledikleri, ısrarla beklendikleri halde dönmemelerinin ne anlama geldiğini çok iyi öğrenmiş. Sarsıntılı, sancılı zamanlarmış. Her şeyi, çalışmayı, arkadaşlarını, gündelik hayatında bir yer tutanların, tutabileceklerin hani nerdeyse tümünü bir yana bırakmış. Uzun yürüyüşlere çıkmış, annesinin resimlerini biraz daha iyi anlamaya çalışmış. Çalışma dendiğinde kendisini çok sıkı bir denetim altına almayı bilen İncilâ, hayatının en derin duyguları su yüzüne çıktığında, aniden esebilecek rüzgârlara kapılıp, önceden belirlenemeyecek yerlere kolaylıkla savrulabilecek bir yapıya sahipmiş. Bu da onun annesinden aldığı özelliğiymiş... Günü geldiğinde bu özelliği, hayatının en önemli adımlarından birini atmasına yol açmış. Hugo'yla bir davette tanışmışlar. O sıralarda henüz on dokuz yaşındaymış. Görüşmüş-

ler, konuşmuşlar, uzun yürüyüşlere çıkmışlar. Sonra da bir gün gitmeye, yollarına birlikte devam etmeye karar vermişler. Yalıdan ayrıldığı gün, annesinin resimlerine bakmış son kez. Çok sevdiği o otoportrenin önünde 'saatlerce' durmuş. O hüznü bakışların ardında daha önce fark edemediği bir gülümseme görmüş. Annesinin gözlerinin içi gülüyormuş, ona, 'git, gidebildiğin kadar git, en iyisini yapıyorsun' der gibiymiş. Bu bakışlar o yola çıkmasını daha da kolaylaştırmış. O gün, bu bakışlarda çok farklı, hiç kimseye anlatamayacağı bir hikâyenin izlerini yakalamış. Babasının, müsteşar amcasının, iyi hamur açmaktan, dolma sarmaktan, nakış işlemekten, çocuk yetiştirmekteki 'aktarılmış' yargılarından başka kendisini hayata bağlayacak hiçbir değeri yokmuş gibi görünen yengesinin, yanlış evliliklerini 'dışarıya' doğruymuş gibi göstermekte iyiden iyiye ustalaşmış iki teyzesinin, kısacası, kendini o günlerde akraba olarak hatırlayan, hissettirmek isteyen herkesi, ama daha da önemlisi, büyük bir gelecek vaat eden öğrencilerini yitirmek istemeyen öğretmenlerin caydırıcı çabaları bu yüzden kararını değiştirememiş. Zor, ço zor günler yaşamışlar. İncilâ Hanım Londra'daki ilk yıllarında piyano dersleri vermiş ama hiç şarkı söylememiş. Şarkıları, bir başka şehirde, hayatta bıraktığı o şarkılar, o zamanlarda çok büyük bir olasılıkla hep içinde gezmiş. Günler kendi doğal yataklarında akmaya başladıklarında da, yavaş yavaş, 'o eski şarkıları' dostlarıyla, yakın çevresindekilerle paylaşmak ister olmuş. O güzel sesi işte o günlerde tanımıştı. Uzaklarda bırakılmış bir hayattan yepyeni bir hayata taşınmış ayrıntılarla da anlam kazanan bir sestir bu. O ses, sadece güzel şarkı söyleyen bir insanın sesi değildi, insanı çok derinden etkileyen, bambaşka bir yere çağıran bir sestir. İyi bir aşçıydı aynı zamanda İncilâ Hanım, yemekleri gerçek anlamda bir 'cordon bleu' idi doğrusunu söylemek gerekirse. O, iyi yemekte her zaman bir kültür, dahası bir yaşama zenginliği görebilenlerdendi. 'Sıcak' yemeklerini, hayatlarının bir yerlerinde yitirmiş insanlar vardı üstüne üstlük çevresinde, biliyordu. Özeni, yemeklerine de vermeyi bildiği sevgi, biraz da bundandı belki de... Şimdi bir gidebilseydi, birlikte şöyle bir şarap içebilseler, o anları yeniden yaşama-

yı deneyebilselerdi. Şimdi oraya, o günler için bir gidebilseydi, konuşabilseler, konuşabilseler, konuşabilselerdi... Mutlaka yine çok güzel giyinir, bu yemeği de bir küçük törene hazırlanırcasına hazırlanırdı. Ak saçlarını hiçbir zaman boyatmamıştı, uzatabildiğine uzatmıştı. Topuzunun kendisine ne kadar çok yakıştığının farkındaydı. Giysilerinde en ince ayrıntıya bile dikkat ederdi. Saç tokalarından, parmağına, günün özelliğine göre taktığı, her biri kişiliğinin bir başka yanını yansıtan o yüzüklere kadar, en ince ayrıntıya... Gerekliği gibi yaşanan, yaşanacak o zamanlar için... Birçok insanın yeterince göremeyeceği, ulaşamayacağı, anlayamayacağı o kırgınlıklarla o küçük övünçler için... Değerli, değer-siz, her birinde bir başka anıyı, anlamı sakladığı birçok yüzüğü vardı. Nedendi onca çok yüzük, neden o yüzükler o kadar önemliydi, önemli bir yer tutmuştu onun hayatında? Bunu hiçbir zaman soramamıştı, sormamayı yeğlemişti. Başkalarına, başka türlü bakabilmek için küçük sırlarla, sessiz sedasız kaçışlara hepimizin az ya da çok gereksinimi vardı sonuçta. Ama emindi. Olası, anlaşılabilir tüm kaçışlarına karşın, böyle bir yemek zamanında, küçük bir törenin güzelliğini birbirlerine mutlaka yaşatırlardı. Bir küçük törenin, daha doğru bir deyişle de yaşadıklarımıza farklı bir anlam katan törenlerin, tören hazırlıklarının, biraz da bir insan sıcaklığıyla, insanın insanlarına sığınma gereksinimiyle anlam kazanan şiiri... İncilâ Hanım, o yılların akışında, kendine göre çok özel duygularla yaşattığı, yaşatmaya çalıştığı, hayatından, adlandırmakta, dile getirmekte zorlandığı bir şeyler verdiği bazı Yahudi geleneklerini Hugo'nun ölümünden sonra, belki de bu yüzden elinden geldiğince sürdürmeyi seçmişti. Hayatı süresince sevdiği adama duyduğu içten bağlılığın bir başka biçimiydi bu sanki. Kendisini oncasına özlediği bir zamanda, bu gerçeği biraz daha fazla inanmak geliyordu şimdi içinden. O Pesah akşamını düzenlerken, hiçbir zaman bitmeyen bu aşkın dokunuşuyla, çok özel bir yerde hayat bulan o törenlere verdiği önemi çok iyi anlatmıştı. O akşam için 'gerekli' hamursuz ekmeğini bulan da, pırasa böreğini yapan da oydu. Bir tek şarabı getirmesini istemişti. Geçmişte olduğu gibi... O çok uzaklarda kalmış günlerin hatı-

rına, kendisine bir centilmen olduğunu yeniden hatırlatmak için.. Bu 'hediye'yi geri çevirmemişti. O günlerde çok az parası kaldığı halde, çok pahalı iki Fransız şarabı getirmişti. İncilâ Hanım, dostluğuyla geride bırakılan zamanlar düşünüldüğünde bunu fazlasıyla hak etmişti çünkü. O, buradaki inceliği anlayabilirdi en azından. Şarapları görünce etkilenmesinden, yüzündeki mutluktan yanılmadığını görmüştü... Buluşmuşlardı, bir kez daha bir incelikte, birçok insana anlatamadıkları bir incelikte buluşmayı başarmışlardı...

Mösyö Tahar'ın Casablancası

İncilâ Hanım'ın Edgware Road'daki o küçük dairesinde yıllardır pansiyoner olarak kalan, geçmişi hakkında pek fazla sır vermeyen Mösyö Tahar da oradaydı o akşam. Gerçek anlamını çok derinlerde bulan o küçük şenliğe o da tüm benliğiyle katılmıştı. Onlar sık sık ya da gerektiğince görüşmeseler de, birbirlerini, hayatta yaptıkları farklı tercihlere karşın, çok iyi anlamışlardı, o hayatları belirleyen ilişkiler düşünüldüğünde, kendilerine göre dostluğun en azından bir anlamını yakalayabilmişlerdi sonuçta. Onlar, birbirleri için, farklı gözlerle, farklı yazgıları taşıyan iki 'maceraperest'tiler... Bunu, garipti ama, en çok o uzun, bezik oynadıkları saatlerde hissederdilerdi sanki. Açıklamaya gerek yoktu. Bazı ayrıntılar anlatılmasa, paylaşılmasa da gerçek yerini bulurdu. Bir şeyler hissedilmiş, tüm doğallığıyla yaşanmıştı. Yetinmenin, bir başkasına giden yolda doğru yerde durmanın, insanların değiştirmeye çalışmadan, yaşadıkları, yaşamak istedikleri yüzleriyle, duygularıyla kabul etmenin erdemlerini bilenler için bu kadarı 'fazlasıyla' yeterliydi. Mösyö Tahar'a böylesi bir bakış açısından yaklaşıldığında, sorun kendiliğinden çözülüyordu. Hem, haksızlık da etmemek gerekiyordu. Onun, o birliktelikleri paylaştıkları zamanlarda, geçmişi hakkında anlattıkları, içine kapalı bir insanın, bir başkasına verebileceğinden az değildi. Bir bölümüyle karanlıkta bırakılması tercih edilen bu geçmiş, kendisini, Edgware Road'daki o apartman dairesinin o küçük odasına Flash bir gazeteci eskisi ola-

rak getirmişti. Faslı bir gazeteci eskisi... Aslına bakılırsa bu niteleme tek başına yeterli değildi. O, yaşadığı ya da yaşatmak istediği insanı, hep bir Casablancalı kimliğiyle, anlatmak, tanıtmak istemişti çünkü. Şıklığı, birçok insana göre 'fazla ölçülü' hareketleri, sokağa çıktığında hep taktığı güneş gözlükleri ve yanından hiç eksik etmediği bastonuyla bir emekli gazeteciden çok, görevini başırla tamamlamış, bir şehre bir anlamda mahkûm edilmiş bir casusu andırırdı zaten. Bu özellikleri ya da görüntüleri, Casablancalılığının ona 'yakışmasına', daha da önemlisi 'o Casablanca' efsanesinin kendilerinde yaşamasına, devam etmesine yetiyordu. Güneş gözlüklerinin gün ışığından duyulan rahatsızlıktan, bastonunsa hafif bir sakatlık nedeniyle, bir zorunluluktan kullanıldığını bilmek, görüntülerden, sadece görüntülerden yola çıkarak insanları belirli bir yere oturtma alışkanlığını edinenlere gerekli olmayabilirdi. Ancak, bir masalı yaşamış her insan gibi, hiç kuşku yok ki Mösyö Tahar için de bu görüntülerin bir başka yüzü vardı. Kendisini bir şekilde tanıyanlar, bu yüzü görebilirdi. Doğru zamanların, doğru dokunuşları da getirebileceği, başkalarının hikâyesinde, başka iklimlerde boşuna söylenmemişti. Gizlenmeye çalışılan bir yüzle, ayırdına varılmaksızın hazırlanılan bir zamanda karşılaşabilmek... O yüzün kimin yüzü olduğunu tam anlamıyla bilemezsiniz elbette o anda, kimin yüzünden kimin yüzüne geçtiğini hemen anlayamazsınız. O gizlenmelerin ne anlama geldiğini biraz daha iyi anlayabilirsiniz belki de, o karşılaşmadan sonra, biraz daha çok insanınız kıldığınız o insanla yeni bir tüneli keşfettiğinizi hissedersiniz. Yeni, sizi o güne dek göremediğiniz ya da görmek istemediğiniz o yere götürebilecek bu tünelde, hiç istemediğiniz halde kaybettiklerinizi, elinizden alınanları hatırlayabilirsiniz. Sonrası, karanlığa inmektir... Mösyö Tahar'ın ancak çok yakınlarınca görülebilecek yüzü, o tünelde görülebilecek yüzlerdendi belki de. Bu yüzü pek az insan görebilmişti kendisine sorulacak olursa. Onunla gerçek, bedeli ödenmiş günleri yaşayabilmiş pek az insan... Geçmişinde, bir yerlerinde, uzak coğrafyasında bıraktığı insanları için de öyleydi mutlaka. Uzak bir coğrafyanın insanları... Bu uzaklık Londra'dan oraya, oralara bakıldığında nasıl yaşan-

mişti? Londra, ıııkla karanlığın, seslerle derin bir sessizliğin bir-birine yavaş yavaş geğtiği gecelerine oralardan hangi insanı çağır-mıştı? Bu soruların, bilinenler, renilebilenler dışınılduğunda, çok basit bir yanıtı vardı. Mösyö Tahar, ülkesinin, kendi deyişiyle ‘en okunabilir’ gazetesinin, yıllar boyunca Londra muhabirliğini yapmış, emekliliği geldiğinde de geri dnmemeyi seçmişti. Az pa-rayla, yabancı bir şehirde, kendisini, yalnızca kendisine karşı so-rumlu bilerek yaşamanın erdemlerini keşfetmişti bir kere. Karşı-laşmalarında, bir araya gelmelerindeyse rastlantıların o her za-man açıklanamayacak gücünü aramak gerekiyordu... Hugo ldk-ten iki yıl kadar sonra, kendisine giderek yabancılaşan insanların dünyasına her geçen gün biraz daha çok açılan bir semtte bulunan dairesinde, küçük bir değişiklik yapmaya karar vererek, ‘odaların-dan’ birini, hem yalnızlığını biraz daha az hissetmek, hem de ‘ba-zı küçük zevkleri için’ gereksinim duyduğu parayı kazanma umu-duyla, pek de yüksek sayılmayacak bir ücret karşılığında kirala-maya karar vermişti İncilâ Hanım. Kılı kırk yarmıştı elbette ‘ko-nuklarını’ seçerken. Her isteyen evine adım atamazdı, hikâyesi, geçmişinden getirdiği, hayatına bir biçimde yön veren kadın, ken-disini böyle bir tavra gizliden gizliye zorluyordu, çağırıyordu so-nuta. Brezilyalı bir antropolog kalmıştı önce o odada. Bir samba okulunda uzun yıllar eğitim gördüğünü, araştırmalarını farklı ik-limlerdeki dans biçimleri üzerine yoğunlaştırdığını söyleyen, alımlı, esmerliğiyle çarpıcı bir kadındı. Oxford’da bir doktora bursu ka-zanması söz konusuydu ama, ‘alışmalarını’ bir süreliğine Lond-ra’da yapacaktı. Ne zaman, nereye gideceği, odasına gecenin ya da günün hangi saatinde döneceği hiç belli olmazdı. Kadının adı Di-nah’ydı. Bazı sabahlar, uzun kahvaltı saatlerinde ‘lkelerini’ ko-nuşurlardı. Günün birinde de, o odaya geldikten bir yıl kadar son-ra, step öğretmenine şık olarak Liverpool’a gitmişti Dinah. Kısa bir süre sonra yazdığı mektupta da evlendiğini, çalışmalarına uzun bir süre için ara verdiğini söylemişti. Teşekkür ediyordu. O kahvaltı saatlerinin birinde konuştukları, kendisine beklemediği bir zamanda ışık tutmuştu. Konuşulanlarda neyin, nelerin böyle-sine önemli bir etki yarattığını anlayamamıştı İncilâ Hanım. An-

lamasına anlamamıştı ama, Dinah'dan gene de küçük, sıcak bir anı saklamıştı. Ona, yaşadıklarına, yaşamaktan kaçamayacaklarına uygun bir yaşantıydı bu. Küçük, sıcak bir anı... Bildiği kadarıyla Dinah'yla, pek sık olmasa da hep mektuplaşmışlardı. Pek sık olmasa da, hayatlarını birbirlerine, iki ayrı şehirden, sözcüklerinin ardından göstermeyi seçerek... Birbirlerini uzaktan, sadece uzaktan sevmeyi seçmiş iki insan, kim bilir, belki de ana-kız gibi... O odada, Dinah'dan sonra, Isaac Jacobi adında New Yorklu reformcu bir haham kalmıştı. Hayatının en güzel, en anlamlı Yahudi fıkralarını ondan öğrenmişti İncilâ Hanım. Yıllar sonra, o fıkralarda gizlenen hayat felsefesini biraz daha iyi anladığını hissedecekti. Londra'ya 'amcasıyla ilgili bir meseleyi halletmek için' gelmişti Isaac Jacobi. Ayrıntılar önemli değildi, asıl önemsenmesi gereken eylemin kendisiydi, bir insan için bir başka coğrafyaya gidebilmeyi başarmaktı, göze alabilmekti onun gözünde. En büyük hayali İsveç'e gidip, bir filmde kendisini oynamaktı. Günün birinde de, bu amacını gerçekleştirmek için, Stockholm'e gidecekti. O odada, tıpkı Dinah gibi, bir yıl kadar kaldıktan sonra... Ayrılırken, 'Babamın sözünü dinleyip, keman çalmayı öğrenmeliydim' demişti. O günlerde kırk yaşlarında ya vardı ya yoktu. Yıllar, çok uzun yıllar sonra bir mektup göndermişti. Amacına ulaşmıştı. Oynadığı film dünyanın birçok coğrafyasına ulaşacaktı. Ülkesine yakın bir yeri bulduğuna inanıyordu. Bir tek evlenmeyi göze alamamıştı. Okumak, daha çok okumak için, daha çok zamana gereksinimi vardı çünkü... Onlar İncilâ Hanım'ın ilk konuklarıydı...

Mösyö Tahar daha sonra gelmişti. Az konuşması, nezaketi ve çevresine, yaşadıklarına farklı bakışıyla, o evde, o evi bilenlerin, bir biçimde yaşayanların gözünde çok kısa sürede, çok farklı bir yere oturmuştu. Fazla soru sormamıştı, kendisine fazla soru sorulmasını istemez görünmüştü. Kendisini hep kendi gizliliğinin arkasında tutmayı seçmişti. Bezik oynadıkları, İncilâ Hanım'la evde yapılmış vişne likörü içtikleri zamanlarda bile bu tavrından vazgeçmemişti. Öteki 'konukların' aksine, yıllar, çok uzun yıllar boyunca kalmıştı, kalabilmişti buna karşın o odada... Yaşadıklarının 'doğru' yerine oturması ancak böyle mümkün olabilmişti.

Kimi insanların, gerçek birliktelikler için, farklı adımlara, daha da önemlisi, beklemeye hep gereksinimleri vardı ya... Edgware Road'daki o apartman dairesi, günü geldiğinde, üçü için de bir sığınak, büyük şehirden kopuk bir yuva olmuştı. Birbirlerine verdikleri, armağan ettikleri saatlerin içlerinde uyandırdığı duygu-yu konuşmayabilirlerdi de bu durumda. Tüm doğallığıyla yakaladıkları, kendilerini mutlu hissettikleri bir alanları vardı. Bu alanı solumak, yitirmeyeceklerini bilmek onlara yetmişti. Yaşadıklarına karışmamayı da bu yüzden iyi öğrenmişlerdi galiba. O günlerle o geceler, yaşanmaları gerektiği gibiydi. Bu gerçeğe yürükten inanmışlardı. Bu inanç, onların, dostluklarında ulaştıkları en büyük başarıydı galiba. Senede iki kez, belirli tarihlerde Casablanca'ya gider, doğup, uzun bir hayat yolculuğuna çıkacak kadar büyüdüğü o şehirde on, on beş gün kadar kalır, 'gerekenleri' bir kez daha gördükten sonra geri dönerdi. Pek fazla bir söyleyeceği yoktu o sokaklarla o kıyılar konusunda. 'Hava biraz daha sıcaktı' belki ama, hepsi bu kadardı. Bundan fazlası onundu, sadece onun... O Pesah akşamında yanlarındaydı. Yolculuktan yeni dönmüştü. 'Bu sefer çok yoruludum. İyice yaşlandım artık...' demişti. 'Bu belki de benim son yolculuğumdu. Oradakilere de söyledim. Anladılar. Beni hep anlamaya çalıştılar zaten, istediğim gibi yaşamama izin verdiler. Sorun, asıl sorun da buradaydı galiba. Sessizlikleri intikamlarıydı, benden büyük bir ustalıkla, bana yalnızca tepkisizliklerini vererek aldıkları intikamları. Kendimle hep baş başa kalmamı sağladılar...' diye eklemişti sonra. O akşam her zamankinden çok daha fazla şarap içmek istemişti. 'Bayram'ın anlamını yakalamada da pek zorlanmamıştı. Binlerce yıl öncesinde bırakılmış o eski yolculuk, ülkesine doğru yol alış hikâyesinin yabancıysa değildi. Nereden, kimlerden ya da kimden geliyordu bu yakınlık? Dinlerle ilgili çok kitap okumuştur dinsizliği seçtiği halde. Belirli bir coğrafyadaki inançların insanlarına verdiği dünyayı farklı bir yerden görebilmişti bir başka deyişle. Bazı olayların, örneğin o Pesah akşamlarında farklı dillerde yüzyıllar boyunca benzer duygularla hatırlanan olayların 'yorumlanmasında', kendisinden de, İncilâ Hanım'dan da çok ilerideydi bu okumalar yü-

zünden. Çocukluğunda, ilkençliğinde köklü bir dinsel eğitimden geçtiğini anlamak da zor değildi. Kur'an'ın çağdaş insana verdiği mesajlar konusunda, birçok önyargıyı sarsacak, çok ilginç, çok kişisel yorumları, görüşleri vardı. Aynı durum Tevrat ile Talmud için de geçerliydi. Tasavvufun, insana, keşfetmesi için armağan edilmiş, büyük, uzun bir şiir olduğu düşüncesindeydi. Bir ara Kabbala'ya merak sarmıştı. Az da olsa İbranice biliyordu... Bu yakınlığın kaynağını, onun, odasında, saatlerce yaşadığı o uzun okuma serüveninde ya da serüvenlerinde aramak mümkündü öyleyse... Ama o akşam, şarabın hatırlattığı o saatlerin birinde, eski, çok eski bir hikâyesini de paylaşmaya çalışmıştı onlarla. Casablanca'nın sokaklarında, herkesin, onca farklılığa karşın bir arada yaşamayı bildiği günlerde bırakılmış bir çift yaşlı göz vardı bu hikâyede... Birileri kendisine, hayat karşısında güçlü olunması gerektiğini, Tanrımıza ancak benliğimizle, bize verilenlerle savaşıarak ya da bizden esirgenenleri bulmaya çalışarak varabileceğimizi söylüyordu... Kimi insanların başkalarının hayatları adına bir kez daha karar verebildikleri günlerdi, kimi insanların, kimi insanlara bir kez daha bir başka ülkenin yolunu gösterdikleri günler... Londra'daki hayatı biraz daha iyi anlamak mümkün müydü bu durumda? Cabalanca'nın bitmeyen çağrısını, ama aynı zamanda da uzaklığını anlatabilmek mümkün müydü? Mösyö Tahar, o akşamdan sonra, bu soruların yanıtlarını vermeye olanak tanıyacak hiçbir açıklamada bulunmamıştı. Kendisi hakkında, 'son dostlar'ına vermeyi göze aldığı en önemli hikâyeydi bu belki de. Ne var ki söylenenler, hatırlanmaya çalışılanlar, yalnızca o anlarındı, o akşamındı. Hayatın bir yerlerine şöyle bir dokunmuştu o akşam. Sonraki günlerde herkes kendi sözcüklerinde ilerleyecekti... Bu tavır, yaşananlar karşısındaki bu duruş, Mösyö Tahar'a çok yakışıyordu. Anlatılamayan, bir ömür süresince taşınan o acılardandı orada gizlenmek istenen. Herkes kendi acısını, kendisine göre yaşamıyor muydu zaten. Hayatımızın farklı zamanlarda farklı anlamlara gelebilen, daha da önemlisi bazı anlarımızı belirleyen, bizi hem kendimize, hem de bir başkasına anlatan bu kaçışlar değil miydi?

O akşamlar yaşanabilirdi

Kaçışlar ya da başkalarının, bir başkasının bizim için belirlediği, zaman zaman da anlamlandırdığı, adlandırdığı adımlar... Mösyö Rober'in, ablasının evindeki o kutlama yemeğine hazırlandığı akşam yaşadığı kaçış ile hemen hemen bir yıl sonra yaşadığı kaçış arasında büyük farklar vardı örneğin. Bu farkın doğurduğu duyguya inanmam gerekiyordu, bana, bambaşka bir coğrafyadan biraz da geç gelen bu insanan hikâyesi böylesi bir farkın yaşanmasını kaçınılmaz kılıyordu en azından. Her iki kaçış zamanında da aynı otel odasında, aynı aynanın karşısındaydı gerçi, bu iki yolculukta da giyimine, en küçük ayrıntıya varana kadar büyük özen göstermişti, gücünü biraz da gizli bir öç alma duygusundan alan o utkuyu benliğinin çok derinlerinde hissetmişti. Hikâye bu farkın görülmesini, yaşanmasını gerektiriyordu, evet, bu duyguya, 'ora-ya' farklı yerlerden, açılardan bakan herkesin gereksinimi vardı. Aksi halde bana o anahtarlarını veremezdi, aksi halde, kendisinde, istesem de ilerleyemezdim. Gelgelelim koşullar, bu kaçışların ancak farklı kapılardan gerçekleştirilebileceğini de gösteriyordu. Kaçışların ilkinde, tüm düş kırıklıklarına karşın yeniden üretilebilen umutlarla, tüm yalnızlıklara karşın yaşanmak istenenler, ikincisindeyse bir kırgınlığın, çok büyük bir olasılıkla da 'son günlere' kadar taşınacak bir kırgınlığın tüm sessizlikleriyle dile gelişi vardı örneğin. Birincisinde Madam Roza hayattaydı. İlişkileri, 'abla'nın aile içindeki yeri düşünülduğünde, başlı başına bir açıklamaydı bu. Dönüşün sevincini henüz tüketmişti. İkincisinde, o yarına ne kadar geciktiğini, daha doğrusu olası bir dönüş için yeni hayalleri 'eskisince' beslemeyeceğini, bu yoldaki tüm 'oyuncaklarının' elinden alındığını görecekti. Kendisini, o aynanın karşısında, o akşama hazırlanırken bir kez daha görmek istemem bundandı. İnanmak istiyorum. Ablasının yokluğunda kutlanacak ilk Pesah akşamının öncesinde gerçek bir İstanbul akşamını düşlemiş olmalıydı Mösyö Rober. Gerçek, onca yılın ardından, en azından bir kez kendisinin olacak, olabilecek bir İstanbul akşamını... Herkesin, her şeyin yolunda gittiğini 'göstermeye' geldiği bir kut-

lamaya, isteksiz bir iki adım atmaya hazırlandığı bir zamanda... Bir ses duymuştu, bir yolculuk çağrısı almıştı sanki. Bu yolculuk, onun 'ailesine' verebileceği son yolculuk olacaktı. Jülyet'i arayıp aniden rahatsızlandığını, akşama katılamayacağını bildirmişti. 'Anlıyorum... Biz buradayız, ne gün istersen gel' demişti Jülyet. Yatağa uzanmıştı bu kısa telefon görüşmesinden sonra, odasına, terk etmeye, tarihine gömmeye hazırlandığı odasına bakmıştı. Yorgundu. Bu oda, onun İstanbul'daki son odası olacaktı. Dışarıdan sesler geliyordu. Başka hikâyelerde de kendini duyuran, çok farklı bir yerde akan bir hayatın sesleri... O hayatın içinde 'yeni-den doğmak' istemişti. O hayatın içinde, hiç olmazsa son günlerinde... Bulunduğu yer, bu dileğinin nereye kadar gerçekleştiğini ya da nerede kaldığını göstermeye yetiyordu. Bu oda, onun İstanbul'daki son odası olacaktı... İşte bu kadar basitti yakalandığı, elde edildiği sanılan, zaman zaman farklı çağrışımlarla anlamlandırılan 'o şeyler'in verdiği hayatlar, işte bu kadar kolay kaçırılsıydı her şey. Ayrıldığımız gün bu yalnızlık gecesinde hissettiklerinden uzun uzadıya söz etmişti. Kırgındı, hem de hiç kimseye söyleyemeyeceği, anlatamayacağı kadar kırgın. Sadece ailesine, kendisini bir türlü dilediği, Londra'dayken düşlediği gibi kabul etmeyen şehre değil, hep olmak zorunda kaldığı o insanaydı da aynı zamanda kırgınlığı. Bazı gerçekleri yeni çıplaklıklarıyla görebilmekten kaynaklanan bir sevinç de yayılmıştı ancak bu kırgınlığın yanı sıra içine. Yeni yolunda nelerle karşılaşacağını biliyordu, hissedebiliyordu en azından. Yaşadıklarına hep sağır kalmış insanları aşabildiğini görmüştü en önemlisi. Telefonda 'şenliğe' katılamayacağını söylediğinde 'Anlıyorum' demişti Jülyet. Anlıyorum... Çok sık kullanılmış, anlamı biraz da bu yüzden iyiden iyiyeye boşaltılmış sözcüklerdendi bu. Kendimizi savunmak, bir başkasında biraz daha kalıcı kılmak için 'kullandığımız', güvenmeye çalıştığımız sözcüklerden... Anlıyorum... Sonra da biraz sesizlik... Jülyet'in anladığı, gerçekten anladığı neydi ama acaba?.. Onda, dolayısıyla da onlarda, çok büyük bir olasılıkla, birkaç ay önce, gerçekten de 'zamansız' ölen ablasının yokluğunda bir Pesah akşamını kaldıramayacağı izlenimini bırakmıştı. Daha fazlasını sez-

direbilmiş olması mümkün değildi. Bir sevinç uyanmıştı o anda içinde. Kendisini, durup dururken yeni, bambaşka bir insanla tanıştıran bir sevinç. O insan, bulunduğu yere yavaş yavaş gelmişti. Yavaş yavaş, tüm düşlere karşın, sessizce... Nereye vardığını, daha doğrusu nereye ulaşabildiğini göremezlerdi artık. Onları enikonu aştığını, başka bir yerin insanı olduğunu fark etmişti o anda. Bu insana inanması gerekiyordu. Sınırlarının elverdiğince, başka anları, geceleri, uyanışları düşünerek inanması... Başka anları, geceleri, uyanışları düşünerek... Hem gideceği yeri, hem de geride bıraktığı yılları daha iyi taşıyabilmek için... Orada, 'o son ülke'de, nelerle, kimlerle, daha da önemlisi hangi hayallerle yaşaması gerektiğini biliyordu. Geride bıraktığı o iki Pesah akşamının, bu yalnızlık ya da kendine dönüş, kim bilir, belki de gerçek yoluna çıkış akşamında yeniden hatırlanması belki de bu yüzden anlaşılasydı. O akşamlar, uyandırdıkları çağrışımlarla, hayatını özetliyor, birçok yüzüyle gösteriyor gibiydiler. O akşamlar yanlış adımlarının kutlanması gibiydiler sanki biraz da. Geride, belleğinde, farklı maskelerle, görüntülerle bırakılan iki 'bayram' akşamı vardı daha çok. Başka iklimlerde, birer gerçek yuva olamayan coğrafyalarda yaşanmış iki Pesah akşamı... Farklı yalnızlıklardı, farklı terk edilmişliklerdi hiç kuşku yok ki oralarda yaşanan, taşınmaya çalışılan, farklı akşamlarda, farklı suskunluklardı, suskunluk zamanlarıydı. Bana, bu hikâyede karşılaşanların, bir araya gelenlerin yazgısı hakkında birkaç ipucu veren farklı suskunluklar, gülümsemeler, küçük oyunlar... Londra'daki o akşamda Mösyö Rober yeni ayrıldığı, ayrıldığına, gerçekten ayrıldığına bir türlü inanmadığı Lola'yı, İncilâ Hanım, kendisine gerçek bir savaşımın hikâyesini bırakan Hugo'yu, daha da önemlisi bu savaşımında hiçbir zaman dilediğince söyleyemediği tangolarını, Mösyö Tahar'sa Casablanca'da yitirdiği sokakları düşünecekti. Eski, unutamadıkları Pesah akşamlarını anlatacaklardı sonra birbirlerine. Orada yaşadıklarını o otel odasına benim için getirmeye çalıştığı anlarda 'dostlarına' aslında ne kadar bağlandığını biraz daha iyi anlamıştı bence Mösyö Rober. Ailesiyle yaşadıklarından sonra, onları hayatının en güvenilir insanları gibi görmeye başla-

mıştı en önemlisi. Sıcak bir duygu saklanıyordu bence burada, insanı bir yerlere, her zaman anlatamayacağı, ama hep aradığını sandığım bir yerlere götüren bir duygu... Kendisine o akşamın hikâyesi için belki de bu yüzden hep küçük bir armağan vermek istedim. Küçük, tüm gerçek armağanlarda olduğu gibi, armağan verdiğim insan kadar, içimde gizlenen o insanı da düşündüğüm, düşünmekten kaçamadığım bir yerde buluyordum bu durumda yeniden kendimi. Bu yeri anlatabilmeliydim, bambaşka bir cümlede, yaşadığım zamana göre yeniden anlamlandırabileceğim sözcüklerle de olsa anlatmayı denemeliydim. Armağanlar, tüm duygular bir yana ya da bazı duyguların yanı sıra, gizli özlemlerimizi de yansıtmıyor muydu biraz?.. Mösyö Rober, ardında hem o akşamla, hem de öteki akşamlarla ilgili belli belirsiz, sınırlarımın, hayal gücümün elverdiğince yorumlayabileceğim birkaç görüntü bırakmıştı. Hikâyeyi kendime göre 'yaşamam' için bana yeterince güç verebilecek bir kaynaktı bu. Bu görüntüler benim ipuçlarımdı. Bazı ayrıntılarla bazı sözcükler sanırım bu yüzden yalnızca bizim olacaktı. Biraz hayal... Biraz daha fazla hayal... İlişkilerimizi, o ilişkilerdeki kimliğimizi biraz daha iyi çözümleyebilmek için, hangi adımlara ya da anahtarlara ihtiyacımız vardı? Ayrıntılarla sözcüklerin, beni bugün getirdiği ya da günün birinde, bu hikâyeyi tüm boyutlarıyla yaşayabileceğim bir zamanda götüreceği yerin, yeni, daha başka bir yer olabileceği düşüncesinden tedirginlik duymuyorum artık. Bana, 'başkalıklarımı' iyi ya da kötü keşfetti-ren herkes, sorularıma, tüm sakıncalarına karşın güvenmeyi de öğretti çünkü aynı zamanda. Başkalarında çıktığımız, çıkmayı başardığımız yollar, bizim olan, kendimiz olabildiğimiz yollarımızdı. Attığımız adımlarda hep biz vardık, hayat karşısındaki duruşumuz vardı sonuçta. Hikâyelerin gerçekte hikâye olabildikleri yerdide de galiba bu aynı zamanda. Yanlışlıklarımız, anlatamadığımız korkularımız ve olası yalanlarımızla o izi sürmeye çalışıyorduk. Yanlışları ya da yanlış anlaşılımları farklı açılardan yaşamış bir insan olarak, Mösyö Rober'in, kendisiyle ilgili bir hikâyede, farklı bir yere varmama itiraz etmeyeceğine daha çok inanıyorum bunları düşündüğümde. Armağan, bambaşka bir anlam, bir boyut ka-

zanıyor böylelikle. Sözcüklerle çoğalmak, yeniden doğmak gibi bir duygu bu. Londra'daki o Pesah akşamında kalanların, geride bıraktıkları onca hayattan sonra, 'yeniden doğmaya', o birliktelik zamanında ne kadar inandıklarını bilebilmem elbette mümkün değildi. Bildiğim, Mösyö Rober'in anlattıklarına bakılacak olursa, Mösyö Tahar'ın, yemeğin ilerleyen saatlerinde, o derin, ama aynı zamanda da çok doğal bir yere oturmuş, karşılığını yaşanan günlerde bulmuş felsefe bilgisiyle, 'esaretten kurtuluş'un yüzyıllar sonra bir kez daha kutlandığı bir akşamda, esaretten, esaretin tarihiyle farklı anlamlarından, biçimlerinden söz etmiş olduğu. 'Esaret'ten kurtulmak nereye kadar olasıydı? Mösyö Tahar bu sorunun yanıtını hiçbir zamanında bulamamıştı. Ne yaparsak yapalım, neyi yapmayı göze alırsak alalım, kendimizle ilgili bir şeylerden, bir yerlerde bıraktıklarımızdan bir türlü kurtulamıyorduk... İncilâ Hanım'ın o akşam İstanbul'u, denizi, artık çok uzaklarda kalmış o yalıyı, Kanlıca'nın pembe renkli yoğurduğunu anlatmak istemesi 'esaret'in bir başka biçimi miydi? Neden olmasın? Hem, bu bir 'aseret' idiyse eğer, 'esaretini', çok iyi taşımayı bilmiş o insanlardan olmayı da başarmıştı anlayabildiğim kadarıyla İncilâ Hanım. 'Son arkadaşlarından' bu özelliğiyle de ayrılarak, İstanbul'a her yıl, kendi düzenini kurarak, kendince bir küçük törene dönüştürmeyi bilerek gitmişti, gitmeyi gereksinmişti örneğin. Her yıl, kendi düzeninde, kendi düzenini kurarak... Denizin yaz günlerindeki çağrısı vardı çünkü onun için... Bağlılık eski, ancak çok derinlerde hayat bulabilecek, anahtarlarını verebilecek bir bağlılıktı. O sabahlarla o akşamlar, birçok gizli rüyanın kapısını zorlamıştı sanki. Gerçek şarkılar oradaydı, orada kalmıştı belki de kim bilir. Kısacası incilâ Hanım İstanbul'una hep dönmüştü, o özel zamanlar için, hep dönmek istemişti. Yalı yıkıldıktan, yerine üç katlı, altı daireli bir apartman dikildikten sonra da öyle olmuş. Birçok hikâyede karşılaştığımız, duymaya, anlamaya çalıştığımız insanlardan biraz farklı bir insan gibi görünüyor bana bu cümlede İncilâ Hanım. Cümle bize, hayata, hayatına bir başka pencereden de bakan, bakabilen bir insanın hikâyesini getiriyor. Bambaşka bir iklimde söylenemeyen, dilendiğince yaşanamayan şarkıların

yerini bir kez daha düşünüyorsunuz bu durumda. O gizli ülke, bambaşka seslerle bambaşka kokuları da istemiş sanki. Onun için o iklimde en çok o deniz varmış. ‘Yeni’ koşullara, yeni apartmanın büyük bahçe katında yaşamaya kolaylıkla uyum sağlamış böylelikle. O, o yalının yıkılışıyla yıkılanlardan olmamış. Onun için o iklimde en çok o deniz varmış, evet. Yaz aylarında, sabahın çok erken saatlerinde, göğüslerini biraz daha dik tutacak, süngerli, siyah üzerine kırmızı, turuncu, sarı renkli mayosunu giyerek kendini Boğaz’ın serin sularına bırakmak, akşamları, biraz kavun, biraz salatalık, biraz da beyaz peynirle rakısını yudumlamak, Akdeniz’e giden gemilerle ilgili hayaller kurmak onun için yeterliymiş. Yıllar, evlere, eşyalara tutsak olmaktan kurtulmasını sağlamıştı. Yalayı çok derinlerde bir yerlerinde yaşatmıştı büyük bir olasılıkla. Oradaki gölgeleri yeni bir yere koymayı başarması, kaybetmeyi, tüm anlamlarıyla kaybetmeyi de bilmenin bir uzantısıydı galiba. Kaybetmeyi bilmek... Kazanmayı buradan yola çıkarak anlatılabilir miydiniz? Onun gerçek tutsaklığı, Mösyö Tahar’a göre, denize, denizle yaşanabilecek anlara, duygularaydı en çok. Akdeniz’e giden o gemileri neden bu kadar çok sevmişti? Yeni evine, Boğaz’daki sığınağına, neden çocukluğundaki, genç kızlığındaki gibi yaz aylarında gitmeyi seçmişti? Bu soruların yanıtları, gerçek yanıtları, zamanın bir yerlerinde, birilerinde kaybolmuştu sanki. Herkes kendi sorusunda, kendi yanıtını bulmak zorundaydı bir diğer deyişle bir kez daha. Bazı insanlarla bazı bakışlar, bizlere, arada sırada, yok yere daha önce yaşanmış gibi gelmiyordu. Hikâyesinin parçalarında yeni, küçük birkaç yol görmeme olanak tanıyabilecek, yanıtını hiçbir zaman veremeyeceğim başka sorular da vardı ama. İncilâ Hanım’ın babası nereye gitmişti, son şehrinde ne kadar, kimlerle nasıl yaşamıştı örneğin? Yalının satılmasına, İstanbul’daki birçok benzeri gibi yakılmasına, yağmalanmasına kimler aracılık etmişti? Bu yağmadan hangi eşyalarla hangi resimler ve nesneler kurtulmuştu? Geçmişin kırıntıları, Boğaz’a farklı bir yüzle bakan bu evde ne kadar, nereye kadar hayat bulmuştu? İncilâ Hanım, anlayabildiğim kadarıyla, hikâyesinin karanlıkta kalan bu bölümlerine ışık tutabilecek hiçbir açıklamada

bulunmamıştı. Mösyö Rober'in suskunluğunda, işte böylesi bir karanlığın izleri vardı. Tüm paylaştıklarına karşın onlar da o özel alanlara, o dokunulamayacak anlara gereksinim duymuşlardı. O dokunulamayacak ya da daha doğru bir söyleyişle dokunulmaması gereken anlara... Yaşamak için... Yaşananlara olabildiğince, direnmek için... Bu duruşun anlamına şimdi biraz daha fazla yaklaştığıma inanıyorum.

Lola'ya telefon edebilmek

O akşamın ilerleyen vakitlerinde bir de bir tango söyleyecekti İncilâ Hanım. Eski, geçmişte bırakılamamış, yitirilememiş bir tango... Her şeyin giderek 'özellediği', herkesin kendine göre bir yolculuğa çıktığı bir zamanda... Bu bir ayrılık şarkısıydı.. O gecenin anlamına, her saniyesiyle, her sözcüğüyle, her rengiyle, çağrıştırmış olabileceği her kokuya uygun düşen bir ayrılık şarkısı... Kısa, ama derin, çok derin bir sessizliğe gömülmüşlerdi. Bulundukları eve çok yakın bir yerde, 'eski evinde' oturan Lola'ya telefon etmek isteyecek, zoruna engellenecekti Mösyö Rober. Hatırlıyorum. O umarsızlık anlarında yaşadıklarını anlatırken de sesi titriyordu hafiften, yeniden yaşıyor gibiydi o kapıyı çalamamanın acısını. Hatırlıyordu. Bu duyguyu ailesiyle, ailesinden bildikleriyle İstanbul'da kutladığı Pesah akşamında da yaşamıştı. Lola'ya telefon edebilmek... Her şey nasıl da farklıydı oysa yıllar önce, nasıl da farklı başlamış, farklı görünmüş ya da gösterilebilmişti. Yıllar önce o sofradaki insanlar o ölümleri henüz görmemiş, insanlarından onca ertelemeye karşın ayrılmak zorunda kalmamıştı. O hayaller tüketilmemişti henüz, o sevinçler o günlerde yitirilmemişti. O günlerde herkes farklıydı, herkes birbirine farklı gözlerle bakıyordu, herkes aynada, aynasında bambaşka bir insanı görüyordu. Yıllar önce Lola'yla Park Otel'de kaldıkları günlerde, kendisini o Pesah sofrasında bir sığıntı gibi hissetmemişti. Herkesin gözü onlardaydı. Başarmıştı, daha da fazlasını başaracaktı, başaracak gibiydi. 'Dillere destan bir hayat'ın kahramanıydı o artık. Lola'ya telefon etmeyi o akşamı anımsatmak, biraz daha çok

anımsamak için istemişti beki. Birdenbire fark etmişti sonra. Birdenbire, unutmak, görmezlikten gelmek istediği o insana bir kez daha hazırlıksız yakalandığı bir anda... Bir oyundu bu, yanlış bir oyunun sahneleriydi aslında orada da yaşananlar... Yanlış bir oyunun sahneleri... Tıpkı onca yitimin yaşandığı o akşamda olduğu gibi... Ailesine bir başka yabancı gibi görüldüğü o akşamda olduğu gibi... Yıllar önceydi. Oyunların doğasıyla, ailelerin görünürde farklı, ama temelde hiç değişmeyen oyunları düşünüldüğünde bu oyuna bile alınmamıştı, daha önce bir yerlerde, birilerince başka sözcüklerle yazılmış, oynanmış bu basit oyuna bile alınmamıştı bir başka deyişle. Bir seyirci ya da sadece bir konuktu, o, onların arasında. Bir seyirci ya da sadece bir konuk... Başarılarından dolayı, için için kıskanılan, sadece seyredilen bir insandı çünkü önce. Başarısızlıklarla yitirilen coğrafyalar, insanlar gelmişti sonra. Başarısızlıklarla bir daha dönülemeyen iklimler... Seyredilmek, farklı yerlerden farklı bakışlarla seyredilmek onun cezasıydı. Seyredildiği yer, onun ailesine uzaktan baktığı, o hayatlarda bir başka sürgünü yaşadığı yerd. Yeğenlerine, ablasına, kız kardeşine pahalı hediyeler getirmişti bir zamanlar. O akşam içinse sadece hatıraları, doyuya anlatmak, paylaşmak istediği hatıraları vardı. O akşama sadece hatıralarıyla bir yerlerde bırakmaya zorunlu kıldığı o insanın hayalini getirebilmişti... O akşam biraz da bu yüzden biraz daha fazla onundu galiba. Kendisine, bu zor günlerinde, olanakları ölçüsünde yardım elini uzatan, en azından sahip çıkmaya çalışan o birkaç insana bile yabancıydı ama bu noktada. Kendisine bir başka yakadan, kendi yakalarından el uzatmaya çalışan o birkaç insana bile. Roza, Tilda, Berti... Herkes daha çok kendisiydi, herkes içindeki o insana, yaşayamadığı o insana acıyordu sonuçta bir kez daha. Seyirciliğini yaşamak için büyütebileceği, besleyebileceği birçok duygusu vardı öyleyse. Tüm bunlar düşünüldüğünde o hatıraları dilediğince anlatabilmesi, hele hele paylaşabilmesi o kadar zordu ki... Yıllar herkesi birbirinden öyle uzaklaştırmıştı ki... Bir sürgündü o insanların da evet. İnsanlarına, kendisini en zor günlerinde bile dilediğince getiremeyecek kadar uzak bir sürgün. Seyirci olmanın da, konuk olmanın

da ötesinde bir yerde bulmuştu bu durumda kendisini. Bir sürgün... Ya da yalanlarla yaşatılan, yanlış hayatlar, yanlış şehirler, yanlış sokaklar, yanlış evler üzerine kurulan bir efsanenin kahramanı... Tüm bunların karşılığında yitirilense, Londra'daki günlerde yıllar boyunca hep bir olasılık olarak yaşatılan 'o aile'ydi. Sonuçta hep bir hayal, bir olasılık olarak kalan bir aile...

O Pesah akşamını birçok ayrıntısıyla hatırlamak, bambaşka bir zamanda, bambaşka bir hikâyenin içine koymak için birçok nedenim var şimdi... 'Her şey', her zamanki gibi, kurallara, gerekçelere uygundu bir kez daha. Madam Roza, sofranın o şenliği hak etmesi için elinden geleni yapmıştı. Kardeşinin yıllar, çok uzun yıllar sonra böyle bir akşama katılması, 'hazırlığın' farklı bir renk ve anlam kazanmasına yol açmıştı kuşkusuz. Büyük aile yine oradaydı, hayata, günlük siyasi gelişmelere, geleneklerin güzelliğine, Yahudiliğe, Yahudilik kaderine, daha da önemlisi, o 'seçilmiş ulus'un tarihine, yaşanan günlerdeki yerine ilişkin konuşmalar yine yapılıyordu. Mösyö Rober o sahnedeki yerini almıştı. Sözü dinleniyordu, konuştuğunda herkes susuyor, hayranlığını bir biçimde belirtmeye çalışıyordu. Ulaşamadıkları, ulaşamayacaklarını bildikleri bir hayata sadece hayalleriyle besleyecekleri, küçük kıskançlıklarıyla döşeyebilecekleri bir yoldan girmeyi bir kez daha denemişlerdi. Bunları vermek kolaydı çünkü. Bunları vermek kolaydı... Küçük yalanlar için büyük özveriler gerekmiyordu... Oyunun zorunlu, yaşanması gereken bir bölümündeydiler üstüne üstlük. Şıklığına övgülerini esirgememişlerdi. Herkesin onda gördüğü, görmek istediği bir başka yeri vardı. O konuşmalar belki de bu yüzden ıskalanmıştı, oralardaki birçok konuşma gibi belki de bu yüzden doğru, beklenen yerlere ulaşamıştı. Yemeğin ilerleyen saatlerinde arada sırada dalmasını, uzaklara, uzağına sessiz sedasız ya da içindeki seslerle gidişini, bulunduğu, kendisine verilen ortamdan yavaş yavaş, ayırında olmaksızın kopuşunu bu ıskalamanın olası sonuçlarını düşündüğümde biraz daha iyi anlıyorum. Küçük, çok küçük anlardı bunlar. Geride, başkalarında bırakılmış hayatlardan arta kalanların, birbirinden kopuk görüntülerin yabancı bir zamana sığdırabildi-

ğİ, kaçırlabildiğı anlar... O anlarda hiç kimseyle paylaşamayacağı bir yere gittiğini anlayabilmek için fazla düşünmeye gerek yoktu. Önündeki, yarısı dolu şarap kadehine baktığı birkaç dakika vardı örneğın. İşaretparmağını o kadehin üstünde gezdirmişti. Yıllar boyunca yalnızca böylesi akşamlar için çıkarılan, sofraya özenle, küçük bir törenle konan o kadehlerden biriydi bu. Sesler bir yerlere gömülmüştü. O anlar o seslerde kalmıştı... Lola şarabını bu kadehten içmiş olabilirdi... Nesneler, bizimle soluk alıp veren nesneler, sessiz sedasız, sırlarımızı kendi anlarında, kendi seslerinde gizleyen tanıklarımızdı ya... Bilemediğim, hiçbir zaman bilemeyeceğim bir görüntüdeydi o sanki, o anda. Hiçbir zaman bilemeyeceğim bir görüntüde, hiçbir zaman dokunamayacağım insanlarla... Bana bu durumda, günün birinde yazmayı düşlediğim o hikâye için, gördüklerimin yanı sıra, başkalarından, Mösyö Jak'tan, Jülyet'ten, Tant Tilda'dan öğrendiklerimi birleştirmekten başka hiçbir seçenek kalmıyor. Bütünün parçalarında, sadece parçalarında kalmayı istemek de bir yol elbet. Kaldı ki o parçalar, tüm tercihler ya da yapılanlar bir yana, zamanın akışında gerçek yerlerini zaten buluyor, bulabiliyor. Zamanın bu uğraşta beni nerelere götürebileceğini bilmem bu aşamada elbette imkânsız. Bildiğim, onu kendilerinde bir yere koymaya çalışanların, o uzun hayata dışarıdan bakarken bir macera filmini seyrettikleri duygusuna sık sık kapıldıkları, kapılmaktan biraz da mutluluk duydukları... Bana gelen hayat, Monte Carlo'da büyük paralarla kumar oynamaktan, o masalarda büyük kazançların yanı sıra, büyük kayıpları da yaşamaktan, kayak yapmak için Saint Moritz'den başka bir yere gidememekten, Londra'nın en şık golf kulüplerine üye olmaktan, Afrika'da safarilere çıkmaktan, Wimbledon Tenis Turnuvası'nda en iyi yerlere bilet almaktan, kürk mantoların 'sıcacık dokunuş'undan, Venedik'in eski, ışıltılı otellerinden, Paris'in en pahalı lokantalarından, sayısız Kenya, Brezilya ve Nijerya yolculuğundan arta kalan bir hayattı. Parayı yaşamak, sadece doyasıya yaşamak için kazanmıştı o sanki. Yaşamak, sadece doyasıya yaşamak için... Kaybetmek bir soyluluktan belki de bu durumda. Bir soyluluk... Ama anlatmak, bu duyguyu, bu

küçük övüncü onca yenilgiden, uzaklaşmadan sonra dilediğince anlatmak o kadar zordu ki... Oradakilerin yaşayamayacağı, yaşamayı göze alamayacağı bir hayattı sonuçta yaşadığı, farklı, bambaşka bir geçmişte bıraktığı bir hayat. Anlayabildiğim kadarıyla hiç kimse o yıllarda, o geçmişi o geçmiş yapan o yıllarda bu değirmenin suyunun nereden geldiğini gerektiğince öğrenememiş, sormaya cesaret edememiş. Herkes kendi yorumunu yapmayı yeğlemiş bunun yerine. Seyretmek her zaman yaşamaktan, anlamaya çalışmaktan daha kolaydı sonuçta. Herkes bir insana attığı ya da atamadığı adımla kendine, hayatına bir adım atıyordu sonuçta... Mösyö Rober sırrın kahve ticaretinde, kahve pazarını bilmekte, kahve borsasının hareketlerini doğru yorumlamakta bulunabileceğini söylemişti birkaç kez. Brezilya'da ya da Kenya'da, iyi mal için nereye gidilmesi, kimlerle, nasıl konuşulması gerektiğini birkaç hatadan sonra çok iyi öğrenmişti. Oralarda bıraktığı sayısız küçük serüveni ve insanı vardı. Güneşin erken doğduğu sabahlarla, bazı trenleri, tren yollarını unutamadığını, hiçbir zaman unutamayacağını söylemişti bir keresinde. Uçsuz bucaksız, sonu, sınırları görülmeyen bir toprağın doğurduğu o korkuyu da anlatmaya çalışmıştı bir akşam. Sürdüremediği, sonunu getiremediği cümleleri vardı o zamanlarda. O yerlerde bir başka insanı yaşamıştı sanki, anlatamayacağı, bizlere hiçbir zaman getiremeyeceği bir insanı... Berti'nin kuşkusu da burada büyüyordu, hayat kazanıyordu zaten. Ona göre kahve ticareti, yapılan işin gösterilen, gösterilmek istenen ya da gösterilebilen kısmıydı sadece. Serüvenin kalbine gitmek gerekiyordu. Dayısı, yaşadıklarına gizliden gizliye hayranlık duyduğu bu adam, ailesine, en yakınlarına bile anlatamayacağı uluslararası bazı kaçakçılık işlerine karışmıştı kendisine sorulacak olursa. Mösyö Jak'ın yorumundaysa, müthiş bir ikna etme yeteneğine sahip, bu yeteneğini büyük iş bağlantıları kurmakta başarıyla kullanabilen bir sahtekârdı sadece kayınbiraderi. Yabancılarına, davranışlarıyla, sadece yaşanan günler için değil, olası bir gelecek adına da güven vermeyi bilen bir sahtekâr. 'Hayalperestliğini' bambaşka görüntülerle, bambaşka bir yolda yaşıyordu o böylelikle... Onun insanları vardı... Değişen,

değişebilen, farklı dillerde, farklı bakışlar taşıyan, farklı adımlarla yaşayan insanları... Hayalleri o insanlara tutunmasına bir yere kadar yetiyordu ama. O yerde sonrası onun için o ince köprülerin yıkılması anlamındaydı. Çevresindekiler bu hayalleri gördüklerinde kendisini terk etmekte duraksamıyordu. Başkalarının, birbirleriyle anlaşmayı bilenlerin değerleriyle oluşmuş o dilin, hayatımıza sık sık dönen o hazır sözcükleriyle konuşmayı denememiz durumunda, 'bir yerde dikiş tutturamayışının' nedenlerini bu yalnızlığa ya da yabancılığa bağlayabilirdik. Yeni iş alanları bulmaktaki, yeni işlerle yeni günler ya da umutlar doğurmaktaki becerisi, farklı insanlara yıllar boyunca farklı adımlar atmasını sağlamıştı yine de. Sorun bura daydı, bir yerden sonra atılamayan o adımlardaydı ama galiba. Onun yarınlara yönelik, bir yerlerde kalmasını sağlayacak hiçbir tasarısı yoktu çünkü. Hayalleri bu yüzden büyüktü belki de, taşıyamayacağı, anlataamayacağı, paylaşamayacağı kadar büyük. Ama o, tüm bu terk edilişlerden ya da 'yüzüstü bırakılmalarından' hiçbir zaman ders almamış içindeki o insandan tüm yaşadıklarına karşın uzaklaşmamıştı. Kendisi için yaşanılabilir, elde edilebilir olanın başkalarında karşılık bulamaması o kadar hüzün vericiydi ki...

Bu yorumlar hiç kuşku yok ki onun göremediği, görmek istemediği sınırları çiziyordu. Kimi yakınlarıyla istese de istemese de karşılaştığı yer böyle bir yerdi işte. Mösyö Jak'ın bu yerde yakaladığı, kaynağını biraz da o sığınma duygusunda bulan o buruk sevincini biraz daha iyi anlamak gerekiyordu. Bu yerde Berti de vardı, Berti gibilerin yaşattığı, yaşatmaktan kurtulamadığı insanlar da... Jülyet'e, bu yeri anlamayı en iyi bilen insanlardan biri olduğuna her zaman inanmak istediğim Jülyet'e göreyse, büyük oynamayı bilen profesyonel bir kumarbazdı Mösyö Rober. Yaşadıkları, hayatı algılayış biçimi bu görüşünü desteklemeye yetiyordu. Başarılı bir 'oyuncu'luğu gerektiriyordu öncelikle bu meslek. Tiyatroyu biraz bilen, onun insanlarda yeni, küçük dünyalar açma konusunda benim diyen birçok aktöre taş çıkartabilecek bir yeteneğe sahip olduğunu rahatlıkla görebilirdi. O ülkelerde o giysilerle çıktığı yolculuklar, biraz da başkalarının yolculuklarıydı

tüm bunlar düşünöldüğünde. Başkalarının ya da bir yerlerde bırakılmış olanların yolculukları... Uluslararası kaçakçılık işlerine karışmış bir serüvenci, çevresindekilere 'yalanlarıyla' tutunmaya çalışan bir 'hayalperest' ya da insanlarına yeni hayatlar vermeye çalışan bir 'oyuncu'... Herkes, Mösyö Rober'e, olumsuzluklarıyla yüklü hayatlar yakıştıırken, gizli bir hayranlık da duyuyordu bir diğör deyişle. Kınanan, uzak durulmaya çalışılan, başka yerlerde soluk alıp verebilen bir insandı, özellikleriyle, yapabildikleriyle, tanıdıklarını gizlenmeye değör bir yaşama sevincine çağırın bir 'akrabaydı' o. Onun kahve ticareti yaptığına, ailede bir tek Madam Roza inanmış ya da inanmış görünmeyi seçmişti. Bu inanç, o ilişkinin tarihi düşünöldüğünde, bir gerekliliğı, dahası bir kaçınılmazlığı anlatıyordu. Kardeşinin kendisine inanacak bir insanı, hiç olmazsa bir tek insana gereksinimi vardı çünkü. Hayat ona bir ablalık, bir koruyuculuk görevi vermişti, onca insanın hiçbir zaman tam anlamıyla kabullenmediğı, he geçen gün biraz daha çok sırtını döndüğü bu insanın, başkalarına anlatamadığı bir insanını yalnız bırakamazdı ne de olsa. Rober, sevgili kardeşi bunları bilmiyordu belki ama, o geçmiş, geçmişleri düşünöldüğünde, bu duygunun aralarında bir yerlerde kaybolmasının hiçbir önemi yoktu. Bu özveri, bu sahip çıkış onu mutlu ediyordu. Bu bakışıyla yapması gerekeni bir kez daha yapabildiğini hissediyordu. Yaşadığı hayattan daha fazlasını isteyemezdi. Üstelik, böylesi durumlarda, bazı duyguların bilinmemesi çok daha doğrudu. Bir sevilenin, uğruna katlanılan özverinin yükünü taşımaması gerekiyordu. Bir insanı kendinizden bilmeniz en anlamlı yerlerinden biriydi bu. Madam Roza bu yolda tüm doğallığıyla ilerlemişti. O ailede, herkesten önce yorulmasını, bu yürüyüşün zorluğuna, insanı her geçen gün biraz daha çok güçten düşürmesine bağlayabilir miydik? Belki. Birileri, o yaşananlarla, birilerinde çoğalırken, birilerinde eksiliyordu sonuçta. Hayata birkaç akrabayla bağlanmayı istemenin anlamı burada, kolay kolay çizilemeyen bu sınırın her iki tarafında da gizli olabilirdi.

Tant Tilda'ya gelince... Açıkçası, tüm bu yorumların, bu bakışların ya da kaçışların onun için hiçbir önemi yoktu. Abisinin 'ne-

zaketi', bir 'beyefendi', olması onun için yeterliydi. Anlamını ince-liklerde bulan o hayatları bir kadına verebilecek o kadar az erkek girmişti ki hayatına... Kendisini farklı, görülmesi pek de o kadar kolay olmayan bir yere getirmişti aslında bu eksiklik. Bu yerden bir gerçeğe ulaşmak çok daha kolaydı: Hayatı, hayata bakışı, özellikle de Lola için yaptıkları, hiçbir zaman tüketemediği aşkı düşünüldüğünde, kelimenin tam anlamıyla bir romantikti, nesli her geçen gün biraz daha çok tükenen o eski zaman kahramanlarından biri gibiydi Mösyö Rober. Kendisini bu kadına götüren, dahası tutsak eden yolun hikâyesi bu görüşü fazlasıyla destekliyordu. 'İkinci Savaş'ı izleyen, birçok insanın onca ölüme karşın yeni umutlarla, yeni hayatları göze aldığı, denediği, yaşamak zorunda kaldığı yıllarmış. Birilerinin yeni hayatlar için, bazı hayatları uzaklarda, çok uzaklarda bırakmayı öğrendiği yıllar... Mösyö Rober, işte böylesi bir ortamda, o günlerdeki ortağı Mösyö Aldo'yla birlikte, yeni iş olanakları yaratma umuduyla Avrupa'nın birçok farklı ikliminde şehirden şehre dolaşmış. Unutulamayacak, bambaşka bir dönemmiş. Beklenmedik insanların, beklenmedik yerlerde, beklenmedik zamanlarda karşınıza çıkabildiği, hayatınıza girebildiği bir dönem. "Başkalarının filmlerde seyrettiklerini ben doya doya, bazılarına göre deli gibi yaşadım. Eski günler... Anlatmaya kalksam hiç kimse inanmaz ki..." demişti bana bir gün oraları, oralarda yaşadıklarını anlatırken. Sadece ince bir mizah duygusu değil, bir kırgınlık, daha da önemlisi bir yalnızlık da gizliydi sanki bu sözlerde. Böylesi bir yalnızlığın, zamanı geldiğinde başka yerlerde, sahnelerde de tanıklığını yapacaktım. Ancak burada, bu yakınmada, yaşanan günlere direnen küçük bir övünç de hayat buluyordu sanki. O anılar o günlere çok uzaklardan, kolay kolay vazgeçilemeyecek bir soluk getiriyordu. Orada bambaşka bir insan vardı... "Bir keresinde Milano'da hapse atıldım" demişti sonra. "Tam dört gün dört gece kaldım. Mösyö Aldo yetişmeseydi yanmıştım. Senelerce kalırdım herhalde orada. Kimsenin de ruhu duymazdı. Ama o ne yaptı etti beni kurtardı. Her yerde tanıdıkları vardı. İş çok büyüktü..." Mösyö Rober o günden sonra bu anısına bir daha dönmedi, hapse girmesine yol açan bu 'iş' hak-

kında da hiçbir şey söylemedi. Ben de arada sırada çağrıldığım bu özel zaman yolculuklarında daha önce de yaptığım gibi, susmayı, suskunluğu anlamlandırmayı seçtim. Sözcüklerle sorular başka bir yerde yaşayacaktı bir kez daha. Bu hikâyenin onun dağarcığında kalmış, başka yerlerde başka insanlar için yazılmış hikâyelerden biri olup olmadığını düşünebilirdim örneğin bir kez daha. Doğruluğuna, yaşanmışlığına sadece karşısındakini değil, bir süreliliğine, kendisini bile inandırabileceği bir anı, korunmak, tüke-tilmemek istenen hayali bir zaman parçası... Herkesten enikonu uzaklaştığım bir zamanda artık rahatlıkla söyleyebilirim: Bir yalanda ustaca yürümek Mösyö Rober'in en önemli özelliklerinden biriydi... Onun bu yolda, çok farklı bir 'rehber'in, bir öğretmenin, kelimenin tam anlamıyla o serüven filmlerindeki kahramanları andıran Mösyö Aldo'nun izinden, tüm yenilgilerine, düş kırıklıklarına karşı hep gitmek istediği düşüncesine her geçen gün biraz daha çok yaklaştığımı düşünüyorum şimdi bazı olasılıkları aklıma getirdiğimde. Ama bunun için başka kaynaklara doğru ilerlemem gerekti. Kendisini zamanın bir yerlerinde, çevresinde uyandırdığı o küçük söylencenin gereklerine uyarak, sessizce, ama aynı zamanda da ustaca kaybettiren bu uzun serüven yolcusu o uzun konuşmalarımıza hiçbir zaman gelmemişti çünkü. O geçmiş, bana sadece bazı yüzleriyle gösterilen o geçmiş, bu hikâyede bir yerlere koymaya çalıştığımda, soruların bende bir yerlere ulaşma adına küçük bir umut uyandırdığını biraz da bu yüzden bir kez daha söylemeye gereksinim duyuyorum. Onlar nerede, nasıl tanışmışlar, hangi hayallerle, hangi yolculukları paylaşmışlar, nerede, neden, kimin için ayrılmışlardı?.. Onlar oralarda en çok kim olmaya çalışmışlardı? Bunların tümü, beni, hiç kuşku yok ki, henüz ulaşamadığım o ülkede, karanlığımın o uçsuz bucaksız dehlizlerinde bekliyor. Karanlığın, karanlığımın o uçsuz bucaksız dehlizlerinde... Biraz daha fazla hayal için... Kendimdeki o birkaç adım için... Mösyö Rober'le ilgili daha birçok konuda olduğu gibi... Birilerine anlatmak istediğim birçok insanımda olduğu gibi... Duyduklarım, ulaşabildiklerim, o hayatın kahramanını, çok uzaktan da olsa görmemi engellemiyor gene de... Mösyö Aldo da,

farklı insanların bakışlarıyla farklı insanları yaşamıştı, farklı insanların bedeninde, farklı fotoğraflarda yer almıştı o hayatlarda... Kendisiyle karşılaşanların belleğinde, sadece pokerden, şaraptan ve kadınlardan değil, ithalat işlerinden de çok iyi anlayan, 'gününi bilen' bir insan olarak kalmıştı o. Akıllara durgunluk veren 'yaratıcılığıyla', anlamını daha çok sahtekârlıklarda, gereken zamanlarda, gereken kapıları açmada bulan 'yaratıcılığıyla' ün salmıştı bir de çevresinde. 'Yakınları', bir konudaki yeteneğinden hiçbir zaman kuşku duymamışlardı. 'Mevzuat' ne olursa olsun, onun, bir 'mal'ı gümrük kapılarından geçiremeyeceği, içeri sokamayacağı hiçbir zaman düşünülmemiş. Oralarda herkes tarafından 'iyi' tanınmış zaten. 'Şeyi şey yaparsanız biz de şey yaparız' sözlerini çok ustaca kullanmasıyla ünlenmiş. Bunlar 'güç durumların', sözleriymiş. Nasıl gelişeceği bilinen günlerin, hesaplaşmaların, insanı zorlamadığı günlerin sözleri. Doğru yerleri doğru zamanda görmek, yaşanan, kolay tüketilebilen günler için her zaman doğru olmuştu ya... Ünlü kayboluşları da varmış. O dönemlerde kendisini hiç kimse bulamazmış. Kimi zaman Beyrut doğumlu Katolik bir Arap, kimi zaman İzmirli bir Levanten, kimi zaman bir 'Selanik'li, kimi zaman da İstanbullu bir Aşkenaz Yahudisi olmuş. Bunlar onun hikâyeleriydi, onun kimi insanlarda o hikâyeleri bırakan kimlikleri, hayatlarıydı elbet. Kim olduğu ya da olması gerektiği, yere ve zamana göre değiştirmiş. 'Nereli' ya da nereye ait olduğu biraz da bu nedenle hiç kimse tarafından öğrenilememiş. Hayatının son yıllarını kimilerine göre Barselona'da, kimilerine göre Goa'da geçirmişti. Kimilerine göre frengiden ölmüştü, kimilerine göre Suriyeli bir silah tüccarı tarafından bıçaklanarak öldürülmüştü. Bu hikâyede, hayatının son anlarında birçok ortak iş yaptığı adamın karısıyla aynı yataktaydı. Adam hiç beklemediği bu durum karşısında denetimini bütünüyle yitirmiş, uygun gördüğü cezayı anında infaz etmişti. Kimilerine göre, taşıdığı tüm dehşete karşın, dünyanın en güzel ölümlerinden biriydi bu... Bir başka hikâyeye göre uzun yıllar Meksika'da, dillere destan bir malikânede yaşamıştı... Mösyö Rober'in en çok inandığı, inanmak istediği hikâye buydu. Bir dönem birlikte olduğu 'us-

ta'sına hayranlığını hiçbir zaman yitirmemişti. İlginç, çok büyük bir olasılıkla da çok derinlerde gizlenen, aranması gereken nedenlerin doğurduğu bir bağlılıktı bu bence. O aynadaki görüntü bizi daha başka zamanlarda da hiç istemediğimiz yerlere götürmemiş miydi? Bu 'tehlikeli' hayranlığın ayırdına Mösyö Jak da varmıştı. Onun, kendisine aslında 'tuhaf bir yakınlık' duyduğu kayınbiraderinden, gizlemeye çalıştığı bir öfkeyle, ama aynı zamanda da kırgın bir abi edasıyla, "Öğretmeni kötüydü. Hep onu örnek aldı, onun gibi yaşamak istedi. Lola'yı tanımasına da o sebep oldu..." diye söz etmesi boşuna değildi. Bir yol, yıllar önce, çok farklı bir yerden gösterilmişti. O yolun hikâyesine de girecektim günün birinde. O yolun hikâyesine de... Bazı sözcüklerin, bizi bazı gizlere çağırdığını biliyordum sonuçta. Beklediğim sadece 'o zaman'dı. Gerçeğimizi çoğu kez bilemediğimiz o yere hapseden zaman...

Lola'nın insanlarına, bana ulaşan insanlarına ilerleyişini düşündüğümde de 'o zaman'ın gücüne inanasım gelir. Rastlantıları da, kaçınılmazmış gibi görünen buluşmaları da daha iyi açıklayabiliyorum sanki bu durumda... Rastlantıları ya da kaçınılmazmış gibi görünen buluşmaları, evet... Mösyö Jak'ın anlattıklarına bakılacak olursa, sıradan bir Londra yolculuğunda başlamıştı her şey... Yolculuk öncesinde, yapılacak işlerin, hiçbir yere yazılmaması, sadece akılda tutulması gereken 'hesaplarla' adreslerin yanı sıra, Soho'daki bir gece kulübünde şarkı söyleyen bir sarışından da söz etmiş Mösyö Aldo. Soho'da bir gece kulübü... O serüvenin ya da sürüklenişin başladığı yer miydi gerçekten de orası? Belki. Birileri o kaçışın farklı yüzlerine kendi penceresinden bakmak istemişti, bakmaya çalışacaktı sonuçta... Kahramanlarımızı kendi çizgilerimize, sadece kendi çizgilerimize tutsak etmeyi nasıl açıklayabilirdik aksi halde? O gece kulübünde söylenen ya da söylenmek istenmiş şarkıların, o günlerde, oradaki insanların hayatında çok derinlerde bir yerlere aktığına biraz da bu yüzden inanmak istiyorum galiba. Orada, o şarkıları söyleyen kadın, ülkesindeki, Macaristan'daki 'yıkımı' elinden geldiğince unutmaya çalışarak, Londra'ya hayatını yeniden 'yazmaya' gelmiş bir kadın-

mış. Kocasını herkesin farklı şekillerde öldüğü, beklenmedik ölümler için bir araya getirildiği, yüzyıllardır taşınan o hayatlardan koparılarak 'toplandığı' o kamplarda 'yitirmiş', o yabancı, buz gibi nefesin 'içlerine', tüm 'kaçışlara' ya da 'unutmalara' karşın, kaçınılmaz bir biçimde yaklaştığını hissettiği o karanlık günlerden, başka, olası karanlıkları düşünmeksizin kurtarmak istediği iki yaşındaki oğluyla birlikte, 'bir yolunu bulup' Londra'ya kaçmayı başarmış. Budapeşte'de aldığı köklü müzik ve tiyatro eğitiminin kendisine kazandırdıklarıyla, ardında bıraktığı o 'muhteşem hayat'ı, unutmaya, eski bir rüya gibi görmeye çaba gösterecek, ayakta kalabilmek için, gerektiğinde ahlaki tüm değerlerin de yitirilebileceğine ya da aslında yerleşikliği, sarsılmazlığı hak edebilecek hiçbir değer olmadığına her geçen gün biraz daha çok inanarak böylesi bir işte çalışmaya başlamış, kendisine yeni yolunda ufak çapta yeni bir çevre, dahası bir hayran kitlesi edinmiş, varlığı, girdiği her yerde hissedilebilen bir kadın... O günleri yaşayan, yaşamak zorunda kalan, yaşadığı topraklara sonuna kadar inanmak istemiş her 'yabancı' gibi, ülkesinde çok değerli bir şeylerini bırakmak zorunda kalmış bir kadın... Mösyö Aldo, bu kadını, 'öğrencisine', anlaşıldığı kadarıyla, bazı ayrıntıların üzerinde biraz fazla durarak anlatmış. Tuhaf, birçok anlama gelebilecek bir uyarıda bulunmuş sonra o gece kulübünün adresini verirken. 'Lola'nın bir şarkısı seni çok etkileyebilir. Onunla istediğini yap, dilediğince gönül eğlendir, ama sakın ha evleneyim deme' demiş. İnsanı düşündürten, farklı duygulara, sorulara çağıran bir yanı vardı gerçekten de bu uyarının. Her şehirde bir başka insanı oynamayı ya da bir başka insanın bedenine girmeyi başaran, buna karşın, düşlediği aileyi hiçbir hayatında, hiçbir zaman kuramayan bu yolcu, küçük bir serüvenden ya da serüven olasılığından söz ederken, neden evliliği beklenesi bir gelişme, dahası bir tehlike olarak gündeme getirmeyi gereksinmişti örneğin? O dünyaları, hayalleriyle gereğinden fazla büyüten, genç 'ortağının', yol arkadaşının, Lola'da hayatının kadını bulduğu yanılsamasına anında kapılabileceğini, yolun, bir yerden sonra, başka, dönüşsüz bir yolu gerektireceğini hissettiğinden mi? Hayallerin, insan iliş-

kilerinde, zaman zaman, çok ağır bedellerin ödenmesine yol açacak yanlış adımları da beraberinde getireceğini onca yıldan sonra çok iyi öğrendiğine inandığından mı? Lola'nın, bu evliliği, kendisinden kolayca etkilenebilecek Mösyö Rober gibi yüreği genç, hayatı seven, birçok inceliği bilen bir adamla, kadınlığından Londra gecelerinde daha fazla kayıp vermemek, en önemlisi, büyümekte olan oğluna yeni bir baba kazandırmak için, birçok koşulu göze alarak isteyebileceğini, geçmişinde bıraktığı, bırakmaya mecbur kaldığı kadınlarının kendisine verdiklerinden yola çıkarak, biraz da bilgece hissetmesinden mi? Olası bir evlilikte, Lola'nın, gerçekleriyle her zaman buluşamayan, doğrusunu söylemek gerekirse de görüldüğünden çok daha hassas, savunmasız olan bu insana bir süre sonra mutluluktan çok, mutsuzluk getirmesinden kaygılandığından mı?.. Bu ilişki için bu soruların tümü de sorulabilirdi, hiçbirisi de. Bu soruların herhangi biri de, yenisi de... Olasılıkları çoğaltmak, hayal etmekten başka türlüünü yapamadıktan sonra o kadar da zor değildi, içimizde yeni hayatları da uyandırabilen eğlenceli bir oyundu sonuçta. Eğlenceli ya da yaşadığımız günlere biraz daha fazla bağlanmamızı, aldanmalarımıza biraz daha fazla sığınmamızı sağlayan bir oyun... Hele hele kendiniz için, sizde farklı yerleri uyandıran o sahneler karşısında, o gizli, varlığını duyurmamaya çalışan seyirciyi seçtiyseniz... Mösyö Aldo'nun bu olası ilişkiye nereden, hangi gözlerle, hangi anıların ışığında baktığına karar verebilmek mümkün değildi kısacası. Buradan bir başka soruya gelebilirdik. Uyarı, sözcüklerin görünürde ilettiği anlamın tam aksine, bir evlilik düşüncesini doğurmak için yapılmış olabilir miydi örneğin? Bu sorunun da, öteki soruların da gerçek yanıtları, onun Lola'yla yaşadıklarında gizli bana kalırsa. Ancak, bildiğim kadarıyla, bu ilişki hakkında hiç kimse gerekenleri öğrenemedi. Birçok hayatı kendisine, o hayatların kahramanlarına saklamayı bilen bir serüvenciyle karşı karşıyaydık hikâyenin bu bölümünde. Onun, uzun yolunda, oynamayı öğrendiği en zorlu, ama aynı zamanda da en hüzünlü oyunlardan biriydi sanki bu. Kendisini, çok uzaktan da olsa görür gibiyim şimdi. Bilinmezliklerinin ardına saklanmak isteyen o adam, o et-

kileyici görüntüsüyle en çok kiminle, tarihinin hangi dönemiyle hesaplaşmak istemişti? Yanıtını bekleyen, bende biraz da, Mösyö Jak'ın farklı zamanlarda birkaç kez sözünü ettiği, Beyoğlu'ndan her geçişinde herkesin ilgisini çeken 'o vişne kırmızısı Cadillac'la hayat bulan sorulardan biri bu hâlâ. Birbirlerini beklenmedik zamanlarda çağıran, birbirlerinde, çoğu kez o rastlantılar, dahası o buluşmalar için yaşayan ayrıntılar vardı... Mösyö Rober'in, Lola'da bulduğu, bulduğuna hep inandığı dünyayı, bunları düşündüğümde biraz daha iyi anlayabiliyorum. Herkesin, rüyasında yaşattıklarına er ya da geç atmak istediği birkaç adım vardı ya... Kimi insanlara acırken kendinize acırdınız biraz da. Birçok hayatı ardında bıraktığına inandığınız bir insana dokunurken, yaşamadığınız o hayatlara bir yerinden girdiğinizi sanırdınız. Başkalıklarla birlikte başkalaşabildiğiniz yanılsaması sizin eski, içinizden hiçbir zaman atamadığınız yanılsamanızdı. Özlemler, hayaller, yalanlarla büyüyen, çoğaltılan hikâyeler... Bazı olasılıkların kapısını çalmak için öyle çok neden vardı ki... Bazı eksiklikleri örtmek için öyle çok arayışa çıkılabilirdi ki... Mösyö Rober Lola ile ailesine, yakınlarına, daha da önemlisi Mösyö Aldo'ya haber vermeden, çok sade bir törenle gizlice evlenecekti. Hem de o ilk gecedен, o eksikliğe doğru yol aldığı ilk buluşmadan çok kısa bir süre sonra. Hayatını birleştirdiği kadının, başka bir hayattan getirdiği küçük oğluna, Johan'a, tüm yüreğiyle sahip çıkmaya, babalığı, bir aşk için, hayatının ilk ve tek aşkı için, farklı bir yerden öğrenmeye, keşfetmeye çalışarak...

Lola ile Rober... Lola'daki Rober ya da Rober'deki Lola... Bambaşka dünyalardan gelen, yolları günün birinde aynı yere çıkan, 'o yerde' birleştiklerine, gerçek anlamda birleşebileceklerine en azından bir süreliğine, tüm benlikleriyle inanmış, inanabilmiş iki insanın yalnızlığı... Hepsi bu kadar mıydı?.. Sanmıyorum. Ama daha fazlasını anlayabilmek ya da anlatabilmek için, bu hikâyede ilerlemeyi de bilmek gerekiyordu. Hikâyenin yazarları, bu yürüyüşü bir kez daha kendi yerlerinden sürdürmek istemişlerdi... İkinci evlilik yıldönümlerini kutlamak için İstanbul'a geldiklerinde, kıyafetleri, gittikleri şık lokaller ve Park Otel'deki o 'manza-

ralı' odalarıyla ailedeki herkesin gözünü kamaştırmışlardı. Efse-
na başlamıştı. Hayatlarından, Londra'daki 'büyük işlerden', bü-
yük bir mutlulukla söz etmişti yakınlarına. Başarmıştı. Bunu,
açık açık söylemese de anlatmak, hissettirmek için elinden geleni
yapmıştı. İstanbul'a sonraları, daha sık geleceklerdi. Yaz ayların-
da Dağcılık Kulübü'nde tenis oynamak ya da Sipahi Ocağı Kulü-
bü'nde denize girmek için... 'Oyun' kurallarına göre oynanmalıy-
dı ya... Ancak bu küçük yolculuklar, yıllar geçtikçe giderek sey-
rekleşecek, sonra da bütünüyle ortadan kalkacaktı. İstanbul'a gi-
diş gelişler ilişkinin yaşandığı gibi yaşanmıştı sanki. İlişkinin ya-
şandığı gibi... Her geçen gün biraz daha çok eksilerek... Doğduğu,
hep bırakmak istediği, en yakınlarına bile anlatamadığı, içinden
hiçbir zaman atamadığı bir parçasının yaşadığı şehre ziyaretleri-
nin, kaçınılmaz bir şekilde kesildiği günlerden sonra, öğrenebildi-
ğim kadarıyla, otuz beş yıl için dönmeyecekti, dönemeyecekti
Mösyö Rober. Sadece Londra'da ya da dünyanın bir yerlerinde ya-
şadığı bilinecekti. Sadece Londra'da ya da bambaşka, herkese
uzak bir ülkede... Kartlar, mektuplar, Tant Tilda'ya gönderdiği
paralar bunu gösteriyordu. Her şey görüldüğü, bilindiği, daha da
önemlisi, bilinmek istendiği gibi miydi ama aslında?.. Kopuş,
uzaktaki o hayata yavaş yavaş ilerleyecekti. Tüm çabalarına, Lo-
la'ya duyduğu, yıllara, yaşanan tüm olumsuzluklara karşın yıp-
ranmayan o büyü aşka, bu aşk için yaptıklarına, bu aşkın etkisiy-
le Johan'a vermeye çalıştığı sevgiye karşın, kurmak istediği, kur-
mayı düşlediği o aileye, kendi gerçek, küçük ailesine hep bir ya-
ma gibi kalacaktı örneğin, sevgisi tutunmaya çalıştığı insanları-
na bir yerden sonra yetmemeye başlayacaktı, yabancı şehrinin
ışıklarında, otobüslerinde, metro koridorlarında gerçek hayatları
görecekti, kendisini görecekti, yalnızlığın farklı yüzlerini görecekti...
Lola ile Johan'ın, bir odaya kapanarak sorunlarını baş başa
konuştukları geceler, bana o zamanlar adına anlattıklarına bakı-
lacak olursa, kendisini en yalnız, en terk edilmiş hissettiği gece-
lerdi. İhanetin bir başka biçimi miydi bu yoksa?.. Kumarın büyü-
süne her geçen gün biraz daha çok kapılacağı, o masalarda bam-
başka bir sığınağı bulacağı, deyiş yerindeyse yaratacağı geceler,

işte o gecelerdi büyük bir olasılıkla. Bu utku yıllar boyunca büyük kazançlar ve kayıplarla sürdürülecekti. Büyük kazançlar ve kayıplarla... Gerçek bir kumarbaza yakışır bir biçimde... Büyük paralarla, unutulamayacak anlarla, heyecanlarla, hatıralarla... Gerçek bir kumarbaza yakışır bir biçimde... Tutkuların insanıydı da çünkü o aynı zamanda, insanı yerinden koparan, başka yerlere sürükleyebilen tutkuların insanı... “Bir çukur kazılıyordu ayaklarımın altında. Ama ben bu çukuru görmemek için elimden geleni yaptım” demişti bana bir gün. O ihanetin içinde uyandırdığı kırgınlığı, biraz da kendisini iyi niyetinden dolayı suçlayarak anlatmak istiyordu sanki. İhanet, yalnızca Lola ile Johan’dan değil, İstanbul’da bıraktığı, ama bağlarını hiç koparmamaya çalıştığı, hep ‘son sığınak’ olarak gördüğü, görmek istediği ailesinden de gelmişti çünkü. Yıllar, çok uzun yıllar yaşamıştı yalanlarla, farklı kumar masaları arasında. Johan günün birinde, Amerika’ya erkek sevgilisiyle birlikte, sinema dünyasında, biraz da kurduğu ilişkilere güvenerek, bir yapımcı olarak şansını denemek için gidecekti. Gitmeden önce kendisine, ‘Sen çok iyi bir insansın. Ama hayatında hep hata yaptın, büyük hatalar yaptın. En büyük hatan da annemle evlenmendi’ demişti. ‘Başka türlüşünü yapamazdım ki... Annene âşık olmuştum’ diye karşılık vermişti bunun üzerine. ‘Biliyorum, biliyorum’ demişti Johan. ‘Ne var ki annem bir daha âşık olamayacak kadar çok ölüm yaşamıştı gençliğinde, aşkı yeniden umut edemeyecek kadar çok. Bana anlattıklarına sana da anlatmıştı herhalde. Bunu anlamak kolaydı, hem de çok kolay. Neden hiçbir şeyi görmedin, göremedin? Aşk deme, sakın her şey sadece aşk içindi deme... Aşk için ne çok yalan söylediğimizi, âşığız diyerek ne çok yalanımıza sığındığımızı biliyoruz... İkimizde... Farklı, çok farklı insanlar olsak da...’ O sırrını, yıllar boyunca herkesten gizlediği, bu evliliğini de, bu ilişkiyi ısrarla, biraz da umarsızca sürdürüşünü de, kendisini en yakından tanıyanlarda bile bambaşka bir yere oturabilecek sırrını açması, yakalanan o duygu için paylaşmaya çalışması gereken an mıydı o an? O andan sonra konuşacakları, birbirlerini bambaşka gözlerle, suskunluklarla görmelerini sağlayabilir miydi? Kim bilir... Bildi-

ğİ, asıl söylemek istediğini, tüm çabalarına karşın söyleyemediğiydi. Uzun, çok uzun bir süredir görölmek istenen bir insanın, yıllar sonra çok yakınına, evinin eşiğine kadar gelip de, kapısını çalamamak gibisinden bir duyguydu bu sanki. Johan kendisini anlayabilirdi oysa, karşısına çıkan onca insan arasında yaşadıklarını en iyi anlayacak insanlardan biri olabilirdi. Bu sırra günün birinde ortak edildiğim için kurabiliyorum elbette tüm bu bağlantıları. Üçüncü kişi bendim, ayrılık anımızda, bir başka ayrılık anında ben. Bu kez yapabilişti. Öğrendiklerim, içinde, herkese uzak ve yabancı gördüğü ölümleri, ölümlerini hayatı boyunca taşıyan Lola'yı da farklı bir köşeden görmemi sağlayacaktı. Buna, çektirilen tüm o acılara karşın, soyluluğun bir başka biçimi de diyebilirdiniz. Gelgelelim, en yakınına bile cehennemini, öncelikle cehennemini veriyordu bir yerden sonra insan. Yaşadığı, seçtiği hayat, Johan'a hiç kuşku yok ki bu gerçeği de öğretmişti. Söylediklerine belki de bu yüzden bir açıklama beklemişti. Bilmediği, ama hep kendisinden gizlendiğini hissettiği bir açıklama. Mösyö Aldo'nun da, İstanbul'daki ailenin de bilmediği, ayırdına varamadığı bir gerçeğin açıklaması. Bu gizlilik, kendisini günün birinde, bir başkasının sözcükleriyle, bambaşka bir iklimde tanıyacaklar için de geçerli olacaktı. Anlaşmamızın, sırra ortak edilişimin en önemli koşuluydu bu. Sadece bir soruyla, bir tek soruyla yetinecekti. Bizi, ancak bir kıyıya, bir başkasının kıyısına getirebilecek bir soruyla. Sonrası, biraz da hayallere kalmalıydı... Erkekliğini yaşamamanın biçimlerini sormayı, daha iyi anlamayı deneyebilirdik örneğin. Cinselliği yaşamamanın, tutkuyla sevilen, bağlanılan bir kadına o erkeği vermenin kaç biçimi vardı?.. Bu soruya dışarıdan, farklı bir duygu ikliminden yanıt vermeyi isteyebilirdi belki de Johan. Ancak onlar o anda yalnızca susmayı ya da başka hikâyelerde, birçok insanın yaptığı gibi, suskunluklarını anlamlandırmayı denemişlerdi. Yıllar yılı, biraz kendisi, biraz da başkalarının çizilen sınırının ötesinden, oğlu gibi görmek istediği, ama hep başka bir yolda bırakmaya mecbur kaldığı insana, kısa bir süre gülümsemeye çalışarak baktıktan sonra, başını öne eğmiş, mırıldanırcasına, 'Âşık insan hep umut ediyor. Bıkmadan, usanma-

dan...' demekle yetinmişti yalnızca. Biraz durmuştu Johan, fotoğraf albümünü bavuluna özenle yerleştirirken, 'Benim için çok şey yaptın... Şimdi de ben sana sırtımı dönüyorum...' demişti. 'Ama bizi yaşatan, ayakta tutan kötülük, sadece kötülük bunu unutma. Annemin bir başkasına gerçek anlamda verebileceği bir şey yok. Kendisini tanıdım tanıyalı da olmadı zaten. Onun sadece sevmeye ihtiyacı vardı. Sevmeden sevmeye. İşte bu yüzden nefret ediyorum kendisinden' diye eklemişti sonra. Gülümsemeyi tercih etmişti yalnızca bu sözler karşısında, tek bir kelime bile söylemeden gülümsemeyi. Umarsızlığından mı kaynaklanmıştı bu suskunluğu, o gizli, çok bastırılmış, hep saklanmaya çalışılmış öfkenin bir kez daha dışavurulamamasından mı? Gizli, çok bastırılmış, bir türlü dışavurulamamış bir öfke... Bu beraberliğin bedeli çok ağır olmuştu... Birbirlerine sıkı sıkı sarılmışlardı sonra. Hayatlarında, birlikteliklerinde dostluğu, sevgiyi yakalayabildikleri tek andı bu. Birbirlerine dostluklarını ve sevgilerini yakalayabildikleri, hissedebildikleri, yaşayabildikleri tek an... Bir daha görüşmeyeceklerdi... Bir daha karşılaşmayacaklar, konuşamayacaklardı... Buna benzer öyle çok an vardı ki gerçek ayrılıkları bilenlerin, yaşamak zorunda kalanların hayatında... 'Vahşetin çağrısı'ydı bu biraz. Başka insanlar tarafından, başka hikâyelere, bambaşka duygular ve görüntülerle taşınabilecek bir vahşetin çağrısı... Johan o gece bir kötülüğe doğru gitmeye karar vermişti. Kendisini almaya gelen, ince, siyah şemsiyesi, devetüyü paltosu ve vişne rengi ipek atkısıyla daha çok bir moda dünyasının insanı gibi görünen sevgilisiyle biraz konuşmuşlardı. Herkesin birbirine yabancı kaldığı bir konuşmaydı bu elbet. Yaşanması gereken anları, o anlardaki boşlukları doldurmak için yapılan konuşmalardan. Neyse ki böylesi durumlarda sık sık yapıldığı gibi, havadan konuşmalardı. 'Amerika bizi bekliyor. Bir Oscar alıp döneceğiz' demişti Johan'ın sevgilisi. 'Yaşlanmadan tabii!' demişti Johan, 'Yaşlanmadan, bu şehre Amerikalı gözlüklerle bakmaya başlamadan önce...' Gülüşmüşlerdi. Evet herkes birbirine birer yabancıydı artık, herkes kendi yabancılığındaydı. Güldükleri kimdi öyleyse, neydi? Güldükleri kimdi?.. 'Mektup yaz' demişti Johan

ayrılırken. ‘Mutlaka yaz. Yani bir ihtiyaç duyarsan...’ ‘Suzanne’a selam söyle’ demişti bunun üzerine. Bu cümledeki Suzanne’ın Suzanne Hayworth olması da istenmişti? Hüzünlü bir gülümseme yayılmıştı her ikisinin de dudaklarına. Bir kez daha anlaşılmışlar, beklemedikleri bir anı yakalamışlardı. ‘Tamam moruk’ demişti Johan, ‘bulursam mutlaka söylerim, tamam.’ Bunlar son cümleleri, son sözcükleri, birbirleri için son dilekleri olacaktı. Birbirleri için son dilekleri... Konuşulanları belki de bu yüzden unutamamıştı...

Tüm bu sözcüklerde, bir başka ülkeden bir kez daha beklenen bu küçük dileklerde kendisinden birkaç parça bulabilir miydi? Bu son karşılaşmaya ya da ilk buluşmaya gelen duygular, bir babanın, tüm uzaklıklara karşın, oğluna vermek isteyebileceği duygular arasında mıydı? Hatalar ve insanlar... O oyunun başlığına, hep hatırlayacağı sahnelerine yeniden dönmüştü, bir geceye yine hazırlıksız yakalanmıştı sanki. Yaptığı hataları hatırlamaya çalışmıştı o zaman da, hayatının kötü yazılmış, kötü oynanmış, kötü yorumlanmış bir oyun olduğunu düşünmüştü. Sokağa çıkmıştı. Uzun uzun yürümüştü. Uzun uzun... O sesleri içinde gizlemeye çalışarak... Sicim gibi akan yağmura aldırmaksızın... Yaşananlara, yaşanması gerekenlere uygun bir ayrıntıydı bu... Yaşananlara, yaşanması gerekenlere hiç olmazsa bu ayrıntı uygundu... Oyunun en unutulmaz sahnelerinden birini yaşamıştı sonra. Oyunun en unutulmaz, daha da önemlisi en doğru sahnelerinden birini... Tüm yalnızlığıyla... O gemilere, o denizlere, o ülkelere karşın... Cebindeki kâğıtlardan biriyle yaptığı küçük gemiyi, Trafalgar Meydanı’ndaki o havuzda yüzdürmeye çalıştığı o anın yaşattığı sahneydi bu. Yağmur yağıyordu. Gecenin o ilerlemiş vaktinde hani nerdeyse bomboştu meydan. Herkes bir yere, kendi yerine sığınmıştı sanki. Kâğıttan gemi yapmayı ablasından öğrenmişti. Yıllar, uzun yıllar önce, herkesin henüz çocuk olduğu, Trafalgar Meydanı’nın birçok meydanı gibi sadece bir isim ya da küçük bir düş, bir söylence olduğu günlerde... Suya kapılıp giden gemiye bakmıştı bir süre, büyük, uçsuz bucaksız denizlerdeki fırtınaları hayal etmeye çalışmıştı. Binebildiği tek gemi, o şehrin

meydanlarını süsleyen havuzlarda yüzdürülebilecek kâğıttan bir gemiydi belki de sadece kim bilir. Suya kapılıp giden gemiye bakmıştı bir süre. Yaşadığı sahneyi başka bir yerde de, içinden atmadığı, kendisini hep içinde gördüğü o filmlerin birinde de görmüştü... Film, birçok film gibi çok uzağındaydı artık. Bu uzaklığın nedenini biliyordu... “Rulet oynamıştım. Garipti, çılgıncasına oynuyor ve nereye oynasam kaybediyordum. O güne kadar kaybetmediğim kadar çok para kaybettim o gece. Şimdi söyleyemeyeceğim kadar çok...” demişti bana bir gün orada, o saatlerde, o yalnızlığında yaşadıklarını anlatırken... O gecenin sabahında Lola’yla konuşmuş, evden ayrılmak istediğini, artık görüşmemeleri gerektiğini söylemişti. Johan’ın gittiği gecenin sabahıydı. Zaman bir kez daha yanlış seçilmişti galiba. En azından bir süre daha ‘kadınının’ yanında kalabilirdi. Ne var ki her ikisi de bu ‘inceliği’ düşünebilecek durumda değildi artık. Farklı yollarda yürüdüklerini biliyorlardı, biliyor olmalıydılar. Lola’yı, farklı coğrafyalarda farklı zamanları, birilerinde hep eksik kalmış bir hikâye kahramanı olarak yaşamış bu kadını bir ruh ve sinir hastalıkları kliniğine götürecek yolun ilk adımlarıydı bunlar. Kendisine gelince... Otuz beş yıla yakın bir süre geçmişti aradan. Bu uzun beraberliğe anlam vermiş o nesnelerle o nesneleri yaşatmış anları geride, daha da doğrusu ‘yerinde’, ‘yerlerinde’ bırakıyordu. O sabah yaşananları ancak farklı bir zamanda, her iklimde değerlendirme, kendisine anlatma yürekliliğini gösterebilmişti. Attığı adımın anlamını artık çok iyi biliyordu. Onun bu ilişkide kazandığı ilk ve tek utkuydu bu... Hemen hemen hiç parası kalmamıştı. ‘O büyük paraları’ ‘o oyunlarda’ çoktan tüketmişti. Tüm yaşadıklarına karşın Lola’yı büyük bir tutkuyla sevmeye devam ettiğine, günü geldiğinde, ilkgençliğindeki bir âşık gibi aramak isteyeceğine, aramaktan, dünyanın neresine giderse gitsin, kendisini alıkoyamayacağına sonuna kadar, tüm benliğiyle inanmak istemişti gene de. O küçük utkular boşuna yaşanmamıştı... Aynasındaki gerçeğine böylelikle daha kolay yaklaşabilirdi. Nasıl da özeldi, bambaşkaydı, bilinmezliklerle doluydu kimi ilişkiler, dışarıdan görünenen ne kadar da farklı anlamlar yüklenebiliyordu kimi insan-

lara, kimi ilişkilerde... Yaşadığınız, taşımaya zorunlu olduğunuz günlerin sizden her geçen gün biraz daha çok uzaklaştığını hissettiğinizde en çok kime, hangi ayrılmadığınız hayalinize sığınmak isterdiniz örneğin?.. Şehrin o ısıltılı dünyasına uzak mahallelerinden birine taşındığında bu sorunun da yanıtını aramıştı, o insan için bulmak istemişti hiç kuşku yok ki. Bazı yerleri yeniden düşünmüştü. Her şeyin yolunda olduğu ya da yolundaymış gibi görüldüğü günlerde, kendisine, yaşadıklarına enikonu uzak kalan kenar mahallelerin birinde, o ısıltılı hayatı bambaşka bir şekilde görmüş, daha da önemlisi sorgulamıştı. Geceler değişmişti, sokaklar değişmişti, kokular, çehreler değişmişti. Gündüzler vardı buna karşın. Gündüzler... Hiç olmazsa gündüzler kurtarılabiliyordu evet. Gün içinde, eski ilişkilerinden yararlanarak, dünya kahve pazarını çok iyi tanımasının da kendisine sağladıklarıyla, bazı büyük şirketlerde bir danışman olarak çalışma olanağı bulmuştu. Bir danışman olarak... En azından bir süreliğine, oralar-dan tam anlamıyla kopmadığı günlerde... Görüntüyü koruması gerekiyordu. İş çevresinde, gün içinde gördüğü insanlar, onun, şehrin merkezine iyiden iyiye uzak bir kenar mahallede oturduğunu hiçbir zaman öğrenememişlerdi örneğin. Onlara The Grosvenor Otel'i'nde kaldığını söylüyordu. Her şeyi ayarlamıştı. Resepsiyonda duran, o eski günlerden tanıdığı, yaşlı, konuşma biçimi, ciddiyeti ve dinginliğiyle insanda bir otel görevlisinden çok, şatosunda yıllarca kalmış bir soyluyu andıran, herkesin 'Mr. Jefferson' adıyla bildiği bir tanıdığı vardı. İstenmedik günleri yaşamamanın ne anlama geldiğini bilenlerdendi Mr. Jefferson. Hikâyenin bu bölümünde kimi insanların karşısına böylesi bir kimlikle çıkması gerekiyordu en azından. Böylesi bir kimlikle ya da sadece bu kimliğiyle... İnsanda, bir bakışın derinliğine doğru yol alma isteğini uyandıracak en önemli nedenlerden biri olmalıydı bu. Oyun, bunlar düşünüldüğünde eski bir oyundu. Hiç kimse onun bir zamanlar, başka yerlerde, hikâyelerde yaşadıklarını bilmemeliydi örneğin. Otele yakın bir İtalyan kahvesinde buluşmuşlardı. Bir tatil günüydü. Bir tatil günü ya da tatillerin bile öteki günlerden farklı olmadığı, olamadığı bir gün. En yalın, sıradan giysileriyle,

sözcükleriyle çıkmışlardı birbirlerinin karşısına. Yıllar sonra ilk kez bir dostluğu, daha önce hissetmedikleri bir sıcaklık yakalamışlardı. O akşam çaylarına neden uzun süredir gelmediklerini sormuştu Mr. Jefferson. Anlatmıştı, yeni günlerin, kendisini her geçen gün biraz daha uzak bir şehre, daha yabancı bir Londra'ya sürdüğünü anlatmaya çalışmıştı. O eski Mr. Robert değildi artık... Savaşı sürdürmeye, en azından sürdürdüğü duygusunu yaşamaya gereksinim duyduğunu söylemişti sonra. Başkalarının, kendisini gereğince, hak ettiğince göremeyenlerin bilmediği, hiçbir zaman bilemeyeceği bir Mr. Robert'ı korumalıydı. O günlerin hatırina, bu Mr. Robert için çok şey yapabileceğini, sürgünlere direnmenin insandan insana değişebilecek yollarına inanmak gerektiğini söylemişti Mr. Jefferson. Otele yakın bir İtalyan kahvesindeydiler. Kahve kokusu, taze çörek kokusuna karışmıştı. Bir sabahtı. Öteki sabahlardan farksız, bir sabah... Bazı sabahlar, başkaları için başka yerlerden doğsa da, doğduğu izlenimini bıraksa da... Sözüünü tutmuş, o günler adına, o sabahları, sabahlarını yeniden doğurmaya çalışan Mr. Robert için elinden geleni yapmıştı. Mr. Jefferson'ın 'suç ortaklıklarındaki' görevi, arayanlara, Mr. Robert'ın otelde olmadığını, uzun bir toplantı için dışarı çıktığını, not bırakmaları durumunda, gereken bilginin, gereken yere en uygun zamanda ulaştırılacağını söylemekti. Mr. Jefferson gece görevlilerini de uyarmış, bilgilendirmişti. Görüntüyü kurtarmak, 'gerektiğince' kurtarmak gerekiyordu. Son demler, son sahnelerdi belki de bunlar. Oradaki son sahneler... Anlatılmak, hissettirilmek istenmişti. Oyunun hiç olmazsa bu bölümünde birbirlerini bulabilmişlerdi. Hiç olmazsa bu bölümünde... İki doğru insan olarak... Hiç olmazsa bu bölümünde... Birbirleri için, bu küçük yalanlarında 'doğru'yu bulduklarına inanan iki insan olarak... Bir isyanı, isyanlarını göze alabilenlere yakışacak bir biçimde... Sonra... Sonra zaten bir yerlerde kaybolmak vardı... (Günün birinde, o 'sonra'nın benim için çok farklı bir anlam taşıdığı, oyuncuları kendi oyunumda bir yere koymaya çalıştığım bir zamanda, The Grosvenor Oteli'ne gittim. Yolum Londra'ya, bana içimden yıllarca atamadığım bir geceyi, bir yerlerimin ölümünü yaşa-

tan o insan için düşmüştü. Farklı yerlerimizde, ne zaman biteceğini bilemediğimiz bir hikâyeyi yazıyorduk. Gözlerim Mr. Jefferson'ı aradı. Resepsiyonda 'başkaları', bu hikâyeye hiçbir zaman giremeyecekler vardı. Onlara yaklaşmayı denedim gene de. Beni neyin, kimin çağırdığını biliyordum. Bu duyguyu daha önce de yaşamış, dile getirmeye çalışmıştım. Mr. Jefferson'ı sordum. Öyle birini tanımadıklarını söylediler. Onu orada hiç kimse görmemişti, duymamıştı. Mr. Jefforson adında biri yoktu, hiç olmamıştı... Mösyö Rober'in zamanla inandığı yalanlarından, yaşamış gibi olduğu o hayali hikâyelerinden biriyle daha mı karşı karşıyaydım? Belki. Bu olasılığa inanmak, bir yazıyı kolaylaştırabilir, o insana çok farklı adımlarla gitmemi sağlayabilirdi. Ama o zaman, eğer tüm bunlar gerçekten uydurulmuşsa, o salonda, bana uzaktan, hafiften gülümseyerek bakan o çok yaşlı adam neden bu kadar ilgimi çekmişti.) O apartman dairesine gitmek istemediği geceleriye, biraz İncilâ Hanım, biraz da Mösyö Tahar'la, farklı duygular, görüntüler için Edgware Road'daki o dairede, ama daha çok, her anlamıyla eksildiği o kumar masalarında geçirmişti. Bir tutkunun yerini bir başka tutkunun alması, bir boşluğun bir başka biçimde doldurulması gerekiyordu. Bir tutkunun yerini bir başka tutkunun alması ya da bir tutkunun bir başka tutkuyla öldürülmesi... Bu tutku yeni, bu yalnızlık geceleri için özel olarak keşfedilmiş bir tutku olmasa da... Buna en azından bir tutkuya, bir tek tutkuya tutunabilmek, tutkularını bütünüyle yitirmemek de diyebilirdiniz. Ablasının kendisini affedemediği, anlayamadığı ya da anlamayı reddettiği tek yerdi burası. Ona, o masalarda bulunduğu, yakaladığı, sıkı sıkı tutmak istediği dünyayı anlatması mümkün değildi. Ayrı dünyaların insanları olduklarını en çok bu imkânsızlıkta hissetmişti. Ablasına göre tüm yaşananları, yaşanabilecekleri bu kumar tutkusu yıkmıştı, çıkıksız bir yokluğa, bir acıya sürüklemişti. Lola'yla evlenmesi, sorunları gördükten sonra bu evliliğe zamanında son vermemesi, hep kendisini kandırması bir hataydı, hayatının en büyük hatalarından biriydi. Tutkusu, sınırlarını, gidebileceği ya da durması gereken yeri görmesini hep engellemişti. O çılgınlıklar, o büyük yolculuklar, o parıl-

tılı geceler bir hataydı. Londra bir hataydı. O yabancı ülkede yaşadıklarının tümü bir hataydı, uzun, çok uzun bir yanlışın parçalarıydı. Ama kumar, büyük bir hata, 'bir günah' olmanın da ötesinde, kendini bile bile bir uçurumdan atmaktı... Kendini bir uçurumdan atmak... Madam Roza'nın, sevgili ablasının, sıradan bir düşünceden, çok bilinen bir bakış açısından, bir deneyimden getirdiklerinden hareket ederek kullandığı bu cümle, birçok duygunun, birçok insanda bırakılmış farklı birçok yaşantının kısaca dile getirilmesi gibiydi aslında. Kendini bir uçurumdan atmak... Sorun o masalarda yaşanan o fırtınada, bu düşüşünün bir türlü ayrımsanamamasında, hep görmezlikten gelinmesinde miydi, Lola'dan, küçük ailesinden kopuşuyla yaşadıklarından gizli bir haz alınmasında mı? Bu sorunun yanıtını hiçbir zaman vermek istememişti, veremeyecekti. Yaşadıklarını en yakınlarına bile anlatamayacağı gerçeğine bir kez daha döndüğü anlardan biriydi bu. Onunla ilgili yalanı herkes bir yere koymutu. Kendisini az ya da çok tanımak istemiş, tanıyabilmiş herkes. Bazı yalanlarımızın hiç sarsılmamasını, hep o yerlerde kalmasını, bizi taşımasını hep istemiştik ya. Herkes o yalandan kendine bir gerçek uydurmuştu, bir gerçek yaratmıştı sonuçta. Bu gecikmiş dönüşünde hiç kimse anlattığı kadar yalnız, terk edilmiş olduğuna, sıfırı tam anlamıyla tükettiğini inanmamıştı, inanamamıştı örneğin. Suç biraz da ondaydı hiç kuşku yok ki. Dönüşünü izleyen günlerde, 'her şeyini' yitirdiğini, tükettiğine söylediği zamanları unutturcasına, İstanbul'a yeni, büyük işler için geldiğini, çantasında büyük projeler, dahası imzalanmaya hazır anlaşmalar bulunduğunu, deneyimlerinin, ilişkilerinin, dünyanın birçok bankasında hâlâ geçerli olan kredisinin, tüm sorunları çözebileceğini söylemiş, kendisini çevresindekilere, Londra'dan, doğduğu, işleri nedeniyle yıllardır uğramadığı şehre kısa bir araştırma gezisi için gelmiş bir işadamı gibi göstermeye çalışmış, ulaşılması pek de o kadar kolay olmayan birçok kişiyle görüşmeyi başarabilmişti. Tüm umutları o görüşmelerle, o görüşmelerde konuşulanlarla sınırlı kalmıştı ama. Getirdiği 'büyük' iş teklifleri, hiç kimse tarafından dikkate alınmamış, yeterince anlaşılammıştı, heyecan verici bulunmamıştı.

Bunlar da, İstanbul'daki oyununun son sahneleriydi. Sipahi Ocağı Kulübü'ne, yıllar sonra birkaç eski tanıdığını bulmak için gittiği, kumar oynamak için borçlandığı gecelerde de böyle olmuştu, her önüne gelene, hayallerle dolu yeni iş tekliflerinde bulunurken de, kısa bir süreliğine evinde kaldığı günlerde, nereden bulduğunu hiç kimsenin öğrenemediği paralarla 'küçük kız kardeşine', Tilda'ya birbirinden güzel hediyeler alırken de... Yalan her açıdan sürdürülmüştü... Her açıdan... Bu yalana herkesin gereksinimi vardı çünkü. Bu yalana karanlığını anlatamayan herkesin gereksinimi vardı... Uzaklıkların resmini bilen herkesin... Kendine her zaman dönemeyen herkesin... Hayatı, bir kez daha yaşaması gereken yerde değil de, tercih edilen yerde gören, görmek isteyen herkesin. O sabah o insanların hayatına yeni, beklenmedik bir bakış için doğacak mıydı?..

Geriye dönüşsüz bir serüvenin parçalarıydı sanki 'onlarla' yaşananlar, yıllar sonra yeni bir yer için toplanmak istenenler... Tüm gerçek serüvenler gibi, bir başkasında, hep yabancılıklarla, uzaklıklarla büyüyecek bir serüvenin parçaları... Bana bu süreveni getiren, Mösyö Rober'in, o Pesah akşamında, Hagada'nın okunduğu sıralarda, önündeki şarap kadehine hafiften gülümseyerek, hüznle baktığı andı biraz da. Onu, o anda, bambaşka bir hayatın insanı olarak yakalamıştım. Jülyet'in bu anın bir yerlerine dokunduğunu ayırımsamıştım sonra. Bize bakıyordu. Farklı duygularla gelmiştik, farklı insanlarımızı taşımıştık hiç kuşku yok ki 'o an'a. Sofranın, ailenin, aileleri bir araya getiren o eski söylencenin çok uzağında bir yerlerde buluştuğumuzu hissetmiştik ama galiba. Sözcükler bir kez daha içimizdeydi, bir kez daha bulmak istediğimiz o insana giden yolumuzun engeliydi, aşamadığımız, kolay kolay anlatamayacağımız sınırimızdı. Üç insanın o küçük, 'dışarıya' kapalı alanlarında yapmayı tercih ettiği bir sohbeti göze alınan, bu sohbette herkes öncelikle kendisine sesleniyordu ama birbirimize bu farklı zamanda yine de çok önemli bir adım atmıştık. Birbirimize bu farklı zamanda yine de çok önemli bir adım atmıştık... Birbirimizi tam anlamıyla, gereğince 'göremesek' de... Ben, Mösyö Rober'in o gece Lola'ya telefon ettiğine inanmak

istedim hep. Yeni kırgınlıklar, onca kırgınlıktan sonra rahatlıkla kaldırılabilirdi. Bir kez daha başlayabilecek bir hayattan, gerçek bir dönüşten söz edilmiş olabilir miydi o konuşmada? Kim bilir. Dönüşlerin getirdiklerini ya da götürdüklerini bir yerden sonra, istese de istemese de öğreniyordu, öğrenmek zorunda kalıyordu sonuçta insan...

Gerçeği uzun, çok uzun bir süre sonra öğrenecektim. Uzun, çok uzun bir süre sonra... Bir insana geç kalmanın sonuçlarını bir kez daha taşımaya zorunlu kaldığım bir zamanda... Mösyö Rober'in Lola'yla onca kayıptan sonra yaşanacaklar üzerine kurmuş olabileceği düşler bir yana, Londra'ya 'hepten kaybolmak için' gitmeyi ilk kez ciddi bir şekilde düşündüğü akşamdı o akşam. Sürgün şehrine kendi isteğiyle, İstanbul'u bir daha görmemesiyle dönmek istediği akşam... Onun orada, o akşamda, adını koyamadığı, anlatamadığı, içinde bu yolu doğruran başka bir duygu vardı... Madam Roza'nın hastalığı henüz açığa çıkmamıştı, ödemeyeceği yeni bir borç batağına henüz düşmemişti, birçok iş kapısı yüzüne kapanmamıştı. Kopuşları tüm anlamlarıyla getiren o günler, tüm düş kırıklıklarına karşın hâlâ uzağındaydı, uzağında görünüyordu bir başka deyişle... Ama o akşam, o oyunda görülenler, o adımın da görülmesine yol açmıştı. Biliyordu. Döneceği şehirde ailesi tarafından dilediğince kabul edilmeyen o insanı yaşamak zorunda kalmayacaktı en azından. Otuz beş yıl süresince yaşadığı şehir bu duygunun etkisiyle kendisine biraz daha yakın görünmüştü. O akşam orada bu görüntülerle bırakılmıştı.

Yaklaşık olarak bir yıl geçmişti aradan. Giderek seyrekleşen görüşmelerle anlam kazanan bir yıl. Kendisini, o otel odasında birçok kez ziyaret etmiştim. Arada sırada Hilton Otelinde çay içmeye giderdik. İstanbul'un gerçek anlamda sevdiği, kimi insanların, biraz da hayallerinden güç alarak taşıyabildiği az sayıdaki köşelerinden, sığınaklarından biriydi onun için orası. Bulunduğum yeri yadırgamamı, bu köşede kendimi bir başka yabancı hissetmemi hiçbir zaman anlayamamıştı. O günlerde farklı hayallerde ya da aldanmalardaydık ne de olsa. İnsanlarımızı başka yerlerde yitirmiştik, başka yerlerde arıyorduk. Tarihimiz başka yerlerde, başka sözcüklerle,

duygularla, eksikliklerle yazılmıştı, başka insanlar tarafından yazılacak ya da unutulacaktı. Buluştuğumuz, buluşmayı başardığımız bir yer vardı yine de. Tanımlayamadığımız, tanımlamaya da gerek duymadığımız, yeltenmediğimiz, sadece yaşamayı, olabildiğince yaşamayı tercih ettiğimiz bir yer... Günü geldiğinde bu yere biraz daha fazla yaklaşabildiğimi hissedecektim. Kimimiz, kimi ayrıntılarda biraz daha fazla kalıyor ya da kaldığına inanmak istiyordu... Değişimlerin, kaçınılmaz değişimlerin büyüüne arada sırada, şöyle ya da böyle, tüm benliğimizle tutunmak istemiştik... Mösyö Rober, bana 'o yıllardan' en çok bu köşesinde söz etmişti, o yıllar adına topladıklarım en çok o çay saatlerinde, o onların bana getirdiklerinde gizli. Hikâye yavaş yavaş yazılıyordu. Yavaş yavaş... Özünü, anlamını, ayrıntılarını yaşadıklarımıza her geçen gün biraz daha çok bırakarak... Onun bir tanığa, bir seyirciye gereksinimi vardı... Ben oralarında bir 'masalcı'yı ya da masalımın bir bölümünü bulmak istemiştim. Onun hikâyesini bir başkasına anlatması gerekiyordu, benim bu hikâyede olabildiğince ilerlemem. Anlaşmıştık. Buluştuğumuz yerin her ikimiz için de çok büyük bir önemi vardı...

Sonra... Sonra, bir yıl daha geçmişti aradan...

Jülyetlerin evinde, onsuz kutladığımız Pesah akşamının sabahıydı. Erkenden aramıştı. Telefondaki ses, üzgün, kırılgan, ama aynı zamanda da kararını vermiş bir insanın sesiydi. "Bu akşam Londra'ya gidiyorum... Temelli..." demişti. "Akşam zaten gelecektim. Bekle... Biraz konuşuruz..." demişti. "Akşam zaten gelecektim. Bekle... Biraz konuşuruz..." demiştim. Bir pazar sabahıydı. Yollar bomboştu... Bomboş... Dünyanın bende kalan birçok pazar sabahındaki gibi, şehir henüz uyanmamıştı. Bir fırının önünden geçerken yavaşladım. Taze, sıcak ekmek kokusunu içime çekmeye çalıştım. Bir muhallebicide çorba içerken görmeye çalıştım o anda kendimi. Bu lezzeti uzun, çok uzun yıllar öncesinde bırakmıştım sanki. Yakınıımızdaki, çok yakınıımızdaki ayrıntıları nasıl da kaçıırıyorduk. Kimi gölgelerimizle karşı karşıya gelmekten korktuğumuz için miydi yoksa tarihimizin bir bölümüyle bir türlü barışamamamız?.. Güneşli, aydınlık, soğuk bir bahar günüydü. İnsanın, bir tatil gününün rehavetinde, uzun bir kahvaltının sonrasında, bir kanepeye

uzanarak gazetesini okuyacağı, güneşin aldatıcı sıcaklığında ısınabileceği bir bahar günü... Böylesi ayrıntılar, o insanların sandığım kadar uzağında mıydı?.. Otele çok kısa bir sürede ulaşmıştım. Sıraselviler'de şehrin ışıklarına yakın, ama ne yalan söylemeli, ışıltısına enikonu uzak bir otel odası... Yıldızlar gerçekten de sessiz sedasız mı ölürdü?.. Bir yıldızın söndüğünü neden hep bu kadar geç öğrenirdik?.. Neden hep bu kadar geç?.. Sıraselviler'de, şehirden her geçen gün biraz daha çok uzaklaşan bir otel odası... Sayısız hatıranın, hatırayla birlikte gelen görüntünün paylaşılabildiği bir yerdi burası. Bu odanın, bu odayla anlam kazanan ayrıntıların hikâyesi burada yazılmaya başlanmıştı. Hikâyenin yazarları, bu parıltılı sabahta, birkaç ayrıntı, sözcük ya da görüntü için bir kez daha bir araya geliyordu. Bir kez daha... Bir kez daha... Ya da aslında... Son kez... Farklı yollar, ışıklar ve gece ölümleri için... Farklı yollar, ışıklar ve gece ölümleri için... Odanın kapısını tıklattığımda, bu hikâyeden de hiçbir zaman kurtulamayacağımı biraz daha iyi anlamıştım. Yeni bir 'son'un kapısını çalmıştım belki de bir kez daha ama, bu 'son'un içimde doğurduğu sestten, ne gizleyeyim, birbirimizde, zamanı geldiğinde, başka iklimlerde de devam edebileceğimizi hissetmiştim. Sık sık döneceğim, başkalarıyla başka yerlerde, başkaları için elimden geldiğince paylaşmaya çalışacağım bu duyguyu, bu küçük umudu iyi tanıyordum artık. Bir şeylerin, tüm bunlar yaşanmamışçasına, hiç kimsenin haberi olmaksızın sessiz sedasız değişmesini o anda belki de bu yüzden çok istemiştim. Mös-yö Rober, yabancılığını aklına bile getirmek istemediği o günlere dönebilecek miydi? Beklemiştim, beklemeyi bir kez daha yaşamayı denemiştim. Otelin koridoru, birçok eski, terk edilmiş otel koridoru gibi biraz ölüm kokuyordu. Bembayaz uzun saçlarını özenle taramış, anlayabildiğim kadarıyla ellilerinde bir kadın bir odadan geceliğiyle hızla çıkıp, söylene söylene, daha doğrusu kendi kendine konuşarak hızla karşı odaya geçmişti. Dışarıya ayırdına varmaksızın yansıttığı o iç konuşma öteki odada da devam edecekti belli ki. Oda kimin odasıydı? Çıktığı, gittiği ya da gitmek istediği odada aradığı neydi? Durmaksızın konuştuğu, içinden bir türlü atamadığı izlenimini edindiğim insanı nerede, nasıl görüyordu? Bu soru-

nun yanıtlarını da bulamayacaktım elbette. Bir hikâye daha beni beklemediğim bir yerde bulmuş, çok kısa bir sürede kendi zamanımda, kendi sorularıyla baş başa bırakmıştı. Kadının bembeyaz, uzun saçları vardı. Şeffaf geceliğinden iri göğüsleri görünüyordu... Mösyö Rober kapıyı o kadının o odaya girdiği anda açmıştı. Kapının ardından gelen ayak seslerinden bir başka tereddütü yakalamıştım. Bir başka tereddütün ya da bir başka yorgunluğun, bekleyişin, kaybolmuşluğun seslerini... Sonra birbirimize bakmıştık. O anı hiçbir zaman unutamayacağımı artık çok iyi biliyorum. Tek bir sözcüğe bile gerek duymadan bakmıştık birbirimize. Elini omzuma koymuştu. Yüzünde bana sonradan sık sık dönecek o hüznü gülümsemesi vardı. Buna benzer anları da daha önce yaşamış, anlatmaya çalışmıştım. Elini omzuma koymuştu... Üzülmemem gerektiğini mi söylemek istemişti, bu son yolculuk öncesinde benden biraz güç mü almaya çalışıyordu? “Dün akşam herkes seni aradı” demiştim. “Bir ara Jülyet’le konuştuk. Yaşadıkların hakkında. Senin için üzüldüğünü, gerçekten üzüldüğünü söyledi...” Jülyet’in akşamki yemekten ayırdıklarıyla yaptığı paketi uzattım kendisine. Pakette birkaç parça ıspanak böreği ile birkaç pırasa köftesi, haşlandıktan sonra fırında hafiften kızartılmış iki ördek yumurtası vardı. Bir de sabah kahvaltıları için birkaç parça hamursuz ekmeğiyle, biraz beyaz reçel... O sıcaklığın, başka bir yerde de olsa yeniden yaşanması, anımsanması için... “Bunu sana gönderdi. Senin payınmış” demiştim. “Seni bir kahvaltıya çağırıyor. Gelsin de ona bimuelikos yapayım” dedi’... Gülümsemişti. O buluşma anının kaçırıldığını herkes biliyordu, bilmek zorundaydı artık. Yatağın üzerindeki bavulları göstererek, “Ancak bu iki valizle gidebilirim” demişti. Yılların yorgunluğunu, yıpranmışlığını taşıyan bavullardı. Biliyordum, onlar da o yollarda, sayısız yolculuğun tanıklığını yapmıştı. Sayısız, ama farklı, çok farklı bir dünyada kalan, çok farklı bir dünyanın bildiği yolculukların... Şimdi, sadık birer dost gibi yanındaydılar. Tıpkı artık kullanmadığı, daha da önemlisi gerek duymayacağı o eski giysileri gibi... “Fakat o kadar çok şey var ki...” diye eklemişti sonra. Geçmiş sessiz, sabırlı bir yolcu kimliğiyle taşımak, daha da doğrusu taşımayı bilmek, içinde, tüm savaşlardan artakalanlarla

taşıma zorunluluğunu hissetmek... Hikâyenin bir başka biçimde ya da bir tek cümleyle yaşanması, taşınması demekti bu belki de. Bir hikâyeyi bir tek cümleyle taşımak, taşımayı istemek... Bir cümlede, hiçbir zaman tüketilemeyeceği bilinen bir cümlede kalmayı bilmek... Kendimiz için, tüm çabalarımıza karşın öldüremeyeceğimiz, ayırlamayacağımız o insan için... Yaşanmış, içimizde hep yaşayacağına inandığımız öteki hayatlar için... Bir cümlede, hiçbir zaman tüketilemeyeceği bilinen bir cümlede kalmayı bilmek... Başka yerlerden aldıklarımızla, başkalarına yaşatmayı umut ettiklerimizle... Mösyö Rober'in yeniden yaşayacağı ülkede, yeniden gereksinim duyacağı pek az giysi vardı aslında. Telaşı, şaşkınlığı, neleri alıp neleri alamayacağına ya da neleri bırakıp neleri bırakamayacağına bir türlü karar verememesi biraz da bundandı. Tanıkları oradaydı evet... Ama yoluna kimlerle ya da kimlerden ayrılmayı bilerek devam edecekti?.. Öylesine zordu ki, yaralayıcıydı ki bazen o yol ayrımlarında o adımları atmak... Eksilmeleri yaşamaktan, bir başkasıyla paylaşmaya çalışmaktan bir kez daha söz etmeyi deneyebilirsiniz. O ülkeye dönmeyi istemekle anlam kazanacak bir duygu olmalıydı bu. O ülke kimde, hangi gizli, hatırlayamadığınız sözcüklerde kalmıştı ama?.. Bu duyguyu en son nerede, hangi insanda, yitirmediğiniz kalede ya da yazmak, yazmış olsanız da yeniden yazmak, hep yazmak istediğiniz hikâyede bırakmıştınız?

Eşyalarla nesneler... Farklı günlerde farklı geceler, farklı yerlerle farklı yaşantılar için alınmış ceketler, gömlekler, kravatlar, ayakkabılar, mendiller, kol düğmeleri... 'Önemsenmesi, mutlaka önemsenmesi gereken' iş görüşmeleri notları, evraklar, kataloglar... İstanbul'a büyük umutlarla getirilen işler, her zaman 'büyük işler' olmuştu onun hayalinde. Geleceği görmeyi bilenlerin, ufkunu hep genişletmek isteyenlerin hayatını değiştirebilecek 'büyük işler'... New York ve Tokyo borsalarından hisse alım satımı yapabilecek bir şirket kurabilirdi örneğin, ordu için yüz binlerce gaz maskesi Hindistan üzerinden çok ucuza getirilebilirdi, devlet hastaneleri için milyonlarca enjektör, büyük banka kredileri sağlanarak ithal edilebilirdi, Brezilya'da büyük bir kahve plantasyonu satın alınabilirdi, Nijerya'daki bazı inşaat projeleri için

açılan ihalelere Dünya Bankası fonlarından yararlanılarak girilebilirdi, en önemlisi, uluslararası alanda faaliyet gösteren bir kumarhaneye ortak olunabilirdi. Teklifler hazırды, ödemelerde mutlaka kolaylıklar yapılacaktı. Ne var ki hiç kimse anlamamıştı kendisini, anlaması, duyması gereken hiç kimse... Daha başka birçok ilişkide, birçok farklı ülkenin gününde, gecesinde de böyle olmuştu. Oralara bir geri dönebilseydi...

“Kışlıklarını, paltonu, kazaklarını al. Bunun yazı var, kışı var. Neyin, ne zaman gerekeceğini bilemezsin. İstemediklerini, götüremeyeceklerini bana bırakabilirsin ama...” demiştim. İstanbul’a, küçük de olsa o dönüş umudunu yitirmemesini, çok dolaylı bir yoldan, biraz da çekinerek söylemeye çalışmışım sanki. Bir şeyler düğümlemişti hissedebildiğim kadarıyla boğazına, konuşmasını engelleyecek, bakışlarını benden kaçırmasına yol açacak bir şeyler... Hayallere öylesine küçük bir hayat alanı kalmıştı ki... Otuz beş yıl sonra, otuz beş yıl öncekinden çok farklı duygularla, çok farklı bir insan olarak gideceği, gitmeye mecbur kaldığı, onca yabancılığa, uyumsuzluğa karşın, hiç kuşku yok ki hepimizden çok daha iyi tanıdığı, birçok sokağında, görüntüsünde içinden bir parça bıraktığı şehirden, kendi şehriden, Edgware Road’dan, Arap Mahallesi’nden, Hintli işadamlarından, lüks lokantalardan, Regent Street’teki o Pakistanlı kumaşçıdan, George Street’te oturduğu o şık apartmanın, tüm markaları, tüm modelleri, özellikleri ve tarihçeleriyle, en ince ayrıntılarına kadar bilen ‘araba uzmanı’, Tirinidadi, iriyarı, sürekli sigara içen, kalın sesli kapıcısından, Marble Arch’taki metro istasyonunun önünde gazete satarak, sessiz sedasız bir hayat yaşamış gibi görünen, seyirciliğini her geçen gün biraz daha çok bilgeliğe dönüştürmeyi bilmiş, adını hiçbir zaman öğrenemediği, pipo koleksiyoncusu yaşlı Yahudiden, o ‘reformcu’ sinagogdan, yalnızlık akşamlarında, biraz eski günleri anmak, biraz kendini unutmak, biraz para almak için gittiği İncilâ Hanım’dan, birçok hayalini tükettiği Victoria Casino’dan neler, gerçek anlamda neler kalmıştı şimdi geriye?.. Bir hayatı en çok hangi görüntülerle, bulduğunuza, dilediğinizce görebildiğinize, yaşayabildiğinize inandığınız hangi yerlerinize savunmak isterdiniz?.. Sözcükleri-

miz, zaman zaman unutmak istediğimiz, unuttuğumuza inanmak istediğimiz sözcüklerimiz, bize bir kez daha o yalnızlık şarkısını hatırlatıyordu. Sorularımıza yeniden yol almak zorundaydık. Yeniden, sabırla, tüm tereddütlerimizle... Çözmeye çalıştığımız o dili, o insanlara, günün birinde anlatabilecek miydik, hayal ettiğimizce duyurabilecek miydik ama?.. Giysilerimizin bizimle yaşadığını, tüm bırakılanlara ve terk edilenlere karşın yaşamaya devam etmesi gerektiğini kendime söylediğim anlar da vardı. Ceketlerine, kostümlerine, uzun uzun bakmıştı. Sadece birkaç tanesini beraberinde götürebilecekti. Sadece birkaç tanesini... Oysa... Smokinini görmüştü o an. “Bunu mutlaka yanıma almalıyım. Davetler için...” demişti. Bu smokini o geceler için yeniden giyemeyeceğini, o davetlerin uzaklarda, çok uzaklarda kaldığını, bir daha gerçekleşemeyeceğini kendisi de biliyordu aslında. Bunu anlamak için o günlere biraz bakmayı bilmek yeterliydi. Gelgelelim onun, yaşadığı, yaşamaya zorunlu kaldığı günlere sonuna kadar inanmak, var gücüyle bağlanmak için, eski günleri çok iyi bilen tanıklara da gereksinimi vardı. Smokinini bavuluna yerleştirirken, küçük bir hikâye anlatmıştı. Küçük ama hayeller üzerine kurduğu hayatını, büyük, buzdan bir zemin üzerine yazdığı oyununu çok iyi veren bir hikâye... Bir kumsalda, büyük bir sabırla, saatlerce uğraştıktan sonra, kendi kaderlerine terk ettiğiniz, bir daha göremeyeceğiniz o kalelerin içinizde uyandırdığı duygu, hayatınızdaki hangi duyguyla buluşuyordu?.. “Eski günler... Bir keresinde Monte Carlo’ya Prenses Süreyya gelmişti...” diyerek başlamıştı hikâyesine. “Rulet masasının başındaydı. O gece çok, inanamayacağın kadar çok para kazanmıştım. Yanına yaklaşmıştım. Kaybediyordu. Oyunu biraz seyrettikten sonra, kulağına eğilip, bir numara fısıldadım. Baktı. Söylediğim numaraya oynadı. Kazandı. Birkaç kez tekrarladı bu. Her seferinde kazandı. Ona çok kazandırdım. Sonra bir sigara yakmak istedi. Gözleri oyundaydı. Çakmağımı yaktım, uzattım. Bir daha baktı. Yorgundu, hem de çok yorgun. Bana o anda gene de çok güzel görünmüştü. Elimi tuttu, ‘Siz bir centilmensiniz’ dedi. O gece üstümde bu smokin vardı...” Mösyö Rober’in o gece giydiği smokin, o sabah gördüğüm smokin miydi gerçekten?.. O kadın Prenses Süreyya

mıydı?.. Kim bilir... Ancak bu soruyu yanıtlamanın da, bu hikâyenin gerçek bir hikâye olup olmadığını bilmenin de bir anlamı yoktu bana göre o sabah. Asıl önemlisi, bu anının ya da bu yalanın o hayatta tuttuğu yerdidi. Bitmeyecek, tüketilemeyecek bir gecenin kahramanıydı 'Prenses Süreyya', o gecelerin gerçek, hiçbir zaman ölmeyecek prensesiydi... O smokinini mutlaka yanına almalıydı, evet... Onu son görüşüm olacaktı bu. Havaalanına yalnız gitmek istemişti. Londra'da kendisini bekleyenleri iyi kötü biliyordu. Otuz beş yılını oralarda boşuna geçirmemişti. Sigorta Kurumu'ndan küçük bir maaş alacak, şehrin varoşlarında küçük bir apartman dairesinde oturacaktı. O parklar, bahar aylarında çok güzel bir renge bürünürdü...

Biliyordum. Ben gittikten sonra aynanın karşısına yeniden geçecek, kendisine uzun uzun bakacaktı... Uzun uzun, elinden geldiğince gülümsemeye çalışarak... Karşısındaki insanı biraz daha iyi tanımak için... Karşısındaki insana biraz daha iyi alışmak için... Bende ki Mösyö Rober'i, her seferinde farklı sözcüklerle, kimi hayatları en azından bir hikâyede yaşama ya da sadece deneme umuduyla doğuran, o adımları, o ailelerde bir türlü atamayanlar için çoğaltan bir görüntüydü bu. Bende bu hikâyede ilerleme isteğini, dahası gereksinimini doğuran, beni bu hikâyeye ısrarla çağıran, hep çağıran bir görüntü... Prenses Süreyya o hikâyenin neresinde kaybolmuştu?.. O geceler kimin geceleriydi?.. O giysileri, o giysilerin gerçek sahiplerinden sonra, kimler, nerede, nasıl taşıyacaktı?..

O aynanın efsanesi benim için belki de hiçbir zaman bitmeyecek. İnsanlarımı bulmak için kaç yolum, kaç şarkım, kaç olasılığım kalmıştı ki zaten?..

Uzun, çok uzun bir süre geçti şimdi aradan.

Sert, şiddetli, beklenmedik bir kış yapmıştı. Kar, on beş gün kadar kalkmamıştı İstanbul'un sokaklarından... O gün bu gündür hiçbir haber almadık kendisinden. Ne bir mektup, ne bir adres, ne bir yılbaşı tebriği, ne de bir geceyarısı telefonu... Ancak ben gene de, onun Londra'nın bir yerlerinde yaşamaya devam ettiğine, dahası, günün birinde buralara yeniden, yepyeni umutlarla dönebileceğine inanıyorum. Yepyeni umutlarla, bambaşka bir insan olarak...

Bir inancım daha var. O otel odasında gördüklerimi, görebildiklerimi anlamlandıran, içimdeki bazı sözcükleri, sesleri, seslenişleri, bu söyleyiş biçiminin çağrıştırabileceği şarkının bizleri istesek de istemesek de çıkardığı yerden çok farklı bir yere koymama olanak sağlayan, bana, onun bu uzun, yeterince anlaşılamamış hayat hikâyesini günün birinde birilerine dilediğimce anlatabileceğimi söyleten bir inanç bu. Anlatmak istemek, anlatmaya inanmak ertelemenin bir başka biçimiydi kuşkusuz. Bu erteleme, kimi eksiklerim üzerine, biraz daha çok düşünmemi de sağlayabilir ama. Lola ile Johan'ın kendi karanlıklarında kaldıklarını böylesi zamanlarda anımsıyorum örneğin. İncilâ Hanım'la da, Mösyö Tahar'la da bağlarım kopmuştu bir yerden sonra. Oralarında, eksik kalan, biraz da galiba bilerek eksik bıraktığım, adını bir kez daha koyamadığım bir şeyler var. Anlamını, ne gizleyeyim, biraz da gizli bir sevinçte bulan bir şeyler... Kaynağı, sınırları tam olarak belirlenememiş, gereğince tanımlanamamış o umutlardan biri mi bu? Belki. Ancak, böylesi bir sorunun gizlediği anlam ne olursa olsun, o Londra'yı daha iyi anlamak için, bu eksikliğin doğurduğu karanlığa, zamanı geldiğinde, yeni yalnızlıklar için ilerlemem gerekecek galiba. İncilâ Hanım'ı yeniden düşünmeliyim. O yolculukları, o tarihi birçoğumuzdan çok daha iyi bilen bu kadın, Mösyö Rober'e yaşlılık günlerinde elinden geldiğince sahip çıkarken neler hissetmişti örneğin? O anlar hangi duyguları gizlemişti? O geceler hangi gecelerindi aslında? O küçük apartman dairelerinde, o odalarda yitirmek istenmeyen, yitirilemeyecek olan neydi?

Geriye şimdi, tüm bu sorulardan sonra, o büyük zarftan biraz söz etmek kalıyor. Mösyö Aldo'nun, yıllar, çok uzun yıllar önce, "meçhul bir ülkeye kaçarken" Mösyö Rober'e bıraktığı, 'gizli bilgileri' 'barındıran', kalın, özenle kapatılmış bir zarf bu. Mösyö Rober bana bu zarfı o sabah, "Yazılanları yaşadım, artık ihtiyacım kalmadı. Burada yazılanlar, ancak bazı duygular yaşanınca anlaşılıyor" diyerek vermişti. "Artık bu bilgiler senin. Yalnız bu zarfı benim ölüm haberimi aldığımda ya da öldüğüme inandığın gün açacaksın, söz ver" diye eklemişti sonra. "Söz" demiştim, "Söz... Ama o günü göremiyorum he-

nüz.” Gülümsemişti, bir kez daha gülümsemeye çalışmıştı. Bu gülümseme, onun bende kalan son gülümsemesiydi... Sonra bavulları kapattık, dışarı çıktık. Kapıdan ‘dışarıya’ adımını atarken ardına, ardında bırakmaya zorunlu kaldıklarına bakmadım. Birbirimize sarılmadık. Kendisini taksiye, ‘son yükleriyle’ birlikte yerleştirdiğimde fazla konuşmamak için elinden geleni yapmıştı. Sesinin bazı duygularını anlatmasını istemiyordu belli ki. Taksi hareket ederken, ‘daha ne yapabilirdim ki’ dercesine, demek istercesine ellerini açtı, başını sağa sola salladı. Yanıtı hâlâ bulunamamış bir soru mu hayat buluyordu bu bakışlarda, bir pişmanlık, bir umarsızlık mı?.. Bunu da hiçbir zaman bilemedim, bilemeyeceğim galiba. Ama sözümünden dönmedim. O zarf, çekmecemde, bana teslim edildiği şekliyle duruyor. Bana teslim edildiği şekliyle, ‘zamanını’ bekliyor... Tıpkı kimi anların kimi insanları ya da kimi insanların kimi anları beklediği gibi... Farklı yollar bunlar, biliyorum. Ne var ki, olasılıklarımız, umarsızlıklarımız, yenilgilerimiz ya da küçük utkularımız ne olursa olsun sonuçta her ikisi de gerçek, hak edilmiş aşkları, sevgileri, hayatları, yalnızlıkları yaşamayı gerektiriyor. Gerçek, hak edilmiş hayatları ya da küçük mutlulukları evet... O acıların bizlere armağan ettiği küçük mutlulukları... Anlamak ve anlatmak için... Zarfı açmaya kendimi hazır hissettiğimde nerelere varmış olacağım? Neler yazıyor o sayfalarda? Gerçekten de Mösyö Aldo’nun mektubu muydu bu?.. Yoksa... ‘Son yalanlar’ın ‘doğruluğuna’, tüm bunları düşündüğümde, bir kez daha inanmak geliyor şimdi içimden. ‘Son yalanların’ ‘doğruluğuna’, zamana ve ‘yaşlarını bekleyen şürlere’ yeniden inanmak istiyorum... Yeniden, yeniden, kendimi yinelediğimi bile bile inanmak... Bir şeyler, bir yerlerde kanamaya hep devam edecekti nasılsa...

Bir de bazı anları bir daha elde edememesiye kaçırın insanların, hikâye kahramanlarımızın bizde durmaksızın ilerleyecek serüvenleri vardı. O sözcüklerin sizin için hazırladığı kapıyı görmek istemiştiniz. Bazı yollar uzun ve karanlıktı ama. Uzun ve karanlık... Sırtınızı döndüğünüz, dönmeyi tercih ettiğiniz o insan, sizi isteseniz de istemeseniz de gören, hiçbir zaman kurtulamayacağınız o insandı üstüne üstlük...

Kendinize bu ölümlerden hangisini yakıştırdınız..

O yüzler o sokakları gizler

O görüntüyü, o hikâyeden kopmamak için elimden geldiğince unutmamaya çalıştım. Zamanı geldiğinde, tüm tedirginliklerime karşın girebileceğim, kilidini açabileceğime inandığım bir metindi ardından gittiğim. Kapıyı açtıktan, o adımları atmayı göze aldıktan sonra görebileceklerim, 'dışarıdayken' düşündüklerimden çok farklı olabilecekti hiç kuşku yok ki. Bu serüveni, daha doğru bir deyişle de serüvenin bu yüzünü biliyordum. Korkuların gizliden gizliye yaşattığı, başkalarına, başkalarının karşısına başka görüntülerle çıkmakta gösterdiğimiz başarılarla karşın öldüremediği duygular vardı. Geçmişte, geçmişimizin karanlığında bıraktığımız, bırakmayı yeğlediğimiz gölgelere dönmeyi, gerçek anlamda dokunmayı göze aldığımızdaysa kendimizi biraz daha iyi tanıyacaktık. O ilişkilerle o insanlara yürüyüşlerimizi çekici, anlamlı kılan da buydu galiba. Kimilerinde, kimileriyle buluşmalarımızda ya da kimilerinden o hayatlara, olasılıklara, yanılsamalara karşın kopmalarımızda, biraz daha çok kendimizin oluyorduk. O kapılar belki de bu yüzden içimize, derinliklerimize, anlatamadığımız tarihimize açılan kapılardı biraz. O dünya, gizini çözemediğiniz sürece sizi içine çekiyordu. O dünya, yaşanmadığı sürece farklı hayaller ya da yalanlarla doğurulabiliyordu. O adımdan sonraysa yeniden siz vardınız. Yeniden siz... İçinize açılan, hep bir yerlerde, çekmecelerinizin birinde saklamak istediğiniz, ancak karşılaşmayı, gerçek yüzünü göstermeyi her zaman göze alamayacağınız ay-nalarınızla...

Görüntü, enikonu yalın bir görüntüydü tüm bunlar düşünüldüğünde. Görüntü yalındı, sıradandı belki ama, bir insanı, büyütülen, farklı insanlarda farklı yerler bulabilen tüm o görüntülere karşın, benim insanım, başkalarına anlatılabilir insanım yapmaya yetmişti. Hikâyenin böylesi bir görüntüyle başlaması gerektiğine bu yüzden inanıyorum. Başka insanları ya da sözcükleri denedikten sonra ulaşabileceğim yeri görebilmemse bu aşamada ne yazık ki imkânsız. Birilerinin karşısına bir kez daha zamansız, dahası hazırlıksız çıkacağım demek ki. Olsun. Eksikliklerimiz,

yanılığlarımız ya da kaynağını hayallerimizde bulan yalanlarımız bazı zamanları daha iyi yaşamamızı bir şekilde sağlamamış mıydı? Kimilerinde, tüm olumsuzluklara karşın, çözemediklerimiz, anlayamadıklarımız, yanıtlayamadıklarımız yüzünden kalmak, sonuna kadar, birçok umudumuzu tüketene kadar kalmak istemiş miydik? Uzun, 'dışarıya', biraz da galiba istenmeden yansıtılan bir telefon konuşmasıydı. Tant Tilda, konuşulanlardan anlayabildiğim kadarıyla, bir başka aşkın sonlarını yaşıyordu. Bu sonda, bir kez daha geri çekilen, yabancılığını anlayan, uzaktaki yerine dönmek isteyen bir sevgili vardı. Buna yeni bir terk ediliş de diyebilirdiniz. Yeni bir terk ediliş ya da kimden, ne zaman, nereye geldiği anlaşılmayan bir terk ediş... Onun 'hazırlıklı olduğu', farklı yerlerde farklı şekillerde, birçok kez yaşadığı o ayrılıklardan biriydi bu. O hikâyeye böyle yazılmıştı, bana başka bir zamandan böyle gelmişti, bende, başka bir zaman için böyle yazılacaktı sonuçta. Hikâyenin en önemli bölümlerinden birine 'yetişmiş' gibi hissetmiştim bu yüzden de kendimi. Hikâyenin ya da bu hikâyede oynanan oyunun en önemli bölümlerinden birine... Oyun, aykırılığının bedelini fazlasıyla ödemiş bir insanın oyunuydu. Hüznün, kaderin yanı sıra, güldürüyü de içinde barındıran, yaşatabilen bir sahneye gelmiştim. Çağrışımlarım ve elimden geldiğince unutmaya, hatırlamaya çalıştıklarım vardı. Gördüklerim benim değildi, ben gördüklerimin değildim. Bir başka deyişle orada gördüklerim benim dışımda, yalnızca uzaktan tanıdıklarımındı. Yalnızca uzaktan tanıdıklarımın... Kaçmak, kaçmak, daha iyi, daha yanlış, daha eksik kaçabilmek için... Yeni bir akıntıya karşı bir kez daha kürek çekişim, kürek çekmek isteyişim demek bu oysa aslında. Böylesi bir duyguyu, başka sahnelerde, başka geçmişlerde hiçbir zaman tüketemediğim o küçük umutlarımla, aldışımlarımla, kendime bile itiraf edemediğim umarsızlıklarımınla daha önce de bulmaya, yakalamaya çalışmıştım. Hayatın, bir yerden, o adımlar atıldıktan, atılabildikten sonra hep bir oyun gibi yaşandığını, kimi sahnelerin kimi insanlara, tüm tedirginliklere, tüm duraksamalara karşın hep gösterilmek istendiğini, aşkların, özellikle de aşkların, tüm gizleri, gizlilikleriyle, seyircilerini, ken-

di seyircilerini durmaksızın aradıklarını ilk kez düşünüyordum sonuçta. Her aşk, o anlar için beklediği o seyircilerle anlam kazanıyordu evet, her aşkın en azından bir seyirciye ihtiyacı vardı...

Yaşadıklarına meydan okumasını bilen bir insan gibi duruyordu Tant Tilda o aynanın karşısında. Orada, o görüntüye bakarken, geçmişte bıraktığı bir Tilda'yı arıyordu belki de. Gözleri hafiften dolmuştu. Sahnenin, yaşananların dekoruna uygundu tüm ayrıntılar. Uzun, koyu kızıla boyattığı saçlarını düzeltirken, telefonda konuştuğu insana, 'Boş ver, üzülme, ilişkimiz buna değmez' demişti. Bu sözlerine karşılık olarak söylenenleriyse sessizce olumlayarak dinlemişti. Sessizce olumlayarak, gülümseyerek, başını hafiften sallayarak... 'Ben bu filmi daha önce de görmüştüm' dercesine... O anda, o dünyada değildi artık bana kalırsa. Söylenenleri çok farklı bir yerden, çok farklı bir kulakla dinliyordu sanki. Alaycı bir gülümseme yayılmıştı dudaklarına. Bende bir şeyele, herkesin, böylesi durumlarda kendine göre, farklı bir ad takmak isteyeceği bir şeylere, uzaktan, çok uzaktan baktığı duyugusunu uyandıran alaycı, ama biraz da hüznünlü bir gülümseme...

Sıcak, insana baharı geldiğini iyiden iyiye hissettiren bir öğle sonrasıydı. Tant Tilda'nın Kurtuluş'taki evine, onca çağrıya, ısrara dayanamayıp, onca ertelemekten sonra, herkesten, özellikle de Madam Roza'dan gizli olarak gittiğim, bana şimdi eski, yeteri kadar unutulmuş bir cuma gününü, bir cuma akşamının buruk sevincini, yitirilmiş birkaç sokak görüntüsüyle birlikte getiren bir öğlen sonrası... Küçük bir suç ortaklığının tadını çıkarıyordum. 'Ailenin' 'yasaklı' ya da en azından 'dışarıda' tutulmak istenen insanlarından biriyle birlikteydim bir kez daha. O buruk sevincin kaynağı, oralarda bırakılmış, aile olmanın tüm beylik alanlarının gösterilmesini gerektiren o cuma akşamlarının çağrışimleri bir yana, bu yasağın yaşanmasında, yaşanmak istenmesindeydi galiba. O günlerde altmışlarını sürüyor olmalıydı Tant Tilda. "Yazık" demişti telefonu kapatırken, "halbuki bu akşam konserde Mozart vardı. Dinleyemeyeceksin..." Yavaş yavaş, kolay kırılır, zedelenebilir ince bir şeylere dokunurcasına koymuştu ahizeyi yerine. Kısa bir süreliğine, tek bir kelime bile söylemeksizin sessizce dur-

muştı orada. O ana, o kısacık zaman dilimine neleri, hangi duyguları, eski anıları ya da korkuları sığdırmıştı? Bunu hiçbir zaman bilemeyeceğim. Aklıma bu soru için gereken yanıtları bulmamı sağlayacak birçok olasılık geldi. Ne var ki bu olasılıklar sadece benim olasılıklarımdı, benim çıkmazlarım, dahası yalnızlıklarımdı...

Mutfağa seğırtirken her zamanki güler yüzünü kazanmaya çalışıyordu. Susmayı, gerekenleri göremediğimi belirtmeyi tercih etmiştim. Bu yalana her ikimiz de bir yere kadar inanmalıydık, inanabilirdik biliyorum. Ancak sonuçta, benim dışımda gelişen, yazılan bir senaryo vardı. Orada, o anda bulunmaktan belki de bu yüzden bir rahatsızlık duymuştum. Rahatsızlığımı örtmek için başka bir yere baktığımı, başka bir yeri gördüğümü hissettirmekten başka bir çıkar yolum yoktu. Bu senaryoya alınabilirdim de alınmayabilirdim de. Beklediğimiz yerlere, beklemediğimiz zamanlarda daha önce de birkaç adım atmıştık, atmak istemiş ya da atmaya zorunlu kalmıştık nasılsa.

Kısa bir süre sonra mutfaktan seslenmişti. “Sana taze çöreklerle beyaz peynir aldım. Çayları da getiriyorum. Gördüğün gibi, konuşacaklarımız var” diyerek. Bana o anda gelen ses, hayatı doyasya yaşamaktan vazgeçemeyen bir insanın sesiydi. Bu ses bende hep yaşayacaktı, içimden hiçbir zaman gitmeyecekti. O, oyununu bir kez daha oynuyordu aslında. Başrolünü hiç kimseye kaptırmadığı, bırakmadığı bir oyundu bu. Yalanı gerçeği dönüştürmeye, hayalini bir gerçekmiş gibi yaşamaya o kadar alışmıştı ki... Aradan bunca zaman geçtikten sonra böylesi bir tavır alışın nedenli güçlendirici, hayata bağlayıcı olduğunu biraz daha iyi anlıyorum. O, bu özelliğiyle, yıllarca ayakta kalmıştı. Yıllarca, mevsimlerce... Bir başkasında, hep bir başkasında unutulmak istemiş yalnızlıklarla... Yıllarca mevsimlerce... Kendisini en son görebildiğim, görebildiğimi sandığım günlere kadar en azından. Böylesi bir oyunda ustalaşmış, hayatı, hayatını hep keşfedilmeye değer bulmuş bir insanın bazı önemli ayrıntıları kaçırmaması da doğaldı bu durumda. Beyaz peyniri çay sohbetlerimizden hiç eksik etmeyişini, beyaz peynirle taze çöreği o sohbetlerimizde yaşat-

mak için elinden geleni yapışını başka türlü nasıl açıklayabilirdim ki?.. Aklıma geldikçe buruk bir sevinç yayılıyor içime... Hayatımda yer etmiş, günün birinde birileriyle paylaşmayı umut ettiğim birçok insanla, birçok duyguyu, o çay sohbetlerinde, görünürde ya da en azından görüntüde farklı yerlere açılan o sohbetlerinde paylaşmışım. Farklı yerlere açılan çay sohbetleri... Peynirin tadı, bunları düşündüğümde çok özel bir anlam kazanıyor. Tatlarla anlam kazanan anların hikâyesini bir kez daha düşünüyorum. Kurtuluş'taki o fırından alınmış taze, sakızlı çöreğin, ilk kez onun evinde tattığım, bu yüzden de hep kendisinin, o küçük salonun, giderek yıpranan, tükenen o eşyaların bildiğim, o biberli bisküvilerin, 'başkaları' gibi sadece yılın belirli günlerinde, kendisinden her geçen gün biraz daha çok uzaklaşan o bayram günlerinde değil, çok özel duygularla taşıdığı, taşımaya çalıştığı tüm o özel bayram günlerinde pişirdiği cevizli kekin bende bıraktığı duygu birçok insanın başka yerlerde duyduğu, yaşadığı duygunun bir benzeriydi kuşkusuz. Farklı dillerin, zamanların ya da iklimlerin bizleri buluşturduğu, tüm yollarımıza, çabalarımıza karşın çıkardığı ortak yerler, duraklar, soluklanma alanları yok muydu?.. Ancak burada, içimdeki zamanda vardığım yer açısından asıl önemsenmesi gereken, çağrışımlarımla ulaştığım, kaçınılmaz bir şekilde yeniden doğurduğum, hüznünü bana farklı mevsimlerimde farklı biçimlerde okutan o eski metinden çok, bir kadının dünyası için anımsadığım o duruşun getirdikleriydi sanırım. Bu küçük tatlar, küçük, ama gerçek armağanlar anlamındaydı. Mutfağa, hayatının hiçbir döneminde uzun süre için girmemişti çünkü Tant Tilda. Hayatının bana gelebilen, bende çok gizli bir yer için, bambaşka bir kadını yaşatan o dönemlerinin hiçbirinde... Değerini biraz geç anladığı, tüm acılarına, gerçekleştiremeyen hayallerine karşın, saklamadan edemediği o günlerinde bile... Onun için yemek, hep 'dışarıda', evleri aşan dünyalarda güzelliğini kazanmıştı. 'Evinin kadını' olmaya yanaşmamıştı, yanaşmak istememişti o bir başka deyişle. Kadın olmak, o ev kokularını yaşamaktan ve yaşatmaktan çok, bir erkekle, gerçek bir sevgiliyle, yeni, kendinin, sadece kendinin bilinmek istenen bir hayatı başarmak değil

miydi zaten? O perdedeki insanlar onu böylesi bir hayata, o gençlik günlerinden başlayarak çağırmamış mıydı? Hayalin gerçeğe karıştığı bir yer vardı. Sınırlarını, kim bilir, belki de hiç kimsenin çizemediği, çizmek istemediği bir yer... O, bütün bunlar düşünüldüğünde, birkaç küçük hayalin, eğer deyiş yerindeyse, gönüllü tutsağıydı, hayallerin o ıslıklı dünyasına doğru, birçok hikâyede, romanda, şarkıda, filmde olduğu gibi, tüm imkânsızlıkları unutarak yürümeyi seçmiş, bizi birkaç cümlede en azından birkaç sözcükle, birkaç bakışla çok farklı bir yere götürebilmiş kahramanlarındandı. Yaptığı o bisküvilerle o kek işte bu yüzden çok değerliydi benim için. Bu özel 'mutfak zamanı'nda neler gelirdi ama aklına, hangi çağrışımlarla hangi günlere, gecelere doğru sessiz sedasız yol alırdı, hangi hayalleri bir kez daha olası bir yarına, bir başka hayale taşımayı göze alırdı? Bunları bilmem de mümkün değil elbet. Bildiğim, 'tüm ipuçlarının' o sohbetlerde verilmiş olduğu ya da olabileceği. Hatırlamak, olabildiğince hatırlamak, o parçaları bu hikâyeye taşımak, hiç kuşku yok ki bir kez daha bana kalıyor. Bunun için biraz zamana ihtiyacım var galiba. O aynalarda, yeni görünenlerle karşı karşıya kalmamı sağlayacak, hakkı verilmiş, gerektiğince yaşanmış, bedeli ödenmiş bir zamana... Başka yüzleriyle de yazılmak, yaşanmak istenecek hikâyeler için...

Ancak şimdi düşünüyorum da, tüm konuşulanlar, özel bir zaman adına çoğaltılanlar bir yana, o sohbetleri bende unutulmaz kılan, çaydaki o farklı tattı da galiba biraz. Limonlu, açık çayı sanırım bir tek onunla birlikte, onun evinde sevmiştim. Yalnızca bazı anlarda gerçek anlamda yaşanabilen, daha da önemlisi, yalnızca o anların olan, o anlarda kalan, yaşayan tatlar, kokular vardı ya... Ancak yıllar sonra keşfedilebilen, bir yerlere konabilen o küçük mutluluk zamanlarından biri miydi bu? Neden olmasın?.. Tanıdık, bana çok uzaktan gelen bir şarkı mırıldanmıştı sonra mutfakta çaylarımızı hazırlarken, o anda çıkaramadığım, kendisine o eski filmlerden, filmlerinden kalmış gibi görünen bir şarkı... Kısa bir süre sonra da, elinde tepsi, salına salına, sahneye çıkarcasına gelmişti. Yüzünde buruk bir gülümseme vardı. Bizi, kendimize ve birbiri-

mize biraz daha fazla yaklaştıran bir gülümseme... Bazı ayrıntılar, gün ışığında, güneşin dokunuşuyla, biraz daha iyi fark ediliyordu. Lacivert mor karışımı, uzun, kadife bir elbiseydi üstündeki. Kızıla boyadığı saçlarını özenle toplamıştı. Koyu kırmızı ojeli tırnakları, cinselliğini yaşatmak isteyen, içindeki dirimi yitirmemiş bir kadının gibi bakımlıydı. Karşıma oturmuştu. Küçük, yüksekçe bir sehpa vardı aramızda. Pencerenin kenarındaydık. Dışarıdan, sokakta top oynayan çocukların sesleri geliyordu. Simitçinin, yoğurtçunun, komşusuna seslenen bir kadının sesi de gelecekti sonra. Bir köpek havlayacaktı, bir başka çocuk, bisikletinin çingırağını ısrarla öttürecekti. Akıp giden, hep akıp gitmiş bir şeyler vardı, her şey yolundaydı, kendi yolundaydı bir diğerk deyişle. Yaşanmış bir pencerenin kenarındaydık. Zamanla ya da zamanı geldiğinde değışecek, hayatımızda yer etmiş, başka hayatlara, tarihlere, olasılıklara açıldığına inandığımız ya da inanmak istediğimiz tüm pencerelerde olduğu gibi, zamanla, daha doğrusu zamanı geldiğinde, farklı insanlar için, farklı anları, duyguları yaşatacak bir pencerenin kenarında... Tepsie bakmış, “Bu akşam konsere gidecektik. Programda Konçerto Numero 21 vardı. Mozart’ın...” demişti. “Aptal adam! Kızı bırakmıyormuş. Bu yaşta hayatını tehlikeye atıyormuş. Millet bir sürü dedikodu çıkarırmış. Karısının hatırasına saygı duymuyor muymuş?.. Onu, böyle devam ederse, bir huzurevine kapatacaklarmış. Aptal adam! Aptal adam!” diye devam etmişti sonra. Tanıklığını yaptığım ya da yapmak zorunda kaldığım telefon konuşmasının küçük bir özetiydi bu sanki. Onun, hem yaşadığı günler, hem de hoş bir beraberliği paylaştığı o adam için, kendisine, yalnızca kendisine sakladıkları da olmuştu mutlaka. O adam, onun hayatından geçen sayısız adamdan biriydi. Yerine, kendisine uygun bulunduğu yere dönerken beraberinde, o ilişkiden kopardığı bir küçük umudu götürmüştü. O adam, daha önce ‘gördüğü’, ama hep unutmaya çalıştığı adamlardan biriydi onun için. Farklı zamanlarda, farklı insanlarla, farklı şekillerde adlandırılacak bir şeyler başkalarından esirgenmeliydi, esirgenebilmeliydi yine de. Ayakta kalmak için göze aldığımız savaşım, biraz da dokunulmamış alanlarımızı sonuna kadar korumamızı, kimilerinin bakışlarından uzak

tutmamızı gerektirmiyor muydu? O ilişki, biraz da bu yüzden orada, o akşamda kalacaktı belki. Bu ayrılığın hikâyesine bir daha dönmeyecektik. Adını hiçbir zaman öğrenemediğim, bir çay saatinde, bir kaç cümlede 'öldürülen' ya da öldürülmüş gibi yapılan o adamla yaşananların bir sonun başlangıcı olduğunuydu yıllar sonra öğrenecektim. Bizi, o uzun tarihimizde birbirimize yaklaştıran, zamanında göremediklerimizle, kaçınılmaz pişmanlıklarımızdı galiba biraz. Böylesi anlarda içimizde gizlediğimiz insana biraz daha çok yaklaşıyorduk belki. Bizi, karanlığımıza, adını koyamadığımız bir eksiklik çağırıyordu bir diğer deyişle. Bu adımları atarken kaçırdığımız, çoğu kez ayırdına varmaksızın kaçırdığımız duygu, hangi duyguydu ama?..

Çayları o eski Çin takımında getirmişti. Bu takımın, hikâyesi olan her eşya, her nesne gibi, bir yerlerinde taşıdığı, sadece kimi insanların duyabileceği sesleri vardı. Bu sesler, kendisini belki de birçok kez Asmalımescit'teki o küçük daireye götürmüştü. O dairede, herkese anlatamadığı, çok geç gördüğü bir insanla yaşamıştı. Dışarıdan bakanlar için yanlış yüzlerde, yanlış sokaklarda tüketilmiş, yanlış bir evlilikte orada bıraktığı. O eşiği geçebilenler içinse, kendinde, bir eksikliği sabırla büyüterek çoğaltmak vardı. O Çin takımı da yavaş yavaş eksilmişti. Yavaş yavaş, her yeni yerde biraz daha fazla kırılarak... Tıpkı kendisi gibi, kendisi gibi yaşamaktan başka türlüünü yapamayanlar gibi... Her kırılma, her eksilme, birilerine, aynanın bir yerlerinde bırakılan o görüntülere biraz daha fazla bağlanmanın kapısını açmıştı ama sanki. İhaneti en çok hangi resimde yaşamıştınız?.. Size yalnızlığınızı, terk edilmişliğinizi, anlatmak isteyip de anlatamadıklarınızı en çok hangi şekil, tüm yaşadıklarınıza karşın kopamadığınız, hayatınızdan atmadığınız hangi nesne hatırlatmıştı?.. Bunları bildiğimin, en azından hissettiğimin o da farkındaydı. Aynı hatıraya başka yerlerden bakmıştık. Aynı yere başka yollardan, başka duygularla gelmiştik. Aradaki fark, bendeki hikâyenin hayallerle, ondaki hikâyeninse yalanlarla beslenmesindeydi. Bir yerleri, bir şeyleri çok derinlerinde, sessiz sedasız barındıran bu fincanların gerçek hikâyesini bir türlü tam anlamıyla öğrenemeyişimin nedenini burada araya-

bilir miydim? Bu takımdan her söz edişinde bana yeni bir hikâye getirmişti Tant Tilda. Başkalarının, kendisini oncasına yalnız bırakanların 'deli saçması' dedikleri türden hikâyelerdi bunlar, onun hikâyeleriydi... Onun gerçeği olan hikâyeler. 'İnandırıcılığın' uzağında kalsalar da... Bu hikâyelerde yalnızca eski bir evliliğin yitirilmiş sıcaklığı yoktu. Asmalımescit'teki o daireye birçok dünya sığdırılmak istenmişti. Bu dünyaların birinde Amerikan Konsolosluğu'nda görevliymiş gibi görünen yüksek rütbeli bir gizli ajan, bir başkasında Beyrutlu bir tüccar, bir başkasındaysa bir Osmanlı paşasının oğlu vardı. Bu Çin takımını o dünyalarda kendisine armağan edenler onlardı. Onların tümü birer centilmendi, birkaç dil biliyor, yemekten, giyinmekten, içkiden, dans etmekten, kısacası yaşamaktan çok iyi anlıyorlardı. Onlar onun erkekleriydi. Bir yerlerde bıraktığı, bırakmak zorunda kaldığı, bıraktıktan sonra da bir daha kavuşamadığı erkekleri... Bir erkte centilmenlik, nezaket daha da önemlisi yaşama zenginliği öylesine vazgeçilemeye siydi ki onun için... Bu 'sevgililerin' hiçbiri geçmemişti çok büyük bir olasılıkla hayatından. Onlar için anlattıklarını belki de hiç yaşamamıştı. Onlar, hayalleri ve hasretleriyle hep birlikte, yaşatılması, sonuna kadar korunması gereken bir dünyanın insanlarıydılar, o hikâyeler, tıpkı o şarkılar gibi, o dünya için yazılmış birer yalandı belki de yalnızca. Hayatı daha kolay taşınabilir, buruk bir sevinçle de olsa, biraz da fazla anlatılabilir, anlatılmak istenebilir kılan bir yalan... Başkaları orada yaşananların ayırına varmasa, varamasa da... Tüm bu oyunlar, insana, renkli, birçok yere enikonu uzak bir hayal dünyasının ipuçlarını da veriyordu. Tant Tilda'yı ailesinden, yanında olması gerekenlerden, başkaları bildiklerinden her geçen gün biraz daha çok koparan, farklı 'zamanlar'la, görüntülerle konuşmalarla zenginleşen, sınırlarını, derinliğiyle, içinden çıkılmazlığıyla yavaş yavaş çizen bir hayal dünyasıydı bu. Ona o sinemaları, o filmleri, o konserleri tutku derecesinde sevdiren de bu hayal dünyasının çekiciliği idi, çağrısıydı galiba. Onun asıl yaşadığı, yaşadığına, yaşadıklarının güzel olduğuna inandığı yerdi orası.

O gün, ikimiz de o yerin sınırında kalmak istemiştik. Karşıma

oturduktan kısa bir süre sonra, o işveli gülümsemesinden bir kez daha güç almaya çalışarak, ama biraz da kızmış gibi görünerek, önemli bir yanışıma dikkatimi çekmek istercesine, “Servisi yapmayacak mısın? Ne biçim kavalyesin sen!” diye çıkışmıştı. Bu küçük uyarının ya da serzenişin ardında yatan gerçeği biliyordum. Törenin, törenimizin bu aşamasında bir yardıma gereksinimi vardı artık. Elleri titriyor, giderek denetiminden çıkıyor, hayatını kolaylaştıracak nesneleri tutması her geçen gün biraz daha zorlaşıyordu. Farklı doktorlar, o günlerde, öğrenebildiğim kadarıyla, hastalığa farklı tanımlar koymuşlar, ama tedavide pek başarılı olmamışlardı. Herkes bambaşka bir yoldan gitmişti, gitmeyi denemişti. Bir çözüm var mıydı ama gerçekten, o günlerin olanaklarıyla ulaşılması gereken yere ulaşmak mümkün müydü? Bu sorunun da yanıtsız kaldığı, üstüne üstlük, başka sorularla, umarsızlıklarla, adı konamayan korkularla beslendiği bir zamanı yaşamıştık. Bir keresinde, hiç istemediğim halde tanık olmuştum. Hastalığını tedavi ettirmeye çalıştığı o günlerde, kendisine, tüm uzaklıklara karşın hep yakın olmaya çalışmış ablasına, “No sea ke esto pagando por mis pekados Roza?” (Günahlarımın bedelini mi ödüyorum yoksa Roza?) diye sormuştu. Önce susmuştu Madam Roza, kısa bir süreliğine o sessizliği duymayı seçmişti. Gösterilen, gösterilebilen günlere ısrarla kapalı tutulmak istenmiş bir pencere beklenmedik bir zamanda aralanmıştı. Bir cuma sabahıydı. Ev bir kez daha bir cumartesi törenine hazırlanıyordu. O akşam için yemekte sarı erikli ‘ğaya’, ‘başkalarının’ bildiği adıyla gelincik balığı vardı. Alışveriş her zamanki gibi, evin ‘bey’i ya da oradaki dilde hayat bulduğu şekliyle ‘balabay’ı tarafından yapılmıştı. Kocas, Eminönü Çarşısı’ndaki o ‘meşhur’ İzmirli balıkçının ‘hatırlı’ müşterilerindendi. Onun balıkları her zaman ‘gününde’ ayrılmış olurdu. Her zaman gününde, kuralların, koşulların gerektirdiğince... Sekiz tanesi yaklaşık bir kilo gelecek şekilde... Böylesi bir giriş yemeğinden sonra haşlanmış etle beğendi yenebilirdi. Hazır pathcan közlemişken, biraz ‘borekitas’ da yapabiliirdi. Ailedeki, daha da doğrusu, o eve adımını atan herkesi unutulamayacak bir cumartesi kahvaltısı tadında birçok kez buluştur-

muştı hamuru kolay kolay tutturulamayacak, öteki komşuların da pek lezzetli bulduğu bu 'börekler'. Bu sessizlik, hayat adına, beraberlikler adına tüm adımların doğru atıldığı, doğru atılıyor-
muş gibi görülmek istendiği bir zamanda duyulmak istenmişti bir başka deyişle. Hüzün her ikisi için de bu anda başlıyordu aslında. Kız kardeşlerden biri kendi yalanında, öteki tüm yaşananlara, kırgınlıklara karşın bulunmak istediği yerin dışındaydı. Günah neydi bu durumda, kimin dünyasındı? Onlar, o küçük dünyala-
rında, başkalarının, başka coğrafyalarda, başka hikâyeler için, başka sözcüklerle sorduğu, sormadan edemediği bu soruları duy-
mamışlardı hiç kuşku yok ki. Bazı kapılar farklı yerlerden de ol-
sa, aynı sorulara, birbirini çağrıştıran duygulara açılabilirdi yine de. Buna kimileri kader, kimileri tutsaklık, kimileri çıkmaz, kimileri küçük, basit bir oyun diyebilirdi. İçindeki korkudan, ayırdına varmaksızın doğurduğu kâbuslarından kolay kolay ka-
çamıyordu, kaçamamayı da yaşamak zorunda kalıyordu sonuçta insan. Madam Roza'nın suskunluğu, biraz düşünmeye, biraz da düşündürtmeye yönelikti tüm bunlar göz önünde bulunduruldu-
ğunda. Sessizliğin konuşmada yol açtığı boşluk, çok sesli anlara, anılara açılıyordu. O pencerelerden biri de bu anılarda, bu anıla-
rın karanlığında gizli gibiydi. Tant Tilda'nın bu sorusuyla bir piş-
manlıktan bir kez daha kaçmaya çalıştığını hissettim. Orada bir başka ölüm saklanıyordu sanki. Bir başka ölüm ya da hiçbir ya-
bancıya anlatılamayacak gizli, sessiz, eski bir cinayet. Madam Roza, suskunluğuyla, kız kardeşini bu çok uzaklarda kalmış acı-
nın yolunda bir kez daha tek başına bırakmak istemiş olabilirdi. O, o anlarda, hiçbir zaman ayrılmadığı, ayrılamayacağı evi için yaşadığı o yemek pişirme zamanındaydı. Bu kader onun kaderi değildi yalnızca. Orayı, dışarıdan da olsa görebilen birçok kadın, onda kendisinden birkaç parça bulabilirdi. Oyunlar bunun için oynanmıştı, hikâyeler bunun için çoğalmıştı, çoğaltılmıştı. Başka yerlere gidenlere ya da sürüklenenlere gelince... O evlerin sıcak-
lığı, tüm yanlışlarına karşın ya da tüm yanlışlarıyla birlikte, bi-
raz da bu seyircilikten kaynaklanmıyor muydu?.. Önce susmuş, sonra da, "De ti para ti te keates estos penseryoz. Zavali de mi

madre, ya se merikiyava munço por ti. Se espantava ke vaz a paseser a la Tia Fortüne. Kon esta ansiya se fue” (Sorunlarını kendin yarattın. Zavallı annem, senin için ne kadar da üzüldü. Fortüne Teyze’ye benzemenden korkardı. Ölümüne bu dertle gitti.) demişti. Mösyö Jak’ın eve henüz gelmediği zamanların birinde yapılmış bir konuşmaydı bu. Tant Tilda’dan bir türlü hoşlanamamıştı, hep uzak kalmaya çalışmıştı benim bildiğim Mösyö Jak, onda hep bir ‘şeytan’ın gizlendiğine, hayat bulduğuna inanmıştı. Tanıştıkları, bir arada, ‘yeni aileleri’ için yaşamaya çalıştıkları o ilk zamanlar için de geçerli miydi bu duygular? Kim bilir... Yeterince anlatılamayan bakışlar ya da zorunluluklar, o akışta öylesine çok duyguyu değiştirebiliyor, o kadar çok umudu yavaş yavaş, sessiz sedasız yıpratıyordu ki. Ben şimdi sadece, onların, o günlerde, görebildiğim günlerinde, böylesi bir gönüllü uzaklığı seçtiklerini hatırlıyorum. Doğrularına gereğinden fazla inanan, hayallerinin tutsağı olan, bu yüzden de bazı gerçekleri göremeyen, anlamayı gereksinmeyen iki insanın çekişmesinden söz edilebilirdi. Sonuçta Mösyö Jak, günün birinde Madam Roza’ya, Tant Tilda’nın eve, yalnızca dışarıda bulunduğu zamanlarda gelebileceğini söylemiş. Bu çekişmede, çok derinlerde saklanan, hiç kimsenin irdelemeye, sorgulamaya, dolayısıyla da ortaya çıkarmaya cesaret edemeyeceği bir ‘başka’ neden de var mıydı? Belki. Ancak böylesi bir nedenin deşilebileceği bir yer değildi orası. Onca ‘mesele’, yaşanan arasında kaynayıp giden, bir yerlerde kaybolan o duygulardan biriydi bu belki de, kim bilir... O insanlardan, o odalarda, çekmecelerde gizlenmiş olabilecekler hakkında, daha fazlasını istemeye, biraz da bu yüzden hakkım yoktu. O kapılar, biraz da benim kapılarımdı, biraz da bu yüzden hep kapalı kalmalıydı. Birazda bu yüzden... Hayallerimle gördüklerimi daha çok yaşatmam, yaşatabilmem için... O konuşmada beni asıl hikâyeye çağıran Fortüne adındaki ‘o teyze’ydi zaten. Tant Tilda’ya, annesinin gözünde bu kadar yakın duran bu kadın, nerelerde, ne zaman, kimlerle yaşamıştı?.. ‘Yaşatın’ sınırları nasıl, nerelerden sonra çizilmişti?.. O korkunun kaynağında hangi uçurum vardı... Madam Roza, sorularım karşısında, konuyu geçiştirmeyi, deyiş yerindey-

se bu aile sırrını pek fazla deşmemeyi seçmişti. Mösyö Jak'ın, bir yerlerde bırakılmış, yitirilmiş ya da unutulmaya çalışılmış bu kadın, bu 'akraba' hakkında bildikleriyse, ne gizleyeyim, bana biraz da hayallerle, yorumlarla beslenmiş gibi gelmişti. O eve, o hayat adına 'gelenlere' bakılacak olursa, Büyükada'nın sokaklarında, eski püskü, yırtık pırtık giysilerle, zaman zaman bir şeylere kızmış, kırılmış bir kadın kılığında, kendi kendine konuşarak, zaman zaman da, hiç kimsenin ayırdrına varamadığı bir güzelliği gördüğünü anlatmak istercesine, sevinç içinde, yavaş yavaş şarkı söyleyerek dolaşmış 'Tia (teyze) Fortüne'. Saçlarını hep kısa kestirmiş. Kısa, çok kısa, olabildiğince, dahası olması gerektiğince kısa. Bu, onun bir yerden sonra 'kuaför ritüeli'ne dönüşmüş. Kendisine bu konuda yardım eden, çocukluğunu bir yetiştirme yurdunda geçirmiş, annesini babasını hiçbir zaman tanımamış, en büyük zevki balık tutup kedilere vermek olan, on üç-on dört yaşlarında, İskenderunlu bir berber çırağı varmış galiba. 'Çocuk', çağrıldığı zamanlarda onun, 'Ada'nın arka taraflarında' bir yerlerde bulunan, o gözlerden uzak, yıkık dökük, hiç kimsenin anlam veremediği garip eşyalarla dolu evine gelir, makineyle saçlarını kesermiş. Sonra da... Bu konuda 'muhtelif rivayetler' varmış. Bir rivayete göre, yalnızca ziyaretçisinin geldiği günlerde yemeğine özen gösterirmiş Tia Fortüne. Bu zamanlarda o evden alışılmadık, ama herkesin iştahını kabartan kokular gelirmiş. Bir rivayete göre de, saçlarının kesilmesi bittikten sonra, 'çocuğun' pantolonunu yavaş yavaş açar, penisini okşar, ağzına alır, sonra da kalçalarından içeri soktururmuş. Kim anlatmıştı bunları, kim, kimden nasıl öğrenmişti? Bu sorunun yanıtı yoktu, bu soruya yanıt vermeye hiç kimse gereksinim duymamıştı. Bilinen, bunların oralarda yaşandığıydı, oralar için yaşatıldığıydı. Oralarda yıllarca kalmıştı, daha doğru bir deyişle de bırakılmıştı, ailenin unuttuğu ya da unutmaya çalıştığı bu garip teyze. Yaz aylarında, mevsimlik konukların geldiği günlerde evine kapanır, daha çok kış aylarında, o soğuk ve yalnız sokaklarda dolaşmayı yeğlemiş. Bu tercihin nedenlerini anlamakta zorlanmamıştım. Neden gitmişti ama oralara Tia Fortüne, neden 'orası' ya da 'o ada', Büyükada ol-

muştı? ‘Gitmek’ onun tercihi miydi gerçekten? Gitmiş miydi bir başka deyişle, tüm direnmelerine karşın gönderilmiş mi? Sokaklarda öyle dolaşmadan, başka dünyaları yaşamadan önce nerelerdeymiş, hangi hayatlarınmış, hangi umutlarla sevdiklerine, gerçekten sevdiklerine bağlanmış? Onun da tüm benliğiyle inandığı, inanabildiği gündeğumları olmuş muydu? Onun da özenle yetiştirdiği, küçük bir pencere kenarını daha yaşanır kılmak için, büyütmeye, konuşmaya çalıştığı saksılar, çiçekler var mıydı? Bu soruların yanıtları da bana kırık dökük anılarla, hikâyelerini bekleyen görüntülerle geldi. Öğrenebildiklerim sadece, akşamları ve hafta sonlarında, işinden arta kalan vakitlerinde ‘El Tiyempo’ gazetesine yazılar yazan, bu yüzden de hep bir gazetecilik, gerçek bir gazetecilik hayalinin peşinde koşan, mesleğinde hiçbir zaman dilediğince sivrilememiş avukat kocasının, günün birinde, ‘meslektaş’ bir başka kadınla yaşamak için, hemen hemen hiçbir açıklama yapmaksızın çekip gittiği, bu da yetmezmiş gibi, bu ayrılık, bu terk edilme duygusunun, kendisine bir süre sonra, ‘Askere gideceğim’ diyerek evden çıkan, ama bilinmeyen, bir türlü öğrenilemeyen nedenler yüzünden Havana’ya giden oğlu tarafından tattırıldığı, en önemlisi, bu iki insanın, insanının, gittiten sonra bir daha dönmediği, üstüne üstlük izlerini bütünüyle kaybettirdikleri oldu. Bir söylentiye göre, babasının gidişinden sonra, anesine bir ömür boyu bağlılık sözü veren, çevresine zaman zaman çok neşeli, zaman zaman çok içine kapalı, kederli bir insan gibi görünen bu oğul, gerçekten askere gitmiş ama orada yaşadıkları ya da daha önce yaşadıklarının uzantısı, kendisini apar topar Havana’ya gitmeye mecbur etmiş. Apar topar, hiç kimseye, en yakınlarına bile haber verememeksizin.. Tıpkı, insanı o hayallere, o uzak hayatlara çağıran o serüven romanlarında olduğu gibi... Herkes kendi masalını yaşamış sonra. Kendi masalını ya da anlatamadığı serüvenini, birileri için hep kaybedilmiş, ‘gösterilmemiş’ bildiği hikâyesini... Yılların akışında, Fortüne’nin, Kadıköy’deki o küçük evinde yaşadığı, bazı eşyalarını bahçesinde henüz yakmadığı günlerde, çevresindekilere, oğlu ve kocasıyla ilgili bilgileri almak için, radyodaki ‘ajans haberleri’ni sürekli dinledi-

ğini, bu haberler aracılığıyla şifreli mesajlar aldığını, gerekli buluşmalar için 'ada'ya gitmesi gerektiğini, vaktin daraldığını, yatak odasından görünen o büyük erik ağacının kendisine her gece biraz daha çok yaklaştığını, ölümle tehdit ettiğini söylediği duyulmuş. Bu masalın getirdiklerine göre kocası Selanik'e önemli 'devlet meseleleri' için gitmiş, oğluysa Havana'da, zümrüt işine girerek çok zengin olmuştu... Bana gelen bu hikâyenin ne kadarı doğru, ne kadarı uydurmaydı? Bunu hiçbir zaman bilemeyeceğim. Başkalarına, böylesi kuşkular, inandırıcı olamama kaygıları nedeniyle anlatıp anlatmamakta duraksadığım, gerçek yerlerini bulamadığım daha birçok hikâyedeki gibi, hiçbir zaman... Ancak, öyle ya da böyle, anlaşıldığı kadarıyla Fortüne, oğlunu en son, asker tıraşını yapmış haliyle, evden, biraz da korkuyla çıkarken görmüştü. Onun, saçlarını yıllar boyunca asker gibi kestirmesinde, bu terk edilmeye birlikte gelen hasretin ama aynı zamanda da isyanın izlerini aramak gerekiyor muydu? Belki. Bazı 'mesajların' çok özel yollardan verildiği daha önce de görülmüştü. Bunu bana söyleten, yalnızca bu görüntü değil, Mösyö Jak'ın anlattıkları arasında, üzerinde pek fazla durmaksızın, şöyle bir değindiği bir başka ayrıntı. O kış günlerinde, 'ada'sının sokaklarında, eski bir kürk mantoyla dolaşmış Fortüne. Ancak bu mantoyu hep tersinden giyermiş. Kürkü içeri, astarı dışarı gelecek bir biçimde. Neden? Birilerine hayat adına yaptığı tercihi ya da itildiği, unutulduğu yeri kendince anlatabilmek için mi? Bu soruya farklı yanıtlar verebileceğimi biliyorum. Ancak, öncelikle kendim için, başka sorular için bulabileceğim yanıtlar ne olursa olsun, burada, işte tam da burada, çok önemli bir hikâye gizleniyormuş gibi geliyor bana. Bir yerlerde, birileri için, görmeyi bilenlerle, anlamayı isteyecekler için, giderayak bir şeyler bırakılmıştı, bırakılmak istenmişti sanki. Bir çağrı söz konusu sanki burada, bizi gerçek hikâyeye yavaş yavaş götürebilecek bir çağrı... Bir aileden, kurtulamadığı bir aileden mi gelmişti, o günleri yaşayan herkesin 'talihsiz', sadece 'talihsiz' bildiği, bilmek istediği bu kadına o hastalık? Kocası, sonra da oğlu tarafından 'deli'liği yüzünden mi terk edilmişti, terk edildikten sonra mı delirmişti? Bu soruyu, anlaya-

bildiğim kadarıyla o günlerde, oralarda herkes yanıtsız bıraktı, bırakmayı tercih etti. Hiç kimse, benim bildiğim hiç kimse, o adımları atarken, o dünyada yerini almak için savaşımını verirken, bu sınırı anlayabilecek, geçebilecek bir yerde değildi çünkü. Bir başkası bir kez daha bir yerlerde ‘kurban’ edilmişti. Bir kez daha, acımasızca... Üstüne üstlük, başkalarını bilen, hep yaşamak zorunda kalan insanlar tarafından. Yaşamak için, kimi iktidarlarla, o değerlere uyum sağlayanların kurduğu iktidarlarla özdeşleşmek, dahası suç ortaklığı yapmak gerekiyordu galiba... Fortüne, günün birinde bir sahilde, balıkçılar tarafından ölü olarak, aradan uzunca bir süre geçtikten sonra, gözleri fareler tarafından oyulmuş bir halde bulunmuş. Bir kayalıktan kendisini atarak intihar etmiş de olabilirmiş, birileri tarafından öldürülmüş de. Madam Rozaların annesine, ailenin sırrını bilen tek insan olan, eline geçen her fırsatta hayatı süresince Büyükada’dan ayrılmadığını söyleyen Madam Evdoksiya haber vermiş...

Tant Tilda, teyzesi hakkında hiçbir şey söylememişti. Anlatmamıştı. Ama bu görüntüler onun anlatamadığı, hep kaçmak istediği o karanlığında iyiden iyiye yer etmiş gibiydi. O adımların sesini bugün çok daha iyi duyuyorum. ‘Hastalık’, onda yavaş yavaş, sinsice ilerlemişti. Ellerin, tüm çabalarına karşın gizleyemediği titremelerini, bir tehlikenin habercisi olarak görmesi bu yüzden kaçınılmazdı. Ne var ki kaçış yollarını, kısa bir süreliğine, sık sık doğrulabilecek, farklı anlamlarla güzelleştirilebilecek zamanlar için bulmak da mümkündü, hayat adına yapılan o tercihler düşünüldüğünde. Kaçış yolları ya da o eski hayal dünyasından geriye kalanların, tüm yaşananlara karşın tüketilemeyen, tüketilmek istenmeyen farklılığı... Bazı gizli etkiler, bazı ayrıntıları, zamanın akışında, bambaşka bir biçimde hatırlatsa da... ‘Çay servisini’, ‘kavalyelik’ rolünü üstlendiğim o anların birinde, Rita Hayworth’u bilip bilmediğimi bana belki de bu yüzden sormuştu. “Orson Welles’in ‘Şangaylı Kadın’ı” demiştim. “Bir de... Gilda...” demişti. “Unutmadığım Gilda ve eldivenlerini çıkarırken söylediği şarkı... Yaşamak buydu, yaşamak buydu, biliyor musun?..”

Yaşamak buydu... Öyle çok pişmanlığı, umarsızlığı, ayrılığı an-

latıyordu ki, dile getirmek istiyordu ki aslında bu sözcükler... Yaşamak buydu... “Dur bakayım, hangi sinemaydı?.. Saray mı, Melek mi?.. Melek’ti galiba, evet... Melek... Jozi, Mösyö Saltiel’den, babasının dükkânına elbise diktirmeye geldiği günlerden söz etmişti. Sinemanın eski sahibiydi Mösyö Saltiel... Sinemanın eski sahibi... Jozi’nin konuştuğu, neşesini bulduğu ender akşamlardan... Dans etmeye gitmiştik o akşam... Sinemanın ‘Skating Palace’ olduğu günleri hatırlamıştık... Filmin şarkısını hiçbir zaman unutamayacaktım. Hiçbir zaman... ‘Put the blame on me’... Jozi’nin yüzü bembeyazdı. Hastalığını biliyordu. Birkaç gün sonra da bana söyledi. Bir daha sinemaya gidemedik...” Herkes kendi görüntüsünü, hayatını anlamlandıran görüntülerini, zamanın akışında kendine göre şekillendirerek, bir yere oturtarak, yerleştirerek yaşıyordu. Birbirinin içine giren görüntülerin hikâyesini belki en çok böylesi kaçış anlarında, yalnızlığınıza istesenez de istemeseniz de döndüğünüz gecelerde hatırlıyordunuz. Hikâyeler sizi bırakmıyordu, gizli odalar sizi bırakmıyordu. O kapıları, aradan yıllar geçtikten sonra, o anlarla o insanlar için bir kez daha açmaya cesaret edebilir miydiniz?.. O bakışlarla o dokunuşları, başka bakışlarla başka dokunuşlar yaşasanız da, dilediğinizce terk edebilir miydiniz? Herkes görüntülerini kendine göre yaşıtıyordu, yaşatmaya çalışıyordu, evet. Herkes kendine göre, sınırlarının, anılarının elverdiğince... Bazı hikâyelerde, bazı hikâyeler için, tüm yitirilenlere karşın, bir parçanızı saklamayı hep istemiştiniz ya... O görüntülerin bizdeki sınırlarını belirleyen, birileri için çizmemizi sağlayan sözcükler için de geçerli değil miydi bu durum? Sözcüklerimizi de o zamanda, kendi sınırlarımızda anlamlandırmaya, unutmaya çalıştığımız, ama içimizde hep kalacağını bildiğimiz ‘o insan’la, biraz da gizli bir anlaşmaya girerek korumaya çalışmamış mıydık?.. O eski kaygıyı bir kez daha yaşıyorum bunları düşündüğümde: Ancak çok farklı bir coğrafyada yaşayabilen bir Fransızcayla yaptığımız bu konuşmalardan, kendisini yavaş yavaş yazdırtan bir hikâyeye aktarmaya çalıştığım sözcüklerin ne kadarı bizim gerçek sözcüklerimiz?.. Bu sözcüklerin hangisi, nerede, kimin için hayat buluyor? Bu sözcüklerin hangisi, nerede, kimde, kimin için yeniden

yazılıyor, yazılmak isteniyor?.. Arada sırada Tant Tilda'nın küçük monologlarına dönuşen sohbetlerimiz, bir zamanlar oradaydı, şimdi burada. Sözcüklerin ne kadarı orada kaldı, ne kadarı burada doğdu? Böylesi sorular zaman içinde beni farklı bir hikâyeye götürebilir, bende bu hikâyenin farklı bir biçimde yazılmasını sağlayabilir, biliyorum. Ancak bu aşamada, o sözcüklerin içimde çizdiği dünyaya inanmak zorundayım sanki biraz da. Bazı görüntülerin yeni anlamlarına ulaştığımız zamanlar da vardı. O akşamı hatırlıyorum. Bir şarkıdan, bir yerlerde bırakılmış bir hayata geçmiştik. Filmimizi, kendi filmimizi yazıyorduk o an. Sinemamızdaydık. O gölgeler bizim gölgelerimiz, o sesler, bizim seslerimizdi. Tant Tilda'nın, beni o hüzne çağırın birçok hikâyesi vardı o konuşmada. Sinemaları, unutmadığı filmleri oradaydı, bir zamanlar evli olduğu adam, küçük bir kızken paten kaydığı yer, kırgınlıkları, pişmanlıkları, gerçekleştiremediği onca küçük hayali oradaydı... "Sinemaya bir daha gidemedik, evet... O akşam sondu. Başlangıçlar da pek farklı değildi zaten. Oralara hiçbir zaman dilediğim gibi gidememiştik. Ben bir 'son'u hep beklemiştim galiba. İçimizde hep birer 'son' vardı sanki. Farklı 'son'lar, farklı korkular... O filmlerin hepsini görmüştük, hiçbirini kaçırmamıştık oysa. Ama dediğim gibi, oralara hiçbir zaman dilediğim gibi gidememiştik. Ben filmin başlamasından yarım saat önce sinemada olalım, tanıdıklarımızla buluşalım, birbirimizi yaşadıklarımızdan haberdar edelim, birbirimize yeni kıyafetlerimizle görünelim derdim. Sinema buydu... Sinema bu olmalıydı... Ama Jozi hep kaçırdı insanlardan, hep kaçırdı... Melek ve Rita Hayworth... *Melekler Kanatlıdır* da orada mı oynamıştı?.. Karıştırıyor muyum yoksa?.. Melek değil de Glorya mıydı?.. Yok, yok, o daha eskidendi..." Artık unutma, bazı görüntüleri, başka görüntülerde yitirme zamanıydı. Anlatılması pek de o kadar kolay olmayan bir oyundu bu. İhanetin doğurduğu bir kırgınlık mıydı sonuçta yaşadığı, artık dönemeyeceğini bildiği o yerlerden kaçma duygusu mu? İhanet belleğinden, kim bilir, belki de en çok güvenmek, bağlanmak istediği 'değer'lerin birinden geliyordu. Kaçmak, hep kaçmak, hiçbir zaman dönmek, hatırlamak istemediği o yerlere gelince... Bir film karesinden alınmış,

hep korunmaya çalışılmış sözcükler, bir türlü atılamamış, giyilemese de hep saklanmış bir elbise, kimi karabasanlarla yeniden yazılmış, doğurulmuş hatıralar, o pişmanlıkların, o pişmanlıklara, o yolun son insanına kadar tutsak olmanın ipuçlarını vermiyor muydu? O izi, yıllar boyunca buna benzer sorularla sürdürdüm. Onun, günün birinde, sesimi dilediğimce duyurabileceğim birkaç kişiye, bir nebze de olsa anlatabileceğime inandığım bu kadının, bambaşka, çok özel bir yerde, hayatı süresince yaşattığı, yaşatmaktan vazgeçemediği bir sinema tutkusu vardı. O, bana biraz da o kareleriyle, hayatına yön veren o görüntüleriyle gelmişti, o, doğrusunu söylemek gerekirse, tüm düş kırıklıklarına karşın, yalnızca bağlılıklarıyla, terk edemedikleriyle yaşamıştı, yaşamayı tercih etmişti. Bir gizin içine yavaş yavaş kabul edilecektim. Madam Roza'nın, Mösyö Jak'ın, tanıyabildiğim, kimi gizli yüzleriyle beklemediğim zamanlarda görebildiğim tüm Venturalarla tüm Tarentoların düşündüğünün tam aksine, bana hep Jozi olarak söz ettiği, kendisini tanıdığım yıllarda çok uzak bir geçmişten getirmiş, hatırlıyormuş gibi görüldüğü kocasına, terzi Jozef Rotman'a da, çok derinlerde hayat bulan bir sevgiyle, ayırdına çok geç varılan bir aşkla bağlı kalmıştı... Tutkularla, bir sevileni, bu sevilen kim ya da ne olursa olsun, bir türlü bırakamamanın doğurduğu yalnızlıklar, sessizlikler, yanıtsızlıklar... Yanlış, hep yanlış anlaşılmalarda... Tant Tilda için, hayatın o kırık parçaları, o bir türlü yaşanamayan sahneleri, o sinemada, o sonsuz hayal perdesinde gizliydi sanki. Şimdi, o yer adına bana getirilenleri, bambaşka bir kitabın sayfalarında biraz daha iyi koruyabileceğimi, gizleyebileceğimi ayırıyorum. Yalnızca Rita Hayworth'tan, o eldivenli sahnenin kendisinde uyandırdığı derin sarhoşluk duygusundan, bugünlerde, birilerinin hayatında Emek Sineması olarak devam Melek Sineması'nın içinde kalan ışıltısından değil, Joan Crawford'un o pahalı kürklerdeki güzelliğinden, o 'ömre bedel kadın'ından, günün birinde 'Madame Pepsi Cola' adını da alışından, Ingrid Bergman'ın *Anastasia*'daki unutulmaz rolünden, ağlatan kaderinden, o 'grande duchesse'in iklimini, coğrafyasını, insanların çoktan yitirmiş o eski tahta geçmesi için beklenen Anastasia'yı o heyecanlı ök-

sürüğü nedeniyle tanıdığı o unutulmaz sahneden, Bette Davis'in gözlerinden, Paul Muni'nin müthiş oyunculuğundan, Edward G. Robinson'ın gangster filmlerinden, Casablanca'daki Humphrey Bogart'ın soylu aşkından, o filmde en küçük rollere çıkanların bile büyük oyuncular oluşundan, 'La Marseillaise'in söylendiği sahnede ne kadar çok ağladığından da söz etmişti o bana o akşamlarda, Atlantik'te yenen yemeklerden, Lebnon'un pastalarından, şapkalardan, orkidelerden, 'Au Lion d'Or' mağazasından da... Geçmiş ile şimdiki zaman arasında kalan o çok özel sınırı, anıların, sözcüklerin, uzaklıklarımızın elverdiğince yaşamaya çalışmıştık. Anıların, sözcüklerin, uzaklıklarımızın elverdiğince, tüm olasılıkları göze alarak, sevinçlerimizi, sevinçlerimizdeki o gizli kederi, tedirginliği tanımlayamayacağımızı, anlatamayacağımızı bile bile... Parçalar farklı insanlarla farklı zamanlarda kalmıştı bir kez daha... O hayal perdesi belki de bu yüzden sonuna kadar yaşanmak istenmişti. Parçalar, belki de bu yüzden farklı bir karanlıkta, farklı bir filme akmıştı, farklı bir filmde hayat bulmuştu. Farklı, bambaşka bir filmde... O sinemanın tuğlalarını yavaş yavaş örmeğin için... Kimi yitirdiklerimizin, yaşamak zorunda kaldığımız zamanın bir yerlerinde, yeterince göremediklerimizin yanı sıra, kendimizi de yeniden keşfedebileceğimiz, dahası bulabileceğimiz o yer için... Hazır çözümlerle yetinenlerin ya da küçük yerlerinde kalma kaygısıyla, kendilerini bir başka korumaya alanların, 'İşte bir geçmişe özlem hikâyesi daha' diyerek, daha ilk satırlarından elinin tersiyle itmeye yelteneceği hikâyelerden olabilirdi bu. Yerkürenin öteki tarafında, hiç istemedikleri halde yaşayanlara, o terk edilmişlik, dahası, ihanet duygusunu bir kez daha yaşatmaktan daha fazlasına yol açamazdı ama böylesi bir tavır. Değişen, değişebilen, değiştirmek zorunda kaldığımız yüzlerimizle yaşıyorduk zamanı. Değişen, değişebilen, değiştirmek zorunda kaldığımız yüzlerimizle... Daha kalabalık olmak için... Yalnızlığın başladığı yer neresiydi bu durumda, yalnızlığınızı ilk kez, hangi bakıştan, dokunuştan sonra ayırsamıştınız?.. O damarı, asıl ana damarı yakalamanın yolu, burada da, kendinizde bile saklamaya çalıştığınız insandan, insanınızdan geçiyordu galiba... Kimi buluşmalar, o karanlık yol

düşünüldüğünde bir kâbustu hiç kuşku yok ki... Ama Tant Til-da'ya, gerçek Tant Dilda'ya, yalnızca bu yoldan ulaşmak mümkündü galiba. Onun hikâyesi, hiçbir zaman bir geçmişe özlem hikâyesi olmamıştı. Kendisini, en yakınlarının gözünde bile, 'az, giderek daha az görülecek, görüşülecek bir deli' yapan gerçek, hem zamanı, hem de yaşadığı yerleri, çevresindekiler gibi göremeyen bir insanın çıkmazında aranmalıydı sanki daha çok. Sokaklarını, kapılarını, odalarını, hep umulmadık, beklenmedik geçişlerle, duygularla yaşamış, bir zamandan bir başkasına gönlünce geçmiş, dahası birkaç zamanı bir arada taşımayı denemiş, ancak bu zamanların hakkını hep sonuna kadar vermeye çalışmış, gördüğü tüm zararlara, sadece seyircisi değil, oyuncusu da olduğu tüm yıkımlara, eksilmelere karşın, ısrarla duygularının sesini dinlemiş, kendi sesinde ilerlemeyi göze almış, bu seçimlerinin bedelini fazlasıyla ödemiş, ödemeye mecbur bırakılmış insanlardandı o. Biraz Mösyö Jak'ın, biraz Madam Roza'nın biraz da söylentilerin bana getirdiklerinden biliyorum. Hayatın sarhoşluğunu, o kokularla benliğinde daha çok hissettiği genç kızlığında da böyle olmuştu bu, terzi Jozef Rotman'la o çok kısa evliliğini yaşadığı günlerde de. Geçmişin başkalarındaki kalıntıları, bana onu, o eski zamanlarda çok sevgili tanımış, değiştirmiş bir kadın olarak getirdi. O, o günlerde, şimdi herkesin uzağında kalan o günlerde, büyük davetlerin, hafta sonu gezintilerinin vazgeçilmez başrol oyuncularından biriymiş... Bu 'tercihleri', her şeyin yerli yerine oturmuşluğuyla övünenleri elbette rahatsız etmiş. Bu rahatsızlığı anlamak zor değildi. Hayatlarını o 'yerleşmişlik' üzerine kuranlar, kendilerine, gerçekleştiremedikleri, hiçbir zaman gerçekleştiremeyecekleri düşleri gösterenleri kabullenmekte elbette zorlanırdı. Aile bireyleri, 'aralarında' yaptıkları o çok gizli konuşmalarla, gittikçe yoldan çıkan, düzenlerini sarsan bu kızın, 'tehlikeli bir hastalığın' pençesine düştüğü düşüncesinde anlaşımlar, bir evliliğin, 'doğal akışında', birçok yaray sarabileceğine bir kez daha inanmışlar. Ortalamanın vazgeçilmez iktidar tutkusu... Böylesi bir kararın uygulanması, tercih ettikleri o yerin doğruluğunda anlaşılmaya mecbur kalan o insanlar için küçük bir zafer anlamına gelebilirdi. Gerçek yenilgileri,

dünyanın daha başa birçok iklimindeki, zamanındaki ve şarkısındaki gibi, hiçbir yalnızlık ya da ihanet yaşanmıyormuşçasına, sessiz sedasız, ustalıkla örtmenin öyle çok yolu vardı ki... O sarsıntıyı, çok derinlere atılan o sarsıntıyı bir kez daha duymamak, daha da önemlisi, duyurmamak gerekiyordu.

Terzi Jozef Rotman'ın, Tant Tilda'nın hayat sahnesine çıkması, anlaşıldığı kadarıyla bu günlere rastlıyor...

Anlatılanlara bakılırsa, Tant Tilda'yı, birlikte, yalnız olabildikleri ilk gün, Lebon Pastanesi'ne, üstelik sadece pasta yemeye götürmüş Jozef. Orada ilk düş kırıklığı yaşanmış. İlk düş kırıklığı ya da kendini uzakta, çok uzakta hissetme duygusu... Çevresindekilerin birbirlerine açtıkları, açabildikleri pencereler düşünüldüğünde, hayatın hep farklı bir yerinde duran o genç kız, tıpkı hayalindeki ya da daha başka birçok insanın hayalinde doğan kahramanlar gibi, evleneceği, bir ömrü paylaşacağı adamın, kendisini o şık, müzikli, içkili lokallerinden birine götürmesini dilermiş çünkü. O şık, müzikli, ısıltılı, iki insanın, bir gecenin ucuna kadar dans edebileceği lokallerden birine, evet. Fotoğrafın o albüme, daha da önemlisi, o romanlardan birine oturabilmesi için... O filmler için... 'Robert Taylor gibi bir sevgili'yle... Pasifik'te, güvertesinde güneşleneceği bir gemide balayına çıkmayı da düşlemiş miydi Tant Tilda?

Sınırın ötesi

Tüm bu hikâye hazırlıklarıyla, biraz duyduklarımın, biraz da kendimden yola çıkarak çoğalttığım olasılıklar, beni, kaçınılmaz bir biçimde, beylik, içi enikonu boşaltılmış bir duygu dünyasının sınırına getiriyor aslında. Bu sınırda bir kuşkuyla, anlatmakta, dile getirmekte zorlandığım bir yenilgi korkusuyla karşı karşıya geliyorum. Farklılığına, hep inandığım, inanmak istediğim bu kadına doğru attığım birkaç adımdan sonra, 'İyi de, o farkı doğuran, bize getiren neydi?' diye sormaktan alıkoyamıyorum çünkü kendimi. O farkı doğuran, bize o farkı getiren, onca tüketilmiş, kirlenmiş sözcük arasında, Tant Tilda'nın o insanlardan yavaş yavaş

ayrılmasını sağlayan neydi?.. Bir yerlerde yok olmuş, yok olmayı seçmiş insanların size beklemediğiniz bir zamanda, bilmediğiniz, hiçbir zaman bilemeyeceğiniz yerlerden gönderdiği fotoğraflar vardır. Yolların hikâyesini bir kez daha hatırlarsınız. O film karelerinde milyonlarca insanın yaşadığını düşünürsünüz. Milyonlarca insanın, bambaşka hayallerle bambaşka hikâyeleri gördüğünü getirirsiniz aklınıza. O insanları, ilişkilerin yaşanamayan, hep karanlıkta kalan yüzlerini bir yerlere yerleştirmeye çalışırsınız. Yeni bir kayboluş zamanıdır bu. Yeni bir kayboluş, bir sessizlik, bir yanıtsızlık zamanı... Tüm yaşananlar, düşündüğünüzün tam aksine, sizi, onlarla birkaç küçük benzerlikte mi buluşturur yoksa?.. Tant Tilda'yı böylesi sorularla, ne yapsam kurtulamadığım bu tedirginlikleri, kafamı durmaksızın karıştıran olabilirliklerin arasından görmeye çalışıyorum işte şimdi. Farklılık kimdeydi, neredeydi, hangi bakıştaydı gerçekte? Bir şey, adı, yeri, rengi, sesi, kokusu ne olursa olsun bir şey, Tant Tilda'ya giden ya da Tant Tilda'dan bir başkasına giden bir ayrıntı, bu hikâyenin bir yerlerinde gizliydi mutlaka. Bu ayrıntıyı, bu iz sürme serüveninde hiçbir zaman bulamayacağım belki. Olsun. Bir insanda yürümenin, kaybolmanın şiirini biliyorum en azından, bir insanı eksik yaşamamanın beklenmedik bir yerde, bambaşka bir insanla da anlam kazanabileceğine hâlâ inanabiliyorum tüm yenilgilerime karşın... Enikonu boşaltılmış, kirletilmiş o duygu dünyasının sınırlarına gelince... Şimdi birkaç adım atmam zor değil. O sınırın ötesini tüm doğallığıyla, tüm kendindenliğiyle yaşamışlardandı sonuçta Tant Tilda. Onun, yaşamak istediği o yer için göze aldığı, sessiz sedasız, zorunlu bir yürüyüşü vardı. Gerçekler, gerçekleriniz, bu yürüyüşün anlamını düşündüğünüzde, size bir kez daha dönebilirdi. Gerçeklerinizle nerede, kim için, hangi zamanınızda buluştuğunuzu, o yalnızlıktan aldıklarınızla yeniden anlamaya çalışabilirdiniz. Küçük, ama farklı bir mirastı bu. Hayatın bir yerlerinde, gizliden gizliye taşınmak istenecek bir miras. Bu mirasın bendeki uzantısı, onun, o pastane konuşmasında, tüm hayal kırıklıklarına karşın, Jozef Rotman'dan etkilenmesinin nedenlerini daha iyi anlamamı sağlıyor. Terziliği bir 'baba mesleği' olarak

gördüğünü, sürdürmeye çalıştığını, okumuş parçalarının yavaş yavaş hayat kazanabilecek giysilere dönüştüğünü görmenin, bu mesleğin en güzel yanını, dahası, gizlediği, duyulması gereken şirini yavaş yavaş inşa ettiğini, ancak, o atelyede yaşadıklarının kendisini artık mutlu edemediğini, asıl hayalinin uzun, çok uzun bir kutup yolculuğunda saklı kaldığını, o yolculuğa günün birinde mutlaka çıkacağını, okuduğu kitapların ışığında, tüm hazırlıklarını yaptığını, haritalarını çizdiğini, o 'soğuk, uçsuz bucaksız, alabildiğine sessiz, bembeyaz ülke'ye ayak basabilmek için ölümü bile göze alabileceğini söylemiş, 'bir başka hayat' için, yıllar boyunca sabırla beslediği, tüm yüreğiyle sonuna kadar bağlı kalmak istediği, sevedemediği hayatından doğurduğu bu inancını anlatmaya çalışmış çünkü Tant Tilda'ya Jozef... Bu hayalinin ciddiye alınmamasını kabullenememişti, kabullenemeyecekti. Onu yalnız bırakanların başındaysa güvenini hep kazanmak istediği babası vardı. Babası ya da ustası... Kendisine, terzilikteki, bu 'ince meslek'teki tüm bilgileri veren bu adam, 'eskisi gibi' değildi artık. İki yıl önce kör olmuştu, ışığını, bildiği, hayatı süresince taşımaya çalıştığı o günlerin ışığını yitirmişti. Mesleğini yapmaya devam ediyordu ama. Hayata bağlanmak için başka çaresi kalmamıştı zaten. Atelyeye, o kokuyu soluma umuduyla, tüm zorluklara katlanarak gelmeye devam ediyordu. O kokuyu soluma, o dokunuşları hissetme umuduyla... Yıllardır yaptığı gibi... Hep aynı kıyıda yaşamının, yaşayacağını bilmenin verdiği iç huzuruyla... O kıyıyı, bir hapishaneden çok, bir sığınak bilerek. Ellerinden, dokunuşlarının kendisine kazandırdıklarından güç alarak... Kumaşlarla, bambaşka bir odaya, kendi odasına taşıdığı kumaşlarla, farklı, derin bir ilişkiye girmişti. Onlarla yalnız kaldığı ya da kaldığını zannettiği saatlerde uzun uzun konuşuyordu. Anlamsız şeyler söylüyordu çoğu kez. Anlamsız, birilerini hep dışarıda bırakan bir şeyler... Onlar, o kumaşlar, onun insanlarıydı, son insanlarıydı da biraz... Diktiği elbiseler yine kusursuzdu. Ancak, çevresindekilerle, çok zorunlu kalmadıkça konuşmuyordu artık. Kendisiyle de konuşmuyordu. Bir konuşabilseydi... Bu içtenlik Tant Tilda'yı etkilemeye yetmişti. Bu sözlerden sonra, karşısına biraz

da başkalarının adımlarıyla gelen bu adamda, beklenmedik bir an yakalamış olmalıydı. 'O beyaz, uçsuz bucaksız, sessiz ülke' için beslenen hayalin ne kadar önemli olduğunu, ancak aradan uzun yıllar, dahası, iş işten geçtikten sonra anladığında yaşadığı andan çok farklı bir an. O anda, o ısıltılı lokallerin çok uzağında duran o pastanede, tüm hasretlerin, yoksunlukların, yabancılıkların ötesine geçen bir umut vardı... Terk edilmişlikleri biraz daha taşınabilir kılan bir umut... Hüznün zenginleştirdiği bir sevinç vardı o anda... Kendinden bir parçayı bir başkasına taşımaktan ya da bir başkasında bulmaktan kaynaklanan bir sevinç... Bazı duyguların farklı bir yerden görülebildiği öteki andaysa, yalnızca bir kendine dönüş yaşanıyordu. Bu son anda anladıkları, duyabildikleri, onda günün birinde, zamanı geldiğinde, bambaşka bir yola titrek bir ışık tutacaktı sanırım. Gecikmenin doğurduğu pişmanlık, sezinleyebildiğim kadarıyla, içini her geçen gün biraz daha çok kemirecekti, öteki insanların arasında tutmaya çalıştığı o insanı, yürüdüğü sokaklardan, gördüğü ışıklardan, renklerinden, kokularından giderek koparacaktı. Beyaz, uçsuz bucaksız, sessiz bir ülkeye inanmak... Jozef'in, tüm hayatı süresince, savunmaya gönüllü görüldüğü tek hayal olmuştu bu. Ne var ki, onun, kaderin karşısına çıkardığı bu adamda gördüğü 'seyyah', o filmlerdeki seyyahlardan biriydi sadece. Jozef'in Tilda'da gördüğüyse, ilk kez kendisini dinleyen, dinleyebilen bir kadındı büyük bir olasılıkla. O an, böyle bir andı, 'ilk karşılaşmalara' inananlarındı, inanmak isteyenlerindi demek ki biraz da. O anda, ikisi de birbirlerinde, birçok ilişkide olduğu gibi görmek istedikleri, görmeyi düşledikleri ya da görebildikleri insanları görmüşlerdi ama yalnızca...

Bir insanda, bir başkasını sevebilmek, sevdiğinin ayırına varmak... Anlatamadığınız, bir türlü gidemediğiniz o karanlığın, arınızdan, terk ettiklerinizle, terk edildiklerinizle durmaksızın gelmesi demekti bu galiba. Bir insanda, bir başkasını görebilmek... Onların birbirlerine, sıkı sıkıya tutunmalarına, en azından o günlerde yetmişti yine de bu duygular... O günlerde, kendilerini bekleyenleri hiç kimse tahmin edemezdi. Kolay değildi. Onların, çevrelerindeki birçok insanın algılama gücünü aşan koskoca bir hayal perdele-

ri vardı. Başkalarına sözcükleriyle vermek istemedikleri, sadece yaşamayı, 'oraları', 'oralarda' kaybolasıya, içlerindeki günler, geceler için yeniden doğurarak yaşamayı seçtikleri bir hayal perdesi... Yenilgilerin, gerçek yenilgilerin taşındığı yer miydi burası yoksa?..

Bir evlilikten kalanlar

Bendeki bu hikâyenin izinden, bu yerin anlamına bağlı kalarak gitmeyi seçmem durumunda, Tant Tilda ile Jozef'in birbirlerine, birbirlerini yeterince anlatamadıkları o andan çok kısa bir süre sonra evlendiklerini söylemem gerekiyor. Bir başka yanılsa atılmış, biraz da zorunlu bir adım mıydı bu? O adım, o yanıfta kendi doğrusunu mu bulmuştu yoksa? Böylesi sorularla, bende şimdi eksiklikleriyle anlam bulan bu zamanda daha fazla ilerleyemiyorum. Öğrenebildiğim kadarıyla onlar, evliliklerinin en anlamlı yıllarını Asmalımescit'teki o küçük dairede yaşamışlar. Sinemalara da, Tant Tilda'nın oncasına sevdiği o müzikli, içkili lokallere de gitmişler. O içkili, ılıtılı, bir şeylerin, onlar gibi yaşayanlar, hayata bakanlarca, bazı gecelerde sessiz sedasız ya da yalnızca o iç seslerle yitirildiği lokallere... Beraberliğin ilk günlerindeki dokunulmamışlığını doyasıya yaşamak, daha da önemlisi, başkalarına göstermek için... Hikâyenin zorlanılmadan anlatılabilen, bir benzeri, farklı sözcüklerle, farklı yerlerde, farklı insanlarca da yaşanmış yanıydı bu. Bazı ırmaklar hep aynı sulara akardı... Ne var ki bir süre sonra, giderek daha az konuşmuş, daha çok içine kapanmış Jozef. Karısının her istediğini karşı koymaksızın yaptığı, yaşadıklarına biraz da seyirci kalmayı seçtiği, seçmiş gibi görüldüğü günlermiş o günler. Ne zaman, nerede, hangi görüntülerden sonra başlamıştı bu teslimiyet? Yalnızca kendisinden, kendisine yolculuğundan mı kaynaklanmıştı bu uzaklaşma, Tant Tilda'nın çevresindeki herkesi, hayata, hayatın sarhoşluğuna ısrarla çağırmaya yönelik, çoğu insana, çoğu kez ürkütücü gelen davranışlarından, yaşadığı günler karşısındaki tavrından mı? Onun, iç dünyasında, uzaklara, çok uzaklara giderken 'kadınıni', öteki tüm kadınlar gibi, bir yabancı olarak görmesi anlaşılabilir, kabul edilebilir miydi? Bu konudaki

yorumlarıma ya da değerlendirmelerime, her zamanki gibi, kendi eksikliklerimi, özlemlerimi ya da kırgınlıklarımı koymaktan kurtulamayacağım biliyorum. Yanıtlarım, ulaşmak istediğim insanlar için bulduğum sorularım, belki de bir kez daha birilerine uzak ve yabancı gelecek. Susmayı ya da bazı gerçeklere yalnızca yaklaşmayı tercih edişim, biraz da bu güvensizlikten sanırım. Bir insan, bu hayat oyununu, o uzak coğrafyada, bu kaygıların etkisiyle mi bir 'seksek' oyunu gibi görmüştü? Kim bilir... Herkesin bir yerlerden kaçıışı, bir kaçma isteği vardı sonuçta. Herkesin bir yerlerden, bir şeylerden kaçıışı vardı... Bu sınırdan görebildiklerimle, birlikte yaşamayı seçtiği erkekteki bu tavrın, Tant Tilda'yı çok derin bir hayal kırıklığına her geçen gün biraz daha çok çektiğini, çekmiş olabileceğini söyleyebiliyorum şimdi. Bana teslim edilen bir hatıranın, içimdeki bazı görüntülerini hikâyenin burasına yerleştireceğim: 'Dışarıdaki' hayatı büyük bir özlemle çağıran bu kadın için, o günlerden kalma en unutulmaz anılardan biri, aynı odaları paylaşmaya zorunlu kaldığı bu adamın, eve, beklenmedik bir zamanda getirdiği Sierra marka bir radyolu pikabı özenle kurduğu, 'bir sürpriz yapmayı göze aldığı' bir akşamda saklıydı. İç dünyasındaki sürgüne her geçen gün biraz daha çok giden bir insanın bir yerlere açmak istediği bir kapı gibiydi sanki bu radyoyla bu pikap. O akşamdan sonra eve sayısız plak alınmış. Jozef, gecenin ilerleyen saatlerine kadar, o radyoda yabancı istasyonları, limanları aramış, dinlemeye çalışmış. O akşamdan sonra, mutluluk oyununun daha başka birçok beraberlikteki gibi, uzun yıllar oynanamadığı o evde, kısa bir süreliğine de olsa, birçok şarkı, sevinç ve alabildiğine sessiz, bembeyaz ülke hayali biriktirilmiş. O akşamdan sonra... Yavaş yavaş tükenecek, tüketilecek o evde... O farklı, hiçbir zaman unutulamayacak gibi görünen akşama kadar... Kapanan, hepten kapatıldığına inanmak istediğiniz pencerelerin hatırasında hep aldanmalar vardı...

Genç kızlığında, birçok sevgili değiştiren Tant Tilda, Jozef'le evli kaldığı günlerde, tüketemediğine inandığı onca hayaline karşın, başka, yabancı bir erkek sokmamış hayatına. Çevresindekiler, bu evliliğe önyak olmakla, ne kadar yerinde bir karar verdiklerini,

Asmalımescit'teki o küçük dairede yaşananları, biraz da bu yüzüyle gördükleri, görmeyi tercih ettikleri için düşünmüşler... Onun, o akşamlarda, içinde yavaş yavaş büyüyen o kırgınlığı, daha önceki birçok kırgınlığı gibi, hiç kimseye anlatamamasında, bu uzaklığı aramak gerekmiyor muydu? "Çıkış yolunu henüz bulamamıştım" demişti bana yıllar sonra, o gecelerini anlatırken. "Kendimi avutmaya çalışıyordum. Dışarıdan bakanlar, bize her fırsatta birbirimize çok yakıştığımızı söylediler. Ama benim içimde garip bir his vardı. O günlerin öyle sürmeyeceğini o kadar iyi biliyordum ki..." Herkesin bir şeylerden, görmek istemediği yüzlerden kaçtığını o da söylemek ister gibiydi sanki bu sözleriyle. Kimi insanlar, belki de bu yüzden inanmadıkları o beylik cümlelere güvenmek, hep güvenmek istiyorlardı... Çıkış yolunu henüz bulamamıştım... Bunlar onun sözleriydi, bende onun sözleri olarak yürüdü yıllar boyunca. Bu sözleri tüm doğrudanlığıyla söylediği günlerde, o yolu, kendisini o zamanlardan da, o zamanın gölgelerinden de kurtaracak o yolu bulabilmiş miydi? Bende kalan o görüntüleri düşündüğümde, bu soruya farklı yanıtlar bulabileceğimi biraz daha iyi anlıyorum şimdi. Böyle bir yol bulunmuş da olabilirdi, bulunamamış da. Bulanamamış olması durumunda, o yalnızlık adına yaşananları, görülmek, duyulmak istenmeyenleri anlatmak kolay. Bulunabilmiş olması durumudaysa, o ayak izlerini görmekte güçlük çektiğimi söylemem gerekecek. İz sürmenin zorlaştığı, yolun ancak bazı yitimlerden, ölümlerden sonra biraz daha iyi görülebileceği bir sınıra varıyorum. Ürkütücü bir his yaşadığım. İlerisi bana büyük bir ıssızlık gibi geliyor. Anlatamadığım, yalnızca duymak istediğim, duyuyor gibi olduğum seslerle anlam kazanan bir ıssızlık... Bu ıssızlık o denli çekici ki...

Asmalımescit'teki günler, Jozef açısından da farklı bir yolda yaşanmış gibi görünüyor ama şimdi buradan. Bir şeylerin, farklı hikâyelerde farklı adlarla, farklı sözcüklerle taşınmak istenecek bir şeylerin bu beraberlikte her geçen gün biraz daha çok yitirildiği, yitirileceği anlaşılmıştı büyük bir olasılıkla. Bir hayali tüm umutlarına, çabalarına karşın dilediğince duyuramayan bir insanın kırgınlığı söz konusuydu burada. Bu kırgınlığın ayırına var-

muş mıydı Tant Tilda, kendisine, tüm suskunluklarına içine çekilişlerine karşın, bambaşka bir kapı açmak isteyen bu adamın hayaline gerektiğince girebilmiş miydi? Sanmıyorum. İlişki farklı gündeğumlarıyla yaşanırdı, birilerine getirilirdi hiç kuşku yok ki öyle olsaydı. Aynı yerlerde, aynı geceyi, geceleri solumak, birbirine yabancı yalnızlıklara doğru gitmenin, yavaş yavaş sessiz sedasız gitmenin engeli değildi öyleyse. Birbirine yabancı yalnızlıklar... Bir kader miydi bu yoksa, bir insana 'tutsaklığını' seçmek miydi?.. Onca şarkı bunun için mi yazılmış, birileri, yalnızca birileri için dinlenmek istenmişti, onca şiir bunun için mi kimi insanlara durmaksızın dönmüştü, onca hikâye bunun için mi yarım kalmıştı, zamanını, yerini ve insanların beklemişti?..

Sorular, sorular, sorular... O sesi yeniden duyabiliyorum şimdi. Yeniden, tüm yankılarıyla, tüm çağrışımlarıyla, tüm ürkütücülüğüyle... İçimde gezinen kimi sorulardan uzaklaşmayı, uzaklaşabilmeyi deniyorum bu yüzden de. O yere gitmeyi, kısa bir süreliğine erteleyebilirim diyorum kendime. O yere gitmeyi, kısa bir süreliğine erteleyebilirim... Bir başka 'tanıklıktan' tam da burada söz etmeyi belki de bu yüzden kaçınılmaz buluyorum ama. Birilerine 'dışarıdan' bakmak ya da bakmayı seçmek, kapaklarını, 'içeriye', tüm anlamlarıyla kapatmayı denemek, kimi ilişkileri daha önce de kolaylaştırmamış mıydı zaten?.. Tant Tilda, o uzun gecelerde, hayatında okumadığı kadar çok kitap okumuştı. Parda-yanlar, Kamelyalı Kadın, Monte Kristo Kontu'nun o görkemli, imrenilesi hayatı... Jozef, tek bir yalnızlık anını bile dışavurmaksızın, bir yazgıyı onurla taşımayı bilenlerin suskunluğuyla katlanmış bu gecelere. Onurla, susarak, bedeninde her geçen gün biraz daha çok tükenerek... Gökyüzünün değişen renklerini 'görmeye' çalışarak... Şafağın, yeniden ağaran bir günün ilk anlarına kadar... Tant Tilda o kitapları hep başucunda tutmuş, filmlerine, kendi filmlerine taşımış. 'O yere' yavaş yavaş giden o adamı görmeksizin... Bir cinayet miydi bu?.. Bu konuyu irdelemeye, doğrusunu söylemem gerekirse, hiçbir zaman cesaret edemedim. Birkaç adım, birkaç küçük adım, birkaç sözcüğün, bakışın anlamında biraz daha çok ilerlemek demekti hiç kuşku yok ki. Herkesin

sarsılmayacağına inanmak istediği güvenlik alanları da vardı ama. Bu alanlara hiçbir zaman giremeyecektik. Bazı soruları yalnızca sormakla yetinmeliydik bu durumda da. Tüm yanıtsızlıklara, yalnızlıklara kaşın, yalnızca sormakla... Bakışların, suskunlukların, gülümsemelerin dokunduğu, anlamlandırdığı sözcükler de vardı. Çoğaltılabilen, o konuşmalarda yer alamayan ya da yerlerini bulamayan sözcükler... Orası başka bir dilindi, başka bir dili arayanlarındı, başka bir dilin sınırlarını, birileri için, birilerine doğru genişletmek isteyenlerindi...

Ben 'cinayeti' burada, bu cümlelerin çağrıştırdıklarında 'görmüştüm'. Farklı, gizli, iki insan arasında kalan, bir hayatı, bir hayatın en azından bir dönemini belirleyen, kendince anlamlandıran bir cinayetti bu sanki... O günler küçük umutlar, küçük sorunlar ve küçük gezmelerle geçip gitmiş... Küçük umutlar, küçük sorunlar ve bir türlü anlatılamayan, giderek derinleşen büyük yalnızlıklarla... Yerleşikliğinin, o yerlere gidememenin sesleriyle yaşayanların hayatlarında olduğu gibi... Eşyalarla, nesnelerle, günlük 'başarılarla' yaşatılmaya çalışılan ilişkilerde olduğu gibi... Jozef'in, Tant Tilda'nın romanlarıyla, kendisini kaptırdığı o hayal dünyasıyla biraz da alay edercesine, vereme yakalandığının anlaşıldığı güne kadar... O ülkenin sınırlarını, içinde, tüm yanlışlara karşı korumak isteyen bu insanın, yaşadığı günlere yakıştığı tek alandı bu belki de. Böylesi bir durum karşısında, gülümsemelerini de gizleyemeyenler olmuştu kuşkusuz, kederlerini, isyanlarını da... Kötülüğün durduğu, durdurulabileceği yeri, bazı anları yaşamadan kestirmek, zaman zaman o kadar zordu ki... O günlerde doktorlar, havası temiz, sessiz bir yerin hastalığa iyi geleceğini söylemişler. Heybeliada Sanatoryumu düşünülmüş ilkin. Ancak, kısa bir süre sonra, böyle bir yere kapanmayı taşıyamayacaklarını anlamışlar. Bahar aylarında, sık sık gezmeye gittikleri Büyükkada'yı getirmişler bunun üzerine akıllarına. O ada, o anlarda, bambaşka duygularla hatırlanmış olmalıydı... Çam kokuları içinde, denize tepeden, şehre, şehrin ışıklarına uzaktan, çok uzaktan bakan bir ev tutmuşlar. Yeni bir yalnızlığa adım atmak demekmiş hiç kuşku yok ki o eve geçmek. Sinemalar yaşamaya devam

edecekti... Bunun bir haksızlık, büyük bir haksızlık olduğunu söylemiş Tant Tilda, kendisini o günlerde ziyaret eden ablasına. Farklı yerlerle farklı anılardan söz etmiş, evliliğindeki o yalnızlığı sadece o konuşmada açığa vurabilmiş... “Tilda beni çok korkutmuştu. Orada her şeyi yapabilirdi, her şeyi...” demişti bana Madam Roza o günleri hatırlarken... Anlamak zor değildi. Rüzgârın pencereleri takırdattığı, dışarıdan yalnızca köpek havlamalarının geldiği, tüm ışıkların uzakta, çok uzakta kaldığı o uzun kış gecelerinde, kendisini bir kez daha, yaşamak istemediği o karelerin birinde bulmuş olmalıydı Tant Tilda. Bir ihanetle karşı karşıyaydı sanki. O gecelerde, bu ihaneti kaldıramayacağını, hiçbir zaman affedemeyeceğini sanmıştı... O geceler, o adadaki ilk geceleriydi. Bir kez daha bir yerlerden koparılmıştı. Artık sorabilirdi. Ölüm, oncasına beklenmiş ölüm, neyi gerçek anlamda değiştirecekti? O geceler, o adadaki ilk geceleriydi... O gecelerde, o ışıklara bir kapı daha kapanmış gibiydi. Ancak hayat, hiç kimsenin düşünemeyeceği bir biçimde de yaşanmaya başlanacaktı bir süre sonra. Tant Tilda, bana bu değişimi, birbirimize biraz daha çok yaklaştığımız o akşamların birinde anlatmaya çalışmıştı. Hikâyesini uzaklarda, çok uzaklarda yitirmiş gibiydi. Onun uzağı, bizim birbirimize yaklaştığımız, gerçek anlamda dokunabildiğimiz yerdin aslında. Gelgelelim, ben bu duygunun anlamına, aradan ancak yıllar geçtikten sonra ulaşabilecektim. Yıllar geçtikten, başka yerler görüldükten, başka yalnızlıklar, terk etmeler, terk edilmeler yaşandıktan sonra. Bizi büyüten, bize, bir insana hiçbir zaman hazırlanamayacağımızı hatırlatan tüm ilişkilerde olduğu gibi... Onun, o adada, çok önemli bir parçasını bıraktığına belki de bu yüzden bir kez daha inanmak istiyorum şimdi. O akşamların birinde, farklı yerlerimizde, o uzak kış günlerinin şiirini duymaya çalışmıştık. Büyü gerçekleşmişti, o büyüün içinde doğurduklarını anlatmak için, doğru zamana gelmişti artık. Bu büyü, biraz da oranın, o farklı kıyının büyüsyüdü sanki... Jozef'i, hayat yürüyüşünde elini tutmayı göze aldığı adamı ne kadar çok sevdiğini, o acılı günlerde anlamıştı. Gönüllü, sevecen bir hemşire olmayı, böylesi bir rolü, tüm acemiliklerine karşın, tüm benliğiyle, sonu-

na kadar oynamak istemesinde bu gerçeğin hiç kuşku yok ki, çok büyük bir payı vardı. Erkeğine, bir eş olarak, en çok o anlarda ilerleyebilmişti. O anlarda, o sessiz adımlarıyla... Sevgisini sözcüklere dökmeksizin... Sevgi sözcüklerinin çok ötesinde, yalnızca yaşanarak anlaşılabilecek, anlatılabilecek bir şeyler vardı çünkü artık hayatlarında. Sevgi sözcüklerinin çok ötesinde bir şeyler... Bu sözcüklere her zaman gereksinim duysak da. O adımları Jozef de duymuştu, o anlar, onun da anları olmuştu hiç kuşku yok ki. O anları ben de duymaya çalıştım. Yaklaştığıma inandığım, inanmak istediğim bir yer vardı orada. Oraya, sadece iki insan arasında kalmış o günlere, biraz anlatılanlardan arta kalan parçaları birleştirerek, biraz da hayal ettiklerimden yola çıkarak, günün birinde, bir seyirci kimliğiyle de olsa ulaşabileceğim düşüncesi, beni, bu hikâyenin derin anlamını bulma konusunda yeniden umutlandırmıştı çünkü. Birkaç an yakalanmıştı sanki orada evet. Sevginin bir başka yüzünü gösterdiği, derinlerde, çok derinlerde yaşanan, iki insanın içinden, olası tüm buluşmalara karşın koparılamayacak birkaç an... Birkaç an... Ölümün sonsuzluğuna, daha da önemlisi, ölümden sonraki hayata yeniden inanabilmek için... Monte Kristo'nun Fransası'ndan, ışıltılı salonların görkeminden, operalardan, sabaha uzayan gecelerden, danslardan, o kıyafetleri giymenin heyecanından söz etmiş o dokunuşların yaşandığı gecelerin birinde Jozef. Bir rüya tüm ayrıntılarıyla, çok özel görüntüleriyle dile getirilmek istenmişti. Dönüşlerin gerçek dönüşler olduğu, olabildiği bir rüyaydı bu. O geceler bir yerlerde yaşanmış, çoğaltılmış, sonra da terk edilmişti... Farklı bir yerde, bir iklimde yeniden anımsanmaları, bir yolun, tüm yalnızlıklara, kendine çekilişlere karşı tüketilemediğini, tüketilmek istenmediğini mi gösteriyordu? Bir çağrı mıydı bu, gizlenmiş, bir türlü paylaşılamamış bir dünyayı giderayak anlatma çabası mı? Ben bu soruların tümünde farklı hikâyelerin, bitirilememiş şiirlerin gizlendiğine inanmak istiyorum öncelikle. Bulamadığım yanıtların içimde doğduğu eksikliğe belki de en çok bu inançla dayanabileceğim, hikâyenin bu bölümü için, birilerinin karşısına günün birinde, belki de yalnızca bu eksikliğin bana armağan ettiği umutla çıkabile-

ceğim. Ancak, kendimi orada yaşananların neresine koyarsam koyayım, asıl 'saklanması' gerekenin Jozef'in kırgınlığı olduğunu kabul etmek zorundayım şimdi. Onlar o yolda, gidişlerin, olasılıkların daha da önemlisi ertelemelerin çok uzağında kalan yollarında, bir sona doğru yavaş yavaş ilerlediklerini anlamış olmalılardı. Bu kırgınlığın dile getirilişiyle uyandırılanların, bir insanın, önceden görülememiş bir yüzüyle keşfedilmesini sağlaması, gecikmelerin acısını anlatan hikâyeleri yeniden anımsatıyor bu durumda. O geceleri, o lokallerdeki geceleri böyle yaşadığını, bazı gecelerin yaşanabileceği zamanlarda neden anlatmadığını sormuş bunun üzerine Tant Tilda. Bunu kendisinden hiçbir zaman istemediğini söylemiş böyle olunca da Jozef, 'Filmimiz basit, kısa, ama anlamlı bir film'di' demiş. Filmimiz basit, kısa, ama anlamlı bir film'di... Tant Tilda'nın bana o günlerden, Jozef'in cümlesi olarak getirdiği bu cümle, kimin cümlesiydi aslında, böylesi bir cümleyi gereğince taşıyabilecek bir insanın, birilerinde, istemediği, dönemediği bir yerlerde, en çok hangi insanı yitirmesi gerekiyordu? Bir şeyler, herkes için farklı adlar taşıyabilecek, zaman içinde tüm uzaklıkları aşabilecek, çok yakınımıza gelebilecek bir şeyler uyandırılmak istenmişti sanki orada. Tant Tilda, o adada yaşadıklarını belki de bu yüzden sonuna kadar korumak istemişti. O adanın, içinden hiç gitmeyen görüntülerinde arada sırada kaybolmak istemesi, bazı geceleri bir türlü hatırlayamaması bundandı sanki. Hatırlayamamak, onun da resimlerinden kaçışıydı, kendine sığınışıydı elbet. Anıları, aynı bedende yaşayan farklı insanların, birbirlerini yalanladıkları, unutmak istedikleri anlar da vardı. Bu oyunu biliyordum. Bu oyun, bir yerlerde bırakılanların sesini sonuna kadar dinlemeyi istemek anlamındaydı biraz. O, o geceleri, o oyundaki birçok insan gibi, farklı biçimlerde anımsayarak, başkalarına farklı görüntülerle aktararak koruyabiliyordu biraz da. Jozef'in, hiçbir zaman görmediğim bu insanın sözcüklerine, gerçek sözcüklerine ulaşamazdım bu durumda. O insanlar, o konuşmalarıyla, her geçen gün biraz daha çok yitirilen o dillerin dünyasında kalmışlardı üstüne üstlük. O Fransızca da her geçen gün biraz daha çok azalan insanların diliydi, o 'İspanyol-

ca'da... Bir monologu, 'doğruluğundan' kuşku duyduğum bir monologu, günün birinde, olası bir hikâyeye almaktan kendimi alamayacağım ama galiba gene de. Ardımdan yıllardır gelen o sözcüklerden, bir nebze kurtulabilecek miyim bu durumda? 'Aramızdaki duvarı hiçbir zaman aşamadık Tilda. Bu duvarı kendimiz, kendimizi korumak için örmüştük. Birbirimize, tüm yakınlıklarımıza karşın bu kadar uzak kalmamız bundandı, bu kendini teslim etme korkusundandı belki de... Hayalini kurduğun, yalanlarınla büyüttüğün o insanlarla yaşamak istediğin geceleri benimle paylaşmanı istemiştin oysa. Benimle, sıradanlığımız ve o rüyaya gitmeyen, yakışmayan çirkinliklerimizle... Basit, kısa ama gerçek bir filmdi bu Tilda. O filmlerden farklı, hayatın, hayatımızın içinden çıkan bir film. Ne var ki sen bende hep bir başkasını görmek istedin. Bekledim Tilda, hep bekledim. Ama şimdi öylesine geç ki, her şeye o kadar geç kaldık ki artık. Şimdi içim öylesine çok üşüyor ki...' Sözcükler şimdi düşündüklerimden çok farklı olabilirdi, bu sesleniş için, bambaşka bir dil ya da serzeniş olabilirdi. Ancak bu iki insanı, o adada birbirlerine, birkaç gece için de olsa birbirlerine bağlayan konuşma böylesi bir anlamı gizlemişti sanki. Bu konuşmayı, hikâyemin bu anını yazmak istediğimden yeniden, bazı sözcükleri, belki de yenileyerek hatırlayacağım. Tant Tilda'nın anlattıklarından yola çıkarak, biraz da el yordamıyla ulaştığım, güvenilirliğine inanmak istediğim bir yer var çünkü bu aşamada. O hayatta, bu yakınlaşmadan yola çıkarak, biraz daha kolay ilerleyebiliyorum. O yürüyüşün anlamı buydu diyorum kendi kendime, hikâyenin mantığı, bize taşıdığı zorunluluk, böylesi bir konuşmayı gerektiriyordu. Oraya birkaç adım daha atabiliyorum böylelikle. Küçük, ama anlamlı, zamanla daha iyi anlayabileceğime, görebileceğime, adlandırabileceğime inandığım birkaç adım daha... Tant Tilda, hayatını çok derinden etkilemiş benzer bir başka iklime geçmişti. Jozefin, beklenmedik bir zamanda ya da uzun bir bekleyişten sonra gösterdiği bir yerdi bu. Kim vardı bu yerde, bu sınırın ötesinde kim, hangi rüyalarda kaybolmuştu? Bu yere neden gidebilmek istenmişti, daha da önemlisi, neden bu kadar geç kalınmıştı? Jozef, neden bu kadar bekle-

mişti? Neden onca yıl süresinde, olanı biteni sessizce, o fırtınaları hep içinde yaşatarak seyretmeyi seçmişti? Karısını, tek gerçek kadını, hayallerini yıkmaya gönül indiremeyecek kadar çok sevmiş olmasından mı, o hayal insanların fotoğrafında, tüm hayallerine karşın, yer almak istemeyişinden mi? Böylesi bir 'bekle-yişin' ipuçları hiç mi verilememiştir o Asmalımescit gecelerinde?.. Biraz daha iyi anlar gibiyim şimdi. Bu sorular karşısında, kendime, hikâyenin bu parçasına her geçen gün biraz daha çok inandığım bir cümleyle dönüyorum: Tant Tilda ile Jozef, en güzel günlerini, hayalle gerçeğin birbirine geçtiği, 'başkalarından', ilk kez, 'kendileri' için koparmak istedikleri o iklimde yaşamışlardı. İlk kez kendileri için kapılarını o uzak rüyalarına, belki de son kez kapatarak... Bu iklimde, bu sıcacık alanda ikisi de birer çocuktuk... Birbirlerini keşfettikleri, gerçek anlamda keşfedebildikleri o zaman diliminde, belki de bu yüzden ne yapacaklarını, ne yapmalarını gerektiğini bilememişlerdi, o günler, belki de bu yüzden bana hep farklı görüntülerle, deyiş yerindeyse kılık değiştirerek gelmişti. Tüm bu 'acemilikler' arasındaysa bir ayrıntı, bir tek ayrıntı, sevgiye giden yolun, o kapı bir kez aralanabildikten sonra, ne kadar kolay olduğunu bir kez daha gösteriyor. Bu konuşmadan sonra o gece, daha önce hiç kimse için, hiçbir 'sarhoşluk' zamanında yapmadığını, yapamadığını yapmış çünkü Tant Tilda, başını Jozef'in göğsüne dayayarak uyumuş. Rüyasında kendisini, Jozef'le birlikte, daha önce görmediği bir lokalde, daha önce duymadığı, ama iliklerine kadar hissettiği bir şarkının sıcaklığında dans ederken görmüş. 'Ölene kadar dans edeceğiz Tilda, ölene kadar... Artık dönüş yok' diyormuş Jozef. Ölene kadar, yorgunluktan yere yığılıp, son nefesimizi birbirimiz için, birbirimizde verene kadar... Sonra o dansın bir yerlerinde, belki de bu sözcüklerin etkisiyle birdenbire uyanmış. Geceyarısıymış. Pencereye şiddetli bir rüzgâr vuruyormuş. Uyumuyormuş Jozef. Tant Tilda'ya, uyandığını görünce, 'Sıkıldım artık buradan Tilda, beni Asmalımescit'e götür' demiş. Sabah erkenden tolanmışlar. Fazla eşya almamışlar yanlarına. Bazı giysiler hep bazı yerlerindi, o dönüşler için, hep o yerlerde saklanmalı, korunmalıydı ya... Bazı nesnelerin doğurdu-

ğu heyecanlar, bazı duyguların derinliğinde yavaş yavaş ölüyor-
du ya... ‘Temmuzda yeniden geliriz. Hele bir havalar ısınsın...’ de-
miş Tant Tilda... ‘Temmuzu ilk kez bu kadar uzak görüyorum’ de-
miş Jozef. Gülümsemiş.

Soğuk, ama güneşli bir mart günüymüş. Biraz yürümek, ada-
larında yavaş yavaş, birkaç adım atmak istemişler önce. Sonra da
bir fayton geçmiş yanlarından. Faytonu, faytoncuya aynı anda
seslenerek durdurmuşlar. İskeleye uzaklarda, uzaklarında kalan
birkaç sesi yeniden duymaya çalışarak gitmişler. Çocukluk yıllar-
ında yaşadığı en büyük sevinçlerden birinin faytoncunun yanın-
da oturmak olduğunu söylemiş Jozef. Bu sevinç, Tant Tilda’nın
da çocukluk sevinçlerindendi. O çocuğu o da anlatmaya çalışmış.
İçindeki çocuğu bir yerlerinde gizlemek isteyen birçok insanın bir
yerlerde yitirdiği bir sevinçti bu, biliyorum. Ancak hikâyenin bu
parçasında, ortak, çok uzaklarda bırakılmış bir sevincin paylaşı-
lması gerekiyordu. Fayton da bunun için gelmişti zaten oraya. So-
ğuk, ama güneşli bir mart günüymüş... Bazı ağaçların birkaç tit-
rek ışığa yeniden kandiği, olası bir soğuğa, yeni bir fırtınaya al-
dırmaksızın, cömertçe çiçek açtıkları o günlerden bir gün... Jozef
vapurda hiç konuşmamış. Yüzü bembeyazmış. Bir ara yalnız kal-
mak istediğini söylemiş. Dışarı çıkmış, vapurun, ardında bıraktı-
ğı köpükleri uzun uzun seyretmiş. Bir çocukluk görüntüsü mü
gizliydi orada da?.. Tant Tilda, yavaş yavaş yitirdiği bu adama ba-
karken, hayalinde doğurduğu bu hatırıya sessizce girmek, o va-
purdaki çocuğun elini tutmak istemiş. Yapamamış, o adada bul-
dukları adanın, kendileri için bir son sınır olduğunu düşünmüş.
İki insanın, birbirlerine ilerlerken, durmaya zorunlu kaldıkları
bir yer vardı. O yer bir sağırılıktı, bir terk edilmişlikti belki ama,
tüm çabalara karşın bir gerçektir, anlamını içimizdeki karanlıkta,
her zaman bulamadığımız karanlıkta buluyordu bana kalırsa...

Asmalımescit’teki eve bir konuk, bir yabancı gibi girmiş Jozef.
Radyoyu açmamış, tek bir plak bile dinlememiş. Kalın, beyaz bir
kâğıtla kapladığı, Tant Tilda’nın görmesini istemediği bir kitabı
okumuş birkaç gün boyunca. Arada sırada gözlerini kapamış dal-
mış. O saatler, onların sessizlik saatleriymiş. Bir evin, gerçek bir

evin kokusunu taşıyan birkaç yemek yemişler. Birbirlerine, daha önce hiç kimseye anlatamadıkları çocukluk, gençlik anılarını anlatmışlar o saatlerde de. Jozef, o günlerde hep çok erken uyanmış. Pencere kenarındaki koltuğuna oturarak, kendi deyişiyle 'yeni doğan günün seslerini dinlemeye' çalışmış. Sokakların, o yere henüz dokunamayanlar için, hep aynı şekilde, aynı sesler ve kokularla doğduğu saatlermiş o saatler. Sokakların başkaları için, yenilenebilir, ertelenebilir bir umutla doğduğu saatler. O kitap, belki de bu yüzden gerçek, derin bir yalnızlıkmış. O kitabın sayfalarında yavaş yavaş, sabırla gezinmiş Jozef. Arada sırada gözlerini kapamış, o sayfalarda 'yazılanları', gizlenenleri kendisine söyler gibi olmuş. Onun o yere giden, en sonunda gidebilen tek yoluydu bu galiba. O kitabın sayfalarında, karanlığına sessiz sedasız ilerlemiş Jozef. Sonra da bir sabah, o sokakların başkaları için yeniden, tüm küçük umutlarıyla yeniden ertelenebilir bir sokak gibi doğduğu o saatlerin birinde ölmüş... Tutsaklıklarını en çok yaşadıkları, hissettikleri yerde ölen, son nefesini bırakan birçok insan gibi, 'dışarı'nın en yakın görüldüğü yerdeymiş 'son bakışlar'ın bana getirdiklerinden çıkarabildiğim kadarıyla... Derin, çok derin bir uykuda gibiymiş. Kitabı kapalı olarak, göğsünde tutuyormuş. İşaret-parmağının bulunduğu yer ise son sayfalarda, bir kez daha 'son sayfalarında' olduğunu gösteriyormuş. Yüzünde hafif bir gülümseme, daha da doğrusu, bir huzur ifadesi varmış. Önce kitabı usulca almış, sonra da 'o yere' küçük bir işaret koymuş Tant Tilda. O sayfalaraysa, ancak bir süre sonra, Jozef'in 'yedisini' yaptıktan sonra bakabilmiş. Amundsen'in, Güney Kutbu'na yolculuğunu anlatan bir kitapmış bu. 'İşaret', 'o Kuzeyli kâşif'in' 'o bembeyaz, sessiz, uçsuz bucaksız ülke'ye vardığı yerdeymiş. Lebon Pastanesi'nde, Jozefle yaptığı o eski konuşmayı hatırlamış bunun üzerine Tant Tilda. Kitabı, o gece, o sayfaların gizlediği düşleri bulmaya çalışarak, yavaş yavaş okumuş. Yavaş yavaş, sessizce, yabancı bir eve, birilerini rahatsız etme korkusuyla girmişçesine. Arada sırada, bazı yerlerde, 'o yerleri' görme, 'oralarda', en azından 'oralarda' Jozefle buluşa umuduyla durmuş. Gözlerini kapamış o da, o uçsuz bucaksız ülkede, bir ufkun sonsuzluğuna gitmeye çalışan o

insanları görmeye çalışmış. Kitabı bitirdiğinde, salona sabahın ilk ışıkları sızıyormuş. Oturduğu koltuğun, Jozef'in o sesleri dinlemek için oturduğu koltuk olduğunu fark etmiş birden. Saatler, aynı saatlermiş, sesler, o sokaklara yeterince giremeyenler için aynı sesler, yabancılıklarsa, o pencerelerin hep kenarında kalanlar için aynı yabancılıklar... Derin bir terk edilmişlik duygusu yayılmış o anda Tant Tilda'nın içine, derin, ancak o sesleri duymuşlara anlatabileceği bir terk edilmişlik duygusu... Bir temmuz sabahıymış... Rüzgâr denizden esiyormuş... Bir vapurun düdüğünü çok yakınında duyar gibi olmuş... Kimler, hangi küçük iskeleden, hangi küçük iskeleye giderdi o saatlerde?.. 'Ada', hangi yürüyüşleri, birbirine sığınmaları göze alanlarındı aslında?.. O çam ağaçlarının kokusu, o kumsalların bir yaz akşamındaki sıcaklığı, o sokaklarda barınmaya, kalmaya çalışan kediler, denizin beklediği o evler, o Rumcalar, o 'anasonlu' masalar kimlerindi?.. Bu sorular kimlerindi?.. Derin bir terk edilmişlik duygusu yayılmış o anda Tant Tilda'nın içine, derin, ancak o sesleri duymuş olabileceklere anlatabileceği bir terk edilmişlik duygusu... Sonra da... Sonra da hayatında ilk kez ölüme dokunur gibi olmuş... Hayatında ilk kez gerçek anlamda yalnız hissetmiş kendini, hayatına ilk kez 'doyasıya', tüm 'fazlalıklarının' 'kalabalıklarının' uzağında, hıçkıra hıçkıra ağlamış. Hiçbir filmde görmediği, göremeyeceği bir sahneymiş bu. Tüm benliğiyle yaşadığı, seyircisiz bir sahne... Hiçbir insan karşısında bu kadar çıplak olamamış, hiçbir insanı bu kadar çıplak görememişti. Onca, serüvene, aşka ve film hayaline karşın, hiçbir insana, o uzak, bembeyaz ülkede, sonsuza dek yitirdiği o insana yaklaştığı kadar yaklaşamamıştı... Seyircisini yıllar, çok uzun yıllar sonra bulabildiği bir gündü. Hikâye anlatılabilir, paylaşılabilir bir kimlik kazanmıştı artık... Oyunun gereken tarafında kalmayı, biraz da yüzden kabullenmiştim. Rol dağıtımında birkez daha sorun çıkmamıştı. Taşlar yerine oturmuş muydu gerekten?.. Bu soruyu hâlâ yanıtlayamıyorum. Bir ayrıntı, yerini bulamadığım bir ayrıntı, zihnimi kurcalamaya devam ediyor çünkü... O sabah, kendisini herkese, her şeye uzak hissettiği o sabah, kime ya da neye ağlamıştı aslında Tant Tilda? Ağladığının, içimizdeki o

cenaze görüntülerini düşündüğümüzde, biraz da kendi ölümü olduğunu söyleyebilir miydik? Ağladığımızın, o törenlerde kimilerinin dediği gibi, biraz da kendi ölümümüz olduğunu ileri sürebilir miydik? Bu ayrıntı, yavaş yavaş gün ışığına çıkan bu hikâyedeki yerini henüz bulamadı, evet. Geriye bu durumda, o törenleri yeniden düşünmek kalıyor. Bir koku geliyor o zaman da yaşadığım bu yerlere. Susmam, bir kez daha susmam gerektiğini ayırımsıyorum. Ama o sabahlardan kim, dilediğince uzaklaşabilmişti ki?.. Jozef'le yaşadığı bu son günlerden, yılların akışında, hiç yaşamadığı hikâyeler de çıkarmıştı sanki Tant Tilda. Hiç yaşanmamış, ama hayatın içinde yer almış ya da başka türlü yaşanmış hikâyeler... Onun, yaşadıklarına 'dışarıdan' bakan hiç kimsenin tam anlamıyla ulaşamayacağı bir 'şiiri' vardı çünkü. Bu şiir yanılısalarla yaşanmıştı. Bu şiirde hayal, bir başka deyişle de o savunma alanı, sınırlarını her geçen gün biraz daha çok genişletmişti. Son buluşmalarımızın birinde söyledikleri bu kaygımı güçlendiriyor. "Anlattıklarına inanma. Çoğu yalandı" demişti o akşam. Zaman, başka bir zamandı. Başka, ancak çok özel sözcüklerle anlatılabilecek bir zaman... Özellikle de şimdi yaşadıklarım ya da o günlere, bugünden bakarken 'duyduklarım' düşünülüğünde... Yalanlarla beslenen hikâyelere duyduğumuz gereksinimden söz etmiştim bunun üzerine. Bu duyguyu, başka yerlerde, başka tarihlerde, başka insanlarla da paylaşmaya çalışacaktım. Elimi sıkmıştı. Bezgindi, yorgundu, kayıtsızdı... Dünyaya çok farklı gözlerle bakıyordu en önemlisi... Yaşadığı, yaşamak zorunda bırakıldığı günleri hak etmediğine inanıyordu... "Onlardan hiçbir zaman kaçılmaz... Sen de kaçamayacaksın..." demişti bu sözlerim üzerine... "Kim bilir..." demiştim. Ama 'onlar'la anlatılmak isteneni, doğrusunu söylemem gerekirse tam olarak anlayamamıştım. 'Onlar' kimdi, hangi anlar, sesler ya da görüntülerdi?.. Bu sorunun yanıtını hâlâ veremiyorum. 'Belki bir gün...' diyorum kendime... Belki bir gün... Ama o zaman da 'onlar'ı, orada gördüklerimi gerçekten de anlatmak isteyecek miyim?.. Tant Tilda'ya "kim bilir..." demekle yetinmiştim o akşam. Cümlelerin sonunu ikimiz de istediğimiz gibi getirebilirdik. Buruk bir gülümseme yayılmıştı o anda dudaklarına. Buruk bir

gülümseme... Bu gülümsemenin anlamına yaklaşılabilmek için, o sorunun yanıtına da yaklaşmam gerektiğini biliyorum artık...

Bunlar, o son buluşmalarımızın birinde yaşanmıştı. İçimden hiçbir zaman atamayacağım seslere, bakışlara, anlara çekiliyordum sanki yavaş yavaş... Bunlar, her geçen gün biraz daha çok yaklaştığım bir zamanda yaşanmıştı... Hikâyemizi, hikâyelerimizi olabildiğince paylaşmaya çalışmıştık, sabırla, bir yerlerde kaybolmayı da göze alarak yazacaktık. Bunlar, o anlar, benim, kim bilir, belki de hiçbir zaman anlatamadığım çakıl taşlarımdı.. Limonlu, açık çaylarımızla, Kurtuluş'taki fırından alınmış o taptaze çöreğin tadına varmaya çalıştığımız, Rita Hayworth'tan söz ettiğimiz o akşamsa, Tant Tilda'nın ailesi tarafından iyiden iyiye terk edildiği o büyük yalnızlık zamanının çok uzağındaydık. O günleri, ikimiz de, 'lanetli' günler olarak yaşayacaktık...

Bir gönül yolculuğu

"Yorgunum... Hem de çok yorgun... Artık yaşlanıyorum. Konserler hâlâ güzel ama, sinemalar bir bir kapanıyor. Glor ya kapandı, Konak kapandı. Elhamra'da, Alkazar'da, Melek'te o eski filmler oynamıyor. O insanlar nereye gitti, nerede kayboldu?.." demişti o akşam, çayından bir yudum aldıktan sonra Tant Tilda. Herkesin kendi insanlarında kaldığını, her insanın, sinemalarını, filmlerini, kendi insanlarıyla yaşadığını söylemeyi tercih etmiştim bu soru karşısında. Sayısız insan tarafından, sayısız ayrıntıyla, özel yer ve zamanla yaşanmış eski, ama sıcaklığını hiçbir zaman yitirmeyecek bir hikâyeydi bu. Onca yinelemeye karşın, o görüntülerin hayatımıza getirdiklerine bu yüzden inanıyorduk, inanmak istiyorduk galiba. O insanların bir yerlerde kaybolduğu doğrudu elbette, o insanları zaman zaman, yeni bir güne çağırmayı gereksindiğimiz doğrudu. Ama 'onları', 'şimdi ve burada' özlerken, biraz da, artık yaşayamadığımız bir parçamızı, bir yerlerde, yanlış yaşadığına inandığımız bir insanımızı özlüyorduk sanki. O insanlar bizdik o zaman da, tarihimizde, başka iklimlerde bırakmak istediklerimizdik. Kaybolan, oralarda kaybolmayı yeğleyen, o insan-

lar kadar, o insanları özleyenlerdi de bu durumda. Bazı köşeler, limanlar ya da kıyılar hep bazı mevsimlerindi, yalnızca bazı mevsimlerin olabiliyordu sonuçta. Yeni bir zamana taşınamayan mevsimler miydi öyleyse o suskunlukları, kendine çekilişleri çoğaltan, birbirimizden uzaklaştırmaya, biraz da zorunlu kaldığımız, o yürüyüşleri, ölümleri ve ertelemeleri yaşadığımız kıyılar mı?.. Bu soru, bize, beklenmedik zamanlarda, farklı sözcüklerle, birçok kez dönecekti hiç kuşku yok ki. Kıyılar bizim kıyılarımızdı, bir dokunuşun sıcaklığını aramış herkesin bir başka kıyısı, bir türlü atamadığı adımları vardı çünkü. Bir dokunuşun sıcaklığını aramış herkesin bir türlü atamadı, içinde, kim bilir, belki de bu yüzden büyüttüğü adımları... Bu adımlar bizim, anlatmak, hayatımızda hiç olmazsa bir kez anlatmak, bir başkasıyla paylaşmak istediğimiz tarihimizi gizliyordu oysa... Denenmiş, unutulmaya çalışılmış yalnızlıklardı bunlar... Ancak, ben Tant Tilda'ya, bu denemelere duyduğum inanca karşın, bu gerçeği yine de anımsatmak istemedim. Zaman, o zaman değildi. Aldanmaların insanı hayata bağlayan bir yanları da vardı üstüne üstlük. Bu aldanmaları tüm doğallıklarıyla kabul etmiştik. Tüm doğallıklarıyla... Sorgulamadan, irdelemeden, kendimize bakmadan... Abisinin İstanbul'a dönüşünden, hem üzüntü, hem de gizli bir sevinç duyuyordu galiba Tant Tilda... "Rober de döndü... O otel odasında rahat değildir şimdi. Buraya gelmesini söyleyeceğim..." diye devam etmişti sonra. Belli etmemeye çalışıyordu ama, bu beklemediği terk ediliş, onca aşka, ilişkiye karşın, kendisini fazlasıyla etkilemişti. Yorgunluğunu dile getirmeye gereksinim duyması, o sinemaları özlemesi, yeniden anımsaması, abisine, sevgisine güvenebileceği bir insana sarılmak istemesi bundandı belki de. O geceler, o yalnızlıklarda, başkalarının gecelerine oranla daha 'ürkütücü' gecelerdi sanki. Gerçeğin bir başka yüzünü de görebilmek gerekiyordu ama bu arada. Onun, abisini evine çağırmak isteyişinin ardında, eski bir gönül borcunu, yıllar sonra ödeme çabası yatıyordu. O dönüşün, o hayatları yaşamış o insanda uyandırdıkları düşünüldüğünde, bundan iyi bir zaman yakalanamazdı. Doğru bir zamanlamanın da ötesinde, bir gereklilikti ama sanki bu. Tant Tilda, kendisine yakışır bir biçimde,

doğru bildiği günlere, ailesine karşın, bir adım daha atmıştı... Londra ya da abisini, ailenin gözünde yıllar boyunca bir 'kahraman' yapan hayat çok uzaklardaydı, bir daha ulaşamayacak, görülemeyecek, girilemeyecek gibiydi artık. Büyü bozulmuştu. Kahraman, sonuna kadar ait olmak istediği yere bir sığıntı gibi tutunabiliyordu yalnızca. Basit, yanlışlarını taşımak zorunda kalan, bırakılan bir sığıntı, dahası bir yabancı gibi... O günlerde birçok insanın sormak istediği bir soruyu, hiç kuşku yok ki, o da birilerine sormak istemişti: Ödetilmek istenen bedel, kimin bedeliydi?.. O dönüşün bir yerlere konmaya çalışıldığı o akşamların birinde, kimler, kimden, neyi alabilmek istemişti?.. "Sen ömründe ne yaptın?" diye sormuştu bu yeni zamanda, bu beklenmedik 'konuğuna' Mösyö Jak. Sesinde biraz öfke, biraz sorgulama, biraz da 'üstünlüğünü' gösterme çabası vardı sanki. Sorunun ardında gizlenenleri anlamıştı Mösyö Rober. Onca küçük savaştan sonra, bazı sözcüklerin insanlarından, sitediklerini sezmek o adar da zor değildi. Oyununu, bu çağrının ışığından giderek oynaması gerekiyordu. Bu çağrının ışıklarına göre, başkalarının istediği bir biçimde, başka sahnelere, oyunlara ve oyunculara karşın... Böylesi bir rolün yabancıysa değildi hiç kuşku yok ki. İşte bu nedenle, sesinin hafiften çatlamasını engellemeye çalışmaksızın, "Gösteriş..." demişti, "Sadece gösteriş..." Bir pazar akşamıydı. 'Odaların' biraz daha küçük, biraz daha soğuk ve hayalsiz olduğu bir pazar akşamı... Anıların bana getirdiği parçalardan biri, işte bu pazar akşamında gerçek yerini buluyor... Daha birkaç ay öncesine kadar bir başka şehrin ışıklarındaydı... Sahne farklı, aldanmaları, yalanları, uzaklıkları eskisi gibi gizleyemeyen bir sahneydi. Denemişti, yine de, kendisini o görüntülerde yeniden bulmaya çalışmıştı. Denemişti... Daha birkaç ay öncesine kadar, o hayattan kopmamak, o yıllanmış alışkanlığını sürdürebileceğini öncelikle kendisine söyleyebilmek, gösterebilmek için, zamanı geldiğinde Londra'da bırakmayı tercih edeceği, eski bir evlilik yıldönümü hediyesi olarak, çok uzun bir süre korumaya çalıştığı kaşmir kazağını giyip, The Grosvenor Oteli'ne 'beş çayı'na gitmişti... O akşam, orada, o uzak pazar akşamında yalnızdı. Odaların küçüldüğü, ışığını biraz daha çok yitirdiği o

İstanbul akşamındaysa ‘başkaları’ vardı... Başkaları, yalnızca başkaları... Yaşananlara böylesi bir yerden bakmaya zorunlu kalmak bile, anlatılması güç bir hüznü doğuruyordu. Ancak, burada asıl güç taşınan, yıllar yılı ‘yakını’ bidiklerinin, bilmek istediklerinin ‘başkaları’na dönüşleriydi galiba. “Gösteriş, sadece gösteriş...” Orada bulunan, kalmaktan başka türlüünü yapamayan, kendisini, ‘o eski zamanlar’da için için kıskanan herkesin duymak istediği bir cümleydi bu belki de. Bedel ödenmişti. Sınırın öte yanında kiler görmek istediklerini görmüşlerdi... Sınırın öte yanındakilerin de bir kıyısı, anlatılabilir, savunulabilir bir başka ‘öte’si vardı elbet. Şehirlerimizin, içimizdeki surlarla da anlam kazandığı, başka zamanlarda, başa insanlar için boşuna söylenmemiştir kuşkusuz. O sınırların bir kader olarak yaşandığı hikâyeler, o hikâyelere karşın, biraz da bu yüzden bir kez daha, yeniden yazılmayı bekliyordu sanırım. Tant Tilda bu oyunun dışındaydı, dışında kalmalıydı bu hikâyelerin birinde. Onun bulmam gereken sınırı, başkalarında, uzaklarda kaldığını hissettiğim o parçalarda gizlenmeliydi. Bu uzaklık, onun, abisi gibi uzakta bırakılanlara yakınlığıydı da ama aynı zamanda. Abisi, onun gözündeki hep bir kahraman olarak kalmıştı. O filmlerden kopup gelen, o filmlerin beslediği duyguları, zaman zaman bir başkasına taşınabilir kılan bir kahraman... ‘Şarkısı olan’ her kahraman gibi, yalnızca bir hayalde yaşatılabilen, ama gerçeğe, asıl gerçeğe, gerçeğimiz, gerçeğimizdenmiş görünen birçok insandan çok daha yakın duran bir kahraman. Bu kahraman, onun, sadece kendisi için gülümseyecek, gülümsemesini yitirmeyecek Clark Gable’ıydı. Ona, o filmlerin uzak bir masal olmadığını anlatacak bir Clark Gable... Bu hayal, birçok hayal gibi sıcacıktı, sonuna kadar korunmaya, yaşatılmaya değer bir sığınaktı hiç kuşku yok ki. Ancak bu ilişkide, bazı kaçınılmaz sınırların zorlanabilmesi durumunda, çok farklı bir hikâyede, çok farklı bir yol alacak bir duygu da gizleniyordu bana kalırsa. Bu duyguda, çok derin, kelimelere dökülemeyecek bir bağlılığın izlerini, hep saklı tutulmak istenecek bir yüzünü de bulabilir miydiniz? Görebildiklerimiz, ipuçlarımız ya da bize satır aralarında bırakılanlar düşünüldüğünde oraya, oralara ulaşabilmemiz, en azından şimdi-

lik imkânsız. Geriye, bu bağılılığı hiçbir zaman sarsmayacak sessiz bir tarihin görüntüleri kalıyor. Uzak şehirlerin postanelerinden atılmış kartlar, beklenmedik, uzun telefon konuşmaları vardı bu tarihte, oradaki sözcüklerin gizli anlamları vardı. Abisinin kendisine, aralarında çok özel bir iletişim varmışçasına, en çok gereksinim duyduğu zamanlarda, 'çok büyük işler yaptığı o bankalardan' gönderdiği küçük havaleleri de unutmamıştı Tant Tilda, Londra'da ağırlandığı o unutulmaz haftada, 'şoförlü bir Rolce Royce'la gezdirildiği günleri, o müzikalleri, operaları, 'Kraliçe'nin alışveriş yaptığı dükkân'a, Harrod's'a götürülüşünü, oradan kendisine alınanları, eski yüzyıllardan kalma giysiler giymiş, döneme uygun beyaz peruklar takmış, her biri 'bির lord kadar nazık' garsonların servis yaptığı o lokantayı da. Eski, adını koyamadığı, koymak istemediği bir filmdi bu onun için. Eski, ama hiçbir zaman yıpranmayan, tüm karelerini, tüm renkleriyle, doya doya yaşadığına inandığı, hep hatırlamak istediği bir film... David Niven'la o sokakların birinde karşılaşacağı duygusuna kapılmıştı, 'My fair Lady'ye uygun bir evin kapısını çalmak istemişti, Saray'ın kapısındaki o nöbetçiyle fotoğraf çektirirken, bir masal şehrinde gezdiğini düşünmüş, başkalarının, başka coğrafyalarda, dil dünyalarında yaşayanların da sıkıcı, tekdüze bir hayatları, daha da önemlisi, anlamını başka yerlerde bulan başka masal dünyaları olabileceğini aklına bile getirmemişti. O, bu uzaklıklarda, ayırına varmaksızın, bir kaderi, hayatına yön veren bir duruşu yaşıtıyordu. O, bu uzaklıklarda, belkide bu yüzden bazı görüntüleri birçok insandan çok daha fazla önemsemişti. Hatırlıyordu. Kaldığı 'lüks otel'in penceresinden, abisinin şoförüyle gönderdiği arabanın söz verilen saatten hep on-on beş dakika önce geldiğini görürdü. Şoför saatine bakar, bekler, ancak zamanı geldiğinde kendisine haber verirdi. Her şey öylesine 'İngiliz', öylesine hayalindeki gibiydi ki. Bir rüya haftasıydı o hafta. Yıllarca, kim bilir, belki de bir hayat boyunca unutulamayacak bir rüya haftası. Abisinin o günlerde büyük bir borç batağının içinde çırpındığını, karısıyla çok mutsuz bir hayat yaşadığını nasıl anlayabilirdi, nereden görebilirdi bu durumda?... O ısıltılı dünyanın ardına bambaşka bir yalnızlık, bir çö-

küş gizlenmek istenmişti. Bir yanlış sonuna kadar yaşamaya o zamanda hiç kimse hazır değildi galiba. Bir hayalin henüz yıkılmadığı, parçalarına ayrılmadığı, bir umudun, tüm eksilmelere, zorunlu ayrılmalara karşın, yenilenebileceğine duyulan inancın yitirilmediği bir zamandı o zaman. Abisini, bunları öğrendikten sonra daha çok sevmiştii. Yılların akışında, içinde sssizce derinleşen, başkalarının uzağında, hep uzağında yaşatmak istediğı bu sevgiyi göstermek, daha da önemlisi vermek için bir fırsat yakalamıttı bu durumda. Onu evine çağıracaktı. Mahmutpaşa'daki, 'aileden', babasından kalan iki dükkânın kirasından elde ettiğı birkaç kuruşluk bir geliri vardı. Gerekenin altındaydı ama, yinede her ay eline geçen, nereye harcayacağını iyi kötü bildiğı, öğrendiğı bir miktar para demekti bu. Kiracılarından biri yaşlı, artık sadece tanıdıklarına iş yapabilen yaşlı bir kürk tamircisi, diğeriye, sermayesi gün geçtikçe azalan bir kumaş satıcısıydı. Herkes kendine göre yaşamaya, direnmeye, yükünü taşımaya çalışıyordu sonuçta... Doğrusunu söylemek gerekirse, bu dükkânlarda tüm kardeşlerin bir payı vardı. Ancak bu konuda, anlaşılabilir nedenler yüzünden, küçük bir anlaşmaya varılmıştı. Dükkânlar, koşullar ne olursa olsun, Tilda'nındı, Tilda'da kalmalıydı. Bu anlaşma, Mösyö İzak'ın, ailenin anneliğini, genç kızlığını yeni yeni yaşamaya başladığı yıllarda üstlenmek zorunda kalan Roza'ya, ölmeden kısa bir süre önce bıraktığı gizli bir vasiyetten kaynaklanmıştı anlayabildiğı kadarıyla. Böylesi anlarda alınan ya da verilen sözlerin, zaman zaman, birçok belgeden çok daha büyük bir anlamı vardı... Ancak, beni o akşamlarda asıl ilgilendiren, birçok yorumu yapılabilecek bu gizli anlaşmadan çok, Tant Tilda'nın, bu dükkânlardan elde ettiğı gelire yaklaşım biçimiydi galiba. İstemesi durumunda, bu geliri artırarak, kendisine daha rahat bir hayatın kapılarını açabilirdi, biliyorum. Bu konuda, gereken adımları atmadığı için, Mösyö Jak tarafından birkaç kez eleştirildiğini de hatırlıyorum üstüne üstlük. Gelgelelim, böylesi tercihin, orada hayat verdiği bir başka duygu da vardı galiba. Birçok insanın görmemekte direneceğı, birilerinin derinliğinde, bir şeyleri harekete geçirebilecek, bir yerlerde yankısını bulabilecek 'yalın' bir duygu... O dükkânlarda, kendi-

si gibi, değişen günlere direnmeye çalışanlarla, uzaktan da olsa bir beraberliği paylaştığına, paylaşacağına inanmaktan kaynaklanan bir duygu... Gelir azdı ama, bu gelirin yanında kazanılan 'başka' şeyler de vardı. Tant Tilda, abisini evine çağırırken de buna benzer bir duyguya varmıştı büyük bir olasılıkla... Bu para onlara yeterdi, konserlere, sinemalara gitmelerine bile yetebilirdi. Daha fazlasını isteyemezdi zaten artık yaşadıklarından, yaşamaya zorunlu kaldıklarından... Ancak o günlerde, aileyi derinden, çok derinden sarsan bir gerçek daha vardı. Madam Roza, ailesini, ailedeki herkesi bir arada tutmaya çalışan, küskünleri barıştıran, tüm sırları gizlemeyi bilen o kadın, sevdiklerinden, en zor zamanlarında el uzattığı insanlarından her geçen gün biraz daha çok uzaklaşacaktı...

Papatya denizim

Herkes kendine göre, kendi yerinde yaşlanmıştı, herkes kendine göre, kendine bir yerlerden gelen bir sesleri içinde yaşatmak zorundaydı artık... Görüntülerin, çok gizli görüntülerin, insanları, zaman zaman yargıladığı, kaçılması imkânsız anlar da vardı çünkü sonuçta... Görüntülerin, çok gizli görüntülerin, insanları yargıladığı, kendine bağladığı anlar da vardı... Lilika sık sık kötü rüyalar gördüğünü, gördüklerinden çok korktuğunu söylüyordu. Madam Estreya coğrafyasında, o uzak duygu dünyasında kalmıştı, kendisini bir zamanlar, sessiz sedasız reddedenleri, değişen koşullara karşın, çok daha az görmeye geliyordu. Mösyö Jak yalnızlığına kapanmıştı, 'evinde', daha başka bir sessizliğe gereksinim duyuyordu. Oncasına uzun bir hayatı, fırtınaları, anlamlı suskunlukları, özverileri paylaştığı kadın çok hastaydı, çok farklı bir yere, çok farklı bir yolculuğa hazırlanıyordu... Madam Roza tüm bunları, bu duyulanları, duyulup da anlatılamayanları biliyordu, başka seslerle dinliyordu sanki. O, 'ailenin ablası' kimliğiyle, hayat karşısında, yeni, zorlu bir savaşa daha girmişti, insana, 'Neden ben?' dedirten o gerçekle karşı karşıya geldikten sonra. Bu savaş, son savaşı ama. Başka bir savaş yaşanmayacaktı, başka insanlardan,

başka savaşlarda, başka yaralar alınmayacaktı. Çektiği acıyı gizlemeye, göstermemeye çalışıyordu bu yüzden de. Ne var ki ağrılar gittikçe artıyordu. Bedeninin kendisini her geçen gün biraz daha çok terk etmesini seyretmekten başka hiçbir çaresi kalmamıştı. Bazı akşamlar odasına çekiliyordu, dinlenmeye ihtiyaç duyduğunu söylüyordu. Bunu daha önce yapmamıştı, hayatının, hayatlarının en zor zamanlarında bile kendisine yakıştırmamıştı. Öyleyse... Öyleyse, anlatılamayacak bir başka yalnızlık mıydı yeniden, o hep içte kalacak fırtınalarla yaşanması gereken? Kaderle, kaçınılmaz kaderin getirdikleriyle yeni bir hesaplaşmaya mı girilmek istenmişti?.. Yaşananlara bugünden baktığımda, o kendine, odasına çekilişte, çok derin bir terk ediliş duygusuna yavaş yavaş girildiğini görür gibi oluyorum. Bu terk edilişi, bu uzun ölümü seyretmek bir yerden sonra katlanılabilir, kabul edilebilir gibiydi belki. Onun için asıl zorluk, bu yeni zamanın getirdikleri ya da götürdükleri düşünüldüğünde, sevdiklerine, yıllar boyunca büyük bir sorumlulukla bağlandıklarına, istemediği bir şeyleri seyrettirmekti, son savaşından bazı sahneler göstermekti galiba. Odasına, bir sığınağa çekilircesine çekiliyordu belki de bu durumda, kim bilir... Birkaç yıl önce bir göğsünün alınması, sorunu çözmeye yetmemişti. Son yapılan tahliller, 'hastalığın' tüm bedene yayıldığını gösteriyordu. Tıp bir kez daha çaresizdi. Doktorlar gün vermekten kaçınıyorlardı. "Tedaviye devam etmenin bir anlamı yok, sadece acısını dindirebiliriz" diyorlardı...

Madam Roza'nın o günlerdeki görüntüsü hâlâ gözlerimin önündedir. Televizyon, eve yeni alınmıştı. Zamanın akışında, birçok insanın hayatına yeni küçük heyecanlar, küçük eve dönüş sevinçleri, küçük aldanmalar getiren bu 'nesne'nin, haftanın yalnızca belirli günlerinde, tek kanaldan, siyah beyaz yayın yaptığı, yalnızca zengin evlerine girebildiği zamanlardı. O akşamlar onlara giderdim. O akşamlar, bazı programları, özellikle de yarışma programlarını izlemek için... Mösyö Jak, uzun yıllar benimsemediği, hayatında bir yere koyamadığı, sadece zenginliğin bir göstergesi gibi gördüğü 'Un kuti i un alay de bavajadas' (Bir kutu ile bir sürü saçmalık) gibisinden değerlendirmelerle sevmeye

çalıştığı bu ‘yeni nesne’nin karşısında sık sık uyur, ama uyuduğunu bir türlü kabul etmezdi. Evde, o günlerde bile, küçük, hoş çekişmelere yol açardı bu durum. Bir keresinde Berti, uyuduğunu kanıtlamak için babasının habersiz fotoğrafını çekmiş, flaşın patlamasıyla uyanan Mösyö Jak, durumu hemen anlamış, tepkisini, yarı uyur, yarı uyanık bir halde, önce, “Hiç ke no me plazen ansi-na de zevzeklikes.” (Böyle zevzeklikleri de hiç sevmem), sonra da herkesin güldüğünü görünce oğluna bakıp, “Salak i jodotro!” (Salakoğlu salak!) diyerek dile getirmişti. O akşam, hiçbir zaman unutulmayacak, o acıların içinde, kendine bambaşka bir hayat alanı bulacaktı. Bazı anlar, tüm sıradanlıklarına karşın, neden bu kadar etkiliydi kimi insanların hayatında? Bazı anlar, tüm eksikliklere karşın, neden hep saklanmak istenecek bir zamanı doğuruyordu? Bir buluşmaydı hiç kuşku yok ki burada öncelikle yaşanan. Yıllarca, sabırla beklenmiş, tüm doğallığıyla, kendindenliğiyle oluşmuş bir buluşma... Ama, bunun yanı sıra, bu buluşmanın da ötesinde bir ‘şey’ gizleniyordu sanki o anlarda. Adı bir türlü konamayan, belki de hiçbir zaman konamayacak birşey... O ‘şey’ neydi, bize, hayatımızın hangi yüzünü hatırlatıyordu istesek de istemesek de?.. Bu soru da, hayatımdan şöyle bir gelip geçen sorulardan oldu o zamanın içinde. O akşamlardan hatırladığım, hatırlayabildiğim, bir kez daha birkaç an, yalnızca birkaç an elbet. Tüm yeteneklerim, isteklerim ve her zaman anlatamayacağım özelemlerimle hatırlayabildiğim birkaç an... O akşamlarda, o televizyonda, şimdi bize çok eskimiş gibi görünebilecek yarışma programları da vardı, evet... Madam Roza, bazı soruların yanıtlarını bilmemden çok hoşlanırdı. O yanıtları bulamadığım zamanlardaysa, ya beni o tatlı sert üslubuyla azarlar ya da üzülmemem gerektiğini, böylesi yarışmaların amacının, eğlendirmek kadar, öğretmek olduğunu söylerdi. Monte Carlo Radyosu’ndan, farklı bir evde dinlediği, ailece dinledikleri ‘Quitte ou double?’ adlı yarışma programını anlatmaya koyulurdu sonra da genellikle. Kendisine o programlardan kalan sayısız anısı vardı. Bazı anlara, bazı yeni anlar için bir kaz daha sahip çıkılmak istenmişti. Unutamamıştı... Bir keresinde bir adam, son soruyu da bilerek, büyük,

çok büyük bir para kazanmış, ama asıl gürültü, adamın soruyu bilmesinden değil, verdiği yanıtın sonra takındığı tavırdan kopmuştu. Bu son soruda, bir operanın, La Scala Tiyatrosu'ndaki ilk yorumunun hangi soprano tarafından yapıldığı sorulmuş, adam tüm rahatlığıyla Maria Callas yanıtını vermiş, ancak alkışlardan sonra, bu yanıtı, herkesin beklediği yanıt olarak bildiği için verdiğini, asıl doğru yanıtınsa, Leyla Gencer olması gerektiğini söylemişti. Orada bulunanların tümü büyük bir şaşkınlık içine düşmüş, nasıl bir tepkide bulunacağını bilememişti. Daha sonra bir araştırma yapılmış, adamın yanılmadığı ortaya çıkmıştı. Bu yarışma o günlerde tüm Fransa'da büyük gürültü koparmıştı, adamdan Paris Match bile söz etmişti... Madam Roza, adamın söylediklerini tamı tamına hatırlamıyordu ama, bildikleri, hatırlayabildikleri ona yetiyordu. Bir başkasına anlatabileceği birkaç an vardı elinde. O anların ayrıntıları değişmiş olabilirdi, yıllar, o anlara yeni sözcükler, yeni görüntüler katmış olabilirdi. Ama sonuçta o anlar, o anlardı işte, o anların doldurduğu yerdi, o anların anlattırmak istedikleriydi. Bu anı gözlerini yaşartmıştı. Bilgiye çok değer veren bir kadındı Madam Roza. Bu konuda kocasından da, kardeşinden de çok daha ilerideydi. Babası, belki de bu yüzden en çok ona güvenmişti, onunla gurur duymuştu... Televizyondaki yarışma programları, o günlerde, o evde öyle geçmişti işte... Böylesi anlarla, birkaç eski resimle, birkaç eski hikâyeyle... Geçmişte bir yerlerde, bir şeylerin yaşandığını bir kez daha bir başkasına göstermek ya da bu geçmişten güç alarak, yaşanmak zorunda kalanları daha kolay taşıyabilmek için... O akşamların farklı anları, farklı anlara dokunuşları vardı bir başka deyişle. O dönemi yaşamak hiç kimse için kolay olmamıştı. O uzun çıkmazda aşayan, yaşamay mecbur kalan herkes kendisini kendinde biraz daha çok aramaya, bulmaya gereksinim duymuştu. Madam Roza'nın, bana bir yerlerde bıraktıklarına o küçük penceresinden bakarken getirme istediği o küçük anların önemine hep bu yüzden inanmak istedim. O akşamlarda, o eve giderken, hangi küçük farklılığa ortak edilebileceğimi önceden bilememek, tüm hüznlerle karşı, içimde, ancak şimdi dile getirebileceğim bir sevincin

doğmasına yol açıyordu. Bu sevinci günün birinde gereğince tanımlayabilir, görebildiklerimle, içimdeki insana yeni bir adım atabilirim sanırım. Orada, o zamanlarda tek değişmeyen, o özel sütlü kahvenin tadıydı galiba. Aradan onca yıl geçtiği halde, bu tadı unutmamam, o eski, geçmişe, her ne olursa olsun sahip çıkma duygusuyla ilintili sanırım. Bazı tatlara, kokulara bağladığımız, hiçbir zaman terk etmek istemediğimiz, daha doğru bir deyişle de terk edemediğimiz anlar da vardı... Bazı duygular, zaman zaman, çok alışıldık, sıradanmış gibi görünen görüntülerin ardında kahyordu... Ancak, buradaki duygunun beni götürebileceği yer neresi olursa olsun, bana o zamanlar sütü bile sevdiren bu tadın, daha sonra başka hiçbir yerde rastlayamayacağım özel bir karışımından kanaklandığını da söylemeliyim şimdi. ‘Şikore’ sözcüğünün ilk kez orda duyacak, işin aslınıysa ancak yıllar sonra yapmaya gereksinim duyduğum küçük bir araştırmamanın sonucunda öğrenecektim. Sözcük Fransızca bir sözcüktü elbet. Hindiba kökünden elde edilen bir toz olarak geçmişti kimi insanların hayatına... Bütün bunlar nereye kadar önemli? Bu sorunun yanıtına, gerçek yanıtına hiçbir zaman ulaşmak istemeyeceğim belki. Benim için asıl önemlisi, beni o günlere taşıyabilen bu anahtar sözcüğün büyüü, karşıma çıkardığı yol galiba daha çok. Madam Roza, hep eski adıyla, “Neagora’ olarak hatırlamakta direndiği, o günlerin koşullarına göre, bana bir hayli büyük görünen, Şişli’deki Çankaya Gıda Pazarı’ndan tabletler halinde aldığı ‘şikore’yi sıcak suda eritir, bir miktar kahveyle karıştırır, elde ettiği karışımı, nereden bulduğunu hiçbir zaman söylemediği büyük bir serum şişesinde, buzdolabında tutar, gerektiğinde de de, azar azar, süte karıştırırdı. Karar, böylesi durumlarda hep olduğu, olması gerektiği gibi, ‘göz kararıyla’ bulunan bir karardı. Hiç şaşmayan, kimi insanların günleri gibi, hep aynı kalan bir karar. ‘Şikore’ benim ulaşamayacağım bir yerde artık. Ama böylesi sanki daha iyi. Bazı ayrıntıların sadece bazı yerlerin olduğunu, bazı yerlerde kalması gerektiğini biraz daha iyi biliyorum çünkü şimdi. Sütü o günlerde sevmem de bu ayrıntıların bendeki anlamlarında gizli hiç kuşku yok ki. Aynı duyguyu, çok uzun bir süre sonra, Jülyet’in

'kremalı nescafe'siyle de yaşayacaktım. Gelgelelim, tüm bu yaşadıklarım, sütü sevmemi, daha da önemlisi sütü çok seven insanları sevmemi sağlayamamıştı. O sevgi bir kötülüktü, bir kötülüğü barındırıyordu sanki. Bir kötülük, anlatmakta hep zorlandığım bir kötülük... Bir başkasının uyarısıyla varmıştım buraya... Yüzler, kokular, sözcükler, şimdi birbirine karışmış... Bazı nedenlerin özüne gitmekten o günlerde de mi korkmuştum?.. Belki. Ama bunlar, doğrusunu söylemek gerekirse, gerçek karşılıklarını ancak başka hikâyelerde ya da yerlerde bulabilecek ayrıntılar... O günler için, bugünlerde yeniden hatırlamak istediğim, Madam Roza'nın 'şikore'li sütü, 'kaderine' iyiden iyiye teslim olmayı kabullendiği günlerde bile özenle yapmayı sürdürdüğü. O anlarda, uzaklara, çok uzaklara dalar, hiç kimseyle konuşmazdı... Mösyö Jak'la hiçbir zaman gerçek anlamda hesaplaşmamıştı galiba. Bazı sözcükler bazı kırgınlıklarda gerçek yerlerini bulamamıştı sanki. O anlarda, o uzaklara daldığında, çok derinden iç geçirirdi... Gerçek sözcükler orada mı kalmıştı yoksa.. Kim bilir... Nasıl kavga ettiğini, nasıl seviştiğini tahmin edemediğiniz, dahası, tüm kavgalarını, sevişmelerini çok uzak bir dünyada yaşadığı duygusunu size sık sık getiren kadınlar vardır. Madam Roza, bana o günlerde, o kadınlardan biri gibi gelmişti işte... Uzaklara, çok uzaklara baktığı o anlarda, kimleri, hangi zamanları, nereleri görmüştü o Madam Roza?.. Çocukluk yıllarında bıraktığı bir insandan söz etmişti bir keresinde. Yaşlı, yeri yurdu belli olmayan, çevresindekilerin verdiği bahşişlerle geçinen, daha doğrusu içki parasını sağlayan, ak saçları, sakalları birbirine karışmış bir adamdı anlattığı. Oradaki adı 'Bohor el Mintirozo' (Yalancı Bohor) idi. Herkese, uzaktan, birileri hakkında yalan haberler getirmekle bilinirdi. Yaşayanlar durup dururken ölür, falanca kadın kocasını filancanın kocasıyla aldatır, kimileri bir yerde, toprağa gömülü, küpler dolusu altın bulur, kimilerinin bir gece vakti, evi yanardı... O, sonradan ortaya çıkan tüm yalanlarına karşın her zaman inandırıcı olmayı bilir ya da kandıracak birilerini bulurdu. İnsanlar, ona, yalancılığını bildikleri halde, bu oyun hoşlarına gittiği için ya da bir şeylere hep inanmak istedikleri için inanır-

lardı herhalde. Hayali haberler uydurarak yaşamak, Bohor'un bir yerden sonra, hayat felsefesi olmuştu sanki. Köyün sadece 'delisi' değil, aynı zamanda da 'masalcısı'ydı bunlar düşünüldüğünde. Çevresindekilerin ona biraz da bu yüzden gereksinimi vardı. Günün birinde, gençliğinde çok sevdiği, ama aşkına karşılık vermeyen, kendisiyle evlenmeyi kabul etmeyen kadını 'son bir kez' görmek için İstanbul'a gideceğini söylemişti. Hiç kimse inanmamıştı bu hikâyeye, herkes o kadını, yeni bir yalanın ya da masalın kahramanı olarak görmüştü. Herkes, İstanbul'a uzanan bu maceradan kalanları yeni bir masalı dinler gibi dinlemişti. Ama Bohor'u, o günden sonra, hiç kimse görmemişti. Onun, başkalarına gösterdiği, gösterebildiği hayatın 'tek doğrusu' muydu bu? Madam Roza, bu sorunun yanıtını çok merak etmişti. Geçmişine baktığında, Bohor'un en çok özlediği insanlardan biri olduğunu söyleyebilirdi. 'Gideceği yerde' onu bulacak, kendisinden sadece o eski yalanları değil, bu sorunun da yanıtını isteyecekti. Bazı masallara, bazı masalların en azından içimizde yıkılmamasına, 'o doğrular'la savaşılabilmek için hepimizin ihtiyacı vardı çünkü. Onun, uzaklara, çok uzaklara daldığı o anlarda, uçsuz bucaksız bir yeşilliği ya da bir papatya denizini de görmesini sanırım bu yüzden çok istemiştim. Adalarından birine doğru ilerliyordu. Nefes alması enikonu güçleşmişti. Bana bu haliyle, çocukluk yıllarımda bıraktığıma inanmak istediğim o astım nöbetlerimde yaşadıklarımı hatırlatıyordu. Bazı gecelerin, o uzun gecelerin, hiç bitmeyecekmiş gibi görünen sessizliğini, orada, onunla birlikte, belki de en çok ben duymuştum...

O küçük yalan

Tant Tilda'nın abisini evinde barındırmak istediği günlerden unutamadığım, hiçbir zaman unutamayacağımı bildiğim fotoğraflardı bunlar. Mösyö Rober bu önerisi karşısında çok duygulanmış, 'sevgili, küçük kız kardeşini' kollarının arasına alarak, o 'efsane adam' imgesini, 'bir güçsüzlük anı'yla sarsabileceğini düşünmek sizin doyasıya ağlamış. O günlerde ne o dertleştığımız otel odası

ne de bize farklı uzaklıkları yaşatan o çay saatleri vardı. Birbirimizi henüz 'görmemiştik', birbirimize o kapıları aralamayı henüz gereksinmemiştik... Tant Tilda bu sarılma sahnesini bana yıllar sonra anlatabildi. Yıllar sonra, abisini yeterince tanıdığımı inanabildiği zaman. Onu, evine, 'tüm koşullarıyla, terk edemeyeceği ya da taşımak zorunda kaldığı tüm yükleriyle' kabul ettiği o farklı zamandaysa bana sadece heyecanını, sevincini ve bir yerlerde sakladığı o hikâyesini, Londra hikâyesinin İstanbul'daki görüntülerini anlatabilirdi. O hayattan 'kurtarılabilenleri', o günlerde hiç kimse Tant Tilda'dan daha iyi 'değerlendiremezdi'. Abisinin evde bulunmadığı, 'bazı önemli projeler için, önemli görüşmeler yapmaya gittiği' bir gündü. Yalnızdık... Bana, yeni konuğu için, özenle düzenlediği o odada, gardıroba 'büyük bir titizlik içinde' yerleştirilmiş giysileri, gömlekleri, iç çamaşırlarını, muzip bir kızın sevimliliği, ama yanı zamanda da gizleyemediği bir hüznü gösterirken, "Gördüğün gibi, hepsi de seçkin mağazalardan" demişti. Bir şeyleri savunmayı ya da bir şeylere inanmayı, o anlarda, sanki her zamankinden daha çok ister gibiydi... Yıllar sonra mutfağa, 'yemek yapmak için' bir kez daha girmişti. Yıllar sonra, bir kez daha... Konuğuna, yeni evinde, bir yuva sıcaklığı verebilmek için... Tüm çabalara, direnmelere, ısrarla değiştirilmek istenen bu günlere karşın, bu sevinç, dahası bu heyecan uzun sürmeyecekti, tüm heyecanlar gibi yaşatılabildiği yere kadar yaşatılabilecekti ama. Mösyö Rober bir sabah, kız kardeşinin evine yerleştikten yaklaşık olarak altı ay kadar sonra, sessiz sedasız toplanacak, hiçbir açıklamada bulunmadan, biraz da sanki özür dilermiş gibi, bir başka yerde yaşamasının daha doğru olduğunu söyleyecekti. Sıraselviler'deki o otel odası, o günlerden sonra girecekti hayatına. Suçu önce kendinde aramış Tant Tilda, ev sahipliğini başaramadığı, abisinin kendisine bu yüzden başka bir yer aradığı düşüncesine kapılmış. Başka olasılıkları aklına bile getirmemiş, getirmek istememiş. Üzüntüsünü dile getirmiş sadece. Elinden geleni yaptığını, yapmaya çalıştığını söylemiş. Kız kardeşinin omzuna dokunmakla yetinmiş bu sözler üzerine Mösyö Rober, dünyanın aslında çok kirli bir dünya olduğunu, tüm o kıyafetlerin, ışıkların, gecelerin bu kirliliği ört-

mek için 'kullanıldığını' söylemiş. Çocuk yüreklilerin asla anlayamayacağı bir dünyaya dönüşmüştü artık yaşadıkları. Bu dünya onu çağırıyordu... Daha fazlasını söyleyemezdi... 'Küçük kız kardeşine', 'görevini' hiçbir zaman istediğince yapamamış bir abi olarak tek söyleyebileceği, bu çocuk yüreğini, tüm yaşananlara karşın, hiçbir zaman yitirmemesi gerektiği idi. Bu dünyanın bu çocuk yüreklerine her zamankinden çok ihtiyacı vardı aslında... Her zamankinden çok... Bu dünya bunun gereğince farkında olmasa da... Susmuştu bunun üzerine Tant Tilda, abisinin yine o büyük işlerine döndüğünü, o işlerde tutunmanın ağır bir bedeli gerektirdiğini düşünmüştü. Hüzünle karışık bir gurur duymuştu o anda üstüne üstlük, aklına, ölümü hayatının her yerinde soluyan o film kahramanlarını getirmişti... Kimi filmlerini unutulmaz kılan o kahramanlarıyla yıllar boyunca yaşamıştı... Bu kadarı onun için, o yenilgi duygusunu o anda taşıyabilmek için yeterliydi. Gerçekse, her zaman olduğu gibi, başka bir yerdeydi elbet. O, bu gerçeğe, ancak uzun, çok uzun bir süre sonra, abisinin Londra'ya, İstanbul'a bir daha dönmemesiye gittiğini öğrendiği günlerde ulaşabilecekti. Hayatının kahramanlarından biri olarak gördüğü bu adamın, o günlerde altından kalkamayacağı büyük bir kumar borcu vardı. Alacaklılar tarafından sıkıştırılıyor, ölümle tehdit ediliyordu. Kız kardeşine bu koşullar altında bir zarar gelmesinden endişelenmiş, oyunu kuralına göre, tek başına, başka bir yerde sürdürmeyi seçmişti...

Bu gerçeği ablasından, üstüne üstlük 'iş işten geçtikten sonra' öğrenmek Tant Tilda'nın çok ağırına gitmişti. Dışlanmışlığının bir başka yüzü gösterilmişti sanki kendisine. Yıllar sonra, bu olanları bana anlattığı, anlatabildiği günlerde bile kırgın gibiydi insanlarına. Yıllar sonra, göstermiş olduğu bu 'soyluluğa' karşın, abisine bile... Yıllar sonra, kendisine bir kez daha yeterince güvenilmediği için... İstenmesi durumunda bir şeyler yapabilirdi oysa, yapmayı deneyebilirdi en azından... Sorun sadece parada idiyse... Ama onun bu sesine, farklı yerlerde, farklı şekillerde duyurmak istediği bu sesine, tüm o seslerle, hiç kimseye anlatamadığı o seslerle yaşamaya, anlamaya çalıştığı bu dünyada, öylesine uzak, kayıtsız daha da önemlisi yabancı kalınmıştı ki...

Dönemeç

Abisi hakkındaki yeni gerçekleri öğrendiği günlerde, Mahmut-paşa'daki o iki dükkânı satmaya karar vermişti Tant Tilda. Herkes, bu dükkânlarla şöyle ya da böyle bir ilgisi olan herkes kendine göre üzülmüştü, kendine göre bir başka geçmişi görmüştü bu karar karşısında... Tant Tilda, Madam Roza'nın tüm ısrarlarına karşın, Mösyö Jak'ı bu işe karıştırmamıştı. Hayatında ilk kez, tek başına, hiç kimsenin yardımını almaksızın ulaşmak istediği bir 'başarı' mıydı hayalindeki, bir şeylerden, 'onların' değer verdiği, 'eskiye ait' bir şeylerden hepten kopma, kurtulma duygusunu sonuna kadar yaşama sevinci mi? Buna benzer soruların, ailede, o günlerde sorulmadığına inanmak bana şimdi hem daha olası, hem de daha kolay geliyor. Ailenin 'sorun kızı' Tilda'nın bu 'tuhafliğin' altında yatan gerçek, belki de bu yüzden hiçbir zaman anlaşılamadı. Soruları, gerçek soruları sormayı göze alamadığımız sürece, bir yolun ancak bir yerlerine kadar gidebiliyorduk zaten. Bize yüzyıllar öncesinden, binlerce yürüyüşle, yüz binlerce, milyonlarca farklı sözcükle kalmış bir mirastı sanki bu. Bu mirası da sabırla taşımaya çalışmıştık. Bir sağırılıkta, daha doğru bir deyişle de o sağırılıkta, birbirimizin sağırılığında sık sık buluşmamızın, buluştuğumuzu bildiğimiz halde, çoğu kez görmezlikten gelişimizin nedenini, belkide bu yüzden içimizdeki bu ağır yükte, bu ağır yüke bağlılığımızda aramamız gerekiyordu... Tant Tilda'nın o dükkânları, o günlerde, durup dururken satmaya karar vermesinin gerçek nedeni hiçbir zaman anlaşılamadı, evet... Anlaşılabilen, öğrenilebilen ya da Mösyö Jak'ın 'dedektiflik' çalışmaları sonucunda, en azından öğrenilmiş gibi kabul edilebilen, bu kararın alınmasında, 'iş takipleriyle' hayatını kazandığı, birçok sorunu, birçok tanıdığının yardımıyla kısa sürede çözmesiyle bilinen Bedros adında yaşlı bir çapkının etkili olduğu, dükkânların, çok kısa bir sürede, değerlerinin çok altında bir fiyata satıldığı, elden çıkarıldığıydı yalnızca. Abisinin gidişinden, kendisine haber vermeden, dahası o koşullarda gidişinden sonra düştüğü yalnızlıkta, birilerine sığınmak isteyişinin bedelini çok mu ağır ödemişti Tant

Tilda?.. Bu sorunun yanıtını o soruları sormayanlar veremezdi... Hikâyenin bu bölümü de işte bu yüzden hep karanlıkta kaldı...

Tant Tilda'nın, eğer böyle bir 'serüven' yaşanmışsa, taşımak zorunda kaldığı ilk ayrılık olmamıştı bu hiç kuşku yok ki. Aradan uzun yıllar geçtiği halde, 'tadını' hâlâ hatırladığım o akşam 'gördüğüm' ayrılık da onun son ayrılığı olmayacaktı. Ancak, daha önce de bir yerlerde, birilerine söylemeye çalıştığım gibi, bu ayrılık, bana küçük bir parantezin içine koyarak getirdiği, anlatmaya çalıştığı o insandan ayrılmak, kendisini, hepimizin beklediğinden çok daha fazla sarsmıştı. Bir insanın farklı zamanlarına daha kolay girmemizi sağlayacak sınırları görmek hiçbir zaman kolay olmamıştır. O insanın karşısında bulunmayı seçtiğimiz yerle, o sınırlara karşın, hem bir başkasına, hem de kendimize atmaya göze aldığımız adımlarla ilgili bir sorundur bu. Sınırlar, tıpkı adalarımız gibi, beklenmedik zamanlarda, yitirildiği sanılan sözcükler, görüntüler yüzünden değişebilir, bir başkasını biraz daha iyi görmemizi sağlarken, kendimizi tanımamızı da kolaylaştırabilir bu durumda. Tant Tilda'nın sınırlarına ulaşmak, tüm bunlar düşünüldüğünde, hiç kimse için, hiçbir zaman kolay olmamıştı. Bir sezgi ya da bazı parçaları birleştirme konusunda gösterdiğim çaba, beni yine de bir yere getiriyor. O akşamı, o 'kopuş'un başladığı akşam olarak görüyorum bu yerde. Tant Tilda, o ayrılıktan sonra, daha birçok ayrılığı çok kısa bir sürede, bir fırtına hızında yaşayacaktı... 'Kopuş'u hazırlayan, en az bunun kadar önemli bir olay daha yaşanmıştı ama bir de o günlerde. Bu olay, sadece Tant Tilda için değil, ailedeki hemen hemen herkes için farklı bir kopuş anlamındaydı. Madam Roza ölmüştü... Herkes o günden sonra, kendi kopuşunu yaşayacaktı...

Ailedeki birçok insanın, Madam Roza'nın ölümü karşısında duyduğu o derin sarsıntıyı, o ilişkileri düşündüğünüzde, kolaylıkla anlayabilirdiniz. Ölen, kendinden, kendi canından bildiği herkesi bir arada tutmak, birbirinden uzaklatırmamak için, tüm hayatı süresince elinden geleni yapmış bir kadındı. Orada, her zaman, en küçük sorunlar için bile başvurulabilecek, yardımı istenebilecek bir 'abla' olarak bilinmesinin, birçok sırrı taşımak zo-

runda bırakılmasının nedenlerini bu çabada arayabilirdik belki. O, aile içinde, hiç kimsenin dolduramayacağı bir boşluk bırakmıştı. Herkesin kendine göre anlamaya, tanımlamaya, adını koymaya çalışacağı bir boşluk. O, yokluğuyla, herkesin kendi boşluğunu, ailesiyle arasında yıllar yılı, sinsice oluşmuş o boşluğu görmesine, hissetmesine yol açacaktı. Mösyö Rober'in, cenaze töreninin bitiminden sonra, evde, gazetedeki ölüm ilanına bakarken, "Ailenin en iyisi gitti... Şimdi herkes kendi yoluna..." demesi boşuna değildi. O günden sonra herkes, yavaş yavaş kendi kopuşunu yaşayacaktı, kendi sessizliğine çekilecekti gerçekten de... Mösyö Jak için de, Mösyö Rober için de, Tant Tilda için de geçerliydi bu durum, yolunu, yalnızlığını aslında yıllar öncesinden çizmiş olan Madam Estreya için de. Mösyö Jak'ın yalnızlığına her geçen gün biraz daha çok kapanmasına, Mösyö Rober'in Londra'ya, İstanbul'a bir daha dönmek üzere gitmesine, Tant Tilda'nın dilediğince içini dökme olanağını bulduğu o evde, kendisini daha da yabancı hissetmesine, Madam Estreya'nınsa, çocukluğunu, genç kızlığını yaşadığı o yerlerden elini eteğini hepten çekmesine, bayram günlerini bile unutmaya yol açmıştı bu ölüm. Herkes Madam Roza'yı kendisi için, kendi dünyasında, kendi yenilgileri, pişmanlıkları ve küçük utkularıyla yaşayacaktı...

Eve, ablasının ölümünden sonra uğradığı günlerde, başına gelen birçok garip olaydan söz etmişti Tant Tilda. Bir keresinde bir adam, bir gece vakti, ona sokakta tecavüz etmeye kalkışmıştı, bir keresinde komşusu, emekli büyükelçi Sinan Bey'in kedisini evinde ölü olarak bulmuştu, bir keresinde kapısını bir sivil polis çalmış, evde fuhuş yapıldığı yolunda ihbar aldığını söylemiş, uzun uzun arama yapmıştı... Kimler, hangi hayalin arkasına gizlenmişti bir kez daha, kimler hangi gecelerin, hangi yalnızlıkların kahramanlarındandı? Böylesi bir soruya, ancak o hayale duyduğumuz yakınlık oranında sahip çıkabilirdik elbet. Ama biz, o hayale, o günlerde, o kadar uzaktık ki... Onun, o günlerde, bize getirdiği, bu hayali bir ölçüde yaşanılabilir kılan, bana şimdi gerçek anlamda yitirilmiş gibi görünen bir başka hikâyesi de vardı oysa. Bu hikâye onun son hikâyesiydi, anlatılmaya değer bulduğu son

güzel hikâyesiydi sanırım. Bir komşusundan söz etmişti bu hikâyede. Yaşlı, güngörmüş, eski bir Rus beyefendisiydi anlattığı... Mükemmel derecede Almanca, İtalyanca ve Fransızca biliyordu. Şiirler okuyordu ezberinden, özellikle de Fransızca, Lamartine'den, Victor Hugo'dan, Alfred ve Vigny'den şiirler... Müziği seviyordu, keman çalıyordu, tüm romantikleri seviyordu, ama en önemlisi, büyük Oistrakh'ın, David Oistrakh'ın bir yerlerden akrabasıydı... Çok yakın bir zamanda kendisini görmeye gidebilirlerdi. Moskova Operası'nda bir temsile gidebilirlerdi... Ama adam bir rejim muhalifiydi. Yolculuk biraz tehlikeli bir yolculuk olacaktı bu durumda. Tüm bunlar bir yana, İstanbul'daki sorunları çözmek gerekiyordu önce. Mal sahibi, daireyi bir an önce boşaltması için, arkadaşını mahkemeye vermişti. Ama onlar sonuna kadar savaşıyorlardı, ellerinden geldikçe direneceklerdi. Avukat Çerni'ye gitmeyi düşünüyordu ama, parası gün geçtikçe azalıyordu... Sevdiklerine, doğum günlerinde, eskisi gibi hediye alamıyordu artık... Bir yabancı, Tant Tilda'nın bu son söyledikleri üzerinde durmazdı, durmayı gereksinmezdi. Yalnızca kendisini tanıyanlar, bu yoksunluğun, bu çaresizliğin onda ne kadar büyük bir acı doğurduğunu anlayabilirdi. O, biraz da bu küçük anlarıyla anlamlandırmaya çalışmıştı hayatını. Sevdiklerinin doğum günlerini yıllarca unutmamıştı. O günlerde herkes, herkesçe unutulsa bile Tant Tilda tarafından unutulmayacağını bilirdi... Bana 'son hediyesini', bu kendine çekilişleri, hiç kimseye anlatamayacağı seslerle yaşamaya mecbur kaldığı o günlerde vermişti. Evinden, çok eski günlerinden, yeni bir güne taşımak istediği bir çift gümüş şamdandı getirdiği... Bir akşam vaktiydi... Sevdiklerine doğum günlerinde, geçmişinin yaşanmış parçalarını veriyordu, armağan ediyordu artık... Kendisini 'o akış'a yavaş yavaş bıraktığı, giydiklerine daha az önem verdiği, saçlarını boyamaktan, doğru dürüst taramaktan vazgeçtiği günlerdi o günler. Yaşananlar, seyretmek zorunda kaldıklarımız, o çay saatlerini paylaştığımız akşamlardan o kadar farklıydı ki... O bakımlı halini, o şıklığını, o kadar uzakta bırakmıştı ki Tant Tilda... Ailesindeki kimi insanlara, kendisini o duyguları ve insanlarıyla kabullenmekte, o hayal per-

desinde yaşadıklarını, yaşamak istediklerini anlamakta zorlanlara, bu yadırgatıcı görüntüsüyle, istedikleri, bekledikleri sahneyi gösteriyordu o aslında. Hiç kimsenin çıkmaya, oynamaya, kendisiyle paylaşmaya yanaşmayacağı bir sahneydi bu. Hayatının en zor, ama aynı zamanda da en büyük 'oyunu'nu oynadığı bir sahne... Bu sahne bir ölümü bekliyordu. Bu sahnenin dışında kiler bir ölümü bekliyordu. Ama oyunun bir yerinde, derin, çok derin bir sessizlik vardı. Hiç kimse ölümün, asıl ölümün kimin ölümü olduğunu bilmiyordu çünkü...

Kaçınılmaz, kendini her geçen gün biraz daha çok gösteren bir kopuşun, bir çöküşün fotoğraflarıydı biraz da seyrettiklerimiz evet. Seyrettiklerimiz, seyrederken gördüklerimiz farklıydı belki. Ama sonuçta hepimiz sahnenin dışında kalmıştık. Beni evine daha az davet eder olmuştu artık. Çay saatlerimiz eskisi kadar uzun sürmüyordu. Yazdıklarını anlatmamı istiyordu arada sırada, evlenmem gerektiğini söylüyor, bana, benim için düşündüğü kızlardan gelin adaylarından söz ediyordu... Kır gezintilerinde, baharlarda her zamankinden güzel olan, kimi zaman çok iyi arp çalan, kimi zaman balerin olan, kimi zaman biraz şişman, ama çok güzel sesli olan, kimi zaman da çok yalnız olan bu genç kızların tümü, onun geçmişinden, geçmişinin bir yerlerinden yaşadığımız günlere getirmek istediği genç kızlardı. Onlar, onun, o sahnedeki rol arkadaşlarıydı. Onlarla, istemem durumunda, benim için konuşabiliirdi. Biraz gülümseyerek, biraz da, "Neden olmasın?..", "Eğer sen istiyorsan...", "Aslında çok iyi olurdu... Ama ne zaman, nerede?.." gibisinden cümlelerle renklendirmeye çalışırdım bu sohbetleri. Gülerdi, kıkır kıkır, ağzını kapatarak, muzip, ama biraz da konuşulanlardan utanmış, kadınlığını yeni keşfetmiş bir genç kız gibi gülerdi... Onun gerçekten güldüğü, gülebildiği anlardı galiba bunlar. O anlardan hemen sonra birdenbire durgunlaşır, hafiften gülümser, birileriyle konuşur gibi olurdu çünkü. Gitme vaktimin geldiğini anlardım. Gitme, onu o görüntüleriyle, o sesleriyle, o yalnızlığında bırakma vaktimin geldiğini... Orada, kapılarını dışarıya bütünüyle kapatarak, saatlerce kalacağını bildiğim halde...

Adı, günü geldiğinde mahallenin delisine de çıktı.. Bir kaderdi

bu biliyorduk. Birilerinin, bu hikâyenin bir yerlerinde, önceden görebildiği bir kader...

O görüntüyü hiçbir zaman unutamayacağım... Dağınık, bakımsız beyaz saçları, nereden bulduğunu hiç kimsenin öğrenemediği o eski erkek paltosu ve koyu renkli çoraplarıyla sokakta dolaşırken, bu kaderin gerektirdiklerine kendisini tüm benliğiyle teslim etmiş gibiydi artık... O sokaklar onun sokakları değildi, o insanlar, onun insanları değildi... Söylentiler çıkmıştı... Önüne gelen erkeği, özellikle de esnaftan, yeniyetme çocukları evine alıyor, onları, onlarla cinsel ilişki kurarak aklınca mutlu ediyordu. Bu söylentilerin nereye kadar doğru, nereye kadar yanlış, nereye kadar haklı ya da haksız olduklarını hiçbir zaman öğrenemedik. O, bir isyanın çok ötesinde bir yerlere ulaşmıştı ama bence bütün bunlar düşünüldüğünde. Hayata büyük umutlarla baktığı, çılgınlıkların her türlü-sünü yaşamak istediği o genç kızlık günlerinde, kendisini denetim altında tutulması gereken bir 'isterik' gibi görenlerden, tehlikeli, çok tehlikeli bir intikam alıyordu. Uzun bir ölüm, dahası bir intihar gibiydi bu. Onu bu günlere getiren neydi, hangi gecelerdi, hangi gelmeyen, kapısını çalmayan insanlardı? Şefkatini kendisinden hiçbir zaman esirgemeyen Jozefi hâlâ seviyordu, kelepçelerini, prangalarını kıramayan erkeklerine sahip çıkmaya çalışıyordu örneğin. Herkesi bir yere koyabiliyordu, bir yerde görebiliyordu bir diğer deyişle. Herkes bir yerlerdeydi, olması gerektiği yerdeydi... Ya kendisi?.. Sorun, bu soruya bir türlü yanıt verememesinden mi kaynaklanıyordu yoksa? O yalnızlık günlerinde, eğer söylenenler gerçekten doğruysa, özellikle çevresindeki esnafın, bakkalın, manavın, cinselliğini farklı bir tutsaklıkla yaşayan, büyük baskılardan, yoksunluklardan gelmiş o yeniyetme çıraklarıyla ilişki kurarken, kendi içinde, yalnızca kendisinin doyacağı tadacağı bir doyum noktasına, bir iç huzuruna mı ulaşmıştı Tant Tilda? Bilemiyorum, gerçekten bilemiyorum. Ama bu sorunun yanıtını verebilmeyi öylesine çok isterdim ki... Öylesine çok isterdim ki onunla, onu yadsıyanlara karşı, o 'ahlaksızlık' ikliminde buluşmayı. Öylesine çok isterdim ki kendisini orada, tam da orada yeniden keşfedebilmeyi... Beni, o seyirci kimliğimle, bir başka derin sessizliğe

çağırıyordu sanki bu dilek. İnsanın sesini gerçekten duyabileceği, yaşadıklarımızın, yaşayabildiklerimizin hep çok uzağında duran, bir başka derin sessizliğe... Bu sessizlik, beni yepyeni sorularla da karşılayabilirdi... Bana orada, bu soruyu neden, daha çok kimin için sorduğum sorulabilirdi örneğin. Ben, o seyirci kimliğimle, o anları neden bu kadar çok önemsemiştim, bu soruyu, kendime ya da birilerine sormayı neden gereksinmiştim? Bir başka yaşanamamışlığın köklerine gitmek istemiştim hiç kuşku yok ki... Bir başka yaşanamamışlığın köklerine... Orada, her geçen gün biraz daha çok tükenen, yaşanan günlerden biraz daha çok kopan o odalarda, gizli, çok gizli bir hayatın yürek atışları vardı... Orada, bir başka yüzümle karşılaşmamak için gizlenmişim belki de yeniden birkaç sorunun arkasına... Ancak, tüm sonuçlarla tüm nedenler bir yana, bu sorularım ya da 'aykırı' düşüncelerim, Tant Tilda'ya, kendisini yavaş yavaş yazdırtan bir hikâyenin kahramanı olarak, o sessiz sedasız ölüm günlerinde bile yeni bir kapı aralamaya çalıştığımı gösteriyor. İnsanlar, sınırları birbirlerinde bir kez daha kaybolan insanlar, yeni insanları getiriyor bize böylesi durumlarda. Ne kadar doğru ya da gerçek olduklarını her zaman bilemediğimiz, anlayamadığımız yeni insanları... Burada elbette bir başka kaçış gizliydi... Kimi umutların kimi insanlarda yavaş yavaş ölmesine yol açan bir küçük umut... Tıpkı ailesinin Tant Tilda'ya, o kaçış için yaptığı gibi... Bitirilen, bir daha başlatılamayacak bir şeyler vardı sanki orada... Bir daha başlatılamayacak, adsızlıklarıyla, yanlışlarıyla, sonuna kadar paylaşılmak istenecek bir şeyler... O 'dönemeci', o 'ince dönemeci almayı', herkes başaramamıştı, o insanlarda yürümeyi, daha çok yürümeyi, ancak o yaralanmalardan, bizi bizde yavaş yavaş inşa eden, tanınır kılan o anlardan sonra başaramıştık zaten...

Deniz başka bir sokaktı

Bir 'dönemeci' o anlarda, o en gerekli anlarda alamamak ya da o korkular, yitirmek istenmeyenler yüzünden birçok tutsaklığı göze alarak, almamayı seçmek... Tant Tilda'nın, ailenin en yaşlı,

‘eski günler’den kalma tek teyzesi olduğu halde, Rozi’nin, Mösyö Jak’ın içine kapalı, sessiz, iyiliksever, birilerinin hep gölgesinde kalmış ‘kısmetsiz’ torununun düğününe davet edilmemesi, bu tercihin nerelere vardırıldığını göstermeye yetiyordu... Rozi ‘gerçeği’ ancak düğün gecesi öğrenebilmiş, Jülyet’e, “Bu bir ihanet! En azından sevgili babaanneciğimin hatırası için bunu yapmamalıydınız!..” demişti. Bir isyan, içinde, bir türlü göze alamadığı ‘öteki’ isyanları da barındırıyormuş gibi görünen bir öfke vardı o anda sesinde. Kırılgan, çevresindekilerin dediği gibi, ‘fazlasıyla hassas’ bir insanın sesiydi bu. Gözleri dolmuştu. Berti başını önüne eğmişti. Belli belirsiz bir gülümseme vardı yüzünde. Utanmak ile kızının bu çıkışından, küçük bir gurur duymak arasında bir yerlerde kalmıştı sanki. O, bu ‘dokunuşu’, orada, en iyi anlayabilecek insanlardandı... Jülyet bana bakmıştı. Söylemek istediklerini anlayamamıştım. Ama sanırım o da biraz utanmıştı... Mösyö Jak dışarıdaydı, konuşulanları duymamıştı, uzaklarda, çok uzaklarda bir yerleri hatırlamış gibiydi... Başka hikâyelerde, başka insanlar için bıraktıkları, hatırlamak zorunda kaldıkları düşünüldüğünde, bu görüntüye şaşmamak gerekiyordu. Bir deniz kenarındaydık... İstanbul’un denize açılan sokaklarından söz etmek istemişti bir başkası, bir başka hikâyede. Deniz, bu durumda, belki de bambaşka bir sokaktı. Sayısız sokağın aktığı, her hikâyede, farklı sınırlara ulaşan, farklı özelemlerle, farklı ‘şarkıları’ yaşatabilecek bir sokak... Rozi’yle hayatımızın hiçbir döneminde yakınlaşmamıştık. O, insanlarla arasında hep bir uzaklık kalmasını istemişti sanki. Bir uzaklık... Ama o uzaklığı anlamak, gereğince anlamak, başka uzaklıkların öğrettiklerine karşın hiçbir zaman mümkün olmamıştı. Uzaklık, uzakta kalmak onun ‘kaderinde’ vardı sanki... Şimdi, biraz düşününce, kendi uzağımı biraz daha iyi anlamayı, tanımayı denediğim bu zamanda, bazı açıklamaları en azından kendime, biraz daha iyi yapabileceğimi hissediyorum. Birçok erkeğin ilgisini çekebilecek o duru, beyaz tenine, masmavi gözlerine, açık kumral dalgalı, gür saçlarına ve büyük göğüslerine karşın, kendine, başkalarına yansıyan görünüşünde, ‘kadın olmayan’ bir özelliği beslemiş gibiydi hep Rozi. Birbirimize yeterince ulaşamayışımızın nedenle-

rinden biri miydi bu? Belki. Ama 'bu olayın' tanıklığını yaptığım-
da, onunla, o güne kadar, o kabuğu kırarak konuşmaya, gerçek an-
lamda konuşmaya çalışmadığım için büyük bir pişmanlık duydu-
ğumu şimdi çok iyi hatırlıyorum. Bu pişmanlığı, orada yaşayama-
dıklarımızı hatırladıkça, daha uzun süre taşıyacağımı, dahası, ta-
şımaktan başka türlüşünü yapamayacağımı düşünürüm. Geç kal-
mışların aczini getiririm aklıma bu zamanlarda, eski çok eski, sık
sık unutmaya çalıştığım bir ses, bana hayallerini başkalarına, ist-
ediklerine bir türlü duyuramayan insanların hikâyesini yeniden
anlatmaya koyulur. Susarım bu durumda da, sadece susarım, ba-
zı şarkılara bağladığımız umutları düşünürüm bir kez daha. Susa-
rım, daha uzun bir yalan için kaçarım, kendimle, beklemediğim bir
köşede, beklemediğim bir anda karşılaşmamak için kaçarım elbet.
Kaçarım, yitirdiğim, dokunamadığım bir şiirin, yerini göstermeyen
o dizesi için, kaçarım, hikâyem yüzünden, sokaklarımın bir yerin-
de yitirdiğim bu hikâye kahramanımı, günün birinde bulabileceği-
mi, birilerine mutlaka anlatabileceğimi söylerim kendime... Rozi,
birçok benzerinin gittiği yoldan giderek evlenmişti. Birçok benzeri-
nin gittiği bu yolda 'günün birinde' evlenmesi gerektiği için... Yine
günün birinde, bir çocuk yapması gerektiği için, hiçbir zaman, ha-
yatının hiçbir döneminde tam anlamıyla uyum sağlayamadığı bu
dünyaya bir insan getirecekti. Yapmaması gereken bir şey de ya-
pacaktı ama günün birinde, o yolda atmaması gereken bir adım da
atacaktı... Ağır bir bedelle, 'o bedel'le anlam kazanan bir adım...
Ama onu bir başka insan yapan, bir başkasına anlatılabilir kılan
en önemli adım da o adımdı sanırım. O adım özel bir adımdı, baş-
kalarının olmayan bir adımdı... Özel bir adım... Ya da ben öyle san-
mıştım... Öyle olmasını istemiştım, öyle olduğuna inanmak iste-
mişim... Öyle olduğuna inanmak... Bazı adımları daha iyi anlaya-
bilmek, gerçek yerlerine koyabilmek için... Ama bütün bunlar ba-
na çok geç ulaşacaktı... O günlerde, orada, en azından 'başlangıç-
ta', yalnızca 'sıradan bir evlilik' vardı. İzzet, Rozi'nin hayatına, bir
'tanıştırılma' sonucunda girmiş, çok büyük bir olasılıkla da, yaşa-
dıklarına biraz 'kenardan' bakan bu kadının ilk ve son erkeği ol-
muştu... O günlerde bir de söylentiler vardı ama. Yaşananları fark-

lı bir yere, bir nebze getirebilen, insanda belki her yerde okunabilecek, ama bir görüntüyle, en azından bir görüntüyle, bir tek cümleyle kalabilecek, o serüven romanlarının tadını bırakabilecek söylentiler... Japon Elçiliği'nde görevli üst düzey bir yetkilinin karısıyla, kimilerine göre çok tehlikeli bir ilişki yaşamıştı İzzet. Kadını, it-halat işleri yaptığı, ağırlıklı olarak da Japonya'yla çalıştığı için, çok büyük bir olasılıkla o elçilik davetlerinin birinde tanımıştı. Olay, günün birinde su yüzüne çıkmış, kadın, arzulanmayacak bazı durumları önlemek için, kocasını başka bir ülkeye gitmeye razı etmişti... 'Üçlünün', 'bazı karanlık işler'e karıştığı da bu söylentiler arasındaydı. Kimileri işi, bu ilişkinin, bu ticari anlaşmanın bir parçası olduğunu söyleyecek kadar ileri götürmüştü. Bu konuda hiç kimse bir kesinliğe varamazdı elbet. Görülebilenler, duyulabilenler, aslında yaşananlardan çoğu kez, çok farklı olurdu ya... Ancak, 'işin aslını' bildiğini iddia edenlerin söylediklerine bakılacak olursa, kadın, 'yasağın' başkalarınca görülmesinden sonra, gerçekten gitmişti, bir daha dönmeme umuduyla, kararlılığıyla ayrılmıştı buralardan. Doğrusunu söylemek gerekirse de böylesi 'herkes' için çok iyi olmuştu. İzzet, bu 'bela'dan yakasını kolay sıyırmıştı. Bazı sorunların çözümü için gereken yollar, istenmesi durumunda, zaten bulunurdu. Sorunlar, zaman içinde, çözümlerini de üretirdi en önemlisi... Hikâye, bu söylentileri taşıyanlar tarafından burada bırakılmıştı. Burada, olası tüm sorunları ve sorularıyla. Hiç kimse-nin bilmediği bir yerlere gidebilirdi oysa buradan, bazı yerler, kimi insanlarla, kimi insanlar için yeniden yazılabilirdi. Ama 'daha ileriye' o günlerde de, ondan sonraki günlerde de gidilemedi. Bir korku muydu burada bir kez daha kendini gösteren, bir yetersizlik ya da bugüne dek birçok ilişkide birçok olasılığı öldüren o kayıtsızlıklardan biri mi? Bu sorunun yanıtına, eldeki 'geride bırakılan' bilgilerle ulaşmak kolay değildi. Bilinen, öğrenebildiğimiz kadarıyla bu söylentilerin doğruluğunun ya da yanlışlığının İzzet'e hiçbir zaman sorulmadığı, sorulmak istenmediği idi. Bu 'boşluk', birkaç yıl sonraki o 'korkunç olay'dan sonra bile aşılamayacaktı... İzzet, 'aile-siyle' arasına, kendisini rahat ettirecek 'mesafe'yi koymayı daha ilk günden başarmıştı. Bir başka oyundu bu galiba. Herkesin rolü-

nü bir kez daha kabullendiği ya da başka oyunları nedeniyle yeterince önemsemediği bir oyun... Rozi ile İzzet, bir yılbaşı gecesinde, 'çok sıkıldıkları' bir arkadaş toplantısında tanışmışlardı. İkisi de o toplantıya istemeden, birilerinin zoruyla gitmişti. Rozi İzzet'ten çok şey beklemişti. İzzet'in vermeye gönüllü olduğundan ya da verebileceğinden çok daha fazlasını... Onun, Tant Tilda'nın düğüne davet edilmemesi üzerine gösterdiği tepki, hepimizi çok şaşırtmıştı. Kendisinde yakalayabildiğim en unutulmaz andı bu ama, evet. En unutulmaz an... Benzeri bir durum, 'olayı' sonradan öğrenen Mösyö Jak için de geçerliydi sanırım. Rozi karısının, zaman zaman çok özlediği karısının adını taşıyordu. Tıpkı babaannesi gibi, haksızlık olarak bildiği bir olayın üzerine tüm yürekliliğiyle gitmiş, bir kenarda bırakılmış, unutulmaya çalışılmış, kendi kaderine terk edilmiş bir insana yardım elini uzatmaya çalışmıştı... Herkese, kendine göre bir ders vermişti böylelikle. Herkesin, tüm 'hakklıklara' karşın, yaptığından utanç duymasına yol açacak bir ders...

Düğün, Tarabya'daki o şık, denize 'başka bir yerden bakan', o müzikli lokantaların birinde yapılmıştı. Jülyet çok güzeldi, bir moda dergisinden fırlamış gibiydi o gece... Benimle, kim bilir, belki de bu küçük ihanetin içimde doğuracağı duyguları bildiği için göz göze gelmemeye özen göstermişti. Ama bana kalırsa bu duruma en çok, başka bir coğrafyada başka bir yalnızlığı yaşamak zorunda kalan Mösyö Rober üzülmüştü. 'Olayı', aradan bir süre geçtikten sonra, her nasılsa öğrenmiş, bana telefon etmişti. Biraz daha kırgındı sanki. Biraz daha kırgın, biraz daha uzak, biraz daha yaralı... Ailelerin öldüğünü, bütün dünyada ölmekte olduğunu söylüyordu. Aileler bir yalandı daha doğrusu, bir yalan için doğurulmuştu, yaşatılmak istenmişti. Herkes orada, o küçük umutlarla, o küçük özelemlerle, küçük yarınlar ve ertelemelerle kendini her geçen gün biraz daha çok tüketiyordu, ölüyordu aslında... Böylesi 'genellemelerin' zaman zaman, çok daha derinlerdeki bir acıyı gizlemek için yapıldığını biliyordum. Nereye gelmek istediğini iyi kötü hissetmiştim bir başka deyişle... Beni fazla bekletmemişti... Ailesi onun için bir de ölüm olmuştu. Bir ölüm... Ama bu ölümü anlatabilecek, paylaşabilecek hiç kimsesi kalmamıştı artık. Sadece bunları söylemek,

dilediğince söylemek için İstanbul'a dönmek istiyordu. Sadece bunları söylemek, ama daha da önemlisi, Tilda'ya, bu çok iyi anladığı yalnızlığında sıkı sıkı sarılmak için... Bu isteğini gerçekleştirebilecek 'durumda' değildi ama ne yazık ki... Hayat, onu birçok isteğinden yavaş yavaş uzaklaştırmıştı... Kaç yıl önce yapmıştık bu telefon konuşmasını, beni, bana bütün bunları söylemek için aradığı akşam, onun 'yeni' ya da 'son' Londrası'ndaki kaçınıcı akşamıydı?.. Anlatmak, çok uzaklardan paylaşmak istediği bu yalnızlık, onun kaçınıcı yalnızlığıydı? Onca uzaklığa karşın, nasıl olmuştu da bu haberi almıştı?.. Bu 'olay'a ulaşabilmesi, İstanbul'la bağlarını bir türlü koparamadığının bir başka işareti değil miydi?.. Hem, onya yıl sonra niyeydi bu telefon konuşması, kim içindi, ailesinin kendisinde doğurdu bu ölümü, artık anlatacak hiç kimsesi kalmamışsa? Neden Tilda değildi aradığı, neden oncasına sevdiğini söylediği, tüm gücüyle sarılmak istediği kız kardeşi değildi de bir 'başkasıydı?' Bu soruları, bizde, yeni beklenmedik birkaç küçük yol açabilecek bu soruları o konuşmada kendisine sormamıştım, soramamıştım. Dinlemeyi, yalnızca dinlemeyi seçmiştim bir kez daha. Dinlemeyi, yalnızca dinlemeyi... Kendimden, söylemek zorunda kalabileceklerimden, çok büyük bir olasılıkla bir kez daha korktuğum için... Tant Tilda'yı 'son haliyle' görmediğine, doğrusunu söylemek gerekirse, sevinmesi gerektiğini söylemekle yetinmiştim sadece. Anlamıştı, anlar görünmüştü en azından... 'Olay'dan sonra kendisini ziyaret ettiğimi sağlığının 'yerinde' olduğunu söylemiştim bir de. Daha ileriye gitmenin artık bir anlamı yoktu, kız kardeşi 'kendisi' yolumdaydı, 'doğal' yürüyüşünü yaşıyordu...

Bu benim ona son yalanım oldu... Düğün gecesinin ertesinde, Tant Tilda'ya hiç kimseye haber vermeden, sessiz sedasız gitmiştim çünkü... Sessiz sedasız, bulunduğum yeri kendisine biraz daha iyi anlatmak için... Sessiz sedasız, kendimi kim bilir, belki de bir 'suçtan' arındırmak için... Kapıyı biraz da tedirginlikle çalmıştım. Açmamıştı. Evin içinden ayak sesleri geliyordu... Anlamıştım. Hiç kimseyle görüşmek istemiyordu... Hiç kimseyle... Kapısını çalan kim olursa olsun... O günden ancak birkaç ay sonra o eve yeniden gitme yürekliliğini gösterebildim. Mösyö Rober'den bir

yılbaşı tebriği almıştım bu arada. Daha öncekilerden, alışageldiklerimizden çok farklı bir karttı bu sefer gönderdiği. O kartın üzerinde, Afrika'nın vahşi doğasından olağanüstü güzel bir görüntü vardı... İyi dileklerde bulunuyordu. "Umarım hayatında benim yaptığımdan daha fazlasını yaparsın" diyordu. Tant Tilda'yı gidip görmemi rica ediyordu sonra, hiç kimsenin onu bu kadar yalnız bırakmaya hakkı olmadığını söylüyordu...

Tant Tilda'yı bir bahar günü ziyaret etmiştim... Biraz toparlanmış görünüyordu, bana hiçbir şey ikram edemediği için üzgün olduğunu söylüyordu. Eskisi gibi konuşmuyordu, konuşamıyordu artık. Uzun uzun susuyordu. Pencereden dışarıya hiçbir şey söylemeden bakıyordu... "Her şeyimi yitirdim, her şeyimi... Beni o günlere, unutmaktan o kadar çok korktuğum günlere bağlayan filmlerimi bile... Her şeyimi... Geriye o kadar az insan kaldı ki... Şimdi neredeyiz?.. Hangi insanları nerede, nasıl sevmiştik?.." demişti bir ara... Sonra yine susmuştu... Sözcükleri, o konuşmada buna benzer sözcüklerdi... Benden kendisine bir şeyler anlatmamı istemişti sonra. Ona o günlerde gördüğüm filmleri anlatmıştım. Claude Sautet'nin filmlerinden söz etmiştim biraz, Romy Schneider'ı anlatmaya çalışmıştım. Bergman'dan, Bunuel'den, Saura'dan söz etmiştim... 'İçimdeki Kuzey'i yavaş yavaş keşfediyordum. Max Von Sydow'un *Kurtların Saati*'nde neleri, kimleri gördüğümü soruyordum kendime, o 'Uzakdoğulu'nun, Catherine Deneuve'e, o filmde, o kutunun içinde neyi gösterdiğini, o çocuğun, o sahnelerdeki yalnızlığının beni neden bu kadar derinden etkilediğini soruyordum... O çocuğun o filmdeki bakışlarını, söylediği, hep söylemek istediği şarkıyı unutamamıştım, Catherine Deneuve'ün yatağa iç çamaşırlarıyla uzanırken, donunun altından 'kadınlığının' kıllarının görüldüğü sahneyi unutamamıştım, Liv Ulmann'ın, o olağanüstü bakışlarıyla, birlikte yıllarca yaşayan insanların, günün birinde birbirlerine benzemeye başladıklarını söylediği kareyi unutamamıştım... Sıra, Isabelle Adjani'ye gelmişti sonra. Polanski'nin 'Kiracı'sını anlatmak istemiştim. Ama... Durmam gereken bir yer vardı... Herkes, kendine göre, bir 'başka sinemayı' yaşıyordu sonuçta... Bir süre susmamızı, birbirimizin sessizliğine gereksinim duymamızı başka türlü nasıl açıklayabi-

lirdim?.. Parantezi kapayabilir, bıraktığım zamana dönebilirdim gene de... Bunun için bir hareket gerekiyordu. Bir hareket ya da bir sözcük... O sözcüğü, daha önce birçok kez yürüdüğüm bir yolda bulmaya çalışmıştım... “Tahminlere bakılacak olursa, birkaç güne kadar çok kar yağacak... Hatırlıyor musun? Yıllar önceydi... Seninle bir Chopin konserinde karşılaşmıştık... Berti ile Jülyet de oradaydı... Anita da... Ama sen Anita’yı tanımadın... Anita’yı tanımadın... Sana onu bir gün anlatacağım... Bir gün... ‘Orayı’, orada yaşadıklarımı gerçekten anlatma yürekliğini kendimde bulacağım zaman...” demiştim. Susmaya devam etmişti. Söylediklerimi dinlemiyordu sanki. Pencereden dışarıya bakıyordu. Hayat, o sokakta da, öteki sokaklardaki, hikâyelerdeki gibi, top oynayan çocuklarıyla, yoğurtçusu, simitçisi ve arada sırada birbirlerine seslenen komşularıyla akmaya devam ediyordu. Ama bana kalırsa, bunların hiçbirini ‘görmüyordu’ o artık. Batmakta olan günün ışığı yüzüne vuruyordu. Çok yaşlanmıştı... “Filmler değişmiş, çok değişmiş...” demişti sonra... Bu sözler dudaklarının arasından, bir fısıltı halinde çıkmıştı...

Bana, Rozi için, bir düğün hediyesi vermişti sonra. Özenle ‘saklandığı’ duygusunu uyandıran, acemice ‘paketlenmiş’ bir hediye... Eski günlerden kalma, yaşanmış, güzelliğini koruyan, gece mavisi renginde, saten bir yatak örtüsüydü bu. Eski, yitirilmiş bir denizi, o filmlerin, serüven dünyalarının, uzak ülkelerin denizini anımsatabilecek bir mavi... Bir sonsuzluk hayalı... “Rozi bu örtüyü çok sevecek... Düğüne gelmemiş olmana en çok o üzüldü...” demiştim... İlk kez gülümsemişti... “O geceyi, o eğlenceyi yaşamadığıma üzülüyorum” demişti. “Ama saçlarımı boyatacak, kuaföre gidecek, senelerdir giymediğim o kırmızı elbisemi giyecektim... Salona girdiğimde herkes bana bakacaktı... Merle Oberon kadar güzel olacaktım... Onlar benim bu hayalimi çaldılar, elimden aldılar... Ben en çok buna üzülüyorum...” Merle Oberon gibi olamamak... Bu, onun son kırgınlığıydı... Bendeki son kırgınlığı...

Bir daha görüşmeyecektik.

Öldüğünde yurt dışındaydım. Son anlarında başucunda Jülyet varmış. Onu, ölmeye yakınken yıkamış...

Rozi, tahmin ettiğim gibi, o örtüyü çok sevdi ama bildiğim ka-

darıyla ‘yeterince’ yaşayamadı...

Berti, bu ölüme en çok üzülenlerden bir olmuştu.

Mösyö Jak, haberi duyduğunda, “Allah taksiratını affetsin. Sıra bize de geliyor... Alinyazısı” demiş...

Jülyet’e, çekine çekine sormuştum bir gün... Son anlarında benim için, bilmem gereken bir şey söylemiş miydi? “Hayır” demişti Jülyet, “Seninle ilgili hiçbir şey söylemedi... Sadece... Sadece, ‘Dışarıda çok kar yağıyor. Her yer bembeyaz... Bembeyaz...’ dedi. Bir temmuz gününde söylemişti bu sözleri... Hayat, bir kez daha, birileri için, bir başka yerde akıyordu...”

Bana o eski çay takımını bıraktı yalnızca. O, hiçbir zaman unutamayacağım saatlerin tanıdığı olan, o insanları, sinemaları, birçok insanın gerçeğinden çok daha gerçek kılan o hayal perdesini, bana en zor günlerimde hatırlatan bu çay takımı, en çok değer verdiğim nesneler arasında, özel, çok özel bir başka hikâyeyi bekliyor şimdi...

Kendisine, hiçbir akrabalığımız olmadığı halde, Tant Tilda dememe gelince... Bunun ne zaman, nerede, hangi etkilerle başladığını hatırlayamıyorum şimdi. Ama böylesi eminim, onun da hoşuna gitmişti. Oyuncuların, rollerine sonuna kadar, tüm benlikleriyle inandıkları bir oyundu bu. Birçok insan, ilerleyen yaşlarında, kendisini anlayan, en azından anladığı izlenimini uyandıran genç bir insana, birçok genç insan da, geleceğe daha çok inanabilmek için, bir yerlerde, gizliden gizliye yaşatacağı yaşlı bir teyzeye gereksinim duyardı sonuçta... Oyunun başarısı, bu karşılıklı, sessiz anlaşmadan kaynaklanıyordu galiba. Ona o günlerde, Tant Tilda değil de, sadece Tilda demem de mümkündü elbet. O sözcükler, o görüntüler, o konuşmalar böylesi bir seslenişi istemişti ama sanki... Hikâyeyi, onun, günün birinde yazacağım hikâyesini, bu ayıttıyı da göz ardı etmeksizin düşünmem gerekecek öyleyse... Tant Tilda’yı, teyze kimliğinin yanı sıra, başka bir kimliğe taşımanın da bir yolu vardı... Bu yol, birçoğumuzun gizli, sonuna kadar korumak istediği yollarından biriydi sanırım. Karanlığa, karanlığımıza açılan bir yol vardı... Oraya dokunabilir gibiyim şimdi... Bir ses duyuyorum uzaktan... Bir ses... Buralara nasıl gelmiştik?..

Bir şarkının mavisindeydiniz

Berti'ye, kendisi için yazmak istediğim o hikâyenin bir yerlerinde, zaman zaman küçük bir oyun oynamak istedim. Onu, bu oyuna göre bendeki hatırasını, bir başkasına nerede, nasıl anlatacağımı henüz bilemediğim, bana bu şehrin en güzel 'köşelerinden' birini armağan eden o kadınla, Boğaz manzaralı o küçük dairenin balkonunda bir akşa vakti buluşturmam gerekiyordu. Kitapları, farklı sayfalar için yazdıklarıyla, içimde, bir türlü atılamayan adımların uyandırdığı o yalnızlık duygusunun yanı sıra, birçok olasılığı, beklenmedik sevinci, daha da önemlisi umudu erteleme zamanına yol açmış bir kadındı bu. Buluşma, bendeki o fotoğrafların çağrışımları düşünüldüğünde, bir 'yazı'da yerini bulabilecek, 'şarkılarını' doğurabilecek bir buluşmaydı bir başka deyişle. Akşam, şehrin ışıklarının yavaş yavaş yanmaya başladığı, gökyüzünün pembeye, denizin laciverte çaldığı, serin bir yaz akşamıydı. Serin, şehrin gürültüsünü, gündelik hayatımıza yön veren kokularını uzakta bırakmak isteyen bir yaz akşamı... Şiirsel bir ortam hikâyenin daha ilk satırlarından yaratılabilirdi diye...

Boğaz'dan söz ettiğimize göre, uzaklardan, çok uzaklardan geldiği izlenimini uyandıran, karşımızda yavaş yavaş, hiç bilmediğimiz, hiçbir zaman tanıyamayacağımız insanlar için yol alan bir gemiden de söz edebilirdim. Bu görüntü, başka yerlerde, başka akşamları anlatmaya çalıştığım zamanlarda çok işime yaramıştı. Orada da uzaklardan gelip, uzaklara giden gemiler vardı... Bazı denizlerin yalnızca kıyılarına gelebilen insanlar için eski bir efsaneydi bu biliyorum. Eski, farklı dillerde farklı sözcüklerle, farklı gündeğumlarıyla beslenen bir efsane... Neyin, hangi dokunuşlarla, hangi odalarda, hangi tutsaklıklarla yaşandığını, o yerleri yaşamadıkça tam anlamıyla bilemezsiniz elbet. Ama efsaneyi efsane yapan da bu anlatılamayan karanlıktı, bizim karanlığımızdı galiba. Bu duyguyu başkalarının karanlığında yürümeye çalışırken hissetmiştim. Başkalarının karanlığında, kendime karşı yürümeye çalışırken... O anlarda, hiç beklemediklerinizin adımlarını da duyabilirdiniz. Yürümek, gerçek anlamda yürümeyi göze al-

mak, yeni bir yalnızlığı göze almaktı çünkü çoğu kez. Ama o eksikliklerle yaşamaya mecbur kaldıklarımız düşünüldüğünde, tüm eskimişliklerine karşın, içimizde, nereden, nerelerden kaynaklandığını her zaman anlayamadığımız bir kıpırtı küçük bir heyecan uyandırabiliyordu bazı şeyler...

Berti için, bu hikâyede düşünceğim ev, yaşayan, daha doğru bir deyişle de, birilerinde yaşamış bir ev olmalıydı hiç kuşku yok ki. Birilerinde başka evlere karşın için için yaşamış, farklı zamanlarda farklı insanlarla birlikte soluk alıp vermiş, o kadına ailesinden, hatıraları, sesleri, gizli kokuları ve gölgeleriyle kalmış, bir yabancıya kendini kolay kolay veremeyecek ya da bir başkasınca hiçbir zaman bütünüyle satın alınamayacak bir ev. Krem rengi keten pantolonu, ince deriden, bordoya çalan İtalyan ayakkabıları, kırmızı ipek gömleğinin üzerine giydiği saks mavisi angora kazağı, Patek Philippe saati ve mineli Dupont çakmağıyla, kendisini, böylesi bir ortamda, uzun süredir özlediği bir gösteriye çıkmış gibi hissedebilirdi Berti. Bu durumda da kadının üzerine şile bezinden, ışığı arkasına aldığıda, tüm vücut hatlarını gösterecek ince, dekolte bir elbiseyle boğazına sarılı, vişneçürüğü renginde taşlı bir bant, kollarına da birkaç gümüş bilezik kondurmam düşünülebilirdi. Taşlı, vişneçürüğü rengindeki bant, beylik, sıradan bir görüntüden kurtulmak içindi elbet. Beylik, sıradan bir görüntüden bir kez daha kurtulmak için... Özellikle de bu bantın bir hikâyesi olduğu izlenimi uyandırılarak... Buzlu rakılarını yudumlayabilirdi sonra o akşam. Madem bir yaz gecesi idi, biraz kavun, biraz erik, biraz beyazpeynir, biraz da fıstık bulunmalıydı bir sehpanın üzerinde. Denizin alkole yaklaşan kokusunu neye değişebilirdiniz ki bu durumda?.. Kadın, Berti'den biraz daha çok içki içmeliydi. O bir yazardı çünkü... Üstelik, hem yazar, hem kadın olduğu, hem de tek başına yaşamayı göze aldığı için daha çok acı çektiğini göstermek zorundaydı... Böylesi bir dekoru yaşayanlar ya da hayal edenler müziği göz ardı edemez kuşkusuz. Müzik, bazı anlarda, cinselliği gizliden gizliye çağırırdı ya... Burada ayrıntı, bu müziğin çok derinden gelmesinde, arada sırada, sohbetin akışına göre, kulak kabartılabilecek bir güçte olmasında aranma-

lı bana kalırsa. Tercihlerin bize getirebileceklerini de bu aşamada düşünebiliriz. Bu durumda da akla, öncelikle Billie Holliday, Aretha Franklin ya da Ella Fitzgerald gelmeli sanki. Ancak benim içimden onlara nedense Elvis Presley’i önermek geliyor. Ağır, yavaş parçalarından biriyle Elvis Presley’i... Artlarında bıraktıkları eğitimin tüm gereklerine karşın... Saptamaya, yakalamaya, anlamaya ya da kendimize göre oluşturmaya çalıştığımız bu anlara, ‘Are you handsome tonight’ en uygun şarkıymış gibi görünüyor çünkü. Ancak bütünlüğü de bozmamaya çalışmalıyız. Gecenin ilerleyen saatlerinde öteki şarkılarını da söylemeli bu durumda Elvis. Söylesin. Sıkılırsak pikaba Leonard Cohen’i de koyabiliriz. ‘Susanne’ın ya da ‘Bird on a wire’ın hatırı için. Sohbetin içeriğine gelince... Kadının yazmakta olduğu son romandan, kendisini biraz da gizli bir duyguyla, atılamayan, hiçbir zaman atılamayacakmış gibi görünen o birkaç adım yüzünden bir hikâyesinde yazmak isteyen genç bir yazar arkadaşından ya da evindeki o eski duvar saatinin hatıralarından, Berti’nin de, kızıyla, babasıyla anlaşmazlıklarından, Cambridge’deki öğrencilik yıllarından, kardeşini, aradan geçen onca zamana ve tüm yaşananlara karşın, her geçen gün biraz daha çok görmek isteyişinden, antika merakından, işindeki mutsuzluklarından, o zorunlu yolculuklarında çektiği fotoğraflardan söz etmesi halinde birçok yeni, küçük yol bulunabilir... O evin kapısını işte böylesi bir zamanda çalacaktım. Böylesi bir zamanda, böylesi bir yere girmeyi umut ederek... Herkesin, tüm gizli yalnızlık zamanlarındaki gibi, farklı bir yerde yaşadığı, yaşatmaya mecbur kaldığı bu zamanda, kendini bir kez daha aradığını, bulmaya çalıştığını bile bile... Sadece yeni bir hikâyenin kapısını çalmak için değil, kahramanlarıma o hazırlıksız yakalanma duygusunu, tedirginliğini yaşatmak için de... Ortada bir oyun, nasıl gelişeceği, biteceği, yaşanacağı kestirilemeyen bir oyun vardı ya... Amacıma ulaşacaktım. ‘Sırrının’ açığa çıkmasından doğan bir sıkıntı, bir rahatsızlık yayılacaktı Berti’nin yüzüne. Kadınsa biraz öfkelenecek, hikâyeye beklenmedik bir zamanda girişim karşısında gizlemeye çalıştığı duygularını, benimle mutfakta, biraz da alelacele hazırladığı içkileri tepsiye koyarken,

sesini fazla duyurmamaya çalışarak paylaşmayı deneyecekti. Anlaşmayı bozmuştum. Kendisini böylesi bir hikâyede anlatmam söz konusu değildi. Tüm olasılıklar, yolun önemli bir bölümünü almış, yazdıklarından, yaşadıklarından sonra yalnızlığına kapanmayı tercih etmiş bir kadınla, yolun henüz başında bulunan ya da önünde uzun bir yol olduğuna inanan, bir ailenin altmış yıllık serüveninin romanını yazmaya çalışan genç bir yazar arasındaki o gizli, bir türlü açığa çıkmayan, çıkarılamayan o duygusal ilişkinin anlatılması üzerine kurulmuştu. Kadınla genç yazar, romanın yazılış sürecinde gün ışığına çıkanları bu evde, bu ortamda, başka romanları hatırlayarak tartışacaklardı. Roman biraz da konuşularak, yavaş yavaş yazılacaktı bir başka deyişle. Yavaş yavaş, sabırla... Hayatın bir yerlerine, bir şekilde dokunabilmek için... Tüm ilişkiler, dahası aşklar gibi, bir yerlere yeniden koymak istediğimiz sözcüklerimiz, seslenişlerimiz, gizli konuşmalarımız da birbirinin içindeydi, başka sözcükler, seslenişler, o gizli konuşmalar yaşanmadan hayat bulamıyordu ne de olsa... Gelgelelim ben, tüm bu hazırlıklara, alınan ve verilen sözlerle karşın farklı bir hikâyenin yoluna çıkmıştım. Böylesi bir ihanete hakkım yoktu. Bu kadar kötü bir hikâye yazmaya da hakkım yoktu. Tüm çabalarıma karşın, bu yanıltıcı bir yerden sonra ilerleyemeyeceğimi görecektim. İnandırıcılıktan yoksun bir yüzü vardı çünkü bu hikâyenin. Bu yüz ancak aradan çok uzun bir süre geçtikten sonra görülebilecekti. Aradan uzun bir süre geçtikten ya da bazı umutlar boş yere tüketildikten sonra... O, bunu hissedebiliyordu. Ardında bıraktıklarının kendisine fısıldadığı bir şeyler vardı. Yalnızca yaşanınca, bazı kayıplar göze alınınca anlaşılabilir bir şeyler... Çok konuşmayacaktım, bir oyunu denediğimi söylemekle yetinecektim bu sözler karşısında. Balkona, bu hikâyenin başladığı yere, hiçbir şey konuşulmamışçasına dönecektik. O eski düşün hatırına, bir kez daha bir 'suç ortaklığında' buluşacaktık böylelikle. Bu ilişkiyi, bu karmaşık ilişkileri bir daha konuşmayacaktık, o romanı birlikte yazma düşüncesini o mutfakta bırakacaktık, bırakmak zorunda kalacaktım ama. Beni, kendisini benden esirgeyerek cezalandırmak istemişti. Onun, bende 'kadın' yü-

züydü bu... Uzun, çok uzun yıllar boyunca yaşayacaktım bu yalnızlığım, bu terk edilmişliğimin sonuçlarını. Uzun, çok uzun yıllar boyunca... Bir araya yeniden, o metin için gelebileceğimize inandığımızdaysa, ancak başka yerleri, insanları, sözcükleri denedikten sonra göze alabildiğiniz o buluşmaların içinizde doğurduğu, bir türlü anlatamadığınız o eksiklik duygusunu taşımak zorunda kalmıştım. Buluşma, yıllar sonra da olsa gerçekleşmişti, dahası, o eski koşullara oranla çok daha iyi, elverişli, birbirimize çok daha yakın durmamızı sağlayacak, gerektirecek koşullarda gerçekleşmişti ama, bir yerlerde yitirdiğimiz, bir daha bulamayacağımızı bildiğimiz bir yanımla dönmüştük sanki birbirimize. Biraz daha çok eksilmişti belki de oralarda. Bu eksiklik, bizim bir başkasındaki kaderimizdi. Bu eksiklik bizdik, tüm hayallerimize karşın yaşayamadıklarımızdık. Sonuçta, hep o sevemediğimiz, istediğimizce bulamadığımız yerlerimizdeydik. Sevemediğimiz, hayal ettiğimizce yaşayamadığımız, istediğimizce bulamadığımız yerlerimizde... Küçük, çok küçük bir adımla elimizde tutabileceğimiz insanlarımıza, kahramanlarımıza karşın... O balkonda, o görüntülerin etkisiyle hepimiz birbirimizin seyircisi olacaktık, olmaya çalışacaktık sonra... Berti kendisini biraz daha çok bu akşamın, dolayısıyla da bu metnin içinde hissedecekti böylelikle, kadın, bu metindeki ilerleyişimi daha iyi görebilmek için, arada sırada, bana kaçamak bakışlarla bakacaktı, ben, bu oyunu, tüm sonları, sonuçları göze alarak sürdürmek istediğimi, bakışlarımla, elimden geldiğince sessizliğimde kalarak anlatmaya, hissettirmeye çalışacaktım. Berti bu yasak, şaşırtıcı ilişkiyi yaşamalıydı. O, bendeki tarihiyle, bu 'küçük armağanı' fazlasıyla hak ediyordu. Ben, yazarı olarak ona, böylesi bir akşamı vermeye, kendimi nedense hep mecbur hissetmiştim. Berti, bu 'yasak', şaşırtıcı ilişkiyi, tüm hayalleri ve sınırlarıyla yaşamalıydı, evet...

Fotoğraflar yaşar

'Dükkân'dan birlikte çıktığımız akşamlar, Nişantaşı'na dolmuş bulmanın güçlüğüne birbirimize sık sık gerekçe olarak göstererek

Karaköy'e kadar yürüyecek, oradan da 'tünele', 'dünyanın bu en küçük metrosu'yla Beyoğlu'na çıkacaktık. Kadın giysileri satan mağazaların önünde duracaktık sonra, vitrinlere uzun uzadıya bakacaktık. Bu giysilerle ilgili düşüncelerimi soracaktı Berti. Anlayacaktım. Anlayacak, ama hiçbir şeyin farkında değilmişçesine düşüncelerimi söyleyecektim. Bu oyun da böyle oynanmalıydı... Bütün bunlar Berti içindi... 'Yitik cennetini' yıllar sonra da olsa bulmasını istediğim Berti için... Gelgelelim, benim de olanaklarım, yetkilerim sınırlıydı. Bu oyunu oynar ya da bu hikâyede ilerlemeye çalışırken, öncelikle kendime inanmak zorundaydım çünkü. İşte belki de bu yüzden, bir süre sonra, bu yolda, tüm çabalarım karşı, dilediğimce yürüyemeyeceğimi, bir hevesten ileriye gidemeyeceğimi anladım, kabul etmek zorunda kaldım. Hakklılığını bir kez daha kanıtlamıştı, bana tıpkı bende bıraktığı o eski hikâyelerindeki gibi, o gizli yerinden, o özel yerimizden bir kez daha gülümsemişti sanki o kadın... Çaresizliğim, beni o insanlardan ayıran sınırlarımda mıydı? Bu soruyu kolay kolay yanıtlayamayacağımı sanıyorum. Bana, o kadınla paylaştığımız o özel yer adına sorulabilecek soruları da karşılıksız bırakmayı, dahası duymamış gibi yapmayı tercih edeceğim düşüncesindeydim şimdilik. Yalnızlıklarımızı, açmazlarımızı, gizli özlemlerimizi anlatmak hiçbir zaman kolay olmamıştı. Tüm bunlar bir yana, özellikle günün birinde yazmayı umut ettiğim öteki hikâyeleri aklıma getirdiğimde, aşamayacağım yeni birçok engelle karşılaşabilecektim. Böylesi bir ilişki, Mösyö Jak'ın Olga'yla yaşadıklarının bir benzeri olacaktı öncelikle. Kimi insanların, tüm farklılıklarına karşın benzer 'yazgıları' paylaşabileceğini söylemek elbette mümkündü. Mümkün olmasına mümkündü de, bazı hikâyeler, tüm olasılıklara karşın, bazı yinelemeleri yine de taşıyamıyordu. Bazı hikâyeler, tıpkı tutsağı olduğumuz o aşklardaki gibi, bazı yinelemeleri, aynı yerlere dönüşleri kolaylıkla kabullenmemizi her zaman sağlayamıyordu. Tedirginliğim bundandı belki de. Dahası, tüm yaşadıklarım, sözcüklerime yitirdiklerime karşın beni bir yerlerden izleyen, gözetleyen on insandan istesem de kurtulamıyordum. Yalnızlık kendince bir özgürlüktü, bir kendini görme olanağıydı

bu durumda biliyordum. Ama gerçek yalnızlık ya da o insanlardan ayrılık, hiçbir zaman hayal edildiğinde yaşanmamıştı ki... Hayalleri, hayallerimizi soluksuz kılan duvarlar mıydı öyleyse bizi, birbirimizde yavaş yavaş öldüren?.. Berti'yi bu hikâyede uzun süre tutmam, bu kaçışlar düşünüldüğünde her geçen gün biraz daha çok zorlaşıyordu. Her geçen gün, biraz daha çok... Hayalimdeki o kadının, Berti gibi bir erkekle, çok büyük bir acıdan, bir hüsrandan kurtulmak istemediği sürece, böylesi bir ilişkiye girebileceği düşüncesine, biraz da galiba kadınların yüzünden bir türlü yaklaşamıyordum çünkü. Hüsrancılar elbette yaşanmıştı, o özel bir kadındı, kimi insanların, nerede, nasıl, kimler tarafından nasıl yaralandığını, birçok kadından daha iyi görebilirdi, insan ilişkilerinde atılacak adımlar önceden belirlenemezdi, belirlenmemeliydi, gönlün serüveni beklenmedik limanlar ve fırtınalarla anlam kazanırdı, biliyorum. Ama tüm bunlara karşın onun, bana göre çok farklı bir hikâyede, çok farklı bir yeri vardı. O benden yepyeni, bambaşka bir cümleyi bekliyordu çünkü, daha önce söylenmemiş, yazılmamış bir cümleyi... Onun bende yarattığı gizli, çok gizli bir sıcaklık vardı çünkü. Gündelik kaygıların bizlere getirdiklerine bakacak olursak, henüz çok yaşanmadığı, cazibesini yitirmediği için de, bir erkeğe büyük özverileri göze alarak sahip çıkması, dolayısıyla da bu kadar iyi olması için hiçbir nedeni yoktu üstüne üstlük... İsyanında, o mutfakta söylediklerinde bir doğruluk payı vardı kısacası... Bu aşamadan sonrası bizimdi, bizim olmalıydı. O akşamın ardından, o balkonda, daha birçok akşam baş başa oturduk bu yüzden. Daha birçok akşam, baş başa... Başlangıçta hayal edildiği gibi... Yazmak istediğim o romanı konuştuk. Berti, ona biraz daha yakın duruyordu sanki o anlarda. Hayalleri yaşamak, kimi zamanlarda, gerçekleri yaşamaktan çok daha kolaydı ya... O günlerde, biraz da galiba ayırdında olmadan yazmıştık o hikâyeyi... O sayfalara dökme yürekliliğini bugüne kadar gösteremediğim bir hikâye oldu ama bu. O sayfalara dökme yürekliliğini bugüne kadar gösteremediğim bir hikâye... Aramızda hâlâ o yazılamayan, bulunamayan cümle var çünkü. O günlerde, bazı sözcüklerin gerçek yerlerini bulup bulamayacakla-

rını sormuştum kendime. Bu günlerde, bu soruyu bir kez daha sorma gereksinimini duyuyorum. Sorum şimdilik yanıtız. Zaman bir kez inanmaktan yanayım ama. Zamana, o ertelemeler için bir kez daha inanmaktan, tutunmaktan, beni ben yapan tüm aldanmalarım, yalanlarım, kaçışlarım, kendime kapanışlarım ile inanmaktan yana... Berti'nin dostluğuna gereksinim duymanın en önemli nedenlerinden biriydi bu zaten. Kendisini, o akşamların birinde, hiç beklemediğim bir anda hatırlamıştım. O akşamda onun da küçük bir yeri olabilirdi belki. Ama ben sonra, bir 'ihaneti' bir kez daha göze alarak susmayı tercih etmiştim. Hikâyeye direniyordu bir kere. Berti'yi, hayatına yön veren o yüreksizliğiyle hatırlamak zorunda kalmıştım o zaman da. O, o küçük cenneti ya da olasılığı, yıllar, çok uzun yıllar önce, Cambridge'deki öğrencilik yıllarında yitirmişti sanki. O şehir, o şehirde bırakılanlar onun için bir pişmanlıktı, hiçbir zaman unutulamayan bir 'oda'yla anlam kazanmıştı benim gözümde. Hiçbir zaman unutulamayan, uzak, tüm çağrılara, yaşananlara karşın gereğince taşınamamış bir 'oda'yla... Bu 'oda'yı az da olsa görebilmek için bir tarihi bilmek gerekiyordu hiç kuşku yok ki. O, o günlerini, biraz da bu yüzden pek az insana anlatmıştı, anlatabilmişti. Biraz da bu yüzden... 'Oralara', 'o oda'ya mümkün olduğunca az dönmek için... Olası bir hesaplaşmadan daha çok kaçmak, daha çok uzaklaşmak umuduyla... Ama bizim Tünel'den Taksim'e yürüyüşlerimiz de vardı. O yürüyüşleri o hayali hikâyelerin çok ötesinde bir yere koyabiliyorum bugün. Tüm hayali hikâyelerin çok ötesinde, içimizde, çok özel bir yolu yaşattığına inandığım bir yer bu. Şimdi bu yol farklı taşlarla döşenmiş olsa da, bizi artık tanımasa da... Şimdi biz farklı kıyılarda, 'oda'larda, cümlelerde kalmış olsak da... O geçmiş, kimde, nasıl, hangi seslerle kaldı öyleyse? Söylediklerine, davranışlarına bakılacak olursa, kendisini anlayabilecek ender insanlardandım. Bu güven beni, yıllar boyunca, çok gizli bir 'çekmece'de yaşatılmaya çalışılan, uzun, hiçbir zaman bitirilemeyen bir hikâyeye de götürecekti. Unutulmayan birçok hikâye gibi, hüznü, insanı bazı görüntülere, eğer deyiş yerindeyse tutsak eden hikâyelerden biriydi bu. O uzun şehir yürüyüşlerimizin birinde

ayırđına varmıştım. Hikâyesinden, tüm yanlışlarına karşın hiç bir zaman kopmak istememişti... Tüm yanlışlarına, eksiklerine karşın, hiçbir zaman... Hayatının önemli bir bölümünü orada bıraktığına inanmıştı çünkü. Anlatmak, kendisini biraz da o hikâyenin kahramanı olarak göstermek istemişti. Anlatmak, birilerini o eski 'oda'sına, farklı bir coğrafyada da olsa bir kez daha konuk edebilmek... Anlatmak, anlatabilmek... Doğru sözcükleri, böylesi bir serüven için her zaman bulamasa da... O, hikâyesinin sadece bir bölümünü görebilmışti zaten. 'Öteki bölümü', bana 'bir başkası' tarafından, beklemediğim bir yerde, beklemediğim bir zamanda getirilen bölümü, benim sırrım olarak kalacaktı. Günün birinde, küçük bir parantezin içinde öğrendiklerimi kendine hiçbir zaman söylemeyecektim. Bunu neden yapmıştım, hikâyeye bambaşka bir kapı açabilecek bir gerçeğı kendisinden esirgemeyi neden tercih etmiştim? Bu hatıra adına, bana, yıllar sonra, hayatımıza, şöyle bir girip çıkan bir insan, bir konuk tarafından getirilenlere inanmak istemediğimden, inanmamayı daha doğru bulduğumdan mı? Belki. Ama ben, dostluğumuza, sırdaşlığımıza 'ihanet etmekle', biraz da o hatırayı kurtarmak istemiştim galiba. Pişman değılim. Hem hikâyenin yalnızca bir kıyısında yaşamak o kadar ona, bize, bizim gibi yaşayanlara göreydi ki...

Kendi sabahını yaşamak

Kimi yerler, kimi insanları kaçınılmazmış gibi görünen hayatlar, odalar ya da resimler için çağırır sanki... Birbirlerini, o yağmur için arayan bulutların hikâyesini düşünürsünüz o zaman da. O anlar, farklı uzaklıklarda, o anlar için mi doğar, birbirine hazırlanır öyleyse?.. English High School'u bitirdikten sonra, Cambridge'e, Siyasi Bilimler okumak için gitmeye karar vermişti Berti. Bu seçiminde, anlattıklarına bakılacak olursa, sınıfta açtığı 'hayata dair' hararetli tartışmalarla, kendisini herkese sevdiren, Mr. Page adındaki marksist eğilimli felsefe öğretmenin büyük bir etkisi olmuştu. Mr. Page, bana gelen görüntülerinde, iriyarı, kırmızı yakanaklı, kızıl saçlı, çok içki içen, içkiye dayanıklılığı çevresindekileri

sık sık şaşırtacak boyutlara varan, örneğin bir keresinde, bir iddia üzerine, bir kış günü, bir partide, kırk iki şişe tekeli birası içtikten sonra, kendini Boğaz'ın buz gibi sularına atıp, dakikalarca yüzen, kriket oyununu, öğrencilerine, gençlik yıllarındaki profesyonellik anılarıyla süsleyerek sevdirmeye çalışan, sınıfa, zaman zaman, ders yapmak yerine Elgar'ı dinleten bir 'hayat adamı'ydı. Uzun yıllar İstanbul'da kalmıştı. Hayatında bir kez, sadece bir kez bir kadına gerçek anlamda âşık olduğunu, olabildiğini söylemişti en çok sevdiği birkaç öğrencisiyle bir akşam Çiçek Pasajı'nda içki içerlerken. Bu yemeğe, ertesi gün sınavları olduğu halde gitmişlerdi. Mr. Page, sınava, yemekte 'tartışarak' da hazırlanabileceklerini söylemişti. Öyle de olmuştu. Sınava içki içerlerken, çalışmalarını gereken konuları tartışarak, kitabın tek sayfasını bile açmadan hazırlanmışlar, çok başarılı olmuşlardı. Onu, 'o kadın'la, Nişantaşı'nda birkaç kez görmüşlerdi. Kadın öğrenebildikleri, anlayabildikleri kadarıyla Londra'da yaşıyor, senede iki üç kez İstanbul'a geliyor, her gelişinde de birkaç gün kaldıktan sonra, geri dönüyordu. Sonradan, mezuniyetlerini kutladıkları bir başka akşam yemeğinde öğrenmişlerdi. Kadın, İşçi Partisi'nden çok ünlü bir siyasetçiyle evliydi. Yıllar yılı böyle yaşamışlardı. Geriye kalan yıllarında da böyle devam edecek gibiydiler. Böyle, 'gizlenmenin' heyecanını, değişerek, güçten düşerek de olsa, durmaksızın, ısrarla yenileyerek, yenilemeye çalışarak... Bir şeylerden kaçarak, kaçma duygusunu yaşayarak... Başka iklimlerde, şehirlerde de yaşamayı bilerek, en azından denemeyi göze alarak... Kendi sabahlarını, başkalarının sabahlarına rağmen yaşayarak... Bu yasak, ama bir türlü tüketemedikleri aşkı ancak böyle taşıyabilirlerdi. İstanbul'dan ayrılacaktı. Başka bir şehre, bir kaçısa gereksinimi vardı artık. Başka bir şehre, başka bir kaçısa tutsaklığa... İstifasını, bu konuşmadan birkaç gün sonra, öğrencilerine Sri Lanka'da yeni bir iş bulduğunu söyleyerek vermişti Mr. Page. Uzun bir yolculuk olacaktı bir kez daha göze alacağı, uzun bir dil ve uygu yolculuğu... Hayat, böylesi yeni soluklarla anlam kazanabilirdi ancak. Hem orada, anlatamayacağı 'farklı' nedenler yüzünden, kendini çok yakın hissettiği Nepal'e de, Tibet'e de biraz daha yakın olacaktı. On-

lar, öğrencileri, bu heyecan karşısında, bu heyecanın içlerinde uyandırdığı duygulara karşın suskunluğu seçmişler, dolayısıyla da hocalarının hayalinde yürümesine bir kez daha olanak sağlamışlar, ama bu yolculuğa bir türlü inanamamışlardı. Onlara göre, kendilerine onca şiiri okumayı ya da hayatını bir şiir gibi yaşamak için elinden geleni yapmayı öğreten bu adam, Londra'ya dönecekti. Londra son duraktı, son durak olmalıydı. Tutsaklık bu son durakta, kendi dilinde yaşanmalıydı artık. O akşam birbirlerini 'görebildikleri' son akşam olmuştu. Birbirlerini, birbirlerinde yıllarca, giderek silinerek de olsa 'o ana' kadar kalabilmek için görmeye, duymaya çalıştıkları son akşam... Öğrencilerinin bakışlarındaki o kuşkuyu, o sorulamayan soruyu görebilmiş miydi bu durumda Mr. Page? Onca yaşanılandan, katlanılandan, öldürülmemesi gereken umutlar için göze alınanlardan sonra, daha uzağa, o kadından daha uzağa gitmek, gitmeyi istemek... Bazı adımları anlamının, gereğince hissetmenin her zaman mümkün olamayacağını, herkesin bir son şehre, kasabaya ya da köye inanmak istediğini biliyorlardı, şöyle ya da böyle öğrenmişlerdi belki ama, Mr. Page'i eli yaşından sonra Sri Lanka'da görmeye yine de yanaşamamışlardı galiba o günlerde...

Bu hikâye Berti'yi bir kez daha yıllar öncesine götürmüştü. O 'uzun yürüyüş'lerimizden birini yaşıyorduk. Pasaj'ın hemen girişindeki kokoreççiden iki biberli sandviç almış, orada ayaküstü birer bira içmiştik. Güneşli bir akşamüstüydü hatırlayabildiğim kadarıyla. 'Dükkan' yıllarca beklenmiş, kırgınlıklarla beslenmiş bir hesaplaşmaya, bir daha göze alınamayacak, kimi insanların hayatlarında yalnızca bir kez göze alabilecekleri bir kavgaya tanık olmuştu... O sözler en nihayet söylenebilmişti. Pasaj'a başka akşamlarda, başka hüznleri paylaşma umuduyla birkaç kez daha gidecektik. 'Roketli' birayı da, 'Arjantin'i de, taratorun iyisini de, birayla tuzlu fıstık yemeyi de o akşamlarda öğrenecektim. O akşamlarda, 'çıkışı kolay olsun' diye, o 'çok sesli yol'un hemen girişindeki masalarda oturmayı yeğlemişti Berti. Anlamıştım. Hissedebildiğimi sanmıştım en azından. Görmek, dokunmak istemediği bir yerler vardı... Sonra bir gün, o masaların tümü yandı, o

anları yaşayanların tarihine farklı görüntülerle, farklı şekillerde karıştı. Birkaç yıl sonra oraya bir kez daha gittik. Farklı masalar, farklı insanları çağırıyordu sanki artık. Berti, Meyhaneci Hristo'nun ıstakozundan o akşam ilk kez söz etti. Oralara, anlaşıldığı kadarıyla Ceri'yle başka akşamlarda gitmişti... Bu anıya bir daha dönmedik...

Berti'nin Mr. Page'e bakışında, derin olduğu kadar, sıradan bir şeylerde vardı hiç kuşku yok ki. Bir öğrencinin öğretmenine doğru yürüyüdü aslında burada yaşanan. Bir öğrencinin öğretmeni-ne doğru yürüyüşü... Aklınıza gelebilecek tüm çağrışımlarıyla... Ama o, görebildiğim kadarıyla başka çekiciliklere kapıldı, ilişkinin bu yönü üzerine hiçbir zaman kafa yormadı, yormayı gereksinmedi. Ondaki Mr. Page'i, içinde gözlediği o ayrıntılara karşın, en azından görünürde sıradanlaştıran da buydu galiba. O süreçte, oralarda, o günlerde yaşananlar da, daha başka birçok yaşantıda, yaşananlara bakışta olduğu gibi sıradandı zaten. 'Cambridge serüveni' öncesinde, zamanın akışında, birçok gizli köşesini göreceğim, tanıyacağım o evde yaşananlar, olaylara dışarıdan bakmakla yetinenler için başka evlerde yaşananlar, yaşanabilecekler gibiydi bir başka deyişle. Mösyö Jak'ın yurtdışında üniversiteye gitmek isteyen oğlunun kararı karşısında gösterdiği ilk tepki sıradandı, Berti'nin bu tepki karşında söyledikleri, söyleyebildikleri sıradandı ama bu sıradanlığın ya da bu sıradanlık görüntüsünün ardında yatan, kolay kolay dile getirilemeyecek başka gerçekler de vardı. Bu gerçekleri görebilmek için, her zaman olduğu gibi, bizleri o kalıpların dışına taşıyacak ayrıntılara ihtiyacımız vardı. Baba ile oğulun, hayatlarının ilk gerçek 'karşılaşması'nı o günlerde yaşamalarında arayabilirdik bu ayrıntıları. Onlar birbirlerini o günlerde ilk kez görebilmişlerdi, görmeyi göze alabilmişlerdi sanki. İlk kez, hazırlıklı olmadıkları duyguları, sonuçları taşımayı göze alarak. İlk kez özel bir yere, gizli tutulmuş, hep gizli tutulacağı sanılmış bir yere dokunabildikleri için... Bazı fırsatlar duyuluyordu, istense de istenmese de duyurulabiliyordu eninde sonunda. Birbirlerine güvenlik dünyalarında zorunlu kalkanların ortak, değişmez kaderiydi bu galiba biraz da. Bu görün-

tünün anlamına, bana oralardan zaman zaman gelen parçaları düşündüğümde, pek de o kadar zorlanmadan ulaşabiliyorum. Mösyö Jak'ın, oğlu için 'tasarladığı' gelecek düşünüldüğünde, bu karar karşısında hoşnutsuzluğunu ifade etmesi gerekiyordu. Burada, o olasılıkların ışığında hayat bulan bir başka kaçınılmazlık vardı. 'Dükkân'daki işlerin, günün birinde, gereken kişilere devredilmesi önemliydi elbet. 'Mesele'ye böylesi bir açıdan yaklaşıldığında yürütülebilecek mantıksa, çok yalın, hiç kimseyi şaşırtmaması gereken bir mantıktı. Mösyö Jak'a göre, oğlunun 'dışarıya', üniversite öğrenimi için gitmesinin hiçbir sakıncası yoktu. Bu olanaklar kendisine rahatlıkla sunulabilirdi. Sorun biraz da seçimdeydi, böylesi bir seçimin hatırlatabileceklerindeydi. Bunca yılın, ileride kullanılamayacak bir bilgi için harcanmasındaydı yanlış. Berti, elindeki bu olanaklarla, daha yeni bir gelecek için, tekstil okumaya gidebilirdi örneğin. Söylenenlere bakılacak olursa, bu konuda, hem İngiltere'de, hem de Belçika'da çok iyi okullar vardı. 'Tasarlanmışlığın', 'tarihi bir tasarlanmışlığın' beraberinde getirdiği bir başka çıkmazın da dikkate alınması, hiçbir zaman unutulmaması gerekiyordu üstüne üstlük. Ne yapacaktı Berti Siyasi Bilimler okuyarak? Bunca yıllık bir uğraştan sonra ne olacaktı sonuçta? Hariciyeci mi, siyaset adamı mı, bir üniversite hoca mı? Bunların gerçekleşmesinin, hele hele hariciyeciliği, taşıdığı ad düşünüldüğünde çok zor, dahası imkânsız olduğunu bilmiyor muydu? Cambridge'de okuması bu gerçeği değiştirmeyecekti. Adı Berti Ventura idi bir kere. Onun için, yaşadığı, vatandaşı olduğu bu ülkede 'tasarlanmış', açıktan açığa söylenmese de, ustaca belirlenmiş bambaşka bir yol vardı... Mösyö Jak, oğlu ile bu konuları konuşurken çok doğru bir mantık kurduğuna yürekten inanıyordu. İctendi, dürüsttü duyduklarında, söylemeye, anlatmaya çalıştıklarında. Varoluşunun, yaşadıklarının, hayata bakışının önemli bir bölümünü kendisine bu mantığı kurdurtanlara borçluydu. Bir inançtan söz edebilirdiniz bu durumda. Bu inanç bir kırgınlığı, kolay kolay anlatılamayacak, dile getirilemeyecek bir kırgınlığı barındırıyordu... Berti'ye o günlerde Madam Roza sahip çıkmış, bu sorunların yaşandığı akşamların birinde Mösyö

Jak'a, 'Hevestir, bir gençlik hevesidir. Bırak gitsin, istediğini yap-sın, nasılsa buralara dönecek' demiş.

Sağduyulu bir yaklaşımdı bu hiç kuşku yok ki. Hoş, o da oğlu-nun Siyasi Bilimler okumasından, 'siyasetçi' olmasından yana de-ğildi. Kocasının verdiği mücadelenin, haklılığına, doğruluğuna o da inanıyordu aslında. Bu direnci anlamak gerekiyordu. Bunun için oğlunun Varlık Vergisi günlerinde yaşananları hatırlaması yeterdi. Sütlüce'deki fırını o bilmezdi ama onlar biliyordu. Bunlar bir yana, okumak için 'yabancı' bir ülkeye gitme düşüncesi de onu endişelendiriyordu. Oralarda, kimin kim olduğu önceden anlaşı-lamayabilirdi, farklı insanlarla farklı alışkanlıklar edinilebilirdi. Oralarda bambaşka insanlarla bambaşka hayatların cazibesine kapılınabilirdi. Farklı bir ülkede, farklı bir yere kök salmış bir in-sanın kaygılarıydı biraz da bunlar. Farklı bir ülkede, onca yıldan, insandan, ölümden sonra farklı bir yere kök salmış bir insanın kaygıları... Bunları düşünmek mümkündü, bu tedirginlikler, bu bakışlar olağan karşılanmalıydı bu durumda. Ne var ki, tüm bu olasılıklara, korkulara karşın Madam Roza, o anne sevecenliği-yile o günlerde birçok insanın göremediğini de görmüş, soruna yak-laşımıyla, bir başka engelin kolaylıkla, büyük bir sarsıntıya yol açılmadan aşılmasını sağlamıştı. Oğlunun gitmek, en azından bir süreliğine gitmek, kendi umudunu, sabahını, evden ayrılışını do-ğurmak istediğini hissetmiş o. Onun, bu duygu adına yaşatabile-ceği, anlamını çok özel yerlerde bulabilecek bambaşka sözcükleri vardı belki. Ama sonuçta bu duygu, çocuklarının duygusal iklimi-nin oluşmasında çok etkili olmuş bir annenin duygusuydu. Nere-de durulması gerektiğini bilen insanlardandı üstelik Madam Ro-za. O sadece çocuklarıyla değil kocası ve kardeşleriyle ilişkilerin-de de o yeri görmüştü, görmeyi bilmişti. Ailedeki herkesin kendi-sine güven duyması zor zamanında sığınmak istemesi, biraz da bu tavırdı, bu tavrın beraberinden getirdiği sıcaklıkta aranma-lydı belki. Nerede, kimin için, nasıl durulacağını bilebilmek... Bir ansana, o insanla birlikte, nereye kadar ilerleyebileceğini hisse-debilmek... Sezgilerin gücünü görmezlikten gelebilir miydiniz bu durumda? Madam Roza'nın 'yakınları' üzerinde, bu özelliği göz

önünde bulundurulduğunda, gizli, tanımlanmaya çalışılmayan bir egemenliği vardı. İktidarı, bu iktidarın beraberinde getirebileceklerini ya da götürebileceklerini başkalarına hissettirmeden elinde tutmayı bilenlerdendi o bir diğer deyişle. Bu 'iktidar', hayatının bazı dönemlerinde, bazı olayların gelişimini bütünüyle yönlendirmesini sağlayamamıştı belki ama, o, birçok benzeri gibi, zamana inanmıştı, inanmaktan vazgeçememişti en azından. Bu inanç, onun o küçük ölümlerdeki en önemli yol göstericisi olmuştu benim gözümde...

Annesiyle babasının, bu 'gitme isteği' üzerine, 'kendi odalarında' yapmaya çalıştıkları küçük tartışmaları, 'odasından', sessizce, elinden geldiğince 'gizlenmeye' çalışarak dinlemiş Berti. Bu tartışmalar, hep gece vakitlerinde, bazı duyguların biraz daha kolay taşınabileceği, o özel ya da hep özel olduğuna inanılmak istenmiş anlarda yapılmış. O 'iktidar', o gecelerde yeniden sınanmış, hissedilmiş, daha da önemlisi hissettirilmiş olmalıydı. Annesini beklemediği bir zamanda, biraz da hazırlıksız yakalandığı bir 'kavganın' ortasında, bir kez daha güvenilir bir dost, bir koruyucu olarak bulmuş Berti. Bir süre sonra da yollar açılmış. Bu yollar, o günlerde o evde, o tarihlerin bıraktıkları düşünüldüğünde, farklı şekillerde, farklı anılarla, insanlarla, çağrışımlarla yaşanmıştı hiç kuşku yok ki. Bu kavga, Berti'nin, anlayabildiğim kadarıyla ilk büyük kavgası olmuştu. Öteki kavgalar başka zamanların olacaktı... Umuttan çok, küçük yıkımları, kırgınlıkları, kendine dönüşleri, daha da önemlisi küskünlükleri getirecekti oralara bu kavgalar. Ancak, bu duyguların yaşanabilmesi için, bir şeylerin, bir yerlerde birikmesi gerekiyordu... İlk büyük kavgasını verdiği günlerde, bambaşka bir yere, bambaşka bir adım atabileceğini düşünüyordu Berti. Başka yerlerde, başka zamanlarda, başkalarınca da yaşanmak istenmiş bir hikâyeydi bu aslında. Herkesin kendi yanılışmasını yaşadığı kendi eksikliğini, çoğu kez ayırdına varmaksızın taşıdığı sıradan bir hikâye... Böylesi gidişlere bağlanan umutları belki de bu yüzden başkalarının yüzlerinde de gördüm. Berti'nin bana o günler hakkında anlattıkları, belki de bu yüzden bizim için 'yeni' değildi. Ama insan yine de yaşadıkları-

nın, bir yerlerde bıraktıklarının farklılığına inanmak istiyor, bu farklılığı kendisini gerçekten dinlemeye hazır bir insana anlatmaya gereksinim duyuyordu. Bu duygunun da yabancıysa değil dim. Bu hikâyeyi dinlerken belki de bu yüzden çok tanıdık bir sesi duyduğum izlenimine kapıldım. Kendimi, bana yıllar sonra gelen o günlere fazla zorlanmadan koymayı başarmamın nedenini de bu tanışıklıkta arayabilirdim. Görüntüdeki yerimi almıştım böylelikle. Tarih, eski bir tarihti. Bir umuda doğru yol aldığına inanıyordu Berti. Yıllardan 1954'tü. Ceri henüz on dört yaşındaydı. Bu gelişmeye en çok o sevinmişti. Berti de Cambridge'deyken en çok onu özlemişti...

Bir sığınışın sularında

Berti'nin anlattığı Cambridge, küçük bir masaldan arta kalan bir Cambridge'di sanki. Küçük bir masaldan arta kalan, kendisini, yılların akışında, tüm yaşananlara karşın ya da tüm yaşananlar yüzünden unutturmamak isteyen bir Cambridge... Masallarıyla yaşayanlar, yaşamaya çalışanlar için yazmak istediklerimi, hayatlarının unutamadıkları şehirlerinden, insanlarından birer küçük masal çıkarabilmişlerdi bir kez daha anımsayabilirdim bu aşamada. Odessa, İskenderiye, New-York, İstanbul, Viyana, Paris, Colombo, Rio, Londra... O insanların, o şehirler için, hayatlarının sonuna kadar sakladıkları masallar vardı... O masallar, o insanlar için yaşanmıştı, o insanlar için yaşatılmalıydı... Berti'yle yıllar önce yaptığım o uzun şehir yürüyüşlerinin enikonu uzakta kaldığı bu zamanda, bu Cambridge masalının bendeki hangi görüntülerle anlam kazandığını kolay kolay söyleyemiyorum şimdi. Söyleyebildiğim, o masalın ikimizi de farklı yerlerden ve zamanlardan aynı hikâyeye çağırıyor idi sanırım. Ama o hikâyeyi anlamak için bir tarihi bilmek gerekiyordu... Berti'nin Cambridge'den İstanbul'a taşıdığı masal, köklerini, gizli bir hayalin yıkılışında bulan bir masaldı. O masalda bir şehir, bir umuda, yepyeni bir umuda adım atan bir genci karşılıyordu. O sokaklarda sessiz sedasız, başkalarına haber vermeden, daha da önemlisi başkalarını rahatsız etmeden yürü-

meye çalışmıştık... Şehre bir sonbahar günü, pek de uzun sayılamayacak bir tren yolculuğundan sonra varmıştı. Küçük bir otele yerleşmişti önce. Otel 'tuhaf aksanlı', ilginç bir adam tarafından işletiliyordu. Kısa bir süre sonra, bu 'tuhaflığın' adamın İskoçya kökeninden geldiği anlaşılmıştı. Ancak, işin daha da ilginç, bu garip otel sahibinin, 'değeri bilinmemiş' bir astrofizik profesörü olduğunu söylemesindeydi. Otele geldiğinin üçüncü gününde odasına davet etmişti kendisini. Odada çok büyük bir teleskop vardı. Duvarlara çakılmış büyük, beyaz kartonlar karmaşık hesaplar ve formüllerle doluydu. Sık sık, 'Günün birinde en uzak yıldızı bulacağım. Hiç kimsenin göremediği o yıldızı göreceğim' diyordu adam. Hiç kimsenin göremediği yıldızı görebilmek... Hiç kuşku yok ki, bu hayal bile başlı başına bir şiirdi, bir şiire doğru gitmek istemek demektir... Ama bütün bunlar mümkün müydü? Bu sorunun yanıtını o günlerde de verememişti, ondan sonraki günlerde de. O otele, üniversitedeki yurt odasına yerleştikten uzunca bir süre sonra, o adamla, o yıldızı konuşmak için bir daha gitmişti çünkü. Kapıyı genç, alımlı bir kadın açmış, adamın oteli kendisine devrettiğini söylemişti. Adresini bilmiyordu. Bildiği, günün birinde, tüm malzemelerini alıp İskoçya'ya dönmeye karar verdiği, hayaline, oralara, kendi tepelerinden bakarak daha kolay ulaşabileceğine inandığını söylemesiydi. Adamın sesini bir daha duymamışlardı. Kadın da tıpkı adam gibi, 'tuhaf bir aksanla' konuşuyordu...

Cambridge'de, o otelde kaldıktan kısa bir süre sonra yurttaki odasına yerleşmişti Berti. Bu oda, 'College'ın 'eski' odalarındandı... Büyüktü, aydınlıktı, bir şöminesi vardı... Zamanla şömineyi yakmayı da öğrenecekti. Soğuk kış gecelerinde, alevlerin karşısına oturduğu saatler için, hayatının hiçbir döneminde unutamayacağı bir ayrıntıyı saklayacaktı. Uzun, çok uzun geceler yaşayacaktı bu odada. Uzun, bekleyişlerle, kendini kendine sormalarla, hesaplaşmalarla, yalnızlıklarla, iki başınalıklarla dolu geceler... Şehir, odalarında belirli bir süre için kalmak isteyeceklerden böylesi bir iç yürüyüşü istemişti, böylesi odalar, böylesi sesler, içte kalan, kalması gereken gölgeler içindi sanki. Bazı oyunların kimilerinde bıraktığı, yıllar boyunca yaşattığı sahneler de vardı çün-

kü. Odasının kendisine kimlerden, hangi hayatlardan ve gidişlerden kaldığını öğrenmek istemiş miydi Berti? Bu soruyu sormayı, o akşamlarımızda, doğrusunu söylemek gerekirse düşünemedim. Farklı dokunuşlar, yaşadığımız günlerde, farklı gereksinimleri doğuruyordu, farklı gereksinimlerle şekilleniyor, farklı gereksinimlerle anlam kazanıyordu ne de olsa. Aynı soru, Berti'nin, kendisine, yeni şehrine varışından birkaç gün sonra, 'uzun gezintiler' için aldığı elden düşme bisiklet için de geçerli olabilirdi. Ancak ben o günlerde kaldığına inandığım başka soruların peşindeydim, o günler için, başka sorularla başka fotoğraflarda saklananları görebileceğimi sanmıştım ne yazık ki. O günler için görebildiğim, bisikletin onun için de o özgürlüğe doğru yol alma özlemini doğurduydı. O özgürlüğe doğru yol alma özlemi... Bir özgürlük simgesi... Dünyanın daha başka birçok ülkesindeki birçok insanın düşündüğü, hissettiği gibi... Bu inançla, bu inanç adına çıkılan o küçük yollar, o günlerde ikimize de yetmişti. Yerini bir türlü bulamayan, aramaktan vazgeçemeyen insanlardan hiçbir farkımız yoktu bu durumda. Aldanmalar, aslına bakılacak olursa aynı aldanmalardı, yanılsamalar, aynı yanılsamalar, yaşanan günleri biraz daha kolay taşıyabilmek için ertelenen, daha da önemlisi 'uydurulan' umutlar, aynı umutlardı. Tek farkımız, başka zamanlarda, başka şehirleri arayışımızdaydı, başka şehirlere girmek isteyişimizdeydi galiba... Kaçmak, yalnızca kaçmak... Değişebileceğine inanılan, inanılmak istenen bir hayat, yeni bir günü doğurabilmek için kaçmak... Karanlıktan geçici bir süre için de olsa kurtulmak, ışığa bir kez daha dönmek, 'birileriyle' yeniden barışmak, barıştığını hissetmek anlamındaydı ya... Kaçmak, yalnızca kaçmak... O günlerde, oralarda, o insanlar için en çok yaşanmak, anlatılmak, gösterilmek istenen buydu galiba evet... Kaçmak, yalnızca kaçmak... Yeni bir hayat varmışçasına. Başka yerlerde, başka hayatler yaşanıyormuşçasına. Başka gecelerde başka renkler, başka kokular, başka soluklar bulunabilecekmüşçasına... O günlerde de, o günlere kadar da, daha sonraki günlerde de bu hayale, bu yalana inanan o kadar çok insan olmuştu ki... O kadar çok insan, Berti gibi, farklı olduğu sanılan o hayatlara, yalnızlıkları-

nı da taşıyarak, yeni, yinelenmeye değer bir umutla girmek istemişti ki... Farklılığı aramak, o 'içte kalan', dışarıya duyurulamayan o 'çok sesli ölümden' olabildiğince kurtulmak, uzaklaşmak içindi belki de. Farklı dil dünyalarıyla anlam kazanan 'yabancı' sokakların o dünyaya her zaman açılmadığını, açılmayacağını anlamak için kelebeklerin ömrünün sanıldığından çok daha kısa sürdüğünü de bilmek gerekiyordu ama...

Cambridge'e bambaşka bir coğrafyadan, İngilizce öğrenmek için gelen Meksikalı Marcelina'nın da böylesi bir gerçeğin ayırıcında olduğu söylenebilir miydi? Koşullar, onunla başlayan yaşatılan o serüvenin insanlarını zamanla çok farklı yerlere götürecekti. Bu sorunun yanıtı o yerlerde kalmıştı, o yerlerin yavaş yavaş öldürdüğü o yolcularda gizleniyordu gerçeğin bu yüzü düşünüldüğünde. Marcelina'yı ilk kez, o günlerde birçok öğrencinin uğrak yeri olan bir açık hava 'pub'ında görmüştü Berti. Hikâyenin başladığı an mıydı gerçekten de bu an? Gerçekten de ilk kez burada mı karşılaşmıştı?.. Bir cümlenin, bir sözcüğün öncesinde, görülmeyen, bir türlü ya da her zaman hatırlanamayan hangi cümleler, hangi sözcükler vardı örneğin, bir bakış, hangi karanlığındı, hangi bakışta kaybolmuştu, bazı çağrılar kimin, kimlerin, hangi duyurulamamış seslerin çağrısıydı? Mill adlı bir köprünün üzerine kurulu, o günlerin öğrencileri için, önemli bir buluşma noktasıydı burada sözü edilmesi gereken. Bazı çizgilerin, tüm yaşananlara karşın, birbirleriyle başka çizgiler için birleştikleri o yerleri bir kez daha anımsayabilirdiniz bu durumda. Nehir 'pub'ın altından akıyordu. 'Özellik' biraz da buradaydı. Birbirlerini uzaktan, kaçamak bakışlarla tanımaya çalışmışlardı önce. Kaçamak, çekingen, daha doğru bir deyişle de, herkesin kendine göre adlandırabileceği, adlandırmayı tercih edeceği bir şeylerden kaçırarak istediği bakışlarla... Başka bakışlarla, başka anlarla, başka insanların arasından... Başka bakışlarla, başka anlarla, başka insanların arasından... Böylesi bir ana, bu hikâyeye dışarıdan bakan bir seyirci olarak en çok benim ihtiyacım vardı ama galiba. Berti, bana ancak yıllar sonra anlatabildiği bu hikâyesinde, kendini bir kez daha gizlemeye çalışıyordu çünkü. Marcelina, buraya biraz da bu nedenle gülüşü sıcacık bir genç kız olarak geldi. Gü-

lüşü sıcacık bir kız... O anlar için... O anları hep 'yaşatmak' için... O anlar, bu kaçamak bakışların birkaç kez yakalandığı anlarda olmuş. Başka insanlar, başka sesler o günlerde hep bulunmuş, hep yaşanmaya çalışılmış ama. O günlerde, oralarda hep farklı yabancılar varmış. Sonra da bir gün, bir fırsatını bulup tanışmışlar. O 'pub'da, o nehrin üzerindeymişler yine. Biraz bira içmişler, birbirlerine ülkelerinden söz etmişler, karşılaşmalarına yol açan şehirden beklediklerini anlatmaya çalışmışlar. Bir perşembe akşamıymış... Perşembe akşamlarını en çok bu yüzden mi sevmiştii yoksa Berti? O uzun İstanbul yürüyüşlerimizi en çok bu yüzden mi perşembe akşamları yapmıştık? Bu ayrıntıyı her aklıma getirişimde, içimden hafif bir hüznün geçer. Bazı adımları, o yolda, belki de farkına varmadan atmıştık. Bizi, o hikâyenin karanlıkta kalan bazı bölgelerine götürebilecek bir yol olabilirdi bu oysa... Berti, Marcelina'nın Meksikalı olduğunu öğrenince, ailesinden öğrendiği 'o bozuk İspanyolca'yla, 'farklı' bir iletişimi denemişti. Buradaki 'farklılığın' anlamına yıllar sonra, eski bir hikâyenin bende kalan görüntülerinde biraz daha çok yaşamaya çalıştığım günlerde ulaşacaktım. Berti'nin bu dilde bulduğu sıcaklığı biraz daha iyi anlıyorum bu durumda. İlk adım bir dilde, bir dilin sağladığı o küçük güvenlik alanında atılmıştı demek ki. Sonrasıyla bilinen, ama her ilişkide başka bir şiirle yaşanan, özel, çok özel olduğuna inanılan adımlardandı. Tanımaya, anlamaya, içine girmeye çalıştıkları o şehrin, yeni şehirlerinin sokaklarında uzun uzun yürümüşlerdi önce. Uzun uzun yürümüşler, sonra da bir gün el ele tutuşmuşlardı. Bütün bunlar, bu ayrıntılar, onca insana karşın yaşatılabilen, farklı bir yerde 'korunmak' istenen bu görüntüler neden bu kadar önemliydi? Bu görüntüleri yıllar sonrasına taşıyan çocuk neden bir türlü terk edilememiştii? Hikâyenin bende bu soruları doğuran kahramanı, hangi hikâyelerin, hangi kahramanlarınca durmaksızın kovalanıyordu? Berti kimdi, ben kimdim, biz kimdik, onlar kimdi daha da önemlisi bu eski, herkese gösterilemeyen 'o çocukluk fotoğraflarında'? Sorular yanıtsız kalmalı, bazı soruların yanıtlarını gizliden gizliye taşıdığı bir kez daha söylenmeli bu durumda biliyorum. Ama bir rüyadan, bir kez daha söz etmeliyim bu aşamada. Onlar, o şehirde, farklı coğrafyalardan

gelerek, farklılığına inanmak istedikleri bir tutkuyu doğurmuşlardı. Herkesin, hayatının bir yerinde bırakacağı, günün birinde birilerine anlatabileceği bir hikâyesi olmalıydı çünkü. Bazı ‘yabancı şehirler’ böylesi duyguları isteyebilirdi üstüne üstlük. Bazı “yabancı şehirler”, böyle duyguları isteyebilirdi... Buradaki yabancılığın, yabancılığa yüklenen anlamın nerelere ulaşabileceğini söylemek her zaman mümkün olmayabilirdi çünkü... Bir gizlilikti bu biraz da, yasadık bir bölgeye, biraz da bilmeden dokunmak, kendini, hayaletlerinden kaçarak yeniden bulmak istemek gibisinden bir duyguydu. Hikâyenin değişik zamanlarında ya da bölgelerinde kalanlar, o eksiklikleri bir süreliğine de olsa unutabilmek için, kolay kolay paylaşılamayacak bir yalanın ardına düşmüştü bir kez daha. Bu yalanın doğurdukları, bizi, içimizde hapsettiğimiz, başkalarından ısrarla esirgediğimiz o şiire götürebilirdi. Anlatılanları belki de bu yüzden hiçbir zaman unutamadım. Onlar, aralarında doğan duyguyu daha iyi anlamaya ya da en azından bir aşk olarak yaşamaya çalıştıkları günlerde, haftada iki ya da üç kez buluşmayı bir ‘alışkanlık’ haline dönüştürmüşlerdi. Daha o günlerde ‘yürümeyen’, nedenleri açıklanamayan, su yüzüne çıkarılamayan bir tercih mi söz konusuydu yoksa bu ‘birlikte olma’ ‘törenlerinde’?.. Bir tutkuyu tutku yapan, bir zamanın içine farklı bir zamanı koymak istemelerle, yaşanan zamanın bir yerlerinde, yitirilmiş bir zamanı bulma çabası, daha da önemlisi yanılısaması değil miydi ama? Bu yanılısama bazı gündüzlerin bazı gecelerde, bazı gecelerinse bazı gündüzlerde yaşanmasına yol açmaz mıydı? Hayat yeni ‘yanlışlarını’ doğurmaz mıydı bu durumda? Düzene, belirli bir düzene ya da törene göre yaşamayı, hangi geçmişlerin, hangi duvarlarıyla açıklayabilirdiniz bu durumda? Marcelina, ‘çok çalışması gerektiğini’ bir gerekçe olarak göstermişti. Berti bu ‘düzene’ karşı çıkmayı denememişti, aklına bile getirmemişti. Bir ‘çocukluk’ vardı sanki bu ilişkide, öldürülemeyen, öldürülmek istenmeyen bir ‘çocukluk’... Bu günleri birbirlerinde böyle yaşayarak korumaya, kendilerinin kılmaya çalışacaklardı. Böyle yaşayarak, bazı duygularını, derinlerinde gizlediklerini, belki de hiçbir anlarında gereğince tanımlamayı göze almaksızın... Berti, Marcelina’nın İspanyolcasına girecekti yavaş yavaş. Marcelina,

Berti'nin İspanyolcasından birkaç deyiş hayatına geçirecekti. Onlar, duygularını, birbirleri için yaşadıklarını, yaşamak istediklerini anlatmak için bu dilin sıcaklığında yaşamaya zorunluydular sanki biraz da. Tüm bunları İngilizce yapamazlardı. İngilizce onların 'yabancılık' diliydi. Sadece kavga ettiklerinde, birbirlerine uzak kalmak istediklerinde kullanmayı yeğledikleri bir 'yabancılık' dili...

Anlayabildiğim kadarıyla, hayatın, birçok biçimiyle, yavaş yavaş öğrenildiği ilişkilerden de olmuş bu aynı zamanda. Berti, 'ustasına' giden yolda, birçok sınavdan geçtiğini hiçbir zaman gizlememişti. Onun bu ilişkideki çocukluğu da, dürüstlüğü de, büyüklüğü de bu tavırda anlam buluyordu bana göre. İlişkiyi bu yönüyle gördüğümde, görmeyi denediğimde adını koymak istemediğim bir şeylere ağlamak gelir arada sırada içimden. Kime, kimin için ağladığımı bilirim aslında. Kime, kimin için, hangi zamanlar için ağladığımı... Susmayı, bir kez daha susmayı tercih ederim o zaman da. Susmayı, bir kez daha kendim için susmayı, bazı suskunlukların çok sesli olduğunu bilerek, istesem de istemesem de yeniden anımsayarak... Marcelina, bu soruların, bu ilişkide de yaşanmış olabilecek suskunlukların neresindeydi? Yıllar sonra karşılaşacağım bir insan bana bu konuda küçük bir ipucu verebilecekti. Ama benim o zamanlarda, kapımı, taşımaya hazırlıklı olmadığım gerçeklere kapalı tutmak için o kadar çok nedenim vardı ki... Bazı görüntüleri, tüm yalanlarına karşın yaşatmak, benim için bu ilişkide de daha önemli ve yeğlenesiydi. Bazı hikâyelerin ancak bazı küçük şiirlerle güzelleşebileceğini düşünen ya da düşünmekten kurtulamayan bir insandan başka türlü sü beklenmemeliydi zaten. Berti'nin, bana, o yürüyüşlerimizde, bambaşka bir zamanda, bir zamanı, anlayabileceğim nedenler yüzünden 'sonuna kadar' yaşatma umuduyla anlattıkları, benim için belki de bu yüzden hep değerliydi. Onun bana getirdiği fotoğraflar arasında birkaç küçük yolculuk da vardı. O günlerde, o küçük düşleriyle, 'tatil zamanlarında', Venedik'teki güvercinleri, kedileri ve su yollarını görmeye de gitmişlerdi. Amsterdam'daki kanallarla, Bruges'deki köprüleri de... Berti'nin göremediği, ayırdına tam anlamıyla varamadığı, önemli bir ayrıntıyı gizliyordu, barındırıyordu aslında bu yolculuklar. Bu şehirlerin ya da

‘ülkelerin’ tümünde, dikkat edilecek olursa, hep ‘bir iç su’ vardı. Buralardan bir yere varmam mümkün mü? Belki. Ancak bu soruyu gereğince yanıtlamaya, kimi insanlarıma, ama daha da önemlisi, bu hikâyenin kahramanlarına enikonu uzak kaldığım bu günlerde, gereğince hazır olmadığımı hissediyorum. Yeni, ‘başka’ bir güne güvenmekten başka bir çıkar yol bulamıyorum, o fotoğraflardaki yerimi biraz daha kolay alabiliyorum bu durumda da. O günlerde İngilizlerin alışkanlıkları ve hayata bakış açılarıyla eğlenilemek de onlar için bir küçük oyun, daha da önemlisi, bir ‘küçük mutluluk kaynağı’ olmuştu. Birbirlerine biraz daha çok yaklaştıkları duygusuna kapılmışlardı bu anlarda. Başkaları olarak görebilecekleri, kendileri için başka bir yerde yer alması gereken birilerini bulmuşlardı çünkü orada. Başkalıklarını, birbirleri için başkalıklarını en çok böylesi bir ‘sığınakta’ unutmaları, o kaçışların tarihi düşündüğünde hiç de zor değildi. İngiltere’de, Londra’ya, insanlarına uzak küçük bir şehirde yaşamayı yine de hayal etmişlerdi ama. Uzun, çok uzun bir hayal olmuştu bu. Berti’nin okulunun bittiği günlere kadar yaşatılan bir hayal... Kaçışların tarihinde herkes kendi yükünü taşıyordu, taşımak zorunda kalıyordu sonuçta...

Mr. Dyson... Sadece bir rehber mi?

Berti, ailesinden, ‘akrabası’ bildiklerinin, birbirlerine, bakışları ve sözcükleriyle verdikleri ‘odalarından’ uzakta, çok uzakta olduğuna inandığı, özgürlüğünün sınırlarını biraz daha iyi tanımaya çalıştığı, bisikletiyle, sokaklarında, serin, duru sabahlarında kilometrelerce yol aldığı insanda hep başka bir yerde ‘yürüme’ duygusunu uyandıran o küçük şehirde, bu ‘fırtınalı’ aşkın yanı sıra, ‘başarılı’ bir öğrencilik hayatı da yaşamış, ‘okulu’, ‘gereken’ sürede, iyi bir dereceyle bitirmişti. ‘Tuter’ı, kendisine sadece okul hayatında değil, daha başka birçok yürüyüşünde de yol göstermeye çalışan ‘rehberi’ Mr. Dyson, ayrılıkların birçok biçiminin, yüzünün taşınmasını gerektiren ‘o son günler’de, ‘öğrencisine’, ancak aradan uzun yıllar geçtikten sonra anlamına yaklaşılabilecek bir çağrıda bulunmuştu: Bugüne kadar yaşadıklarını, yaşamayı umduklarını unut-

maya çalış. Okul aslında bitmedi. Daha fazlasını yapabilirsin... Uzun yıllar sürecek, sürmesi gereken bir eğitimin yolunda ilerleme önerisi vardı sanki bu çağrıda. Mr. Dyson, öğrencisinden, eğitimindeki gerçeği bulabilmesi için, İstanbul'a farklı gözlerle dönmesini neden bu kadar çok istemişti?.. Berti bu sorunun gerçek yanıtını hiçbir zaman verememişti, o çağrının anlamına enikonu yaklaştığı günlerde bile vermeye cesaret edememişti bence. Bu duruşun nedenlerine ulaşmak kolaydı. Atılan ya da atılamayan her adım öteki adımları doğuruyordu sonuçta. O, hayatında hep 'ancak bir yere kadar gelebilenlerden'di. Bu ilginç, ama anlamı o günlerin koşullarında, duygu tutsaklıklarında yeterince verilemeyen bu öneri karşısında, işte en çok bu yüzden, tüm olabilirliklere, olanaklara karşın İstanbul'la ilgili sorunlarını çözmesinin bir öncelik taşıdığını söylemişti. Ülkesine dönecek, Marcelina'yla paylaşacağı hayat için gereken ortamı hazırlayacaktı. Yeni bir savaşımı göze alması gerekcekti. Yeni, zorlu, yalnızlıkların başka tercihlerin beklediği bir savaşımı.. Doğduğu, çocukluğunun, ilk gençliğinin tüm görüntülerini, açmazlarını, saplantılarını 'büyüttüğü' 'ülkede' kendisini neyin beklediğini iyi kötü biliyordu, önceden görebiliyordu çünkü. 'İktidar', tüm kanıtlanmış başarılarla ya da görünürdeki üstünlüklere karşın hâlâ 'başkalarının' elindeydi. Sorun da, derin anlamında hep bu 'iktidar'la, bu 'iktidar'ın yaşattığı ya da yavaş yavaş öldürdüğü ilişkilerde yaşanmıştı zaten. Mr. Dyson bunları biliyordu. Bu konuda, farklı 'ülkelerde', dil dünyalarında, kendi savaşımını vermeyi bilmişlerin de, farklı tarihlerde ya da kitaplarda hapsedilmişlerin de bir söyleyecekleri vardı kuşkusuz. Sorun bu savaşımın, inandırıcı bulunup bulunmamasındaydı. Bunları düşünmek, hiçbir zaman unutmamak zorundaydılar. Dönüşüne yol açan gerçek duyguyu bulmak zorundaydı Berti. Yeni bir savaşımı göze almaktan çok, yeni bir yanlışlığı, yeni bir yanlışlığın tutsaklığını bir kez daha mı kabulleniyordu o yoksa? Bir şeylerden, adı yine konamayan bir şeylerden kaçılmak isteniyordu belki de. 'Öğrencisinin' Marcelina'yla yaşadığı ilişkide de bir yanlışlık görmüştü Mr. Dyson. Kendini göstermemiş bir başka yolun izleri de vardı, aranmalıydı sanki burada. 'Giz'e günün birinde ulaşabileceğine inanıyordu. Çok geç

kalınabilirdi. Ancak, 'o zamana kadar' sadece bir çıkmazı hissettiğini söylemekle yetinecekti. Koşullar bir kez daha bir sessizliği gerektiriyordu. Marcelina'yla bir başka hayat adına göze alınmak ya da yeniden doğurulmak istenen bu ilişkinin bir başka şehre taşınmayacağını biliyordu ama en azından. Bu birliktelik hiçbir zaman gerçekleşmeyecekti. Yaşananları kendi yerlerinde, kendi sırlarıyla bırakmak yapılabileceklerin en doğrusuydu bu durumda. O, bu ilişkide, bu kuşkuyla neden kapıldığını anlamaya çalışabilirdi. Şehri bir başka şehir için terk etmeyecekti nasılsa. Sokaklarından ayrılamayan bir kahramanın hikâyesi bir yerlerde birilerince mutlaka yazılmaya çalışılmıştı. Eski, çok eski bir hayaldi, insanın, bazı görüntülerde, görüntülerinde bıraktığı insanı bir yeniden bulabilme, en azından arama çabasıydı bu biraz da. Bu hikâyeyi 'görenler', içlerinde hissedebilenler, onun bu tercihini eninde sonunda anlayabilecekler olacaktı... 'Rehberinin' bu yaklaşımına o günlerde bir anlam verememişti Berti, Marcelina'yla dört yıl süresince birçok umudu, sevinci ve yarın hayalini paylaşmıştı. Yepyeni bir rengi keşfetmişti sanki hayatında, bir kadına inanmayı, sonuna kadar inanmayı yaşamıştı onda. Çok sık görüşmemişlerdi ama, yaşadıkları koşullarda bu durumu tüm benlikleriyle, tüm gönülleriyle, birbirlerine sorun çıkarmadan kabullenmişlerdi. Onun birçok arkadaş gibi, birçok sevgilisi olmamıştı. Marcelina, ona yetmişti, içindeki o kapıyı açabilmişti çünkü. Bu adımı, o güne kadar hiç kimse atamamıştı. Anlatmak, anlamaya çalışmak gerekiyordu. Tüm gizlenenlere, olasılıklara, umarsızlıklara karşın anlamaya çalışmak... Onun bu yabancı şehirde kalabilmek için verdiği bir çaba da vardı üstüne üstlük. Olanaklarının kısıtlı olduğu belliydi. Bir insanı anlamada, hayatına bambaşka, yepyeni, sıcacık bir duygu getirmede gösterdiği başarıyı derslerinde gösterememesi koşullarını daha da zorlaştırabilirdi. Bu durum bir başka yakınlaşmanın zeminini hazırlıyordu. Berti'nin, ilişkinin bu yüzü karşısında neler hissettiğini biraz daha iyi anlayabiliyorum şimdi. Açmazlar insanları, günü geldiğinde, öylesine farklı yerlere götürebiliyordu ki... O, tüm bunları duyarken, anlatmaya çalışırken bir küçük üstünlüğün tadına varmaya çalışıyordu aslında. Bir küçük üstünlük... Görülmek, gös-

terilmek istenenlerse, ilişkinin vardığı, vardiıldığı yer düşünöldö-
 öünde elbette bir başka duruşta hayat bulmalıydı. Berti'nin o gün-
 lerle ilgili tek endişesi, anlayabildiğim kadarıyla, Marcelina'nın
 derslerinde gösterdiği başarısızlığı zaman zaman birbiriyle çelişen
 ifadelerle açıklamaya çalışmasından kaynaklanmıştı. İki yıllık dil
 kursunu bitirdikten sonra, önce kimya mühendisliğini, sonra da bi-
 yolojiyi denemiş, ancak bu dalların her ikisinde de aradığını bula-
 mamıştı. Bunun, yaşadıklarıyla, yaşamayı seçtikleriyle ilgili, açık-
 lamakta zorlandığı nedenleri vardı. Anlatmak mı, anlamak mı?
 Duymak mı, duyurabilmek mi? Dokunmak mı, dokunamamak mı?
 Bu duyguların bazı ilişkilerde çok ince sınırlarla birbirlerinden ay-
 rıldığını düşünmüş müydü o günlerde Berti? Bunu elbette bilemi-
 yorum. Bana o zamanlardan gelen, gerçekleştirilememiş bir umu-
 dun hikâyesi var şimdi. Bu hikâyeye, Mr. Dyson'ın baktığından çok
 farklı bir yerden bakabiliyorum. Bambaşka bir zamanın sağladığı
 olanaklar, bana daha değişik bir insanı, istense de istenmese de de-
 ğiştirilmiş tercihlerle getiriyor. Berti, 'rehberine' benim bilmediğim
 yalnızca tahmin edebildiği bir insanı göstermişti. Bu insan, o söz-
 cüklerin anlamına, bir yerden sonra ulaşamayacak bir insandı çok
 büyük bir olasılıkla. Mr. Dyson, bu konuşmayı, bir son konuşma
 olarak kabul etmekten başka bir çareleri kalmadığını belki de bu
 yüzden söylemeyi gereksinmişti. Ayrırlarlarken, öğrencisinin bir
 eliyle elini sıkarken, öteki eliyle omzuna dokunmuş, bir insana gü-
 venmenin güzelliğini olabildiğince anlatmaya çalışmıştı. Olası bir
 geri dönüşten mutluluk duyacağını, böylesi bir durum karşısında,
 'sorumluluğunu' unutmayacağını söylemişti sonra. Bu anı her ikisi
 de unutmamıştı. O geriye dönüş hiçbir zaman gerçekleşmemişti
 ama, o bağlılık hep yaşatılmaya çalışılmıştı. Birbirlerine, yıllar bo-
 yunca, arada sırada da olsa yazdıkları mektuplar, bu bağlılığın kü-
 çük bir kanıtıydı. Bazı ilişkiler mektuplara tutsaktı ama, bu mek-
 tuplar, taşıdıkları o sözcükler düşünöldöğünde, hayat verdikleri
 ilişkileri, birçok ilişkiden çok daha doğru ve yaşanmaya, anlatılma-
 ya değer kılıyordu. O tarihler bize bunu göstermişti, kitaplarımız,
 efsanelerimiz, bu gerçeği biraz daha iyi görebilmemiz için, bize kü-
 çük de olsa bir ışık tutmuştu. Birkaç sözcük ya da hayat adına dü-

şülmüş birkaç not... Yaşadığını bildirmek için... Mr. Dyson eşcinseldi. Bu yönünü konuşmayı, o uzun sohbetlerinin konusu yapmayı hiçbir zaman tercih etmemişti ama, hayata, o herkesin bir yere çeken değer yargıları düşünüldüğünde, 'aykırılığı' yüzünden, birçok dostunun kaçınılmaz bir biçimde yabancı kaldığı bir açıdan bakmaya zorunlu olduğunu da büyük bir incelikle hissettirmişti. Bu dünyaya herkesin bir 'görevle' geldiğine inandığını söylemişti birkaç kez. Bu görevin uyandırdığı duyguyu anlatmak kolay değildi. İnsan bazı 'incelikleri' zamanla anlayabiliyordu. Zamanla, bazen de işiştten geçtikten sonra... Mr. Dyson'ın çağrısı bir başka şekilde de mi anlaşılmalıydı öyleyse? Neden olmasın? Ama, bana kalırsa bu soruyu, o hayatlarda küçük, ama birçok ilişkinin 'dengede' durmasını sağlayan bir taşı, kaçınılmaz bir biçimde yerinden oynatacak bu soruyu sormayı o 'son mektubu' aldığı günlerde bile sormayı gereksinmemişti Berti. Onun için, 'rehberiyle' ilişkisinde, yıllar sonra bile önemini koruyan, arada sırada hatırlanan o kadar çok 'karanlık bölge' kalmıştı ki... O, bu ısrarın gerçek anlamına hiçbir zaman varamamıştı örneğin, Marcelina için neden böylesi bir kuşku duyulduğunu hiçbir zaman anlayamamıştı, o uzun sohbetlerinde bir başkasına kendini bu kadar çok açabilmesinin nedenini hiçbir zaman bulamamıştı. Bu 'karanlık bölgeler' öğrencisini çok iyi tanıyan Mr. Dyson tarafından bilinçli olarak mı çizilmişti yoksa? Bu olasılık, ilişkinin bana yansıyan özelliği göz önünde bulundurulduğunda, dikkate alınabilirdi de, alınmayabilirdi de. Ama sonuçta, bir zamanlar düşünülmüş ya da duyulmuş olanlar bir yana, Berti'nin 'rehberiyle' ilişkisini biraz da bu 'karanlık bölgeler' yüzünden yıllar sonrasına taşıdığını söylemem gerekiyor. Marcelina o konuşmalar da doğru bir yere oturtulmuştu. O dönüşten sonra buluşamamışlar, birbirlerini onca duyguya, umuda, anıya karşın bir daha görememişlerdi. Bunun böyle olacağını her ikisi de biliyordu belki de. Ama insanın kendine yaklaşması her zaman kolay değildi. Yalanları yaşamak, bazı anlarda, 'o anlar' yüzünden, çok daha kolaydı... O yalandaki yerini, yıllar sonra da olsa görebilmiş, gerçekleştirilemeyen o hayatla ilgili çözümlemesini kendi sözcükleriyle yapabilişti Berti. Onun tüm çabalarına karşın bir türlü göremediği, Marceli-

na'nın konmak istediği o yerdi. O yer nasıl bir yerdi? Öyle bir yer var mıydı? O ayrılıktan sonra, birbirlerinin suskunluklarını neden bu kadar kolay kabullenmişlerdi? Berti'nin o hepimizin bildiği, yaşadıklarımıza beklemediğimiz zamanlarda dönen yanıtsız sorularındandı bunlar. Ama oralarda kaçışlar da vardı. Bazı yanıtsızlıkların taşınması ya da bazı soruların unutulması biraz da bu yüzden başırlabiliyordu galiba. O gizli cinayetler, o hikâyelerde işte böyle işlenmişti. O sessiz ölümler, o sessiz doğumlarla işte bu yalnızlıklarla bir arada tutulabilmiş, olabildiğince yaşatılabilmmişti. Zaman, farklı coğrafyalardaki insanların hep aynı şekilde yaşlanmalarına yol açıyordu oysa... Günün birinde kısa bir mektup almıştı Berti. Mektup bir yabancidan geliyor, Mr. Dyson'ın bir kalp krizi sonucunda öldüğünü bildiriyordu. Uzun, çok uzun yılları, arada sırada hatırladıkları o sorularıyla, birbirine çok uzak coğrafyalarda tüketmişlerdi... Zarfın içinden, bir de bir fotoğraf çıkmıştı. Mr. Dyson'ın imzasını taşıyan bir gece fotoğrafıydı bu. Ustaca çekilmiş, 'düşünölmüş', 'hazırlığı yapılmış', 'üzerinde çalışılmış' bir fotoğraf... Çizgilerle gölgeler, yarı aydınlık bir yolda, kırmızı lambalı bir evin girişini gösteriyordu. Mektupta, Mr. Dyson'ın, bu fotoğrafın Berti'ye, ölüm haberiyle birlikte iletilmesini istediği de yazılıydı. Ölmeden birkaç gün önce de, 'Yıllarımı aldı, ama sonunda buldum' demişti. Mektubu yazan yabancı, Mr. Dyson'ın 'çok yakın bir dostu' olduğunu söylüyordu... 'Son yıllarını' birlikte, 'son demleri' paylaşarak geçirmişlerdi. Daha fazlasını söylemenin hiç kimseye, hiçbir yaranı yoktu, olamazdı artık... Ancak, tüm bu yakınlığa karşın, bu fotoğrafın gizlediklerini de, bu sözlerin taşıdıklarını da anlayamadığını kabullenmek durumundaydı... 'Bir haberci'ydi o yalnızca bu durumda. Bir şeyleri iletmeyi gerekli gören, bir 'vasiyete' sahip çıkmaktan başka türlüünü yapamayan bir 'haberci' ... Bu vasiyet adına aktarılması gereken, yine 'o son günler'de söylenen, belirli bir yere oturtulamayan başka sözcükler de vardı. 'Bu fotoğraf onun fotoğrafı... Sen bu fotoğrafı gönder... Gerekeni anlayacak...' demişti bir de Mr. Dyson, bu, hiçbir zaman unutamadığı 'öğrencisi' için... Sonra da bir süre durmuş, 'Umarım anlar' diye eklemişti. Tüm bu sözcüklerin bir anlamı olmalıydı. İki insan arasında kalacak, kal-

ması gereken bir anlamı... Bir mektup, bir kez daha bir hikâyedeki yerini arıyordu...

Berti, Mr. Dyson'ın ölümünü, çok yakın bir dostunun ölümü gibi taşımıştı. Yakın, varlığına her zaman gereksinim duyulan bir dostun ölümü... O dost hep çok uzaklarda kalsa, bilinse de... Londra'ya, o uzun ayrılık zamanında iki kez gittiği halde, çok önemli bir parçasını bıraktığı o şehre gitmeye neden bir türlü cesaret edemediğini de kendisine sormuştu hiç kuşku yok ki o günlerde Berti. Bu küçük 'ihanet'in nedenlerini, istemesi durumunda bulabilirdi hiç kuşku yok ki. Ama hangi nedenlere sığınırsak sığınalım, bazı ölümlerden sonra hep bir eksiklik kalıyordu geriye. Bu eksiklikte, bazı duygularınızı biraz daha iyi anlatabilmek için, bir pişmanlığı da arayabilirdiniz... Berti, Mr. Dyson'ın o uzak, ama gerçek yerinde hiçbir zaman ölmeyeceğini sanmıştı.. Uzak, ama hayatımızda, biraz da sanki ayırdına varmadan, vazgeçilmez bir yere koyduğumuz dostlarımızdan bu ölümsüzlüğü istememiz doğaldı. O insanların 'orada' olduğunu, hep 'orada' kalacağını bilmek, bizim o küçük güvenlik alanlarımıza duyduğumuz gereksinimle de açıklanabilirdi. Bilmekten çok, bildiğine inanmaktı ama galiba burada asıl önemsenmesi gereken. Birbirlerini o ayrılıktan sonra, bir daha görmemiş, görememiş ya da görmek istememiş olmalarını, birbirlerini bir daha görmenin anlamına inanmamakla açıklayabilirlerdi belki de bu durumda. Hiçbir zaman bitiremedikleri, ama tüm çabalarına karşın yeterince tanımlayamadıkları bu ilişki mektuplarda kalmalıydı, mektuplarda kalmıştı. Yalnızca birkaç sözcükle yetinebilir miydiniz öyleyse ilişkilerde? Kim bilir... Ama, tüm yaşananlara karşın, bir insana kendini bütünüyle verebilmenin birçok yolu vardı. Pişmanlıklarla eksiklikleri yaşamaktan nasıl olsa kurtulamıyordunuz... Berti ile Mr. Dyson'ın, tüm bunları düşündüğümde, o mektuplarla bir yerlere vardıklarına inanıyorum. Ancak, bu uzun yürüyüş o fotoğrafa bir anlam verilmesini ne yazık ki sağlayamamıştı. 'Gereken bağlantı' kurulamamıştı bir başka deyişle. Doğrusunu söylemek gerekirse, bunu ben de başaramamıştım. Parçalar, ancak aradan yıllar geçtikten sonra, hiç beklemediğim bir zamanda yerine oturacaktı. Birileri,

birilerini bir yerlerde, bir kez daha doğru bir zaman için beklemişti. Sırrın beni de içine aldığı o anı hâlâ unutmadım. Hikâyesinin bu alacakaranlığına günün birinde ben de çağırılacaktım. Ama bu çağrı Berti'ye duyurulmadan, yeniden inşa edilmeye çalışılan bir zamanda yapılacaktı. Bir suç ortaklığını bir kez daha gönüllü olarak paylaşmayı kabullenecektim. Hikâyesini yazmak istediğim bir insandan ilk kaçışım değildi bu. Ama bu sırrı sakladığıma, daha doğru bir deyişle de Berti'den, uzak bir geçmişten gelen 'o konuğun' önerisine uyarak, bilmesi gerekenleri esirgediğime şimdi o kadar memnunum ki... Bunu neden yaptığımı elbette günün birinde soracağım kendime. Duygum o zaman değişebilir. Yalan söylemenin insanın hoşuna gittiğini söylemekle yetinebilirim şimdilik. Bundan sonrası, o seslerden kendini korumakla ilintili bir çabada aranmalı. Bir gecenin derinliğinde saati, gerçek saati öğrenmek isteyebilirsiniz. Saati, gerçek saati öğrenmek... Duyduklarınızı bir başkasına dilediğinizce taşıyabilir misiniz bu durumda?.. Korkularınız o insanlara yaklaşmanızı engelleyebilir mi?

Köprü

Berti, aradan geçen onca yıla karşın, Marcelina'yla yaşadığı 'son saater'i unutmamıştı. Mill Köprüsü'ndeki o 'pub'a gitmişlerdi bir kez daha. Hikâyelerinde geldikleri yeri olabildiğince hissetmek, tanıştıkları günü yeniden yaşayabilmek, birbirlerini, birbirlerinde yeniden doğurmak istemiş olmalıydı. Nehir akmaya devam ediyordu elbet. 'Pub'ın yeni konukları, insanları vardı. Marcelina'nın elini tutmuştu Berti. Şehre uzun uzun, hiç konuşmadan bakmışlardı. Birbirlerine, birbirlerini dünyanın neresinde olursa olsun, 'izleme' sözü vermişlerdi. Berti en kısa zamanda döneceğini Marcelina Londra'ya gideceğini söylemişti. Kendisini ülkesinde hiç kimse beklemiyordu. Döneceği ya da dönmesi gereken bir yakını kalmamıştı. Döneceği, gerçekten dönebileceğine inandığı bir yeri kalmamıştı... Aradığı o insanıysa günün birinde anlayabileceğine inanıyordu... Londra'ya yerleştiğinde adresini bildirecekti. İstanbul'a gelmeyi de düşünebilirdi bu arada... Birbirle-

rinin izini sürmeleri gerekiyordu belki de gerçekten... Cambridge'deki yollarının sonundaysa, 'Hayat kimi insanlar için çok farklı bir şekilde akıyor... Bunu, zamanı geldiğinde daha iyi anlayacaksınız' demişti. Cambridge'deki yollarının sonunda, 'görmeyi' sürekli olarak erteledikleri, ertelemeye çalıştıkları bir duraktaydılar... Bir otobüs, Berti'yi Londra'ya götürüyordu. Yazgıya dönüşen yolunu tanıması gerekiyordu yavaş yavaş... O son cümleyi, yeni günlerine biraz daha iyi taşıyabilmek için, yazgıya dönüşün yolunu tanıması, kendine anlatabilmesi gerekiyordu... Birbirlerine sınırlarının elverdiği ölçüde sarılmışlardı. Otobüs, o yola doğru hareket ettiğinde, o sevgiyi biraz daha çok hissetmişlerdi sanki bakışlarında. Bu aşk hikâyesinin kahramanlarından biri kendi dönüşünün yolunda, ötekiyse 'orada'ydı... Sadece 'orada'... Oralara bağlanmış ya da hep bağlanacak o umutlar için... Pencereden, Marcelina'nın gülümserken, 'Hayır olmayacak, birbirimizi bir daha göremeyeceğiz' dercesine başını salladığını görür gibi olmuştu. Otobüs gidiyordu... Tüm pencereler kapalıydı... Sesler duyulmuyordu... Kendisini İstanbul'a götüren uçakta, bu son görüntüleri bir kez daha hatırlamaya çalışmıştı... Yaşadıklarına inanabilecek miydi, gerçekten inanabilecek miydi günün birinde? Ardında bıraktığı bu dört yılın insanlarına, çok yakın bir zamanda yeniden döneceğini söylemişti. Bu dönüş, onun gerçek dönüşü olacaktı. O insanların, hayatında, bu uzun zamanda, bambaşka yollar açtığını biliyordu, hissediyordu en azından. Bu insanlar Marcelina, 'rehberi' Mr. Dyson ve oda komşusu, sıra arkadaşı, öteki dert ortağı, hayata kendisinden çok farklı gözlerle bakan Gordon Lucas'tı...

O cenneti kimde yitirmiştiniz?

İki yıl boyunca görmediği İstanbul'da, küçük, sade bir 'törenle' karşılanmıştı Berti. O günleri, yıllar öncesinde bıraktığı o buruk sevinci, her seferinde farklı bir insan için anlatmıştı sanki. O farklı insanlar, onun o yerlerde bıraktığı o farklı, sığınmak istediği kişilikleriydi. O insanları özler, yeniden bulmaya çalışır gibiy-

di bazı gecelerinde... Bu duyguyu anlayabilirdim. Bambaşka bir hikâyede, bambaşka bir insan olmayı, bambaşka bir insan olarak, bambaşka insanların hayatına doğmayı kim istememişti ki... Berti, bu serüvende, hep yalnız bırakıldığına inanmıştı... Yenilgilerimizi hazırlayan insanlar, bizi bir türlü göremeyenler ya da gördükleri halde yaptıklarımıza, duyurmak istediklerimize hep sağır kalanlardı ya... Onu, bu yalnızlıklarında, en çok Jülyet anlamıştı. Birçok yalnızlığı, birçok benzerinden çok daha iyi görebilen, hissedebilen Jülyet... O yalnızlıklar, her zaman istendiğinde konuşulmasa da... Bu yakınlığını gerçek nedenlerine zamanla, yavaş yavaş ulaşacaktım. Zamanla, yavaş yavaş, aldanmalarım, yanılgılarım ve yanılsamalarım... Bu hikâyedeki yerimi anladıkça... Berti'nin o farklı görüntülerini de, o sözcüklerin yardımıyla, bu yer için, daha da doğrusu, bu yerin gerektirdikleri için bulmaya çalıştım. Nerelerdeydik, hangi zamanlardaydık?.. Bunları şimdi hiçbir kuşkuyla yer bırakmadan hatırlayabilmem imkânsız. O uzun yürüyüşlerimizin birindeydik zaman zaman. Birkaç plak dinlemiştik... Bir pastanede oturmuştuk... Bir sinemaya gitmiştik. Parçalara ayrılmış bir geçmişle karşı karşıya bırakılmıştım. Bu parçaları, kendimi, yaşadıklarımızı biraz daha iyi anlayabilmek için, kendince bir bütünlüğe kavuşturmak isteyen bendim. Bütünlük, gerçektekinden çok farklı bir bütünlük olabilirdi bu durumda. Dahada önemlisi bütünlük, bütünlük olmayabilir, Berti'nin yaşadıklarını bölük pörçük anlatmasında, duyurmayı tercih etmesinde bir başka anlam aranabilirdi. Herkes, en yakınında bile, göreceğini ya da görmek istediğini görüyordu sonuçta. O, bende, güvenilir bir dosttan, bir dert ortağından daha fazlasını aramamıştı. Onun için, o yollarda, bir sırdaş olmam gerekiyordu. Farklı yalnızlıklarımızı, birbirimizde, birbirimizin yalnızlığında unutmak mı istemiştik yoksa? Onca yol için kurduğumuz onca hayale karşın, yalnızca 'şehrimizin', bir türlü ayrılmadığımız 'şehrimizin' yollarında uzun uzun yürümek miydi bizi birbirimize yaklaştıran? Zamanı geldiğinde bu yolun bendeki anlamı üzerine de bir şeyler yazmak isteyeceğim hiç kuşku yok ki. O uzun yürüyüşler bizim tutsaklığımızdı, eksikliklerimizi, özlemlerimizi taşı-

ma biçimimizdi... Bütün bunları, birlikte aldığımız bu yolun içimdeki bu anlamlarını düşündüğümde, bana zaman zaman anlatılanları başkalarına anlatmakla bu sırdaşlığa, bu dostluğun gereklerine ihanet edip etmediğimi sorduğum olur arada sırada kendime... Bu soru, bir hikâyeyi, 'gerçekliğine' tüm benliğiyle inandığı, inanmak istediği bir hikâyeyi, yaşadıklarını doğrulama ya da en azından gösterebilme umuduyla, hiç olmazsa bir insana, bir tek 'doğru' insana anlatma gereksinimi duyan herkes için, herkes için geçerliydi belki. Kendini anlatmanın, anlatmaya çalışmanın tarihinde, sadece aldanmalar ya da aldatma çabaları değil, küçük ihanetler de vardı... Bu ihanetleri yalnızca biz görebilirdik, biz hissedebilirdik. Ama o insanlara neden ihanet ettiğimizi daha iyi anlamak için de, bu ihanetleri göze alırken, o insanlarda, aslına bakılacak olursa kendimizi de gizlediğimizi kabul etmemiz gerekiyordu galiba. O insanlara ihanet ederken, kendimize de ihanet ediyorduk. Başkalarına tutmaya çalıştığımız o aynayı, bir yerden sonra, kendimize de tutmak istiyorduk. Gelgelelim, tüm bunlar için de, tüm bunları söyleyebilmek için de, bazı sözcüklerin hakkını vermeyi ya da gerçek karşılıklarını bulmayı başarmamız gerekiyordu galiba... Bu sınırı geçebileceğime, o sözcüklere ulaşabileceğime bir kez daha inanmak istiyorum yaşadıklarımın, yaşamaya mecbur kaldıklarımın bu yüzüyle karşı karşıya geldiğim zamanlarda... Anlatmanın, anlatmaya çalışmanın bir anlamı olacak mı ama o sınırın ötesinde? Bu soruyu, o insanlardaki kayboluşumun farklı yüzlerini anlamaya, tanımaya çalıştığım bir aşamada elbette yanıtlayamam. Farklı yüzler, hiç beklemediğim zamanlarda, hiç beklemediğim yüzlere de çağırabilir beni üstelik biliyorum. Hep tanıdık bildikleri yüzlerde kalmayı seçen ya da kalmaktan başka türlüünü yapamayan o insanlar da yaşamış mıydı bu korkuyu? Belki. Ama, elimdeki tüm 'gizli bilgilere' karşın, bu soru karşısında da yerimde, kendi yerimde kalmayı tercih ediyorum şimdi. 'Sır' koruduğu, yaklaştırdığı kadar, engelliyordu da... Bir başkasına gerçek bir adım atabilmenin ya da atamamanın anlamına ulaşmak o kadar zor ve yıpratıcıydı ki...

Berti için düzenlenen o küçük dönüş kutlamasının içtenlikle

ilintili bir yanı da vardı hiç kuşku yok ki... Madam Roza, bu kutlama için, oğlunun, uzun bir yolculuktan sonra evine dönüşünü, tüm coşkusuyla yaşamak isteyen tüm gerçek anneler gibi, uzun saatlerini mutfakta, o hiçbir zaman unutulamayacak, daha da doğrusu unutturulmak istenmeyecek o 'çocukluk yemekleri'ni pişirmek amacıyla geçirmişti. Onların, oralarda, yaşananlar ne olursa olsun, birbirlerinden hiçbir zaman esirgeyemeyecekleri bir sıcaklıkla, birkaç vazgeçilmez duygu vardı. İyi bir seyirci olmaya çalıştım böylesi sahneler karşısında... İyi, kimi eksikliklerini, kırgınlıklarını sadece karanlığında yaşatmaya çalışan bir seyirci... Berti'nin bana o yürüyüşlerimizin birinde anlattığı bu sahneyi, belki de bu yüzden sesleri ve kokularıyla da bir yerlerimde hissetmiştim. Bazı kırık, yaşanamamış ya da birileri tarafından çalınmış o oyuncakların değerini zamanı geldiğinde o kadar iyi verebiliyordu ki insan... İngiltere'yi, Cambridge'i, Londra'yı anlatmasını istemişlerdi o akşam kedisinden. O yemekte, o yemek için anlatabileceklerini anlatmış o da... Gordon Lucas'tan, Mr. Dyson'dan, o büyük kütüphaneden, biri bulur da alır umuduyla, bir ara sokakta, bir evin hemen önündeki posta kutusunun yanına bıraktığı bisikletinden, odasındaki şöminenin önünde geçirdiği soğuk gecelerden, Londra'nın o kalabalık caddeleriyle birbirinden güzel arabalarından söz etmişti... 'Oncle Rober' karısıyla gelmişti diploma törenine. Şıklıkları ve zarafetleriyle birçok insanın ilgisini çekmişlerdi. Çok iyi görünüyordu. İstanbul'u, ailesini özlediğini söylemişti. Herkesi, hatırlayabildiği her şeyi, yeniden görmek istiyordu... Ama yapmak zorunda oldukları vardı önce... Çok çalışıyordu... Yeni, büyük 'bağlantılar' için, kendisini dünyanın çeşitli ülkelerinde bekleyenler vardı... Bu haber, hiç kuşku yok ki, en çok annesini mutlu etmişti. Söylenenler, o mektuplarda anlatılanlar doğrudu demek ki. Kardeşi, küçük kardeşi uzaktaydı, çok uzağındaydı ama, mutluydu, hayallerini gerçekleştirebilmişti en azından. Londra'da, 'lordlar gibi yaşayan' bir kardeşi olduğunu söyleyebilirdi artık yakınlarına. O 'ablalık' dönemleri düşünüldüğünde, hem bu 'başarıyla', hem de kendisiyle gurur duymak için o kadar çok nedeni vardı ki bu durumda...

Marcelina'ya gelmişti sonra sıra... Berti'nin İstanbul'a ilk gelişinde, tüm coşkusuna, içindeki olasılıklara karşın sözünü edemediği Marcelina'ya... Onunla, Londra'da ya da İstanbul'da evlenmek, hayatını birleştirmek istediğini söylemişti. Buz gibi bir hava esmişti yemeğin o anında... 'Ya lo yori yo esto. Ya lo pensi ke te ivaz a kayer un dia de muşoz' (Ben bunun böyle olacağını biliyordum, bundan hep korktum. Günün birinde, yere, işte böyle, tam da dudaklarının üstüne kapaklanacağını biliyordum) demişti bunun üzerine babası. 'Jak, estate kayado! Deşalo ke avle i ke ezbafe!' (Jak, kes sesini! Bırak da konuşup rahatlasın) diyerek söze karışmış, duruma, böylesi sorunlar karşısında daha önce de olduğu gibi, o tatlı sert tavrıyla, hemen el koymuştu annesi. Yıllar sonra, kendi sözcükleriyle karşıma getirilen bu zamanı, kendi zamanımın bir yerlerine koymakta zorlanmamıştım. O insanları tanıdığımı inanıyordum. Onlar, bu sözlerinin ardında gizlenen kaçışları ve tepkileriyle, kendilerinden, başkalarının karşısında kolay kolay dışavuramayacakları bir şeyleri de tartışıyorlardı aslında o anda. Onlar, bu konuşmada da, o uzun hikâyedeki yerlerini anlamaya çalışıyorlardı sanki... Berti, bana bu konuşmaları, o duyguyu gereğince verebilmek için, oradaki sözcüklerle getirmeyi seçmişti. O sözcüklerin, kendisi için, başka bir dil dünyasında karşılığı yoktu. Bir fincanın kulpunu Türkçe düşünememek gibisinden bir durumdu bu. Fincanın kulpu başka bir dil dünyasında kalmıştı, hayat bulmuştu... İnsanı ötekilerden ayıran, kendi dünyasına taşıyan dil, 'gerçek dil', hangi dildi bu durumda?.. Dil, kimin diliydi, kimin yalnızlığıydı, sürgünüydü bir yerden sonra?.. Bu serüveni, günün birinde birileriyle paylaşabileceğime inanmak istiyorum hâlâ... Aynı iklimin bir yerlerinde, başka insanların da bir başka iklimi, başka iklimleri, tarihleri yaşadıklarına inanmak istiyorum... Cellatlarımızı, hayaletlerimizi öldürebilmek, gerçekten öldürebilmek için, böylesi buluşmalara birçoğumuzun gereksinimi var çünkü biliyorum. Ama tüm bunlar için galiba, o 'surlar' da konuşulmalı... "Yüzlerini hatırlıyorum... Büyükle bir suç işlemiştim, bir cinayet haberi getirmiştin, bir yabancıdan, ölümcül bir hastalık kapmıştım sanki..." Kırgınlığı, onca

yıl sonra bile sesine yansiyordu... Anlamıştım. Marcelina'yı benimsememelerinden, benimseyememelerinden, daha tanımadan reddetmelerinden kaynaklanmıyordu yalnızca kırgınlığı, kendisini duymaya yanaşmamalarından, öylesine zor bir zamanda bile duymamayı seçmelerinden kaynaklanıyordu biraz da. Buna benzer sayısız yabancılığı yaşamışlardı, yaşamak zorunda kalmışlardı geçmişlerinde. Ama Marcelina önemliydi. O güne kadar hiç kimsenin olmadığı, olamadığı kadar önemli. Anlatmayı, tüm yanlışlıklara, kaçınılmaz uzaklıklara karşın anlatmayı bu yüzden göze almıştı. Annesinin gözlerine bakmıştı o an. Neleri, hangi insanları, kaçınılmaz sürgünleri, yakınlarının yaptıkları 'hataları' düşündüğünü hissetmişti. Sözün er ya da geç kime, dahası nereye geleceği belliydi. Ancak herkesin bu soruna, kendi açısından, kendine göre bakmayı göze alması da gerekiyordu. Madam Roza, konuşmayı, Mösyö Jak'ın tavrına karşın boşuna istememişti. Anlamayı denemekle, yalnızca öğrenmeyi seçme arasında kalan bir çizgideydiler. Buna anlamaktan, bir başkasının sorununu hissetmekten gelen bir korkuyu da ekleyebilirdiniz belki. Madam Roza, oğlunun 'derdini anlatarak rahatlamasını' isterken, sorunun aslını öğrenerek kendini de rahatlatmayı düşünmüş olabilirdi. Bilmek, başka çözümleri görmeyi, başka çözümlere inanmayı da getiriyordu ne de olsa beraberinde. Bilmek, başka çözümleri göze almayı, başka taşların, başka yerlere oturtulabileceğine inanmayı da getiriyordu... Bilmek, gerçekten bilebilmek mümkün müydü ama?.. Madam Roza, o gizemli dünyaya girmeye çalıştığı günlerde bile bu soruyu kendine sormamıştı bence. Ama o, kimi insanları belirli bir yerde durdurmayı da biliyordu en azından. Dinleyecekti, oğlunu bu yüzden, o sınıra gelene dek dinleyecekti. Berti ise anlatmak ya da en azından söyleyebilmek için o günlerde, bu küçük alandan daha fazlasını bulamayacağını çok iyi hissetmişti. Bir olumsuzlukta yürüyeceklerdi bir kez daha. Ama anlatmak, göstermekti, gösterebilmekti, tüm çıkmazlara karşın, bir küçük intikam duygusunu tadabilmek demekti de aynı zamanda. Bu duyguyu da yalnızca o ya da onunkine benzer bir eksiklikten gelenler anlayabilirdi. Anlatmıştı o da, olabildiğince anlatmaya, o

gizli utkuyu yaşamaya çalışmıştı. Marcelina'yla birlikte geçirdikleri o saatleri, hayat için, hayatları için birbirlerine verdikleri sözleri, birçok gerçeğe bakış açısının nasıl değiştiğini anlatmıştı. O su kentlerine yaptıkları yolculukları, o dili yavaş yavaş nasıl öğrendiğini anlatmıştı. Bazı ayrıntıları kendisine saklamıştı elbet, kendisinde, o hayal için sürdürmeyi tercih etmişti...

Bu konuyu, o akşamdan sonra, bir daha açmamak için elinden geleni yapmıştı Mösyö Jak. Suskunluğunun ardında, direnmek, sonuna kadar direnmek kadar, gerçeklerden olabildiğince kaçma çabası da yatıyordu elbet. Onun bu anlama gelen ilk suskunluğu değildi bu. Bu suskunlukta bir kez daha bir bencillik, dahası bir korkaklık barınıyor olabilirdi. Ancak, tüm olasılıklara karşın hiç kimse oğlunun bir 'yabancıyla' sonuna kadar mutlu olacağını söyletmezdi kendisine. Yabancı bir kadınla evlenmek, yabancı bir hayata geçmekti... Hayatında, insanlarına, kahramanlarına bu yabancılığı yaşatan, tüm aşklara, iyi niyetlere karşın hüsrarla biten öylesine çok evlilik, beraberlik hikâyesinin tanığı, seyircisi olmuştu ki... Bu görüşe annesi de katılmıştı. Farklı ülkelerde, farklı dillerde oynanmış o uzun oyunun en çok bilinen sahnelerinden biriydi bu. Madam Roza, o annelik sevecenliğini, o geleneksel kadın koruyuculuğunu, oğlunu kaybetmemek için bir kez daha göstermiş, 'sorun'un çözülmesi için elinden geleni yapmıştı. Anlaşılması gerekenleri anladığı söylenemezdi. Yaşadıkları ya da tüm hayatı süresince kendisine başkaları tarafından verilenler düşünüldüğünde, anlamaya hazır olduğu da söylenemezdi. Onun savaşı yalın, birçok savaşı bilmeyen bir insanın savaşıydı. Onun savaşı, yaşananlara, yaşanabileceklere böylesi duygularla yaklaşıldığında, birçok insana göre yanlış bir savaştı. Yanlış, eksik, daha da önemlisi, doğruluğunu, haklılığını, o savaşımlardan sonra her geçen biraz daha çok yitiren, yitirmeye hani nerdeyse hükümlü olan bir savaş... Ama o, benzerlerinin ya da başkalarının, zaman içinde değişebilecek, aşınabilecek ya da yaşanırılığını hep sürdürecektir gerçekleri ne olursa olsun, bir ömür boyunca yanında kaldığı, çocuklarının babalığını o çocukluk zaaflarıyla taşımaya çalışan o adam gibi susmayı, kavgadan kaçmayı tercih edememişti, yeğleyememişti en azından. O, oğ-

lunun, oğlu gibi yaşayanların tüm söylediklerine karşın, verdiği kavganın haklılığına tüm benliğiyle, sonuna kadar inanmıştı... O 'sorunlu gecelerde' baş başa oturup konuşmuşlardı. Birlikte, gecenin ilerleyen vakitlerinde kahve içmişler, eski yıllarına dönmeye çalışmışlardı. Büyükada'daki evlerinin bahçelerinde, iki yılda bir, tüm komşulara dağıtılacak kadar çok meyve veren o incir ağacını, yere düşen incirlerden çıkan kurtları, her cuma sabahı, odun sobasıyla ısıtılan kurnalı banyolarını, bisiklet gezintilerini, Mimiko'yu, Madam Viktorya'nın arada sırada kendilerine gönderdiği, 'tavadan yeni çıkmış' o sıcacık kıymalı börekleri, 'pastelikos'ları anımsamıştı. Bunların tümü, bir 'adada', 'o adada' olmuştu... Bu görüntülerin tümü çok uzaklarda kalmıştı sanki... Anlaşılabilir, o hayatlarda gerçek karşılıklarını bulabilecek bir yerlere konabilecek herkesin iyi kötü bildiği, zaman zaman anlatmak istediği, isteyebileceği o özlemlerdendi bu... Annesi de anlatmıştı, anlatmaya çalışmıştı.. Büyükada'daki evin 'öncesi' de vardı... O incir ağacının, o bahçedeki kokuların başka hatıraları, geceleri de vardı... Babasını anlaması gerekiyordu... Böylesi evlilikler, bu hayatın gereklerine karşı çıkmayı göze alan hiç kimseyi mutlu edememişti. Herkes kaderinin karanlığında tükeniyordu. Estreya Teyzesi'ni hatırlaması yeterliydi... Nerede kalmıştı Estreya? İstanbul'un 'öbür ucuna' gitmiş, herkesten, tüm 'yakınlarından' kopmak, ayrılmak zorunda kalmıştı. Ailenin en güzel kızıydı halbuki. İsteseydi çok farklı bir hayatın içinde, çok farklı insanlarla bulabilirdi kendisini belki de. Hatasını anlamış mıydı? Bu soruyu yanıtlamak hiç kimse için mümkün değildi. Bu soruyu yanıtlamaya hiç kimse, Estreya bile cesaret edemezdi. Ama, verilecek yanıtlar ne olursa olsun, hayatımızda, bir şeylere hep geç kaldığımızı hissettiğimiz zamanlar da vardı. Düşünmesi, hiç unutmaması gerekiyordu. Unutmak, birçok yerde kendi gerçeğinden kaçmak demekti çünkü. Unutmak, kaçmak demekti. 'Onlar', İstanbul'un 'öbür ucuna' gitmeye karar verdiklerinde, kaçmayı, kaçabilecekleri yere kadar kaçmayı denemişler miydi? Bir çocuk bile yapamamışlardı. Tüm aşklarına karşın birbirlerinden 'farklı' olduklarını anlamışlardı çünkü. Geçmişlerinden, yaşadıkları, yaşamayı tercih ettikleri hayata taşıdıkları

insanlar, 'onlara' birbirlerinden 'farklı' olduklarını göstermiş, daha da doğrusu öğretmişti. Birileri 'onlara' bu ışığı tutmuştu. Kendisine gelince... Onun 'yabancı' bir kadından bir çocuğu olabilirdi belki... Ama asıl bundan sonrası önemliydi. Bu çocuğun erkek olabileceğini düşünmek bile istemiyordu. Sünneti yapılamayacak, ne olduğunu, kime, nereye ait olduğunu bilemeyecek bir çocuk... Bu sorumluluğu göze alabilir miydi?... Kendisinden, o uzun, acılarla yüklü, anlam kazanmış tarihinden neler verebilecekti çocuğuna? Bu uzun savaş, bu yüzyıllar boşuna mı yaşanmıştı? Farklı olmanın sorunlarını yaşamamış bir kadın, tüm bunları nereye kadar anlayabilirdi? Hem 'herkes', evliliğin aşka benzemediğini, aynı evi paylaşmanın insanları beklenmedik bir biçimde değiştirdiğini söylemiyor muydu? Hem bakalım bu kadın İstanbul'da yaşamak, başlangıçta yaşamayı kabul etse bile, uzun yıllar, sonuna kadar kalmayı isteyecek miydi? O bir 'yabancıydı' sonuçta. Günün birinde, çocuğuyla birlikte ülkesine dönmek isteyebilirdi. O zaman ne olacaktı? O da karısının ardından, hiç bilmediği bir ülkeye mi gidecekti? Kendisini orada bekliyorlar mıydı? Yaşadığı, 'yaşamayı bildiği' şehirde her şey 'hazırdı' oysa onun için... Hevesini almıştı, almış olması gerekiyordu. Çok iyi bir okulda okumuştı, anlaşıldığı kadarıyla da çok güzel bir aşk yaşamıştı. Ancak her insanın er ya da geç yaşaması gereken, kendine, insanlarına, yaşamak zorunda olduklarına 'dönüş' zamanları da vardı. Her insanın bir sorumluluğu vardı... Her insanın vazgeçemeyeceği, unutamayacağı, kaçamayacağı bir sorumluluğu... Onun sorumlulukları belliydi. Başka ailelerde de böyle olmuştu bu, başka insanların tarihlerinde de. O, ailenin en büyüğüydü. Bayrağı gereken yerde devralıp gereken yere kadar taşıması gerekiyordu. Hayat dedikleri bu kadar yalındı, bu kadar kolay anlaşılasydı işte. Hayatı karmaşıklaştıranlar bu yalınlığı göremeyenlerdi. Kendisi de bir ablaydı, bu duyguyu, bu 'mecburiyet'i iyi bilirdi. Genç kızlığından başlayarak 'aileyi', zaman içinde değişen, yeni insanlarla farklı anlamlar kazanan ailesini bir arada tutmaya çalışmıştı. Yıllar geçmiş, ölenler ya da gidenler olmuş, ama bu savaş bir türlü bitmek bilmemişti. Bir kaderdi bu. Bu kadere anlaması, taşımayı öğrenmesi gerekiyordu...

Üç ya da dört ay geçmişti aradan... Eski arkadaşlarıyla görüşerek, sinemalara giderek, kitap okuyarak, araştırmalarını sürdürerek geçirmişti bu zamanı Berti. Odasına çekilip, tek başına, uzun uzun düşündüğü, kendisini, ardında bıraktıklarını, annesinin sözünü ettiği, kimi insanların hiçbir zaman kaçamayacağı 'o kader'i biraz daha iyi anlamaya çalışmıştı. O 'zamanları' hiçbir zaman unutamayacaktı. Saatlerce, günlerce, tüm hayatı süresince dinlemişti sanki 'o sesleri'... Cambridge'de bıraktıkları, içinde, hiç kimsenin göremeyeceği, duyamayacağı bir yerdeydi... Kendisini bu görüntülere bu kadar sık döndüren, o yerlere bir daha dönemeyeceğini hissetmekten kaynaklanan o korku muydu? Bir yanda olası, uzun, hayallerle beslenen bir geleceğe dönüştürebileceği bu yakın geçmiş, bir başka yandaysa kaçamayacağını her geçen gün biraz daha çok anladığı, özel, bir biçimde yaşanmış ya da bir türlü yaşanamamış tarihine yön veren 'o tarih'in, o uzun geçmişin dayattığı, yavaş yavaş 'inşa ettiği', 'daha gerçek' bir gelecek vardı. Bu gelecek kimin geleceğiydi, bu geçmiş, gerçekte kimin geçmişiydi ama?.. O günler uzun, çok uzun günlerdi... Babası, o akşamlarda eve, sanki bambaşka bir dünyadan dönerdi. O günleri paylaşmaları, gerektiğince konuşmaları mümkün olamamıştı. Gerektiğince konuşabilmeleri, birbirlerine gerçek yerlerini gösterebilmeleri için yılların geçmesi, başka kayıpların verilmesi gerekcekti zaten. Bu onun, başka yabancılıklarla mücadelesiydi... Başka dillerle, başka inançlarla, başka sessizliklerle mücadelesi... Kolay değildi... Bu duyguyu anlayabilirdim. Yabancılıklarla mücadeleden derin yaralar alınmadan çıkulamayacağını ben de kendimce, hayallerimin beni götürdüğü yere kadar giderek öğrenebilecek, sözcüklerimin bana tanıdığı sınırlar içinde anlatmaya çalışacaktım. O günler uzun, çok uzun günlerdi... Ama Berti için, anlayabildiğim kadarıyla o günlerin bazı geceleri de vardı. Ceri'yle konuştuğu, kendisinden bir şeyleri paylaştığına inanmak istediği geceleri... Berti, bana bu geceleri, biraz da kederle getirecekti. Bu kederin kaynağında bir pişmanlık yatıyordu. Zamanla, bir başka derinliği yakaladığımda görebileceğim, anlamını verebileceğim bir pişmanlık... Okulda, bir şekilde 'bitirmek' zorunda olduğu okulunda mutlu değildi Ceri. Derslerinde başarılıydı ama 'frè-

re'lerin sıkı eğitim düzeniyle başı sık sık derde giriyordu. Sigara içiyordu, içki içiyordu. Aradan geçen, başka bir iklimde, başka bir hayatı yaşamayı denediği zaman içinde çok yol almış, çok 'büyümüş', çok yalnız kalmıştı. Nietzsche'den, mitolojiden, büyük Amerikan arabalarından, varoluşçuluktan, şarkıcı olmaktan söz ediyordu. Gitar çalmayı öğrenmişti, besteler yapmak, şiirler yazmak istiyordu. Çocukluğunda kurduğu düşlerin yalnızca şekli mi değişmişti yoksa? Seksi, genç, 'maceraya düşkün', Claudette adındaki biyoloji öğretmeninden söz ediyordu. Kendisini birkaç kez evine davet etmişti... Ancak kısa bir süre sonra bu hikâyenin o uydurulmuş, 'yalan' hikâyelerden biri olduğu, Ceri'nin disiplin kuruluna verildiği günlerde ortaya çıkacaktı. Şikâyet, 'sözü edilen' bu biyoloji öğretmeninden gelmişti. Ceri sınıfa bir kurbağa getirmiş, kurbağanın vücut yapısının insanınkine çok benzediğini söyleyen öğretmeninden bu iddiasını kanıtlamasını istemişti. Kürsünün üzerinde kurbağanın sıçradığını gören kadıncağızsa, öğrencilerin kahkahaları arasında, oracıkta bayılıvermişti. İdare, bu olay üzerine 'ilgili kişileri' okula çağırmış, "meseleyi bilen" Berti, annesiyle birlikte, müdürle 'konuşmaya' gitmişti. Gerçeği işte o anda görmüştü. Biyoloji öğretmeni, o yaşlı, aksi, beylik bilgilerle yetinen, tatminsizliğini disiplinli tavrıyla örtmeye çalışan öğretmenlerden biriydi. Kendisini zor tutmuştu bu 'sürpriz' karşısında, içinden doyasıya, kahkahalarla gülmek gelmişti. Durum ciddiydi oysa. Ceri'nin okuldan uzaklaştırılması ya da kovulması düşünülüyordu. Ancak Berti, yılların kendisine kazandırdığı o 'İngiliz inceliğiyle' gereken özrü, gerektiği biçimiyle dilemiş, işin tathya bağlanmasını sağlamıştı. Neden olmuştu bütün bunlar, nedendi bu yalanlar, bu küçük oyunlar? Ceri bu sorular üzerine, 'bilgi papağanlarından' nefret ettiğini, çevresinin hep bilgi papağanlarıyla dolu olduğunu söylemişti. Sonra da uzun süre susmuş, sigarasından bir nefes aldıktan sonra, 'Bu idareyle anlaşılmadık, anlaşılamayacağız galiba' demişti. Sadece okulundan mı söz etmek istemişti bunları söylerken? Günler, bazı sözcüklerle başka yerlerin de görüldüğünü, işaret edilmek istendiğini gösterecekti. Bazı duyguların nerede, kimler için gizlendiğini her zaman anlayamıyordunuz ama. Bunları konuştukları gecelerde yine baş başa, yi-

ne odalarındaydılar. ‘Ben olsam giderim’ demişti Ceri. Ben olsam giderim... Onun, o gecelerin birinde, baka bir geleceği gördüğünü kim söyleyebilirdi ki? ‘Gidip Tant Estreya’yla konuşsana’ demişti sonra. Estreya Teyzesi’ni yıllardır görmediğini ayrımsamıştı o anda Berti. Utanmıştı, tuhaf, anlatmak istemeyeceği bir duygu yayılmıştı içine. Türk etmek ya da reddetmek bu kadar kolay mıydı? Unutmak, kimi insanları kendi iklimlerinde bırakmak bu kadar kolay mıydı? O günlerle o gecelerde, odasında, sık sık Elgar’ı dinlemişti... Elgar’ı... İzini başka bir şehirde kaybettiren Mr. Page için... Bu günleri o da görmeliydi, bu günlerinde onunla da konuşabilmeliydi... Madam Estreya o gecelerde konuşulanları duymamıştı. Herkes kendi ikliminde, kendi insanını bulmaya çalışıyordu... Bana, bu günleri anlatırken, Estreya Teyzesi’ni ‘o zamanlarda’ görmeye gitmemenin üzüntüsünü de taşımıştı Berti. Derin bir acıydı, çok uzaklarda bırakılan bir yeri bir daha göremeyeceğini bilmenin verdiği bir eksiklikti yaşadığı. Ancak onun, o günleri hatırladığında, içinde, ‘sonradan’ yaşadıklarına karşın yaşattığı en büyük acı, ‘o sevgili’yi, ‘orada’ bırakmasından, tüm bunların karşılığında da İstanbul’da kalmasından kaynaklanan acıydı bence. Benim çok iyi bildiğim, günü geldiğinde oyuncusu, günü geldiğinde de seyircisi olmayı denediğim bir oyundu izlediğim. Bu acının çok açık bir biçimde dile getirilmesi bu yüzden gerekli değildi. Benliğinizde, tüm doğallığıyla barındırdığınız, ancak kimi bedelleri ödedikten, ödemeyi bildikten sonra hakkını verebileceğiniz o duygulardan biriydi bu. Berti’yi, insanlarıyla çıktığı serüveninde, farklı bir yere koymamı gerektiren o eski, içinizden belki de hiç gitmeyecek duygulardan biri... İstanbul’a, o yanıtsız sorularıyla, gerçek bilgilerini bulamamış bir insan olarak döndüğü günlerde, evdeki sessizliği, son derece sakin bir sesle, ‘Bu iş çok uzadı evlat. Seçimini yap. Ya o, ya biz’ diyerek bozmuştu babası. ‘Çatışmanın’ doruk noktası olmalıydı bu. Ya ‘o’, ya ‘onlar’... ‘O’ ile yalnızca Marcelina’dan, ‘biz’ ile de yalnızca bir aileden söz edilmediği belliydi. Bir aşka, olası tüm sorunlarıyla ‘çırılçıplak’ gitmekle, ‘sığınağında kalmak’ arasında bir seçimdi o yol ayrımında yapılması gereken. Hayatının en önemli kararlarından birini vermek zorunda kalmıştı sanki o çatallı yolun başında Berti. Haya-

tının en önemli kararlarından birini, o insanlara, o insanların içinde bıraktığı sözcüklere, olasılıklara karşın vermişti... Yitik cennetini, güvenlik dünyasını seçerek, biraz da kendisi yaratmıştı... O cennete dokunmak, gerçekten dokunabilmek için, birkaç adım yeterliydi oysa... Büyü, o adımlarda gizliydi belki de... Ama bunun için, o alacakaranlıkta yola çıkmayı göze almaktan başka seçenek yoktu... Hikâyenin kahramanları tarafından nasıl yazılacağını, tüm bunları düşündüğünüzde tahmin edebilirdiniz... Burada bir tutsaklık tarihi gizliydi çünkü. Ama bu tarih, sadece Berti'nin tarihi miydi?..

Oralarda, o günlerde yaşanmış olabilecekler, 'sorunu' bu aşamaya getiren Mösyö Jak'ı da çok gizli bir odaya çağırmıştı kuşkusuz. Bir karanlık, daha da önemlisi hep karanlıkta bırakılmak istenmiş bir duygu, çok farklı bir yoldan, bir suskunluğun ya da birkaç sözcüğün ardına gizlenilerek dile getirilmek istenmişti sanki. Berti'nin seçimini karşı kıydan ya da 'duvar'ın ötesinden yana yapması, hayatını çok derinden sarsabilir, kendisine, o güne dek yaptığı seçimlerin ne kadar yanlış ve anlamsız olduğunu söyletebilirdi. En önemli taşlardan biri, oyuna biraz da tedirginlikle sürülmüştü. Ancak o, bu oyunda, onca yıldan sonra, benzerlerini görebilecek, dolaşısıyla da bazı adımları önceden sezebilecek kadar ustalaşmıştı. Baba ile oğul, yıllar sonra, hiç beklemedikleri bir yerde, bir çıkmazda, kendi çıkmazlarında buluşmuşlardı. Bu oyunun sessiz sedasız, sadece bakışlarda kalan, kalmaya hükümlü bir ölüm olduğunu söyleyebilmek mümkündü. Başka hayatlarda, kitaplarda, resimlerde kalan hikâyeler, bu ölümün 'önceki' tanıklarıydı. Olga, tıpkı Marcelina gibi, bu ölüm oyununun taşlarını oynatanlara, birbirlerine 'sır'ları için yaklaşanlara 'dışarıdan' bakmıştı, bakmak zorunda kalmıştı... İşin daha da üzücü olan yanıdaysa, böylesi bir yerde, bir duygu durumunda bile, gerçek bir baba oğul ilişkisinin gün yüzünü göremeyişi, o hayatlara kazandırılmayışı barınıyordu... Bu konuya, taşlar bir kez daha yerine oturtulduktan ya da kaçınılmaz bir şekilde yerini bulduktan sonra dönülmeyecekti. Bu seçim hiç kimseyi şaşırtmamalıydı. Onlar, bazı sorunların 'örtülerek' yaşandığı, taşındığı bir hayatın insanlarıydılar. Yıllar sonra bir kez daha karşılaşacaklardı. Yıllar, uzun yıllar sonra... Yitirmeyi biraz daha

çok göze alabildikleri bir zamanda... Yıllar, uzun yıllar sonra... Kimi ölümlerin ardından... Kimi ölümleri kabullenmek gerektiği için... Aynı nedenler yüzünden, kendileriyle aynı oyunda yer alan benzerlerinin yaptığı gibi... O sığınakta yaşamamanın, yaşamayı seçmenin bedeliydi bu. O sığınakta, hayatı kendi ölçülerine göre 'kurtarmanın' bedeli...

Berti'nin, böylesi bir yolda, kendisi gibi yaşamaktan başka tür-lüsünü yapamayan birçok insanınkine benzeyen öteki sorunuysa, o yabancı şehirde, 'Batı'daki o şehir'de bıraktığına, yitirdiğine inandığı 'o cennetin' ardındaki 'cehennemi', en azından gerçek dünyayı hiçbir zaman görememesinden kaynaklanıyordu. Ona göre, insanların, yaşadığı, yaşamaya zorunlu kaldığı şehirdekenden çok daha mutlu oldukları bir yerdi orası. O, 'oradaki' gerçeği, asıl görülmesi gerekeni, ne o zamanlarda, ne de ondan sonraki zamanlarında görebilmişti. Bunun aksi, aksini o aynalarda farklı bir yerden, farklı bir biçimde görmesini sağlayabilirdi, hayatı, en azından gündelik hayatında karşılaştığı sorunları çok daha kolay taşımasını sağlayabilirdi. Ne var ki o, kendisini bu yalana tüm benliğiyle inandırmıştı. Bir dala, o dalı tanımlamayı gereksinmeden tutunmanın, tutunmaya çalışmanın bir başka şekli miydi bu?.. Buna benzer bir duyguyu, en yakınımızda duran, durduğunu bilmek istediğimiz insanlar için de taşıyor muyduk zaman zaman?.. Cehennemimiz, tanımlayamadığımız o adımlarımızda saklanmıyor muydu?.. Cennetimizi, yüzyıllardan beri, o eski, adını unuttuğumuz sıcaklıkta aramıyor muyduk?.. Sızısını, tüm yaşananlarla birlikte için için duyuran bu yaranın hikâyesi, kimi hayatlarda yıllar boyunca, durmaksızın değişen görüntülerle, farklı bir zamanı görebildiğimiz, yakalayabildiğimiz o 'büyülü an'a kadar sürebiliyordu. O yıldırım hızı, bir aşka girişte olduğu gibi, bir aşktan çıkışta da vardı. Ama tüm bunları anlayabilmek için, o gizli odalardaki, odalarımızdaki sesleri de 'yeniden' 'duymayı' göze almamız gerekiyordu. O yabancı sözcükleri sahiplenebildiğimiz, kendimizi, uzun, ortak bir tarihin içine, kendimize inanarak, gerçekten koyabildiğimiz bir andı bu... Berti'nin geçmişinde bırakmaya zorunlu kaldığı, ama hiçbir zaman öldüremediği, öldüremediğini sandığı, dahası

birçok 'bugününe' istese de istemese de taşıdığı bu ilişkiye, o iç se-rüveninde arada sırada dönerken, bu soruların ya da olasılıkların kıyısına gelip gelmediğini elbette bilemiyorum. Biz, birbirimize, birbirimizi anlatmaya çalıştığımız o zamanlarda bambaşka kıyılardaydık. Bu uzaklığı, yaşadıklarımızı yeniden anlamaya çalıştığım bu günlerde biraz daha iyi hissediyorum. Ancak, tüm söyleyemediklerimize karşın, onda, pek az insanın ulaşabildiği bir 'giz'e ulaşabildiğime de inanmak istiyorum şimdi. O 'giz'e giden yolda, yabancı olmadığım, beni bir yerlerden belki de hiçbir zaman ko-paramayacak çakıl taşları da vardı... Marcelina'yı, hayatına bambaşka bir ses getiren, oncasına yakıcı duygularla yaşadığı ilişkiye karşın, o ayrılıktan sonra, bir daha hiç görmemişti Berti. 'Oralara', bir kez daha, o eski insan gibi dokunamamak... O sevgilinin, o hayatların, o dünyaların birinde yaşamaya devam ettiği düşüncesini, arada sırada, özellikle de o yalnızlık zamanında aklına getirerek... Nerede, nasıl sözcükleriyle anlam kazanacak soruların doğurduğu bir duygunun izinden giderek, gitmekten vazgeçmeksizsin... Bu duyguyu besleyen, o eksiklikler yaşandıkça da hep beslenecek görüntülerin içine girilebilmişti ne de olsa o geçmişte. Bu görüntüleri hayalimde canlandırmaya çalışmıştım. Sözcüklerin beni getirdiği yerde, yeniden yaşanamayan, yakalanamayan bir mutluluğun izleri vardı... Bisikletle yapılan geziler, gerek hocalar, gerekse öteki arkadaşlarla, daha farklı bir dünya adına bağlanılan, hiçbir zaman yıkılmayacakmış gibi görünen düşünceler, o nehirle, o nehirdeki geziler, bu fotoğrafların neresindeydi? Sözcükler, her zamanki gibi, anlatmak, paylaşmak kadar, saklanmayı, saklanabilmeyi de getiriyordu beraberinde... Başka sorularla, başka yerlere varmayı umut edebiliirdim. Ancak, bu sözcüklerin bu fotoğraflarda gizledikleri ne olursa olsun, bir şeylerin zaman içinde farklı adlarla, farklı duygularla taşınan bir şeylerin, çok uzaklarda kaldığı belliydi. O olasılığa, yıllar öncesinde yitirdiği o olasılığa bağlı kalarak, biraz da kendisini cezalandırıyordu sanki Berti. O, bu ayrılık duygusunu 'sonuna kadar' yaşamayı, yürüyüşünü bir kader gibi görmeyi tercih ettiği o akşamlarda kabullenmişti. Belleği böylesi durumlarda yok edemezsiniz. Belleği böylesi durumlarda yok

edemezsiniz... Belleği yok edemezsiniz... Kendinizi, o fotoğrafları hatırladıkça, aynanın öteki tarafında bıraktıklarınıza hep borçlu hissederdiniz çünkü. Aynanın öteki tarafındakiler bazı gecelerde gülümser, gülümsermiş gibi olur... Doğru soruya en nihayet yaklaştığınız, yaklaşılabildiğiniz anlar mıdır o anlar?..

Biz biraz da fotoğraflarımızdık

Hangi şarkının, sözcüğün ya da görüntünün, sizi, yıllarca ertelediğiniz o yolculuğa çağıracağını, o gecelerde elbette bilemezsiniz. O geceleri hiç kimseye anlatamazsınız. O yerlere düşlerinizle yavaş yavaş hazırlanırsınız. Yavaş yavaş, o eski romanları ya da filmleri birilerine hatırlatmak istercesine... Yavaş yavaş, o düşleri, o düşlerdeki gizli yüzlerinizi unutmaya çalıştığınız halde... Aradan ancak çok uzun bir süre, yaklaşık olarak yirmi yıl geçtikten sonra Cambridge'e gidebilmişti Berti. O günlerde bu hikâyeye henüz doğmamıştık. Bu yolculuk hakkında öğrendiklerim de bana başka bir zamandan gelmişti bir diğer deyişle. İstanbul'da, yetmişli yılların bir yerlerindeydik. Bir akşamüstüydü... Gerçek anlamlarını, karşılıklarını o derin iç karanlığında bulan kimi görüntülerin, 'anlatılmak istenen' bir hikâyeye düştüklerinde, sık sık şekil, dahası kimlik değiştirdiklerini bilmiyor değilim. Bazı duyguları, görüntülerin yansımalarını, bu gecikmiş yolculuğu konuştuğumuz, konuşabildiğimiz yerde, paylaşılacak istenen yüzleriyle yaşamaya ya da yaşatmaya çalışmışım bu yüzden. Cambridge, bu hikâyede, beni kimi hatıralarıyla bir kez daha karşılaştırmak isteyen o insan için biraz daha yabancı bir şehirdi... Bir iş görüşmesi için gittiği Londra'dan, 'oraya', 'arada' tam olarak ne aradığını bilmeksizin, kısa bir süreliğine, sadece birkaç saatliğine gitmişti... Şehre, birçok rengiyle değişmiş bulduğu o eski Otobüs Garı'ndan girdiğinde, beklediğinin, başka bir yerde düşünebileceğinin tam aksine hiç heyecanlanmadığını ayırmamıştı önce. Onca zaman uzak kaldığı, uzak kalmaktan başka türlüünü yapamadığı yer, başka bir yerdi, sokaklarında, güneşli bir öğle sonrasında, uzak bir zamandan gelerek yürümeyi

göze aldığı yer değildi sanki... Nehre uzun uzun bakmıştı... Bir grup genç, o bilinen 'kano' yarışmalarına hazırlanıyordu... Bisikletli bir genç kız geçmişti yanından... Bu genç kızın, o aşkın yaşadığı günlerde, henüz doğmamış olabileceğini düşünmüştü... Bir yabancılik duygusu geçmişti o anda içinden... Bir yabancılik duygusu... Birçok yüzünü, rengini, gecesini bildiği o sokaklarda bambaşka bir insanın gölgesiyle karşı karşıya kalmıştı sanki. Şehrin kendisine kapandığını, bir aşka ihanetin bedelini istediğini anlamıştı... Marcelina'nın orada, çok yakınında olduğunu hissetmişti o anda. Onu göremeyecekti, onunla konuşamayacaktı, ona dokunamayacaktı ama... Bedel buydu, anlamıştı... Dönmeyi, bir şekilde de olsa dönmeyi başardığını 'göstermek' istemişti oysa... Dönmeyi başardığını göstermek... Bir aşk adına yaşatmak istediği o duygunun asıl anlamını bulduğu yerdi belki de burası... Yitirilenlerin ötesindeyse, bir kez daha hayallerle, anıların o eski tadı vardı... Berti'nin orada, yıllar önce 'görebildiği' o yerde tek güzel olan, Marcelina'yı bıraktığı gibi hatırlamasıydı belki de. Zaman, birçok gerçeğe, geleceğe ya da olasılığa uzak bir yerde durmuştu. Bir insan, farklı bir yerde hiç değişmeden yaşamaya devam ediyordu. Genç ölülerin, kendilerinden sonra yaşamaya devam edenlerden aldıkları intikamın bir benzeriydi bu. Farklı dillerdeki birçok hikâye kahramanıyla aynı 'yazgı'yı paylaşıyordu bu durumda Berti. Marcelina o fotoğraflarda, kendi fotoğraflarında kalmıştı. Kendisinden, başkalarıyla, başka yerleri yaşamaya devam ettiği halde söz etmiyor, daha da önemlisi Berti'ye 'sonradan' yaşadıklarını anlattırmıyordu... Bunlar benim duygularımdı, bu hikâyede görmek, yaşamak istediklerimdi belki de. Aramızdaki sınırı, bir kez daha doğru çizememiş olabilirdim. Ama onun, orada, o öğle sonrasında yaşadıklarını hatırlarken, 'Kendisini kaybettiğimi, gerçekten kaybettiğimi o nehre bakarken daha iyi anladım... İlişkiye yeniden başlamaktan çok, anlatmaktı, anlatabilmektir asıl istediğim...' demesini, doğrusunu söylemem gerekirse başka türlü yorumlamak da gelmiyor şimdi içimden. Aramızdaki 'o sınır' da bu duyguda anlam buluyordu zaten. Kimin, nerede kaldığını, hangi sözcüklerin ışığında hangi karanlığa doğ-

ru ilerlemek isteyeceğini hiçbir zaman gerektiği gibi öğrenemeyecektik... Başka odalar için kurduğumuz, hayatımıza kimi zamanlarda yön veren o hayallerin kaynağını da 'bilinmezlik'te araya bilirdik belki de kim bilir. Sabahı, o eski sözcüklerle, unutamadığımız şiirlerimizle beklediğimiz bir gece vaktinde, karşımızda, büyük bir karanlıkta kalan o evlerin, 'dairelerin' birinde, küçük, titrek bir ışığın yanması, içimizde biraz da bu yüzden mi o buruk sevinci yeniden doğuruyordu? Umut, bir küçük olasılık üzerine kurulabilir miydi?..

Marcelina hangi gecede kalmıştı?

O küçük, titrek, 'yabancı' ışığın görüntüsünü ilk kez hangi zamanımda, hangi hikâyeye koymaya çalışmıştım? Bu çağrıda kimler ya da bir türlü anlatılamayan, paylaşılamayan hangi eski düşler saklanıyordu? Böylesi sorular, beni, zaman içinde, birilerine hep anlatmak istediğim o hikâyelerin farklı, içimdeki birçok imgeyi derinden sarsan yüzleriyle de karşılaştırmıştı. Küçük, titrek, 'yabancı' bir ışık, hiçbir zaman girilemeyeceği bilinen bir odayı gösteriyordu... Berti'nin bana gelen hikâyesinde de buna benzer bir ışık vardı. Bu ışık, o uzun yürüyüşümüzün bir yerlerinde bıraktığımız bir fotoğrafı da anlatacaktı... Hiç beklemediğim bir akşamda yaşadığım, içine alındığım birkaç anın yeniden gün ışığına çıkardığı bu fotoğrafın dışında kalacaktı Berti... O çizgilerle o gölgeler yalnızca o anlarındı, o anlar için, o anlarda bırakılmalıydı... O çizgilerle o gölgeler, yaşadığım şehre, ancak bazı filmlerde ya da romanlarda rastlayabileceğimi sandığım bir hayatın, hâlâ kâbulenmekte zorlandığım bir yüzünü de getirmişti. Bu yüz zaman zaman içimde geziniyor. Anlamaya, bir yerlerde, çok uzağımda yaşanmış olanlara ya da olabileceklere, daha da önemlisi anlatmak istediklerime inanmaya çalışıyorum. Buna benzer hikâyelerin başka yerlerde, başka iklimlerde de yaşandığını, sıradan birçok kitaba konu olduğunu, birçok insanı birçok hayale sürüklediğini düşünüyorum. Anlatılanları bu kadar önemsemek niye öyleyse, anlatmayı bu kadar istemek niye? Bir başkasının acısıyla bir

kez daha beslenmek mi istiyorum yoksa? Bu soruya yanıt vermeyi göze almam elbette kolay değil. Bazı sözcüklerin ardında kalmayı belki de bu yüzden bir kez daha deneyeceğim. Ancak yapmaya çalışacaklarımla, duyduklarımın bende doğurduğu kuşku- lar ne olursa olsun, bana, o geçmişle, o hayatla ilgili olarak göste- rilen yüzün içimde adını bir türlü koyamayacağım, tanımlayama- yacağım bir hastalık olarak, uzun yıllar boyunca ilerleyeceğini de hissediyorum şimdi. Bu fotoğraf Mr. Dyson'ın ulaşmak için uzun yıllarını verdiği, hayatının son demlerinde de ulaştığına inandığı fotoğraftı aynı zamanda. Bana bu fotoğrafı ya da hikâyenin bu de- ğişik yüzünü gösteren, benimle, içimde çok özel bir yer açan o bir- kaç anı paylaşmaya çalışan 'misafir', İstanbul'a Berti'ninkilerden çok farklı iş bağlantıları için gelen Gordon Lucas'tı. Biliyordum. Berti'nin 'orada', 'o günlerde' yaşadıklarının en yakın 'tanıkların- dan' biriydi Gordon. O, o uzun yürüyüşlerimizde, kendisine, sıra- dan bir oda komşusu olmanın çok ötesinde bir yer edinmişti. Ha- yat, böylesi hikâyelerde hep olduğu gibi, ikisini de farklı insanla- ra çağırıyordu ama, orada, o zamanlarda paylaşılabilenlerle, anla- tılabilenlerle ilgili, başkaları için önemsiz bazı ayrıntılar, yıllar boyunca saklanmaya değer bulunmuştu. Gordon, bu ayrıntıların gizlendiği fotoğraflarda, yaşadıklarını sonuna kadar hissetmek isteyen, bir odadan çok, hep dışarıda bir yerleri, bir sokağı, bir ge- ce kulübünü, bir yelkenlinin uçsuz bucaksız bir suda süzülüşünü, uzak bir ülkedeki tehlikeli tren yolculuklarını tercih eden bir in- san görünümündeydi... 'İstanbul'dan geçerken', Berti'nin izini, arada sırada da olsa mektuplaştıkları için kolaylıkla bulmuş, te- lefon ederek 'şehirde' çok kısa bir süreliğine kalacağını, 'istemesi durumunda, birkaç saatliğine, yeniden beraber olmaktan büyük bir sevinç duyacağını' söylemişti. 'Hilton Oteli'ndeydi. Yıllar son- ra, yeniden karşılaşmak için, bundan daha 'kolay' bir yer düşünü- lemezdi. Yıllar sonra bu kadar yakınına gelmişti işte. Tercih onundu... Telefondaki bu ince, anlamlı, bana göre 'yeterince İngi- liz' olan nükteye, heyecanını gizlemeye gerek duymadan gülerek karşılık vermişti Berti. Anlayamadığım, gülüşmelerine yol açan, başka şeyler de söylenmişti bu arada. O konuşmaları, birbirleri-

ne uzak kaldıkları zamanlarda da devam etmişti sanki. Buluşma yerine, 'vakit kaybetmeden' gelecekti... O gün, hikâyeye gereği, orada bulunuyordum. Berti, beni de beraberinde götürceğini söylemişti. Hikâyenin farklı bir yerine yaklaşmakta olduğumu hissetmiştim o anda. Çağrıyı kabul etmekten başka bir seçeneğim yoktu sanki. Bu kahramanı oynamak hoşuma gitmişti. Sırrın bir başka yerine girmenin verdiği duyguydu ama asıl önemlisi. Berti'ye bunu söylememezdim. Bu hikâyede farklı yerleri düşlemiştik, farklı yerleri görmek ve göstermek istemiştik sonuçta. Bu hikâyede, doğrusunu söylemek gerekirse farklı kaderlerimiz vardı... Hemen çıkmıştık 'dükkân'dan. Bir taksiye binip Şişli'ye gitmiştik önce. Berti, Gordon'la görüşmeden önce, her zamanki berberine, Stelyo'ya 'şöyle bir uğrayıp', 'saçına, sakalına bir düzen vermek' istemişti. Berberde hemen hemen hiç konuşmamıştı. Sonra da yine bir taksiye atlayıp Hilton Otel'i'ne gitmiştik. O, yaşadığı, içinde kaldığı coğrafyada, mesafelere göre değişen tüm taksi fiyatlarını bilirdi. O gün her iki taksiciye de gerektiğinden fazla para vermişti. Bu süre içinde, bu küçük yolculuklar boyunca ben de hiç konuşmamıştım. Tüm bu yapılanların bir küçük 'hazırlık töreni' anlamına geldiğini biliyordum. Hissetmek için, başka hayatlara dokunmayı bilmek yeterliydi. Bazı açıklamalara gereksinim duyamayabiliyorduk bu durumda da. Otelin lobisinde, kararlaştırılan yerde, kararlaştırılan zamanda gerçekleşen buluşmada önlene-meyecek bir yabancılik vardı. Bu yabancılığı açıklamanın, açıklamaya çalışmanın da bir gereği yoktu. Bu duygunun olası çağrışımları, tüm o eski filmlerin, oyunların bizlerde bıraktıkları hatırlandığında, buluşmadaki hüznü ögesini artırmaya yeterince olanak sağlıyordu zaten. Bana bu durumda, hikâyedeki gerçek kimliğimi gizleyebilmem için, bir kez daha 'seyretmek' kalıyordu... Bir kez daha seyretmek... Gordon'un, bana, benden 'kuşku-landığını' hissettiren bakışlarına karşın... Tane tane konuşan, son derece şık ve etkileyici bir adamdı Gordon. Eski günler konuşulmuştu, anımsatılmaya çalışılmıştı doğal olarak ilkin. Yaşananlardan söz edilmişti, o koşullarda söz edilebildiği kadarıyla. Gordon daha az konuşmuş, daha az konuşmayı, mümkün oldu-

ğunca dinlemeyi seçmişti. İyi, kendine güvenen bir dinleyiciyi oynuyordu o, o anlarda. Arada sırada, kaçamak bakışlarla, bana da bakmaya, daha doğrusu beni de 'görmeye' çalışmıştı. Birbirimizin bakışını yakalamıştık birkaç kez. Farklı bir sohbeti denediğimiz, birbirimizi kendi gerçeklerimizle yakalamaya çalıştığımız anlardı sanki o anlar. Her ikimiz de, bu hikâyede ya da hikâyenin bu bölümünde, göründüğümüzden farklı insanlar olduğumuzu, içimizde bambaşka bir insanı gizlediğimizi hissetmiştik galiba. Bu gizlenmenin uyandırdığı, adı konmayan, konamayan bir rahatsızlık vardı. Onun rahatsızlığı, bir odada, bir anahtar deliğinden izlendiğinin farkına varan bir insanın, benimkiyse, anahtar deliğinden bakan gözün sahibi olarak, hiç görülmediği halde, fark edildiğini fark eden bir insanın rahatsızlığıydı. Birbirimize, kendimizle ilgili ipuçlarını, belki de bu yüzden, yalnızca birkaç sözcükle verecektik. 'Yeni hayatlarında' yaptıkları işlere gelmişti sonra sıra. "Boş ver... Saçma sapan, konuşulmaya değmeyecek işler..." demişti Berti... "Anlatırım... Belki bir gün anlatabilirim..." demişti Gordon. Berti'nin yüzüne buruk bir sevinç yayılmıştı sanki o anda... Birbirlerine yaşadıklarını bir türlü anlatamamaktan, seçtikleri hayatlarda mutlu olamadıklarını hissettirmekten kaynaklanan bir sevinç... Uzun, çok uzun bir yolculuktan döndükten sonra, hep aynı yerde kalana, başarılarından söz eden bir arkadaşın anlattıkları yoktu bu hikâyede. Her ikisi de kendi ülkelerinde kendi seçimlerini yapmışlardı, her ikisinin de o yere, geçmişlerinde bıraktıkları o yere taşıyamadıkları bir sırları vardı... Büyük bir çölde, küçük bir vahaya ulaşmış gibiydi Berti... Yaşananların söylenmemesinde farklı nedenlerin gizli olduğunu hissetmesi mümkün değildi o anda. Kimi insanlarda, kimi zamanlarımızı kurtarmak için, yalnızca görmek istediklerimizi görürdük ya... Bu duruşun ardında, hiç kuşku yok ki Gordon için de bir acı gizleniyordu... Karşımda o anda, çok farklı bir hayatı yıllarca, kendince bir bilgelikle taşımak zorunda kalmış bir insan vardı... Böyle bir insan, böyle bir andan sonra, bu hikâyeden çıkamazdı... Birkaç kez 'konuşmadan', 'konuşmayı değiştirmeden' göz göze gelmiştik. Bu anı, birbirimize, farklı yalnızlıklardan geldiğimizi bile

bile, anlatmaya, hissettirmeye çalışmıştık galiba. O akşam, Berti'ye, göreceklerini hiçbir zaman unutmamaya çalışacak, sessiz bir seyirci olarak görünmek istemiştin oysa. Ne var ki dileklerin, daha da doğru bir söyleyişle, kimi dilekler adına kurulan hayallerin, yerlerini kimi zorunluluklara, tutsaklıklara bıraktığı zamanlar da vardı. 'Yazgı'nın bende kazandığı anlam üzerine bir kez daha düşünüyorum böylelikle. Yaşadıklarımı bir 'yazgı' olarak gördüğümü söylemek hoşuma gidiyor. Bu hikâyede benim de değiştiremeyecek bir yazgım vardı... Yazının, sözcüklerin, o özel çağrışımlar düşünüldüğünde, neresinde kalacağımı hiçbir zaman bilemeyecektim belki. Ama çağrıldığı yer, bilemediklerim, bilemeyeceklerim ne olursa olsun, benim hep kimi insanları biraz daha iyi keşfettiğime, biraz daha çıplak gördüğüme inandığım bir yerdi... Gordon'un, 'o an'dan sonra beni çağırdığı yer de böyle bir yerdi işte. Kimi insanları biraz daha çıplak görebildiğim, görebildiğime inandığım bir yer... Umarsızlıklarımı, yeni hikâyeler için, yeni insanlar olmaya çalışmamın nedenlerini, kısacası kendi çıplaklığımı da biraz daha iyi görebildiğim bir yer... Berti, tualete gitmek için izin istemişti... Kısa bir süre öncesine kadar tanışmayan, birbirini bir daha göremeyeceğini bilen, ama zamanın bir yerlerinde, zamanı geldiğinde bir şekilde buluşacağını bilen iki hikâye kahramanı olarak baş başa kalmıştık. Kendimizden bir şeyleri birbirimize teslim etmek için küçük bir fırsat, bir kaçamak olarak değerlendirebilirdik bu süreyi. Ama ben, bunun yerine, içimdeki bu 'o yere' yazgılı olma duygusunu, Marcelina'nın hikâyesini, bende çok farklı bir yere taşıyacak 'gerçeği' öğrenerek, öğrenmek zorunda kalarak bir kez daha yaşayacaktım bu kısacık arada... Bu 'gerçek' karşısında kazandığım gelecek, 'daha doğru' bir gelecek miydi? Aradan bunca yıl geçtiği halde, bu soruyu dilediğimce yanıtlayamıyorum. İçimi bir kuşku kemiriyor. Birilerinin bir yerlerde, bir yanlıştın, kendi yanlıştının tuzacağına düştüğü izlenimine kapılıyorum bu 'arada' öğrendiklerimle, şimdi söylemek zorunda kaldıklarımı düşündükçe... Yanlış kimin yanlışydı, gerçek kimin gerçeği idi, doğru kimin doğrusuydu ama?.. Böylesi sorular, gerektiğinde yanıtlanamadan, hep başka soruların yolunu

açtı, biliyorum. Hikâyelerin, tüm yinelemelere karşın, artık anlayabildiğimi, açıklayabileceğimi sandığım benzerlikler yüzünden birbirlerinde kaybolmalarını engelleyen de bu sorular mı yoksa?.. Marcelina'yı bilip bilmediğimi sormuştu Gordon. 'Bilmek'le neyi anladığı, anlamak istediği belliydi. 'Hakkında, günün birinde, uzun, anlamını kimi kuşkularda, sorgulamalarda, iç yolculuklarında arayacak bir hikâye yazabilecek kadar...' demiştim... "İyi... Bu kadarı benim için yeterli... Fazla vaktimiz yok. Şimdi size Marcelina'yla ilgili çok önemli, mutlaka bilmeniz gereken bir gerçeği anlatacağım. Bildiklerimi bir başkasının, Berti'yi yakından tanıyan birinin mutlaka bilmesi gerekiyor çünkü artık. Berti'yi tanırım. Buraya, böyle bir buluşmaya beraber geldiyseniz size güveniyor demektir..." demişti. Gordon'un bana 'bakışının' bir başka yüzünü yakalamıştım o anda. Eski bir dost olarak, bu yeni dostun kimliğini anlamaya, olanaklar ölçüsünde deşmeye çalışıyordu belli ki. Benden bir cümle, küçük bir cümle beklemişti sanki bu 'kimlik' adına. Ama ben bir kez daha susmayı, bir duyguyu bakışlarımla dile getirmeyi tercih etmiştim. Adlandıramadığım, tanımlayamadığım bir şeylerden korkuyordum galiba bir kez daha. Adlandıramadığım, tanımlayamadığım bir şeylerden... Bunu anlayabilirdik. Suskunluk, bir insana, bir başkasıyla ilgili daha başka olasılıklara açılma olanağını tanıyordu zaman zaman. Bu 'ara'daki yerimi seçmiştim. Süreyi kullanmada, her ikimiz de kendimizi, kendi dünyalarımız için, iyi eğitmiş görünüyorduk üstüne üstlük. Bu aşamadan sonrası onundu, yalnızca onun olmalıydı. Bu konuşma, bende, sanırım biraz da bu yüzden o romanlardaki o uzun konuşmalar gibi kaldı. Süre, başka bir zamanın süresiydi. Geçmiş, hiç beklemediğim bir insanın geçmişti... "Şimdi anlatacaklarımı, Berti'ye anlatmayacağınızdan emin olmam gerekiyor. Size bu konuda güvenebilirim değil mi?" diye sormuştu Gordon. Böylesi sorular karşısında ne tür bir tavır, bir dert ortağı, ama aynı zamanda da 'yazar' tavrı alınması gerektiğini başka insanlarla başka kitaplardan öğrenmiştim. 'Yöntemi' biliyordum. İsteddiği güvenceyi kendisine gözlerimle vermeye çalışmıştım. Konumum, bu güvenilirlik hissini karşımdakine bir biçimde vermemi gerek-

tiriyordu. Devam etmişti... “Onun öğrenemediği, çok garip bir şekilde de fark edemediği gerçek şuydu: Marcelina, ‘başkalarının’ karşısına, ‘o sevgili’den çok farklı bir sevgili, birçoğumuz için, eşine az rastlanır bir kadın olarak çıkmıştı... Bu kadın, daha da doğrusu bu farklı yüz, kimilerimize göre şeytanın, kimilerimize göre başkaldırışın, kimilerimize göreyse bir yerlere sürüklenişin yüzüydü. O, o günlerdeki sınırlarımız, hayata hazırlıksızlığımız düşünüldüğünde, bize, yasağın nasıl, hangi suskunluklarla yaşanacağını öğretmiş bir kadındı... O, profesyonel bir fahişeydi!.. Bunu beklemiyordunuz değil mi? Bunu, o günlerde, o yasağı yaşar ve birbirimizden gizlemeye çalışırken, doğrusunu söylemem gerekirse biz de beklemiyorduk... ‘Gerçeği’, tüm oyunlar oynandıktan sonra, ancak zamanı geldiğinde öğrenebildik... Tüm oyunlar oynandıktan, o ayrılıklar yaşandıktan sonra... Ama hayat, böylesi ‘sakalarla’ yaşanıp gidiyordu işte... Hepimize farklı bir gözlenmeyi, kendi gizlenmemizi yaşatan bu kadın, onca büyük şehir varken, garip bir şekilde Cambridge’i seçmişti. Kendisini tanıdığımız, gerçekten tanıdığımızı sandığımız dönemde öyleydi en azından. Bunu Cambridge’de okumak için yaptığını söylemişti. Onun yaşamak, sonuna kadar yaşamak istediği şehir için bulduğu, uydurduğu yalanlardan biri miydi bu? O, başka şehirlerde, başka insanlara, başka yalanlarla, başka hayat hikâyeleri mi getirmişti? Bunu hiçbir zaman bilemeyeceğiz... Bildiğim, bize getirdiği hayat hikâyesini o günlerde çok sevdiğimiz, çok etkileyici bulduğumuzdu... Bu hikâyeyi kendimiz için, düşlediğimiz geleceğin çok önemli bir yerine koyabileceğimize inanmıştık... Yaşadıklarımızı, yaşamak zorunda kalacaklarımızı önceden bilemezdik ki... Marcelina, yoksul bir yerden, yoksul bir genç kadın kimliğiyle girmişti bu hikâyeye. Zenginlerin dünyasında kalmak için şeytanla kendi anlaşmasını yaptığını söylemişti. Bu anlaşmayı derin bir kırgınlıkla, ama aynı zamanda da bir başkaldırı duygusuyla, yaptıklarından utanç duymayan bir insan görüntüsüyle taşıyordu. ‘Bu benim intikamım... Bana verilenlerle verilmeyenlerden, bana armağan edilenlerle, benden esirgenenlerden intikamım... Bu benim her farklı bedende yavaş yavaş ölümüm kadar, yavaş yavaş

dirilişim' demişti bir keresinde. Çok etkileyici bakışlarıyla, çok güzel bir gülümsemesi vardı. Onunla her sevişmemde farklı bir kadınla birlikte olduğumu düşünmüştüm. Onda bir erkeği kendine bağlayan çok özel bir çekim alanı vardı. Yıllar sonra, dediğim gibi, ancak bazı ayrılıklar yaşandıktan çok uzun bir süre sonra, onun bu duyguyu daha başka birçok kişiye yaşattığını öğrendim. Oyun çoktan bitmişti. Hepimiz bu oyunda, bu ilişkiyi yaşayan tek kişi olduğumuzu sanmıştık, hepimiz bu oyunda, özel bir oyuncu olduğumuza inanmıştık... Hepimiz dediğime bakmayın. Sonuçta bu oyunda rol alan dört arkadaşlık. Kaderin o günlerde bir araya getirdiği, sonra da farklı bir yere savurduğu dört arkadaş... Birbirimize çok yakındık, tüm sırlarımızı anlatabilecek bir yere gelmiştik görünürde. Bu yakınlığa inanmanın bizim için büyük bir önemi vardı. Ama gelin görün ki, aramızdaki tüm bu yakınlığa karşın Marcelina'yı birbirimizden saklamış, daha da doğrusu esirgemiştik. Bunu neden istemiştik? Sorunun yanıtında, kendi yaşağımızda yaşamanın bize verdiği o garip mutluluk, o garip, ama biraz da buruk mutluluk vardı galiba. Gizli bir üstünlük savaşıydı bu sanki... Ama sonra, Marcelina'nın Cambridge'den, Londra'nın bilinmeyen, keşfetmek istediği bir yerine gittiği akşam, yaşadıklarımızı, gerçeklerimizi birbirimize anlatmak zorunda kalmıştık. O akşam dördümüz de doyasıya, 'filmi koparana kadar' bira içmek istemiştik... Berti ülkesine dönmüştü. Bir daha dönmeyeceğini biliyorduk en azından hissediyorduk. Arkadaşlarıma bir itirafta bulunmak istediğimi söyleyip, Marcelina'yla ilgili sırrımı açığa vurmuştum. Sonra da ötekiler anlatmıştı. Dördümüzün de onunla yaşadığı farklı bir hikâyesi, bir ilişkisi vardı... Size bu hikâyeleri o insanları tanımadığınız için anlatmayacağım. Ama sonuçta, bu hikâyelerin tümünün farklı bir düşü, bir açmazı dile getirdiğini kabul etmemiz gerekiyordu. O akşam dördümüz de Marcelina'ya, bize unutulamayacakmış gibi görünen bu serüveni veren o kadına içmiştik. Filmi koparamamıştık elbet. Filmimizin önemli bir parçası onda kalmıştı çünkü... O çok özel bir kadındı... Size şimdi inanılmaz gibi gelecek ama, kendisine yıllar sonra, hiç beklemediğim bir zamanda, Arjantin Elçiliği'nde-

ki bir davette rastladım. Dışişlerindeki ‘görevim’ gereği, böylesi elçilik davetlerine sık sık gidiyordum o günlerde. Kendisini orada, davetin en önemli konuklarından biri olarak buldum. Askeri ataşelikte görevli, yüksek rütbeli bir subayın karısı olmuştu... ‘Tanıştırıldığımızda’, böylesi durumlarda hep yapıldığı, yapılması gerektiği gibi, ilk kez karşılaşmış gibi yaptık. Sonra da, yine böylesi durumlarda hep olduğu gibi, sakın, gözlerden ırak bir köşede, ayaküstü konuşma fırsatını yakaladık. Daha da güzelleşmiş, çevresindeki herkesi kendine baktırır bir kadın olmuştu. Hak ettiği bu iltifatı kendisinden esirgemedim. Buruk bir gülümsemeyle karşılık vererek teşekkür etti, ‘Hayat hep sürprizlerle beklenmedik buluşmalarla dolu değil mi?’ dedi. ‘Bunu sanki hep istemiştik... Daha o günlerden başlayarak’ dedim. Yeniden gülümsemedi. Yüzündeki gülümsemeyi hiç kaybetmek istemiyordu sanki. Birden çok içki içtiğini fark ettim. ‘Son sözümüzü ne zaman söyleyeceğimizi bir türlü bilemiyorum ama’ diye ekledi sonra. Sustum. Benden bir karşılık beklemişti belki. Ama söyleyecek, söyleyebilecek bir sözüm yoktu o anda. Berti’yi sordu sonra. Aramızdaki dostluğu biliyordu. Arada sırada da olsa mektuplaştığımızı, ama kendisini yıllardır görmediğimi söyledim. İçkisinden bir yudum daha aldı, sesinin çatlamasını önlemeye çalışarak, ‘O bir çocuktuk, kocaman, ahmak bir çocuk...’ dedi. ‘Evet, bir çocuk’ dedim, ‘ne kadar az kirlendiğinin farkında olmayan bir çocuk...’ İkimiz de onu özlemiştik. Bunu itiraf etmemeyi yeğleyecek kadar suçlu hissediyorduk belki de kendimizi. Ama ikimiz de onu özlemiştik, ona farklı duygularla, farklı öylemler için sarılmak istemiştik, bunu çok iyi biliyorum. Farklı duygularla, farklı öylemler... Marcelina, Berti’nin bir çocuk olduğunu söylerken, o ilişkide yitirdiği çocuğu da arıyordu ama bence. O, o ilişkide, tıpkı Berti gibi, bir daha bulunamayacak bir çocuğu yitirmişti evet. Çocuklar başka çocuklardı, çocuklara yüklenen anlamlar farklı anlamlardı belki ama, bu çocuklar her yerde olduğu gibi bu ilişkide de birer çocuktuk işte. Marcelina’nın Berti’yle yaşadığı ilişki, bizimle yaşadığı ilişkiden çok farklı bir ilişkiydi gerçekten de. O, bana soracak olursanız, bu uzun ilişkiyle, onca ‘kötülük’ arasında, hem kendisi, hem de Ber-

ti için, başkalarının giremeyeceği, o çocuğu yavaş yavaş büyütecek bir zamanı yaşamak istemişti. Aldanmalarla, kendini bile bile aldatmalarla beslenen, aranmaya, keşfedilmeye, tanımlanmaya değer bulunan bir güzellik vardı sanki bu ilişkide. Aldanmalarla, kendini bile bile aldatmalarla beslenen bir güzellik... Hayalleri bir süreliğine de olsa yaşamak için... Onun, bir kötülükte 'ilerlemeyi' hani nerdeyse bir kader olarak gören bu kadının bana göre en saygın, en kadın, en insan yanıydı bu... Berti, kendisi dışında yaşananları hiçbir zaman görmedi, göremedi, en doğru söyleyişle de görmeye çalışmadı. O, Marcelina'yla yaşadıklarından, çevresine büyük bir mutluluk duvarı örmüştü. Bir duvar, kendini korumak kadar, hapsetmek, dışarıya çıkmayı reddetmek kadar, dışarıdakilerin içeriye girmesini engellemek için örülebilirsiniz. Bu 'gerçeğe' yaklaşmaya, onunla, 'hayata dair' hemen hemen her konuyu konuşma, paylaşma olanağını bulduğum halde, belki de bu yüzden bir türlü cesaret edemedim. Pişman değilim. Bu küçük hayali, sonuçları ne olursa olsun, ondan esirgeyemezdim sonuçta. Marcelina da, kendi yerinde, benim gibi düşünmüştü sanırım. Benim gibi, o küçük hayali herkesten çok önemseyerek... Onların yaşadığında, aşkın ötesinde bir şeyler vardı... Bu duygunun, tüm fırtınalara karşın, bunca yıl sürmesi, aksi halde mümkün değildi... Bu 'sırrı' bunca yıl taşımam, ancak böylesi bir inançla mümkündü... Ancak şimdi, yıllar sonra da olsa, bu duygularımı bir başkasıyla paylaşabildiğim için son derece huzurluyum. Hikâyeyi burada bitirebilirim. Bu arada, hazır 'bitirmek' demişken, merak ettiğinizden kuşku duymadığım bir konuya değineyim, 'gereken' açıklamayı yapayım... Marcelina'yı o geceden sonra görmedim. Yıllar sonra, bir başka görev nedeniyle, bir süre kaldığım Buenos Aires'te izine rastlayacak gibi oldum. O yüksek rütbeli subaydan ayrılmıştı. Basit, mütevazı bir apartman dairesinde tek başına yaşıyor, birileri tarafından çok sıkı bir 'koruma' ve 'gözetim' altında bulunduruluyordu. Elde ettiğim bilgi bu kadardı. Ulaşamayacağım bir yerdeydi artık. Bu durumu kabullenmek zorundaydım. Orada, yaşadığı ya da yaşamak zorunda kaldığı o apartman dairesinde, Berti'yle yaşadıklarını arada sırada aklına

getirip getirmediğini sormuştum o günlerde kendime. Hayat, beklenmedik gelişmelerle, küçük şakalarla anlam kazanan bir oyundu evet... Ama bu oyunun kimi oyuncuları, oyun bu kadar uzadığı halde, tüm bu şakalara karşın, neden bir daha karşılaşamıyordu? Asıl şaka burada mı gizliydi yoksa?.. Bu soruların yanıtlarını, istememiz, biraz daha yürekli olmayı göze almamız durumunda verebilirdik belki. Oyunun sadece oyuncuları değil, yazarlarıydık da çünkü aynı zamanda. Biz, kendi oyunumuzu, birbirimizde yavaş yavaş yazıyorduk... Kimilerimiz bu uğraşta biraz daha çabuk yaşıyor, kayıplarıyla büyüyor, kimilerimizse biraz daha çok çocuk kalmayı başarıyordu. Aramızdaki en temel farklılıklardan biri de buydu galiba. Marcelina'nın şimdi bambaşka bir şehirde, bambaşka bir hayatta kaldığına, başka insanlara başka hayaller verdiğine, Cambridge'de, bir zamanlar yaşadıklarını, pek seyrek de olsa özlediğine inanmak geliyor içimden tüm bunları düşündüğümde... Oyunun, şimdi vardığımız sahnesi için pek de fena sayılmayacak bir olasılık bu galiba. Bundan sonrasında, öyle sanıyorum ki biz de bir daha karşılaşamayacağız. Oyunu, daha önce de olduğu gibi, ayrı yerlerimizde, birbirimiz için, kendi sözcüklerimizle, sesimizi birbirimize duyuramadan, birbirimizi hiçbir zaman unutmaksızın, unutamamaksızın yazmaya devam edeceğiz demek ki. Ama şimdi, bu oyunun içinde siz de varsınız. 'Sırrı', 'taşımaya' sırası sizde artık... Berti'ye bu öğrendiklerinizi siz de söyleyemeyeceksiniz. Hayat adına, bozulmamış, tertemiz bir şeyler yaşadığına inanıyor o hâlâ. Hayat adına tertemiz, bozulmamış bir şeyer... Gerçekten de öyleydi belki de... Hem sonra..." Konuşmanın işte burasında, tam da bir başka sırta ortak edilebileceğim bir anda dönmüştü Berti. Gordon çok zeki bir insandı. 'Ortamın' değiştiğini görünce, konuşmasının bağlamını hemen değiştirmişti. Farklı yönler birdenbire, hiç kimseye hissettirmeden dönmeye başka yerlerden hazırlıklı olduğu anlaşılıyordu... "Hem sonra... Londra eski Londra değil. Bana kalırsa İngiltere bir zamanlar sömürgelerde yaptıklarının bedelini ödüyor. Ama biz yalnızca o sömürgecilerin torunları, bilemedin çocuklarıyız. Bir haksızlık değil mi bu?.." Berti, konuşmaya o anda katılıp be-

nim için, “Arkadaşım olduğuna bakma, söylediklerine dikkat et. Pis solcunun tekidir” demişti. Gülmüştük, bu sözlerin gerektirdiğinden çok daha fazla gülmüştük. Farklı anıların, görüntüleri etkisiyle, farklı duygularla farklı insanlara gülmüştük aslında. Ama biz o anda o pis, özellikle de pis olan solcuların sağlığına içmiştik... Birkaç dakikalığına susmuştuk, susmayı yeğlemiştik sonra. Ben neden sustuğumu söyleyebilirdim. Ya onlar?.. Onlar, hangi eski fotoğraflarda kaldıklarını söyleyebilirler miydi, onlar, hangi fotoğraflarla büyüdüğlerini, gerçekten büyüdüğlerini itiraf edebilirler miydi?.. Bu soruyu günün birinde, bu hikâyenin karanlıkta kalan bazı alanlarına girmeyi başardığımda yanıtlayabilirim belki... Suskunluğu Gordon bozmuş, Berti’ye, ‘Yeterince gecikmedin’ demişti. Aşırdığımızı görünce de, bana öğrencisinin açığını yakalayan bir öğretmenin gülümsemesiyle bakmış, “Arkadaşınla uzun uzun konuştuk... Daha doğrusu o, beni sabırla, büyük bir nezaketle dinleme inceliğini gösterdi. Ama bu uzun konuşmayı, bizden ayrı kaldığın süreye sığdırmamız çok zor. Bu anları yazmak isteyebilecek yazarın işi pek de kolay değil bu durumda...” diye eklemişti. Kâğıda yıllar sonra geçecek, geçirilmek istenecek bir konuşmanın, zamanın, başka konuşmaların etkisiyle kılık değiştireceğini, başka konuşmaları da beraberinde sürükleyeceğini biliyor gibiydi sanki Gordon. Hangi konuşmanın nereden, hangi konuşmalardan beslendiğini, başkalarının konuşmalarına kendimizden, kendi iç konuşmalarımızdan neleri eklediğimizi bilemezdik elbette bir yerden sonra. Konuşmalar da değişebiliyordu öyleyse... ‘Yaşanmış’ konuşmalar da... Tıpkı ‘gerçekler’ gibi... Gordon’un bütün bunları bilmesi, görmesi, ne gizleyeyim, beni biraz tedirgin etmişti. Yüzündeki o gülümsemeye bir öğretmen gülümsemesi yakıştırmamın kaynağında da bu tedirginlik vardı belki. Ama tedirginliğim, öyle sanıyorum ki kimliğimin beklenmedik bir zamanda ortaya çıkarılmasından kaynaklanıyordu daha çok. Hikâyedeki kimliğim ortaya çıkmıştı... Bu ‘çıplaklığı’ daha önce de hissetmiştim. Tahrik edici bir yanı vardı o çıplaklığın. Orada, o anlarda yaşadığım, tanımlanmamış, tanımlanmak istenmemiş bir cinsellikti. Bu sözler karşısında yaşadığımsa kü-

çük bir utançtı, yine tanımlanamayacak, tanımlanmak istenmeyecek bir utançtı sadece... Toparlanmaya çalışmış, “O zaman da Berti’nin hafif bir rahatsızlık geçirmesini sağlarız. Tuvalette daha uzun süre kalmasını sağlayacak bir mide sancısı... Sancının nedeni, kahramanımızın ‘eskilere’ birçok ayrıntısıyla dönmeye zorunlu kalmasının doğurduğu tedirginliktir... Ama o, bu küçük rahatsızlığı gizlemeyi yeğler. Döndüğünde, bu uzun konuşmayı paylaşan arkadaşlarına, ‘Baş başa kalmanızı, birbirinizi biraz tanımanızı istedim’ der. Gizlenmesi gerekenler gizlenmiş, şüphe ortadan kaldırılmıştır...” demiştim. “Fena sayılmaz... Bence Berti bunu yapabilir...” demişti Gordon. “Bence de... İsterseniz gidip bir hava alayım yani...” demişti Berti. Bir kez daha gülmüştük... Bir kez daha... Ancak bu kez yeni bir suskunluğu yaşamamıza olanak tanımamıştı Gordon, ‘ayrılma vakti’nin geldiğini söyleyerek. İstanbul’a tatil yapmaya gelmemişti. Kendisini hoş görmemiz gerekiyordu. Günün birinde yeniden gelmeyi umuyordu. Yeniden ve farklı koşullarda... Hayatın kendisine istediği insanı istediği biçimde yaşamasına izin vereceği bir zamanda... Otelin kapısına kadar bize eşlik etmişti... Çevresini dikkatli, soğukkanlı, kendinden emin, ama aynı zamanda da tedirgin bakışlarla tanımaya, anlamaya çalışıyordu. Beklediği, buluşmak zorunda olduğu, başkalarının bilmemesi gereken bir insan vardı sanki. Ayrılmadan önce, yıllar sonra, kısa bir süreliğine de olsa yeniden kazandığı arkadaşına ne iş yaptığını sormuştu Berti. Uzun konuşmamızda, ona göre değinilmeyen, ele alınmayan tek konuydu bu. Birkaç saniye düşündükten sonra, her ikimizden de çok daha uzun boylu olduğundan, kollarını omuzlarımıza dolayıp, bize doğru eğilerek, o son derece nazik gülümsemesi ve ses tonuyla, “Uluslararası ilişkiler...” demişti...

Çıkışta bize dostça el sallamış, “Dediğim gibi buralara yıllar sonra yeniden geleceğim... Yeniden, ama farklı bir Gordon olarak... Yeniden, hayat adına, yeni, küçük bir şakayla...” Küçük bir şaka... Bu sözler, bendeki Gordon’u, zamanla, o fotoğrafın görmezlikten gelececeğim bir yerlerine oturtacaktı. Hayat adına küçük, yeni bir şaka... Şakanın Marcelina’yla ilgili olması mümkün müydü? Kim

bilir... Kimi hikâyeleri, kimi insanlara anlatmak istememizin, hep gizli, kolay kolay dışavurulamayacak bir nedeni vardı ya... O anda Gordon'la, en azından bu hikâye için son kez göz göze gelmiştik. 'Sırrı' tutacağımı anlatmak istemiştım bakışlarımla. Farklı bir alanda, iç dünyalarımızda yaşatmayı denediğimiz, göze aldığımız o sohbetin de 'son an'ıydı bu. Bir 'sırrın' içinde kalacaktık artık, bu 'sır' bu 'son an'ın bana sık sık dönmesine yol açacaktı... Gordon'un yüzündeki huzur, görmek istediğim huzur, bu beklenmedik 'kader birliğiyle' özel bir anlama taşınyordu. Hikâye, bambaşka bir iklim, benim çok uzağımda, benden habersiz bir hayat süren bir kadına da açılyordu artık. Bu yoldan, peşimi hiçbir zaman bırakmayacak hayallerimle günün birinde gitmeyi deneyebilirdim belki... Bu duyguyu, böylesi bir kaderi paylaşmaya beklenmedik bir zamanda çağrıldığıım bu insana gereğince hissettirebildiğime inanmak istiyorum şimdi. Yaşadıklarım, koşullar çok farklı olsa da, bana bambaşka bir yerde, bambaşka insanlarda bıraktığım bir hikâyeyi anımsatıyordu... Değişik yerlerde oynamak ya da yalnızca seyretmek zorunda kaldığımız, perdeleri, sahneleri arasındaki o gizli bağları, ancak çok uzaklardan yaşananlardan enikonu uzaklaştığımız zaman görebildiğimiz, anlamlandırabildiğimiz bir oyun muydu yoksa bu? Marcelina'yla Anita'yı birbirini andıran yazgılarda birleştiren, buluşturan neydi? Bugüne kadar anlatamadığım, ama günün birinde dilediğimce anlatabileceğime hâlâ inanmak istediğim, o gizli, çok derinlerde yaşanan isyan duygusu mu? Birilerinin karşısına, günün birinde bu insanlardan bana kalanlarla çıkına yürek-liliğini gösterebilecek miyim? Nerede ya da kimde yaşayacağım ya da yaşadığıma inanmak isteyeceğim o zaman, nerenin ya da kimin hikâyesinde yürümeye çalışacağım? Bu hikâyeleri, 'yeterince' inandırıcı kılabilecek miyim? Gordon'la bu 'ayrıntılar' konuşmaya fırsat bulamamıştım... Kıyısından döndüğümüz, dönmek zorunda kaldığımız bir 'ayrıntı' daha vardı... Kıyısından dönmek zorunda kaldığımız, 'hikâyemize' almayı başaramadığımız, Berti için, çok büyük bir olasılıkla Berti'nin yaşadıkları, yaşayabilecekleri düşünülerek tamamlanamayan ya da farklı bir biçimde tamamlanan o cümlede gizlenen bir ayrıntı... O cümle nasıl bitecekti?.. O cümle,

kimde, hangi fotoğrafı gizliyordu?.. Bu sorunun yanıtını hâlâ bulamadım. Bu sorunun yanıtı birkaç insan için hâlâ önemli biliyorum. Ancak, tüm bildiklerime, daha da doğrusu hissettiklerime karşın, yeni bir bekleyişin, bir olasılığın doğurabileceği 'o umuda' bağlanmaktan başka bir çıkar yolum da yok bu aşamada... Bu şehre, zamanı geldiğinde, bir başka insan olarak dönmekten, dönme umudundan boşuna söz etmemişti belki de Gordon. Yeni bir şehre, yeni bir insan olarak dönecektiniz... Bu sözlerin, o geleceğin bir yerlerinde bir karşılığı vardı... Yeni bir şehre, yeni bir insan olarak dönecektiniz... Birbirimize, o 'son an'da, belki en çok bu umudu anlatmak istemiştik...

Gordon orada, o yalnızlıkta kalacaktı...

Bir başka yalnızlıkta, yabancıları olmadığı bir yolda, yabancıları olmadığı bir eve yavaş yavaş ilerleyecektik sonra... Yabancıları olmadığı bir yolda, yabancıları olmadığı bir eve, yabancıları olmadığı adımlarla... Aynı insanı, farklı çağrışımlarla, farklı yalnızlıklarda bırakmış, yavaş yavaş yazılan bu hikâyede gerçek yerini bulmaya, sonuna kadar kalmaya, ama en önemlisi, kendini biraz daha iyi anlamaya ve anlatmaya çalışan, birer kahraman kimliğiyle... Nişantaşı'na doğru yürüyorduk... Berti'yi bir kez daha bir yere, hayallerimin, yanlışlarımın gerektirdiği bir yere koymak istemiştik. Bu benim duygumdu. Benim oyunum, taşımaktan hoşlandığım yalnızlığımdı... Uzunca bir sessizlikten sonra, kendisindeki 'yeni' Gordon'u anlatmak için, "Herif ajan oldu galiba... Yani... Anlatamadım..." demişti. Böylesi şaşkınlık anlarında doğru dürüst konuşamaz, çok şirin olurdu... "Adam 'uluslararası ilişkiler' dedi ya, daha ne istiyorsun!" demiştim. Biraz daha yürümüştük... Farklı sözcüklerle, farklı hayallerle ihtiyacımız vardı sanırım. Biraz daha yürümüş, bir süre daha susmayı, en azından bir kez, bazı duyguları örtmek için, başkalarının dünyasından bir şeyleri konuşmamaı yeğlemiştik belki de bu yüzden. Biraz daha yürümüş, bir süre daha susmayı denemiştik. "Sana ben yokken neler anlattı?" diye sormuştu sonra... "Marcelina'yı anlattı... Onun müthiş bir kadın olduğunu söyledi" demiştim. Bir gülümseme yayılmıştı yüzüne. Hüznü, acılı olmaktan çok, bir sınavdan başarıyla çıkan, çok iyi bir

not aldığını öğrenen küçük bir çocuğun gülümsemesiydi sanki bu...
Bu gülümsemenin ardında gizlenen çocuğu tanıyordum...

Baharlar bana ayrılıkları hatırlatır

Bazı anların, sizi yaşadığınız ya da hep yaşamak istediğiniz insanı hiçbir zaman kurtulamayacağınız bir hikâyeye sürüklediğini, sürükleyeceğini hissedersiniz zaman zaman. Kendinizden, tüm hayallerinize karşın kurtulamayacağınızı biraz daha çok hissettiğiniz anlardır biraz da bunlar. Susarsınız, sadece susmak istersiniz. Susarsınız... Bir yerlerde gizledikleriniz, gizlemeye hani nerdeyse mecbur kaldıklarınız vardır çünkü. Bana, o yürüyüşteki yalnızlık zamanımda, o küçük çocuğu gösteren anlar da bu anlardandı sanırım. Gordon bu hikâyeden boşuna geçmemişti, geçmezdi. Bir sarsıntı, beklenmedik bir buluşma, yürüyüşümüzün kesintiye uğrayarak renklenmesi için gerekliydi de üstüne üstlük... Güneşli, herkesin yavaş yavaş yeni bir mevsime hazırlandığı, kendince uyandığı bir nisan akşamıydı... Size, hayat adına, bambaşka, daha güneşli günleri verecekmiş gibi görünen o yaz akşamlarının kokusunu bir kez daha duyarsınız sanki böylesi akşamlarda... O kokuya, yavaş yavaş, sessizce, hiç kimseye haber vermeksizin yeniden gitmek istersiniz... Arada sırada, tüm yaşananlara, geride bırakılanlara karşın, bu günleri umut etmeye neden devam ettiğimizi kendime sorduğum olur. Dönüşleri düşünürüm o zaman da, dönüşlerin her türlü, kimi dönüşlere tutsaklığımız gelir aklıma. Yanlış aşkları, yanlış cinsellikleri düşünürüm. Şarkılar ya da bizde, içimizde bir şeyleri yıkan o hayali görüntüler vardır oralarda. Aşk nedir, sizi, cinselliğinizin hiç beklemediğiniz yüzleriyle, hiç beklemediğiniz zamanlarda karşı karşıya getiren o gizli insan kimdir?.. Hatırlar gibiyim şimdi. O akşam, bu soruları da kendime, yıllardır görmeye çalıştığım o insana soracak, sormayı isteyecek durumdaydım. İstanbul'da, güneşli bir nisan akşamıydı... 'Bodrum' adında bir hayalin, daha da doğrusu bir yalanın henüz yaşanmadığı, tüketime sunulmadığı bir zamandı... "Bu yaz Ada'ya biraz erken gitmek istiyorum... Jülyet'e söylüyorum, evimiz var, gel bu güzel havalardan faydalanalım diyo-

rum... Babamın çok yaşlandığını, bu yaz onu mutlaka yanımıza almamız, bunun için de havaların biraz ısınması gerektiğini söylüyor. Ada'nın sakın zamanlarından o da hoşlanıyor ama... Bugünlerde hepimizde bir keyifsizlik var... Neyse, bunu da atlatırız... Bakarsın, şöyle bir iki hafta sonu tek başıma giderim, bir iki tamirat yaparım, bahçeye bakarım... Bu yaz sen de gelirsin. Geçen sene hiç gelmemiştin... Bizim kapımız hep açık. Benden söylemesi..." demişti Berti... "Gelirim, gelirim... Geçen yaz başkaydı... Geçen yaz olanlar hepimizi üzdü..." demişti... O yaz hepimizi üzmüştü... O yaz hepimizden, yeniden yaşanamayacak bir parçayı götürmüştü... Daha fazladeşilmemesi, konuşulmaması, yalnızca birkaç cümlemin çağrışımlarında bırakılması gereken bir yere gelmiştik... İçimdeki kırgınlığı, gerçek, ama çaresiz bir dost olarak hissettiğini hissetmiştim... Ancak, yeterince, gereğince ayırdına vardığımız ya da varamadığımız, birbirimize anlatabildiğimiz ya da anlatamadığımız o gerçeğin uyandırdığı, uyandırabileceği duygulara karşın o da, o anda, tıpkı benim gibi, 'o yasak bölge'ye girmemeyi yeğlemişti. Bazı sınırları ancak zamanla aşabilecektik. Yaşadığımız acıyı konuşmayı, ancak yıllar sonra, daha önce de olduğu gibi, başka acılardan güç alarak başarabilecektik. Bunu ikimiz de biliyorduk. Bunu, 'yaşananlara' o günlerde isteyerek ya da istemeyerek karşın herkes kendince biliyordu, hissetmişti galiba. Zamana bir kez daha ihtiyacımız vardı. O ilişkileri, o umutlarla, o küçük savaşlarla boşuna taşımamıştık ya. Zamana, yara almadan anlayamayacağımız, bize, günü geldiğinde, kimi dokuşların ne kadar önemli olduğunu gösterecek, bir başka deyişle de içimizde inancı, kendimize inancımızı yaşatmamızı sağlayacak o zamana ihtiyacımız vardı... Sözcüklerimize, hayattaki yerimizi anlatan, bizi bir başkasına hem yakın, hem de uzak kılan sözcüklerimize güvenebilir miydik bu durumda?.. Yaşadıklarımızı, yaşamak istediklerimizi kimi 'uzak akrabalarımıza' duyurmamıza olanak tanıdığı kadar, içimizdeki insanı 'o ülkelerden' uzaklaştıran, koparan, kimi görüntüler karşısında umarsız sürgünlere dönüştüren sözcüklerimiz de olmuştu bizim de... Berti'nin sözcüklerini yolun bir yerinde yitirdiğimi çok iyi biliyorum... Anlatılması pek de o kadar kolay olmayan bir eksiklik saklanıyor sanki burada da... Bu duyguyu ilk

kez yaşamıyorum, hayalimdeki o seyircilerden biriyle paylaşmaya çalışmıyorum. Bende farklı hikâyeleri doğuran daha başka birçok insanla da aynı kaderi paylaşmak zorunda kalmıştım. O yürüyüşü, o gerçek yürüyüşü, o insanlar adına günün birinde göze alabileceğimi hâlâ umut edebiliyorum yine de... Kimi konuşmalar, siz o yolda ilerledikçe, ilerlemeyi göze aldıkça sizin için gerçek yerlerini buluyor çünkü. Kimi konuşmalar, zamanla yalnızca sizin için yaşıyor, yaşanabilirlik kazanıyor... Kimi konuşmalar, zamanla yalnızca sizin için yaşanabilirlik kazanıyor... Bu büyüye inanmak istiyorsunuz... Kendinizi bu büyüye tüm benliğinizle teslim etmek istiyorsunuz. Bu büyüde büyümek istiyorsunuz... Konuşanın sözcüklerinin, yılların akışında dinleyenin sözcüklerine dönüştüğünü bilerseniz de... “Bu mevsim bana hep ayrılıkları hatırlatıyor” demişti o akşamki konuşmamızın bir yerlerinde Berti... Yürüdüğümüz yolda, benimle dilediğinde dertleşebileceği bir zamanı hep yakalamaya çalışmıştı. Bir sesin, çok iyi bildiğimiz bir sesin ardından gidiyorduk. Bu sese gerektiğinde kulak vermek için elimden geleni yapmıştım. Bu duruşumun da bir nedeni vardı hiç kuşku yok ki. Onu dinlemek, onda kendisini dinlediğim duygusunu uyandırmak, bir sorumluluk bilincinin çok ötesinde, gizli bir hazza dönüşmüştü bir yerden sonra benim için. Sessiz, oyuna arada sırada katılmayı seçen bir seyirciyi oynamak hoşuma gidiyordu. Kimi acıları, bir başkasının acılarını seyrederek biraz daha kolay taşımanın, taşımayı seçmenin bir başka biçimiydi bu. Yerimi benimsemiştim, rolümün hiç olmazsa bu bölümünü çözmüştüm, bu parçasına inanmıştım, inanmayı başarabilmiştim. İnanmak, inanabilmek, yalandan da olsa bir şeylere, her ne olursa olsun bir şeylere bağlanmak bağlanabildiğini hissetmek anlamına da gelebiliyordu ya... Bir ‘kötülüktü’ hiç kuşu yok ki aslında seçtiğim. Daha önceki başka yollarımda da zaman zaman ayırdına vardığım bir ‘kötülük’... Ama o günlerde başka türlü sünnü yapamazdım. Sonuçta herkes hak ettiği yeri yaşıyordu... “Marcelina’dan da, Jinet’ten de hep bu zamanlarda ayrıldım... Günler de farklı günlerdi, kadınlar da... Ama mevsimler yine de birbirini andırıyor...” diye eklemişti sonra... Günler farklı günlerdi elbette. Ama kadınlar, görüldüğünce, anlatılmak istendiğinde farklı mıydı gerçekten? Kadın-

lar, kadınlığa, kadınlıklara yüklenen anlamlar düşünüldüğünde, sanıldığında, bilinmek istendiğinde farklı mıydı? Bu konuşmanın yapıldığı akşam, başka, şimdilerde yavaş yavaş uzaklaştığım, uzaklaştığım duygusuna, 'eskisinden' biraz daha çok kapıldığım 'bir kadının' ardındaydım... Çizgilerini göremediğim, 'bir perdenin' ardında gizlendiğinden nedense emin olduğum, günün birinde, tüm o 'yasak bölgelerini' göreceğimden, tanıyacağımından emin olduğum bir kadındı bu. Rüya, komik bir film miydi yoksa? Rüya, şöyle bir dinleyip geçtiğimiz, çok kısa bir sürede unuttuğumuz şarkılardakinden farksız mıydı?.. Bu soruları, bugünlerde sadece sormakla yetinmek istiyorum. Yanıtlar, 'o kadınla', bir gece vaktinde, o şarkıyı dinlemeyi hâlâ hayal edenlerce farklı biçimlerde verilebilir çünkü. Ben, o günlerde, başka bir kaçışın içindeydim. Yürüyüşümüze, farklı şekillerde, farklı duygularla bağlandığımız kadını, 'kadınımızı' katmak için, "Jülyet de fena sayılmaz ama" demeyi belki de bu yüzden gereksinmişim. Bana yeniden hatırlatılmak istenen o kadınların boş bıraktığı ya da dolduramadığı o yere, günün birinde bir başka kadın gelmişti... Bu sözlerim karşısında yeniden gülümsemiş, "Bak orası doğru işte. Jülyet esaslı kadındır. Ona çok şey borçluyum" demişti Berti. Hep anlatmak istediğim o küçük çocuk olmuştı yine, "Bu akşam bize gelsene... Sizinkilere telefon edersin, gecikeceğini söylersin. Uzun süre dışarıda olmak istemiyorsun, kalabalık seni sıkıyor, bir an önce odama kapanayım, kimselere görünmeyeyim diyorsun biliyorum. Ama gel de bizim için küçük bir değişiklik yap bu akşam. Şimdi zamanıdır, Jülyet enginar yapmıştır, bakarsın bir de pırasa köftesi vardır. Yoldan da biraz salam, tarama, mezelik bir şeyler alırsınız... Abant'tan... Yani, istediğiniz başka bir şey varsa, onu da alırsınız beyefendi!" diyerek sürdürmüştü konuşmasını. Biraz susmuştu sonra, hüznünü gizlemeye çalışmaksızın, farklı bir sesle, "Hem Jülyet seni çok özledi. Daha geçenlerde konuştuk seni, 'Eskiden sık sık gelirdi, bana hayran olduğunu söylerdi... Biz daha ölmedik, o hıyara ilişkimizin bu kadar ucuz olmadığını söyle! Sevgilim olacaksa, sevgililiğini bilsin!" dedi. Sana kırgın, bilesin" demişti. O küçük çocuk değildi artık bunları söylerken, o küçük çocukla, yerini bulamayan o adam arasında gidip gelen o hikâye kahramanıydı artık... Beni, bu

çağrısıyla, ilişkimizde, bir zamanlar kazandığımız o sıcaklığa, bir üçlü olarak keşfettiğimiz o özel yere, bir kez daha çekmek istemişti belli ki... Jülyet, bu durumda elbette ‘anahtar kişi’ olmalıydı. Sözler yerini bulmuştu. Berti’nin, orada yaşadıklarımızı düşündüğümde, en doğru çağrının hangi çağrı olduğunu bilmesini doğal karşılamıyordum. Bazı sınırları, tüm kaçışlarımıza, gizlenmelerimize karşın çoktan aşmıştı. Yakaladığımız zaman, birçok insanı kışkırtacak ya da rahatsız edecek bir zamandı. Bu zaman, içinde, derinliklerimizde, sevginin çok ötesinde, adını hâlâ koyamadığım, koyma yürekliğini gösteremediğim bir şeyleri barındırıyor. Hayat adına özel, en azından sınırlarım, sınırlarımız göz önünde bulundurulduğunda, farklı, çok farklıymış gibi görünmeyi hak eden bir şeyleri... Eksikliklerimizle, hayallerimizle, başkalarına, hatta kendimize kargınlıklarımızla bir arada olmayı başardığımız, başarabildiğimiz o akşamların birinde, onları, bir çocukluk anımı anlatarak hem güldürmüş hem de duygulandırmıştım. ‘Gerçektekine’ çok benzeyen bir trenim vardı. O tren, iki iskemle arasına kurduğum köprülerden, büyük kazalara uğrayarak düşüyordu. Trenin içinde, bir yerlere giden küçük bir çocukla annesi vardı. O kazaların kiminde çocuk, kiminde de anne ölüyordu... Sonra evimizin büyük bir bahçesi vardı... Bahçedeki çeşmenin kurnasını suyla dolduruyor, trenimi ‘o küçük göl’de yüzdürmeye çalışıyor ya da bir başka kaza sonucu, vagonların yolcularıyla birlikte suya gömülmesini izliyordum. Bu oyunları oynarken tek başıyındım... Bazı ayrıntıları çok iyi hatırlıyordum ama, o trenin zamanla nereye gittiğini hatırlayamıyordum. Tren günün birinde, bir daha dönmek üzere hayatımdan çıkmıştı... Jülyet, bunları duyduktan sonra, o ablalık duygusundan kaynaklanan sevecenliği, ama aynı zamanda da tüm kadınsılığıyla yanıma yaklaşmış, kucığıma oturup, kolunu omzuma dolayarak, sözde kulağıma fısıldarcasına, ama sesini ustaca duyuracak bir şekilde, “Müthiş bir herifsin sen! Beni kaçırsana! Nereye istersen gelirim. O treni de buluruz bakarsın. İçine biner, kaybolur gideriz. Beni de böylece bu hayattan kurtarmış olursun!” demişti. “Sakın ha! Sakın!.. Benim için hava hoş, hatta iyi bile olur! Kurtulur giderim bu karıdan! Ama seni severim be çocuk! Tahriklere kapılma, sen sen ol vazgeç bu sev-

dadan! Bu gördüğün kadın görüldüğü gibi değildir, öldürür seni anladın mı?” demişti bu sözler üzerine Berti... Bu küçük ‘cinsellik oyunu’, farklı sözcüklerle, doğaçlanarak yazılan sahneleriyle birçok kez yaşanmıştı o evde... Roller, şöyle ya da böyle belirlenmişti. Jülyet her zaman kocasını terk etmeye hazır, o serüveni kendisine yaşatabilecek olanın kollarına duraksamaksızın kendini atabilecek kadın, Berti ise, yıllardır birlikte olduğu kadından kurtulmak için elinden geleni yapan kayıtsız ve bezgin adamdı. Bir küçük tahrik oyunu da olabilirdi bu hiç kuşku yok ki. Oyun, tüm yaşananların ya da yaşanmış gibi gösterilmek istenenlerin ötesinde, bir küçük ‘duyuru-yu’ da barındırıyordu çünkü bence içinde. O sınırları aşabilirdik. Birbirimize, birbirimize gereksinim duyduğumuzda, gereken adımları atabilirdik. Gülüşlerimizle, kim bilir, belki de bu yüzden bir hüznü yaşatmıştık. Yaşadıklarımızdan, birbirimize göstermeye çalıştıklarımızdan çok, kendimize inanmaya çalışıyorduk. Buna, oyundaki rolünü, bir kez daha tam anlamıyla kavrayamayan, hayalleriyle beslemeye çalışan insan olarak, belki de en çok benim ihtiyacım vardı. O akşam, oyunun o bölümünde, Berti’nin yanına gitmişti sonra Jülyet. Bana dönmüş, bedenini çok sevdiğini bildiğim ‘erkeğinin’ bedenine iyice yapıştırarak, “İşte, bu herifi bunun için seviyorum!.. Beni sevmeyecek, değerimi bilmeyecek kadar aptal olduğun için! Kadınlar böyledir evladım. Zamanı geldiğinde sen de öğreneceksin!” demişti. O sahneler işte böyle. Hep bir ‘bakışın’ dile getirilmesiyle yaşanmış gitmişti...

O görüntülerin çok uzağında, hikâyenin beni çağırdığı bambaşka yerlerdeyim şimdi. Görmem, keşfetmem gereken yerler, uzaklaşmam gereken yerleri daha iyi anlamamı sağlayacaktı. Bazı parçaları ancak o parçalardan uzaklaşınca doğru yerlerine koyabiliyordunuz, gerektiğince birleştirebiliyordunuz çünkü. Jülyet’in ‘haklı olduğuna’ inandığım, inanmak istediğim zamanlar vardı örneğin. Berti’nin, o uzun yürüyüşleri neden gereksindiğini biraz daha iyi anladığım zamanlarla, hiç kimseye anlatamayacağım yalnızlık, pişmanlık gecelerim vardı... Bunlar benim gerçek anlamda hak etmek, hak ettiğimi tüm benliğimde hissetmek istediğim zamanlardı... Bunlar benim zamanlarımdı... Yeni yerler, o günlerde göre-

mediğim bir ‘şeylerin’ de ayırdına varmamı sağlamıştı. Berti ile Jülyet, ‘orada’ bıraktığımız o küçük oyunla bana gösterdikleri, göstermek istedikleri, konuşulmadan yaşanan bir gerçeğin, o gerçeklerinin içindeydiler... Onlarla farklı zamanlarda, farklı sırları paylaşmıştım. Bu sırların, bende, yılların akışında hiç beklemediğim hikâyeleri doğuracak gizli kahramanları da vardı. Onların benimle, farklı zamanlarda paylaştıkları sırlar, farklı zamanlar içindi bir başka deyişle. Bunu biliyorlardı. Bilmedikleri, daha da doğrusu bilmemeyi, öğrenmemeyi yeğledikleri ayrıntılardı, paylaşılan duyguların kendilerini, o aynada ne kadar çıplak gösterdiğiydi galiba. Beni, dinlemeyi, sır saklamayı bilen bir insan olarak hayatlarının bir yerlerine yerleştirmişlerdi. Garip bir şekilde, ailenin tüm öteki bireyleri de bu yolu seçmişti. Bu rolü, bana, arada sırada başka romanları da çağrıştıran bu rolü, bu uzun hikâyeyi yazmaya, birilerine anlatmaya ‘yazgılı’ bir kahramanın dokunuşuyla, elimden geldiğince taşımayı öğrenmek zorundaydım. Berti’nin, beni, evine, tüm yaşananlardan sonra yeniden çağırması, çok özel bir anlamı barındırıyordu bu durumda. Yaşanmış, gerçek anlamda yaşanabilmiş olanları yitirmememiz gerekiyordu. Jülyet’in ‘kadınlığı’, o ‘yasaklara’ karşın, başka bir yere gelip yerleşiyordu bu durumda. Gerçekler, birbirimize farklı bir sesle fısıldadığımız, hissettirmeye çalıştığımız gerçeklerdi. Bu beklentinin anlamına, benim kadar, o da yaklaşmıştı mutlaka. Ona, o akşam için, ‘unutmaya çalışan’ bir kadının çizgilerini yakıştırmıştım. Bu çizgiler ona, öncelikle ‘eski bir oyuncu’ olarak, çok yakışacaktı... “Tamam da, bir yerlerden mutlaka çiçek almalıyız. Jülyet çiçekleri sever” demiştim. “Alırsız. Bu yakınlarda bir çiçekçi var” demişti. Hikâye gereği, birkaç adım ötemizdeydi çiçekçi. Yine hikâye gereği, olası tüm yanlışları, yanlışları göze alarak, bir buket şebboy almıştım. O eve, onca zaman sonra, sevdiğim bir kokuyla dönmek istiyordum. Çiçekçiden çıkarken, ‘o küçük şeylerin’ şiirini bir kez daha düşünmüştüm. Şiirler yeniden, o mevsimde de küçük aldanmalarla yaşamaya, bir yerlere tutunmaya çalışmalarımızdı. Şiirler yeniden yalanlarımızdı... Hayat, başkaları için, bambaşka görüntülerle yaşanıyordu, başkalarında bambaşka umutlarla yazılıyordu oysa. Yüzyıllar önce, nerede kal-

dığını artık bilemediğimiz, hepten yitirdiğimiz bir taş plakete, bilmediğimiz bir dilde yazılan o birkaç sözcük için de aynı duygular söz konusuydu belki. Yüzyıllardır hep aynı kapıyı, aynı evin kapısını mı çalıyorduk bu durumda?.. Birkaç adım atmıştık... “Nora git-ti...” demişti Berti. Uzun süredir paylaşmak istediği, ama bir türlü dile getiremediği bir gerçeği, içinde, tüm korkularıyla yaşattığı bir savaşımdan sonra dışavurabilen bir insanın heyecanı, titreyişi vardı sesinde... Yere bakıyordu... Bir suç arıyordu sanki kendisinde. Ortada bir yanlış vardı. Bu yanlışın neresinde olduğunu anlamaya çalışıyordu. Bundan sonrası, bir sevdiğine, istemeden getirdiği bir kara haberi kendince bir yere koymaya çalışan bir insanındı... Herkes bir kez daha, başka hikâyelerdeki başka anları hatırlatırcasına, aynı insanlar için, aynı duyguları ve sözcükleri yeniden yaşamak istercesine, kendi yalnızlığını yaşayacaktı... “Sana ne kadardır söylemek istiyordum... Jülyet çok üzüldü, çok ağır konuştu, çok ağır sözler işitti, kızı için tüm yaptıklarını boşuna yaptığı düşüncesine kapıldı. Bir anne olarak, onun da zaafı vardı... Nora için yaptığımız her şeyi öncelikle kendimiz için yaptığımızı anlatmaya çalıştım. Ona, ‘Nora da böyle yaptı, kendi hayatını seçti, sadece tarzlarınız farklı, aslında aynı insanlarsınız’ dedim. Kabul etmek istemedi. Rozi çok ağladı... Çaresizdi yavrucuğum... O zaten hep çaresizdi biliyorsun... ‘Yeter artık, birbirinizi bu kadar kırmayın! Siz ayrılamazsınız!’ diye bağırdı. Ama onun sesi, onlar için çok cılızdı... Bu akşam nişanlısının yanında. Mutlu görünüyor. Herifi pek tutmadım ama, ne yapalım, oldu bir kere... Kısmet... Babam da meselenin farkında. Ama o da ‘Boş ver, kısmetten ziyade olmaz, zamanla her şey düzelir’ diyor. Onu bilirsin. Jülyet’in de rahatsızlık duyduğu, adını koyamadığı bir şeyler var. Ama o, bana sorarsan, bu konuya pek kafa yormadı, daha doğrusu yorması gerektiği kadar yormadı. O, hep Nora’yı tercih etti zaten. Üstelik, bunu gizleme gereğini hiçbir zaman duymadı. Rozi’yi bu yüzden çok seviyorum. Ama benim derdim de sevgimi tam olarak gösterememek galiba. Onunla konuşmaya çalıştım, ‘Bir derdin varsa söyle kızım, kim ne derse desin, senin yanıdayım’ dedim. ‘Babacığım, ben çok iyiyim, sen beni merak etme’ dedi. O da kendi yolunu çizmeye çalışıyor...

Anlayacağın bu akşam yalnızız. Üçümüz birlikteyiz... Eskisi gibi... Eski, güzel günlerimizdeki gibi..." Eski, güzel günlerimizdeki gibi... Unutamadığımız, bizi o aldanmalara çağıran şarkıların biriden mi kalmıştı yoksa bize bu sözcükler?.. Eski, güzel günlerimizdeki gibi... Yaşadıklarımızın, yaşamak zorunda kaldıklarımızın ardından hiçbir duygunun 'eskisi gibi' yaşanmayacağını, yaşanamayacağını ikimiz de biliyorduk oysa. Hiçbir konuşma, hiçbir sözcük, hiçbir bakış, hiçbir dokunuş eskisi gibi olamayacaktı artık... Hiçbir gece, hiçbir gündeğümü, hiçbir yaz akşamı eskisi gibi olamayacaktı...

Konak Sineması'nın önünden geçmiştik. İçimde, bu sinemayla ilgili, hiçbir zaman unutamayacağımı sandığım bir anı saklıyordum. Bu anının bende doğurduğu, daha da önemlisi yaşattığı hikâyeyi bilmiyordu Berti. Bu hikâyeyi hiç kimse bilmiyordu, hiç kimse bilmeyecekti belki... Orada, o karanlıkta, anlatamayacağı, zihninden hiçbir zaman silinemeyecek bir aykırılığı yaşamış bir çocuk vardı... Filmin afişine, aynı anda, ama bu ayrıntıları düşündüğümüzde, hiç kuşku yok ki farklı yerlerden bakmıştık... Bazı ayrıntıları unutmamışım. Oynayan *Tokat* adında bir Fransız filmiydi. Isabelle Adjani'nin adını ilk kez bu filmle duymuştum. Filmde, kadınlığını her geçen gün biraz daha çok keşfeden bir gençkızın babasıyla yaşadığı sorunlar anlatılıyordu. İlkgençlik çağından büyüklere gelen günler, büyükler tarafından her zaman anlaşılmayan günlerdi... Film, babanın kızına tokat attığı o sahneyle hatırlanacaktı. Onların, uzun, çok uzun bir aradan sonra, beklenmedik bir anda yeniden buluştukları, birbirlerine dokundukları andı sanki bu. Adjani'nin babasını Lino Ventura oynuyordu... Berti sinemayı tutku derecesinde severdi. Onun, bu tutkusunu yaşamada, teyzesine çok benzeyen bir yanı vardı. Film ayırmazdı, dahası, 'çevresindeki' hiçbir filmi kaçırmamaya çalışırdı. Filmlerden çok sinemaydı, hayatın bir parçası olarak sinemaydı onun için asıl önemlisi. Bu yollardan, bu dünyadan Tant Tilda da geçmişti... Beni şaşırtan, biraz da üzen, onların, bunu bildikleri halde, o dünyayı hayatlarının hiçbir döneminde birlikte yaşamayı seçmemiş olmalarıydı. Birbirlerinin hayalinden korkmuşlar ya da tüm olasılıklara karşın kaçmak istemişlerdi belki de kim bilir. Birbirlerinin hayalinden korkmuşlar ya da hayallerini görüntülerinde-

ki farklılığı, orada yaşadıklarını, hissettiklerini hiç kimseye paylaşamayacaklarını bildiklerinden, tek başlarına, kendi dünyalarında, kendi güvenlik bölgelerinde çoğaltmak istemişlerdi... Bu yalnızlığı, bu gönüllü ayrılığı, sinemayla ilgili serüvenimizde biz de yaşamıştık galiba. O afişe, aynı anda, ama farklı yerlerden bakmıştık... Berti, işte tam da o anda, "Hay Allah! Ne yapıyor bugünlerde acaba?" diye sormuş, soruya bir anlam veremeyişimden kaynaklanan şaşkınlığımı daha da artırmak için, "Sana bugüne kadar söylemedim. Ama şimdi sen de öğreneceksin... Lino Ventura benim uzaktan akrabam olur" demişti. Şaşırdığımı görmek hoşuna gitmiş, bir kez daha o küçük, hınzır çocuk gibi gülümsemişti. Beni, 'şaka yaptım' ya da 'ister inan ister inanma, gerçek bu' ifadelerinin arasında bırakan bir gülümsemeydi bu. Hayallerin bazı hayatlardaki o gizli yolculuğu muydu bir başka deyişle burada yeniden yaşanan, 'ailenin', bilmediğim, ortak edilmediğim sırlarından biri mi? Berti, soruyu bende hep yanıtsız bıraktı. Ona bir zamanlar küçük bir oyun oynamak istemiştım. Bu oyuna göre Berti, Boğaz manzaralı bir evin balkonunda, etkileyici bir kadınla, benim bu hikâyeyi gizliden gizliye tartışmayı göze alacağım bir yazarla, çok güzel bir şarkının yaratacağı o bildik ortamda içkisini yudumluyor olacaktı. Bu oyunun, bizim o uzun yürüyüşlerimize yansıyan bir yanı olacaktı sonra... Oyunu, böylesi küçük oyunları hep ben oynayacak değildim ya... Bu da onun bana oyunuydu. Bu oyunun ayırdına ancak yıllar sonra varabildim. Yıllar sonra... Bazı cümlelerin arkasına gizlenen anlamları biraz daha iyi çözmeyi öğrendiğimde... Bazı sözcüklerin öteki yüzlerini biraz daha çok görmeyi göze alabildiğim zamanlarda... Lino Ventura'nın öldüğünü gazetelerden öğrendiğim gün, 'baş sağlığı dileklerinde bulunmak için' kendisine telefon etmiştim. Artık görüşmüyorduk, o uzun yürüyüşleri gereksinmiyorduk. Başka zamanlara geçmiştik, tüm çabalarımıza, paylaşabildiklerimize karşın başka yerlerin olmuştuk, seslerimizi, birbirimize, rastlantıların ya da bir iki telefonun dışında duyurmamayı seçmiştik sanki. Kimi insanların, birbirlerine duyduklarını tüm yakınlığa karşın, birlikte varabildikleri bir yer vardır sonuçta. Yaşananlar ne olursa olsun, ortak günler, geceler adına, tüm olasılıkların yitirilmiş gibi görüldüğü bir yerdir burası. Çabalar sonuç-

suz çıkar. İyi niyetler, dilekler, ertelemeler, yavaş yavaş oluşan o boşluğu doldurmaya yetmez. Ayrılık, ilişkiyi doğal yatağına sürükler, uzaklıklarla yaşanan bir başka birlikteliğe taşır... İlişkimizi, kendisine telefon ettiğimde böyle bir yerde sürdürmeye çalışıyorduk işte... Sözlerim, başsağlığı dileklerim karşısında, önce biraz susmuş, sonra da hafiften gülümseyerek, “Boş ver, zaten yıllardır görüşmüyorduk, birbirimizi görmüyorduk...” demişti. Oyun, beklenmedik bir zamanda gerçek yerini bulmuştu. İlişkimizdeki ‘şaka’nın tadına varabildiğim en sıcak anlardan biriydi o anda yaşadığım. Bu duyguyu o telefon konuşmasında, artık çok uzaklarda bıraktığımız o günler için paylaştığımıza, her zamankinden çok daha fazla inanmak istiyorum artık...

Ancak şimdi, o akşamdan gerçek anlamda geriye kalan, ne Bertin’in o günlerde yaşadıklarının etkisiyle, o filmdeki Lino Ventura’yla kurduğu gizli özdeşlik, ne de bu küçük oyunun uyandırmış olabileceği ortak duygu bana kalırsa. Ben, o akşamki görüntüyü hatırladığımda, yitirdiğim bir sinemayı aklıma getiriyorum daha çok. Yitirdiğim sinema, içimde, bendeki o karanlık anının çok ötesinde bir yere ulaşıyordu. Bu sinema, geniş nerdivenleri ve kabartmalı duvarlarıyla birçok insanın tarihindeydi... Sinemanın adı ‘Konak’tı... O günlerde yıkılmamıştı... O günlerde sinemanın birkaç adım ilerisinde bulunan ‘International Bookstore’ adlı kitapçı da yıkılmamıştı... Tüm bunlar, zamanın kaçınılmaz bir şekilde değiştirdiği sokaklara yabancılaşıp yıkılan yerlerin hikâyesi, sıradan, bildik, her dilde, her iklimde rastlayabileceğimiz hikâyelerdendi biliyorum. Şehrin bazı köşeleri ya da sığınakları, başkaları için başka yerlerde soluk alıp vermeye başlıyordu günün birinde. Hiçbir yalnızlık değişmiyordu aslında, hiçbir umut, hiçbir kaçma, alıp başını gitme isteği değişmiyordu. Bu ‘anrılığı’ bir gün, bir başka sinemada, bir başkasının sinemasından geriye kalan hikâyeyi izlerken biraz daha iyi hissedecektim. Değer verdiği, derinden bağlandığı bir şeylerin hayatından koparılmasını elbette kolay kabullenemiyordu insan. Ölümle yaşamayı öğrenmek için ölümleri öğrenmek gerekiyordu... Oyuncaklarını yitirmekten korkan o çocuk, belki de bu yüzden sık sık karşıma çıkmıştı...

Kitapçıya vardığımızda, “Geçenlerde bir hikâye okudum” demişti Berti. Vitrine, yeni çıkan ya da bize yeni görünen kitaplara bakıyorduk. Bu kitapçıdan arada sırada İngilizce gazete almaktan, daha da önemlisi, bu gazeteleri, evine küçük bir törenle getirmekten çok hoşlanırdı Berti. Aldıklarını evine giden yolda taşımak da güzel bir duyguydu, bir küçük övünç kaynağıydı sanki onun için. O anlarda, hatırlayabildiğim kadarıyla, en çok *The Guardian*’ı sevdiğini söylerdi. Bu sevginin özel, anlatılmak istenmemiş bir nedeni var mıydı? Bunu bilmiyorum. Bildiğim, aldıklarını hiç okumadığıydı. Onun için, o anlarda birilerine bir şeyleri göstermekti, gösterebilmekti galiba en önemlisi. Göstermek, kendini, yitirmek istenmeyen bir şeyleri bir kez daha anlatmak için, anlattığına inanmak için gösterebilmek... Okuduğunu söylediği o hikâyeyi de bu yüzden mi benimle paylaşmak istemişti yoksa? Belki. Buradaki kaygıyı anlayabildiğimi sanıyorum. Gerisi ‘hikâyeydi’, bize, beklenmedik bir zamanda, beklenmedik bir yerden dönecek hikâyelerden biriydi. Bu hikâyeyi hiçbir zaman unutmuyacaktım, unutamayacaktım. Bu hikâyeyi hiçbir zaman unutmadım, unutamadım... O sözler, beni birazda bu yüzden eski bir akşama çağırıyor... “Geçenlerde bir hikâye okudum” demişti Berti... “Hikâyedeki kahramanın, Paris’te, öğrencilik yıllarında tanıdığı, Brezilyalı bir sevgilisi var. Kadın evli. Anlaşıldığı kadarıyla birbirlerini çok seviyorlar. Derin bir bağ var aralarında. Ama günün birinde ülkelerine dönmek zorunda kalıyorlar. Adam İstanbul’a, kadın da Rio’ya dönmek zorunda kalıyor. Uzunca bir süre mektuplaşıyorlar. Sonra, bundan da vazgeçiyorlar. Hayat onları ayrı yerlere sürüklemiş bir kere. Adam, yıllar sonra sevgilisini rüyasında görüyor, sevgilisine ve başkalarına, Rio’ya gidememiş olmanın üzüntüsünü anlatmaya çalışıyor. Rio’ya gidememek, o şehre gidememek, o sevgiliye de gidememek galiba. Ömrü süresince İstanbul’un dışına çıkamamış, bilmediği, görmediği bir Paris’in hayaline saplanıp kalmış yaşlı teyzesiyle, yaşadıkları arasında bir analogi kuruyor sonra, yıllarımızı, gidemediğimiz, gidemeyeceğimiz şehirlerin hayalinde tükettiğimizi söylüyor. O şehirler, yaşanamayan hayatlarla, yaşanamayan sevgililer oluyor, evet... Biraz savruk, biraz da bazı ayrıntıları kaçırmış bir hikâye bana kalırsa. Yazar, yer yer,

‘ve’leri gereğinden fazla kullanmış. Ama bana sorarsan yine de okunmaya değer. Evde duruyor, şöyle bir boş vaktinde okursun, günün birinde işine yarar bakarsın. Tahmin edebileceğin gibi, benim için ilginç bir keşif oldu. Bazı hayatlar nasıl da birbirine benziyor... Neyse... İşte böyle...” diyerek sürdürmüşü sonra konuşmasını. Biraz şaşkın, biraz da yorgundu sanki bu hikâyeyi anlatırken. O anlardaki, birlikte taşımaya, anlamlandırmaya çalıştığımız zamanımızın o bölümündeki durumunun, sadece yinelenen, istesek de istemesek de yaşamak zorunda kaldığımız mevsimlerle ilgili olmadığını anlayabilmek için, çok düşünmeme gerek yoktu. “Okurum, tamam... Siz de okuyamasam da eve götürürüm, okuyacak zamanı mutlaka yaratırım, söz...” demiştim... Sırtıma dostça dokunmuştu söylediklerim üzerine. Gülümsemişti. Gülümsemesi küçük bir utkuyu, ‘o şaka’nın bir başka yüzünü gizliyordu sanki. Bu gülümsemenin nede-nini yıllarca anlayamayacaktım...

Mezecedan iki şişe şarapla biraz İtalyan salamı, biraz jambon, biraz çiroz, biraz da gravyer peyniri ile birkaç yaprak dolması almıştık. Bunların yanına lakerda gidebilirdi. Ancak mezeci, “İyisinden kalmadı, sana vermeyeyim Bay Berti” demişti. ‘Ayrıcalıklı’ müşterilere, başka yerlerde de yapılan, eski, bilinen bir ‘numara’ydı bu. ‘Oyun’u oynamaktan, daha da önemlisi birilerine göstermekten hoşlanan birçok insan vardı. Önemsenmek, her nasıl olursa olsun önemsendiğini görmek, küçük bir gereksinimdi, beklenmedik bir zamanda, farklı bir zamanı yakalayabilmek demekti çünkü. ‘Oyun’daki saçmalığın ayırdındaydı hiç kuşku yok ki Berti. Ancak, kendisine böyle davranılması yine de hoşuna gitmişti...

Bir eylül sabahıydı

Eve yaklaştığımızda Jülyet’in pişirdiği zeytinyağlı enginarı bir daha konuşmuştuk. Limonu, şekeri, her zamanki gibi kararında, harika bir başlangıç yemeği bizi bekliyordu. ‘Yeniden başlamak’ için ‘önemsenmeye değer’ bir ayrıntı olabilirdi bu. Ancak, ‘önemsenmeye, en azından dikkate alınmaya değer’ bir ayrıntı daha vardı. Berti, bu ‘yorumlarıyla’ beni bir ‘gerçeğe’ çekmek istemişti.

Pesah günlerindeydik. Evde ekmek yoktu. Böyle günlerde evlerine hâlâ ekmek girmiyordu. Küçük bir hayal kırıklığına uğratılmışıym belki ama, ‘koşullara’, en azından bir geceleğine uyum sağlamam gerekiyordu... Bir inceliği vardı hiç kuşku yok ki yürüyüşümüzün bir aşamasında söylenenlerin. Ancak, doğrusunu söylemem gerekirse bu sözler, sadece bir ortamı hazırlamakla kalmıyor, onun hem hayata, hem de Jülyet’e bakışının ipuçlarını veriyordu. Bu sözler, bende, gereğince yazılamamış birçok görüntü bırakan Nişantaşı’ndaki o büyük salonlu dairede, kimlere, hangi adımların atıldığını ya da atılmadığını biraz daha iyi göstermişti sanki. İpuçları satır aralarında gizliydi. Onun, Pesah Bayramı’na yüklediği anlam ya da bu bayramı algılayış, hayatına geçiriş biçimi, bir duruşun dile gelmesi gibiydi örneğin. Dinine sıkı sıkıya bağlananları sık sık eleştirir, bu bağlılığın, ‘çağdaşlık yolunda ilerlemenin’ en büyük engellerinden biri olduğunu söylerdi. ‘Dininin’ gerektirdiği yemek yasaklarına uymazdı. Domuz pirzolasına bayılırdı, içkili lokantalara gittiklerinde, hayatı süresince kabuklu deniz hayvanlarını yememiş olan annesine, “Tu no komes estos guzanos, por ke no te lo tienes visto en le kaza del baba!” (Sen bu böcekleri yemezsin. Baba evinde görmedin ne de olsa!) diyerek takılmaktan büyük bir zevk alırdı. Babasıyla, böylesi anlarda büyük bir işbirliği, ama aynı zamanda da ‘suç ortaklığı’ içindeydi. Garipti, biraz da acıklıydı belki ama, baba ile oğulun birbirlerine yaklaşılabildikleri ender zamanlardandı bu zamanlar. Pesah günlerindeki “ekmek yeme yasağı” onun gözünde, işyerinde yenen öğle yemekleri için geçerli değildi. ‘Ev’ başkaydı, ‘dışarı’ başka. Evde gelenek, şöyle ya da böyle, az ya da çok, tam ya da eksik, mutlaka sürdürülmeliydi. Sinagoga yalnızca o ‘yas’ ya da ‘mutluluk’ günlerinde, ‘düğünden düğüne ya da cenazeden cenazeye’ gidenlerdendi o da. Ancak, böylesi zamanlarda da, başta kıyafeti olmak üzere, tören gereklerine uyma zorunluluğunu mutlaka hisseder, daha doğru bir deyişle de hissetmeden edemezdi. ‘Başkaları’nın bakışı burada da önemliydi. Yom Kippur Günü’nde oruç tutar, akşam vaktinde, orucun bitimine yakın saatlerde, ‘kendisini daha iyi hissetmek için’ sinagoga giderdi. ‘Şofar’ sesini dinlemenin ken-

disini heyecanlandırıldığını söylemişti birkaç kez. Günün sona erdiğini, herkesin evine gidip, sevdikleriyle, ailesinden bildikleriyle orucunu açabileceğini bildirmenin yanı sıra, 'bayram'ın anlamı için, tüm günahların affedildiğini de mi anlatırdı 'şofar' sesi? Bu soruyu, 'inancını' hayatının bir yerlerinde yitirmiş bir insanın yanıtlaması, yanıtlayabilmesi kolay değildi. Ama yüzyıllar yaşanmıştı farklı iklimlerle farklı coğrafyalarda. Bu ses, farklı dil dünyalarına dağılmış, Babil Kulesi'nin lanetini taşımak zorunda kalmış, ancak, tüm yaşananlara karşın, hep 'aynı Tanrı'ya' bakmaya çalışmış insanları yüzyıllar boyunca aynı duyguda, aynı umutta birleştirmişti. 'İnananlar' bu yolda ilerlemişti, bu yolda ilerleyecekti. Bu heyecanında, tüm bu 'gerçekler' düşünüldüğünde elbette yalnız değildi Berti. Onu 'mutlu eden', bu birliktelikle bu ortak tarih duygusu muydu yoksa? Bu soruya, kolay bir yoldan gidilerek olumlu bir yanıt verilebilirdi. "Ben dindar değilim ama, geleneklere uyarım, geleneklere uymak, geleneklere uyduğumu görmek bana huzur veriyor" diyen, 'hayatıyla ilgili birçok sorunu çözmüş' bir insanın yanıtlarından biri olabilirdi bu. Berti 'bu yolu', başka savaşımardan kaçmak istediği için seçmişti belki de. Görüntüyü bir kez daha kurtarmak gerekiyordu. Görüntüyü, hiç olmazsa görüntüyü kurtarabilmek, evet... Bu cümle, onun gibi yaşayanlar, yaşamayı seçenler için hiçbir zaman eskimeyecekti... Kimi cümleler, kimi insanlar için hiç eskimiyordu... Görünenler, gösterilmek istenenler nereye kadar doğruydum ama, nereye kadar onu anlatıyordu? Bu soruyu, bu yapay sığınağın oluşumuna, 'o günler' için katkıda bulunanlardan hiç kimse yanıtlamamıştı, yanıtlamaya çalışmamıştı. Oralarda o günler de öyle yaşanacaktı, daha sonraki günler de... Suskunluğun bir sesi vardı, sessizlik bir başka konuşma demekti o duvarların arasında... O soruyu Berti'ye hiç kimse sormamıştı, sormayı denememişti... Bildiğim, Berti'nin, kendisi gibi yaşayan, yaşamayı seçmiş birçok insan gibi, bu görüntünün 'içinde' kalmayı, durmaksızın ardından gelen o farklı gölgeden kurtulmak için, tüm 'gönlüyle' seçtiği idi. Buradaki 'gönlün' ne anlama geldiği istenmesi durumunda yeniden anlaşıl-maya, dahası anlatılmaya çalışılabilirdi. Ama, başka yerlerde de

olduğu gibi, istemek, gerçek anlamda istemek için, bazı rüyalarımızdan kaçmamayı da öğrenmemiz gerekiyordu. Aksi halde başkalarına, o soruyu hiçbir zaman sormayacaklara, her şeyin yolunda gittiğini kanıtlayacak, yalın, çizgileri belli, korunaklı bir görüntü kalıyordu geriye. Bir insan istenmişti kendisinden. Herkesin bildiği, tanıdığı, o hayatlarda yaşayabilecek, soluk alabilecek bir insan... Bir insan istenmiş, bir insan verilmişti, o şemsiyenin altında kalmanın, sağlayacaklarının karşılığında... Anlaşmanın bir bedeli vardı... Öylesi anlaşmalarda kimi acılarınızı çok geriye, günün birinde göremeyeceğiniz, görmemeyi başaracağınız bir yere de atabilirdiniz... Bu belleksizlik arayışı, zamanı geldiğinde uzun bir hikâyeyi doğuracaktı. Sessiz sedasız bir ihanet zamanıydı bu. Küçük, başkalarına ulaşmayan, insanın yalnızca kendisinde yaşattığı bir ihanet zamanı... Ben Berti'yi işte en çok bu zamanında, bu ihanetinin ayırıcına vardığı, daha doğru bir deyişle de vardığına inandığım o suskunluk anlarında sevmiştim. Ancak o, kendisini en çok, gizlemeye çalıştığı bu özelliği, daha doğru bir deyişle de bu kırgınlığı yüzünden sevdiğimi hiçbir zaman bilmedi, anlayamadı. Sözcüklere dökülememiş, içimde bugünlerde farklı sözcüklerle sürdürdüğüm bir sohbeti paylaşmışım onunla. Birbirimizi gerçek anlamda terk etmemiz belki de bu yüzden imkânsızdı...

O insanlara, 'insanlarına', kendisinden istenen o insanın yanı sıra, bir yalanı da mı vermişti aynı zamanda Berti? Bu soruyu yanıtlamak, benim için hiçbir zaman kolay olmadı. Yalanla gerçeğin dilendiğince tanımlanamadığı bir alandı bu. Neyin doğru, neyin yalan olduğunu bilemezsiniz bazı hayatları yaşamayı göze almadıkça. Neyin doğru, neyin yalan olduğunu bilemezsiniz... Yürekli olmak neydi, yüreklilik neydi bilemezsiniz... Bunları, o zamanlarda da bilememiştim, daha sonraki zamanlarda da. Sorular hep vardı, başka metinlerde olduğu gibi, size, istesenez de istemesenez de dönüyordu, dönebiliyordu sonuçta. Sorular hep vardı... O insanlarla, o insanlara taşıdıklarımız, karabasanlarımız, daha da önemlisi yanlış dokunuşlarımız hep vardı... Ben yalanlara da, doğrulara inandığım kadar inanmışım çünkü. Bir geleneğin ge-

rektirdiklerine bağı kalmanın ya da kalmamanın sonuçları ya da nedenleri değildi burada en çok önemsenmesi gereken. Bu bağılığı, tutarlılıklarıyla yaşamayı başarmış birçok insan da vardı orada. Sorun, asıl sorun, o oyunun oynanmasındaydı, oynamak istenmesindeydi, Berti'nin, inandığını söylediği o duyguya hiçbir zaman gerçek anlamda inanmamasında, inanamamasındaydı bana kalırsa. O, bu gerçeği, kendisiyle bile konuşmamıştı, konuşmamıştı sanki. O geleneklere bağı kalmak, kaldığını gösterebilmek, o hayatlarda gizlenmenin en kolay yollarından biriydi... O, bu oyunu seçen birçok insan gibi, bir seyirciydi, yaşadıklarının, kendisinin seyircisiydi biraz da bence. Yaşadıklarının ya da kendisinin seyircisi... Jülyet'le evliliğine giden yolda da mı bu duyguyu yaşamıştı Berti?.. Onların, oncasına sevdiğim, hayatım adına farklı umutlarla bağlandığım bu iki insanın ilişkisini, bu yüzüyle görmeyi, doğrusunu söylemem gerekirse hiçbir zaman istemedim. Onlar, yaşadıkları, yaşamayı seçtikleri bu ilişkide, hikâyem için, hikâyemiz için, sesimi, günün birinde duyurmak isteyeceklerime, düşlerimin, yalnızca açmazlarımın sınırlarını aşamamış insanlar gibi görünmemeliydiler çünkü. Onlara, farklı bir zamanda yürüyebilme olanağını borçluydum. Ancak, o günlerde, onlarla yaşadıklarım, bana bu soruyu, istesem de istemesem de sorduruyor. Gördüklerimin, görebildiklerimin yanında, bazı hatıraların getirdikleri de vardı. Yalın, bildik, birçok insanın, birçok yerde yaşayabileceği bir tanıştırmaydı ilişkilerini başlatan. 'Görüşme'yi ortak bir arkadaşları ayarlamıştı. Hikâyesini günün birinde Jülyet'ten öğreneceğim, birçok insanda unutulmayacak, silinemeyecek izler bırakmış bir 'arkadaş'tı bu... O gece Rejans'a gidilmiş, İstanbul'daki Beyaz Rusların hikâyeleri, bilindiği, okunduğu kadarıyla Rus edebiyatı, duyulduğu, dinlenebildiği kadarıyla Rus müziği, tartışılabildiği kadarıyla da komünizm konuşulmuş. Berti Cambridge'i, Jülyet tiyatro çalışmalarını anlatmış biraz. Sonra da taksiyle Kervansaray'a gidilmiş. Giysilerden, içmenin güzel olduğu zamanlardan, doğallıklardan, görmek istedikleri yerlerden söz etmişler birbirlerine. Girit'in, ortak, küçük rüyalarından biri olduğunu görmüşler. Yakındaki uzaklıkları düşünmek gerekiyor-

du... Birbirlerine gerçek anlamda yaklaştıkları 'ilk an'mış bu. Jülyet'i Şişli'ye, evine kadar götürmüşler o gece. Yağmur yağıyor-muş. Yürümeyi tercih etmişler. Yolda, gecenin o ilerlemiş vaktin-de ilerlerlerken, Jülyet'in bedeni birkaç kez Berti'ninkine değ-miş... Bu dokunuşları unutamadıklarını, birbirlerine, ancak yıllar sonra söyleyebilmişler. İstanbul'un çeşitli yerlerini gezmişler, o ilk geceyi izleyen günlerde. Bisikletle Büyüka'da, 'büyük tur'a baş başa çıktıkları bir başka günün, bir başka unutulamayan anındaysa, Jülyet'e evlenme teklifinde bulunmuş Berti. Reje-ans'ta yemek yedikleri, buluşturuldukları o akşamın birkaç ay sonrasıymış... Jülyet bu teklifi zaten bekliyormuş. Zamanlama, hele hele 'ailelerden' yavaş yavaş gelmeye başlayan baskılar düş-nüldüğünde, kelimenin tam anlamıyla mükemmelmiş. Günü geldiğinde biraz daha iyi anlaşılmış. 'Alınması gereken karar' ko-nusunda en büyük baskı, bu ilişkiye en çok inanan, inanmak iste-yen Madam Roza'dan gelmişti. Oğlunun, 'o gezmeler'den eve dönüşünü sık sık beklemiş, yaşananları, onları biteni, sıcak sığ-ğına anlamaya çalışmış Madam Roza. Baş başa oturup kahve iç-mişler, hayatı, hayatlarını, birbirlerine yabancılıklarını unutma-ya çalışarak konuşmuşlar. Madam Roza sık sık, farklı sözcükler-le, hep aynı çağrıda bulunmuş. O günlerden, o konuşmalardan kendisine kalan, "Ez una ijika Cudiya i de buena famiya. No cuez kon eya. Kazate i vate a tu repozo." (O bir Yahudi kızı ve iyi bir ailesi var. Onunla oynama. Evlen ve rahat et.) cümlesini hiçbir zaman unutamamıştı Berti. Bir öfkeyi mi gizlemişti, yaşatmaya, beslemeye çalışmıştı bu tümcede, hiçbir zaman anlatamadığı bir şefkati mi?... Bu soruya, her iki olasılığı da düşünerek yanıt ver-meyi deneyebilirdim. Ancak Berti, annesinin sözlerinde, tüm kü-çük, sessiz sedasız isyanlarına karşın, çok sıcak, çok içten bir duy-guyu da yaşatmak istemişti sanırım. Onun bu seçimine saygı duymam gerekiyor. Bu tavrım, beni, istemediğim kimi tutarsız-lıklarla karşı karşıya bırakabilir. Ne var ki, anlatmak istediğim bir insanın duygusu, hikâyemin yapılanmasında ortaya çıkabile-cek aksaklıkların doğurabileceği o duyguya baskın çıkıyor. Asıl sorumluluk da bu duyguları anlatabilmekte galiba. Hem, 'ailede-

ki' 'tüm çocuklarına' her sorun karşısında, her zaman özverili bir anne bakışıyla, değerlerine sonuna kadar inanan, doğruları için savaşımını tüm gücüyle vermeye çalışmış, kadınlığını daha çok bu gerçekte bulmuş bir anne kimliğiyle yaklaşmamış mıydı Madam Roza? Berti bu duygusunu, yıllar sonra, Rozi'nin, herkesten ayrı bir yere koymaya çalıştığı sevgili kızının evleneceği günlerde biraz daha iyi tanımlayabilmişti, hayatında sarsılmayacak bir yerlere koyabilmişti bence. Hayat ona bir küçük oyun daha oynayacaktı. Kaçtığı, hep kaçmak istediği o insanla, o Berti'yle ender karşılaşmalarından birini yaşayacaktı o günlerde. Onun, 'orada' taşımaya çalıştığı insanı bugün çok daha iyi görüyorum. Ona, o zamanında atamadığım adımların nedenini de anlayabiliyorum şimdi. Seçimler, hayat karşısındaki duruşlar, yaşanması gerekenleri, tüm kendindenlikleriyle doğuruyordu. Birbirimizin yalnızlığından, biraz da bu nedenle sık sık kaçmaya çalışıyorduk galiba. Seçimler, zaman zaman bir tutsaklığı da anlatıyordu. Bu tutsaklık, kimilerinin gözünde seçimlerin doğasına aykırı düşse de... Jülyet ile Berti'nin yeni bir hayata ilerlediklerini tüm benliklerinde hissetmek istedikleri günlerde de böyle olmuştu sanırım. Seçimler, kimi gerekliliklerin ya da 'vazgeçilemeyecek' geleneklerin sesini taşıyordu. Berti'nin deyişiyle 'başrolü olması gerekenlerin, sessiz birer seyirci olmayı kabullendiği' zamanlarmış. Birileri, bir kez daha birilerinden bir rol çalmıştı. Ama yanlış o rolü çaldırındaydı. çaldıranlardaydı, sanki bu kez. Berti'nin o zamanlarda, o sahnede yaşadıklarını paylaşmak için fazla yoruma gereksinimi yoktu. Hikâyeyi biliyordum. Seyircileri, rollerini çaldıranları tanıyordum. Seyircilerin aynadaki yüzleri kolay kolay anlatılamayacak sırları taşıyordu. 'Dota (drahoma) görüşmesi' Jülyetlerin evinde, bir cumartesi gecesi yapılmış, Jülyet'in babası, kahveler içilirken, o gündelik konuşmaların akışında 'teklifini' yapmış. Mösyö Jak, Madam Roza'nın anlattıklarına bakılacak olursa, konuşmanın akışını bozmadan, "Besimantov! (Hayırlı olsun!) Mühim olan tanışmamızdı zaten... Çocuklar karar vermiş..." demiş. Bir küçük utku ya da yenilgilerini unutma zamanıydı bu çok büyük bir olasılıkla onun için. Bir küçük utku ya da yenilgilerini

unutma zamanı... Özellikle de Ola ile Ceri'nin bulunduğu yerler düşünöldüğönde... Bir küçük utku ya da yenilgilerini unutma zamanı... Bir ailesi olduğunu, cömert, 'küçük hesaplar'ın üzerinde durmayacak bir baba da olabildiğini en azından birkaç kişiye gösterebildiği için... Dünyanın tüm ölkelerinde, değişik dil dünyalarında, yavaş yavaş, sessizce, gizliden gizliye atan o damardan beslenen o insanların böylesi durumlarda kullandıkları bu 'ortak' İbrance sözcük, çocuklarının geleceğine biraz umut, biraz da 'tevekköl'le bakan, yolu bir biçimde almışların, geride bırakmışların övücünü de saklıyordu. Bir erkek çocuk dilenmişti aynı zamanda. Tüm yaşananlar o sığınak içindi, o sığınaktan dışarıya bir kez daha buruk bir sevinçle bakmak içindi... Jülyet, bu küçük törenden sonra, o akşamı yaşayanlara, Berti'nin o akşam için getirdiği gümüş şekerlikten likörlü çikolata ikram etmiş... Gümüş şekerlik 'evden', 'aileden' getirilmişti. Likörlü çikolatalarsa Baylan'dandı... Nişanlılık dönemi uzun sürmemiş... Madam Roza, 'çocuklarının' evlendiği günü, pek az insanın önemseyeceği birkaç ayrıntıyı göz ardı etmeksizin anlatmıştı. O romanları, bir yerlerde bırakılmış masalları hatırlatabilecek bir eylöl akşamıydı. Dışarıda bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyordu. Oturma odasındaydık. Radyoyu açmamı istemişti. Birkaç dakika sonra 'musiki saati' başlayacaktı. Madam Roza klasik Türk musikisini çok sevmişti... Nora salonda, piyano dersi alıyordu... Bu sahneyi, bana 'uzaktan', 'bir başka yerden' gelen 'o ezginin' hikâyesini daha önce de anlatmaya çalışmıştım. Zaman farklı bir zamandı... İnsanlar farklıydı, sözcükler farklıydı, saatlerle saatlere yüklenen anlamlar farklıydı. Anılar farklı, akşam hazırlıkları farklıydı... Ama hikâye, tüm bu yaşananlara karşın hep aynı hikâyeydi galiba. Duygu aynı duyguydu, yalnızlık aynı yalnızlıktı. Özlem aynı özlemdi. Olmak isteyip de olamadığım bir yer vardı. Bu kadar yalındı, bu kadar sıradandı, bu kadar 'herkes'ti işte orada bırakılanlar. Olmak isteyip de olamadığım bir yer vardı. O yeri, zaman zaman, o piyanoya hapsedmekten gizli bir haz alıyordum sanırım. Küçük, çok küçük bir odada kalma duygusu bu eksikliğe yakışıyordu. O eksiklik, bir ezgiyi, o kadınla, hiç ölmemesiye, hiçbir ilişkide ölmemesiye do-

ğurmak demekti sanki... Salonda Chopin'in bir 'Polonez'i mi çalı-
nıyordu?.. Chopin'in bir Polonez'i... Hatırlıyorum... Böyleydi, böy-
le olmalıydı... Bu sahneye, o uzun hikâyemin bir yerlerinde bir
kez daha yaklaşacaktım. Tüm yaşananlar, günün birinde yaşana-
caklara, yaşanabileceklere sessiz sedasız bir hazırlıktı ya... Otur-
ma odasındaki Madam Roza o ezgiyi duymuyordu. Onun içinde, o
günlerde gezinen, hiçbirimizin tam anlamıyla duyamayacağı bir
ezgi vardı... Dışarıda yağmur yağıyordu. Başka akşamları, başka
sabahları, başka yağmurları yaşadığımız günlere taşıyabilecek
bir yağmur... Bir eylül akşamıydı... O akşam onun, hayatında bir-
çok çocuğa annelik yapan, yapmaya çalışan bu kadının, kendince
bir çocuk, daha doru bir deyişle de 'kendi çocuğu' olmaya çalıştığı
bir akşamdı sanki. O akşam onun, bizdeki, 'aramızdaki' son ak-
şamlarından biriydi... Radyo'da 'musiki saati' başlayacaktı. Onun
ezgisi, bir yerlerde bıraktığı ezgisi farklı bir ezgiydi elbet... "Yeni
bir eylülü göremeyeceğim. Bu eylül son eylül..." demişti. Biraz
durmuş, sonra da hafiften, hüzünle gülümseyerek, eski, yağmur-
lu bir eylülü, bir başka eylülü uzak bir masalmışçasına anlatma-
ya çalışmıştı... Bir pazar günüydü. Bir eylül sabahıydı. Zülfaris
Sinagogu'nda, 'çocuklarının', Berti ile Jülyet'in nikâh töreninde,
herkes, böylesi zamanlarda hep olduğu gibi, şık heyecanlı ve mut-
luydu o sabah... Gelin, âdetlere uygun biçimde, 'sağdaki' merdi-
venlerden çıkarak sinagoga girmiş, törenden sonra da, 'soldaki'
merdivenlerden inerek 'yeni hayatına' adım atmıştı. Herkes 'en
doğru' yerden çıkmalı, yürümeye çalışmalıydı... 'O resmi', kendi
çizgilerimizle yaşatmaya, resimlerimizin, çizgilerimizin arasında
korumaya çalıştığımız 'o resmi', ben de bir yerlerde gizliyorum
şimdi... Yağmurlu bir eylül sabahıydı... Yağmurlar, tüm hikâyele-
re hüzünler için yağırdı...

O düğün sofrasına kimleri getirmiştiniz?

O akşamda ya da o akşamın beni götürdüğü sabahta, yağmur-
ların bende ki tarihini biraz daha anlamlı kılacak bir ses gizleni-
yordu. Jülyet ile Berti'nin evlendikleri günden artakalan, daha

doğru bir deyişle de bana kalan ayrıntılar, içimde hep bir başka oyunun, bu oyuna dönüşebilecek, tamamlanamamış bir hikâyenin izlerini bırakmıştı. Bu izler, beni hâlâ birkaç uzak insana götürebiliyor... O pazar sabahının insanlarını, bana, o oyun için, farklı zamanlarda, farklı insanlar getirmişti... Şimdi geriye bir kez daha sözcüklerimin, sadece sözcüklerimin kaldığını ayırıyorum. Sesler bir kez daha birbirine karışıyor. Kimi görüntüler bir kez daha çağrıştırdıkları görüntülerde kalıyor. Yabancıladığım, seyretmeye çağrıldığım o görüntülerin oyuncusu da olabileceğimi, olabildiğimi ayırıyorum aniden. Sözcüklerimiz, bizi yalanlarda, yanlışlarda, aldanmalarla aldatmalarda gizleyen sözcüklerimiz vardı... Bize kimden, kimlerden geldiğini tam anlamıyla bilmediğimiz, hatırlamak istemediğimiz sözcüklerimiz vardı... O sözcüklerimiz bu yüzden yabancıydı, o sözcüklerimizde bu yüzden birer sessiz yabancıydık... O sözcükler bu yüzden yalnızlığımızdı... Sonra... Sonra... Sonra, o sahneler vardı... Tıpkı o yağmurlu pazar sabahında olduğu gibi.

Törenden sonra, Mösyö Jakların Şişli'deki evine gidilmiş, ailenin yakın akrabaları ile en vazgeçilemeyecek dostlarına, Façyo'dan gelen, o günleri yaşayanların kolay kolay unutamayacağı Niko ile Tanaş'ın özenle hazırladığı, 'ne yaptığını bilen' iki deneyimli garsonun sunduğu yemeklerle, o 'yaşama zenginliğine' yakışır bir ziyafet verilmişti. Lokantanın sahibi Panoyot, bu ziyafetin 'dört dörtlük' olması için elinden geleni yapmıştı. Mösyö Jak onun en hatırlı müşterilerinden biri değildi çünkü yalnızca, en iyi arkadaşlarından, deyiş yerindeyse, kötü gün dostlarından biriydi de aynı zamanda. Onların arasında, bize bunları söyletecek küçük bir sır vardı. Bizim hiçbir zaman öğrenemediğimiz, öğrenemeyeceğimizi bildiğimiz bir küçük sır... Mösyö Jak'ı 'hayat yolunda' Mösyö Jak yapan tavırlardan biriydi bu. Onun Kirkor Amca'yla ilişkisinde de böyle anları, zamanları vardı, Muhittin Bey'le ilişkisinde de, Niko'yla ilişkisinde de. Sırlar 'onların' sırlarıydı, birer sır olarak kalmalıydılar, birer sır olarak kalmışlardı. Panayot'un, Mösyö Jak'a kendisini 'bir yerlerden borçlu' hissettiğini bilmekle yetinebilirdik biz sadece. Küçük sırlar küçük sırlar olarak kalma-

lydı evet... Bu uzaklığın, bu sırrı yaşayanların öteki yakınlarınca da yaşandığına biraz daha çok inanıyorum şimdi. Bu inanç, bendeki o ilişkileri anlamlandırıyor, yeniden düşünülmesi, anlatılması, paylaşılması kılıyor. Kimi eksikliklerin doğurduğu o şiir bize yavaş yavaş dönüyordu, içimizdeki yerini, gerçek yerini, ancak bazı kayıpları yaşamayı göze aldığımızda buluyordu. o yerler bizim eksikliğimizdi, o eksiklik bizim tarihimizdi...

Jülyet'in annesi, birbirleriyle kavgalı kardeşlerinin bu ziyafetin konukları arasında yer aldıklarını bildiğinden, başlangıçta, 'hazırlıkların' yaşandığı günlerde, özellikle de sinagogdan çıkışta bir hayli tedirginmiş. Ancak Madam Roza, bu durumu, deneyimlerinin kendisine verdikleriyle, gerektiğinde dikkate almış, bulduğu oturma düzeniyle tüm küskün kardeşleri aynı masanın etrafında birleştirmeyi başarmıştı. Bir sorun, bir kez daha yok sayılarak yaşanmış, hayatın bir yerlerine konmuştu. Unutmaya çalışmak, ertelemenin, kendinden kaçmanın bir başka biçimiydi belki de. Kendinden ya da başkalarıyla yaşanabilecekler düşünülürken, kendine kaçmanın bir başka biçimi... Orada, o sabahı yaşayanlar, bu adımları daha önce başka hikâyelerde, hem kendilerine, hemde birbirlerine atmış olmalıydı. "Bugün bizim kaynaşma günümüz" demişti konuklarını sofraya davet ederken. "Şimdi biriniz bizim aileden, biriniz sizin aileden olmak üzere hepimiz yan yana oturacağız..." 'Düzenlemede' gösterdiği bu başarı, ona bir anda, herkesin hayranlık duyduğu bir 'ev sahibesi' kimliği kazandırmıştı. Buzlar çözülmüştü. Herkes birbirine bir başka gözle bakacak hale gelmişti. Görüntü buydu en azından. Bu görüntü, o sabahta birkaç sözcükle çizilmişti. Bir görüntü, o sabahta, beklenmedik bir zamanda, başka sabahların getirdiklerini örtmüştü. Başka sabahlar başka yerler, başka yerler başka insanlar demekti. Ama bu görüntüler, bu sözcüklerin doğurduğu görüntüler, boylesi anlarda hep yaşanıyordu, yaşanmak isteniyordu sonuçta...

Madam Roza bu 'çağırıcı', küçük bir tehlikeyi göze alarak 'İspanyolca' yapmış. Duygularını Fransızca da dile getirmesi mümkünmüş. Böylelikle o tehlikeyi, yanlış da olsa Fransızca konuşan, Fransızca yaşayan onca insan karşısında, 'İspanyolca' konuşmak-

la, biraz 'alt sınıftan', dahası 'basit' bir insan izlenimi bırakma tehlikesini göze almaz, aksine, saygınlığını daha da artırabilirmiş. Ancak o, bu konuda da sağduyusuna güvenmiş, 'İspanyolca'nın böylesi bir çağrıda daha sıcak, daha doğrudan olacağını düşünmüş. Hem orada kimin Fransızca bilip kimin bilmediği de belli değilmiş. Dahası, birilerinin, o sıcaklığı ve doğrudanlığı bir şekilde duyması gerekiyormuş. Tüm bunlar, başka yaşantıların, başka birlikteliklerin getirdiği, hazırlıkları gerektirmeyen bir 'an'da olup bitmişti. 'O an', beklenmedik bir yerlere belli belirsiz, sessiz bir dokunuş gibiydi...

Beklenmedik bir yerlere, belli belirsiz, sessiz sedasız bir dokunuş için, insanın gerilerde, çok gerilerde bıraktığını sandığı kimi hatıraları, çok değerli bir yerlerinde saklaması gerekiyordu belki... Madam Roza'nın bu ayrıntıya dikkat etmiş olması beni şaşırtmıyor. Onda, pek az kişinin görebildiği bir incelik vardı ben-ce. Bu incelik, günü geldiğinde, hiçbir zaman unutamayacağı birkaç ayrıntıyı doğuracaktı. Hikâyenin, benim için kaybolmuş izlerini biraz da bu nedenle bu ayrıntılarda bulmaya çalışmıştım. Madam Roza, birçok yerde görmezlikten gelinebilecek birkaç ayrıntının insanıydı hayatının o yüzlerinde... Birçok yerde görmezlikten gelinebilecek, yaşadıklarımıza, yaşayabileceklerimize, aslına bakılacak olursa, gizliden gizliye yön veren birkaç ayrıntının insanı... Bu özelliğini her zaman göstermese de... 'Ailelere' o gün, o evde, o anda yapılan o çağrıyı, biraz da böylesi bir bakış açısından anlamaya çalışmak gerekiyordu sanırım. Söylenenler, oradaki 'yabancılar', Sefarad kökenli olmayan, Aşkenaz, daha yaygın söylenişleriyle de 'Lehli' gelinler için, öteki birkaç akraba tarafından nazıkçe Fransızca'ya aktarılmış. Eski kırgınlıklar, küskünlükler ya da çekememezlikler başka bir zamanda, unutulmaya çalışılmış bir geçmişte kalmıştı, herkes birbirini biraz daha çok kabullenmeyi öğrenmişti ne de olsa... Yıllar geçtikçe herkes, tüm kavgalara karşın aynı yerde, aynı insanlarda kalmayı da öğreniyordu ya...

Bu ziyafetin bir başka önemli özelliği de, Jülyet'in dört dayısıyla iki teyzesinin yıllar sonra aynı sofrada bir araya gelmelerinde

gizliymiş. Böyle bir beraberlik o günden sonra bir daha gerçekleşmemiş... Ancak bu ziyafette, farklı nedenlerle de olsa bulunmaları gerekip de, yine farklı nedenler yüzünden bulunmayanlar, bulunamayanlar da varmış. Bunlardan biri Jinet'miş. Ama o artık İsrail'de, bambaşka bir yerde, çok farklı bir hayattaymış. Eksikliğini, yokluğunu, bir biçimde, en azından bir insana, tüm sessizliğiyle, hem de çok derinlerden hissettiren öteki kadınsa Olga'ymış. Olga, o sabahta yalnızlığını, terk edilmişliğini bir kez daha yaşamak zorunda kalmış. Mösyö Jak, en azından o gün, atamadığı o adımların içinde doğurduğu o duygudan uzaklaşmaya çalışmış olmalıydı. Ama o eksiklik, tüm çabalara karşın, kendisini yine de hissettirmişti işte. Eksikliğin öteki tarafında Madam Roza vardı. O, orada, bulunmayı seçtiği ya da bulunmak zorunda kaldığı yerde, sadece bir seyirci değildi. Bu gerçeği 'hikâyeyi' bilen herkes kabul edebilirdi. Hikâyeyi bilen ya da anlayabilmiş, anlamaya çalışmış herkes... Hikâyede, ancak bir yere, bir sınıra kadar gelebilmiş herkes... Mösyö Jak, içindeki farklı insanlardan belki de bu nedenle sık sık kaçmak istemişti. Farklı insanlar, sizi, çok gizli hayatlara, beklenmedik zamanlarda çağırabiliyordu sonuçta...

Farklı insanlar, gizli hayatlar... Farklı olduğuna, olabileceğine, başka insanlarda, bambaşka kokularla, bambaşka uyanışlarla yaşayabileceğinize inandığınız, ancak, tüm hayallerinize karşın, size, 'o yerden' sonra, hep aynı tutsaklıklarla, şarkılarla dönen sesler... Sözcükler... Mektuplar... Sözcükler... Mektuplar... Tamamlanmayan cümleler, başkalarında bırakılan cümleler, hep aynı yalnızlığa çıkan, aynı geriye çekilişte, savunma alanında kalmanıza yol açan cümleler... O insanları, insanlarınızı, insanların olarak bilmek ya da görmek istediklerinizi, başkalarına, kendi sözcüklerinizle, yalnızca kendi sözcüklerinizle getirmeyi tercih ettiğinizin bu kaçışla bir ilgisi var mıydı?.. Anlatmak, hep anlatmak isteyen siz değil miydiniz ama?.. Anlatmak, hep anlatmak isteyen, içinizdeki o insan değil miydi? Anlatmak, bir yerlere tutunabilmek, bir yerin olabilmek için anlatmayı denemek... Anlattığınız, anlatabildiğiniz kimdi bu durumda? Anlatamadığınız, anlatmayı bir türlü başaramadığınız kimdi? Anlatmayarak, anlatmayı erteleyerek korumaya çalıştığınız

kimdi?.. Bu sorularla bu soruları getiren duygular, bana, başkalarından duyduğum, öğrenmeye çalıştığım o sabah için, birçok hikâyeden çok daha gerekliymiş gibi geliyor şimdi. O sabah, orada, yokluğu çok derinden hissedilen bir insan daha vardı. Bu insan, eksikliğini, bir yerlerde bıraktığı 'ailesine' her geçen gün biraz daha çok duyuran, zamanın akışında, bambaşka bir sağırlığı seçecek olan o küçük kardeşten, bendeki o gizli fotoğraflarında her geçen biraz daha çok 'tanıdık', unutulamayacak bir roman kahramanına dönüşen Ceri'den başkası değildi. Ceri'yi o sabah, farklı duygular ve sorularla birçok 'yakını' aramıştı. Herkes 'yakınlığının' gerektirdiği kadarını almıştı, alabilmişti elbette. 'İstemek' başkaydı... 'İstemek' kimi zamanlar için bir haksızlık, kimi zamanlar için bir pişmanlık, kimi zamanlar içinse, kabullenilmesi güç bir umarsızlıktı. Hikâyenin anlatılabilecek kısmını taşımak, herkesçe kabul edilebilecek tараfiyla yetinmek daha kolaydı. Madam Roza'nın anlattıkları ya da anlatmayı seçtikleri, oradakilerin dinlemeyi seçtikleriydi bu durumda. Bir hikâye kahramanı, o sabahta, o sabahtakilerin çok iyi bildiği bir yere konmuştu. 'Doğru' ile 'yalan'ın gereğince tanımlanamadığı o yerlerden biriydi bu... Ekonomi öğrenimi gördüğü Harvard Üniversitesi'nin son sınıfında zorlu sınavlara hazırlanıyordu Ceri. Parlak bir öğrenciydi, parlak bir geleceğe hazırlanıyordu. Ancak, tüm hayatlarda görüldüğü, yaşandığı gibi, tüm gerçek başarıların bir bedeli vardı. Anlamaya çalışmaları gerekiyordu. Bu konuda, 'aile olarak', yeterince deneyimliydiler. Geleceklerine umutla, sabırla bakmayı öğrenmişlerdi... Sabahın, yeni doğan bir günün ışığını daha iyi görebilmek için, gecenin karanlığını da yaşamak, yaşamayı bilmek gerekiyordu... Ceri, abisinin düğününe katılmayı elbette istemişti. Ancak oralardan, o kadar uzaktan, birkaç günlüğüne de olsa gelmesi, tam da bu uğraşın sonuna gelmişken, düzenini aksatabilirdi. Üzülmüşler, ama anlayışla karşılamışlardı... İlk erkeğin sünnetinde, Harvardlı bir amca olarak hazır bulunması, bu eksikliğini telafi etmesini sağlayacaktı. Tüm bunlar bir yana, zaman değişiyordu... Gençleri anlamak gerekiyordu. Onların bambaşka bir hayatı vardı... Bambaşka bir hayatı... İstesek de istemesek de... Madam Roza, bu sözleriyle durumu hiç renk vermeden 'idare etmeyi'

bilmişti. ‘Harvard’daki genç’ sofranın durup dururken kahramanı oluvermişti üstüne üstlük. ‘Lehli gelinlerden’ biri duygularını Fransızca, ‘r’leri kendine göre yuvarlayarak dile getirmişti. Dayılardan biri geline biraz gülümseyerek, biraz da küçümseyerek bakmıştı. Onun gözünde yama, tüm kabullenmelere karşın hiçbir zaman tutmamıştı, tutmayacaktı sanki. Bakışların gizlediği, ancak tüm çabalara, kaçışlara karşın iletmediği, dışavurduğu duygular vardı. Yıllar öncesine, kendi eski günlerine gitmişti belki o anda o adam. Kardeşinin böyle bir kadınla, kendilerine her zaman yabancı kalmış bir kadınla evlenmesi, bir yanlışın yıllar boyunca, yaşanmasına yol açmıştı. Kadın güzel, alımlı bir kadındı ama doğrusunu söylemek gerekirse. Güzel, alımlı bir kadın... Asıl sorun da buradan kaynaklanmamış mıydı zaten?... Kardeşinin yıllar boyunca evli olduğu kadının dekolte elbisesinden görünen göğüslerine takılmıştı gözleri. Asıl sorun neredeydi, kimdeydi, hangi gizli duygularda ya da istendiğinde yaşanmamış zamanlardaydı öyleyse?... Jülyet, bana günün birinde, bir dayısının hikâyesini anlatacaktı... Beklemediği bir evliliğe, beklemediği bir zamanda sürüklenen bir adamın hikâyesini okumuştuk... Aradan çok uzun bir zaman geçmiş, ama adam, onca yıla karşın, yaşadıklarına, yaşamak zorunda kaldıklarına bir türlü alışmamıştı. Bir aşkın, başkalarının yaşadığı, yaşayabileceği bir aşkın seyircisi olmak, neyi, nereye kadar değiştirecekti?... Hikâye, bu soruyu birilerine sordurtmak istiyordu sanki... O akşam, yalnızca o hikâyede kalamamıştık. Uzunca bir sessizliğin ardından, “Onkl Viktor da öyle yaşadı... Evlenmeye mecbur kaldığı kadını hiçbir zaman bir âşık gibi sevedemedi. Pek az kişinin farkına vardığı ince bir ruhu vardı oysa... Victor Hugo’nun birçok şiirini ezbere bilirdi... Hayatının son yıllarını büyük bir yalnızlık içinde geçirdi. Karısı ölmüştü. O zaman da, büyük, çok büyük bir eksikliği yaşadı... Bu eksiklik, bana kalırsa, yaşlılığında biraz daha iyi hatırlayabildiği bir geçmişin, o geçmişte gizlenen bir ayrıntının doğurduğu bir eksiklikti. Hatırlamıştı. Hatırlamış, ama çok geç kalmıştı... Çocukluk yıllarında, Heybeliada’daki yazlık evlerinde oynadığı, kendisine, anlamadığı bir dilde oyunlar öğreten Avusturyalı bir genç kız vardı... O oyunları, o son yıllarında ayrıntılarıyla hatırlamıştı... kız ailesiyle birlik-

te Madrid'e gitmişti günün birinde. Babası konsoloslukta görevliydi... O günden sonra hiç görüşmemişlerdi... Onkl Viktor, yaz aylarında, uzun yıllar boyunca, karısıyla birlikte Heybeliada'ya gitti..." demişti Jülyet. O 'yabancı geline', o sabah, o gözlerle bakan dayı, o dayı mıydı?.. Bağlantıyı istediğimiz şekilde kurmak elbette bize kalıyor. Hikâyelerin, farklı insanlar için, farklı yerlerde gizlendiklerini, zamanlarını beklediklerini unutmamak, içimizde, buruk bir sevincin yanı sıra, bir umudu, küçük de olsa bir umudu daha önce doğurmamış mıydı? Umutlar, görünüşte alışlagelmiş, sıradan olsalar da, 'başka', başkalığına inanılan, inanılmak istenen hikâyelerde anlam kazanıyordu elbet. O gün, o masada, birçok hikâyenin gizliden gizliye yaşanmış olabileceğini yeniden düşünmeme yetiyor bu inanç... Şıklığıyla oradaki herkesin dikkatini çeken bir başka dayı, 'banker' olarak bilineni, yeni tanıştığı, Madam Roza'nın ancak 'zamanın' elverdiği ölçüde görebildiği 'Kadıköy'lü kuzeninin, adı, yıllar boyunca, sabahtan akşama, 'Bahariye yakınlarında bir yerlerde' bulunan, elektrik malzemeleri sattığı dükkânında, birçok insanı hayran bırakan pul koleksiyonuyla uğraştığı için 'pulcu'ya çıkan kocasına, bir sırrı paylaşmak istercesine, "Mösyö Jak, oğullarının tahsili için büyük paralar harcıyor... Bravo, takdir ettim doğrusu!" demişti. Bu 'takdir'in ardında, paraların aslına bakılacak olursa, boşa harcandığı yolunda bir yorum ya da 'bu işler' için ne kadar harcandığını öğrenmeye yönelik bir soru da gizleniyordu bence. Soru, yanlış insana yöneltilmişti bu durumda. Ancak, tüm yanlışlara ve insanlara karşın, başkalarının hayatlarına, hikâyelerine girmeye çalışmak, kolay kolay vazgeçemeyeceğimiz alışkanlıklarımızdandı. Kendi cehennemimizden, her zaman anlatamadığımız, daha da önemlisi, gerektiğinde anlayamadığımız cehennemimizden kurtulmanın yollarından biriydi bu biraz da. Gizlenmelerimizi, gizlenmelerimizin doğurduğu o derin yalnızlık duygusunu yıllar boyunca nasıl taşıyabilirdik aksi halde? Madam Roza'nın Ceri'yle ilgili bu sözleri, en çok Mösyö Jak ile Berti'yi etkilemişti. Farklı duygular, farklı anlamları, farklı hasretlerle farklı pişmanlıkları doğurmuştu. Buruk bir gülümseme yayılmıştı o anda dudaklarına. Anlamını, asıl anlamını, gizli bir kederde, bir mahcubiyette bulan bir gülümse-

me... Bana o günü, sinagogdaki evlenme törenini, Berti'nin tören sırasındaki acemiliğini, küçük sarsaklıklarını, o yemeğin ayrıntılarını, bir tiyatro oyunu gibi, karakterleri oynayarak, yıllar sonra anlatan Jülyet, bu gülümsemenin neleri gizlediğini çok iyi biliyordu. Onun o aileye, yeni ailesine gerçek anlamda dokunduğunu hissettiği ilk anlardı bunlar. Kolay kolay dışavurulamayacak, başkalarına gösterilemeyecek bir acıda buluşmuşlardı. Birer sırdaşları, bir sırrın, yıllarca korunacak bir sırrın ortaklarıydılar artık. Hiç kimse, hiç kimseden kaçamıyordu böylesi durumlarda. Hiç kimse, hiç kimseden kaçamıyordu... Hiç kimse hiç kimseye gerçekten, tüm benliğiyle gidemiyordu... Bölünmek, başkalarında bölünmek, bir başkasında bölünmelerle çoğalmak bir kader miydi, bir şarkının yeniden, hep yeniden yazılmak istenmesi miydi bu durumda?..

Aksini yalnızlığında bulmak

Bir acıda, tek bir söz bile söylemeksizin, kendi sözcüklerini bir kez daha içine akıtarak buluşanların kırgınlığını başka bir yerde de anlatmaya çalışmıştım... Herkes kendi cümlelerindeydi, kendi iç konuşmasındaydı o zamanlarda... Bizi bu cümleler başkalarına çekmişti. Biz başkalarını hep bu cümlelerle yaşatabileceğimizi, kendimiz için doğurabileceğimizi sanmıştık. Bazı duygulara sürekli döneceğimi ısrarla söylememin, söylemekten bir türlü vazgeçemeyişimin nedenini bu bağlılıkta arayabileceğimi biraz daha iyi anlıyorum şimdi. Aynı ya da en azından birbirini hatırlatabilecek duyguların başka yerleri ile başka insanları da vardı... Onların, Jülyet'in, Berti'nin, Mösyö Jak'ın, Madam Roza'nın Ceri'yle ilgili sözlerin uyandırdığı duygunun etkisiyle, farklı tarihleri ve insanlarıyla birbirlerine dokundukları, o acıda buluştukları yer, içlerindeki o konuşma düşünüldüğünde, asıl anlamından çok uzak bir yerdi ama sanki. Bu alanı görür, hissedebilir gibiyim şimdi. İnsan, başkalarının karanlığına girmeyi öğrendikçe, kendi karanlığını biraz daha iyi tanıyabiliyordu, tanıyabildiğine inanıyordu ne de olsa. Berti'nin o gün, o sabah, o anlarda yaşadıkları benim için biraz da bu yüzden çok büyük bir anlam taşıyor. O, o

gün, hayatının o en önemli günlerinden birinde bile, bana kalırsa, Ceri'nin gölgesinin, farklı, çok farklı bir biçimde, bambaşka, çok özel çağrışımlarla hissedildiği bir yeri yaşamıştı. O yer, hayatının en önemli yüzlerinden biriyle o özel tarihin oluyordu. Yıllar sonra, bana o günü, Jülyet'in anlattığından çok farklı bir biçimde, çok farklı bir zamanda aktarırken, bir şeyleri savunmayı gereksinmiş gibiydi. Biraz kırgın, biraz da hüznüydü ama, bu duygularını elinden geldiğince gizlemeye çalışıyordu. Elinden geldiğince, götürebildiği, götürebileceğine inandığı o yere kadar... Varlıklarını farklı görüntülerle duyuran tüm eksikliklere karşın, 'büyüdüğüne' öncelikle kendisini inandırmak istiyordu çünkü. Öncelikle kendisini inandırmak... Tüm anlatmak, daha da önemlisi göstermek istediklerine karşın...

Bu özlemi tanıyordum. Kimi hikâyelerimi orada, o özlem için korumaya çalışmış, terk etmiş ya da terk ettiğimi sanmıştım. O, o gün, o yemeğe, 'kutlamanın' bu biçimine, kendisini enikonu yabancı, uzak hissetmişti aslında. Kendisine kalsaydı, bu 'evlenme töreni', yalın, pek az insanın katıldığı sıradan bir yemeğin sınırları içinde yaşanacaktı. Gözlerden, yalancı gönüllerden uzak bir lokantada, bu sevinci benliklerinde, yüreklerinde gerçekten hissedebilecek birkaç insanla yenecek bir yemek olacaktı bu. Jülyet'le anlaşıp gizlice evlenmeyi, hayatı adına göze aldığı bu birlikteliğin fotoğrafını 'annelerle babalar'a 'daha sonra' göstermeyi bile tercih edebilirdi. Ancak bunların hiçbirisi gerçekleşmemişti. Bu evliliğe giden yolda, yola çıkış anından başlayarak, başkalarının, 'onların' istediğini yapmıştı. Bu tavrının ya da tavırsızlığının, basit, sıradan bir 'teslimiyet'le açıklanması, tüm yaşananlara karşın bir haksızlık olurdu ama. O, tüm bunlara, zaten Ceri yüzünden acılı olan annesiyle babasını daha fazla üzmemek için katlanmıştı. Onlara, onca acıdan sonra, yeni bir acının, bir yoksulluğun sonuçlarını taşıtamazdı. Aile içindeki görevi, bir yazgı gibi taşıdığı görevi, kendisine başka türlüünü düşündürtmezdi, hissetti-remezdi. Oyunun kimi sorunlarını, olası tüm sonuçlarıyla yaşaması gereken kahramanıydı o. Bu oyunu biliyordum. Bu oyunu hepimiz farklı yollardan, farklı duygularla, kendi oyunlarımızın

bize verdikleri ya da bizden aldıklarıyla yaşamıştık. Aynanın karşısına bu görüntüsüyle geçtiğinde, kendisini, o oyunlardaki o özverili, ezik, ama olgun, daha da önemlisi onurunu içine gizlemiş 'büyük kardeş' kimliğiyle, birçok kez, birçok kırgınlıkla çoğaltmaya çalışmıştı sanki Berti. Bir aldanma oyunuydu bu aynı zamanda. Bir aldanma ya da yalanına sığınma, inanma oyunu... Büyük kavgaları ya da yenilgileri göze alamayanların hikâyesini bir kez daha anımsayabilirdim böylelikle. Hikâye, kahramanını bekliyordu. O hikâye yüzyıllardır farklı dillerde, farklı iklimlerde, hep aynı kaçış duygusuyla yazılıyordu. Kaçan kimdi? Birilerinden, 'onlardan' ya da kendisinden kaçan kimdi?.. Bu soruyu o günlerde yanıtlamak istememiştim. Şimdiyse, tüm gördüklerime, görebildiklerime karşın, o inandırıcı yanıt bulmakta enikonu zorlandığımı söylemeliyim. Savaşimleri, büyük savaşimleri göze alamayanların hikâyesi sanıldığından da karmaşıktı...

Biraz daha kolay bir hayata tutunabilmek, 'kötü' bir insan olarak bilinmemek için, kavgalardan, kendini gerektiğince göstermekten kaçarak yaşamak, kimi insanlar için hayatın tek seçeneği idi... Bu tarihin, farklı kitaplardan, farklı sesler kazandığını biliyordum. Farklı sesler farklı renkler, farklı renkler farklı sığınmalar, küçük umutlar demekti. Bu kitaplarda kendime bir yer bulmaya çalışmıştım. O seslerin, başkalarından gelen o seslerin, benim için tanıdık, hep duyulabilir sesler olmasını istemiştim. Hatırlıyorum. Tüm bunlar, yaşadığım, yaşamayı seçtiğim ya da taşımak zorunda kaldığım o günlere uzak değildi. Tüm bunlar, o insanlara, yıllar, çok uzun yıllar boyunca izlemeye, anlamaya çalıştığım o ailenin insanlarına uzak değildi. Hikâye kendini yavaş yavaş doğuruyordu. Hikâye beni yavaş yavaş içine alıyordu. Yavaş yavaş, bana bu hikâyenin neresinde kaldığımı, bulunduğumu sezdirmeksizin... Büyük kavgalar, gösterilebilen hayatları kutarmak için, derinlerde, hiç kimsenin göremeyeceği bir yerlerde saklanmıştı evet. Berti'nin ailesiyle ilişkilerinin de, dinini, geleneklerini algılayış, hayata geçiriş biçiminin de özetiydi bu sanki. Onun, Pesah günlerinde eve, 'evine' ekmek sokmamaya yönelik tavrını da böylesi bir bakış açısından yorumlamak gerekiyordu. Bu sığınanın inşa edilmesine, zamanın

akışında, görebildiğim kadarıyla, Jülyet'in de çok büyük bir katkısı olmuştu. Sığınak, duvarları başkalarınca örülmüş bir sığınaktı. Başkalarınca, sabırla, farklı kaygılar yüzünden örülmüş bir sığınak... Jülyet bu duvarları tanıyordu. O, Berti'nin bu duvarlara duyduğu gereksinimi, gelişmiş sezgileriyle, ilk günlerde, daha doğru bir deyişle de zamanında görmüştü. Bu küçük keşif, onun, yeni yolunda, yeni ailesine giden yolda daha güvenli adımlarla ilerlemesini sağlayacaktı. Kendisine, yapacakları, yapmak isteyecekleri ya da yapması gerekenler konusunda yol gösterecek bir kadını hep aramıştı Berti. O günlerde, birbirlerine gerçekten dokunabildikleri o ilk günlerde anlamıştı. Bir görev devri olacaktı sanki yaşamak zorunda kalacağı. Ailesindeki, 'büyük aile'sindeki başka kadınların da daha önce yaşadığı, yaşamayı göze aldığı bir görev devri. Onun görevi, Madam Roza'nın görevinin bittiği yerde başlayacaktı. Bu duygu kendisine, kendi güvenlik alanlarının sınırlarını daha iyi yaşama, tanıma olanaklarını da hazırlamıştı. Kuralların kolay kolay değişmediği yerlerde, huzuru bulmanın ya da yitirmemenin yollarından biriydi bu kuşkusuz... Bunları bana hiçbir zaman söylemedi, o günlerinin içinde bıraktıklarını, birbirimize en yakın olduğumuz zamanlarımızda bile benimle paylaşmayı denemedi Jülyet. Ben bu sonuçları, bendeki hikâyenin, bendeki gelişimi ile Berti'nin ardında bıraktıklarından çıkarıyorum. Yanlışların, yanlışlarımızın tuzacağına ben de düşmüş olabilirim öyleyse. Bizi, doğrularımıza en çok güvendiğimiz, inanmayı gereksindiğimiz zamanlarda bile, bir yerlerde unuttuklarımızın, unutmak istediklerimizin gizliden gizliye yönettiğini, hep yöneteceğini daha önce de söylememiş miydik? Bir duyguydu bu sonuçta. Olası tüm eksikleri, haklılıkları ve haksızlıklarıyla bir duygu. Yanlışlarla doğruların zaman zaman değişebileceğini, yer değiştirebileceğini bizlere bir kez daha hatırlatabilecek bir duygu... Bu duygu bana o eski oyunu yeniden yaşatmıştı. Sahnelerini, sözcüklerini, yüzüne vuran ışıkların kendisini başkalarına nasıl göstereceğini bu oyunda çok iyi biliyordu Jülyet. O, tarihinin kendisine önerdiği kadın rolündeydi o sahnelerde. Onun en uzun, en inandığı, dolayısıyla da en başarılı olduğu roldü bu. Bu rolde çıkardığı oyun, onun, tüm farklılıklarına, çizgi dışlıklarına

karşın, en doğru, en inandırıcı oyunlarından biriydi. Bu oyun, eski, çok eski bir kabullenmenin hüznünü anlatıyordu çünkü. Kendisi gibi yaşamayı seçmiş kimi kadınların, bu hüznü, birilerine göstermeye hep gereksinimleri vardı. Kabullenmenin hüznü, hayatın şiirine dönüştürülmek istenmişti evet. Ölüm, o sessiz sedasız ölümler, başkalarının ölümlerinde unutulabilirdi... Jülyet, kendi zamanında bu unutuşu da oynamayı bilecekti. Ama önce, başka akşamların, başka umutların yaşanması gerekiyordu. Duygular, gerçek yerlerini yavaş yavaş insanların içinden hep bir şeyleri götürecek buluyordu. O akşamı, Berti'den öğrendiğim, o uzun hikâyeye, tüm yabancılıklarına karşın, sabırla, kendi yanlışlarıyla hazırlamaya çalıştığım o akşamı unutmam, göz ardı edebilmem mümkün değildi bu gerçeği doğru bildiğim, korumaya çalıştığım sürece. Oraya bir kez daha farklı bir boyuttan girmiştik. Berti bana yol gösteriyordu. Görüntüler, yeni görüntülerle yeni anlamlar kazanacaktı... Nişanlanmalarının yakın olduğu günlerde bir kez daha Kervansaray'a, geceye küçük bir içkiyle başlamak için gitmişlerdi. Orada Marcelina'dan uzun uzun, hatırlayabildiği, hatırlamak istediği tüm yüzleriyle söz etmişti. Bir hayat boyu sürece, sürmesi istenecek bir beraberliğin 'daha sağlam' bir temele oturtulmak istenmesinden kaynaklanıyordu hiç kuşku yok ki bu 'küçük itiraf'. Buradaki iyi niyet görmezlikten gelinemezdi... Berti'nin o akşam hakkında anlattıklarına bakılacak olursa, söylenenleri gülümseyerek, sevecenlikle, dost bakışlarla dinlemişti Jülyet. Susmuş, arada sırada başını önüne eğmiş, 'dinledikleriyle' ilgili hiçbir yorumda bulunmamıştı... Şimdi, bu konuşmaya dışarıdan, farklı bir zamandan bakarken, bana biraz da gizli bir soruyla, bir anlama çabasıyla getirilen bu suskunluğu bir yerlere koyabileceğim sanısına kapılıyorum. Gizlenmeye çalışan bir insan anlaşılmayı bekliyordu. Berti'nin bu küçük 'itirafı', bu 'dertleşme' çabası, kendine birçok konuda güvenini yitirmiş bir insanın küçük bir 'utku'suyla övünme çabasıydı da biraz. Jülyet bu ayrıntıyı görebilecek kadınlardandı. Onda, tüm yanlışları bir yana, böylesi ayrıntıların önemine anında, tüm doğallığıyla ulaşabilecek bir başka kadın da yaşıyordu ne de olsa. İmkânsızlığı, o hayattaki kederi doğuran kadın da bu kadındı sanki.

O akşamın ilk saatlerinde, bambaşka saatler içni anlatılanlar karşısında susmayı, yalnızca susmayı tercih eden kadın o kadın mıydı? Bu sorunun gerçek yanıtına ulaşabilmek için, o ana biraz daha fazla yaklaşmayı bilmek, göze alabilmek gerekiyor kuşkusuz. Jülyet, öğrenebildiğim kadarıyla o anda, böylesi durumlarda söylenmesi gereksinilecek ya da istenecek o beylik sözcüklerden hiçbirine güvenmemiş, kendisinde yeni, daha doğru bir gelecek için, unutamadığı bir geçmişle ilerlemek isteyen adama, kararlı ama aynı zamanda da sıcacık, yumuşacık bir sesle, 'Yemeğe gidelim artık. Oradan da eğer istersen bir yerlere dans etmeye gideriz. Bu gece çok eğlenmeliyiz' demişti. Yemek yemişler, başka hayatları, insanları, duyguları konuşmuşlar, geceyi, hemen hemen herkesin sokaklardan çekildiği saatlere kadar uzatmak için, bir kulübe dans etmeye gitmişlerdi. Adımlar önerilmiş, öneriyi yapanın sesine kulak verilmişti. Bu sahneyi o gece de, sonraki gecelerde de yadırgamayacaklardı. Sahnenin gerçek oyuncularını da belliydi aslında, yabancıları ya da konuk oyuncularını da... Gecenin büyüüne iyiden iyiye kapıldıkları bir anda, kendisine yavaş yavaş, biraz da ürkek adımlarla ilerleyen adama, 'Marcelina'yı bu gece gömüyoruz... Sen, ben ve bizim için...' demişti Jülyet. Bu çağrıya, bu sese de kulak vermek gerekecekti. Bu sese, bu sesin onları çağırdığı yere de. Bu sese de... O çok gizli seslerin bıraktığı, izin verdiği yerlerde... Orada, o yerde bırakılan o sevgiliyi, işte bu yüzden bir daha konuşmamışlardı. Bertin'in 'yeni kadın'ına kendisini çok yakın hissettiği bir geceymiş o gece. Sesin geldiği yerde yeni bir sığınak vardı, bu duygu, o sığınağa ilk adımları atmak, atmak istemektir elbet. Ancak, tüm güvenilirliğine, sıcaklığına karşın, kaçınılmaz bir kopuşu, sessiz sedasız, başkalarına duyurulmak istenmeyen bir kopuşu da getirmemiş miydi bu sığınak? O adımlar, kime yaklaşıyordu, kime yaklaşmak ya da kimden uzaklaşmak demektir bu durumda? Marcelina'yı o gece, orada, o ses için sessiz sedasız gömmüşlerdi, gömmeyi başarmışlardı evet. Ama ortada hiçbir zaman konuşulmayacak, konuşulamayacak bir boşluk kalmıştı yine de. Bir boşluk... Karanlığı, sessizlikleri ya da korkuları bambaşka hikâyelerle büyüyecek, derinleşebilecek bir boşluk... Bu boşluk, onların Marcelina'yı birlikte,

birbirlerine tam anlamıyla açılmaksızın farklı yerlere gömmüş olmalarından doğuyordu. Bazı kopuşlar, bazı birlikteliklerde, derinlere, çok derinlere uzanıyordu. Bazı aileler bu kopuşlarla, ancak bu kopuşlarla o yuvalarda barınabiliyordu. Farklı, adları insandan insana, zamandan zamana, duygudan duyguya değişebilecek bir şeyleri, farklı düşler ya da umutlarla farklı bir yerlere gömmeyi getiriyordu beraberinde bu tercih. O hayatların 'tanrılarına' dokunulamazdı. O törenler konuşulamazdı. Herkes, neyi, nerede, kimin için yaşadığını, bir yerden sonra, yalnızca kendisi için bilmek zorundaydı. Bunun aksi bir geceyi ya da gündüzü düşünmek, olsa olsa, aksini yalnızlığında bulmak demekti... Aksini yalnızlığında bulmak... Hikâye birilerine birileri tarafından yaşatılmış ya da en azından anlatılmış, anlatılmaya çalışılmış olmalıydı... Ancak, oralarda, o akşamlarda yaşananlar ne olursa olsun, Berti'nin Jülyet'e çok büyük bir sevgi duyduğu da ortadaydı. Jülyet, Marcelina'nın konuşulduğu o gece, Berti'ye, ardında hiçbir 'ciddi' ilişki bırakmadığını söylemiş. Yalan söylemesini gerektirecek bir neden yoktu elbet. Ama bana kalırsa onun da çok derinlerinde gizlediği bir başka 'tören' vardı. Birkaç anın tanığı olacaktım. O anlar birkaç bakışla, anlatılamamış, anlatılamadan kalmaya yargılı birkaç bakışla birilerinin tarihine geçecekti. Bir duyguyu, bir yitimi, bir eksikliği bir yerlere gömmeyi o da denemişti sanki... Berti'nin bu anları yakalayıp yakalamadığını hiçbir zaman öğrenemedim. Bildiğim, bu küçük kuşkunun, çok büyük bir olasılıkla, daha başka birçok ilişkimdeki gibi, hayalimde ürettiğim bu kuşkunun, Jülyet'in bendeki çekiciliğini daha da artırdığıydı. Bir başka soru kazanmıştım bu durumda kendisinden. Bu soruyu önemsemeliydim. Kimi kadınların, kimi sorularla yeniden doğduklarını ya da yanıtsız kimi sorular yüzünden hiçbir zaman öldürülemediklerini unutmamam gerekiyordu. Berti'deki Marcelina'yı da bu yüzden önemsedim. Berti'nin Marcelina'yı, Jülyet'in istediğince gömemeyeceğine bu yüzden inandım. Ancak, tüm bunlara karşın, Marcelina'nın kendisinde bırakmış olabileceği o soruya karşın, Jülyet'i de hayatında çok önemli, çok değer verdiği bir yere koymayı başarmıştı Berti. Enginar pişirmekteki ustalığını övmekte de çok haklıydı üstüne üstlük. O tadı hatırla-

lamıştım. Tüm kırılganlıkların, bir başınalıkların, ama aynı zamanda da o küçük umutların, yinelemekten kurtulamadığımız o umutların yeni bir yaza hazırlandığı o akşam bana işte bu yüzden daha güzel görünmüştü. Uzun zaman ayrı kalmıştık birbirimizden. Görüşmeyeli hani nerdeyse iki yıl oluyordu. Aramızda geçenlerle 'daha önceki' görüşmelerimiz düşünüldüğünde inanılamayacak kadar uzun bir araydı bu. İnanılamayacak kadar uzun, bir hasreti, bir insana gereksinimi için için duyuran bir ara. Ama, olmuştu işte... Olmuştu... Yaşamak zorunda kaldıklarımızı yaşamıştık... 'Ceza'mızla birlikte yaşamayı öğrenmeye çalışmıştık... Beni berdenbire karşısında gördüğünde, tek bir kelime bile söylemeksizin boynuma sarılmıştı. Tek bir kelime bile söylemeksizin... Uzun süre öyle kalmıştık. Uzun süre... O iki yılda yitirdiklerimizi o yoğunlukta, o birkaç saniyede yakalamak istercesine... Bir hasretin hakkını, birbirimizi hissederek, birbirimizde kısa bir süreliğine de olsa kalarak vermeye çalışmıştık. Başlangıçların, yeniden başlayan ilişkilerin şiirini o da benim gibi hatırlamıştı sanırım. Bir sevinç için, beklenmedik bir sevinç için onca acıya gerek olup olmadığını o da öğrenmek istemişti sanırım... Berti'yi görmüştüm o an. Gözleri yaşarmıştı. Gülümsemeye çalışıyordu. Buruk bir sevincin izleri okunuyordu bu gülümsemede... "Er ya da geç geleceğini biliyordum köpek!.. Ama neden bu kadar ara verdin?.. Neden bizi cezalandırdın!.. Biz öldük mü be!.. Bak, ben hâlâ buradayım hâlâ senin kadınınım!.." demişti Jülyet... Gülmüştük... Gülmeye çalışmıştık... Hayatımın gülmekle ağlamayı birleştirebildiğim, bir arada yaşayabildiğim anlarından biriydi o... Biraz daha büyümüştüm... Hayatın ölmeyi öğrenmek kadar, beklenmedik bir duyguya, beklenmedik bir zamanda doğmak olduğunu biraz daha iyi anlamıştım. Bana tüm doğum günlerinin bir yasa, yeni bir yasa doğmak olduğunu söyleten o şiirse zamanla, başka yazlardan sonra gerçek yerini bulacaktı...

Bu arada birçok insanın göz ardı edebileceği, üzerinde durmaya gerek görmeyeceği bir ayrıntı da vardı... Jülyet enginar pişirmemişti o akşam. Evde sıradan, alışlagelmiş Pesah yemekleri vardı. Biraz pırasa böreği, biraz ıspanak böreği, haşlanmış yumurta, tavuk, salata olarak da marul... Ama ben, bu 'küçük düş

kırıklığına' karşın, uzun süre böylesine unutulmaz gece yaşayamayacaktım. Biz yalnızca üç kişiydik orada... Yalnızca üç kişi... Bir zamanlar olduğu gibi... 'Eskiden' olduğu gibi... 'Şarap servisini' yaparken o eski törenin gereklerine belki de bu yüzden bu kadar çok özen göstermeye çalışmıştım. Bir geceydi... Birbirimizde olmanın hüznünü bir kez daha yaşamıştık... Bir geceydi... O gece içimizde çok değerli bir şarkının yazılmasını sağlayacaktı. Hikâyemiz tanışımızdı. Hikâyemiz tek tanışımızdı... Bu hikâyeden hiçbir zaman kurtulamayacaktık...

Nora'yı oynayabilir miydiniz?

O gecenin o kadar 'özel', 'sıcak' ve 'dışa kapalı' yaşanmasında, hayatımın, çok büyük bir olasılıkla da hayatımızın en unutulmaz gecelerinden biri olarak bir yerlere kazınmasında, o anlara, birbirimizden ayrı kaldığınız o iki yıl içinde, gizliden gizliye, biraz da ayırdına varmaksızın hazırlanmamızın büyük bir etkisi vardı hiç kuşku yok ki. Bir geceye, gerçek anlamda yaşayabileceğinize, paylaşabileceğinize, doğurabileceğinize inandığınız bir geceye, bir yerlerde biraz da sizin için durduğuna, ayakta kalmaya çalıştığını bildiğiniz iki insanla uzaktan uzağa da olsa hazırlanmak... Sınırları her zaman zorlanamayacak, ölümle ilintili bir duyguyu gizliyordu sanki bu bekleyiş. Bekleyiş bir kez daha kendi bekleyişinizdi. Bekleyiş bir kez daha, isteseniz de, istemeseniz de karşı karşıya kaldığınız dünyanın sizden esirgediklerinin, hiç kimseye anlatamadığınız kâbuslarınızın ya da o kâbuslardaki sessiz, içinizde kalan çığlığınızın izlerini taşıyordu. O bekleyiş, o gecelerde o yatakta o uykuyu arayışınızdı, o güneşten, o sabahlarda kaçmak isteyişinizdi. Bir hikâyede yitirdiğiniz bir insanı yeniden arayışınız, aramayı göze alışınız demekti bu biraz da. Arayış yaralayıcıydı, size, sessiz, gözlerden irak bir yolda, böğürtlen toplamayı yeniden hatırlatabilirdi. Bu bekleyiş, tüm bu acılara, tüm 'çiziklere' değerdı bu durumda. Bu hikâyeler, bu bekleyişe değerdı... Onlarla, hayatımda buncasına önemli bir yer tutan bu iki insanla paylaşabildiğim, günün birinde birilerine mutlaka anlatmak istediğim hikâyeler de bu hi-

kâyelerdendi sanırım. Olasılıklar bir kez daha umutları beslemişti... Umutlar bir kez daha bazı denemelerde kalmıştı... Bundan sonrasıysa, herkesin her yerde yaşayabileceği basit, sıradan bir hayaldi işte. Basit, sıradan, anlatılmaya bile değmeyecek bir hayal... Sorular, gerçek sorular başkalarınınındı zaten...

İki yıl geçmişti aradan evet... İki yıl... Yoksa daha fazla mıydı?.. Yoksa?.. Yoksa, o ayrılık için, o ayrılığı kendime, başka bir zamanda biraz daha iyi anlatabilmek için bu iki yıla ihtiyacım vardı da... Neyse, bunları 'gerektiğinde' hatırlayabilmem şimdi zaten imkânsız... İnsan, unutmak istediklerini, er ya da geç unutmayı da başarıyor. Bir tortu kalıyor sadece geriye bu durumda. Bir tortu... Bu tortuda da bir tarihi arıyoruz, aramayı göze alıyoruz zaman zaman. Gittiğimiz, kalmak istediğimiz yerden geri döndüğümüz, dönmek istediğimiz oluyor... Gittiğimiz, kalmak istediğimiz yerden, beklediğimiz, hep beklediğimiz bir yere dönmek istiyoruz... Gittiğimiz, kalmak istediğimiz yerlerin bizi çağırdığını hissediyoruz. Döndüğümüz ya da kaldığımız yerleri her zaman tanımlayamasak da... Dönmenin ya da kalmanın ne anlama geldiğini gereğince kavrayamasak, dilediğimizce anlatamasak da... Beni o geceye yeniden, Jülyet'in benim için, bizim için taşıdığı o kadın götürüyor... O kadın, o gece onun bakışlarındaydı, gülümsemesindeydi, sesiyle anlatmak istediklerindeydi. Yaşadıklarımızın, yaşamak zorunda kaldıklarımızın getirdiği acıdan elbette kaçamayacaktık. Ancak bu acı, bizim için, bedeli ödenmiş, derin, hayata yeniden bakmamıza olanak tanıyacak bir sevinçle de kazanılmıştı galiba. Birbirimiz için duyduklarımızı hiçbir zaman yitirmeyeceğimizi, yitiremeyeceğimizi bir kez daha anlamıştık. Geride bıraktığımız, bırakmaya çalıştığımız o günlerden yaralı çıkmıştık. Olaylar, farklı ayrıntılar düşünüldüğünde, hem içimizde, hem de dışımızda gelişmişti. Bu duyguyu anlamayı, hayatımızın bir yerlerine koymayı başarmamız gerekiyordu. Ödeşmeler ayrı gecelerde, ayrı odalarda göze alınacaktı belki de bir kez daha. Ayrırcı gecelerde, ayrı odalarda... Yeni doğan bir günü yeniden sevebilmek için... Yeni doğan bir günün kızılığında, yeni bir denizi, hiç yitilmeyecek bir evin terasını ya da uzun, çok uzun bir sabah yürü-

yüşünü yeniden düşleyebilmek için... Ödeşmeleri göze almak, çıplaklığını taşımayı göze almak demektir. Bunu biliyorduk. Bu dikenli yolda yürümeyi, tüm ürkekliklerimize karşın daha önce de denemiştik. Anladıklarımız bizi öncelikle kendimize yaklaştıracaktı. Öncelikle kendimize... Kendimize ya da yalnızlığımıza... Ama bunun için de, o yolda karşılaşabileceğimiz insanlarla aynı cümlede, aynı fotoğrafta gereğince yer alabilmek için de birkaç küçük utkuya ihtiyacımız vardı sanırım. Birkaç küçük utku... Bu özlem başkalarına yersiz, gereksiz, dahası anlamsız görünse de...

Jülyet o gece en çok sevdiği şarkıları çalmıştı. Unutmadım. "Bu gece 'istekler' yok... Sadece benim istediklerimi dinleyeceksiniz" demişti yemeğin bir yerinde. O gece, 'Strangers in the night'in, 'Killing me softly'nin, 'Johnny Guitar'ın, 'Green Fields'in gecesiydi. O gece, o şarkılarda yeniden yaşanamayacak filmler de vardı... Berti için de farklı, unutulmuş gibi görünen yerleri bir kez daha doğuran anlardı o anlar. İçimizde derin bir sızıyla yürüyen o buruk sevince o da katılmıştı...

Sonra, kısa bir süreliğine de olsa birbirimizden kopmuştuk. Plaklara bakmaya gitmiştim. O plaklar, o eski plakların kapakları beni o günlerde de kendim için yarattığım o dünyaya çekmişti. Şarkılarımın tarihinde o yüzlerin belki de bu yüzden hâlâ çok büyük bir önemi vardır. Ben o anlarda, o kısa 'kopma' zamanında o şarkılardaydım işte. Onlarsa sofrada, kendi iki başlıklarında kalmışlardı. Berti, bir elinde şarap kadehi, masaya boş boş bakıyor, alçak duyamayacağım bir sesle bir şeyler söylüyordu. Jülyet gülümsüyordu. Anlamıştım. Bambaşka bir zamandaydılar. Bambaşka, 'dışarıya' kapatmak, hep kapalı tutmak istedikleri, biraz daha gerçek, biraz daha kendilerinden bilmek istedikleri zamanlarında... İşte o anda, tüm birlikteliklerimize, ortak şarkılarımıza karşın oradan gitmek, odama, duvarlarını, karanlığını çok iyi bildiğim odama çekilmek istemiştım. Onlarda, o evde ne aradığımı sormuştım kendime. Ne olmuştu, nasıl olmuştu da bu insanlar tarafından bir sarhoşluğun, bir şebboyun kokusunu, terli bir elin sıcaklığının ya da bir yerlerde bırakılmış bir şarkının paylaşılabileceği bir dost, dahası bir sırdaş olarak görülmüşüm? Bunu hâlâ

anlayabilmiş değilim. Bana bu aşamada, ‘bir insana ne verirsiniz onu alırsınız, er ya da geç, ne verirsiniz onu...’ düşüncesi ılık tutuyor sadece. O insanlara, paylaştığımız, paylaşmak zorunda kaldığımız o hikâye için ben de bir şeyler vermeye çalışmıştım. Ancak bu verdiklerimi yalnızca üçümüz bildik, aradan yıllar, uzun yıllar geçse de yalnızca üçümüz bileceğiz sanırım. Bazı küçük sırlar başkalarını olduğu kadar, içimizdeki o ürkek insanları da koruyordu sonuçta. Yanlışlarımızla da yaşamayı öğrenmemiz gerekiyordu. Gülümsemeyi, böylelikle, biraz daha iyi öğrenebilirdik...

Şimdi hepimiz başka yerlerdeyiz... Berti’nin, bu sözler karşısında, bulunduğu yerden gülümsediğini duyar gibi oluyorum. Gülümsüyorum, gülümsemeye çalışıyorum ben de. Sonra susuyoruz. Sustuğumuzu da görür gibi oluyorum. Nedendi bütün bunlar, nedendi, diye soruyorum... Bekliyorum, biraz daha bekliyorum... Bekliyorum... Biraz daha... Bir kez daha... Sonra... Sonra yine vazgeçiyorum...

Julyet, gecenin ilerlemiş bir vaktinde, şarap kadehini elinden bırakmaksızın, dinlediği, daha da doğrusu dinlettiği, dinletmek istediği şarkılarla ‘tek başına’ dans etmişti... ‘Şarkılarda dans etmek’ demiştim o anda kendi kendime. Şarkılarda dans etmek... Alkolle, yıllarla, yanlış ya da doğru yaşanmış o günlerle, o gecelerle dans etmek... Anlamıştım, anladığıma inanmak istemiştim. Onun o anlarda, o ‘tek başına’lık anlarında bizlere bir şeyleri ‘seyrettirmesi’ gerekiyordu... ‘Seyretmiştik’ ‘uygun’ kılığa girmeyi bilmiştik. Biz, birbirine dokunmayı, bir oyunu gereğince taşımayı öğrenmiş üç kişiydik, yıllar boyunca aynı sahneyi, aynı kaygıları ya da perde aralarını paylaşan üç oyun kahramanıydık... Juliet, bu kısa perdedeki başrolünü sevmişti. Ama perde kısaydı. Perde yalnızca birkaç dakikalıktı, kimi masallardaki gibi sabahın ilk ışıklarına kadar uzanamazdı. Biz o günlerdede ‘yorgun’ insanlardık çünkü, o günlerde de o masallara uzaktık. Gülümseme sırası bana geliyor bütün bunları düşündüğümde... O geceden sonra, bize yorgunluğumuzu anımsatacak öyle çok gece olacaktı ki... Juliet dansını, beklemediğimiz, oyunun büyüüne kendimizi kaptırdığımız bir anda kesmiş, kısa, çok kısa bir süreliğine, ‘orada’, ken-

di kendine konuşuyormuşçasına, kendisine bir şeyler söylüyor-muşçasına, "Pirandello'da nasıl da iyi oynamıştım..." demiş. Bir eksiklikti, hayatının, kim bilir, belki de en büyük pişmanlığıydı bizimle o anda paylaşmak istediği. Kolej yıllarındaki oyunculuk günlerini hatırlamıştı bir kez daha. Çevresinde o günlerde, 'baş-ka' bakışlar vardı... O günlerde, kendisiyle birçok oyunda aynı sahneyi paylaşan 'başka' bir insan vardı... O günler, oyunların, kim bilir, belki de daha doğru oynandığı günlerdi. İki genç kızdı-lar. Aynı yolda, büyük umutlarla ilerleyen iki genç kız... Tiyatro-yu çok iyi bilen edebiyat öğretmenleri, Pirandello'daki başarıla-rından sonra, kendileriyle özel olarak konuşmuş, 'Her şeyi bıra-kın! Her şeyi bırakın ve oyuncu olmak için elinizden geleni ya-pın!..' demişti. Jülyet, bana bütün bunları, o gecedен yıllar önce, Berti'nin İtalya'ya yaptığı bir iş gezisini fotoğraf çekmek için uzattığı o günlerin birinde, bir akşam vakti, baş başa seyrettiği-miz bir oyundan sonra anlatmıştı. Elmadağ'da bir bar vardı... O akşam ilk kez gittiğim, ancak, daha sonra, başka insanlarla, baş-ka birçok duyguyu, 'an'ı paylaşmak için gideceğim bir bar... Pen-cere kenarındaki masaların birine oturmuştuk. Bu benim terci-himdi. 'Dışarıdan' görülebilecektik. O güne dek hep kaçtığım, kar-şılaşmaktan sıkıldığım birilerinin, beni Jülyet gibi bir kadınla iç-ki içerken görmesini istemiştim. Yeni bir aldanmaya tutunuyor-dum, tutunmaya çalışıyordum hiç kuşku yok ki. Ancak, tüm al-danmalara karşın, bu bir 'ilk'ti sonuçta, bir kadınla bir barda ilk içki içişimdi... Votka limonun tadına da ilk kez orada bakmıştım. Bu da Jülyet'in tercihiydi. İşte bu yüzden, şimdi ne zaman votka limon içsem, aradan onca yıl geçtiği halde hep Jülyet'i hatırlarım. Votka limon benim Jülyet'teki 'zaman yolculuklarımdandı'. Be-nim zaman yolculuklarımdan... Tıpkı başka metinlerdeki gibi, metinlerimdeki gibi... Masamızda bir de tuzlu leblebi vardı. Jül-yet, "Votka limona en çok bu yakışır" demişti. Yanılmamıştı sanı-rım. Sigara içmeye de o günlerde başlamıştım. İlk sigaram Har-man sigarasıydı. Uzun yıllar öyle oldu. O akşam çok sigara içmiş-tim. Hiç içmemem gerektiği halde. Ama Sait Faik'i tanımıştım bir kere, Ada vapurlarında, bazı akşamüstleri güverteye oturup kış

soğuşunda çay içmenin tadını almıştım, Çınaraltı'ndaki o küçük kahveyi, kış günlerinde pencereye vuran yağmur damlalarını keşfetmiştim. Hayat çelişkilerle doluydu. Çelişkiler ve bana o güne dek 'gösterilenlerden' çok farklı olabile, olabilecekmiş gibi görünen yollarla... Benim de o günler için küçük söylencelerim, küçük düşlerim, küçük adımlarım vardı... Eugene O'Neil'in bir oyunundan çıkmıştık o akşam... Jülyet Eugene O'Neil'i seveceğimi 'biliyordu'. Yıllar, onun bu öngörüsünde de yanılmadığını gösterdi. Benim, o akşam için görebildiğim, anlayabildiğimse onun çok güzel olduğuydu yalnızca. Bu duyguya başka bir yerde, başka bir zamanda bir kez daha kapılacaktım. Başka bir yerde, başka bir zamanda... Başka insanlarla birlikte olduğumuz, sonuna kadar olmak istediğimiz bir zamanda... Jülyet'in o akşamki güzelliğinde bardaki ışığın, kendimi birdenbire içinde bulduğum o ortamın da bir etkisi vardı hiç kuşku yok ki. Eski bir hüznün izlerinden söz etmeliyim bir de belki. Eski, bir türlü paylaşılammış ya da hep gizlenmek istenmiş bir hüznün izlerinden... Bu hüznün yalnızca o akşam değil, yalnızca, sabaha kadar içki içtiğimiz o gece değil, başka 'dönüş' zamanlarında da tanıklığını yapacaktım. Farklı yerlere açılan, açılacak tanıklıklardı bunlar. Farklı yerler, o hasret zamanlarında sanki hep bizi beklemişti... Onlar aynı umut yolunda ilerleyen, aynı sahnenin arkasında, aynı oyunları bekleyen iki arkadaşlıklar... Sahne, o hayallerle, o bedellerle büyüyecek, gerçeğini verebilecek sahnelerdendi. Bunun sonrasındaysa ihanetler vardı, öldürülmeye çalışılan bir sesle, bir yerlerde kaybolmak zorunda kalan yolcular, 'oyuncular' vardı. O sahne değildi artık büyüyen, o sahnenin dışında kalanlardı, kalmayı kabullenenlerdi. Ödenen bedelleriyse yeniden anlatmaya değmezdi. Bazı hikâyelerin içi çoktan boşaltılmıştı. 'Arkadaş'ı, öğretmenlerinin sesinden gitmiş, 'ünlü, aranan bir oyuncu' olmuştu. Kimdi bu 'ünlü oyuncu'?.. Jülyet, o konuşmalarımızda bu sorunun yanıtını vermemişti. "Sana ileride birkaç ipucu vereceğim, anlayacaksın. Şimdilik bu kadarını bilmekle yetin: Şöhreti, Boğaz'daki dairesi birçok meslektaşını kıskandırıyor. Eğer istersen onu bir hikâyende kullanabilirsin. Yazarlığı da var. Eğer istersen onu o hikâyende

de ünlü bir yazar olarak da düşünebilirsin...” demişti sadece bir keresinde. Arkadaşının adını vermemeyi neden tercih etmişti Jülyet? Bu ‘şöhretten’ kendine bir pay çıkarmak istemeyişinden mi, alınan yolun, yanlış bir yol olduğuna inandığından mı? Yolun bir yerinde bıraktığı, bırakmak zorunda kaldığı o insan, şöhretin çağrısıyla, ‘iyi’ olmanın çok ötesinde bir yere mi sürüklenmişti yoksa? Kolay kolay dışavurulamayacak bir kıskançlık mıydı ya da artık içten içe beslenen, hesabı görülememiş, bir türlü konuşulamamış bir kırgınlık mı? Böyle bir ‘arkadaş’ hiç mi olmamıştı yoksa? Onun, oyunculuğunu dilediğince ortaya çıkaramamasından, başkalarına gösterememesinden kaynaklanan o ‘eksikliği’ oynamak için böylesi bir hikâyeyi ‘uydurmaya’ gereksinim duyduğunu da söyleyemez miydik? Yeni bir ‘oyunla’ karşı karşıya bırakıldığımı söyleyebilir miydim öyleyse? Jülyet oyunları sevmişti, oyunların her türlüünü, tüm anlamlarıyla hayatının bir parçası bilmişti. Bir keder, derin bir keder gizleniyordu sanki burada. Bu keder bir kaderdi, zorunlu bir tercihin, kaynağını çok eski günlerde bulan bir bakışın, bir duruşun sonucuydu aynı zamanda. Ama ne gizleyeyim, onu bana yaklaştıran, sevdiren de bu bakıştı, bu duruştu, bu oyunların ardında kalan yalnızlıktı galiba. Tedirgin edici bir duyguydu bu. Tedirgin edici, sıcacık, hayat dolu bir duygu... Jülyet’i bir dost olarak görmek, kabul etmek, kimileri için kolay, kimileri içinse çok zordu. Ben onda farklı bir oyuncuyu, özelliklerini kendime itiraf etmekte hâlâ zorlandığım bir kadını yakalamıştım. Sıcak, sıcacık bir yaşama alanıydı bu evet. Sıcak, sıcacık bir yaşama alanı... O, bana, kadınlığından, adını koyamadığım bir şeyleri vermişti, göstermişti çünkü. Beraberliğimizin bendeki yüzünü günün birinde birilerine anlatmak isteyip istemeyeceğimi, anlatmayı denesem de başarılı olup olamayacağımı bilemiyorum şimdi. Bildiğim, söyleyebileceğim, eğer bu ilişkide gerçekten bir başarı aranacaksa, aramak gerekliyse, onun, bana güvenmesini, hem de hak etmediğim kadar güvenmesini sağladığımdı. O gizli odalara bu yüzden girebildim, onun, Berti’nin bile bilmediğini sandığım bazı sırlarını bu yüzden öğrenebildim. Ancak o, tüm bunlara, bu ayrıcalıklı konumuma karşın, bana o ün-

l  arkadaşıyla ilgili ipuçlarını vermedi, vermemeyi tercih etti. Şimdi, çok büyük bir olasılıkla aramızda bulunan, sahne ve yazı dünyasını bilenlerimizin yakından tanıdığı o kadın kimdi? Bunu, günü geldiğinde  ğrenebileceğime inanıyorum. Günü geldiğinde ya da başka hayatlara da kendimi hazır hissettiğimde... Günü geldiğinde ya da Jülyet'i başka hayatlarla başka hikâyeler için de düşünebildiğim zaman... O kadının varlığına inanmak istiyorum kısacası. O kadının varlığına inanmak istiyorum... İçimden bir ses, bana, orada, o kadında Jülyet'le ilgili çok özel bir Şeylerin de saklandığını söylüyor. Onlar bir sahnenin, uzun bir sahnenin arkasındaydılar... Biri orada, o insanların arasında kalmıştı... Kendisine gelince... Kendisi, birkaç Yahudi derneğinde birkaç oyuna çıkmış, bir kez daha birçok insanın hayranlığını kazanmıştı. Hem 'oynamış', hem de 'hevesli' birçok genci eğitme görevini üstlenmişti sonra. *Rosenbergler  lmemeli*'yi, *Bedel*'i, *Satıcının  l m *'n , *Andorra*'yı bile oynamışlardı. Sonra... Sonra 'kültürlü', çok iyi giyinmeyi bilen, çok iyi yemek yapan bir kadın da olmuştu. Güvenlik dünyasının bir bedeli vardı, bu bedel bir biçimde ödenmeliydi sonuçta... Pirandello'nun oyununda gösterdiği, yıllar sonrasına çok farklı duygularla taşıdığı o başarıdan söz ederken, sadece yetenekli bir genç kızı değil, bir umudu, bir hayatı da bir yerlerde bıraktığını, terk ettiğini anlatmak istemişti sanki bu durumda Jülyet... "En çok da Nora'yı oynayamadığıma üzülürüm. Yanlıştı bazı Şeyler... Yanlış, hem de çok yanlış..." demişti sonra... *Nora, Bir Bebek Evi*... Unutamadığı, hiçbir zaman unutamayacağı bir rolü 'kaçırmıştı' o, bu oyunun kimi insanlarda uyandırabileceklere düşünüldüğünde. Bu pişmanlığı anlayabilirdim. Bu yenilgi duygusunu anlayabilirdim. Bu pişmanlığın, bu yenilgi duygusunun bir biçimde anlatılması gerekiyordu. Yollar, hiç olmazsa bu yollar, bir başka seyirciye gidebilecek yollar bulunabilirdi. Yollar biliniyordu, bilinebilirdi. Gecelerle gecelerin doğurduğu, yalnızca gecelerin doğurabileceği yanılısamalar vardı, k buslarımız vardı, içimizden hiçbir zaman gitmeyecek sanrılar vardı çünkü... Ancak, asıl önemlisi, bu yolların bulunmasından çok, bu eksikliğin onun hayatına yansmasıydı, verdiği yöndü bana kalırsa. İ inci kızına

bu yitik kahramanının adını vermek için kendince zorlu, önemli bir savaşıma göze almıştı. Bu savaşımın, kim ne derse desin, bana kalırsa çok büyük bir önemi vardı. Geleneklerin yönlendirdiği o hayatlar düşünüldüğünde küçük bir isyandı bu. Kızına, doğumdan iki gün sonra, hiç konuşulmadan kabul edilenin, 'doğal' görülenin dışına çıkarak, Nora adını vermek istediğini söylemişti Bertti'ye. Öneri çekingenlikle, sorulması gereken bir soruyla karşılanmıştı. Tepki doğaldı, anlayışla karşılanmalıydı. Herkes bilirdi, beklerdi çünkü. İkinci çocuklara annenin babasının ya da annesinin adı verilirdi. Ancak Jülyet, bu seçimin öncelikle bir gönül borcundan, hayat adına verilen eski bir sözden kaynaklandığını söylemişti. O güne dek anlatmadığı anlatmamayı tercih ettiği bir hikâyesini anlatmıştı sonra. Hikâye 'çocukluk yıllarına', genç kızlığa geçişin ilk sancılarını, tüm korkuları ve umutlarıyla yaşadığı yıllara uzanıyordu. O yıllar, o yıllarda bırakmak zorunda kaldığı, çok derinden bağlandığı bir arkadaşını yaşıtıyordu. Arkadaşının adı Nora'ydı. Nora, günün birinde, ölümcül bir hastalığa yakalanmış, o kaçınılmaz sona, tüm direnmelere, savaşımına karşın adım adım ilerlemişti. Onu ölüm döşeginde, son saatlerinde yalnız bırakmamıştı. Nora unutulmamayı, en azından birkaç insan tarafından unutulmamayı dilemişti. Söz vermişti o da bunun üzerine, 'Nora, günün birinde yeniden doğacak, söz' demişti. 'En çok da bu dünyaya bir çocuk getiremediğime üzülüyorum' demişti Nora. 'Bu düş günün birinde gerçekleşecek, mutlaka gerçekleşecek, söz veriyorum' demişti. Gülümsemişti Nora, elini sıkmış, giderek alçalan bir sesle, 'Şimdi yeni bir annenin karnına doğru gidiyorum' demişti. Bunlar onun son sözleriydi... O günü unutmamıştı, hiçbir zaman unutamayacaktı... Sıcak, yalın, birçok insanı etkileyebilecek dokunaklı bir hikâyeydi bu. Hikâye, yalnızca bir insana değil, bir hayata verilmiş bir sözü de barındırıyordu. Bu tercihin bu durumda bir haklılığı vardı. Anlatılanlar nereye kadar doğruydum ama? Kendisini, amacını gerçekleştirmek için, bir başka hikâyenin ardına, bir kez daha gizlemeyi mi yeğlemişti yoksa Jülyet? Hayat karşısına, başkaları için, başkalarının bakışı için ulaşılabilecek bir başka 'ustalık'tı bunu biliyorum. Bu 'ustalığa', anlayabildiğim ka-

darıyla, o da inanıyordu... Hayalini sonuna kadar gizlemek, hiç kimseyle paylaşmamayı seçmek, çevresindekileri, bu hayali anlamamayacakları bir yalana inandırmak mıydı burada gerçekten en çok önemsenmesi gereken?.. O, bu çabasında, en güçlü, en çok değer verdiği 'silahına' 'sarılabilirdi' 'onlardan', oyunculuğunu kendisinden bir biçimde esirgeyenlerden oyunculuğuyla bir küçük intikam almayı deneyebilirdi... Bu duyguya neden kapıldığımı, bu olasılığı aklıma neden getirdiğimi bilmiyorum doğrusunu söylemem gerekirse. Bir insana birtakım özellikleri kendinizdeki özelliklerin etkisiyle yüklersiniz elbet. Anlatmaya çalıştığınız o insanda kendinizden gizlemek istediğiniz bir şeyler de vardır zaman zaman. 'Gerçeklere' ulaşmam bu durumda giderek zorlaşıyor. Ancak Jülyet'i, o konuşmalarımızdan sonra, en azından bu kuşkulara kapılabilecek kadar tanımıştım galiba. Kuşkuların bizleri götürdüğü, birbirimizi arada sırada da olsa kaybetmemize neden olan o yerleriyse, belleğimizi biraz zorlamamız durumunda rahatlıkla anımsayabiliriz. Bireysel, özel tarihlerin öneminden hiç kimse boşuna söz etmemişti. Sonuçta, doğruyu bulmak kadar, yanılmak da var. Kuşkımda haklı olup olmadığımıysa bu kuşkunun kahramanından başka hiç kimse bilemez, bilemeyecek sanırım. Geleceğe, o geleceğe bu aşamada da inanmaktan başka çıkar yolum yok öyleyse. Ben, kendi payıma, bu tercihin o başkaldırının kahramanıyla çok yakından ilintili olduğunu düşünmekten, umut etmekten yana oldum hep. Jülyet'in, annesiyle bir türlü göremediği, 'kapanmamış bir hesabı' vardı. Annesi, onun için, birçok yerde ve zamanda, özellikle de tiyatro için beslediği o hayaller düşünüldüğünde, ölümün ya da küçük, sessiz sedasız cinayetlerin simgesiydi biraz da. 'Zamanlama harikaydı' bu durumda. Madam Beki, ismiyle, bir başka insanda, bir akrabasında hiçbir zaman yaşamayacaktı. Değerli bilinen bir armağan, gizliden gizliye, esirgenen bir yoldan gidilerek esirgenecekti. Ödeşeceklerdi, en azından bir ölçüde ödeşmeleri gerekecekti. En azından bir ölçüde... Bunu, o küçük, sessiz sedasız cinayetlerin, kızı için ne anlama geldiğini bilen bir anne olarak Madam Beki de anlamıştı sanırım. Öğrenebildiğim kadarıyla bu 'karar' karşısında tepki vermemeyi seçmiş, 'Çocuklar öyle istedik-

ten sonra, bize sadece susmak ve kabul etmek kalıyor' gibisinden birkaç sözcükle geri çekilmiş, duygularını dışavurmamaya çalışmış. Biraz kırgınmış ama, o sert, kavgacı yapısından beklenmeyecek kadar sakinmiş bunları söylerken. Berti o günleri böyle görmüştü, böyle görmüş ya da böyle anlatmak istemişti. Hazır olmadığı bir dünyaya, birçok duyguyu yaşamadan gitmek zorunda kalan küçük Nora'nın hikâyesini öğrenince sonuna kadar desteklemişti karısını. 'İsyana' o da katılmıştı bir başka deyişle. 'Nora', bir kez daha, bir isyan adına, çok farklı bir coğrafyada, çok farklı duygularla yükseltiyordu sesini. 'Nora', başka insanların arasına, farklı sözcüklerle dönüyordu. Oyun oynanmıştı artık. Oyun en sonunda oynanabilmişti... Ancak o evin kapısı bu oyunla, yeni, uzun, yaralayıcı bir kavgaya da açılmıştı. Bu kavganın nasıl bir kavgaya olacağını, o günlerde, oradan hiç kimse göremezdi. Oyuncular, bu oyunu oynamayı da zamanla öğrenecekti. Perde de yavaş yavaş kalkıyordu zaten. Dekor yavaş yavaş hazırlanıyor, sözcükler yavaş yavaş öğreniliyordu. Bir piyano gerekecekti bir de bu oyun için. Birkaç ezginin çalınacağı ya da beklenmedik bir zamanda kesileceği bir piyano. Bu piyano da, birkaç anlığına, başka bir hikâyeden ödünç alınacaktı...

Hikâyenin bundan sonrasını az da olsa izleyebilmiştim. Jülyet, daha ilk günlerden, kendi değerlerine göre oluşturduğu o düzenin tutsağı olmuştu. Nora'nın, 'eğitimi', bir başka isyanın yavaş yavaş beslenmesi, hazırlanması demekti biraz da. Bu hazırlıkta, doğruluğundan kuşku duyulmayan bir birliktelik çabası vardı. Piyano çalışmalarında, sabırla, tutkuyla Nora'nın yanı başında bulunmayı seçmişti Jülyet. O uzun okuma saatlerinde de öyle olmuştu, tiyatrolara, 'hiçbir oyunu kaçırmamasıya' gittikleri zamanlarda da. Kızının yanı başında hep, o Nora'yı görmek, görebilmek için kalmayı seçmişti Jülyet. O Nora'yı görebilmek için... O anlarda, daha fazlasını yapabilmek için birlikte olmak, yeni bir renk bulmak, yeni bir renge yeni bir isim bulmak demekti biraz da. Onun Rozi'ye, sessizliğine, yalnızlığına her geçen gün biraz daha çok kapanan ilk kızına vermediği, veremediği ya da vermeyi hiçbir zaman gereksinmediği bir 'şey'di bu. Neden böyle olmuş-

tu? Onun sürekli olarak yanı başında olduğu, olmaya çalıştığı kimdi üstüne üstlük? O insan, o Nora kimdi? Kızı mı, kendisi mi, yoksa bir başkası mı?.. Bu sorunun yanıtlarını, zamanı geldiğinde, hem kendisiyle, hem de Nora'yla bulmaya çalışacaktım. Farklı yerlerde, farklı hikâyelerimiz ve kahramanlarımızla yaşayacaktık o zamanlarda... Bu soru, zamanı geldiğinde, bu 'iki kadın' arasında enikonu yaralayıcı bir hesaplaşmanın yolunu açacaktı. Ama ben, tüm yaşadıklarımıza ya da yaşamak zorunda kaldıklarımıza karşın, Jülyet'in, o gece, karşımızda dans ederken söylediklerini, kendi payıma, çok farklı, çok özel bir hikâyeye ayırıyorum şimdi. Jülyet'in trajedisi, yalnızca o insanı, bir yerlerde bıraktığı o insanı durmaksızın 'seyretmeye' mecbur kalmaktan kaynaklanmıyordu. Onun için asıl önemlisi, bir 'ülkü' gibi gördüğü Nora'yı, tüm anlamlarıyla, tüm olasılıklarıyla Nora'yı, oynamamış olmağı. Nora'yı oynayamamak...Kendisini yakından tanıyanlar için bu cümlelerin öylesine derin bir anlamı vardı ki...

O gece orada kalmıştım. Gerçek anlamda, dilediğimizce yaşamadığımız oyunlar gelmişti aklıma. Jülyet, tertemiz beyaz çarşafarla, 'o eski günler'deki gibi kanepedeki yatağına hazırlarken "Taksim Sahnesi'nde *Martı*'yı oynuyorlar. Eğer istersen bu hafta sonu gideriz" demişti...

O gece, orada, başka bir hayale akmıştım...

O karanlıkta yürümüştünüz

Bazı sözler, zamanın, farklı ertelemelerle, farklı insanlar için yavaş yavaş yitirildiği o yerlerde, farklı çağrılarla farklı umutlar için veriliyordu elbet. *Martı*'yı görmeye gitmemiştik o hafta sonu. Kaçırılmaması gereken bir oyunu görmek ya da görmemek değildi zaten burada asıl önemsenmeyi bekleyen. Jülyet'in, bana, *Martı*'ya gitme' önerisiyle, ilişkimizin o aşamasında duyurmak istediği, belirsiz bir geleceğe akan iki farklı sızı vardı. Bir oyunun sınırlarına varmıştık. 'Yaşanmış olanlar ne olursa olsun, dostluğumuz, en azından benim için devam ediyor. Dahası, geride bıraktıklarımız, tüm bu yaşadıklarımızdan sonra bambaşka bir anlam

kazandı. Senin de böyle hissettiğini, ortak bir yerde yeniden buluşabileceğimizi görmek isterdim, bu bir. İçimdeki heyecan, tüm beklentilerine karşın, o düş adına bir şeyleri umut etmeye devam etmem sana biraz saçma görünse de hâlâ bitmedi, tükenmedi, bu da iki' demek istemişti sanki Jülyet... Bunlar elbette benim uydurmalarım ya da duymak istediklerimdi. Ama Jülyet, bana yeni hikâyeler için yeni kapılar açan, tanıdığımı, gerçekten tanıdığımı kendimi sık sık inandırmak istediğim 'kahramanlarımdan' biriydi sonuçta. Benim tanıdığım, görmek ya da günün birinde anlatmak istediğim Jülyet, bunları o gece söylemeliydi, söylemek zorundaydı. Birlikte yürüyebilmek için başka türlüünü düşünmezdik. Alanımızın çok dar bir alan olduğunun ayırdındaydık. Onu, bu hikâyede istediği, hayal ettiği o oyuncu yapamayacağını ya da ondaki tiyatroyu durup dururken öldüremeyeceğini ikimiz de biliyorduk örneğin. 'Yaşananların' bizden iki düşman çıkarmayacağınıysa ben biraz daha iyi biliyordum galiba. Umarsızlığın bir başka biçimiydi bu sanırım. Kimi insanlara 'kötü' bir insan olarak görünmeyi hiçbir zaman göze alamayacaktım. Kimi insanlardan ayrılmayı hiçbir zaman başaramayacaktım. Bu benim umarsızlığımdı, yalnız kalma, dahası cezalandırılma korkumdu... Bu konuda, en azından bu konuda yalan söylemeyecektim, kendimi gizlemeye çalışmayacaktım...

Jülyet, içindeki o tiyatro heyecanının bana farklı bir yoldan, o 'ayrıcalıklı' alanlarımızın birinde duyurmaya çalışırken, dikkatimi bir 'saçmalığa', o bildiğimiz, ama yine de kabul ettiğimiz, yaşamayı denediğimiz saçmalıkların birine de çekmiş olabilirdi. 'Nora', o geceye, sadece o başkaldırısıyla değil, başka başkaldırılardan bildiğimiz o saçmalık duygusuyla da dönebilirdi. Yaptıklarımız, tercihlerimiz, o saçmalığı bize yeniden anımsatabilirdi. 'Bir saçmalık bu... Bir saçmalık... Birçok ilişkimizde olduğu gibi...' diyebilirdi örneğin bu durumda Jülyet. Bir saçmalık... Bizleri hayatımızın farklı fotoğraflarına beklemediğimiz bir zamanda götürebilecek bu sözcük, tüm olasılıklar bir yana, benim Nora'yla yaşadıklarımaya yeniden dönmeme de yol açabilirdi ama. Bir saçmalık... Bir burukluğu ya da kendime öfkemi dile getirebilmem için...

Kendimi korumak için... İlişkiye bir kez daha haksızlık etmenin yolunu bulma umuduyla... Kendimi korumak için... Hikâye tam anlamıyla ne zaman başladı ama, ne zaman, nerede, hangi sözcüklerden sonra bitti, daha da doğrusu bitti mi, gerçekten bitti mi?.. Bu sorunun yanıtını kendime hâlâ veremiyorum. Aşklarımız ya da tüm açmazlarımızla, yanılısamalarımızla taşımaya çalıştığımız o ilişkilerimiz için de öyleydi zaten. Bizi öncesizliklerle sonrasızlıklar çekmişti sanki biraz da. Bundan sonrası, içimizdeki o hayaletle, o gölgeyle ilgiliydi... O cinayeti durmaksızın, ısrarla erteliyorduk... Geride bıraktıklarımızı sabırla, gizlice korumaya çalışıyorduk... Attığımız, attığımızı söylediğimiz o adımlardan emin değildik çünkü aslında, attığımız ya da attığımızı söylediğimiz o adımların bizim adımlarımız olup olmadığından bile emin değildik... Susmayı, yalnızca susmayı yeğliyorduk sonra, o konuşmayı zaman zaman içimizde, rüyalarımız ve özel görüntülerimizle sürdürmeye çalışıyorduk... En yakınlarımıza bile anlatamadığımız özel görüntülerimizle... Başkalarındaki bu yüzümüzü düşündüğümde, Nora'yla yaşadıklarımı ya da yaşayamadıklarımı tüm ayrıntılarıyla anlatmak gelmiyor şimdi içimden. Hikâyenin günün birinde çok farklı bir yerden yazılmak isteneceğini biliyorum çünkü. Bir inanç bu, bir önsezinin çok ötesinde bir inanç. İlişkiye, ilişkinin bendeki olasılıklarına değil, hikâyesine inanıyorum ama ben daha çok. Hayallerimle yalanlarım var en azından. Hayallerimle oyunlarım var. Oyunlarımla artık kurtulmak istemediğim tutkularım var... Oyunlarımla artık kurtulmak istemediğim tutkularım... Bu oyunlarla bu tutkular bana zaman zaman o saçmalığı hatırlatsa da... Günü geldiğinde yola çıkmak, gerçekten çıkmak o kadar zor olmayacak öyleyse. Bu yola çıkışta, kendimi ya da Nora'yı, bir şehirden bir başka şehre bir gece vakti giden bir otobüste, bir pencere kenarına koyabilirim. O gece farklı yolcuları taşıyabilir. Otobüs o şehrin garına sabahın ilk saatlerinde, gün yeni ağıırırken varabilir... Ama tüm bunlara vakti var, bu hikâyenin kahramanlarının böylesi bir sabah vaktine gereğince hazır olabilmeleri için yılların geçmesi gerekiyor biliyorum. Bir aşk kırgınlığının hikâyesiydi sonuçta bir yerlerde bırakılan. Kimi şarkı-

lar, kahvaltılar ya da alabildiğine sessiz gece sokaklarıyla, telefon kulüpleriyle renklendirmeye çalışabileceğiniz bir aşk kırgınlığının hikâyesi... Bir başka deyişle, her şey sıradandı, bu aşk hikâyesinin de birçok aşk hikâyesi gibi hiçbir özelliği yoktu. Yeni olan, biraz farklı olan sözcüklerdi, sözcüklerin yeriye belki. Ama bu durumun da, başkalarını, böyle bir hikâyeleri olmadığı sürece ilgilendireceğini, gerçekten ilgilendirebileceğini pek sanmıyorum. Nora orada, bu basit hikâyede on yedi yaşındaydı... Birkaç sözcük, bizi beklenmedik bir zamanda, beklenmedik bir yerde buluşturmuştu... O *Gönül Çelen*'den söz etmişti, ben *Dünyanın En Güzel Arabistanı*'ndan... O, ayın o yolu aydınlattığı o gecelerin birinde, hiç kimseye haber vermeden alıp başını gitmekten söz etmişti, ben 'ayın karanlık yüzünden'... İkimiz de bir yoksunluktan, içimizde derin, çok derin bir sızı olarak taşıdığımız bir kırgınlıktan geliyorduk. Bir ailede, ailemizden bildiğimiz, bilmek istediğimiz insanların arasında kendimizi bulamamanın, daha da doğrusu yitirmiş olmanın kırgınlığıydı bu. 'O an'a bu yollardan gelmiştik galiba. Bazı yollar birbirine çıkıyordu yavaş yavaş. 'Zamanlarımız' farklıydı elbet, bizi o rüyalara bağlayan sözcükler farklıydı, oyuncaklarımız, şarkılarımız, dokunmak istediğimiz o yerler farklıydı. Ama biz, tüm bunlara karşın 'o an'a, biraz da kaçınılmaz bir şekilde varmıştık sanırım. O yalnızlık ya da terk edilmişlik bu kaçınılmazlıkta bir kez daha içimizdeydi. Bu duyguyu anlatamam, bu duyguya nasıl, hangi bakışların etkisiyle, kimlerden sonra kapıldığımı söyleyemem. Yalnızlık, o özel yalnızlık hiç kimseye dilediğince anlatılamıyordu sonuçta. Yalnızlık kolay kolay seçilemiyordu, bir başkasına taşınamıyordu. Bu kaçınılmazlığı düşünmek güzeldi, bu kaçınılmazlıktaki korunmasızlığı hissetmek ya da hissettirmek insanın içine garip bir sıcaklığın yayılmasına neden oluyordu yine de. 'O an'a, böylesi bir 'an'ı 'en nihayet' keşfeden, tüm olasılıklara karşın 'birlikte' çoğaltabileceğine inanan birçok insan gibi gelmiştik kısacası. Jülyet'in, uzaklarda kalan ya da bir yerlerde bırakmak, terk etmek zorunda kaldığı o hayalin yol açtığı boşluğu, Nora'yla, kızıyla, bambaşka bir yere doğru ilerleyerek doldurmak isteyişini ayımsadıgı anda başlamıştım san-

ki bu yürüyüşüme. Kendini farklı iklimlerde, farklı 'tarihlerde', farklı ayrıntılarla gösteren, farklı ailelerde çoğu kez sessiz sedasız, her zaman sorgulanamayan ölümlere yol açan o bildik hikâyelerdendi bu hiç kuşku yok ki. Nora'ya piyanoyu sevip sevmeyi hiç sorulmamıştı... Onlar eksiklikleriyle yaşamayı da öğrenmişlerdi. O eksikliklerini anlamaya ya da anlatmaya belki de bu yüzden gereksinimleri yoktu. O hayaller, sevmeye, yaşanmaya değer olup olmadıkları sorulmaksızın, büyüyemeden yaşanan onca çocuğa belki de bu yüzden dayatılmıştı. Hikâyeyi, benim gibi bir 'seyirci' için, birileriyle paylaşmaya değer kılan yerdı ama aynı zamanda da burası. Berti ile Jülyet'i, kızlarıyla o ayrılık noktasına getiren aşamaları en iyi görebileceklerden biriydim. Onların 'oraya' nasıl geldiklerini biliyordum. O adımlar tanıdığım, benimle başka anları yaşamaya çalışmış insanların adımlarıydı. Hayallerin savaşı, hayallerin o küçük dünyada, dünyalarda buluşamamasından, barınamamasından doğan savaş, zorlu, yaralayıcı bir savaştı elbet. Ama günün birinde, daha da doğrusu günü geldiğinde oralarda da anlaşmalar yapılabiliyordu. Önce savaş, sonra da barış vardı elbet. Ama bu barış ne adına, hangi adı konmak istenmeyen yenilgilerden sonra kabul ediliyordu? Yenilgiler hangi yenilgilerdi, yenilgiler kimin yenilgileriydi? Bu sorunun en doğru yanıtını herkes kendine göre, yalnızca kendine verecekti, verebilecekti. Bu yanıtı ya da yanıtın bu biçimine, o günlerde tüm benliğimle inanmıştım, inanmayı başarmıştım. Çıkamaz o yenilgilerde, o yenilgilerle gelenlerde ya da o barış için hiç konuşulmayanlardaydı belki de. Berti ile Jülyet, o barış sürecinde yitirdikleri düşlerin bedelini, çok büyük bir olasılıkla ayırdına varmaksızın, bir başkasından istemişlerdi. Hikâyenin, bize birçok kipte anlatılan o bildik hikâyelerden birine dönüştüğü yerlerden biriydi bu. Değişen sadece görüntülerdi, o görüntüleri zaman zaman anlamlı kılan sözcüklerdi. Bizi o hikâyelere çeken ya da o hikâyelerden bir türlü koparamayan o duyguyu da burada arayabilirdik. Sözcükler birer anahtardı. Görüntüler birer anahtardı. Biz o kapıları ancak o anahtarlarla açabilirdik. Değişmediğini, hiçbir zaman değişmeyeceğini bildiğimiz hikâyelerde belki de bu yüzden

sürekli yenilediğimiz bir umutla yürümüştük, yürümeye çalışacaktık. Bazı hikâyeler belki de bu yüzden farklı dillerin olacak, farklı dillerin insanlarınca farklı diller için okunacaktı. Oyun bir iktidar oyunuydu sonuçta. Muhafızlar, kendilerini, günü geldiğinde iktidarda buluyordu... Durmak, o yerde durmayı bilmek gerekiyordu sonra... Sonra... Sonrası kaybolmaktı, kendinde kaybolmayı seçmekti işte... Aileler küçük ülkelerdi, parmaklıkları gösterilmeyen hapishaneler, dahası uzun ölümlerdi oralarda yaşananlara böylesi bir pencereden bakıldığında. Aileler küçük, kolay kolay yıkılmayacak, eksik geceleri, yanlış sabahları ve karabasanlarıyla başka ailelerde durmaksızın doğacak, doğmaya yargılı hapishanelerdi. Aileler herkesin kendine göre doğurduğu hücrelerdi. Herkesin kendine göre doğurduğu, hak ettiğince yaşadığı hücreler... Tıpkı 'çocuklarını' başka yerlere, 'oralara' bırakmayan şehirler gibi... Yaşayanlarına özgürlüğün yalnızca imgesini veren ülkeler gibi... Berti ile Jülyet'in, bu iktidar oyununu göremediklerine değil, görmek istememiş olmalarına inanmayı seçtim bu durumda. Böylesi, onların umarsızlığını, göstermemeye çalıştıkları acılarını daha kolay taşımalarını sağlayacaktı. 'Gerekenleri' onlarla bu yüzden konuşmadım. Dostluğu yaşamanın ya da yaşatmanın bir biçimiydi bu belki. Ama bu suskunluğu seçerken, gerçeklerle yüz yüze gelmekten korkmuştum galiba biraz. Konuşmalarımız, bu hikâyenin farklı bir biçimde gelişmesine zemin hazırlayabilirdi. Konuşmalarımız, tüm hesaplaşmalarda olduğu gibi, bizi beklemediğimiz yerlere çağırabilirdi. Bu çağrı onlar için yazdıklarımın, yazmak istediklerimin değişmesini de gerektirebilirdi. Yolun bir yerinde, o gecelerin bir başka gözle, bambaşka duygularla yazılmasını, yeniden başlamasını sağlayabilecek bir ayrıntıyı kaçırmam mümkündü bir başka deyişle. O hesaplaşmadan, 'gerçeklerim', sarsılmamasını istediğim gerçeklerim ya da kendi iktidar oyunum için kaçmayı denemiştım. Bu kaçışın bir bedeli vardı. Bedel o 'kuşku'yu, o 'kuşku'nun getirdiği yalnızlığı, terk edilmişliği yaşamaktı. Bedel, kendine dönmekten zaman zaman korkmaktı...

Korkmak, sadece korkmaktı, kendinden, rüyalarından, bir yer-

den dönememelerinden korkmaktı gerçekten de bazı ilişkilerimize yön veren. Ama tüm bunları ne gizleyeyim, o günlerde Nora'ya söyleyemezdim... Daha önce görmediğim, anlamakta, anlatmakta zorlandığım bir yerde kalmıştım. Bir yanda, bana o uzun yürüyüşte kimi yanırlarını teslim etme yürekliliğini gösteren, bana hayatlarının bazı gizli odalarını açmayı deneyen, daha da önemlisi omuzlarıma hikâyelerini taşıma sorumluluğunu yükleyen sırdaşlarım, bir başka yandaysa etkisine yavaş yavaş girdiğim, bir şeyleri çok özel bir şeyleri kanıtlamak istediğim bir kahramanım vardı. Bu kahraman da eski, bir türlü yaşanmamış bir masaldan geliyordu elbet. Bu kahramanı da kendi sınırlarım ve çizgilerimle yaratacaktım. Başkalarının dünyasında birçok kez karşı karşıya kalacağım, sonuçlarına katlanmak zorunda kalacağım en basit gerçeklerdendi bu aslında. Ama o günlerde bu gerçekten söz edemezdim. Bu gerçeğin sınırına ulaşabilmek için başka hikâyeleri yaşamam gerekecekti...

Berti ile Jülyet, bana o masal kahramanını hiç beklemediğimiz bir zamanda getirmişlerdi. O zamanlar bunların ayırdında değildik. O zamanlar, aramızdaki o sırları yeniden düşündüğüm, bu sırlar nedeniyle kimin kimde nasıl kaldığını kendime yeniden sorduğum, sormaktan kaçamadığım günlerde tek bildiğim onlara ihanet etmek istemediğimdi. Neyi koruduğumu, korumaya çalıştığımı 'yeterince' bilmiyordum, bilmek istemiyordum belki. Suskunluğumun, duygularımı, gerçek duygularımı Nora'dan esirgeyişimin bir başka ihanet olduğunaysa ancak şimdi anlayabiliyorum. Bazı gizlenmelerin ya da anlatılamayanların uyandırdıkları, o zaman yolculuklarında çok zor taşıyor. Ama tüm bunları anlatmama, bu ihanetin sonuçlarıyla hesaplaşmama daha çok vakit var. Hepimiz bir şeylere, ancak zamanla, bazı kayıplardan sonra tanımlayabildiğimiz bir şeylere ihanet ediyorduk sonuçta. İhanet gizli tarihimizin içimizden hiçbir zaman koparamayacağımız bir parçasıydı, başkalarındaki insanlarımızın hikâyesiydi dahası, ihanet bizim yalnızlığımızdı... Nora'ya, o hikâyelerin karanlığında hepimiz ihanet etmiştik. İhanet ettiğimiz, yolunu o karanlıkta görmeye, çözmeye çalışan, bedeninde herkes gibi sesini, ger-

çek sesini arayan bir insandı. Farkımız, kendisini bizden ayıran boşluk, bu 'basit' gerçekten kaynaklanıyordu işte. Biz onu sadece masal kahramanımız gibi görmüştük, görebilmiştik... Biz onun seyircisi, sadece seyircisi olmayı başarmıştık bir başka deyişle. Seyirciliğimiz o hayatlarda, o hep öldürmek istediğimiz yargıçlardan giydiğimiz hükümdü. Kimileri buna insanlarımızla, unutmaya çalıştığımız insanlarımızla savaşıyoruz, kimileriye kaderimiz demikti. Daha başka yerler, olasılıklar da vardı, farklı adlarla farklı duygular, bizi farklı alanlara çekmişti, çekmeye devam edecekti belki. Ama bir yerden sonra, tüm bu farklı alanlara karşın, yeni bildiğimiz ya da sadece yinelediğimiz yerlerimizde, yeni bildiğimiz yüzlerimize karşın yavaş yavaş eksilecektik... Savaşmayı, tüm duygularımıza, haklı kırgınlıklarımıza ve öfkelerimize karşın savaşmayı, gerçekten savaşmayı bilmediğimizden, öğrenemediğimizden mi böyle olmuştu? Bu sorunun yanıtı içimizdeydi, içimizden atamadığımız o korkularda aranmalıydı elbet. Bu soruya, hayatımızın farklı dönemlerinde, farklı insanlar için vermek isteyeceğimiz farklı yanıtlar vardı elbet. Ama bu yanıtlar, kalmayı kabullenenlerin yanıtlarıydı galiba daha çok. Kalmayı kabullenenlerin ya da göze alanların yanıtları... Nora, bana bu hikâyede görünen Nora, günün birinde gidenlerden, gitmekten başka türlüünü yapamayanlardan olacaktı. Nora o adımı atabilecek, başka, bana uzak bir hikâyenin kahramanı olmayı başarabilecekti... O, adının anlamını taşımayı bilecekti, kendisini tanıdığım, görebildiğim günlerde o savaşı göze alabilecekti. Pişmanlığın bir başka adı olacaktı o bu durumda bizim için, öldürülememiş, sadece bir yerlerde gizlenmiş bir acı olacaktı. Bir pişmanlık olacaktı. Nora evet... Bir pişmanlık... Seçtiği, yanmayı göze alarak, başkalarından, başkalarının acısını düşünmeksizin koparacağı bir hikâyeyi, kendi hikâyesini yaşamayı göze alacaktı çünkü. O, bir masal kahramanı olarak bağımsızlığını kazanmak zorundaydı. Yıllar önce İstanbul'un bir yerlerinde başlayan bu hikâyenin sınırları, aşılması gereken sınırlardı... Bunu biliyordum, bunu, bu hikâyeyi görebilen, bu sınırların ötesinde başka sözcüklerin yaşandığına, korunduğuna inanan herkes biliyordu. Gerçek, asıl gerçek,

anlamak, anlamaya çalışmak bir yana, bu sınırın iki yanını da taşımayı bilmekteydi belki de bu durumda. Ama sınır, yalnızca umutları değil, yıkımları, herkesin farklı düşlerle, farklı korkular ve yanılgılarla yaşadığı, beklediği yıkımları da barındırıyordu. Sınırın ötesi, bazı atlaslarda geri dönememek, bazılarındaysa o çocuğun kovulmuşluğunu kabul etmek demekti. Kimi bakışlar her yerde kazanır ya da kazanmış gibi olurdu çünkü. Bilinen, o anlara, o ilişkilere sığamamış serüvenlerdendi bu. Eski, sözcüklerini, farklı dillerini aramış, farklı odalarda, farklı ülkeler için yaşanmış serüvenlerden... Bu serüveni hepimiz kendimize göre anlatacak ya da günün birinde, en azından bir insanla paylaşmak isteyecektik. Bir bakış, beklenmedik bir bakış yaşadığımız günleri yeniden düşünmemizi sağlayabiliyordu... Nora'nın bendeki geçmişinden sakladığım o birkaç an beni belki de bu nedenle zaman zaman 'başka' bir yere çağırıyor. Bana şimdi çok uzaklarda kalmış gibi görünen o cumartesi gününde, bir yola çıkışın ipuçları verilmişti... Jülyet ile Berti'nin evde olmadığı bir öğle sonrasıydı. O gün, oralara yağmur yağabilirdi... Nora, piyanosunun başında, benim birçok hikâyede, birçok kez duyduğum bir parçayı çalıyor, kendisi gibi 'başarılı' birkaç öğrencinin çıkacağı bir konsere hazırlanıyordu. O odaya sessizce girmiştım. Beni görmüş, ama görmemiş gibi yapmış ya da o anda gördüklerinden ayrılmayacağını göstermek istemişti. O piyanodaki kimdi? Konuşmanın, konuşmamızın bu bölümünü böyle tasarlamama, başkalarına getirmek istememi 'gerektiren' neydi? Yanıtsızlığı, yanıtsızlıkların doğurduğu olasılıkları bir kez daha seçebilirdim bu sorular karşısında. Yanıtsızlığı ya da yanıtsızlıkların doğurduğu olasılıkları bir kez daha seçebilirdim... Nerede olduğumu ya da nereye döndüğümü biliyordum ama. Nereye döndüğümü biliyordum... O odaya girerken o hikâyeye döndüğümü, yeniden girmek istediğimi biliyordum. O piyanoya, o eski hikâyelerim düşünüldüğünde, ilk kez bu kadar yaklaşmıştım, yaklaşabilmişim üstüne üstlük... Birbirimizin yakınındaydık artık. Birbirimizin yakınında... Ayrı yerlere baktığımız, bakmaya gereksinim duyduğumuz halde... Birbirimi-

zin yakınında... Farklı zamanlarımıza karşın aynı ezgiye yavaş yavaş girdiğimiz için... Bir ezginin şiirini bir kez daha yazmak, yaşamak istemektir bu elbet. Bir aldanışa bir kez daha inanabileceğimi hissetmiştim. Bu aldanış benim aldanışımdı, beni, yaşadığım günlerde tutan, farklı zamanlarda farklı gölgelerini gösteren o fotoğrafın bir parçasıydı. Bunlar benim gördüklerimdi bir başka deyişle. Bir kadını, olası bir sevgiliyi bir hikâyeye kahramanı olarak yaşamak benim yanışımdı. O renklerden, yitirdiğimiz o renklerden biri bu yanıшта gizleniyordu sanki. O sözsüz, cümlesiz günler bu yanıışla yeniden yaşanmaya değer bir sabaha açılıyordu. Bir adanın iskelesinde, bir günün ilk ışıklarında, sizi şehrin o gürültüsüne götürecek vapuru beklerken, balık kokusuna karışmış o simidin tadını bu aldanış, bu aldanışa bağladığınız umut yüzünden, içinde en son ne zaman hissettiğinizi sorabilirdiniz örneğin bu durumda kendinize, pis bir çaydanlıktan çay içmeyi sevebilirsiniz, sigara sarmaya yeniden özenebilirsiniz, önünüzden geçen bir faytonun birilerinin hikâyesinden de çok anlamlı bir zamanda geçtiğini anımsamaktan küçük bir sevinç duyabilirdiniz. Ama bu yanıış, yine de benim yanışımdı, benim aldanışım, bir yerlere durmaksızın hazırlanmaktan, sadece hazırlanmaktan bir türlü vazgeçemeyişimdi. Nora'nın bunlardan haberi yoktu. Onun, böyle bir hikâyede, böyle bir kahraman olarak düşünüldüğünden de haberi yoktu. Ama ben o anda, yine de onun yanına oturmuştum. Çalmaya devam etmişti. Ellerini, parmaklarını ilk kez görüyordum sanki. Artık biliyordum. Bir ezgi olacaktı oda yavaş yavaş, tıpkı o hikâyelerdeki, o uzak yerlerdeki gibi bir ezgi... Bu ezginin, bana o anda gelen bu ezginin kaynağındaki sesi de hatırlamıştım. Başka bir andaki, bir hikâyedeki iki insanı birleştiremeyen bir konçertodaydık. Bir Mozart'tı bu. Bana her zaman yakın olamayan Mozart, bu beklenmedik küçük bir şiirle yepyeni bir kimlik kazanıyordu. Bir kez daha yanıılmıştım, bir insanı, başka insanlar yüzünden yanıış bir yere koyduğumu, yıllar boyunca yanıış bir yerde yaşattığımı bir kez daha ayırımsamak zorunda kalmıştım. Mozart'ın intikamıydı bu. Mozart'ın intikamı... Onca sağırlığın diyetini beklemediğim bir hüznü, bir buluşma anında yaşayarak

ödüyordum. Bir ezgiye, o tarihten, gizli tarihinden sessizce geçerek dokunmak demekti bu sanki. Duyuyordum. Mozart'ın birçok insanda farklı görüntüler bırakan o ünlü kahkahası odanın bir yerlerinde çınliyordu... Çalmayı birden kesmişti sonra. Elimi tutmuştu. Gözleri piyanonun tuşlarındaydı. Belli belirsiz, hani neredeyse fısıltı halinde çıkan bir sesle, "İçimden bir şeyler kopuyor sanki" demişti. Susmuştuk. Gözlerim piyanonun tuşlarındaydı. Çevremizi derin bir sessizlik sarmıştı. "Bu konsere çıkmayacağım... Onların hiçbir konserine çıkmayacağım..." diye eklemişti sonra. Gizlemeye çalıştığı bir öfke, ama aynı zamanda da bir korku vardı sanki sesinde. Elini sıkımsıttım. Sıcacık, kadın olma yolunda kendi adımlarıyla ilerlemeye başlayan bir genç kızın varlığıydı yakınıımızdaki. O korkudan içime bir şeyler akar gibi olmuştu. Engellenemeyecek, elle tutulamayacak, söylenemeyecek bir şeyler... Dudaklarımız birleşmişti. Beni, bizi o birleşmeye götüren bir boşluk vardı. O boşluk o andaki bendim. O andaki oydu, o andaki ikimizdik belki. O boşluk, o ana ayırdına varmaksızın hazırlandığımız yolun, son, en zor adımıydı belki. O boşluk, bizim o tarihteki gizli adımız, adlarımız da olabilirdi. Ama ben yine de o boşluğu hatırlamıyorum, hatırlayamıyorum şimdi. Hatırlayabildiğim sadece Nora'nın ağzındaki o çiklet kokusu, dilini ağzımda dolaştıran o genç kızın doğurduğu sıcaklık. Farklı yerlere, farklı kalp atışlarıyla uyanmıştı cinselliğimiz. İnanmak, bir kez daha inanmak istemiştım: şehvetin öldüremediğı, öldüremeyeceğı bir cinsellik de vardı... Dudaklarının kenarında, yanaklarında, boynunda dolaşmıştı sonra dudaklarım. Sonra da yalnızca birbirimize sarılmış, uzun, çok uzun bir süre öyle kalmıştık. "Bunu istediğimi, gerçekten istediğimi sanmıyorum" demişti sonra. Ayrılmış, susmuş, birbirimize bakamamıştık. Bir çocukluğu mu aramıştık o anda?.. Piyanonun tuşlarında devam eden ezgi, anlatamayacağım, adını koyamayacağım bir ezgiydi artık. Birbirimize bakamamıştık... Farklı yerlere, duygulara, düşlere doğru yol almıştık sanki. Yalnızca bir kez yaşayıp, bir yerlerde hiç unutulmamasıya bıraktığımız, bırakmaya zorunlu kaldığımız o anları, o kısacık zamanda hatırlayabildiğim kadarıyla, o belirsiz çizgileriyle hatırla-

mıştım. O an, bu anlardan mıydı? “İçimize kapanıyoruz. içimizde her geçen gün biraz daha çok ölüyoruz...” demiştim. “Birçok insan benim çok yanlış bir yolda olduğumu söyleyecek... Ama bunu bilmek bile bana o zamanlarda güç verecek...” demişti. Herkesin kendine göre bir yola gittiğini, bu yolun, insanlarımız tarafından istense de istenmese de bir şekilde çizildiğini, sonuçta, bir hayatı anlatanın da bu yol adına göze alınanlar ya da alınamayanlar olduğunu söylemiştim. Aklıma o anda birkaç görüntü gelmişti. Tanıklığını yaptığım hayatlardan, ‘başka’ hayatlardan birbirine geçmiş, bölük pörçük birkaç görüntü... Nora’ya çok farklı şekillerde görünmüş insanların hayatlarıydı bu görüntülere girenler. Onlar ona farklı yerlerden, farklı seslerle görünmüşlerdi. Uzun, çok uzun bir hikâyeye doğru ilerlediğimi söyleme gereksinimi duymuştum sonra. Gittiğini, gidebildiğini görmek, gidebileceğini hem kendine hem de başkalarına gösterebilmek için atılıyordu sanki bazı adımlar. O adımlar her zaman bizim adımlarımız olmayabiliyordu. Ama gitmek ya da en azından gitmeyi umut etmek, yaşadığına inanmak demekti biraz da. Birkaç söylencenin ya da hayallerimizle yaşattığımız, kendimizin kıldığımız cümlelerin tutsağıydık. Herkes bir yerde, birilerinde ölüyordu günün birinde. Herkes bir yerde ya da kendi doğrusunda ölüyordu... Ama bu uğraşta, bu zorlu uğraşta pek az insan, insanını, insanların bulabiliyordu galiba. O uzun hikâyeye gidişim, o sınır ötesinde bulabileceklerim içindi... Giderken birçok yolcuyla, birçok ‘yabancı’yı beraberimde götürecektim. Anlamıştı... “Senin istediğin gibi olmaya-
cağım” demişti bu sözlerim üzerine. Bu başkaldırını o hikâyenin bir yerlerine koymaya çalışmıştım... Aradan geçen zaman, onun kendi yoluna ne kadar çok inandığını gösterdi. O, hiçbir zaman benim istediğim gibi olmadı, kendisinden bir şeyler, kendi adlarına, kendileri için bir şeyler isteyenlere o Nora’yı hiçbir zaman vermedi. O, çıktığı yolu biraz da böyle yaşadı... Bu yolun anlamı işte burada, bu esirgeyişte, bu kendini uzak tutma çabasında aranmalıydı. O yol yavaş yavaş, kararlılıkla çizilecekti... Kararlılıkla... Yeni bir insanı, bir başka insanı bulma umuduyla... O uzun hikâyenin sayfalarında, kendine kolay kolay unutulamaya-

cak bir yer edineceğini bilmeden, aynı onuru, kararlılığı, ama aynı zamanda da itilmişliği göze alan bir akrabasını anımsatırcasına... Günün birinde, hiç kimsenin beklemediği, hazırlıklı olmadığı bir zamanda, ‘insanların’ onaylamadığı, kabul edemediği bir hayata, ardında o eksikliği, o tamamlanamamış hikâyeyi bırakarak gitmişti Nora... Kendisini bugüne kadar, bambaşka bir yerde yaşatmam, yaşatmaktan başka türlüünü yapamayışım bundan mı? Belki. Sonuçta o da bende bir olasılığı doğuranlardandı. O, hayatı adına yaptığı bu tercihle, Berti ile Jülyet’te çok derin bir duygunun, yıllar boyunca ertelenmiş bir sorgulamanın su yüzüne çıkmasına da yol açmıştı üstüne üstlük. Bir şeyler kayıp gitmişti sanki ellerinin arasından. Açıklamakta zorlandıkları ya da açıklamak istemedikleri, içlerinde, farklı dünyalarında, farklı görüntülerle gizlemek istedikleri bir şeyler... Nora onların olamadıklarıydı, o yerde bıraktıkları insandı... Kızlarıyla için için övünmeleri de beklenesiydi bu durumda. Umarsızlıklarının, içlerindeki o eksiklikliğin doğurduğu acı, o günlerde olası, dışavurulamayan tüm sevinçlere baskın çıkmıştı ama. Günü geldiğinde, bu duyguyu da konuşma, birbirimize ‘tanıtma’ çabasını göze alacaktık. Başka cenaze törenlerine, başka giysilerle gitmemiz gerekmişti bu çabayı en sonunda göze alabilmek için. Başka cenaze törenlerine başka giysilerle gitmiştik... Bu küçük törenlerle birbirimizde yalnızca bakışlarımızla, suskunluklarımızla, bir suç ortaklığını bile bile göze alarak öldürmeye çalıştıklarımızdan artakalanlara gelince... Bende, bana yaşatmadığı, dilediğimce yazdırmadığı bir hikâyesi vardı onun öncelikle. O günlerde, o yolculuğa ben de çıkabilir miydim, o yolculuk için, bu hikâyenin değişebilmesi için gereken yürekliliği gösterebilir miydim? Bu soruya bir yanıt vermenin, vermiş gibi görünmek için, değişmeyi yeniden umut etmenin hiçbir anlamı yok. Artık kendi yerlerimizdeyiz, değiştiremediğimiz iklimlerimizdeyiz. Bu yerler bizim yerlerimiz, hak ettiğimiz yerlerimiz elbet. Hak ettiğimiz, değiştiremediğimiz, bizden, tüm çabalarımıza karşın, birbirine uzak insanlar, limanlar çıkaran yerlerimiz... Bu duygunun çok eski bir duygu olduğunu şimdilerde biraz daha iyi anlıyorum. O, başka bir hikâyenin kahramanıy-

dı. Başka, sınırları farklı, açmazlarımla, korkularıyla yaşattığım insanlar tarafından korunan bir hikâyenin kahramanı... Birbiri-mizi o günlerde belki de bu yüzden gereğince görememiştik. O yolda kapılabileceğim fırtınanın, beni bazı yerlerinden sonsuza, kendi sonsuzluğuma kadar koparacağı korkusuna belki de bu yüzden kapılmıştım. Yalnızlığıma belki de bu yüzden bir kez daha tutunmak istemiştım. Kırgınlığın, dilendiğince duyurulamayan bir kırgınlığın kaçınılmaz sonuçlarıydı biraz da bunlar. Nora 'o yere' sadece sesini bulmak için gitmemişti. 'Gerçekleri' o zamanın bir yerinde tüm çıplaklıklarıyla görmek zorunda kalacaktım. Bir akşam vaktiydi. Bebek'teki 'kahvemize', bir kez daha 'adaçayı içmeye' gitmiştik. O kahve bizim adaçayını yeniden keşfettiğimiz kahveydi... Kıyıya demirli teknelere bakarken bana bir resmin çağrısından söz etmişti. Susmuştum. Hiçbir şey söyleyememiştım. Bir daha görüşmeyecektik... Bir daha... Yeniden görüşmek, birbirimizi görmek için çok uzun bir zamanın geçmesini bekleyecektik... Aşıyan'a kadar el ele tutuşarak yürümüştük sonra. Yolda, Bebek Koyu'ndan geçerken, kendisine, balık tutmak için sandal kiraladığımız o günü hatırlatmıştım. Boynuma sarılmıştı. "Beni affet... Çok zor olacak biliyorum. Ama affetmeyi dene ne olur..." demişti. Kendisini bana verdiği, gerçekten verdiği tek andı bu. O günden sonra görüşmedik... Tüm bunları yaşadığımız o zamanda Nora yirmi yaşında bile değildi...

Nora'yı, bendeki Nora'yı, seçtiği, gitmeyi tercih ettiği hikâyede kabul etmem hiçbir zaman mümkün olmadı. Ona, uzaktan, beni göremeyeceği bir yerden bakarken küçük bir oyun oynamak iste-yişimin en önemli nedeni de bu kabullenemeyişti zaten. Öfkesini hınzırca gizlemeye çalışan bir çocuğun oyunuydu bu aslında. Çocuk bir kez daha yalnızdı. En çok sevdiği, bağlandığı oyuncayı bir kez daha elinden alınmıştı. Üzüntüsünü, eve, 'evine' döndüğünde hiç kimseye anlatamayacaktı... Bu oyuna göre Nora, benim istediğim, ama kendisine hiç yakışmayan, hiçbir zaman benimseyme-yeceği bir hikâyenin kahramanı olmak zorunda kalacaktı. Onu, o uzaklığı yaşadığım günlerde ancak böyle taşıyabilirdim. Onu, bir hikâyede ya da birkaç cümlemin, kendi cümlemin sınır-

larında ancak böyle tutabilirdim. Bir yalanda, hiç kimsenin bilmediği bir yalanda yürümenin çekiciliğine bir kez daha kapılmıştım. Daha önce de denediğim, bende yeni bir güne inanma gücünü bir kez daha uyandırmış bir yöntemdi bu. Bu hikâyede Nora, o başkaldırıyı göze aldıktan, birileriyle bir yerlerde yaşadıktan sonra 'hatasını' anlayacak, sınırlarını görecek, 'daha ileriye' gidemeyeceğini kabullenerek evine, reddettiklerine dönecek, döndüğü hayatın ulaşabileceği parçalarına tüm benliğiyle yeniden sarılma umuduyla, yaptıklarının bir 'teslimiyet' olduğunu bile bile, kendisini 'ardında' bıraktıklarına daha çok inandırabilmek için büyük bir plastik fabrikasının sahibi, işten artakalan vakitlerini bilgisayar oyunları ile değerlendiren, hiç kitap okumayan, evine, yalnızca 'teknolojik gösteriler' için müzik setleri alan, ama hiçbir müzik kültürü olmayan, buna karşın 'markaları' çok iyi bilen, Montblanc dolma kalemini, Davidoff purolarını 'göstermekten' büyük bir haz duyan, iyi, pahalı lokantalara öncelikle 'adları' için giden, kayak yapmayı, motosiklete binmeyi, hızlı araba kurslarına katılmayı hayatının en önemli etkinlikleri arasında sayan bir 'yuppie' ile evlenecekti. Kendisine nikâh töreninden birkaç gün önce böyle bir adamla evlenmeyi niçin, nasıl kabul ettiğini soracaktım. Başını önüne eğecek, yazgısını kabullenmiş o insanların sesiyle, 'Huzuru arıyorum' diyecekti. Bebek'teki o kahveyi bu konuşma için yine tercih edebilirdim. Sonra duracaktık. 'Karşılaşmamaya', birbirimizi 'görmemeye' çalışacaktık. Bu kaçış ya da aslına bakılacak olursa bu kovalamaca yıllar boyunca sürecekti. Ben, onun bu sözlerinden, o kahvede, o buluşmamızda söylediklerinden, bana gizliden gizliye bir şeyler anlatmak istediği sonucunu çıkaracaktım. Başka insanların başka hayatlarda yaptıkları tercihleri anımsayacaktım o anda. O hikâyelerin birinde, benim hiçbir zaman unutamayacağım bir parçam kalmıştı. Hiçbir zaman unutamayacağım bir parçam... Tüm yaşananlara, çoğaltılacak tüm anlara ya da olasılıklara karşın... Sinagogda onun beni görebileceği bir yere oturacaktım. Tören sırasında bir anlığına göz göze gelecektik. Gülümseyecektim. Benim için küçük, ama sabırla beklenmiş bir utkunun dile geldiği an olacaktı o an. Kendisini en son

‘tebrik edenlerden’ olacaktım. Elini sıkarken, bu utkunun tadına vardığımı her halimle, daha da doğrusu onun anlayabileceği bir biçimde belli edecektim. Bunu hissettiği an elimi hiç bırakmamak istercesine sıkacaktı. Yanlış bir yolda yürüdüğünü bilecektik. O yanlış yolu, o anda ikimiz de görecektik. Bir yerlere, inanacağımız bir yerlere tüm duygularımızla tutunmak isteyecektik... Hikâye burada, bu görüntüyle bitecekti. Ancak, çok kısa bir süre sonra, o yanlış yolda yürüyenin benden başkası olmadığını, seçeceğim anlatım şekline ya da bulabileceğim sözcüklere karşın, bu hikâyeye hiç kimseyi, öncelikle de kendimi inandıramayacağımı anlayacaktım. Nora bir kez daha direnmişti, bir kez daha o duvarı yıka-bileceğini göstermişti. Bu ‘tören’ sahneleri bambaşka bir hikâyeyindi... Bambaşka, kahramanları farklı bir yerde kalan, kalacak bir hikâyenin... Bu olasılık, kimi anılarımı deştüğimde, bana Rozi’yi, Nora’nın o sessiz, iyiliksever, iç dünyasına bağlı, oradakilerin deyişiyle, ‘kısmetsiz’ ablasını hatırlatıyor. Onun evliliğe giden yolu da, nikâh töreninde sevdiklerine yaşattıkları da farklı olacaktı. İlk kez o düğün gününün gecesi, Tarabya’daki o lokantada verilen o büyük davete Tant Tilda’nın çağrılmadığını öğrenmesi üzerine verdiği tepki sayesinde görebilecektim kendisini... Neve Şalom Sinagogu çok kalabalıktı o gün. Herkesin gülümsemek, mutluluğunu göstermek zorunda olduğu bir zamandı. Herkesin o farklı heyecanı, yaşına göre çevresindekilere duyurmak istediği bir zaman... Tüm düğünlerde ve törenlerde olduğu gibi. Mösyö Jak, artık çok uzağında, ulaşamayacağı bir yerde kalan o birkaç insanının eksikliğini yeniden hissetmişti o anlarda, eminim. Berti çok heyecanlıydı. Dudakları hafiften titriyordu. Heyecanlandığında, çok derinden heyecalandığında dudakları hep titrerdi onun zaten. Damadını pek sevememişti. Bana bir gün, evlilik hazırlıklarının yapıldığı günlerde, evlerine her geçen gün biraz daha çok girmeye başlayan bu yeni ‘konuk’ için, “Herifte bir şey var ki hiç hoşuma gitmiyor” demişti ama, böyle düşünmenin bir kız babasının doğal duyguları olarak değerlendirilmesi gerektiğini de belirtme gereksinimini duymuştu. Hem o günlerde kızı için bu kadarıyla yetinmesi gerektiğini, ‘ailedeki’ herkes gibi, o da çok iyi biliyor-

du... Jülyet çok şık görünmeye özen göstermişti. Ancak, onun için, o gün adına, daha fazlasını söylemek gelmiyor şimdi içimden. Nora ablasına sevgi dolu gözlerle bakıyordu. Bu bakışlar bir iki kez başka bir yere gitmişti. O kopuşun, o önlenemeyecek kopuşun sesi duyulmuştu sanki. Bu kopuşun ne anlama geldiğini ancak çok uzun bir süre sonra, o ayrılığı yaşayarak anlayacaktım. Nora, o törende, belki de geleceğini görmüştü... O gün, orada bulunanların birçoğu, 'o gülüşün fotoğraflarına' karşın, eksikliğini duydukları o yerlerdeydi kısacası. 'Kalabalık' yine de oradaydı. Sevgi sözcükleri, küçük, sessiz sedasız, ama hep gizli kalacak, gizli kalması gereken ihanetler, ödenememiş borçların, kimi hüznüleri örten giysilerin, ertelenmiş hayatların tarihi oradaydı. Sevinçler, zamanı gelmiş, o günün hakkını verebilecek sevinçler de oradaydı elbet. Zamanı gelmiş, o günün hakkını verebilecek, bir eve dönüşü daha haklı kılabilen sevinçler de. Hiç kimse, orada bulunan hiç kimse, bu 'mutlu' günden yaklaşık beş yıl sonra, aynı sinagoga, aynı sıralara Rozi için bir kez daha döneceğini o anlarda bilemezdi, tahmin edemezdi ama... Rozi, Venturalara geçmişinin birkaç karanlık görüntüsüyle giren Nedim'i sevmişti, gerçekten sevmişti oysa... Onun Nedim'i erkeği olarak benimsemesi için birçok nedeni vardı. Nedim de, Rozi'de, o günler için aradığı kadını bulmuştu galiba. Her şey yolundaydı bir başka deyişle, her şey birçok insan için hayali kurulacak, özlenmeye değer günlere, bir 'yuva'ya açılıyordu. Erenköy'de, son derece şık, pahalı bir apartman dairesine yerleşmişlerdi. Pahalı, şık ama yaşamayan, nefes alamayan, kişiliğini bulamamış, her yerde her zaman görülebilecek o dairelerden biriydi bu. Bir evde yaşayanların yerine, başka bir evden başka insanları hiç duraksamadan, zorlanmadan koyabilirsiniz zaman zaman. Toptan üretilmiş hayatların size sunduğu bir olanaktır böylesi durumlarda söz konusu edilebilecek. O evleri anlatmak ya da o evlerde bulunacağınız zaman için birkaç cümleye gereksiniminiz vardır sadece. Daha önce de bir yerlerde kullandığınız, yabancıyı olmadığınız, hiç kimsenin yabancıyı olmadığı, ama yine de istenen, sizden beklenen cümlelerdir bunlar... Ne güzel eviniz var... Eviniz çok güzel... Ama asıl önemlisi huzur el-

bet, evin içindeki huzur... Eksikler zamanla giderilir. Hem her şeyin yavaş yavaş olması daha güzel değil mi?.. Biraz daha iyi hatırlar gibiyim şimdi. Bir cumartesi gecesiydi. Erenköy'deki o daireye, 'yeni ev ziyareti' için gitmiştim. Alışkını olduğum ziyaretlerden değildi aslında bu ziyaretler. Ancak Rozi'ye düğün gecesindeki o çıkışından sonra, ne gizleyeyim, çok sıcak bir duyguyla bağlanmıştım. Kendimi, o uzak kalmışlığın içimde doğurduğu pişmanlığı da duyurmak istiyordum galiba. Ona gümüşten bir masa üstü resim çerçevesi armağan etmiştim. Bu armağanın hiçbir değeri, daha da önemlisi hiçbir tarzı yoktu, biliyorum. Ancak, o güne kadar birbirimiz için kazandığımız, kazanabildiğimiz yerler düşünüldüğünde, bu kadarıyla yetinmek zorundaydık sanırım. İçimdeki armağan buydu, vermek istediğim duygunun armağanı buydu sonuçta. O çerçeveye, tüm bunlar bir yana, küçük bir anlam da yüklemiştim üstüne üstlük. Kuşkularımıza, küçük yanılgılarımıza, kendimize daha çok inanmak için sık sık yeni yollar arardık ya... Rozi, hem bu ziyaretime, hem de gösterdiğim ilgiye çok şaşırmıştı. Bu şaşkınlık, onda çok hoş bir çocuk-kadını uyandırıyordu. Küçük bir sevincin nedeni olmak, beni o evde bile farklı, unutamayacağım bir yere getirmişti. Ona, paketi açıp çerçeveyi eline aldığı anda, 'Bunu sana ihmal ettiğimiz, kaderlerine terk ettiğimiz tüm insanlar için getirdim. İçine istediklerinin resmini koyman için...' demiştim. O anlam burada, bu sözcüklerde gizliydi. Bu sözcüklerle yeni bir yere gelmek istemiştim. Anlamıştı. Gözleri hafiften yaşarmıştı. Onunla yakaladığım ikinci birlik-telik anıydı bu. Titrek bir sesle teşekkür etmişti, 'emanete ihanet etmeyeceğini' söylemişti...

O eve, o akşam girişim böyle olmuştu işte. Sonrası uzun uzadıya anlatılmaya değmez. Yemek yenmiş, içki içilmiş, müzik dinlenmiş, bilinen, konuşulması kolay yerlere ve insanlara yaklaşılmıştı. İşlerinden, hayalini kurduğu 'Lamborghini'den, Japonya'dan, İstanbul'un yeni, 'iyi yemeğin yenebileceği' lokantalarından söz etmişti Nedim. Tüm bu konuşulanlar, o gecenin havası ya da o geceye taşımak istediğim insan düşünüldüğünde 'eğlenceli' sayılabilir-di. Böylesi konuşmaların kimleri, nereye, nasıl götürdüğünü bili-

yordum. Nora'nın o 'hayali eş'inin dikkate değer özelliklerini bulmakta bu yüzden zorlanmamıştım. 'Kültürün' öteki yüzlerinden biriydi bu. İnsana hiç ummadığı bir zamanda gerekebilir, daha da önemlisi beklenmedik kapılar açabilirdi. Ancak, tüm bu konuşulanlar bir yana, Nedim'in çok derinlerde gizlenen bir yanını da görebilmiştim sanki o akşam. Orada korunmak istenen neydi? Onun, o Japon kadınla yaşamış olabileceklerinden geriye, daha da doğrusu bize kalanlar gelmişti bir ara aklıma. Söylentilere o günlerde birçok insan inanmak istemişti. Bu söylentilerin etkisinde kalmış olabilirdim. Japonya'dan, o 'sıradan' cümlelerin arasında, sıradanmış gibi görünen bir akşamda, bilinmesi, anlaşılması, yaşanması gereken bir ülke olarak söz edilmesinin bir anlamı vardı hiç kuşku yok ki yine de. O anı küçük bir kuşku beslemişti. Bu kuşkuyu tanıyordum. Bu kuşkunun bende açtığı yollardan hiçbir zaman vazgeçemeyecektim. Benim o hikâyelere tutsaklığımı bu... Nedim'in kendi dünyasında, kendi dünyasından bazı görüntüleri benimle paylaştığına inandığı, anlatılanları suskunluğumun ardına gizlenerek, dinlermiş gibi yaptığım bir zamanda Rozi'yi bir kez daha 'görmüştüm'. O da söylenenleri anlatılanları dinlermiş gibi yapıyordu. Yanımıza, yakınımıza oturmuştu ama, halıda, belirli bir noktaya bakarken çok uzaklarda bir yere de bakıyordu sanki. İliştiği, bir türlü rahat edemediği kanepenin püskülüyle oynuyordu. Sigaralarını yarılayamadan söndürüyordu. Hiç gereği yokken, iki kere, mutfığa kadar gidip kül tablalarını boşaltmış, temizlemişti... Tutunmak, mutlaka tutunmak istediği yerler vardı sanki o evde. Tutunduğu, tutunabildiği yerler bu kadar küçük ve kırılğan mıydı? Bu soruma verdiğim yanıtların 'doğruluğundan' hiçbir zaman emin olamadım. Farklı zamanlar akmıştı o anlarda içimizde... Hepimiz bir kez daha ayrı zamanlara gitmiştik... Bir ara göz göze gelmiştik. Yakalandığı, kendini ele verdiği duygusuna mı kapılmıştı? Eğer öyle idiyse, üstlendiği ya da kabullendiği 'suç', nasıl bir 'suç'tu? 'Sağırılık' bir başka 'cinayet' miydi? O 'cinayetler' yalnızca 'o yasak yerler'de mi işlenirdi? Bu sorularımdan da kaçacağım, yıllarca, elimden geldiğince kaçacağım, biliyorum. Bu kaçış da bana taşımak, 'sonuna' kadar taşımak zorunda kalacağım bir

'iharet'i hatırlatacak arada sırada, biliyorum. Ama birkaç adım, birkaç adım daha atabilmek, birkaç yeni insanda yürüyebilmek için, boş vermenin ya da boşverir gibi yapmanın ne kadar gerekli, dahası kaçınılmaz olduğunu da biliyorum. O an, düğün gecesinde yaşadıklarımızdan, o çerçevede paylaştıklarımızdan sonra, bizim üçüncü ve son buluşmamızdı... Rozi, söylemek istediklerini ancak böyle söyleyebilmişti. Ancak böyle... Bende, içimde bıraktıklarına ya da bırakmak istediklerine yakışır bir biçimde... O kırılgan 'şe-ye' sonuna kadar, gücünün elverdiği yere kadar tutunmaya çalışarak... O çığılı çok derinlerde bir yerde öldürmeyi göze alarak. Tüm bunları, ancak bugünlerde bulunduğum ya da bulduğum yerden biraz daha iyi görüyorum, görebiliyorum ne yazık ki. Anlamak, biraz daha iyi anlayabilmek için bir kez daha uzaklaşmak gerekiyormuş demek ki. Bir kez daha uzaklaşmak... Uzaklaşırken, istese de istemese de yakınlaşıyordu çünkü aynı zamanda insan. Bu hikâyeye, o gece için de, öteki geceler için de nereden devam edebileceğimi hisseder gibiyim şimdi bu yüzden... Rozi, asıl söylemek istediklerini farklı, çok küçük bir odada kalarak, kalmayı seçerek söylemek istemişti evet. Onun ait olmadığını hissettiği bir yer vardı. O, yaşamak zorunda kaldığı yerin, kendi yeri olmadığını, yalnızca o günlerinde değil, başka günlerinde de hissetmişti sanki. Bir kadın bir kez daha bir hikâyede yabancılığını aşamamıştı... Bundan sonrası her zaman anlatamadığımız o sınırdaki kalmıyordu. O akşamdan sonra, iki kez daha, farklı yerlerde karşılaşacaktık. Konuşmamız o evde, o bakışta bitmişti ama... Bu gerçeğin ayırdındaydık sanırım. Uzaklıklarımız, sınırlarımız bizi başka yerlere çekiyordu. O insanlar arasında birbirimizi bir daha hiç bulamayacaktık... Yürümeyen neydi? Bu soru ile bu sorunun doğduğu öteki sorulara yanıt verebilmem için uzun yıllar beklemem gerekti. O uzun sessizlik olabildiğince yaşatılmak istenmişti çünkü oralarda. O uzun sessizliğe tutunmaya, o günlerde, bildiğimiz tüm o günlerdeki gibi, herkesin kendine göre, kendi sessizliği için gereksinimi vardı çünkü. Soru, o zamanın içinde, o seyirciler tarafından belki de bu yüzden sorulmamış ya da sorulmak istenmemişti. O dekorun o oyuna uygun olmasına herkesin kendince bir

katkıda bulunması gerekiyordu, o oyunda yer almanın, bir rol bulmanın bir bedeli vardı çünkü. Hafta sonlarında arkadaşlarla görüşüyor, sık sık o ünlü lokantalara, gece kulüplerine gidiliyor, paket turlarla yolculuklara çıkılıyordu. Evliliklerinin ikinci yılında bir de kızları olacaktı. Annelerin de yardımıyla, en iyi olanaklarla 'yetiştirilmeye' çalışılan, çalışılacak bir kez... Böylesi evliliklerde, aynı zamanda aileler de evlenirdi ya. Duyguların, gerçek duyguların, görüntülerin bir yerlerinde kaybolduğu, kaybedilmek istendiği zamanlar da vardı. O zamanlar yaşanmalıydı. O zamanları herkes içindeki o serüven için yaşıyordu. Ama bana kalırsa, Rozi için hikâyenin en acıklı yanı bu görüntüde saklanmıştı. Bu görüntü biraz da bizim görüntümüzdü. Onun gizlendiği, gizlenmeye zorunlu kaldığı görüntüydü. O günlerde bir sabah, kızı doğduktan yaklaşık olarak üç yıl kadar sonra, sekizinci kattaki pencerelerini silerken, dünyayı, bildiğimiz dünyayı hiç kimsenin bilemeyeceği bir neden yüzünden son kez görecektik, 'dengesini kaybederek' 'aşağıya', 'son boşluğuna' düşecekti Rozi. Esrar perdesi orada yaşananlara beklenmedik bir zamanda inmişti. Sorular, gerçek sorular, tüm birlikteliklere, tüm ailelere karşın bir kez daha bir başınalıklarda sorulacaktı... Tüm o umutlara, ertelemelere, ihanetlere, yalanlara, sevgi sözcüklerine karşın bu kadar basit miydi, bu kadar sessiz sedasız mı yaşanıp gidiyordu kimi hayatlar?.. Bir an, bir cümle, birkaç sözcük bir hayatı bitirmeye yetebiliyordu sanki zaman zaman. Bir an, bir adım bir hayatı bitirmeye yetebiliyordu... 'Olay', başta 'aile' olmak üzere birçok insanı derinden sarsmış, daha da önemlisi 'hazırlıksız' yakalamıştı. Hazırlıksız yakalanmak bir 'kaderdi' elbette böylesi durumlarda. Hazırlıksızlığa inanmak o derin acıyı taşımanın bir başka biçimiydi elbet. Herkes biliyordu, kendine bir nebze dönebilmiş, dönmeyi başarmış her insan bilebilirdi oysa o anla o adımın uzun, çok uzun, çok acılı bir hazırlıktan sonra geldiğini. Cenaze töreni belki de bu yüzden, bu iç ses yüzünden çok kalabalıktı. Sinagoga sadece akrabalar, arkadaşlar, bu büyük acıyı aileyle tüm içtenlikleriyle paylaşmak isteyenler değil, yıllardır görünmeyenler, dahası küskünler bile gelmişti. Dostların yanı sıra, pişmanlar, geç kalmışlar, seyirciler de oradaydı bir başka deyişle...

“Taziye ziyaretleri” Bertilerin evine yapılmıştı. Jülyet, zamanın, zamanının o bölümünde hemen hemen hiç konuşmamıştı. Yanına biraz da korkuyla, bu ölümün suçlularından biriymişim gibi gitmiştim. Böylesi acılı, kelimelere dökülmesi zor, beklenmedik ölümelerde hep böyle olurdum. Birbirimize bir kez daha sevgiyle sarılmıştık. Kendisine, “Şimdi o başka bir yerde. İsteddiği, hep istemiş olduğu yerde. Bu yüzden de burada, aramızda olmadığı, olmadığı kadar mutlu. Onu göremiyoruz, onu bir daha hiç göremeyeceğiz biliyorum. Duygularımızın doğruluğunu gösteremeyiz, kanıtlayamayız bu durumda da birbirimize. Ama biz yine de duyduklarımıza, içimizden gelen bu sese inanmalıyız. Kendisine, gittiği yerin ardında bıraktığı yerden çok daha güzel bir yer olduğuna inanmamızı o da isterdi biliyorsun. Bundan sonrası bizim, sadece bizim, onu gerçekten sevmeyi başaramışların. Başka bir sonra yok. Başka bir sonraya güvenmemeliyiz” demiştim. Başını, söylediklerimi olumlarcasına yavaş yavaş sallamıştı Jülyet. Kolumu sıkmıştı. Tek bir kelime bile söylememişti. Susmayı, sesini içinde tutmayı, başkalarına duyurmamayı seçmişti belli ki. Konuşsa, o sesi duysa belki de hıçkırığa hıçkırığa ağlayacaktı. Oysa ağlamak, tüm umutları unutasıya ağlamak için başka saatler vardı. Başka insanların rüya olduğu saatlerdi biraz da bunlar, beklenmedik birinin bir sabah vaktinde o odanın penceresini tıklatır gibi olduğu, bir nesnenin kendi şarkısını hatırlattığı, bir yerin içine kapandığı saatler... O saatler, bizi bizde ‘büyüten’ saatlerdi. Bunu biliyorduk. Bu ‘dönüşleri’, hazırlıklı olmadığımız zamanlarda daha birçok kez yaşayacağımızı, paylaşacağımızı da biliyorduk, hissetmiştik o an sanırım. O suskunluğunda, kara giysileri içinde, başkalarını, böylesi uzun bir ziyaret için ağırlamak zorunda kaldığı kanepesinde, kızı için, cam bir kâsenin içinde, zeytinyağına banılarak yakılmış o pamuktan fitile bakarken belki de bu yüzden bir şeyleri, başka birilerini bekler gibi görünmüştü bana. Bir kez daha birlikteydik. Bir kez daha... Hem de hiç kimsenin anlayamayacağı, hiç kimseye anlatamayacağımız bir biçimde... Berti’yi görmüştüm o anda. Gülmüyordu. Söylediklerim, duyurmaya çalıştıklarım onda küçük bir sevinç uyandırmıştı sanki. Bu da geçecek der gibiydi. Bu da ge-

çer, bu da geçecek... Kimi insanlar, kimi sesleriyle geçip gidiyordu gerçekten de içimizden. Kimi insanlar bizim için, öncelikle bizim için yerlerine, o yerlere gidebiliyordu... Bu duyguya inanmak zorundaydık. Durup dururken hatırlayabileceklerimizden, o yerlerden olabildiğince uzaklaşmak için, başka yerlere yürüdüğümüzü, yürüyebileceğimizi görmek zorundaydık. Yeni yürüyüşlerimiz olacaktı. Birbirimizi o yürüyüşlerde tanımiştık, kendimize anlatmak istemiştik zaten. O da susmuştu. 'Aramıza hoş geldin' demekle yetinmişti sadece. Aramıza hoş geldin... Hepsi buydu. O andaki tüm konuşmamız bu cümleyle sınırlı kalmıştı. Ama yaşananları, tarihimizi bilenler için, bu sözcükler, o kadar çok sözcük, o kadar çok konuşmaydı ki... Nora da oradaydı elbet. Ablasıyla ilgili haberi alır almaz İstanbul'a gelmişti. O da, o geç kalmışlardan mıydı? O da, o pişmanlığın sesini, içinde, dönemeyeceğini, yakalayamayacağını, yeniden dokunamayacağını bildiği o günler için, hiç kimseye anlatamayacağı o odanın görüntülerinde duyanlardan mıydı? Bunu hiçbir zaman bilemeyeceğim. Ama bu soruları sormam, sormayı gereksinmem, kendisini böylesi bir zamanın içinde görmek istediğim anlamına da geliyor biraz galiba. Onun, ablasının 'yedis'i bittikten, bir başka deyişle de 'yasını' tamamladıktan sonra, kara giysilerini İstanbul'da bırakarak, yitirdiği günlerin yükünü hiç kimseye paylaşamayacağını bile bile sessiz sedasız coğrafyasına dönmeyi seçişi bu düşüncemi güçlendiriyor yine de. Bu kadar çabuk gitmek, sadece yedi gün bekledikten sonra gitmek, benim için, bir şeylerden, tüm bilinen sözcüklerin dışında bırakılmak istenecek bir şeylerden kaçmak demektir. Bu kaçış, o hikâyeden, hikâyemizden kaçış anlamına da geliyordu elbet. Zaman, başka bir zamandı... Daha doğru bir zaman için başka yanlışları yaşamamız, göze almamız gerekiyordu... O anlarda birbirimize bakmak, sadece bakmak, bize belki de bu yüzden yetmişti. Birbirimize o anlarda bakmakla, sadece bakmakla yetinmiştik evet. Yalnızlıklarımızda kalmak zorundaydık. Sözcüklerimizde kalmak zorundaydık. Başkaları bir kez daha gölgelerimizdi. Başkaları bir kez daha bizi kendilerinde tutuyordu... O günlerde bu duyguya bağlanmak, bu duyguya bağlandığımızı bilmek, bende, yenilenmeye değer bir

umuda yol açmıştı. Hikâyemiz başka bir hikâyeyi bekliyordu. Bu umuda bağlanmak, içimde, o zamanlarda buruk bir sevinç olarak adlandırdığım, ancak zamanla çok daha iyi tanımlayacağım bir duygunun doğmasına yol açmıştı...

Korkular, yeni dönüşlerden beklenenler ya da yeni bir zamanda bir kez daha, tüm yitirilenlere karşın, bir kez daha yürüme umudu... Bu duyguları, anlamadan, görmeden yaşadığımız Rozi için yeniden yaşamıştık, yaşamayı denemiştik sanki o günlerde. Birileri bizden, bir yerlerde unuttuğumuz insanları bulmamızı istemişti. Çağrı, eksik yaşanan tarihlerde kendine yeni, daha doğru bir yer bulmak isteyenler içindi. Bu sesi duymuştuk, bu sestten, aslına bakılacak olursa, hiçbir zaman kurtulamayacaktık... Jülyet, yıllar sonra, Nora ile İstanbul'da yaşadığı o acılı yedi günü küçük bir mucize gibi hatırlayacaktı. Anne ile kızının birbirlerine gerçek anlamda yaklaşılabildikleri, dokunabildikleri, bir başka boyuta geçebildikleri, annelikle kızlığı ilk kez yakalayabildiklerine inandıkları yedi uzun günle yedi uzun gece yaşanmıştı... Ödeşmeler, asıl konuşmalar, tüm korkulara, yanlışlara, kaçışlara karşın göze alınabilmişti demek ki. Süre, o hayatlar düşünüldüğünde çok kısa bir süreydi kuşkusuz. Ama zaman, gerçek bir zamandı sonuna kadar anlatılamayan, paylaşılamayan o rüyalara karşın. Gerçek, 'yaşanmış', hakkı verilmiş bir zaman... Gerçek, doğru, bir tarihe bir daha unutulmamasıya yazılmış bir zaman... Süre önemli değildi bu durumda, o yitirilen yılları bulmaktı, anlamlandırabilmekti, o duygunun bir yerlerine koyabilmekti sonuçta. Neden bu kadar gecikmişlerdi ama, neden bu kadar beklemleri gerekmişti? Yeni bir ölümde, yeni bir boşluğu, yeni bir eksikliği, bir geriye dönüşsüzlüğü yaşamamak için miydi o adımları? O adımlar 'ileriye', daha farklı bir geleceğe atılmış adımlar mıydı gerçekten? İlerisi neresiydi, kimin geleceğiydi, taşınmaya değer olasılığıydı bu durumda?.. Bu soruları yanıtlamak, yanıtlamayı göze almak belki de pek çok insan için imkânsız. Bu sorular belki de birçok hayatın, hikâyenin dışında kalması gereken sorular. Bu zamanı yakalayamayanların, yakalayamayacakların, o bir türlü anlatılamamış, bir yerde yitip gitmiş tarihleri, bize o gecelerde kolay kolay kapanamayacak bir

yara olarak dönmezdi öyle yoksa... Jülyet ile Nora'nın, tüm bunları aklıma getirdiğimde, birbirlerinin yalnızlığına girmeyi göze aldıklarını düşünmek geliyor öncelikle içimden. Bu olasılık bende yeni bir sabahın umudunu doğuruyor. Günün birinde anlatmak istediğim, anlatabileceğime inandığım o insanlara kendimi fazla belli etmeden, yavaş yavaş yaklaştığımı hissediyorum. Bir güvenin sıcaklığı bu biliyorum. Birçok yerde, birçok sözcükte bulamadığım bir güvenin sıcaklığı... Burada durmayı seçebilirdim. Burada kalmayı deneyebilirdim... Ne var ki içimde, o geceler için başka sorular da vardı. O günlerde orada neler konuşulmuştu örneğin, o karanlığa hangi anılarla gidilmişti? Onları 'kendilerine' bu denli yaklaştıran neydi? Çok sevilen bir insanın kaybından duyulan o derin acı mı, bu kaybın doğurduğu pişmanlıkta buluşmaları mı, bu buluşmada birbirlerine tutunmak istemeleri mi? Bu olasılıklar üzerine de düşünebilir, gereken sözcükleri bulmaya çalışabilirdim elbet. Ancak, ne gizleyeyim, bu 'yakınlaşmayı' sadece bu nedenlerle açıklamak bana biraz da bir alışılacelmışlığı, birçok seyircinin ya da hikâye kahramanının isteyebileceklerini seçmek gibi göründü hep. Bir 'şey' daha olmalıydı. Bir 'şey' daha... Küçük, ama çok önemli bir 'şey' daha... Gelgelelim, bunu yalnızca Jülyet ile Nora bilebilirdi. Hikâyenin, hikâyedeki çaresizliğimin gereği idi bu biraz da. Bu bölüm 'başkalarının' böyle yaşanacaktı, böyle yaşanmıştı... Anlatmak, yerini bulmak istediğim yeni bir eksiklikti bu durumda. Bir eksiklik... Bir sabah başka gözlerle, yeniden bakabilmek için... O günler hakkında, Jülyet'ten öğrenebildiğim, bana çok anlamlı gelen bir tek ayrıntı var sadece... Altıncı günün gecesi, 'misafirler gittikten sonra', anne ile kız sokağa, 'dışarıya' uzun bir yürüyüş için çıkmışlar. Her taraf sessizmiş. Gecenin büyüğü o sessizlikte insanın iliklerine kadar işliyormuş. Konuşmadan, tek bir kelime bile söylemeden el ele tutuşarak yürümüşler. Sonra birden bardaktan boşanırcasına yağmur yağmaya başlamış. Yürümeye devam etmişler. Sözcüklerin bittiği ya da gerçek anlamını bulduğu o yerden geçer gibi olmuşlar o saatlerde. O yağmur, onların yağmuruymuş. Yaşayamadıkları, bir yerlerde yitirdikleri, birbirlerinden esirgedikleri yağmur. O yağmurda o gecelerin sokakları

varmış, el ele tutuşan, o sokaklarda uzun uzun yürüyen başka bir kadınla, başka bir küçük kız varmış... ‘Eve’ yaklaştıklarında, ‘Dönenecek misin?’ diye sormuş Jülyet. ‘Hayır, dönmeyeceğim... Hiçbir zaman dönmeyeceğim’ diye yanıtlamış Nora. Susmuşlar. Kendi seslerine dönmüşler bir kez daha. Birbirlerini belki en iyi anladıkları anmış bu... Nora ertesi akşam gitmiş. Onun da başka bir iklimde, başka insanları varmış...

Rozi için o günlerde hiç kimse ağlamamıştı, ağladıklarını göstermek istememişti. Ağlamaya, konuşmaya, gerçek konuşmaları gereksinmeye zaman vardı. Ayrıntıları saklıyorduk, saklamayı öğrenmiştik sonuçta. Rozi için, o günlerde başka konuşmalara, sorulara ve kuşkulara gereksinim duyulmuştu. Sorularla kuşku-lar o günlerde, o konukların, o seyircilerin dünyasındaydı daha çok. Bize biraz susmak, biraz da dinlemek kalıyordu. Biraz susmak, biraz dinlemek, biraz da duymaya çalışmak. O seslere kayıtsız kalamadığımızın, daha da önemlisi o seslerle birlikte olmak iste-yişimizin bir göstergesiydi bu elbet. O sorularla o kuşku-lar ben-de o günlerde yeni bir anlamsızlığı doğurmuştu. Ancak her anlamsızlığın, basit gibi görünen her cümle-nin insanı er ya da geç çekebileceği bir yer vardı, biliyorum. Hikâyenin kurgusu için o seslere dönmem kaçınılmazdı üstüne üstlük. Sorulardan biri, o ‘son an’ı biraz daha iyi anlamaya yönelikti. Nasıl olmuştu da, ‘maddi durumu’ bu kadar iyi bir kadın, bir temizlikçi tutmamıştı da evinin camlarını silmeye kalkmıştı? Basit bir ‘kaza’ mıydı bu? Bir hayata kendi isteğiyle son verme olasılığı, bu soruların yanıtlarını arayanlara o günlerde çok yakın görünmüştü. Bu durumda da yürümeyenin, genç bir kadını, üç yaşında bir çocuğu varken böylesi bir ölüme çağırmanın ne olduğu öğrenilmek istenecekti. Sonra ‘yargılar’ vardı. Olan, o küçük çocuğa olacaktı elbet. Adam, bu kadar zenginken elbette bir başka kadınla evlenirdi zamanı geldiğinde. Kadın bunu düşünmüş müydü? Soruya, ‘o aşamada’ olumsuz bir yanıt vermek kolaydı. Kolay olan bu yüzden seçilmiş, ‘kadın’ o hikâyelerde bu yüzden ‘sorumluluklarını’ taşımayı bil-meyen bir kadın olarak ‘yerini’ almıştı. Rozi’nin ‘bu ölümüyle’ uyandırdığı duygudan kurtulmanın yollarından biriydi bu elbet.

‘Tarihler’ bu durumda yeni bir anlam kazanacaktı. ‘O kız’ı, o hikâyedeki kahramanların tümü kendine göre tanıyordu. Anılar boşuna saklanmamıştı. ‘Değişik’, sessiz, çok sessiz bir kızdı aralarındaki. O kızın, günün birinde o karanlığa düşmesi beklenmeliydi aslında... ‘Olay’, seyircileri için burada kapanabilirdi. Ancak ben, kendi adıma, tüm bu yorumların ötesinde bir başka yorumun barındığına, barınması gerektiğine inandım hep. Rozi’nin, ölümünü seçmiş olmasından ben de kuşku duymadım. Ancak onu, bu eylemi göze almaya, kaçınılmazmış gibi görmeye iten, hiç kimse-nin göremediği bambaşka bir neden de olmalıydı. Bizi ‘farklı’ bir Rozi’ye, yaşadığı günlerde görmediğimiz, göremediğimiz bir Rozi’ye ancak bu neden götürebilirdi. Ben bu nedene yıllar boyunca inandım. Bu inancın hiçbir dayanağı yoktu elbet, hiçbir açıklaması, hiçbir savunması yoktu. Bir sezgiydi sadece buradaki, tüm sezgiler gibi sözcüklerini gizleyen bir sezgi... Hikâye ‘öteki’ insanların zamanla, yavaş yavaş bırakacaktı. Umut eski bir umuttu, denenmiş, sınanmış bir umuttu biliyordum. Umut, bir insanı, bir başka yüzüyle, bir başka yerde bekleyen bir insanın umuduydu. Yenilgilere, ‘evlerimize’ o gecelerde bu kadar yalnız dönmeye bu yüzden mi yargılıydık? Belki. Ancak böylesi sorulara, doğrusunu söylemem gerekirse, ‘yeni’ yanıtlar aramak istemiyorum artık. Şimdi, tüm bunları hatırlarken tek söylemek istediğim, bu nedene inancımın bende günün birinde bir kapı daha açtığı. Beklentimle ulaştığım yerde, başka saatler için, başka duygularla korunmuş hatıralar vardı. ‘Neden’e yıllar sonra, hiç beklemediğim bir zamanda yaklaşır gibi olacaktım...

O akşam Rozi için içmiştik

Yeni, birçok rengiyle yinelenen bir yaz mevsiminde, şehrin bana bir kez daha terk edilmiş gibi görüldüğü bir akşam vaktindeydik. Bir akşamın başkaları için daha yaşanması bir akşam olarak başlayacağı düşüncesi yeniden içimi sarmıştı. Uzun süredir gitmek isteyip de bir türlü gidemediğim o bara aniden gitmeye karar vermiştim. Barlar, alkollü, kalabalık geceler, doğrusunu söy-

lemek gerekirse, hiçbir zaman yön vermemişti o güne dek yaşadıklarım. Ama o bar deniz kenarındaydı. Denize, o yaz lacivertinin hüznüne çok yakındı üstüne üstlük. İstanbul'da, o yaz ayrılmayacağımı bildiğim o şehirde, birkaç saatliğine, çoktan yitirdiğim o küçük tatil kasabasını yaşamak istemiştim... Bazı hikâyelerin insana yazgıyı yeniden düşündürttüğü o zamanıysa işte bu özlemim, bu yanılısamaya, tüm sakıncalarına karşın adım atmak isteyişim yüzünden yaşayacaktım. O adamla orada, o akşamda buluşacağımı biliyordum, o adam, benim o akşam oraya geleceğimi biliyordu sanki. Bir gereklilikti, bir gize yıllar sonra da olsa girme çabasıydı, o karanlıkta, o küçük, parlak ışığı bulma gereksinimiydi bu biraz da. Daha önce de bir yerlerde söylemiştim. Benim bu tür hikâyelerle, kim bilir, belki de uzun bir hikâyenin yolunda yürüyen tüm 'düş gezginleri' gibi, bir çeşit kan bağım vardı... Bara, o bar için erken sayılabilecek bir saatte gitmiştim. Deniz kenarındaki masaların birinde, 'birilerini', yıllardır beklermiş gibi görünen iki kadınla iki adam oturuyordu. O oyun, başka bir sahneye, başka sözcüklerle taşınmıştı sanki. Başka sözcükler başka bakışlar, başka bakışlar başka anılar, başka anılar başka yalnızlıklar demektir elbet. Başka denizler, başka ölmeler bile olabilirdi. Onlar, o masada belki de bu nedenle gereğinden fazla suskundular. Ya da onlar sadece suskundular. Suskundular ya da sözcüklerini çoktan tüketmişlerdi. Arada sırada konuşuyor, birkaç sözcüğü paylaşıyor, sonra yine susuyordular. Sonra, ne yapmaları gerektiğini bilmiyormuşçasına denize uzun uzun bakıyorlardı. Suskunlukları, birbirlerine bakışları bir korku filmini andırıyordu. Birilerini yıllardır beklemiş gibiydiler evet. Onlar o masaları, o masalar da onları tanıyordu. Kalacaklardı. Gitmeyeceklerdi... Bu hikâyeyi, onlar için, ortadaki o yuvarlak barda düşünmüştüm. Biraz daha fazla düşünmeyi göze alabilseydim o 'beklenenleri' de bir yerlerde bulurdum belki. Ancak o anda, tam karşımda oturan, bende, daha önce bir yerlerde gördüğüm, geçmişimde, hatırlayamadığım bir zamanda bıraktığım duygusunu biraz da hafif bir ürpertiyle uyandıran bir adamın bana baktığını ayımsamıştım. Yeni birkaç sözcüğü yeni birkaç cümlede, başka-

ları için, başkalarının bende yazılacak hikâyesi için bir araya getirmeye çalıştığım o zamanda duyurmuştu sanki kendisini. Bir şeyleri gizleyen, gizliden gizliye kuran ya da anlatmak isteyen bakışların da bir sesi vardı sonuçta. Ben de kendisine bakmıştım. Gülümsüyordu, kendisini görmemi beklemiş gibiydi. Yerinden kalkmıştı sonra, yavaş yavaş yanıma gelmişti. Bir ‘yabancı’ değildi yanıma gelen, bir başkasının cümlelerinden benim cümlelerime sızan bir insan, bir roman ya da bir oyun kahramanı değildi. Ondan bana küçük, ama değerli bir anı kalmıştı. Yaşadığım zamana getirmekte zorlandığım, buna karşın, içimde, çok eski bir gecemde koruduğumu bildiğim bir anıydı bu. O boşluktan, hatırlayamamanın verdiği tedirginlikten birkaç anlığına da olsa kurtulamamıştım yine de. Pek fazla beklemem gerekmemişti ama. O geceyi o akşama, o birkaç anın sonunda birçok ayrıntısıyla getirebilmiştim. Adam, Rozi’ye, o çerçeveyi götürmeye gittiğim gece, o evde ilk kez gördüğüm, beni, gitarıyla söylediği şarkılar ve çok içki içmesiyle derinden etkileyen adamdı. Söylediklerine bakılacak olursa ‘çok zengin bir repertuarı’ vardı. Gece kulüplerinde birkaç yıl, geceler boyunca çalmış profesyonel bir müzisyendi. Repertuarının geniş olması bundandı. On dört dilde şarkı söyleyebilmekle övünüyordu. “İsterseniz Arapça, İbranice, Ermenice de söyleyebilirim” demişti. Sonra da, o küçük ‘konserinde’, son olarak, o Ermenice şarkılarından birini söylemişti. Ermenice’yi ne kadar ‘doğru’ kullanmıştı, şarkısı nereye kadar doğru bir şarkıydı bilemiyorum. Bildiğim, hatırlayabildiğim o şarkıyı tüm şarkılarından çok farklı bir biçimde söylediği. Şarkıdan sonra durmuş, “Annem bu şarkıyı çok severdi. Bugün onun doğum günüydü. Ölürken, son döşğinde Van’ı, çocukluğunun sokaklarını sayıklıyordu. Ben Van’a hiç gitmedim...” demişti. Bir sessizlik çökmüştü önce salona. Kısa, çok kısa, ama çok derin bir sessizlik... Bir sessizliğe, sessizliğimize sığınmıştık önce... Kimi eski doğum günleriyle kimi yaslar, bizi o şiirin dizelerinde sanki bir kez daha birleştirmişti. Bir sessizliğe, sessizliklerimize sığınmıştık önce... Sonra da... Sonra da bu şarkısı için kendisini uzun uzun alkışlamıştık. Şarkılar bir kez daha güzeldi elbette o gece, şarkılar bir kez daha ya-

lanlarımızın, o çekmecelerdeki fotoğraflarımızındı. Bu şarkıları bize getireni elbette alkışlamıştık, alkışlamak istemiştik. Alkışladığımız, gerçekten alkışladığımız başkalarıydı, anlatmak istemediğimiz insanlarımızdı da ama galiba aynı zamanda. O evde, o gece, bu şarkılarda kalacak birkaç kişiydik... Rozi, bu küçük 'konser' süresince, insanda o eve sık sık girip çıktığı izlenimini bırakan bu 'arkadaşı' 'hayranlıkla' 'dinlemişti'. Son şarkıda, çoğumuz gibi, onun da gözleri yaşarmıştı. Ama o, o anlarda hepimizden çok ağlamak istemişti galiba... Adam artık 'gece müzisyenliği' yapmıyordu. Daha düzenli, 'yaşadığı dünyaya daha çok yakışır bir mesleği' seçmişti. Çalışmış, halleriyle, terk etmek, bir yerde bırakmak zorunda kaldığı insanlarla uzun bir mücadeleyi göze almış, sonunda, büyük bir sanayi kuruluşunun işletme müdürü olmayı 'başarmıştı'. Yorgundu, biraz yalnızdı ama iyi para kazanıyordu. Emekli bir paşa olan babasının kendisiyle gurur duyduğu günleri de görmüştü ya... Hatırlamıştım evet. Şimdi daha yakınımıdaydı. Düşündüklerimi hissetmişçesine "Aynen hatırladığınız gibi..." demişti. Kara saçlarıyla sakalına yer yer ak düşmüştü. Gördüklerimi, gördüklerimin etkisinde düşündüklerimi de hissetmişçesine, "Tabii bu aklar hariç" diye eklemişti sonra. İrkildiğimi görünce de omzuma dostça dokunmuş, içkilerimizi tazelemeyi önermişti. Barmene yaptığı küçük bir parmak hareketiyle hemen tazelenmişti içkilerimiz. Küçük bir 'gösteriydi' bu elbet. Hikâyenin bu yerinde, onun, orada çok iyi tanındığını bilmem gerekiyordu. İkimiz de rakı içiyorduk. İkimiz de rakımıza su karıştırmıştık. Beyaz-peynirimiz ve kavunumuz vardı. Bir yaz akşamıydı... Masalar yavaş yavaş dolmaya başlamıştı. O masadaki o insanlar hâlâ oradaydı. Bekledikleri hâlâ gelmemişti. Şehrin ışıkları bir bir yanıyor, deniz sanki biraz daha lacivert 'akıyordu'. Birçok insan için Bodrum'u yeniden konuşmanın zamanıydı artık. Derinden gelen bir şarkıda bu adam, 'Merhaba... İşte çağırdın geldim... Kiminlesin şimdi, yalnız mısın, bir başkası için mi nefes alıyorsun yoksa?..' gibisinden bir şeyler söylüyordu.

Kadehlerimizi tokuşturmuştuk. Tek bir kelime bile söylemeksin, birlikte, ilk yudumlarımızı paylaşmıştık. "Güzel parça... Uzun

zamandan sonra ilk kez bir şarkı bana bu kadar çok dokunuyor” demişti. “Böylesi şarkılara hazırız, hep hazırız aslında... Hepimiz, bir yerlerde, çok sevdiğimiz, tutkuyla bağlandığımız birilerini bırakmadık mı, bırakmaya mecbur kalmadık mı...?” demiştim. Yanıt vermemişti, söylediklerimi onaylamakla yetinmişti yalnızca. O şarkıyı ‘dinlemiştik’... “Söyleyin bakalım, hangi rüzgâr attı sizi buralara?” diye sormuştu sonra. “Bilmiyorum. Ama beni sanki çağırdınız” diye yanıt vermiştim. Gülümsemişti. “Bunu bir hikâyede kullanın” demişti. “Kullanacağım” demiştim. Yine gülümsemişti. “Neler yapıyorsunuz” diye sormuştu. “Ne zaman bitireceğimi bilemediğim uzun bir hikâyedeyim... Kimilerimiz çok uzaklara gitti...” diyerek soruyu geçiştirmeye çalışmışım. Bir kez daha susmuştu. Beni anladığını, söylemek istediklerime yabancı kalmadığını anlatmak istemişti sanki bakışlarıyla. “Ya siz?” diye sormuştum. Susmuştuk. İçkilerimizden, o küçük boşluğu doldurabilmek için birer küçük yudum almıştık. Onun, aramızdaki o zaman içinde neler yaptığını öğrenmek istemişim sonra. “Ya siz?..” diye sormuştum. “Ya siz nerelerdeydiniz?..” Soru beklenen bir soruydu kuşkusuz. Beklenen, yanıtlanmak istenen bir soru... Getirdiği, içinde gizlediği haberin övücünü taşıyan hınzır bir çocuğun gülümsemesi düşmüştü o anda yüzüne. “Söylesem inanmazsınız” demişti. “Müziyenliğe geri döndünüz!” diye karşılık vermişim. Gözlerini kısarak, eliyle, biraz da bilgece bir tavırla itiraz ederek, o günlerin çok geride kaldığını söylemiş, “Artık köftecilik yapıyorum” demişti. Kendisine kuşkuyla, gülümseyerek baktığımı görünce de, “Şaşacağınızı biliyordum. Başkaları da çok şaşı” diye eklemişti. “Ama, tahmin edebileceklerinizin aksine, artık çok mutlu bir insanım. Kendimi, aradıklarımı bulduğuma inanıyorum en önemlisi. Bu kararı iki yıl önce aldım. O zamanlar o fabrikada, hayatımı güvenceye aldığıma inanarak, kendime fazla soru sormaksızın çalışıyordum. O günlerin birinde, bir akşam vakti, tam da çıkmaya hazırlandığım bir sırada, genel müdürden bir rapor gelmişti. Benden gereken incelemeleri yaparak, sonuçları ertesi sabaha yetiştirmem isteniyordu. Raporun ertesi sabaha yetişmesi, benim o gece, orada, geç saatlere kadar kalmam demekti. Böylesi durumları da-

ha önce de yaşamıştım. O akşam, özel bir durumum olmasaydı, karşı karşıya bırakıldığım bu duruma yine itiraz etmeyecektim. Ama o akşam farklıydı, farklı olacaktı gibi görünüyordu en azından. Uzun süredir 'aradığım', telefonda konuştuğum, sadece sesini tanıdığım kadın, benimle yemeğe çıkmayı en sonunda kabul etmişti. Kadını o güne kadar hiç görmemiştim, sadece telefondaki sesinden tanımıştım evet. İnsana bir masal gibi geliyor değil mi? Bir masal gibi... O günlerde tüm yaşadıklarımız bir masal gibiydi, eski bir romanın sayfalarındaki gibiydi zaten... Bizi, birbirimize, küçük bir rastlantı, bir gazete ilanı getirmişti... Bir pazar sabahıydı. Gazeteleri, o bildiğiniz pazar sabahlarındaki gibi, biraz da vakit öldürmek için karıştırıyordum. İlan gözüme o sıralarda çarpmıştı. Bir kadın Osmanlıca dersi verdiğini birilerine duyurmaya çalışıyordu. Osmanlıca dersi veren bir kadın... Siz olsanız, hele hele kendinizden sıkılmışsanız, bir günü karınca kararınca değiştirmek için o telefonun numaralarını çevirmez, o adrese başvuramaz mısınız? Gönlümün sesini dinleyerek, tereddüt etmeden aramıştım ben de. Yaşlı, eski bir İstanbul hanımefendisiyle de karşılaşabilirdim. Ama telefonun öbür ucundaki ses, son derece genç, daha da önemlisi sıcacık bir sestti. O ses, benim uzun süredir aradığım sestti sanki. O ses, benim telefonumu beklemiş gibiydi. Küçük bir açıklama için telefon etmişim. İki saate yakın konuşmuştuk. Her konuda, aklımıza gelen, içimizde duran her konuda konuşabiliyorduk, konuşabileceğimizi hissetmiştik. 'Şansları eşitlemek için', telefon numaramı vermiştim. Ertesi gece aramıştı. Uzun uzun konuşmuştuk yine, birbirimize şiirler okumuştuk. Şiir okumayı çok sevdiğimi çok az insan bilir. Annem Doğu'dan, kendi doğusundan birçok şiir getirmişti... Bazı dizeler okurdu bana bazı gecelerde. O dizelerde dağlar, sular ve küçük köyler vardı. O dizelerde gece korkuları vardı, ölümler vardı... O dizeler, o yitik türkülerin dizeleriydi onun için. Ama türküler bir matemdi, türküler o ölümlerden sonra öksüz kalmıştı, yalnızca sözcükleriyle yaşamıştı onun için. Türküler bir matemdi... O bu dizeleri bana birilerini, bir şeyleri özlediği, kendisini çok yalnız hissettiği gecelerde okurdu daha çok. O, İstanbul'u en çok bu gecelerde kendisine yabancı hissetmişti.

Ben kendimi en çok bu gecelerde kendisine yakın hissetmiştim. O dizeler bana sadece farklı bir yalnızlığı değil, yalnızlığın kendisini de taşımıştı. Şiirleri en çok bu yüzden sevdim işte ben. Sonra da kendi şiirlerimi buldum, bulduğuma inanmak istedim. Ona, o telefon konuşmalarımızda okuduğum şiirler, bu ayrılamadığım, hiçbir zaman ayrılamayacağım şiirlerdi işte. Onun şiirlerininse bambaşka bir hikâyesi vardı... Ama konuştuğumuz sadece şiirler değildi elbet. Hayatları, geride bırakmaya mecbur kaldığımız ya da hayal ettiğimiz hayatları da konuşmuştuk. O duvarı yıkmak istemiştik sanki. Birbirimizi görmüyorduk, birbirimizi görmeyeceğimize inandırmak istemiştik nasılsa kendimizi... Ona şarkılar söylemiştim sonra. Yıllar sonra ilk kez bazı şarkıları çok derinlerimde hissederek söylemiştim. Üç dört ay, içimizdeki, zamanla yalnızca bizim olan konuşmalarımızla böyle yaşayıp gitmiştik işte. Geriye bir tek adım kalmıştı. Atmamız gereken, atmamız gerektiğine inandığımız, ama ertelemeyi, sürekli ertelemeyi tercih ettiğimiz bir adım... Bu adımın en zor adımlarımızdan biri olacağını o da benim gibi hissediyordu kuşkusuz. Öneriyi ben yaptım, birbirimizi görmemiz gerektiğini söyledim. Kabul etmedi önce, bir hayal kırıklığından korktuğunu söyledi. Hayal kırıklığına, sadece uğramaktan değil, uğratmaktan da korkuyordu. Haklıydı belki. Bir mucizeydi bu sonuçta, büyü bozulabilirdi. Ama ben yine de direttim, sözcüklerimizin yeni bir dokunuşu beklediğini, en kötü ihtimalle birbirimizin yüzüne bakamayacağımızı söyledim. Anlamıştı. Anlamaması mümkün değildi zaten. Kısa bir süre sonra, kendisine televizyondaki bir diziden söz ettiğim bir zamanda, önerimi kabul edebileceğini, yanına tüm tehlikeleri almaya hazır olduğunu söylemişti... O akşam, onunla, yıllardır hayalini kurduğum, bir hikâyeden öğrendiğim o lokantaya yemeğe gitmeye hazırlanıyordum işte. Lokanta Kandilli'deydi. Hikâye bir sonbahar akşamında son buluyordu. Kahraman, uzun süre etkisinde kalacağı bir ölümden, bir ölüm denemesinden geliyordu. Ölüm başkalarının ölümüydü, birçok hayatın, birçok unutuştaki kaybolacağı anlamına geliyordu biraz da... O kahraman, belki de bu yüzden o lokantada, o sonbahar akşamında, bir ada olduğunu düşünmüştü... Hikâyeyi okuduktan

sonra, bu ada duygusuna o kadar da uzak olmadığımı düşünmüştüm. O ada, hem içimizde duyduğumuz, hem de sığınmak istediğimiz adaydı sanki. Bu hikâyeyi kendisine anlatmıştım. Kandilli'deki o lokanta, bizim de lokantamız olabilirdi... Rapor önüme getirilince gerçeğimi, hep kaçmak istediğim gerçeğimi tüm çıplaklığıyla görmüştüm. Orası benim için bitmek zorundaydı. Hiç kimseye haber vermeden, beni orada yaşatan, benim olduğuna yıllar boyunca inandığım o küçük şeyleri, kalmaları gereken yerde, orada bırakarak çıktım gittim. Raporun üzerine de, 'Allah hepinizin cezasını versin!' diye yazdım. On yıllık bir emeği elimin tersiyle itiyordum. Ondan sonra beni birkaç kez aradılar, işimin başına dönmem gerektiğini, her şeyi böyle yüzüstü bırakamayacağımı söylediler. Ama ben bırakmıştım, gerçekten bırakmıştım. Orada o akşam terk ettiğim, yüzüstü bıraktığımı söyledikleri şeyler benim değildi artık. Oraya tüm çağrılara karşın, işte bu yüzden bir daha gitmedim. Birçok arkadaşım yanlış bir yolda olduğumu söyledi. ancak ben, daha doğru bir hayatın, böylesi adımlarla yaşanacağına inanmıştım bir kere. Bu inancımı onlara anlatamazdım. Anlatmaya çalışmadım da zaten... Yemekse, beni yeni bir hayata çağırdığını hissettiğim o yemekse olağanüstüydü. Ona o gece evlenme teklifinde bulundum. Kabul etti. Üç yıldır evliyiz. Küçük bir köfteci dükkânı açtık. O köfte yapıyor. Hem de her gün, bıkmadan, usanmadan. Şirketten eski arkadaşlar geliyor arada sırada, 'Sana hayranlık duyuyoruz. Hayatının en büyük devrimini yaptın' diyorlar. Onlar, bana bir zamanlar yanlış bir yolda olduğumu söyleyenler... Kısacası, iyiyim. İyiyim ve buradayım. Benim olduğuna inandığım yerlerdeyim, benim olduğuna inandığım insanlarla birlikteyim" diye eklemişti sonra. "Benim olduğuna inandığım yerlerde, benim olduğuna inanmak istediğim insanlarla birlikteyim. İyiyim, ama buradayım da diyebilirdiniz" demiştim. Gülümseyerek, mahcubiyetini gizlemeye çalışmadan önüne bakmış, içkisinden bir yudum daha aldıktan sonra, "Daha önce karşılaşmalıydık" demişti. "Bunu istemeyen kimdi?.." diye karşılık vermişti. "Hikâyemizi, hikâyelerimizi yazmak isteyen biri var mutlaka" demişti. "Hikâyelerimizi, en azından kendi hikâyelerimizi biz yazmıyor muyduk?" diye sormuş-

tum bunun üzerine. “Evet... böylesi bir yolda yürüdüğümüzü, özellikle o anlarımızda görmek, hissetmek istiyoruz en azından” diye yanıtlamıştı. Durmuştuk... Durduğumuz yer suskunluğumuzdu, suskunluğumuzda koruduğumuz, korumaya çalıştığımız insanlarımızdı, birbirimizi unuttuğumuzu, kaybettiğimizi ayımsadığımız saatlerimizdi bir kez daha. Suskunluklarımız pişmanlıklarımızdı elbette, o ilişkilerde öldüğümüz anlara yeniden, başka ölümleri de yaşamış insanlar, hikâye kahramanları olarak dönmek istemelerimizdi... “Birilerine anlatmaya kalksam, bu hikâyeyize hiç kimse inanmaz, hemen hemen herkes, bunları farklı bir insan için uydurduğumu sanır” demiştim sonra. Söylediklerimi bir kez daha onaylar gibi olmuş, “Belki de bu yüzden bu kadar yalnızız” diye karşılık vermişti. “Anlatamadığımız, yaşadığımıza, gördüğümüze başkalarını inandıramadığımız öyle çok hikâye var ki oysa. Öyle çok hikâyenin tutsağıyız ki...” diyerek sürdürmüştüm bunun üzerine konuşmamızı. Bize o anda kısa bir suskunluk daha gerekiyordu. İçkilerimizden bu nedenle birer yudum daha almıştık. Anason kokusunun kavunun tadına karışan hikâyesi eski bir hikâyeydi birçoğumuz için. Bu birlikteliğin tarihinde bazı ayrıntıları sonuna kadar yaşamayı bilenler vardı. Kimi evler kimi insanları hep bu yüzden çağırmıştı... “Rozi’nin bendeki hikâyesi de, o tutsaklık hikâyelerindendi. Yıllar boyunca kurtulamadığım, başkalarına anlatamadığım o tutsaklık hikâyelerinden...” demişti. “Bu hikâyenin bana eninde sonunda döneceğine, daha da önemlisi, beni, eski bir fotoğrafta uzun süredir bekleyen bir insanla tanıştıracığına hep inandım” demiştim. “Anlatacağınız hikâye böyle başlayabilir” diye karşılık vermişti. Bilgece bir alay vardı sesinde. Böylesi hikâyelerle başka yerlerde de karşı karşıya bırakıldığını anlatmak istemişti sanki. Yeni, daha önce de yaşadığım bir çıplaklık duygusuydu bu. Utanmıştım. “Tabii anlatabilirim” diyerek kendimi geri çekmeyi biraz da bu nedenle yeğlemiştim. Gülümsemesine bir dostluk gelmişti. “Bunun için burada değil miyiz?..” diye karşılık vermişti. Yazgısını taşımayı bilen, o terk edilişe, bu duyguyla yeniden katlanmayı deneyen o insanlardandık sanki artık. Bu hüznü tanıyorduk. Bu hüznü bizi, farklı yerlerimize karşın hep birbirimizde tut-

muştı. O andan sonra, o fotoğrafa doğru yavaş yavaş ilerleyebildik... “Rozi’nin ölümü basit bir kaza ya da tesadüf değildi, olamazdı” diyerek sürdürmüştü sonra konuşmasını, Rozi’nin, içinde yıllarca kalan, hiç kimseyle, karısıyla bile paylaşmadığı hikâyesini, eski bir dostun kapısını bir gece vakti çalan bir insanın sesiyle anlatmıştı sonra. Onu, yıllar, çok uzun yıllar önce Moda’daki o çay bahçesinde, bir ‘yabancıyla’ otururken görmüştü birkaç kez. O günlerde sabah yürüyüşlerini aksatmamaya çalışıyordu. Kendisini gizlemeyi, göstermemeyi başarmıştı. Rozi, orada, o adamla hep aynı masada oturmuş, kendisine söylenenleri, başını öne eğerek, sessiz sedasız dinlemişti. Konuşulanları, konuşulmuş olabilecekleri, o ‘uzaklıktan’ anlaması elbette mümkün değildi. Ama anlaşıldığı kadarıyla ısrarlı, ısrarlı olduğu kadar da umarsız bir çağrı vardı o adamın sesinde. O yabancı kimdi, o hayata, biraz da ‘davetsiz’ gelmiş gibi görünen o konuk kimdi? Bunu hiçbir zaman bilememişti, hiçbir zaman bilemeyecekti. Ama Rozi’nin ölümünde bu adamın mutlaka bir yeri vardı... Bir sezgiydi bu yalnızca, basit bir sezgiydi biliyordu. Ama o bu sezgiye hep inanmıştı... Rozi ile ilgili hikâyem, bu beklenmedik gelişmeyle çok farklı bir yere gelmişti... Anlatılamayan, hiçbir zaman anlatılamayacak, ölümü çağıran bir şeyler gizlenmişti o yerde. Ama o yerin, ne gizlemeli, onca yıl sonra bir dokunulmazlığı, bir dokunulamazlığı vardı artık. Geçmişten daha fazlasını istemeye gerek yoktu. Bu bilinmezlik alanı bir kez daha bizim olabilen, ama galiba biraz da hak ettiğimiz, sığınmaktan başka türlüünü yapamadığımız bir alan... O akşam Rozi için içmiştik. O akşam sevgimizi vermede cömert davranamadığımız insanlarımız için içmiştik. O akşam, bir başka deyişle, biraz daha çok kendimiz olabilmek için içmiştik... “Birbirimizi bir daha göremeyeceğiz, bundan böyle bizi hiç kimse bir araya getiremeyecek...” demiştim. Söylediklerimi kabullenir görünmüştü. Bu hikâyede kimin nerede kaldığı, kimin ne yapıp ne yapamayacağı belliydi sonuçta. “Bunun nedenini ikimiz de biliyoruz” demişti. Bunun, bu zorunlu ayrılığın ya da birbirimize uzak kalmayı seçişimizin nedenini elbette biliyorduk. Bildiğimiz, ama o anlarda dışavuramadığımız başka gerçekler de vardı... Bu cümleler, işte bu yüzden bu ko-

nuşmanın son cümleleri olmalıydı... Bar çok kalabalıktı artık. Başka masalarda başka zamanlar vardı... O masadaki insanlarsa hâlâ oradaydı... Adamın adı Harun'du. Onu bir daha göremeyecektim. Köfteci dükkânının nerede olduğunu söylememişti...

Nora kendi serüvenine çıkmıştı

Rozi'nin bendeki, daha da doğrusu o günlerde ulaşabildiğim hikâyesi böyle bir hikâyeydi işte. Ardında, 'yaşanmış' birçok hayatta olduğu gibi, gerçek, unutulamayacak birkaç soru bırakan bir yalnızlık, bir ihanetti artık hatırlayacağım. Bu hayat için başka bir yerde, başka bir zamanda bulduğum cümleleri hatırlıyorum. Unutmak, olabildiğince unutmak istemiştin bir kez daha. Unutmak, unutmaya çalışmak, ancak çok uzaklarda bırakıldıktan sonra 'daha' doğru bir yere konabilen o 'kaçış'lardan biriydi elbet. Ne var ki o yoldaki her çaba, her 'kurtulma' çabası, alışlagelmiş bir söyleyişle, boğazınızda bir şeylerin düğümlenmesine yol açıyordu. O şeyler sizin hayaletlerinizdi, gizlemeye çalıştığınız rüyalarınızın 'artakalan', içinizden hiçbir zaman gitmeyecek görüntüleriydi. Dünya 'kötülerin', 'kötülüklerinizin' dünyasıydı sonuçta. Dünya 'kötülükler'inizin dünyasıydı... O günlerin, o evde yaşanan tüm haksızlıklara ve 'kabahatlere' karşın, daha çok Nora'nın günleri olması bundandı belki de. 'Onlar' Nora'yı o kadar ilgilendirmiyordu oysa. Nora kendi serüvenine çıkmıştı. Kendi sesinden başka, hiç kimsenin sesini gerçek anlamda dinlememişti, kendisinde, yalnızca kendisinde kalmak istemişti... Çıktığı yol, sanırım en çok bu yüzden bana o pişmanlığı hatırlattı. Bu pişmanlığı bugün biraz daha kolay dile getirebiliyorum: O, 'o öte hayat'ı görebilenlerdendi. O, hiç kuşku yok ki bu gördüğü, görebildiği yerin ışığından güç alarak 'gitti', gitmeyi başardı. ('Gitme'ye yüklenen anlam, yeni bir yanılsamada kaybolmak mı demekti, insanın kendi yanılsamasını, kendi hapis-hanesi ya da sığınağı için yavaş yavaş, ayırımsamaksızın 'inşa etmesi' miydi yoksa?) Gittiğinde yirmi yaşında ya vardı ya yoktu. Hayatının yeni coğrafyası olarak Bodrum'u seçmişti. 'Erkeği', tüm kadınlığını verdiği 'yol arkadaşı', kendisinden çok daha 'yaşlı', renkle-

rine, düşlerine ve yeteneklerine karşın hep 'başarısız' bilinmiş, 'iktidar' tarafından 'o dünyalılar'ın arasına kabul edilmemiş, o başkaldıran insanı bana kalırsa içinde biraz da bir yabancı gibi taşıyan kırklarında bir ressamdı. Yıllar, çok uzun yıllar boyunca kalacaktı 'orada'. İstanbul'a, 'sonradan' yaşanan tüm ölümlere karşın dönmek için kendince bir savaş verecekti. 'Aile' bu savaşı da, bu savaşı vermeyi bilenleri de tanıyordu. Ortada bir yanlışlık yoktu, bir yanlışla direnmek vardı öyleyse. Nora'nın hikâyesi, bir 'yazgının' hikâyesiydi bu durumda. Onun, 'ailesine' karşın seçtiği, yanlışlarını uzakta, dışarıda öğrenmeyi seçtiği bir hayatı vardı. Onun farkı, 'önemsememeyi' seçmesinde ya da öğrenmek istemesindeydi galiba. Bu özellik ablasında da vardı. Bu özellik, onların bulunduğu, buluşmayı başardığı tek özellikti, tek 'özel yer'di bence. Üzücü, asıl üzücü olan, o yere iki kız kardeş gibi değil, farklı insanlar gibi gitmelerinde, bu gerçeğin ayırdına hiçbir zaman gereğince varamamalarındaydı. Onun, 'orada' o adamdan iki çocuğu olmuştu. O hayatta, o dönüşsüz yalnızlıkta biraz daha çok kaybolmayı yeğlemenin bir başka biçimi miydi bu?..

Deprem

Uzun, 'başkalarına' çok büyük olasılıkla dilediğince anlatılamamış eski bir sürgündü aslında bir kez daha karşı karşıya kalınan... Nora'nın 'dışarıya' gidişiyle, tüm 'yakınlıklara' karşın uzakları seçişiyle yaşattığı acı, o eve, daha önceki yıllarda girmiş acılardan biriydi aslında. Bu gerçeğin ayırdına, o tarihi bir yerinde de olsa yaşamış herkes varmıştı hiç kuşku yok ki. Yolculuklar ya da deyiş yerindeyse umuda gitmeler, eski, bitmeyecekmiş gibi görünen bir filmin kareleri gibiydi. Bu kareler, hiçbir zaman unutulamayacak birkaç çehreyi, o kopuklukta, o insanların birbirlerine kopukluğunda saklıyordu. Ceri oradaydı. Ceri oraya, o yalnızlık karelerine, o yolun sonunu bulma ya da o sonun ötesine geçme umuduyla yıllar önce gitmişti. Tavır aynı tavidir bu durumda. Özlem, çok büyük bir olasılıkla 'aynı yeri' doğurmuştu. Aynı duyguyu, aynı umutla yavaş yavaş beslemişti. Aradaki fark, zamana

gerçek kimliğini kazandıran, herkesin az ya da çok sığınmayı denediği o koşullardan kaynaklanıyordu sanki yalnızca. Ama bana kalırsa ‘onların’, o evi yaşayanların sessiz sedasız, o kopuklukta tek kelime bile söylemeden, söyleyemeden bulunduğu bir alan da vardı. O alan, Ceri için bir suskunluğu dile getirmişti. Onu, bendeki bu uzun hikâyeyi yazan birçok insan gibi tanıyamayışımın en önemli nedeni buydu. Birkaç sözcükle, o sözcüklerin bendeki yansımaları vardı sadece elimde. Herkes kendi Ceri’sinde kalmayı seçmişti. Mösyö Jak’la, biraz da aile içinde yaratılan bu hava nedeniyle konuşmaya yeltenmediğim tek konuydu bu. O sözcükler o karanlığın neresinde kalmıştı öyleyse? O sözcüklere, o karanlığa karşın ilerleyebilir miydim? Ulaşabildiğim sözcüklere, içimde bu olasılığı yaşattığım sürece güvenebilir miydim? Zaman, zamandaki yürüyüşümün, beni, beklenmedik bir yerde, beklenmedik bir insanla karşılaştırmaya bir kez daha inanmaktan başka bir çıkar yolum yok bu aşamada. Berti, bana Ceri’yi, o yürüyüşlerde, birbirinden kopuk birkaç cümleyle getirmişti. Bu cümleleri bağlayan ‘sırlar’ başkalarının dünyasındaydı. Bu cümleleri önemsemem, kendimde bir yerlere getirmek istemem bundandı. Hayaller beni farklı bir kahramana çekmiş olabilirdi. Gördüklerim bir kez daha bendim, bir kez daha bendeki başkasıydı belki de. Başkalarındaki yalnızlığımızın kolay kolay anlatamayacağımız, dile getiremeyeceğimiz yüzlerinden biriydi bu. Hatırlamıştım. Bir kez daha hatırlamam gerekmişti. O suskunluk oyunu, farklı cümlelerde, farklı insanlar için oynamayı denediğimiz bir oyundu. Berti’nin, o cümleleriyle, bana bu oyunu yeniden yazma olanağını tanıdığını düşünmek geliyor bu durumda içimden... ‘Sorunlarıyla’ daha okul yıllarında savaşmaya zorunlu kalan bir ‘uyumsuzun’ hikâyesi şimdi önümdeki. Bu hikâyede Ceri’yi, Saint Joseph Lisesi’nde okuduğu günlerde, başı ‘frère’lerin o yılanmış ‘eğitim’ düzeniyle sık sık derde giren bir öğrenci olarak hatırlamam gerekiyor önce. Bu ‘eğitim’ düzeni, farklı insanlarda, farklı zamanlar için farklı yollar alıyordu. Bu ‘eğitim’ düzeninin savunucularının, ‘bekçilerinin’ yorumuna güvenilecek olursa, ‘gereğinden fazla hareketli, canlı’ bir çocukmuş o yerlerde kendine bir yer

bulmaya çalışan. Olur olmadık sorunlarıyla öğretmenlerini sıkıştırır, büyük tartışmalara yol açarmış. Başka bir öğrenci olsaymış o okuldan mutlaka uzaklaştırılırmış. Ama o, o kadar iyi notlar almış ki, her yaptığıнын bir yerden sonra 'hoş görülmesini', 'kabullenilmesini' sağlarmış. Çok kitap okurmuş, derslerine çok az zaman ayırırmış. Felsefe ve tarih kitaplarını tercih edermiş daha çok, 'aradıklarını' o kitaplarda bulduğunu söylermiş. 'Kitaplarından artakalan zamanlarında', 'garip' matematik problemleriyle ilgilenirmiş. Bir ara küçük bir roket 'projesiyle' ilgilenmiş. Bunun için 'gereken' bütün incelemeleri, çizimleri, hesapları yapmış, malzemeleri almış. Ancak durumu beklenmedik bir aşamada fark eden babasının, 'Moz vaz a uçuruyeyar o todos manyak!' (Hepimizi uçuracaksın manyak!) 'tehdidi' karşısında bu projesini 'rafa' kaldırmak zorunda kalmış. O 'raf', zamanla çok büyük ağırlıklar taşıyacak hale gelmiş. Yaşlılarıyla pek oynamazmış, 'Onların hepsi aptal' dermiş. Büyükada'daki yazlık evlerinin bahçesinde saatlerce tek başına oynarmış. Bir keresinde o bahçede, bir kedinin kanadı kırık bir serçeyi parçalamasına tanık olmuş. O günden sonra, 'o küçük kuşun intikamını almak' için birçok kediye işkence etmiş, kimilerinin kuyruğuna boş bir konserve kutusu bağlamış, kimilerinin kafasına kese kâğıdı geçirmiş, kimilerinin bıyığını kesmiş. Eve bu yüzden sık sık kollarında, bacaklarında tırmık izleriyle dönermiş. Bir de yalnız olduğu, kendileriyle oynamadığı için mahalledeki çocuklardan sık sık dayak yermiş. Karşılık vermeye çalışmaz, kimin kendisini niçin dövdüğünü söylemezmiş. Bunların tümü, oralarda eleştirilecek, kabul edilemeyecek adımlardandı. Ama o, tüm bu 'aykırılıklarına' karşın hep tercih edilen, gizliden gizliye de olsa daha çok sevilen olmuş. Madam Roza, bu 'sorunlu' oğlundan yana yaptığı gizli tercihini, 'O zayıf, korunmaya muhtaç bir çocuk' diyerek örtmeye çalışırmış. Bana bu anılarını, farklı yerlerde, birbirlerinden kopuk cümlelerle aktaran Berti de bu gerçeğin farkındaydı. Dahası, onda bu 'haksızlığın' bir açıklaması bile vardı. Annesini tüm haksızlıklara karşın, belki de öncelikle kendisi için, böylesi bir tercihi yapan bir annenin yükünü taşıyamadığı için korumaya çalışan bir oğuldu, kardeşine tüm

ihanelere karşın, o eski sevecenlik duygusunu yitirmemiş bir abiydi o zaman da karşındaki, Madam Roza Ceri'ye, henüz on dört yaşındayken yitirdiği, hayran olduğu, eksikliğini sık sık hissettiği babasının adını taşıdığı için de bu kadar düşküdü. O, oğluna babasını vermek istemiş ya da oğlunda babasını bulmayı ya da yeniden yaşamayı umut etmişti. 'Mesele bu kadar basit'ti. Mösyö Jak'a gelince... O da küçük oğlunu, daha hırçın, daha mücadeleci olduğu için daha zeki, en önemlisi hayata daha 'hazır' bulmuş olmalıydı. Bu 'bakış'ı, biraz daha iyi anlayabildiğimi hissediyorum şimdi. Kimi insanlar ya da o insanlar adına yaptığınız seçimlerin sonuçları, size, zamanın akışında, yeni yerleri görmeyi, kimi 'değerleri' farklı bir biçimde 'değerlendirmeyi' de sağlıyor çünkü. Ancak ben, tüm bu gördüklerimin yanında Berti'nin kırgınlığını da görmüştüm. Bu kırgınlık onu, yalnızca kendisinin bildiği, büyütmeyi bir türlü başaramadığı bir çocukta bırakmıştı. Bu çocuk başkalarının görmediği ya da görmek istemediği bir çocuktü. Bu çocuk, o eski günlükte yeni bir umut için yaşamıştı. Ancak günlük, herkesin bildiği o yerde bırakılmalıydı. Herkesin bildiği, kendi zamanında, kendine göre yaşatmaya çalıştığı o yerde... Günlük, anlatılamayacak, dile, gerektiğince dökülemeyecek bir suçluluğun günlüğüydü de çünkü aynı zamanda. Kuralları yıllar, çok uzun yıllar önce yazılmış bir anlaşmaydı bu. Düzen, kolay kolay sarsılmayacak bir düzendi bir başka deyişle. Anlaşmanın dışına, hatırlayabildiğim kadarıyla, o günlerde de, bir tek gün dışında hiç kimse çıkmamıştı. O günlerde o sessizliği bozan bir tek gün olmuştu evet. Berti'nin 'büyüdüğü', o çocuğu, yeni bir insan için büyütmüş gibi görüldüğü gün müydü o gün? Bu soruya olumlu bir yanıt vermek gelmiyor şimdi içimden. O günün, o dükkânın tarihine yazılmış en unutulmaz günlerden biri olduğunu söyleyebilirim yalnızca bu aşamada. Yıllar önceydi... 'Dükkân', o eski, hep anlatmak istediğim dükkândı. Mösyö Jak, tüm 'denetimi' elinde tutmaya devam ediyordu. Kirkor Amca hayattaydı. Niko gitmeye zorunlu kaldığı o yere gitmişti. Olga yitirdiği yılların kendisinden götürdüklerine karşın hâlâ alımlı, çekici bir kadındı. O gün, orada, baba ile oğul arasında, küçük bir neden yüzünden,

büyük bir tartışma çıkmış, 'eski defterler' durup dururken karıştırılmış, yavaş yavaş sessizce beslenmiş kırgınlıklar bir bir ortaya dökülmüştü. Bu 'depresi' hiçbir zaman unutamayacaktım. O isyanı, onca ertelemekten sonra, geçmişinde bıraktığı, öldürmek zorunda kaldığı tüm insanları için göze almıştı sanki Berti. Sorgulanan bir yazgıydı, bir yazgı olarak taşınmak, taşıtılmak istenmiş o hayattı, hayatlardı sanki biraz da. O günden, o gün orada söylenenlerden sonra Mösyö Jak için, eğer deyiş yerindeyse yeni bir sayfa açılacaktı. Bazı anlar, bizi beklemediğimiz bir biçimde, içimizden bütünüyle uzaklaştırdığımızı sandığımız seslerle kendimize, görmek, yaşamak zorunda olduğumuz o insana döndürürdü ya. Bir hesaplama anıydı bu sonuçta. O oyunlardaki o sahneleri anımsatan, anımsatabilecek bir hesaplama anı. Onlar da o gün, orada kendi sahnelerindeydiler. Onlar da bu ertelenmiş hesaplaşmayı orada, yaşamaları gereken yerlerin birinde yaşamışlardı. 'Söylemek', kırgınlıklarını, duygularını olabildiğince dışarı vurmak, gerçekleri, 'kendi gerçeklerini' babasının yüzüne çarp-mak zorundaydı artık Berti. Bir kereliğine de olsa 'dinlemeli', tek bir kelime bile söylemeksizin dinlediklerini anlamaya, yaşadığı günlerin bir yerlerine koymak zorundaydı Mösyö Jak. Büyük oğluyla, kendisi için büyük özverilere katlanan büyük oğluyla hiçbir zaman yakınlaşamamıştı. Onun, bir baba olarak en büyük 'suçlarından' biri idi bu. Kendisinden hep bir şeyler yapmasını istemişlerdi. 'Dükkân'ın, 'ailenin' gelecekteki sorumluluğunu devralmak, kardeşine sahip çıkmak, susmak, susmak, susmak... Ne kadar basitti, ne kadar sıradandı, ne kadar herkesinki gibiydi hikâyeleri... Başka bir insanı deneme, daha başka insanlar olarak yaşama olanağını nerede yitirmişlerdi? 'Farklı olma', yeni bir insanı doğurma hakkı, hangi 'doğruları' seçmeyi, yaşamayı bilenlerindi? Bir baba, gerçek bir baba şefkatiyle bir kez olsun dinlemiş miydi kendisini, oğlunun neler yapmak istemeyeceği üzerine bir kez olsun düşünmüş müydü? Bu kadar önemli miydi bu korunaklar, birileri bu korunaklar adına hep kurban mı edilecekti? Bazı hayaller sonuna kadar yaşanmamaya yargılı mı olmalıydı? Bir gerçeği dile dökmekten, bir başkasıyla paylaşmadan taşımak, nereye kadar,

o yalnızlığın hangi sınırına kadar mümkündü? Konuşmamak, her zaman, yadsımak ya da yok etmek anlamına gelebilir miydi? O özverilerin değeri neden bir türlü bilinmiyordu, bilinmiyordu en önemlisi, neden o küçük yerde herkes, çoğu kez ayırđına varmaksızın birbirinin avcısı oluyordu? Susmak, sadece susmak... Sadece içinde ya da içine konuşmak... Berti'nin sözlerinin benim sözlerime karıştığı yerdi burası. Berti'nin sözlerinin sözlerime karıştığı yer... O yalnızlıkları biraz da bu yüzden olabildiğince, başka yalnızlıkları da göze alarak taşımaya çalışmıştım. O insanların, anlatmaya çalıştığım insanların yalnızlığı biraz da bu yüzden benim yalnızlığımıdı. Birlikte, aynı yerde kalmayı, aynı hikâyeye mecbur olmayı başka türlü yaşayamazdık. Bazı duygular bizleri oraya, aynı cümlelerin, sadece sözcükleri değışen, ama hep aynı anlama gelen cümlelerin kahramanları olarak boşuna çağırıyordu. Bazı tutsaklıklar, o tarih ya da tarihler düşünıldüğünde, yaşadığımız günlere bir 'yazgı' olarak boşuna çıkmıyordu... Ceri'nin gittiğı, gitmeyi göze aldığı yerden dönmesi mümkün değildi bu durumda. Ceri, başka bir aileye, başka ölümleri göze alarak doğmak istemişti. Berti'nin o akşam, o beklenmedik isyanıyla paylaşmak, onca yıldır kırgın olduğı babasına anlatmak istediğı en önemli gerçek buydu belki de. Ceri yoktu artık. Yalanlar onu geri getiremezdi. O, bir başka yalanda kaybolmuş da olabilirdi, onca yıldır aradığı doğruyu bulmuş da. Gerçeğı hiçbir zaman bilemeyeceklerdi, bir kuşku içlerinde son günlerine kadar yaşamaya devam edecekti. Ceri yoktu, o sınırların içinde hiçbir zaman istendiğince kalmamıştı, kalamamıştı zaten. Ama kendisi, tüm özlemlerine karşın, 'uzaklara' en yakın durduğu zamanlarında bile yanlarında kalmıştı. O 'buradaydı', her zamanki gibi, hep gölgede kalmış, hiçbir yere tam anlamıyla gitmemiş, gitmeyecek bir oğul olarak 'burada'... Mösyö Jak susmuştu, sadece susmuştu bunları dinlerken. Olga ağlamıştı. Kirkor Amca, bu tartışma üzerine, 'İş tatil ediyorum' deyip 'dükkân'ı erken kapatmış, herkesin evine gitmesi gerektiğini söylemişti...

Ceri hangi 'tarikat'a girmişti?

Kimi 'karşılaşmaların', sürekli ertelenmiş o yerlerin kapısını eninde sonunda araladığını, kimi duyguları o 'karşılaşmalardan' sonra istesek de istemesek de yaşamaya zorunlu kaldığımızı daha önce görmüştüm. Bu 'önce'nin çağrışımlarında beni 'o yerlerde' beklemiş insanların silik, sessiz, ama içimden hiçbir zaman gitmeyecek görüntüsü var şimdi. Bir 'şeyleri', hiç kimseye açamadığımız karanlığımızda yavaş yavaş öldürerek her geçen gün biraz daha çok anladığımız, özüne ulaştığımız, gizli yollarını keşfettiğimiz hikâyemizin öteki kahramanları biraz da bu 'bekleyiş' için başka insanların içine girmişti galiba. Bizi o ayrıntılar, o 'beklenmedik' anlar büyütüyordu oysa. Bizi o ayrıntılar, 'o beklenmedik' anlar kendimize döndürüyordu. O büyük tartışmadan sonra 'dükkân'a daha az gelmeye başladı Mösyö Jak. Onun içine kapandığı, yeni bir insanı bulmaya çalıştığı dönemin ilk günleriydi. Bir inancın, daha 'doğru' günler için yeniden keşfedilmeye çalışıldığı o günlerde eski, çok eski bir 'dil'in büyüüne ulaşmak istenecekti. Ceri'nin öldüğünü, gerçekten öldüğünü, doğduğu, büyüdüğü topraklara, daha da büyümek için dönmeyeceğini görmüştü. Önemli olan da buydu galiba. Bu gerçek anlaşıldıktan sonra, öteki gerçekler de yavaş yavaş anlaşılacaktı. Yaşananları bir kez daha gözden geçirmek gerekiyordu. Hatırlamakta yarar vardı öyleyse. Kimi insanların bizlerde bıraktıklarına, bırakmak istediklerine, ancak 'zamanı geldiğinde' ulaşabiliyordu. Ceri, geriye dönmeyeceğini, bir ölü olarak bilinmek istediğini, yıllar, çok uzun yıllar önce 'bildirmişti'. O 'zayıf, korunmaya muhtaç çocuk' 'aradığı' dünyayı, sığınağı 'orada' bulmuştu. Bu gerçeği taşımak kolay değildi. Yarınlar için beslenen umutlar bir boşluğu doğurmuştu. 'Sorunun', aile içinde yıllar boyunca unutulmuş gibi algılanmak istenişini anlamak kolaylaşabiliyordu bu durumda. Bir çeşit yer alıştı, daha doğru bir söyleyişle de bir yerini arama çabasıydı sanki o günlerde göze alınan. Mösyö Jak, tarihiyle, içinde yaşattığı insanla yeni bir savaşı göze almak zorunda kalmıştı. Ayrılmaların, başka yerlerde, başka hayatlara doğru gitmenin hikâyesine yakınlığı ona bu savaşında küçük bir ışık tutmuş

olabilirdi. Geçmişin kahramanları kendisinde bu acı adına unutulamayacak, yok edilemeyecek birçok fotoğraf bırakmıştı. Ne var ki bu kez parçalanın, ölümleri, hiç bitmeyecekmiş gibi görünen o ayrılıkları yaşayan, onun gerçek, kurmaya çalıştığı ailesiydi. Savaş ya da direniş bu gerçeğin ayrımsandığı, hatırlandığı yerde başlıyordu işte. Madam Roza'nın yaşadıkları için de buna benzer duygulardan söz etmek mümkündü. Ancak o, bu 'sırrı' taşımak zorunda kalanların göremediği ya da görmemeyi yeğlediği bir yeri görmeye çalışmış, oğlunun günün birinde döneceğine inancını son nefesine kadar yitirmemişti. Tanrısından, o gece ve sabah dualarında, oğullarının 'bereketi' bol yuvalarında, aileleriyle mutlu olmalarını, 'süt ve balla dolu yollarda' yürümelerini bıkmadan, usanmadan dilemesi bu inancın en belirgin dışavurumuydu. Bu inanç bilinmeliydi, tüm yaşananlara karşın hiçbir zaman ödürülmemeliydi. Ceri yaşıyordu. Onun başka bir yerde, başka bir hayatı vardı sadece. Tanrısı, oğlunu orada görüyordu, kendisi, annelik görevini, bu inançtan aldığı güçle, çok uzaktan da olsa yerine getirmeyi başarabiliyordu. Ceri'nin, Mösyö Jak ile Madam Roza'da uyandırdığı duyguların görülen, görebildiğimiz yüzleriydi hiç kuşku yok ki bunlar. Bir de görülmeyen bir yer, 'ay'ın, bir şiire girmiş 'o karanlık yüzü' olmalıydı. Ayın ya da o duyguların karanlık yüzü... Oraya hiç kimse ayak basmamıştı, basamayacaktı. Asıl yaralayıcı olan, ama o şiirleri gerçek birer şiir yapan da bu çaresizlikti galiba... Berti'ye gelince... Ceri'yi, tüm kırgınlıklar bir yana, ailede en iyi anlayan, anlamaya çalışan oydu bana kalırsa. O, bir türlü öldüremediği o abi sevecenliğini, tüm vefasızlıklara, gözden ırak kalmalara karşın, kardeşinden hiçbir zaman esirgememişti. Bu sevecenliği ayakta tutan gizli bir özlem vardı. Kayıtsız kalamadığım, kendisini, bu uzun metnin başka anlarında da bana hatırlatmış bir özlem. Bu özlem, başkalarının, bizi, tüm eksikliklerimizle, kaçışsız yalnızlıklarımızla, bir başına eve dönüşlerimizle, biz yapanların tarihi düşünüldüğünde, içi bütünüyle boşaltılmış, gerçek anlamından koparılmış bir duygunun kalıntısıydı belki de yalnızca. Bu kalıntılarla yaşamayı öğrenecektik. Bu kalıntılarla yaşamayı, tüm tutkularımızı, kırgınlıklarımızı, pişmanlıklarımızı yeni duygulara dönüştürmeye, yeni insanlarda

kaybetmeye çalışarak öğrenecektik. Büyük yıkımlardan artakalmış, anlamını daha çok o kendine dönüşlerde bulmuş, gizlemiş kalmıntılardı bunlar evet. Yalnızlık, gerçek anlamda yalnızlık, hiçbirimizin olmamıştı. Berti, bu özlemini, acıyı en iyi gizleyen, en iyi örten o yolu, 'alay'ı seçerek, daha taşınır kılmaya çalışmıştı. Çocukluk, gençlik yılları hakkında bana onca bilgi verdiği, verebildiği kardeşinin Amerika'daki 'o mektup sonrası' hayatı hakkında, bir sorum üzerine, sadece, 'Harvard'a ekonomi okumaya gitti, evlendi ve Mormon tarikatına girdi' demesini ancak böyle anlayabiliyorum. İnce, insana, derin bir sızıyla sonuna kadar yaşama kararlılığını için için hissettiren o 'alay'a bir kez daha sığınmıştık. Bu 'alay'ın doğurduğu, soluk verdiği duyguya ben de girmeye çalışmıştım. Söylenenlerin ne kadarı, nereye kadar 'doğruyd'u bu arada? 'Gerçek' nerede başlamış, nerede bitmişti? Berti'nin bu konudaki suskunluğu, anlayabileceğim, kabullenebileceğim bir suskunluktu. Her suskunluk kendine göre bir savunmaydı, kıyısında, adasında kalmayı seçmektir sonuçta. Hikâyenin karanlıkta bırakılan bu tarafı ile ilgili eksikliklerimi biraz da bu yüzden Jülyet'in anlattıklarından yola çıkarak gidermeye çalıştım. Ceri'ye inancımı yitirmemişim, yitirmek istememişim. Ancak o, benim için yalnızca olası bir hikâye kahramanıydı galiba daha çok. Olası, yabancı, aldanmalarla da mutlu olmayı yeniden hatırlatabilecek bir hikâye kahramanı... Birkaç ayrıntı, onu bende, anlatılabilir, paylaşılabılır bir insana dönüştürebilirdi bu durumda. Sezgilerime güvenmişim. Sözcüklerimin zaman içinde değişebilen görüntüleri beni yeni bir odaya çağırmıştı... Şimdi, onca insandan sonra, o yürüyüşte bulduklarımın beni 'doğru', güvenilebilir bir yere getirip getirmediğini soruyorum kendime. İçime bir ürperti yayılıyor. Ulaşabildiğim cümlelerde yalnızca o çok iyi bildiğim sessizliği, ıssızlığı buluyorum. Berti'nin beni o sözcükleriyle, o gizlenmelerıyla taşıdığı sınırın biraz ilerisindeyim ama galiba artık. Bunun öyle olmasını o da istemişti belki. Onun istemediği, hayatının bu yüzünün 'anlatanı' olmaktı sanırım... Hikâyenin Harvard bölümü gizli değildi. Ceri, Saint Joseph'i bitirdikten sonra, birçok arkadaşına, özellikle de kendisine 'hayatın çok karanlık bir yüzünü gösteren' 'frère'lere inat, yükseköğreni-

mi için Amerika'yı seçmiş, yeni, farklı bir yere doğru gitmek istediğinin ilk işaretlerini vermişti. İlk mektuplar umutları taşımıştı. Bir sessizlik, uzun bir sessizlik yaşanmıştı sonra. Dünyayı, hayatın farklı yüzlerini tanımanın bir bedeli olmalıydı elbet. Sonuçta bir 'eser' yavaş yavaş, büyük sancıları da göze alınarak yaratılırdı... İlk mektupların ardından gelen uzun sessizliği beklenmedik bir mektup bozmuştu. Ceri bu mektubunda evlendiğini, mutlu olduğunu, 'yeni bir aileye kavuştuğunu' bildiriyordu. Mösyö Jak, olanı biteni öğrenmesi için Berti'yi apar topar Amerika'ya göndermişti. İstanbul'a, kardeşinin yanında on gün kaldıktan sonra, kısa, yalın bir hikâyeyle dönmüştü Berti: Ceri, kendisinden on iki yaş büyük, üç çocuklu dul bir kadınla evlenmişti. Mutluydu, mutlu görünüyordu en azından. Şehrin dışında, küçük bir çiftlik evinde yaşıyorlardı. İstanbul, farklı nedenler yüzünden, onların çok uzağında kalmıştı... Bu evlilik, aileye o günlerde, er ya da geç bitecek, bitmesi gereken bir rüya olarak görünmüştü. Mösyö Jak, oğlunun bu evliliğini, öncelikle bir 'ihanet' gibi algılamış, duygularını, dudaklarının arasından o anda çıkıveren belli belirsiz bir sesle, 'Hayvan herif!.. Yaptı işte yapacağını!..' diyerek dile getirmişti. Bir öfkeden çok, bir yenilgiyi dışa vurmuştu sanki bu ses. Mösyö Jak, bir kez daha konuşmamaı, daha da doğrusu susmayı yeğleyen bir Mösyö Jak'ın bedenine girmişti. Susan, kendini susarak yeniden savunmaya çalışan, ancak bu kez elinden gidenleri gören, kaçırdıklarının ayırdına varan, dolayısıyla da farklı bir şekilde susan bir Mösyö Jak'tı sanki bu... Madam Roza, tüm benliğiyle oğluna büyü yapıldığına inanmış, büyü'nün bozulması için elinden geleni yapmıştı. Dualarına biraz daha çok sığınmayı seçmişti öncelikle bu savaşımında, 'uzaklarda' kalan oğluna gecelerinde biraz daha çok yer ayırmaya çalışmıştı. Tarihinden bir kez daha güç almak istemişti. Oğlunun kendisinde kalan 'çekmecelerine', yeni, daha önce görmediği bir 'şeyler' bulma umuduyla tekrar tekrar, bıkmadan, usanmadan bakmıştı. Bir falcı kadına, Berti'nin deyişleriyle bir 'büyücüye' gitmişti. Bu gidişler, gizliliğinin gereklerine uyularak, küçük tören duygusuyla, çok uzun yıllar süresince yeni, daha yeni yıllar için çoğaltılmıştı. 'Büyücünün' kim olduğunu, nerede, nasıl yaşadığını hiçbir zaman söyle-

memiştı Madam Roza. Koca bir masayı bakışlarıyla kaldırabilen, farklı bir dünyayla, farklı dilde konuşan bir kadından söz etmişti yalnızca bir keresinde. Ceri'ye büyü yapıldığından kuşku duymamak gerekiyordu. Büyünün bozulması, bir sesin 'öteki tarafa' duyurulması, yıllar, çok uzun yıllar alacaktı. Ailenin 'geride kalanları' yeniden kenetlenmek, el ele vermek zorundaydı. Herkesin zamanla daha iyi anlayacağı, anlayabileceği bir görevi olmalıydı bu savaşta. 'O anahtar', gizlendiği, yitirildiği yerde günü geldiğinde mutlaka bulunacaktı. Her yürüyüşün herkesin hayatını değiştirebilecek, ertelenemeyecek, kaçınılamayacak bir saati vardı. Berti, tüm bu söylenenleri gülümseyerek, bu savaşın dışında kalmak istediği duygusunu tavırlarıyla, bakışlarıyla dile getirmeye çalışarak dinlemişti. Mösyö Jak, 'Yo no me kreyo en estas vaziyuras' (Ben bu saçmalıklara inanmam) diyerek kestirip atmış. Madam Roza, böylesi bir zamanda, bu uzun ve zorlu yolda yalnız bırakılmış, terk edilmiş olmanın kırgınlığını, kendince bir gizliliği seçerek taşımaya çalışmış, bu 'büyüyle' hayatının sonuna kadar mücadele etmişti...

Herkes Ceri'yi kendine göre, 'o evlilik' yüzünden 'orada', içinden, çok değer verdiği bir parçayı bıraktığını bilerek 'korumuştı', korumak istemişti demek ki sonuçta. Korunmak, asıl korunmak isteneenin kim olduğunu farklı bir bakış açısını seçerek, seçmeyi göze alarak da düşünmek gerekiyordu hiç kuşku yok ki bu durumda. Ancak, tüm seçimlerle, bu seçimlerin olası sonuçları bir yana, 'gerçeğin' üzerine pek fazla gidilememesini, daha doğru bir deyişle de yaşananların 'dışarıya' sızdırılmak istenmemesini, Jülyet'in, o zamanlar adına anlattıklarını hatırladığımda, kimilerine çok basit görünebilecek bir nedene bağlayabileceğimi de düşünüyorum. Mösyö Jak, aileyi yeniden bir araya getiren o gizli tarihin, buluşmanın bir anında, 'Bu tahribat içimizde kalacak' demişti. Bu tahribat içimizde kalacak... Sonrasını, bu kısacık cümlelerin doğurduğu duyguyu anlayabilirim. Zamanı geldiğinde, bu sessiz sedasız yıkımla, ayrı yerlerde, ayrı insanlar için yüzleşilecekti... Bir acı bir kez daha ertelenmişti, bir 'matem' bir kez daha bir ertelemeye daha taşınılır kılınmak istenmişti... O günlerin bir başka evliliğe, Berti ile Jülyet'in evliliğine açıldığını da unutmamam gerekiyor üstüne üst-

lük... Bana kalan parçalar ilginç bir görüntüyü oraya çıkarıyor. Yeni bir umudun yeni bir yası bir kez daha örttüğü, örter gibi olduğu bir görüntüye de ulaşabiliyorum bu parçalardan. O günler, düğün hazırlıklarının 'gereklere' uygun biçimde yapıldığı, yaşandığı günler de olmalıydı aynı zamanda. Ulaştığım yerde yeni bir gelenek oyunuyla bir kez daha karşılaştığımı söylemekten kaçamıyorum bu durumda. 'Oyun'u anlamlandıran 'bakışları' farklı yerlerden görmeye çalışmıştım. Seyirciliğimizi oyunculuk, oyunculuğumuzuyla bir seyircilik gibi algıladığımız, zaman zaman da algılamak istediğimiz, iç içe girmiş, birbirinde kaybolmuş anlar vardı... O bakışlar, o küçük utkularda, yalnızca o küçük utkularda kalmak isteyenlerin hikâyesini yeniden yazdırıyordu... Asıl yaşamasızlığın kimin yaşamasızlığı olduğuysa hiçbir zaman bilinemeyecekti. Sinagogdaki törende giyilecek bir şapkanın, bir giysinin ya da verilecek bir küçük armağanın kendinden uzun süre söz ettirmesi, daha da önemlisi, kimi ayrıntıları gereğince algılayabilecek birkaç gözün varlığı belki de bu yüzden bu kadar önemliydi. Bir acı, bir mutluluk oyununa belki de bu yüzden gömülmek istenmişti. Başka coğrafyalarda başka hayatlar 'o gerçeklere' karşın, belki de bu yüzden gizli bir hüznle kurulmak istenmişti. Madam Roza, 'provaların' yapıldığı o günlerin birinde, Berti'nin düğününün çok güzel olacağını söyleyenlere, 'Darısı Ceri'nin de başına... Bir anne daha ne ister...' demiş. Bu sözler onun başka bir hayatı, farklı bir iklimi kabullenmekte direnişinin en somut kanıtıydı elbet. Ceri'nin evliliği 'yasal' bir evlilik olamazdı. Bu evlilik, tıpkı büyük oğlunun bir zamanlar Cambridge'de yaşadığı gibi, basit bir serüven olarak kabul edilmeliydi. Basit, geçici, her erkeğin, bir ömür boyu sürmesi gereken evliliğine gereğince hazırlanmak için yaşayabileceği, sıradan bir serüven... İnanmayı, yaşadıklarına, yaşadıklarının doğruluğuna sonuna kadar inanmak istemeyi, kendi sessizliğinde, kendine yabancı sözcüklerle haykırmaktı sanki bu biraz da. Kendini, kendi sessizliğinde, tüm yabancılıklara karşın haykırmak, haykırmayı denemek... Gizlenmeye çalışılan korkular bu sessizliklere bir başka derinlik kazandırıyordu... Bir çocuk da yapmış mıydı yoksa Ceri?.. Başka bir anne, başka bir çocuk, daha da önemlisi başka bir dünya

demekti. Kimin kiminle akraba olacağını bilmek her geçen gün biraz daha çok zorlaşıyordu elbet. Direnmeyi, sonuna kadar direnmeyi denemek gerekiyordu yine de. Direnmeyi, sonuna kadar direnmeyi denemek gerekiyordu... Böyle bir çocuk, aileye dönüşü zorlaştırabilirdi. Hiçbir dönüş, hiçbir kavuşma imkânsız değildi. Ne var ki bu durumlarda hep derin, gerçek anlamda kabuk bağlayamayan yaralar alınıyordu... Berti, annesinin bu sorusu karşısında gülümsemiş, 'endişelenmesine' gerek olmadığını söylemişti. Öyle bir çocuk yoktu, hiçbir zaman da olmayacaktı büyük olasılıkla. Öyle bir çocuk olamazdı bir başka çocuğun geçmişinden kaçtığı ya da yeni coğrafyasında kaybolmaya çalıştığı yerde... Berti'nin gülümsemesi farklı, Madam Roza'nın belki de hiçbir zaman ulaşamayacağı bir gerçeği barındırıyordu. Ceri'nin 'bulunduğu yeri' düşününce, böylesi bir soru karşısında yalnızca gülümsemekle yetinebilirdi insan. Umarsızlıkları, anlatamamaları dile getirmeye çalışan öyle çok gülümseme vardı ki... Madam Roza Berti'ye başka bir soru sormamıştı. Beklediği, almak istediği yanıtı almıştı ne de olsa. Beklediği, almak istediği yanıtı almıştı... Farklı anlamlara gelebilecek bir cümle de biliyorum. Ancak sonuçta, bizi farklı yerlere, bu farklı anlamların ışığında götürebilecek tüm olasılıklar, Madam Roza'nın, gerçeğin dışında kalmasına yol açıyordu... Bütün bunları yıllar sonra, ailedeki herkesi derinden sarsan o 'büyük kavga'yı izleyen günlerin birinde Jülyet'ten öğrenmiştim. Ona göre Berti, annesinden Ceri ile ilgili çok önemli bir gerçeği gizlemişti. Olası bir çocuğun getirebileceği gerçekten, çok daha sarsıcı olabilecek bir gerçeği... 'sırta' yalnızca Mösyö Jak ortak edilmişti. Tüm bir hayatı anlatabilecek, bu küçük, ama çok önemli 'şey'i buncasına duyarlı bir insanın tek başına taşıyabilmesi mümkün değildi çünkü. Bu gereksinimi, böylesi duyguları yaşayanlar, yaşamaktan kaçamayanlar rahatlıkla anlayabilirdi. Ancak bu adım, o ilişkilerin o insanlardan götürdükleri hatırlandığında, çok daha anlamlı, başka bir açıklamayı da gerektiriyordu. Ceri'yle ilgili gerçeği babasına anlatırken gizli, buruk bir sevinç duymuş, kendisine bir zamanlar yaşatılmayanların bedelini, bu acıyı yaşatarak ödetmek istemiş olabilirdi Berti. Kimi kötülükler öldürüleliyordu, hiçbir zaman öldürülememişti sonuçta. Kimi

kötülükler öldürüleliyordu... O eski, unuttuğumuzu sandığımız, ama içimizde hep yaşayan gölgelerden belki de bu yüzden bir türlü kurtulamıyorduk...

Jülyet'in bende hep derin izler bırakmış, tüm ayrılıklarımıza, birbirimizden uzak kalmalarımıza karşın unutamadığım o yüzünü bir kez daha görmüştüm bu cümlelerin arasından. Sözcükler, ilişkide yakalanan, adı bir kez daha konmadan, tüm doğallığıyla yaşanan, farklı bir rengi anlatıyordu. 'Marcelina meselesi'ne sadece bir eş, bir kadın kimliğiyle değil, bir abla, dahası bir anne gibi de bakabiliyordu o artık. Berti'nin doğru bir yerde olduğunu düşünmüştüm o anda. Bu duyguyu, bu birlikteliğin bende ki ucunu tanımlamayı başaracağım günlerin birinde mutlaka anlatmalıydım. Bir umudu bir kez daha o odada, kendimden bileceğim, bilmek istediğim o odada yaşatabileceğimi hayal etmiştim. Ama hayaller, kimi insanların yitirilmesine de yol açabiliyordu zaman zaman. Berti'nin, yalnızca babasıyla paylaşmayı tercih ettiği o ayrıntı bizim için hep bir sır olarak kalacaktı. Duyacaklarımız, 'görebileceklerimiz' de vardı elbet. Ama biz o sırrı, kendimize göre beslemek istemiştik...

Yüksekkaldırım'daki şapkacı kadın

Ceri, 'son mektubu'yla ailesine, eğer deyiş yerindeyse bir efsane vermişti. Herkesin, kendi köşesinde, kendi kahramanını doğurmasına yol açan bu efsanenin kaynağında, o belleğin istense de istenmese da yaşatılmasına yol açan bir yara vardı. Görüntüleri bana bir kez daha başkalarının sözcükleri getirmişti... Ceri'den gelen mektupların arası yavaş yavaş açılmış, gün gelmiş, yalnızca birkaç cümle ya da kartla yetinilmişti. Ayrılığın hiç bitmeyeceği, uzun, çok uzun bir ölüme dönüşeceği mi anlatılmak istenmişti bu suskunlukla, bu kaçınılmaz kendine çekilişle? Günün birinde o kısacık cümleler de kesilmişti. Onları o günlerde derin, anlamını her geçen gün biraz daha çok bulacak bir sessizlik ayırıyor olmalıydı. Bir mektup gelmişti sonra. Bana şimdi o sessizliğin, farklı gözlerle, farklı umutlar için yaşandığını, başka bir insanın sesiyle, biraz

da kurgunlukla bildirmek istemiş gibi görünen bir mektup... Ardında, artık inanmadığı 'ülkesinde' bıraktıklarına, bilemeyecekleri, hiçbir zaman anlayamayacakları bir hayatın içinde olduğunu, İstanbul'a dönmeyeceğini, dönmeyi düşünemeyeceğini söylemiş o mektubunda Ceri. Kendisini unutmaları, birbirlerinden bu satırlarda ayrılmaları gerekiyordu. Bu ayrılığı bir ölüm ayrılığı olarak kabul edebilirlerdi, bu yeni ve hiç bitmeyecek uzaklıklarına yeni bir ölmek diyebilirlerdi. Ne para istiyordu artık İstanbul'dan, ne ilgi, ne mektup, ne haber, ne de ziyaretçi. 'Seçimiyle', seçimlerinin sonuçlarıyla baş başa bırakılması yeterdi. Bir 'açıklama' yapamayacaktı, yapamazdı, yapsa bile anlayamazlardı. Sonuçta huzurlu, üstelik hiçbir zaman olmadığı kadar huzurluydu. Yeni hayatına inanmaları gerekiyordu. Bu inanç acılarını hafifletebilirdi. O da, kendi payına, kendisini affedeceklerine inanıyordu... Ceri'nin ne yaptığını, kimin için, hangi hayatı seçtiğini, daha da önemlisi yaşayıp yaşamadığını o mektuptan sonra hiç kimse öğrenememiş. Herkes, bu gerçeğin tanığı olmak zorunda kalan herkes, kendi acısını, kendi sessizliğiyle, kendi toprağıyla örtmeye çalışmış sadece. Orada yaşananların bu yüzünü görmeye pek az insan çağrılmış zaten. Tant Tilda ile Mösyö Rober, 'durum'dan, bazı gerçeklere hakları olduğuna inanılarak bilgilendirilmişler. O beklenmedik, hazırlanılmadık anlardan olabildiğince kaçılmak istenmişti belli ki...

Yaşananlardan, Berti'ye göre 'gereğinden fazla bilgi sahibi olan' bir 'başkası' daha vardı... 'Yüksekkaldırım'ın bir yerlerinde' küçük ve eski bir dükkânı olan, şapkacı bir Rum kadındı bu. Madam Roza o dükkânın en iyi 'müşterilerinden' biriydi. O, o kadına Madam Eleni'ye duyduğu yakınlığın bir benzerini duymuş gibiydi. Rumca konuşmak ya da kısa bir süreliğine de olsa Rumca'da yaşamak... Bir yerlerde bırakılmış o 'eski' yıllarla, başka bir kaderde bir araya gelmiş o yitirilmiş çocuklar bu küçük parantezde dilendiğince yaşatılabilir miydi?... Annesi o 'büyü'ye, bu dükkânın kapısından girmişti, o falcı kadının çağrısında bu kadının da sesi vardı çok büyük bir olasılıkla... Düğün hazırlıklarının yapıldığı günlerde, oraya, farklı nedenler için sık sık gitmesinin 'başka' bir anlamı vardı hiç kuşku yok ki... Bir akşam, eve döndüğünde, Ceri'yle konuştuğunu söylemişti.

İyi haberleri vardı. Oğlunun sesinde mutluluğu, huzuru, sıcacık bir sevgiyi yakalamıştı. Doğru hayatı bulduğunu söyleyen bir insanın umudu vardı sanki... Görüntünün gizli yüzü aykırı bir cinselliği de yaşıyor muydu?.. Madam Roza ile 'Şapkacı Kadın'ın dostluğu, 'beraberliği' yıllarca devam etmişti. O konuşmalar ya da o uzağa seslenişler yalnızca o dükkânda yapılmıştı. O konuşmalar ya da kaçışlar o dükkânın dışına çıkamamıştı... Umarsızlıkların insanları sürüklediği öylesine farklı yerler ya da insanlar vardı ki...

O denizin çocukları

Umarsızlıklarla bu umarsızlıkların kaçınılmaz kıldığı sığınmalar, kimi insanları zaman zaman çok sıcak anlara da götürüyordu... Buradan yola çıkarak, hayatımızın birçok gizli fotoğrafına ulaşabileceğimi çok iyi biliyorum artık. Farklı hikâyelerde farklı insanları, kişiliğimizi için için oluşturan sözcükleri, görüntüleri yaşamayı da denemiştik. Birer yabancı ya da anlamaya, duymaya, görmeye çalışan birer misafirdik önce. Sonra alışmıştık, birbirimizde gerçek sözcükleri, sözcüklerimizi bulduğumuzda bu sığınmaların sesini dışımızdakilere daha kolay duyurmuştuk, sığındığımız insanları başkalarına daha kolay taşımıştık. Bu sığınmanın hikâyesi zorlu, uzun bir hikâyeydi bir başka deyişle. Zorlu, uzun, acıtan bir hikâye... Bu duyguyu boş yere yeniden hatırladığımı sanmıyorum. Olası bir tanık, daha da önemlisi bir oyuncu, o günlerin tüm olası cümlelerine bir başka anlam veriyor bu aşamada. Karşıma yeniden, başka yerlerde, hayallerimin sesini dinleyerek, belleğimin beni götürdüğü sınıra kadar görmeye çalıştığım o eski görüntü çıkıyor. Onlar birbirlerinde, birbirlerine karşın yaşamaya çalışmışlardı. Sığınmaların hikâyesi, yazılması, yaşanması kolay olmayan bir hikâyeydi evet... Bu tanıkla, Mösyö Jak'ı böylesi bir hikâyenin içine koymaya çalışırken, yeni ya da yeniliğine aldanmak istediğim bir cümlede bir kez daha karşılaşıyorum. Tanık, hep bir yalnızlık, dinmeyen bir hasret olarak yaşanmış Olga'dan başkası değil. O coğrafya kendine, öncelikle kendine sığınmaya çalışmış iki insanın umudunu da saklamıştı. Hikâyenin kahraman-

ları, daha önce görmediğim birkaç geceye, o umut için yaklaşıyor sanki. Mösyö Jak konuşuyor, yitirdiklerini, Ceri'nin, beraberinde, geri verilmemek üzere götürdüklerini anlatmaya çalışıyor... Olga dinliyor, dinlemenin ötesine geçiyor yine... Adres, o sınırların içindeki en doğru adrestir kuşkusuz. Yalnızca, her zamanki gibi, iyi, 'doğru' dinlemeyi bilen, dinlerken de güven veren bir kadın olamazdı çünkü 'o' bu durumda, buna benzer bir serüvenin 'karşı cep-heden' tanıklığını yapmış bir insan kimliğiyle, hiç kimsenin yakalayamayacağı bazı duyguları da yakalayabilirdi... Ayrıntılar farklıydı, farklı kalmalıydı elbet. Ne var ki bazı hikâyelerin, aradaki tüm zamanlara, insanlara, dahası 'uzaklıklara' karşın, birbirlerine beklenmedik bir anda aktıkları da oluyordu zaman zaman. Bir tansıktı bu. Kimi insanların, tüm farklı iklimlerine karşın, hep aynı adımları atacaklarını, atmaya yargılı olduklarını gösteren bir tansık... Yinelenmişlik duygusu, öncelikle bir tutsaklığı, kim ne derse desin, bir yazgıyı dile getiriyordu bu durumda... 'O tarih'e yeniden dönülmüştü... Olga, oncasına önemseydiği, hayatına, o yalnızlık, o 'kendinde kalış' gecelerinde küçük bir ışık tutan o insanı, Schwartz'ı, tüm kırgınlıklarına karşın sürdürmeyi göze aldığı 'yasak' ilişkisine, sonuna kadar inanmak istediği o zamanlarda, birçok gizli yüzüyle anlatmıştı, anlatmayı denemişti çok büyük bir olasılıkla. Mösyö Jak'ı, Ceri'nin bir yerlerde yaşadığı, yaşayabileceği inancıyla, uzun yıllar, hani nerdeyse son günlerine kadar getiren ses, bu hikâyedeki sesti belki de bu durumda. Birkaç an, bir başka kaçışta yeniden doğurulmuştu sanki. İçimden, o beraberliğin bendeki resmini biraz daha iyi anlamak, anlatmaya çalışmak geliyor tüm bunları düşündüğümde. O anlara, hiçbir zaman unutulamayacak, hep bir yerlerde kalacak o anlara yeniden sarılmak istiyorum. Bu anlar bana, Olga'nın Mösyö Jak'ı, en çok Ceri'yle, Ceri'nin tüm benliğiyle sahiplendiği hikâyesiyle kazandığını söylüyor. 'Kadınlığın' o özel kokusuyla, o kokunun tüm yaşattıkları, hatırlattıkları da vardı 'orada' elbet. Ancak o koşullarda, böylesine uzun soluklu bir ilişkiyi açıklayabilmek için daha başka nedenler de aranmalıydı bence. 'Büyü', 'dükkân'daki o 'büyük kavga'dan sonra bozulmuş muydu? Soruya olumlu bir yanıt vermek öncelikle

Olga'ya haksızlık etmek olur. Bu haksızlığı hiçbir zaman yapmayacağım, yapamayacağım galiba. Bir değişimin bende bıraktıklarını biraz daha iyi anlamak zorundayım yine de. Unutabilmem, belğimden bütünyle silebilmem imkânsız. O günden sonra çok değişecek, sessizliğine, o derin sessizliğine her geçen gün biraz daha çok yürüyecek, kendisini onca ölümden sonra ölüme, kendi ölümüne biraz daha yakın hissedecekti Mösyö Jak. Onu o günlerde, hayata bir nebze bağlayan, farklı duygular, kırgınlıklar, umutlar ve pişmanlıklarla bağlandığı, bağlı kaldığı kadınları mıydı yalnızca?.. Ceri için bir başka yolda, hiç kimsenin göremeyeceği birkaç adım atmak mümkün müydü? Bu soruların yanıtlarını biliyordum, tahmin edebilirdim en azından. Bu sorulara farklı yanıtlar vermeyi, verirken de başka gerçeklerde ilerlemeyi deneyebilirdim. Ama benim için o günlerde en çok önemsenmesi gereken, onun o 'yitik oğul' hikâyesini her zamankinden çok düşünmesi, düşünmek istemesiydi. Zamanı geldiğinde bazı masallar farklı şekillerde de yorumlanabiliyordu. Babasıyla yeniden, uzun uzun konuşabileceği günlerin pek de uzakta olmadığını söylemişti bana bir keresinde. Kurduğu, parçalarını bir araya getirmeye çalıştığı ailesi adına anlatacakları vardı. O da, o uzun yolculuktan dönmüş gibi hissedecekti kendisini. Gördüklerinden, görebildiklerinden söz edecekti o da... Rahatlatıcı, huzur verici bir duyguydu bu... Hatırlıyorum... 'Dükkân'daydık... Yeni, birçok insana göre hiçbir özelliği olmayan, sadece tekrarlanan bir akşam vaktiydi. Masasının arkasındaki duvarda seneler senesi asılı duran o fotoğrafa bakmıştı uzun uzun, "Peder bizi özledi" demişti. Sonra kalkmış, tozunu yavaş yavaş aldığı o fotoğrafı, zamanın kazandırdığı ustalıklarla, başkalarının kolay kolay açamayacağı bir biçimde paketlemişti. Fotoğrafta babası, fesi, kürklü mantosu, bastonu ve bıyıklarıyla 'gerçek bir Osmanlı' görünümündeydi. Bir kış günüymüş, bir Budapeşte-Viyana yolculuğunun hemen öncesiymiş... Onun bu fotoğrafla son sohbeti olmayacaktı bu. Fotoğrafın o duvardan indirilmesi bir ayrılığın, bir geriye çekilişin işaretiydi. Bunu en çok Olga ile Kirkor Amca görebilirdi. Olga'nın daha sonra, o yeni yalnızlık gecelerinde neler söylediğini hiçbir zaman öğrenemedim elbet. Yazmak, anlatmak istediğim hi-

kâyenin sınırları o yere geçmemi engelliyordu. Ama Kirkor Amca'nın, "Biz daha ölmedik çorbacı..." sözleri hâlâ hatırımda...

Mösyö Jak, 'dükkân'a, 'o gün'den sonra da gelmeye devam edecekti. Aradaki fark 'idareye' artık hiç karışmamasında, işin, eğer deyiş yerindeyse keyfini sürmesinde olacaktı. Olga ile Kirkor Amca, gizlilikleri de taşıyan, barındıran, koruyan bir tarih olarak, eski, vazgeçilemeyecek bir belleği 'sonuna kadar' yaşatmak için oradaydı. Orada birileri, onun için hâlâ nefes almaya, tutunmaya çalışıyordu... Onun, bu duyguya, kendi tutunuşu için, o aldanmaları görmeden inanmaya ihtiyacı vardı. "Biz daha ölmedik çorbacı..." sözleri, çok derinlerde kalan bir sevgiyi, daha da önemlisi bir birliktelik duygusunu anlatıyordu. Kimi anılar hiçbir zaman ölmüyordu, öldürüleliyordu sonuçta. Kimi anılar hiçbir zaman ölmüyordu, öldürülemeyecekti... Bu sözleri söyledikten birkaç gün sonra, bir kalp krizi sonucunda, evinde sessiz sedasız ölecekti ama Kirkor Amca. Hayatın içinde, hayata yön veren o oyunu yeniden anlamaya çalışmışım o günlerde. Saçmalığın sınırları nerede, kimin için, hangi kırgınlıklardan, hayal kırıklıklarından sonra başlıyor ya da daha çok hissediliyordu?.. Bu ölümden en çok etkilenenin Mösyö Jak olduğunu anlamak için fazla düşünmeye gerek yoktu. Yarım yüzyılı aşkın bir beraberliğin, farklı, hiç kimsenin giremeyeceği bir yere gömülmesi demekti bu sanki öncelikle. 'Dükkân'dan uzaklaşmak için, bir nedeni daha vardı artık. Anlamak, tanımak, kendini yeniden bulmak istediği bir yola çıkmıştı görebildiğim kadarıyla. Direnmenin, sonuna kadar direnmenin tarihinde eski masallarla, eski söylenceler vardı. O söylenceler, o eski, uzak dilin kitaplarındaydı. Direnmek, sonuna kadar direnmek, başkalarının içinde, başkalarına karşın yaşamanın yollarından biriydi. Bu mirası hepimiz kendimize göre anlamaya, olabildiğince yaşamaya çalışmıştık... Onun yolu, kadınlarının varlığına karşın, bir yalnızlık yoluydu ama daha çok. Bir yalnızlık ya da yitirilmiş bir kaynağa dönüş yolu... O, bu yolda kendisine, ama aynı zamanda da 'Tanrısına' her geçen gün biraz daha çok yaklaşıyordu. Tanıdığım, tanıdığımız birçok insanın dönüşünde yeni bir hayat bulmuştu bu duygu, biliyorum. Ancak Mösyö Jak'ı bu yol-

da görmek, doğrusunu söylemem gerekirse, beni çok etkilemişti. Ben onun, bu 'yürüyüşüne' bir başka, çok özel bir anlam da yükleyebiliyordum çünkü. Ceri'ye, o 'sessiz' adımlarıyla yavaş yavaş ulaşmak, içinde yeni, artık yıkılmayacak bir yer de açmak istemiş olabilirdi o bu çabasında. Onun, kimi sabahlarda 'Anoçe me son-yi kon Ceri. Ya estava bueno. Eçare azete al kal' (Dün gece Ceri'yi rüyamda gördüm. İyiydi. Gidip bugün sinagogda bir kandil yakayım) demesi boşuna değildi. Uzun bir hayatı dilemek içindi aynı zamanda o kandil yakma töreni. Tarih, başka dillerin, iklimlerin, duygu dünyalarının da anlamlandırdığı, yaşattığı bir tarihti evet. Kandilin yanmasını sağlayan yağ, başka yerlerde, başka hayatlara da bağlanmanın umudu olmuştur... O denizin çocukları, bu duyguyu belki de hiçbir zaman unutmuyacaktı... Mösyö Jak'ın 'kaynağına' doğru ilerleme çabası, bu adımlarla sınırlı kalmıyordu. Onun son zamanlarda okuyacağı kitapların hemen hemen tümü din üzerine olacaktı. Bu kitaplarda okuduklarını anlatmak, daha da önemlisi 'duyurmak' kendisi için bir yerden sonra çocukça bir heyecana dönmüştü. Sözcükler bir kez daha özel çağrışımlarını artık. Sözcükler bir kez daha özel çağrışımlarındaydı... Ölümeleri ertelemenin, unutmayı denemenin başka kaç yolu vardı?..

Başka bir yaza gidebilmek

Kimi kavgaların, gerçek, için için beklenmiş kavgaların, insan-da, tüm yaralamalara ve yaralanmalara karşın açtığı yeni kapılar da vardı sonuçta. Mösyö Jak'ın atmaya çalıştığı o adımlar, başka, bana göre daha doğru, kendini yeniden doğurmaya olanak tanıyacak bir yalnızlığa atılmış adımlardı. Kendindeki sesin derinliğine, büyük uzaklıkları, uzaklaşmaları göze alarak ulaşabiliyordu insan belki de kim bilir... O günlerde yaşananlara böylesi bir duygunun ışığında baktığımda, Berti'nin de yeni bir insana yaklaştığını söyleyebiliyorum. Benim o 'anlarda' gördüğüm Berti, kimi eksilmelere ya da kopmalara hazırlanmış gibiydi. 'Büyük kavga'yı izleyen günlerin birinde, bana duygularının karmakarışık olduğunu, duygularını bir yere koymayı zamanla başarabileceğini, ancak, yaşanabile-

ceklerin kendisinde yol açtığı tüm tedirginliklere karşın, yaptıklarından pişmanlık duymadığını, duymayacağını söylemişti. Kendisiyle, başkaldırmayı göze aldığı insanla küçük bir övünç duyuyordu sanki. Kırgınlığını, içinde yıllar boyunca gizlediği, başka kırgınlıklarla beslediği kırgınlığını 'anlatmayı' başarabilmişti en azından. Küçük, geç gelen, bozgunları da barındıran bir utkuydu bu. Küçük, geç gelen, bozgunları da barındıran, ama sonuçta, yeni bir güne, bir sokağa, bir odaya, bir dokunuşa daha çok inanmayı getiren bir utku... Yanılmamıştı. O anlar, onca ölüme ve gidişe karşın, onun için bir sabah damlası tazeliğindeydi... Kendisini, Taksim'den Nişantaşı'ndaki evine doğru, hayallerinin yolunda yürürken anlatmam gerekiyor öyleyse. O vitrinlerin çağrısı da anlamlı olabilir bu durumda, o gizli gülümsemeler de. Hatıraların hayalleri çağırdığı anlar, yeni adımları doğuruyordu. O hatıralar o hayalleri besliyordu, o hayaller o hatıralar için yeni başka anları bekliyordu...

Berti'yi yıllar sonra 'aynı yolda', İstanbul'un bir başka tutsaklığı barındıran o küçük coğrafyasında yeniden görmek istiyorum şimdi, evet. Bir köşede gizlenmeyi, kendimi duyurmamayı seçebilirim bu kez, onun bu yürüyüşünde, o insanların, babasını, annesini, Jülyet'i, Nora'yı, Rozi'yi, Gordon'ı, Mr. Dyson'ı, Mr. Page'i, Ceri'yi, Jinet'i, Marcelina'yı, zaman zaman hatırladığı görüntülerle, biraz daha 'bilgece' taşıdığını düşünebilirim. Yeni bir ilkbahar günü olmalı... 'Yaz'a, 'ada'ya gitme gereksinimini yeniden doğuran bir ilkbahar günü... Tıpkı yıllar öncesindeki gibi... Kahverengi gabardin pantolonu, bej tüvit ceket, pantolona uygun, bordoya çalan ince deriden İtalyan ayakkabıları, krem rengi gömleği ve petrol yeşili triko kravatıyla biraz daha amaçsız, dermansız, ama huzurlu bir insan olarak gösterebilirim böylesi bir günde kendisini. Bir hayalle yaşatılmıştı, çoğaltılmak, daha doğru kılınmak istenmişti ne de olsa kimi duygular, bir yanılısamaydı, eksikliğini, eksikliklerini bir başkasına taşıma isteği idi ne de olsa o aşklar... Sorun, asıl sorun, bu hayallerin de, bu yanılısamarların da birer gerçek gibi algılanmasından, görülmek istenmesinden kaynaklanıyordu belki de kim bilir... Evine yaklaşırken, Marcelina'yı yıllardır sabahları dişlerini fırçalarken anımsamadığını fark edecekti sonra Berti. Kimi insanlar,

günün birinde, hiç kimseye haber vermeden böyle gidiyordu, bir yerlerde kayboluyordu işte... Kimi insanları, zamanı geldiğinde, çok farklı yerleri ve tarihleri seçmişti... En doğru adım hangi adımdı, kimin, kimdeki adımdı ama?.. Bunu bilmenin bir anlamı yoktu artık... Bunu bilmenin bir anlamı yoktu... Bir sabah uyandığınızda, o gerçeklerin ya da doğruların eski güçlerini yitirdiklerini de görebiliyordunuz çünkü bir yerden sonra... Gerçekler, başka gerçekler ya da yalanlar tarafından öldürülebiliyordu... Geriye biraz da olasılıklarla, yaşayamadıklarınızın tortusu kalıyordu bu durumda... Olasılıklar ve yalnızlıklar kaderimizi anlatıyordu... Kendisine, yaşadığı, yaşamak zorunda kaldığı yerlerin çok uzağında bir evde, Boğaz manzaralı bir dairede, bambaşka bir kadınla, bambaşka bir ilişkiyi, tüm bu olanlardan sonra göze alıp alamayacağını da bu yüzden sormak isteyecekti belki Berti. Gizli bir ses, gizli bir yüzü bir kez daha doğuracaktı... Köşemde kalmayı, hiç kimseye görünmemeyi seçecektim bir kez daha... Oyunu biliyordum... Sorunun yanıtını biliyordum... Ama tüm bunlara, tüm bildiklerime karşın yine de susmayı deneyecektim... Berti, neyi bildiğimi hiçbir zaman bilmeyecekti... Benim için bu hikâyede gizlemenin tek yolu bu...

O kahvedeki tat

“Buraya sık sık geliyorum. Akşamüstleri... Bir kahve içmek, biraz gazete okumak, biraz da düşünmek için... Pek öyle yol üstü değil ama...” demişti Jinet o konuşmanın bir yerlerinde... Yorgun görünüyordu... İnandığım, sonuna kadar, tüm benliğimle inanmak istediğim bir cümle vardı o anda. Hikâyemize bu cümleden, bu sözcüklerin bende bıraktığı yoldan yürüyerek başlayabileceğimi hisseder gibi olmuştum. Sözcükler de, tıpkı duygular ve umutlar gibi değişebilirdi... Başkalarının sözcükleri, kimi ölümlerden sonra size daha çok yaklaşabilirdi... Siz, o sözcükleri kendinizin kılabilirdiniz, yaşadıklarınızı ya da yaşayamadıklarınızın, kaçır-dıklarınızın acısını hak ettiğinizi söyleyebilmek için o sözcüklerde kalmayı seçebilirdiniz... “Olsun... O ‘anlar’ı yakalayabilmek için göze aldığımız savaşı da bir bedeli var elbet... Bu bedeli ya-

şamayı, gereğince yaşamayı bilmek gerekiyor. Asıl önemli, birçok hikâyede de daha önce anlatıldığı gibi doğru zamanda doğru yeri bulabilmek, doğru yerde, doğru insanda kalmayı başarabilmek değil miydi zaten?..” demiştim... Gülümsemişti... Bir hikâyede yürüdüğümüzü ya da yürümekten kurtulamayacağımızı o da hissetmişti sanırım. “Doğruyu yaratan ya da yaşıyormuş gibi göstermek isteyen kim ama? Biz neredeyiz gerçekte, kimin, hangi bula-madığımız, bulsak da dile getiremediğimiz yalanın tutsağınız? Biz kimdeyiz aslında, gerçek duygularımızı kimde yitiriyoruz ya-vaş yavaş, kimde eksiliyor, kimde ölüyoruz?..” diye sormuştu bu-nun üzerine. Yalnızlıklarımızda, yalnızlıklarımızdan kurtulmak için bıraktıklarımızı, bırakmaya mecbur kaldıklarımızı, içimizde bıraktıklarıyla, beklemediğimiz anlarda hatırlamak bir kader miydi bizim için? Zamanı, tüm kaçışlarımıza ve korkularımıza karşı yeniden doğurmaya çalışmıştık. Zamanı, içimizdeki zama-nı bir başkasına anlatmaya çalışmıştık... “Birçok sevdiğimize bel-ki de bu yüzden, bu sorulara yanıt veremediğimiz için geç kal-dık...” demiştim. Bazı geceler bize hiç bitmeyecek, ‘yeni’ bir saba-ha çıkmayacakmış gibi görünmüştü. Bizi birçok hikâyede, farklı görüntülerle izlemiş bir duyguydu bu. O sözcükleri kimin için, hangi yüzümüz ya da insanımız için yaşatmaya çalıştığımızı sor-muştuk o zaman da kendimize. Biz, o sözcüklerin ardına, o gece-lerden sonra gelen sabahlarda kim için gizlenmek istemiştik?.. Elimi tutmuştu... Bir sevgi, yitirilmemiş, onca yıla karşın ‘korun-muş’, bir yerlerde saklanmış bir abla şefkati vardı sanki bakışla-rında. Başka yerlerde, başka insanlar için yaşadığımız, anlamaya çalıştığımız o zamanı birbirimize anlatabilir miydik? O, benim gö-zümde, sorularının ardından en çok gidebilenlerden, kendi zama-nını birçok insandan çok daha doğru bir biçimde yaşayabilenler-den olmuştu. O, bendeki hikâyesinde yavaş yavaş, böyle bir kah-ramanın kimliğine bürünmeliydi. Bir insana yeniden inanmak istemiştim... Bir insana, başka umutlarla kurulacak, yaşatılabilecek bir hayal için yeniden inanmayı gereksemiştim. Yanılmayı, aldanmayı, gerçeklerle yüzleşmeye bir kez daha mı tercih etmiş-tim öyleyse? Bu sorunun yanıtını vermeye kolay kolay yanaşma-

yacağım, yanaşamayacağım belki de. Birilerini korumanın, korumak istemenin kendini korumak anlamına da geleceğini biliyorum ne de olsa artık. Jinet benim terk edemeyeceğim kahramanlarımdan biriydi. Onunla o kahvede beni yıllardır çağıran o hikâye için buluşmuştum... Sık sık geldiğini söylediği o kahvede, içindeki sesi birçok yerdekinden daha çok bulduğunu, dinleyebildiğini görmüştü. Bu anların, daha açık bir söyleyişle de bu kendinde yürüyüşün, derinlerde, kolay kolay ulaşılamayacak bir yerde gizlenen bir anlamı olmalıydı. O kahvenin başka kahveler ya da 'köşeler' için yaşatıldığını söylemeliydim öyleyse hikâyemin bir yerlerinde. Benim o kahvede gördüğüm Jinet'in dilinde buruk bir tat vardı sanki. Hatırlıyorum. Sevinçle kederi bir arada tutan, barındıran bir tat... Bu duygunun bir adı var mıydı, bu duygu gereğince, istendiğinde anlatılabilir miydi?.. Doğru zamanda olmak, doğru bir yerde olmak anlamına da geliyor muydu?.. O yolda, zamanında göremediğimiz, ancak başka iklimlerdeyken, 'anlar'dayken 'tanıdığımız' o insanların hikâyesi gelmişti aklıma. Dinleyememelerin, dinletememelerin tarihini anımsamıştım. Susmuştum o zaman da, gülümsemeyi, hiç olmazsa gülümsemeyi başarabilirim demiştim kendime. Gülümsemiştim. Aramızda, bizi ayıran, uzun süre bir arada olmamızı engelleyecek hayatlar, daha da önemlisi, çok farklı bir biçimde yaşanmış, başkalarıyla paylaşılmış bir zaman vardı. Birbirimizden ne kadar farklı olduğumuzu biliyorduk. Bizi başka insanlara götürenleri, bu farkı daha iyi taşıyabilmek için olabildiğince korumamız gerektiğini de biliyorduk. Bu karşılaşmayı buluşmaya dönüştüren, sadece gerilerde bırakılmış birkaç ayrıntıydı sanki bu durumda. Gerilerde, hiç silinmemesiye kalmış, yaşanmış, hakkı verilmiş özel, 'dışarıya' karşı sessiz bir yerlerin olmuş birkaç ayrıntı... Jinet'in hayatının, görebildiğim, duymaya çalıştığım o zamanı ya da o yeri adına, o anda neler düşündüğünü anlayabilmem elbette kolay değildi. Ama ben, ayrı yerlerde, ayrı insanlar için bıraktıklarımızın, bizi o kısacık zamanda, anlarımızın, içimizdeki anların tarihine, daha çok bağlandığına da inanmıştım. Tadına başka şehirlerde de baktığım, ancak bendeki o küçük efsanenin etkisiyle biraz daha 'gerçek'miş

gibi görmek istediğim bir ‘strudel’ istemiştim kendime. Bende her köşesiyle başka bir tarihi, başkalarının sözcüklerinden edindiğim bir tarihi yeniden uyandıran o kahvede, kendi ayrıntılarımın, bana günün birinde, bu hikâye için dönecek birkaç ayrıntının keşfine de çıkmıştım bu arada kendimce. Masaların çoğu boştu. Kahve, insanların daha farklı saatlerde çağırıyordu demek ki. Az ötemizde, çok yaşlı bir adam, bir gazetede, bir savaşın, uzak bir savaşın yıllar sonrasına kalmış anlamını arıyordu, kırklarında iki kadın, uzun, kendilerini çevrelerinden koparmış gibi görünen bir sohbeta dalmıştı, avizelerin ışıltısı, binlerce insanda kalmış binlerce, yüz binlerce anı, kahkahayı, acıyı saklıyordu sanki... “Kendimi şimdi biraz daha iyi hissediyorum... Gecikmiş dönüşlere, buluşmalara karşın...” demiştim. Anlamıştı. “Burayı seveceğini biliyordum” demişti, o şefkati yeniden anlatmak isteyen, ama aynı zamanda biraz daha kadınsı, gönül çelici oluveren bakışlarıyla. Gülümsemişti. “Çok sıradan bir cümle oldu galiba. Üstelik birçok hikâye buna benzer bir cümleyle başlar. Burayı seveceğini biliyordum... Durduk yerde işine karışıyorum, kusura bakma. Ama ne yapalım, hissediyorum, söylemek istiyorum, söylüyorum işte... İşleri böyle yaparak daha önce de karıştırmıştım. Şimdi de beni, söylediklerimi nereye koyacağını bilemeyeceksin...” diye eklemişti sonra. “Boşver, hiç kimse mükemmel değildir. Dahası ben insanları oldukları gibi kabul etmeyi çoktan öğrendim. Benden korkma, artık hiç kimseyi değiştirmeye çalışmıyorum” demiştim. Gülümsemiştik. Birbirimize olduğu kadar geçmişe, geçmişlerimizle, ardımızda bıraktığımız insanlarımıza da gülümsemiştik ama aynı anda sanırım. ‘Bir mucize bu’ demiştim kendime. Yazgının, en azından rastlantıların gücüne bir daha inanmamı gerektirecek bir mucize... Yaşadıklarımız, birbirimize uzaklıklarımız bana o büyüü hatırlatıyordu. İçimizde, bizi birbirimize taşıyan ‘başka’ adımlar da vardı... Söylediklerim, onda çok büyük bir olasılıkla eski, yavaş yavaş silinmiş, silinir gibi olmuş birkaç görüntüyü uyandırmıştı. Gözleri hafiften yaşarmıştı, sesindeki titreme, bitmemiş, sarsılmamış bir sevgiyi anlatmak istemişti sanki o anda... “O kadar küçüktün ki... Gazetede adını ve fotoğrafını görünce şa-

şırdım. Önce inanmadım. ‘O sessiz çocuk mu bu?’ diye sordum kendime. Fotoğrafına dikkatle baktım. Evet, sendin. Çok değişmiştin ama, seni gene de tanıdım. Demek yazar oldun ha?” demişti... “Bunu herkes kabul etmiyor. Dahası, yazmam, yaşamam gereken o uzun hikâyeyi, hele hele yaşamam gerektiği halde bir türlü yaşayamadıklarımı aklıma getirdiğimde kendimden, yaptıklarımın doğruluğundan ben de kuşkuya düşüyorum. Aslında doğru da yok, yanlış da, biliyorum. Ancak ulaşabildiğimiz, kendimizde gerçekleştirdiğimiz insan kim olursa olsun, attığımız adımların bizdeki sesini daha çok duymayı da gereksiniyoruz arada sırada. Hayal etmek başka, gerçeğini görmek, yaşamayı bilmek ya da kabullenmek başka anlayacağın. Birçok sıradan şarkıda, filmde dendiği gibi, yaşıyoruz işte...” demiştim. Söylediklerimi duymamış, dinlememiş gibi yapmıştı. Buluşmamızın ‘beklenen’, anlatılması gereken ‘an’larından birine gelmiştik. Yitirmek istemediğim, olanaksız bir kez daha zorladığımı bile bile, yeniden, elimden geldiğince yaşamayı düşlediğim o abla sevecenliğini bu tavırda, bu tavrın bana getireceği bakışlarda yeniden yakalamayı denemiştım. Bu duyguyu zamanla daha iyi tanımlayacaktım. O anda görebildiğim, yaşadığım, bir türlü kopamadığım coğrafyamın birkaç odasında gizlediğim o yüzün yılların akışıyla büyük bir değişime uğradığıydı. Hatırlayabildiklerim mi uyandırmıştı bende bu izlenimi, hatırlamak istediklerim mi? Bu soruyu o çaresizliğimde, ‘hazırlıksızlığımda’ yanıtlamanın, yanıtlamaya çalışmanın bir anlamı yoktu. Sözcükler de, tıpkı duygular gibi gerçek yerlerini ancak bazı kayıplardan, gerçek kayıplardan sonra buluyordu nasılsa. O anlar, biraz da bu yüzden başka bir zamana taşımak istediğim anlar arasındaydı... Onun, konuşmamızın o bölümünde, “Söyleşide ben de vardım. Doğal olarak beni görmedin, görmemen gerekiyordu. Ama asıl gizlenen ben değildim, sendin biliyor musun? Bunu hissettim. Bazı sorular karşısında, aynen çocukluk günlerinde yaptığın gibi, kendine çekilmeye, kabuğunun içine girmeye çalıştın. Savunmasızlığını dışa vuran öyle çok yüzün vardı ki ama...” demesi de o anlar içindi. Herkes o oyundaki rolünü olabildiğince, yetenekleri ölçüsünde oynuyordu, oyna-

mak zorundaydı sonuçta... Sıkılır, dahası utanır gibi olmuştum ama bu sözler karşısında. Birilerine beklenmedik bir anda ‘çırıl-çıplak’ yakalanmak demektir sanki bu biraz da. Hikâyeyi böyle de yaşayabileceğimi düşünememiştim. Böylesi bir bölüm yoktu, o başlangıçlara bugünkünden daha çok inandığım günlerde ‘tasarlanamazdı’, göze alınamazdı en azından. Küçük bir rastlantının, yılların o farklı dokunuşlarından sonra bana getirdiği kadın, bir insanı, tanıdığım ya da tanıdığımı sandığım birçok kadından çok daha iyi görebilen, okuyabilen bir kadındı ama. ‘Çıplaklığım’, bana, yitirilmiş bir cenneti, eski, yeterince yaşanamamış bir gecenin ıslaklığını hatırlatmış olabilirdi bu durumda. Başlangıçlara duyduğum güven o gecede kalmıştı... Kendimi onca yıldır görmediğim, doğrusunu söylemem gerekirse de pek iyi tanımadığım bir kadına neden bu kadar yakın hissetmişim öyleyse?.. Bu sorunun yanıtı, o geceye duyduğum gereksinimin çok ötesinde bir yerlerde saklanıyordu. Bir hikâyeye hazırlanmıştım yıllar boyunca, biliyorum. O hikâyenin kahramanlarından biri, yaşadığım günlere, yerini, anlamını yavaş yavaş bulan sözcükler ve görüntülerle ilerlemişti... Kimi hikâye kahramanlarımızla ‘eski’ bir suç ortaklığını paylaştığımızı, başkalarının karşısına yalanlarımız, hayallerimiz, daha da önemlisi yapmış, yaşamış gibi olduklarımızla çıkmak istediğimizi bu zamanda, kendimdeki bu yürüyüşümde düşünmüştüm galiba. O insanları, görmek, yaşamak istediğimiz ‘yazılarıyla’ anlatmak istemiştik... Bizi ‘o yerler’de yaşattığımız, büyüttüğümüz o kadınlar doğuruyordu bu durumda. Bizi o sabahlarda o kadınlar, tüm aldanmaların tarihi için doğuruyordu. Ayrıntılara gelince... “Doğrusunu söylemem gerekirse, bu hikâyeye böyle başlamayı hiç düşünmemiştim. Hikâyeyi, Mösyö Jaklara küçük bir kız olarak geldiğin günden başlayarak, babanın, annenin, bana bu hikâye için gelmişlerin görüntüleriyle birlikte anlatmaktan kurtulamayacaktım. Bir ‘yazı’yı başkalarının sesleriyle yaşamamanın yollarını aramıştım anlayacağın. O seslerin bu ‘yazı’ya, ‘yazıma’ getirdiklerini anlatmak içinse, farklı sözcükleri, kendi sözcüklerimi bulmam gerekiyordu. ‘Yazın’ beni içine alıyordu, bu geçişte ne kadarımı ya da en çok hangi parçamı senin kıl-

dığımı daha iyi anlamalıydım bir başka deyişle. O ‘yazı’ kimin ‘yazısı’ydı aslında, o ‘yazılar’ kimin için yazılmıştı?.. Bu sorular beni hâlâ bir sınırdan tutuyor. Ama bu sınırlarla, beni benden, istesem de istemesem de uzaklaştıran yerler, hangi adı alırsa alsın, seninle, bu hikâyenin ilk satırlarında, bu şehirde bir kahvede oturacağım, hakkımda düşünülenleri dinlemek zorunda kalacağım, doğrusunu söylemek gerekirse aklıma gelmemiştii. Benim için bambaşka bir yerde, bambaşka bir zamanın insanı olmuştun. Sana, bu uzun hikâyeyi yazdıktan, en azından bir yerlere getirdikten sonra, Tel Aviv’de, bir sokakta gezinirken, beklemediğim bir anda rastlayacaktım. Birbirimizi biraz zor tanıyacaktık. Beni evine götürecektin, bana yaşadıklarından, hayatından söz edecektin, iki kere evlendiğini, ilk kocanla uzun, ama mutsuz bir beraberlik yaşadığını, bu evlilikten iki oğlun olduğunu, oğullarını ‘büyüttükten’ sonra boşandığını, bir süreliğine yalnız yaşadığını, kendini daha iyi tanımaya çalıştığını, günün birindeyse yeniden evlendiğini, ikinci kocanın biraz deli dolu, hayatını tiyatroya vermiş bir aktör olduğunu, onunla biraz gecikmiş, ama geciktiği için de değeri bilinen bir mutluluğu paylaştığını söyleyecektin. Bir de Fransızca öğretmenliği yapıyor, mesleğini çok seviyor olacaktın. Oysa şimdi...” Cümlem, cümlelerim burada bitiyordu sanki. Susmak, olabildiğince susmak, bir başka devam etmektii elbet. Susmuştum. Yeni bir gülümseme yayılmıştı o anda yüzüne. Yine sevecen, ama içinde bu kez gizli bir kederi de barındırıyormuş gibi görünen bir gülümseme... Onun hikâyesi uzak bir masaldı, bir başkası tarafından, başka bir yerde, başka bir zaman için yazılmıştı, yazılmak istenmişti sanki. Tüm bu yaşadıklarımı, tüm yalanlarım ve umutlarımla yazacaktım günün birinde. Tüm bu yaşadıklarımı tüm umutların ve yalanlarımla da yazacaktım... Bu tedirgin yol alışıta, bir yerlere gizlemiş olabileceğim çehreler de vardı, kendimi, o çehreler için yeniden ‘görmek’ istediğim bir ‘kahramanıma’ beğendirmeye çabası da vardı çünkü. O duyguların sağanağından nereye kadar kurtulabilecektim ama? O sağanakta beni en çok kim, hangi buluşma için bekleyecekti?.. Bu kaygılarla, bu soruların beni çağırabileceği kötülüklerden söz edemez-

dim o anda. Sözlerimi ikimizi de, kısa bir süreliğine, yeni, içi 'başka' hayallerle doldurulabilecek bir suskunluğun eşiğine getirmişti. Birimizin küçük bir adım atması gerekiyordu. O adım, bende ki konuşmanın gereği olarak, ondan, o zamanın yeniden kurulması için gelecekti... "Birçok konuda yanıldığını söylemeliyim. Bu yanılmanın sende yaratacağı duyguyu yazının neresine, nasıl koyacağını bilemiyorum ama, benim gerçeğim düşündüğünden, tasarladığından biraz farklı ne yazık ki. Örneğin bir süre önce İsrail'e gelseydin, bir sokakta karşılaşmamız mümkün olabilirdi ama, bu rastlaşma Tel Aviv'de değil, olsa olsa Hayfa'da gerçekleşebilirdi. Üniversitemin sağladığı bir burs sayesinde, uzun sürecek bir araştırma için bu şehre geldim. Bir buçuk yıldır da buradayım. Evlendim ama, kusura bakma, bu işi sadece bir kere yaptım. Üstelik henüz boşanmadım. Eşim, kendisini tanıdım tanıyalı sanatın içinde ama, tiyatrocü değil, kemancı. Hayfa Filarmoni Orkestrası'nda çalışıyor, sık sık dünya turnelerine gidiyor. Polonya asıllı ve benimkine benzer bir geçmişi var. Bizi, zamanında birleştiren, birbirimize yaklaştıran en önemli neden de bu nedendi zaten. Yitirmeyi, yitimleri yaşamayı ikimiz de çok erken, çok küçük yaşlarımızda öğrenmiştik. Daha fazla büyümemeyi de bu yüzden başarabildik sanırım. İki çocuk annesiyim, bunu tutturdun, ama ne yaparsın ki biri kız, biri erkek. Aslında... Neyse... Bunları sonra konuşuruz... Gerekirse..." demişti konuşmamızın bu bölümünde. Yeni, daha önce düşünemediğim bir hikâyenin ipuçları gizleniyordu sanki bu sözlerde. Söylenmek istenip de söylenemeyenler vardı belki de bir kez daha. Söylenmek istenip de söylenemeyenler... Ya da tam anlatılacakken, anlatılabilecekken içte kalanlar, geçmişteki bir görüntünün gölgesinde gizlenmek, korunmak istenenler... Bu duyguyu başka iklimlerde, başka cümleler için de yaşamıştık. Bizi, istesek de istemesek de, ayrılamadığımız o insanların kıyısına, hayalimizden atamadığımız imgesine yeniden getiren duygulardan biriydi bu. Konuyu değiştirmeye, beklemediğimiz bir zamanda, beklemediğimiz bir hikâyenin başlangıcı için karşılaştığımız bu şehrin, Viyana'nın bende yaşayan hayalinden, efsanesinden söz etmeye çalışmıştım bunun üzerine. Yeni sokak-

ları, yapıları, odaları görmeye çalışan bir gezgindim bu yolculuğumda da. Ayrıntılarla beslenen o umutların, anlatılamadıkları, paylaşılamadıkları için güzel olan o buruk sevinçlerin ardındaydım. Gördüğüm, gördüğüme inandığım sokakların farklı umutlarda kaybolmuş, farklı hikâyeleri olmalıydı. Eski, bir yerlerde hep yaşatılmış bir hayal, bir küçük efsane vardı, evet. Bana birkaç ezgi ile birkaç sözcüğün, sözcüklerle bir başka ışığa çıkarılmış, çıkarılmak istenmiş fotoğrafın getirdiği o hayalin izini sürerek tanımaya, kendime göre çözmeye, daha da önemlisi içine girmeye çalıştığım bu şehir, onca zamandır yazmayı düşlediğim hikâye adına, daha önce dokunulmamış, yeniden adlandırılabilcek bir şeylerin yaşanmasını, yapının beklenmedik bir zamanda, beklenmedik birkaç dehlize açılarak yeniden kurulmasını sağlayacak mıydı? Hayaller ve şehirler... Bu birlikteliğin, bu yitirilemeyen umudun anlamına ulaşmam gerekmişti... Bizi bir ses, çok uzaklardan çağırıyordu... O görüntüleri anlatabilirdim... Tanımadığım sokaklar beni bir kez daha o meydanların birine çıkarmıştı... Şehrin yabancı konuklarıyla buluştuğu yerlerin birindeydim. Katedral tüm görkemiyle karşımda yükseliyordu. Hatırlamıştım. Uzun, eski, farklı yalanlarla zenginleştirmeye, yaşanmış kılmaya çalıştığım bir metin, beni daha önce, böylesi bir görüntünün etkisiyle, ışığıyla içine almıştı. O sözcükler benim değildi, o umutlarla o umutsuzluklar başkalarınınındı oysa. O görüntülerde, başka odalarla, başka sığınışlar için bulmak istediğim tüm sözcükler başkalarınınındı... İçeriye, o eski yüzle, her geçen gün biraz daha çok yabancıladığım o gezginin yüzüyle girecektim bu durumda. Sessizdim. Duyduğum, duyabildiğim o sesler, hayalini kurduğum o metnin dışında kalmıştı, kendimde, kendime uzak insanlarla konuşmak zorunda kalmıştım bir kez daha. Işık, başka bir şehirde bıraktığım, bıraktığıma inanmak istediğim ışıktı. O renklere, o uzak yılların resimlerine yine dokunamayacaktım. Değişen neydi öyleyse, onca tapınaktaki, onca yabancı adımdan sonra farklı olabilen neydi?... Bir heyecan yavaş yavaş, sinsice ölüyordu hiç kuşku yok ki içimde... Bir heyecan yavaş yavaş öldürülüyordu... Onu, beni küçük bir umuda bir kez daha çeken o kadını işte bu duygu-

ya yeniden kapıldığım anda gördüm. Gizlenmiş, gizlendiği için yinelenen dilekler adına yakılmış yüzlerce mum vardı önünde. Bir sessizlikti orada da yıllar boyunca yaşanan. Yaşatılan görünüşe bakılırsa yalnızca bir sessizlikti. O sessizlikte, o uzun sessizlik tüneline, ayrı yerlerde, ayrı dünyalar için duyulan, duyurulmak istenen, yüzlerce, binlerce, on binlerce ses vardı belki ama. Bir mum yakmıştı o da. Yüzünde o mumların titrekliği vardı. Tüm yüzleriyle, olasılıklarıyla yaşanmış, tüm eksikliklere karşın yitirmek istenmemiş o küçük törenlerden biriydi bu benim için o anda. Tüm yüzleriyle, olasılıklarıyla yaşanmış, tüm eksikliklere karşın yitirmek istenmemiş, yıllar boyunca sabırla yenilenmiş, bir ölümü erteleme umuduyla çoğaltılmış o törenlerden biri... O ses kimin sesiydi, kime, hangi hayat için duyurulmak istenmişti bu durumda? Hayallerime, beni o hikâyelere götüren hayallere bir kez daha güvenip güvenemeyeceğimi sormuştum kendime. Bir yabancıda, bir olasılık adına yeniden, hangi yitirdiğim ya da yaşayamadığım insanı düşünerek ilerleyecektim? Bir olasılıkta, gerçekleşmemiş tüm olasılıkları unutarak, hangi 'farklı' insan olmayı deneyecektim? Bu sorular, o anın derinliğinde, birer soru olarak kalacaktı yalnızca. O sorular terk edilişlerimizdi, geriye dönüşsüz terk edişlerimizdi, istediklerimize duyuramadığımız umarsızlıklarımızdı çünkü. O sorular tarihimizdi, paylaşamadığımız çiçek kokularımızdı, göze alamadığımız gece yürüyüşlerimizdi, gidemediğimiz, çiğ düşmüş masalarına dokunamadığımız sabah kahvelerimizdi... Beni o anda durduran ya da o yerde tutan da bu sorulardı, bu soruların uzaklardan getirdikleriydi sanırım. Bir duvar vardı sanki o sesin önünde, göremediğim, ama varlığını için için, istesem de istemesem de hissettiren bir duvar... O kadına, kendi karanlığında, beni göremeyeceği o yerden, bu duyularla bakmıştım. Birkaç adım atabilirdim artık. Birkaç adım... Her ikimiz de kendi yalnızlıklarımızda, güvenlik alanlarımızdaydık... Bir bekleyişin, uzun, çok uzun bir ayrılığa karşın tüketilememiş bir bekleyişin izleri vardı sanki gözlerinde. Savaş yıllar önce bitmişti. O savaşın oyuncularını, ölülerini, yaşayamadıklarını çoktan gömmüştü. Ama o bekliyordu, o hâlâ bekliyordu bence o

insanı. Oraya her gün, düzenli olarak, belki de hep aynı saatlerde bir mum yakmaya belki de bu yüzden geliyordu. Bir mum... Sadece bir mum... O buluşma için... O hikâyede, bu ayrıntıyı yakaladıktan sonra ilerlemek biraz daha kolay olacaktı. Ancak o an için, bana bu kadar yetmişti. Bazı hikâyeler, tıpkı o insanlarla o ilişkiler gibi asıl, gerçek zamanlarını bekliyordu ya... Katedralin bendeki kalıcılığı için, unutulamayacak bir ayrıntıyı gereksinmiştim sonuçta. Ayrıntı o anında, o anda, başka anlar için kalmalıydı. Aksi halde oradaki tüm görüntüler, içimden giderek uzaklaşacak bir yapının, gereğince yorumlayamadığım, hayatımda bir yere koyamadığım çizgilerinde yavaş yavaş kaybolup gidecekti. Fotoğraf, tüm gerçek fotoğraflar gibi, bir sonsuzluk, bir unutulmazlık için çekilmişti... O kadın orada, o anda kalmıştı ama, beni, burada, başka anlarla çağıran bir kadın daha vardı. Kendisine ilk kez bu şehirdeki gezginliğimin önemli bir parçası olarak gördüğüm küçük otelinin girişinde rastlamıştım. Beni görmemişti. Bulunduğu, kalmayı seçtiği yerden hiç kimseyi görmemeyi, bakışlarıyla hiçbir yabancıya, yeni konuğa dokunmamayı ister gibiydi zaten. Onu anlayabilirdim. Kendilerine yeni bir dünyanın sınırlarını kapatanlar, başka hikâyelerimde de sessiz sedasız dolaşmıştı. Asıl önemsenmesi, irdelenmesi gereken, benim bu sınırla, bu sınırın ötesindekileri neden bu kadar önemsedğim, anlatmaktan kurtulamadığımdı belki. Yanıt, gerçek yanıt bir yerlerde saklanıyordu, biliyordum. Bu duruşun nedenini anlayabilmem için, içimdeki karanlıkta daha çok ilerlemeyi göze almam gerekecekti. Geleceğin, aynı zamanda geçmiş olduğu boşuna söylenmemişti... O kadının uzaklığı bir yakınlıktı, anlatılmayı bekleyen, sözcüklerini bulamamış bir kıpırtıydı bir başka deyişle benim için. Çok geçmeden onun, otelin tüm yükünü taşıyormuş gibi görünen o adamın annesi olduğunu öğrendim. Yalnızlığıyla nasıl yaşayacağını öğrenmiş, insanı hüznünlü, ama aynı zamanda da gizemli, ürkütücü bir oyuna çağıran, gerçek hikâyeleri hiçbir zaman öğrenilemeyecek, hayallerimiz, daha da önemlisi korkularımızla beslenen o kahramanlardandı sanki o adam. Boynunda bir yara izi vardı. Yıllar önce kapanmış, ama çok derinlere işlemiş bir yaraydı bu

sanki. Kaydımı özenle yaptıktan sonra odamın anahtarını uzatmış, ‘Size otelin en aydınlık köşelerinden birini verdim. Sabah güneşi yatağa vurur. Rahatsız olurum diyorsanız, perdeleri geceden örtmenizi öneririm’ demişti. Teşekkür etmiş, bu ayrıntının benim için çok önemli olduğunu söylemiştim. Odaya doğru ilerlerken, “Eğer isterseniz size bir kahve yapabilirim. Bir yorgunluk kahvesi...” demişti. Bir kahvenin böylesi bir zamanda beni mutlu edebileceğini söylemiştim. Kahveyi odama, on dakikaya kalmadan, bende eski, terk edilmiş bir evden kurtarıldığı izlenimini uyandıran bir serviste getirmişti. Bir odaya, birkaç anlığına da olsa dokunmak, yaklaşmak mı istemiştım bir kez daha? Masanın üzerine birkaç kitap koymuştum. Bir başka şehirde yeniden okumak, yaşamak istediğim birkaç kitap... Bu kitapların arasında *Dünün Dünyası* da vardı... Tepsiyi masaya bırakırken, bana bakmadan, “Viyana’ya hoş geldiniz” demişti adam. Bu cümlenin bir anlamı olmalıydı. Sonra, kısa bir sessizliğin ardından, “Yazarsınız değil mi?” diye sormuştu. Soruya bu durumda bir soruyla yanıt verebilirdim: İpucunu veren neydi, pek az insanın ayımsayabileceği, görmek isteyeceği bir yolda yıllardır yürümeye çalıştığımı hangi ayrıntı açığa vurmuştu? Sorum önce hafif bir gülümsemeyle karşılanmalıydı. Hafif, biraz da hüzünlü bir gülümsemeyle... Günün birinde yeniden yaşanmak, anlatılmak istenecek bir zaman için... Bazı gerçeklere yalnızca duygularıyla ulaşabiliyordu bir yerden sonra insan... Yalnızca duygularıyla... “Biliyor musunuz, ben yıllardır kitap okumuyorum, kitaplara elimi süremiyorum” demişti o anda adam. “Hayatıma bir zamanlar yön vermiş birçok roman kahramanını hatırlayamıyorum artık, yeni birçok roman kahramanı beni tanımıyor... Oysa o gecelerde... Savaşın kimi insanları bu şehirden koparmadığı günlerde...” diyerek sürdürmek istemişti sonra konuşmasını. Ancak birkaç sözcük bir başka zamanda kalmıştı. Başka insanlara taşınamayacak, ancak başka yerlerde ve zamanlarda hayat bulabilecek cümlelerin ‘yazgısıydı’ bu. Bazı metinler, yalnızca bizim metinlerimizdi. Yalnızca bizim metinlerimiz... “İnsanların hangi nedenle olursa olsun yerlerinden edilmelerinin nelere yol açtığını biliyorum. Bu acı benim ülkemde de

yaşandı...” demiştim bunun üzerine. Söylediklerimi onaylarcasına, gülümsemeye çalışarak, sallamıştı başını. Kapıya yavaş yavaş yönelmişti sonra, odadan çıkarken, “Annem sizi korkutmasın... O hep uyur. Şimdi odasında uyuyor. Biraz sonra kalkar, koridorlarda dolaşır. Sonra resepsiyonun karşısındaki koltukta uyur... Onu hiçbir zaman terk edemedim...” demişti... Son cümle bana, hikâyemin bir yerlerinde bıraktığım, izini kaybettiğim bir insanı hatırlatmıştı. Bundan sonrasını hayal edebilir, kendi cümlelerimle keşfetmeyi deneyebilirdim. Aksi halde o anda ulaşabileceğim tek yer, o uykunun, o uzun uykunun görüntüleri idi... Onu ilk kez dışarı çıkarken görmüştüm. Oğlunun anlattığı gibiydi. Resepsiyonun karşısındaki koltukta, derin, sessiz bir uykuya dalmıştı. Koridorlarda da dolaşmış mıydı? Yol yorgunluğundan olacak ki, iki saat kadar dalmıştım. Uyandığımda bir otel hikâyesine, daha doğru bir deyişle de o otelin hikâyesine yeniden başlayabileceğimi düşünmüştüm... Kadın sokağa çıkacak, bir davete gidecekmişçesine şık, özenli giyinmişti. Üstünde lacivert bir kostüm, kostümün yakasında da ince, beyaz bir çizgi vardı. Kırmızı, siyah benekli, ipek bir fular sarmıştı boynuna. Bu kıyafeti, bir çift inci küpe tamamlıyordu. Onu, orada kaldığım günlerde, hep bu kostümle, böylesine özenle giyinmiş kuşanmış olarak görecektim. Özel bir yolculuk için, özel bir giysi seçilmişti... Kimi ayrıntılara sonuna kadar bağlanmak önemliydi, vazgeçilemezdi kimi insanlar için. Bu uykunun bir benzerini başka bir iklimde görmüştüm. Orada bir hazırlık, tüm gecikmelere karşın öldürülemeyen bir buluşma umudu vardı... Bir anı, bir yerlerimde kaybolmuş gibi görünen bir anı sonuna kadar yaşamak istemiştim bu durumda bir kez daha. Bir anı, daha doğru bir söyleyişle de o anı yaşamak istemiştim. Farklı zamanlar arasında gidip gelmek kolay değildi elbet. Farklı zamanları aynı görüntüde yaşamak, başka, hiç kimseye duyurulmaması gereken sesleri taşımayı da gerektiriyordu. Gürültü çıkarmamaya, biraz da bu korkudan olabildiğince uzaklaşmak için çalışmıştım sanki. Ancak adam, bu görüntü karşısında kaygılandığımı fark etmiş, “Rahat olun. O sizi duymaz. O artık hiç kimseyi duymuyor...” demişti. O artık hiç kimseyi duymu-

yor, onca hayattan, ölümden sonra hiç kimseyi görmek istemiyordu belki. O, orada, seyircisi bile olmak istemediği o yerde, birçok zamanı yaşamış gibiydi. Kaldığım yere de tam anlamıyla bir otel denemezdi zaten. Büyük, eski bir apartmanın tek dairesine sığmaya çalışmış bir pansiyondu bu aslında. Kadının, günün belirli saatlerinde, odaları birbirlerine bağlayan koridorlarda dolaşmasını bu durumda biraz daha iyi anlayabilirdim. Kendisine, bir öğle sonrasında, o koridorların birinde rastlayacaktım. Yorgundum, odama dönüyordum, anlatamayacağım, sınırlarını bulmaya çalıştığım bir yabancılığın içindeydim. Garipti. Kadının odamdan yeni çıktığı, bende o odayı yaşatan, yaşanılır kılmaya iten nesneler arasında, kısa bir süreliğine dolaştığı duygusuna kapılmıştım birden. O evde tüm yaşananlara, yitirilene karşı direnmenin bir parçasıydı bu sanki. Bu bir törendi, kendi zamanında, o son ana kadar kendi adımlarıyla yürümek, yürümek, yürümek istemektii. Bir ürperti yayılmıştı içime. Ağır ağır, ayaklarını yere hafiften sürterek yürüyordu. İyice kamburlaşmıştı. Bedeni onca yılı taşıyamıyordu sanki. Beni görmemiş gibiydi. Yakınıma geldiğinde yol verdim. Baktı... Kırışıklıklarla dolu bir yüzüyle iri, mavi gözleri vardı. Uzun, ak saçlarını topuz şeklinde toplamıştı. Başka bir yerden hatırlamam gereken bir yüz müydü bu? Eski, çok eski bir zamana, tanımaya çalıştığım şehrin çok uzaklarda kalmış bir hayatına, fotoğrafına çağrıldığımı hissetmiştim o anda. Yaşanan günlere, anlatılamayacak, paylaşılamayacak bir zamandan bakıyorduk... Onunla göze alabildiğim tek sohbetti bu. Teşekkür etmiş, sonra da aynı ağır adımlarla, arkasına bakmadan yanımdan uzaklaşmıştı. Bir daha konuşamayacak, birbirimize yeni bir an için dokunamayacaktık. Bundan fazlasını istemeyi hak etmediğimi düşünmüştüm. O sınırın gerisinde kalmak istemiştım bir kez daha. O sınırın gerisinde yalanlarıma biraz daha yakın olabilirdim. Katedraldeki o kadınla, olası bir hikâyenin yazarı ya da kahramanı olarak konuşmamayı da bu sınırı koruma umuduyla seçmiştim. Onları kendi hikâyelerinde, kendim için, kendi hikâyem için bırakmam gerekiyordu. 'Kaçmanın' bir başka biçimi miydi bu? Belki. Ancak tanımadığım, yabancıladığım bir dil, beni sade-

ce o farklı zamanın insanlarına değil, anlamaya çalıştığım şehre de uzak tutuyordu. Bir seyirci olmanın serüvenini yaşamalıyım bu yolculuğumda. Opera'daki o çok özel 'an'ı yakaladığım 'yer'de de bu duyguya kapılmıştım. Mahler'in büstü oradaydı... Büstün arkasındaki ayna, başka aynaların içine giriyor, pırıl pırıl kristal avizelerin yansımaları, beni o anlatılamamış senfoninin görüntülerine yeniden çağırıyordu. Birçok insana, 'ziyaretçiye' uzak, enikonu yabancı bir senfoni zamanıydı bu. Rehberimiz, tam da bu noktada, artık iyiden iyiye alıştığından emin olduğum o gezginlerin boş bakışlarına aldırmaksızın, 'o'nun için, "Uzun yıllar süresince bu Opera'nın yöneticiliğini yaptı. Bu büst buraya bu yüzden kondu. Önemli bir bestecimizdi..." demişti. Bir cümle, yalın, içi boşaltılmış, ezberlenmiş bir cümle, 'o zamanı' anlatabilir miydi? 'O zaman' hangi insan için beklenmişti öyleyse, o sesler kimlere, hangi ölümleri unutmak, ertelemek için verilmek istenmişti? Orkestranın yer aldığı bölüme indiğimizde 'duyduklarım' bana yalnızca görkemli bir tarihin resimlerini getirmişti. Gruptan koptuğumu fark etmiştim sonra. Uzun, başka resimler, avizeler, aynalarla dolu bir labirente düşmüştüm sanki. Kaybolmuştum. Karşıma birdenbire çıkan nazik bir görevlinin yardımıyla ulaşabilmiştim ancak çıkış kapılarından birine. Çok uzun boylu, donuk bakışlı, bembeyaz tenli bir adamdı karşımdaki. Beni uzun süredir izliyordu, görünmek için, kaybolduğumu hissettiğim o anı beklemişti sanki. Çok etkileyici bir ses tonuyla ama alçak sesle, birilerini rahatsız etmekten korkarmışçasına konuşuyordu. Hem bir kaçak, kendisini tanıyabileceklerden gizlenen, bulunduğu yerde artık 'eskisi' gibi istenmeyen bir konuk, hem de yapının başkalarınca unutulmuş birçok yanını bilen, daha da önemlisi, korumaya yargılı bir 'bekçi' izlenimi uyandırıyor. Kimi, kimde, nasıl anlatmak ya da anlamak isteyebilirdim bu durumda? O adamda, o yapıdan kopmak istemeyen, kopamayan, birkaç dakika önce hayal etmeye çalıştığım sahnenin 'gerçek' anlarını yaşamış bir müzisyen, bir ışıkçı, bir 'tasarımcı' saklanıyor olabilirdi örneğin. O adamın, sahnesine yansıyan ışıklarda çok farklı birçok insanı yaşaması ve yaşatması mümkün olabilirdi. Sonrası... Sonrası, böy-

lesi hikâyelerde ‘daha önce’ de görüldüğü gibi, o kısacık buluşma zamanını, yeteneklerimizin elverdiği ölçüde yaşamak isteyiydi sanırım. Oraları tanıyan, sessizliğiyle, yalnızca bakışlarıyla anlatmak isteyebilecek bir insanla, bir imgeyi, eski bir yapıda bulmayı düşleyen bir insanın buluşmasıydı bu sonuçta. Bu buluşmada yerlerini bir kez daha arayan iki hikâye kahramanı vardı... Yerlerini bir kez daha arayan, ama aynı zamanda da korumak isteyen iki hikâye kahramanı... Bu kısacık zamana onlar da başka kahramanlarını getirmişlerdi... Çıkışa ulaşabilmek için rehberimizin bize göstermediği koridorlardan geçmiştik. Oyunumun bir parçası mıydı bu? Çıkışa geldiğimizde, her insanın hak ettiği kapıyı gördüğünü, görebildiğini söylemişti adam. Gördüğümüz, gerçekten görmeyi başardığımız her kapı bizi bir başka insan yapıyordu, bir başka insana hazırlıyordu. Ancak bu yola devam etmek için, zamanı geldiğinde kaybolmayı, gittiğimiz yerden dönememe olasılığını da göze almamız gerekiyordu. ‘Dışarıya’ bakmıştım o an. Bir yanıt vermek istemiştım. Ancak yüzümü döndüğümde kendimi tek başıma bulmuştım. İzini o koridorların birinde kaybettirmişti adam. Geriye o adımı atmak kalıyordu. Çıktığım yerde yabancı gezginler için hazırlanmış, birçok insanın döndüğü, dönmekten kurtulamadığı o ülkede, kendi ülkesinde bıraktıklarına göstermek isteyebileceği o eşyalardan satılıyordu. Çoğaltılmış, aynı kalıba dökülmüş onlarca, yüzlerce küçük büst vardı orada. Mahler o aynadaki gibi gülümsüyordu... Herkesin gördüğü ya da açmayı göze aldığı bir kapı vardı evet... Sokağa çıktığımda ortalığın iyiden iyiye karardığını görmüştüm. Şehir yeni bir geceye hazırlanıyordu... Zweig’in ayrılmaya, uzak kalmaya dayanamadığı o caddelerde yürüdüğümü ayrımsamıştım birden. Bir şiir başkaları tarafından öldürülmüştü... Bir oda, bu şiiri hiçbir zaman hissedemeyeceklerce talan edilmişti... Bu şiiri kendi sözcüklerimle, kendim için kazanmaya, yaşamaya çalışmıştım. Hayallerde kalmak, kimi gerçekleri göze almaktan daha kolaydı, daha az yaralayıcıydı çünkü. Hayallerde kalmak kimi gerçekleri göze almaktan daha kolaydı, daha az yaralayıcıydı... Ancak insan her zaman o hayallerde kalamıyordu. Bu şehirdeki ikinci büyük düş kırıklığı-

mı işte tam bu yerde, kendim için yarattığım, güvenilirliğine gereksinim duyduğum bu dünyada yaşayacaktım. O söyleşinin sonrasında, Viyana Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde okuyan iki genç kızla, kısa bir süreliğine, birkaç yazarın bizde, birilerinde bıraktıklarını, bırakmış olabileceklerini konuştuk. Seçtikleri kitaplardan ya da şarkılardan insanların kişilikleri hakkında önemli ipuçları edinilebilir sonuçta. Birbirlerini ilk kez görenler için küçük bir deneme, bir 'yoklama'dır bu. Adı bende 'yazılı' olanlar arasında Zweig da vardı elbet. İşte o zaman, bizlere bir 'dünyanın dünnü'nü armağan eden bir yazarın, 'günümüzün' iktidar beğenisince gerçekten de 'o dünde' bırakıldığını, unutulduğunu gördüm. Onca yazıyla onca hayat kime anlatılmak istenmişti? Bir ülkeden ya da bir zamandan sürgün olmanın acısı yok yere mi yaşanmıştı kimi insanlarca? Mahler ile Zweig. İkisi de tek bir anda, bir kaybolmuşluk anında buluşuyordu... Yirminci yüzyılın sonlarına geliyorduk. Viyana'daydık... Daha ileri gidebilirdim. Vazgeçtim. Yalnızlıkların, kendini bu yalnızlıklara yeniden doğurmanın o kadar çok biçimi vardı ki...

Jinet'le o kahvede yaptığım o uzun konuşmaya kendince bir tat, bir anlam katmıştı kuşkusuz bu fotoğraflar. Duygularımın ne kadarını, bana şimdi yeniden dönen bu ayrıntıların hangilerini kendisine yansıtabilmiştim? Bu soruyu gereğince yanıtlayabilmem elbette kolay değil. Konuşmamızın, daha da doğrusu konuşmamın buralarında, uzun süre sustuktan sonra söze karıştığını hatırlayabiliyorum ama. "Bence abartıyorsun. Bu ülke geçmişine, değerlerine birçok ülkeninkinden çok daha fazla sahip çıkıyor" demişti o anda. "İşte asıl sorun da burada. '...miş'lerle yaşadığımız, yaşatmaya çalıştığımız bu 'kültürden' kurtulamadık, tüm olabilirliklere karşın kurtulmak istemiyoruz sanki. O şehirleri bizdeki yalanlarıyla yaşamakta direniyoruz. Umutları yavaş yavaş, gerçeklerimizle öldürdüğümüz, başkasına yürüyüşümüzde her geçen gün biraz daha çok kötürümleştirdiğimizi hissettiğimiz bir zamanda bu yalanlara gereksinim duyuyoruz belki. Ülkelerimizi yitirmek istemiyoruz. Bu kaygıyı bu sınırları gören herkes yaşayabilir. Ancak hiç kimse hiçbir şeyi sonuna kadar sahiplenemi-

yor, sadece göstermekle yetiniyor sonuçta. Sadece göstermekle yetiniyor, anlayabiliyor musun?.." demiştim bunun üzerine. "Anlayabiliyorum, anlayabiliyorum... Ama yine de Zweig'a Reşat Nuri'den daha fazla sahip çıkılıyor..." demişti gülümseyerek. Şaşırmıştım. Beni şaşırtmaktan hınzırca, haince bir zevk almıştı. Yaptığı karşılaştırmanın doğruluğu ya da haklılığı tartışılabilirdi. Ama bu aşamada en önemlisi bu doğruluğu ya da haklılığı yakalamaktan çok, onun onca yıl sonra Reşat Nuri'yi hatırlayabiliyor olmasıydı. Bunun farkındaydı o da eminim. İstanbul'a kendisini bağlayan, Reşat Nuri'yle, özellikle de o 'yaprak dökümüyle' dile gelen bir duygu vardı.. Anlatmak istediği, ilkgençliğini, genç kızlığının önemli bir bölümünü yaşadığı şehri, başka hayatlara, hayatlarına da bir şekilde, unutulamayacak birkaç ayrıntıyla taşıyabildiğiydi sanırım. Bu ayrıntıların anlamına zamanla daha da yaklaşacaktım. Ancak o anda, bir bağlılığın yanı sıra, bir direnmenin görüntüleriyle de durmayı bilmişti o karşımda. Bir özelliğini biraz daha iyi ayırımsamıştım. Yenilmeyi, pes etmeyi kolay kabul etmeyen bir kişiliği vardı. Yaşadıklarını, ardında bıraktıklarını ya da bırakmış olabileceklerini düşündüğümde bu 'duruş'u doğal karşılamam gerekiyordu kuşkusuz. Söylediklerini sessizce, tek bir kelime bile söylemeksizin olumlamayı tercih ettiğimin en önemli nedeni buydu. Yenilgiyi kolay kabul etmeyenlerin kaygılarını da biliyordum üstüne üstlük. Aynalardan, aynalardaki 'gizli' görüntülerinizden her zaman kaçamazdınız. Hikâyeyi zorlaştırmamalıydım öyleyse. Susmayı, ona bu özelliğini gördüğümü fark ettirmemeyi seçişimi biraz da böyle açıklayabilirdim. Kendimi olası bir savaşıma hazırlamayı bilmeliydim, bu savaşıma günün birinde 'yeterli donanımla' çıkabileceğime inanmalıydım. Onun, bu suskunluk anında aklına getirebileceklerini düşünmek kalıyordu bu durumda geriye. Kendisine, 'yetkilerime dayanarak', 'o geçmişin' görüntülerinden birini hatırlatmayı uygun bulmuştum. Bu görüntüyü seçme hakkı da onundu, bu görüntünün içinde o küçük kıızı nasıl gördüğünü, hatırladığını söylememe hakkı da. Onun için daha fazlasını yapamazdım. Hikâyeyi, istesem de istemesem de birlikte yazmaya başlamıştık. Viyana'day-

dık. Kartner Strasse'deki o kemancıyı henüz görmemiştim... “Bu şehir üzerine de bir şeyler yazacakmışsın gibi geliyor bana” demişti. “Evet, ama yakında değil, çok sonra... Başka kitaplar yazıldıktan sonra...” demiştim. Kimi ayrıntılar bizi zamanla çok farklı yerlere getiriyordu... “Babanın, annenin, ablalarının hikâyesini de anlatmak istiyorum... Söylediklerime bakma sen. Bu kahve, bu şehir, bu konuşmamız her şeye karşın iyi bir başlangıç...” diye eklemiştik sonra. Duyulandığını gizlemeye gerek görmemişti, elimi bir kez daha tutmuştu bu sözlerim karşısında. Bir hikâyeye doğru yavaş yavaş ilerlediğimizi artık o da biliyordu...

Fesini denize atmak

Jinet'i bana o kahvede bağlayan, gerçekten bağlayan anın, o uzun hikâyeye dokunduğum an olduğuna tüm benliğimle inanıyorum şimdi. Bu hikâye için beslenen tüm umutlar o ana, o büyüğü ana gelebilmek içindi sanki. Farklı düşler adına, farklı yollar bırakmıştı içimizde aynı insanlar... Farklı yollar, farklı yalnızlıklardı, farklı gölgeleri yeniden bulma çabası, olasılığıydı belki de biraz da. Anlatmak, kendini ortaya koymayı, anlamayı, görmeyi bilmek demekti bir kez daha. Bildiğimiz, başkalarına giderken keşfettiğimiz, ayırdına vardığımız gerçeklerdi hiç kuşku yok ki bunlar. Ama bilmek nereye kadar, hangi yeni ilişki için yeterli olabilirdi? Bilmek, o gölgelerden kimi tam anlamıyla kurtarabilmişti? Bir savaşımı, zorlu, uzun bir geriye dönüşü, yeni bir iz sürme çabasını göze almamız gerekiyordu bu hikâyeyi taşıyabilmek için. Birbirimizi gerektiğince taşıyabilecek miydik ama bu zamanı yeniden kurma uğraşında, birbirimizin elini, tıpkı o anda, o anlarda olduğu gibi tutabilecek miydik? Bir rastlantı, küçük, sıradan bir rastlantı bizi bu hikâyenin yeniden başlayabileceği şehirde buluşturmuştu. Viyana, ertelenmiş, uzun süre beklenmiş bir başlangıçtı. Bu başlangıca, hikâyeye dokunduğum o ana inandığım gibi inanmalıydım. Mösyö Jak'ın, abisi için, karşımda oturan kadının babası için anlattıklarına bakılacak olursa, Viyana'nın bu hikâyede çok büyük bir önemi vardı sonuçta. Yıllar öncesinde

kalmış bir gece geliyor şimdi hatırıma. O günlerden, hatırlanmak istenmeyen o günlerden ender olarak söz ettiği o zamanların birinde, 'Rahel'i ne kadar çok sevdiğini Viyana'da anlamıştı Nesim. İstanbul'a bir daha döneceği yoktu yoksa' demişti Mösyö Jak. O zamanları geri, başka bir İstanbul'a getiren, hiçbirimizin adlandıramayacağı bir duygu gizleniyordu sanki orada. Bir pazar akşamıydı. Televizyon izlemek için 'ailece' bir araya geldiğimizi hayal meyal hatırlıyorum. Pazar akşamları, Madam Roza'nın evinde 'soğuk' yemeklerin yendiği akşamlardı. Hazırlık, bir başka hazırlıktı o zamanlarda. Çay demlenir, macar salamı, biberli kaşarpeyniri, sirkeye yatırılmış tuzlu sardalye balığı filetosu, gül ya da mevsimine göre şeftali, elma, portakal reçeli, zeytin, tarama, zaman zaman da balık yumurtası tabaklara, kaplara özenle konurdu. Zeytinin o kekikli sosu hiçbir zaman tanınmamıştı o evde, çay hep fincanlarda içilmişti... Berti, Jülyet, Rozi, Nora... Hepimiz o pazar akşamı oradaydık işte. Mösyö Jak, ne olmuştu da durup dururken abisinden, Nesim'den söz etmek istemişti? Bu anda gizlenen duyguyu hiçbir zaman bilemeyecektik, adlandıramayacaktık evet. O duygu o karanlığında, anlamını o karanlıkla bulmalıydı... O karanlık, o metinde bir başka çağrıydı... Her geçen gün biraz daha çok yaşadığım, yazabileceğime inandığım bu metne, bana birilerinden, 'insanlarımdan' yılların akışıyla yavaş yavaş gelen o hayatları, o hayatların parçalarını uzun bir hikâyede birleştirerek taşıyabilmek, tüm eksiklere, beklenesi tüm karanlıklara, suskunluklara karşın daha olası görünüyor yine de şimdi. Orada yaşanmış olabileceklere, uzaktan, yerini bilen bir seyirci kimliğiyle bakabiliyorum çünkü artık. O cümle, bu durumda, şöyle de yorumlanabilirdi: Rahel'i ne kadar çok sevdiğini, Rahel'den, Rahel'le bir hayattan kurtulamayacağını, kaderine karşı gelemeyeceğini en çok Viyana'da anlayacaktı Nesim. Viyana'da, her şeyi, bir başka hayat umuduyla unutmak istediği o yerde... Viyana'da, kendisi için yıllar boyunca yeni bir hayatın simgesi olmuş o şehirde, o düş ve özgürlük ülkesinde... Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun ihtişamını dile getiren o vals in ikliminde... Tanıklardan tanıklara aktarıldıktan sonra bizlere gelen görüntülerle o gö-

rüntüleri ‘yaşanmış’ kılan o anlara gelince... Nesim’in Viyana’da ki ya ikinci ya da üçüncü yılıymış. Mösyö Jak zamanın bu bölümünü tam hatırlayamıyordu. Hatırlayabildiği, günün birinde, o zaman süresince aldıklarından çok farklı bir kart aldıklarıydı. Uzun, ‘bekleyişlerle’ ‘büyüyen’ bir sessizliğin ardından gelmişti bu kart. Nesim, çok yakında, açıklayamayacağı bir neden yüzünden İstanbul’a döneceğini, dönmesi gerektiğini söylüyordu... Kartın üzerinde bir fayton resmi vardı... Mösyö Jak’a göre, bu kartı ‘diğerlerinden’ farklı kılan bu fayton resmiydi işte. Bir fayton resmi... Nesim, asıl söylemek istediğini bu resmin içine saklamış olmalıydı evet... Bir fayton resmi... Daha öncekilerde, o şehrin anılarını anlatmaya, göstermeye çalışan o fotoğraflarda ‘Viyana’dan manzaralar’ vardı çünkü yalnızca... Bu resim iki kardeş arasında özel bir duygunun yaşatılmasını sağlamıştı anlayabildiğim kadarıyla. Yalnızca bir inançta, bir resmin gizlediği anlama inanmakta aranabilirdi belki de bu duygu. Biri dilediğince açıklayamamış, öteki açıklama beklememişti. Başkalarına duyurulabilecek sözcüklerin hiçbir değeri yoktu, resmin derinliklerinde buluşulduğunu hissetmek yeterliydi bu aşamada. Önemli olan, asıl önemli olan o ‘dönüş’tü sonuçta. Bu dönüş o günlerde Rahel de inanmıştı. Onun sabırla, inançla beklediği bir haberdirdi bu. Bu inancın verdiği güç, günü geldiğinde ‘başka zamanlar’ için de gerekecekti. Ancak o günlerde herkes o zamanların çok uzağındaydı. O günlerde hiç kimse o dünyaların bu kadar değişebileceğini düşünemezdi, düşünebilecek yerde değildi. ‘Cihan Harbi’ henüz bitmemişti. Adı şimdilerde sadece Avusturya Lisesi olan, dönemin Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Lisesi’nde gördüğü eğitim, Nesim’in, kardeşinden ‘farklı olarak’, Almanca’ya, Almanca’nın dünyasına tüm kalbiyle, tüm benliğiyle bağlanmasına zemin hazırlamıştı. İstanbul’daki akrabalarına yazdığı kartlardaki bazı ayrıntılara kadar yansımış bir bağlılıktı bu. Kendisine, her zaman kullanmadığı, sadece imzasında yer verdiği ikinci adını, Moşe’yi, ‘şe’ sesini verebilmek için ‘Mosche’ şeklinde yazdırtacak kadar derin, duygusal bir bağlılık... ‘Dost, müttefik’ Avusturya-Macaristan İmparatorluğu’nun efsanevi başşehrine, lise biter bitmez, ‘bir daha

dönmemesiye' gitmesi de bu bağılıktanmış. Bir yere bir daha dönmemesiye gitmeyi göze almak, geride, istense de istenmese de kalacak bir şeyleri kendinde öldürmeyi de gerektirebilirdi zaman zaman. Yaşadıklarını düşündüğümde, Nesim'in, hayatının yolculuklarına hep bu duyguyla çıktığını, çıkmaktan başka türlüünü yapamadığını söylemek geliyor şimdi içimden. Bir yazgıydı bu sanki. Onu, tüm yanlışlarına karşın büyük yolculukların insanı yapan bir yazgı... Büyük yolculuklar, büyük hasretlerin yanı sıra, büyük kopmaları, geriye dönüşsüzlükleri bekliyordu çünkü... Büyük yolculuklar, büyük kopmalarla hiç kimseye anlatılamayacak ölümeleri de bekliyordu... Eski, şöyle ya da böyle yaşanmış, farklı umutlarla çoğaltılmış, ardından gidilmiş o hayalin doğurduğu soruyu yeniden sormak gerekiyor ama bu durumda: O uzak şehirde, doğduğunuz, çocukluğunuzu, gençliğinizi, hiçbir zaman kurtulamayacağınız, yalnızca unuttur gibi olduğunuz acılarınızı yaşadığınız, bir anlamda da kök saldığınız şehirde, hangi hayalleri tüm çabalarınıza karşın öldüremezdiniz? Nesim, Mösyö Jak'a bakılacak olursa, duygularını en yakınlarına bile açamayan, içine kapanık, 'gereğinden fazla sessiz' bir insanmış. İşte bu nedenle iki yıl kaldığı Viyana'da yaşadıkları konusunda, Opera'nın güzelliğinin, pastaların lezzetinin, insanların düzenliliğinin, kısacası 'bilinenlerin' dışında pek az bilgi alınabilmiş. Sessiz bir sokaktan, büyük bir avluya bakan birkaç apartman eskisinden söz etmiş yalnızca bir keresinde Nesim, tüm yakınları, akrabaları, sevdikleri bir yerlere gitmiş, kendisini 'inzivaya' çekmiş yaşlı ya da bir açıdan bakıldığında 'yaşsız' bir komşusunu anlatmış. Viyana Üniversitesi'nde yıllar boyunca din felsefesi dersleri vermiş, söylediklerine bakılırsa profesör unvanını bile almış, seminerleri 'zamanında' kalabalık öğrenci toplulukları tarafından izlenmiş, buna karşın, yazılarıyla gereken yerlere, daha da önemlisi insanlara ulaşamamış bir adamdı bu. Arada sırada ziyaretine gittiği bu komşusuyla ilgili bilgileri öteki komşularından almıştı. Adamın o ziyaretlerde en çok üzerinde durduğu, anlatmaya çalıştığı, o eski günlerin, anıların çok ötesinde bir yerdi, çocukluk, ilkençlik günlerinde aldığı Talmud eğitimiydi çünkü. Kendisine felsefenin yo-

lunu açmış, din eğitiminin sınırlarını aşan bir eğitimdi bu. Sözcüklerin ruhuna girmeyi, bazı kavramlar üzerine daha doğru düşünmeyi, düşüncelerini daha iyi dile getirmeyi bu eğitim sayesinde keşfetmişti. Bu eğitim ona, daha sonra okuduğu, anlamaya çalıştığı din dışı birçok felsefi metni 'gereğince' yorumlamasını, dahası, Almanca'yı daha iyi konuşmasını sağlamıştı. Adam bunları neden anlatmıştı, Nesim anlatılanlara neden bu kadar ilgi duymuştu? Onun, baba mesleğinin bir uzantısı olarak, halı ticareti yapmak için gittiği o şehirde, tüm gönüldeşliklere karşın, kendisini birçok gece, birçok insana yabancı hissetmiş, o komşuda, bu yalnızlık ikliminde o tarihten gelen sıcak bir alan bulmuş olabileceğini elbette düşünmeden edemiyorum. Ancak, bana kalırsa, bu sohbetlerde asıl etkileyici olan, çok yakında öleceğini söyleyen bu adamın 'vasiyet sözleri'ydi. Talmud eğitimini uzun uzadıya anlatmak, bir yerlerde yitirilen bir hayatı anlatmak anlamındaydı da elbet. Bir yerlere bir kez daha kök salınmıştı. Ancak yakında, hayatı süresince ayrılmadığı, ayrılamadığı bu kıtada, Yahudileri çok büyük bir felaket bekliyordu. Günün birinde bu topraklarda çok, ama çok hayat yitirilecekti. Avrupa bunu bilmiyordu, hiç kimse bu gerçeğin ayırında değildi henüz. Ama o, bu felaketi birçok yakınının, özellikle de Nesim'in yüzünde görebiliyordu... O günlerde bu sözlere anlam verememişlerdi. Nesim için, İstanbul yolunun görüldüğü zamanlarda, bambaşka bir yarına, bir geleceğe bakıyor gibiydi o şehirler... O insanların, oralarda, onca yıl sonra inanmak istedikleri bu gerçeğin nedenlerini anlamaya çalışabilirim. Doğruyu tanımlamanın ya da doğru olarak bilinene, bilinmek istenene, dışarıdan, başka bir yerden ve zamandan bakmanın ne kadar zor olduğunu bilmiyor değilim. Yorumlarımın o insanları anlatmaktan çok, kendimi anlatmaya yarayacağını bilincindeyim bir başka deyişle. Bu aşamada daha ileri gitmemeyi bu yüzden yeğliyorum. Bir soruyu, metni daha iyi çözmeme yardımcı olabilecek o anahtar soruyu, tüm bu söylenenleri düşündüğümde yine de çıkaramıyorum zihnimden. O dönüş, o beklenmedik dönüş yalnızca Rahel için mi yapılmıştı? Bir 'bahane' miydi yoksa bu aşk, o günleri yaşayanlar, o günlere karşın, bir tek bu

aşkı, bu aşkın ailede doğurduğu o heyecanı mı görmek istemişlerdi? Bu sorunun yanıtını Mösyö Jak bile bilmiyordu belki. Viyanæ'nın neden birdenbire, beklenmedik zamanda terk edildiğini, o profesörün, Nesim'in hayatındaki gerçek yerini ya da o dönüşü hazırlamış, gerektirmiş olabilecek öteki nedenleri bu hikâyede hiç kimse söyleyemeyecekti. Söylenebilenlere, anlatılabilenlere gelince... İstanbul'a döner dönmez Rahel'le nişanlanmış, birkaç ay sonra da, apar topar askere gitmişti Nesim. Önce Viyana dönüşü, sonra nişanlılık, sonra da askerlik... Hayata yön verebilecek, yeni sorular getirebilecek tüm bu önemli kararlar hızla, beklendiğinden çok daha kısa bir süre içinde alınmıştı. Bir yerlere bir an önce yetişilmesi mi gerekiyordu yoksa? Herkesin farklı yerlere gittiği, farklı hayatları, gelecekleri her zamankinden daha çok düşlediği, kendini bambaşka bir yerin eşiğinde hissettiği günlermiş o günler. Şehir, birçok coğrafyasıyla mirasına sahip çıkmaya çalışıyor, yeni bir ülkenin serüvenine çıkanlara, uzaktan, biraz da kuşkuyla bakıyormuş. Nesim askerliğini Sirkeci'de, gümrük kapısında yapmış, görevinin sağladığı olanaklardan yararlanarak İngiliz ordusundan kimi 'Hintli subaylarla' 'önemli ilişkiler' kurmuş. 'Savaş'tan sonra, Avrupa'nın yolunu yeniden açan o geriye dönüşsüz serüvenle bu ilişkiler arasında bir bağlantı kurabilir miydi? Mösyö Jak, kendisine günün birinde, biraz da laf arasında sorduğum bu soru karşısında beklemediğim, anlam veremediğim bir öfkeye kapılmış, bir yanıt vermek yerine, duygularını olabildiğince gizlemeye çalışarak, bana her evin, her hayatın bir sırrı olduğunu, görünenlere hiçbir zaman aldanmamamız gerektiğini söylemişti. Yıllar sonra, unutulmak istenmiş, bir yerlere gömülmüş, deşilmemesi gereken bir konuya durup dururken el atmıştım sanırım. O yerde, o sınırdan durmam gerektiğini, geçmişe, başkalarının geçmişine bu sınırdan sonra göze alacağım yürüyüşte yalnız bırakılacağımı, atacağım adımların, beni, yeni, olası yanlışlara götürebileceğini bir kez daha hissetmiştim. O uzak geçmişte kalmış bir insan hakkında, birilerine sormayı gereksindiğim ender sorulardan biriydi bu oysa. Ben, bu uzun serüvenimde, soru sormaksızın dinlemeyi, parçaların zamanın akışı içerisinde,

yavaş yavaş birleşmelerini beklemeyi seçmiştim. Kendim için seçtiğim bu yere, bu sessizliğe inanmıştım. O adadaki insanları ancak böyle görebilirdim, o insanlar adalarını bana ancak böyle gösterebilirlerdi. O adımların izini en çok böyle sürebilirdim... Herkes, eninde sonunda bir dinleyiciyi gereksiniyordu çünkü. Bu gerçek, farklı zamanlarımızda, farklı insanlarımızla ilişkilerimizde, yaşamaya, kendimize göre yazmaya çalıştığımız tarihlerimizde hep çıkmıştı, hep çıkacak gibiydi karşımıza. Tanıklarımızı, seyircilerimizi öldüremezdik, öldüremeyecektik. Herkes eninde sonunda bir dinleyiciyi, kendisini gerçekten dinleyebilecek bir insanı bekliyordu, gereksiniyordu evet. Sorun bu dinlemeyi ya da dinletmeyi gereğince, yeterince yaşayamamamızda, yaşatamamamızda aranabilirdi, bizi, birbirimize gösterecek, gerektiğince gösterecek, birbirimizi yaralamamızı engelleyecek sınırları iyi göremememizde saklı olabilirdi. Soruların zamanları bu yüzden önemliydi işte. İnsanların bir yerlerde bıraktıkları ya da içlerinde hep taşıdıklarıyla ilgili olarak, neleri anlatmak isteyip istemeyeceklerini, hangi tedirginlikleri, tereddütleri yaşayacaklarını bilemezsiniz ne de olsa. Mösyö Jak, abisinin 'ikinci gidişi'ne ilişkin gerçek nedenleri bir başkasına anlatmamayı tercih etmiş olabilirdi. Viyana birçok yasak ilişkiye açıldıktan, kucak açtıktan sonra kendine, gerçeğine kapanmış olabilirdi. Farklı diller, farklı insanlara 'yeni yollar' açmış olabilirdi. Bu olasılıkların tümü yaşanabilirdi, dikkate alınmaya değer bulunabilirdi o günlerde. Yeni ülkelerde kaybolan ya da başka insanları bulabilen serüvencilerin hikâyeleri yavaş yavaş, o küçük efsanelerle yazılacaktı. Hikâyeler, hayaller yaşadıkça bitmeyecekti, tüketilemeyecekti bir başka deyişle... Ancak konu, o ülkelere ya da o yeni çağa ilerlemek olunca, bu olasılıklar, Nesim'in hikâyesinde bir yere kadar dikkate alınabilirdi. O uzun günlerin kimileri için yeniden doğduğu, kimileri içinse bir daha doğmamasıya battığı yer, onun gerçek bir hikâye kahramanına dönüştüğü yerdin çünkü. Bu yerin daha iyi anlaşılması için Mösyö Jak'ın tanıklığına bir kez daha gereksinim duyacaktım. Anlamak, anlamaya çalışmak sorumluluğun gereğiydi bu durumda hepimiz için, anlamak, hikâyede kendini bulmanın, daha iyi anlatabilme-

nin koşullarından biriydi sanki biraz. Ona göre Nesim kelimenin tam anlamıyla bir 'Osmanlı'ydı. Bu bağıklık onu bir başka günün ya da savaşın insanı yapmıştı. Duygu, anlaşılabilmesi bir duyguydu aslında. 'İmparatorluğun' yıkılması demek, bir ülkenin, bir ülkedeki değerlerin yıkılması demekti biraz da. Nesim, 'Cumhuriyet' ilan edilince, kendisini, kendi şehrinde, bambaşka bir ülkeye sürülmüş gibi hissetmişti. Yeni bir ülkede yaşamaya mecbur olmak vardı sanki artık kendisi için. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun yıkıldığı günlerdi de aynı zamanda o günler. Bir tarih 'başkaları' tarafından unutulmaya, unutturulmaya çalışılıyordu... O günler 'yıkım günleri'ydi evet... Sadece bir dönemin, bir anlayışın değil, bir dünyanın yavaş yavaş terk edileceğini de bildiriyordu, anlatmak istiyordu sanki bu yıkım. Bir ihanetti, olası bir gelecekte yerini bulamama ya da kendine bir yer görememe korkusuydu da biraz bu yıkımla yaşanan. Bu duyguyu orada, o zamanlarda birçok insan yaşayacaktı... Bir yıkımın üzerine kurulacak bir dünyayı, benliğinizi, değerlerinizi koruyarak nasıl yadsıyabilirdiniz? Nesim bu dünyayı kabullenemeyecek, 'Buralarda artık yaşanmaz' deyip, Rahel'le birlikte, bambaşka bir coğrafyaya, dahası umuda gitmeye karar verecekti. Bir ülke, yıkılmayacağına inanılan, inanılmak istenen bir ülke o umuda yolculukta yavaş yavaş anlam kazanacaktı... Bu yolculuğun bambaşka bir yıkımı, gerçek bir yıkımı sinsice hazırlayacağınıysa hiç kimse, o umudu o aldanışlarla besleyen hiç kimse bilemezdi o günlerde... Marsilya'ya giden o geminin güvertesinden annesine, babasına, kardeşine, iki eliyle, 'bitti, artık bitti' anlamına gelen bir işaret yapmıştı sanki Nesim. Bitti, artık bitti... İşaret gerçekten de bu duyguyu iletmek için mi verilmişti? Biten, artık biten neydi öyleyse bu durumda, bittiği, eninde sonunda biteceği hissedilen neydi? İstanbul'u, ailesini o rıhtımda bırakırken, o geminin güvertesinden o işareti yaparken geleceğine ait bir yeri mi görmüştü yoksa Nesim?.. Kimi insanlar kimi sevdiklerinin hayatına kendi düşleriyle, düşsel hikâyeleriyle de farklı bir anlam katmak isterler. İşaret, belki de bu yüzden yıllar boyunca bu kuşkuyla yaşatılmıştı. Mösyö Jak, bu kuşkuyu, hatırlayabildiğim kadarıyla ilk kez gün-

deme getirmişti. Arada, yaklaşık olarak, yirmi yıllık bir zaman farkı vardı. Yirmi yıl sonraki Mösyö Jak, yazgıya, dolayısıyla da bu kuşkunun doğruluğuna daha çok inanan, inanabilen bir Mösyö Jak'tı...

Nesim, 'yeni ülke'nin henüz bir yaşını bile doldurmadığı bir zamanda, İstanbul'dan Marsilya'ya doğru giderken, hem üzgün, hem de umutluymuş. O gemi sevdiği kadınla, yeniden, bir kez daha başlayabilecek bir hayatın düşünüyordu taşıyormuş, ne de olsa... Birkaç ay sonra, Paris'ten gelen o ilk mektupta anlatılanlara bakılacak olursa, Çanakkale Boğazı'nı geçerken fesini denize atmış Nesim. Hava pusluymuş. Güvertede serin bir rüzgâr esiyormuş...

Rahel, Paulette'e o günlerde hamile kalmış...

O halılar kimlerden kaçırılmıştı?

Nesim ile Rahel'in kendilerine yeni bir ülke olarak, Avusturya'yı, daha da doğrusu Viyana'yı değil de Fransa'yı seçmelerini, doğrusunu söylemek gerekirse, çok doğal karşılamak gerekiyordu. Seçimin duygusal boyutunu daha iyi kavrayabilmek için, Viyana'nın da, o günlerde bir başka yıkımı, çözülmeyi yaşadığını anımsamak yeterliydi. Sınır hemen görülebilir, izlenebilir bir sınır değildi, bir ülkenin zamanından başka bir ülkenin zamanına aynı şehrin sokaklarında kolay geçilemiyordu, yürünemiyordu, Viyana, eski konuklarına, bir başka şehri, kısacık bir süre verecek kadar değişmeyecekti, değişmezdi elbet. Yalanına, yalanının bir yalan olduğunun ayırdına çok büyük bir olasılıkla varmaksızın bağlanmıştı ama Nesim. O, tüm yabancılıklarına karşın, birçok benzeri gibi, yalanını sevmişti... Fransa, tüm bu koşullar altında, henüz dokunulmamış bir yerdi. Rahel Fransızca biliyordu, kendisini bu durumda, yeni ülkesinde, daha az dışlanmış hissedebilirdi. Avram Efendi'nin oğluna, Avrupa'da, Viyana'dan sonra iş olanakları hazırlayabileceği tek şehirdi üstelik Paris. Yollar, hayatın, o hayatların farklı yüzleri düşünülürken, o günlerde oraya, yalnızca diliyle, küçük, ancak başka bir coğrafyada yaşatılabilecek efsaneleriyle bilinen o şehre çıkıyormuş demek ki... Hi-

kâyenin bu yolculuktan sonraki birkaç yılı, bana karanlık, geçmişin sularında, kaybolmuş bir dönem olarak geliyor. Bildiğim, öğrenebildiğim, Nesim'in, babasının ilişkilerinden yararlanarak, oralarda önceleri halı ticareti yaptığı, karısı ve yeni doğan kızıyla birlikte, şehrin banliyölerinin birinde, şehre pek 'katılmadan' yaşadığı... Bu aşamada, ileride farklı bir yere otutulabilecek, bizlere günün birinde, gerçek anlamlarıyla dönebilecek birkaç ayrıntı üzerinde durmamız mümkün. Abisiyle ilgili birçok anısını aktarırken yaptığı gibi, bu dönemi anlatırken de karşısındakine tam anlamıyla güven duyamayan bir insan kimliğindeydi Mösyö Jak. Nereden kaynaklanıyordu bu duygu? Nesim'i hep korumak, sonuna kadar korumak istemesinden mi, o yıllarla ilgili hesabını bir türlü istediği gibi görememesinden mi? Bu soruya günün birinde, başka yollardan, başka sözcüklerle dönebileceğimi, dönmeyi gereksineceğimi hissediyorum nedense şimdi. Bana birer 'rivayet' olarak getirilen kimi olayların, hikâyenin karanlıkta kalan bir bölümünü bir nebze aydınlatması mümkün çünkü. Nesim, o günlerde, Paris ile Londra arasında mekik dokuyarak, savaş yıllarında, 'Viyana'daki dostlarınca', Sırbistan'daki kilise ve camilerden, 'koruma altına alma' maksadıyla 'kaçırılmış' 'bazı tarihi halıların' satış işleriyle ilgilenmiş, bu işten hatırı sayılır, yüklü bir para kazanmıştı. Abisinin yaptığı bu işlerden hem gurur, hem de utanç duyuyordu sanki Mösyö Jak. Utanç kısmı, bana göre, buzdağının görünmeyen kısmıydı. Bu kısım, doğası gereği hep gizli kalacaktı, gizli kalmaya yargılıydı. Kimi duygular, dokunulmadıkları sürece hep o karanlıkta kalıyordu, kaybolur gibi oluyordu sonuçta. Onun, bu olayları hafiften gülümseyerek anlattıktan sonra, 'Boşver... Rivayet...' demesini ancak böyle yorumlayabiliyorum. 'Nesim'in Viyana'daki dostları...' ifadesi, çıktığım bu uzun yol düşünüldüğünde, bana, kolaylıkla geçiştirilebilecek bir ifade gibi gelmiyor yine de. Bu 'dostlar', Nesim'in günün birinde Viyana'dan, hiç kimsenin beklemediği bir zamanda dönmesine yol açmış olabilir miydi? Bir 'kaçış' da aranabilirdi bu durumda burada, bir 'anlaşma' da... Gerçeklere başka bir gözle bakmayı da deneyebilirdik öyleyse. Ne var ki, bizi farklı bir yere, dahası insana götürebilecek bu

olasılıkta da bir kuşkuyla, yalnızca bir kuşkuyla yetinmek zorundayız. Mösyö Jak, bu anılarında hiçbir zaman cömert olmamıştı, olamamıştı, bazı 'mahrem' alanlara giden yolu nerede keseceğini her seferinde çok iyi bilmıştı doğrusunu söylemek gerekirse. Göstermek ve düşünmeye zorlamak... Onun, onun gibilerinin sık sık sığındığı, çok başarılı olduğu oyunlardan biriydi bu...

O küçük şehre o unutmadığınız ülkeyi götürmüştünüz

Oyunlar ya da yalnızlıklar ne olursa olsun, bir başkasına son anına, son sözleriyle sığınmaya çalışmak, hayata, hayatına sıkı sıkı sarılmak anlamına da gelebilirdi zaman zaman. Oralarda, benim artık çok uzağımda kalan o günlerde yaşananlara, gerçeğin bu penceresinden bakmayı denediğimde, Nesim'in, kardeşiyle, tüm farklılıklara karşın, ortak bir kaderi paylaştığını ayırımsıyorum. Kadınların, hep içte kalan, tutulmaya çalışılan o fırtınaların tarihi düşünüldüğünde, çok büyük bir önemi, deyiş yerindeyse de büyüğü olmuştur bu iki kardeşin hayatında. Beni bu yargıya, çok derinlerden gelen, kaynağına gitmeyi ayırdında olmaksızın reddettiğim bir ses vardırırmış olabilirdi. Kendimi, onca yıldan sonra görebildiğim, görmeyi başardığım bu yerin neresine koyacağımı, koymam gerektiğini bilemiyorum şimdi bir başka deyişle. Yüreksizlik, yürüyüşün bu zamanında, bir kez daha o suskunluğa, kendi suskunluğuna kaçışı gerektiriyor bu durumda. Suskunlukların nelere mal olduğunu, kimlerden kimleri ya da hangi olasılıkları çaldığınıysa, öyle sanıyorum ki hepimiz çok iyi biliyoruz artık... Kadınların bu iki kardeşin hayatında oynadıkları rolde, suskunlukların, susmakla büyütülen, korunan duyguların, umutların yanı sıra, hiç bitmeyecekmiş gibi görünen iç konuşmalar vardı yine de... Olga ile Madam Roza, Mösyö Jak'ı, aslına bakıldığında, kolay kolay ayırlamayacak, dahası birbirlerini bütünleyecek iki farklı hikâyeye tutsak etmişti. Susmanın, suskunluğu seçmenin bedeli hiçbir yere gidememektir belki de burada. Bana gelenlerden çıkartabildiğim kadarıyla, buna benzer bir durum, Rahel ile Nesim'in ilişkisinde de söz konusu edil-

meliydi. Rahel, o fotoğraflarda, huzuru arayan, almaya ve vermeye çalışan bir kadın olarak kalmıştı. Bu huzur bir gülümsemede gizliydi. Bu gülümseme bir 'bakışı', bir hayatta kalma çabasını dile getirmişti. İnsanı suskunluğuyla kendine çeken, bağlayabilen kadınlardandı o öncelikle. Bu 'inceliği' anlayabilirdim, böylesi bir suskunluğun sesini, o sözcükler için duymaya çalışabilirdim. Nesim gibi içine kapanık bir insanın, olası bir yalnızlık ya da bir 'dönüş' akşamında, tüm benliğiyle güven duyabileceğine inandığı bir kadına doğru, uzun çok uzun bir birliktelik hayaliyle yola çıkışını, çıkmayı göze alışını da anlayabilirim bu durumda. Sabretmeyi, yarınına inanmayı bilen kadınlardandı anlayabildiğim kadarıyla Rahel. Onun hayat karşısındaki duruşunda, garip bir şekilde Madam Roza'nın yaşadıklarını, yaşamaya zorunlu kaldıklarını hatırlatan, herkesin farklı yerleri, çağrışımları uyandırabilecek, tanımlanması, adlandırılması kolay olmayan bir duygu hayat buluyordu. Coğrafyaları, iklimleri, dahası zamanları aşan o 'kader tasarısı'nda gizleniyordu belki de bu duygu. Onlar, hiçbir zaman görmedikleri, kendilerininkinden çok farklı bir zamanı yaşayan Eva'yı, hikâyenin bir bölümünde karşılaşmaları durumunda, fazla zorlanmadan 'tanıyabilirlerdi' örneğin. Bu yakınlığı bir ses, çok uzaklardan gelen bir ses doğuruyordu. Yolculukların, uzun hayat yolculuklarının 'geçeince' taşınmasını sağlayan bir sestir bu. Bu yolculukların farklı yüzlerini tanımıştı Rahel. Yaşanan günleri, bir tarihte kalan, silinemeyen 'o günler'i unutmamayı ya da farklı yarınlardan umudunu kesmemeyi getiriyordu bu yüzler. Direnmenin, sonuna kadar direnmeyi bilmenin, kadınlığın, o 'kadınlık görevi'nin bir parçası olduğunu bir kez daha anımsamamız mı gerekiyordu bu durumda? Öğrendiklerim, bana bu soruyu istesem de istemesem de sorduruyor. Nesim'i Viyana'ya, kendisine günün birinde mutlaka döneceği inancıyla uğurlarken de bu kadına tüm gücüyle, tarihin kendisine kazandırdıklarıyla sarılmış gibi görünüyor sonuçta Rahel, Biarritz'de, bu 'beraberlik' adına, yeni bir savaşımı göze aldığı günlerde de. Nesim, Paris'teki halı ticaretinde bir yerden sonra daha fazla barınmayacağını anlamış, Atlas Okyanusu kıyısında 'küçük bir yere' yerleşerek, kendisini hiçbir zaman yalnız bırakmamış kadın-

la birlikte gözlerden, büyük şehirlere enikonu uzak bir hayatı seçmişti. Onun, 'Batı'da gidebileceği en son, en uzak, en uç noktaydı bu... Bu ayrıntıyı, kaçmayı, hep bir yerlerden kaçmayı gereksinen bir insanın serüveninde önemli bir ayrıntı olarak kabul etmek gerekiyor. Ama bana kalırsa, onun halı ticaretine, hangi nedenlerden olursa olsun son vernesi, en az bu ayrıntı kadar önemliydi. Halı ticaretine son vermek, İstanbul'la ilgili son bağın da kopması anlamına geliyordu çünkü. Nesim, başka bir coğrafyaya, belki de o zaman ilk adımını atmıştı. Ancak bu yolda daha doğru bir söyleyişle de yolun burasında, bazı ayrıntılar hepten kaybolmuş gibi görünüyor. Bizi, bu durumda, Paris yıllarındakini andırır bir karanlık karşılıyor. Nesim'in kardeşine, bu yeni hayatındaki ilk yıllarda yazdığı, o günleri daha iyi anlamamı sağlayacak birkaç mektubun, o odaların birinde 'korunduğunu' biliyorum oysa. Mösyö Jak, yalnızca sözünü etmekle yetindiği o mektupları bir yere sakladığını, ancak, aradan uzun yıllar geçtiği için, bu yeri bir türlü hatırlayamadığını söylemişti. O yer neresiydi, nasıl bir yerdi? O mektuplar İstanbul'a hangi korkuları ya da yalnızlıkları getirmişti? O duygular kimden, neden gizlenmek istenmişti? Bu sorular, 'asıl tanıklara' çok anlamsız gelebilirdi. Bu kayboluş, istenmesi durumunda basit bir unutuşla, yaşlanmanın, yılların getirdiği bir unutuşla açıklanabilirdi. Mösyö Jak'ın bir türlü bulunamayan kimi 'şeyler' için kullandığı 'Bien quadrado i maş buşkado' (İyi saklanmış ve kötü aranmış) deyimini bu mektuplar için de kullanmasını anlayışla karşılayabilirdik. Yalanın haklılığını ya da en azından kaçınılmazlığını savunabilirdik bu durumda. Yalanın gerçek anlamını, doğrusunu bulduğu yerler de vardı sonuçta. Bu olasılıktan yola çıkarak, Mösyö Jak'ın, o korkunç ölüm günlerinden sonra, bir 'şeyleri' bir kez daha kendine, yalnızca kendine 'ayırma'yı' yeğlemiş olabileceğini söylemek geliyor şimdi içimden. Gizlemek ya da gizlenmek, direnmenin, 'yaşanmış' günleri korumaya, anlamlandırmaya çalışmanın bir başka biçimiydi... Kimi anıları, kimi yabancıların ellerine vermemek gerekiyordu... Kimi anları durduran, paylaşılmış, gerçek anlamda paylaşılmış bir zamanı bir yerlerde donduran o fotoğrafları yıllar sonra birilerine, o anlara yabancı birilerine 'göster-

memeyi' bu yüzden seçmez misiniz? Göstermenin, kendini seyret-tirmek istemenin gözardı edilemeyecek bir anlamı, bir tarihi vardır elbet. O fotoğraflar bizi ya da o yabancı konukları bu durumda bir başka hikâyeye sürükler. Önemli olan, asıl önemli olan fotoğraflar-daki yanılsamadır, bittiğini kabul etmek istemediğiniz rüyadır ar-tık. Gösteremediğiniz, yalnızca kendinizde, içinizde kalmasını yeğ-lediğiniz fotoğraflarsa bir kırgınlığı için için yaşatır. Duygunuzu, gerçek duygunuzu, yeni seyircinize, tüm hayallerinize karşın anla-tamayacağınızı bilirsiniz. Suskunluk zorunlu bir seçimdir, bir an-laşılma isteğidir, küçük bir isyandır böyle olunca da. Suskunluk, başkalarına, başka türlü bakmayı öğrenme çabasıdır, almanız ge-reken yolda, kendinizi daha iyi dinleme olasılığıdır. Zorunlu, ken-dini, insanların savunmaya, korumaya yönelik bir seçimdi bu sus-kunlukla göze alınan evet. Zorunlu, haklılığına bir kez daha inan-mak istediğim bir seçim... Rahel'i ya da Mösyö Jak'ın yorumuyla, 'hayatı süresince, hiç kimseye, hiçbir şey göstermemeye çalışarak, yaşadıklarına, halinden tek bir gün bile şikâyet etmeksizin göğüs germeyi bilmiş o melek gibi kadın'ı aradan bunca zaman geçtikten sonra, biraz daha iyi anlıyorum böylelikle. Biarritz'deki yılların ba-na gösterilen yüzünü düşündüğümde, beni bu gerçeğe götürebilecek ışığı bulmakta zorlanmıyorum... Atlas Okyanusu kıyısındaki bu küçük şehirde kalabilmek, tutunabilmek için, özellikle ilk gün-lerde zorlu bir savaşımın göze alınması gerekmiş. Paris'ten bu ye-ni hayata doğru gidişin yeni bir 'kaçış'la anlam bulacak bir yanı da var mıydı? Bu soruyu hiçbir zaman, hikâyemin hiçbir yerinde ya-nıtlamayacağım belki. Bu soru, çok büyük bir olasılıkla, sadece bir soru, kimilerimize zaman zaman, başkaları karşısındaki çare-sizliğimizi anımsatan bir soru olarak kalacak. Sonuçlar belli, bir yerlere istendiğince ulaşılamayacağı belli, sessizlikler belli bir baş-ka deyişle... Böylesi soruları sormaktan, günü geldiğinde yine de alamıyoruz kendimizi. Eksikliklerin, yaşanamamışlıkların serüve-ni, bizi, kendimize yeniden çağırıyor bu zamanlarda... Bizi 'başkası' yapan o yeri bir kez daha bulmaya çalışıyoruz... Nesim'in Paris'ten o küçük şehre gidişinde bir 'kaçış'ı bulmaya çalışmıştım örneğin. O günlerin yolcuları bu duyguyu yaşamamış olabilirlerdi. Benim gör-

mek, yakalamak, anlatmak istediğim bir şiir vardı ama orada. Görmek, duymak, yaşamak istediğim bir şiir... Bir şiir... Eksikliklerim, yaşanamamışlıklarım ve tüm pişmanlıklarım için... Bir şiir... Kendimi yeniden, bir insanı ararken aldatacağımı bilsem de... Mösyö Jak'ın anlattıklarını elimdeki tek güvenilir kaynak olarak kabul lenmem durumunda, Nesim'in, halıcılık işlerini bir daha yapmamasıya bıraktıktan sonra, Biarritz'e, 'turistik bir şehirde yeni olanaklar bulma umuduyla' gittiğini söylemeliyim. 1930'lu yılların başıymış. Nesim orada, 'sahilin yakınlarında', 'Les bas Nisso' adında bir çorapçı dükkânı açmış. İlk adımlarda, yalnızlıklarda yaşanan zorluklar, bir başka hayata yeniden, bir kez daha başlamanın hüznünü depreştirmiş olmalıydı... Paulette yedi, Paris'te doğan Anette iki yaşındaymış. Rahel'in her yere, her işe 'yetiştği', Nesim'e hayat adına, tıpkı İstanbul'daki o bekleyiş günlerinde olduğu gibi, sabırla, gülümsemesiyle, bir kez daha umut vermeye çalıştığı günlermiş. Böylesi günlerde, böylesi bir savaşımla 'birlikte' göze almaya zorunlu kılan tüm insanların o zamanlarında görüldüğü gibi, birilerinin biraz daha güçlü, biraz daha umutlu olması gerekiyordu sonuçta. Yaşananlar başka insanları hatırlatabilirdi. Bir yandan iki küçük kızın olağan koşullar altında akla gelebilecek tüm sorunlarını, bir diğer yandansa, giderek sessizleşen, içine kapanan, kimi kendine dönüş gecelerinde, odasına çekilerek, saatlerce, Almanya'dan gelen dergi ve gazetelerini okumayı yeğleyen bir kocanın yalnızlığını taşımak vardı anlaşıldığı kadarıyla bu hikâyede. 'Çocuklar', 'ailenin annesi'nce her zaman korunmaya, sevgiyle, şefkatle yaşatılmaya muhtaçtı. Bir ailenin annesi olmak... Rahel'in İstanbul'daki günlerini, Tepebaşı'ndaki o evde bıraktıklarını daha çok anımsadığı, yeni evini, sevdikleri için bir kez daha gerçek bir yuvaya, sıcak bir sığınağa dönüştürmeye çalıştığı bir dönem olmalıydı bu. Hayat kendisini bir kez daha sınamıştı. Dükkânın tanıtımı için bastırdığı broşürlerle kahve kahve dolaşmış, gittiği yerlerde zaman zaman 'çok ilginç davetler' almıştı. Onun, alışkın olmadığı bu farklı anlar, 'teklifler' karşısında hissettikleri farklı, uzun bir özveri hikâyesinde hayat bulabilirdi. Kendini 'çocuklarına', tüm benliğiyle, başka olasılıkları bir an bile düşünmeksizin adamak, hayat içindeki yerini, bir bi-

rey olarak böylesi bir yoldan giderek bulmaya çalışmak o anlaşmanın, o yeri var etmenin, yaşanılır kılmanın gereğiydi çünkü. Hiç kimse bu duygunun kaynağına inmek zorunda değildi. Önemli olan, 'o sorumluluğun' sonuçlarına katlanmayı göze almaktı... Orada kalmak, sonuna kadar kalmak, bir bedeli gerektiriyordu... Bu bedeli, farklı zamanlarında fazlasıyla, birçok insanı için ödemişti o aslında. Kendisini özel, daha başka bir tarihte görmemi sağlayan, 'yeni' sınırlarına, duygu dünyasına istese de istemese de taşımak zorunda kaldığı bir eksiklikle, küçük bir pişmanlıkla da anlam kazanıyordu bu bedel. O zor günlerinde, anlaşılabilir tüm acıların yanı sıra, İstanbul'da bırakmak zorunda kaldığı, bu nedenle de suskunluğuna, kaybolmuşluğuna daha çok terk ettiğine inandığı 'deli' kardeşi 'Anriko'nun doğurduğu acıyı da içinde yaşatmıştı Rahel. 'Anriko' ablasıyla, hayata, gördüğü, tanımaya çalıştığı dünyaya sıcacık bir elle de bağlanmıştı. Söylenenlere bakılacak olursa, bu kaçınılmaz ayrılıktan sonra içine bütünüyle kapanmış, hemen hemen hiç konuşmamış, 'geri kalan' saatlerinin çok büyük bir bölümünü kendi odasında, 'dışarıya' yalnızca yemek yemek için ya da gecele-ri, herkes uyuduktan sonra çıkarak yaşamış, ablasının öğrettiği duaları, bu dualara, o uzun zamanlarında kendi kendine uydurduğu, dolayısıyla da anlamını bilmediği ya da özel anlamlar yüklediği, başkalarının anlamasını istemediği sözcükler ekleyerek tekrarlayıp durmuştu. O duaları da anlamlarını bilmeden ezberlemişti zaten. Ama bunun, bu seslenişleri yıllar, yüzyıllar boyunca yaşatmış sözcüklerin gerçek anlamlarını bilmenin Rahel'in gözünde hani neredeyse hiçbir önemi yoktu. Asıl önemsenmesi gereken, kardeşinin bu dualarla, bu sözcüklere zihninde farklı, kendince değerli karşılıklar, çağrışımlar yükleyerek, bir huzuru keşfedebilmiş olmasıydı. Gerçek dünyasından bütünüyle koparılmış bir iletişim diliydi bu. Böylesi zamanlarda el ele tutuşurlarmış. Rahel, kardeşine, o ayrılık günlerinde, bu iletişimi olabildiğince sürdürme umuduyla, biraz da bu yüzden, gümüş kaplı bir sabah duası kitabı armağan etmiş. Bu armağan bir vasiyet, bir veda öpücüğü gibiymiş. İbranice'yi, kendine göre, bambaşka bir derinliğe doğru yürüyerek okuyacaktı 'Anriko'. Bu duyguya sarılmak, sıkı sıkıya tutunmaya çalışmak sı-

radan bir kaçışla açıklanabilir miydi? Kaçışların da insanlarda farklı sözcüklerle yaşayan bir serüveni vardı sonuçta. Kaçışlar bu anlamda tarihin öteki yüzlerinin birinde kalıyordu. Ancak bu serüven, kendimizi biraz daha iyi anlama gereksinimiyle defalarca döndüğümüz, dönmekten kurtulamadığımız bu serüven, zamanı geldiğinde, o kitapla çok özel bir anlam da kazanacaktı...

Rahel'in, Galatasaray Lisesi'nden edindiği 'Galatasaraylılık ruhu'nu her zaman bir övünç olarak taşımış, uzun yıllar eczacılık yaptıktan sonra, günün birinde 'sadece felsefe kitapları okumak için' kendini emekliye ayıran 'ateist' abisi Marsel, bana, o Fransız lisesine girdiğim günlerde, 'Fransızca eğitim'ime katkıda bulunma amacıyla armağan ettiği birkaç Voltaire kitabı ile birlikte, bu gümüş kaplı sabah duası kitabını 'çok değerli bir aile yadigarı' olarak, "... Bir de, bu kitaplar var... Ne olduğu, içinde ne yazdığı değil, neye ve kime ne faydası olduğu mühim... Bu kitap büyük kederler içinde ölen kardeşimin başucu kitabıydı..." diyerek vermişti. 'Ateist'in anlamını o günlerde gereğince bilmiyor, ancak, çevremde söylenenlerin etkisiyle, bunun pek de o kadar tercih edilesi bir durum olmadığını düşünüyordum. Bilgisi ve yaşama kültürüyle, çevresinde saygı uyandıran bir insandı aslında Marsel Algrante. Ancak bu saygı, onun, belki de bu aykırı düşünceleri nedeniyle, biraz da 'uzakta' tutulmasına yol açmıştı. Hiçbir zaman su yüzüne çıkmamış, gerçek adı konmamış bir küçük intikam mıydı bu? Madam Roza'nın, bu kitabı gördükten sonra, kendisine günün birinde, 'Ne yazık ki Tanrı'ya, sizin Tanrınıza inanmıyorum, bu yüzden de çok umutsuzum' diyen bir okul öğretmeni de hatırlayarak, "Ateizm insanlara yalnızca sonsuz bir acı getirir. Ama herkesin içinde de dindar bir taraf vardır. Ben size, aslında hiç kimsenin ateist olamayacağını söylememiş miydim?.." deyişinin bu uzakta tutma çabasına küçük bir ışık tutup tutmadığından hâlâ emin olamıyorum. Bildiğim, tıpkı o günlerdeki gibi, birçok hayatı, ilişkiyi yeniden kurmaya çalıştığım bu zamanda da bu aykırı insana, ailedekilerden farklı olarak, çok özel bir sevgi beslediğim. Bu duyguyu, dahası, o kitaba 'hak ettiği değeri' vereceğimi, bir araya gelebildiğimiz, bana daha çok, anlayamadı-

ğım, ‘yabancı’ olduğum bir ‘kardeşlik mabedi’nden, kendini geliştirme çabasından söz ettiği o zamanlarda gösterebilmişim, farklı bir dille söyleyebilmişim sanırım. Bir olasılığa inanmak istemiştik. Bir olasılığa sonuna kadar inanmak... Bu olasılık, gerçek anlamını, o kitabın bizde uyandırdıklarında buluyordu. Bir insanın, farklı bir hayatta, gizlice yaşatılmasını giderayak rica etmek içindi sanki bu armağan. Anlamıştım. Marsel Algrante’nin ‘başka bir Tanrı’yı’ aradığını da anlamıştım sanırım. Sevgiyi, aramızdaki o küçük dayanışmayı doğuran bu küçük ‘dokunuşlardı’ çok büyük bir olasılıkla. Bu ‘dokunuşlar’, benim o insanda zamanı geldiğinde daha çok ilerlememe de yol açacaktı. Zamanı geldiğinde, o kitaba da daha çok değer verecektim. Ancak bunun için, Mösyö Jak’ın abisini, yeğenlerini görmeye gittiği o küçük şehirden getirdiği anıları, hikâyemin benden istediği o yere koymam gerekcekti. Gelenler, ‘onların’ ‘oradaki’ günleriydi, görüntüleriydi aynı zamanda... ‘Okyanus’un kendine özgü güzelliğini birçok özelliğiyle yaşayan bir şehirdi Biarritz. Nesim ile Rahel’in sahildeki evleri dükkânın üstündeydi. Dalgaların getirdiği tuz, vitrinin her sabah silinmesini zorunlu kılıyordu. İngiliz turistler, sahildeki tepelere çıkarak, yükseklikleri zaman zaman ‘birkaç metre’yi bulan dalgaları, saatlerce, hayranlıkla seyrediyordu. Manzara, fırtınalı, rüzgârlı günlerde çok daha güzeldi. Bu seyre, bir iki kez kendisi de katılmıştı. Çocukluğunun, o çok uzaklarda kalmış denizini anımsamıştı beklemediği bir zamanda. Annesiyle birlikte, Haliç’teki o kadınlar plajına gidiyordu... Yüzmeyi, ‘açıklara’ gidebilecek kadar yüzmeyi hiçbir zaman öğrenememişti, öğrenemeyecekti... Dalgalar biraz da bu yüzden, güzel olmalarının yanı sıra, ürkütücüydüler. Dalgalar, o görüntülerde ölümle ilgili bir duyguyu uyandırıyor... Şehir ‘sınır’ yakın olduğundan, sık sık İspanya’ya, Bask bölgesi’ne geçmişlerdi. İspanyolca birkaç cümle saklamıştı oralardan. Anadilinin bir başka ülkede iyi kötü geçerli olduğunu görmek kendisini çok mutlu etmişti. Bu mutluluktan kaynaklanan sıcak bir duygu, içinde yıllar boyunca, tüm yalanları ve yanılsamalarıyla yaşayacaktı. İki kardeş, Biarritz’in o alabildiğine uzun kumsallarında saatlerce gezinmişler, ‘eski günleri-

ni', çocukluklarında bıraktıklarını hatırlamışlardı. Nesim, böylesi bir hayatı seçmekten pişmanlık duymuyordu. Mutluydu. Karısını, kızlarını çok seviyordu. İstanbul'u aramıyordu artık. Çok zor olmuştu, önceleri yeni bir yerde, bu yerde tutunamayacağını sanmıştı ama, sonunda olmuştu yine. Yeni bir yerin 'yerlisi' olmayı bir kez daha başarmıştı... Özlemini çektiği bir iki görüntüyle, bir iki tat yok değildi. Ne var ki hayat, daha da doğrusu hayatı hayat yapan, biraz da özlemektir, geride bırakılan yaşanmışlıkların ya da yaşanmamışlıkların verdiği duygunun tortusuydu biraz... Her gidişin, her ayrılışın bir bedeli vardı bir başka deyişle. Her gidişin, her ayrılışın bir bedeli vardı.. Önemli olan, onun, yeni hayatını bu küçük şehirde, bu uzak kıyıda bulmuş olmasıydı. O şehirlere, kendisini bir zamanlar efsaneleriyle çekmiş o şehirlere çoktan sırtını dönmüştü. 'Geriye' dönmeyecekti, bir daha asla dönemezdi. Yeni bir çevresi, insanları vardı. Yeni bir ailesi vardı. Yeni bir dili vardı... Kendisine, kısa boyluluğundan dolayı 'Le petit Turc' diyorlardı. Oraya öyle 'yerleşmişti'. Kimliğiyle, kimliğiyle konumlandığı yerden, göze aldığı o savaşımı düşündüğünde, hem keder, hem de mutluluk duyuyordu. Arada sırada, tıpkı Viyana günlerindeki o eski avluda olduğu gibi, komşularına eski İspanyolca şarkılar, romanslar söylüyor, küçük konserler veriyordu. Seviliyor ve sayılıyordu. Artık oralıydı... Sadece Almanya'daki, 'gelişmeler', yürekten bağlı olduğu o dilin ülkesinde olanlar rahatsız ediyordu kendisini. Bu konuda 'fazla' konuşmamayı seçmişti yine de. 'Geçecek, bugünler de geçecek. Hiç kimse, 'onlar' bile, o ülke için yaptıklarını görmezlikten gelemez' demişti bir keresinde. O dalgaların oralara da ulaşacağını o günlerde kim bilebilirdi ki...

Anriko kuyuya düşüyordu

Mösyö Jak'ın Biarritz'den getirdikleri arasında, Rahel'le uzun uzadıya, baş başa konuştuğu geceler de vardı. Nesim'in gazeteleri ve dergileriyle odasına kapandığı gecelerdi bunlar. O zamanlarda en çok 'Anriko'yu konuşmuşlardı. Kardeşi için yaptıklarını, daha doğrusu, yapmaya çalıştıklarıyla yapamadıklarını anlatmıştı Ra-

hel, o geceleri, birbirlerinin elini sıkı sıkı tuttıkları o geceleri unutamadığını söylemişti. Bir 'çocuğu', yaralı bir çocuğu elinden tutarak gezdirmeye çalışmıştı o küçük dünyanın sınırlarından girmeyi deneyerek. Bir çocuğun, hiçbir zaman büyüemeyecek bir çocuğun ablası olmak istemişti. O dünya 'başka', 'başkaları'nın kolay kolay anlamayacağı bir dünyaydı... O da mutluydu yaşadığı bu yeni şehirde, farklı duygular ve umutlarla ellerini tuttuğu insanlar vardı artık. Gerçeğindeydi, terk edemeyeceği ailesindeydi... Tanrısına, böylesi bir hayatı kendisine bahsettiği için, her gece, uyumadan önce şükretmeyi ihmal etmiyordu. Ancak 'Anriko'yu 'orada', o sınırların içinde bırakmış olmak onun en büyük pişmanlığıydı. Tanrısından, bu hatasından 'günah'ından dolayı affedilmeyi de diliyordu bu yüzden o gece dualarında. Bazı geceler onun için bu yüzden uzundu. Bu gecelerde bu yüzden durup dururken uykusu kaçıyor ya da uyuyabildiğinde, kâbuslar görüyordu. O kâbuslarda kardeşini birkaç kez o kitabı sıkı sıkı tutar, anlaşılmaz bir şeyler mırıldanırken görmüştü. Kötüye yormak istememişti gördüklerini. Yaşananlar ne olursa olsun, bazı 'gidişler' için, vakit henüz çok erkendi. 'Anriko'nun ne durumda olduğunu sormanın bir başka şekliydi bu hiç kuşku yok ki. Bunu anlamıştı. Söylenmesi, asıl söylenmesi gerekenleri esirgemişti ama Rahel'den, hayatın herkesi bir yere savurduğunu, en yakın akrabalarından bile uzun süredir haber alamadığını belirtmekle yetinmişti. 'Anriko'nun bir gece, hiç kimsenin anlayamayacağı o sözcükleri odasında saatlerce mırıldandıktan sonra, yatağına uzanıp, bitkin, hani neredeyse fısıltı halinde çıkan bir sesle, tekrar tekrar, 'Rahelika, me esto kayendo al pozo. Teneme de la mano' (Rahelcik, kuyuya düşüyorum. Elimden tut) dedikten sonra öldüğünü söylemeye dili bir türlü varamamıştı. Kendisine bu saatleri tüm ayrıntılarıyla anlatan Marsel Algrante'ye, duyduklarını hiç kimseye anlatmayacağına söz vermişti bir kere. Bu yalanıyla doğruyu, o gün için doğru olanı bulduğundan kuşku duymuyordu. Rahel, bu gerçeğin yol açabileceği fırtınaya belki de hiçbir zaman hazır olamayacaktı...

Onun bir ölümü, birilerinden gizlemeye çalışacağı ilk 'deney' olmayacaktı bu. Ancak böylesi bir çabanın göze alınması için, farklı

yerlerde, farklı ölümlerin yaşanması gerekecekti.

‘Anriko’nun ölümü Rahel’den uzun süre gizlenmişti. Bunun ne-reye kadar, ne ölçüde başarıldığını bilmiyorum. Bu konuda, anlayabildiğim kadarıyla, Mösyö Jak da yeterince bilgili değildi. Ama kendisine sorulacak olursa Rahel, her şeyin yolunda olduğunu söylemeye çalıştığı o gecede anlaması gerekenleri anlamış, o kötülüğün, yanına kadar geldiğini hissetmişti. ‘Onun için yaptıklarımı unutmak istemiyorum’ demişti o gecenin sonuna doğru. Onun için yaptıklarımı unutmak istemiyorum... Bir dileği, unutmamanın yanı sıra, unutulmama dileğini de saklıyordu sanki bu cümle. O duygular, o zamanlarda ancak böyle dile getirilebilirdi. Bu anı zihninden hiçbir zaman silemeyecekti... İnsanlarını özverisiyle, tüm benliğiyle mutlu etmeye çalışmış, mutluluğu hep sevdiklerinin gözlerinde aramış bu kadını birdenbire kollarının arasına almıştı o anda... Bir söz daha vermişti... ‘Anriko’yu, kardeşi için yaptıklarını günün birinde birileri mutlaka öğrenecekti...

Fırtınayı önceden hissedebilmek

Biarritz günleri, Mösyö Jak’ın, ‘Avrupa’nın öbür ucunda’ki ailesini göreceği son günler olacaktı. Jinet’in, o ‘dünya tatlısı iki Fransız kızı’ndan sonra ‘bir sürpriz çocuk’ olarak doğmasına yıllar vardı. Dönüş yolunda, kısa bir süreliğine San Sebastian’da Bask Bölgesi’nde kalmıştı. İtalya’ya geçmişti sonra. Roma’da, ‘faşizmin o muhteşem manzarası’yla karşı karşıya gelmişti. Adını koymakta zorlandığı, kendisini belki de birçok insan gibi, bir yerde, tek bir yerde ‘çakılı tutan’ bir duygu yayılmıştı içine. Bir hayranlık mıydı bu, bir korku mu? Anlayamamıştı. Açıklayamazdı. O günleri daha iyi anlayabilmek için, daha ‘yakından’ görmek gerekiyordu. Napoli’den İstanbul’a giden o gemiye bindiğinde de bu duyguyu taşıyordu. Avrupa’ya, o günleri yaşayanların çok büyük bir çoğunluğunun göremediği, etkileri, zamanı geldiğinde, ‘Boğaz suları’nda da duyulacak bir fırtına yaklaşıyordu. Aradan, o günlerden sonra, birçok savaş, birçok barış, birçok ölüm, birçok ülke geçecek, birçok insan, birçok duyguyu anlayamadan bir yerlere gidecekti. Farklı

‘zamanlar’da yaşanan farklı hayatları onlar. Farklı zamanlarda yaşanan farklı hayatlar... Bizler için, biz ‘geride’ kalanlar için... Bir boşluk, yapılanlar, yaşananlar, söylenenler ne olursa olsun, hiçbir zaman doldurulamayacak bir boşluk olmuştu o insanlarla aramızda. Şimdi o boşluğu kendi dillerimizle, bu dünyanın dilleriyle anlamaya, anlatmaya çalışıyoruz. ‘Orada’, o hayatlarda kalanlar bu dilleri anlayabiliyor mu? Sorunun yanıtı ‘o boşlukta’ gizli elbet. Sorunun yanıtı o boşlukta gizli... Sözcükler, içimizde onca hayatı doğuran sözcükler, bizi nerede, kimin, hangi duyguların bir kez daha yazılması, keşfedilmesi için bekliyordu bu durumda?..

Karanlığı yok edemezsiniz

Hiçbir zaman yeterince ‘yaklaşamadığım’, dolayısıyla da dilediğimce tanıyamadığım Marsel Algrante’nin, bana günün birinde hediye ettiği o gümüş kaplı sabah duası kitabını, ‘çekmecelerimin birinde’, alışılagelmiş işlevlerinden çok farklı bir yerde, daha doğru bir deyişle de ‘benim için gerçek yerinde’ korumaya çalışarak sakladığımı bilmesini isterdim şimdi. Gizli bir kendini gösterme isteği hayat buluyor hiç kuşku yok ki bir kez daha burada. Gizli, önlenemeyen, bize başka ilişkilerde, başka resimlerle dönen, hep aynı sili, yitirilmiş görüntü için çoğaltmayı denediğimiz bir kendini gösterme ya da en azından hissettirme isteği... Kırgınlıklarla da yaşamak için... Yaşamayı tüm eksilmelere karşı sürdürürebilmek için... Sonuç, asıl sonuç değişmiyor, değiştirilemiyor öyleyse... Çocuk o karanlıkta kaybolmak istemiyor, bir yabancıнын bedeninde uzun süre kalamıyor, bekleyemiyor, barınamıyor... O ‘yetişkin’ insan o çocuğu öldüremiyor, rüyalarıyla, çoğu kez anlayamadığı, adını veremediği korkularından uzaklaştıramıyor... Sorularla yeniden karşı karşıya kalıyoruz bu durumda. O sorular, deyiş yerindeyse bizi bir kez daha yakalıyor... Başkaları için yaptıklarınızı, yaptığınızı söylediklerinizi, kendiniz, o küçük çocuk için yapmaz mısınız örneğin? Geride bıraktığınız ya da içinize bırakılan o anları, o insanları, sizdeki, tarihinizdeki yansımalarıyla, yankılarıyla, görüntüleriyle anlatma umuduyla yazdığınız o mektuplar da böylesi bir kaygı taşımaz mı?..

Bana Nesim ile Rahel'in hikâyesini 'yazdırtan', ilk elden bir tanıklığı dile getiren 'o mektup' için bile geçerli belki de bu soru. Hayatın, kolay kolay anlayamayacağımız, gereğince anlamakta hep yetersiz kalacağımız o yüzüne ürkekçe dokunmamızı sağlayacak o mektup için bile... 'Oradaki' tanıklık, mutlaka paylaşılması, unutulmaması gereken bir tanıklık olsa da... Mösyö Jak'ın, abisinin hayatına ait onca mektup arasında, gün ışığına çıkarabildiği, bana tüm kaygıları bir yana bırakarak 'verebildiği' tek mektuptu bu. Nesim'in Paris'te yaşadıklarının, Paris'ten İstanbul'a bakışının ipuçlarını verebilecek satırlar bir yerlerde kaybolmuş ya da 'kaybedilmişti'. Hayat onun, kimi duyguları yanlış yorumlamaya, yönlendirmeye hazır birçok insanla tanışmasını sağlamıştı. Bir başkasına hiçbir kuşkuyla kapılmaksızın güvenmenin yol açtığı ihanetlerin sonuçlarına o insanlar yüzünden katlanmak zorunda kalmıştı. 'Temkinli' olmayı da öğrenmişti o bir başka deyişle. O günlerden, o mektupların taşıdığı duygulardan üstünkörü söz etmeyi yeğleyişinin gerçek nedeni bu güvensizlik duygusunda aramak mümkündü bu durumda. Ancak bu mektup farklıydı, Nesim tarafından yazılmamıştı, o özel konuşmalardan uzaktı, dahası, en önemlisi, 'bitmiş', tamamlanmış, bilinmesi gereken bir hikâyeye görünümündeydi. Nesim'le birlikte toplama kamplarına, ortak bir ölüm yolculuğuna çıkmış komünist gazete satıcısı Enrico Weizman tarafından kaleme alınmış bir mektuptu burada söz konusu olan. Mektup Mösyö Jak'a Biarritz'den, 1945 yılında gönderilmişti. Hikâyenin birileri tarafından yazılması, başkalarına, sözcüklerin kaçınılmaz yetersizliğine karşın aktarılması gerekiyordu sonuçta. Bu duyguya o mektubu yazan da, veren de, okuyan da inanmıştı sanırım. Ne var ki o sorular, bir 'ölümü', bir ölüme giden adımları yeniden, kendi olanaklarımla duymaya çalıştığım o zamanda benim de karşıma çıkmıştı... Sözcükler, 'ulaşabildiğimiz', birçok özlemi, birçok metinde yavaş yavaş 'büyütmemize' olanak tanıyan o sözcükler, 'orada' yaşananları bir başkasına gereğince taşımamıza bu kez yardım edebilecek miydi sözgelimi? 'Orada' kalanları, bırakılanları ya da yitirilenleri, sözcüklerimin bende ki karşılıklarıyla anlayabilecek miydim? O anılar, o tanıklara karşın, o duyguların yeni bir metinde yeniden inşa edilmesine 'izin ve-

rebilecek miydi'?. 'Yaşananlar, kimi anların o metinlerde anlatılamayacağını, tüm sözcüklere karşın duyurulamayacağını söylemişti... Ancak ben tüm sınırlara karşın, bir yanlış yinelemeyi göze alarak, 'denemem', en azından denediğimi görmem gerektiğine inanmıştım. 'Demek', 'başkalarının' o kolay kolay kurtulamadığımız bakışlarına karşın, duygu coğrafyamda henüz yazılmadığını, tüketilmediğini sandığım bir hikâye için 'denemek' zorundaydım. Sözcüklerin içimizde hep yaşatacağımız o çağrısından yeni mektupları, kendi gerçek mektuplarımı da çıkarabilirdim belki bu sesin ardından giderek... Sonrası... Sonrası başka saatlerini, başka keşiflerin ve sessizliklerini elbet...

Enrico Weizman Biarritz'de bir gazete satıcısıydı. Atlas Okyanusu'nun kıyısındaki bu küçük şehre, 'iç savaş'taki 'yenilgiden' sonra, İspanya'dan kaçarak gelmiş inançlı bir komünistti... Onun da kendine göre bir adresiyle, küçük, bir yerlerde tutunmaya çalışan bir ailesi vardı. Nesim ile Rahel'in o uzak coğrafyadaki en yakın dostuydu... Toplama kamplarına gittiğinde otuz dokuz yaşındaydı. Döndüğünde... Döndüğünde yaşının hiçbir önemi kalmamıştı...

O kamplardan gelen mektup

Enrico Weizman'ın mektubu, bana, tüm gerçekliğine ve 'yalınlığına' karşın, bambaşka bir dünyadan ve zamandan yazılmış gibi geliyordu. Bir çeşit dokunulmazlığı, dokunulamazlığı getiriyordu bu durum beraberinde. Karşılaştıklarım birçok yorumu ya da soruyu gerektiriyordu, bu denemeyi o uzun okumalarımda elimden geldiğince göze almıştım ama, orada, o satırların arasında, benim o insanlara ilerlememi engelleyen, kaynağına ulaşamadığım bir şeyler vardı. Dokunulmazlık, dokunulamazlık bu duraklamanın ya da duraksamanın sınırındaydı... Susmanın gerekliliğine bir kez daha inandığım bir zamandı yeniden yaşadığım. Bu mektubu, işte bu nedenle, tıpkı Mösyö Jak'ın yaptığı gibi, sadece 'göstermekle' yetindim. Yazılanlar, zamanı geldiğinde, o hikâyedeki yerini bulacak, biliyorum. Umudumu, tüm sakınca-

larına karşın sürdürmek zorundayım öyleyse. Doğru sözcüklerin ardına, yolda kaybolmayı göze alarak yeniden düşmek zorundayım. Bu yol, yitirilmiş, çalınmış başka geçmişler için daha önce de denenmişti sonuçta. O insanlar da, 'oralardan' dönebilenler de, 'sonra'ki günlerinde, başkalarının hikâyelerinde kendilerine bir yer bulabilme umuduyla, yıllarca beklememişler, kendi hayallerleriyle savaşmamışlar mıydı? O insanların birçoğu, 'eski ülkelere' dönmektense 'yeni ülkelere' doğru yürümeyi, yeni ülkelerde, yeni yazgılara doğru ilerlemeyi göze almamış mıydı?.. Enrico Weizman, yola çıktığı ya da çıkarıldığı yere dönenlerden, dönmeyi tercih edenlerden olmuştu... O ülkesini, gerçek ülkesini çoktan yitirmişti çünkü. Direnmeyi, onca acıya dayanmayı bilmesi, ülkesinin sınırlarını, tüm sürgünlere, ölümlere ve geriye dönememelere karşın, yalnızca kendisi için çizmeyi, daha da önemlisi 'kendi ülkesi olmayı' öğrenmesi bundandı belki de... Bedeli ödenmiş, kazanılmış bir yalnızlığın sesi duyulmalıydı elbet bu kendini arama zamanında. Bedeli ödenmiş, kazanılmış bir yalnızlığın sesi... Bu sesi, o satırların arasında, tüm sınırlarıma karşın duymaya çalışmıştım. Duymak, daha çok duyabilmek için yeni terk etmelerin göze alınması gerektiğini, o tutsaklık günlerimde ben de, sözcüklerimin bana verdikleriyle anlamıştım sonuçta...

Biarritz 7 temmuz 1945

Sevgili dostum,

Size, buralara döner dönmez gönderdiğim kartta sadece bir haber vermek istemiştim. Ayrıntılardan söz edememiştim elbette. Buna hazır değildim. Şimdi 11 ocak 1944 sabahı, saat 02.00'de başlayan trajedimizi anlatmaya çalışacağım...

Eve, bizi birer 'suçluymuşuz'casına tutuklamaya geldiklerinde, yatağa çoktan yatmış bulunuyorduk. Marie ikinci çocuğumuza gebeydi. Burasını hatırlıyorum. Ama beni koparıldığım yere yeniden bağlayabilecek bazı gerçeklerin hafızamdan silindiğini de görüyorum artık. Aradan çok uzun bir süre geçmedi oysa. Kısa bir süre önce sevdiklerimizle birlikteydik, tüm yaşananlara karşın, sıra-

dan sabahlara uyandığımızı, uyanabileceğimizi sanıyorduk. Unutmak isteyince, unutmaya mecbur bırakılınca unutuveriyor ama işte insan. Unutuyor, unutmayı da başarıyor ya da unuttuğunu, gerçekten unuttuğunu sanıyor. Zaman başkalarına, o sıradan sabahları yaşayanlara, kısa, çok kısa bir zaman gibi görünse de. Size bütün bunları, karımın o günlerde hamileliğinin kaçınıcı ayına gelebildiğini artık hatırlayamadığım için söylemek istedim. Dördüncü aydı galiba. Dördüncü ya da üçüncü... Ya da... Neyse, bunun da hiçbir önemi kalmadı zaten. Bunun da... ‘Geçmişlerimizde’, karanlıklarımızda daha başka birçok ayrıntıyı yitirdik çünkü. Yitirmeyi öğrenmedik en önemlisi. Yitirmeyi de... Tüm direnmelerimize karşın... Danielle, benim ilk göz ağrım, ertesi günkü Fransızca sınavına hazırlanmış, ödevlerini yapmış öğrencilerin duyduğu o huzurla yatağına yatmıştı. Garip rastlantı, benden o gece, kendisine uzun süredir anlatmadığım ‘Parmak Çocuk’ masalını anlatmamı istemiş, daha da önemlisi, masalı sonuna kadar dinleyerek, (genelde anlattığım hiçbir masalın sonuna kadar dayanamaz, ‘masalcı babası’nın hep yanında kalacağından emin, hafiften gülümseyerek uyuyakalırdı. Ona uzun uzun bakardım o anlarda. Saçlarını okşardım. Aklıma kaybetmişim, kaybettığımız masallar gelirdi. Günü geldiğinde ona, o masalları da anlatacaktım. Buna inanmıştım. Buna tüm yaşadıklarımı, ardımda bıraktıklarımı unutmadığım, unutamadığım halde inanmıştım...) ‘Babacığım, eğer bir gün ormanda kaybolursam, beni bulursun değil mi?’ diye sormuştu? ‘Elbette kızım, elbette...’ demiştim tüm içtenliğimle. ‘Doğacak kardeşimi de bulursun, kurtarırısın, değil mi?’ diye sormuştu sonra. Susmuştum. O ormanda bıraktığımız ölüleri hatırlamıştım. Onlar da başkalarının, başka anne ve babaların dönüş yolunu bulamayan çocuklarıydı. ‘Tabii canım, tabii... Baban sizi hep koruyacak’ diye yanıt vermiştim gene de. Kendime çocuklarımı bu kâbusun uzağında tutacağımı söylemiştim. O çaresizliğin çok kısa bir süre sonra kapımızı çalacağını, sıranın en sonunda bize de geleceğini o anda nerden bilebilirdim ki... Bunlara inanmak zor biliyorum. Daha sı biraz abarttığımı, yaşadıklarına hayalimden bir şeyler kattığımı da düşünebilirsiniz. Ama inanın öyle değil. Yaşadıklarımızda

hayale hiç gerek yoktu. Yaşadıklarımız, yaşamak zorunda kaldıklarımız bize zaten yetiyor, bir hayalin sınırlarını fazlasıyla zorluyor... Danielle'e kendisini yalnız bırakmama sözü vermiştim evet. Bir baba için başka türlü düşünülemezdi. Bu konuşma bizim son gerçek konuşmamız olacaktı ama. Kimi olaylar karşısında, tüm inançlarımıza karşın ne kadar güçsüz kaldığımızı, kalabileceğimizi bir kez daha görecektim. Ama bu sefer çok derinlerimden, yerine koyamayacağım bir parçamı yitirecektim... Lilianne tesadüfen bizde kalmıştı o gece. Almanca bilmesi, 'etkili' sayılabilecek birkaç kişinin adını vermesi, başlangıçta işe yarayacak gibi göründü. Kız kardeşinin 'özel durumundan', hamileliğinden söz etti. Bunun üzerine de 'şimdilik' yalnızca beni götüreceklerini, 'diğerleri' hakkında verecekleri kararı 'düşüneceklerini' söylediler. O acının içinde öylesine büyük bir mutluluk anıydı ki bu... Karımın kulağına, bir fırsatını bularak, alacaklarını, alabileceklerini alıp, kızımızla birlikte, vakit kaybetmeden, hemen 'kaçmasını' söyledim. Yolda en çok bu kaçıış, bu kaçıışın olabilirliğini, uzanabileceği yerleri düşündüm. Onlar, en azından onlar bu kâbustan kurtulabileceklerdi. Sevincim uzun sürmeyecekti ama. Marie, bir süre daha rahatsız edilmeyeceklerini, 'aranmayacaklarını' ummuş, gereğince çabuk davranmamıştı. Kendilerini tutuklamaya gelenler tarafından, 'bırakıldıkları yerde' bu yüzden kolaylıkla bulundular. Hiç kimse 'konuşamazdı' artık. Aradan sadece yirmi dört saat geçmişti. 'Hepimiz', Marie, Danielle, Nesim, Rahel, Paulette, Anette, Isaac, Lilianne ve ben, kısa bir süre içerisinde Bayonne Hapishanesi'nde 'buluştuk'. Bilmediğimiz, daha da doğrusu, bilmek, inanmak, birbirimize söylemek istemediğimiz bir yolun yolcusuyduk... Başımıza gelenleri tam anlamıyla anlayamayacak, algılayamayacak haldeydik. Hayatı hepimiz, farklı şekillerde, küçük alışkanlıklarımızdan ve düşlerimizden aldığımız güçle sürdürmeye çalışıyorduk. Her şey birdenbire değişmişti, kesintiye uğramıştı sanki. Birdenbire... Şimdi bunu tartışmak mümkün. Gerçekten de beklenmedik bir zamanda mı değişivermişti her şey?.. Bu sorunun yanıtını, bulunduğunuz yerden siz de verebilirsiniz. Ama birçok tartışma, sorgulama ve hesaplaşma için çok geç artık... 'Yakalanmayı'

beklemiyor değildik. Ama biz nedense hep kaçabileceğimize, sonuna kadar gizlenebileceğimize inandırmıştık kendimizi. İspanya yakındı en kötü ihtimalle. İspanya yakındı... Bu yol benim için tehlikeli bir yoldu hiç kuşku yok ki. Ama ben orada, başımın çaresine, hele hele böyle bir durum karşısında daha kolay bakabilirdim. 'Öyleyse neden kaldınız, neden hazır bu olanaklar varken zamanında davranmadınız, yerinizden kıpırdamadınız?' diye soracaksınız, biliyorum. Bu sorunun kolay bir yanıtı yok. Bu 'durma' tercihinin bir açıklaması yok. Gündelik hayat sizi 'basit şeyler'e sıkı sıkıya bağlıyor. O hayatın, aldatmacanın içinde, bu 'basit şeyler'i bir türlü bırakamıyorsunuz, kendinizi, farkına varmaksızın, alışkanlıklarınıza tutsak kılıyorsunuz, hepsi bu... Bunlar bir yana, 'o bekleyiş' günlerinde Nesim, 'Türklüğünün' kendisine sağlayacağı 'ayrıcalığa' güveniyor, her fırsatta, 'Bana dokunamazlar' diyordu. Bu 'ayrıcalıktan' ailesi de yararlanabilecekti üstüne üstlük. Çocuklarını Fransa'da doğdukları halde, Türk vatandaşı yapmayı tercih etmişti. (Bir tek Jinet'in durumu hakkında bilgi sahibi değildim. Ama o da sonuçta bambaşka, bizimkinden çok farklı bir yola çıkacaktı...) Benim için şaşırtıcı, çelişkilerle dolu bir tavırdı bu. İstanbul'dan hangi duygularla ayrıldığını bana uzun uzun anlatmıştı çünkü. Bana birkaç kez Biarritz'de aradığı huzuru bulduğunu, 'geri dönmeyi' düşünmediğini, düşünemeyeceğini söylemişti. Bu konuyu, bizi burada ziyaret ettiğiniz günlerde, kendisiyle tartışmışsınızdır, eminim. Neler duyduğunu, 'kararlılığını' size de uzun uzun anlatmıştır mutlaka. Ama onun, bu konuşmalarda, bizlerden, hepimizden gizlediği bir duygusu da vardı bana kalırsa. Onun İstanbul'a, kendisine bile itiraf edemediği bir gönül bağı vardı. Bunu söylemiyordu, söyleyemiyordu. Ama ben anlayabilirdim, hissedebilirdim. Benzer duyguları, bıraktığım, terk etmek zorunda kaldığım İspanya'ya duyduğum tüm öfke ve kırgınlıklara karşın, ben de Terruel için besliyordum çünkü. Şehirlerimizi gerçek ülkelerimiz gibi görüyorduk, görmüştük sonuçta. Gerçek ülkelerimiz gibi... Derinlerimizde, daha uzak karanlıklarımızda başka ülkelerin kaldığını zaman zaman hissetsek de... Çocukluğun yaşandığı ve bırakıldığı şehir, Nesim için de hiçbir zaman kaybolmayacak, kaybedilemeye-

cek, tüketilemeyecek bir ülkeydi. İstanbul onun içinde bu hasretle yavaş yavaş, her geçen gün biraz daha çok büyüyordu hiç kuşku yok ki. Sadece bir coğrafyaya, bir iklime değil, yitirilmiş dönülemeyecek bir zamana da duyulan bir hasretti bu anlayacağınız. O, şehri hatırladığında, tarihin sahnesinden koparılan ‘Son Osmanlılar’ını da hatırlıyordu... Gestapo’nun nefesini hani nerdeyse ense-mizde hissettiğimiz o gecelerin birinde, ‘Bu günleri görmeyebilirdik... Haliç’e bakan evimizde, daha doğru bir ülkenin hayaliyle yaşamaya devam edebilirdik... Şimdi oralarda lüfer zamanıdır..’ demişti. İstanbul’u ne kadar özlediğini, yitirdiklerinin ne denli derinlere uzandığını o anda anlamıştım. Rahel’in gözleri yaşarmıştı. Başka çaresizlikleri ve kırgınlıkları da barındırıyordu bu gözyaşları... Başka çaresizlikleri ve kırgınlıkları da... Hepimiz kendi tarihimizden geliyorduk... Adını ilk kez Nesim’den duyduğum lüfer balığınızsa bende o geceden sonra İstanbul’un bir parçası olarak kaldı. Bu ayrıntının üzerinde hâlâ durabilmek beni şaşırtıyor. Ama doğamın çağrısına da kayıtsız kalmak istemiyorum artık. Oralara geldiğimde, sizden, beni öncelikle bir balık lokantasına götürmenizi isteyeceğim. Bende o gece bunu gerektiriyor, bunu, ikimizden de istiyor...

Nesim, o geceden sonra, İstanbul’dan bir daha söz etmedi. ‘Yeni Devlet’in, bir türlü benimseyemediği ‘Yeni Devlet’in kimliğini kabullenmesi, taşımayı tercih etmesi, şehrine, asıl şehrine duyduğu bağlıktandı sanırım. ‘Oraya’, tüm gelişmelere ve değişmelere karşın ihanet edemeyeceğini biliyordu. Bunu, onu yakından tanıyan herkes biliyordu. Pragmatik bir seçimdi ama bu aynı zamanda. Yabancı bir ülkede, başka bir ülkenin vatandaşlığını taşımak, ekonomik durumunuz iyiye her zaman tercih edilesidir... İyi de, tüm bu incelikleri bilen, düşünebilen Nesim, ne olmuştu da o önemli ayrıntıyı kaçırmış, Türk vatandaşlarını o günlerde koruyan o ‘değerli’ bilgiye ulaşabilmişti? Yazgıya o günlerde de inanmazdım, bugün de inanmıyorum. Yaşadıklarımın sonra rastlantıların gücüne inanabiliyorum ama artık. Rastlantıların gücünden söz ederken, sizdeki yazgılardan söz ettiğimi düşünebilirsiniz elbet. O rastlantılarla o beklemediğimiz hayatları hatırladığımda,

içimden susmak, yalnızca susmak geliyor bu yüzden. Susmak, yalnızca susmak... Olaylar, bizi o hapishaneye götüren olaylar o kadar çabuk gelişmişti ki... Nesim bizden dört beş gün önce tutuklanmıştı. Hapishanede, Rahel'le karşılaştığı anı görmeliydiniz. Göz yaşlarımızı tutamamıştık. Her andan, her duygusal kıvılcımdan etkilenecek bir duruma gelmiştik zaten. Rahel, Nesim'e sıkı sıkı, tüm gücüyle sarılmış, 'Seni bir daha göremeyeceğimi samıştım' demişti. Sevginin, gerçek bir sevginin insana ne büyük bir yaşama gücü verdiğini o anda yeniden görmüştüm. O sevgiye, pek az insanın ulaşabildiği o sevgiye o anda bir kez daha inanmıştım. Yaşadıklarım hayatımdaki birçok duyguyu değiştirdi, aşındırdı, çöküntüye uğrattı ama, bu inancı, bu inanca bağladığım umudu hiçbir zaman yok edemedi. Bu inancı biraz da o an için, o anda 'gördüklerimiz' için yaşatmak istedim hep. Nesim'in kızlarına, Paulette'e ve Anette'e büyük bir kederle baktığını görünce 'Jinet'i Madam Manzil'e bıraktım. Daha fazlasını yapamazdım. Bu şartlar altında sadece bir çocuğumuzu bırakabilirdim. En küçüğümüzü tercih ettim. Hiç olmazsa o, bu acıları bizim gibi derinlerinde hissetmeden, yalnızca hatırlamak istediklerini ya da hatırlaması gerekenleri hatırlayarak yaşayacak, yeni bir hayata başlayacak, belki de başkalarını akrabası bilecek... Beni affet...' demişti Rahel. İçimize bu sözler karşısında garip bir sevinç yayılmıştı. Garip, acıyla beslenen, unutulamayacak bir sevinç... Aramızdan bir kişi farklı bir hayata doğru ilerleyecekti evet. Büyük yaralar alacağımızı biliyorduk artık. Değişeceğimizi, dönmenin ne kadar zor olacağını hissedebiliyorduk... Nesim'in, Rahel'e bakışındaki minnettarlığı da görmüştüm o an. Birbirlerine bir daha böyle bakamayacaklardı, sarılamayacaklardı... Paulette ile Anette'e bakmıştı sonra Nesim. Bir utancın, bir başka çaresizliğin izlerini yakalamıştım o bakışlarda da. Paulette bu bakışı 'görmüş', 'Babacığım, bu hepimizin kararıydı' demişti. Bu cümleyle iletilmek istenenleri anlamamız zor değildi. Nesim'in o bakışlarında, kızlarını burada, Fransa'da dünyaya getirmenin pişmanlığı da var mıydı? Belki. Paulette yirmi yaşındaydı galiba o günlerde. Anette on altısındaydı. Jinet'se dört yaşında ya vardı, ya yoktu. O pişmanlığın acısı sadece üçümüzün arasında

dolaşmıştı. Nesim ile Rahel'in çok yakınındaydım. Sözcüklere dökmediğimiz, dökmeye gerek görmediğimiz bir beraberlik anını bir kez daha yakalamıştık... Ayrıntılar sonra gelecekti. O günlerde 'konuşmaya' fazlasıyla vaktimiz vardı zaten. Dahası yaşamak, hayata bağlanmak için daha çok konuşmak, daha çok konuşarak zihnimizi canlı tutmak zorundaydık. Bizim için her ayrıntı, başkalarına, 'olağan' koşullar altında önemsiz gibi görünecek her ayrıntı önemliydi artık. Bu ayrıntıları, belleğimde kaldıkları kadarıyla, sizinle paylaşmak istiyorum şimdi...

Daha önce de belirttiğim gibi, Nesim hepimizden önce tutuklanmıştı. Yinelemelerimi hoş görmenizi rica ediyorum. Gereksiz bir laf kalabalığına saplanıyorum zaman zaman. 'Eskiden' böyle değildi. Ama zihnimi ancak böyle toparlayabiliyorum bugünlerde. Bu tekrarlar, henüz açıklayamadığım ya da açıklayamadığımı sandığım saplantılarımı da mı dışavuruyor? Kim bilir... Geriye kalan yıllarımda, başka, daha yeni açıklamalara da kavuşabileceğim belki de... Bekleyelim, bir kez daha beklemeyi deneyelim öyleyse... Nesim o dönüşsüz yoluna bir pazar sabahı çıkmıştı. O sabah, o konukların kapısını çalmasından birkaç saat önce, nicedir tatmadığı bir sevinç duygusuyla uyanmış, kahvaltı için herkesten önce uyanmış, bir davete gidiyormuşçasına, en sevdiği kostümlerinden birini giymiş, kravatını büyük bir özenle bağlamış, ayakkabılarını boyamış, parlatmış. Evdekilere, sevdiklerine 'Türk usulü' bir çay hazırlamış sonra. Rahel'le birlikte, 'korumaya' çalıştıkları alışkanlıklarındandı bu. İki yıldır, hep 'güzel günler' için sakladığı portakal reçelini de açmış bu arada, sofraya koymuş... O anlarda herkes gibi o da kendisine yavaş yavaş yaklaşan o yolculuktan habersizmiş... Evdekilerin, bu sevince katılarak, o masanın etrafına toplandığı anda gelmiş 'ziyaretçiler'. Gelenler son derece nazıkmış, büyük bir saygıyla, Nesim'i, 'basit' birkaç işlem için, 'merkez'e götürmeleri gerektiğini söylemişler. 'Ben hazırım' demiş Nesim. Umudunu o anda bile yitirmedeği halde, her ihtimali göz önünde bulundurarak, Rahel'e, o ayrılık anında, bir fırsatını bulup, 'bilinmeyen bir yöne doğru gittiğini', her şeyin mümkün olabileceğini söylemiş, ondan, çocuklarını 'ailesinden' başka hiç kimseye bırak-

mamak için elinden geleni yapmasını istemiş. Ağır, çok ağır bir yükmiş bu. Rahel, bana o anları anlatırken, çaresizliğini de anlatmak istemişti sanki. İstanbul'a dönmek hâlâ mümkün müydü? Bu ihtimal Nesim'den iki gün ses seda çıkmayınca ciddi bir biçimde düşünölmeye başlanmıştı. Paulette, herkesin farklı bir yoldan gidebileceğini, başının çaresine bakabileceğini düşünmüştü. Dikkati çekmemek gerekiyordu. Anette ablasıyla gitmek istediğini söylemişti. Jinet'se kendi küçük dünyasındaydı, yaşananların, yaşanabileceklerin farkında değildi elbet. Büyük kızlarının kimi acıların göğüslemeye hazır olduklarını görmekten hem büyük bir gurur, hem de büyük bir üzüntü duymuştu Rahel. Başka bir 'yeri' yaşamaları durumunda, gençliklerinin verdiği heyecan ve kayıtsızlıkla hayata küçük bir oyunmuşçasına bakabilecek kızları, o günlerin getirdikleriyle gereğinden fazla büyümüştü... Ne var ki bu öneriler onun kabul edebileceği önerilerin çok uzağındaydı. Onun için de bir 'miras' vardı. O, Fransa'da geçirdiği tüm yıllara karşın başka bir kimliği, başka bir tarihten başka bir insanı korumuştı, başka bir duygu coğrafyasında kalmıştı sonuçta. Gidecekleri yere 'birlikte' gideceklerdi, kader yolculuklarına birbirlerinden ayrılmadan çıkacaklardı... Yolları, olası tüm yolları üzerine konuşmuşlardı bunun üzerine. Farklı bir yerden, belki İspanya, belki de serbest bölge üzerinden gitmeleri gerekiyordu. Belki rüşvetle açacaklardı yollarını, belki de... Odasında, tek başına, mücevher kutusundaki 'varlığına' 'dokunmuştu'. Aynadaki yüzüne, görüntüsüne bakmıştı sonra. Yüzündeki kırışıklıkları ilk kez gerçek anlamda ayrılmıştı. Nesim, tuvalet masasının üzerindeki fotoğrafından kendisine gülümseyerek bakıyordu... Yapamayacağını, tüm yaşananlara karşın yapamayacağını o anda anlamıştı. Başka yollar denenmiyordu, başka yollar mutlaka aranmalıydı... Ne var ki üçüncü günün sabahında, kapıcıları Madam Manzil telaşla kapılarını çalmış, Gestapo'nun sokakta gezdiğini, kimi evlere girerek birkaç kişiyi götürdüğünü bildirmişti. Jinet'le ilgili karar o anda verilmiş. Rahel, Madam Manzil'e, Nesim'in 'son dileği'nden söz etmiş. Madam Manzil, bunun üzerine, büyük bir içtenlikle, böylesi günlerde herkesin birbirine, birilerinin hayatına sahip çıkması gerektiğini, ak-

si halde, ileride hiç kimsenin hiç kimsenin yüzüne bakamayacağını, ancak, içinde bulunduğu koşullar nedeniyle, yanına yalnızca Jinet'i alabileceğini söylemiş. Küçük bir kızı gizlemek daha kolaydı sonuçta. En önemlisi onun, yer darlığıyla ilgili, anlatamayacağı başka sorunları da vardı. Açıklamalar 'doğruydı', inanılasıydı elbet. O anlarda yalanların ardına gizlenilemezdi, gerçeklerden kaçılmazdı, çok daha çabuk ve 'yerinde' düşünülebilirdi zaten. O adımı, o zor adımı atmak belki de bu yüzden çok kolay olmuştu. Herkes, öncelikle duygularının sesini dinlemiş, çok kısa bir zamanda, birkaç dakikada aynı sonuca ulaşmıştı üstüne üstlük... Jinet'e 'babayı' geri getirmek için uzun bir yolculuğa çıkmaları gerektiğini söylemişler. Küçük kızların çıkamayacağı bir yolculuktu bu. Dönmeleri zaman alabilirdi. Ama onlar, kendisini fazla bekletmemek için ellerinden geleni yapacaklardı. Aynı sözü Rahel'e Madam Manzil de vermişti. O da Jinet için elinden geleni yapacaktı... Rahel, Madam Manzil'den kendileri için dua etmesini istemiş. O anlarda, hiçbir zaman unutamayacağımız o anlarda, hepimiz birilerine, bir şeylere inanmak zorundaydık...

Ertesi sabah, saat 04.00'te uyandırıldık ve 'azılı haydutlar' mışızcasına, silah denetiminde, makineli tüfeklerini bize doğrultmuş üç asker tarafından götürüldük. Danielle şaşkındı, elimi tutuyor, okula gitmesi gerektiğini söylüyordu. Bana götürüldüğümüz yer hakkında sorular sordu. Hiçbir şey bilmediğimi söyledim. Şimdi, tüm yaşadıklarımın sonras, gerçeklerden kaçmak için verdiğim bu yanıtın doğruluğunu daha iyi görebiliyorum. Hiçbir şey bilmiyormuşum gerçekten de o anlarda. O yerleri görmeyenler, o yerleri bilemezdi zaten. Kızıma tüm bunların bir oyun olabileceğini söylemiştim bir de. Birileri bize bir oyun oynuyordu, bunlar ancak bir oyunun sahneleri olabilirdi, evet. Oyuncularını yok eden, başka bir oyuna bırakmayan bir oyunun sahneleri. Onun, tüm çocukların olgunlaşmadan yaşlandıkları, başka gözlerle izledikleri ve oynamaya mecbur tutuldukları bir oyunun sahneleri...

Çok geçmeden kendimizi Gar'ın arka tarafında, yük vagonlarının kalktığı yerde bulduk. Bu vagonlar, hayvanların da taşındığı vagonlardı aynı zamanda. Tahmin edebileceğiniz gibi, bizleri bu

vagonlara tüm kabalıklarıyla, sürekli hakaretler yağdırarak bindirdiler. Oraya tanımadığımız başka yolcular da getirilmişti. Her vagona en azından altmış kişi alınmıştı. Aramızda seksenleri aşmış gibi görünen ihtiyarların yanı sıra, yeni doğmuş bebekler de vardı. Kapıları sürgüleyip, bizi, iki gün süren yolculuğumuz süresince, tüm ihtiyaçlarımızı bu vagonlarda gidermeye mecbur ettiler. Bu iki günün sonunda Drancy'ye ulaştık. Orada 'yasal' işlemlerimiz yapıldı. Bu işlemler arasında 'sorgulanmak' da vardı elbet. Durum benim için de, eşim ile kızım için de çok açıktı. Vatandaşlıkla ilgili, zaten çözemediğimiz sorunlar nedeniyle işimiz çok kısa sürdü, hakkımızda 'karar vermeleri' çok kolaylaştı. Ama ne yalan söyleyeyim, Nesim ile ailesi için o anda bile küçük bir umut taşıyordum içimde. Sonuçta onlar Türk'tü, Almanya'ya o günlerde pek de uzak durmayan bir ülkenin vatandaşıydı. Biraz geç kalınmıştı biliyorduk. Ama umut, umuttu işte. Ne var ki bu 'özel durum' hiç dikkate alınmadı. Almanlar için 'suçlu' bilinmenin tek bir koşulu vardı: Yahudi olmak. Nesim'in 'Viyanalılığından' kalma o mükemmel Almancası da etkisini uzun süre gösteremedi. Ancak burada 'seçim' onların değil, ağabeyinizindi. Onun, onun gibi duyarlı bir insanın, yıllar boyunca derin duygularla bağlandığı, hayranlık duyduğu bir dilin, bir kültürün kendisine sırt döndüğünü, ihanet ettiğini görmeye dayanması kolay değildi. Onun, o günden sonra, tek bir kelime Almanca konuşmamasını, dilini, kırınglığını içine gömerek reddetmesini ancak böyle açıklayabilirim. Bilgisi, bu dile hâkimiyeti işini kolaylaştırabilirdi oysa. Dikkate alınması gereken bir ihtimaldi bu. O günlerde herkes, yaşamak, ayakta kalabilmek için bir şeylere tutunmaya çalışıyordu. Ne var ki o, bu ihanetle bir yanlışı, o şeylerin benliğinde, benliğinin çok derinlerinde yıkıldığını da görmüş gibiydi... Onun öldüğü ya da ölümü kabullendiği an, bu andı sanırım. Ölüm onun için belki de orada, bu suskunluğun başladığı yerde başlamıştı...

'Sorgulamadan' sonra, kadın, erkek, çocuk ayrımı yapılmaksızın, odadan aşağılanarak çıkarıldık. Paulette dışarıda, o genç kız saflığıyla, geride bıraktığı sevgilisini düşünerek, bana alçak sesle, 'Ona bir telefon bile edemedim, onunla vedalaşamadım bile' dedi...

O anlar zihnimde yeniden canlanıyor şimdi. Hatırlıyorum. Hayat hepimiz için durmuştu. Zaman durmuştu. Bizi 'kuşatan' yerler çok kısa bir sürede kaybolacak, hepimize bambaşka bir dünyada kalmış gibi görünecekti.

Drancy'de dört gün kaldık. Türk Konsolosluğu'nun Nesim'i ve ailesini kurtarmak için bir girişimde bulunmasını boşuna bekledik. Herkes o günlerde, o kadar çaresizdi ki...

Dördüncü günün sonunda yine yük vagonlarına bindirildik. Auschwitz'e 23 ocakta, gece saat onda vardık. Bizi vagonlardan apar topar indirdiler. İndirir indirmez de bavullarımızı, beraberimizde getirdiğimiz çok az sayıda eşyayı aldılar. Sonra da sıra o güne dek yaşadığımız ayrılıkların en büyüğüne, en acısına geldi. Bizi karlarımızdan ve çocuklarımızdan, birbirimize sarılmamıza bile fırsat vermeden ayırdılar, kopardılar. Başka yerlere, gidebileceğimiz yerlere gidecektik, gitmemiz gerekecekti artık. Üç erkek, Nesim, Isaac ve ben, baş başa kalmıştık. Baş başa... Tıpkı Biarritz'de, bizden giderek uzaklaşan o kumsalda yaptığımız gezintilerde olduğu gibi... Koşullarımız o günlerdekinden çok farklıydı ama. Ayaklarımız, bileklerimize kadar, hani nerdeyse buz kesecek bir suyun içindeydi. Hava çok soğuktu. Bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyordu. Bir süre sonra ayaklarımızdaki acıyı duymamaya başladık. İleride de öylesine çok acıya alışacak, uyum sağlayacaktık ki... Sabah saat 02.00'ye kadar, işte böyle yan yana, şakır şakır yağın yağmurun altında, korunacak hiçbir yer bulamadan bekledik. Sonra bizi kamyonlara bindirip, Auschwitz'in yirmi kilometre uzağındaki Morowitz'e götürdüler. Oraya vardığımızda hepimizi, yine bir aceleleri varmışçasına, hızla, büyük bir hangara soktular. Sonradan vereceklerini vaat ederek, bizden giysilerimizi çıkarmamızı istediler. Saçlarımızı kazıyarak, topluca, buz gibi bir suyun altına soktular. Bu arada alyanslarımızı, 'elimizdeki', 'dünyaya ait son parçalar'ı da aldılar. Paris'teyken değer verdiğimiz birçok parçamızı çalmışlar, bizden koparmışlardı. O şartlarda o kadar da önemli miydi, önemsenmeli miydi öyleyse bu alyanslar? Bilmiyorum, gerçekten bilemiyorum. Değerli, çok değerli bir eşyamızı kaybettiğimiz duyusuna kapılmıştık ama o anda. Bunu bili-

yorum. Bu duyguyu şimdi yeniden yaşayabiliyorum... Duştan çıktığımızda giysilerimizi bulamadık. Çırılçıplak, buz gibi bir havada, bir kulübeye götürülmek üzere yola çıkarıldık. Uzunca bir süre, bu halimizle yürüdük, yürümek zorunda bırakıldık. Şimdi, o anları aklıma getirdikçe, o zorluklara nasıl, nereden, kimden güç alarak dayanabildiğimizi sorarım kendime. Böylesi soruların tek bir yanıtı yoktur elbet. Böylesi sorulara, o yerlerin dışında, o yerlerin dışındaki hayatlarda bir yanıt aramanın anlamı da yoktur üstüne üstlük. Ama ben yine de sorarım, o yerlerdeki kendimi bu sorularla daha iyi anlamaya çalışırım. Yalnızlığıma, terk edilmişliğime dayanmanın yollarından biridir bu. Yalnızlığıma, terk edilmişliğime dayanmanın yollarından biri... İnsan, hayata daha sıkı bağlanabilmek için, ölümleri ve ölümleriyle de yaşamayı öğreniyor çünkü sonuçta. Ölümlerimizi en gerçek, en güvenilir yoldaşlarımız biliyoruz bir yerden sonra... Ölümlerimiz bize o ertelemelerin yolunda yitirdiğimiz, yeniden bulmamız, yakalamamız gereken günleri hatırlatıyor... Kulübede bizi yeni giysilerimiz bekliyordu. Çizgili, ketenden bir ceket, bir pantolon, bir bere ve tahta ayakkabılar... Dekor tamamlanmıştı, oraların misafiri değildik artık... Saatlerce aç bırakıldık. Öğleden sonra saat 3'teyse, bize içinde kapkara bir domuz eti parçasının bulunduğu, berbat, iğrenç bir çorba verdiler. En aç olduğumuz bir zamanda iğrenç bir domuz eti parçası!.. Alman inceliği dedikleri buydu galiba!.. Benim için fark etmiyordu artık. Hiçbir değer hayatta kalmaktan daha önemli değildi o anda. Hiçbir değer kendini, yalnızca kendini savunmaktan daha önemli değildi... Bu savaştan çıkacaktım. Bu savaştan da çıkacaktım... Tüm bunlar bir yana, o anda o kadar açtık ki, o iğrenç et parçası bile bize nefis bir biftek gibi gelmişti. O yemekten zevk alabilmek... Bizde bu duyguyu doğuran yalnızca o açlık değildi elbet. 'Cellatlarımızdan' içten içe intikam almanın yollarından biriydi bu. Ama ben şimdi bu ihtimalin de göz ardı edilmemesi gerektiğini düşünüyorum...

Ertesi gün 'çalışmaya' götürüldük. Elimize bir kazmayla bir kürek verip, bizden ağır taşları kırmamızı ve taşımamızı istediler. İş, büyük bir beden ve 'dayanma' gücünü gerektiriyordu. Nesim'in,

birçok hastalığının yanı sıra bir de fitığı vardı. Bunu öğrendiklerinde kendisine hemen, bir hayli yıpranmış, ancak o koşullarda fazlasıyla işe yarayacak bir kemer verdiler. 'İşte en nihayet bir insanlık örneği!' diyebilirsiniz. Ancak burada, böylesi bir davranışta, bir insanı daha çok işte, daha uzun bir süre, daha çok acı çektirerek çalıştırmaya yönelik bir amacın da gizlenebileceğini düşündüğünüzde görüşleriniz, duygularınız değişiyor. Biz orada, kuşkunun, başka türlü düşünmeyi bilmenin, denemenin yararlarını da gördük, öğrenmek zorunda kaldık. Sekizinci günün sonunda Nesim hastalandı. Elleriyle ayakları yara bere içindeydi. Revire kaldırılması gerekti. Orada kaldığı bir ay içersinde neler yaşadığını, kimlerle, nasıl, ne kadar konuştuğunu hiçbir zaman öğrenemedik. Aramıza, çalışmalara döndüğünde bizimle çok az konuştu. Dışarıya tepkisi giderek azalıyordu. Konuşmanın yanı sıra duymayı da reddediyordu artık. Birkaç gün sonra yeniden rahatsızlandı, revire yatmak zorunda kaldı zaten. Artık biliyorduk. Şekeri aşırı derecede yükselmiş, tahribatlarını yapmaya başlamıştı. Özel bir tedavi gerekiyordu. Gelgelelim, büyük bir tedaviyi değil talep etmek, dostça istemek bile bir isyan nedeni sayılabilirdi...

Nesim'in revire gidip gelmeleri üç ay sürdü. Sonra bir gün, 'güçlülerle' 'zayıflar' arasında, bir başka deyişle de çalışmaya devam edebileceklerle edemeyecekler arasında bir ayrım yapılacağı söylendi. Nesim bu koşullarda elbette çalışamayacaklar arasında kaldı. Bunun üzerine de kendisini ve benzer durumda bulunan birkaç arkadaşımızı bilmediğimiz, öğrenemediğimiz bir yere götürdüler. 'O ayrılık' vaktinin bu kadar çabuk geleceğini düşünmemiştik. Birbirimize çok zor bakabildik. Yine de, bir süre sonra yeniden buluşacakmışız gibi davranmaya çalıştık. 'Dayanmak' için bu inanca da ihtiyacımız vardı. Yaşamak için yalanlarımızı bir kez daha sarılmak zorundaydık...

Nesim'i o günden sonra bir daha görmedim. Daha da doğrusu, 'farklı' bir biçimde 'gördüm'... Ayrılmamızın üzerinden bir ay ya geçmişti ya geçmemişti. Yatakhane, bir adamın üzerinde onun bir süre için üzerinde taşıdığı o fitık kemeri vardı. Böylesi zamanlarda kimi ayrıntılara istemeseniz de dikkat ediyorsunuz. Adamlar

göz göze geldik. Düşündüklerimi, hissettiklerimi anlamasına imkân yoktu. Sustum. Hiçbir şey söylemedim, hiçbir şey sormadım. O da kendine göre bir başka hayat mücadelesi veriyordu, o da benim gibi, herkes gibi ayakta kalmaya çalışıyordu sonuçta. 'Öğrenmem gerekeni' öğrenmiştim zaten. Nesim'den, olabilecekleri bile bile, yeniden buluşacağımıza inanmış görünerek ayrılmıştım. Buna benzer ayrılıkları daha sonraki günlerimde de yaşayacaktım. Bizi o günlerde umutlarımız kadar, aldanmalarımız, kendimizi aldatmaya çalışmalarımız da yaşıtıyordu evet...

18 ocak 1945'e, bir geceyarısına kadar bu kampta kaldık. Rusların o günlerde 'durmadan' ilerlediklerini duyuyorduk. İşte sanırım bu yüzden, o buz gibi ocak gecesinde, çok şiddetli bir karın altında, aceleyle bulunduğumuz yerden çıkarıldık. Yerde elli santimetre kadar kar vardı. Tahta ayakkabılarımızla yürümekte çok zorlanıyorduk. Her şeye rağmen, hiç mola vermeden seksen kilometrelik bir yol aldık. Devam edemeyecek gibi görünenler hemen orada, makineli tüfeklerle öldürülerek bırakıldılar. O korkulu anlardan hissettiklerimizi, yaşadıklarımızı düşünmeyi size bırakıyorum. Yürüyüşümüzde yalnızca o dondurucu soğukla mücadele etmemiştik. Bir tüfeğin dipçliğini her an ensemizde ya da sırtımızda hissedebiliirdik. Sonrasını orada gördüklerimden sonra aklıma bile getirmek istemiyorum şimdi...

Bir geceyle bir gündüz böyle geçti... Yeni bir kampa geldik, ama orada sadece bir gece konakladık. Ertesi gün, üstü açık vagonlarda, tam altı gün, altı gece, tüm kötü koşullara dayanmaya çalışarak, bilmediğimiz bir yöne doğru yeni bir yolculuk yaptık. Bu yolculuğun sonunda da Buchenwald'a vardık. İyiden iyiye 'azalmıştık'. Gittikçe azalıyorduk. Sıra kimdeydi, kime geliyordu?.. O günlerde kendimize en çok sorduğumuz soruydu bu. Azalıyorduk... O uzun, ne zaman biteceğini bilmediğimiz yolda, 'onların' istediği gibi hızla yok oluyorduk. Ne var ki bu azalma, benim için bir başka çoğalmaydı, kaçmak, kurtulmak istediğim bir çoğalmaydı da aynı zamanda. Geride, bu koşullara dayanamayan, çehrelerini şimdilerde arada sırada hatırladığım, zaman zaman rüyalarımın giren, benimle o kâbusların dehlizlerinde hâlâ yaşıyormuşçasına, değişik

kılıklara girerek konuşan birçok 'kader' arkadaşı bırakmıştık...

Orada, hiç beklemediğim bir anda, Morowitz'de izini kaybettiğim sevgili Isaac'la karşılaştım. Birbirimizi yıllardır görmemiştik sanki. Ardımızda bıraktıklarımızı, bırakmaya mecbur kaldıklarımızı konuşmamayı tercih etmiştik. Birbirimize hiçbir soru sormamıştık. Neyin, ne zaman, nasıl yaşanacağını bilemeyecek bir duruma gelmiştik artık. Kısa bir süre sonra da birbirimizden yeniden ayrılacaktık zaten. Isaac çok zayıflamıştı. Ayakta kalabilmesi bile bir mucizeydi. Bir 'mucize' evet... Bu sözcüğü, o günlerden sonra, o günler için rahatlıkla kullanabiliyorum şimdi... Yaşamamız bir mucizeydi, o uzun yolları alabilmemiz bir mucizeydi, yitirdiklerimizi o an için unutmamız, unutabilmemiz bir mucizeydi... Beklenmedik zamanlardaki o karşılaşmalarımız, birbirimize dokunabilmelerimiz bir mucizeydi... Ayrılacağımızı, bir kez daha ayrılmamız gerektiğini birkaç gün sonra öğrendik. Ancak bu sefer farklıydı, bu seferki diğerlerinden farklıydı biliyorduk. Bir başka ölüm ayrılığıydı bu... Bir başka ölüm ayrılığı... Isaac'ı da son kez görecektim. Bunu ikimiz de hissetmiştik... Yeni yolculuğumuz iki gün sürdü. Bu gibi havalarda, hayvan vagonlarında, bilmediğimiz yerlere doğru gitmeyi çoktan kanıksamıştık... Bu yolculuğun sonunda da Clavikel'e ulaştık. Bir 'yok etme' kampıydı bu. Havada kesif bir yanık et kokusu vardı... Bize orada, bu kampın daha önce gördüklerimize benzemediğini, buradan hiç kimsenin sağ çıkamadığını, çıkamayacağını söylediler. Yolculuğun sonuna mı gelmiştik? Onca acı boşuna mı çekilmişti, onca umut yok yere mi üretilmişti? Yemeğin azlığıyla çalışma şartlarının ağırlığı söylenenleri doğrular gibiydi. Kamptaki asıl 'işim'se bana kısa bir süre sonra 'bildirilecekti'... Cesetleri, gaz odalarında toplu halde öldürülenleri fırınlara atmakla 'görevlendirilmiştim'... 'İşlerin çokluğu' elimi çabuk tutmamı gerektiriyordu. Önceleri bir kâbus gibiydi. Size, ne yaparsam yapayım, gerektiğince, dilediğimce anlatamayacağım bir kâbus... Ardınızdan uyuyamadığınız zamanlarda bile gelebilen, hiç bitmeyeceğe benzer bir kâbus... Sıra sıra, yüzlerce, binlerce ceset, daha da önemlisi bu dünyaya sizin gibi gelmiş, farklı şehirlerde, farklı insanlarla, farklı dillerde sizin gibi sevinmiş, üzölmüş,

acı çekmiş, umut etmiş, yaşamak istemiş, hareketsiz, sayısız insan bedeni düşünün. Bulunduğum yere onlar da uzun yollardan gelmiş olabilir. Onların da birkaç yıl öncesine kadar bir yarını, bir yarın tasarısı vardı elbet. Onların da zaafıları, pişmanlıkları, küçük hesapları, yazmayı, yazmayı hep erteledikleri mektupları vardı. Onca duygudan, hayata tutunma çabasından sonra, yaşsız, dil-siz, cinsiyetsiz, milliyetsiz ve adsızdılar ama artık... Başlangıçta, hiçbir zaman kurtulamayacağımı sandığım bir kâbusun içine düşmüş gibi hissetmiştim kendimi, evet. İşin kötüsü bu kâbusun devamını, farklı bir şeklini, geceleri uyurken de görüyordum. 'Görevimi' o rüyalarda da sürdürüyordum... Yalnız bu sefer, kimi cesetler durup dururken canlanıyor, örneğin tam fırına atacağım sırada, genç bir kadın, tüm cinsel çağrısıyla yerinden doğrulup, 'Hey güçlü adam, şurada, ateşin içinde bana sokmaya ne dersin!' diye sesleniyor ya da zaman zaman o küçük çocuklardan biri 'Fırıncı amca, fırıncı amca!.. Beni yakalasana!' diyerek hızla fırına doğru koşuyordu. Kimi cesetler fırına atıldıktan sonra kahkahalarla gülüyor, kimileri Terruel'deki o çocukluk, gençlik günlerimdeki gibi İspanyolca konuşuyor, kimileriye fırının içinden, 'Ateşi kes artık hayvan herif!.. Burada çok sıkıştık!..' diye bağırıyordu. O fırının içinden annem de seslenmişti bir keresinde. Bana çocukluğumda öğrettiği, ancak sonradan bütünüyle unuttuğum, unutmayı tercih ettiğim o İbranice ilahilerden birini söylüyordu o zamanda annem. Kendisine eşlik etmişim. Unuttuğum, hayatımdan çoktan sildiğim o ilahiyi, garip bir şekilde, baştan sona söylemeyi başarmıştım. Şimdi sorsanız, bu ilahinin tek notasını, tek sözünü, tek sesini bile hatırlayamam. İlahiyi bitirdikten sonra, 'Büyüyorsun Enrico... Büyüyorsun oğlum... Korkma, babana hiçbir şey söylemeyeceğim...' demişti annem... Korkma, babana hiçbir şey söylemeyeceğim... Ateizm, din düşmanlığına tüm benliğiyle bağlı babamın bu ilahiyi söylediği için bana kızacağını düşünmüş olmalıydı. Ben hayatımın hiçbir döneminde babamdan korkmamıştım oysa. Biz birbirimizi, birbirimizin arkadaşı, 'yoldaş'ı bilmiştik hep... Biz birbirimizin yoldaşıydık, uzun yol arkadaşydık... Kâbuslar, peşimi bir türlü bırakmayan kâbuslar böyle kâbuslardı işte... Dayan-

mak, mutlaka dayanmak, 'buna da dayanmak' zorundaydım ama... O cesetleri fırına atarken sık sık, 'İşte bir tane daha, bir tane daha!.. O öldü, o öldü ama ben yaşıyorum! Ben yaşayacağım, yaşamalıyım!' diyordum. Bir süre sonra bu 'iş'i de kanıksadım. Dahası, akşamları, 'mesai saati'nden sonra dışarı çıktığımda, başlangıçta duyduğum o yanık et kokusunu bile duymamaya başladım. 'Fırıncılık' olağan, gündelik, sıradan bir iş haline geldi. Olağan, gündelik, sıradan bir iş... Buna o günlerde o kadar çok inanmak istemiştik ki, sonunda inanmayı başarmıştım. O duyguya bir ayrıntı, çok önemli bir ayrıntı da eşlik ediyordu ama. Bu ayrıntının ben de uyandırdıklarını sizden gizleyemem, gizlememeliyim. O günlerde, içimde, tüm kanıksadıklarımın yanı sıra, gizli, ama büyük bir korkuyu da yaşıyordum. O cesetler arasında yakınlarımdan birine rastlayabilirdim. Bu yakınım Biarritz'deki günlerimde bıraktığım bir dostum, daha da kötüsü, karım ya da kızım olabilirdi. Bizim için hiçbir şey 'imkânsız' değildi çünkü artık. Hiçbir şey 'imkânsız' değildi... O cesetler arasında, yüz binlerce, milyonlarca ceset arasında, 'kendimden', içime gömdüklerimden birine rastlamak... Yaşama gücümü işte o anda yitirebilirdim. Bana bu korkumu hatırlatan kâbuslar da gördüm o günlerin gecelerinde. O kâbuslar hiç gitmedi, beni terk etmedi... Bu kâbusları görmeye devam ediyorum. Ayrıntılar değişiyor, görüntüler, konuşmalar değişiyor ama o karşılaşma korkusu hep aynı yerde, o cehennemin, o ateş tünelinin kapısında kalıyor hâlâ. Unutmaya çalışıyorum. Unutmaya, yalnızca unutmaya çalışıyorum. Gördüklerimi, burada, bu farklı dünyada gördüklerimi anlatmak biraz da bu yüzden gelmiyor şimdi içimden...

O günler adına aktarmak istediklerim arasında, bir de hayatta kalabilmek için çöp yediğimiz, yemek zorunda kaldığımız o sabahların bıraktıkları var. Yemek kimi günler veriliyor, kimi günler verilmiyordu. Sabahın çok erken saatlerinde, gün ağarmadan, büyük bir gizlilik içinde çöpleri eşelemek, bizi bir gün daha yaşatabilecek bir yemek artığı bulmaya çalışmak da bir yerden sonra sıradanlaşacaktı. Nereden nereye gelmiştik... Ama yaşamak, artıklarıyla yaşamaya çalıştığımız o adamların karşısına yeni bir günde bir

kez daha çıkmak bizim o günlerdeki tek zaferimizdi. Sonraları, yine aynı amaç ya da direnme adına, başka yerlerde, bizlerle aynı hayat, daha da doğrusu ölüm yolunu paylaşan kimi insanların, alışlagelmiş bir söyleyişle de 'kader arkadaşlarımızın' yeni ölen arkadaşlarının karaciğerlerini yediklerini duydum. Bu eylemde başı çekenler doktorlar ya da bir zamanlar, 'eski bir dünyada' doktorluk yapanlarmış. Onlar bilirlermiş. Karaciğer, beden öldükten sonra bile, kısa bir süre için bozulmadan kalabilirmiş... Bunun ne kadarı doğru, ne kadarı yalan? Bilemiyorum. Ama oralarda 'imkânsız' yoktu size daha önce de dediğim gibi. İnsanın, yeni bir gün için, kendisini tüm olabilirliklere ve olamayacaklara hazır hissetmesi gerekiyordu oralarda... Yaşadıklarımıza, hayatta kalabilmek için sadece çöp yemek zorunda kalışımıza 'şükretmemiz' mi gerekiyordu oralarda... Yaşadıklarımıza, hayatta kalabilmek için sadece çöp yemek zorunda kalışımıza 'şükretmemiz' mi gerekiyordu bu durumda?.. Kim bilir... Doğru yanlış, haklı haksız kavramlarını belki de yeniden tanımlamamız gerekiyor artık. Duygularımız bize bu durumda yeni kapılar açabilir. Duygularıma o günlerde de güvenmiştim. Duygularım bana o günlerde, yolculuğumuzun bu bölümünü görmediği için, sevgili Nesim adına sevinmem gerektiğini de söyletmişti. Bu sevinci o günlerde birçok insan, birçok sevdiği için taşıymıştı... Bir dostun öldüğüne sevinmek, bir hüznü bir başka yüzüyle taşımaktı o insanlar için... Bu gizli hüznü size belki de hiçbir zaman anlatamayacağım...

Yaklaşık iki ay sonra, bizi yeniden Buchenwald'a götürdüler. Yüz kilometreye yakın bir yolu, yürüyerek, iki gün içinde aldık. Yolculuğun bitimindeyse bir başka yolculuk başlayacaktı... Hayvan vagonlarında yapacağımız bu yeni yolculuk yirmi bir gün sürecekti. Bu süre içinde yiyeceğimiz, günde iki yüz gram kuru ekmekle, üç çiğ patatesten, içeceğimizse, doksan altı kişilik bir vagona üç günde bir verilen bir bidon sudan ibaretti. Ona da, yalnızca en güçlülerle onca yoksunluktan sonra, birkaç damla su için kavgaya etmek isteyecekler ulaşabiliyordu. Bu yolculuğa çıktığımızda beş bin kişi kadar vardık. Yirmi birinci günün sonundaysa sadece altı yüz kişi kalmıştık. Çok zayıflamıştım. Bacaklarımın beni da-

ha uzun bir süre taşımayacağını hissediyordum. Yürüyemeyecek bir hale gelmiştim hani nerdeyse. Bizi getirdikleri kampın adı... Dachau'ydu. Dachau'yu duymuştuk... O sabah ilk kez benim için her şeyin bittiğini düşündüm. 'Buraya kadar, işte buraya kadar' dedim kendime. Onca direnmeden, mücadeleden sonra buraya kadar... Aklıma geride bıraktıklarım geldi. Görüntüler, insanlar, sesler birbirine karışıyordu artık... Farklı yerleri, geçmişlerimi hatırlıyordum... Terruel, Biarritz ve sonrası... Babam, Danielle ve doğmamış, doğamamış çocuğum... Bitmişti... Ölümü sessiz sedasız beklemeye koyulmuştum.

Amerikalılar birkaç gün sonra geldi... Kurtulmuştum... Buna inanamıyordum... Buna, doğrusunu söylemem gerekirse, hâlâ inanmıyorum... Mayıs ayının ilk günleriydi... Kampın hemen yakınındaki bir Fransız Hastanesi'ne götürüldüm ilkin. Bitlenmişim, her yanımda pirelerle doluydu. Bu nedenle hemen 'dezenfekte' edildim! İnanmakta, alışmakta güçlük çektiğim bir gerçek daha vardı: tertemiz, bembeyaz çarşaflarda yatıyordum. Aradan bir buçuk yıl geçmişti... Bakımım için on gün boyunca, tüm elden gelenler yapıldı...

Sonra, bir ambulansla Konstanz Adası'na götürüldüm. Konstanz Gölü'nün ortasında gerçek bir cennetti bu kez götürüldüğüm. Oraya vardığımda kırk kiloydum. Bir buçuk ayın sonunda altmış kiloya ulaştım. Radyoya, birkaç kısa söyleşi için davet edildim. "Tanıklık" benim görevimdi artık... Anlattıklarımın, anlatabildiklerimin yanında anlatamayacağım o kadar çok gerçek vardı ki ama... Bu çaresizlik benim gibi, o günleri yaşayan herkes için geçerliydi. Anlatamayacağımız, dilimizin sınırlarını aşan, sınırları konamayacak bir şey içimizde hep yaşayacaktı, o sınırın ötesinde hep kalacaktı sanki...

Konstanz'dan 21 haziranda ayrıldım. Biarritz'e 28 haziranda vardım... Dönüş yolunda, onca hatıramı bıraktığım bu şehirde, aileme ve dostlarıma kavuşabileceğim umudunu son ana kadar besledim. Aralarında birine, en azından birine rastlayabilmeliydim. Ne var ki döndüğüm yerde yalnızca bir sessizlik kalmıştı... Sokaklar, evler, taşlar, ağaçlar, kumsal... Her şey, her yer değişmişti,

başkalaşmıştı sanki... Her şey, her yer değişmiş ya da bana değişmiş gibi görünmüştü... O dönüşleri, buluşmaları, sarılmaları boşuna umut etmiştim. Onlar yalnızca filmlerde, başkalarının filmlelerinde kalmıştı... Bugüne dek, o beklediklerimden hiç kimse dönmedi ne yazık ki buralara... Arada sırada kendimi yeniden kandırabiliyorum. Kafamda çeşitli ihtimaller üretebiliyorum. Belki, diyorum kendi kendime, belki de kimileri Rusların tarafında kaldı... Rusların tarafında... 'O' tarafta... Yoksa... Yoksa ben de mi 'orada' olmalıydım?... O eski günleri rüyamda görüyorum... Bir akşamüstü... Parti toplantısından çıkıyoruz... Her zamanki gibi hararetle tartışmalar yapmışız, yeni umutlara, yarınlara inanmışız... 'Bu gece içmeliyiz, içmemiz gerekiyor' diyor Manuel. Bu gece içmemiz gerekiyor... İçmeye gidiyoruz... Barlar o gece bir kez daha bizim oluyor... Her barda bir meze, bir içki... Gelenek bu... Terruel'de, hemen yanıbaşında, alnından yediği bir kurşunla ölmüştü Manuel. Kurşunun vızıltısını duymuştum... Kurşunun vızıltısı... Bunlar da yaşanmış mıydı?... Danielle 'Savaş'ı anlatmamı istiyor... 'Küçük çocukların bunları bilmesi gerekmiyor. Büyüdüğünde anlatacağım. Büyüdüğünde anlatacağım, söz... Büyüdüğünde sana her şeyi anlatacağım' diyorum. Israr ediyor, 'Sen yine de anlat, anlayamayacaksam da anlat' diyor. Anlatıyorum o zaman da. Anlatıyorum... 'Savaş'ı bir masalı dinler gibi dinliyor... Küçük çocukların tüm bunları bilmeleri gerekmiyordu evet. Küçük çocukların tüm bunları bilmeleri gerekmiyordu... 'Savaş' onlar için hep uzak bir dünyanın masalı olarak kalmalıydı... Oysa...

Döndüğüme sevinemiyorum tüm bunları düşündüğümde. Onca acıya dayanmam sevdiğime kavuşmak içindi sanki biraz da... Ama şimdi çevremde kimseyi, hiç kimseyi göremiyorum... O 'Parmak Çocuk' masalını da hatırlıyorum arada sırada, masallar için verdiğimiz sözleri bile tutamadığımızı düşünüyorum...

Masallar için, küçük çocuklara verdiğimiz sözleri bile tutamamışız... Şimdi... Şimdi buraları öylesine ıssız ki...

Mektup burada bitiyordu... Hepimiz bir başka hikâyede, kendi hikâyemizdeydik artık. Kendi hikâyemizde... Tüm uzaklıklarımız ve yabancılıklarımızla...

Beklenmeyen konuk

Enrico Weizman'ın, Biarritz'te, o dönüşü ya da o dönüşteki yabancılığı yaşadığı günlerde, yakınlarından, insanlarından hiç kimseyi bulamaması doğaldı. Birkaç yıl sonra yayınlanacak 'ölüm listeleri', onların, o toplama kamplarının bir yerlerinde, bilinmeyen bir zamanda 'kaybolduklarını' bildirecekti. Marie, Danielle, Nesim, Rahel, Paulette, Anette, Isaac, Lilianne... Hepsi oradaydı. Benzerleri gibi... Farklı dillerden, düşlerden ve umutlardan gelip, dilsizlikleri, düşsüzlükleri ve umutsuzluklarıyla aynı ölüme giden tüm benzerleri gibi... Doğmamış, yeryüzünü görmemiş çocukların adı yoktu elbette o listelerde. Onların yeri hiç kimsenin bilemeyeceği, giremeyeceği bir yerdi...

'Kaybolanlar listesi...' Bir 'yanlışlık' her zaman için mümkün-
dü elbette. Birileri farklı bir ülkede, farklı bir hayatta, farklı bir sınırın ötesinde kalmış olabilirdi... Enrico Weizman'ın, o karabas-
sanları taşıyabilmek için, böylesi bir yalana da gereksinimi vardı. İn-
anç, hangi adı taşırsa taşırsın, bir başka yere, bir öte dünyaya
da inanmak değil miydi zaten biraz?.. Yitirilenleri, geri döneme-
yenleri, bir kül yığınının dönüşenleri düşünmüştü Enrico o günler-
de... 'O ölümler' peşini bırakmıyordu. Gördüğü, istese de istemese
de yaşamak zorunda kaldığı ilk ölümler değildi oysa bunlar. Ar-
dında bıraktığı 'o savaş' düşünülürken, o kamplara, o seslere,
o korkulara, o bekleyişlere birçok 'benzerinden' daha 'hazırlıklı'
gittiği bile söylenebilirdi. Unutmamıştı, unutamamıştı. Kendisini
Biarritz'e sürükleyen, Nesim'le kısa, ama çok anlamlı bir zaman-
da 'buluşmasına' yol açan bambaşka bir 'savaş' vardı. Bambaşka
bir tarihte, daha doğru bir tarih için göze alınan, her zaman ha-
tırlanması gereken bir 'savaş'... Büyük düşlerle, büyük düşlerin
yıkımıyla beslenmiş, o günleri, o duyguları yaşayanların çok ağır
bedeller ödeyerek taşımak zorunda kaldıkları bir 'savaş'... Mad-

rid'deki çocukluk günleri, 'hayatının sonuna kadar inanmış bir komünist olarak kalan' babasıyla parti toplantılarına gittiği günler o yitik cennetin bir parçasıydı artık. Kendisine Yahudilikten bir iki görüntü veren, tüm inançlara karşın bayram günlerinin 'evde' kutlanması için hep savaşım veren annesinin o uzak çehresi de bu cennetin bir yerlerinde yaşıyordu... 'Cephe günleri' gelmişti sonra... Cephe günleriyle o zorunlu sürgünün tüm sonuçlarıyla göze alındığı 'kaçışlar'... Yitirmeyi, sevdiklerinden vedalaşmalara bile vakit bulamadan ayrılmayı o zamanlarda öğrenmişti. 'O savaş'tan sonra Fransa'ya sığınan sayısız İspanyol komünistinden biriydi Enrico Weizman. Terruel'in ölüm ve kan koktuğu günler onun da belleğine bir daha silinmemesiye kazınmıştı. Sınırı geçmeyi başardığı anlarda ülkesine uzun yıllar için dönemeceğini çok iyi biliyordu. Herkes 'savaş'ın bir tarafında, daha doğru bir deyişle de 'farklı' tarafında kalmıştı. Babası, 'o kaçınılmaz son'u göze alarak 'topraklarında' kalmayı tercih etmişti. Anlamaya çalışmak gerekiyordu bir kez daha. Anlamaya çalışmak gerekiyordu... Bir intihar anlamına geliyordu elbette bu kalış... Bir intihar... O inanç için bir hayat verilmişti, bir hayat o inancın üstüne kurulmuştu çünkü... Yenilgi gelince... Düşler yıkılınca... Ölümü seçmeleri de anlamak, anlamaya çalışmak gerekiyordu, evet. Sürgünün, yeni coğrafyasının ilk gecelerinde, annesiyle babasının, o hassas, tüm gücünü sessizliğinden alan kadınla, o gür sesli, 'ülkü'süne sonuna kadar bağlı kalan o adamın faşist milislerce er ya da geç öldürüleceklerine inandırmıştı kendisini. Yeni bir hayata başlayabilmek, göbek bağıni koparabilmek için bu 'hikâye' sonuna kadar bağlanması gerekiyordu. Zamanın bir yerlerinde yitirdiği bu cennet, zamanın bir başka yerinde yaşanacak bir başka cehennemle bu kadar kirlenmemişti henüz o günlerde. Nesim ile Rahel'in kendisine verdikleri o dostluk ortamında, üstüne üstlük, 'İspanyolca' verdikleri o sıcacık ortamda yeni bir aileye kavuştuğu duygusuna kapılmasının, o koşullar dikkate alındığında, şaşılacak hiçbir yanı yoktu. İnsanın, olası, doğru ya da yanlış tüm 'duruşlar' bir yana, sevmeye, bir şeyleri gerçekten sevdiğine inanmaya her zaman gereksinimi vardı sonuçta. Ülke-

ler unutulabilirdi, sınırlar yok sayılabılırdı, ülkenizi, asıl ülkenizi içinizde, bir başkasıyla yeniden kurabilirdiniz. Ama bir liman, hangi adı taşırsa taşırsın bir liman hep korunmalıydı. Bir limanın varlığını, uzaktan ya da yakından, tüm 'aidiyetlerinize' karşın hep hissetmeliydiniz... O limanı, Biarritz'e dönüşünde, onca hayatı, sevinci ve umudu yitirdikten sonra bile aramıştı sanki Enrico Weizman. Koşullar değişmişti elbette. İnsanlar, sokaklar, evler, pazar günlerine yüklenen anlamlar değişmişti. Liman farklı bir limandı hiç kuşku yok ki bu kez. Liman, farklı denizlerden sonra, başka görüntüleri de taşımak zorundaydı. Sığınmaların, bir şeylere tüm benliğiyle, tüm tarihiyle, tüm denizleriyle sığınmak istemenin hikâyesi, temelde aynı hikâyeydi ama... Bu kendine dönüş, o soruları sormayı göze alan herkes için geçerliydi sanki. Enrico Weizman gibilerinin, onca acıdan sonra, isteseler de istemeseler de bambaşka bir yeri gördüklerini, örneğin hiç kimse tarafından kolay kolay 'tehdit' edilemeyeceklerini de düşünmem gerekiyor ama bu arada. 'Ayrıcalıklı', tüm olasılıklara açık, kazanılmış bir dünya bu biraz da. Ayrıcalıklı, tüm olasılıklara açık, ama aynı zamanda da güçlü duvarlarla örülü bir dünya... O limanı görebilmek, daha iyi görebilmek için, sadece sözcüklerle, sözcüklerin bizdeki anlamlarıyla yetinmemiz gerekiyor belki de bu durumda... Hikâyede ilerleyebilmek için yeni sorulara gereksinim duyuyorum bu durumda da. Onun bu küçük, bu çok özel dünyasına, o dönüşten iki yıl sonra, beklenmedik bir zamanda giren o yeni konuğun bu 'duruş'u nasıl etkilediğini anlamak istiyorum örneğin. Bu beklenmedik konuğu getiren karşılaşma, bana, birçok insanı o düşlere sürükleyen romanları ya da serüven filmlerini hatırlatıyor. Hikâyenin bu bölümünün, o uzun yolun bir yerlerinde unutulmuş gibi görünen bir insanın kendisini eninde sonunda göstermesiyle başladığını söylemek de mümkün oysa. Bir insan başkalarındaki yerini, başkaları için yavaş yavaş buluyordu, doğru bir zamana sessizce, biraz da ayırdına varmaksızın ilerliyordu bir başka deyişle. Hikâyenin tamamlanması ya da yeni bir hikâyeye uç vermesi için 'gerekli' bir zamandı bu. O yeni zaman, yeni bir yeri çağırıyordu. O 'konuğun', o hikâyeye girmek isteyişi, bir 'ka-

der tasarısı'yla açıklanabilir miydi öyleyse? Bu soruya o zamanda herkes dilediği yanıt verebilirdi. Bu soruya kendinden bir şeyleri bir başkasına göstermek isteyen herkes bir yanıt arayabilirdi. Bakışların, tercihlerin farklılığı bir kez daha önemli değildi kısacası. Asıl önemlisi, bir insanın, bir hikâye için, hikâyenin eksik kalan yanı için bir yerde beklemesiydi. O insanın izi çoktan kaybedilmişti. O insan, yalnızca birkaç sessiz tanığın bildiği sığınağında, hikâyesinin günün birinde, birilerince yazılacağını bilmeden yaşıyordu. Ölümlerden, ayrılıkların gerçek anlamından habersizdi. O insan küçük ve yalnız bir çocuktı. Küçük, yalnız, kendi dünyasını yaratmak zorunda kalmış bir çocuk... Ama bu, hikâyenin öteki kahramanlarına yetmeyecekti, yetemezdi... Sözler en gerçek zamanlarda alınmıştı çünkü. Sözler alınmış, sözler verilmişti... Dileyenler o sözlerin verildiği yerde de o 'kader tasarısı'nı arayabilirdi...

Komünist balıkçı Angela ile Katolik kapıcı Madam Manzil'in 'savaş' hakkında hatırladıkları

Bir cumartesi sabahıymış... O sabah, yeni bir güne başlama umuduyla, 'çarşıya', 'balık almak için' gitmeye karar vermiş Enrica Weizman...

Bu cümlelerin, bu cümlede gizlenen anlamları bilmeyenler için, elbette hiçbir özelliği yoktu. Kimi ayrıntıları bilmemem durumunda, doğrusunu söylemem gerekirse ben de, hikâyenin bu bölümünde, böylesi bir cümlelerin üzerinden, gerçeklerin ayırına varamadan geçen o insanların arasında kalabilirdim. Ancak 'koşullar', benim bir kez daha o 'sırdışlığa', 'yaşananların' tanıklığına çağrılmama yol açtı...

Bu tanıklık benim 'kaderimdi'. Bu kaderi biraz da ben yaratmıştım. Gözlerimi kapatamayacaktım, gördüklerimi, yaşadıklarımı unutamayacaktım. Ama bu 'rol', olası tüm acılarına karşın, ne yalan söyleyeyim, benim hoşuma da gidiyordu. Yalnızca sözcükler yoktu çünkü o zamanlarda hayatımda. Yalnızca sözcükler yoktu... O zamanlarda saklamaya çalıştıklarım da vardı, gizliden

gizliye olmak, ulaşmak, yaşamak istediklerim de. Anlar şimdi biraz da bu yüzden birbirine karışıyor. O anların şimdi biraz da bu yüzden tam anlamıyla kimde kaldığını bilemiyorum.

Hikâyenin bu bölümünü yeniden kurmamı sağlayacak bilgi, bana yıllar sonra, gerçek kaynağına bir hayli uzak bir yerden gelmişti. Kapımı yanlışlara, daha da önemlisi eksikliklere yeniden açmalıydım öyleyse. Ama o kapıdan içeriye, hayallerin de girmesi söz konusuydu bu durumda. Hayallerse çoğu kez gerçeklerden daha güzeldi, daha çok yaşanılmak, anlatılmak istenesiydi. Enrico Weizman'ın hikâyesini de, gördüklerime, duyduklarıma biraz da bu pencereden bakarak yazmaya çalışacaktım zaten. Birleştirmeye çalıştığım parçalar beni beklemediğim bir yerlere götürmüştü. Şimdi, elimdeki kısıtlı bilgilerle o yerlerde yeniden, başka yanıtlar için ilerlemeye çalışıyorum...

Yeni bir güne başlama duygusu önemliydi elbette. Yeni bir güne başlama duygusu önemliydi ama, bu duygunun 'balık atmak' ya da 'balık almaya gitmek'le bağlantısı çok daha önemliydi. Asıl önemsenmesi, üzerinde durulması gerekense balık alma eyleminden ya da balık almak için yeni bir güne başlama tasarısından çok, balık almak için Madam Angela'ya gitme düşüncesi idi. Enrico Weizman yeni, 'yaşanması gereken' bir hikâyenin ilk adımlarındaydı bu durumda. Hikâye eski, kaybolmuş gibi görünen kimi kahramanlarını, yeni bir yere, o ayrılık anlarında bırakılanlar için çağırıyordu...

Herkese laf atan, kendisine laf atanlara şaşırtıcı bir hazırcevaplılık ve nüktedanlıkla karşılık veren, çevresindekileri 'iyi zamanlarında' gülmekten kırıp geçiren, iri memeli, iri kalçalı, 'kara gözlü, kara saçlı bir Akdenizliydi Madam Angela. Çarşıda yardımseverliği, becerikliliği kadar, geçimsizliği, yaygaracılığı ile de bilinirdi. Bu özellikler, kendisini hem sevilen, hem sayılan, hem de çekinilen bir kadın yapmıştı. Farklı yüzler, farklı insanlardan gelen duygularla çizilmişti bir kez daha. Bu duygular başka tarihlerin parçalarıydı. Başka, çoğu kez de özel, kolay kolay anlatılamayacak tarihlerin parçaları... Ama onun, Enrico Weizman'da bulunduğu duygu, paylaşıldığında, yalnızca paylaşıldığında değer

kazanabilen o duygulardandı. Anlamını, ‘birbirini andıran geçmişlerde’, ‘ortak kökler’de doğuran bir duyguydu bu. Anlamını, ‘birbirini andıran geçmişlerde’, ‘ortak kökler’de doğuran, başkalarının ötesinde korunmaya çalışılan bir duygu... Bu ‘duruş’u anlayabilirdim... Yaşadıklarının, yitirdikleri ile, bu yitimlerden kazandıklarının, başka yerlerdeki başka hayatları da hissedebilecek bir tarihten gelmelerinin onları birbirlerine neden yaklaştırdığını anlayabilirdim. Onlar, bu ‘tarihler’ düşünüldüğünde, birbirlerine yavaş yavaş hazırlanmış gibiydiler. İkisinin de eşi savaşta ölmüş ya da kaybolmuştu, ikisi de Fransa’ya ‘yabancı’ sayılırdı, ikisi de komünist bir gelenekten geliyordu çünkü... Ailesi, Angela henüz küçük bir genç kızken, Napoli’den Marsilya’ya göç etmişti. Yıllar, aşklar, kaçışlar, onu da Atlas Okyanusu’nun kıyısındaki bu küçük şehre sürüklemişti. Bu şehirde evlenmişti sonra, hayatının erkeğini bu şehirde bulduğuna inanmıştı. Yeni bir dilde yaşamayı bu şehirde öğrenmişti. Ama tüm bunlar ‘savaştan önce’ydi... Dünyasındaki, hayatındaki tüm akrabalarını o savaşta yitirmesinden önce... Enrico Weizman’la ‘yazgıdaşıklıklarına’ bu yollardan ayrı ayrı yürüdükten sonra varmışlardı. Bu yollardan istemeseler de yürüdükten sonra... Yeni başlayan bir günü, gerçek bir ‘merhaba’ya dönüştürebilmeleri, onlar için bu nedenle çok kolaydı. Değişen, gelişen, ‘sıradan’ gündelik olaylar karşısında küçük umutlarla bağlanarak yaşamayı bilmek de kendince bir ‘ustalığı’ gerektiriyordu sonuçta. O anlarda daha çok, ‘parti’de olup bitenleri, *L’Humanité*’deki yazıları, balıkları ve çarşıdakilerin kendilerine yansıyan görüntülerini konuşurlardı. Angela kocasının ölmediğine, toplama kamplarından kurtulduğuna, ‘yoldaşlarının’ ülkesinde kaldığına inanıyordu. O, orada, kendisine yeni bir hayat kurmuştu. Günün birinde geri dönebilirdi. Ancak, yaşananlara ve yaşanabileceklere bağlanan tüm umutlara karşın, onu, yıllar boyunca hayatının hiçbir zaman vazgeçemeyeceği erkeği bildiği o adamı eskisi kadar sevmediğini, sevmeyeceğini de biliyordu artık. Savaş dört yıl önce bitmişti. O kayıplarla o ölümler birçok insanın duygusunu köreltmmişti... Tezgâhı elde tutmak, yeni günlere sahip çıkmak daha önemliydi. İşi çekip çevir-

mekte pek de o kadar zorlanmamıştı ama doğrusunu söylemek gerekirse. ‘Geçiş dönemi’, ‘eski günler’den edinilen ‘bilgilerle’ kolay atlatılmıştı...

Enrico Weizman, Madam Angela’dan, İstanbul’a, o ‘insani görev’ için geldiği günlerde, hayatının o en önemli buluşmalarından birini anlatırken söz etmiş. Bana onu, bu ‘kayıtsız kalınamayacak kadını’, o günlerden uzun yıllar sonra, ‘hatırlayabildiği kadarıyla’ anlatan Berti’nin gözlerinde, hem ‘gizli’ bir hikâyeyi ‘bilmenin’ övücü, hem de nedenini anlamakta zorlandığım bir hüznün izleri vardı. Madam Angela, günü geldiğinde, Enrico Weizman’ın hayatında, o ilk İstanbul ziyaretinde anlatılabilenlerden çok daha fazlasının anlatılabileceği bir kadın olarak yer alacaktı... Anlatılamayan, paylaşılamayan ilişkilerin doğurduğu acıyı ‘yaşamış’ olanlardandı Berti. Ben onu bu özelliği için de sevmiştim... Bana gelince... Anlatılamayan ilişkilerin doğurduğu acıyı, o ilişkilerin hiçbir zaman tam anlamıyla bitmeyeceğini anladığım yerlerde ben de yaşamak, tatmak, daha da önemlisi ‘öğrenmek’ zorunda kalmıştım. Buradaki acının asıl kaynağı, anlatılmak istenenlerin anlatılması gerekenlere anlatılamamasındaydı galiba. O insanlar o ilişkilerin, ayırdına varmaksızın, ‘kahramanı’ da olabiliyordu çünkü bazen, gecikmiş, ‘hikâyenin’ gerçek anlamını sonradan ‘gören’ seyircileri de... Zamanın yanlış yaşandığı yerler de vardı. Zamanın yanlış yaşandığı, korkulardan kaynaklanan ertelemelerle, yanlış insanlarda ve umutlarda tüketildiği yerler... Berti’nin farklı sözcüklerle yakaladığı duygu, o yerlerden birinin uyandırdığı bir duygu olabilirdi. Ancak, kimi ayrıntıları daha doğru anlamalarıyla çözümleyebilmem için bu duyguyu daha iyi anlamam, anlamak için de bir kez daha sabretmeyi bilmem gerekecekti. O hikâyeler, tıpkı o insanlar gibi, gereğince yaşanamasalar da orada duruyor, ‘gerçek’ zamanlarını bekliyorlardı ya... ‘O kadın herhangi bir kadın değildi. Bunu hissetmiştim. Hissetmesine hissetmiştim de, asıl sormak istediğimi bir türlü soramamıştım işte. Bir el, görünmeyen bir el beni engellemişti sanki...’ demişti Berti. O yasak bölgeye girememenin, dokunamamanın yol açtığı o eksiklikti, o tamamlanamamışlık duygusuydu sanki burada dile getirilmek is-

tenen. İnsan, değer verdikleri karşısında, 'o bölge'ye giden yolu, 'yabancı' adımlarıyla 'kirletmemeyi' yeğleyebilir. Hiç bitmeyecekmiş gibi görünen bir tereddüt zamanıdır bu durumda yaşanan. Hiç bitmeyecekmiş gibi görünen 'eski' bir tereddüt zamanı... Sizi, o adımı atmayı istemekle atamamak arasında tutan, asıl anlamını tarihinizde, kolay kolay gidemediğiniz, gidemeyeceğiniz bir 'başka' insanda bulan bir tereddüt zamanı... Bu tereddüdü anlayabilirdim. Ancak Enrico Weizman'ın hayat karşısındaki duruşunu, yaşadıklarına, yitirdiklerine bakışını düşündüğümde, bu kaygının suyun çok derinlerinde kalmış bambaşka bir kaygıyı gizlediğini de düşünüyorum şimdi...

Benim Rumelikavağı'ndaki o lokantada birlikte yemek yediğim Enrico Weizman, yaşadığı her anın zevkini çıkarmaya çalışan, yerli yersiz, dahası biraz fazla gülen, ölümlerden, bir yemekten, havadan söz edermişçesine söz eden, 'o uzak günlerde' bıraktıklarının dışında, tüm anılarını, kendisini dinleyenlerin önünde 'cırıl-çıplak' bırakmayı bilerek anlatabilen bir insandı. Berti ile Jülyet de o yemekteydi. İstanbul'a ikinci kez, kendi deyişiyle, 'birçok heyecandan vazgeçmiş bir göçmen' kimliğiyle gelmişti. Biraz gecikmiş, biraz da eksik kalmış bir ziyarette bu... Biraz gecikmiş, biraz da eksik kalmış bir ziyaret... Uzun, çok uzun bir hikâyede ilerlemeye çalıştığımı o da öğrenmişti. O 'çıplaklık' duygusunu, bende, o akşam için bile bile uyandırmaya çalıştığını da düşünürüm bu yüzden arada sırada. Bu akşamı, kendisine yemekten önce, içimdeki o düştən söz eden Jülyet'e borçluydum. Saatlerce konuşmuştuk. O 'savaş'a, o uzak günlere, o kaçışlara, o dönüşlere bu akşamdan yola çıkarak ilerlemiştik. Parçalar yavaş yavaş yerini buluyordu. Bir 'buluşma'ydı bu. Gerçek, olağanüstü, nicedir özlenmiş bir 'buluşma'...

'Gerçek buluşmalar' insanı elbette çok özel yerlere çağırırdı. O buluşmalardaki anlar, hayatınızın en önemli, en unutulamayacak adımlarını attığınız ya da attığınıza inandığınız anlardır da aynı zamanda. O akşam, o lokantada konuştuklarımız, bana bu duyguyu yeniden yaşatacaktı. Enrico Weizman'ın 'o balıkçı kadın'a giderken, gündelik olayların akışı içinde yaşadığı, o akışı 'beklenmedik' bir za-

manda durduran ya da bambaşka bir yöne çeviren buluşma, bir, dahası birçok hayatı değiştirmiş, derinden etkilemişti. Bir andı, yalnızca bir andı bu değişimi getiren. Bendeki o uzun hikâyede yeni bir karanlığa açılan bir an. Kapıyı o tedirginliği yeniden hissederek aralayacaktım. O buluşmanın kahramanlarının o anda ilerlediği insan, unutulmuş gibi görünen bir yerde, bambaşka bir rüyanın insanı olmuştu. O yarın kimin yarınıydı bu durumda? ‘Uzaklarda’, savaşın bir yerlerinde bırakılmış o sabahın o hiçbir zaman unutulamayacak görüntülerine, verilen sözlerine ne adına, kim için sahip çıkılacaktı?.. Bir yerlerden tanımak istediği, çok konuşan, konuşmasından ‘okul sıralarında uzun süre kalmadığı, kitap okumayıya pek de o kadar tercih etmediği’ anlaşılan, ancak, fırsatını bulduğunda, ‘hayatla ilgili felsefi düşünceleri’ni dışavurmaktan çekinmeyen, ‘o çok bilen Fransız kadınlarından biri’ yaklaşmıştı o anda, ‘o an için’ yanına. Biraz durmuştu kadın. Biraz durmuş, sonra da kendisine, ‘Mösyö Weizman olup olmadığını’ sormuştu. Kusuruna bakılmamalıydı, savaş her şeyi, herkesi değiştirmişti. Onca yoksulluğun, olası sevgisizliklerin, sanki hep eksik, hep güdük kalan, ama mutlaka yaşanması gereken, bu yüzden de sık sık yenilenen sevişmelerin, ‘arasında’, sıcacık bir baget ekmeğinin, birkaç dilim jambonla, birkaç yudum şarabın tadından yaşanmaya değer birkaç an çıkarmanın ustalığına ulaşmış, bu ustalığının bedelini de sinirli hareketleri, vaktinden önce kırışmış teni ve birçok insana küstahça gelebilecek dengesiz tepkileriyle, konuşma biçimiyle ödeyen o kadınlardan birini görmüştü o kadında. Duyulmuş, görülmüş, çok anlatılmış bir andı sanki orada, o anda yaşadığı. Duyulmuş, görülmüş, çok anlatılmış bir an... Uzaklarda, çok uzaklarda kalmış zamanlarınızın birinden, hayatınızdan çoktan çıkmış ‘silik’ bir insan gelir. Küçük bir dokunuştur yaşanan. Küçük, tıpkı o şiirlerdeki gibi, bir parantezin içinde yaşanan bir dokunuş... Sonrası... Sonrası başkalarına, yeni zamanınızı paylatıklarınıza anlatamadığınız bir sızıdır. İstemediğiniz, sizi biraz da hazırlıksız yakalayan bir sızı... Neden öyle düşünmüştü?.. Kendisini ‘korumak’ için mi?.. Belki... Kadına ‘doğru adreste olduğunu’ söylemişti. Heyecandan titreyen bir sesle, sevincini gizlemeye çalışmaksızın kendisini tanıtmıştı kadın. O, Nesim ile Ra-

hel'in 'bir zamanlar' oturdukları apartmanın kapıcısı Claudine Manzil'di. Heyecanlanma sırası kendisine gelmişti. Bu kadının 'beraberinde getirebileceklerini' hissetmekten kaynaklanan bir heyecandı bu. Nesim'i, Rahel'i ve çocukları sormuştu Madam Manzil. Gerçeği öğrenince de kısa bir süre susmuş, bakışlarını başka bir yana çevirerek, çatlak bir sesle, 'Jinet yaşıyor... Buraya yakın bir manastırda...' demişti. Bayonne Hapishanesi'nde yaşadıkları, Rahel'in Nesim'e sarılırken söyledikleri canlanmıştı o anda belleğinde. Onlar o gece, yalnızca birbirlerine değil, bir umuda, son bir umuda da sarılmak istemişlerdi... Gidip bir kahvede oturmaları, konuşmaları, mutlaka konuşmaları gerektiğini söylemişti. Yarisında bırakamayacakları, sonuna kadar götürmeye mecbur oldukları bir hikâyedeydiler bir kez daha. Bunu Madam Angela da anlamış, konuşulanları duymamazlığa gelmişti. Hikâyenin, bir yerlerde tamamlanmadan bırakılmış bu hikâyenin devamını oturdukları kahvede büyük bir heyecanla anlatmıştı Madam Manzil. Sesinden, bakışlarından, göstermeye çalıştığı insandan bu ana uzun süredir 'hazırlandığı' hissediliyordu. "Gestapo'nun baskısına dayanamak mümkün değildi Mösyö. Kocam sık sık 'Yakalanırsak hepimizi öldürürler, seni, beni, çocuklarımızı, hepimizi toplama kamplarına götürürler' diyordu. Çok korkuyorduk..." diyerek başlamıştı o günlerde yaşadıklarını anlatmaya. O günlerde, o küçük dairesinde yaşadıklarının hiçbir ayrıntısını unutmamış gibiydi. Üzerindeki elbise, uzun süre taşınmış, birlikte yaşanmış, değiştirilememiş o elbiselerdendi belki de. Savaş kimi insanlar için devam ediyordu, uzun bir süre için devam edeceğe benziyordu aslında... Dinlemek, dinlemek ve susmak zorundaydı artık... "Ama öte yandan, korunması gereken bir can, kurtarmaya mecbur olduğum bir hayat da vardı. Kurtarılması gereken bir hayat Mösyö, kurtarılması gereken bir hayat.. Sadece Madam Rahel'e söz verdiğim için değil, her şeyden önce kendim için, kendimiz için kurtarılması gereken bir hayat anlıyor musunuz? Çareyi, bu masum zavallı kızı, çocukluğumda annemle birlikte sık sık gittiğim o manastıra götürüp bırakmakta buldum. Orası benim kendimi çok yakın hissettiğim bir yerdi. Genç kızlığımda da, evlendikten sonra da gitmiştim oraya. Birkaç kez de çocuklarımı götürmüştüm. Orada

huzur bulurdum, uzun uzun dua eder, kendimle baş başa kalırdım. Jinet o manastırda ne yapardı, rahibelerle hayatı geleceğini nasıl etkilerdi, inanın bunu düşünecek halde değildim. Zavallı Madam Rahel! Nur içinde yatsın! Bunu kızının hayatını kurtarmak için yaptığımı anlayınca beni affederdi, biliyorum. Jinet'in orada, güven içinde olacağından emindim ben. Oraya uzun süre gitmedim sonra. Bu yalnızca benim tercihim değildi. Manastırdakilerin isteği idi, benden tek istedikleriydi bu aynı zamanda. O, artık tek bir hayatın, tek bir ailenin içinde büyüyecekti... Ama bir gün dayanamadım, kendimi tutamadım, gittim. Madam Rahel'i rüyamda görmüştüm. Bana her zamanki gülümsemesiyle 'Jinet'i çok özledim. Ona iyi bakıyorsun değil mi?' demişti. Üzgündü. Bulunduğu yerden gelemiyordu, gelemeyeceğini söylüyordu. Uyandığımda güneş henüz doğmamıştı. Sabahı dar etmiş, sonra da erkenden yola koyulmuştum. Başrahibe Marie-Thérèse'le görüşmüştüm önce. Çok yaşlanmıştı. Bana hâlâ o eski günlerdeki küçük kızmışım gibi, 'küçüğüm' diye sesleniyordu. Büyüdüğüme, benim de onun birçok küçük kızı gibi büyüdüğüme inanmıyordu galiba. Savaş sayesinde hepimiz gereğinden fazla büyümüştük üstelik! Ama o, o sıcacık sesiyle, bana, dışarıda kaybettiğim o huzuru yeniden yaşatmak istemiş de olabilirdi. Neyse, çok konuşuyorum galiba. Kocam beni duysaydı 'Yine çok konuşuyorsun, ne anlatacaksan anlat Claudine!' derdi. Beni mazur görün. Ama ben size her şeyi, bildiğim, hissettiğim her şeyi anlatmak istiyorum... Rahibe Marie-Thérèse beni Jinet'le görüştürmedi, kendisini bana ancak uzaktan gösterebileceğini söyledi. Kabul etmekten başka çarem yoktu. Ona güveniyordum. Ona çok derin bir saygı ve sevgi besliyordum. Üstelik haklıydı da galiba. Saatine bakmıştı. Ayın zamanı yaklaşıyordu. Jinet birkaç dakikaya kalmadan öteki hemşireleriyle birlikte, bulunduğumuz yere çok yakın bir yerden geçecekti. Elimden tuttu. Koridorlarda bir süre yürüdük. Görülmeyeceğimiz bir yerde, karanlık bir köşede durduk. Kısa bir süre sonra önümüzden geçtiler. Onu seçmekte zorlanmadım. Çok büyümüştü, çok değişmişti ama ben onu yine de tanımuştım. Madam Rahel'e benzemişti biraz. Bir an, bizim bulunduğumuz tarafa baktı. İrkildim. Bizi görmesine imkân yoktu. Ama bir şeyler hissetmişti galiba. Yüzü çok

güzelleşmişti. Hüzünlü, ama aynı zamanda da huzurluydu... Sonra, Rahibe Marie-Thérèse'le yeniden konuştuk. Bana manastırdaki herkesin küçük Jinet'i çok sevdiğini söyledi. Oradaki ilk günlerinde annesini, babasını, ablalarını birkaç kez sormuş, onların nereye gittiklerini, kendisini neden bıraktıklarını öğrenmeye çalışmış. Rahibe o günlerde kendisiyle çok yakından ilgilenmiş, akrabalarının uzun ve çok tehlikeli bir yolculuğa çıktıklarını söylemiş. Jinet bu sözleri, o gecelerde birkaç kez tekrarlatmış. Çocuklar inanmak için kendilerine söylenenleri ısrarla tekrarlatırlar, bilir misiniz? Masalları tekrarlatırlar, kendilerine anlatılan, geçmişle ilgili gerçek hikâyeleri tekrarlatırlar. Bir oyundur bu. Her çocuğun bir masalı, masalları olmalıdır. Bu gerçek hikâyenin o küçük kız için bir masal gibi hatırlanmasıysa en doğrusuydu. Rahibe Marie-Thérèse de öyle düşünüyordu. O gecelerde, birlikte, çok güzel anlar paylaşmışlardı. Bu güzel anlar bu masalı daha da güzelleştirmişti belki. Küçük bir kızın akrabaları uzun ve tehlikeli bir yolculuğa çıkmıştı... O gecelerde, kendisini bu yolculuğa neden götürmediklerini de sormuştu Jinet. Rahibe Marie-Thérèse, bu yolculuğa yalnızca büyüklerin gittiğini, gidebileceğini, küçük çocukların gitmemesi gerektiğini söylemiş. Onu bırakmışlardı bu doğrudu, ama bunu, kendisini çok sevdikleri için yapmışlardı. Bu sevginin, bu yolculuğun anlamını ileride, büyüdüğünde anlayacaktı. Ne zaman büyüyeceğini sormuştu bu sözler karşısında Jinet. Her küçük çocuğun sorabileceği bu soruya, küçük bir çocuğun anlamakta zorlanacağı bir cevap almıştı bu kez. Rahibe Marie-Thérèse bu cevabıyla Jinet'in eğitimine doğru bir yerden başlayacağına inanmıştı. Ne zaman büyüyeceğini kendisine hiç kimse söylemeyecekti, söyleyemeyecekti. Bunu yalnızca kendisi anlayacaktı. Onların, annesinin, babasının, ablalarının bu yolculuğa neden çıktıklarını, dönüp dönmeyeceklerini sormuştu bir de Jinet. Onların bu yolculuğa başkaları istediği için çıktıklarını, dönüp dönmeyecekleriniyse ancak Tanrı'nın bilebileceğini söylemişti Rahibe Marie-Thérèse. Ancak, manastırda herkes onun dostuydu, ailesiydi, ailesi olmaya hazırdı. Jinet, Tanrı'nın gücünü, çocuk gözleriyle, öyle sanıyorum ki en çok bu konuşmadan sonra görmüştü. Bir süre sonra da bu soruları sormamıştı zaten. İçine kapanık, az konuşan,

kendisinden her istenilene büyük bir gayretle yapmaya çalışan bir kız olarak büyümeye başlamış sonra Jinet. Gerçekleri kabul ettiğinden, anladığından mıydı bu sessizliği, içinde bir umut dünyası, hayali bir dünya yarattığından mı? Rahibe Marie-Thérèse bunu anlayamamıştı ama Jinet'e her zaman yanında olduğunu, olacağını anlatmaya, göstermeye çalışmıştı. Size ilginç bir şey söyleyeyim mi Mösyö? Bence o, tüm inançlarına rağmen Jinet'le anneliğini yaşamak istemişti. Onun da konuşmalarda bu küçük kızıdan aldığı bir şeyler vardı sanki bu durumda. Böyle düşünmek hoşuma gidiyor. Benim orada gördüğüm Jinet bu duyguyu, bu eksikliği gizliden gizliye duyan bir kadına gizliden gizliye tattırabilecek bir kızıdı sanki. Bana bu sonuca nerden, nasıl vardığımı sormayın. Bazı duygular açıklanamaz, açıklanmaya çalışılmamalıdır bilirsiniz... İşte böyle... Küçük Jinet'le ilgili tüm bildiklerim bunlar... Şimdiyse size rastladım. Bir mucize bu!.. Size şimdi bir de Madam Rahel'in bana neyi vasiyet ettiğini söylemeliyim. Bu vasiyet Mösyö Nesim'in vasiyetiymiş aslında. Gestapo tarafından götürüldüğü sabah, Madam Rahel'e, 'Ben bilinmeyen bir yöne doğru gidiyorum. Çocuklarımı ailemden başka hiç kimseye bırakma' demiş Mösyö Nesim. Bunu pek istemiyorum ama, bana kalırsa biz bu vasiyeti yerine getirmeliyiz Mösyö. O insanların hatırası beni bunu yapmaya zorluyor. Durumu Rahibe Marie Thérèse'e anlatırım. Onu, tanırım, anlayış gösterecek, bize yardım edecektir. Ama siz de bana yardım etmelisiniz. Eğer isterseniz Jinet bir süreliğine sizde kalabilir. Ama ona bir ailesi, gerçek bir ailesi olduğunu söylemeliyiz. İstanbul'da bir ailesi var değil mi? Yanlış hatırlamıyorum umarım. Bildiğim kadarıyla Mösyö Nesim'in bir kardeşi vardı. Kendisini buralara geldiği günlerden hayal meyal hatırlıyorum. İki kardeş uzun uzun kumsalda gezinirlerdi. Siz de sık sık ziyarete gelirdiniz. Ah ne güzel günlerdi o günler... Mösyö Nesim şarkılar söylerdi. En güzel de 'La Paloma'yı söylerdi... La Paloma... Duygulu, içli bir şarkıydı... Sözlerini anlamazdım ama bu şarkıyı her duyduğumda, neden bilmem, hep ağlamak gelirdi içimden... Gördüğünüz gibi unutmadım. Savaş en azından içimizdekileri alamadı, hatıralarımızı alamadı... İstanbul'daki aile Jinet'i bağrına basacaktır eminim. Bu çok zor olacak, özellikle Jinet için

çok zor olacak biliyorum. Ama biz bunu her şeyden önce Mösyö Nesim için, Madam Rahel için yapmalıyız, anlıyor musunuz?.. Madam Rahel bu konuda bana çok güvenmişti. Bu güven, çevresinde güvenebileceği başka hiçbir insan kalmamasından, çemberin çok daralmasından kaynaklanmıştı belki. Ama o veda zamanında sesi sıcaktı, inanın. Son sözlerini daha dün söylenmiş gibi hatırlıyorum. 'Bugünü, Nesim'in aksine aylardır bekliyordum... Aylar boyunca hiç kimseye anlatamadığım, söyleyemediğim o kadar çok kâbus gördüm ki, öyle çok kâbusla öyle çok gece uyandım ki... Ama şimdi biraz daha rahatım. Ne yaşayacaksak yaşayacağız. En azından bu belirsiz bekleyiş bitti. Bizim için dua et. Tanrı bu durumlarda hepimizin sesini duyar. Bizlere bugünlerde sırtını dönmüş gibi görünüyor ama yine de duyar, biliyorum. Yeni bir sınav bu. Zor, çok zor bir sınav... Gücümüzün son zerresine kadar direnmeliyiz, inanmalıyız, umut etmeliyiz... Biz Eyüb'ün çocuklarıyız. Yahudi olmanın yükünü taşımayı bilmek gerek. Bizi ancak bu inanç ayakta tutabilir..' demişti Madam Rahel. İstanbul günlerini bir kez daha hatırlamıştı. Bana çocukluğunun sokaklarından, genç kızlık günlerinden söz etmişti biraz. Öyle anlarda geçmiş ne kadar anlatılabilir? Bunu o duyguyu yaşamadan bilemeyiz elbet. Ama onun o kısacık zamanda anlattıklarında, o geçmişte, o sokaklarda hep İstanbul vardı. Hep İstanbul... Bende giderayak kendisinden gerçek bir şeyler bırakmak istiyordu belli ki... Tanımadığım o sokaklar için anlatılanları çoktan unuttum artık. Adaları, şehrin bir parçası gibi görülen adaları hatırlıyorum ama. Madam Rahel, bahar günlerinde kardeşini o adalara götürürmüş. Oralarda baş başa, el ele gezerlermiş. Bana o kardeşinden daha önce de söz etmişti. Ciddi, tedavisi imkânsız ruhsal sorunları varmış o adamın. Onu İstanbul'da bıraktığı için büyük bir pişmanlık duyuyordu... 'Nesim'i gideceğim yerde tekrar görür müyüm, birbirimize bir daha kavuşabilir miyiz, buralara bir daha dönebilir miyiz, bilemiyorum... Ama inanır mısın, şimdi en çok onun iki yıldır, hep güzel günler için sakladığı o portakal reçelini yiyemediğine üzülüyorum. Götürüldüğü sabah, hepimizden erken kalkıp kahvaltı sofrasını kurmuştu. Portakal reçelini masada görmüştüm. Anlatamayacağım bir sevinç duymuştum o anda... O anda... İşte

tam da o anda gelmişlerdi... Hayat ne kadar garip değil mi? Kendimi her şeye hazırlamıştım işte... Jinet'e iyi bak. Yapacaklarını biliyorsun. Evi, eşyaları, dükkânı, malları, her şeyi sat. Jinet için... Kurtulsak da bu eve bir daha dönemeyiz zaten. Dönsek de şimdiki gibi olamayacağız...' demişti sonra ayrılmadan önce... İsyan etmiyordun... Ölümüne hazırlanmıştı sanki...' Birbirinin içine girmiş sözcükler, görüntüler, konuşmalardı bunlar. Zamanlar, hayatlar, iklimler bir kez daha birbirine karışıyordu. Farklı dillerde hayat bulan tanıklıklardan yola çıkarak, kendi zamanımda, kendime göre yeniden kurmaya çalıştığım bu konuşmaların ne kadarı 'doğru' bu durumda? Bu konuşmaların neresindeyim? Bu konuşmaların ne kadarına girmeye, ne kadarını bir başkasına anlatmaya hakkım var? Derin, çok derin bir sessizlikle karşı karşıya kalıyorum yıllardır bu soruların yanıtlarını ararken. Derin, karanlık, beni bir 'yazı'da ilerlemekten, bir yerden, bir sınırdan sonra alıkoyan bir sessizlik... O soruları yönelttiğim insanlar susuyor, tek bir kelime bile söylemiyor. Onlar anlatmak, o hikâye için bulmak keşfetmek istediğim 'gizli yüzlerim' oysa. Onlar 'o ayna'da gördüklerim, görmeye ve göstermeye çalıştıklarım oysa... Kendimizi bir 'kesinti'de bir kez daha aramaya yargılıyız öyleyse... O sözcüklerde ilerlemeye olabildiğince çalışmamız gerekiyor ama şimdilik. Tüm yanlışlara, yanlış anlamaların sonuçlarına katlanmayı göze alarak, o sessizliğe, o karanlığa doğru yürümeyi bilmemiz gerekiyor. O sessizliğe, o karanlığa doğru, o yaralanmalardan, terk etmelerin ve terk edilmeleri, sevip de sevilmemelerin, sevilip de sevememelerin acısından güç alarak yürümeyi öğrenmemiz gerekiyor... O ilişkileri, bizi bugünlere getiren o ilişkileri de yıllar boyunca böyle taşımamış mıydık zaten?.. Madam Manzil'in uzun monologunu sessizce, sabırla dinleyen Enrico Weizman'ın sohbeti yönlendirmek için, o unutulamayacak sabahın, 'Rachel, Nesim'le o gün buluştu... Hepimiz aynı ölüm yolculuğuna gönderilmek üzere, Bayonne Hapishanesi'nde bir araya getirildik' diyerek söz etmesi bizi bir yerlere götürebilir bu durumda. Gerisini getirmenin, 'yeniden' getirmeye çalışmanın bir anlamı yok elbet. Kimi hayatlar hiçbir zaman dilendiğince anlatılamayacaktı, paylaşılamayacaktı nasılsa. 'Jinet'i bana en kısa zamanda getirebilirsiniz Ma-

dam. Endişe etmeyin, Nesim ile Rahel'in vasiyetini yerine getireceğiz. Ona, İstanbul'daki ailesini tanıtmak için bir süreliğine ben bakacağım. Sonrasını bana bırakın...' demişti Madam Manzil'in bu anlattıkları kaşısında Enrico Weizman. Madam Manzil'in yüzüne kederli bir gülümseme yayılmıştı o anda. Bir mucize miydi bu gerçekten? Bu duygu, bu gizli gülümseme, mucizelere inanmanın doğruluğunu görmekten mi kaynaklanıyordu?.. Sözlerinin burasında, oturduğu yerden, Boğaz'ın sularına, yanıp söniyormuş gibi görünen ışıklarına bakarak, 'Çok güzel bir şehriniz var. Buraya yeniden geldiğim için mutluyum. Keşke Mösyö Jak da aramızda olsaydı' demişti Enrico Weizman. Zamanlar bir kez daha başka bir zaman için, yeniden kurulabilecek bir zaman için birbirine geçmişti. Aynı yerde bir kez daha kendi zamanlarımıza, kendi, unutamayacağımız zamanlarımızın seslerine doğru ilerlemiştik... O sihirli cümlelerden biriydi bu, Mösyö Jak'ın görüntüsü, şiirini hiçbir zaman yitirmedikim o eski deniz yolculuğu için canlanmıştı belleğimde... Kireçburnu'nda bir lokantadaydık... Bir akşam vaktiydi. Boğaz'daki ışıklara Enrico Weizman gibi, biraz hüzün, biraz da yeri doldurulamayacak bir 'eksiklik' duygusuyla bakmıştı Mösyö Jak... Uzakları, çok uzakları aradığını, görmek istediğini hissetmiştim... Onun uzaklarda, kendi uzağında gittiği bir yer vardı sanki o anlarda... Karşımızdan büyük bir Rus gemisi geçmişti... Kirkor Amca'yı hatırlamıştı. Madam Alin'in, Kirkor Amca'nın annesinin yaptığı midye dolmasından söz etmişti Mösyö Jak, o lezzeti hiçbir yerde, hiç kimsede bulamadığını söylemişti. Ama ben onun o akşam nereye baktığını, o Rus gemisinin zihninde ne gibi çağrışımlar uyandırdığını çok iyi biliyordum. Onun orada, o masada konuşmak, yaşamak istediği bir başka insan vardı aslında... Gemi, Olga'nın içinden hiçbir zaman atamadığı o coğrafyadan geliyordu. O coğrafya Olga'nın yaşadığı, soluduğu bir coğrafya olmamıştı ama, 'oralardan' birkaç iz, örneğin eski, köstekli bir saatin, sessiz, suskunluklarıyla, sorularıyla yaşayan bir ustanın elinden çıkmış bir saatin bıraktığı bir iz, ilişkilerinde yıllar boyunca, hiçbir zaman yitirilemeyecek bir tarih adına yürümüştü... O gemi biraz da bu yüzden masamızdan, kaçamadığımız o küçük, gizli saklı yerlerimizden geçmişti aynı zamanda o akşam... Olga bir si-

nırın ötesinde kalmıştı... O anlar hep harcanıyordu, cömertçe, solumsuzca harcanıyordu. Yitirilen, hayattan bir zaman, değeri, yitirildikten yıllar sonra anlaşılan bir zaman oluyordu ama sonuçta. Rumelikavağı'ndaki o lokantada, yitirilen o anların kendisindeki hikâyesini düşünmüş, anlatmak istemiş miydi Enrico Weizman?.. Anlattıkları, anlatabildikleri, bana, bu hikâyeye giden en önemli yollardan birini açmıştı. Anlatılmayanlara, anlatılamayanlara gelince... Anlatılmayanlar için, hayal etmenin yanı sıra, beklemeyi de bilmek, öğrenmek gerekiyordu. Kimi ayrıntılar bir gerçeğe, hiç beklemediğiniz bir zamanda, hiç beklemediğiniz bir anlam da katabiliyordu çünkü. Onun, o akşam yemeğinde bizden gizlediği gerçek, kapımızı, günün birinde, 'sonradan' çalan bu gerçeklerdendi işte... O akşamdan sekiz ay kadar sonra, Berti'ye Biarritz'den bir mektup gelmişti. Mektup bir avukatın imzasını taşıyor, Enrico Weizman'ın uzun süredir mücadele ettiği ölümcül bir hastalıktan kurtulamayarak vefat ettiğini bildiriyordu. Müvekkili, bu hastalığın verdiği 'acıyı' onurla, sabırla taşımıştı. Tüm gerekenler yapılmıştı ama, tıbbın yetersiz kaldığı durumlar, zamanlar da vardı... Mösyö Weizman, ölmeden kısa bir süre önce, bazı duygularının gereken yerlere mutlaka ulaştırılmasını istemişti. İstanbul'daki 'akrabalara' müteşekkirdi. Gösterdikleri dostluk, sıcaklık, dünyada hâlâ iyi niyetli insanların kaldığını gösteriyordu. Mirasının bir bölümünü, uzun yıllar birlikte yaşadığı Angela Fromantini adında bir hanıma, bir bölümünüyse Jinet Ventura adında genç bir bayana bırakmıştı. Bu bayanla ilgili veraset işlemlerinde İstanbul'daki akrabaların yardımı bekleniyordu. Gereken ilginin gösterilmesi, bir 'son görev'in yerine getirilmesini sağlayacaktı... Berti'ye biraz resmi, biraz da dostça bir dile yazılmış bu mektup, o günlerden başlayarak, bende bambaşka, çok anlamlı bir yolculuk hikâyesinin doğmasına, yavaş yavaş, sessizce yazılmasına yol açmıştı. Kendimi bu zamanımda, 'eski günlere' oranla biraz daha deneyimli buluyordum. Bu serüvende, 'yazı'mın bu kıyısında uzun yıllar yürümüştüm ne de olsa. 'Yazı'mın bu kıyısını, hayatıma, tarihime yön veren o duyguları bulmak ya da yeniden keşfetmek için yıllar boyunca yürümüştüm... Birkaç olasılığı, o uzun, bitirilmek istenmeyen oyun için bir kez daha zorlamak ye-

terliydi öyleyse... İstanbul'a ikinci kez geldiği günlerde, çok yakında öleceğini biliyordu hiç kuşku yok ki Enrico Weizman. Ölüm 'atlatılamayacak', kandırılmayacak ya da artık 'vazgeçilemeyecek' bir yerde... Mösyö Jak'a, bu son gelişte, 'perdeyi kapatma' adına, o güne kadar gizlenmiş son bir 'şey' mi söylenmek istenmişti bu durumda? Kim bilir... Ben bu olasılığa hep inanmak istedim. Hayat böyle si olasılıklarla, küçük şiirlere bağlanan umutlarla bir başka anlam kazanıyordu çünkü. Ben bu şiirleri de sevmiştim. Bu şiirleri de... Bu şiirlerde kalmak, kimi insanlar için gerçeklerden uzaklaşma, kopma anlamına gelse de...

Arap mı ciğer mi?.. Sıradan bir 'Oyun'

O günlerde Jinet'i de 'bulmak' istemişti hiç kuşku yok Enrico Weizman. 'O uzun geceler'dekinden çok farklı bir buluşmaya, o zamanda elbette hazırlanılmıştı. O uzun gecelerin de, o ilk anların da başka bir iklimde kaldığını kabul etmek gerekiyordu artık. Bu duygunun, bu cümlelerin içinde, o yeni zamanda yer alan herkes 'gerçeğin' ayırdındaydı... Madam Manzil 'küçük Jinet'i bir akşam vakti getirmişti. Sakin, kararlı, iç huzurunu bulmuş, yaşından beklenmeyecek kadar olgun bir kız görünümündeydi Jinet. Dolambaçlı hiçbir yola sapmaksızın, yaşananları, yaşanması gerekenleri 'özetleyen' bir cümleyle başlamıştı konuşmasına... 'Beni yanınıza kabul edebileceğinizi söylediler...' Beni yanınıza kabul edebileceğinizi söylediler... Kimdi aslında bu cümleyi 'söyleten'?.. Yalnızca Madam Manzil ile, Jinet'i, 'bir başka hayata', 'o özel tarihte bırakılanlar için' kendi insanlarına uzun bir konuşmayla hazırlamaya çalışan Rahibe Marie Thérèse mi? Enrico Weizman bu cümlelerin gizlediği kırgınlığa kayıtsız kalamazdı. Küçük bir çantayla gelmişti Jinet. Çantada Madam Manzil'in verdiği bir iki giysiyle bir iki iç çamaşır vardı. Jinet, o güne kadar yaşadıkları düşünüldüğünde, bundan fazlasına sahip olamamıştı zaten. O çantada, o uzun yalnızlık gecelerinde 'hep yanında kalmış' bir İsa heykelciği vardı bir de. Bu da ona Rahibe Marie Thérèse'in, daha doğru bir deyişle de, kendisine farklı bir çocukluk vermiş manastırın hediyesiydi... O gece susma-

yı seçecek, bu heykelciğin önünde diz çöküp dua ettikten sonra yatacak, uzun, çok uzun bir uykuya dalacaktı...

Madam Manzil, evden ayrılırken Enrico Weizman'a eski, biraz da yıpranmış bir zarf uzatmış, "Eşyaların satışından ne yazık ki pek az para kaldı... O günlerde herkes elindekini tutmaya, kurtarmaya çalışıyordu, biliyorsunuz... Bir kısmını manastıra bağışladım. Madam Rahel buna itiraz etmezdi. Ama evi satmadım, satmaya gönlüm razı olmadı. Ev duruyor, dükkân da... Zarfta anahtarları da bulacaksınız... Zavallı küçük kız... Onun hayatı bundan sonra sizin elinizde Mösyö... Ben görevimi yaptım. Huzur içindeyim... Size güveniyorum..." demişti.

O gece, yeni yatağında, sessiz, derin bir uykuya, o çocuk dünyasında, kim bilir, belki de yeni rüyalar için dalan Jinet'e uzun uzun bakmıştı Enrico Weizman. Başka yerlerde, başkaları tarafından kullanıldığı belli olan çantasından birkaç ucuz giysi, birkaç iç çamaşırı ve İsa heykelciği çıkarmıştı... Bir İsa heykelciği... Uzun bir yol alınmıştı, uzun, zorlu bir başka yol alınacaktı demek ki...

Yaz günleriydi... Kumsalda sık sık gezinmişler, deniz kabuğu toplamışlardı... O günlerin birinde, babasıyla birlikte, o uzak geçmişinde oynadığı bir iskambul oyunundan söz etmişti Jinet. Onun babasından söz ettiği ilk gündü, ilk yaşanmış, hatırlanmış zamandı bu. Hemen gidip bir deste kâğıt satın almışlardı. Oyunun adı 'Arabe ou ciğer?' idi. Arabe ou ciğer?.. Arap mı, ciğer mi?.. Ya da kırmızı mı, siyah mı? Biraz Fransızca, biraz da Türkçe oynanan bir oyundu bu. Biraz Fransızca, biraz da Türkçe oynanan bir oyun... Anahtar soru bunu gerektiriyordu en azından... 'Enrico'nun 'öğrenmesi' gerekiyordu. Oyunun çok basit, hemen anlaşılabilir, kapalı tutulan kartların hangisinin 'kırmızı', hangisinin 'siyah' olduğunu tahmin etmeye yönelik bir kuralı vardı. Desteyi elinde tutan soruyordu: Arabe ou ciğer?.. Karşı oyuncunun bu soruya vereceği yanıt, yapacağı doğru ya da yanlış tahmin, kâğıdın kimde kalacağını belirliyordu. Kâğıdı, doğru tahminde yanıt veren, yanlış tahmindeyse soran kazanıyordu. Bu oyunda da öteki kart oyunlarındaki gibi, hafızanın büyük bir önemi vardı elbet. Ama küçük kızların buna ihtiyacı yoktu. Oyunun oyun olarak ya-

şanabilmesiydi burada asıl önemsenmesi gereken. Kolay kolay vazgeçilemeyecek, unutulamayacak o zamanları, biraz da böylesi 'sıradan' anlar doğuruyordu belki de... Nesim bu 'oyunu' kızlarıyla oynardı. O günlerden kalma, belli belirsiz, silik birkaç görüntü kazanmıştı Jinet'in belleğine. Bu oyunu oynarken babasının kucağına oturduğu, 'çok' doğru tahminler yaptığında 'gıdıklanma cezasına çarptırıldığı', bambaşka bir yerde kalmış, silik, uzak birkaç görüntü... Oyunu oynarlarken birdenbire hüngür hüngür ağlamaya başlamıştı Jinet, o silik görüntüleri farklı bir iklimin sözcükleriyle hatırlamaya çalışırken, bir daha göremeyeceğini bildiği babası için, 'Onu çok özledim Enrico, çok özledim' diyebilmişti yalnızca. Yeni bir çaresizliğin içine düşmüşlerdi o anda... Yeni, konuşulamayacak, üstesinden ancak zamanla gelinebilecek bir çaresizliğin içine... Böylesi bir 'an'ı, o evde ilk ve son kez yaşayacaklardı. Farklı bir hayata, bir hayatı çok uzaklarda, bir daha dönmemesiye bırakarak başlayacağını yine o günlerde anlamıştı Jinet... Bu cümlelerin, onun için, o 'iklimlerde' aldığı yol düşünüldüğünde, çok büyük bir önemi vardı. O, bu cümlelerin hakkını gereken bedelleri ödemeyi bilerek verebilmişti. O, biraz da bu nedenle, hikâyeme 'istediği yerden' giren o 'kahramanlarımdan' olacaktı. Onunla, biraz da bu nedenle o yeni ülkeyi ya da o yeni ülke umudunu uzun uzun konuşabilecektim. Yaşadıklarımız, tüm paylaştıklarımıza karşın bizi ayrı yerlere çağırırdı ama. Onda, bana hayatımın bir başka yerini gösteren bu insanda kendimden birkaç ses ya da renk bıraktığımı söyleyebilir miyim şimdi? Kendime bu durumda bir kez daha inanabilir miyim? Böylesi bir inanca, 'başka' cümleler için 'yeniden' bağlanabilir miyim? 'Kaygılarım', bu soruları sormaya, ya sormak istediğimi göstermeye duyduğum gereksinim, tarihimin karanlıkta kalan yüzüyle ilgili birkaç ayrıntıyı elbette su yüzüne çıkarabilir. Ama ben bu aşamada yalnızca, onun, tüm bu sorularıma karşın, hikâyemden, tıpkı 'bana katıldığı an'da yaptığı gibi, sesini dinleyerek, beni 'dinlemeden' çıktığını 'itiraf etmekle' yetinmek zorundayım. O, geleceğini bulmak istediği o ülkede günün birinde kaybolmayı seçecekti. Uzun, çok uzun yıllar boyunca, onun o kaybettiğim izinde yaşaya-

caktım. Günü geldiğinde de, bu 'yazı'ya yakışır bir biçimde, birçok ayrıntıyı çoktan unuttuğum bir zamanda, yeniden bir araya gelecektik. 'Buluşmayı' 'ayarlayan', hikâyeye, bu hikâyede biraz daha çok ilerleme umuduyla girmeye çalışan bendim ama bu kez. Buluştuğumuz yer 'doğru' bir yer miydi, zaman, hikâyemin tanıdığı sınırlara uygun bir zaman mıydı? Bunu ancak, başka insanları, zamanları ve yerleri de tanıdıktan sonra daha iyi anlayabileceğim. Başka yerleri ve zamanları tanıdıktan sonra... Kendimden bir parça, vazgeçemeyeceğim bir parça bıraktığım o ilişkileri unutmamaya çalışarak... Jinet'in bana yavaş yavaş, farklı yerlerden gelen hikâyesinin farklı parçalarını ancak şimdi birleştirebiliyorum örneğin. Ancak şimdi... Yer benim yerime, zaman benim zamanıma dönüşebildikten sonra... Gerçek hikâyeler gerçek zamanlarını bekleyen, beklenmedik, biraz da hazırlanılmadık bir anda içimizdeki asıl yerlerini bulan hikâyelerdi ne de olsa. Gerçek hikâyeler gerçek zamanlarını bekleyen, başka hikâyelerde gizliden gizliye sürgün veren hikâyelerdi... Bunun için ayrıntılara, öncelikle ayrıntılara inanmak gerekiyordu ama... Jinet'in, Enrico Weizman'ın evinde, o kart oyununu oynarken, birdenbire hıçkırığa hıçkırığa ağlamaya başlaması benim için bu yüzden çok önemliydi. 'Arabe ou ciğer?' oyunu, onda, babasından kalan tek canlı, 'yaşanmış' görüntüyüdü. Onun, yitirdiği, çocukluğundan çalınan, kendisine yaşatılmayan günlere sahip çıkabilmek için, bu görüntüye tam gücüyle, tüm umutları ve yanılgılarıyla 'tutunması' gerekiyordu. O hayatta kalmanın koşullarından biriydi bu sanki. O hayatta kalmanın koşullarından, acılarından ya da bedellerinden biri. . Jinet, benim tanımaya çalıştığım, hikâyemde 'her zaman' için çok özel bir yerde bir kıyıda kalacağını bildiğim Jinet, geçmişindeki bu 'yitik hayat'ın yükünü, belki de bu yüzden çok iyi taşımayı bildi. Bir başka söyleyişle Jinet, hiçbir zaman unutmadı. O akşamdan uzun, çok uzun yıllar sonra, İstanbul'da, bana bu oyunu öğrettiğinde küçük bir çocuktum henüz. Bu armağanın değerini o günlerde elbette bilemezdim. O, o günlerde, içindeki o sesi bana duyuramazdı... Bu ayrıntının önemini anladığım günlerdeyse hikâyeden kaçamayacağımı çoktan öğrenmiş bulunuyordum...

Biz, o kısacık zamanda, kolay kolay unutamayacağımız ayrıntılarımız ve özlemlerimizle birbirimizde kalmıştık... Yaşadıklarımızı farklı maskelerin ardından görmemizi sağlayan, farklı, insanlarda, farklı 'dokunuşları' öğrenmemize yol açan bir zaman da geçmişti sonra aradan. Jinet, o kısacık zamanın anlamına hiç kuşku yok ki benden önce varmıştı. Onun, o akşamdan sonra, hiç kimse-nin yanında ağlamadığını, bir başka deyişle, hiç kimsenin hayatına zaaflarıyla, yalnızca zaaflarıyla girmeyi denemediğini de öğrenecektim zamanla. Bu onun hem güçlü, hem de kötü yanıydı bana kalırsa. Ama yaşananlar, insanı, kötülük, iyilik kavramlarının anlamını yeniden gözden geçirmeye de zorluyordu. O anlatma ya da kendini anlatmaya çalışma savaşı, yaralanmalar kadar, yaralanmaları da taşımayı gerektiriyordu. O anlatma ya da kendini anlatmaya çalışma savaşı, bizi ihanetlerin 'öteki' anlamlarını bulmaya da zorluyordu...

İnsanın içinden gelen sesi, kendisine yakın hissettikleriyle paylaşmak istemesinin doğallığından, kaçınılmazlığından söz etmişti o akşam Enrico Weizman. Bir güven, bir sıcaklık duyulmuştu bir başkasına... Jinet, bu duyguyu yakalamanın ne kadar zor olduğunu ancak zamanla anlayabilecekti. Bir erdemdi bu biraz da. Anlamını duygulara, duyguların sonuna kadar yaşanmasında, yaşanabilmesinde saklayan bir erdem... O akşamın gecesinde uzun uzun, iki gerçek arkadaş gibi konuşacaklardı. Enrico Weizman Jinet'e, geçmişinde bıraktıklarından, bırakmaya mecbur kaldıklarından birkaç görüntü vermeyi deneyecekti... Başka geceler de yaşanacaktı sonra. İspanya'nın toplama kamplarının, Nesim ile Rahel'in 'yeni' bir duygu iklimine çağrıldığı gecelerdi bunlar. O fotoğraflar da yerlerini zamanla bulacaklardı. O anlatma isteği, bir kez daha, kendini anlatmak kadar, o sorumluluk duygusundan, o mirası, tüm sakıncalarına karşın koruma tercihin-den kaynaklanıyordu. Kimi gerçekleri öğrenmenin, genç kızlığına biraz da ürkek adımlarla ilerleyen bir 'çocukta', etkileri kolay kolay silinemeyecek bir depreme yol açabileceğini bilmiyor değildi Enrico Weizman. Gelgelelim, yaşadıkları ona, 'kötülük' ederek 'iyilik' etmenin de mümkün olduğunu göstermişti. Bir insanı ken-

disine hazırlama, o geçmişle hesaplaşmayı, külle örtülü korların üzerinde yürümeyi öğretmek demekti aynı zamanda. Külün altındakiler hiçbir zaman sönmezdi. Küller unutmalar, korlarsa o unutmaların altında yaşamaya devam edenlerdi. Tabanlarımız her an yanabilirdi, bir rüzgâr, beklenmedik bir rüzgâr, o külleri, o yürüyüş esnasında bir yerlere savurabilirdi ama. O yürüyüşe o anlarda, devam edemeyeceğimiz duygusuna kapılabılırdik... Kendimizi daha iyi görebildiğimiz anlardı ama aynı zamanda o anlar... Kendimizi daha iyi görebildiğimiz ya da içimizdeki o fotoğrafları kendimizden bir kez daha kaçırmayı denediğimiz anlar... Bakışların o hiç bitmeyecekmiş gibi görünen tarihini, o hikâyelerde, farklı görüntülerin ardında kalmayı, saklanmayı seçerek anlatmak isteyişimizin nedenlerini bu kaçışlarda arayabilirdik... O bakışlar, bizi bizden alıkoyan o yolda gizlenmişti çünkü biraz da. O bakışlar bizdik. O bakışlar yitirdiklerimizdik, kazanamadıklarımızdik, kendimizi kendimizden, karanlıkta kalan seslerimizden koparamayışlarımızdik...

‘O zamanlar’, Biarritz’de bu duygular ve görüntülerle yaşamıştı işte. Sonra, kumsalda deniz kabukları topladıkları o sabahların birinde İstanbul’a gitmek istediğini söylemişti Jinet. Kendisini ‘o ölüm’den kurtaranların hatırası için ‘bir şeyler’ yapması gerektiğine inanıyordu artık. Derin bir sızı yayılmıştı o anda Enrico Weizman’ın yüreğine. Derin, anlatılamayacak, daha da önemlisi anlatılmak istenmeyecek bir sızı... Bu ayrılığa, doğrusunu söylemek gerekirse, kendisini hazırlamamıştı. Onu Jinet’e bağlayan, ‘fotoğrafları’ çok özel, ‘gizli bir çekmece’de saklanabilecek bir duygu vardı... Bir geçmişte, uzaklarda bırakılmak zorunda kalınan görüntülere, tüm acılara, kâbuslara ve isyanlara karşın sıkı sıkıya bağlanmaktan, bağlanmaya gereksinim duymaktan söz edilebilirdi burada, ölüme başka bir yoldan direnmeyi denemekten de. Jinet, kendisine o günlerde, çocukluğunu gerilerde bırakmış, yeni, küçük bir genç kızı yaşıtıyordu...

Mösyö Jak’a farklı bir mektup yazmıştı bunun üzerine Enrico Weizman. Bir hayat anlatılıyordu artık. Ailenin Fransa’daki en küçük kızı yaşıyordu, iki yıldır, kendisiyle birlikte, yitirdiği in-

sanlarını tanımaya, yaşadığı günleri anlamaya çalışıyor, İstanbul'a, 'asıl gitmesi gereken yere' 'hazırlanıyordu'. Vakit gelmişti. 'Kader'in sesini dinlemek gerekiyordu artık. İstemeleri durumunda, savaştan, o korkunç ölüm günlerinden sonra, hayatlarına yepyeni bir umut olarak doğan bu küçük genç kızı getirmek için İstanbul'a gelebilirdi. Hikâye, uzun bir hikâyeydi. Bu hikâyeyi kendi yerlerinde, kendilerine göre yaşamaya devam edebilirlerdi. Bu çağrıya yanıt vermeye ya da anlatılanlara inanmaya mecbur değillerdi ama. Jinet emin ellerdeydi sonuçta. Bunun bilinmesi, yaşananlardan sonra herkese yetebilirdi...

Jinet'in gelişi... Rıhtımda aynı insanlar vardı

O mektubun İstanbul'da, Ventura ailesinde doğurduğu havayı anımsarken, "Çok heyecanlanmıştık... Hayatımıza büyük bir yenilik gelmişti sanki..." demişti Berti. Geriye kalanları ya da çağrışım-
ların getirdiklerini, "O günler hepimiz için zor günlerdi. Bir çok eski alışkanlığımızdan vazgeçmek zorunda kalmıştık. Harcayacağımız her kuruşa dikkat etmek zorundaydık. Yirmi Sınıf Askerlik günleriyle Varlık Vergisi'nden yediğimiz darbelerin hem maddi hem de manevi etkileri vardı... Kurtulmamız, kendimize gelmemiz kolay olmadı. O günleri yaşayanlar, yaşadıklarından hiçbir zaman tam anlamıyla kurtulamadı, kurtulamayacak zaten... İşte böyle bir zamanda, tam da böyle bir zamanda aramıza beklemediğimiz, unuttuğumuz bir akrabamız geliyordu. Ailemize yeni bir ferdin, bir 'Avrupalı'nın katılmasının birçok sorun yaratacağını düşünmeden edemezdik. Babam koskoca bir aileyi sırtlanmıştı. Hepimiz onun eline bakıyorduk. Ben, Ceri, annem, babaannem, büyükbabam, Lili-
lika..." diyerek özetlemek istemişti sonra. Ama orada, tam da orada durmak zorunda kalmıştı. Bunun, o cümleyi tamamlayamamasının nedenini biliyordum. O, o anda, 'o ailenin' içerisinde, Olga'yı da görmüştü. Olga'yı herkes biliyordu, o hayatın bir parçası gibi görmeye başlamıştı çünkü artık. Olga'yı herkes biliyor, ama hiç konuşmama-
yı seçiyordu. Tıpkı bu yeni anımsama zamanında yapıldığı, yapılmaya çalışıldığı gibi... Bir oyundu bu aslında. O hikâyeyi taşımak

zorunda kalan herkesin, kimi gerçekleri unutmayı, gözardı etmeyi yeğleyerek, ısrarla, ama biraz da kendini savunmak için sürdürdüğü bir oyun... Onun, o anda Olga'dan söz etmesini engelleyen, bu oyunu yıllar boyunca oynamaktan gelen bir alışkanlığın, bir kendini aldatma çabasının devamıydı yalnızca. Ne var ki Olga, tüm engellemelere karşın, o anda da, o yasaklı odasında kalarak kendisinden söz ettirmeyi başarmıştı. Bu benzer anları, hikâyemin başka yerlerinde, başka insanlarla da yaşayacaktım... Jinet'e, böylesi bir cümlede ilerleyişimizi, ilerlemek zorunda kalışımızıysa, 'basit bir tesadüf'e borçlu olmalıydık... Hikâyenin bundan sonrası Berti'nindi, Berti'nin bana getirmek istediği insanındı artık... Sözcükler bir kez daha benim sözcüklerimle buluşacaktı. Zamanı bir daha kurmak istemenin başka bir yolu yoktu ne yazık ki... "Ama doğrusunu bilmek istersen, o mektupta yazılanları okuyunca bir an bile tereddüt etmedik... Jinet bizimdi, ailemizin bir parçasıydı. Mektuptan büyükbabamlara da söz etmiştik. Onlar amcamla ailesini başka bir yerde, İspanya'da biliyorlardı. Jinet'in İstanbul'a, ailesini görmeye geleceğini, uzunca bir süre için de yanımızda kalacağını söyledik. Çok sevindiler. Bu konuda fazla soru sormamayı öğrenmişlerdi zaten. Mösyö Weizman'a da durumu anlattık. Amcamla ilgili bu yalanı o da bilmeliydi. Birkaç kere yazıştık. Sonra da buluşma anı geldi, çattı. Bir mayıs günüydü. Misafirlerimizi karşılamaya hepimiz ailece gittik. Büyükkannem bile gelmişti. Artık göremeyeceğini henüz kabullenmemişti galiba. Bunun için birkaç yıl daha geçmesi gerekecekti... Bu arada o yazışmalarımızda bir karara varmıştık. Gemi rıhtıma yanaşırken, yeni misafirimizi tanıyabilmek için, hepimiz 'Jinet! Jinet!' diye bağıracaktık. Böylelikle hem kendimizi gösterecek, hem de beklediğimiz insanı görecektik. Bu tuhaf istek kimden gelmişti? Jinet'ten mi, Mösyö Weizman'dan mı? Anlamak kolay değildi. Ama Jinet, kendisini ne kadar beklediğimizi görmek, duymak istemişti sanırım. Neticede, bunun pratik bir yanı vardı. Aradığımız, beklediğimiz insana fazla zorlanmadan kavuşacaktık... Her şey kararlaştırıldığı gibi oldu. Gemi rıhtıma yanaşırken hepimiz 'Jinet! Jinet!' diye bağırдық. Kısa bir süre sonra da, mavi elbise-li, bereli küçük bir genç kız bize hafiften el salladı. Gemiyle birlik-

te o da, bize yavaş yavaş yaklaşıyordu. Nasıl da heyecan verici ve kederli bir andı bu bir bilsen... Babamın bir zamanlar anlattıkları gelmişti o anda aklıma. Ancak, uzun yıllar önce, bu limandan, Jinet'in geldiği yere giderken, rıhtımda bıraktıklarına, elleriyle, her şeyin bittiğini ifade eden bir hareket yapmıştı. Babam o anı hiçbir zaman unutmadı, unutamadı. O adamın kızı da, aradan bunca zaman geçtikten sonra, bu ayrıntıyı bilmeksizin, farklı bir duyguyu, bir umudu dile getirmek için ellerini kullanmıştı. O eller bu kez, 'ben size geliyorum' demek istiyordu sanki. Babama bakmıştım. Gözleri dolmuştu. O da, benim gibi, o anı hatırlamış olmalıydı...

Mösyö Weizman, tahmin ettiğimden çok farklı, ufak tefek bir adamdı. Ama buna karşın, çok gür, etkileyici bir sesi vardı. El sıkışı, bakışları, insana garip bir güven veriyordu. Babamla iki eski dost gibi kucaklaştılar. Biarritz'de, bildiğim kadarıyla, yalnızca birkaç kez görüşmüşlerdi oysa. Ama onların, birbirlerine sarılırken ki me sarıldıkları çok belliydi aslında...

Hep birlikte eve gidecektik. Ancak o, nazıkçe, bizimle gelemeyeceğini, ailenin Jinet'le ilk günlerde baş başa kalmasının daha doğru olacağını söylemişti. Bu bir yana, dostunun şehrinde kısa bir süreliğine yalnız kalıp kendi keşiflerini yapmak istiyordu. Kalacak yer konusunda kendisi için endişelenilmesine gerek yoktu. Yabancı şehirleri ziyaret etmeye alışkındı. Adreslerini vermeleri yeterliydi. İlk fırsatta mutlaka gelecekti... Bu kararlılık karşısında hiçbir şey yapamazdık. Üstelik bu duruma Jinet de hazır görünüyordu. Konuşulması gerekenler daha önce de konuşulmuştu demek ki...

Mösyö Weizman İstanbul'da on beş gün kaldı. Bu süre içerisinde, evimize üç kez geldi. İki kez Jinet'le, iki kez de babamla, baş başa bir yerlere gittiler. Asıl söylenmek istenenler, büyük bir ihtimalle o konuşmalarda söylendi.

Ayrılık anı elbette çok hüzünlüydü. Mösyö Weizman Jinet'i kollarının arasına aldı, birkaç dakika öyle, tek bir kelime bile söylemeksizin tuttu. Sonra da ona, uzun uzun baktı, gülümsedi. Burundan sevgiyle bir makas aldı. Aynı hareketi rıhtımda, onu bize bırakırken de yapmıştı. Aralarında kalacak, gizli bir işaretti bu galiba.

Geldiği gün, Jinet'i hemen eve götürmüştük. O gün o eve, Tant Tilda ile Kirkor Amca da gelmişti. Tant Tilda yeni misafirimizi çok merak ediyordu. Kirkor Amca ise, babamı böyle bir günde, yalnız bırakmaması gerektiğini düşünmüştü. Onun, hiç kimsenin aklına gelmeyecek böyle incelikleri vardı işte... Bu arada, olayı iyi kötü bilen, hatırlı bir iki komşu da gelmişti sonra. Onlar da, dillerinin döndüğü kadar, çok önemliymiş gibi, Fransızca bildiklerini göstermek için gelmişlerdi biraz. Jinet, kendisine gösterilen bu ilgiyi biraz yadırgar gibiydi. Şaşırmıştı. Onun bizden, kendisini görmeye gelen o insanlardan ne kadar farklı olduğunu düşünmüştüm o anda. Benim ona ilk yaklaştığım andı bu. Ona ilk yaklaştığım an... Bu duygu yıllarca içimden gitmeyecekti. Bu duyguyu, anlamını belki de tam anlamıyla bilmeden, yıllarca içimde büyütecektim...

Jinet, bizdeki bu ilk gününde ilk izlenimlerini büyük bir şaşkınlıkla yaşamıştı ama, gece, yatma vakti gelince, asıl şaşıran, daha da önemlisi şoka uğrayan annem olacaktı. Jinet, küçük bir İsa heykelini başucuna koyup, 'Ben her gece uyumadan önce küçük İsa'ya dua ederim' demişti. Bağlantıyı, o manastırdaki günleri düşünerek hemen kurmuştu annem. Babam gülümsemişti, anneme, telaşını gidermeye çalışarak, 'İşimiz zor. Ama merak etme, bunu da hallederiz' demişti...

Jinet'i, o gecedен sonra, Yahudiliğe 'kazandırmak' için çok büyük bir çaba sarfetti annem. Ama doğrusunu söylemek gerekirse, o, her konuda büyük bir çaba sarfetti. O, Jinet'i, kızı gibi benimsedi, kız hasretini biraz da onunla giderdi. Babam annemi, tüm yaşadıklarına rağmen, biraz da bu nedenle daha çok sevdi...

Jinet hayatının on yılını bizimle geçirdi. Annemi o da çok sevdi. Ona büyük bir güven duyuyordu. Ailede en çok ona güvendi, en zor zamanlarında hep ona açıldı zaten. Hep içine kapanık bir insan oldu, sorunlarını kendi kendine çözmeye çalıştı ama, o günlerinde, başını göğsüne dayayabileceği birinin yakınında bulunduğunu bilmenin, görebildiğim kadarıyla, büyümesine büyük bir yardımcı dokundu... Ciddi uyumsuzluk sorunları vardı. Bunda sadece farklı bir ülkede yaşamasının değil, farklı bir çocuğu yaşamasının da etkileri vardı galiba. Ama o, dediğim gibi, bu sorunları elinden geldiğin-

ce göstermemeye, paylaşmamaya çalıştı. Çevresindekileri sorunlarıyla rahatsız etmekten çekindiğini söylemişti bir keresinde. Yalnızlığını biraz da istemiş gibiydi anlayacağın. Kendisine acı çektirmekten ya da acılarıyla yaşamaktan zevk alıyordu belki de. Yalnız kalmak istediğinde yanına hiç kimse yaklaşılamazdı. Düşüncelerini, duygularını açıkça ifade etmezdi ama, bakışlarından hiç kimseyle konuşmak istemediği çok iyi anlaşılırdı o zamanlarda. Babama göre amcam da böyle bir insandı. Amcam da bu tavırlarıyla birçok insanı, özellikle de annesini ve karısını çok üzmüştü. O kadınlar, onu tüm hayatı süresince en çok, en karşılıksız sevmiş kadınlardı oysa. Jinet dış görünüşüyle annesine, kişiliğiyle babasına çok benziyordu. Ona, o güler yüzünü düşündüğünde, yaklaşmak çok kolay görünürdü. Ancak, o iç dünya, bir yerden sonra herkese kapalıydı. Kendisini korumak için bu dünyaya birçok insan gibi ihtiyacı vardı elbet. Kendisini aslındakinden farklı gösterebilmeyi de bu yüzden başarmıştı. Ben bunu biliyordum. Bana, kime, ne zaman, nasıl davrandığını, davranacağını anlamamı sağlayacak ipuçlarını vermişti. Bu bizim küçük sırrımızdı. Papillon'da okuduğu günlerde, kimi ortak arkadaşlarımıza ya da o meraklı akrabalarımıza bu oyunu birçok kez oynamıştık. O bu oyunda hep başroldeydi, başrolde, oynadığını hissetmeliydi ama. Ona bu duyguyu yaşatmak için elimden geleni yapmıştım. Onu o sahnede hiçbir zaman yalnız bırakmamıştım, bırakamamıştım. Sonuçta biz iyi dost olmayı, en azından iyi dost olmayı başarmıştık..." Sonuçta biz iyi dost olmayı, en azından iyi dost olmayı başarmıştık... Hikâyenin burasında, derinlerde, çok derinlerde yıllardır yaşatılan saklanan bir kırgınlık dile getirilmek istenmişti sanki... Saat hiç kuşku yok ki başka bir zamanı, başka bir anlatılamayanla, paylaşılmak istenmeyecek bir eksikliği gösteriyordu o anlarda...

Coğrafyam başkalarınınındı

Sonuçta biz iyi dost olmayı, en azından iyi dost olmayı başarmıştık. Berti ile Jinet arasındaki ilişkiyi açıklamaya yetebilir miydi bu cümle? Kimilerince korkaklık, kimilerince asalet, kimi-

lerinceyse sadece sevgiyle açıklanabilecek bir 'durum' hayat buluyordu burada bana kalırsa. Söze dökülmeden, irdelenmeden, sorgulanamadan belli bir yere oturan, oturtulan ilişkiler vardır. Suskunluklarınızla ya da yalnızca içinde yaşadığınız, kendinize duyurabildiğiniz o seslerle, seslenişlerinizle taşımayı tercih ettiğiniz ilişkilerdir, 'beraberlikler'dir biraz da bunlar. Kimi duygular hep bir yerlerde kalmalıdır, dile getirilmelidir dersiniz kendinize. Hayatınız, tercihleriniz adına çizdiğiniz o sınırın nerede bittiğini, o yasak bölgeye giremeyeceğinizi, girmeyi göze alma çabasının bile sizdeki o ilişkiyi, o ilişkinin büyüsünü yok edeceğini daha iyi görmüşsünüzdür çünkü artık. Berti ile Jinet arasındaki ilişkiyi yönlendiren, renklendiren, bu kendini gizleme oyununda da böylesi bir sesin izinden gidilmek istenmişti sanki. Gelgelelim bu gizlenme, Berti'nin bana anlatmaya çalıştığı o 'dostluk' duygusunu da çok özel kılıyor, içi boşaltılmış beylik konuşmaların çok ötesinde bir yerlere taşıyordu. Kimi duygular gizlenmeliydi, hiç açığa çıkarılmamalıydı, evet. Kimi duygular, tüm umutların, küçük, beklenmedik heyecanların çağrısına karşın gizlenmeli, o tehlikeler nedeniyle, o olasılıklara hep uzak kalmak için açığa çıkarılmamalıydı. Bu ilişkiyi, bu ipuçlarını birleştirebildikten sonra biraz daha çözebildiğime, anlayabildiğime inandım. Berti olası bir yenilgiyi, Jinet'i hepten yitirmeyi, Jinet'se Berti'yi yaralamayı göze alamamıştı sanki o zamanlarda. Duyguların 'gereğince' açığa çıkması, sözcüklerin o hayatlardaki sıradan kimliklerini bulmaları durumunda birtakım zorunluluklar yaşanabilirdi. Onlar, ilişkinin bu yüzü düşünüldüğünde, işte bu birbirlerine birbirleri için dayanma, sahip çıkma sınırlarında dost olmayı başarmışlardı öncelikle. Onlar, o ince, belli belirsiz sınırda, birbirlerini suskunluklarıyla taşımayı öğrenmişlerdi. Bu ilişkinin en güzel, en anlamlı yanı da buydu galiba. Bu duruş, onların hayatı yorumlama biçimleriyle ilgili 'bilgilerimi' de destekler nitelikteydi. Bildiğim ilişkilerinin tümünü böylesi korkular ve kaygılarla taşımıştı örneğin Berti. Bir şeyleri, gerçek anlamlarına ancak çok derinlere indiğimizde, inmeyi başardığımızda varabileceğimiz bir şeyleri yitirme, yanılsamalarıyla yaşayamama korkusuydu burada

için için yaşayan. Bu duygunun da yabancıları değildim. Bir türlü bitirilemeyen, gereğince yaşanamayan ilişkiler bu kaynaktan beslenmişti, o şiirler biraz da bu yüzden yazılamamıştı... Kimi ilişkileri değerlendirmeye kalktığınızda, belki de bu yüzden zaman zaman 'Ben bu hikâyeyi daha önce de yaşamıştım' diyebiliyordunuz. Elinizde, tüm yaşananlardan, yitirilenlerden ya da kazananlardan sonra arta kalan ayrıntılardı, sizi siz yapan, sizi başkalarından ayıran o özel görüntülerdi, o özel görüntülerin sesleriydi çünkü sadece. Berti'nin tarihi, o coğrafyanın sınırlarını aşamayanların, başkalarınca başkaları olarak bilinenlerin tarihiydi de biraz...

Jinet kendini bulma, kendi yolunda yürüyebilme adına kendine kapanmayı, üstüne üstlük bu kapanmayı başkalarına fark ettirmemeyi 'çocukluğunun' bittiği o zamanlarda öğrenmişti hiç kuşku yok ki. O, 'başkaları'nın coğrafyasında da 'bir başka' kimliğiyle yaşamak zorunda kalanlardandı. Bu 'duruş'u anlayabilmek için, bir ayrıntıyı anımsamak, dikkate almak gerekiyordu... Görünüşe bakılırsa o, kendisini koruyacak, kanatları arasına alacak kadınları hep yanında bulmuştu. Bu kadınların tümü de içten, dürüstlüklerini ortaya koymayı, yaşamayı ve yaşatmayı bilmiş kadınlardı. Önce Madam Manzil, sonra Rahibe Marie Thérèse, sonra da Madam Roza geçmişti o geçmişti o farklı hayatlardan... Ama bu farklı hayatlar, bu farklı kadınlarla, bu farklı zamanlar, 'bir şeylerin' kimi eksikliklerle yaşandığını da göstermiyor muydu aynı zamanda? Bulunmak, yaşanmak istenen başka bir kadın değil miydi? Onun, bu eksiklikler düşünüldüğünde, kendisini, gittiği her yerde bir 'misafir' gibi hissetmesini yadırgamamak gerekiyordu. Ne sonuna kadar güvenilebilecek bir yarın, ne de dilendiğince sığınabilecek bir geçmiş vardı çünkü onun hayatında. O insanların hayatında o insanların isteklerine yanıt verecek yüzlerle görünmeyi seçmek küçük, sessiz sedasız bir isyandı bu durumda. Sessiz sedasız, adsızlıklarını taşımayı bilen kahramanlarınkini hatırlatan bir küçük isyan... Sessiz sedasız, hınzır, çocukça bir gülümsemeyle de anlam kazanan bir isyan... Doğru zamana, doğru zamanına yavaş yavaş, daha az yara alarak ilerleyebilmek için... Onun nefret etti-

ği okulunda bile ‘başarılı’ bir öğrenci olmayı başarması, ‘yaşama yoksulu’ öğretmenlerine kendini sevdirmeyi bilmesi de bu gizli isyanın, bu doğru zaman tasarısının bir parçasıydı sanki... Berti bu seçimi ‘görmüş’, Jinet’in yakınında kalabilmek ya da adını koymaya bir türlü cesaret edemediği o duyguyu ‘koruyabilmek’ için elinden geleni yapmıştı. Ancak, tüm bu çabaya karşın, doğrusunu söylemek gerekirse, hiç kimse Jinet’te Madam Roza’nın ilerleyebildiği kadar ilerleyememişti. Jinet ile Madam Roza, kimi akşamlar bir odaya kapanıp saatlerce konuşturlardı... Onların bu saatlerde, o odalarda neler konuştuklarını hiçbirimiz öğrenemedik. Tahmin edilen ya da en azından sanılan, Jinet’in, kadınlığa, kadınlığına ilerlediği o zamanlarda, bu konuşmalardan en çok, hayatın ‘ihanelerle’ de yaşanması gerektiğini öğrendiğiydi...

Kaybedilen günlük

Bir başkasına, başkalarının çağrılarına ve uyandırabilecekleri tüm sorulara karşın güvenebilmek... Pek az insanın ulaşmayı başardığı, başarabildiği duygulardan biriydi bu hiç kuşku yok ki. Ama Berti’ye göre, Jinet’in asıl güvendiği, tüm benliğiyle sığındığı tek bir yer, tek bir yuva, hayal gücümüzü biraz zorlamamız durumunda da tek bir ‘insan’ vardı. Dinlemeyi, gerçek anlamda dinlemeyi belki de herkesten daha iyi bilen bu ‘insan’, onun, İstanbul’a geldiği günlerden başlayarak, biraz da hiç kimseyle konuşmadığı o ‘manastır günleri’nden öğrendiklerinin etkisiyle tuttuğu günlükte gizlenen, hayatını sürdürmeye çalışan bir insandı. Bu günlüğün varlığı hakkında yalnızca kendisi ‘bilgilendirilmişti’. ‘Orada’, anlaşıldığı kadarıyla, bir çocuğun, kadınlığını keşfetmeye, anlamaya çalışan bir genç kızın, kendinde, yalnızca kendinde yaşattıklarının fotoğraflarını su yüzüne çıkarabilecek birçok tanı gizleniyordu. Günlük tutma düşüncesini onda ilk kez Rahibe Marie Thérèse uyandırmıştı. Kendisine, ‘okuma yazma’nın dışında, ‘hayata dair’ birçok bilgi veren bu ‘öğretmen’e göre günlük, insanın ‘yazı’ya, ‘yazısına’ sahip çıkmasının en doğru yollarından biriydi. Bu uzun yolda, zamanı geldiğinde Enrico Weizman’ın da ayak sesleri ‘duyulacaktı’ el-

bet. Jinet, İstanbul'da, yeni bir ülkede, yeni bir hayata başlamaya hazırlandığı günlerde, uzun, çok uzun bir geriye dönüşü göze almıştı. Günlük tutmanın, kendini daha iyi tanıyabilmek için, o 'yazı'ya sahip çıkmanın zamanı da gelmişti... Bu zamanı anlatmıştı, anlatmak istemişti... Sonrası anlaşılabilirdi, başka 'yazı'ların yanına konabilirdi. Sonrası anlaşılabilirdi... 'Sırrı'na neden yalnızca Berti'yi, birçok duygusunu, 'gerçeğini' esirgediği Berti'yi ortak etmişti ama? Günlüğüne, günlük tutma çabasına, ailede en çok bu 'sakin, romantik kuzen'inin değer vereceğine inandığından mı, o derin, konuşulamayan duyguya, biraz da vicdanını rahatlatma umuduyla, küçük bir karşılık verebilmek için mi? Bu olasılıkların ikisi de savunulabilirdi o günler adına, aklıma gelmeyen, gelmeyecek çok daha anlamlı ya da basit olasılıklar da. Ancak bu olasılıkların bizi götürebileceği tüm gerçekler bir yana, önemi hiçbir zaman gözardı edilemeyecek bir sır verilmişti sonuçta Berti'ye. Önemi hiçbir zaman gözardı edilemeyecek, o derin, konuşulamayan duygunun çok özel bir yerde korunmasına yol açacak bir sır... Jinet yanılmamıştı... Sakin ve romantik yol arkadaşı, bu sırrı, çok uzun bir süre için, 'doğru' sırdaşlara yakışır bir biçimde taşımayı bilmişti...

Biz bu günlüğün varlığından yıllar sonra, Jinet'in bambaşka bir coğrafyada kaybolmasından, izini kaybettirmesinden çok uzun yıllar sonra haberdar edildik. Berti bir kez daha ihanete uğradığı duygusuna kapılmıştı... Sırdaşlık, onun inandığı sırdaşlık, tüm uzaklıklara karşın hiçbir zaman öldürülmemeliydi ama, sırrını taşıdığı insan, yaşadıkları tüm duyguları, yakalamayı başardıkları tüm beraberlik anlarını hiçe sayarak bir yerlerde yok olup gitmişti işte... Bu sırrı açığa çıkarmak, onun için Berti'de en çok bu nedenle bir ihanete karşılık verme anlamına geliyordu. Bu duyguda gizlenen 'çocukluğun' ayırdına varamayanlar, böylesi bir davranışta 'çocukça' bir tavır görebilirlerdi. O, kimilerine göre ince, kimilerine göreyse 'basit' ayrıntılarla tüm hayatı süresince gereğinden fazla vakit kaybetmiş bir insandı sonuçta. Ben, kendi payıma, ondaki tüm bu 'çocukluklar'ın 'incelik' yüzüne bakmayı yeğleyenlerden olmuştum hep. Onun oyunlarına katılmaktan duyduğum sevincin kaynağını bu tercihte aramak gerekiyordu öncelikle. O insanların izini sürme

serüveninin en güzel anlarıydı belki de bunlar. Ancak Berti'nin bu günlükle ilgili bilgilerini 'başkaları'na aktarırken gösterdiği asıl ıncelik, bir sırdaşlığa ihanet etme eyleminde bile kendisine yeni sırdaşlar bulmak istemesinde yatıyordu. O, Jinet'in bu gizli yanını yalnızca bana ve Jülyet'e anlatmıştı o gecelerimizin birinde. Bana, 'sıradan' bir gecede, bir başka gizli gülümsemeyle, sonuçları biraz da düşünülerek verilmiş 'sıradışı', küçük bir armağandı bu. Ancak ben, bu armağanın da gerçek değerini aradan çok uzun hikâyeler geçtikten sonra verebilecektim. O gecede, o geceler için anlatılanlar, bana bu uzun hikâyemde yeni bir yol açmıştı oysa. Zamanın öğrenciliğine bitmek tükenmek bilmeyecek bir anlatma isteğiyle soyunmanın ne kadar ağır bir bedeli gerektirdiğini bir kez daha hatırlamamı sağlayan yeni bir gecikme örneğiymiş sanki bu... O gece, orada yaşanmak ya da yaşatılmak istenen bir yol daha vardı ama galiba. Benim ancak sezgilerimle görebildiğim, biraz da uzağında kalmak istediğim bu yol Berti ile Jülyet arasında kalıyordu. Bir bağlılık, geçmişteki derin bir izi paylaşma dileğiyle yeniden dile getirilmek istenmişti sanki. Bu cümlemin altında yatan anlam bu ilişkiyi biraz daha iyi anlamama olanak tanıyordu. Ancak burada en çok, Berti'nin söylenebilenler kadar söylenemeyenlerin de 'bir şeyleri' anlattığının ayırdında olmasını önemsemek gerekiyordu galiba. O, tüm söylemek istediklerine karşın, o günlüğün içeriği hakkında bize hiçbir açıklamada bulunmamıştı. Jinet'in, yazdıklarını, kendisine zaman zaman, duygularını dolaylı bir yoldan dile getirmek için okuduğunu, o anların hikâyesini dinlerken ikimiz de hissetmiştik oysa... O gecelerin birinde, önce bu günlüğü, bu günlüğün hayatlarındaki önemini konuşmuşlardı. İnsanın özgürlüğünü 'kazanıldığı' ya da en azından kazanabildiğine, yaşayabildiğine inandığı, dolayısıyla da kendisini, kendisine 'tüm çıplaklığıyla' sunabildiği tek yer, 'başkasının' göremediği o yerdi galiba. Gerçek sorgulamalar orada göze alınabiliyordu, asıl mektuplar orada yazılabiliyordu... Kitaplardan, o kitapların içlerinde, tarihlerinde bıraktıklarından söz etmişlerdi sonra birbirlerine o gece... Kitapların aşkları neden en çok acılarıyla anlattıklarını, bize aşklarımız için neden yol gösteremediklerini sormuştu sonra Jinet. Buna benzer soruları

kendisine birkaç kez sorduğunu, ancak hiçbir yanıtı ulaşamadığını söylemiş, gerçek, bizde yaşayan kitapların, yanıtlarını gizleyen soruları barındırdıkları için o farklılıkları yakalayabildiklerini söylemişti bunun üzerine Berti. ‘Bir aşkı yazıyorum... Dağlara, uçsuz bucaksız dağlara gitmek isteyen bir genç kız var orada...’ diyerek sürdürmüştü konuşmasını Jinet. ‘Uzaklaşmak, hep uzaklaşmak, tüm yaşadıklarından, geçmişinden, kendisinden bile uzaklaşmak istiyor. Sonra... Sonra hiç kimseye, hiçbir yakınına haber vermeden yola çıkıyor bir gün. Gidiyor, o dağları bulabilme umuduyla gidiyor... Yolda, kendisi gibi kaybolmuş, o uzak dağları arayan bir adama rastlıyor. Aynı yere gitmek istediklerini hemen anlıyorlar. Ancak... Ancak o anda, bir sevinçten çok, bir korkuya kapılıyorlar. Birbirlerinde gizlemek istedikleri yüzlerini görüyorlar, birbirlerinde kendilerini tanıyorlar çünkü. Birlikte kaçmak, kaçmak kaçmak, daha da uzağa kaçmak istiyorlar. Ne var ki bir yerden sonra yola devam edemiyorlar, birlikte devam edemeyeceklerini anlıyorlar. Bu yolun kendilerini vardıracağı yeri mi görmek istemiyorlar yoksa? Belki. Ama asıl görmek istemedikleri kendi gerçekleri galiba... Onlara yeten sadece bir hayal sanki. Sadece bir hayal... Ya da onlar sadece hayallerini istemişlerdi, hayallerinde kalmak istemişlerdi’ diyerek anlatmaya çalışmıştı hikâyesini. ‘Gerçeklerle karşılaşınca...’ dediğindeyse kısa bir süreliğine susmak zorunda kalmıştı. Bizlere ‘kendi’ sözcükleriyle, kendi ‘bakışıyla’, çok büyük bir olasılıkla da duymak istediklerinden bir şeyler katarak anlattığı bu hikâyede Berti de ‘gerçeklerle karşılaşınca...’ dediğinde susmuştu. Susan, o anda susan kimdi öyleyse?.. Bu sözcükler kimi, nerede durdurmuştu, kimi durduruyordu, kimi, nerede, kim için durduracaktı?.. Şimdi ben de susabilirim... Ben de hikâyeyi artık göremediğim, ulaşamayacağımı bildiğim insanları da hatırlayarak ya da kimi sözcüklerin bendeki kimi anlamlarından neden durmaksızın kaçmak istediğimi kendime bir kez daha sorarak yeniden kurma yoluna gidebilirim çünkü. Berti’nin o akşam kim için sustuğunu anlatabilmek kolaydı. Onun o akşam hissettiklerini dile dökebilmek için yeni sözcükler bulmak kolaydı. Bu hikâyeyi o küçük karanlığımızda, seyirci koltuklarımıza kendimizi göstermeden otur-

duğumuz için dinlemek kolaydı. Hatırlamak zorunda kaldıkları onun çok derinlerinde yer etmişti belli ki. Birbirimize daha çok yaklaşmıştık sanki o anda... Daha çok... Artık göremeyeceğimiz, ulaşamayacağımız insanları sesimizi çıkarmaksızın, duyurmaksızın hatırlayarak... Bu durum Jülyet'te, yine içte kalacak, küçük, ama kalıcı bir sarsıntıya yol açabilirdi... Ancak o, tüm benliğiyle yanında kalmak istediği adamın Jinet'te kalan, kaldığını bildiği zamanı da tarihlerinin bir parçası olarak kabul etmişti. Marcelina'yı hatırlamıştım bunları düşünürken... Jülyet'in yüzüne o anda daha önce, başka bir yere gördüğüm, anlatmaya çalıştığım, sevgi yüklü bir gülümseme yayılmıştı...

Jinet, hikâyesinin bu 'çaresizlik anı'nda birdenbire Berti'ye sarılmış, sarsıla sarsıla, hüngür hüngür ağlamaya başlamış, 'Bir keresinde de Enrico'yla birlikteyken böyle ağlamıştım. Onunla çocukluğumdan hatırladığım, bana babamın öğrettiği bir oyun oynuyordum. Babamın ölümünü ilk kez o akşam çok derinimde hissetmiştim. Birbirimizi artık hiç göremeyecektik... Çocuktum. Memelerim çıkmaya başlamıştı. Bundan çok utanıyordum. Çocuktum işte!' demiş Jinet. O anda, bu son sözler üzerine birdenbire katıla katıla gülmeye başlamışlar. Hıçkırıklarla kahkahalar birbirine karışmış, gözyaşları sevinçle keder arasında bir yerlerde kalmış... Aslında ikisi de ağlıyormuş... Sonra yeniden, Berti'nin boynuna sarılmış Jinet, 'birlikte' yaşadıklarını konuştuklarını hiçbir zaman unutamayacağını söylemiş. Şeffaf geceliğinden memeleri görünüyormuş. Önce yanakları, sonra da dudakları birleşmiş... Sonra... Sonrası bu kadardı, sadece bu kadardı işte... Sadece bu kadar... Kendilerini birbirlerine en yakın hissettikleri geceymiş bu. Kendilerini birbirlerine en yakın hissettikleri, birbirlerine, bu ilişki adına unutulamayacak bir armağan vermek istedikleri bir gece... O gece Jinet'in odasındaymışlar...

O gece, konuşmanın bir yerlerinde, Berti'ye çok yakında 'o yola' çıkacağını, kendi kanatlarıyla uçmak, gidebileceği yere kadar gitmek istediğini de söylemiş Jinet. Berti, ailedekilerin aksine, onu kararından caydırmaya çalışmamış. Bu kararın uzun uzadıya düşünüldükten sonra alındığını, hiç kimse tarafından değişti-

rilemeyeceğini biliyormuş çünkü. Ayrılık günü de gelmiş sonra... Jinet İstanbul'dan bir gemiyle ayrılmak istemişti... O yola çıkışları, ayrılmaları bilenler için bu seçimin elbette bir anlamı vardı. O gün yağmur yağıyormuş... O gün, 'o rıhtım' bir başka umuda gidişin tanığı olmuştu... Yolda, arabanın camlarına vuran yağmur damlalarına bakıp, 'Ayrılık için güzel bir gün... Tıpkı o filmlerdeki gibi, bize o hayalleri, sadece o hayalleri yaşatan filmlerdeki gibi... Bir tren istasyonu eksik!.. Ama rıhtım da fena sayılmaz... Sonuçta deniz var, denizlere bırakılan aşklar var, yağmurda ayrılmak var... Birilerinin günün birinde bu hikâyeyi, bu ayrıntıyı atlamadan anlatmasını isterdim' demişti Jinet. Söylenmek istenenleri anlamıştı Berti. Kahramanlarınca böyle bir yere getirilmiş başka oyunlar da geçmişti onun hayatından. Susmuştu, yalnızca susmayı tercih etmişti bu yüzden de bu sözler karşısında. Kendisine bir söz, hiçbir zaman unutamayacağını bildiği bir söz de vermişti ama bu suskunluğun içinde. Kendisine bu anların iki kişide kalmamasını, ölmemesini sağlayacak bir söz vermişti. 'O seyirci'yi bulacaktı. 'O seyirci'yi günün birinde mutlaka bulacaktı... 'Rıhtım'a gittikleri o yolda baş başaydılar. Bunu Jinet istemişti. Bu armağanı, bu son armağanı ikisi de istemişti...

Uzun bir İstanbul serüveni bir daha başlamamasıya bitiyordu... O 'rıhtım'dan giden genç kadın, yıllar önceki o küçük kızıdan ne kadar farklıydı? Bu soruyu o anda hiç kimse yanıtlayamazdı, yanıtlamamalıydı. Kimi soruların doğru yanıtlarını bulmaları için başka bir zamana gereksinimleri vardı...

Jinet'in aradığı o seyirci İstanbul'da ölmek içindi galiba. İstanbul'da ölmek, birilerinde birkaç görüntüyle, sözcükle yaşamak için... Bu istek de yerini, daha da önemlisi yankılarını zamanla bulabilecek isteklerdendi. O yüzlerin, o odaların, o sözcüklerin silinmediği yerleri de kendinize göre anlatabilirdiniz...

Ayrırlırlarken Berti'ye sıkı sıkı sarılıp, 'Yanlıs insanları seçmekten vazgeç, hayattan da o kadar çok korkma' demişti Jinet. Bir kararı son anda değiştirebilecek bir adım, küçük bir adım mı beklenmişti bu sözlerle? Bildiğim, görebildiğim Berti bu sorunun yanıtını hiçbir zaman vermedi, vermek istemedi...

Jinet İsrail'e, bir göçmen kimliğiyle, eski bir hikâyeyi kendisine ya da birilerine anımsatmak istercesine, küçük bir çantayla gitmeyi seçmişti. Onun bu yeni yolculuğunun başlangıcında da yanına almak isteyeceği hep kendisinin bileceği pek az eşyası vardı... O, eşyalarını bir kambur gibi taşımasına yol açacak o hayatları yaşamaya hiçbir zaman fırsat bulamamıştı. Hikâye yineleniyor ya da kaçılamayacak, kurtulunamayacak bir 'yazı'da yeniden anlam buluyor gibiydi... Yıllar sonra bir kez daha bir 'bilinmez'e doğru gidiyordu. Bu bilinmez, onun bilinmeziydi... Onun tapınağıydı... Onu, o yeni ülkeye, toprağa taşıyacak yoldu... Bu bilinmez onundu... Sonuna kadar, tüm bedelleriyle, hak edilmişlikleriyle onun...

O günden sonra hiç görüşmemişlerdi. Jinet o günden sonra, o evde, o odalarda, daha da önemlisi o ayrılık zamanında yaşananlara karşın tek bir mektup bile yazmamış, bu bilinmezinde hep ten kaybolmayı seçmişti. Bir 'vefasızlık' örneği miydi bu? Kendisi için yapılanlar düşünüldüğünde bu soruya olumlu bir yanıt vermemek elde değildi. Gelgelelim 'aile', tuhaf bir biçimde bu yeni 'durum'u da tüm doğallığıyla kabul etmişti. Bir görüntü müydü bu sadece, başka yerlerden de bildiğimiz, ustalıklı oynanan, gerçek anlamını gizleyen kolay kolay ele vermeyen o oyunlardan biri mi? Madam Roza, onun bu 'sessizliği' karşısında fazla konuşmamayı, kırılmamış görünmeyi seçmişti. Mektupsuzluk, habersizlik 'iyiye alametti'. Her şeyin yolunda olduğuna inanmak gerekiyordu. Tanrı, 'doğru'yu seçenlerin yolunu hep aydınlatmıştı. Günün birinde, bir ihtiyaç, gerçek bir ihtiyaç duyması durumunda, nereye, kime geleceğini, hangi kapıyı çalacağını biliyordu artık Jinet... Bu umudu, annesi gibi Berti de beslemiş, Jinet'in günün birinde, kendisini göstereceği o günü sabırla beklemişti... Benim onunla ilgili, belli belirsiz anıların vardı... Kimi konuşmalarımız, daha doğru bir deyişle de konuşmalarımızın sesleri geliyor şimdi aklıma. 'Arabe ou ciğer?', 'Arap mı ciğer mi?' oyununu ondan öğrenmiştim. Kimi kararları aniden, fazla düşünmeksizin hayata geçirmenin güzelliğini onunla keşfetmiştim. Küçük, 'önemsenmeye değmeyecek' adımlardı elbette bunlar. Bir gün Beyoğlu'na el ele tutuşarak 'fare yemeğe' gitmiştik... İçi kestaneli,

dışı çikolatayla kaplı, fare şeklinde bir pastaydı aslında yediğimiz. Ama o anlarda en çok önemsenmesi gereken, yaşanan güne küçük bir renk getiren bu pastanın verdiği düşe sonuna kadar sarılma çabasıydı sanırım. Ben böylesi anlarda gülmez, yaşadıklarına şaşkın şaşkın bakardım. Bu şaşkınlığım onu daha da neşelendirirdi. Onu bende başka bir cinsellikle yaşatan duygu burada, bu şaşkınlığının gizli yerlerinde anlam kazanmıştı belki de. Bir gün yine Beyoğlu'na gitmiştik. Taksime'e doğru yürürken yaşlıca bir kadınla karşılaşmıştık. Kadın biraz da sitemle, 'Arman çok hasta...' demiş, sonra da, bir karşılık beklemeden, yanımızdan hızla uzaklaşıp gitmişti. Hiç konuşmadan yürümeye devam etmiştik. Şaşkın değildim artık o anda... Anlatamadığım bir başka duygu yayılmıştı içime. Ağlamak istemiştim. Jinet elimi her zamankinden daha sıkı tutuyordu çünkü... Her zamankinden daha sıkı... O küçük çocuk değildim artık o anlarda... Bir küçük çocuk değildim... O anlarda, Jinet'in gözlerinde birkaç damla gözyaşı birikmişti...

Biz aslında hangi fotoğrafındık?

Birkaç damla gözyaşı.. Kaç yıl geçti şimdi aradan, 'geride' kaç insan, kaç çehre, kaç ihanet bırakıldı şimdi? Sorunun çağrıştırdıkları, insanda o eski hüznü, o kendine yakalanma duygusunu yeniden uyandırıyor... Yalanlarla beslenen, bize bir yerleri uzaklarda, çok uzaklarda bıraktığımızı söyleten bir yanılsama mı burada yaşanan, o 'uzaklara' bir kez daha dokunma özlemi mi? Bir kaçış mı, 'aidiyet'ini yeniden görme ya da gösterme isteği mi? Farklı bir şekilde taşınmaya başlanmış, biraz da kabullenilmiş bir eksiklik mi, tüm kırgınlıklara karşın ayakta kaldığımızı hissetme gereksinimi mi? Birçok duygu anlamını 'o adım'da, o adımın getirdiklerinde ve götürdüklerinde bulabilirdi. Hangi kapı doğru zamanda, doğru insanlarla doğru hayatlar için açılabilmişti örneğin, hangi kapılar, açılmaları gerektiği halde, o zamanlarda bir türlü açılamamıştı? Viyana'daki o 'beklenmedik buluşma'da böylesi sorulara da yaklaşmak istemiştik hiç kuşku yok ki. Jinet onca yıl sonra karşımdaydı,

ben onca yıl sonra Jinet'in karşısındaydım... Birbirimize yürümeyi ne kadar başardığımızı da zamanla anlayacaktık. 'Buluştuğumuz' ya da 'yüz yüze' geldiğimiz şehir, günün birinde yazmayı düşündüğüm o 'uzun ölüm yolculuğu'nun hikâyesine başlamak için 'doğru' bir şehir gibi görünüyordu. Hikâye, günün birinde, özellikle Nesim'in bulmak, 'inşa etmek' istediği o ülke ile tüm umutlarına karşın yitirdiği o hayal düşünüldüğünde elbette bu şehirden başlayabilirdi... Şehir 'doğru' bir şehirdi, 'doğru' bir şehir gibi görünüyordu evet. Ama biz, hikâyenin o zamanında 'o doğru'nun neresindeydik? Biz o zamanda 'doğru' bir yerde miydik bir başka deyişle? Bu buluşma için, biraz da koşulları zorlayarak seçtiğimiz bu zamana inancımızı da günün birinde yitirecek miydik? Birbirimize bırakmak istediğimiz anları, daha da önemlisi insanı düşündüğümüzde tüm olasılıklara hazırlanmamız gerekiyordu. O anların şiirine geline... Onlar da bizde, sadece bizde kalacaktı galiba... Onlar da, onca çabadan, dahası savaşımdan sonra bulunan o sözcüklere karşın, başkalarınca, farklı tarihlerin, çağrışımların etkisiyle hep farklı şekillerde, farklı anlamlarla algılanacaklardı. Yalnızlıklarımıza biraz da burada, bu sağırlığın duyulduğu yerde adım atmıştık zaten...

Jinet, "Bir kahve içer misin?.. Ben içeceğim" demiş, yanıtımı beklemeden de kahveleri sipariş etmişti... Fransızcasındaki o sesin değiştiğini ayırmamıştım o anda. Saf, temiz, doğru bir Fransızca'ydı bu ama, bir Fransız'ınki gibi değildi artık. "Geç kalmasak... Bir bekleyenin vardır belki!" demiştim onun bu tavrı karşısında. Neydi bunu yaparken amacım? Yaşadıklarıyla ilgili biraz daha çok bilgi edinmek mi, kendimi ona bir şekilde gösterebilmek mi? "Sana burada tek başıma kaldığımı söylemiştim. Hem sen biraz büyümüşsün, fazla birkaç saat ayrılmaya değer bir insan gibi görünüyorsun!" diyerek karşılık vermişti o da bunun üzerine. Çıtayı bu durumda biraz yükseltebilirdim. "Bir buçuk yıldır kocandan ayrı yabancı bir ülkede yaşadığına göre evlilik mükemmel!" deyivermiştim ben de böylelikle bu amacıma hizmet etmek için... Sözlerimdeki alayı dinginlikle, sadece kimi gerçekleri bilmediğimi belirtir bir yüz ifadesiyle karşılamıştı. Bir sessizlik, bildiğimiz o derin sessizliklerden biri geçmişti o anda masamızdan. Sessizli-

ği kahvemizi getiren garson bozmuştu. Birbirlerini tanıdıkları belliydi. Garson kahveleri masamıza bırakırken bir espri yapmış, karşılığını da hemen almıştı. Gülümsemeleri yaptıkları esprilerin yerlerini bulduğunu gösteriyordu. Ama konuşmalar bilmediğim, yıllarca uzak kaldığım bir dilde yapıldığından, söylenenleri yalnızca ‘seyretmek’le yetinmiştim...

Garson gittikten sonra, bakışlarını önündeki kahveden ayrımaksızın, hafiften gülümseyerek, ama biraz da kederli bir sesle, “Bu araştırma gezisini doğrusunu söylemek gerekirse ben ayarladım. Üniversitedekilerle ilişkilerim pek fena sayılmaz” demişti. “Kaçtım, kelimenin tam anlamıyla kaçtım aslında. Çok sevdiğim mesleğime daha çok sığınmak zorundaydım. Ne yaptığımı, mesleğimin ne olduğunu sormadın... Psikiyatrim... Uzmanlık alanım da, daha çok otistik vakalar...” diyerek sürdürmüştü sonra konuşmasını. Artık bana bakıyordu. Gülümsemesi bir soruyu, yazmak istediğim bu uzun hikâyeye ilgili çok önemli bir ayrıntıyı bilip bilmediğimi anlamaya yönelik bir soruyu da taşıyordu artık... Sessiz, ama çok anlamlı bir anı yakalamıştık... Farklı zamanlarda, farklı ‘yazı’lar için bırakılmış bir insana, farklı imgeler ve çağrışımlarla aynı anda geçmenin şiiiriydi bu biraz da. Etkilendiğimi gizlemek istemiyordum. Kimi hatıralarla bu hatıralara anlam veren gizli hesaplaşmalar, insanları, isteseler de istemeseler de, hiçbir zaman bırakamayacaklarının seslerini hiç kurtulamamasıya duymaya, hep duymaya sürüklüyordu. Enrico Weizman, ‘geçmiş’le ilgili o ayrıntıları unutmuş ya da anlatmamayı seçmiş olamazdı. Jinet, içine bırakılan bu sesleri duymamazlığa gelemezdi... “Dayın bugünleri görmeliydi...” demiştim ben de bunun üzerine. Belleğin o karanlık dünyasına bir kez daha, tüm tedirginliklerime karşın dokunmak istemiştim. Anlamıştı, daha ileriye gidemeyeceğimi görmüştü. ‘Doğru’ bağlantıyı kurabildiğimi görmekten duyduğu sevinci, yıllar önce, bambaşka bir şehrin sokaklarında gezdirdiği, sonra da bırakmak zorunda kaldığı o küçük çocuğa yeniden, tüm değişimler ve eksilmelere karşın şefkatle bakarak dile getirmeye çalışmıştı o anda... O çocuk kimdeydi, neredeydi, hangi ayrıntılarda, hangi duygu için kaybolmuştu ama o zamanda? Bu soruya verilebilecek yanıtlar-

rın, ulaşabildiğimiz ‘o aralığın’ anlamı düşünüldüğünde, en azından ‘o aralık’ için o kadar büyük bir önemi yoktu. O çocuk da ölmemişti elbet. Hayatı anlamaya çalışan, daha iyi anlamak için ellerini ateşe sokmaktan çekinmeyen o genç kız da. O çocuk da kaygılarında, korkularında, kendine çekilişlerinde haklıydı elbet, o ‘kirlilikte’ yitirilen o genç kız da. Ama o anda... O anda, o beraberliği, tüm sınırların, olasılıkların ya da ‘gerçeklerin’ ötesinde kalarak hissetmek, tüm beklenesi duygulardan daha önemliydi galiba. Zaman bir kez daha ‘silinmişti’. Ne var ki bu kez yalnızca okunanlarla okunanların etkisiyle yazılanlar değil, yaşananlar, ‘yaşanarak’ öğrenilebilenler de vardı... Ellerimi yeniden tutmuştu Jinet... Bu kadarı yeterdi. Bu zamanda hiçbir söze ve yeni soruya gerek yoktu. Onlar bizim içimizdeydi, bizim o anda ulaşabileceğimiz her yerdeydi artık... O sessizlik sonra gelmişti... Çağrışımın, bende ki çağrışımın bizi götüreceği yer, benim uzak, yabancı bir dil, dolayısıyla da duygu dünyasından bakarak anlamaya çalışacağım bir yerdi artık... Jinet’in yüzünde derin, çok derin bir acının izlerini yakalamıştım. Jinet, “Oğlum iki yıl önce öldü... Askerdeyken... İki arkadaşıyla birlikte, uğradığı bir baskın sonucunda...” demişti o anda. “Bunu, garip bir şekilde ikimiz de önceden hissetmiştik. Böyle ölmesi saçmaydı. Savaşa hiçbir zaman inanmamıştı, hep karşı çıkmıştı çünkü. Barış gösterilerinde ön saflarda yer almaktan çekinmemişti. Giderken bana sıkı sıkı sarılmış, ‘Keşke birbirimizi daha çok sevebilseydik, daha çok anlayabilseydik’ demişti. Savaşmak zorunda kaldıkları için de söylemiş olabilirdi bu sözleri, ikimiz için de... Kendisinden özür dilemiştim. Kendisinden, onu yeterince anlayamadığımı için de, inanmadığı bir savaşa doğurduğum için de özür dilemiştim. Ama elimden ne gelebilirdi ki artık? O anda duyduğum pişmanlığı sana anlatamam. Başkalarına yardım edeyim, benden bir yardım dileğinde bulunanları hayata kazandırayım derken, bu meslek, hatta yaşama onuru adına gecemi gündüzüme katarken, yakınımıdakileri, en yakınımıdakileri sorunları ve yalnızlıklarıyla baş başa bırakmıştım. Neden böyle yapmıştım? Bunu düşünmek bile istemiyorum, bu soruyu içimden uzaklaştırmak için elimden geleni yapıyorum şimdi. Ama düşlerime, kâbuslarıma karşı gele-

mem ki... Otistik vakalar ne kadar zordur bilir misin? Bu hastalar yenilikleri bir türlü kabul edemezler. Bu yüzden de sana tüm benlikleriyle bağlanırlar. Onları bir türlü bırakamazsın, istesen de bırakamazsın... O anlarda, kendini ve tüm yapacaklarını unutman gerekir... Bu düzeni yıllarca sürdürdüm, mesleğimde bu yönümle başarıya ulaşmanın övüncünü yaşadım. Gazetelerde çalışmalarımı ilgili birkaç yazı çıktı... Amacım o insanları hayata kazandırmaktı evet... O insanları hayata kazandırmak... Bu hayat buna, tüm bu çabalara değer mi? O insanlar bizim aynı zamanda vicdanımız, yaşadığımız dünyanın görmek istemediğimiz, bu nedenle de değiştirmeye çalıştığımız yüzü değil mi? Kafandan şu anda buna benzer sorular geçiyor belki. Bu soruları ben de sordum kendime, inan. Ama o tedavi zamanında, o savaşıma, sonuna kadar savaşıma isteği tüm bu soruların yerini alıyor. Böylesi soruları o zamanlarda duymuyorsun, hatırlamıyorsun. Savaşı öncelikle kendinle, kendin için yaptığın inancına kapılıyorsun, geçmişine, yaşadığın günlere, geleceğine, seni sen yapan, bir yerlere getiren tüm umutlara daha sıkı sarılıyorsun çünkü o anda. Kaçışın, kendine bile itiraf etmeye çekindiğin kaçışın bir başka biçimi bu, böylesi bir savaşın kaynağında, bir türlü bulamadıklarının, ulaşamadıklarının acısı yaşıyor elbet. Birilerine, bir türlü hesaplaşmadığın birilerine bir şeyler göstermek, kanıtlamak istiyorsun belki de... Kendimi, kendimle ilgili çözümlemeler yapmaktan da alıkoyamıyorum gördüğün gibi... Tüm bu sorular, bu sorgulamalar sonuçta ne işe yarıyor, bugüne dek neye yaradığını hâlâ bilemiyorum ama. Bildiğim, insanın, bizim meslekte, daha iyisini yapabilmek için, öncelikle kendisini, kendisinin vakası gibi görmeyi öğrenmesi, daha da önemlisi, yardım isteyecek bir konuma her an gelebileceğini unutmaması gerektiği...

“İşte böyle... Ben yıllarca bu savaşın ortasında, bu savaş için yaşadım. Bunu yaparken de en yakınlarımla gereğince yakınlaşmama hatasına düştüm. Çalışmalarımın karşılığını yardım ettiğim insanların minnet duygularıyla ya da önemlerini, değerlerini zamanla kaçınılmaz bir biçimde yitiren başarılarla alırken, bu dünyaya getirdiklerimden yavaş yavaş uzaklaşıyormuşum meğerse...

“Kızıma gelince... O da bu ölüm olayından, daha da doğrusu ailemizdeki bu ölümden sonra, kendini bütünüyle dine verdi, sadece dini için, dinine göre yaşayan bir adamla evlenerek Kudüs’e yerleşti. Saçlarını kazıttı, peruğunu taktı, farklı, çok farklı bir hayata geçti. Arada sırada, ama sadece arada sırada arıyor. Konuşacak pek fazla bir şeyimiz kalmadı. Artık ikimiz de birbirimize yabancıyız, birbirimiz için başka dünyaların insanlarıyız. Zaman zaman, tüm bu yaşadıklarımı aklıma getirdiğimde, birileri tarafından bir cezaya çarptırıldığımı da düşünüyorum Sıradan bir yaklaşım bu belki de. Sıradan ve kendimi bir kez daha gereğinden fazla öne çıkaran bir yaklaşım... Sonuçta bu geçişler, günümüzde, dünyanın başka ülkelerinde de yaşanıyor. Ama ben Enrico’yu tanıdıktan sonra, hiçbir dine inanmamayı, yaşamak, kendini daha iyi görebilmek için bir dine ihtiyaç duymamayı da öğrenmişim. Çocuklarımı da bu dünya görüşü doğrultusunda elimden geldiğince eğitmeye çalıştım. Benim inandığım bir dünya vardı... Ama şimdi... Şimdi ellerimden o kadar çok hayat akıp gitti ki... İşte bu yüzden buradayım benim küçük çocuğum... Bu yüzden burada, yazın için, yazımız için anlamlı bulacağından kuşku duymadığım bu şehirdeyim... Arada sırada kimi hastalarım arıyor. Konuşuyoruz... Ama aramayanlar, arayamayanlar?..” diyerek anlatmıştı, anlatmaya çalışmıştı sonra kendisini...

Ona tüm bunları söylediğim için büyük bir pişmanlık, dahası utanç duymuştum. Hak etmediğim bir yere, çok yanlış bir zamanda girmiştim sanki. Başka bir yöne bakmaya çalışıyordum... Hissettiklerimi hissetmişti sanırım... “Kendine kızman gerekmiyor. Bunları sana zaten anlatacaktım. Aksi halde günün birinde yazmak istediğin o hikâyeye eksik kalırdı. Gelecekte, gözden kaybolacağım, beni yine bulamayacağın günlerde bu yükü taşıyamazdım’ demişti bu yüzden de... Gülümsüyordu. Gülümsemesindeki güzelliği bir kez daha fark etmişim. Berti’nin sesi gelmişti kulağıma. Jinet, başkalarının istediği gibi görünmeyi o kadar iyi öğrenmişti ki... Gülümseyerek tek bir söze bile gerek duymadan bakmıştık bir an birbirimize... Sonra ben yine bakışlarımı kaçırmış, başımı öne eğmişim. Berti’ye, Berti’nin bende bıraktığı tüm o eski fotoğ-

raflara karşın, ‘Hayır bu bir oyun değil... Bu gülümsemede gerçek, gizlenmek istenmeyen, bana akan bir şeyler var’ demiştim kendime...

“Yaşadıklarımda derin, hiç kimseyle paylaşamayacağım bir acı daha var... Kendimi, tüm bu yaşadıklarım karşısında her zaman-
kinden çok daha yalnız ve terk edilmiş hissediyorum. Gerçek bir anne şefkati yaşayamadım, çocuklarıma bir anne şefkati veremedim. Bizi bu dünyaya bağlayan ne öyleyse?.. Biz kimiz?.. Biz nasıl bir yol izlemeliydik?..” diyerek devam etmişti sonra sözlerine Jinet... “Bana unutamadığım bir filmin unutamadığım bir sahnesini hatırlatıyorsun” demiştim. “Olay Meksika’da geçiyordu. Filme adını veren kadın, büyük bir malikânede yaşayan sevgilisine bir demet çiçek getirmişti. Sevdği, tutkuyla bağlandığı adam evliydi, anlatamadığı, derin bir yalnızlığın içindeydi. İlişki birçok çıkmazı barındırıyordu anlayacağın. Kadın bunları biliyordu, sevdiği adamın kendisine bir yerden sonra uzak düştüğünü de hissediyordu ama, yine de tüketemeyeceği, tüketemeyeceğine inanmak istediği bir şeyler buluyordu bu ilişkide. Adam kadına, kendisi için beslenen bu derin sevgiye, sadece duygusal düzlemde kalan bu tutkuya neden bu kadar uzak kaldığını anlatmaya çalışmıştı. Başka bir sevgilisi vardı. Kendisiyle aynı küçük dünyayı, bahçeyi paylaşan, ilişkisinin başkalarınca ‘aykırı’ bilinmesine yol açan bir sevgilisi... O sevgili, oradaydı, o alabildiğine büyük, birbirinden güzel çiçekler ve ağaçlarla süslü, dışarıdan bakana cennetten bir köşe gibi görünebilecek bahçede, çardağın altında, birkaç arkadaşıyla birlikte eski bir Meksika halk şarkısı söylüyor, onları izliyordu... Cennetin bir cehennem gibi yaşandığı zamanlar da vardı... Bakışlar birbirine geçmişti, farklı duygulara, korkulara, kırgınlıklara değmişti ürkekçe... ‘Karım çocuğumuzu öldürdü’ demişti sonra adam... Karım çocuğumuzu öldürdü... O çocuk hangi çocuktu, hangi dünyanın çocuğuydu?.. Bir depremin, dışavurulamayacak bir depremin görüntüleriydi bunlar o kadın için. Sevdği, tutkuyla bağlandığı adamın gerçeğini, cennetinde doğurduğu cehennemini görmüştü... ‘Biz neyiz peki, ne yapmalıyız?’ diye sormuştu bunun üzerine... ‘Kendi yolumuzda sessizce, kendi düşlerimiz, yenilgilerimiz ve bozgunlarımız

la, anlamaya çalışmadan ilerlemeyi öğrenmeliyiz' demişti adam. Kendi yolumuzda sessizce, kendi düşlerimiz, yenilgilerimiz ve bozgunlarımızla, anlamaya çalışmadan ilerlemeyi öğrenmeliyiz... O hayatlar, oncasına önemsedığımız, unutamadığımız, tüm ayrılıklara karşın kopamadığımız o hayatlar, basit, sıradan birkaç sözcükle anlatılabilirdi belki de..." diyerek varmak istemiştin bu sözler karşısında bir yerlere... "Evet, o adamın söylediklerini ben de yeteneklerimin elverdiğince yapmaya çalıştım. Kendini sorgulamaya, gerçek anlamda sorgulamaya ihtiyaç duyan herkes bu yolda er ya da geç çıkıyor zaten. Aynalar aksi halde cömert davranıyor, bize sadece gösterdiklerimizi veriyor. Tıpkı başkalarının, birlikte yaşamayı göze aldıklarımızın yaptığı gibi..." demişti bunun üzerine Jinet... Söyledikleri, gizli bir çağrı anlamındaydı sanki...

Aslında bu da bir oyundu

Aynalar ya da kendini kendine sormayı tüm tehlikelere karşın göze alabilmek... Toplama kamplarından kurtulmayı 'başarmış' bir kadının başka bir zamanda söyledikleri gelmişti o anda aklıma. Bir akşamdı. O, o akşamda o günleri çoktan geride bırakmış gibi görünüyordu. Viyana'da yaşıyordu. Evlenmişti, çocukları, torunları vardı artık. Dünyanın çeşitli şehirlerinden çağrılar alıyor, gittiği yerlerde, yaşadıklarını 'anlatabileceği kadarıyla' anlatıyordu. "Tanrı-sız" yaşamayı da öğrenmişti. Varşova'daki o gettoyu, gettosunu, tüm 'yoksullukları', korkuları ve umutsuzluklarıyla tanımişti. Auschwitz'in tüm acılarını, savaşın ilk günlerinden, son günlerine kadar, çocuk yaşındayken tanımişti... Konuşmuştuk... O günlerden bazı görüntüleri kendisinden enikonu uzaklaşmış bir hikâyeyi anlatır gibi anlatmıştı. Kurtarıldığı günlerde, hatırlayabildiği, tahmin edebildiği kadarıyla on beş yaşındaydı. Tifüse yakalanmıştı, otuz altı kiloya inmişti. Oradaki son haftalarını hayal meyal hatırlıyordu. O günlerde annesi de çok ağır hastaydı. Tedavisi için başka bir yere nakledilmesi gerekiyordu. Yetkililer kendisine birlikte gidebileceklerini söylemişlerdi. Bir kızın, böylesi bir durumda, 'evlatlık vazifesi'ni yerine getirmesi, annesini yalnız bırakmaması do-

ğaldı, kaçınılmazdı. Ne var ki bunlar başka, yitirilmiş bir dünyanın 'değerleriydi' artık... O, herkesin önünde, kendisine bu öneride bulunanlara hiçbir yere gitmeyeceğini, gitmek istemediğini söylemiş, annesini bile bile o ölüm yolculuğuna tek başına göndermişti. Bir oyundu çünkü bu. Bu oyun daha önce birçok arkadaşına oynanmıştı. Ağır hastalar çocuklarıyla birlikte götürülüyor sonra da toplu halde gaz odalarında öldürülüyordu. Bu oyuna gelmemişti. O günlerde herkes yaşamının, yeni bir gün, bir gün daha kazanmanın yollarını arıyordu... Kadının gözlerine bakmıştım. Bir pişmanlıktan çok, başka yerlerde, başka ülkelerde, başka ölümleri 'görmenin' acısını taşıyorlardı... Hikâyesinin bu bölümünü onca yıl sonra neden hâlâ hatırladığını, dahası anlatmayı gereksindiğini yine sorduktım ama kendime...

Ona, 'o yere' götürülürken yanına en çok neyi almak istediğini sormuştum sonra. "Günlüğümü almıştım... Sadece günlüğümü... Ama onu da Auschwitz'e vardktan birkaç gün sonra elimden almışlardı. Yitirmeyi en çok o gün öğrenmiştim galiba. Henüz on bir yaşındaydım..." demişti...

Kendisini kendisine sormayı biraz da bu hikâyeler yüzünden gereksiniyordu işte insan... Anlatmaya, paylaşmaya çalıştığım bu hikâye, bana Bertî'nin bize verdiği bir küçük sırrı da anımsatmıştı ama aynı zamanda. Sırasıydı artık, sormadan edemezdim... "Gel biraz da şimdi senin günlüğünden söz edelim" demiştim bu amaçla. 'İsrail'e vardktan birkaç gün sonra hepsini yok ettim... Yeni bir hayata başlayacaktım. Belleğimle kâbuslarım bana yetiyordu' demişti. Kendisine inanmadığımı söylemiştim. Gülmüştü. "Deli çocuk!.. Gel seninle bu akşam şarap içmeye gidelim!.. Buna her ikimizin de ihtiyacı var..." demekle yetinmişti yalnızca. "Benim vaktim var... Bakarsın içki içtikçe daha da açılırsın, Enrico'yu, Angela'yı, Arman'ı anlatırsın biraz da... Eksik bırakılmış, gerçek yerlerini bulmamış birçok anı var sanki oralarda. Eksik ve birçok insan için anlamsız, ama en çok da bu yüzden bizim için anlamlı olabilecek birçok anı..." demiştim ben de bu durumda... "Eksik ve biraz anlamsız... Hayat da öyle değil mi zaten?.." diyerek karşılık vermişti o da bu sözlerime. Eksik ve biraz da anlamsız, evet... O akşam,

bizim o yoldaki son akşamımızdı... Hikâye, bir daha karşılaşmamıza izin vermiyordu. Eksik ve biraz da anlamsızdı tüm yaşananlar... Eksik ve biraz da anlamsız... O akşam... O akşam ona o kadını anlatmak istemiştım...

Tüm resimler birbirine girmişti

O sabah, her sabah uyandığı saatte, yeni bir güne, daha önceki birçok gün gibi, ne daha geç, ne de daha erken başlamak için uyandı Mösyö Jak. Komodinın üzerinde, dişlerini koyduğu bardağın yanında, korunmaya değer bir başka sessiz yer adına bulunduğtu o eski saatine baktı... Altı buçuktu. Altı buçuk... Tıpkı geçen, geride kalan günlerde, aylarda, yıllarda olduğu gibi... Altı buçuk... Hayat kendi seyrindeydi, aksayan, endişelenmeyi gerektirecek hiçbir 'yenilik' yoktu öyleyse... Aksayan, endişelenmeyi gerektirecek hiçbir 'yenilik' yoktu... Geceleri hatırlananlara, gördüğü o rüyalara ve içinden bir türlü gitmeyen o seslerin çağırısına karşın her şey yolundaydı, bu yeni, çok büyük bir olasılıkla da son zamanının gerektirdiğı gibiydi bir başka deyişle. O duyguları, o görüntüleri, o seslerin uyandırdıklarını, insanlarındaki, yeni günlerindeki yerini daha iyi görebilmek için anlatmayı deneyebilirdi. Anlatmak, anlatmayı göze almak mümkündü elbet... Ama sıra paylaşmaya, duyurmaya, bir dokunuşu, gerçek bir dokunuşu yaşamaya gelince... Odaya, her biri bir başka anıyı barındıran giysilerinin bulunduğu gardroba, tuvalet masasının üzerindeki o çıplak kadın heykelciğine, fotoğraflara, koltukta, her zamanki yerine, 'kendi' yerine koyduğu fıtık kemerine, ama en önemlisi sol yanına, artık hep boş kalacak sol yanına baktı bunun üzerine... Doğruldu. Takkesinin başında olduğunu ayırmıadı, "Dün gece dua ederken, gene uyuyakalmışım... Yaşlandım artık çok yaşlandım" dedi kendine. Bunu bir başkasıyla konuşmuşçasına, sesini bir başkasına duyurmak istercesine, biraz yüksek bir sesle söyledi. Duymak istediğı, asıl duymak istediğı o başkasının sesiydi ama aslında. O sesi, yaşadığı, 'çekildiğı' bu evde, bu son evinde duymuyordu, duymayacağını biliyordu çünkü artık... 'Uzun' yaşamının,

bu dünyada daha çok kalmanın bedelini yalnızlığıyla ödüyordu. Sadece insanların değil, kimi duyguların, hayatların da uzağına düşmüştü çünkü artık...

Perdenin arasından, aydınlık, güneşli bir günün ilk ışıkları süzülüyordu. Aydınlık, güneşli bir günün ilk ışıkları... Yıllar ona, bir günü, ilk ışıklarından hissetmeyi de öğretmişti ne de olsa. Mayıs ayının sonlarına geliniyordu üstüne üstlük... Havaalar düzeliyordu... Küçük bir sevinç yayıldı bunu düşününce içine. Küçük, eski, henüz yitirilmemiş bir sevinç. Havaalar düzeliyordu... Ağrıların azalması, sabah yürüyüşlerini aksatmaması, akşamları, karanlık çökene dek balkonda oturabilmesi demekti bu biraz da. Kaloriferleri de günün belirli saatlerinde yakmaya başlamışlardı. Geceleri biraz soğuk oluyordu bu yüzden. Ama o zaten yatağa 'herkesten önce' yatıyordu. Geceyarısı çişe kalktığına da, bir zamanlar Londra'dan aldığı, bir iki tarafından yırtıldığı halde giymekte hâlâ ısrar ettiği ropdöşambrını geçiriyordu sırtına. Bir tek banyo yaptığı geceler üşütmekten korkuyordu. Başka, 'yeni' çözümler bulabilirdi elbette. Hiç kimse onun günün daha sıcak saatlerinde yıkanmasını engellemiyordu örneğin. Ancak, durup dururken onca zamanın alışkanlığını değiştiremezdi. Perşembe geceleri yıllardır banyoya ayrılmıştı. Üşütme tehlikesini ortadan kaldırmanın yolunu da bulmuştu üstelik. Küçük bir elektrik sobası o saatlerde banyoya yeterli sıcaklığı verebiliyordu. Bu önlemi yaz aylarında da almayı sürdürüyordu. 'Maz vale sudar ke sarnudar' (Terlemek aksırmaya tercih edilmeli)... Annesinin kendisine yıllar, uzun yıllar önce öğrettiği bu 'ilkeyi' hiçbir zaman unutmamıştı... Halıcıoğlu'ndaki evlerinde abisiyle birlikte büyük leğenlerde yıkanırldı... Oda, kocaman bir mangalla saatler öncesinden ısıtılırdı... Şimdilerde yaşadığı evden, bu son evden çok daha 'sıcak' bir evdi o ev... Şimdilerde yaşadığı evden, bu son evden çok daha sıcak bir ev... İşler artık çok kolaylaşmıştı. Kaloriferler, şofbenler, elektrik sobaları vardı artık... Hep bu saatte, altı buçukta, herkesten önce uyanıp sobayı yaktığı o günler nasıl da uzakta kalmıştı. 'Büyümüştü', bir ailesi vardı o günlerde... Asmalımescit'te, bir apartman dairesinde yaşamaya başlamışlardı... Eksili-

yorlardı, her geçen gün biraz daha çok eksiliyorlardı ama yine de birlikte sayılırlardı. 'Aynı yoldan', Harbiye'deki o apartman daire-sine de gideceklerdi. Aynı yoldan, durmaksızın eksilerek... Eksi-lerek, ama tüm ölümlere karşın birlikte kalmaya, birliktelikleri-ni çoğaltmaya özen göstererek... Ailesine baktığı o evlerin tümün-de, herkesten önce kalkıp, yaşadıkları yerleri elinden geldiğince ısıtmaya çalışmıştı. Bir 'babalık vazifesi'ydi bu onun için. Bir ba-balık vazifesi... Evdekiler uyandığında, salon ısınıp iyi kötü bul-muş olurdu. Karlı, şiddetli kış günlerindeyse, arka odaların hafif-ten ısınması, o buz gibi soğğun kırılması için kullandıkları bir 'alaaddin soba'ları vardı... Sahi, nereye gitmişti o soba?.. Onu en son Berti'de gördüğünü hatırlıyordu. Şimdi o da, o eski, o çok ge-ride kalmış günlerin hatırına buraya 'dönebilirdi'... Bu sobayı da, yitirdiği, yeniden dokunmak istediği birçok eşyası gibi, 'ailesin-den' bir insan olarak yaşatıyordu hatıralarında... Ailesinden, ye-niden dokunmak, görmek, konuşmak istediği bir insan olarak... O zamanlar hiç kimse o uzak yerlerde kaybolmamıştı. 'Madam Ro-za' hayattaydı. Ceri Amerika'ya gitmemişti. Berti kabuğuna çe-kilmemişti. Kirkor, annesi, babası yakınındaydı. Lilika hâlâ yaşa-dığı dünyayı anlamaya çalışıyordu. Nesim'in başına gelecekleri, bulundukları yerden hayal bile edemezlerdi. Olga ise 'orada'ydı, hep 'orada' kalacaktı sanki. 'Orada'... Mutlaka yaşanacak, yaşanı-lacağına, paylaşılacağına, dahası yeniden keşfedileceğine inanı-lan bir hayat için... Bu inanç Olga'nın inancıydı. Olga'yı Olga ya-pan inançtı... Nasıl da uzaktı, nasıl da pişmanlıkla dönüyordu şimdi o görüntüler... Tamamlanamayan, eksik bırakılan gecelerin acısını, o da kendine göre taşımak, kendine, yalnızca kendine an-latmak zorundaydı şimdi... Bu gecelerin her birinde, ayrı, uzun, birilerince mutlaka bilinmesi gereken hikâyeler saklanıyordu oy-sa. Bu yalnızlık günlerinde, karşısında bir kez daha bir seyirci bulması o kadar kolay mıydı ama? Herkes yavaş yavaş, 'hak etti-ğince', o hayalleri, o umutları, o ertelenen buluşmaları bir yerler-de bırakarak ölmüştü. Kalanlarsa, geriye kalanlarsa yalnızca sı-nırlarıyla, duvarlarıyla, tutsaklıklarıyla yaşamak zorundaydı. Bu kadar eksileceklerini ya da bu kadar eksik kalacağını o günlerde

elbette tahmin edemezdi... Acılar kadar, sevinçlerden, kendisine yetecek küçük mutluluklardan da payını almıştı gerçi o zamanlarda. O günlere belki de bu yüzden 'nankörlük' edemezdi. Yanıtını bulamadığı bir başka soru da vardı ama. Yanıtını bulamadığı ya da ulaşamadığı bir başka yer de vardı, onca zamana karşın... 'O günler' hangi günlerdi, hangi günlere 'o günler' diyebilirdi örneğin? 'O günler' hangi günlerdi?.. O hayatlardan kendisine kalanları son zamanlarda daha çok düşünmeye başlamıştı. Günler uzundu çünkü artık. Günler uzundu... Seyircilerini, oyuncularını, yaşatmak istediği insana farklı insanları veren yol arkadaşlarını çoktan yitirmişti çünkü... Kendisini bir zamanlar dikkatle dinleyen uzun, çok uzun bir hikâyeye yazacağını söyleyen o çocuk bile bir yerlere, bir başka hikâyeye gitmişti... Hiç kimse hiç kimseyi sonuna kadar dinlememişti. Hiç kimse, hiç kimseyi sonuna kadar taşıyamamıştı.

Yatağından bu düşüncelerle, hafiften gülümseyerek kalktı... Hafiften gülümseyerek... Kendisini, yaşadıklarını bir kez daha taşıyabilmek için... Yeni güne 'tuvaletten' başlamalıydı. Bağırsakları iyiden iyiye tembelleştiklerinden, geceyarısı uyandığında müshil almayı bir alışkanlık haline getirmişti. Her şeyin bir yeri, bir düzeni, bir saati vardı... Bu kurala da hayatı süresince uymuştu. O günleri böyle yaşamıştı, bugünleri böyle yaşayacaktı. Her sabah, bir yere gidecekmişçesine tıraş olmaksa, güne başlama töreninin vazgeçilemeyecek ikinci aşamasıydı. Bu küçük törenin keyfini de 'bildiği usul'de, kremle, fırçayla, jiletli bir tıraş bıçağıyla çıkarmaya çalıştı. Ayrıntılar değişmişti, kokularla renkler değişmişti, değişecekti elbet. Ama 'usul' aynıydı, eskisi gibi, tüm güven vericiliğiyle aynı yerde, aynı anlar için kalmıştı. Yüzüne biraz lavanta kolonyası serpti sonra. Biraz lavanta kolonyası... İşte bu koku hiç değişmemişti... Lavanta kolonyasından hiçbir zaman vazgeçmemişti. Berti, kimi yurtdışı seyahatlerinden döndüğünde, kendisine birkaç kez değişik losyonlar getirmişti. Bu losyonların çoğu çok hoş kokuluydu ama, o birkaç denemeden sonra hep lavanta kolonyasına dönmüştü. Kolonyayla yüzünü ovalarken, çok uzun bir zaman önce, başka sabahlar için tıraş olduğu anlarda söylediği 'o şarkılar' geldi birdenbire

aklına. Kaç yıl önceydi? Hatırlamasına imkân yoktu. ‘O şarkılar’, annesinin ölümünden sonra söylemediğini hatırlayabiliyordu şimdi yalnızca. Nerden kaynaklanmıştı bu suskunluk? O şarkıları, ayrıldına varmaksızın, yıllar boyunca gün ışığına kapalı gözlerle yaşayan annesi için mi söylemişti yoksa daha çok? Annesi o evde, kendisi gibi erken uyananlardandı. Uyandığında odasından çıkmaz, yatağından kalkıp sessizce koltuğuna otururdu. Herkes onun orada da uyumaya devam ettiğini sanırdı. Gerçek, o anlar için de başkalarının bildiğinden farklıydı, o anlar için de, anlatılamayan, hiçbir zaman anlatılamayacak duygularla yaşanırdı ama. Annesi o anlarda yalnızca gözlerini kapatır, düşünür hatırlamaya çalışırdı... Haliç’in güneş batarken aldığı renkler nasıldı? O halılar nasıldı? O giysileri, o iç çamaşırları, o kadınlığı nasıldı?.. Annesi o saatlerde sadece gözlerini kapatır, yeni bir günde, yeni bir ışığa uyandığı günleri hatırlamaya çalışırdı, evet... O bunu bilirdi. Onların hiç kimseye açmadıkları sırlarından biriydi bu. Onların orada, özel bir odaları vardı... Annesine söylediği şarkılar o eski günlerden kalma şarkılardı. Şehzadebaşı’ndan, kantolardan, kulaktan kulağa, dilden dile dolaşan o mirastan kalma şarkılar... Bu şarkıları annesi için mi söylemişti gerçekten? Banyo onun odasına yakındı. Bu ihtimal gözardı edilmeyebilirdi. O anları yıllar sonra hatırlayabilmek de güzeldi. Kendini tanıma, daha iyi tanıma savaşı, uzun, hiçbir zaman bitmeyecek bir savaştı sonuçta. Kendini tanıma, daha iyi tanıma savaşı, ‘son an’a kadar sürecekti... Bunları neden, hangi öldürülememiş duygu için hatırlamıştı ama şimdi? İki gece önce annesini rüyasında görmüştü. Babasıyla birlikteydi, beyaz elbisesi ve şapkasıyla yine çok şıktı, yine çok güzeldi. Bir davete gidiyor gibiydiler. Önünden gülümseyerek geçmişlerdi. Annesi, o sıcacık sesi ve gülümsemesiyle ‘Komo estas Cakito? Deke no viyenes a vermos? No te eskarinyates ayinda de mozotros’ (Benim küçük Jakım nasılsın? Neden bizi görmeye gelmiyorsun? Bizi hâlâ özlemedin mi?) demişti. Babası ona, gülümseyerek bakmıştı. Çok gençtiler. Güzел günlerindeki, ‘güzel’ oldukları günlerindeki gibiydiler... Bir ürperti yayılmıştı bir kez daha içine. Bir ürperti ya da bir yere tüm gücüyle, tüm elleriyle, tüm kollarıyla, tüm bedeniyle sarılma isteği... Kendisiyle

aynı yaşları ve zamanları yaşayanların buna benzer rüyalarından kaçamadıklarını bilmiyor değildi. Böylesi sahneler birçok romana, değişik sözcüklerle rahatlıkla girebilirdi. O yalnızlıklarda ve gece uyanışlarında 'gördükleri' düşünüldüğünde, bu görüntülerin zihnine 'durup dururken' dönmesinin açıklamasını yapmak o kadar da zor değildi bir başka deyişle. 'O an'a, kendisini birkaç yıldır 'hazır' da hissediyordu üstüne üstlük. O duygudan, içine o ürpertiği sinsi-ce yayan o olasılıktan, 'Sadece bir rüya... O gece yemeği biraz fazla kaçırmıştım galiba' diyerek uzaklaşmayı tercih etti, geriye kalan günlerinin küçük anlarına daha çok yaklaşmayı denedi yine de. O şarkılardan birini kendi kendine ya da yalnızca kendine söyleyip söyleyemeyeceğini düşündü. Aynanın karşısındaydı bir kez daha... Hatırlamaya çalıştı... Ama o sözcükler direndi, o ezgiler direndi, 'o zamanların şarkısı' direndi, başka bir yerde, bırakılan, terk edilen o yerde kalmak istedi. Tüm şarkılar birbirine girmişti, tek bir şarkıya 'dönmüştü' sanki. Unutuşun, unutuluşun şarkısıydı bu. Unutuşun, unutuluşun şarkısı... Boş verdi... Hatırlayamamaya da alışmıştı artık... Hatırlayamamaya, içindeki nesnelerin, duyguların, küçük heyecanların karşılığını sözcükleriyle, geriye, elinde kalan sözcükleriyle verememeye de alışmıştı. Kendisine kızmaktan da vazgeçmişti artık. "Eksikleriyle" yaşamayı aksi halde beceremezdi. Gerçeğini, tüm doğallığıyla, tüm terk edilmişlikleri ve ihanetleriyle de hayatının bir yerlerine koymayı öğrenmişti... 'Bakalım daha neleri unutacağız...' diye düşündü bunun üzerine. Gülümsedi... Hiç kimseye anlatamayacağı bir küçük gurur duydu kendinden... Böyle düşünmesi düşünebilmesi yaşadığı günlerle bağlantısının bütünüyle kopmadığını gösteriyordu çünkü. Kimi sözcükleri gitmiş olabiliyordu elinden, kimi şarkıları kendisine bir daha dönmeyebilirdi... Ama aklını alamamışlardı, tam anlamıyla alamamışlardı henüz. Örneğin hâlâ kitap okuyabiliyordu. Televizyondaki haberlere öfkelenabiliyordu, dizi filmlerde dile getirilen 'gerçeklere' gülebiliyordu, hesaplarını gerektiğinde yapıp, bütçesini denkleştirebiliyordu. Kendisini yaşadığı günlerin içinde izlemek hoşuna bile gidiyordu. Bakalım daha neleri unutacağız derken, bakalım daha neleri kaybedeceğiz, nerelerden uzaklaşacağız da demek istemişti galiba. Yaşa-

dığı, taşımak zorunda kaldığı insana farklı bir yerden bakıyordu, bakabiliyordu böylesi soruların ışığında. Bu bakışla gelebilecekler, bu uzun yalnızlık oyunu için hatırı sayılır bir malzemeydi. Oyun, bu tek başınalık günleri düşünülüğünde uzun bir oyundu sonuçta. Bu oyunun ne zaman biteceği belli değildi, o, bu oyunda, herkeste, her şeydi çünkü artık. Bu oyunun yazarı oydu, yönetmeni, oyuncusu, seyircisi oydu. Bu oyunun nesneleri oydu, renkleri, dekoru, unutulan, kaybolan replikleri, günün birinde kapanacak perdesi oydu...

Bu düşünceler ve 'gidip gelmeler'le yavaş yavaş, adımlarını yeniden duymaya çalışarak yöneldi yatak odasına. Pijamasını çıkardı, fitik kemerini tıktı. Birkaç yıl önce geçirdiği ameliyatla, yıllardır çektiği bu dertten 'sonuna kadar' kurtulabileceğini sanmıştı. O zaman sağ tarafında kalan fitik, iki yıl sonra sol tarafında çıkmıştı ama. Yeni bir ameliyat için çok geçti artık. Böyle idare edecekti. 'Aileden' gelen bir hastalıktı bu sonuçta. Babası da fittikten çekmişti, Nesim de... Üstelik onlar, bu sorunu, farklı koşullarda yaşamıştı...

Gömleğini, pantolonunu giydi sonra. Kravatını özenle bağladı. Ayakkabılarını, yine yıllardır kullandığı çekeceğinin yardımıyla geçirdi ayağına, sildi, parlattı... Tıpkı 'dükkân'a giderken yaptığı gibi... Hırkasını giydi en son da, yavaş yavaş ilikledi. Güne hazır sayılırdı. Bir kez daha baktı kendine. Hırkası da, pantolonu da bol geliyordu artık. Hem kilo vermiş, hem de biraz küçülmüştü. Ama üstündekiler, onca zamana iyi dayanmıştı doğrusu. 'Eh, ne de olsa İngiliz malı...' diye düşündü. Londra'yı, Marble Arch yakınlarındaki o İtalyan lokantasını hatırladı, aklına o büyük mağazaların ışıltısı geldi. İyi, ama aynı zamanda da eksik birçok anı bırakmıştı başkalarında... Kimi günlerini istedikleriyle paylaşamamıştı örneğin. İçine kolay kolay atamadığı bir hüznün çöküyordu o günleri hatırladığında. Ama yaşananlar yaşanmıştı bir kere. Yaşananlar da yaşanmıştı, yaşanamayanlar da... Geriye, yaşananların anlatılabilir anlarına sığınmak kalıyordu şimdi... Yaşananların anlatılabilir anlarına ve yüzlerine sığınmak... Daha uzun yürümek ya da daha az ölmek için... Tüm hayallere karşın... Bilinen, kanıksanan, giderrek sevilen yanılsamalarla...

Balkona bu duygularla ilerledi. Önce perdeleri, sonra tülleri, sonra kapıyı, sonra da parmaklıkları açtı. Kendisini gecenin karanlığından, bakışlarından ve tehdidinden koruyan tüm örtüleri yavaş yavaş kaldırdı bir başka deyişle. Dışarı çıktı. Yanılmamıştı. Aydınlık, güneşli bir gün doğuyordu... Birbirine karışan kuş cıvıltıları günün başkaları için de başladığını gösteriyordu bu arada... Bu 'cıvıltılara kulak verdi. Durdu, dinledi... En azından bu sesler, bu eski sesler değişmemişti. 'Ada'ya gitme vakti de geldi...' diye düşündü o anda. Ada'ya gitme, Maden'de, 'Debarkader'de (iskelede) yürüyüş yapma vakti de gelmişti... Bir kışı daha atlatmıştı... Berti bahçeyle ilgilenmişti herhalde. Çiçekler, otlar, ağaçlar da özen istiyordu, sevgi bekliyordu. Bu işi bir zamanlar kendisi yapardı. Nisan ayı geldiğinde, güneşin birçok evi, odayı ve bahçeyi iyiden iyiye ısıtmaya başladığı günlerde, bir hafta sonu, tek başına o eve gider, tuttuğu bir bahçıvanla birlikte bahçeyi yaza hazırlardı. Çiçeklere bakmak, sevilen bir insana bakmak kadar güzeldi, evet... Bu sevginin, görmek isteyenler ya da görmesini bilenler için bir karşılığı da vardı üstüne üstlük. Çiçeklerle ağaçlar birçok insandan çok daha sadıktı, çok daha cömertti... Menekşeler, zamanı geldiğinde, kendilerine gerçekten bakanlara, başkalarının veremediği renkleri verirdi örneğin, akşamsefaları geceleri çok güzel kokardı, fesleğen kimi sabah kahvaltılarında çok güzel kokardı. Ihlamur ağacı da güzel kokardı... Hiç kimsenin, hiçbir yerde unutamayacağı bir kokuydu bu... Erik ağacı hemen hemen her sene iyi meyve verirdi. Hemen hemen her sene... Ancak iki senede bir gerektiği gibi meyve veren öteki ağaçlara rağmen... Hemen hemen her sene... Aklında öyle kalmıştı, o ağacı onca zaman sonra öyle hatırlamak istiyordu en azından... Küçük, sarı, ama çok lezzetli erikleri vardı o ağacın... Küçük sarı, o gelincik balığı yemeğine çok uygun erikleri... Berti bahçeyle ilgilenmiş olmalıydı, evet... Ama ilgilenmediyse de... İlgilenmediyse de bu ilgisizliğini anlayışla karşılamak gerekiyordu. Ondan, tüm yaşadıklarından sonra, 'daha fazla' ilgi bekleyemezdi. Felaketler onları hem uzaklaştırmış, hem de yakınlaştırmıştı... Ama Berti bunu bilmiyordu galiba. Berti bu yeni duyguyu bilmiyordu... Bilmesinin de pek bir önemi yoktu za-

ten. Yeniden başlama ya da kimi duyguları değıştirme gücünü çoktan kaybetmişlerdi. Yeniden başlama ya da yeni bir duyguyu bekleme umudunu da çoktan kaybetmişlerdi. Tıpkı o bahçeye eskisi gibi bakma gücünü yitirdikleri gibi... O şimdi o bahçeye, yalnızca uzaktan, bir konuk kimliğiyle bakabiliirdi. Bir konuk kimliğiyle, o çiçeklerin, meyvelerin kokusunu hatırlamaya, sessizce duymaya çalışarak... Etrafı bürüyen yaban otlarına karşın... Etrafı bürüyen yaban otlarına karşın... Hafif, ama serin bir rüzgâr çarptı o anda yüzüne... Kendi kendine, 'Giderayak şifayı kapmıyorum, sonra zor toparlanırsınız' dedi. Duyduğu ses, kendi sesiydi, yalnızlığının, korkularının sesi idi bir kez daha... Gün yeni başlıyordu... İçeri girdi. Balkon kapısını açık bıraktı. Odayı havalandırmak gerekiyordu. Yatağını da, gecenin ağırlığını, kokusunu atmaması için 'düzenli bir şekilde' açık bırakmıştı zaten. Odanın kapısını, sabah duasını etmek için salona giderken, sıkıca kapatmayı da ihmal etmedi bu arada. İçeri soğuk girmemeliydi... Salona gittiğinde perdeleri açtı ilkin. Her zaman oturduğu koltuğuna oturdu, dışarı baktı... Sokak boş sayılırdı. Kollarında sepetleri, servise çıkmış kapıcılarla, birkaç öğrenciden başka hiç kimse yoktu ortalıkta. Hızlı adımlarla bir yerlere doğru giden, 'yetismeye' çalışan 'erkenciler' vardı bir de... Bunlar, 'onun erkencileri'ydi. Bu sokağa her sabah, aynı saatlerde, aynı 'pencereden' baktığında, 'erkencileriyle' sadece kendisinin bildiği bir bağ kurmuştu. Onların bir hayatlarıyla, küçük hikâyeleri, dahası kaderleri vardı... Onları tanımıyordu, onlarla hiç konuşmamıştı, hiç konuşmayacaktı aslında. Bu hikâyeler biraz da bu yüzden kendi dokunulmazlığındaydı... O sokakta, o saatlerde, üç kadınla iki adam farklı, ama 'belirli' yerlere doğru ilerliyordu. Kadınlardan biri bankacı, biri hemşireydi. Ötekiyse bir Yahudi ithalatçının yanında çalışıyor, hem sekreterlik yapıyor, hem de muhasebe işlerine bakıyordu. Adamlardan birinin Kapalıçarşı'da bir gümüşçü dükkânı vardı. Hali vakti yerindeydi, büyük inişlerden çıkışlardan uzak bir hayatı, büyük isyanlara gerek duymadan, küçük hafta sonu sevinçlerine sıkı sıkı sarılarak sürdürüyordu. Evliydi. Sol düşünceliydi. Öteki adam doktordu. Mesleğinin başlarındaydı. Bekardı. Bu kızlardan birine örneğin hemşireye

çok uygun görünüyordu. Bir rastlaşabilselerdi... Herkes farklı bir yoldaydı ama ne yazık ki. Hiçbiri aynı yerden, aynı anlarda geçmiyordu. Her biri belirlenmiş, 'kurulmuş' bir zamanın içindeydi. Aralarından birinin biraz gecikmesi onu bu yüzden endişelendirebiliyordu. O da kendi payına, yıllar boyunca hep 'erkenci'liği seçmiş, ama bunu yalnızca iş hayatında, o 'dükkâna' giden yolda başara-bilmişti...

Sabah duasını, her sabahki gibi 'erkencilerin' tümünü gördükten sonra etmeye koyuldu. Duasını yıllardır önce İbranice, sonra da İspanyolca yapardı. Bu duanın İbranice kısmı hiç değişmezdi. Oradaki sözcükler hep aynı sözcüklerdi. Duanın 'töreni' bunu gerektiriyordu. İspanyolca kısım da daha çok bir 'sohbet' havasındaydı. Tanrısını güçlü, güvenilir bir koruyucu, bir baba gibi görürdü o zamanlarda. Oradaki Tanrı biraz daha insandı, biraz daha gerçekti sanki. Kendisine acısız bir ölümü, Berti'ye, Jülyet'e, Nora'ya ve Ceri'ye mutluluğu, İsrail topraklarıyla tüm dünyaya barış getirmesini 'ondan' 'dostça' isterdi bu yüzden. Bu acımasızlığın, bu cinayetlerin son bulması için, insanların 'özlerini', nereden geldiklerini hatırlamaları gerekiyordu. 'Koruyucusuna', kendisini toplama kamplarından kurtardığı için, teşekkür ederdi sonra. O da abisi gibi, o günlerde, Fransa'ya yerleşmiş olabilirdi. Ama 'ilahi takdir', onun o zamanlarda İstanbul'da bulunmasını istemişti. Bunun için ne kadar şükretse azdı. O ölüm günlerini de görmüştü, bugünleri de. Kendisine 'bahşedilen' bugünlerin değerini vermeye çalışıyordu, vermek için elinden geleni yapıyordu bu nedenle. Sevdiklerinin cennette huzur içinde 'yaşamalarını' temenni ediyor, ruhunun kolay alınması için yalvarıyordu. 'O', aynı zamanda 'inayet'in de babasıydı. 'İnayet'in babası... İşte o anda, tam da o anda bazı sözcükleri karıştırdığını, dahası hatırlayamadığını ayımsadı. Başa döndü, bu yüzden, umutlarını bir kez daha dile getirdi... Sesi, cennetteki sevdiklerini anınca, daha derinden, daha ağlamaklı çıktı. Özlediği, 'oraya' gönderdiği o kadar insan vardı ki... Yaşamaktan sıkıldığını, 'fazla' yaşadığını düşünüyordu onları aklına getirdiğinde. Ne var ki 'takdir' 'ilahi adalet'indi, bu konuda daha ileri gidip günaha giremezdi... Duasını bitir-

diğinde, hem Tanrısına tüm benliğiyle, kendini bütünüyle vere-
rek yakarmaktan, hem de bazı sözcükleri aramaktan yorgun düş-
tüğünü hissetti. Yerinde kalarak sessizce dinlendi, birkaç dakika-
lığına gözlerini kapadı. Karmaşık, birbirinin içine giren görüntü-
ler üşüştü yine zihnine. Birbirinin içine giren, hem uzak, hem de
yakın geçmişinden görüntüler... O yerlerde daha çok kalmamak
için gözlerini açtı hemen. Yaşadığı günlerden bu kadar sık kop-
maması gerekiyordu. Geceleri vardı, geceleri gitmeye ya da dön-
meye mecbur kaldığı yerler vardı zaten. Bu kadarı ona yetmeliydi...
Yerinden yavaşça doğruldu bunun üzerine, takkesini başın-
dan çıkardı, öptü, cumartesi sabahları okuduğu özel sabah duası
kitabının yanına koydu. 'Une place pour chaque chose et chaque
chose à sa place' (Her yerin bir şeyi, her şeyinse bir yeri vardır)
dedi kendine... Bu sözü de okulda, 'Alliance'ın son sınıfında, 'Co-
urs superieur'de okuduğu günlerde, kendisine 'disiplinli' yaşama-
nın ilk derslerini veren matematik öğretmeni Mösyö Natan'dan
öğrenmişti. Yazıcı Sokak'taki Alliance Israelite Universelle Mek-
tebi deniz manzaralıydı. Havanın kuvvetli lodos yapması, onlar
için bir başka sevinç kaynağıydı o günlerde. Kuvvetli lodos, va-
purların işlememesi, dolayısıyla da Kuzguncuk'ta oturan Mösyö
Natan'ın karşıya geçememesi, okula gelememesi demekti çünkü.
Sertliği ve disipline verdiği önemle biliniyordu öğrenciler arasında
Mösyö Natan. Disiplinli olmak onun için bir hayat tarzıydı. Disip-
linli yaşamak, insanın başkalarına, öncelikle de kendisine saygı
duyması demekti. Ona göre başarının, gerçek başarının anahtarı
buradaydı. Disiplinin, disiplinli insanın erdemlerini öğrencilerine
uzun uzun, bıkmadan usanmadan, zaman zaman dersi keserek
anlatırdı Mösyö Natan. Arada sırada da, bu uzun söylevlerinin
verdiği heyecanla gürültülü bir biçimde yellenir, çıkardığı sesin
duyulmaması için, hemen yanındaki kürsüyü sallamaya ko-
yulurdu. Bir süre sonra anlamışlardı. Kürsünün sallanması, ho-
calarının yellenmesi demekti. Sallantının çıkardığı ses, yellenme-
nin çıkardığı sesi bastırırdı ama, kokunun kısa bir süre sonra sı-
nıfa yayılmasını önleyemezdi. O zaman da Mösyö Natan, soğuk,
buz gibi kış günlerinde bile, 'Öff!.. Öff!.. Leş gibi kokuyor burası!..

Hava alın!.. Hava alın!.. Ciğerleriniz temiz havayla dolsun!..' diyerek pencereleri açtırır, sporun, sağlıklı yaşamının erdemlerini anlatmaya başladılar. Bunlar hiç aksamayan, 'disiplinli', 'nizami' bir biçimde, birbirinin ardından, hep aynı sırayla gelen sahnelerdi. Mösyö Natan bu konuda da düzenliydi, disiplinliydi bir başka deyişle. Bu sahneler o kadar 'şaşmaz' sahnelerdi ki, pencerenin hemen yanbaşımda oturan 'Menahem el de loz maloz eços' (Kötü işlerin adamı Menahem), kürsünün sallandığını görünce, söylenecekleri beklemeden sınıfın havalanması için gerekeni yapmaya yeltenmişti bir keresinde. Büyük bir kahkaha kopmuştu o anda sınıfta. Birkaç dakika sonra da Menahem, bu 'iyiliğinin' ve 'kahramanlığının' karşılığını, dersi sık sık öğrencilerin arasında dolaşarak anlatan Mösyö Natan'dan ensesine okkalı bir şaplak yiyecek almişti. Sınıfta yine bir kahkaha kopmuştu elbet. Menahem, bunun üzerine, eğlenceyi sürdürmek için, şaşkın, haksızlığa uğramış bir öğrenci edasıyla, 'Mais... Mais je n'ai rien fait Monsieur!..' (Ama... Ama hiçbir şey yapmadım ki efendim!..) diyerek tepki göstermiş, Mösyö Natan'ın hafiften gülümseyerek, pencereyi sakın sakın kapatırken, 'Une habitude, une simle habitude Monsieur!..' (Bir alışkanlık basit bir alışkanlık beyefendi...) demesineyse hiçbir karşılık verememişti. Okuldaki bütün disiplinsizlik olayları Menahem'den sorulurdu. Bu konudaki düzenlemelerin ve 'teşkilatlanmalar'ın onun başının altından çıktığına ve çıkacağına herkes inanmıştı bir yerden sonra. Hatta bir keresinde, yine bir 'suçundan' dolayı, disiplin kurulunun karşısında hesap verirken, okulun ana kapısının camları bir kaza sonucu kırılmış, kurulda bulunan öğretmenlerden biri, 'Ah Menahem ah! Yine ne yaptı kerata!' deyivermişti!.. Rivayet işte... Sonuçta bu olayı da onlara Menahem anlatmıştı... Hey gidi günler hey... Sonraki yıllarda, iş hayatında başarıdan başarıya koşmuş, çok büyük bir servetin sahibi olmuştu bu bir türlü 'uslanmayan çocuk'. Ancak böylesi koşulları göze alanların beklenmedik bir zamanda, beklenmedik işler yapması da mümkündü. O çocuğun adı, önce büyük bir prezervatif kaçakçılığı işine, ardından da bir cinayet olayına karışacaktı. Daha sonrasınıysa hiç kimse bilmiyordu, hiç

kimse tam anlamıyla, en doğru biçimiyle, kısacası gerektiğinde öğrenemeyecekti... Birbirlerinin izini hepten kaybedeceklerdi o günlerden sonra... Yıllar, çok uzun yıllar önceydi. Yıllar, çok uzun yıllar önce... Onun sık sık yineleyebileceği, yinelemek zorunda kaldığı cümlelerden biriydi artık bu... Birbirlerinin izini o uzun yolda hepten kaybedenlerin hikâyesi de onun iyi bildiği hikâyelerdendi... Bu cümlelerin, bu hikâyelerin anlamını birçok insan bildiğini sanıyor, sandığı için de 'kullanabileceğine' inanıyordu... Ama o yaşamıştı, birçok kayıp, özlem ve kırgınlıkla yaşamak zorunda kalmıştı. Birçok kayıp, özlem ve kırgınlıkla... Dilediğinde anlatamaması, anlatamayacağı duygusuna kapılması buradan, bu 'yaşamışlıktan' kaynaklanıyordu belki de... Menahem'i o günlerden sonra bir daha görememişti, düşündüğü, tahmin ettiği hiçbir yerde bulamamıştı... Hâlâ yaşıyor muydu acaba o çocuk?.. O çocuk, onca zaman sonra, hâlâ bir çocuk muydu?.. Kim bilir... Herkes kendi yolunda, kendi bedellerini ödeyerek, kendi küçük ödülleri alıyordu 'büyümüş', 'yaşlanmış', sessizliğine gömülmüş... İşte sonuçta... Ama ne gizlemeli, Mösyö Natan'ın verdiği bu dersin önemini de 'büyüdükçe' daha iyi anlamıştı doğrusunu söylemek gerekirse. 'Une place pour chaque chose et chaque chose à sa place'... Bu 'altın kural'ın ona iş hayatında da çok büyük bir yararı dokunmuştu. Bunu reddedemezdi, görmezlikten gelemezdi. Ne var ki bu kural, bir başka zamanda, hayatın bir başka yüzünde, çok farklı duyguları, acıları ve pişmanlıkları da doğurmuştu. 'Yer', her zaman doğru ya da tercih edilmesi gereken yer değildi sonuçta. 'Yer', her zaman doğru ya da tercih edilmesi gereken yer değildi, başka yerlere adım atmasını, başka yerleri yaşamasını, yaşatmasını da engellemişti çünkü. Ama o böyleydi, böyle yaşamıştı işte... Bir hikâyeydi, gelmiş, gitmişti... Bu kurala bağlılığı, kahvaltılık sofrasını birkaç yıldır bir gece öncesinden hazırlama alışkanlığını edinmesine yol açmıştı. Bunun için çok büyük bir çaba sarfetmesi gerekmiyordu ama. Sofra temiz bir peçeteden, bir tabaktan, bir fincandan bir kaşıkla, bir bıçaktan ibaretti sonuçta. Kahvaltıda birkaç dilim kızarmış ekmekle biraz reçel ve yağsız tuzsuz bir parça beyazpeynirle yetinebiliyordu. Kimi sabahlar, ih-

lamur, kimi sabahlarsa bir fincan sıcak süt içiyordu. Her şey o kadar küçülmüş ve yalınlaşmıştı ki... Kuru kayısıyla yaptığı reçelin bitmeye yüz tuttuğunu ayırımsadı birden bu ayrıntılar arasında. Berti'ye telefon edip Çiçek Pazarı'ndan okka gülü almasını söylemeliydi. Son yıllarda çok pahalılanmıştı ama, bu küçük zevklerden de mahrum etmemeliydi artık kendisini. Alacağı eni sonu bir kiloydu, bir kiloluk reçel de onu en azından altı ay idare ederdi zaten. Hem bunun hazırlığı, evde yapılması da vardı. Bu hazırlık da o küçük zevklerin bir parçasıydı sonuçta... Güller gelecek, ke-se kâğıdından özenle, yavaşça çıkarılacak, bir gazetenin üzerine yayılacak, makasla ayıklanacak, sonra da yavaşça pişirilecekti... Eve olağanüstü güzel bir koku yayılacaktı... Berti'den kendisine biraz okka gülü almasını istemeliydi, evet... Şimdi mevsimiydi... Şimdi mevsimiydi... Bu reçeli 'Madam Roza'yla beraber hazırlarlardı. Gülleri o zaman da kendisi ayıklardı. O zaman da, İngiltere'den aldığı, altın sarısı, Dunlop marka makasıyla... Şimdi o makas da bir yerlerde kaybolmuştu. Kolunda sepetiyle, kara kuru, ufak tefek bir adam bu mevsiminde oralardan geçerci. Adı Salamon'du galiba. Salamon ya da... Yok yok, Salamon balıkçının adıydı. O sadece cuma sabahları oralardan geçer 'ğaya' satardı. Sadece cuma sabahları, erkenden. Alışkanlıklar böylesini gerektirdiği için... Yemekler öğlene kadar yetiştirilmeliydi, hazır edilmeliydi çünkü. O evlerde hafta sonlarında yeni yemek yapılmazdı... Ama bu alışkanlıklar da başka bir zamanda kalmıştı şimdi. Bu da geçmişti. "Ğaya" yalnızca Yahudilerin itibar ettiği bir balıktı. Yalnızca Yahudilerin yemeğini küçük bir törene dönüştürdükleri bir balık... Bunu 'o tarafların' balıkçıları da bilirdi, Salamon da. 'Ğaya' ya da daha çok insanın bildiği adıyla gelincik dedin mi anlarlardı... Bu balığın yanında mutlaka sarı erik bulundurulmalıydı. Sarı erik... O pelteli, hafiften tatlı, ekşimtırak sos için... Salomon erik de satardı. Ama onlar, kendisinden sadece balık alırlardı. Salamon'un hoşuna gitmezdi bu. Sattığı erikten iyi, daha çok para kazanırdı çünkü. Bu yüzden de 'Madam Roza'ya, 'Esta vez la avramila esta para çuparse los dedos... Le dare un poko?..' (Bu seferki erik insana parmak yalatır... Biraz vereyim mi?) gibi-

sinden sözlerle bıkmadan usanmadan ‘tezgahtârlık yapmaya’ çalışırdı. ‘Madam Roza’ da bunun üzerine, biraz da eğlence olsun diye, ‘Mozotros no tenemos menester de tu avramila kazıkçı!.. Ya tenemos en la guerta al karar ke no kerez!..’ (Bizim senin eriğine ihtiyacımız yok, kazıkçı!.. Bahçemizde istemediğin kadarı var!..) derdi. Salamon böylesi sözler karşısında kolayca dolduruşa gelirdi. Bir keresinde de bir hayli kızmış, biraz da komik sesiyle, ‘Madam Roza’ya, ‘No se le seko ayinda el arvole?..’ (Ağacınız kurumadı mı hâlâ?) diye sormuş, Madam Roza da altta kalmayıp, ‘No se seko! No se seko! Y tu ke no sekas inşalla paşa!.. Ayde, kaminos klaros!’ (Kurumadı! Kurumadı! Sen de kurumazsın inşallah paşam!.. Haydi bakalım, uğurlar ola!) diyerek karşılık vermişti... Buna benzer konuşmalar, farklı sözcükler ve gündelik duygularla sık sık yapılırdı o günlerde. Alışverişin tadı buradaydı, insanların birbirlerine yakın tutan ‘şaka’ buradaydı... Şimdilerde, hayatın o önlenemeyen akışında, kimi anları renklendirmek için, başka yerlerde, başka insanlarla, başka ‘şakalar’ yapılıyordu hiç kuşku yok ki... Hayatın ‘şakaları’ bitmezdi, hiçbir zaman bitmeyecekti nasılsa... Hayatın ‘şakaları’ bitmezdi... Hayatın ‘şakaları’... Hayatın ‘şakaları’, gerçekten de bitmez miydi?.. ‘Boşver... boşver...’ dedi o anda kendi kendine. Boşver... Sonra... Sonra, bu sorunun da üzerine gitmek istemedi... ‘Hayatın şakaları...’ diye mırıldandı yalnızca. Hayatın şakaları... Bu şakalar yalnızca onlar için, kendileri gibi, yavaş yavaş, sessizce eksilenler için o yerde kalmıştı... Oradaki duygular, küçük, içinden çıkılamayacakmış gibi görünen bir dünyada yaşanırdı, orada herkes birbirini görürdü, görmek zorundaydı çünkü... Çiçekçinin adı Salamon değildi, hayır... O balıkçının adıydı... Çiçekçinin Mordo’ydü galiba. Mordo... Ya da... Hayır, hatırlayamayacaktı. Yine hatırlayamamıştı. Bir kez daha kendine gülmekten başka bir çaresi yoktu. Hayata başka gözlerle baktığını, bakabildiğini, öncelikle kendisine kanıtlamak için güldü o da bunun üzerine. Onca unutulmuş arasında çiçekçinin adını unutmamanın pek bir önemi yoktu zaten. Sonuçta o da, geride kalan birçok insan gibi, adından çok, onu yapan o sözlerin ruhuyla birilerinde yaşamaya devam edecekti. O sözlerin ruhuyla, duy-

gularıyla... Bu ruhu, bu duyguları yaşamışlar bu dünyada bıraktıkları anılar ve seslerle yaşadıkça... Ölümünden sonraki hayatın da en anlamlı yanıydı bu... Sonuçta o balıkçıyla da, o çiçekçiyle de 'sıkı pazarlıklar' edilirdi. Sonuçta onların ikisi de kendine göre kavgacıydı, ikisi de bu pazarlıkları bildiklerinden, mallarına daha baştan gereğinden fazla fiyat biçerlerdi. Bunu müşteriler de bilirdi ama, oyun, böyle bir oyundu, böyle oynanmalıydı o geleneklerle, o alışkanlıklar adına. Bu pazarlıkların bir 'adabı' vardı üstelik. 'Sınır' mutlaka bilinmeliydi. Hiç unutmamıştı... Madam Alegra, karşı komşuları, bir keresinde, o çiçekçiye, istediğinin çok altında bir fiyat vermiş, çiçekçi de, malına bu kadar düşük bir fiyat biçilmesini bir çeşit hakaret sayarak, müşterisine, yaşına başına bakmadan, herkesin duyabileceği bir şekilde, "Tamam... Ke me traya el çukal i se lo inçere!.." (Tamam... Lazımlığınızı getirin de doldurayım!..) diye seslenmişti... Madam Alegra da, bu beklemediği çıkış karşısında herkese rezil olmuş, adama, 'Ayde be bayağı!.. Halis bayağı!..' (Haydi be bayağı!.. Bayağı herif!..) diyerek kapıyı kapatmış, içeri kaçırvermişti... Gülmeden edememişlerdi bu konuşmaları dinlerken. Evlerindeydiler, sıcak bir mayıs sabahıydı yine... Sıcak bir mayıs sabahı... Rozika çok küçüktü henüz. O günlerde onlarla kalıyordu. 'Çukal'ın ne anlama geldiğini sormuştu babaannesine. Öğrenmesi gerekeni öğrenince o da gülmeye başlamıştı. Rozika çok küçüktü, tatlı, masmavi gözlü, küçük bir kızdı... Kader... Kimler, neler kalmamıştı ki oralarda... O sokağı o sokak yapan kimler, neler yitirilmemişti ki... Madam Alegra da vardı elbette bu arada. Komşuları, yaşadıklarına hep yabancı kalmış gibi görünen, sessiz, kimi olayları zaman zaman bir çocuk gibi, gereğinden fazla önemseyen Madam Alegra... O da bir yerlerde anılarıyla kaybolmuştu... Oğullarından biri Milano'da yaşıyor, ticaretle uğraşıyordu. Öteki Cenevre'de psikologdu hatırlayabildiği kadarıyla. Annelerini pek aramazlardı, kendisine, arada sırada, rahat bir hayat sürmesine yetecek kadar para gönderirlerdi ama, hepsi bu kadardı. Kader adında bir bakıcısı vardı. Kader, yakınlarındaki bir apartmanın kapıcısıydı, hem kendilerine, hem de ona temizliğe gelirdi. Günün birinde, yedi yıllık bir evlilikten

sonra, çocuk yapamadığı gerekçesiyle evinden kovulmuş, köyüne gönderilmek istenmişti. İmam nikâhlı olduğu, beş parasız, küçük bir bohçayla orta yerde bırakıldığı için bütünüyle çaresiz kalmıştı. Madam Alegra'ya sığınmıştı o da. Madam Alegra o günlerde yalnızlıktan çok çekiyordu. Beraberlikleri böyle başlamıştı işte. Kader, o günden sonra, yıllarca orada kalmıştı. O günden sonra yıllarca, yeni evinde ya da bir başka evde bir kez daha boğaz tokluğuna çalışarak, oyununu, hikâyesini, farklı bir yerde, farklı bir kapının ardında, başka uyanışlar ve uykuya yatışlarla sürdürerek... Onlar, çok farklı yerlerden gelmiş, hayatlarının çok önemli birer parçasını, çok farklı insanlarda, dillerde öldürmek zorunda kalmış iki kadındılar. Kader, Madam Alegra'nın hani nerdeyse kızı olacak yaşıydı... Birbirlerini yadırgamaktan hiç vazgeçmemişlerdi ama, birlikte yaşamayı da öğrenmişlerdi bir yerden sonra... Onları birbirlerine bağlayan ihanete uğramışlıklarıydı belki de... Onları sokakta, kol kola verip, yavaş yavaş gezerlerkenki görüntüleriyle hatırlıyordu şimdi. Kader o evde, o günden sonra yıllarca kalmıştı. Sonra da bir gün, kendisini o sokakta, penceresinin ardından, uzun çok uzun bir zaman süresince izleyen, Tapu İdaresi'nden emekli, mahallede, kendisini tanıyan herkesin, hem biraz çekindiği, hem de saygı gösterdiği Selami Bey'in evlenme teklifini kabul ederek, başka bir eve doğru yol almıştı... Hatırlıyordu... Bu evliliğin gerçekleşmesini biraz da o sağlamıştı... Arada sırada selamlaştığı Selami Bey, günün birinde, tüm içtenliğiyle duygularını açmıştı. Bir sabah vaktiydi... Sokakta karşılaşmışlardı... Hayatında ilk kez bir kadına yakınlık duyduğunu söylemişti Selami Bey... Bu kadın, eski, çok eski bir hikâyeden bildiği bir 'yol arkadaşına', yıllar önce bir sabah, penceresinin önünden geçen küçük, başörtülü bir kıza çok benziyordu. Gözleri görmeyen, yanık türküler çağırarak dillenen bir adamın koluna girmişti. Küçüktü, çok küçüktü, kederli bakışları vardı... Bu küçük kıza bağrına basmak istemişti hep. Bu küçük kıza bağrına basmak istemiş, ama o sabahtan sonra hiç görememişti. Şimdi zamanıydı, şimdi tam zamanıydı. O kıza, o küçük kıza kavuşmak istiyordu artık... Selami Bey'in sesi sevgi doluydu, şefkat ve özlem doluydu

bunları anlatırken. Anlatılanlardan, doğrusunu söylemek gerekirse pek bir şey anlamamıştı ama, onun, bu sözleriyle, Kader'e ne kadar derin ve temiz bir sevgiyle bağlandığı sonucunu çıkarabilmişti. Bu sözler, ona göre, Selami Bey'in kimi akşamlarda, hiç kimseye selam vermeyişini de açıklıyordu. O saatler, onun, o küçük kızı yeniden hatırladığı saatlerdi belki de. Selami Bey, o konuşmada, bu sırrını ilk kez bir başkasına açtığını da söylemişti. O, bu yüzünü hiç kimseye gösterememişti, bu hasretini hiç kimseye anlatamamıştı... Konuyu, eve döndüğünde, 'Madam Roza'ya açmıştı ilkin. Karar vermek kolay değildi. Kader'in bu çağırını nasıl karşılayacağını bilemiyorlardı, tahmin edemiyorlardı. Selami Bey'le arasında büyük, gözardı edilemeyecek bir yaş ve yaşantı farkı vardı. Bu bir yana, böylesi bir beraberliğin gerçekleşmesi, Madam Alegra'nın yalnızlığına yeniden dönmesi demekti. Ancak Selami Bey, bu tutkusuyla kendisini çok etkilemişti. Dahası Kader bir kez daha başka bir insanı ve hayatı deneyebilirdi... Konuyu, Kader'e, 'Madam Roza' açmıştı. Böylesi durumlarda nasıl konuşulması, nereden başlanması gerektiğini iyi bilirdi o. Kader, bu çağrı karşısında şaşkınlığını, sesindeki titremeyi gizleyememiş, başını önüne eğip, biraz sustuktan sonra da hafiften gülümseyerek, gençliğinden çok şey yitirdiğini, bir şeylerin yıllar önce içinde öldüğünü, ama buna karşın tüm bu yitirdikleriyle birlikte, kimi gecelerde bir erkeği istemeye hâlâ devam ettiğini söylemiş. Sesi her zamanki gibi hüzünlüymüş bunları söylerken. Her zamanki gibi hüzünlü, çekingen... Her zamanki gibi yorgun... Bir şeyleri, asıl şeyleri gizlemek ister gibi... Kendisini Selami Bey'in kollarında, kadınlığını bir kez daha yaşarken düşünmüştü belki de o anda. Sevişmek istediği gecelerde, donunu giymeyen, yalnızca pijamasının pantolonunu indirerek kadının içine giren o erkeklerdendi belki de Selami Bey. Onun hayal gücü, o anlar için ancak oralara, o yere kadar gidebiliyordu... 'Madam Roza'ya, bu 'önemli' itirafının ardından, 'Yaşadıklarım adıma nasıl da uygun düşüyor... Selami Bey'e teklifini kabul ettiğimi söyle abla... Bu yaştan sonra çocuk istemez nasılsa...' demişti Kader... Onun bu sözleri, yeni, küçük bir umudun yanı sıra, derin bir kederi, kökleri çok de-

rinlere uzanan bir aldanmanın izlerini de taşıyordu. O, kendisini bu evliliğe inandırmaya çalışırken, farkına varmaksızın, yıllardır içinde gizlediği bir kırılganlığı da paylaşmaya çalışıyordu çünkü. İlk erkeğine, ilk evliliğine bir çocuk verememenin acısından hiçbir zaman kurtulamamıştı. İçindeki toprağın çorak bir toprak olduğu gerçeğini o da kabullenmişti. Yazgısının, çevresini saran yalanların, hayatını, hiçbir zaman öğrenemeyeceği bir başka gerçeğini teslim aldı, boş yere tutsak ettiği bir zamandı da belki ama bu yaşadığı. Yazgısının, çevresini saran yalanların, hayatını, hiçbir zaman öğrenemeyeceği bir başka gerçeğini teslim aldığı, boş yere tutsak ettiği bir zaman... O, bu 'çoraklığın', çok derinlerinde yaşattığı bu 'çoraklığın', erkeğinden de kaynaklanabileceğini düşünmesine imkân vermeyen bir 'gelenekten' geliyordu çünkü. Kimi duyguların yok yere örselendiği, dahası öldürüldüğü, kimi hayatların küçük bir saçmalık yüzünden değiştirildiği o ilişkilerden di belki de onunki. Kurbanlar, bir aldanmanın bedelini bir kez daha hak etmedikleri bir biçimde ödemişlerdi. Bir kez daha hak ettikleri bir biçimde, bir kez daha savundukları değerlerde sessizce, kendilerini savunamadan ölerек... Kurban, gerçek kurban kimdi bu durumda?.. Törelер kimi, hangi koruyucularını yavaş yavaş öldürüyordu?.. Bu sorunun yanıtını, gerçek yanıtını vermek, uzun, çok uzun bir süre için mümkün olamayacaktı çok büyük bir olasılıkla. Bu soru uzun, çok uzun bir süre için gerektiği gibi sorulamayacaktı... Geriye yeniden o konuşulamayan yaralanmalar kalıyordu bu durumda... Yeniden o konuşulamayan yaralanmalar... O gelenekleri yaşatma adına... Kader'le Selami Bey, bu konuşmaların yapıldığı günden çok kısa bir süre sonra, hikâyenin gerektirdiği bir biçimde, sade bir törenle evlenmişlerdi. Kader'in şahidi Madam Alegra, Selami Bey'inkiyse kendisi olmuştu. Sözler verilmiş, sözler alınmış, sonra da herkes 'evine' gitmişti... Madam Alegra'yla Kader, bu evlilikle birlikte, birbirlerinden, birbirlerine çok yakın oturmalarına rağmen, yavaş yavaş uzaklaşmışlardı... Bu uzaklaşmanın bir başka türlüünü de onlar, ayrı bir eve geçtiklerinde yaşayacaklardı... Önce giderek açılan aralarla birbirlerini ziyaret edecekler, sonra telefon konuşmalarındaki hal hatırlar

sormalarla yetinecekler, sonra da kendi hayatlarında, uzaklıklarında, eski günlerini, komşuluklarını her geçen gün biraz daha çok unutarak kalacaklardı. O ‘yeni yıla bir arada başlama’ duygusunu, tıpkı anneleri, babaları, dedeleri, anneanneleri, babaanneleri, amcaları, halaları, dayıları, teyzeleri, yengeleri ve çok daha ‘eski akrabalar’ı gibi, küçük bir heyecanla yaşadıkları o ‘Roş Aşana’ günlerinde görüşmeyi yıllar boyunca aksatmamışlardı ama, birbirlerinden, günü geldiğinde kopmuşlardı, ayrılmışlardı işte. Madam Alegra, o bayram günlerinde, yılın ya birinci ya da ikinci günü mutlaka ziyaretlerine gelir, onlara, küçük elleriyle, yalnızca en yakınları için, hani nerdeyse küçük bir görev duygusuyla yaptığı o sakızlı elma reçelinden getirirdi. Sakızlı elma reçeli... Bunun anlamını herkes bilirdi. O reçel, o yılın, geride bırakılanlardan daha ‘tatlı’ geçmesi için yapılır ve ‘paylaşıldı’... Bunları ‘konuşmaya’ gerek yoktu, o ‘küçük şeyler’in anlamını o günlerde herkes bilirdi, bilir ve o ‘geçmiş’ adına yaşamaya çalışırdı, evet. Madam Alegra’nın ziyaretlerine geleceğini önceden bildirmesine de gerek yoktu o günlerde. Kimi insanlar, kimi evlerde, kaçınılmaz bir biçimde buluşurdu zaten o zamanlarla sıradanlıkları, değişmezlikleri biraz daha anlamlı kılan o ‘beraberlikler’ için... Birbirlerinin izini neden böyle kaybetmişlerdi öyleyse? Onca anın, küçük heyecanın paylaşılmasından sonra, hiç görüşmeden, konuşmadan yaşamayı nasıl başarmışlardı? Neler, kimler girmişti araya?... Hayat... Bu kopmalar, bir yerden sonra, başka, daha yeni yerler için istense de istenmese de yaşanıyordu işte. O yerlere, o yeni yerlere tutunmanın kuralıydı bu belki de kim bilir. O yerlere, o yeni yerlere tutunmanın kuralı... Bu kaçışta, kendini, kendi doğrusuna inandırma çabasında o ‘unutmaların’ bedeli gizliiden gizliye ödeniyordu elbet. Farklı dillerle farklı iklimler, aynı duyguların, aynı insanlar tarafından yaşanmasını hiçbir zaman engelleyememişti zaten...

Nereden gelmişti şimdi buralara?... Son zamanlarda, günlerin bir bölümü böyle geçiyor ya da ‘seyrediliyordu’ işte... Bir söz, bir silik görüntü, kendisini durup dururken bir başka hayata, hayatlara götürüyordu. Hatırlamak istemedikleriyle de karşılaşıyordu

zaman zaman, bu uzun, sessiz sedasız yolculuklarında. Hatırlamak, yeniden görmek, konuşmak istemedikleriyle de... O eski günlerin, yaşadığı günlere kısa bir süreliğine dönmesi yine de güzeldi. O insanlarla, başka bir dünyada, o günlerdeki gibi konuşmak güzeldi... Madam Roza'nın gül reçeli hiçbir zaman unutulamayacaktı bu durumda... Hiçbir zaman... O sıcaklığı sonuna kadar koruma umuduyla... Onun zeytinyağlı, hafif tatlı enginarı da unutulmayacaktı, kıymalı, karamel soslu kabak dolmasıyla, kabagın kabuklarından yapılan, ekşimtırak, sarmısaklı 'kaşkari-kas'ları da... Onun karabiberli pırasa köftesi de unutulamayacaktı, ıspanaklı kurufasulyesi de, sakızlı beyaz tatlısı da, Pesah akşamları için hazırladığı kuru üzümlü, hurma tatlısı da... O evlerin giderek yitirilen, değerleri ancak yitirildikten sonra anlaşılan tatları, kokuları, renkleri, daha da önemlisi yaşayan 'parçalarıydı' o yemekler... Bilinen, hep anlatılmak istenmiş, 'yazılmış' hikâyelerdendi bunlar. Bilinen, 'yazılmış', herkese farklı görünmüş hikâyelerden... O da, bu yemek hazırlıkları konusunda, kaynana-sıyla, geleneklerini korumak isteyen tüm evlerdeki gibi, uzun suskunlukları ve kırgınlıkları yaşamak zorunda kalmıştı. Ne var ki o, bu soruna da 'yüreklilikle', kararlılıkla, saygıyı elden bırakmaksızın, şefkatini esirgemeksizin katlanmayı bilmişti. Sıcak, sıcacık bir sesle dile gelen bir şefkatti bu. Sıcak, sıcacık bir sesle dile gelen bir şefkat... 'Kayınvalidesinin' 'son yıllarındaki durumu'nu görmezlikten gelemeyecek bir kadındı o sonuçta... Bu sesin doğurduğu duygu, o sorunlara karşın, onları çok özel bir yere getirmişti. Zamanın, yaşadıklarının akışında bu yere yavaş yavaş geldiklerini fark etmemişlerdi belki ama, bu yer, sözünü edemeyecekleri, adını veremeyecekleri bu yer bir gerçektir, onların hiçbir zaman kurtulamayacakları gerçeklerinden biriydi doğrusunu söylemek gerekirse... Uzaklara, çok uzaklara gidip de, bir daha dönmeyen oğullarının acısı mı onları birbirlerine bu kadar çok yaklaştırmıştı?.. Bunu düşünmek, daha fazla düşünmek gelmiyordu şimdi içinden... Bu konuları ailede ısrarla yok saymaya, konuşmamaya çalışmışlardı zaten. Yok saymak, konuşmamak, bir sevileni sonuna kadar 'taşımının', yıllarca, 'öldürmeden' taşıma-

nın yollarından biriydi zaten... Yeniden, bir başka yerden başlamanın hiçbir anlamı yoktu artık...

Kevork Efendi kimi, nerede gizlemişti?

Halıcioğlu'ndaki günlerinde, kişiliği ve 'bakışlarıyla', çevresindeki herkesi derinden etkileyen, daha da önemlisi birçok insanı 'sessizlikleriyle', korkutan Madam Perla'nın, gelininin kendisi için göze aldığı özveriyi, özel durumuna karşın 'görmesi', yaşlandığında, güçten iyiden iyiye düştüğünde, içindeki tüm 'odalarla', tek bir odaya kapandığı zamanlarda da 'sadece Roza'ya haber vererek ölmek' istemesi boşuna değildi... Buruk, içinde bulunduğu duruma uygun bir gülümseme yayıldı bunları düşününce dudaklarına. Annesini ne kadar çok özlediğini birkez daha ayırımsadı... Özlediği, yalnızca annesi değildi hiç kuşku yok ki, başka, çok daha 'başka bir şey'di... Başka, çok daha başka bir şey... Halıcıoğlu'nu, Halıcıoğlu'ndaki çocukluğunu, 'başka hikâyeler'deki gibi uzaklığın aldatıcılıklarıyla yeniden görmesi kaçınılmazdı artık... Babasının yakın arkadaşı, evlerine sık sık gelip giden, az konuşan, dahası az konuşmayı bir erdem sayan, nüktedan, Voltaire ve Rousseau'yu hayatının en önemli 'kahramanları' bilmiş Mösyö Moiz Pardo'nun Fransızca öğretmenliği yaptığı, İsmet Paşa'nın da bir zamanlar okuduğu Küçük Zabit Mektebi'nin İngilizler tarafından henüz işgal edilmediği günlerdi. O subayın, adını artık hatırlayamadığı o Yahudi kızını, kendisiyle evlenmeyi reddettiği için öldürmesine yıllar vardı. On dokuz odalı, üç katlı bir evde yaşıyorlardı. On dokuz odalı, üç katlı, Haliç'i gören, salonu büyük bir mangalla ısınan, elektriğin bilinmediği, suyun kuyudan çekildiği, değişik tatlardaki rakıların tenekelerde saklandığı, ziyaretçilerin sık sık uğradığı, herkesin birlikte, bir arada yaşadığı bir evde...

Evin bir kısmı 'atölye'ye, şöhreti yalnızca 'payitaht'a değil, Avrupa'nın birçok şehrine, özellikle de Viyana, Budapeşte ve Londra'ya yayılmış 'atölye'sine ayrılmıştı. Halı tacirlerinin, koleksiyoncuların çoğu tanırdı babasını. İster Kapalıçarşı'da, ister Tepe-

başı'nda, ne zaman hasar görmüş, birkaç parçaya ayrılmış, daha-sı bir parçası eksik bir on sekizinci ya da on dokuzuncu yüzyıl halısına rastlansa, 'Bunu ancak Avram Efendi tamir edebilir' denirdi. Bu güven kolay elde edilmemişti elbet. Tüm gerçek çıracılar gibi o da, öğrenmeye yetismeye yıllarını vermişti. Bu yıllar onu, kök boyalar konusunda, en zor renkleri elde etmede, ancak bu uğraşa çok derin duygularla bağlanabileceklerin getirdiği bir yere de getirmişti. O, bu yanıyla, eski, gizli bir bilgiyi, bir sırrı da taşıyordu aslında içinde. Bu sır kendisine, yıllar boyunca yanında çalıştığı ustasından, o çevrelerde, Kemani Kevork Efendi adıyla ün salmış bir antika halı tamircisinden verilmişti. Dokunaklı, unutulmama, birilerine, birçok ayrıntısıyla anlatılmaya değer bir hikâyeydi onlarınki. Bu dokunaklılık, yalnızca Kevork Efendi'nin çırağına, çalışmadan arta kalan zamanlarında ya da 'çalışmanın' bir uzantısı olarak 'meşk vermeyi', gerekli, kaçınılmaz görmesinden, bunu yaparken de kendisini daha çok, 'gerektiği gibi', terk edilmiş ve yalnız hissettiğini söylemesinden kaynaklanmıyordu... Asıl dokunaklılık ve şaşırtıcılık, bu usta-çırak ilişkisinin özündeydi, kurulabilmesindeydi daha çok. O ilişkilerin tarihi, anlamını ancak, kendinde, kendi renginde ve sesinde bulabilecek düzeni dikkate alındığında, bir Ermeni ustanın bir Yahudi'ye sırrını vermesi düşünülemezdi, 'doğru' bulunamazdı çünkü. Kevork Efendi'nin yalnızlığını, terk edilmişliğini hissettiği yer de burasıydı zaten. Onun, başka yerleri seçmiş, babalarının, ustalarının yolunda ilerlemeyi reddetmiş iki oğlu vardı. Mesleğe, sırrı öğrenmeye hiçbir zaman gereğince 'gönül' vermemişlerdi. Onların nereye gittiğini, kimleri nereleri seçtiğini pek anlatmamıştı Kevork Efendi. 'Yanlış' evliliklerden, siyasi ilişkilerden, ölümlerden ve hayallerden söz etmişti yalnızca arada sırada. Kimi acıları kendisine, 'sonuna kadar' kendisine saklamak istemişti belli ki. Babası da sormamıştı, daha fazlasını soramamış, kendisine verilenlerle, verilmek istenenlerle yetinmişti. Usta-çırak ilişkisi, dinlemeyi, dinlemeyi öğrenmeyi de gerektiriyordu sonuçta. Kevork Efendi'nin yanına nasıl gelmişti, nerede, hangi kapıdan girerek gelebilmişti ama bu genç çırak? Burası da pek açık değildi. Babası da burada, bu adı-

mın atıldığı yerde ‘susmuştu’. Susmuş, ama bir keresinde, yalnızca bir keresinde, eski, gereğince yaşanamamış bir komşuluk ilişkisinden söz etmiş yalnızca. Annesi genç kızlığında, güzel, birçok pencerenin ardından duyulabilen bir sese sahipmiş, saatler, saatler boyunca kanun meşk edermiş... Saatler, saatler boyunca... Evlendiği ve bir başka pencerenin ardına gittiği güne kadar... Mesleğinin sırlarını, o renklerin tarihinden kendisine kalan tüm bilgileri, geleceğine yürekten inandığı çırağına, yıllar, çok uzun süren bir uğraşla yavaş yavaş emanet etmişti sonuçta Kevork Efendi. Yavaş yavaş, insanın, kimi renklere tüm benliğiyle gönül vermesi gerektiğini, atılan her adımda biraz daha çok hissettirerek, hissettirmeye çalışarak... Sonra da bir gün, yıllar boyunca yanında kalan, kalmayı bilen çırağına, ‘son vazife’sini de yerine getirmek için, ‘Sen artık oldun evlat’ deyip, kendi atölyesini açmasını, kendi yolunda, kendi renklerini bulmasını salık vermişti... Saray çevresinden birçok tanıdığı varmış Kevork Efendi’nin. O çevrede, Abdülhamid’e ulaşabilecek kadar itibarlı bir yere sahipmiş. Padişah onu birçok kez makamına kabul etmiş. O zamanlarda biraz memleket meselelerini, biraz da kadınları konuşmuşlar... Rivayet işte... Babası, ustasının anlattıklarından yola çıkarak ‘Ulu Hakan’ı zihninde hep büyük bir insan olarak canlandırmış. Bir keresinde, annesiyle birlikte, onu, saraydan gezintiye çıkarken görmeye gitmişler. Arabaya binen adam ufak tefek bir adammış. Bir hayal kırıklığıymış o anda yaşadığı... Beklenmedik, kolay kolay anlatılamayacak, paylaşılamayacak bir hayal kırıklığı... Bu hayal kırıklığının asıl kaynağına ulaşmak mümkün müydü? Bu hazırlanılmadık görüntü, kimi, kimde, ne adına yıkmıştı? Kevork Efendi bu ‘yanlışın neresindeydi, neresinde, hangi hayalleri ya da gizledikleriyle kalmıştı?

Tebrizli tuhaf ziyaretçi ya da geleceğe birkaç ilmik atabilmek

Avram Efendi Abdülhamid’e hiçbir zaman ‘ulaşamamıştı’ ama, ustasının kendisine açtığı yolda büyük adımlar atmış, ‘emanet’i ge-

rektiğince, hak ettiğince korumayı ve değerlendirmeyi bilmişti. Zamanın akışında, kimi 'etkiler' altında kalarak, 'bir iki siyasi mesele'ye kıyısından köşesinden, biraz çekinerek, dahası birkaç sevdiğini kırmamak için bulaşmıştı sonra. Ne var ki bunlar, anlayabildiği kadarıyla, onun için sadece geçici heyecanlar olmuştu. Sadece geçici heyecanlar... O, o ilişkilerine rağmen, o büyüklerin o dünyasında hiçbir zaman kalamamıştı, onun, 'saray'a giden o tehlikeli yola sığdıramayacağı, yılların akışında sadece şekil değiştiren, hiçbir zaman bitmeyen, bambaşka, çok daha gerçek bir rüyası vardı çünkü. Onun rüyası, ustasının hatırasına, kendisine devrettiği o paha biçilmez mirasa tüm benliğiyle sahip çıkabilmekti, bu mirası hak etme adına, geçmişin bir yerlerinde kaybolmuş gibi görünen günlerinden, geleceğe birkaç ilmik, birkaç renk taşıyabilmekti... Avram Efendi'nin atölyesinden çıkan her parça, 'kusursuz bir sanat eseri' olmak zorundaydı. Hatırlıyordu. Akarçeşme'de küçük bir dükkânı vardı. Onun ilk 'dükkân'ıydı bu. Otuz yaşında bile değildi, hayatların, beklenmedik bir zamanda, küçücük bir kıvılcımla kökünden değişebileceğini tahmin bile edemezdi o günlerde... Nesim, Rahel'le birlikte Paris'e gitmiş, İstanbul'daki yeni, olası bir ülkeyi, 'bildiği, 'daha güvenli' bulduğu bir başka ülke için terk etmişti. Bir daha dönmeyecekti... Bir daha dönmeyeceğini, o geminin güvertesinden, 'o rıhtım'dan uzaklaşırken herkese, tüm yakınlarına anlatmak istemişti sanki... Akarçeşme'deki o dükkânda halı alım satım işlerine soyunmuştu o da. Hayatı bir yerlerinden, bir biçimde, küçük bir adım atarak tutmak gerekiyordu sonuçta. 'Dışarıya', böylesi bir küçük adımla çıkmanın bir anlamı da vardı üstüne üstlük. 'Dışarıya', böylesi bir küçük adımla çıkmaya çalışmanın bir başka, ince, belli belirsiz bir sınırın bir kez daha sessizce aşılmasını gerektiren bir başka anlamı da vardı. Kimi gerçekleri kabullendikten sonra anlatmak, elinden geldiğince anlatabilmek istemişti. Bir 'sanatkâr' olmayacaktı belki ama, 'peder'e, 'meslek' adına, 'bu meslekte' sonuna kadar kalma kararlılığı adına, bir şeyleri ispatlamak, daha da önemlisi 'göstermek' zorundaydı artık. O dünyada, o dünyanın renklerinde kalmayı seçerek mesleğe ihanet etmeyecekti, kendince, yeteneklerinin sınırlarında kalarak sahip çıkacaktı. Babası ona

‘sırrı’ vermemiştii, vermeyecekti. Gizli bir nedeni vardı hiç kuşku yok ki bu suskunluğun. Hep beklemiştii, ‘o sırrın dehlizinde’ babasıyla yürümeyi, ‘küçüklüğünden’, yeniyetmelik günlerinden başlayarak, sabırla, yıllarca hayal etmişti oysa... O yolda, o günlerde üç kişiydiler. Nesi, kendisinden biraz daha ileri gitmişti. Babası gerçekleri söylememeye özen gösteriyordu ama o anlamıştı. ‘Sırrı’ Nesim devralacaktı, taşıyacaktı günün birinde. Gelgelelim sonra... Sonra... O ayrılık o kopma, o geriye dönüşsüzlük kararı alınmıştı...

‘Dışarıya’ atılan her adım, ‘içeriye’ atılan bir adımdı da aynı zamanda, gerçeğin bu yüzüne, bu yerden bakıldığında. Babası bu adımın atıldığı günlerde, kendisini ‘tüm varlığıyla’ destekleyeceğini söylemişti. ‘Gelecekleri’ adına, uzun çok uzun bir konuşma yapmışlardı. Yüzlerine sevgi dolu, kimi söylenemeyenleri söylemeye çalışan bir gülümseme yayılmıştı. Buruk, acı, farklı anlamlara gelen bir gülümsemeydi bu biraz da. Buruk, acı, farklı duyguları ve bağlanmaları dile getirmeye çalışan bir gülümseme... Birbirlerini, birbirlerine o anlarda ancak böyle anlatabilmişlerdi. Onun o anlardaki duygusu buydu en azından. Onun o anlar için, yıllar boyunca beslediği, farklı zamanlarında arada sırada hatırladığı duygularından biri de buydu. Kimi gülümsemeler hep çok önemliydi, çok önemli kalmıştı zaten. Kimi gülümsemeler, kimi gizlenmeler nedeniyle, kimi sıcak, sevgiyle büyüyen, yaşanırılığını sürdüren dokunuşlar kadar, çaresizlikleri ve beklenmedik gidişleri, ayrılıkları dile getirmek istemişti zaten... Günün birinde o dükkâna garip bir adam gelmişti. Davranışları, bakışları tedirgin ediciydi. Koltuğunun altında, özenle sarılmış, büyükçe bir paket tutuyordu. Bozuk bir Türkçesi vardı. Telaşlıydı, çok gizli bir haber getirmiş gibiydi. Fısıldayarak, söylediklerinin birilerince duyulacağından korkarcasına konuşmuştu. Dükkânda o anda kendilerinden başka hiç kimse yoktu oysa. Adını, nereden geldiğini, kendisini nasıl bulduğunu sormayacak, sadece beraberinde getirdiği, kimden aldığını söylemeyeceği ‘parçayla’ ilgilenip ilgilenmediğini belirtecekti. Soğukkanlılığını korumaya çalışmış, sesini çıkarmadan, kendinden emin bir insan izlenimi uyandırmaya gayret ederek, eliyle, ‘buyrun, sizi dinliyorum’ anlamına gelen bir işaret yapmıştı bunun üzerine. O

dükkândaki ilk gerçek sınavıydı bu. Kendisini heyecanlandıran yalnızca adamın hali ve davranışları değildi. Hayatında derin bir iz bırakacak, çok önemli bir 'şeyin' o anda, o dükkâna geldiğini de hissetmişti o sanki. Adam paketi, çevresine bir kez daha o huzursuzluğuyla, o tedirgin ediciliğiyle bakarak açmıştı. Onlara, göremediği, bir tek o adamın gördüğü bir çift göz bakıyordu sanki. Onları bir çift göz sınıyor gibiydi. İçeriye her an, uzun bir takipten sonra, birileri girecek gibiydi... Paket açıldığında, bu tedirginliğin bir başka yere oturtulabileceğini de görmüştü. Önüne konan on yedinci yüzyıldan kalma bir Tebriz halısıydı. Bunu anlamak için renklere, desenlere, ilmik sayısına bakmak yeterliydi. Yılların birikimiyle, getirdikleriyle kazandığı, yavaş yavaş, ancak sabırla edinilebilecek o bilgi, kendisine tarihin karanlığından kopmuş bir sanat eseriyle karşı karşıya kaldığını söyletiyordu. Halı üç parçaya bölünmüştü. Dördüncü parça yoktu, nerede kaybolduğu bilinmiyordu... Heyecanı daha da artmıştı bunları görünce. Adam getirdikleri için üç bin lira istemişti. O günler için büyük, küçüksene-meyecek bir paraydı bu... Kısa bir pazarlıktan sonra bin sekiz yüz liraya anlaşmışlardı. 'Bu halının neden bu hale geldiğini, üzerinde bir zamanlar kimlerin yürüdüğünü de hiçbir zaman bilemeyeceksiniz, bu eksik parçanın hikâyesini de...' demişti adam o üç parçaya son bir kez dokunarak... Bu sözlerini şiveli, ama dilbilgisi açısından kusursuz bir Fransızca'yla söylemişti. Onun Fransızca bildiğini anlamıştı, hissetmişti demek ki bir biçimde. Değerli, çok değerli bir hatıranın terk edildiğini, daha da önemlisi emanet edildiğini, bu yoldan, bu dilin yolundan giderek daha iyi anlatabileceğine mi inanmıştı böyle seslenerek? Bir sır, başkalarının yanında, başkalarından gelen bir dille daha mı kolay verilebilirdi? Adam, bu son sözlerini söyledikten sonra, parayı cebine koyup, yavaş yavaş kapıya yönelmiş, bir an durmuş, sonra da yürümeye devam etmişti. Bir tereddüt anıydı bu... Bir tereddüt anı... Birden geri dönebilir, halıdan ayrılamayacağını anlayabilir, dışarıya o adımı atama-yabilirdi. Hayatının en önemli parçalarından birini bırakıyordu sanki orada... o parçalarda, o parçalanmış halıda, geride kalanların hiçbir zaman bilemeyeceği bambaşka bir zaman saklanıyordu

sanki... Adam, kapıya vardığında, arkasına bakmadan, 'Burada olmamalıydım' demiş, sonra hızla dışarı çıkarak, kalabalığa karışmıştı...

Dükkânda, yalnız kaldığında, önünde duran o üç parçaya uzun uzun bakmıştı. Adını koyamadığı bir duygu gezinmişti içinde. Adını koyamadığı bir duygu... Bir sevinç miydi bu, bir korku mu? Kendisine bu duyguyu yaşatan, istenmeden atılmış bir yanlış adım mıydı, adamın orada bıraktıkları mı? Bu soruların yanıtlarını o anlarda verememişti, bu duyguyu o anlarda içindeki insanla konuşamamıştı. O anlarda tek söyleyebileceği, o halının onun, onların olduğu ya da dükkânın, kısa, çok kısa bir süre öncesindeki gibi olmadığıydı. Orada, o duyguyla, tüm bunları düşündükten sonra kalamayacağını da anlamıştı ama o anlarda. Gün, başkaları için, çevresindekiler için, tüm sıradanlığıyla akıp gidiyordu. Akşamı bekleyememiş, paketi yüklendiği gibi, Halıcioğlu'nun yolunu tutmuştu. Eve geldiğinde babasını bulamamıştı. Birkaç saat beklemek zorunda kalmıştı bunun üzerine. Annesine bu bekleyiş süresince, yaşadıklarından, söylemek istediklerinden söz etmemişti. Kendisine, bu beklenmedik 'adımla' 'gelenleri', önce babasıyla paylaşmalıydı. Heyecanını en çok o anlayabilirdi, o hissedebilirdi...

Babası döndüğünde, atölyeye güneşin son ışıkları vuruyordu. İşçiler paydos etmişti. Halılar daha farklı renklere bürünürdü sanki o saatlerde... Paketi hiçbir açıklamada bulunmadan, bir kez daha susarak, yavaş yavaş açmıştı. O halının parçalarında yaşanan tarihi, babası da tek bir kelime bile söylemeden, o dokunuşun şiirini yaşayarak görmeye çalışmıştı. O suskunluk birkaç dakika sürmüştü. Birkaç dakika... Sadece birkaç dakika... Hiç bitmeyecekmiş gibi görünen, kolay kolay unutulamayacak birkaç dakika... O suskunluk zamanlarını bilenler, böylesi dakikaların ne kadar zor geçtiğini iyi bilirdi... Bu suskunluğun ya da farlı seslerle, seslenmelerle yapılan bu konuşmanın ardından, 'Bundan sonrasını bana bırak, gerisine karışma... Gün gelecek, bu halıyı sen bile tanıyamayacaksın. Ama bu arada bana hiçbir şey sormayacaksın. Tehlikeli bir iş yaptın. Altından kalkamayacağın bir iş... Gene de... Gene de, senin yerinde olsaydım, aynısını yapardım' de-

mişti babası, kendisine beklemediği bir zamandan gelen bu üç parçaya bakarak. Ne bu halının dükkâna nasıl, kim tarafından getirildiğini, ne de hangi koşullar altında, kaçta satın alındığını sormuştu. Asıl önemsenmesi gereken bu halıyı 'kazanmaktı', bu halıya, tüm farklılıkların, olabilirliklerin ötesinde, 'doğru' bir hayat verebilmektir çünkü onun için o andan sonra... Halıyı bu yüzden hiçbir işçisine vermemiş, atölyenin hemen yanındaki özel odasına götürmüştü. Evin 'kilitli', ancak izin alınarak girilebilen tek odasıydı bu. O akşamdan sonra, hemen hemen her akşam, yanına her zamanki karafakisine, her zamanki ölçüsünde doldurduğu her zamanki rakısını, gününe göre biraz beyazpeynir ya da meyveyle birlikte alarak bu odaya çekilmiş, gecenin ilerleyen saatlerine kadar, hiç kimseye, hiçbir açıklama yapmaksızın çalışmıştı. Odasına, arada sırada Ali Burhan Usta'yı da çağırması. Atölyenin en kıdemli işçisi Ali Burhan Usta da ser verip ser vermeyenlerden, az konuşmayı daha doğru bulanlardandı. Babası onu hiçbir zaman işçisi gibi görmemişti. Bir patron-işçi ilişkisinden çok mesleğin sırlarını paylaşmanın getirdiği bir dostluk, bir dayanışma vardı sanki onların arasında. Bu durum, Ali Burhan Usta'ya, o evde, eğer deyiş yerindeyse bir çeşit dokunulmazlık kazandırmıştı. Atölyeye zaman zaman, hiçbir açıklama yapmaksızın günlerce gelmemesine, dahası, ortalıktan birdenbire kaybolmasına hiç kimse sesini çıkarmazdı, çıkaramazdı bu yüzden. O ne kadar 'iş'i olduğunu, dolayısıyla da atölyede ne zaman bulunması gerektiğini iyi bilirdi. Onun, bu halının hikâyesindeki 'yerini' çok iyi görebilmesinin ardında da bu sezgi ya da yılların birikimiyle edinilen bu derin bilgi yatıyordu hiç kuşku yok ki. Halının yeni yüzü ya da kimliğiyle, başka günler için gün ışığına yavaş yavaş çıktığı o saatlerde o da, gecenin ilerleyen vakitlerine kadar o odada kalmıştı. Sık sık esrar çekerti. Esrar onun hayatının, yalnızlığının vazgeçilmez bir parçasıydı... Günün birinde, atölyede, halıların üzerinde hareketsiz yatarken bulunmuştu. Ölmüştü... Kimi kimsesi yoktu. Eve arada sırada ziyaretlerine gelen İmam Hulusi Efendi'nin yardımcılarıyla cenazesi kaldırılmıştı. Bu ölüm babasında derin bir üzüntü bırakmıştı. Sadece güvenilen bir ustayı,

bir meslek yoldaşını kaybetmekten kaynaklanmamıştı bu üzüntü. Hayatın saçma yüzü, kendisini bir kez daha, 'hiç gereği yokken' göstermişti... Ali Burhan Usta, üzerinde sabırla çalıştığı bir 'eser'in gün ışığına tam anlamıyla çıktığını göremeden başka bir dünyaya göçmüştü. Onun o odada, o gecelerde, o halıya, nereye, nerelere dokunduğunu bilerek, hissederek attığı ilmiklerde vardı ama. O halı, günün birinde onun 'eseri' olarak da ulaşacaktı başkalarına... O halı, onun da dokunuşlarını, sabrını, küçük anlatılamamış rüyalarını, hatıralarını taşıyacaktı. Bu gerçeği, bu halıyı gören pek az insan bilecekti ama... Bir eserdeki sessiz, suskun, gizli yaratıcıların kaderiydi bu. Bir eserdeki sessiz, suskun, adsız yaratıcıların kaderi... Seyretmeyi, yalnızca seyretmeyi başardığımız, başarabildiğimiz o eserlerde, bizlere uzaktan, hiçbir zaman göremeyeceğimiz bir yerden bakan o oyuncular belki de bu yüzden daha çok hayal etmemiz gerekiyordu... O oyuncular bizim bulamadığımız öteki sözcüklerimizi saklıyordu sonuçta... O oyuncular geçmişimizin göremediğimiz yüzüydü... Duymak için, daha iyi duyabilmek için, duymayarak neleri kaybettiğimizi de bilmemiz gerekiyordu...

Bir gümüş denizindeydiniz

Aradan bir yıla yakın bir süre geçmişti. Bir akşam vakti, kendisini o odaya çağırmıştı babası. Bir tezgâhın üzerine yepyeniymiş gibi görünen bir halı yayılmıştı. Sonuç olağanüstüydü. Karşısındaki 'eser'e, yeniden doğan o 'eser'e bir yabancı gibi bakmıştı önce. Duygularını ifade edebilecek o kelimeleri yine bulamamıştı. O anlardan en çok, babasının kendisine, başarısıyla övünen küçük bir çocuk gibi, sevinç içinde bakarkenki gülümsemesini hatırlamak istiyordu şimdi...

Halıyı ertesi gün dükkâna götürmüşlerdi. Babası hikâyeyi, gerekli ayrıntıları o zaman öğrenmek istemişti. Satış için, 'ağzı sıkı, güvenilir bir adam' bulmak gerekiyordu. Kolay değildi. Böylesi durumlarda, kimin, kime, neredé, neyi, nasıl aktaracağı hiç belli olmazdı. Ama babasının onca yıllık meslek uğraşından sonra ula-

şabileceği birileri vardı elbet. Dünya piyasalarını, hangi halının nerede en iyi şekilde değerlendirilmesi gerektiğini bilen, 'yabancı, zaman zaman da esrarlı ziyaretçiler'in sık sık gelip gittiği Pera Palas'ın yakınlarındaki dükkânında, değerli, 'nadide eserler'in yanı sıra, 'her zaman herkese gösterilemeyecek parçalar' da bulunduran Setrak Efendi'yi aksi halde hemen aklına getirebilir miydi? 'Çağrı'yı alır almaz dükkâna gelmişti Setrak Efendi. Kepenkleri indirerek 'parçayı' kendisine büyük bir heyecanla göstermişlerdi. Setrak Efendi de 'gördüğü' karşısında heyecanını gizleyememiş, 'Böyle bir parça' için istenen on iki bin lirayı hiç düşünmeden vermişti...

Bu olaydan yıllar, çok uzun yıllar sonra rastlamıştı kendisine. Kötü, yoksunluklarla, yeni, farklı zorluklarla, yitirilmiş küçük mutlulukların hatırasıyla akıp giden günlerdi. Atölye de, Akarçeşme'deki o küçük dükkân da çok uzaklardaydı artık. Aile için yeni bir yol çizilmişti. Asmalımescit'teki yeni evlerinde, 'o yangın'dan kurtarabildikleri birkaç halı vardı. 'O yangın'dan kurtarabildikleri, 'yeni hayatlarına', 'son günler', 'son ihtimaller' için taşıyabildikleri birkaç halı... Setrak Efendi için de durum pek farklı sayılmazdı. Dükkânı iki Kayserili kardeşe çoktan devretmiş bulunuyordu. O parçalar, o yerlere, yeni hikâyeleri için başka bir zamanda gitmişlerdi. Yaşadığı günlerle bağları belki de bu nedenle yavaş yavaş kopuyordu... Elleri titriyordu. Dili dolanıyordu. Gözlerini sık sık kırıpıştırıyordu... Belliydi, alkolün tutsağıydı artık... Alkole kendisini kaptıralı yıllar, çok uzun yıllar oluyordu belki de. Yıllar, çok uzun yıllar... Yavaş yavaş yaşanmak istenen bir intihar için... O yıllar birçok insanı, birçok 'yabancıyı' beklenmedik, hazırlanılmadık yerlere çekmişti... Havadan, sudan, değişen, ayak uyduramadıkları günlerden söz etmişlerdi biraz. Değişen, ayak uyduramadıkları, yeterince anlayamadıkları günlerden... Ayaküstü bir sohbette konuşabilecekleri, birbirlerine açılacakları kadarıyla elbet... O konuşma için görülmesi gerekenler görülüyordu, görül-müştü zaten... Avram Efendi'nin yaşadığını, hayata bağlılığını, yeni günlerine karşın sürdürdüğünü öğrenmek sevindiriciydi, gıpta edilesiydi... Yıkımlara, yitirilenlere, bir daha yaşanamayacaklara

gelince... Karşılaştıklarını, 'böyle karşılaştıklarını' babasına hiç söylememesi daha doğru olacaktı belki... Söz vermişti o da bunun üzerine... Söylemeyecekti... Bu karşılaşmayı, bu karşılaşmanın kendisinde uyandırdıklarına karşın kendisinde saklayacaktı... O halıyı sormuştu sonra... Setrak Efendi bu soru karşısında ilk kez gülümsemiş, bir sır verirmişçesine 'Halı Londra'da... Bir müzede...' demişti. Londra'da, bir müzede... Buruk, kederli bir gülümsemeydi o anda onun yüzüne yayılan. Buruk, kederli, ama aynı zamanda da küçük bir gururu gizleyen bir gülümseme... Garipti... Bu hikâyenin kahramanları, birbirlerine bir sır vermek istemişlerdi... Her farklı sır, farklı bir zamandı... Bu hikâye, birbirlerine çok değer verdikleri sırları, zamanları aktaranların söyledikleriyle, söyleyebildikleriyle yazılmıştı... O hayalleri ve küçük heyecanları, o zamanları düşündüğünüzde, biraz daha iyi anlayabilirdiniz...

Eve döndüğünde, Setrak Efendi'ye verdiği sözü tutamayacağını anlamıştı. 'Haber'i, babasına, gecikmiş, ama anlamını, tüm yaşananlara karşın yitirmemiş bir 'müjde' olarak vermişti o akşam. O akşam, eski günleri bir kez daha konuşmuşlardı... O günlerin doğurduğu duyguya, o zamanlarda ikisi de sıkı sıkıya sarılmak zorundaydı... 'Kevork Efendi bugünleri görmeliydi, çırağının neler yaptığını görmeliydi' demişti babası. Londra'da bir müzede, onun yeniden hayat kazandırdığı bir halı duruyordu... Bunu pek az insan biliyordu, pek az insan bilecekti belki... Bunu zamanla hiç kimse bilmeyecekti belki. Be halının ne halden, ne hale geldiğini, o bir yılda, o odada yaşananları, Ali Burhan Usta'yı da zamanla hiç kimse bilmeyecekti belki. Bu halının ne halden, ne hale geldiğini, o bir yılda, o odada yaşananları, Ali Burhan Usta'yı da zamanla hiç kimse bilmeyecekti, o 'Tebriзли'yi de, o halının kendilerinden önce yaşanan hikâyesini, hikâyelerini de... Olsun. Halı şimdi orada, bir müzede duruyordu ya... Babası, yüzündeki gülümsemeyle, bir zamanlar yaşananların, göze aldıklarının, sessizce ödüllendirildiğini anlatmak istemişti sanki biraz da... Onun, hiçbir yola sığdıramayacağı, yılların akışında yalnızca şekil değiştiren bir rüyası vardı, evet... O atölyeden, Avram Efendi'nin atölyesinden çıkan her parça küçük bir 'sanat eseri'ydi, o halılar

hep öyle bilinmeli, öyle kalmalı, öyle hatırlanmalıydı... Bir rüyaydı... Yaşanmış, ardından gidilmiş, o günlere ışık tutmuş bir rüya... ancak, o günler düşünüldüğünde, babasının gözardı edilmeyecek, birçok insanla paylaşılmış, çoğaltılmış bir rüyası daha vardı... Bu rüya onun için, 'yaşama' her an ölecekmişçesine yaşama ya da daha iyi ölmek için, daha iyi yaşama duygusuyla, kaygısıyla anlam kazanıyordu. Yaşamak, sonuna kadar yaşamayı 'becerebilmek'... Yaşamak, tüm engellere karşın yaşamak... Bu kaygının değerleri, başkalarına değersiz gibi gelse de... Bu kaygının değerleri, başka değerlerin etkisiyle, başkalarınca gereğince değerlendirilemese de... Onun, yaşamak, daha çok yaşamak için göze aldıkları, ardından gittikleri, kimi değerlerin insanlarına basit ve çok kolay öldürülebilecekmiş gibi görünebilirdi sonuçta. Yaşamak, onun için biraz içki, her anın keyfini çıkarmasına olanak tanıyacak kadar içki, ama daha da önemlisi 'kadınlarının' kendisine verdiği 'o küçük şeyler'di, 'kadınlarıyla' yaşadığı küçük, sessiz sedasız gönül maceralarıydı çünkü yalnızca... Kimi hayatların yönünü belirleyen o farklı duruşlar arasında, kesin sınırlar çizmek elbette mümkün değildi. O hayatları, o hayatların doğurduğu bölgeleri, kimi gerçeklere ulaşma umuduyla belirli sınırların içine kapatma düşüncesi, öncelikle bizi, istemediğimiz, kabul edemeyeceğimiz yerlerin tutsağı kılabilirdi. Farklı insanları benliğinde barındıran insanlarda, hangi insanın, hangi insandan nerede, nasıl ayrıldığını ya da hangi insanın, hangi insana, hangi duygularla, neden karıştığını söyleyebilme hakkını kendimizde her zaman bulamayabilirdik elbet. Ancak, bu rüyaları düşündüğümüzde, 'Avram Efendi'nin, benliğinde, yaşadığı 'iklimle' barışık, iki farklı kişiliği barındırdığını söyleyebilirdik galiba. Rüyalarının ilki, asıl anlamını, geleceğe, geçmişten birkaç küçük, gerçek ilmik atmakta bulan rüyası, onun 'Doğulu', yaşamaya, o kulüplerde, lokallerde, o içkiler ve kantolarla sonuna kadar yaşamamanın sınırlarına 'dayanan' ikinci rüyasıysa onun 'Batılı' yanını yansıtıyordu sanki... O, her iki kişiliğiyle, insanıyla da yaşamayı bilmişti. Her iki insan da hayatı çözmeye, anlamaya çalışmıştı çünkü, her iki insan da hayata bağlanmaya çaba göstermişti...

Küçük sarhoşluklarla, küçük gönül maceraları... Annesinin, Halıcioğlu'ndaki o günlerde, hem aileyi, hem de atölyeyi ayakta tutmak için "sahneye çıktığı", devreye girdiği yerdı burası... Nasıl bir adamla evlendiğini, evli 'kalacağını' çok iyi anlamıştı 'Madam Perla'. 'Avram Efendi' sabahları erkenden kalkar, işçiler gelmeden önce atölyeyi açar, o gün yapılması gereken işleri sıralar, bir düzene sokar, işçiler geldiğinde talimatlarını verir, sonra da çeker giderdi. Gün boyunca nereye, kime, kimlere gittiğini hiç kimse bilmezdi. Arada sırada tamir edilecek birkaç halıyla, arada sırada da bir şeyleri 'yaşadığının' ipuçlarını verecek bir neşeyle dönerdi. Gün içinde yapılanları uzun uzun, büyük bir dikkatle incelerdi o saatlerde. Asıl işler, 'ince işler' içinse o devreye girerdi. O 'dokunuşlar', o anlarda yalnızca kendisinini. Yalnızca kendisinin... Onun, gün içinde, 'dışarıda' geçirdiği saatler de bir sır olarak kalmıştı, o akşam vakitlerinde, o 'kilitli' odasında yaptıkları da...

Onun, tüm bunların yanı sıra, büyük bir taklit ve komedyenlik yeteneği de vardı... 'Dışarıdan', 'neşeli' döndüğü kimi günlerin akşamlarında akrabalarını, işçilerini, çok sevdiği birkaç komşusunu, evin kış günlerinde, mangalla iyice ısıtılan sofasına toplar, çeşitli kılıklara girerek meddahlık gösterileri yapardı. O akşamları hayal meyal hatırlıyordu. Herkesin büyük bir coşkuyla eğlendiği, katıla katıla güldüğü, hayatı daha çok sevdiği akşamlardı o akşamlar... "Gösteriler", çoğu kez, önceden tasarlanmamış, 'içten gelen' gösterilerdi. O, 'o gösteriler'de, merdivenin başına oturttuğu karısına, eline, gitar niyetine, bir tavan süpürgesi alarak seyircilerin önünde serenatlar verir, bilmediği o Fransızca ya da Yunanca'yla, kelimeleri uydurarak, sözde klasik oyunlardan uzun aşk şiirleri, 'tirat'lar da söylerdi örneğin. Babasıyla annesinin, 'onların' birbirlerini ne kadar çok sevdiklerini başkalarına en iyi anlatan anlardı sanki o anlar... Hayatı doyasıya yaşamak için elinden geleni yapan bu 'sır ustası'nın, o günlerde, 'dışarıda', hiç kimseye, hiçbir açıklamayı yapmaksızın, hiçbir bilgi vermeksizin kaybolduğu o saatlerde, 'Şehzadebaşı'ndan bir 'bayan'la birkaç kez görüldüğü de duyulmuştu... Ne var ki bunlar birer 'rivayet'ti, birer 'rivayet' olarak kalmıştı yalnızca. Gerçeği hiç kimse aramamıştı, kurcalamamayı seç-

mişti. Şehzadebaşı, 'o sarhoşluğu' bilenler için, bambaşka bir hayalin kapısı anlamındaydı zaten o zamanlarda... Arada sırada Minakyan Efendi'yi görmeye giderlerdi... Adlarını artık hatırlamadığı birkaç kantocu kadını da iyi kötü hatırlıyordu. Ama yıllar, uzun yıllar öncesinde bıraktığı o çocuk için en çok hatırlanmaya değer olan tiyatrodan, Şehzadebaşı'nda görülenlerden çok, o yollarda yaşananlardı, yaşanmak istenenlerdi galiba. Bazı ayrıntıları unutmamasına imkân yoktu... Halıcioğlu'dan, bir sandalla, Unkapanı'na giderlerdi... O vakitlerde sandalı bir gaz lambası aydınlatırdı... Annesi çok güzel olurdu... Unkapanı'ndan bir faytona binerlerdi tiyatroya gitmek için... Dönüşlerinde aynı sandal onları iskelede beklerdi... Deniz bir başka sessizliğe bürünürdü o saatlerde... Kürekler yavaş yavaş suya vururdu... Yavaş yavaş, düzenli bir biçimde... Yavaş yavaş, kendi düzeninde... Deniz, mehtaplı gecelerde, gümüşü bir renk alırdı.. Bir 'gümüş denizinde', o sessizlikle birlikte giderlerdi... O gece ışıkları, o küçük, titrek belli belirsiz ışıklar, suya o sessizlik için dokunurdu... O ışıklar, onda, hiçbir zaman kaybolmamıştı... Başını annesinin göğsüne koyardı o zamanlarda... O zamanlarda, bir süre sonra gözlerini kapatır, uyuyakalırdı... Küçük dalgaların sandala vururken çıkarttıkları ses, gecenin sükûnetinde, onun için, bambaşka bir ninni gibiydi... O, o saatlerde, nerede, 'kimde' olduğunu iyi bilirdi... Bu duyguda, bu güvende bir başka korku da saklanmıştı sanki... Annesinin bakışları kimi gizlenmelere imkân tanımayan bakışlardandı... Annesinin kendisindeki bakışları, yıllar boyunca hep anlamaya ve sessizce anlatmaya yönelik bakışlar olarak kalmıştı...

Fotoğraflar her zaman konuşmazdı ki

Annesinin bakışları... Annesinin bakışları, zamanla bu yüzden mi yorgun düşmüş, o uzun karanlığa gömülmüştü?.. Bu soruyu aradan bunca zaman geçtikten sonra sormak, sormaya mecbur kalmak o kadar keder vericiydi ki... O bakışların, hatırlayabildiği kadarıyla, atölyedeki işçiler üzerinde de çok büyük bir etkisi vardı. İşçilerin 'velinimetlerine' büyük bir saygı ve sevgi beslemeleri-

nin ardında, o günlerde, o büyük odada yaratılan havanın etkisi aranabilirdi. 'Madam Roza'yla, yılların akışında birbirlerine çok özel duygularla yaklaşabilmelerinin en önemli nedeni de bu bakışlardı, bu bakışların uyandırdığı duyguydu galiba. Onların, tüm kırgınlıklara karşın, birbirlerinin zaaflarına sahip çıkmak istedikleri bir yer de vardı. Bu yer eski bir istekle, bir kendini verme, bir kendini vermeyi bilme yeteneğiyle inşa edilmişti biraz da. Bir kendini vermeyi, daha da önemlisi, sevmeyi bilme yeteneğiyle... 'Oradan', 'evinden', 'sığınağından', Olga'ya rağmen, Olga'nın istediğince kopmayı belki de bu yüzden bu bakışlarla savaşmayı göze alamadığından başaramamıştı... Hayatla savaşma, kendisiyle, eksiklikleriyle barışıklık konusunda, biraz doğasından gelen bir yeteneği, biraz da deneyimle, yaşanarak edinilmiş bir bilgisi vardı annesinin. Kişisel, zamanla kazanılmış, özel bir bilgiydi bu. Başkalarından, kitaplardan öğrenilmemiş bir bilgi... Onun okuması yazması yoktu. Onun 'okuyabildiği', gerçekten 'okuyabildiği', sevdiklerinin, görmek istediklerinin duygularıydı sadece. Onun 'yazabildiği', gerçekten 'yazabildiği', insanlarında bıraktıklarıydı, bırakabildikleriydı, bırakmaya çalıştıklarıydı... 'Yalnızlık' yeniden tanımlanabilirdi, bir kez daha değerlendirilebilirdi bu durumda... Yalınlık ve yalınlığın güvenilirliği bir kez daha tanımlanabilirdi, değerlendirilebilirdi... Okuması yazması olmayan, hayatında tek bir kitap bile okumamış, tek bir mektup bile yazmamış, bu özellikleriyle, bu 'cehaletiyle' birçok insana uzak kalmış, uzak görünebilecek bir kadındı annesi, evet... Başka türlü düşünülemezdi, o insanlar, o 'ev tutsakları' için başka bir yol yoktu ama o günlerde... Alliance Israelite okulları İstanbul'a gelmemişti henüz, Musevî Lisesi açılmamıştı. Din eğitimi veren okullar vardı ama, oraya da kızlar gönderilmiyordu... Bir 'Katolik' okuluna gitmesiyse zaten söz konusu değildi. O kızlar için o yollar kapalıydı, o kapılar kapalıydı... Başka 'seçimlerle' 'yaşamının' imkânı yoktu o günlerde... Oğullarına, birçok sevenine, hayat adına onca bilgiyi bırakan bu kadının, kendince sağlam, dahası, o düzen içinde sarsılmaz bir mantık yapısıyla yaşamasının, yaşamayı başarmasının, bu 'cehalet'te aranabileceğini düşünmüştü ama, o

arada sırada. ‘Cehalet’i savunmak, korumak istemesinden değil-di elbette bu tavrı. Gelgelelim hayat, ona ‘cehalet’in farklı yüzle-rini de göstermişti, zamanı geldiğinde, ‘başka türlü’ düşünmeyi de öğretmişti...

Oğullarının ‘iyi okullarda’ ‘okumaları’, tüm ‘okuyamayan’ an-neler gibi ‘Madam Perla’yı da çok mutlu etmişti... Akşamları, pek anlayamayacağını bildiği halde, onlardan derslerini anlatmalarını isterdi. Dinlemek, sessizce dinlemek ona büyük bir zevk verirdi. O anlarda o, ‘Ben de sizinle beraber öğreniyorum, öğrenmeye çalışıyorum’ der gibiydi sanki. Ancak o anlarda, o anne şefkatinin varlığını gizlice hissettirebilmek de önemliydi galiba onun için. Bilinen bir hikâyenin, bilinen bölümlerinden biriydi bu belki. Bilinen bir hikâyenin bilinen bölümlerinden biri... Ama bu duygu-yu, tüm bilinenlere karşın yaşamak yıllar boyunca yaşamak yine de güzeldi...

Annesinin şefkatle otoriteyi hiç kimseyi kırmadan dengeleme-sinde, dengelemeye özen göstermesinde, kendisini bir biçimde sa-vunmaya çalışmasının, eksiklerini örtme çabasının da bir payı vardı hiç kuşku yok ki. Bu inceliğin ayırdına varamayanlar, onda daha çok, ‘o kibirli’ kadını görmüştü. O, evlendiği adamı da, baş-langıçta bu yüzüyle, bu özelliğiyle etkilemişti... Onların evliliği, bir aşk evliliği idi... Dönemin koşullarına biraz da ters, aykırı düş-en bir aşk evliliği... Babası anlatmıştı. Annesini ilk kez bir akra-ba evinde görmüş, görür görmez de hayatını birleştirebileceği o kadın olarak düşünmüştü. Beklenmiş, hazırlanılmış bir duyguy-du bu belki. Tüm aşklar, tutkular gibi, yavaş yavaş, için için ha-zırlanılmış bir duygu... Ama sonuçta yaşanan, tüm kaynakları ve saklı adımlarıyla birlikte bir aşktı işte... ‘Biraz’ konuşmuşlardı. O günlerde herkes, yaklaşan bir ‘yeni’ yüzyılın heyecanını yaşıyor-muş. ‘Biraz’ konuşmuşlar, ‘biraz’ da kendilerini anlatmaya çalış-mışlardı... O günlerde, o evlerde, o insanların önünde, birbirlerin-den ‘biraz’dan daha fazlasını isteyemezlerdi zaten... Ama o konuş-ma, babasının, bu ‘kibirli’ genç kızın izini daha çok sürmek iste-mesine yetmişti. Alışkanlıkların, geleneklerin gereklerine uyula-rak sorulmuş, soruşturulmuş, bu ‘bir inci tanesi kadar güzel’ kı-

zın, adına yakışır bir biçimde, dışarıya sıkı sıkı kapalı bir evde yaşadığı öğrenilmiş. Ortaköy’de oturan aile, dindar bir aileymiş... O tanışmadan birküç gün sonra, o eve ‘hep birlikte’, ‘ailece’ gidilmiş, kız, yine geleneklerin gerektirdiğince istenmiş. Biraz gelecek, biraz geçmiş, biraz da yaşanan günler konuşulmuş önce. Sonra da, farklı yüzleri ve sesleriyle hissedilen o iki coğrafya için, önce ‘mazal tov’, sonra ‘kısmet’ denmiş, söz kesilmiş. Bir süre nişanlı kalmışlar. Her şey bu kadar yalın, temiz ve çocuksuymuş işte... Bu kadar yalın, temiz ve çocuksu... ‘Perla’ o günlerde, ‘Avram’la çok az konuşmuş, dinlemeyi, elinden geldiğince dinlemeyi ve anlamaya çalışmayı tercih etmiş... Hayatını birleştirmeyi kabul ettiği adama, o ilk konuşmada gönlünü kaptırdığını bile ancak evlilik gerçekleştikten sonra söyleyebilmiş... Zaman, öyle bir zamanmış. Zaman, öyle bir zamandı... Kevork Efendi’nin çırağı ‘Avram’ın Avram Efendi olmasına birkaç uzun yıl varmış... ‘Perla’yla nişanlı kaldıkları zamanlarda, Hasköy’den Ortaköy’e, yaz kış demeden, sık sık yürüyerek gidermiş, o uzun yolda, gelecekte kuracağı atölyenin hayalini kurarmış Avram. Bu atölyenin açılmasını, yalnızca Kevork Efendi’nin öğrettikleriyle yüreklendirmeleri değil, ‘Perla’nın getirdiği drahoma da sağlamış. Evlendikten sonra, iki üç yıl kadar, Ortaköy’deki evde yaşamışlar. İşler yolunda gidince de Halıcıoğlu’ndaki eve geçmişler.

O günden sonra annesi, Ortaköy’deki o çocukluk, genç kızlık evine her geçen gün biraz daha az gitmiş. ‘Benim ailem burada, benim evim artık burası’ demiş durmuş hep bu uzaklaşmayı açıklamak için. Ama bu ‘tavrın’ ya da ‘vefasızlığın’, çok farklı, anlatılamayan, anlatılamayan bambaşka bir yüzü de vardı sanki. Bu yüz çok derin, çok derinlere atılmak istenmiş bir acıyı gizlemiş gibiydi. Gerçeği, asıl gerçeği, ne o günlerde, ne de ondan sonraki günlerde öğrenebilmişlerdi. Yıllar boyunca görülmüş bir baskıya, en nihayet verilmiş, verilebilmiş bir tepki aranabilirdi elbette burada. Babası bir yerlerden duymuş ya da duymuş gibi görünmeyi seçmişti... Karısı, Ortaköy’deki o evde yaşayan o iki dindar, yaşlı insanın gerçek kızları değildi... Onu büyük baskılarla yetiştirmişlerdi. Büyüdüğünde, serpilip güzelleşmeye başladığındaysa, ‘ba-

basının' 'kabul edilemeyecek bazı talepler' ile karşı karşıya kalmıştı... Nereye kadar, nasıl direnebilmişti 'Perla' o günlerde? Asılsız, çirkin bir rivayetti bu büyük bir olasılıkla. Asılsız, çirkin, nereden kaynaklandığı bilinmeyen, hiçbir zaman bilinmemiş bir rivayet... Babası böyle düşünüyordu, böyle düşündüğünü göstermek istemişti en azından... Bu konu, bir ilişkiyi gizliden gizliye, çok derinlerden etkileyebilecek bu konu, o 'ikibaşınalık' zamanlarında uzun uzun konuşulmuş, 'anlaşılmaya' çalışılmış konulardan mıydı, irdelenmek istenmiş, şöyle bir üzerinden geçilmiş konulardan mı? Bunu hiçbir zaman öğrenememişti. Babası da bu 'rivayetten' kendisine ancak yaşlılık günlerinde, o da bir kez söz etmişti zaten. Yaşlılık günlerinde, sadece bir kez, 'o yangın'dan uzun yıllar sonra... Önemsiz ya da önemini yitirmiş bir ayrıntıdan söz edercesine... Bu olasılık, gerçek bir anne baba tarafından terk edilmişlik, annesinin, ailesine tüm benliğiyle sahip çıkma çabasını daha da anlamlı kılıyordu hiç kuşku yok ki... Ama kimi durumlarda, kimi geçmişlerle ilgili konular, daha fazla irdelenemiyordu... Kimi durumlarda, kimi yerlerde durmak zorunda kalıyordunuz... 'Babadan', 'Perla'yı hiçbir zaman unutulamayacak, istendiğinde konuşulamayacak bir zamanı yaşamaya zorlayan ya da zorladığı söylenen o 'babadan', o kız isteme gününde hiçbir 'direniş' gelmemesi ilginçti, düşündürücüydü bu durumda... Ancak, o günlerde, oralarda yaşananların en ilginç, en düşündürücüsü, bu 'rivayet'le bağlantılı tüm davranışların ve tepkilerin yanı sıra, bu yaşlı 'anne' ile 'baba'nın, bu evliliğin gerçekleşmesinden birkaç yıl sonra, Filistin'e, 'Kutsal Topraklar'a, apar topar gitmeleri idi galiba... Onları hiç görmemişti, hiç tanımamıştı... Günün birinde, bir çekmecede bir fotoğraf bulmuş, bu 'tuhaf' hikâyeyi babasına bu fotoğraftakileri sorduğunda öğrenmişti. Yıllar geçmişti aradan, evet... Babasının sesindeki hafif titreme, bir kuşkunun onca yıla karşın tam anlamıyla silinmediğini hissettiriyordu insana... Onlara, o fotoğraftan bakıyordu, bakıyorlardı artık... İri göğüslü bir kadınla, beyaz, uzun sakallı bir adamdı yalnızca görebildiği... Günün birinde, çok yaşlandıklarını söylemişler, 'Kutsal Topraklar'da ölmek için Kudüs'e göç etmişlerdi... 'Perla', o günlerde bu

gidişe hiç üzülmemiş, üzülmeyişini, kayıtsızlığıyla belirtmeye çalışmış... Buna rağmen uzunca bir süre yazışmışlar. Uzunca bir süre, bu mektupları okuyup yazan babasının yardımcılarıyla... İlginçti. Mektupları okumak erkeklere, duygularını yazdırmak, dile getirmekse kadınlara düşmüştü o ilişkide... Onlara, oradan gelen bir masal vardı sanki. O günlerin akışına, hayallerine göre yaşanan bir masal... Ancak bir gün gelmiş, o mektuplar da kesilmişti. 'O son', orada, o farklı dünyanın getirdiği sessizliklerle mi yaşanmıştı yoksa? Bu soru, bir süreliğine yanıtlanmadan, yanıtlanamadan kalmıştı. Sonra bir gün ziyaretlerine, kendisini 'o yaşlı kadınla, o çok yaşlı adamın' komşusu olarak tanıtan bir kadın gelmişti. 'Bilinmesi gereken' bir haber getirmişti. Tedirgindi. 'Komşularının kaybolduğunu' söylüyordu... İngilizler gelince, anlaşılamayan bir nedenle şehri terk etmişler, yalnızca, uzaklara, çok uzaklara, 'daha uzaklara' gitmek istediklerini söylemişlerdi. Birilerinden, bir şeylerden kaçtıkları, ayrılmaya mecbur kaldıkları izlenimini uyandırmışlardı. Hepsi bu kadardı... Onları iki yıldır görmüyordu... Annesi bu haberi de büyük bir soğukkanlılıkla karşılamış, o günden, o kadının ziyaretinden sonra, 'konu'yu, o evde bir daha konuşmamaya büyük özen göstermişti... O, 'o yaşlı kadınla o çok yaşlı adam'ın hayatında hiçbir zaman çok önemli bir yer tutmadığını anlatmak, göstermek istemişti belli ki bu sessizliğiyle. Göstermeye çalışmak, bir başka gerçeği 'gösteriyordu' elbet. Ama gerçeğin bu yüzüne, anlaşıldığı kadarıyla hiç kimse dokunmamıştı, dokunmaya cesaret edememişti o günlerde. Sessizliğin vazgeçilemeyecek, hep yaşatılmak, korunmak istenmiş bir yüzü vardı... O kadının, evlerine, bu haberi vermek için neden geldiğini, 'onların' nerede, nasıl, hangi duygularla kaybolduklarını sormak kalıyordur bu durumda geriye... Ama, öğrenebildiği kadarıyla, o evde, bu sorular da sorulmamıştı, sorulmak istenmemişti. Öğrenebildiği kadarıyla bu soruların yanıtları da o sessizliklerde, ayrı fotoğraflarla, konuşulmadan verilmeye, çoğaltılmaya çalışılmıştı... Ayrı fotoğraflar, ayrı yerlerdi bir kez daha... Ayrı fotoğraflar, o beraberliklerde kalan ayrılıklardı... Bu fotoğraflar, gerçek fotoğraflar mıydı? Bu hikâye gerçek bir hikâye miydi?.. Bunu öğreneme-

mişti, hiçbir zaman gerektiğince anlayamamıştı. ‘Çocuklar’ için bu hikâye, hep uzak bir dünyanın masalı olarak kalmıştı...

Mösyö Pardo’nun Selanik ‘bağlantısı’

Halıcioğlu’ndaki o ev, yitirilmiş birçok hikâyeyi barındıran bir evdi aslında. Meşrutiyet’in ilan edildiği günü de o evde yaşamışlardı. Silah seslerinden korkmuşlar, o evdeki o büyük merdivenin altına saklanmışlardı. O günler, kimileri için korku, kimileri için umut, kimileri içinse yavaş yavaş gelecek, kendini hissettirecek ölüm günleriydi... Mösyö Pardo bir başka ‘suskunluğa’ gömülecekti, ‘Selanik bağlantısı’ nedeniyle, yeni, ‘karanlık’, yalnızca babasına, o da o ‘kilitli oda’da anlatabileceği ‘ilişkiler’e ‘çekilecekti’ o günlerden sonra... ‘Öğrenilmiş’, anlamını farklı bir bağlılığın tarihinde bulan bir ‘sırdaşlık’tı onların paylaştıkları. ‘Öğrenilmiş’, kendi imgelerinde yaşayan bir ‘sırdaşlık’... Bu sırdaşlık, bu aile dostlarının, Cihan Harbi’nin ardından, önce Kıbrıs’a, sonra da Hayfa’ya gittiği, anlaşıldığı kadarıyla da gitmeye mecbur kaldığı günlerdeki, yıllardaki mektuplaşmalarda da devam edecekti. O mektuplar, o evde, küçük bir ‘tören’le ‘yaşanırdı’. Babası, bu mektupları her okuyuşunda, dostunun, ‘sırdaşının’ yaşadıklarına üzülür, arada sırada da, ‘Ah David ah! Pedronado ke te veya!.. No kaliya ke te entraras en estos eçoz’ (Ah David ah! Tanrı seni affetsin!.. Bu işlere karışmamalıydın) ya da ‘Ya te lo habiya diço be paşa! No eras tu para estos eçoz... Neğro era si te kazavaz kon akeya ijika?.. No te suruneyavaz ansina a lo manko... El Dyo ke no tome la kevasa de dingunos...’ (Söylemiştim sana be paşam! Sen bu işlerin adamı değildin... Fena mı olurdu yani o kızla evlenseydin?.. Şimdi böyle sürünmeyecektin en azından... Tanrı hiç kimsenin aklını başından almasın...) gibisinden cümleler ‘mırıldanırdı’... O mektuplarda yazılanları da hep bilmek istemişti. Babası için bu mektuplar, çok özel bir sohbetin parçalarıydı ama. Çok özel, acıklı, uzun, kimi ayrıntıların aslına ulaşamayacaklara ‘verilemeyecek’, gereğince aktarılamayacak bir sohbetin parçaları... Çevresindekiler, bu sohbetten, ancak görebilecekleri kadarını

görmeliydiler... Mektuplar tekrar tekrar okunur, 'dışarıya' böylesi 'mırıldanmalarla' anlatılmaya çalışılır, sonra da, 'o tören' için, yakılıp yok edilirdi... Bu küçük törenler, sırdaşına, o gidişlerden sonra tutunabildiği, elinde tutabildiği tek dostuna, hayatının farklı coğrafyalarında, zamanlarında yaşadıklarını bildirmeyi hiçbir zaman unutmamış Mösyö Pardo'nun isteği üzerine böyle bitiriliyordu büyük bir olasılıkla. Mektuplar, anlatmaktan vazgeçemeyen bir insanın mektuplarıydı... Günün birinde, bir mektup daha gelmişti oralardan... Mektubu okuduktan sonra, bir süreliğine hareketsiz kalmış, sonra da, 'Hey gidi David hey... Kim düşünebilirdi ki...' demişti babası... Yarıda kalmış, tamamlanamamış bir cümleydi bu... Yarıda kalmış, o 'sırdaşlık' adına, başka bir yerde sürdürülmek istenmiş bir cümle... Babasının sesi, başka bir biçimde, başka bir 'perde'den çıkmıştı sanki o anda... Başka bir biçimde, başka bir 'perde'den... Bir haber vermek istemişti sanki bu sesiyle. Küçük, hiç kimsenin hayatını artık değiştiremeyecek bir haber... Mektubu yavaş yavaş katlayıp cebine koymuştu sonra. Onun yok etmediği, yok edemediği tek mektuptu bu... O günden sonra oralardan başka mektup gelmemiştir...

İtalyan elçisinin karısı, adımlar ve öteki şarkılar

O evde, Balkan Savaşı'nı da, işgal günlerini de yaşamışlardı. O günler 'geriye', kendine daha çok çekiliş, içe kapanış günleriydi... O günler de kimileri için korku, kimileri için umut, kimileri içinse yavaş yavaş gelecek, kendini hissettirecek ölüm günleriydi... Bu oyun o yıllarda birkaç kez, arka arkaya, farklı ya da farklıymış gibi görünen oyuncularla, dekorlarla, ama hep aynı yıkımlarla, aynı iç yıkımlarıyla sahneye konmuştu... Bu oyun o yıllarda, aynı insanlar tarafından, aynı yanlışlarla seyredilmiş, aynı çaresizliklerle değiştirilmeye çalışılmıştı... O günler, kimileri için korku, kimileri için umut, kimileri içinse yavaş yavaş gelecek, kendini hissettirecek ölüm günleriydi, evet... O günlerde, tüm korunaklarına ve olasılıklarına karşın hep bir şeylerden korkmuşlardı. Bulgarların ayak seslerinden korkmuşlardı, yabancılıklarına da

sığınabileceklerini bildikleri halde, Boğaz'a gelen yabancı zırhlılardan korkmuşlardı... 'Hintli subaylar'ın atölyedeki halılarını görmeye geldikleri günlerde de bir şeylerden korkmuşlardı. Evlerine, o atölyeye, o zamana kadar birçok ünlü, yabancı konuk gelmişti oysa... 'Farklı' ziyaretçilere de alışkındılar bir başka deyişle. O ziyaretçiler arasında, Budapeşteli, Londralı, Saraybosnalı halı eksperlerinin yanı sıra, elçiler, yüksek rütbeli askeri ataşeler, paşalar, 'ekâbir sınıfı'ndan görevliler de vardı... İtalya büyükelçisi karısıyla birlikte sık sık gelirdi örneğin. Adlarını hatırlayamıyordu şimdi. Hatırlayabildiği, o günlerde ergenlik çağının cinsel uyanışlarını yaşadığıydı... Elçinin karısı olağanüstü güzel bir kadındı... Onun hafiften kırlaşmış, gür, topuz biçiminde topladığı saçları, esmer teni, yeşil gözleri ve olgun kalçaları yıllar boyunca hayalinde kalmıştı... Her karşılaşmalarında kollarını omuzlarına dolar, göğüslerini yanağına hafiften değdirerek onunla şakalaşırdı. Kendisine duyulan gizli ilgiyi hissettiğinden mi sürdürmüştü o kadın bu küçük 'cinsellik oyununu', onu hep 'küçük, tatlı bir çocuk' olarak gördüğünden mi? Bunu hiçbir zaman anlayamamıştı. Anlayamadığı, hiçbir zaman anlayamadığı, anlayamadığı için kendisinde kalan, unutamadığı anlarındandı o anlar... Bu oyun, kimi gecelerde, rüyalarında devam ederdi. Onu, o dolgun kalçalı kadını, o rüyalarında çırlıçıplak görürdü... Bu rüyaları gördüğü için utanırdı. Gördüklerinin, özellikle o kadın tarafından anlaşılmasından korkardı. Ama ne bu utancı, ne de bu korkuları, o 'ahlaksız' hayalleri kurmasını engellemişti. Cinsel uyanışının prensesiydi o kadın... Dolgun kalçaları, küçük göğüsleri ve çok güzel bir kokusu vardı... Onun adını şimdi hatırlayamaması ne kadar da garipti ama... Kimi insanlar, zamanın akışında, bir sis perdesinin ardında böyle kayboluyordu işte... Geriye anlar, sadece anlar kalıyordu... Sadece anlar... Birilerine ya da kendine, derin, çok derin bir yalnızlık zamanında, 'Aslında benim de anlatacaklarım vardı...' diyebilmek için... Sadece anlar... Bir terk edilmişlik zamanında, daha da yalnız kalabilmek ya da yalnız kalmayı seçebilmek, seçebilme yürekliliğini göstermek için...

Atölyenin ünlü ziyaretçileri arasında Liman von Sanders de

vardı. Onun geldiği günler özel günlerdi, başka, kolay unutulamayacak günlerdi elbet... General, abisiyle Almanca konuşurdu... Eski, çok eski günlerdi o günler... Eski, çok eski günler... Nasıl da uzaktı şimdi orada yaşananlar, nasıl da masum, kirlenmemiş görünüyordu o insanlar bugünlerden görüldüklerinde... Almanya'nın kimi insanlara, 'insanlarına' yapacağı ihaneti ne Nesim tahmin edebilirdi o günlerde, ne Liman von Sanders, ne de başkaları... Onların sohbeti belki de bu yüzden 'çocuksuydu', güzel, daha güzel bir dünya hayaline yönelikti... Abisiyle yollarının yavaş yavaş ayrılmaya başladığı günlerdi de aynı zamanda o günler. Odaları 'farklı' odalardı artık örneğin. Mahallenin çocuklarına, o evde birlikte film oynattıkları, bir sinema hayali verdikleri günler de çok gerilerde kalmıştı, gramofonun gelişiyle duydukları heyecan da... Film makinesi, elle çevrilen bir kolla çalıştırılan, basit, hantal bir makineydi ama, bu kadarı bile, o zamanın çocuklarını bambaşka bir hayal dünyasına götürmeye yetmişti. O gramofondansa, babasının da hayranlık duyduğu Eftalya'nın sesi kalmıştı en çok kulaklarında... Eftalya'nın sesi... Müezzinlerin gazelleri... Rumca şarkılar da var mıydı? Hayır, hayır, onlar daha sonrasınındı... Daha sonrasının... Başka mahallelerde, başka seslerin yaşandığı, başka gecelerin, başka sabahlara uzandığı zamanlarında... Halıcioğlu'ndaki günler, böyle gelip, böyle gitmişti işte... Akarçeşme'deki dükkânda işler fena sayılmazdı. Yaşananlar, onu, 'mesleğin' ticaretine çağırıyordu öncelikle. Uсталık, gerçek ustalık, başka, kendisinden her geçen gün biraz daha çok uzaklaşan bir yerdeydi. Bu 'meseleyi' babasıyla hiç konuşmamıştı ama, kimi kararlar çoktan alınmış gibi görünüyordu. Tek yapabilecekleri birbirlerini anlamaya, daha da önemlisi yaralamamaya çalışmaktı. Herkesin bir hayatı, taşımaya, anlamlandırmaya, daha doğru yaşamaya çalıştığı bir hayatı vardı sonuçta. Anlamak, gerçekten anlayabilmek için, uzun yılların geçmesi gerekebilirdi. Kimi kırgınlıkların, ancak başkalarıyla yaşanacak başka kırgınlıklardan sonra aşılması beklenebilirdi... Birer küçük hazırlıktı elbette bunlar insanın, hem kendisiyle, hem de o kırgınlıkların yaşadığı insanlarla, günün birinde, o hesaplaşmayı göze almasını

sağlayabilecek birer küçük hazırlık... Ancak... Ancak, bir süre sonra, o 'beklenen' hesaplaşmaya hiç gerek kalmayacaktı. O günlerde, hayatın küçük umutlar, özlemler ve ertelemelerle yaşandığı o günlerde, Halıcıoğlu'ndaki evlerinin kapısını büyük bir felaket çalacaktı... Tüm yaşadıklarını, yarınlara yönelik duygularını kökünden değiştirecek bir felaket... O gecenin ayrıntılarını hiçbir zaman unutmamıştı.

Bir komedyen olabilmek

Babasının, evlerinin çok yakınında oturan 'yeğenine', Yasefe gitmişlerdi o akşam. Yasef'in paraya, dahası teselliye ve yalnız bırakılmamaya o günlerde çok ihtiyacı vardı. Genç karısı çok hastaydı, teşhisi bir türlü konamayan bir hastalık yüzünden hızla kilo kaybediyor, güçten düşüyordu. Herkes onun 'yakında', çok yakınlarda öleceğini biliyor, ama bunu yüksek sesle ifade etmeye bir türlü cesaret edemiyordu. Kimi ölümler kimi insanlara bir türlü yakıştırılmaz, kimi evlerde, kimi ölüm zamanları, tüm gerçeklere karşın konuşulamazdı ya... Bu duruma en çok, Yasef'in tarihini herkesten iyi bilen babası üzüliyordu. O akşam, 'yeğenin'in evine giderken, 'Talihsiz çocuk' diyordu sık sık... 'Talihsiz çocuk'... Başına birkaç saat sonra gelecek talihsizliği bilmeden... 'Dışarıdan' bakanlar, 'başarılı' bir insanın, 'bir baltaya sap olamamış' bir akrabasından bahsederkenki o pervasızlığı görebilirlerdi, bulabilirlerdi bu sözlerde... Ne var ki o biliyordu, bu sözlerin gerçek, oynanmayan bir kederden, bir çaresizlikten, dahası bir isyandan kaynaklandığını biliyordu. Babası, bu sözleri tüm içtenliğiyle, yüreğinin çok derinlerinden gelen bir sızıyla söylüyordu. Yüreğinin çok derinlerinden gelen bir sızıyla... Farklı, alışılmış bir hikâyeye sığamayacak bir 'amca' olarak... O, bu 'çocuk' için, bambaşka bir sorumluluk duyuyordu... Bu sorumluluk bir 'miras'tı... Kendisine, hiçbir zaman unutamadığı bir ayrılık anından, bir ölüm zamanından kalan, değerli, hak edilmeye çalışılan bir miras...

Yasef'in babasına 'tiyo (amca)' demesi çok ilginçti aslında. 'Kaderin', derin bir acının bir araya getirdiği bu iki insan ya da 'ak-

raba' arasında sadece dört yaş fark vardı çünkü. Daha da önemlisi yaşça büyük olan Yasefti, babası değil... Gelgelelim hayat, kimi 'öğrencilerine' zaman zaman çok tuhaf oyunlar da oynayabiliyordu. Onlar, böylesi bir oyunun bir araya getirdiği amcaoğullarıydılar aslında. 'Avram Efendi'nin, 'mesleğinde', gözle görülür bir biçimde ilerlemeye başladığı günlerde, genç yaşta yetim kalan Yasef bir talihsizlik yaşamıştı... 'Yağ işleri' iyi gitmemiş, günün birinde sırta kadem basan ortakları tarafından borç içinde bırakılmış, nişanlısı, kendisini aldatan o ortaklarından biriyle kaçmıştı. Aldanmaların, aldatılmaların daha başka hangi biçimini yaşayabilirdiniz? Babası, ölüm döşegindeyken, oğlu, geleceğine tüm kalbiyle inandığı 'Avram'ın, Yasef'e 'sonuna kadar' sahip çıkmasını istemişti... Söz vermişti bunun üzerine 'Avram'... Yasefi hiçbir zaman yalnız, tek başına ve 'savunmasız' bırakmayacaktı... O günden, o ölümden sonra, verdiği söze sadık kalmış, 'mirası' gereğince taşıyabilme adına, elinden geleni yapmıştı babası. Birbiri ardı sıra gelen o talihsiz günlerde, önce Yasef'in tüm borçlarını temizlemiş, sonra da, 'Madam Perla'nın yardımlarıyla evlenmesini, kendine göre bir düzene kavuşmasını sağlamıştı. Kız yoksul bir ailenin kızıydı, drahoması yoktu ama, İstanbul'a Edirne'den, 'Edirneli bir aileden' geliyordu... Edirneli kadınlardan hep iyi eşler, iyi anneler çıkardı. İstanbulluların yanında biraz 'köylü' sayılabilirlerdi belki. Ancak yemek pişirmede, temizlikte, evlerini çekip çevirmede üstlerine yoktu... Bunlar 'Madam Perla'nın düşünceleri idi... 'Madam Perla' bu işleri iyi bilirdi, böylesi konularda yanıldığı pek görülmemişti... Onun 'Trakyalılara' tüm benliğiyle inanmasını hiç kimse engelleyemezdi üstelik... Onun için 'Trakyalılar', birçok İstanbulludan çok daha 'hakikatliyd', çok daha 'itimat edilesi'ydi... Kısacası Yasef, o günlerde 'bundan iyisini' bulamazdı... Parasızlığın da çok büyük bir önemi yoktu üstelik. 'Avram', babasının kendisine emanet ettiği bu biraz da 'korunmasız yeğen'ine, 'hemen hemen her konuda' yardım edebilecek güçteydi artık... Hayata, her şeyin bittiği, bitmiş gibi görüldüğü bir yerden, beklenmedik bir zamanda dönme anlamındaydı Yasef için tüm bu gelişmeler. O, o günlerden sonra, kendi yolunda çok fark-

lı 'gözlerle' ilerleyecek, ilişkiye girdiği insanlara 'bambaşka bir köşeden' bakmayı deneyecekti. Çevresindekilere, 'küçük ailesi'nin dışında gördüklerine 'açılmamayı', güvenmemeyi de öğrenmişti artık... Bu güvensizliğin bir kendine güvensizlikte aranıp aranmayacağı elbette düşünülebilirdi. Ama sonuçta bu duygu, sıkı sıkıya bağlandığı, doğruluğuna, gerçekliğine inandığı bu duygu, onun, kendi deyişiyle, 'rahatlamasını ve büyümesini' de sağlamıştı. Rahatlamak ve büyümek.. Farklı anlamlara çekilebilirdi hiç kuşku yok ki bu sözcükler... Bu sözcüklerin çağrışımları, farklı insanlara, farklı bir insanın portresini verebilirdi, getirebilirdi... Onun, hayata bakışına uyan bir durumdu bu. O, tüm bu kendine çekilişlerine karşın, yaşadıklarına bir mizah penceresinden bakmaktan vazgeçmemişti, hiçbir zaman vazgeçmemişti çünkü. O, bu özelliğiyle de 'amcasına' çok yakın bir yere gelmişti. Onlar için, ortak bir bakış demekti bu biraz. Ortak bir bakış... Bu yakınlığın, hiçbir zaman tüketilmemiş bir dostluğun kaynağını bu bakışta aramak mümkündü. Onlar, bu bakış yüzünden, bu bakışın kendilerine verdiği yüzler için birbirlerini daha çok bulmuşlar, aramışlar ve sevmişlerdi belki. Ancak onları, birbirlerinden ayıran, farklı kılan gerçek de bu bakışta saklanıyordu doğrusunu söylemek gerekirse. Çevresindekileri güldürmek, babası için bir eğlence, hayatın tuzu biberi, Yasef içinse, 'soluk alınabilen' her günün, her anında, bir 'komedyen olabilmek' demekti. Bir komedyen olabilmek, evet... Yasef için bir hayat tarzıydı, bir yaşama sanatıydı bu. Bir hayat tarzı, bir yaşama sanatı. Yaptığı işi soranlara hayatını yağ alım satım işleriyle kazandığını farklı bir dille belirtmek, dahası 'başkalarında', başka duygulara yol açabilmek için, 'yağcılık yaptığını' söylemesi, bu seçime bağlılığın küçük bir 'işaretiydi' yalnızca. Arada sırada, 'havasını bulamadığı' ya da geçmişinde bir yerlere 'takıldığı' zamanlarda, 'pezevenklik' yaptığını da söylerdi Yasef. O, böylesi karşılıkları sadece kendisiyle 'dalga geçmeye' yeltenen kadın müşterilerine verirdi. Çapkınlığından mı yapardı bunu, kendisine, 'geçmişinde', o çok yaralayıcı aldatmayı yaşatan kadından, o kadından, gizlice, haince bir intikam almak için mi? Kim bilir... Bu soru da sahiplerinde, soranla-

rında kalacak, gerektiği gibi yanıtlanamayacak sorulardandı kuşkusuz. Gerektiği gibi yanıtlanamayacak ya da sorulamayacak sorulardan... Böylesi bir soru, başka bir yalnızlığa girmek, girmeyi göze almak demekti çünkü. Kendisinden 'beklenen' asıl yanıtı, o günlerde veremezdi, bulamazdı kısacası Yasef... O, içinde bulunduğu durumu, durumunu gizlemek isteyen birçok insan gibi, gereğince anlatamazdı. Ortadakiler, o çevrelerde yaşayanlar, ona, kendisinde gördüklerini, kendilerini gizleyen birçok insan gibi, gereğince anlatamazdı... Ona, dağarcığı akıllara durgunluk verecek derecede zengin olduğundan, tüm bu 'gerçekler' bir yana, 'yeni' bir fıkra da anlatılamazdı. Tüm bu yaşananlar ya da yaşatılmaya çalışılanlar, kendini gizlemenin, 'çıplaklığını' örtmenin sezdirilebilir, öteki yollarındandı, evet. Böylesi bir 'teşhis' her gerçek 'komedyen' ya da 'oyuncu' için konulabilirdi zaten. Buna bir de 'gözden kaçırılabilir' bir başka ayrıntıyı dile getirme adına, 'kaçış', hep kaçmak istemeyi de eklemek gerekiyordu galiba. Yasef de hep 'bir şeylerden', özellikle de kendisinden kaçmak istemişti... Ayaklarının, tüm çabalarına, karşın, yere bir türlü basamamasının en önemli nedeni buydu sanki. 'Para işleri'nden de bu yüzden pek anlamamış ya da anlamamış görünmeyi seçmişti büyük bir olasılıkla. O , tüm gerçeklerle, tüm olabirliklerin ötesinde, başkalarına, yalnızca hayalleriyle görünmeyi seçmiş bir 'komedyen'di ya... Onun 'kafası', babasının gözünde, hep 'başka yerlerdeydi. Bir 'dükkân'ı olmamıştı, bir 'dükkân'a bağlanmayı, sabahları hep aynı yere gidip, akşamları hep aynı yerden çıkmayı kendisine 'yakıştıramamıştı'. Gün boyunca o sokaklarda, sadece 'yağcılık' yapmak için dolaşır dururdu. Bu sokaklar, onun kendince hayaller kurmasına yetiyordu. O sokaklardan 'daha fazlasını' istemesine de gerek yoktu zaten. 'Günlük rızkını' çıkarırken, o sokaklardaki o evlere bakarak, o odalarda ne 'müthiş sahneler'in yaşandığını, yaşanabileceğini hayal edebiliyordu, kendisini o odalara koyabiliyordu, o hayali maceralardan sonra, o insanları, o insanlarla konuşurken, o çıplaklıklarıyla hiç açık vermeksizin görebiliyordu sonuçta. Kimi hayaller, kimi gerçekleri, böylesi yollar-da, daha önce de kendi sesleri ve sessizlikleriyle örtmüştü...

Tüm bunların 'yağcılığını' sürdürebilmesinin, geceleri, kendisini anlayan, anlamaya çalışan 'vefalı' bir kadının yanında uyuyabilmesinin, insanların yeniden kazanmasının 'Avram Efendi'nin yardımcıları sayesinde gerçekleştiğini hiçbir zaman unutmamıştı Yasef. Onun amcaoğluna, o günlerden sonra, şükran duygusunu 'kendisine yakışır' bir biçimde, 'tiyo (amca)' diyerek dile getirmesinin nedeni buydu. 'Durum'a, böylesi bir akraba ilişkisine, başlangıçtaki tüm yadırgatıcılığına rağmen, zamanla herkes, bu oyuna çağrılan ya da bu oyunun içinde kalmaya mecbur kalan herkes alışmıştı. Yasefin farklılığı bir kez daha kabul edilmişti, yaşamak istenmişti bir başka deyişle. Onun dostluğunu kazanabilmek ya da onu sevebilmek için bu farklılığı kabullenmek gerekiyordu sonuçta. Bu farklılığı kabullenmek, kabullendiğini, sevgi adına verilebilecek ödünlerin her şeyden önce soylulukla açıklanabileceğini gösterebilmek... 'Kaybettikleri' ve 'kaybetmedikleri'yle yaşamasını bilen insanlarla, bu insanları hep anlamaya, 'kaybetmeye' çalışanların ilişkilerini de böyle bir ışık aydınlatmıştı zaten. Kaldı ki Yasef, bu davranışlarıyla, hayatla, hayatı, sevdikleri ve sevmedikleriyle eğlenmekten fazlasını yapmıyordu. Bu oyuna, bu gerçeği gören 'Madam Perla'da, tüm kalbi ve birikimleriyle katılacak, kendisine 'Tiya (yenge)' denmesini yadırgamamak bir yana, 'yeğenini', evinde sevgiyle, zamanı geldiğinde 'nasihatlar' vermeyi, azarlamayı da gözardı etmeksizin ağırlamaktan eksik kalmayacaktı... Yasefin güzel günleriydi onlar... Güzel, unutulmamaya, hep hatırlanmaya değer günleri...

Karısı, onun yalnızca 'en vefalı kadını' değil, 'en sadık seyircisiydi de aynı zamanda. O kadını iyi hatırlıyordu. Kaderini taşımayı bilen insanların bakışları vardı onda. Kocasının kimi gecelerde, eve geç, dahası sarhoş gelmesine bile sesini çıkarmamıştı. O tarihin gerekleri, kaçınılmazlıkları arasındaydı biraz da bu suskunluklar. O tarihin gerekleri, kaçınılmazlıkları, sevgiyi, o sonuna kadar birlikte kalma duygusunu besleyen hayat damarları arasında... Bu 'duruş'u, o tarihi bilmeden anlayamazdınız, değerlendiremezsiniz. Bu 'duruş'u, başka savaşımın ya da gerçeklerin içinde yaşatamazdınız. Bu 'duruş'a, bu 'duruş'un dışında ka-

larak, doğru yerden bakamazdınız... O 'duruş'un oralarda, bir dönüşü, hak ettiği yeri bulan bir zamanı da vardı... Yasef, o uzun, uykusuz hastalık gecelerindeki karısını anlatırken, bu gerçeği, kendisi için, sevgiden, 'basit' bir sevgiden başka hiçbir karşılık beklenmeden katlanılan bu fedakârlığı hep anımsamak zorunda kalmıştı. Onun bir 'komedyen' olamadığı, bir 'komedyen' bile olmadığı gecelerdi bunlar. Onun bir 'komedyen' bile olamadığı geceler... Ailece ziyaretlerine gittikleri o geceden birkaç gün sonra, o kadını kaybedecekti Yasef. O hastalığın adı hiçbir zaman konamamıştı...

Erken, hem de çok erken gelen tüm ölümler gibi, 'geride' kalanlar tarafından, yalnızca eksikliklerle, pişmanlıklarla yaşanan bir ölümdü bu. Babasının, kendisini hiç beklemediği bir zamanda, bu geride kalanlar arasında bulan Yasef için, 'talihsiz çocuk' demesini haklı çıkartacak bir ölüm... Bu eksik kalan beraberlikten dünyaya gelen İzak, o sıralarda çok küçüktü, yedi ya da sekiz yaşındaydı... Aradan bir yıl kadar geçtikten sonra bir kez daha evlenecekti Yasef. Ona göre, bu yeni evliliğini 'haklı' kılacak, herkesin bildiği, bilmesi gereken çok önemli bir neden vardı. Bir yuva kadınsız yaşayamazdı, gereğince soluk alıp veremezdi, insanın içini ısıtamazdı... Ayrıntılar üzerinde durmaya gerek yoktu, bu ihtiyaçla bu hayata bakış açısı yeterince anlatılabildikten, dile getirilebildikten sonra. Ayrıntılar üzerinde durmaya gerek yoktu. O ayrıntılar yaşayanlarındı, hayatı kendisi için yaşayanlarındı, yaşamayı tercih edenlerindi... İzak, tüm bu gerçeklere ve 'doğrular'a, asıl anlamlarını yine o ilişkilerde bulan 'doğrular'a rağmen, babasının bu kararını, 'öksüzlüğünü' bu biçimde, bir 'başka' kadınla sürdürme kararını kabullenemeyecek, içine sindiremeyecekti ama. Bu tepki de çok sık karşılaşmış, anlatılmaya çalışılmış, 'başka' masalları doğurmuş tepkilerdendi elbet. Bu 'durum' karşısında da ayrıntılar üzerinde durmaya gerek yoktu. Burada, asıl önemsenmesi gereken, bu tepkinin giderek bir 'tavır alış'a dönüşmesi, dahası tüm bir hayatı derinden etkilemesiydi. O günlerden sonra hırçın, ulaşılması zor bir çocuğun bedenine girecekti İzak. 'Yeni kadın'ın, Bella'nın, İzak'a tüm iyi niyetiyle, tüm içten-

liğıyle ‘yeni bir anne’, en azından yol gösterici bir abla görevini üstlenmeye yönelik çabası, yalnızca Yasefi ve çevresindekileri etkileyebilmişti. Hiç kimse Bella’yı, ‘üvey annelik’le, üvey anneliğin o yerleşmiş, bilinen duygusunu İzak’a yaşatmakla suçlayamazdı, suçlayamamıştı. Onun bu çabasında, bu sıcaklık arayışında ‘eve’ sonradan, bir ölüm nedeniyle gelmesinin doğurduğu suçluluk duygusunun izleri aranabilirdi belki. Ancak, bu evliliği, unutmak, tarihine gömmek istediği bir başka evlilikten sonra göze alan bu kadın, kendisini zamanla herkese sevdirecek, Yasefe, hayatın farklı yüzlerle de yaşanabileceğini gösterecekti... Gelgelelim bunlar, bu küçük keşiflerle bu çok özel ayrıntılar, İzak’ın kendisini o eve, her geçen gün biraz daha yabancı hissetmesini engellemeyecekti... On dördünü sürdüğü günlerin birinde, yatağına bir mektup bırakarak, bir geceyarısı, sessiz sedasız o evden ayrılacaktı İzak. Mektupta kısa bir cümle varmış: ‘Hayatımı bulmaya gidiyorum. Sizinkiler sizin olsun...’ Yön, kendisiyle, buna benzer bir kederi paylaşan birçok hikâyeye kahramanınıninkini anımsatabilecek bir yöndü. Bu yön de bilinmeyen uzun yıllar için bilinemeyecek, görülemeyecek, yalnızca hayaller ve o yöne gidene yabancı resimler yaşatılacak bir yöndü... Israrlı aramalar da, Yasefin ‘tanındıklarının’ çabaları da bir sonuç vermeyecekti. İzak, o gecenin ardından izini bütünüyle kaybettirecek, kendisine o evde verilen hayatı ne kadar, nasıl reddettiğini herkese gösterecekti... O günlerde de, daha sonraki günlerde de, evlerine gelip, ‘kaybettiği’ öğlünden sık sık söz edecekti Yasef. Sık sık, daha çok anlatmak ve ‘gösterebilmek’ için... Sık sık, terk edilmişliğini daha az hissedebilmek ya da daha çok hissettirebilmek için... ‘Oyunumun bir parçası mıydı o da?.. Oyunuma onu da mı almalıydım?.. O da aynı oyunda, benim gibi bir komedyen mi olmak istemişti yoksa?..’ gibisinden sorular sormuştu bir gün de babasına. Bir başka çaresizliği, daha da önemlisi bir başka pişmanlığı dışa vuran, birbirlerinden sadece ince ayrıntılarla ayrılabilir bu sorular, tek bir soruyu gizliyordu aslında. Nerede, nasıl bir hata yaptığını anlamaya çalışıyordu Yasef. Babası susmuştu, sadece susmakla yetinmişti o anda... Birbirlerini çok iyi tanıyorlardı artık. Üstelik soru, hayatla-

rındaki birçok gerçek soru gibi, yanıtını da barındırıyordu. Kimi yinelemelerden kaçamıyordunuz, hiçbir zaman kaçamayacaktınız... Soru, o hayatlar düşünüldüğünde, yanıtını da taşımak zorundaydı... Yasefin 'komedyen' olamadığı ikinci zamandı bu...

İzak, gittiği yerlerden yıllarca dönmeyecekti... Onu, tüm 'arayışlarına' karşın, yıllarca bulamayacaklardı... Onun, o yıllar boyunca, 'kanunsuz' birtakım işlere karıştığını duyacaklardı yalnızca...

Yirmi yılı aşkın bir süre geçecekti aradan. Eve, Bella'nın, böylesine uzun bir evliliğin ardından, çok kısa bir açıklama yaparak, bir 'balıkçıyla' birlikte kaçmasından birkaç ay sonra 'dönecekti' İzak... Bella'nın 'açıklaması' da kısa ve acımasız olmuştu... 'O balıkçı'yla uzun süredir ilişkisi vardı... Gençti, ona kadınlığını hissettirmişti...

İzak'ın, tam da böyle bir zamanda dönmesini 'basit bir tesadüfle' açıklamak mümkün müydü? Evine böylesine uzak kalmayı seçmiş bir insan, hangi yolu seçerek, aradan onca yıl geçtikten sonra, babasını bu kadar 'kolay' bulabilmişti'?.. Böylesi bir soru karşısında akla ilk gelen, onun, kendisini oralardan, sanıldığı kadar uzaklaştırmayı başaramamasıydı elbet... Kaçmak, gerçekten kaçabilmek, yalnızca 'o hikâyelerde' mümkündü zaten... Evine, iyiden iyiye çökmüş, bakışları donuklaşmış bir insanın görüntüsüyle dönmüştü İzak. Nereden, niçin geldiğini, neler yaptığını, neleri yapmayı düşlediğini söyleyememişti... Bir insanın yirmi yılda yaşaması gerekenlerden çok daha fazlasını yaşamış gibiydi...

Baba ile oğul, bu yeni zamanlarında, birbirlerinin hayatını, bulundukları yerleri ilk kez anlamaya çalışmışlardı...

Yasef, Asmalımescit'teki eve, oğluyla yaptığı o uzun konuşmaları, tüm ayrıntıları ve yorumlarıyla getirmişti. Belliydi, tüm çabalarına karşın anlaşılamayacaklardı, onca yıl sonra, onca ayrı insan yaşandıktan sonra, birbirlerini gerektiğince anlamaları, birbirleri için bir fedakârlığı göze almaları mümkün değildi artık... Onların kaderleri, farklı hayatlar için çizilmişti. Bir keresinde de, Asmalımescit'teki o evde, büyük bir kavgaya tutuşmuşlardı. Bir an gelmiş, 'Annem için doğru dürüst bir mevlit bile okutmadın!..' demişti İzak babasına. Sesi ilk kez titriyordu. Gözleri ilk kez ya-

şarmıştı. Evde, o kavgayı görmek zorunda kalan herkesin gözleri yaşarmıştı bu sözler üzerine. Diyamante için, o sessiz sedasız kadın için, bir kez bile mevlit okutmamıştı, hayatının bir bölümüne yön vermiş, kendisine hiçbir zaman 'ihanet etmemiş' o kadının mezarına bir kez bile gitmemişti Yasef... Ne var ki bunun, sevgisizlikle, sadakatsizlikle hiçbir ilgisi yoktu. O, ardında bıraktıklarına bakmayı bilmeyen ya da bakmamayı bilen insanlardandı. Bella'nın 'matemi' de öyle yaşanacaktı... Bir 'komedyen', 'o komedyen' olmayı başaramazdı aksi halde... 'Komedyen' olmak, zorlu bir sanattı, unutmayı bilmek, dahası yaşayabilmek demekti... İzak'ın, babasını, tüm 'tecrübelerine' ve 'biriktirdiklerine' karşın, anlayamadığı, göremediği en önemli yer burasıydı galiba. Onlar, o kavgadan sonra, bu yere gelemeyeceklerini çok iyi anlamışlardı... Birkaç gün sonra da, bir daha dönmek, izini gerçekten kaybettirebilmek için, 'Çok yer dolaştım, çok işe girdim çıktım, birkaçını daha denesem ne çıkar...' diyerek gitmiş İzak. Ayrılırlarken birbirlerine sarılmamışlardı. İçinden, çok derinlerinden gelen bir sesi duyarak arkasını dönmüş, gömleğinin düğmelerini çözüp, iç çamaşırını var gücüyle yırtmıştı bir de İzak. Yasef söylenmek istenenleri anlamış, başını, durumu, durumlarını onaylarcasına sallamıştı. Yalnızca ölümlerde yaşanan, o cenaze törenlerinden kalan bir andı bu. Hayatta kalanların, bu 'felaket' anını birbirlerine yaşatmaları için yürek isterdi. Ama onlar kaybedeceklerini kaybetmişlerdi artık. Bir ayrılık anıydı, gerçek bir ayrılık anıydı kendilerine ve birbirlerine taşıdıkları. Gerçek bir ayrılık anı... Ölüm o eve gelmişçesine... Onların en, daha doğrusu tek Yahudi zamanlarıydı bu. Onlar birbirlerini yalnızca o anda 'görebilmişlerdi', Yasef'in sokaklarda, sokaklarında 'komedyenlik' yapmak için bir nedeni daha vardı artık. Hayatta yaptığı, yapmayı başarabildiği en iyi işin 'yağcılık' olduğunu söylemek için bir nedeni daha... Onun hayata yaptığı 'yağcılık', o günlerden, o terk edilmelerden kendince bir intikam alma isteğiyle anlam kazanıyordu... Tüm bunları hatırladığında, bu baba ile bu oğulun, o uzak hikâyede, birbirlerini, hikâyelerine rağmen, neden bir türlü anlayamadıklarını sorardı kendine. Bu sorusuna hiçbir zaman

'inandırıcı 'bir yanıt bulamamıştı. Bu hikâyede de, bu ilişkide de inandırıcılıktan yoksun, insanı, yaşananlara, anlatılanlara ve gösterilenlere gönül rahatlığıyla inanmaktan alıkoyan bir yan vardı doğrusunu söylemek gerekirse. Bu ayrılığa, bu ayrı yaşama kararlılığına inanmak kolay değildi. Burada belki de yalnızca, onların, kaderlerine, ayrı yaşamları için çizilmiş hayat çizgilerine tüm benlikleriyle inanmalarına inanılabilirdi. Onlar birbirlerine, birbirlerinden kaçtıkları bu yerde yakalanmışlardı. Bu hikâyeyi daha iyi anlamak için, o derin pişmanlığın izinden daha çok gitmek gerekiyordu. Bu pişmanlıktan, Asmalımescit'teki o evde, uzun uzadıya söz etmiş, terk edilmek, sevdikleri tarafında tek başınalığıyla bırakılmak için elinden geleni yaptığını söylemişti Yasef. Hayat 'komedyenleri', gerçek 'komedyenlerini' sevmiyordu, sevse de affetmiyordu...

Yasef'in bu kırgınlığında ya da ancak birkaç insana duyurabil-diği bu isyanında ne kadar haklı olduğunu, İzak'a, yıllar sonra Tel Aviv'de, Karmel Pazarı'nda çorap satarken rastladığında anlayacaktı. Onun orada gördüğü, bir rastlantı sonucu bulduğu İzak çok çökmüş, çok yaşlanmış bir insandı. Yaşadığı ülkeye bakmaksızın, küçük tezgâhının önünde malını pazarlarken, İbranice sözcüklerin arasına, Türkçe sözcükler de karıştırıyordu. Türkçe sözcükler... Hem de ne yaratıcılıkla!.. İbranice, indirim anlamına gelen 'yarad' sözcüklerinin arasına, 'yarak! yarak!' sözcüklerini de katarak!.. İşte o anda, tam da o anda göz göze gelmişlerdi. Bir iki saniyelik kısa bir şaşkınlık zamanından sonra, o uzun ayrılık hiç yaşanmamışçasına, birkaç gün öncesinde görüşmüşlermişçesine, 'Ne yapalım be Jak Baba, komedyenlik bize pederden geçti. Onu şimdi daha iyi anlıyorum. Hayata yağcılık bizim sanatımız' demişti İzak. Olgunlaşmadan yaşlanmış gibi görünen bu çocuğa sevgiyle bakmıştı o anda. Ona, babasının yıllar önce, tek başına, en çok oğlunu özleyerek öldüğünü söyleyememişti... Havadan, sudan işlerden, 'memleket'ten söz etmişlerdi biraz... Havadan, sudan, 'memleket'ten... Asıl soruları sormaksızın, soramaksızın... Böylesi buluşmaların gereklerine uyarak... Susarak ve başka türlü görünmeye çalışarak... Susarak ve iyi görünmeye çalışarak...

Bu kadarı, o unutulamayacak karşılaşma için ikisine de yeterdi... Oradan biraz uzaklaştığında, İzak'ın, eski 'neşeli' bir türküyü çağırıldığını duymuştu. Tel Aviv'de, bir halk pazarında bir adam, 'Sallasana sallasana mendilini... Göndersene göndersene sevgilini...' türküsünü çağırarak, eski, çok uzaklardaki bir İstanbul'u unutmamaya çalışıyordu. İzak, bu türküyü biraz da onun için çağırmıştı sanki. Biraz da onun için... Yalnızlığını anlatmak, babasından 'devraldığı' 'komedyenliğini' daha iyi duyurabilmek için... O gün, orada, İzak'ın türküsünü anlayabilecek, hissedebilecek biri vardı... Yasef bir daha canlanmıştı gözlerinin önünde. 'Komedyenlik bizim sanatımız' cümlesi bir daha geçmişti içinden... Komedyenlik bizim sanatımız... Gülümsemişti. Onun buna benzer o kadar çok gülümsemesi vardı ki...

İzak'tan ayrıldığı günden sonra, Asmalımescit'teki o eve daha sık gelmeye başlamıştı Yasef. Onun o eve ne zaman geleceğini hiç kimse bilemezdi aslında... Ama o kapı ona, her zaman açtı. Bunu ailedeki, kendini aileden sayan herkes böyle kabul etmişti. Onun varlığı annesine de iyi geliyordu üstelik. Arada sırada otururlar, 'eski günleri konuşurlardı. Bazı ayrıntıları unutmışlardı. Bazı olaylarla, bazı tarihleri de. Daha doğrusu, birinin hatırladığını öteki farklı bir şekilde hatırlıyor, birbirlerini sık sık bunamış olmakla 'suçluyorlardı'. O zamanı, o zamanları paylaşmak için en iyi yöntem buydu belki de, kim bilir... O günlerde onlara fıkralar da anlatırdı Yasef. Eski fıkralarını, hatırlayabildiği fıkralarını tekrar tekrar, ilk kez anlattığını sanarak anlatıyordu artık. Renk vermiyorlardı, gülüyorlardı, oyuna katılıyorlardı onlar da... O, hem 'Madam Perla'yla sohbetlerinde, hem de o fıkra zamanında 'komedyenliğini' bir kez daha yaşama fırsatını bulmuştu... Bunlar son demlerdi... Son demler... Yasef'in o eve gelişleri herkes için bir sevinçti kısacası o günlerde... O günlerde Yasef çok yaşadığını, gereğinden fazla yaşadığını, bir an önce ölmek istediğini, ama bir türlü ölemediğini de söylemişti... O günlerde ne o eski nişanlısını hatırlıyordu, ne Diyamante'yi, ne de Bella'yı... Yalnızca İzak'ı unutamamıştı, yalnızca İzak, ona, o rüyalarında dönmüştü...

Sonra... Sonra da günün birinde, Kurtuluş'taki bir evde, kendi-

sine yakışır bir biçimde, onlara, o günün öncesindeki gecenin ilerlemiş vakitlerine kadar, bir sürü ‘terbiyesiz’ fıkra anlattıktan son-ra ölmüştü... Asmalımescit’ten Harbiye’ye taşınmış bulunuyorlardı artık...

Yangın

Evlerin, evlerinin, İstanbul’daki o iç göçlerle, her seferinde biraz daha çok küçüldüğünü daraldığı bir zamanı yaşamışlardı. Evlerin, odaların, ‘bahçelerin’ bir bir yitirildiği zamanları... Yitirilen sadece ‘o yerler’ değildi kuşkusuz. Ancak, yitirme duygusunu, yitirmelerin aklına gelebilecek her biçimini, o uzun yıllarında defalarca yaşadığı halde, bu gerçekle tek başına, bu yalnızlığında, bu ‘terk edilmişliğinde’ yeniden karşılaşmaktan enikonu korkuyordu artık... İşte bu yüzden bu yolda, en azından bu zamanda daha çok ilerlememeyi seçti. Yasef de son yıllarında, herkesin er ya da geç varacağı, hissetmek zorunda kalacağı o yalnızlığını, kendi yalnızlığını, kendi görüntüleriyle yaşamıştı. Herkesin er ya da geç geleceği, varacağı, bir yalnızlık vardı. Herkesin er ya da geç, istese de istemese de tanışacağı, ‘son yerleri’ her zamankinden daha sessiz ve terk edilmiş gösteren bir yalnızlık... ‘Uzun’ yaşayanların kade-riydi bu...

Yasef’i Hasköy’deki mezarlığa gömmeyi tercih etmişti. Toprağın orada, öteki mezarlıktakilere oranla, ‘daha ucuz’a çıkması değildi bu tercihinin asıl yön veren. O toprak onun, elinden geldiğince elinden tutmak istediği o insanın ‘gerçek toprağı’ydı. O, orada doğmuştu. Babasını çocuk yaşındayken orada kaybetmişti, zengin evlerine çamaşırcılığa giden annesiyle birlikte, yoksulluklarla savaşmayı o sokaklarda öğrenmişti, kadınları tarafından, farklı şekillerde, orada terk edilmişti, İzak’ın uzaklara gidişini orada ‘seyretmişti’... ‘Komedyenliğini’ orada keşfetmiş, en çok orada yaşama olanağını bulmuştu... Orada ‘yağcılık’ yapmıştı... Kurtuluş’taki o evin bir odasında ya da o küçük pansiyonda kaldığı günlerde tutunmaya çalıştığı, hiç dışına çıkmadığı şehrine iyiden iyiye yabancı düşmüştü sonra. ‘O zamanda’, hayata ancak, o çok iyi

bildiği, kendisine 'oradan' kalma mizah ülkesine sığınarak tutunabilirdi. Öyle yapmıştı o da... Öyle yapmış, öyle yaşamayı denmişti... O 'yalanıyla', en çok 'yalanıyla' barışık kalmıştı zaten...

Halıcioğlu'ndaki o evde, o uzun İstanbul göçlerini hiç kimse düşünemezdi, aklına getiremezdi o akşam... Diyamante çok hastaydı, evet. Babası, her zamanki gibi, aklına gelebilecek tüm çareleri, çözüm yollarını denemiş, tedavi için, aile doktorlarıyla yetinmeyip, Balat Hastanesi'nden 'Doktor Barbut'u bile getirtmişti. Ne var ki durum ümitsizdi. Tıbbın o günkü olanakları, ne bu hastalığın tedavisine, ne de teşhisine olanak tanıyordu. Tüm çıplaklığıyla gördükleri, kurtulamayacaklarını, önleyemeyeceklerini bildikleri bir felaketin eşiğindeydiler. O felaketten sonra başka felaketlerin de kapısı açılacaktı...

Ancak, kendileri için asıl 'felaket', evlerinde çıkan o yangınla gelecekti... Evde kalan işçilerden biri, kan ter içinde gelmiş, kara haberi nefes nefese, ağzından çıkanları denetlemekte zorlanarak vermişti. Bir oradan, bir buradan konuşuyordu. Evin emektar kâhyası 'topal Cako', yine rakı tenekelerine dadanmış, zil zurna sarhoş olana kadar içmiş, sonra da 'dumanı güzel güzel tüten' sigarasını atölyenin yakınlarında bir yerlere 'düşürmüştü'. Bu 'küçük' dikkatsizlik, evin kısa sürede alev almasına yetmişti. Alevler önce atölyeyi sarmış, sonra da tüm eve yayılmıştı. Herkes canını zor kurtarmıştı. Sadece Cako içerde kalmış, bu yangının neden çıktığını, 'biraz gecikerek' anladığını birkaç kişiye 'bildirdikten' sonra, tüm çağrılara kulaklarını tıkayıp, dışarı çıkmayı reddetmişti... Ne demek istediği anlaşılmıştı. O, kendisini bildi bileli o evdeydi. Hiç kimse o evi onun kadar sevemezdi, onun kadar tanıyamazdı. Böylesi evlerde, 'her işi yapan', her işe gelen insanlara sık sık rastlanırdı. Cako da onlardan biriydi işte. O evle birlikte soluk almaya başlamıştı, o evle birlikte soluk almıştı... Herkes onun yaptıklarına, garipliklerine karışmamayı öğrenmişti. O, o evin ikinci ayrıcalıklı 'kahramanıydı' bunlar düşünüldüğünde. Evdeki tamiratlar, bahçenin mevsimine göre düzenlenmesi, atölyenin temizliği ondan sorulurdu. İşini sessizce yapardı Cako. İtalyan asıllı, yoksul bir ailenin çocuğuydu. Çok içerdi. Evdeki rakı

tenekelerinin hesabı da ondan sorulurdu. Bu konuda her zaman yalan söylerdi. İstemeden işlediği bu 'cinayet'i, yol açtığı bu 'ölüm'ü, işte bu nedenlerden ötürü ancak bu 'ölüm'de kalarak taşıyabilirdi. Onun tarihi, evin kendisindeki tarihiydi de biraz. Bu 'cinayet'ten sonra 'dışarı'ya çıkamazdı. 'Dışarı'ya çıkamazdı... 'Dışarı'sı kalmamıştı çünkü artık onun için. 'Dışarı'sı kalmamıştı... 'İçeri'yi, 'içerisini' yok etmişti çünkü... Bu 'içeri', aynı zamanda kendi 'içeri'siydi...

Hemen eve koşmuşlardı. gördüklerine inanamıyorlardı. Çaresizliği, çaresizliklerini yaşamak zorundaydılar yalnızca. O alevleri söndüremeyeceklerdi. 'O yangın'dan kurtulamayacaklardı. Böylesi yangınlarda, böylesi evlerin yangınında o günlerde hep çaresiz kalınıyordu zaten. O günlerde, o evlerin insanlarına, o yangınları sadece seyretmek kalıyordu. O alevler, o yaz gecesinin karanlığında, gökyüzüne, tüm alevler gibi durmaksızın, hep şekil değiştirerek yükseliyordu... İçeride yanan, farklı insanlar için, farklı adlar ve anlamlar taşıyan, farklı anlarda hayat bulmuş, farklı çağrışımlarla çoğalmış, değer kazanmış o kadar çok 'şey' vardı ki... Donakalmışlardı. Tek bir kelime bile söyleyemiyorlardı. Tek bir kelime bile... Giden, yok olan, bir ev değildi çünkü sadece, yılların emeğiyle, büyük uğraşlar sonucunda, birçok insanın gıpta ettiği bir yere getirilen bir atölyeydi, bir servetti, bir 'varlık'tı, onlarca insanın ekmek kapısıydı, yarınlara yönelik bir umuttu, hiçbir zaman sarsılmayacağı sanılan, sarsılabileceği akla getirilemeyen bir güvenlik dünyasıydı çünkü aynı zamanda...

Mahalleliler, işçiler, bir şeyleri, 'o şeyler'in en azından birkaç tanesini kurtarmaya, o yangını, tüm 'taşıyabildikleriyle' söndürmeye çalışmışlardı ama, tüm çabalar boşa çıkmıştı. O eve, o zamanda, o ev için atılan, atılmak istenen tüm adımlar bir boşluğa, bir çaresizliğe atılacaktı sonuçta. O günlerde, o yangınlar karşısında hep çaresiz kalınıyordu, evet...

Babası, çabaların sonuçsuz kalacağını tüm direnmelerine karşın gördükten sonra, oraya, kendince bir yardımda bulunma umuduyla gelen kuzeni Alber Naon'a, soğukkanlılığını korumaya çalışarak, 'Bir süre için sizde kalacağız... Başka çaremiz kalma-

dı...' demişti. 'Zengin kuzen' Avram'a beklemediği bir zamanda kucak açma durumuyla karşı karşıya kalmasının, Alber Naon'da, o an için, bir kederin yanı sıra, gizli bir sevinci, bir övüncü de uyandırmış olabileceğini düşünmek gerekiyordu. Bu duyguyu anlamak kolaydı. Farklı koşulların dayatmasıyla, hayatın istemediği bir yerine düşen bir insanın, kötü niyetten, zarar vermekten uzak kendini avutmaya, yaşadığı günleri daha güzel görme amacına yönelik, son derece insani bir öç almak duygusuydu o anda yaşanan. Tüm bunları ona, hayat tecrübeleri, bedellerini ödeyerek öğrendikleri söyletiyordu şimdi. O insanlar yoktu, o insanlar da yoktu artık. Ama duygular, atılan ya da atılamayan o adımlarına yol açtığı duygular bir yerlerde kalmıştı işte. Duygular bir yerlerde birileri için kalmıştı, hep kalacaktı... Kuzen Naon, karısı Beki'yle birlikte, bu felaketi izleyen günlerde, eski bir deyim çok yerinde kullanarak, "El ke biyen se kere, en poko lugar kave" (Birbirlerini sevenler küçük yerlere de sığar) deyip, onlara küçük evlerinde büyük bir dostluk ve konukseverlik göstermişti yine de. O günleri de, o sıcak yuvayı da unutamayacaklardı... O eve, hep birlikte, ne yapacaklarını, ne diyeceklerini bilememenin şaşkınlığıyla yöneldikleri saatlerde yangın hâlâ devam ediyordu. Babası onlara gitmelerini, biraz yalnız kalmak istediğini söylemişti. O, 'sonra' gelecekti. O gece gözlerine uyku girmemişti elbet. Sabahın ilk ışıklarına doğru, kendisi de evi son haliyle görmek istemişti. Babası oradaydı. Bir taşın üzerine çökmüştü. Dirseklerini bacaklarına, çenesini avuçlarına dayamıştı. Yangından, yangınlarından artakalanlara hareket etmeksizin bakıyordu... Evden geriye, yalnızca koskoca bir harabe kalmıştı... Geldiğini fark edince de, 'Gel, otur bakalım yanıma...' demişti. Söylemek istedikleri, söyleyebilecekleri düğümlemlenip kalmıştı boğazında. Babasının omzuna dokunarak, sadece, 'Baba...' diyebilmiş, cümlesinin ardını getirememişti. Sesindeki titreme anlamlıydı elbet. O titreme birçok duygunun ifadesi olabilirdi. Ama o an için hepsi bu kadardı, tek bir kelimelik, sonu getirilemeyen bir cümleden ibaretti. Böylesi bir an için söyleyebilecekleri yoktu, henüz yoktu çünkü... 'Hiçbir şey söyleme... Gördüğün gibi bir gecede sıfır olduk evlat... Ama

üzölme, bizde bu sanat varken gene ayağa kalkarız... Henüz ölmedik...' demişti o anda babası... Hissettiklerini, söyleyemediklerini duymuştu sanki. Yan yana oturmuşlar, daha bir sabah öncesinde, insanları, umutları, ertelemeleri, halıları ve öteki nesneleriyle yaşayan evlerinden artakalan harabeye uzun uzun bakmışlardı. 'Üzölme evlat, üzölme... Başaracağız, zor günler yaşayacağız ama başaracağız. Salak Cako gitti bak. O da kül olup gitti... Biz de oradan çıkamayabilirdik... Ev de yapılır, atölye de. Ben en çok orada yanan halılara yanıyorum... İçlerinde çok nadide parçalar vardı. Bir daha bulunamayacak, hiçbir ustanın bir daha kolay kolay yapamayacağı parçalar... O kadar çok insanın emeği, hatırası vardı ki o parçalarda...' demişti sonra babası... Öfkeli değildi. Hiç kimseye kızgın değildi. Hiç kimseye... 'Topal Cako'ya bile... Öfkenin, öfkelenmenin çok ötesinde bir yerlerdeydi. Halılarının kaybını insanların kaybı gibi yaşıyordu... Anlamak, anlamaya çalışmak gerekiyordu yeniden... O, o halıların her birinde bir başka hatırayı, bir başka dokunuşu görüyordu... O halılar onun, biraz da 'öteki' ailesiydi, 'öteki' ailesinin, hiçbir zaman ölmeyeceğine inanılan insanları arasındaydı...

Babamı en çok o anda sevmiştim

Emekler, umutlar, hatıralar... O gece, o yangında nelerin kaybedildiğini, zaman geçtikçe, herkes biraz daha iyi anlayacaktı. O kayıpların açtığı kapı, herkesin kendini, ama aynı zamanda birbirini daha iyi görmesine yol açacak bir kapıydı. 'Güvenlik' dünyalarından, bambaşka, kendilerini çok daha 'çıplak' hissettikleri bir dünyaya geçmişlerdi. Hayata, 'o güvenlik' pencerelerinden bakamayacaklardı artık... Bunu, o gecenin sabahında, yüksek sesle söylemeye cesaret edememişlerdi ama, ikisi de, orada birkaç saat içinde bir kül yığınına dönüşen halıların yaklaşık beş yüz bin lira değerinde olduğunu biliyordu. 30'lu yıllar için çok büyük bir servetti bu. Birkaç saat içinde yitirilen çok büyük bir servet... O günlerden sonra, başka servetleri de kısa bir süre içinde, hiç beklemediği zamanlarda yitirecekti... Bir gülümseme daha geçti o anda

yüzünden... Yalnızca seyretmekle yetindiği bu 'yeni günlerinde', yakın çevresindeki kimi insanların, 'büyük' servetlerinin kendilerine sağladığı o pervasızlıkla, ne kadar gülünç durumlara düştüklerini düşündü. Sığınaklarının hiçbir zaman yıkılmayacağına, yıkılamayacağına inanıyorlardı... Bir bilselerdi... 'Bir şeyler'i, birilerine duyurmak, duyurabilmek istedi o anda.. Hayata, o hayatlara dair, yaşanmış, 'basit', ama hiçbir zaman unutulamayacak bir 'şeyler'i duyurabilmek... Vazgeçti... Nasılsa anlayamayacaklardı... Babasının yanına tek bir kelime bile söyleyemeden oturmuştu.. 'Çam ağacı da yandı bak... Akşamları oraya sofraya kurup rakı içemeyeceğiz artık' demişti babası... Birbirlerinin yüzüne bakamamışlardı... O çam ağacının hayatlarındaki önemini biliyorlardı. Oraya da birçok yaz gecesini, yaz gecelerini gömmek zorunda kalacaklardı... Kavunu, daha sonraki hayatında, o yaz geceleri için mi bu kadar çok sevmiştii yoksa?.. Büyükkada'daki evinin bahçesinde bulunan o iki çam ağacı, onda bu yüzden mi çok önemli, çok özel bir yer tutmuştu?.. Çam ağaçlarının insana hep huzur verdiğine, hayatı süresince bu yüzden mi inanmıştı?.. Birbirlerinin yüzüne bakamamışlardı... Birbirlerinin yüzüne bakamamışlardı ama, çok büyük bir ihtimalle, aynı yeri ve zamanı görmüşlerdi. Aralarındaki o sessizlik, belki de bu nedenle çoksesli bir sessizlikti. Susmuşlardı... Konuşmak, gerçekten konuşabilmek için susmayı tercih etmişlerdi bir kez daha... Susmayı yalnızca susmayı tercih etmişlerdi. Susmayı, yalnızca susmayı... Derinlerde, derinlerinde gizledikleri o duyguları daha iyi koruyabilmek için... Sonra da, bu derin sessizliğin ardından, kararlılıkla, tanımakta biraz da zorlandığı bir sesle, 'Akarçeşme'deki dükkânı da elden çıkaracağız baba. Birkaç kuruş paramız da var... Sen de üzülme. Dediğin gibi, yeniden ayağa kalkacağız, ama halıcılık defteri kapandı artık. Yeni fikirlerim var' demişti... Önüne susarak, elinde tuttuğu, yangından artakalan küçük bir dal parçasıyla, yavaş yavaş, 'anlamsız' birtakım şekiller çizerek bakmıştı babası. Karşısındaki harabeyi bir kez daha görmek istemişti. Bir kez daha sessizce... Sonra da... Sonra da, 'Nasıl istersen evlat' demişti... İçindeki yenilgiyi göstermemeye çalışıyordu. Ancak o, o

anda sadece bu kadarını yapabiliirdi, sadece bu birkaç sözcükle yetinebiliirdi. O ilişkileri, o hayatları bilenler için bu birkaç sözcüğün, bu küçük cümlelerin çok derin bir anlamı vardı ama. Babasına en çok yaklaştığı, yaklaşabildiği anlardan biriydi bu... Babasını en çok sevdiği, sevebildiği anlardan biri... O ilişkileri, hayatları bilenler, böylesi anların o uzun yıllarda sadece birkaç kez yaşanacağını da bilirdi. Bu yakınlığı, bu sıcaklığı babası da hissetmişti mutlaka. O arada birbirlerine sarılabiliirdi. Ama bir el, bir kez daha engellemişti onları. Bir el, onları bir kez daha engellemişti, kendi yerlerinde, yapamadıklarında, söyleyemediklerinde tutmuştu. 'Yakınlarında', çok 'yakınlarında' da öldürebiliyordu insan kimi duygularını... 'Yakınlarının' çok 'yakınlarına' geldiğinde de atamıyordu insan kimi adımlarını... Nasıl istersen evlat... Bu cümle önemliydi, 'o yangın'dan sonra almaları gereken bir dönemci gösteriyordu gerçekten. Babasının kendisine babalık edeceği, karşısına 'ailenin reisi' kimliğiyle çıkacağı son geceydi o gece. Babalık sırası kendisine gelmişti artık... Buna hazırlıklı değildi doğrusunu söylemek gerekirse. Ne var ki zorunluluklar çareleri, çareler de çözümleri getirebiliyordu kimi zamanlarda. Zorunluluklar yeni arayışları doğuruyordu... Hayatımıza yön vermiş o ilişkilerin hangisine hazırlıksız yakalanmadığımızı söyleyebiliriz ki zaten...

O kilimler hangi resimleri gizler?

Akarçeşme'deki dükkânı elden çıkarmanın hem duygusal, hem de mantıksal nedenleri vardı. O dükkânı besleyecek halıların kaynağı tükenmişti bir kere 'o yangın'dan sonra. O dükkânı besleyecek halıların kaynağı... Bu kaynakta sadece atölye yoktu, babasının geçmiş, heyecanı, 'sanatı' da yaşıyordu. O dükkânı buncasına yalnız ve 'korumasız' görmek, babasını her geçen gün yıpratılabildi, hayattan uzaklaştırılabildi. Yeni, bambaşka bir yol açmaları gerekiyordu kendilerine. Yeni, bambaşka bir yol... Bambaşka bir hayatla, bambaşka hayaller için... O dükkân getirdiği, getirebileceği maddi gelirle de besleyemezdi üstelik onca insanı. Tüm bunlar bir

yana, zaman da değişiyordu. Yaşanan günlere, farklı bir yerden, farklı gözlerle bakmaya başlamıştı artık herkes...

Asmalımescit'te, büyükçe bir daireye taşınmışlardı. O evden çok daha küçük, ama 'o yangın'dan sonra yaşanan küçülme düşünlüldüğünde, yine de büyük sayılabilecek bir daireydi bu...

Yüksekkaldırım'da küçük bir tuhafiye dükkânı açmıştı. Renklerle ilgili bir şeyler vardı bir kez daha hayatlarında. Renklerle, renklerin olası, hayattan hayata değişebilecek diliyle ilgili bir şeyler... O renkler, o evlerde, başka günler adına, başka şekillerde, başka dokunuşlarla hayat kazanacaktı... Bir kutuda, küçük bir örtüdeki çiçekte, bir sabah vaktinde, alelacele dikilen bir düğmede çok özel anlar ve duygular barınacaktı. Annesi, üzerlerinde düğme ya da sökük dikmeyi uğursuzluk sayar buna mecbur kaldığında da, 'kem gözler'i sabahlarından, odalarından uzaklaştırmak için, eski, birilerinden öğrenilmiş bir tekerlemeye 'başvururdu'. Küçük bir ayini andırırdı biraz da bu tekerleme. Küçük, biraz da 'çocuksu' bir ayini... Annesinin dilinden, o anlarda dökülen sözcükleri yıllar boyunca unutmamıştı. Şimdi... Şimdiyse hatırlamakta zorlanıyordu. O 'küçük şiir' nasıldı? Çocukluğunun yıllar boyunca ardından gelmiş o 'küçük şiiri' nasıldı?.. Şöyleydi galiba... İyi kötü şöyleydi... 'Ensima de ken kuzgo?.. Ensima del ijo del rey de Fransiya... El ke tenga tuz ansiyas... Tu ke tengas su bien...' (Kimin üzerinde dikiyorum?.. Fransa kralının oğlunun üzerinde... Senin dertlerin onun... Onun dertleri senin olsun...) Hatırlamıştı işte, hatırlayabilmişti... O günlerin, o zor günlerin hatırlanabilen anlarındandı bunlar. O zor günlerin hatırlanabilen, hatırlanmak istenmiş anlarından... Ne tuhaf bir tekerlemeydi ama bu... 'Fransa kralı'nın oğlunun o evde ne işi vardı, bu 'küçük şiir', annesine kimden, hangi hayatlardan kalmıştı?.. O günlerde, o evlerde, 'Fransa kralı'nın, yıllar, çok uzun yıllar, önce tarih sahnesinden çıkarıldığı biliniyor muydu acaba?.. Paris'e 'Madam Roza' ile birlikte gittiği günlerde, Versailles Sarayını gezerken de hatırlamıştı bu tekerlemeyi. Annesi henüz ölmemişti. Dönüşünde anlatacağı, 'Söylediklerin gerçekleşseydi nerelerde yaşayacaktık bir bilsen' diyecekti. Küçük bir çocuk gibi gülümsemişti o anda.

Döndüğünde, o küçük çocuğa kısa bir süreliğine dönmek için düşündüğünü yapmıştı. Ama annesi o tekerlemeyi hatırlamıyordu, uzaklaştığı, uzaklaşmak zorunda kaldığı günlerden birçok anı unutmuştu artık. ‘Uzun ölüm’ dedikleri biraz da buydu galiba. Ölüm, nefesini, o yerlerde, biraz da böyle hissettiriyordu... ‘O gerçeğe’ daha yakındı şimdi. İnsan ‘o gerçeğe’, yavaş yavaş, ‘ağırliklarından’ kurtularak yaklaşabiliyordu, yaklaşmayı öğreniyordu. Anlıyordu, anlaması giderek kolaylaşıyordu... Bu ‘unutma’da, annesinin hiçbir ‘suçu’ yoktu...

Yüksekkaldırım’daki o küçük, mütevazı tuhafiye dükkânını açtığı günler, ‘o Trakyalı ay parçası’ genç kızla, evliliğinin ilk günlerini, tüm umutları, dokunuşları ve dokunulmamışlığıyla yaşadığı günlerdi de aynı zamanda. Babası, eve yeni bir ‘ses’ getiren bu genç kızı çok sevmişti. Anlamını sıcacık bir duyguda bulan, çok kısa bir zamanda ‘inşa edilebilmiş’, daha da önemlisi, karşılığı içtenlikle, tüm doğallığıyla verilebilmiş bir sevgiydi bu. Onlar, orada, tarihlerinde yer etmiş, derin ve gizli izler bırakmış bir özlemi paylaşmışlardı... Dışarıdan bakanlar, bu sevginin doğmasına, babasının ‘Roza’da, yıllardır aradığı, eksikliğini duyduğu ‘o kız’ı bulmasının yol açtığını düşünebilirlerdi. Bu düşüncenin taşıdığı bir doğruluk payı vardı hiç kuşku yok ki. Duygu, o bakışlar ve davranışlarla, ‘çevredekiler’in gözünden kaçmayacak bir biçimde hissettirilmiş, açığa vurulmuştu. Babası duygularını gizleyemeyen, hiçbir zaman gizleyememiş o insanlardandı zaten. Hayat onu, tüm yaşananlara karşın değiştirememişti... ‘Roza’nın da, o ‘eski’ yıllarında babasını ‘kaybettiği’ hatırlandığında, bu ilişki daha derin bir anlam kazanıyordu. O da, kayınpederinde, yeniden yaşamak istediği bir babanın izlerini aramıştı sanki. Bu gerçeği başkalarına, birbirlerine hiçbir zaman itiraf edememişlerdi. Oyundaki büyüü korumak, o küçük hayallerle sonuna kadar sürdürmek gerekiyordu. Oyundaki ‘gerçeği’ sonuna kadar yaşamak gerekiyordu... Bu büyü, bu oyunda yakalanan gerçek, asıl gerçekten çok daha önemliydi. Oyunu bir ayrıntı ‘renklendiriyordu’. Bir ayrıntı... Ancak onlara, oyunlarına yaklaşıldığında anlaşılacak, hakkı verilebilecek bir ayrıntı... Bu ayrıntıyı getiren duy-

gu, 'Madam Roza'nın elişlerindeki becerisinde, özellikle de nakış işlemekteki yeteneğinde gün ışığını bulmuştu. Babasının, bu yeteneği 'görmemesi' mümkün değildi. Görülmesi gereken kısa zamanda görülmüştü. 'Avram Efendi', hem kendisi, hem de kendisini bilenler için çok değerli sayılabilecek bir armağan vermişti bir gün gelinine. Elleriyle, özenerek yaptığı, basit bir halı dokuma tezgâhıydı bu... Basit, küçük bir halı dokuma tezgâhı... Ona, 'küçük kızına' kilim dokumayı öğretecekti... 'Roza' için de, 'ailedekiler' için de olağanüstü bir armağandı bu... 'Roza', oncasına sevdiği, değer verdiği adamda ne kadar önemli bir yere geldiğini, 'ailedekiler'se, 'babalarının', 'Avram Efendi'nin', 'o yangın'a rağmen, hayatının o bölümünü tam anlamıyla öldüremediğini anlamıştı. Onların, o baba-kızın beraberliği, o armağandan sonra, o dokuma tezgâhında, o dokuma tezgâhında işlenen kilimlerde değer bulacaktı. Birlikte, gündelik hayatın akışından geriye kalan vakitlerinden, evleri ya da yakınlarının ilerideki evleri için yapacakları bu kilimler, onların kaçırları hayalleri kadar, kaderleriydi biraz da... Bu zamandan birkaç kilim kalmıştı... Nerede, evin hangi köşesinde saklandığını hatırlayamadığı birkaç kilim... Onları 'kayboldukları' yerlerde, kendisiyle ilgili birçok gizli duyguyu, ayrıntıyı bilen Jülyet bulabilirdi ancak. Bir gün gelmesini isteyecekti. Epeydir gelmiyordu zaten... Ancak onu, tüm yaşananlardan, yaşamaya mecbur kalınanlardan sonra, verdiği bu uzun aralar için suçlayamazdı. Anlayabilirdi, bu duyguyu onunla, onlarla paylaşabilirdi ölümlerin farklı yüzlerini görmüşlerdi, ölümlere, doğrusunu söylemek gerekirse, alışmışlardı artık...

Jülyet... Kendisine zaman zaman oğullarından çok yakın görünen, sevgili, akıllı gelini Jülyet... Ne kadar ilginçti... Kader bu ailenin insanlarına ne kadar ilginç bir yol çizmişti... Babasının 'Roza'ya duyduklarının bir benzerini, o da Jülyet'e duymuştu. O da Jülyet'te nicedir aradığı, hep eksikliğini duyduğu o kızı bulmuştu. Ayrıntılara inildiğinde Jülyet farklıydı, Roza'dan, Roza'nın babasına verdiği kızıdan çok farklıydı ama. Onun, kendisine ilk yıllarda gösterdiği yakınlıkta, ustaca yaşatılmış bir 'öç alma' duygusu gizliydi... Berti ile ilgili, kendisinden, aileye girdiği günlerden önce yaşanan hikâ-

yeyi hemen hemen tüm ayrıntılarıyla öğrenmişti Jülyet. Babasının, sevdiği, evlendiği, hayatını paylaşmak istediği adama, 'o hikâyede' ne denli büyük bir haksızlık yaptığını biliyordu. Göstermeye çalışmıştı. Oğlunun, oncasına haksızlık ettiği, hak ettiği değeri vermediği oğlunun, nasıl bir kadınla evlendiğini, evlenmeyi başardığını göstermeye çalışmıştı... Jülyet'in sevgisi o yıllarda, Berti'yi babasına 'göstermeye' yönelikti öncelikle. Anlamakta gecikmemişti. Hayat karşısında benzer tavırları alanlar birbirlerini anlamakta zorlanmazlardı. Jülyet, o günlerden başlayarak, kendisini 'tavır almayı bilen bir kadın' kimliğiyle tanıtmayı, daha da önemlisi benimsetmeyi seçmişti... Birbirlerini zamanla daha iyi anlayacaklardı ama. Zamanı geldiğinde, çevrelerindeki insanları birlikte değerlendirecekler, hayatlarında bir yere koymaya çalışacaklardı. Jülyet farklıydı, evet. Onların oyunu farklıydı. Roza'nın babasıyla oynadığı o masum ve temiz oyundan çok daha farklı...

O günlerde de, 'eski' günlerdeki gibi, her sabah erkenden kalkar, şık giyinir, 'ekmek teknelerinin' kapısını açardı babası. Dükkanın tozunu alırdı yavaş yavaş, yerleri süpürürdü. Kevork Efendi ona bunları da öğretmişti... Bir sigara yakardı sonra, kahvesini içer, oğlunu beklemeye koyulurdu. Kendisi gibi erkenci birkaç çevre esnafıyla sohbet ederdi sonra. Ona oralarda 'Avram Baba' derlerdi... 'Halıcılığını' bilirlerdi, antika halıdan anladığını da bilirlerdi. Kendisine arada sırada danışırldı da üstelik. Altı metre-karelik bir 'Acem halısı' ne kadar ederdi? Tanıdığı bir halı tirmircisi var mıydı? Halıları nasıl 'korumak' gerekiyordu? Böylesi soruların tümüne içtenlikle gülümseyerek cevap verirdi babası. Kendisine danışılması hoşuna giderdi. Ama bazen de, buna benzer konuşmalardan sonra, dile getiremediği bir hüznün çökerdi içine. Dile getiremediği bir hüznün... Özellikle de halıların nasıl 'korunması' gerektiğini tüm incelikleriyle anlattığı günlerde... Ama ona o hüznü duyuran bir gerçek, bir anlatamayış daha vardı... 'Halıcılığını' bilirlerdi, antika halıdan anladığını da bilirlerdi ama, onun o dünyadaki en önemli yanını, 'sanatını' hiç kimse bilmezdi, duymamışlardı oralarda. Bu yalnızlığını, bu terk edilmişliğini de anlatamazdı. Tanıdığı o İstanbul'da, o 'eski' günlerinde-

ki gibi, uzun gezintilere çıkmak isterdi o zaman da. Park Otel'e, Tokathyan'a ya da Boğaz'da bir yerlere giderdi. Aşer'in meyhanesine de uğrardı arada sırada. Sarımadam'ın kahvesine de, Tepebaşı Cumhuriyet Bahçesi'ne de... Nereye gittiğini, tüm ayrıntılarıyla bir tek Roza bilirdi. 'Bir gün sokakta ölürsem, beni nerede bulacağınızı bilin bari' derdi Roza'ya. O günlerde içini garip bir ölüm korkusu sarmıştı. Ancak o, 'o yangın'dan sonra uzun yıllar yaşayacak, başka birçok 'yangın' ve ölümü kendine göre taşıyacak, içinde, çevresindekilere tek bir kelime bile söylemeden bir yerlere götürecekti...

Yaşadıklarını uzun uzun konuşurlardı o günlerde. Birbirlerinin yabancıları değildiler artık. Bu yakınlığın kazanılabilmesi için, o hayata bu kadar uzak kalmak mı gerekmişti ama?..

Lilika o pencerede kimleri alkışlamıştı?

Halıcioğlu'ndaki evden bir tek Lilika'yı almışlardı yanlarına. Bir tek Lilika'yı...Tüm 'yabancılıklarına' ve 'garipliklerine' karşın, her zaman aileden sayılmış, hem kendisinde, hem de abisinin derin 'ablalık' izleri bırakan Lilika'yı...

Hayatlarının, içlerinden hiçbir zaman koparamayacakları, koparılamayacak bir parçasıydı o biraz da. Onu, 'terk ettikleri' o yerde bırakamazlardı... Ona, gittikleri, gitmeye mecbur kaldıkları her evde 'küçük bir köşe' bulacaklardı... Küçük bir köşe... Küçük, sade, uzaklığıyla yakın, varlığıyla insana zaman zaman küçük bir yaşama sevinci veren bir köşe... Bu 'köşe', birlikte kalabildikleri, birlikte kalmayı tüm eksilmelere karşın başarabildikleri o günlerde herkese yetmişti... Onu, 'o köşede' tutan, 'bir köşenin insanı' kılan en önemli özelliği, o tuhaf konuşmasıydı. 'Başkalarının', kolay bir yoldan giderek 'farklı' birçok insan için yaptıkları gibi, farklı birçok insanın beklediği o farklı çözümlere gerek duymaksızın, kendisine 'biraz deli' ya da 'biraz geri zekâlı' demelerine yol açan bir konuşma şekliydi bu. Onun, 'zekâsını' oradakilerin alıştığına kullanamadığı, tuhaf konuşmasıyla da hemen hemen herkeste bir gülme duygusu uyandırdığı inkâr edilemezdi.

Ancak, bu değişik, dahası, gününe, gecesine göre beklenmedik biçimlerde değişebilen kadını yakından tanıyanlar, o hayatın, o köşedeki hayatın kimi algılanış zamanlarını düşündüklerinde, yabancılarının o değerlendirmelerinde, ne kadar yanıldıklarını da söyleyebilirlerdi. Onun, yakınlarının gözünde, kendine özgü, bilinenlerin çok ötesinde kalan bir zekâsı vardı öncelikle. Bilinenlerin, beklenenlerin çok ötesinde kalan, farklılığı yalnızca hissedilen, ama bir türlü anlatılamayan, kim bilir, belki de anlatılmak istenmeyen bir zekâ. Herkes bu zekâdan, bu zekânın ulaşabildiğı ve ulaştırabildiğı yerlerden payına düşeni ya da hak ettiğini almıştı. ‘Uсталık’, o yerlerde, unutulamayacak birkaç ayrıntıda gizliydi. Akıllara durgunluk verecek, herkesi şaşırtacak, hayran bırakan ince ve büyüklükte yufka açardı örneğın Lilika. Onun yufka açtığı günler, evde özel gösteri günleri olarak kabul edilirdi. O, bu zamanlarda, yaptığı işi, başarısını göstermekten, kendisini seyrettirmekten, kısa, çok kısa bir süreliğine, hayatının küçücük bir alanında ‘başrolü oynamak’tan büyük bir mutluluk duyardı. Onun başrolünü oynadığı tek oyun bu değildi ama. Purim günleri, onun sayesinde, en azından abisiyle kendisi için, eve ayrı bir heyecan getirirdi. O günler, onun o meşhur, cevizli, üzümlü çöreklerini yaptığı günlerdi. Adları ‘Dedos de Haman’ (Haman’ın parmakları) olan o küçük çörekleri nasıl da özlemişti... Hamuru evde açılmış, fırında pişirilen, içine dövölmüş ceviz, kuru üzüm, bolca şeker ve tarçından oluşmuş bir karışımın konduğu, dolma biçiminde küçük çöreklerdi bunlar, hatırlıyordu. ‘O parmaklar’ yıllar boyunca ‘yürümüş’, sadece çocukluk, ilk gençlik zamanlarında değil, daha da büyüdüğüne inandığı günlerde de hayatındaki yerini almıştı, karısı da öğrenmişti sonra bu çörekleri yapmayı. Bir özen, sevilenler için bir iyi niyet bir kez daha gösterilmişti. Anneliğın bir başka yüzüydü bu. Zamanı geldiğinde, ‘Lilika’nın hatırası için’, yine Purim bayramlarında sofralarına gelen o küçük çörekler, lezzet açısından, oralarda, o günlerde bırakılanları bu yüzden aratmamıştı. Bir şeylerin eksik kaldığını kabul etmek gerekiyordu yine de. Bir lezzet korunmuştu, korunabilmişti belki ama, o tören yitirilmişti zamanın bir yerlerinde. O

lezzeti daha özel, daha aranılır kılan o küçük tören... Bir yemeğin, gerçek, hakkı verilmiş bir yemeğin öncesi ile sonrasının, en azından lezzeti kadar önemsenmeye değer olduğunu, insana bir kez daha hatırlatabilecek o küçük tören... ‘Madam Roza’ bu incelikleri bilen kadınlardandı... Kendisini, tüm ustalığına karşın, Lili-ka’nın bu törendeki görüntüsünün ardına gizlemeyi tercih etmesinin nedenini burada, bu gerçeğin ayrıntılarında aramak mümkündü... Haman’ın parmakları... Ne kadar da gülünç, çocukça ve yıpratılmamış gibiydi bazı duygular... Parmaklar, tarihin karanlıklarından gelen zalim vezir Haman’dan gereken intikamın alınması için, son kırıntısına kadar, iyice çiğnenerek yenmeliydi. Ne çok, ne bitmek tükenmek bilmez parmakları vardı bu adamın! Lili-ka, kendisine bu konuda ne düşündüğü sorulduğunda, parmaklıklarını her yıl özene bezene, yeniden yaptığı bu ‘zalim vezir’ için, ‘Vardır, vardır! Onun çok parmağı vardır! O çok kötüdür!’ der, arada sırada da bu söylediklerinin arasına ‘kadimsiz’ sözcüğünü karıştırırdı. ‘Kadimsiz’in kendilerine ‘kademsiz’den geldiğini de, bu sözcüğün anlamını da, ancak yıllar sonra, yeri geldiğinde, bu sözcüğe gereksinim duyduğunda öğrenecekti. Bunun için başka, daha gerçek ve yaralayıcı (kötülüklerin) yaşanması gerekecekti ama... O günlerin kötülükleri, unutulamayacak bir hayal oyununun, bir küçük hayal oyununun kötülükleriydi. O günlerde ‘kadimsiz’ sözcüğünün kötü bir insan için kullanıldığını bilmek onlara yetmişti.

‘Madam Roza’, ‘Haman’ın parmaklarını’, bu küçük kötülüklerin anısını yitirmemek için de yaşatmıştı belki. Ya Jülyet? O da oyuna katılmak istemiş miydi? Bunu ona sorması gerekiyordu. Unutmadan... Son zamanlarda o kadar ayrıtıyı unutmaya başlamıştı ki... Sadece bazı ‘eski şeyler’in değil, bazı yerlerin adı da uzaklaşmaya başlamıştı üstelik kendisinden. Onun görüntüleri vardı artık, kendisini hayata bağlayan, farklı bir zamanda yaşadığı günlerden koparmayan ‘adsız’ görüntüleri... Küçük hikâyelerle, bedeli ödenmiş hatıralarla anlam kazanan bu görüntülerin birçoğu, içine, hiç kimseyi götüremeyeceği bir yere hapsolmuştu sanki şimdi...

Unutmadığı o anlar arasında, Lilika'nın, kendisini 'küçük bir çocukken' yıkadığı anlar da vardı... Nasıl unutabilirdi ki?.. İlk cinsel deneyimlerini 'ilk kadın'ını orada, o anlarda yaşamıştı... Cuma sabahları yıkanma günleriydi. Önce abisi, sonra da kendisi yıkanır-
 dı. Sarnıçtan, Lilika'nın deyişiyle 'sisterna'dan aldıkları suyu, odun ateşinde, büyük bakır kazanlarda iyice ısıtırlardı. Suyu odaya taşı-
 ma işi 'topal Cako'nundu. Onun, küçük cüssesinden beklenmeye-
 cek kadar güçlü kolları vardı. İnsana bedeninin tüm gücünün o kol-
 larda biriktiğini söyletecek kadar güçlü kollardı bunlar. Günün her
 saatinde sarhoştur Cako. Bol bol öksürdüğü, nefesi sık sık hırıltılı
 çıktığı halde, sigarayı dudaklarından hemen hemen hiç eksik et-
 mezdi. Tüm bu özellikleriyle her an yere kapaklanacağı ya da bir
 yerlerden yuvarlanıp düşeceği izlenimini uyandırır-
 dı. Ama iş, o bü-
 yük kazanları taşımaya gelince, hiç kimse onunla boy ölçüşemezdi.
 Büyük leğenlerde yıkanır-
 lardı. Lilika, yaramazlık yaptığı günler-
 de, kendisini, 'Seni yıkadığımda kaynar suyla haşlayacağım' diye-
 rek korkutur, bunu her söylediğinde de çok inandırıcı olmayı başa-
 rırdı. Onun ne zaman ne yapacağını hiç kimse önceden tahmin ede-
 mezdi çünkü. Onun, en beklenmedik zamanlarda, tehlikeli sayıla-
 bilecek 'deliliklere' de açık bir yapısı vardı. Hiç kimse onun bamte-
 line ne zaman bastığını bilemezdi. Mahallenin, kendisine sık sık ta-
 kılan çocuklarına, pusuya yatıp, tuzaklar kurduğu çok görülmüştü
 örneğin. Planlanmış, inceden inceye tasarlanmış tuzaklardı bunlar.
 Bu tuzaklardan 'çukura düşürme' en sık karşılaşılanlar arasınday-
 dı. Bir kesekâğdının içinden, kocaman bir fareyi bir sokak oyunu-
 nun ortasına salmak da ses getirmiş yöntemlerdendi. Taş atıp can
 acıtmaksa çok sıradan 'cezalandırma'lardandı. Bu 'yöntemi' için de
 yine 'pusuya yatar', kimden, nereden bulduğunu, nereye sakladığı-
 nı hiç kimsenin öğrenemediği bir sapan kullanırdı. Çok iyi bir ni-
 şancıydı, hedefini hiçbir zaman şaşırmazdı. Bir keresinde de, kom-
 şunun köpeğinin bahçeye astığı bembeyaz yatak çarşaflarını kirlet-
 tiğini görmüş, uygun zamanı kollayıp, 'suçluya' cezasını, kor gibi kı-
 zarmış bir mangal maşasıyla vermişti. Onu böylesi durumlarda
 durdurmak kolay değildi. Onun gördüğü yerleri başkaları göremez-
 di, onun dilinden herkes anlayamazdı o anlarda. Bunlar onun, en-

der rastlanan ‘delilik zamanları’ydı... Böylesi zamanların dışındaysa, o tuhaf konuşmasıyla, herkesin yüzünde hafif, anlamlı bir tebessümün oluşmasına yol açan, kendisini çevresine sevdirebilmiş, bir türlü büyüyememiş o hoş genç kızdı. Sokakta, alışverişe giderken, arada sırada kendi kendine söylenmesine, gülmesine de alışılmıştı. Tüm bu özellikleri onu, hem biraz takınılacak, hem de biraz çekinilecek bir kadın yapmıştı. ‘Seni kaynar suyla haşlayacağım’ tehdidi işte bu nedenle her zaman için dikkate alınmaya değerdi. Ne var ki, o saatlerde, biraz fettan, biraz da anaç bir kadına dönüşürdü daha çok. Suyun sıcaklığını iyi ayarlar, havluların temizliğine büyük özen gösterirdi. Ona, o zamanlarda, iltifatların en güzeli, ‘Havlular çok güzel kokuyor Lilika’ denerek yapılabilirdi. Bu sözler karşısında, küçük bir kız gibi gülümser, o kendine özgü kadınsılığıyla, ‘De novyo paşa... De novyo ke te laves i yo ke lo veya inşallah’ (Damatlığında da paşam... Damatlığında da böyle yıkanırsın ve ben bunu görürüm inşallah) derdi o da. Bu konuşma her banyoda yapılmahydı, bu dilek her banyoda dile getirilmeliydi. Temizliğin eksik kaldığı, tam anlamıyla gerçekleşmediği duygusuna kapılırdı aksi halde Lilika. Geleceği sessizce besleyecek, kendine, yaşanan günlerde bir yer bulma çabasına yönelikti sanki bu dilekler. Yeni bir rengi keşfedebilmek için herkes yeni giysileri denemek zorundaydı sonuçta. Yıllar sonra, bambaşka bir evde, ‘damatlığı’ için yıkandığındaysa o anların, o anlarla o dileklerin hiçbirini hatırlamayacaktı. Yaşananlar, o zamanları da bir yerlere gömmüştü...

Lilika, on bir-on iki yaşına kadar böyle yıkamıştı kendisini. Abisini, ‘Bar Mitzva’sını yaptığı için yıkamıyordu artık. Böylelikle, bir zaman gelmiş, birbirlerine kalmışlardı. ‘İlk kadın’ını, ilk cinsel uyanışlarını o günlerde, büyük bir sır gibi yaşadıkları o günlerde yaşamıştı... Kendisine, kadın-erkek hayatıyla ilgili, anlayamadığı, ne gizlemeli, biraz da korktuğu, tedirginlik duyduğu hikâyeler anlatırdı o zamanlarda Lilika. Ona, ‘Bir gün pipin büyüyecek, patlıcan gibi büyük olacak, sonra da onu evlendiğin kadının pipisine sokacaksın... Ama bunları sana, zamanı geldiğinde, baban daha iyi anlatır. Hele bir ‘Bar Mitzva’nı yap da...’ derdi. Bunları söylerken cinsel organını ovardı. Anlatamadığı, adını ve-

remediği bir zevk alırdı bundan. ‘Pipisi’ büyürdü, biraz irileşirdi ama, ‘bir patlıcan kadar’ büyük olmazdı. Buna vakit vardı demek ki gerçekten. ‘Kadının pipisi nasıldır?’ diye sormuştu bir gün de. Lilika bu soru üzerine ‘pipisini’ göstermişti. Erkeklerinkinden bayağı farklıydı. Üstelik kapkara kılları da vardı. Arada sırada poposunu, göğüslerini de gösterirdi Lilika. Poposu da göğüsleri de çok iriydi. Tanımadığı bu bedenin gizli yerlerine dokunmak istemişti. Ancak sadece o göğüslere dokunmasına izin çıkmıştı. Hiçbir zaman unutamadığı, hayatı süresince belleğine kazınmış görünümleri bunlar...

Birkaç yıl sonra onun da ‘Bar Mitzva’sı’ yapılmıştı. ‘Şenlik’, tıpkı abisinininki gibi üç gün üç gece sürmüştü. Uzak yakın, birçok akraba, arkadaş, komşu gelmişti ziyaretlerine. Babası, bu ‘şenlik’ için, eve bir de ‘ince saz’ heyeti getirmişti. ‘Toplumuna’, bir erkek kimliğiyle katılmış biriydi o artık. Gelgelelim babası, kendisine, ne o günlerde, ne de daha sonraki günlerde, Lilika’nın o banyo zamanlarında sözünü ettiği ‘o şey’i anlatmıştı. O anı büyük bir heyecanla beklemişti oysa. Bu ‘görevi’, birkaç ay sonra, gündelik bir konuşma sırasında, abisi üstlenecekti. Ne var ki onun da, bildiklerinin dışında bildiği pek fazla bir şey yoktu. Lilika ona ‘her şey’i anlatmıştı... Susmayı, bildiklerini, yaşadıklarını açığa vurmamayı tercih etmişti, kendisini bir ‘sırrı’ korumakla yükümlü hissetmişti bunun üzerine. Küçük bir sevinç, dahası bir gurur duymuştu bu ‘sadakatinden’, bunları, abisinden duyduklarını Lilika’ya anlatmak istemişti. Ancak o, ‘Bar Mitzva’sını’ yaptığı o günden sonra, kendisinden çok uzaklaşmıştı... O, bu uzaklaşmasıyla, ona ‘son cinsellik’ dersini vermişti... Başka bir kadına ilerlemek zorundaydı artık. Yeni durumu ilişkilerindeki bu yeni duyguyu, istese de istemese de kabullenmesi gerekecekti...

Onu, o yangın gecesindeki yüzüyle de hatırlıyordu. Alevlerin, evin her tarafını, her odasını, yaşanmış, hatıralarla anlam kazanmış her köşesini sardığı o zamanda, ne yaptığını, ne yapacağını bilemez bir halde, bir oraya, bir buraya koşturmuş, anlaşılabilir kelimelerle, anlaşılabilir dualar etmiş, sonra da çaresizliğini görüp, için için, yapayalnız, o yangına çok yakın bir yerde, kendisini tehlikeye

atacak kadar yakın bir yerde, bir başka taşa oturarak ağlamıştı. Orası, o ev, onun yıllar boyunca tek sığınağı olmuştu... Onun o evde, 'o yangın'da yitirdiği, anlatamayacağı çok 'şey'i vardı... 'Çocukluk yıllarında' babasına birkaç kez sormuştu. Evlerine nasıl, ne zaman, hangi nedenle, kimden ya da kimle gelmişti bu 'garip kız'?.. Önemli bir soruydu bu elbet. O evdeki herkesin kendini daha gerçek, daha doğru bir yerde görmesine yol açabilecek bir soru. Gelgelim o, bu sorusu karşısında, sadece, 'Bir akraba, uzak bir akraba... Çok fakir bir ailenin çocuğu. Bir yetim...' gibisinden açıklamalarla yetinmek zorunda kalmıştı... Bu konuda, kendisinden, 'herkesten', bir başka, çok daha anlamlı bir gerçeğin gizlendiğini hep hissetmişti oysa. Lilika, günün birinde o eve gelen ya da getirilen, sıradan bir akrabanın çok ötesinde 'bir çocuk'tu sanki babası için... İçinde, böylesi bir inanca bağlanmasını sağlayacak, anlatılamayacak, hiçbir zaman anlatılamamış bir gerçeğin, bir biçimde su yüzüne çıkardığı çok derin bir duygu vardı... Derin, dile getirilememiş, Lilika'nın o evdeki 'vazgeçilemezliğine' anlam veren bir duygu... Ne var ki onun, bu gerçeğin yolunda ulaşabileceği en son yerdı bu... Lilika o aileden biriydi sonuçta. O aileden biri... Onunla birlikte, onun için de yaşanacaktı o evde... Onun için de... Yaşanılabilecek son yere kadar... Onun, bir ara, 'Topal Cako'yla bazı küçük kaçamaklar yaptığından da şüphelenmişlerdi. Kimilerinin gözünde 'geri zekâlı', kimilerinin gözündeysen 'biraz deli'ydi ama, şöyle bir bakıldığında, iri göğüsleri, iri kalçaları, uzun, kumral saçları, ela gözleri ve bembeyaz teniyle, bayağı çekici bir kızdı o... Ancak, doğrusunu söylemek gerekirse, ne o günlerde, ne de daha sonraki günlerde bu kuşkularını doğrulayacak bir 'ize' rastlamışlardı. Yaşını hiç kimse bilememiş, öğrenememiş, yalnızca tahmin etmekle yetinilmişti. Babası bu konuda da pek bir açıklamada bulunmamış, dahası hep çelişkili bilgiler vermişti. Bir tahminde, sadece bir tahminde bulunabilirlerdi, evet... Lilika, 'farklılıkları' kadar, 'bilinmezlikleriyle' de o evin olmuştu.

'Yangın'ı izleyen günlerde, Asmalımescit'e taşınmaya karar verdiklerinde, 'Yanımıza Lilika'yı da alalım. O, ne yapacağını, nereye gideceğini bilemez' demişti babası... Bir ricaydı bu. O eski günlerin, yaşanmışlıkların hatırlına, biraz da tedirginlikle dile getirilen

bir rica... 'Aile reisliği'ni hiç beklemediği bir zamanda devretmek zorunda kalmış bir insanın ricası... Bu kırgınlığı hissetmişti... Endişelenmeye hiç gerek yoktu oysa. Başka türlü de zaten düşünülemezdi... Lilika'nın, bunca zaman sonra, 'tek başına', başka bir yerde, 'ailesinden' koparak yaşayamayacağını, hiç kimsenin yanında barınamayacağına, dahası bir 'yabancı' tarafından hak ettiğince kabul edilmeyeceğini kendisi de biliyordu. Hem o, tüm gerçeklerin ötesinde, çok özel bir yer de edinmişti onun gönlünde... Özel, çok özel bir yer... Bunu da babası bilmiyordu... Bu da onun sırrıydı.

Lilika'nın o evdeki her insanda farklı bir tarihi vardı galiba...

Yeni yerine alışmakta çok zorlanmıştı. O evin bahçesi yoktu, sarnıcı yoktu, deniz kokusu yoktu, büyük, karanlık odaları yoktu... Bu eksiklikleri, doğrusunu söylemek gerekirse, yeni evde herkes hissetmişti. Ancak onun, ötekiler gibi sığınabileceği, kendisini gizleyebileceği köşeleri yoktu. Onun bir tek köşesi vardı. Herkesin önünde yaşadığı, yaşamaktan kaçamadığı bir köşesi... Yine de alışacaktı... Yine de... O da alışacaktı... O da kendi köşesinde, yeni evindeki özel yollarında yeni yerlerini bulacaktı. Onun, yeni hayatını dile getiriş biçiminde, tüm boyun eğmelerine, kaderine razıymış gibi görünmelerine karşın küçük bir isyanın izleri saklanacaktı... O günlerde yeni bir alışkanlık edinmişti. İşlerini bitirdikten sonra, salonun penceresinden sokağa, karşısındaki o daralmış alana bakar, hiç kimsenin anlamadığı bir şeyler mırıldanarak, uzun uzun, yorulana kadar, birilerini, içindeki ya da hiç kimsenin görmediği birilerini alkışlardı... Onun, o anlarda, kimin 'başarısına' alkış tuttuğunu elbette öğrenememişlerdi. Gördüklerinden, bu görüntünün uyandırdıklarından, dile getirmek istemedikleri, bir kez daha birbirlerine hissettirdikleri, hissettirmekle yetindikleri bir rahatsızlık duymuşlardı başlangıçta. Annesi, ona o anlarda birkaç kez, 'Ayde! Ya basta loka!' (Haydi! Yeter artık deli!) ya da 'Estate keda, bova arastada!' (Rahat dur salak!) gibisinden sert uyarılarla çıkmış, ancak sözünü bir türlü dinletememişti... O zamanlarda, tüm bu sert uyarılarına ya da görünürdeki kıcıklığına karşın, onun için hep sevecen, güvenilir, her an sığınılabilir bir kadın olmuştu annesi. O, o uzun alkışlarından sonra, arada sırada hüngür

hüngür ağlamaya da koyulurdu çünkü. O zaman da annesi onu kucaklar, sırtını okşayarak, 'Ya eskapo hanumika, ya eskapo... Ay-de, va lavate la kara i ve a komer kon mozotros...' (Bitti tatlı kızım, bitti... Haydi, git yüzünü yıka da bizimle yemeğe gel...) diyerek teskin ederdi. Bu sözler, herkesle birlikte yemek yiyeceğini duymak onu sakinleştirirdi, suçu bağışlanmış bir çocuk gibi sevindirirdi. Onu o zamanlarında sakinleştirmeyi yalnızca annesi başarabiliyordu... Zamanla bu anlara, bu anlarla yaşananlara da alışmışlardı... Farklı tarihler, farklı dokunuşlarla, farklı sesler ve yaşanmışlıklarla yazılıyordu, yazılabiliyordu sonuçta...

Lilika çok uzun yaşamıştı... O evde birçok ölümü yaşayacak, görmeye mecbur kalacak kadar uzun... Suskunluklarla, içte kalan fırtınalarla taşınan birçok ölüme, tüm benliğiyle, yıllarca alkış tutacak kadar uzun... Bu ölümlerin en sarsıcısı, herkeste en derin yarayı açanı, Nesim, Rahel ve kızlarının ölümüydü hiç kuşku yok ki... O da bu ölümü 'hissederek' yaşayanlardan, hayatının bir yerlerine koymaya çalışanlardan olmuştu... Açıklanması güç, başka yerlerde hayat bulamayacak ayrıntılardı oralarda, o zamanlarda yakalananlar... Onun, o günlerde, o penceresinin önünde, kendi köşesinde otururken söylediği, daha da doğrusu mırıldandığı bir şarkısı vardı... Bu şarkı, abisini ve kendisini, o çocukluk günlerinde yıkarken söylediği şarkılardan biriydi. Bu şarkının söylendiği zamanları yalnızca ikisi biliyordu... Yalnızca ikisi... Yaşasaydı, eğer yaşasaydı, Nesim de bilecekti... Bu şarkının gerçek anlamını o zamanlarda yalnızca kendisi verebilmişti... Bu ölümü birbirleriyle, yalnızca o şarkıda konuşmuşlardı, konuşabilmişlerdi... Şarkı, süttten oluşmuş, sadece süttten oluşmuş bir denizden söz ediyordu...

Konsolos Fahri Bey'in 'itirafları'

Nesim'in Rahel'in ve kızlarının 'yitirilişiyle' gelenleri, Asmalı-mescit'teki o evde, biraz hayallerinden, biraz da anılarından güç alarak yaşamıştı herkes. 'Sonra' gelen ölümlerden çok farklı ölümlerdi bunlar. Bu ölümlerin farklı yerlerde kalmış tanıkları ve

fotoğrafları vardı. Bu ölümlerin onlarda yıllarca kalmasının nedeni, bu fotoğrafların renklerinde ve seslerinde aramak gerekiyordu belki de... Salacak'taki o evde yaşadıklarını hiçbir zaman unutamamıştı örneğin. Nasıl bulmuştu o evi?... O eve, o yarayı yıllar sonra deşeceğini bile bile gitmeyi, neden o kadar çok istemişti? Uzaklarda, çok uzaklarda kalmış o günlerin hatırasını birileriyle yeniden paylaşma ihtiyacını açıklamak elbette kolay değildi. Ne var ki insan, sevdikleri için, özledikleri ve yerine koyamadıkları için, hep daha fazlasını, tüm öğrenebileceklerini öğrenmek istiyordu... Daha fazlasını ve tüm öğrenebileceklerini... Öğrenebildikleri, öğrenebilecekleri, yalnızca yeni acıları ve çaresizlikleri getirse, getirecekse de...

İzidor, Salacak'taki o yaşlı, emekli konsolostan, biraz da çekinecek söz etmişti... Pek sık görüşmediği, arada sırada, 'küçük bir hava değişimi için' ziyaretine gittiği 'sağlam' arkadaşlarındandı İzidor. Her yerde bir tanıdığı, bir gözü kulağı vardı sanki. Görünürde kâğıtçılık yapardı ama, onun asıl işi, doğrusunu söylemek gerekirse, 'işbitiricilik'ti. Polisle, belediyeye, telefon, elektrik, su idareleriyle ilgili sorunları kısa sürede çözmede üstüne yoktu. Nerden, nasıl tanıdıktı bu kadar çok insanı böylesi ilişkilerle, hangi ilişkilerle ya da hangi ilişkilerden girmişti? İzidor bu konuda hiçbir açıklama yapmazdı, hiçbir açık vermezdi. Oyunun kuralı buydu onun için. Kimin kimi, 'hangi kulakla' dinleyeceğini hiç kimse bilemezdi... 'Hikâyeyi' o da biliyordu. Daha da doğrusu, o, 'bu hikâyeyi de biliyordu'... Gidip 'konuşmakta', 'gerçeğin', eğer varsa, bir başka yüzünü görmekte yarar vardı... İnsanlarına ne kadar bağlı olduğunu, kendisine bir kez daha göstermek istemişti o anda. Yürümek, o eve doğru yürümek o hatıralar kadar, içindeki insana, deyiş yerindeyse de, 'kahramana' yürümek demekti biraz da...

Konsolos Fahri Bey'den, o evde duyduklarını hiçbir zaman unutamayacaktı. Sözler yeniden hayaletlerini doğurmuştu...

'O günlerde birçok insanı kurtardım, kurtarmaya çalıştım... O günler çok zor günlerdi. Çaresizliklerimizle, ölümlerimizle yaşamaya çalışmıştık... Abinizi tanıyordum. Biarritz'e, eşimle birlikte yaptığım bir gezide tanışmıştım kendisiyle. 'Les bas Nisso' adında

bir dükkânı vardı. Bir başka yerde alışveriş yaparken tesadüfen duymuştuk. Ona orada 'Le petit Turc' diyorlardı. Merak ettik. Dükkâna gittik, tanıştık. Bizi büyük bir nezaket ve sıcakkanlılıkla karşıladı. Sonra, işi düştüğünde Paris'e geldi birkaç kez. Görüştük, uzun uzun konuştuk. Gelişmeler hepimizi tedirgin ediyordu. O zamanlarda ileriye biraz görmeyi bilen herkes savaşın soluğunu ensesinde hissediyordu. Bu savaşın birincisinden daha kanlı olacağını, daha büyük felaketlere yol açacağını biliyorduk. Ama bizi aşan bir şeylerle karşı karşıyaydık. Hatırlıyorum. Kaderi ilk kez o günlerde ciddi bir biçimde düşünmüştüm. İnsanın kendi kaderini çizebileceğine inanmak istemiştım o güne dek. Bunu başarmıştım, başarabilmişim de galiba. Ama o çaresizliklerimizi görünce... O günlerde birçok insan bu duyguya kapıldı. Abinizin içinde de hep yaşatmak, inanmak istediği, yaşadığı günlerdekinden çok farklı bir dünya vardı... Sonra... Sonra o felaket geldi... 1943 senesinin son gününe kadar kendisini kurtarabilecek durumdaydık. O tarihe kadar ne yapıp edip Türkiye'ye dönmeli ya da daha güvenli bir bölgeye geçmeliydiler... Abinize bunu söylemişim. Kendisini kurtarabilecek Alman dostlarına güveniyordu. Oradaki Almanlar tarafından çok seviliyordu. Almanca ile Alman kültürü, hayatının vazgeçilemeyecekmiş gibi görünen bir parçasıydı sanki. O 'ölüm bölgeleri'nde yaşananları o zamanlarda hiçbirimiz tam anlamıyla bilmiyorduk. Kötü haberler gelmiyor değildi kulağımıza. Ama ne yalan söyleyeyim, felaketin bu boyutlara ulaşacağını düşünememiştik. İnanmamayı tercih etmiştik belki de, kim bilir... O günler aklımdan hiç çıkmadı... Çok garipti, hem de çok garip... Abiniz, tüm yaşananlara karşın, kendisini, bir sorun çıkması durumunda, bir yerlerde gizleyebileceğine sonuna kadar inandı. Ancak, günü geldiğinde, oncasına güvendiği Alman dostları, ona, o yardım elini bir türlü uzatamadı. Herkes korkuyordu, herkes canını kurtarmaya çalışıyordu... Herkes kendine güvenini yitirmişti... Bir başkasına inanmanın daha da büyük bir cesaret istediği günlere gelmiştik... Dediğim gibi çaresizdik, hem de çok çaresizdik o günlerde... İşin kötüsü, 31 aralık 1943'ten tam on gün sonra götürdüler onları. On gün, sadece on gün sonra, düşünabiliyor musunuz?.. Aradan

çok uzun yıllar geçti. Tüm yaşitlarım gibi ben de bazı olayları, ayrıntıları karıştırmaya başladım. Hafızam beni yanıltıyor belki. Ama ben, bu on günlük gecikmeyi hatırladıkça, mesajlarımın, uyarılarımın kendisine ulaşmadığını düşünmek istiyorum daha çok. Bunun nedenini bilmiyorum, gerçekten bilmiyorum. Vicdanımı mı rahatlatmaya çalışıyorum?.. Daha fazlasını yapamadığım için, suçluluğumu mu örtmeye çalışıyorum?.. Kim bilir... Çaresizliğimi başka türlü nasıl savunabilirim, nasıl haklı gösterebilirim ki?..

Mesajlarımın abinize ulaşmaması mümkündü, evet. O günler savaş günleriydi... O günlerde yaşadıklarınıza şaşmamayı, istesenez de istemeseniz de öğrenmek zorundaydınız. Bir insanın hayatına bu kadar seyirci kalmayı açıklayamazdınız yoksa. Ama inanın, olaylara, yaşananlara kendimce değişik bir yön verebilmek için de elimden geleni yaptım ben...

Drancy Hapishanesi'ne yeni bir grubun götürüldüğünü duyduğumda hemen hareket geçtim. Birkaç insanı daha kurtarabilecek gibiydim... İsimleri verdim... Aralarında abinizinki de vardı... Hayatın zaman zaman bir tek adıma bağlı olabileceğini o zaman gördüm. O gün, güçsüzlüğümüzü de, insanların başka yüzlerini de gördüm. Almanlar, kalabalığın, o ölüm yolcularının karşısına geçip, kendilerine uzattığım listede yer alanları çağırmaya başlamışlardı. Bunlar, ulaşabileceğim, 'son Türkler'di... Her isim bir hayat demekti... Bu sahneyi görmek, yaşamak gerekiyordu. Albert, İzak, Suzanne... Sonra Nesim'in adını söylediler... Başaracaktım, başaracağıma o anda çok inanmıştım. Ancak o anda, işte tam da o anda, bana 'o adım'ı bir kez daha hatırlatan o olay gerçekleşti, tanımadığım bir adam çıkıp, 'Ben Nesim Ventura'yım' dedi. Nüfus cüzdanlarını toplamışlardı, yapılacak hiçbir şey yoktu... O adamın yalan söylediğini ispat edemezdim dolayısıyla... İlişkiler çok hassas dengelere dayanıyordu üstelik. O anda bir sorun çıkarmam ötekilerin de hayatını tehlikeye atabilirdi. Almanlar, o hayatları, bazı diplomatik sınırları aşamadıkları için bize 'bağışlıyorlardı' ama, ortada bir savaş durumu vardı. Sorumlular daha çok insanı o ölüme göndermek için en küçük bir karışıklığı bile bahane edebilirlerdi. Hem karşımda, kurtulmak için çırpınan, bir başkasının kimli-

ğine girmeye hazır bir insan vardı... Bir insan anlıyor musunuz?.. Onu, oraya kadar gelmişken ölüme nasıl gönderebilirdim? Dahası, benim için asıl önemisi, birkaç hayata kurtarabilmektir o anda. En doğru çözümleri fazla düşünmeden bulmak zorundaydık. Zaman o günlerde çok farklı bir hızla akıyordu... Gözlerindeki o yaşama hır-sını görmeliydiniz... Biz onların Türkiye'ye dönmelerini de sağla-mıştık. Sonrası bizi elbette ilgilendirmiyordu, ilgilendirmemeliydi... Nesim'i o gün de, o günden sonra da göremedim. Drancy'de fazla kalmamışlardı zaten. Birkaç gün sonra da 'hep birlikte başka bir yere' gönderildiklerini öğrendik. Auschwitz diyorlardı... Ama açıkçası, bu konuda da gerçeği öğrenemedik...' demişti Fahri Bey...

Bu konuşma yıllar boyunca, özünü, acısını hep koruyarak yaşa-mıştı içinde. Konsolos Fahri Bey'in yer yer uydurduğu, kendisini, artık hatırlamak istemediği kimi gerçeklerini, kimi görüntülerin ardına gizlenerek anlattığı, biraz da 'uydurulmuş bir hikâye' miydi bu, yaşanmış, içtenlikle paylaşılmaya çalışılmış 'bir eski zaman masalı' mı? Bu kadar 'basit', anlamsız ilişkilere mi dayanıyordu hayat? On günlük bir 'gecikme', bir yabancının, hayatını bir başka-sının kimliğiyle sürdürmek için, kendince yeni bir geleceğe adım atması... Hikâyenin bazı bölümlerini, bu ziyaretten sonra daha iyi birleştirmişti. Enrico Weizman'ın anlattığı Nesim, Auschwitz'teki o yerde, hayata eni konu küsmüş, ne o on günlük gecikmeyi, ne de hayatı süresince içinde yaşattığı o duygu dünyasının kendisini terk edişini kabullenebilecek bir Nesim'di. 'Birde o adam, o meçhul adam yerine geçtiği için orada kaldığını bilseydi... Basit bir neden yüzünden öldüğünü bilseydi...' diye geçirdi o anda içinden. Nesim'in bu gerçeğini, gerçeğinin bu yüzünü öğrenememesinden küçük bir sevinç payı da çıkarılabilirdi ama. Kimi zamanlarda, kimi gerçekleri bilmemeyi de seçebilirdiniz. Onun, kaderine, uğradığı ihanetlere sessizce isyan etmek için birçok nedeni vardı zaten...

O meçhul adam, yeni kimliğiyle nereye gitmişti gerçekten? Bu-nu bir de kendisi düşündü, düşünmek istedi. 'Bu uzun hayatta, bu garip hayatta, bir yerlerde karşılaşmışsınız belki de, kim bilir' diye geçirdi içinden. Gülümsedi. Sesini bir kez daha duyabilmek için, kendisini biraz zorlayarak yüksek sesle gülümsedi. Tesadüf-

lere inanmasına inanıyordu ama, bu kadarı biraz fazlaydı galiba. Hem, hayatın elde kalan, bir yerlerine anlam veren öteki gerçekleri düşünüldüğünde, Nesim'in yerini alan o adam hiç önemli değildi. Enrico Weizman'ın anlattıklarında hayat bulan bir gerçek daha vardı örneğin. Auschwitz'deki o son günlerinde, 'son yoldaşı'na, 'Eğer buralardan kurtulabilirsen, İstanbul'daki kardeşime Halıcioğlu'ndaki çocukluk günlerimizde, mahalle arkadaşlarımıza film seyrettirdiğimiz günleri çok özlediğimi söyle... Dün gece rüyama girdi. O filmleri hatırlamak istedim, hatırlayamadım. Sadece evi küçük bir sinemaya dönüştürdüğümüz günler kalmış hatırımda... Nasıl da uzak şimdi her şey...' demişti Nesim... Uzaktı, gerçekten de uzaktı, bambaşka bir dünyada kalmış gibiydi artık kimi anlarla, kimi duygular... Uzaktı... 'O sinema'daki hayatlar yavaş yavaş, bir bir tüketilmişti... Geriye kalan... Geriye kalansa, bu birbirinden kopuk hatıralardı işte...

İspanya mektupları

Yalnızca o eski çocukluk günleri değil, Nesim'in ölümünü izleyen günler bile erişilemeyecek bir yerlerde duruyordu artık. Ayrılığın, bir kez daha oyunlarla, oyunlarıyla anlam kazanan derin bir ayrılığın evlerine geldiği, evlerinin kapısını çaldığı günlerdi o günler... O ölümü, babasından da annesinden de, yeni bir hikâyeye sığınarak gizlemişti. Bu hikâyeye göre Nesim, ailesiyle birlikte İspanya'ya geçmişti. Orada, ülkeye yerleşme işlemleriyle ilgili birtakım sorunları vardı. Ancak zamanla bu sorunlar da çözülecekti. Sabretmek, sabretmeye devam etmek gerekiyordu sadece. Sabretmek ve beklemeyi, yeniden beklemeyi bilebilmek... Hayat 'eskisi' gibi kolay değildi. İnsanların, 'savaş'tan aldıkları yaraları sarmak için, büyük bir mücadele vermeleri gerekiyordu. 'Savaş', doğrusunu söylemek gerekirse, 'henüz' bitmemişti. Bir süreliğine mektup yazacaktı. Bu mektuplarla yetinmek zorundaydılar. Kader onlardan bunu da istemişti... Nesim'in İspanya mektupları, o günlerden sonra, arada sırada yazılacaktı. Bu mektupları kendisi yazacaktı elbet. Kendisi yazacak, kendisi okuyacaktı... Yazılanlar üzerine

babasıyla birlikte yorumlar yapacaklardı. Babası, Nesim'e birtakım nasihatlerde bulunacaktı. Nesim'e yazılan mektuplarda da, Nesim'den gelen mektuplarda da, yalanın gidebileceği yere gitmesi için, bu 'nasihatler' hep dikkate alınacaktı. Oyun uzayabileceğince, uzatılabildiğince uzamalıydı... Neler uydurmamıştı ki o mektuplarda... Paulette evlenmişti, mutluydu, doğurduğu çocuk, tüm imkânsızlıklara rağmen sünnet edilmişti... Rahel Fransızca, Nesim Almanca dersleri veriyordu. Toparlanıyorlardı, daha da toparlanacaklardı... İstanbul'dakilerin, geleceklerine umutla baktıklarını bilmeleri, bu zor günlerde herkese yetmeliydi...

İstanbul'dakilere' yetmiş miydi gerçekten tüm bu açıklamalar?.. Yıllar sonra bir kez daha düşündü, birkez daha, yanıtını bir türlü veremediği o soruyu sormak istedi kendisine... Annesiyle babası, Nesim'in öldüğünü anlamışlar mıydı?.. Bunu hiçbir zaman bilememişti, evet... Hiçbir zaman... Bir süre sonra o da, tasarladığı, uydurduğu o oyunun bir parçası olmuştu çünkü... Bir süre sonra o da, o oyunu oynamanın güzelliğini yakalamıştı... Ama onların, o hayatların kendilerine yansıtıldığı, getirildiği gibi yaşanmadığını anladıklarına daha çok inanıyordu şimdi... O yolda, o hayali mekupların açtığı yolda, konuşulamayan bir gerçek yakalanmıştı. Herkes bu gerçeği, bu oyunun gerçeğini birbiriyle, asıl gerçekle yüzleşmeyi göze alamadan, tıpkı o suskunluklar gibi korumaya çalışmıştı. Bu kaçıışı, hayat karşısındaki bu duruşu biliyordu o evler... Oyunun yıllarca sürdürülmesinin, o mektupların gerçek mektuplar gibi dinlenmesinin nedenini burada, bu kaçışta, dahası bu kaçış geleneğinde aramak gerekiyordu. Nesim'in, Rahel'in ve kızlarının ölümünü taşıyabilmek için, bu yalana sarılmak zorundaydılar. O yıllarda bu biçimde, bu adımlarla yürümek, bu yüzden zor olmamıştı. Jinet'in İstanbul'a gelişinden sonra, mektupların her geçen gün biraz daha çok seyrekleşmesine 'ses-siz' kalınmasının açıklaması da böyle yapılabilirdi ancak. Sevgi, o eksik kalan sevgi, bütünüyle ailenin bu yeni bireyine verilmek istenmişti... İstanbul'a dönüşüne, en küçük kızını akrabalarının yanına göndermekle başlamıştı Nesim. Ailenin, ayrı yerlerde kalmış bireylerinin birbirlerini tanımaları gerekiyordu. Yalanı yaşat-

mak, yalana inanmak isteyenler için o kadar kolaydı ki... ‘Oyuna’ Jinet de ortak edilmişti... O da rolünü büyük bir başarıyla oynamıştı. Babasını, annesini, ablalarını bir yalanda yaşatarak, başka bir hayatı seçmesine yol açan ‘katilleriyle’ ‘eğlendiğini’ söylemişti bir keresinde. Jinet’i bu yönüyle de sevmişti, kendisine yakın hissetmişti. Direnmek, sonuna kadar direnmek, direnirken de özel, asıl yollarını bulabilmek... Bu yolların birçoğunu denediğine, denemeyi göze aldığına inanıyordu. İnsanlarını bulduğu, gerçekten bulduğu yerler bu yollardaydı, bu yollar sayesinde yaşanmışlıklarını hissettirebiliyorlardı şimdi. O yüzler de bu yollardaydı, o yalanlar da, ölürken beraberinde götüreceği o eksikler de... O yerlere iyiden iyiye uzak kaldığı, çevresindekilerin kendisini eskisi gibi görmediği, göremediği bu zamanda biraz daha iyi anlıyordu, anlayabiliyordu artık... Hem kendi gözünde, hem de başkalarının gözünde, yalnızca savaşımalarıyla, savaşımlarındaki yüreklilikleri ve yüreksizlikleriyle yaşıyordu insan. Tüm bunları bilmek, tüm yaşananlara, hasretlere ve utançlara rağmen, küçük bir övüncün kaynağıydı... Hayat sanıldığından da basit bir oyundan ibaretti belki de kim bilir... Ama o anlama, öncelikle de sınırlarını kabullenme ‘aşamasına’ o kadar kolay varılmıyordu. Kimi duygularınızı, başkalarına isteseniz de istemeseniz de açıklayamayacağınız gerçeğine, o kırgınlıkları birkaç kez, aynı yenilgilerle, aynı yanlışlarla yaşamadan ulaşamıyordunuz... O ‘kırgınlıklarda’ yalnızca siz vardınız... Yalnızca siz... Siz ve tarihiniz... Siz ve dönmekten, daha iyi anlamaya çalışmaktan hep kaçtığınız tarihiniz. ‘Sessizlikleri’ belki de bu yüzden bu kadar çok sevmiştiniz...

O büfedeki ses

Kimi unutulamayacak anlardan geriye kalanların ya da bilenen, gerçekten öğrenilebilmiş o sözcüklerin bile yeterince anlamlandıramadığı ‘o şeyler’in, hayat adına, ağır bedeller ödenerek edinilen o bilgilere karşın, bir başkasına gereğince aktarılamamasının, biraz düşünüldüğünde, birçok açıklaması bulunabileceği sonucuna rahatlıkla varılabilirdi aslında. Sadece kırgınlıklarla

yaralanmalar değildi burada anlatılmak istenen, insana güçsüzlüğünü hissettiren bambaşka bir 'yer'di... Bu gerçeği bir türlü gözardı edememesine hep 'o rüya' yol açmıştı. Babasının o korkunç savaş, daha da doğrusu ölüm günlerinde gördüğü bir rüyaydı bu. Aradan onca zaman geçtiği halde, aklından bir türlü çıkmayan, kendisine arada sırada, hayatın o anlaşılamayan, anlaşılamayacak yanını hatırlatmak için dönen bir rüya... Biraz çocuklaşmış, biraz da çok uzaklara gitmiş gibiydi babası bu rüyayı anlatırken. Evlerindeki o büyük büfenin içine girmişti Nesim... Kederli, huzursuz, çaresiz görünüyordu... 'Oğlum, neden orada duruyorsun, neden oraya girdin? Haydi gel' demişti... 'Git baba git... Git buradan... Kapıyı kapa... Burası çok sıcak, çok kötü kokuyor... Kusura bakma. Ama buradan çıkamam, buradan çıkamayacağım. Kapıyı kapa, haydi!..' demişti Nesim. Olduğu yerde donakalmıştı, oğluna yardım edememişti. Nesim çaresizdi, kendisi çaresizdi... Babasının gördüğü bu rüyanın insanı irkilten bir yanı vardı. Bir insanın bazı acıları ya da ölümleri, bir sevdiğine çok uzaklardan, çok farklı bir boyuttan duyurabileceğini bir kez daha görebilir, hissedebilir gibi oluyordunuz burada. Farklı yerlerde, farklı zamanlarda yaşananlar arasındaki bağlantıları kurmak pek kolay değildi. Ama biraz düşünüldüğünde, eldeki bilgiler birleştirildiğinde, bu rüyanın, Nesim'in 'orada' öldüğü ya da öldürüldüğü günlere rastladığı sonucu ortaya çıkıyordu... Kimi görüntülerin hayatımıza nasıl girdiğini anlamak zordu, evet... Farklı, çok farklı bir 'yer'in varlığına inanmak, bir kez daha inanmak zorunda kalıyordu yalnızca böylesi durumlar karşısında insan... O günler herkes için, köklerini ancak o belirsiz, karanlık geçmişte bulabilecek sorgulamalar ve gizli gelecek hayalleriyle yaşanmıştı... Orada birçok sözcük, o zamanlar için taşınamayacak birçok duyguyu gizlemiş ya da uzak, çok uzak bir zaman için saklamıştı...

Şimdi düşündüğünde, annesinin, o günleri yaşarken, babasından çok daha yürekli ve gerçekçi olmayı başardığı sonucunu çıkarıyordu. O günlerde için için, hiç kimseye belli etmemeye çalışarak, sessiz sedasız ağlardı annesi. Nesim için söylenenleri, Nesim'den gelen haberleri yalnızca dinlemekle yetinmişti. Bir tek

soru bile sormamıştı. Bir tek yorumda bile bulunmamıştı. Susmak, kendine ve kâbuslarına gömülmek, gördüklerini, duyduklarını hiç kimseye anlatmamaktı onun seçimi. Susmak ve kâbuslarına gömülmek... Bu da onun oyunuydu... O, o derin acıyı, bir ane sezgisiyle algıladığı, yakaladığı gerçeği, bir başkasıyla paylaşmadan, paylaşmayı reddederek yaşamıştı. O, bu oyununu büyük bir sabırla, yıllarca sürdürecekti... Bu bir görevdi çünkü onun için aynı zamanda. Sevdiklerini dinlemekte, o bakışlarla dinlemekte hayat bulan bir görev... O bakışları, daha önce de birçok kez düşündüğü, birilerine hep anlatmak istediği o bakışları, neden bu kadar sık hatırlamıştı, hatırlıyordu ama?.. O bakışların içindeki, tarihindeki gerçek anlamı neydi?.. Kendisini, bu bakışları bir başkasıyla paylaşmak isterken, neden bu kadar çok tekrar etmişti?..

Mösyö Bussac evlenmemeliydi

‘Madam Perla’nın, görülmesi gerekenler kadar, görülmemesi gerekenleri de gören gözleri, günün birinde, ‘ışığını’ bütünüyle yitirecekti. O, o günden sonra, kaçınılmaz bir şekilde, ışığını içine gömen, içine daha çok kapanan ya da sığınan bir seyirci olacaktı...

Tüm bunlar ne zaman, hayatının hangi yıllarında yaşamıştı? Hatırlaması, o yılları yeniden bulması mümkün değildi elbet. Bir kayboluşu ya da kaybedişi bir kez daha kabullenmek zorundaydı... O yıllarda Menderes iktidardaydı hatırlayabildiği kadarıyla. Ülke yeniden değişiyordu. O hamleler bir değişimi yeniden denemek anlamındaydı... Bir değişimi yeniden denemek... Öyle sanmışlardı, buna inanmak istemişlerdi en azından. Buna, bu ‘değişim’e inanmak... Bu ‘iktidar’ değişikliği, belki en çok kendisi gibi yaşayanları, yaşamak zorunda kalanları mutlu etmişti. O günlerde, o ‘haksızlıkları’ yaşamak zorunda kalanların İsmet Paşa’dan nefret etmesi elbette kaçınılmazdı. Radyodan haberleri dinlerken, ‘Antenli Baba köpüroor’ derdi Kirkor. İsmet Paşa, o günlerde, Kirkor’un dilinde, kimi zaman ‘Antenli Baba’, kimi zaman ‘pilli Baba’, kimi zaman da, siyasi oyunlarda gösterdiği ustalıktan dolayı, ‘Dümbüllü’ olurdu... O günler iyi günlerdi, yeniden hatır-

lanmaya değecek günlerdi tüm yaşananlara karşın...

O zamana gelene kadar, birçok yıkımı; yanlışı ve ihaneti yaşamıştı. Kirkor'un, o kederli günlerinde, hayatına duyduğu kırınlığı, ama aynı zamanda da belli belirsiz bir yarın adına beslediği umudu dile getirmek için, 'o insanlara', kendisini o gelecekte göstereceği inancıyla kullandığı, 'Yeter ki ömrümüz vefa etsin' cümlesini bu yüzden çok sevmişti. Yeter ki ömrümüz vefa etsin... Bir seslenişe, kendi seslenişine hapsolmanın isyanı da vardı hiç kuşku yok ki burada... Kirkor'un ömrü, tüm o umutlara, direnmele-re karşın, birçok buluşmaya, hesaplaşmaya ya da oncasına beklenmiş küçük zafere vefa etmemişti aslında. Kendisine, ardında bıraktıklarına gelince... Yaşadıklarına farklı bir pencereden bakabiliyordu artık. Yaşadıklarını farklı bir pencereden, kendisini hiç kimseye göstermeden görebiliyordu... Yalnızlığını dayanılır, daha da önemlisi anlamlı kılan da bu yerdirdi galiba... Anılar yeni anların, beklenmedik anların kapısını açabiliyordu bazen. Terk edilmişliğinin öteki yüzüydü bu. Terk edilmişliğinin öteki yüzü... Ama bu duyguya, o günleri atlatmanın övüncü de karışıyordu biraz. O günleri atlatmanın, o günlere rağmen 'yaşadığını', yaşamayı, ayakta kalmayı başardığını görmenin övüncü... 'Başkaları' gibi... Yenilgiler kadar, 'başarıları' da tatmış, taşımayı bilmiş birçok insanın hissettiği gibi... O yerlerde, kendisini her yenilginin ardından sabırla yenilemeye çalışmış, ayakta kalma savaşını hayatının kaderi bilmiş bir insanın ayak izleri vardı... Yüksek-kaldırım'daki tuhafıye dükkânında işler iyi gitmemişti. O dükkânı kapattıktan sonra, başka işlere girip çıkmak zorunda kalmıştı birkaç yıl boyunca. Yerlerini, asıl doğrularını bulamayan, kısa soluklu işlerdi biraz da bunlar. Cumhuriyet'in onuncu yıl kutlamalarında, o gece meydanları ve caddeleri için, kırmızılı beyazlı, binlerce, on binlerce ampulün alımını satımını yapmıştı. Kauçuk  k e imal eden küçük bir atölye a mış, mesleği ve bu mesleğin piyasasını bilmediğinden, kısa sürede dolandırılmış, borç içinde kalmıştı. Fransızların işlettiği Havagazı şirketi'nde satıcı olarak çalışmış, Beyoğlu'nda, Taksim'de, Tarlabası'nda, Sirkeci'de sokak sokak dolaşarak, berberlere, diş hekimlerine, zührevi hasta-

lıklar doktorlarına sayısız şofben satmıştı. Maaşının yanı sıra, sattığı her şofbenden, 'hatırı sayılır' bir prim alırdı. Şirketin genel müdürü Mösyö Bussac, hem işine önem verdiği, hem de Fransızca bildiği için kendisini çok sevmişti. Aralarında iyi bir arkadaşlık kurulmuştu. Mösyö Bussac tek başına yaşıyordu. O günlerde ellilerini sürüyordu... Zaman zaman, akşam vakitlerinde, az şekerli kahvelerini içerlerken, kendisinden, ülkesinde, ardından bıraktığı hayatından söz ederdi... Paris'te, Belleville'de yaşayan ihtiyar bir annesi vardı. Dünyanın birçok şehrinde, ülkesinde çalışmıştı. Kahire, Çinhindi, Cezayir... Sonra da İstanbul... Üç kere evlenmiş, kadınlarından, kendi deyişiyle, 'hep eksilerek' ayrılmıştı.. 'Hayatta en son yapacağım, evlenmek olur artık' derdi sık sık... Evlerine de gelirdi arada sırada. Çok sık giyinir, evin iki oğluna, o ziyaretlerinde, büyük sevgi gösterirdi. İçten, çok derinlerde, çok içerilerde kalmış bir şeyleri dile getirmek isteyen bir sevgiydi bu sanki. O sevgi, belki de bu yüzden evlerine her gelişinde getirmeyi ihmal etmediği 'o küçük hediyeler'in dışına taşmıştı. O kadınlarından tek bir çocuk bile yapmamayı, yapmamayı tercih edişini, hayatının en büyük hatalarından biri olarak mı görmüştü yoksa Mösyö Bussac?.. Kim bilir... Sonra... Sonra bir gün gelmiş, yabancı sermayeli birçok şirket gibi, Havagazı Şirketi de devletleştirilmişti. Fransızlar da, diğerleri de, başka yerlere gideceklerdi, başka yerlere gitmek zorundaydılar... Ancak o, bir süreliğine İstanbul'da kalmıştı. Evlerine daha sık geldiği günlerdi o günler... Sonra da bir akşam, iyiden iyiye sıradanlaşan o ziyaretlerinin birinde, hayatının önemli bir bölümünü, yaklaşık on yılını geçirdiği, 'denizi ve balığı benzersiz' bu şehirden ayrılacağını, kendisine Senegal'de bir iş bulduğunu söylemişti... Arkadaşlıkları, o sohbetlerin unutulmadığını bir şekilde duyuran, duyurmayı gereksinen kısa mektuplarla devam etmişti. Böylesi ilişkilere, yolculuklarla değişen hayatlara, farklı zamanlarda, farklı birçok yol açılmıştı geçmişlerinde... Günün birinde de, 'kendisinden bir hayli genç, Afrikalı bir kadın'la evlendiğini bildirmişti Mösyö Bussac... Bir çocuğu olacaktı.. Hayatının hani nerdeyse 'sonbaharında', bu duyguyu da tattıktan sonra, yaşadığı günler-

den yeni bir armağan beklemesi gerekmeyecekti artık... Mutlu, ama biraz da tedirgindi. Çocuğunu kaç yaşına kadar, 'nereye kadar' büyüteceğini bilemiyordu çünkü. Bu deneyi yaşamak, tüm sakıncalarına karşın yaşamak olağanüstüydü yine de. Umudun anlamını, gerçek anlamını yeniden yakalamaya, bulmaya çalışıyordu, umutla aldanma arasındaki çizgiyi bir kez daha sorgulamak, tanımlamak geliyordu bu durum karşısında içinden... Bu sorgulamanın, bu arayışın getireceği soru, kendisini, yanıtlamaya çalışacağı 'son soru'ya ulaştıracaktı... Bu soru sorulabilmiş miydi? Bu sorunun yanıtı bulunabilmiş miydi? Onlarda, bu 'sınır'dan sonra, yalnızca bir sessizlik, aşılamamış bir karanlık kalacaktı. Mösyö Bussac, o mektuptan sonra, başka bir mektup yazmayacaktı çünkü. O mektuptan sonra, kendisinden hiçbir haber alamayacaklardı. Gönderecekleri birkaç mektuba da bir cevap gelmeyecek, dahası o mektuplardan biri, 'aranan kişinin söz konusu adreste bulunmadığı' gerekçesiyle, 'sahibine' ulaşmadan geri dönecekti. Arada sırada düşünmeden edememişti... Mösyö Bussac'ın, sevdiklerinin, ardında bırakmaya zorunlu kaldıklarının zihninde, 'daha doğru' bir hayat hikâyesi bırakmak için, 'giderayak' uydurduğu bir yalan mıydı bu yoksa?.. Herkes kendi yolunda, kendi hayat çizgisinde, tükenişlerin, yaşanmışlıkların, başkalarındaki doğru ya da yanlış görüntülerinin tüm anlamlarıyla, sessizce, asıl farklılığını belki de hiç kimseye anlatamadan ölüyordu sonuçta... Herkes kendi yolunda, kendinde ve kendince kayboluyor ya da içinde, hiç kimseye veremeyeceği 'bir şeyler'i buluyordu... Çoğu kez gecikerek, geciktiğini 'görmek' zorunda kalarak... Herkes ufuk çizgisi kadar yaşıyordu. O insanlardansa geriye sadece 'görülebilirler' kalıyordu... Bu yer birçok insana 'o yanlışlığı' hatırlatabilirdi. O duyguyu yaşamamanın, gerçekten yaşayabilmenin bir bedeli vardı çünkü. O duyguyu yaşamamanın, anlayabilmenin, hak edebilmenin bir bedeli vardı... Yalanlarla aldatmaların, Mösyö Bussac'ın bu sessizliğinde, başka bir anlam kazandığını söylemek gerekiyordu bu durumda...

‘İkinci askerlik’ günleri... Nerde, cesetleriniz nerede?..

Havagazı Şirketi’ndeki günleri, yalnızca Mösyö Bussac’la yaşadıkları düşünüldüğünde bile değerli, unutulamayacak günlerdi... Ancak, doğrusunu söylemek gerekirse, hiçbir zaman yıkılamayacak o hatıraların yanı sıra, yeni bir umut çizgisini de barındırıyordu o günler... Tüm yitirdiklerinden sonra yeniden toparlanma, borçlarını ödeme, daha da önemlisi, ‘birkaç kuruşu’ bir araya getirme olanağını bulmuştu. Hoş, sadece işten değil, biraz da dışten artırılmış bir paraydı bu... Evlerinin muşambalarını yıllarca yenileyememişlerdi, yaz aylarında ‘Ada’ya gidememişlerdi, Cumhuriyet Bahçesi’nde, arada sırada içmek istedikleri gazozlara ya da limonatalara daha az para vermek için, ‘varyete’nin başlamasından önceki saatlerde oturmayı yeğlemişlerdi, tramvaya daha çok binmişler, kimi gecelerde, daha az elektrik tüketme amacıyla, salonlarında karanlıkta oturmayı yeğlemişlerdi örneğin. Bunlar o günlerin ‘hesaplarıydı’, o günlerde yaşanan eksikliklerin fotoğraflarıydı... Kabul etmek gerekiyordu ama... Kabul etmek ve söyleyebilmek gerekiyordu... Yıllar boyunca beslenen o küçük hayale, ancak böylesi adımlarla, sessiz, başkalarına gösterilmek istenmeyen, biraz daha ‘içeride’ yaşanmak istenen o adımlarla ulaşılabiliyordu... Elindeki parayla Sultanhamam’da küçük bir kumaşçı dükkânı açmıştı. Yeterince deneyimliydi artık. Onca işe girip çıktıktan sonra, yeni yolunda, kendisine daha çok güvenerek ilerleyebilirdi. Bu güven onu, bu sefer aldatmayacaktı. Gelgelelim hayat, öğrencilerine küçük, beklenmedik oyunlar da oynayabiliyordu. Gerçek anlamlarına yıllar, çok uzun yıllar sonra ulaşılabilen oyunlardı bunlar... ‘İkinci askerlik’ günleri, tam da bu günlere, bu küçük hayallerin kurulduğu günlere denk gelmişti işte... O günler ‘devlet’in, İkinci Dünya Savaşı’nın ‘en civcivli’ zamanında, ‘birtakım güvenlik gerekçeleriyle, azınlıklardan tahminen, daha da doğrusu öğrenebildiği kadarıyla, yaklaşık yirmi bin kişiyi, bir yerlerde, özel bir seferberlik için ‘toplama’ kararı aldığı yıllardı. Farklı ‘rivayetlerin’, ‘farklı dillerde’, farklı şekillerde dolaştığı bir

zamandaydılar. Almanların Türkiye'ye de girmeleri kuvvetle muhtemeldi. İsmet Paşa, ne yalan söylemeli, ustaca bir politika izliyordu. Churchill'le başka türlü, Amerikalılarla başka türlü görüşüyor, Türkiye'yi savaşa sokmamak için elinden geleni yapıyordu. Ancak Almanlarla gizli bir anlaşma yapıldığından, Sütlüce'de, bir fırının 'gereken işlemlere' hazırlandığından söz edenler de vardı. Bu 'toplanma', 'oraya' giden yolun ilk adımı mıydı yoksa? Gerçi onlarla birlikte, Rumlarla Ermenileri de 'toplamaşlardı'. Ne var ki bu da, en azından bir süreliğine, 'amaca' ulaşmak için düşünülmüş, 'tasarlanmış' bir 'kılıf' gibi görülebilirdi. Korkunun kuşkunun sınırları, böylesi bir belirsizlikler ya da bilinmezlikler ortamında, çok uzaklara uzanabilirdi... O günlerde, bu beklenmedik yolculuğa zorlananların tümü, hayatından, kendine göre endişe duymuştu bu yüzden. Mesele başkalarının da meselesiydi. Rumlar arasında, gidilen yerin, 'son yer' olacağını düşünenlerin sayısı hiç de az değildi. Teşhisteki doğruluklar ya da yanlışlıklar tartışılabilirdi. Ama geçmişte yaşananlar hatırlandığında, bu yeni yolculuğun 'son hesabın da görülmesi için' düzenlendiğini düşünmenin bir 'ölenemezliği' de vardı. Ermeniler de korku içindeydi. Anadolu'ya gidiyorlardı. Topluluğun büyük kısmı Yozgat'a gönderiliyordu üstüne üstlük...

İlk günlerde karşılaştıkları, bu korkuyu destekler nitelikteydi. Onları önce sivil kıyafetlerle bir araya getirmişlerdi. Ne yapacakları belli değildi. Yozgat'a vardıklarında, halkın büyük kısmı onlara lanetler yağdırmış, 'Kahrolsun gâvurlar! Gebertin şu gâvurları!' diye bağırıyordu. Neyse ki Mareşal Fevzi Çakmak 'tehlikeyi' görerek tam zamanında devreye girmiş, herkese asker kıyafeti giydirilmesi talimatını vermişti. Böylelikle, o zor şartlar altında, daha iyi 'korunacaklardı'... En küçük bir kıvılcımla galeyana gelebilecek halk, askere saldırmaya kolay kolay cesaret edemezdi nasılsa. Bu kararlar biraz rahatlamışlar, kendilerini 'daha emin ellerde' hissetmişlerdi. Ne ya da kim olduklarını, en azından görünüşlerine bakarak, söyleyebiliyorlardı... O günleri yaşayacaklardı, yaşamaktan başka bir çıkar yolları kalmamıştı... Yeni günlerine bu inançla başlayabilir, yaşadıklarına yaşamak zorunda

kaldıklarına alışmayı bir kez daha deneyebilirlerdi. Direnmenin ya da bir yere tutunmak için savaşmanın bir başka biçimiydi bu, biliyorlardı... Onlar da, geçmişlerinde aldıkları o derslerin kazandırdıklarıyla öyle yapmışlardı zaten. Susmayı ve kendilerine kapınmayı bir kez daha hatırlamışlardı... Sorunların bütünüyle çözümlmesine yetmemiştii yine de bu ‘inanç’ ya da bu ‘geri çekilme’. Bu yeni askerliğin neden başladığını, ne zaman, nerede biteceğini bilmemek de, geleceği, farklı günlerde, farklı olasılıkların ışığında kurmaya mecbur kalmak da, onları o korkunun sınırlarına götürebiliyordu örneğin. Bir çavuşları vardı. Sabah içtimalarında, eğitim alanında dolaşır, ‘Nerde, cesetleriniz nerede? Hâlâ yaşıyor musunuz?’ derdi zaman zaman. Ya da ‘eğitim’ sırasında gelir, ‘İstanbul’u, karılarınızı unutun! Oraya biz gideceğiz!..’ diye bağırırdı... Bir sabah da, ‘Yahudiler, Ermeniler, Rumlar ayrılın!’ diye talimat vermişlerdi. ‘Bu ayrım’ işleminden en çok Ermeniler korkmuştu. Birkaç Ermeni aralarına karışmıştı... Korku, birilerinin kapısını bir kez daha soğuk nefesiyle çarpmıştı o gün... Yozgat’taydılar... Yozgat’ta... Zaman zaman, tek bir sözcük bile kimi duyguların depresmesine yol açabilirdi... Ancak çok kısa bir süre sonra, bu kadar endişelenmenin ‘yersizliği’ de ortaya çıkacaktı... Bir ‘dağıtım’ söz konusuydu. Yahudilerin, Rumların ve Ermenilerin eşit miktarlarda dağıtım yerlerine gönderilmeleri uygun bulunmuştu. ‘Önlerini’, iyi kötü görmeye başladıkları günlerdi artık o günler... Önce Çanakkale’ye, sonra da Pendik’e gönderilmişlerdi. Pendik o günlerde henüz ‘İstanbul’ değildi, en azından onlar için, onlar gibi yaşayanlar için değildi. Ama ne yalan söylemeli, biraz da ‘eğlenmeye’ başlamışlardı bu askerliklerinin o günlerinde. Bölüğün komutanı yüzbaşıyla ‘hoş’ bir ilişki kurmayı başarmıştı. Yemek dağıtımının sorumluluğu kendisine verilmişti. O olağan, engellenemeyecek sorunların yanında, küçümsenmeyecek, gözardı edilemeyecek bir ‘nüfuz alanı’ demekti bu. Bu ‘alanın’ ‘yüzbaşı’ üzerinde bir etkisi vardı... Tek başına karar verme yetkisini de kullanmıştı arada sırada. ‘Yüzbaşı’ da ona büyük bir güven duymuş, başlangıçtaki bezdirici ‘teftiş’lerinden vazgeçmişti zaten bir süre sonra...

O günler, biraz da bu anılar yüzünden, kendisine 'çok kötü günler' gibi görünmüyordu şimdi. Yer başka bir yerdi, zaman başka bir zamandı sadece. Ya da o günler, sevilebilecek kadar uzaktılar, ulaşılmazdılar artık...

Bu askerlik günleri toplam yedi ay sürmüştü. 1942 yılının o küçük yılbaşı kutlamasında ailesiyle birlikteydi... Kendisini bir kez daha yeni bir hayatın eşiğinde görüyordu... 'Yüzbaşı'yla ayrılıkları çok zor ve hüzünlü olmuştu. Onun askerliği devam edecekti... Yakında bir başka yere, 'İstanbul arkadaşının' belki de hayatı süresince gitmeyeceği bir yere tayini çıkardı. Kimi insanların, yakalayabildikleri, yakalayabilecekleri ortak duygulara rağmen, ayrı yerlerde yaşamaktan kaçamayacaklarını bir kez daha görmüşlerdi. Güvenmeyi öğrenmişlerdi ama en azından, farklı yerlerden gelen iki insanın, farklı yerlere gideceklerini bildikleri halde, buluştukları, buluşmayı başardıkları o yerde, bir güveni inşa edeceklerini öğretmişlerdi birbirlerine... Kolay değildi... Hayat insanlara her zaman bu kadar cömert davranmıyordu...

Varlık Vergisi ve Muammer Bey'in papyonu

Bu 'dönüş' günleri, kendisi için de yeni bir 'askerliğin' başladığı günlerdi aslında. Annesi de, babası da, Lilika da hayattaydı o günlerde. Çocuklar büyüyordu. Daha çok ya da daha iyi 'kazanmak' için, yaptıklarına, yaşadığı günlere yeniden, tüm benliğiyle inanması gerekiyordu. Bu inanca, 'tekrar' hissetmek zorunda kaldığı 'yabancılığına' karşın, kuralları daha iyi anlamış bir insan kimliğiyle bağlanmak istemişti. 'O zamanlarda', hem ailesinin, hem de hayata, 'hayatlarına' karşı duyduğu sorumluluğun yükü binmişti bir başka deyişle omuzlarına... Sultanhamam'daki 'dükkan' bu koşullarda ayakta tutmak kolay değildi. O inanca o zorluklar karşısında daha sıkı bağlanmak, kimi sorunların taşınmasını da kolaylaştırabiliyordu ama... Engeller yavaş yavaş aşılacaktı... Müşterilerini yavaş yavaş kazanacaktı 'dükkan'... Yeni eşyalarla, yeni yüzler ve sokaklar yavaş yavaş kazanılacaktı... Ancak o günlerde, işlerin ve o evdeki gecelerin 'yolunda' olduğu o za-

man da, birçok insanı bir anda, bambaşka bir hayata 'gönderen' Varlık Vergisi çalacaktı kapılarını. Kendisine otuz bin lira 'takdir' etmişlerdi. Başkalarına 'takdir edilenler' düşünülüyordu, mantık sınırlarını fazlasıyla aşan bir miktar değildi bu. Ne var ki bu para, onun için, o şartlar altında, kolay bulunamayacak bir paraydı. Elindekilerin tümünü, geleceğe yeni bir umutla bakmasını sağlayan işine yatırmıştı. Böyle yaparak, yeni bir tehlikeyi ya da yenilgiyi de göze almıştı hiç kuşku yok ki. Gelgelelim o adım, o yürüyüş adına atılmış, kaçınılmaz bir adımdı. Ardında bıraktıkları, ona 'kaybetmeyi' de öğretmişti üstüne üstlük...

'İmdatına' Muammer Bey yetişmişti... Her 'zamanını' 'iyi yaşamaya' özen gösteren, çok ince zevklere sahip, sadece parasının değil mülklerinin de hesabını tam anlamıyla bilmeyen, soyu Mısır'da, 'önemli bir yerlere' uzanan bir mirasyediydi, köklü bir ailenin tek vârisiydi Muammer Bey... O günlerde altmışlarını geçmiş gibi görünüyordu. Birbirinden usta terzilerden ya da eski başkentlerin, başkentlerinin büyük mağazalarından kalma giysileri, zarif tavırları ve konuşmasıyla, geçmişinde, önemli devlet görevlerinde bulunmuş bir büyükelçi izlenimi uyandırırdu. Bir izlenimdi, çevresindekilerin, gerçekliğine inanmak istedikleri bir görünümdü ama bu yalnızca. O, kendisine bambaşka 'bir yaşama uğraşı'nı seçmişti. Hayatının hiçbir döneminde çalışmamıştı. Çalışmanın, 'yaşamayı' engellediği duygusunu beslemeye her zaman olanak bulmuştu... Sabahları sık sık Pera Palas'a kahvaltı etmeye gider, 'zamanı geldiğinde' Sultanhamam'daki ve Yeşildirek'teki dükkânlarının kimi kiracılarıyla 'konuşmak' için, 'İstanbul'un pek de o kadar sevmediği, ısınmadığı o bölgesi'ne geçer, 'birkaç dostuyla', günlük siyasi olayların 'değerlendirmesini' yaptıktan sonra, evine 'istirahate' çekilirdi. Akşamlarıysa 'hafif bir yemek' için Beyoğlu'na çıkardı. Yemeğin gerçekten hafif, içkininse biraz 'ağır' kaldığı akşamlardı bunlar... Onun, o akşamlar için, farklı dostları, hatıraları ve yalnızlıkları vardı... Onun başkalarına anlatmadığı insanlardı bunlar... Ancak günün hangi saatini yaşarsa yaşasın, hangi kostümü giyerse giysin, papyonunu boynundan hiç eksik etmezdi Muammer Bey. Papyon onun hayata bakışının, kendi deyimi

şıyla 'sembolü'ydü öncelikle. Bu sembolü anlamayı hiç kimse başaramamış, daha da doğrusu denememişti. Herkes bir farklılığı, bir kez daha kendi yorumları ve hayalleriyle yaşatmayı tercih etmişti bir başka deyişle... Onların karşısında, onlarla birlikte, bir çiçekten bir başkasına konarak yaşamak isteyen bir kelebek vardı belki de. Tasasızlıklarıyla onların yapamadığını yapmaya çalışan bir kelebek... Bu yorumu yıllar sonra yapabiliyordu...

Muammer Bey, o büyük kitaplığında, o eski kitaplarının arasından da saatlerce kalırdı. Eski elyazmalarına ve hat sanatına da büyük ilgi duyardı. Notlarını hep Osmanlıca alırdı. O yaştaki birçok insanın 'tercihi'ydi bu. İnsan, 'ilk yazı ülkesini' içinden kolay kolay atamazdı ki... Ancak o, evinde yalnızca kendisi için yazdığını söylediği 'denemelerinde' de bu 'dili' kullanmıştı... Sultanhamam'daki o küçük dükkânın mal sahibiydi Muammer Bey. Kendisine bir iki kez bu 'denemelerini' göstermişti. Usta bir hat sanatçısının elinden çıkmış gibiydi o 'yazılar'...

Varlık Vergisi'yle yaşananlar karşısında büyük bir üzüntü ve 'mahcubiyet' duymuştu Muammer Bey. Yardımına o günlerde bu yüzden tüm içtenliğiyle koşmuş, kendisine, 'Kederleri paylaşmalıyız, bu bizim vazifemiz' diyerek, otuz bin lirayı, 'borç olarak', gözünü kırpmadan vermişti... Bu 'cömertliği', daha da doğrusu bu 'insanlığı' hiçbir zaman unutmayacaktı. Canını dişine takarak, iki yılda ödemişti ama tüm borcunu. Muammer Bey bu yardım elini uzatmasaydı, 'ihtiyarlığındaki' bu günleri, övünebileceği başka küçük hatıralarla yaşama olanağını bulamayacaktı belki de... Böyle insanlar da geçmişti hayatından. Kendisine, 'doğru yaşama'nın o daracık, birçok insanın göremediği yollarını gösteren, hayatı en büyük mutsuzluk ya da umutsuzluk anlarında bile sevmeye değer bulduran insanlardı bunlar...

Bir dönem de böyle yaşanmış, gitmişti işte... Umutsuzlukların, kırılganlıkların, gizlenmeye çalışılan bir öfkenin daha çok hissedildiği bu dönemde, kaçınılmaz bir biçimde, devletin çekinilen, uzak durulması gereken, çirkin yüzü olmuştu İsmet Paşa. Bir haksızlık mıydı, yaşananlara bir tek yanlı bakma eğilimi, daha da önemlisi tercihi miydi bu?.. O olayları ilk elden yaşayanlar, bu soruyu o

günlerde de, ondan sonraki günlerde de gereğince yanıtlayamazdı. Bir ihanete uğranıldığı duygusu, herkesin içinde şöyle ya da böyle yer etmişti sonuçta... Bu duygunun 'unutulması' için, 'başka' kuşakların, başka umutların ardından gitmesi gerekecekti...

Gece yollarındaki konuşmalar

Akla karanın birbirini sürekli çağırması, birçok insanın dediği gibi bir 'kader' miydi gerçekten?.. Hayata oncasına bağlı, her sorununu her zaman büyük bir yüreklilikle karşılamayı bilmiş, büyük acıların bir kez daha geride bırakıldığına inanılan umut günlerinde katlanmak zorunda kaldıkları, bu ihtimali o günlerde de aklına getirmişti. Bir sabah, yatağından kalktığında, görüntülerin çok bulaşıklaştığını, 'çevresindeki her şeyi' 'gözlerinin önünden bir türlü gitmeyen bir sis perdesi'nin ardından görmeye başladığını söylemişti annesi. Doktora gitmişler, 'olanların' nedenini anlamaya çalışmışlardı. Teşhis, beklenmedik, bambaşka bir hayatın haberini veriyordu. Alınabilecek tedbirlerin hiçbirisi 'durumu' değiştiremezdi, değiştiremeyecekti. Bir ölüm tehlikesi yoktu ama, gözlerin ışığa hepten kapanması kaçınılmazdı... Bu yeni 'durumunu' da sessizce, fazla konuşmaya gerek duymaksızın kabullenmişti annesi. Birkaç günlüğüne odasında, kendisiyle, hatıralarıyla, 'yaşadıklarıyla' baş başa kalmayı seçmişti. Hatıralarıyla, yaşamaya mecbur kaldıklarıyla, yaşayabileceklerinin içinde uyandırdıklarıyla baş başa... O insanı, o insanın 'başkalarına' kolay kolay anlatamayacağı sesini biraz daha iyi dinleyebilmek için... Odasından, 'o oda'dan yalnızca bir iki lokma atıştırmak için çıkması, kocasıyla, onca yıldır, onca duyguyu paylaştığı adamla bile hemen hemen hiç konuşmaması başka türlü nasıl açıklanabilirdi ki?..

Teşhis doğru çıkacaktı... O sabahların birinde, yıllar, çok uzun yıllar sürecek bir karanlığa uyanacaktı annesi... 'Alışacağım, buna da alışacağım' demişti sadece... Alışacağım, buna da alışacağım... Alışmıştı, buna da alışmıştı zamanla... Alışmıştı... Alışmış ya da en azından alışmış görünmüştü... Bu haliyle on beş yıl yaşayacaktı... İçine, kaçınılmaz bir biçimde daha çok çekilecekti bu

döneminde. ‘Oturduğu yerlerde’ daha uzun sessizlikleri seçecekti... Bazı korkulara, daha da önemlisi bazı büyülerin doğurduğu korkulara daha yakın duracaktı.. Bunlar doğal, beklenesi geriye çekilişlerdi, açıklanabilir, anlatılabilir savunma alanlarıydı... Hayata bir ucundan katılmayı, yeni günlerinin izini, yeni dokunuşlarla sürmeyi, yeni uyanışları için, ‘yeni renkleri duymayı’ da başaracaktı ama bu arada... Yeni bir hayatta kalma, kaderiyle, ‘tüm haksızlıklara’ karşın birlikte yaşamayı başarma mücadelesiydi o günlerde bir kez daha göze alınan...

Annesinin bu ‘durumuna’, herkes kendine göre, farklı bir biçimde üzülmüştü. Herkes ‘Madam Perla’yla ilişkisini gözden geçirme zorunluluğunu hissetmişti bu ‘değişim’ karşısında. Lilika, en büyük dayanağını yitirdiği, yitirebileceği korkusuna kapılmıştı. O, hayatının bu tek güçlü ve güvenilir kadınının, kendisine sonuna kadar kol kanat gereceğine tüm benliğiyle inanmıştı, inanmak istemişti çünkü. Bu inanç, onun o evdeki tek seçeneği idi... ‘Madam Roza’, ‘ailenin yabancı kızı’ kimliğinden bir kez daha sıyrılmayı denemişti. Babası için, bir kendini, karısıyla geçmişte, geçmişlerinde bıraktıklarını sorgulama, daha da önemlisi bir vicdan muhasebesi dönemi, kendisi içinse, ailedeki ‘babalık vazifesi’ni, yeni bir sorumlulukla yüklenme zamanıydı bu. O günlerden sonra birbirlerine daha çok yaklaşmışlardı. Ailedeki herkes, geçmişte ‘alınanların’ bedelini, ‘Madam Perla’ya, içinden gerçek bir parçayı vererek ödemek istemişti sanki... Ana-oğul, baş başa oturdukları o gecelerde, ‘o ilk gecelerde’, birbirlerine sık sık Halıcioğlu’ndaki günlerden söz etmişlerdi. O anlat der, kendisi sabırla, ‘ayrıntılar’ hatırlamaya çalışarak, zaman zaman da yineleyerek anlatırdı. Bu ayrıntılar, o masaldaki güvenlik dünyasının yeniden inşa edilebilmesi için, o anlarda, ikisine de gerekliydi...

‘Madam Perla’ kocasıyla da uzun uzun konuşurdu arada sırada.. O, o zamanlarda da, o zamanlar için dinlemeyi seçmişti... Ona gündelik olayları anlatırdı, ‘dışarıdan’ haberler getirirdi babası. Onlar da o zamanlarda ‘kendi masallarını’ yaşamışlardı. Farklı adımlarla keşfedilmeye çalışılan masallardı ama biraz da bunlar. Farklı adımlarla keşfedilmeye, sınırları bulunmaya çalı-

şılan masallar... Aynı odalarda kalıyorlardı, aynı evi paylaşan iki dost gibiydiler artık... Bu 'ayrılığı' annesi istemişti. O, bu ayrılığa, kendisine vermek istediği dünya için bağlanmayı göze almıştı sanki... Onun, o dünyada hem gerçekliği, hem de rüyası vardı. O, o dünyada, farklı dokunuşlarla, yeniden anlamaya çalışmıştı hayatını... 'Yolunu', 'yollarını', evin içinde, yavaş yavaş yürüyerek, ellerinin yardımıyla bulmayı öğrenmişti örneğin, geceyle gündüzün birbirinden farksız, daha doğru bir deyişle de 'hep karanlık' olduğu o zamanlarda, en temel gereksinimlerini tek başına karşılamayı başarmıştı. Bunlar onların görebileceği, anlayabileceği yollardı. Öteki yalnızlık yollarından, hiçbir zaman yaklaşılamayacakları tek başınalık yollarından çok farklı yollar... Kimi sabahlar, annesinin alnında ya da kollarında küçük morluklar görürdü. Önceleri sormuş, 'Önemli değil, ihtiyarlık... Geçer...' ya da 'Kapı çarptı' gibisinden cevaplar almıştı. Asıl nedene ulaşmak o kadar da zor değildi oysa. Yürüyüşüyle, endamıyla, bir zamanlar çevresindeki herkesi etkileyen 'Madam Perla', uykusuz gecelerinde, o evde yavaş yavaş dolaşırken, boş bulunup bir yerlere çarpıyordu... Gözleri dolardı o zamanlarda, annesini kollarının arasına alıp, doyasıya öpmek isterdi... O adımı, hem küçük, hem de aynı zamanda büyük o adımı, bir türlü atamamıştı ama... Neden?.. Bu soruyu, bu sorunun yanıtlarını düşünmek, bu 'hesabı verilmiş' günlerinde bile, bir eksikliği uyandırıyordu içinde... Günü geldiğinde bu durumu da kanıksamıştı üstüne üstlük... Soru sormaktan, daha fazlasını deşmekten bu yüzden vazgeçmişti. Onun, kimi geceler tek başına, evde, herkesin uyuduğu saatlerde, sessizliği bozmamaya çalışarak 'gezindiğini', eşyalara, özellikle de eski eşyalara dokunduğunu, belli belirsiz, anlaşılmayan sözcüklerle birileriyle, çok büyük bir ihtimalle de 'geçmişindeki Perla'larla' konuştuğunu biliyordu. 'Gerçeği', geceleri tuvalete gitmek için kalktığında, birkaç kez görme olanağını bulmuştu. Sessiz kalması, onu öylece, orada, yalnız bırakması gerektiğini o anlarda çok iyi anlamıştı. Onun, kendisini bulduğu, hayatı daha aydınlık 'gördüğü' saatlerdi belki de o saatler...

Babası 'Perlasına', o değerli 'incisine', zamanında defalarca kır-

dığı karısına, ‘gün ışığını’ yitirdikten sonra, farklı odalarda ve gecelerde yaşıyor, uyuyor olmalarına karşın, eskisine oranla daha çok bağlanmıştı, evet... Bu bağlanmaya, birçok ilişkide karşılaşılabilecek, sıradan bir bağlanma gibi bakılabilirdi ilk bakışta. Kimi ilişkilerdeki bu değişimlerle, kendini çoğu kez hissettirmeden hazırlayan, pişmanlıklar üzerine inşa edilen o duyguları, başka evlerdeki başka insanlar da biliyordu hiç kuşku yok ki. Vicdan azabı ölüm korkusuyla buluşurdu o zamanlarda... Onun, o günlerde, tüm bu doğruların yanı sıra, Nesim için hissettikleri de vardı ama. O zamanlarda da ‘en uzak yere’ elbette karısıyla, hiç kimsenin bilmediği o anlara giderek ulaşabilirdi. Babası, bu kaybolmuşluk zamanında, ‘o gün ışığına’, hiçbir şey çıkaramamanın doğurduğu o eksikliği de yaşamak zorunda kalmıştı. Farklı sözcükler ve bakışlarla yaşanan bir başka ‘karanlık’ söz konusuydu burada... Yeni dokunuşlarla anlatılmaya, anlaşılmaya çalışılan bambaşka bir karanlık... Onda, o semtlerin, o sokakların dışına itildiği duygusunu uyandıran bir karanlık... Bir insanın elini tutmak, tutmayı gereksinmek, elinin tutulmasını gizliden gizliye istemek anlamına da gelebilirdi bu durumda... Gerçeğe, asıl gerçeğe, ‘dışarıdan’ bakarak ulaşmak mümkün değildi zaten. İhanetler de o sınırlar yeterince bilinemediği, görülemediği için yaşanıyor, yaşatılıyordu... O ihanetler de o bölgeden bir türlü çıkamamanın uzantısıydı... O ihanetler de bir başka sessizliğin sonucuydu... O ihanetler de kurtulunamayacak bir yalnızlıktı...

O suskunluklarda kimleri öldürebilmiştiniz?

‘Avram Efendi’nin, ‘Madam Perla’yla bir kaçı, doğru bir kaçı, biraz gecikerek keşfettiğini söylemek mümkündü. O, kadınının, kendisine ‘başka şeyler’ de verebileceğini, o beklenmedik ‘karanlığa’ bakarken görmüştü... Bu gerçekten uzaklaşmak imkânsızdı... Onun, hayatının birçok döneminde, birçok hayalini gerçeğiymiş gibi, başka kaçışlarla yaşamış, dünyasını, asıl dünyasını, daha çok ‘o renklerde ve şekillerde’ bulmuş bu ‘eski zaman ustası’nın, o küçük, sessiz yürüyüşlerindeki tek yol arkadaş, yalnızca yıllarını,

‘oyunlarını’ paylaştığı kadını değildi ama yine de... ‘Sarımadam’ın Kahvesi’nde, Mösyö Moiz’le hemen hemen her sabah, hem eskileri, hem de yenileri, birlikte içilen, taze, gerektiğinde demlenmiş bir iki çayın sıcaklığında yaşatma adına, bulunduğu saatler de onun için gerçek kaçış saatleriydi... Onların o günlerdeki en büyük eğlencesi ya da yitirmek istemedikleri, birbirlerine vermeye çalıştıkları en önemli armağanlarıydı bu... Ancak, gerçek bir armağanın akla getirebilecekleri düşünüldüğünde, onların, yine o beraberliğin hatırına, yine kendilerine ve birbirlerine aldıkları o Tayyare Piyangosu biletlerini de anımsamak gerekiyordu. İki küçük çocuğun oyunu ‘yazılmıştı’ burada da. Çekilişlerin yapılacağı günler, büyük bir heyecanın kaynağıydı. Ayın ‘belirli’ günlerinde, hep aynı bekleyişlerle yinelenen bu oyunun en ilginç yanıysa, kahramanların, tüm ısrarlı çabalara karşın, ‘amorti’nin dışında, dişe dokunur bir ikramiye kazanamamalarında hayat buluyordu... Onlar, o günlerde, hayalini kurdukları o son büyük armağanı, birbirlerine bir türlü verememişlerdi bir başka deyişle. Bu armağanın peşinden gitmenin de özel, gücünü bir kez daha hayallerden alan bir anlamı vardı ama. Onlar için en mühimi, hayatlarının o döneminde, herhangi bir ikramiyeyle gelecek paradan çok, ‘ikramiye’yi kazanmaktı, bir ikramiyenin kazanılabileceğini göstermekti çünkü. O ikramiyeden gelecek para nasılsa harcanamayacaktı, onların, o parayı harcayabilecek ne güçleri ne heyecanları, ne de istekleri kalmıştı nasılsa... Gerçeğin, gerçeklerin farkındaydılar. Umudun ya da oyunun bedelini ödemek gerekiyordu kısacası. Umudun ya da oyunun bedelini ödemek... Öğrenmişlerdi, en sonunda öğrenebilmişlerdi... Öğrenmişlerdi, öğrenebilmişlerdi... Ya da... Ya da öğrendiklerine inanmak için yeni bir nedenleri vardı artık... O yıllar, o yerlerde, o insanlarla boşuna yaşanmamıştı...

Onları o kahvede birçok kez, baş başa konuşturlarken görmüştü. Arada susuyor, sohbetlerine uzun suskunluklarla ara veriyor, arada sırada da hafiften gülümseyerek kaş göz hareketleriyle tıpkı yeniyetmeler gibi, birbirlerinin ilgisini, çevresindeki çekici kadınlara çekiyorlardı. Onların, farkına varmaksızın, içlerindeki o çocuğu yeniden uyandırmaya çalıştıkları anlardı belki de o an-

lar... Yeni, küçük 'zaferlere' ikisi de gereksinim duyuyordu... Gündelik 'olayların' dışında, hayatlarının kendilerine kalan günleri adına konuştuklarıysa kolaylıkla tahmin edilebilirdi. Nişanlılarından, Paris'teki gençlik yıllarından, Edith Piaftan, Varlık Vergisi'yle değişen hayatından, Aşkale'deki 'sürgün' günlerinden tekrar tekrar söz ederdi herhalde Mösyö Moiz... Kimi insanların, sadece 'varlıkları' değil, hayalleri de 'çalınmıştı' bir zamanlar... Babasının anlatabileceklerine gelince... Alışılmış, eni konu yıpratılmış, ama yine de tüketilememiş bir söyleyişle, uzun bir hikâyeydi bu... Uzun, çok uzun bir hikâye... Bu hikâyeden kendisi de kurtulamamıştı... Kimi insanlar, kimi yerlere hep tutsak kalacaklardı... Bu hikâyeye yalnızca onun, onların hikâyesi değildi, biliyordu. Gelgelelim bunları bilmek, bu gerçeğin ayırdına her geçen gün biraz daha çok varmak, o yenilgi duygusunu örtmeye yetmiyordu...

Sabahları evden çıkarken, babasına 'birkaç kuruş cep harçlığı' verirdi. Eski günlere hiç kimsenin dönemediği, Halıcioğlu'nu hiç kimsenin hatırlamak istemediği anlardı o anlar... Babası bu para ile o küçük kahve harcamalarını karşılar, torunlarına akide şekeri alırdı. O piyango biletlerinin parası da bu harçlıktan çıkardı. Arada sırada da, 'bir arkadaşının ihtiyacını karşılamak için', biraz daha fazla para istediği olurdu babasının. Hep aynı biçimde, aynı duygularla yinelenen bir küçük yalan anlam verirdi o anlara da. Küçük, eski bir çocukluk hikâyesini birilerine hatırlatabilecek bir yalan... Bu paranın aslında ne için istendiğini ikisi de bilirdi çünkü. 'Avram Baba'nın 'Avram Efendi'ye, o hayalde bir nebze yaklaşabilmek için, o eski yerlerinin birinde, birkaç kadeh rakı içmek istediği günlerdi o yalanı doğuran. Oyun elbette istendiğince, koşulların gerektirdiğince oynanırdı. Babasına bir lira verir, tatlı sert bir ifadeyle, 'Ama söz ver, içki içmeye gitmeyeceksin, tamam mı?' diye seslenirdi. Babası da bunun üzerine gereken sözü verir, 'kalbinin' içkiyi zaten artık kaldıramadığını söylerdi. Sözler verilir, sözler alınır, ama 'yasak' yine de yaşanırdı bir başka deyişle... Bu küçük oyun, kendisi için, çok derinlerde tutulmak istenen bir kaygıyı da besliyordu ama aynı zamanda. O, bu küçük engeli, bu küçük oyunu oynayarak koymaya çalışırken, çok yaşla-

nan babasının, içkiyi fazla kaçıracak, sokakta bir 'kazaya uğramasından' ne kadar korktuğunu da anlatmak istiyordu aslında. Endişelenme sırası ona geçmişti. Babası bir zamanlar sokakta ölmekten, dışarıya çıktıktan sonra, eve bir daha dönememekten büyük endişe duymuştu. Ancak, bu oyunun oynandığı yıllarda, doğrusunu söylemek gerekirse, birçok eski duygusu gibi, bu duygusunu da önemsemez olmuştu. O ölüm kokusunun bedene her geçen gün biraz daha çok sindiği bir zamandı bu...

Birkaç yıl daha geçecekti ama aradan. O yıllarda başka bedenler, başka saatler için yavaş yavaş tükenecekti... Bir akşam vakti, içki içmeye gittiği o günlerden birinin ardından, eve her zamankinden çok daha yorgun dönmüş, çok içki içtiğini, ama buna biraz da 'mecbur kaldığını' söylemişti babası. Yolda Balıkpazarı'ndan geçerken, yıllardır görmediği İzak Saporta'ya rastlamıştı. Birçok sorununun yükü altında iyiden iyiye ezilmiş, hayatından bezmiş gibi görünmüştü ona İzak. Ayaküstü bir sohbetle yetinmek yerine hazır onca zaman sonra birbirlerini beklemedikleri bir anda bulmuşken, bir yerlerde oturup uzun uzun konuşmayı tercih etmişlerdi. Davet kendisinden gelmişti. İzak'ın 'ustasıydı' o ne de olsa... Babasının yalnızca birçok olayı değil birçok insanı, dahası hayatı karıştırdığı bir zamanı da yaşamışlardı. İzak Saporta'yı çok iyi hatırlıyordu. Halıcıoğlu'ndaki atölyelerinin ustalarından biriydi İzak. 'Yangın'dan sonra mesleği sürdürmüş, zaten kurulmuş bulunan ilişkilerin kazandırdıklarıyla yeni işler almış, kısa zamanda çok iyi bir yere gelmişti. 'Ustası'na, 'Avram Efendi'ye minnettarlığını hiçbir zaman gizlememiş, şöhretini, servetini, 'o atölye'de öğrendiklerine, edindiklerine borçlu olduğunu, çevresindekilere her fırsatta söylemişti. Anlamlı, 'insanca' bir değerbilirlikti bu elbet. O hayatlarda herkesin her zaman göstermediği bir değerbilirlik... Ancak o, bu değerbilirliğini, o zor zamanlarında, hallerini hatırlarını sormada, ziyaretlerine gelmede göstermemiş ya da göstermemeyi seçmişti. Onlar, kendileri için, böylesi bir minnettarlık duygusunun beslendiğini hep başkalarından duymuşlardı... Hayatta buna benzer adımlara ya da adımların eksikliğine de hazırlıklı olmayı, her seçimin kendine göre

mantıklı bir gerekçeyle anlam kazandığını kabul etmeyi de bilmek gerekiyordu ama. Yaşadıklarına böylesi bir yerden bakmayı da öğrendiğinden hiç kimseye kızmıyordu, kızamıyordu artık. İzak Saporta, seçimini, kendilerinininkine uzak bir hayattan yana yapmıştı sonuçta. Bu uzak kalışının nedenini, çocukluğunda, gençliğinde fakirlikten çok çekmesinde aramak mümkündü. Onun, 'o fakirlik görüntülerinin', sevdiği, minnet duyduğu insanların hayatını belirlediğini görmek istemeyişini daha iyi anlayabilirdi bu durumda. Gelgelelim, tüm bu kaçıışlarına karşın, Varlık Vergisi felaketi onu da vurmuştu. Elindeki halıları, 'borcunu' ödeyebilmek için, değerlerinin çok altında bir fiyata sattığını, satmaya mecbur kaldığını öğrenmişlerdi. Akbabaların ortalıkta her zamankinden daha fazla göründükleri, daha alçaktan uçtukları günlerdi o günler... 'Borcunu' ödeyebilmiş, ancak bu olayın ardından, duydukları kadarıyla bir daha toparlanamamış, kısa bir süre sonra da, kendi köşesinde, son ailesinin yanında, sessiz sedasız ölmüştü İzak. Öldüğünü, bir rastlantı sonucu öğrendiklerinde, aradan iki yıla yakın bir süre geçmiş bulunuyordu. Herkesin kendine göre yaşadığı yaşamaya çağrıldığı bir 'uzağı' vardı... Babasının İzak Saporta'yı o yolda yeniden görmesine imkân yoktu kısacası... Onun, akla bu gerçek getirildiğinde, o oyun için, bu hayali hikâyeyi bulması, uydurması ilginçti. Ancak bu hikâyeyi asıl ilginç kılan, onun, eve her zamankinden biraz daha içkili ve 'yorgun' geldiği o akşam, koltuğa, yüzünde bir şaşkınlık ve çevresini tanıyamama ifadesiyle oturduktan kısa bir süre sonra, 'hiç kimseye haber vermeden' ölüvermesiydi... Herkes evin bir yerlerindeydi. Roza mutfaktaydı hatırlayabildiği kadarıyla. Kendisi, balkondan, sobayı 'takviye' etmek için biraz kömür alıyordu. Annesi, odasında, yatağına oturmuş, uzun, beyaz saçlarını, akşam yemeği için topluyor olmalıydı. Lilika, salondaki köşesinde, pencerenin önünde, yine birilerini alkışlıyordu mutlaka... Çocuklar, kendi zamanlarındaydı... Tok bir ses duymuştu. Kısa bir süre sonra da, panik içinde, 'Padre! Padre!' (Peder! Peder!) diyerek balkona koşmuştu Lilika. Hemen salona gitmişlerdi. Lilika'nın bağırmasını duyan herkes salona gelmişti zaten. Babası, koltuğun kenarında,

yerde, bir şeyler söylemek istercesine, boylu boyunca uzanıyordu. Üzerinde beyaz bir kostüm, krem rengi bir gömlek, beyaz ipek bir kravat, beyaz çoraplar ve beyaz ayakkabılar vardı. Bunu o anda fark etmişti. Saniyeler içinde olup bitmişti her şey... Önce çevresindekilere, sonra da önüne bakmış, lafı fazla dolandırmadan, 'Pederi kaybettik' demişti. Kısa bir sessizliğin ardından, herkesi şaşırtan bir tepki vererek, kocasına, kırgınlığını anlatmak istercesine, 'Eh bravo Avram! Yine haber vermedin! Alacağın olsun!' demiş, tek başına yavaş yavaş, hiç kimsenin yardımını istemeden odasına çekilmişti bunun üzerine annesi. Orada, o 'ilk saatler'de, neleri nasıl 'gördüğünü', en çok kimleri hatırladığını hiçbir zaman öğrenememişlerdi... Bildikleri, tek görebildikleri, onun, 'eşi' için, hayatının tek erkeği için, hiç gözyaşı dökmediği ya da döktüğü gözyaşlarını başkalarına, en yakınlarına bile göstermemeyi tercih ettiğiydi. Işığını yitiren gözlerin bakabildiği tek duygu muydu bu?.. Böylesi bir tepki birçok insana inandırıcılıktan uzak, dahası yadırgatıcı gelebilirdi. Onun, hep bağlı kaldığı adamın ölümü karşısında söylediği 'ilk sözler' de yadırganabilirdi. Ancak, küçük bir anlama çabası gösterildiğinde, bu iki tepkide de derin bir sevginin yattığı gerçeğine ulaşılabilirdi. Başka bir yerde yaşananlara bir kez daha yalnızca dışarıdan bakmayı ya da onu, kaderine hep boyun eğişinden ve kocasının tüm gidişleri karşısında ısrarla suskun kalmasından yola çıkarak, çoğunlukta kalma duygusu adına yargılamayı seçenlerin 'düşünebileceklerinin' tam aksine, 'onurlu' bir kadının duruşu da 'saklanıyordu' üstüne üstlük bu sevgide. Annesi, tüm gidişlerine ve dönüşlerine karşın, hayatını biraz da el yordamıyla, hep daha iyi yaşamaya çalışan bu adamı son nefesine kadar sevmişti. Bu sevgiyi, gözlerinin 'o gün ışığına' kapanmasından sonra içine gömmeyi seçişindeyse bambaşka bir incelik vardı. O, o döneminde, kocasının, kendisine, yalnızca 'başkalarına muhtaç bir kadın'ı yaşamaya mecbur kaldığı için 'bağlanmasını' istememiş, daha da önemlisi, içine sindirememişti. Sevgiler, gerçek özverilerle, anlaşılması 'beklenen' suskunluklarla anlam kazanıyordu çoğu zaman. O, yalnızlığını, asıl yalnızlığını, bu küçücük yerde ve 'bakışta' yaşamıştı işte. Uzun, birçok ger-

çek yalnızlık' gibi, 'anlatılamamış' bir yalnızlıktı bu. Uzun, sabırla taşınmış, suskunluklarla korunmaya çalışılmış bir yalnızlık... Birçok 'inceliği', başkalarının' göremediği ayrıntılarda, 'renklerde' bulmuş bir adamın, kadınının kendisine vermek istediği bu anlamlı gerçeği hiçbir zaman görememesinde, bu içe kapanmayı, yalnızca bu 'talihsiz' değişimin doğurduğu o 'farklı' duruma yormasında anlam kazanan bir yalnızlık... Bir küskünlük yoktu, bir kırgınlık yoktu, daha da önemlisi, çevresindekileri, gizliden gizliye, vicdanlarıyla karşı karşıya bırakma çabası yoktu onun bu 'geriye çekilişinde'. Birlikte, baş başa, saatlerce yaptıkları 'konuşmalar', bu gerçeği tüm çıplaklığıyla ortaya koymuştu. 'Madam Perla'nın en büyük üzüntüsü, kocasının, bu sevginin gerçek anlamına hiçbir zaman varamamış olmasında yatıyordu... Onların sevgisinde 'bir şeyler' hep eksik kalmıştı... Annesinin, ölümle gelen bu zorunlu ayrılıktan sonra, 'Avram Efendi'den hemen hemen hiç söz etmemesi, bu oyunun sürdürülmesiyle, ısrarla sürdürülmek istenmesiyle açıklanabilirdi. O, kocasını, o ayrılık gününün ardından, yalnızca çok özel anlarda 'hatırlamıştı'. Radyodan dinlenen bir şarkının ya da eski bir yemek kokusunun getirebileceği o 'şiiirsel' anların çok uzağında kalan 'anlar'dı bunlar... Onun, onca yıllık 'eşini' 'aradığı' anlar, yerdeki bir halının püsküllerine taktığı ya da sokak kapısının hızla çarpıldığı anlar gibi, hiç kimsenin önemsemeyeceği 'sıradan' anlardı. Oyunun, hayatını tek başına sürdürme oyununun son sahnelerindendi aynı zamanda bu sahneler... 'Madam Perla' bu sahnelerde, zekice hazırladığı izlenimini veren bu gösteride, 'eşini' hemen hemen herkesin bildiği ya da beklediği anlarda değil, hiç kimsenin önemsemediği, önemsemeyi düşünmediği anlarda hatırlıyordu. Onun bu tavrında, o derin, 'anlamlı' bağlılığını yeniden dile getirme kararlılığının yanı sıra, o küçük gidişlerden, ihanetlerden hınzırca bir intikam alma isteği de mi gizliydi yoksa?.. Neden olmasın?.. Hayatımızı renklendiren, gerçekten renklendiren, o küçük oyunlarla, o çok özel yalnızca birkaç insan tarafından yakalanacağını bildiğimiz ayrıntılar değil miydi çoğu kez?..

'Madam Perla'nın 'gösterisi', hayatın bir başka yere uzantısı

düşünüldüğünde, burada bitmiyordu ama. O, o günlerinde, o evdeki halıların püsküllerini düzeltme işini de 'gönüllü olarak' üstlenmişti. Bu işi o evde, kendisinden başka hiç kimse yapamazdı, yapmamalıydı. Seçilen iş, insanı, bazı bağlantılar kurulduğunda, elbette etkiliyordu. Ancak en az bu seçim kadar, işin, o özel koşullara karşın, kusursuz yapılması, yapılabilmesi de etkileyiciydi... Aynı mükemmellik kaygısı, sofrta kurmada, dantel işlemede, çalı fasulyesini ince ince ayıklamada da kendini göstermişti. Gözlerinin, bakışlarının güzelliği yüzünden 'zamanında' birçok iltifat almış bu kadın, görmekten yoksun kaldığı o hayata, yavaş yavaş, yine kendi adımlarıyla bulduğu bu zincirlerle bağlanmak istemişti sanki... Asmalımescit'teki evde de yaşanmıştı bu küçük, sessiz sedasız savaşım, Harbiye'deki o evde de. O evlerde, onun yaşadığı, gerçekten yaşayabildiği güneşli saatler de kalmıştı... Harbiye'deki eve, daha da doğrusu apartman dairesine taşındıkları günler, işlerin iyiden iyiye yoluna girdiği günlerdi. Birkaç yıl daha, Tünel, Kuledibi taraflarında kalacak akrabaların, tanıdıkların gıpta ettiği, yeni, modern, kaloriferli bir daireye taşınmışlardı. Berti Cambridge'e gitmeye hazırlanıyordu. Olga bir yerlerde, hiç kimsenin dokunamayacağı, özel, çok özel bir yerlerdeydi. 'Madam Roza' evindeydi, kendisinde, yıllar, çok uzun yıllar boyunca, bir 'tutsaklık' için yaşadığı izlenimini uyandıracaktı... Lilika ölmüştü... Ceri büyüyordu, daha da 'büyümek' için, bambaşka, çok uzak bir 'ülke'yi seçecekti... Sultanhamam'daki 'dükkân' da büyüyordu. Kumaş piyasasının o çevredeki en sayılan tüccarlarından biri olmuştu... Onca mücadeleden sonra ulaştığı, ulaşmayı başardığı bu yeri, babasının göremediğini her hatırlayışında, sevinçle kendine saklamayı yeğlediği küçük bir gururla karışık, derin, hiç kimseyle dilediğince paylaşamayacağını bildiği bir keder yayılırdı içine... 'O yangın'dan sonra geline bu yer için öylesine uzun bir yol alınmıştı ki... O sokaklarla o evler yoktu artık... Orların yeni sakinleri ve hayalleri vardı şimdi... Eski 'zenginliklerle' eski 'odalar' yoktu. Değişimleri, hayatlar kadar 'gerçeklerin de değişebileceğini' kabul etmek gerekiyordu ama. Dahası, yaşadıklarına baktığında, geride bıraktıklarına arada sırada duyduğu tüm ka-

çınılmaz özlemlerine rağmen, gündelik hayatındaki koşulların giderek iyileştiği bile söylenebilirdi. Temel duygular, görüntülerde yaşanan farklılıklar bir yana, değişmiyordu, değiştirilemiyordu üstüne üstlük. Bu farklı evlerde de aynı umutlara koşuluyordu, aynı alışkanlıklarla, aynı ahlak kuralları yaşatılmaya çalışılıyordu sonuçta. Ticari hayatın en önemli koşullarından biri, borcuna sadık kalmaktı örneğin... Babası, senetlerden, çeklerden söz ettikleri o günlerin birinde, 'O küçük kâğıtlar, sadece namuslu insanlar içindir' diyerek kendisine bir yol göstermişti. Namuslu insanlar için, verilen bir söz, tek bir söz bile yeterliydi... Bu söz bir 'bağlılık', yaptıklarına, hayallerine bir saygı duymak demekti de aynı zamanda. Namuslu olmayanlar içinse o küçük kâğıtlar zaten bir anlam ifade etmezdi. Bu inanç hiçbir zaman yitirilmemişti. Onun, hayatının bu yönü düşünüldüğünde, o yıllarını birçok 'bağlılıkla' yaşamıştı zaten... Her öğlen, hep aynı saatte, on ikiyi çeyrek geçe yemek yemek, onun bu 'bağlılıklarından' biriydi. 'Dışarıdan' yemek almamak da bu 'bağlılıklar' arasındaydı. Onun, o zamanlar için, 'evden' sefertaslarında getirdiği yemekleri vardı. Evin, işyerindeki devamı adına, her gün, bıkmadan, usanılmadan 'taşınan', çoğu kez bir önceki akşamdan kalan bu yemekleri seçme işi, bütünüyle 'Madam Roza'nın denetimindeydi. Köprü, her sabah, her öğlen ya da akşam dönüşü için ustaca, incelikle kurulmuştu... Bu gerçeğin ayırdına da yıllar, çok uzun yıllar sonra, başka yalnızlıkları, uzaklıkları, daha da önemlisi ulaşılmazlıkları yaşamaya mecbur kaldığında varmıştı. O günlerde her sabah, başka bir dönüşü... Bu duygunun yaşanmasına, 'Madam Roza'nın kimliği de yol açmıştı büyük bir olasılıkla. Sevgiyi, bu kimliğin getirdikleriyle, çok yakınlarınızda hissedebilirdiniz... Sevgi bir başka tutsaklıktı bu durumda. Sınırları bir türlü belirlenemeyen, belirlenemediği için de çoğu kez bilinmeden yaşanan bir tutsaklık... Bu tutsaklığın, tüm 'doğallığıyla' yaşanan bu tutsaklığın, 'aranan', insanı, başka yerlere gidilemediği için, mutlu kılan yüzleri de vardı ama. Cuma sabahlarının, o köprünün kurulması adına getirdiği o küçük mutluluklar nasıl açıklanabilirdi, anlatılmak istenirdi yoksa?... Hafta sonları için, bir iki çeşit yemek 'erkenden'

pişmiş bulunurdu genellikle o sabahlarda. Mevsimine göre değişen ya da hep dönen, 'o ocaktan' hiçbir zaman gitmeyen yemeklerdi bunlar. Haşlanmış, kendini başka yemeklere hazırlayan bir et kokusu, evin birçok köşesine, tüm tazeliğiyle sinebilirdi örneğin, birkaç patlıcan közlenmiş ya da kızartılmış olabilir... Yemeklerini 'dükkân'da, genellikle kendisi ısıtırdı. Peçetesini masasının üzerine özenle serer, bardağına suyunu doldurur, arada sırada da 'karavana'yı paylaşmak için, Kirkor'u yanına çağırırdı... Onun, 'Madam Roza' tarafından 'uyarılmış bulunduğu' günlerdi o günler. Kirkor'un hangi yemekleri sevdiğini bilir, o yemeklerden birini pişirdiğinde, çantaya fazladan bir sefertası koyardı 'Madam Roza'. Hakkı verilmiş, değeri hep bilinmiş anlardı o anlar... Onlar, hatıralarına, alışkanlıklarına ve küçük mutluluklarına birçok insandan çok daha bağlı kalmışlar, o 'dükkân'daki o uzun beraberliklerinde, birbirlerinin en kötü zamanlarını, en zayıf yönlerini görmüşlerdi... 'Ekmek teknelerinde', 'gerekenleri', birbirlerine bazen tek bir söz bile söylemeye gerek duymaksızın, 'en doğru şekilde' yapmaları, bu birlikteliğin ya da bu birlikte kalma isteğinin bir parçasıydı kuşkusuz. Yılın ilk gününde, tüm yaşananları bir yana bırakarak, herkesin uykuda 'kaldığı' bir zamanda, 'dükkân'a erkenden gelir, yılın bereketli geçmesi için, yere bir nar atıp patlatır, tanelerin etrafa saçıldığı o anda, hem birbirleri, hem insanları için 'kendi dualarını' ederlerdi örneğin. Birer kahve içерler, yapılacak işlerden söz ederlerdi sonra... Sonra... Sonra da sessiz sedasız, evlerine dönerlerdi... Bu yılbaşı töreni, başka yerlerin de töreniydi, başka insanların hayatında da çok derinlerde yer etmişti elbet. Gelgelelim herkes, tüm benzerliklere karşın, kendi anlarını, kendi yaşanmış ayrıntılarını biraz daha değerli biliyordu, bilmek istiyordu bir yerden sonra. Her töreni farklı kılan da bu ayrıntılarla bu küçük inançtı zaten. Onlar bu törenin vazgeçilmez kahramanlarıydılar. Aralarına, o zaman için, hiç kimseyi almamayı bu nedenle tercih etmişlerdi. Yere saçılan nar tanelerini, birlikte, 'dükkân'ın 'uğurlarından' saydıkları eski bir süpürgeyle toplarken, böylesi anları bir daha yaşama temennisinde de bulunurlardı birbirlerine. Bu temenniye 'orada', yıllar, çok uzun yıllar

boyunca yineleme olanağını bulmuşlardı...

‘Dükkân’da günler, korkuların, saklanmalara duyulan gereksinimlerin ve kırgınlıkların yanı sıra, böylesi küçük umutlarla da yaşanmıştı. ‘Sarsıntılar’, hayatın önlenemeyecek parçalarındandı bunlar düşünüldüğünde... ‘Sarsıntılar’, hayatın önlenemeyecek, daha iyi anlaşılmasını sağlayacak parçalarındandı... Milli Koruma Günleri de, ‘ihtilal’ günleri de bu duygularla yaşanmış, iyi kötü atlatılmıştı... ‘Birkaç kuruş’ kazandıktan sonra, bir ‘kuralı’ yerine getirmek için, ‘Madam Roza’ya önce bir astragan, sonra bir vizon manto, sonra da, çarşıdaki kuyumcu bir dostundan, Dikran Usta’dan bir ‘tektaş’ yüzük almıştı. Seyahatlere de çıkmışlardı elbet. Roma’yı, Milano’yu, Paris’i, Londra’yı, Viyana’yı, Atina’yı, Cenevre’yi, Barcelona’yı, Palma de Mallorca’yı görmüşlerdi... Londra ile Cenevre’ye birkaç kez tek başına, ‘iş için’ gitmişti... İsrail’e, akrabalarını görmeye de gitmişlerdi. ‘Diğerlerinden’ farklı, ‘ev ziyaretleri’ gibi seyahatlerdi bunlar. Otel bulma, dolayısıyla da otele para harcama sorunları yoktu o zamanlarda. Bunun karşılığında da, ‘oradakilere’, hasretini çektikleri, lakerda, sucuk, pastırma, yufka, beyazpeynir gibi yiyeceklerden bolca götürürlerdi. O günlerde, o seyahatleri yapanların ‘vazgeçilemeyecek görevleri’ arasındaydı bunlar... Ücretsiz bir ev odası karşılığında, ‘uzaklarda’ bırakılmış bir ülkeden, birkaç kilo ‘unutulamamış’ yiyecek... Basit bir ‘alışveriş’ değildi ama bu yalnızca... Oralarda bir duygu ya da birkaç ‘eski tat’ yeniden üretilmişti... Kimi yerlerin hiçbir zaman yıkılamayacağı umudu bir kez daha yenilenmişti... Bu duyguları, ‘öteki’ şehirlerde yaşayamazlardı, yaşayamamışlardı. O şehirlerde, kimi arkadaşlarının tavsiyelerinden yararlanarak, ‘eli ayağı düzgün’, ‘idare edilebilir’ otellerde kalmışlardı yalnızca... Sonrası, bu şehirlerden döndüğünü göstermek için gereken alışveriş görüntüleri idi... Birbirlerinden bu görüntüleri de esirgememişlerdi...

Olga, tüm bu yaşananlara sessiz kalmayı yeğlemişti. Üzüntüsünü, kırgınlığını davranışlarıyla dışavurmuştu ama, bu konuda, ne yalan söylemeli, tek bir söz bile etmemişti. Onurunu korumakla, kadınlığını daha iyi anlamakla ilgili bir savaşım gizlenmişti

sanki bu sessizlikte. Onurunu korumakla, onuruna sonuna kadar sahip çıkmakla, çaresizliğini bir kalkan gibi kullanmayı reddetmekle, insanı, er ya da geç, yanlışıyla baş başa bırakmayı umutlamakla, düşlemekle ilgili bir savaşım... Böylesi bir tercih, çoğu kez, bir yalnızlığın kapısını açsa da... İşte burada, tam da burada durmak zorundaydı şimdi... Biliyordu artık... Biliyordu... Bu tek başlılığında, kaçacak hiç kimsenin kalmadığı bu zamanda, tüm yaşadıklarına rağmen küçük adımların insanı olduğunu, o uzun yolu, ancak o küçük adımlarla alabildiğini, kendisine, en azından kendisine itiraf edebilirdi bu yüzden. Hafta sonlarını, Olga'yı özlediği halde 'ailesiyle' birlikte geçirmeyi, başka, daha farklı adımları göze alamadığı için tercih etmişti belki... Cumartesi akşamlarını 'beş çayına', Tarabya Otel'i'ne giderlerdi sık sık. Kendilerine bazen, kimi arkadaşları da katılırdı. Yaz aylarında da, bu çay saati sonralarında, komşuları Stavropulosların otelin yakınlarında bulunan 'sayfiye' evine giderlerdi. İlk karısı, 'Ada'lı, 'yemek yapmaktan başka marifeti olmayan' şişman Filiça'nın genç yaşta ölmesinden kısa bir süre sonra, Zoğrafyon Lisesi'nde Fransızca öğretmenliği yapan, kocasını, 'fazla vakit kaybetmeden', 'gitmesi gereken yere göndermiş', hayat dolu, alımlı, gülümsemesi ve bakışlarıyla birçok erkeği baştan çıkarabilecek Afro adında genç bir dulla evlenmişti Mihali Stavropulos. İlk evliliğinde çok mütevazı bir hayat sürmüş, dahası, adı, çevresinde 'pinti'ye çıkmış Mihali, bu evliliğinden sonra kesenin ağzını açmış, sanıldığından çok daha zengin olduğunu göstermiş ya da göstermek zorunda kalmıştı. Afro'nun, o eve, bu evlilikle birlikte gelen, Sofia adında bir kız kardeşi de vardı. 'Birlikte', yeni bir hayatı yaşıyorlardı... Mutlu görüyorlardı...

Tarabya'ya minibüsle, o zamanki adıyla, 'kaptıkaçtı'yla giderlerdi önceleri. Sonra bir araba almışlardı. Desoto marka, zamanın şartlarına göre bir hayli gösterişli ya da bir başka deyişle, 'kendini gösteren' o arabalardandı bu... O arabayı yalnızca hafta sonlarında kullanmışlardı. Evden işe gitmek, işten eve dönmek içinse uzun yıllar için dolmuşu tercih etmişti. Uzun yıllar için, zaman zaman yağmurlu, karlı, soğuk kış günlerinde, durumuna isyan

etmeksizin, uzun kuyruklarda beklemeyi göze alarak, hayatın uzun mücadelelerle yaşanacağını, anlam kazanacağını kendisine tekrar tekrar söyleyerek... Gelecekten, tüm kazanılanlara rağmen endişe duymanın bir bedeli vardı elbet... Ancak zamanla, bu görüntüler de değişmiş, bambaşka bir tarihe geçmişti. 'Dükkân'a, ilk yıllarında, İstanbul'daki görevini tamamlamış, İngiliz Konsolosluluğu'nda çalışan, 'yüksek düzeydeki bir görevli'den satın aldığı Humber marka, siyah, strapenteli, büyük bir arabayla gitmişti Berti. Zaman değişiyordu... Tüm romanlardaki, filmlerdeki, şarkılardaki gibi değişiyordu. İşten çıkışta onu evine bırakırdı. Ayrı evleri vardı artık... Yolda, hemen hemen hiç konuşmazlardı...

Okka gülü bulabilseydim

Yabancı, biraz da uzak bir göz, küçük adımlarla kazanılan hayatlarda, yalnızca küçük yola çıkışları görebilirdi. Bu göz, bu adımlarda, hiçbir yere gidememenin bir başka biçimini bile görebilirdi. O göz uzaktı, uzak bir yerde kalmayı seçmişti ya da yaşananları, yeğlenenleri ve bir şekilde tutulmak istenenleri hep uzak bir yabancı gibi görmüştü sonuçta. Bu 'küçük başarılar'dan, bu bir yere kök salmalardan, küçük, ama gerçek bir sevinç çıkarabilmekse, bambaşka, yalnızca yaşanarak öğrenilebilecek bir hayat görüşünü gerektiriyordu. Ustalığın bir başka biçimiydi bu... Ustalığın bir başka biçimi... Çevresindekilerin kendisine güç veren bakışlarına rağmen, kimi yalnızlık ya da geriye dönüşsüzlük zamanlarında, kuşkuları, pişmanlıklarıyla da yaşatmaktan kurtulamadığı ustalığının bir başka biçimi... O zamanları biliyordu. Kazanılan, kazanıldığına inanılan o başarıların artlarında bıraktıkları da tartışılabilirdi, daha başka soruları gerektirecek, unutulmuş, 'aşılmış' gibi görünen duyguları, eksiklikleri uyandırabilirdi. O zamanlar yaşanmıştı, hep yaşanacaktı... Ancak onun, hayatının önemli bir dönemine damgasını vurmuş, kimi saatlerini, kendisiyle gerçek bir övünç duyarak yaşamasını sağlayan bir ustalığı daha vardı. O saatleri bilenlerin ya da o alana çıkmışların, 'tartışmaya' cesaret edemedikleri, sadece 'seyretmekle'

yetindikleri bir ustalıktı bu. O, o saatlerini paylaştığı insanların gözünde, hep büyük, hiç kimsenin bileğini bükemeyeceği bir bezik ustası olarak kalmıştı. Arkadaşlarıyla her pazar, öğle sonralarında, belirli bir evde toplanıp, 'kâğıt oynarlardı'. Maksat bir araya gelmek, 'vakit geçirmek', kendini yalnız hissetmemek, bir topluluğa 'aidiyetini' bir kez daha hissetmekti hiç kuşku yok ki. Böylesi 'düzenli' toplantıları, hayatının vazgeçilmez bir parçası haline dönüştürenler, bu duyguyu çok iyi bilirdi. Birbirlerine, o buluşma saatlerinde, birbirlerinden ayrıken yaşadıklarını, yaşayabildiklerini de anlatabiliyor, dahası gösterebiliyorlardı üstüne üstlük. Birlikte yaşamamanın verdiği o duyguyu, herkes kendine göre, farklı biçimlerde algılıyordu sonuçta. Orada görülenlerin, alınanların ya da verilmek istenenlerin bu durumda hiçbir özelliği yoktu. Orada yaşananlar, kendilerini yalnızca birbirlerinde bulabilenlerin, çoğaltılabilenlerin yaşayabileceklerindendi bir başka deyişle. Onun, o masalardaki ustalığı biraz da bu yüzden bunca yıl sonrasına kalabilmişti. Küçük, varlığını dışarıya duyurmak istemeyen bir krallık kurulmuştu sanki o zamanlarda. Küçük, basit bir oyunun ötesini arayan bir krallık... Basit bir iki dokunuşun da zaman zaman çok derin bir anlam taşıyabileceğini, birilerine yeniden hatırlatabilecek bir krallık... O pazarlar, yıllar, çok uzun yıllar boyunca bu duyguyla renklendirilmiş, daha anlamlı kılınmak istenmişti. O pazarların eksikliği, hiç kimseye anlatılamayan, hiç kimseyle konuşulamayan o eksikliği bu küçük 'zaferlerle' örtülmeye çalışılmıştı... Arkadaşlar değişmiş, topluluklar, evler, sokaklar, yemekler, yemeklerin sunuluş biçimleri değişmiş, ama ne o bir araya gelmenin doğurduğu küçük sevinç, ne de onun bezikteki üstünlüğü değişmişti. Yavaş yavaş eksilmeye başlamışlardı sonra... Odaları giderek küçülmüş, günü geldiğinde de tek kişilik odalara dönüşmüştü... Gidenler gitmişti... Kimlerin 'gitmediğini' ya da kalanların nerede, hangi duygularla kaybolduğunuysa bilmiyordu artık. Bildiği yıllardır bezik oynamadığıydı, 'büyük ustalığını' hatırlayabileceklerin uzaklarda, çok uzaklarda, yalnızca görüntüleriyle yaşadığıydı. Terk edilmişliğini, yaşanan günlerin 'başkalarının' günleri olduğunu böylesi zamanlarında

daha iyi anlıyordu. O uzun ölümün bir başka yüzüydü bu.

O pazar günlerinde, arabayı aldıktan sonra 'Boğaz'a daha sık gitmeye başlamışlardı. Arkadaşlara gitmeden önce, çocuklarla birlikte biraz deniz havası almak, zaman zaman oradaki lokantaların birinde bir öğle yemeği yemek ya da Büyükdere'deki o börekçinin üzerine bolca pudra şekeri serpilmiş o sıcacık sade böreğiyle, arabada, deniz kenarında bir iki demli çay içmek de o anların, saatlerin, küçük, sık sık yinelenen 'törenleri' arasındaydı. O adımlara biraz da bu duruşlar anlam kazandırıyordu. Ailece bir araya gelinmeli, daha da önemlisi, oralarda, başkalarına rastlanmalıydı... O küçük köşeler, kendisine sıcacık, masum, basit ama tüm yalanlara, aldanmalara rağmen, kirlenmemiş resimlerle dönüyordu şimdi... Oralara özlemişti... Berti'ye bu hasretini de anlatabilir miydi? Bir sabah, bir pazar sabahı oraya, o deniz kenarına gidebilselerdi... Eskisi gibi börek yiyemezdi elbet. Ama o günlerin hatırına küçük bir parça 'kaçırabilirdi' yine de. En azından açık bir çay, o da olmadı, bir ıhlamur içebilirdi. Asıl önemlisi o deniz kenarını bir daha yaşamaktı, o kokuyu ciğerlerine yeniden çekebilmektir zaten aslında. Oralarda da 'çok şey' değişmişti, biliyordu. Kimi evlerin başka evlerin yerini aldığını birilerinden duyuyordu, kimi sokakların daha geniş sokakların içinde kaybolduğunu televizyondan izliyordu. Ama o, böylesi değişimler ya da kayboluşlar karşısında, ne yapması gerektiğini çoktan öğrenmişti. O deniz kenarına gidecek, o yanlışlardan artakalan yollarda yürüyecek, gördüklerini, görmek zorunda kaldıklarını görmemiş gibi yapacaktı... Gördüklerini, görmek zorunda kaldıklarını görmemiş gibi yapacaktı... Hayatının birçok karşılaşmasında ya da yaşamak zorunda kaldığı düş kırıklığı karşısında da öyle yapmıştı zaten. Görmemiş gibi yapmak... Yıllar, bu yüzü, bu insanı taşımayı kendisine çok iyi öğretmişti... Bir yol daha vardı üstüne üstlük... Bir yol daha... Orada, oralarda, onların denizinde, kendi denizini yaşayabilirdi örneğin. Başkalarının dünyasında kendi denizini yaşayabilirdi... Başkalarının dünyasında kendi dünyasını korumayı ya da yeniden inşa etmeyi deneyebilirdi... Bu hikâye, onun hikâyesiydi...

Duvarlar hepimizin duvarlarıydı

Kimi acılarla, o acıları yok sayarak, en azından başkalarına göstermemeyi seçerek yalnızca içinde yaşatarak savaşmayı denemenin de bir anlamı vardı elbet... Küskünlüğün, kırgınlığın, bir başkasına güvenememenin ötesinde, özel bir tarihe ışık tutabilecek, her zaman ulaşılamayabilecek bambaşka bir duygu gizliydi sanki burada. Hiçbir acının aşılmaz olmadığı inancıyla, daha kolay yaşayabilirdiniz belki de bu küçük köşede... Mösyö Jak, benim tanıdığım Mösyö Jak, bu inanca tüm benliğiyle bağlanmıştı, sarılmak istemişti. O yaraların, tüm küçük zaferlere karşın, tam anlamıyla kapanamayan o yaraların nasıl taşınabileceğini de öğrenebilirdiniz... Ona, günün birinde, bende bıraktıklarından yola çıkarak yazmak istediğim o uzun hikâyeyi düşündüğümde, en çok böylesi bir anda, daha çok yaklaşabileceğimi düşünmeye belki de bu yüzden cesaret edebiliyorum şimdi. O hikâyede bir iki adım daha atmak geliyor bu durumda içimden. Bir iki adım daha atmayı istemek, anlamayı yeniden umut etmek demek hiç kuşku yok ki. Kendime, anlatmak istediklerimi göz önünde bulundurduğumda, bir insanın hayatına bu kadar girip giremeyeceğimi de soruyorum ama bu adımları atarken. Bu tedirginliği başka yerlerde de yaşamıştım. Uzun, çok uzun bir hikâye adına anlatmaya çalıştığım, daha doğru bir deyişle de anlatmayı düşlediğim insanlar vardı o yerlerde... Bana zaman zaman, en değerli fotoğraflarını veren, hayatlarını, biraz da hayallerimin üzerine kurduğum insanlardı bunlar. Beni, hem bir seyirci, hem de hikâyenin en azından bir bölümünün paylaşılacağı bir kahraman gibi gören insanlar... Sınırları ben düşünecektim, sınırlar bir kez daha benim sınırlarımdı elbet. Sınırlar bir kez daha benim sınırlarımdı... Duvarlar bir kez daha benim duvarlarımdı.. O insanları, o insanları bile gerektiğince anlayamayacağımı biliyordum çünkü. Yönteme, bir insana yaklaşma biçimine ilişkin bir sorundu bu. Mösyö Jak'ı bir sabah uyanırken düşünmüş, sonra da, biraz bana anlattıklarından, biraz da başkalarının söylediklerinden hareket ederek, kendisini, en büyük yalnızlık zamanlarında bile, 'yanında', daha-

sı içindeymişçesine anlatmayı denemiştım. Uzun bir geriye dönüş dehlizlerindeydim. Kimi duyguların daha iyi açıklandığına öncelikle kendimi inandırmak için, süreyle, iç konuşmalarla ilgili sorunları, arada sırada bilerek göz ardı etmişim. Yorumlarımla, bazı yanlışların, kendi yalanlarımlın tuzağına düşmem mümkündü. O yolda, bu tehlikeyi bildiğim halde ilerledim. Bana, hayat adına, hiçbir zaman, unutamayacağım birçok ayrıntıyı armağan etmiş bu insanı birilerine bir biçimde getirmek zorundaydım sonuçta. Bir bencillikti bu hiç kuşku yok ki. Birçok bencillik gibi, bir kendini koruma çabası anlamına gelen bir bencillik... Şimdi, tüm bu yaşananlardan sonra, bir kez daha soruyorum ama kendime... Oralarda, o kadar çok, üstüne üstlük böylesine ilerlemeye hakkım var mıydı gerçekten? 'Ben onu böyle görmüşüm' düşüncesine sığınabilirim bir kez daha. Onun bana, yalnızca hayatının kimi yönleriyle görüldüğünü, görünmeyi tercih ettiğini bile söyleyebilirim. Kaçışlarla, hem başkalarından, hem de kendinden kaçmakla ilgili bir sığınma gereksinimi vardı ama sanki burada da. Sözlere de, o olası iç konuşmalara da yeni bir hayat verilmek isteniyordu. Bu kaçışların kaynağına inebilir miydim? Bu kaçışlarla kime ya da neye sığındığımı bulabilir miydim? Bulduklarımı söyleyebilir miydim, sözcüklerimle dile getirebilir miydim?.. Bu sorunun yanıtına hâlâ ulaşamadım. Bu sorunun yanıtına hâlâ ulaşmak istemiyorum belki. O hayal perdesinin uyandırdığı duygu bana burada da, hikâyemin burasında da yetiyor. O hayal perdesinin uyandırdığı duygu bana bir kez daha yetiyor... Bu yineleme de, bu yinelemeden rahatsızlık duymadığımı söylemek de beni rahatsız etmiyor artık. Yalnızca anlatmak istediklerimizde değil yaşadıklarımızda, yaşamayı hayal ettiklerimizde de doğrularımızla 'büyüttüğümüz' yanlışlarımızın ya da yanlışlarımıza hep kucak açan doğrularımızın çekiciliğine kapılıyoruz çünkü hep. Bir insanı bir başkasına getirmeye çalışırken, olmak istediğimiz insandan da söz ediyoruz çünkü bazen. Mösyö Jak'ı, hiçbir zaman okuyamayacağı bu hikâyede anlatmaya çalışırken, farkına varmaksızın, kendimi de anlattığım endişesine bu yüzden kapılıyorum işte. Ne yapılabilirdi öyleyse? Onu, başka tanıkların gö-

zünden, başka tanıkların diliyle anlatmak bir çözümdü belki de. Kendimi biraz daha uzağa çekmeyi, kendi karanlığımda, hiç kimsenin beni göremeyeceği bir yerde, yeni bir seyirciliği, kimi eksiklerimi de hatırlayarak, bir kez daha deneyebilirdim. Anlamaya, bir başkasına 'farklı dilleri' deneyerek ulaşmaya çalışmanın yollarından biriydi bu, biliyorum. Ama o zamanda da, bu yolu denemem durumunda da yakalamak, tüm benliğimle korumak istediğim o sıcaklıktan uzaklaşacaktım sanki. İnsanlarımı 'başkalarına', 'o dillere' bırakamıyordum... O yere, 'tüm yanlışlarımla' ilerlemeyi bu nedenle seçtim. Unutmak, hayatımdan bütünüyle silmek istediklerimle karşılaşabileceğimi bildiğim bir yerdi bu. Geriye dönmenin imkânsızlaştığı o sınır bölgesine varmıştım artık. İnsan, bir adım daha, bir adım daha, bir adım daha der orada kendi kendine... Bir adım daha... Bir adım daha... Bir adım daha... Kimi adımları unutmak ya da yola çıktığınız yerde bıraktığınız, eskisi gibi bulamayacağınızı, göremeyeceğinizi bildiğiniz o insana biraz daha geç dönmek için... Bir adım daha... O yer, böyle bir yerdi işte... O hikâye, aradan geçen bunca zamana karşın, bu yüzden devam ediyor, ilerliyor içimde. O görüntü, giderek biriken sözcükler ve ayrıntılarla, yaşadığım yere, bu yüzden sık sık dönüyor. Evinde, son odasında, herkesten uzak bir köşede, kendisiyle baş başa yaşadığı, yaşamak zorunda kaldığı o saatlerde, o uzun geriye dönüşleriyle, hayatını, insanların bir kez daha anlamaya çalışıyor Mösyö Jak... Düşünüyor, gülümsüyor, derin sessizliklere gömülüyor... Düşünüyor, hatırlıyor, oyununun bir parçası oluyor... Bu zamanı, o yer adına, o yere yaklaşma umuduyla o hayatın birçok anında bir tanık kimliğiyle bulunduğumdan, ben de anlamaya çalışıyorum... Sorumluluk, asıl sorumluluk, bu tanıklığının doğurduğu duyguyla anlam kazanıyordu zaten. Tanık olmak sorumlu olmak demektir, evet. Tanık olmak, sorumlu olmak demektir... Oyundaki rolümü çözmede ya da oyunda bana düşeni anlamada biraz gecikmiştim belki ama, sonunda başarmıştım... Seyredecek ve söylenenleri dinleyerek, gerçek anlamda dinleyerek çoğalacaktım... Küçük bir 'dinletme' oyunuydu da bu aynı zamanda. Yıllar geçecek, duygular gerçek yerlerini bulacaktı... Bu-

nu biliyorduk, bunu açıkça, o günkü sözcüklerimizle dile getiremesek de, bakışlarımızla, ellerimizle, dokunuşlarımızla anlatmaya çalışmıştık... Küçük bir 'dinletme' oyunuydu da bu aynı zamanda... Dinleyicilerin, dinlemek isteyenlerin giderek azaldığı bir dünyada, konuşmaya, konuşmanın akla gelebilecek tüm biçimlerine hepimizin ihtiyacı vardı... Dinleyicilerin, dinlemeyi yalnızca kendileri için istedikleri bir dünyadaydık... Hikâyenin öteki, kendini gizleyen yüzlerinden biriydi bu... Hikâyenin, beni, tüm kaybetme olasılıklarına karşın, durmaksızın çağıran yüzlerinden biri... O tanıklara çağrıldığım duygusuna da bu yüzden sık sık kapılmıştım belki... Hikâyem 'onlarda', aramaktan vazgeçemediğim 'o yer' için 'yazılmıştı'... Bende ki bu 'yazı'nın 'kahramanlarından' işte Mösyö Jak. Dinlenmenin dinlemek kadar önemli olduğu bir yer de vardı o günlerde. Dinlenmenin dinlemek kadar önemli olduğu bir yer... Tanıklığım bir yalnızlığın, bir yalnızlığın içine girmekten korkmanın ya da tek başınalığın yavaş yavaş inşa edilmesi anlamındaydı biraz da bu durumda... Onun bende yaşayan görüntüleri, bu duyguyu daha da güçlendiriyor...

O görüşmelerimize, 'çok özel nedenler yüzünden' ara vermek zorunda kalmıştık. Fransız Konsolosluğu'nun önünde rastlamıştım bir gün kendisine. Elinde kütüphaneden aldığı kitaplar vardı. Yaşlanmıştı, daha da yaşlanmıştı. Kaç yıl geçmişti aradan?.. Dört, beş, yedi?.. Hatırlamak bile istemiyorum artık. Bana, kendisini arayıp sormadığım için kırgındı biraz. Bambaşka yerlere gitmek zorunda kaldığımı, oralardan yıllarca dönemediğimi söylemişim. Anlıyordu... Hayat hepimize farklı insanları getiriyordu, farklı anları yaşamayı öğretiyordu... Zamanının büyük bir bölümünü kitap okumaya ayırıyordu artık. Kendisini 'emekli'ye ayırmıştı. 'Dükkân'a hemen hemen hiç gitmiyordu. Her şey yıkılıyordu, kayboluyordu orada yavaş yavaş. Her şey yıkılıyordu, kayboluyordu... Tıpkı bazı evlerde ve hayatlarda olduğu gibi... O 'dükkân' birçok insanı 'yaşatmıştı', bir arada tutmuştu oysa... Neyse ki evi vardı. Hiç kimsenin dokunamadığı, yalnızlığının 'son tanıklığını' yapan evi... Büyükada'daki ev de vardı ama, oraya çok az gidiyordu artık... Orada yaşayanlar da başka zamanlarındı...

Tek başına yaşıyordu. Hemen hemen hiç kimse çalmıyordu kapısını. Elde kalanlarla yetinmeyi de öğrenmişti ama. Sabahları erkenden kalkıyor, akşamdan hazırladığı sofrada kahvaltısını ediyor, düşünüyor, düşünüyor, düşünüyordu... Yeni dünyasında, 'eskileriyle' yaşamak, zamanın daha kolay geçmesini sağlıyordu. Eskiler umutlardı, pişmanlıklardı, seslerle kokulardı elbet. Eskiler biraz Madam Roza, biraz Olga, biraz Lilika'ydı... Kirkor'du, Niko'ydu, babasıydı, annesiydi, kendisini o evlerle o odalara götüren sokaklardı... Unutulanlardı... Unutulduğu sanılanlardı... Unutulamayanlardı... Bunları biliyordum. Hayat o insanları, bana da getirmişti. Hikâyelerini, günün birinde, başkalarına anlatmaya, gerçekten anlatmaya cesaret edebileceğim insanlardı bunlar... Kendisine bu hayalimden o konuşmada söz etmiştim. Gülümsemişti. Bu hikâyenin farklı bir zamanda yazılabileceğini, farklı bir zamanın hikâyesi olacağını ikimiz de biliyorduk... Bir bahar günüydü... Pesah Bayramı'na birkaç gün vardı... Bertilerde, 'kalanlarla', geriye kalabilenlerle bir araya gelinecekti. Gelebilirdim. O eski günlerin, kalabalık olduğumuz günlerin hatırına yeniden buluşabilirdik... Bir de bir yerlerden okka gülü bulabilseydim... Bert'i'ye de söylemişti ama, o çok dağlındı. Son zamanlarda daha da dalgınlasmıştı üstüne üstlük. Haksız değildi, onun yaşadıklarını yaşamak kolay değildi elbet... Uzun lafın kısıası, benim de yolum Çiçek Pazarı'na düşebilirdi... Bu dileğini aklımdan çıkarmamam yeterliydi. O kokuyu çok özlemişti. Şimdi mevsimiydi. Şimdi o gü-lün mevsimiydi... Saatine, o eski, köstekli, gümüş saatine bakmıştı sonra... O saatin hikâyesini ikimiz de biliyorduk... O saatin hikâyesini de biliyorduk. Gözlerim dolmuştu, ona, hiçbir zaman anlatamayacağım kaynağını çok derinlerden alan bir sevgiyle bakmıştım o anda... Bu bakışı görmüştü sanırım. Bir tarihimiz vardı, farklı yerlerde, farklı şehirlerde yaşadığımız, ama sonuçta aynı 'yerde', aynı hikâyede yaşattığımız bir tarihimiz de vardı ne de olsa... "O gemiler hep bizim yanıımızdan geçti..." demişti o anda... O gemiler hep bizim yanıımızdan geçti... Beyoğlu'nun bir yerlerindeydik... Bir zamanlar, bu yollardan... O gemiler hep yanıımızdan geçmişti, evet... Bize o anda bir çift göz bakıyordu... İçleri gülen,

buğulu bir çift göz... Hikâyelerin yinelendiği o yere, bir kez daha gelmiştik...

O yıldıza bakabilir misiniz?

Berti'yi, Mösyö Jak'la paylaştığım, anlamını biraz da kendi gemilerimizde, kaçırdığımız ya da yalnızca seyretmekle yetindiğimiz gemilerimizin çağrışımlarında bulan o kısacık hikâye zamanından çok uzun bir süre sonra görmeye gitmiştim. Okka gülünü, Çiçek Pazarı'ndan geçerken, bir kez daha mevsiminden sonra hatırladığımı, o gecikme duygusunu yeniden yaşayarak fark etmiştim bu yüzden. Bir başka mevimi düşünmüştüm, 'Bir başka mevsime artık...' demiştim kendime. Bir başka mevsime artık... Ama başka bir mevsim olacak mıydı?.. Başka bir yaz, başka bir bahar olacak mıydı?.. Başka bir mevsimde, bir yaz hazırlığında, bu küçük özlemini dile getirme olanağını bulabilecek miydi Mösyö Jak?.. Bunu elbette bilemezdim. Bildiğim, o zamanlarda görebildiğim, bu hikâyede 'yaşamış', bir nefes vermiş tüm 'kahramanların', kendi köşelerinde, farklı kırgınlıklarla 'yaşlandığıydı'... Berti de çok yaşlanmıştı. 'Dükkân'a daha da yabancı ve uzaktı artık. O duygularla o değerler öylesine yağmalanmıştı ki... Fazla konuşmamıştık, konuşamamıştık. 'Dükkân'ı kapatmaktan, elindekileri 'en az zararla' paraya dönüştürmekten söz ediyordu. Yandaki dükkânın sahibi Konyalılar malların tümünü almaya hazırdı ama, onlar da gerçek değerın çok altında bir teklifte bulunmuşlardı. Verecekti yine de, bunu bildiği halde verecekti. Başka çaresi kalmamıştı. Kararını geciktirerek, onları bekleterek avutuyordu sadece kendisini. Daha fazlasını yapamazdı. Gün başkalarının günüydü artık... Bu sözleri ilk söyleyen, yaşadıklarını buna benzer bir yerde durmayı seçerek yorumlamaya çalışan ilk insan değildi o elbet. Hikâye eski bir hikâyeydi... 'Başkaları' birilerinin yerini hep alıyordu, hep alacaktı sonuçta. Asıl önemli, başkalarının, başkaları gibi görünenlerin kim olduğunu anlamaktı, bulabilmektir, söyleme yürekliliğini gösterebilmektir. O çıkmazı hissettiren duygu burada, her zaman sorulamayan bu soru-

nun ardında saklanıyordu belki de... Olga'nın, Kirkor Amca'nın, Niko'nun, Arap Sedat'ın yokluğu her yerde hissediliyordu. Bu eksiklik hepimizin eksikliğiydi... Hepimizin eksikliği... Bu eksikliği Berti de hissediyordu. Kimi nesnelerin insanlarıyla, yalnızca insanlarıyla gerçek anlamda soluk alıp verdiğini, hayatı anlamlandırdığını daha iyi anlamıştı. Kendisini, 'yaşadığı' günlere farklı biçimlerde bağlamış insanların ölümünden sonra, oncasına değer verdiği bu 'dükkân'a belki de bu nedenle uzak kalmayı seçmişti babası. Arada sırada, kimi akşamlar, evlerine geliyordu. Jülyet'le daha çok konuşuyordu o zamanlarda... Onu her sabah, hal hatır sormak için, telefonla, hep aynı saatte arıyordu Jülyet. Bir kez daha ikinci sıraya düşmüştü işte. Babası şimdi de Jülyet'e daha çok önem veriyordu... Bir kırgınlık yoktu ama artık onun bu sözlerinde. Bir kırgınlık yoktu, kendince bir alay, ince kederli bir alay vardı yalnızca. İnce, kederli, yalnızca Berti'yi yakından tanıyanların ayırdına varabileceği, yılların kırgınlığından damıtılmış bir alay... Değişen, o 'söylenemeyen şarkıda' değişebilen, sadece bu sessiz sedasız 'bakıştı' işte... O günlerde, o ayrı yalnızlıklarda, bu sınıra varılabilmmişti ancak... Ceri'nin 'ölümünü' hayatının bir yerlerine koyabildikten sonra, kendisini iyiden iyiye dine vermişti bu arada babası. Sinagogdan edindiği, çok geniş bir kütüphaneye sahip bir arkadaşından, din felsefesi üzerine kitaplar alıyordu. Jülyet, bu yeni kabuğuna çekilmeyi, ölüme yaklaşmanın ya da ölümlerine yavaş yavaş ilerleme duygusunun, doğal, kaçınılmaz bir uzantısı olarak görüyordu. Uzun, sessiz, eski rüyalarla anlamlandırılmaya çalışılan bir yoldu bu. Kendisini 'son kez' görmeye gittiğimde bu gerçeği daha iyi anlamıştım. Fransız Konsoloslugu'nun önünde gördüğüm Mösyö Jak'tan da yaşlı bir Mösyö Jak'tı artık karşımdaki. Aradan sadece altı ay geçmişti oysa. Sadece altı ay... Pesah akşamı, evlerine gelmediğim için sitem etmişti biraz. Böylesi akşamlar bir daha hiç yaşanmayabilirdi... O akşama, 'o çöküş'ü tüm çıplaklığıyla görmekten kaçtığım için katılmamayı seçtiğimi elbette söyleyememiştim o anda. Hatırlayabileceğim o kadar çok sesle, o kadar çok görüntü vardı ki oralarda...

Bana, o görüşmemizde, okuduğu kitaplardan, son kitaplarından

birkaç bölüm de okumuştı Mösyö Jak. Tevrat'ta ya da bazı felsefe kitaplarında söylenenleri, ancak bu 'ilerlemiş' yaşında gerektiği gibi anlayabiliyordu... "Hayatımda ilk defa Milli Piyango bileti aldım... Bir şeyler çıkar bakarsın. Bir şeyler çıkar da çocuklara bir şeyler kalır. Peder bu ümitle senelerce yaşamıştı. Onu çok özledim..." demişti sonra beni uğurlarken... Çocuklarına 'son kez verebileceği bir şeyler' istiyordu o da. Çocuklarına son kez verebileceği bir şeyler... Başka yerlerde kaldıklarını, kaybolduklarını bildiği halde... Bu duyguyu yaşamayı bilmek, sonuna kadar yaşatabilmek de önemliydi ama. O uzun yolda, gerçekleri kadar, hayallerine ve aldanmalarına da gereksinim duyuyordu sonuçta insan...

Şimdi, tüm bunları hatırladıkça, en büyük üzüntüm, onun ölüm haberini çok geç almış, dolayısıyla da cenazesine katılamamış olmamdan kaynaklanıyor. Bizi, birbirimize bu kadar uzak düşüren neydi?.. Kendimi kilitlemeyi seçtiğim oda, nasıl bir odaydı ki, bir zamanlar buncasına yakınlık duyduğum bu insanın öldüğünü duyamamıştım?.. Bu soruyu zamanla, ancak zamanla yanıtlayabileceğimi çok iyi biliyorum. Bu soruyu da zamanla yanıtlayabileceğim... Zamanla, ancak zamanla, kendimde daha çok, daha doğru, daha çıplak ilerlemeyi öğrendikten sonra... Yanıtımı istediğim insanlara, insanlarıma duyuramayabileceğim belki de o zaman. Olsun. O yere, tüm gecikmelerime karşın, er ya da geç ulaşabildiğimi göreceğim ya... Mösyö Jak'ı, son yolculuğuna uğurlayamamanın doğurduğu o eksikliği içimden hiçbir zaman atamayacağım buna karşın. Bu eksiklik hep kalacak, zamanı geldiğinde hep hatırlanacak... Bu eksiklik belki de hiçbir zaman istendiğince dile getirilemeyecek, paylaşamayacak... Onun bana bıraktıklarında, birilerine hep anlatmak isteyeceğim, buruk sevinçlerle, kırgınlıklarla, hüznlerle, yenilenebilen umutlarla, bir insana, yaşanan günlere tutunma çabasıyla anlam kazanan, gerçekten 'yaşanmış bir şeyler' vardı çünkü. Bana başka insanları veren, beni her geçen gün biraz daha çok anladığım duygularla büyüten o anları hiçbir zaman unutamayacağım...

Mösyö Jak'ın öldüğünü, Jülyet'ten, soğuk, ama güneşli bir kış günü öğrendim. Taksim'de, hiç beklemediğim bir anda karşılaş-

mıştık... Fransız Konsolosluğu'nun yakınlarındaydık... Kara giysiler içindeydi... Rastlantıların gücüne bir kez daha inanabiliyordum... Kendisine biraz da ırkılarak baktığımı görünce, sözü fazla dolaştırmadan, "Babayı kaybettik" demişti. Gülümsemişti, bu ölümü beklediklerini, ölümlerle yaşamayı da öğrendiklerini söylemişti. Gözlerinin altındaki kırışıklıklar daha da belirginleşmişti. Duygularımı ifade edebilecek o sözcükleri bulamamıştım o anda. Söylemek istediklerini anlamışçasına, o unutulmaz beraberlik anlarımızdaki gibi, sırtımı, biraz kadınca, biraz da sevecenlikle okşamıştı. Büyük, derin bir kederin içinde, yeni bir yola çıkmış gibiydi. Gülümsemesini kaybetmemeye çalışmıştı. "Duymadığını anlamıştım. Bunu Berti'ye söyledim. Duysaydın gelirdin, ne yapıp edip gelirdin, biliyorum. Rahmetliyi tanırdın, gösterişi sevmeydi. Gazeteye küçük bir ilan verdik. Ona kalsaydı, bunu da yapmamıza izin vermezdi, ama... Cenazeye çok az insan katıldı. Hep böyle zamanlarda gördüğümüz kuzenlerle akrabalar yine oradaydı. Piyasadan birkaç eski arkadaşıyla, hiç tanımadığımız bir iki insan da geldi... İzini bütünüyle kaybettirdin. Seni arayıp haber vermeyi düşündük. Ama nerede bulacağımızı bilemedik. Onun cenazesine mutlaka gelmek isteyecektin, bundan kuşku-muz yoktu. Son nefesini vermeden, birkaç dakika önce saati sordu. Beş buçuktu. Yeni bir gün doğuyordu. 'Şu saate bir bakayım' dedi. Komodinin üzerinde duran o eski saatini verdim. Baktı... Uyumak istediğini söyledi... Bunlar onun son sözleri oldu... Üç gün sonra ayı bitecek. Bu giysileri üzerimden çıkaracağım..." demişti sonra. Susmuştuk, bu kısa, ama derin suskunluklarımızın yabancıları değildik... Suskunluğumuz, bu suskunluğumuz, bir yerlerde bıraktığımız, kesmek zorunda kaldığımız sohbetlerimizin devamı anlamındaydı biraz da bu yüzden... "Berti nasıl?" diye sormuştum. "Dükkan kapandı. Şimdi evde... Arada sırada eski arkadaşlarının işyerine gidiyor. Kafasında yeni tasarımlar var. Birkaç gün önce 'Meksika'ya gidip yerleşelim' diye tutturdu. Orada, eski, hatırlı arkadaşları varmış, yeni iş olanakları yaratabilirmiş... Kolay mı bu yaştan sonra... Hem elimizdekiler de yavaş yavaş eriyip gidiyor. Daha ne kadar dayanırız bilmem... Ha, bu arada İngiliz-

ce dersleri vermeye başladım, aklında bulunsun... Bir de kendini bu kadar özletme... Ne kadar azaldığımızı görüyor musun?.. Başkaları var, hayatın durmadan dayattığı zorluklar var, biliyorum. Hepimiz bu yüzden bir yerlere savrulduk... Hepimiz... Hayattan bir şeyler öğrenmek için... Ama sen gene de, bir yolunu bul gel... Aynı evdeyiz. Aynı evde kalacağız... İstedğin kadarını konuşuruz... İstedğin, istediğimiz kadarını... Berti seni hep sevdi biliyorsun. Seninle konuşurken kendisini biraz daha mutlu hissediyor sanki..." diye karşılık vermişti... Onu son görüşüm olmayacaktı bu... Onlar, aramızdaki tüm görüş farklılıklarına karşın, benim, başkalarına birçok açıdan yanlış ya da eksik görülebilecek, hayatımda, güvenebileceğim, güvenebildiğim ender insanlardandılar sonuçta. Birbirimize, tüm ayrılıklarımıza, uzaklıklarımıza, başka yerlerde kalmalarımıza karşın, derin, hiçbir zaman yok edemeyeceğimiz bir duyguyla bağlanmıştık... Şimdilerde, nerede, nasıl biteceğini bilmediğim yeni bir ayrılığı yaşıyoruz. Biraz daha uzak düştük sanki birbirimize... Biraz daha uzak... Kendimizi günün birinde daha iyi anlamak ve anlatmak için... Biraz daha uzak... İlişkimizin farklı yerlerde de devam ettiğini, hep edeceğini unutmaksızın... Biraz daha uzak... Nora'nın çağrısının, tüm yaşananlara karşın, içimdeki anlamını yitirmediğini kendime daha çok, deyiş yerindeyse de daha iyi hatırlatmak için... Biraz daha uzak... Yitirdiğimiz ya da bir çekmeceye sakladığımız o 'eski saatler için. Bir gece vaktinde, bu ayrı yerlerimizde, gökyüzüne bakarak, birbirimiz için aynı yıldızı seçebileceğimize her zamankinden çok inanmak istiyorum onları düşündüğümde. Bir yıldız, bir yerde tüm yitirdiklerimiz için parlıyor o anlarda. Bir yıldız, o yerde tüm yitirdiklerimiz ve yalnızlıklarımız için parlıyor. Bir yıldız... Bu parıldama bir yanılsamalardan doğsa da... Bu yanılsama başka gecikmeleri hatırlatsa da...

Bundan sonrası o birkaç küçük adım için bu durumda... O birkaç küçük adım için... Gecelerle de yaşayabileceğimi biliyorum artık...

Sonsöz
ya da
bir veda mektubu*

* Kitabın baskıya verildiği günlerde, bu mektubun kime kim için gönderileceğine henüz karar verilememişti.

İstanbul, haziran 1999

Sevgili...

Ölümü ilk kez altı yaşındayken, hayatının son on beş yılında, İstanbul'un birçok sokağını, gün ışığına kapanmış o buğulu gözleriyle yaşamak zorunda kalan büyük büyükannemin yüzünde görmüştüm. Eski, çok eski bir masala, denizin bir akşam vaktindeki kızılığını tanıdıktan sonra, bambaşka bir karanlıktan bakmak ne anlama gelebilirdi?.. O duygu, o karanlıkta nasıl taşınmıştı?.. O adımlar, o duyguda, kimlere, hangi paylaşılamayan seslerle atılmıştı, atılmak istenmişti?.. Bu soruları, hikâyemde yürümeye çalıştığım ilk günlerde yanıtlayamamıştım. Bu soruları, onca söze, dönüş ve 'ölüm' karşın, doğrusunu söylemem gerekirse, bugün de yanıtlayamıyorum. Herkes kendi karanlığını, kendine göre, kendi sesleri ve dokunuşlarıyla yaşıyordu sonuçta. Herkes, kendi karanlığını, kendi sesleri ve dokunuşlarıyla yaşıyordu...

Bir mart sabahıydı. Gece boyunca, durmaksızın yağan kar her tarafı beyaza boyamıştı. Kar, o günlerde, bugünkünden çok daha uzun bir süre yerde kalırdı. Bahara yavaş yavaş hazırlanan o evlerde, kışın başında, biraz da 'hesaplıca' alınan kömürün sonuna kadar idare edip etmeyeceği endişesi dolaşırdı biraz da bu yüzden gizlice. Taşınabilir gaz sobaları, soğuşun bir nebze kırılmasını sağlayabilirdi hiç kuşku yok ki. Ne var ki kömür sobasının verdiği sıcaklık bambaşka bir 'sıcaklıktı'. Bunu herkes bilirdi. O sobadan küçük bir sevinç almayı bilmiş, 'dışarının' soğuşundan geldikten hemen sonra, hafiften korlaşmış o kapağa ellerini iyice yaklaştırarak ısıtmak istemiş herkes. Orada portakal kabuğu kavurmuş herkes... Kışı, kış yapan o sıcaklığın eksikliği işte bu ne-

denle hissedilmemeliydi, hissettirilmemeliydi...

O zamanları özlemiyorum. O zamanları, içimizdeki o yitik çocukluk ülkesine dönmek için duyduğumuz o kaçınılmaz arzuya karşın özlemiyorum. Gelgelelim, Madam Perla'nın bende yavaş yavaş yazılan, farklı görüntülerde kaybolan o sobalı evlerin bir yerlerinde anlam bulan çok özel bir hikâyesi vardı hep. O günleri bugünlere, o sobanın sıcaklığıyla getirmek isteyişimin nedenini biraz da bu yüzden burada, bu küçük hikâyede aramam gerekiyor. O 'iklime' sığınmanın, tüm çabalarımın karşın öğrenemediğim, anlayamadığım 'başka' yolları da var mıydı?.. Bu sorunun gerçek yanıtına, kendimi, o aynanın karşısında, son bir kez için keşfedebildiğimde ulaşacağım belki. Ama bu aşamada, böylesi bir soruyu sorma gereksinimini duymam bile, bende, adını koyamadığım, koymak istemediğim bir şeylerin eksik kaldığını gösteriyor sanırım. Hayatının son on beş yılını, birçok insan için hiçbir anlam taşımayacak bu sıcaklığa güvenerek, birçok eski masalla, gün ışığını yitirmiş bir kadının bedeninde, dokunuşlarından, yalnızca dokunuşlarından güç alarak yaşamaya çalışmıştı büyük büyükanmem, evet. Şimdiki uzaklığım da daha fazlasını söyleyemiyorum. Şimdiki uzaklığım beni ancak bu kıyıya, bu yalnızlık kıyısına getirebiliyor. O günlerden bugünlere taşıyabildiklerimse, yanlışlarımla, sorularımla, çaresizliklerimle yaşadığım o zamanı yeniden bulmamı, deyiş yerindeye inşa etmemi gerektiriyor. Hatırlamakta ya da yorumlamakta zorlanmıyorum. Hatırlamakta ya da yorumlamakta zorlanmadığıma inanmak istiyorum. Her çocuk gibi, benim de bir yerlerde saklanmış, gizlenmiş masallarım vardı ne de olsa. Her çocuk gibi benim de yitirilmiş, yeniden bulunamamış oyuncaklarım vardı... O odayı unutmadım. O odayı bir oda yapan şarkıların bende her geçen gün biraz daha çok büyüyen hikâyesini unutmadım. Unutmadım... Kendimi yeniden bulmam, öncelikle de kendime anlatabilmem için, unutmamam gerekiyordu çünkü. Masalımdaki gerçeğe varabilmek için hatırlamam, yaşayabilmek, sonuna kadar yaşayabilmek içinse, tıpkı o masallardaki gibi, anlatmam, bıkmadan, usanmadan, belki de son nefesime kadar anlatmam gerekiyordu. Unutmadım, unuta-

madım... Kimi ülkeleri durmaksızın arayanların, aramaya zorunlu kalanların yazgısıydı bu biraz da. ‘Yabancıların’ gerçek ölkeleri, belki de bu yüzden yalnızca kendi hikâyeleriydi, rıhtımlarla şehirleri birbirlerine bağlayan tren ve otobüs garları, belki de bu yüzden bir türlü yazılamamış şiirleri gizliyordu. Kimi sessizlikler belki de bu yüzden o duyurulamayan, hep içte, hep birilerinin uzağında kalan o seslerle yaşatılmıştı... Bana o günlerden gelen büyük büyükannemin, İstanbul’un o ‘duvarların’ ötesinde kalan mahallelerinde, suskunluğunu bir kalkan, daha da önemlisi yıkılmayacağına, artık yıkılamayacağına inandığı tek kalesi bilerek, ‘annelerinden’ öğrendiği o ‘eski İspanyolca’yla yaşamasının, düşünmesinin ve hissetmesinin en önemli nedeni de buydu belki. ‘Sokak’ ona yabancıydı, Türkçe ya da kendi deyişle ‘Turkças’ ona yabancıydı. Doğduğu, yaşadığı, gün ışığını gördüğü ve yitirdiği şehrin dili onu hiçbir zaman çağırmamıştı. Gerçek dilin, onun o kadını yaşadığı günlerde, o şehrin gerçek dilinin hangi dil olduğunu, o zamanlarda hiç kimse bilemezdi, söyleyemezdi zaten. O, dedemin anlatmak istemediği, ‘uzun, hak etmediği’ bir hastalığın ardında, günün birinde, kör bir kadın olarak uyanmış, bir başka gece de yatağa yatmış, uyumuş ve bir daha uyanmamıştı sonra. Onun hayatı, ‘dışarıdan’ bakanlar için bu kadar yalındı işte... Yıllar geçtikçe, bu yalınlığın, bu sıradan masalın ardında, bambaşka, hayat adına savaşmanın farklı yüzlerini anlamaya ve anlatmaya çalışmış bir insanın gizlendiğini de görecektim ama, bu gerçeğe inanmak için, benim de birtakım adımlar atmam ya da en azından atmayı denemem gerekecekti. Onun, o uzun, sonsuz uykuya yatmadan önce, hiç kimseyle vedalaşmadığını düşünmek, bu yolda ‘sonradan’ yaşadıklarımı aklıma getirdiğimde, bana nedense çok anlamlı geliyor.

O odaya, o son odaya girmemi hiç kimse istememişti ama, beni, zamanın akışında birçok ‘yasakla’ tanıştıran ‘o ablam’, o eşiği de gizlice aşmamı sağlamıştı. Bizim, şimdi hatırlayabildiğim kadarıyla, ilk suç ortaklığımızdı bu. Kapıyı sessizce, kendimizi göstermemeye çalışarak açmıştık. Büyük büyükannemin üzerinde solgun, gerçek renklerini geçmişin o uzun dehlizlerinde, yavaş ya-

vaş, başka insanlarla yitirmiş gibi görünen bir örtü vardı. “O şimdi çok rahat uyuyor” demişti ‘o ablam’ örtüyü hafiften aralarken. Haklıydı. Derin, sessiz, masum bir uykuydu o yüzde gördüğüm. Asıl söylenmek istenenlerin, sanıldığından çok daha yalın olduğunu hatırlatmak isteyen, derin, masum bir uyku... Ölümün uykudan hiçbir farkı yoktu. O uyku, o anda görebildiğim uyku, bildiğim uykulardan biraz daha soğuktu sadece. Biraz daha soğuk, biraz daha sessiz, biraz da daha beyaz... Bir türlü bitiremediğimiz, tüketemediğimiz o ilişkilere istesek de istemesek de taşıdığımız, taşımak zorunda kaldığımız bireysel tarihimizi daha çok kim için, kimler için yaşattığımızı düşünürüm hep bu yüzden, bu görüntüyü hatırladıkça. Yalnızlıklarımızı, sözcüklerimiz, bizi bir arada tutan ya da tutuyormuş gibi görünen o sözcüklerimiz mi doğurmuştu yoksa?... Bu duyguyu başka zamanlarda, başka ölümler karşısında da yaşayacaktım. Yıllar, çok uzun yıllar sonra, babaannemin yüzünde göreceğim ölü de bana bu uykuyu hatırlatacaktı örneğin. Babaannemin ölümü, çocukluğumun beni sıcacık bir yerde tutan anadillerinin birinden, o eski İspanyolca’dan, büyük büyükannemin ölümüyse, değerini ancak o yerlere dönmeyi denediğimde anlayacağım o masallardan kopmam anlamındaydı biraz. Anakara adalarını, o küçük adalarını yavaş yavaş, hiçbir zaman bitmeyecek ayrılıklarla doğurmuştu bir başka deyişle... O günlerde bıraktıklarım, bana şimdi çok uzak bir dünyanın hikâyeleri gibi görünüyor. O sesleri, kim bilir, belki de o hikâyelerden enikonu uzaklaştığım için, daha iyi duyuyorum ama şimdi. Kendimi, o seslerle o kokulara biraz daha yaklaşmış gibi hissediyorum, o görüntülerin ardında gizlenenleri biraz daha iyi görebiliyorum. Kendimi, o görüntülerin içinde, bilmediğim ya da unuttuğumu sandığım yüzlerimle yeniden, bir kez daha buluyorum... Masallarla yaşamıştık ne de olsa birbirimizde. Masallarla sevmiş, masallarla doğmuş, masallarla ölmüştük... Masallarla... Masallarla... Hiçbir zaman bitmeyecek masallarla... Geçmişin, asıl geçmişin nerede başladığını bilmeksizin... Masallar anlatmıştık birbirimize... Masallar... Geçmiş, bir de içimizden, kendi pencere-mizden görebilmek için... O masallarda kaybolabileceğimizi, biri-

lerine, çok yakınımızdakilere bile yabancılaşacağımızıysa, o günlerde elbette düşünememiştik...

(...) Astım nöbetlerimle yaşadığım, hiç bitmeyecekmiş gibi görünen gecelerin sabahında, o eve gitmek de 'masallarımızın' gerektirdiği törenin bir parçasıydı sanki. Zamanı geldiğinde, oralarda, biraz da ayırdına varmaksızın keşfettiklerimin, beni, farklı bir iklimde yazılmış bir başka uzun 'yazı'ya yaklaştırdığını da görecektim. Büyük büyükannemden gerçeğin, gerçeğimin bu yüzüyle ilgilenmesini bekleyemezdim ama. Onun yazgısında küçük, özel, pek az insanın bileceği bir hikâyede kalmak vardı. O masalda yol alabilmek için, belki de bu yüzden o dilin bizden istediği görüntüleri ve sözcükleri yaşamak gerekiyordu... Birkaç karanfil tanesini elinin içinde sıkı sıkı tutarak başımın üzerinde gezdirir, nereden, kimden öğrendiğini hiçbir zaman bilemeyeceğim bir duayı her seferinde aynı titrek sesle okuyarak, çevremde dolaşan kötü ruhları benden uzaklaştırmaya çalışırdı o masal kahramanım. O taneler, salonun geceden kalma soğuşunu o saatlerde iyiden iyiye kırmış olan sobaya atılmalıydı sonra. Gecelerin soğuk gölgeleri ve sesleri, gündüzlerinse, bana, şimdi bulunduğum yerden bakıldığında, tüm eksikleri ve dokunulmamışlıklarıyla yaşadığı bir evdeydik. Birkaç küçük çıtırtı gelirdi o anda kulağıma. Birkaç küçük çıtırtı... O büyüün, o yerde, o güvenin bir daha yaşanması, anımsanması ya da hiç unutulmaması için... Karanfili oralarda bıraktığım o koku yüzünden sevdim, kimi şiirlerde hep bulmak istedim belki de. Zamanımı, kendi zamanımı, yavaş yavaş, sessizce, bir evin bende uyandırdığı duyguya her geçen gün biraz daha çok yaklaşarak yazıyordum. Oralarda onlarla, o insanlar gibi yaşayanlarla, yaşamak zorunda bırakılanlarla, onca hayatın, umudun, bir yerlerde yeniden, yeniden, yeniden doğmanın yanı sıra, öylesine çok ölümü, öylesine farklı biçimlerde tanıyacak, ölümlerimi, farklı zamanlarımda, öylesine farklı duygularla taşımayı öğrenecektim ki...

Karanfil tanelerinin kokusu, tüm bunları düşündüğümde, ben de başka çağrışımların kapısını da aralıyor bu durumda. O koku, bir zamanlar, dedem tarafından götürüldüğüm sinagogda da var-

dı. İnce delikli, büyükçe bir limonu, biraz da bir enginarı andıran, bana o anlarda, o eski savaşlardaki o topuzları anımsatan, içi karanfil taneleriyle doldurulmuş, gümüşten yapılmış, eskilerden, çok eskilerden kalmış bir nesne, kısa bir duanın ardından iyice sallanır, koklanırdı. Tanrı'ya, kokuyu yarattığı için şükretmenin yollarından biriydi bu sanırım... Ayinin o günlerdeki en güzel anlarıydı o anlar. Tüm dualar, zihnimde, belki de en çok o koku yüzünden kazınmış, bugüne kadar silinmemiş bu küçük törenle son bulmuş olurdu çünkü. Bu son duaydı. Hatırlayabildiğim, şimdi yaşadığım yerlere taşıyabildiğim, taşımak istediğim son dua... Görüntünün ardında kalan yüzleri hatırlayamıyorum artık. Tek hatırlayabildiğim orada, o cumartesi sabahı beraberliğini yaşamış olanların bakışlarına yansımış o mutluluk duygusu. Dinine tüm benlikleriyle bağlı olanlar, günün geriye kalan saatlerini, ailelerinde ya da kendilerinde geçirirlerdi. Benim içinse, o anlardan sonra o günler yaz günleriye, Caddebostan Plajı'ndan denize girmenin, kış günleriye sinemaya, on bir matinesine yetişmenin heyecanı vardı. İstanbul'daki denizi yitirmedığımız bir zamandı. İstanbul'daki plajların hayatımızdan çıkmadığı, insana şimdi, eski, çok eskiymiş gibi görünen bir zaman... Plaja girerken, 'herkes'e açık duhuliye kabinleri için bilet almak yerine, kabin anahtarları almak, 'ayrıcalığını' fark ettirmenin bir başka biçimiydi. Aradaki farkı görmek de kolaydı, göstermek de. Duhuliye kabinlerinde üstlerini değiştirenler, yanlarına, plajda oturdukları yere, tüm giysilerini, özel kabin anahtarlarına sahip olanlarsa, yalnızca havlularını alırlardı. O kabinler, zamanı geldiğinde, bende başka 'efsanelerle' de yaşayacak, anlam kazanacaktı. İlk gençlik günlerimizden en büyük, en yakıcı 'efsanelerinden' biriydi... O kabinler, kaçak sevişmelerin yaşandığı, birilerinden çalındığı yerlerdi de aynı zamanda... Tüm bunlar, denizin lodos nedeniyle ikilenmediği günlerde daha güzeldi elbet. Lodosun esmesi, nerelerden geldiklerini o günlerde bir türlü anlayamadığım karpuz kabuklarının, üzüm salkımlarının, yosunların, denizanalarının kıyılarda birikmesi demekti çünkü. Denizin karşımıza ne zaman, hangi yüzüyle çıkacağı önceden kestirilemezdi o zamanlarda bir başka de-

yişle... O zamanlarda o kıyılardaydık... O kıyılarda... O çocukluk sahillerimizde... O adımlarımızda... O yalnızlıklarımızda... Bizde o hüznü yeniden, beklemediğimiz bir anda doğurabilecek tüm gizli duygularımızla. Eski hikâyelerin kapısı böyle aralanabiliyor ama sonuçta. Hikâyelerinize bu duygularla, farklı insanlardan geçtikten, yeni yüzleri de denedikten sonra, daha kolay taşıyabileceğiniz yitimlerle dönüyorsunuz. Şehrinizin bir yerlerinde, hiç bitmeyecek, en azından birkaç insanda devam edebilecek o sözcüklerle, o sözcüklerin beslediği, sakladığı görüntülerle yaşamayı bu yoldan giderek daha çok sevebiliyorsunuz. Birilerine, bir şeylere sonuna kadar inanmanın, inanmaya gereksinim duymanın nedenini, tarihinizden, ardınızda bıraktığınız gölgelerden korkmadan sorabiliyorsunuz bu durumda kendinize. Niçin, kim için, hangi dünyalar adına yaşanmıştı o aşklarla o ölümler?.. O evlerdeki o küçük savaşlar, o savaşları göze alanlar bir yerlerde bütünüyle kaybolduktan sonra, başkalarınca anlaşılmaya, ilgilenilmeye değer bulunacak mıydı?.. İstanbul'un neresinde, hangi tarihte, hangi koşullar altında doğduğumun, yaşadığımın hiçbir önemi yok elbet böylesi soruların bendeki ve başkalarındaki olası yanıtları düşünülürken. Bir tanıgın, içindeki dünyayı yeni dillerle çözmeye çalışan bir çocuğun yürüyüşünden söz edebiliriz belki de yalnızca bu aşamada. Kafamın hangi okullarda, işe yaramayacak hangi bilgilerle doldurulduğunu anımsamanın da bir anlamı yok bu durumda, hangi oyuncaklarımı, hangi düşlerde yitirdiğimi, bırakmak zorunda kaldığımı düşünmenin de. O insanlar, her biri bir başka yere gitmiş, dağılmış, yıllar yılı farklı umutlar, yaşantılar, özelemler adına beklenmiş o insanlar, bekleyenleriyle birlikte, uzaklarda, çok uzaklarda şimdi. Geriye, görebildiklerimin ışığında geriye baktığımda, birçok hayatın, yaşanabilecekleri sessizce öldüren yaşanamayacak yarınlar adına ertelendiğini, kimi pişmanlıkların suskunluklarla anlamlandırılmaya çalışıldığını, korkuların yaşananlara yön verdiğini bir kez daha düşünmek zorunda kalıyorum üstüne üstlük. Birilerinde, birilerine sahip çıkarak kaybolmayı yeğlemenin ne anlama geldiğini de biliyorum ama artık. Kendinizle karşı karşıya gelmek istemediğiniz, geçmişin göl-

gelerince, unutmak istediğiniz seslerince kovalandığınız anların, anlatamayacağınız, tüm umarsızlıklarınıza karşın kurtulmaya çalıştığınız o karabasanların tarihini, tüm yinelemeleri göze alarak, yıllar, çok uzun yıllar boyunca boş yere anlamaya ve anlatmaya çalışmadım. Odamda, metrelerce, kilometrelerce, sağdan sola, soldan sağa, bir köşeden bir başkasına kendimi alabildiğine uzun bir yolda gittiğime inandırarak yürüdüğüm o anlardı, bitmeyecekmiş gibi görünen o karabasanlardı bir yazıya dökmeye çalıştığım. Ayaklarınızdan, içinizden bir şeyler kopar sanki o yürüyüşlerde. Gecenin sessizliğinde birilerince izlenir gibi olursunuz... Bir sanrıdır bu durumda o odada yaşamak. Bir sanrı... O odada kalan, kendisini o odaya tutsak eden çocuk, çağla bademlerini hiç tatmadığı, hiç yaşamadığı halde anlatmaya çalışan bir çocuktü çünkü. Çağla bademleri bir 'başka' baharındı. Fesleğenler bir 'başka' yaz sabahınındı. Saat bir 'başka' zamanı gösteriyordu... O bekleyişi sabırla beslemenin, kimi insanların birilerine ancak yıllar sonra gerçek anlamda gelebileceklerine inanmanın, tek ya da o zamanlar için en güvenilir, en sınınilabilir yoluydu bu belki de. Başucumda, yüzünü, gerçek yüzünü bir türlü göremediğim bir kadın ağlıyordu... Rüyam bitmeyecekti... O rüyayı, o 'yazı'ya geçerken, hep değiştirmeye, başka, sevdiğim, inandığım sözcüklerin ardına gizlenerek dile getirmeye çalışacaktım...

(...) Herkesin, günün birinde, bir yerlerde yitirdiğı sanısına kapıldığı, hayatı bir biçimde sürdürme adına, parçalarını, kırıntılarını toplamaya çalıştığı bir hikâyesi vardır. İstenmemiş, hep yabancı kalınmış insanlarla yıllar boyunca yaşamak, sevilmemiş, sevillememiş okullarda okumak ya da bir türlü benimsenememiş mesleklerde, uzun, çok uzun günleri, geceleri, bizleri bir yerlerde beklediğine, bekleyeceğine inanılan uğraşların hayalinde tüketmekle anlam kazanan bir sürgünden, aslına, kendi küçük dünyasına er ya da geç dönme çabası mıdır bu? Bilmiyorum. Bilmiyor ya da bilmemeyi, kendimi tek bir yanıtın sınırlarına hapsedemeyi yeğliyorum doğrusunu söylemem gerekirse. Ancak, bu soruyu sormanın bile, beni, yıllardır aradığım, bulmaktan umudumu hâlâ kesmediğim o insana yaklaştırdığını düşünmek istiyorum

şimdi. Dönmek, tüm gitmelerden sonra dönmek, yeni bir odaya, daha önce görülmemiş bir odaya girmek istemektir de çünkü biraz. O gitmelerden sonra dönmek, yeni bir odaya girmek istemektir, girmeyi denemektir, bilebilmektir belki de... Dönülen yer, onca yıl sonra dönülebilen yer nasıl bir yerdir ama?.. O oda, onca yıl beslenmiş onca umuda karşın, sizi, o adımları atarken, kimle, kimlerle karşı karşıya bırakır?.. Sınırın ötesinde, istesenez de istemesenez de tek başınasınızdır... O anlarınızda, o sınırın ötesinde, içinizdeki sesi duyarsınız... O ele dokunmanız gerekir artık... O ele dokunmanız gerekir... O yüze dokunmanız gerekir... Başkalarının coğrafyası, sizi o yere yavaş yavaş, yalnızca kendinize anlatabileceğiniz, o pişmanlıklarla, o derin çiziklerle getirmiştir. O 'ailenin', 'başka' ailelerden aldıklarımla da yeniden 'inşa etmeye' çalıştığım 'o ailenin', gerçeklerimin, hayallerimin sınırlarında kalan o hayatların, o küçük utkularla, hep gizlenmek, görmezlikten gelinmek istenmiş o yenilgilerin neresindeyim ama bugün, bu sorularla bu dönüşler düşünüldüğünde?.. İçimi böylesi zamanlarda bir anlamsızlık, hiç kimseyle paylaşamayacağımı sandığım bir terk edilmişlik duygusu kaplıyor. Kendimi yeniden bir yol ayrımında buluyorum. Anlamsızlığın bendeki tüm adlarını, tüm çağrışımlarını, 'sıradan' bir insanın bedenine girerek bırakıp gitmekle, o eski hikâyenin yolunda, başka sözcükler için ilerlemeye devam etmek arasında duraksıyorum. Bu ikircimi hep anlatmak istemiştım. Bu ikircimi, o cümle adına belki de son nefesime kadar taşıyacağım. Son nefesime kadar... Kimi duyguların gerçek yerlerini hiçbir zaman bulamayacaklarını bilsem de, gözardı edemesem de... O insanları anlatmanın hayali yıllar boyunca geldi oysa ardımdan. Aşklardaki o birkaç anı, o birkaç 'gerçek' anı hatırlatabilecek, kısa, çok kısa bir mutluluk zamanı içindi belki de bu hayal. Aşklardaki o birkaç 'gerçek' anı hatırlatabilecek, kısa, çok kısa bir mutluluk zamanı için... Ne zaman, nerede biteceği bilinmeyen o hikâyenin bambaşka bir büyüğü vardı, hikâyeyi yaşamak, hikâyeyi anlatmak kadar önemliydi çünkü sonuçta. O yanlış adımlarla, o gerçekleştirilememiş düşler arasında gidip geldiğim günlerde, bana hiçbir zaman unutamayacağım o duyguları ver-

miş bir romanın yazarından esinlenerek, bir adaya çekilmeyi, hatırladıklarını, birilerine o adadan, kendi adasından yazan gönüllü bir sürgün gibi görünmeyi isteyişimde de bu uzun hikâyenin bir payı olmalıydı. Aldanmaları, yanılmalara çoğaltmak için birçok nedenim vardı bir başka deyişle. Bu küçük düş, beni 'yazılarını' paylaşmak istediğim o insanları, 'o adada', tüm hikâyeleriyle, beklenmedik ya da ayırdına varılmaksızın hazırlanılmış bir zamanda buluşturma düşüncesine de götürdü. 'O ada' yalnızca bir sürgünü değil, bir tutsaklığı, bir bir arada yaşama zorunluluğunu da hatırlatıyordu çünkü insana. Bir birleşme, bir buluşma, ama aynı zamanda da bir ayrılık, bir korunma, bir ayrı kalma dileğini, 'olanakların' elverdiği ölçüde yaşanılır kılmak için de seçilmişti 'o ada'. Onları, o 'ailenin' insanlarını, bir düğünde en güzel kıyafetleriyle, en güvenebilecekleri maskeleriyle, içlerinde taşıdıkları farklı insanları da unutmaksızın, belki de bu yüzden buluşturabilirdim. Onlar, orada, hiçbir zaman olamayacakları insanları belki de bir kez daha oynamak isteyeceklerdi. Ödeşmelerin belirsiz bir zamana yeniden ertelenmesi, yaşananlara başka sorunlar götürme olanağını birilerinden 'gizlice' çalan o ilişkilerin unutulması gerekiyordu çünkü. Hikâyede ilerledikçe, bu düşün, bu buluşmanın hiçbir zaman gerçekleşmeyeceğini kabul etmek zorunda kaldım ama. Herkes kendi yalnızlığındaydı çünkü. Herkes kendi sürgünündeydi. Herkesin, anlatamayacağı, kendine saklamak istediği bir gülümsemesi vardı... Beylik sözcüklerse, tüm iklimlerde olduğu gibi, her şeyin yolunda gittiğini göstermek içindi kuşkusuz. Duvarlar örülmeliydi. Duvarlar hep örülecekti... Birbirimizde yaşadığımız, yaşamaya hep mecbur kaldığımız o sağırılıkları, gittiğimizi, gittiğimiz sandığımız yerleri ve insanları, olası birkaç an için yaşamak, gerçek anlamda yaşamak istediğimiz zamanlarda, yeni yalnızlık adalarına doğru sürüklenişimizi başka türlü açıklayamam. O serüvenin anahtarlarını kimde, nerede, ne zaman yitirdiğimizi yeniden sormak kalıyordu bu durumda geriye... Bizi o yere bazen yalnızca bir bakış ya da bir sözcük çağırırmıştı... Yalnızca bir bakış ya da bir sözcük... Hangi rüyalardan hangi yenilgilerle çıktığımızı anlayabilmek, daha da

önemlisi söyleyebilmek içinse, gerçek kayıpları yaşamamız gerekecekti...

(...) Okulun, 'ilkokul'umun duvarlarıyla yeni tanıştığım o günlerde ya da belleğimde, şimdi belli belirsiz görüntülerle dolaşan o cumartesi sabahlarında, yeşil önlüğümle, bayrak törenlerine pek de istemediğim bir yerden katıldığım anlarda yaşadıklarım da var mıydı o zamanda?.. 'Başarılı' öğrenciler, o bayrak törenlerinde bayrağı tutmakla 'ödüllendirilirlerdi'. 'Herkesin' ulaşmak, 'sahiplenmek' isteyeceği o ödülü ben de 'hak etmişim' bir keresinde. O ağır bayrağı, o güçsüz bedenimle, bana o günlerde enikonu ürkütücü görünen o kalabalığın karşısında taşımaktan duyduğum sıkıntıyı anlatamamıştım, o ödülü bir ceza gibi algıladığımı söyleyememişim ama hiç kimseye. Bayrağı tutmama, bende yalnızca hüznü gülümsemesiyle kalan, annemin, sonu ayrılıkla biten, kısa, mutsuz bir evlilik yaptığı için daha çok sevdiği Türkân Öğretmen yardım etmişti. Gülümsemelerin, beni, gerçek kaynağını bir türlü bulamadığım bir sıcaklığa da çektiği sabahlardı o sabahlar. Okulun soğukluğunu, Türkân Öğretmen'e, biraz o büyük memeleri, biraz da 'alın yazısı' yüzünden duyduğum yakınlığa karşın örtemeyişimi, bu kaynaktan uzaklığıma bağlayabilirdim belki. Bir karabasana girecektim yavaş yavaş. Yemekhanede çınlayan kaşıkların, yüksek sesle gülen 'yeni' arkadaşlarımdan bende uyandırdığı duygu, o günlerde tanımlayamadığım bir korkunun habercisiydi. Bir kendine çekilişin ilk adımlarındaydım. O günlerin birinde, ders sırasında, 'tuvalet ihtiyacı'mın geldiğini Türkân Öğretmen'e bir türlü söyleyemeyişim, bunun sonucunda da altıma kaçırışım, dahası, akşama, eve gidene kadar öyle kalmayı seçişim bundandı belki de. 'Alaturka' tuvaletlere alışkın değildim üstüne üstlük. O delik o günlerde çok büyüktü. Onca zamana karşın hâlâ unutmadım, unutamadım. Korkulu bir dünyaya doğru yol almıştım bir rüyada. Orada, o deliğin bittiği yerde, benim gibi o boşluğa, o karanlığa düşmüş başka çocuklar da vardı. 'Yukarıya', tüm çabalarına karşın çıkamamışlardı. Yalnızca kimi 'büyükler' arada sırada gidip gelebiliyordu. Ama onlar da beni görmüyordu duymuyordu. Aralarından yalnızca biri bana gülümse-

yerek giderek ürkünçleşen gözlerle bakmıştı. Bağırarak istemiş, ama bir türlü bağıraramamıştım. Gülümsemişti. Bağıramayacağı-mı, sesimi duyuramayacağı-mı biliyordu sanki... O suskunluklar, o derin sessizlikler, o kâbusların en karanlık, en anlatılamayan sokakları mıydı gerçekten?..

(...) Rüyalar ya da geride, bir yerlerde, bir rüyadaymışçasına bırakılanlar... Kokuların, hiçbir zaman unutulamayacak kokuların, bir şehri gerçek anlamda yaşanmış kıldığını daha önce nerede, hangi yazıda anlatmak istemiştım?.. Bomonti Bira Fabrikası'nın yanındaki 'ilkokuluma', dahası yalnızca o okula değil, lodolu havalarda, anneannemlerin oturduğu o bahçeli eve kadar ulaşan, bir çikolata kokusu vardı örneğin. O sokaklar o saatlerde farklı bir nefes alırdı sanki. Günün birinde o kokunun kaynağına gidecektim dedemle. Çikolata harcının karıldığı büyük tencereler belleğimden hâlâ silinmemiş. Herkesin Yorgo Usta diye çağırdığı, bana o günlerde, beyaz saçları yüzünden çok yaşlı görünen bir adam, harcın tadına bakıp, yanındakilere anlayamadığım bir şeyler söylemişti. O harcın tadına ben de bakmak istemiştım. 'Olmaz paşam. Çikolata daha hazır değil' demişti Yorgo Usta. Çıkışta bize büyük bir paket çikolata armağan etmişlerdi. Her yerde bulabileceğimiz 'hazır' çikolatalardandı bu... Yorgo Usta dedemi, Yirmi Sınıf askerlik günlerinden tanıyordu... Eski, uzak, ama yalanları barındıramayacak bir bağ vardı aralarında... Mesleğine, mesleğinin doğrularına farklı biçimlerde tutunmaya çalışmıştı herkes... Benim için 'büyü', o kazandaki tatta kalmıştı ama. Henüz hazır olmayan o yemeklerin kokularını da, en az tatları, lezzetleri kadar sevmiştim zaten. O kokular, bana belki de bu nedenle, yitirdiğim, içine giremediğim yerleri hatırlattı hep. Birileri, belki de bu nedenle yalnızca hayallerimle çoğalttığım, yaşatabildiğim o evlerdeydi...

Okuldaki o ilk cuma günlerinde, o öğle yemeklerinde duyduklarımda da bu 'yabancılığın' izlerini arayabilirim belki. O saatlerde anneannemin yolunu gözlerdim. Onun bir sefertasında getirdiği o sıcak köftelerle, o kızarmış patateslerin tadı hâlâ damağımdadır. O cuma günlerinin birinde çok kar yağmıştı. Yemekhaneye

inmiştik. Yemek dağıtılmıştı. Bir tedirginlik yayılmıştı içime. Çorbasını, öğretmenlerin uyarılarına kulak asmaksızın, h  p  rde-
te h  p  rde, üstünü mutlaka kirleterek içen, ‘b  y  d  g  ndeysel’,
uzun yıllar dağcılık yapan, günün birinde de, fena halde tutuldu-
   bir da  cı kızın, bir başka da  cıyla evlenmesi üzerine, ‘tüm da  -
lara k  sen’, en büyük hayalini, Demirkazık kış çıkışını gerçekleş-
tiremeyip, Mercan’da küçük bir d    meci dükkânı a  an, o günler-
deki tek arkadaşımla Selahattin’in maskaralıklarına bile g  leme-
mi  tim bu yüzden. Anneannem yemeğin tam ortasında gelmişti.
Yemekhaneye inen merdivenlerden bana gülümseyerek inişini
hâlâ hatırlarım. Dışarıdaki tipiye kar  şın yetişmeyi başarmıştı.
Ancak o anda, ayakkabılarındaki o henüz erimemiş buzlar yüzün-
den kaymış, basamakları, eğer deyiş yerindeyse ‘otura otura’ ge-
rekti  inden çok daha kısa bir sürede inmişti. İmdadına, her za-
man, herkesin imdadına ko  an, tuhaf davranışları nedeniyle, yal-
nızca Müdire Hanım ve öğretmenler tarafından değil, kimi veliler
tarafından da azarlanan, buna kar  şın okulun tüm ağır işlerini
tüm iyi niyetiyle üstlenen, temizliği yapan, bozulan elektrikleri
tamir eden, sobaları yakan, tıkanan lavabo ve helaları a  an, gece-
leri okulda kalan, yaptığı çeşitli havyan taklitleriyle de tüm   -
ocukların sevgisini kazanan Dursun Amca yetişmişti. Ucuz atlatıl-
mı   bir kazaydı bu. “Yemeğin geldi! Yemeğin geldi!” diyerek g  l-
m    t   ‘arkadaşlarımla’. Bir tek Selahattin gülmemiş, dahası, g  l-
d  kleri için, kimi arkadaşlarının üzerine önündeki yemekten bir-
ka   ka  ık fırlatmış, o günün nöbetçi    retmeni ‘baston yutmuş’
Müzeyyen    retmen tarafından, yarım saat tek ayak üzerinde
durma cezasına çarptırılarak kırılması g    bir rekorun sahibi ol-
muştu...

O günden sonra anneannem okula bir daha yemek getirmedi.
Bunu ben istemiştim. Başkalarında, başkaları gibi davranarak
kaybolmayı o günlerde umut edebiliyordum. İleriki yıllarda, o k  r-
gınlıklardan sonra, böylesi bir umutla, ne denli boş bir d     n ar-
dından gittiğimi de anlayacaktım elbet. Okul bir cinayetti, an-
lamsız bir savaştı o kırgınlıklar düşünüldüğünde...

Anneanneme, o günü, aradan yıllar, çok uzun yıllar geçtikten

sonra hatırlatmaya çalıştım. Fransız Hastanesi'nin, birçok ölü-mü, umudu ve yeniden doğumu barındıran o eskimiş odalarının birinde, sesini çıkarmadan yatan, beyin damarlarındaki bir tıkanma yüzünden, belleğini, daha da önemlisi 'tanıma' yetisini yitirmiş çok yaşlı bir kadındı artık. Kendisine 'nöbetçi' olarak refakat ettiğim tek geceydi. Başını konuşmalardan, belli belirsiz gülümseyerek, söylediklerimi hatırladığını belirtmek istercesine sallamıştı. Hatırlayabilmiş miydi gerçekten?.. Sanmıyorum. Eski, çok eski, benimle paylaşamayacağı görüntüler geçmişti belki zihninden. Eski, çok eski, paylaşamayacağı, daha da önemlisi tüm tanıklarını yitirmiş, artık anlatamayacağı görüntüler... Ona, gizlice, yüksek tansiyonu nedeniyle yiyemediği o yasak yemeklerden birkaç parça vermenin zevkini de yaşayamayacaktım artık. O günler, bu çocukça suç ortaklığının da artık yaşanamayacağının haberini veriyordu bir başka deyişle. Anneannem bir gün susmuş ve günlerce konuşmadan yatmıştı. Birbirimize nerede, nasıl veda ettiğimizi belki de bu yüzden bilemedim, bilemeyeceğim...

(...) Zaman zaman, cumartesi öğlelerinde, beni okuldan, anneannemle dedem almaya gelirdi. Hafta sonlarını onların yanında geçireceğim anlamına gelirdi bu. Onların evinde, gerçek bir yuvada yaşama özlemini, yıllar boyunca, başka odalara taşıyacaktım. Başka evlerde, başka insanlarda sürecekti, başka görüntüler ve sözcüklerle 'yazılacaktı' sonra bu özlem. Başka insanları başka odalara koymak isteyecektim. Başka insanlar, başka odalara dönüşecekti... İlk şarkılarımı o evde tanıyacaktım. O şarkılar benim ilk 45'liklerimdi. Benim ilk 45'liklerim... Bu şarkılara günün birinde yeniden, o oda için, o odanın bendeki yazılmamış hikâyeleriyle dönebileceğime inanmak istiyorum şimdi. Kimi şarkılar unutulamıyor çünkü. Kimi şarkılar başka kitaplardaki başka şarkılarla buluşsa da çok özel şarkılar olarak kalıyor.

(...) Günler, aylar, yıllar geçtikçe anneannelere ziyaretlerim daha da sıklaşacaktı. Okul günleri de bitecekti elbet. Okul günleri de bitecek, Şişli'de, farklı hatıraları zenginleştiren, anlamlandıran kırgınlıklar, bambaşka yola çıkışları beraberinde getirecekti. Spiro Bahçesi'nde şişeden gazoz içmeyi öğrenmem, bir şeylere hep teğet

geçerek yaşayan ya da yaşamaktan başka türlüünü yapamamış o insanların gözünde 'büyümenin', büyümeye başlamanın ilk işaretlerindendi. Çocuklara, 'büyüdüklerini', birbirlerine, daha da önemlisi kendilerine kanıtlayabilmek için, durup dururken çarpım tablosunu soran insanlardı aynı zamanda o insanlar. 'Büyüdüğünü' bir şekilde görmenin en önemli yollarından biri, benim için, kendini, o dar alanlarda, o gizliden gizliye örülmüş duvarlar arasında, 'başkalarının', 'onların' istediği gibi göstermeyi başarma çabasıydı ama. Farklı bir insanı, dahası insanları oynamayı öğrenmek için, kimi, nerede terk edeceğinizi de öğrenmeliydiniz. İçinizde, sonuna kadar yaşatmak istediğiniz o çocuğu korumanın tek çaresiydi bu sanırım. O çocuğa hiç kimse ulaşmamalıydı, hiç kimse dokunamamalıydı. O çocuk sizinle, yalnızca sizinle konuşmalıydı. Eski, yıllar, yüzyıllar önce yaşanmış birçok 'yazı'da da bu sesi duyabilirdiniz. O ses, o insanlarda farklı sözcüklerle doğmuştu. O ses, o insanlarla birlikte, farklı tarihlerde ve ölümlerde kaybolmuştu. Yaşadıklarınızı bir başkasına dilediğinizce anlatamayacağınız duygusuna kapılmanızı, bu farklılıkta ya da farklılığa, o korunma kaygısı yüzünden bağlanmak istemenizde arayabilirdiniz... Bir farklılığa, farklılığınıza, aslında sizi siz yapan, kendiniz yapan o farklılığa bağlanma kaygısı... Bedeller gerekir elbet bunun için. Kayıplar gerekir. Ayrılıklar gerekir. Dönüşsüzlükleri kabul etmek gerekir... Sonra durursunuz. Beklediğiniz bir anda durmayı düşünürsünüz. Kendinizi izlersiniz artık, yalnızca kendinizi izlersiniz. Uzun süredir görmediğiniz bir biçimde bağlandığınız, hayatınızın unutamayacağınız bir zamanında yerini almış bir insana, örneğin bir sinema kapısında sarılırken, sarılmanın sıcaklığını gerçekten, hiçbir yalana kaçmaksızın yaşarken, kime ya da neye sarılırsınız bu durumda... Hiçbir kaygının yeterince dile getirilemediği, hep birtakım eksikliklerle yaşanan o pazar günlerinde, o lokantalara, kendilerine bile itiraf edemedikleri sıkıntıları ve küskünlükleriyle, 'hep birlikte' öğle yemeğine gidenler için, 'ailede ölmeler'in ne önemi vardır?. Hiçbir sorunun gerektiğinde sorulmadığı, sorulanlarınsa hiçbir zaman açık yüreklilikle yanıtlanmadığı, böylesi 'az sorunlu' bir hayatın karşılığında, hep kötü, yanlış, eksik ve çabuk becerilen kadınlarla boşalmayı orgazm

sayan ya da basit numaralarla farkına varmaksızın düzülen erkeklerin aileleri nasıl ailelerdir? Yaşadığım, çözmeye çalıştığım, içimden her geçen gün biraz daha çok kopan bu şehrin bendeki o uzun hikâyesinin, hiçbir zaman kurtulamayacağım sorularından bunlar. Evlerini ‘başka işleri’ yüzünden bir türlü yaşayamayanları, yolculuklara, yaşadıklarını paketine daha iyi koyabilmek için, paket turlarla çıkanları, az yakıt harcayan arabaları, zevksiz yemek takımları ve ucuz gazete başlıklarıyla birçok çözüme ulaşabildiklerine inananları da hatırlatıyor bana bu sorular. Herkesi kendi yerinde bırakmak istiyorum o zaman da. Herkesi kendi gerçeğinde, kendimi kendimde bulabilmek için bırakmak istiyorum. Kaçışlar, beni o insanlardan yavaş yavaş, istesem de istemesem de koparan o kaçışlar, dünyanın her yerinde, dahası her zamanında aynı kaçışlardı sonuçta. Bize, yaşadıklarımıza kılavuzluk edecekmiş gibi görünen o kitaplara göre, bu kaçışların adları bile var artık üstüne üstlük. Birikmiş ya da biriktirilmiş bir bilginin şemsiyesi altındayız. Kendimi, kendimde bulabilmek için, yeni bir yağmura doğru, bu sefer isteyerek, nelerle karşılaşabileceğimi düşünmeksizin ilerlemem mi gerekiyor öyleyse?.. Duyguları yaşamanın, tüm sonuçlarıyla taşımayı göze almanın, duyguların hikâyesini anlatmaktan çok daha zor olduğunu yeniden anımsamam mı gerekiyor?.. Kimi yenilgiler elbette içimizdeki bir ‘şeyleri’ öldürmüştü. Kimi yenilgiler elbette başka yenilgilere doğru ilerlememize olanak tanımıştı... Tarihine inanmanın, adımlarının sesini duymanın ya da kendini durmaksızın o kavganın ortasında hissetmenin başka bir yolu var mıydı ama?..

(...)O hasretleri, pişmanlıklarla da taşınan o hayatları, birilerini paylaşma aşamasına, kendimi sorgulamayı gözardı etmeksizin, gelebildiğim bir zamanda, bizleri en çok hayallerimizin yaşattığını düşünmem, yenilgileri yolun bir yerinden sonra kabullenmemden, yenilgiden saymamayı öğrenmemden mi kaynaklanıyor, hikâyelere, onca hikâyeye karşın hâlâ inanabilmemden mi?.. Yalanların kolay kolay tüketilemeyecek serüvenine de tekrar dönmüştüm. ‘Bir şeylere’, en azından ‘bir şeylere’ iyi kötü hazırlıklıydım öyleyse. Bu dönüşler, bu aldanmalar, yazma inancını da anlatılabilir,

dahası savunulabilir kılıyor. O ölüm oyununun, bir başka yere geçme duygusunun farklı sahneleriyle yeniden, yeniden, yeniden yaşadığı tek başınalık anları da vardır elbet. O küçük hayat adacıklarını hatırlarsınız o anlarda. O gölgeleri hatırlarsınız. O adaya ulaşmak için aldığınız o uzun yolu hatırlarsınız. O yol sizin yolumuzdur, o ülke sizin ülkenizdir. O zaman, sizin zamanınızdır... O yılların, o sığınaklarınızın yıkılmasından korktuğunuz için, önünüzden sessiz sedasız, hiç yaşanmamış gibi geçmesine izin verdiğiniz ya da aynı korkular yüzünden, yalnızca izlemekle yetindiğiniz, kimi durumlarda da, hep o erteleme çabalarıyla 'tüketmeye' çalıştığınız, yalnızca birkaç sözcüğe, görüntüye ve nesneye sığdırmak, dahası hapsetmek istediğiniz o yılların birikimiyle de gelirsiniz sanki birilerine. O yılların birikimiyle, birilerine, bir daha gitmek için geldiğinizi, bir kez daha, tüm benliğinizle söylemeyi, söyleyebilmeyi düşlersiniz. Onlar, farklı hayatlarınızda gördükleriniz ve yapamadıklarınızdır çünkü. Onlar geriye dönemeyişlerinizdir. Onlar pişmanlıklarınızdır, eksikleriniz ve açmazlarınızdır biraz. Hiç kimsenin çok uzakta ya da başka bir yerde bırakılmayacağını, bırakılamayacağını da öğrenmişsinizdir o yitimlerden sonra. Hiç kimse, yalnızca o yeniden yaşanamayacak yerde ve zamanda kalmamıştır, kalmayacaktır. Gözlerinizi kapatarak, yaşadığınız o oyunda, derinlerinize, çok derinlerinize, öylesine çok 'çizik' kazınmıştır ki... O duvarların, içinde, kimler tarafından örüldüğünü sorarsınız o zaman da kendinize. O mutluluk fotoğrafları kimler için çektirilmiştir?.. O duvarlar kimleri saklamıştır, kimleri kimlerden esirgemmiştir?..

(...) Dünyanın birçok ülkesinde, ülkeye dönüşen sokağında, daha da önemlisi, o şehirleri kimilerine örten o duvarların ötesinde, 'eski' bir ülkeyi arayanların, düşleyenlerin tarihinde de böylesi sorular vardı kuşkusuz. Getto kimin gettosuydu, o korkuların ve yabancılıkların hep kendinde yaşatıldığı, çoğaltıldığı o zamanlarda, 'başkalarına', hangi 'dillerle', hangi 'adlarla' kapatılmıştı ama?.. Milano'nun, Varşova'nın, Budapeşte'nin tarihi, bizde, o görüntüleri düşündüğümüzde, o gettoların içine giden birçok hikâyenin kapısını aralıyor istesek de istemesek de. Ancak tüm bun-

ların yanı sıra, bizi o görüntülerin çok ötesinde bir yerlerde bekleyenler de var sanki. Farklı şehirlerde, farklı sınırlarda yaşanan o gettoların, o duvarların mimarları ve ustaları arasında o gettoların içinde kalmayı yeğleyenlerin bulunup bulunmadığını da soruyorsunuz çünkü arada sırada kendinize. Tarih farklı bir şekilde yazılacaktı, yazılmak istenecekti elbette o duvarlar örülmeseydi. Tarih farklı bir şekilde yazılacaktı, farklı renkleri, farklı günlerle buluşturmak isteyecekti. ‘Tereddüt’, ‘başkalarıyla’ buluşmadığınız o yerin uyandırdığı duyguda, eksiklikte başlıyor belki. ‘Tereddüt’, biraz da sanki burada, başka, söylemekte hâlâ güçlüktüğünüz o şarkılara soluk veriyor. Duvarların, yıkıldıktan sonra da yükseltilmeye devam ettiğini biliyorsunuz ne de olsa. O duvarlar kimlerindi öyleyse o yerden sonra? O duvarlar kimlerindi? Ayıranların mı, ayırmak isteyenlerin mi? Herkes kendi gettosunu yaratıyordu, kendi gettosuyla yaşıyordu sonuçta. Herkes kendi gettosunu yaratıyordu... Herkes kendini, ayırdına varmaksınız, kendi gettosuna yargılı kılıyordu. O hikâyeler beni biraz da bu nedenle o geriye dönüşsüzlük sınırına getirmişti. Gördüklerimin, duyduklarımın ve anlatabildiklerimin ‘inandırıcılığını’ sorguladığım, sorgulamaya mecbur kaldığım bir sınırdı aynı zamanda bu sınır. Anlatmayı düşlediklerim ‘yaşanmış’ da olabilirdi ‘yaşanmamış’ da. O adımı, beni o sınırın ötesine taşıyacak o adımı, kendimi daha iyi tanıyabilmem için atmam gerekiyordu ama. O mahalleye, o hikâyeye karşın tüketemediğim o sokaklara dönüşüm bundandı. Herkesin o tarihin çok ötesinde kalan duvarları vardı. Herkesin yaşadıklarını bir başkasına göstermeye, dahası onaylatmaya gereksinimi vardı. Herkes öncelikle kendi tutsağıydı, kendi celladı ve kurbanıydı sonuçta. Benim uçları sık sık kırılan kurşunkalemlerim, kokulu silgilerim, hiçbir işime yaramamış pergel takımlarım da oradaydı örneğin, hiçbir zaman unutamadığım o çivit mavisıyla o parke cilasının kokusu da. Ancak orada, tüm terk ettiklerimin ya da uzaklaştıklarımın yanı sıra, hep aynı köşe başında duran, beni gülümsemesiyle korkutan saralı bir dilenci de kalmıştı, tüm mal varlığına, apartmanlarına ve gizli paralarına karşın, ortalıkta hep üstünden dökülen yırtık pırtık elbi-

seleriyle, yağlı birbirine karışmış beyaz saçlarıyla dolaşan Madam Vera da, onun hep peşinden koşan, Feriköy'ün hiçbir maçıını kaçırmayan, müşterilerini durup dururken bira içmeye götüren taksi şoförü Deli Kemalettin de, eline geçen her fırsatta Adalet Partisi'ne söven 'komünist' gazete satıcısı Aleko da, nefesi günün her saatinde alkol kokan 'yalancı tesisatçı', burnu gerçekten uzun Pinokyo Gatenyo da, küçük dükkânında yıllar boyunca, gecenin ilerlemiş vakitlerine kadar, rakısını yavaş yavaş yudumlayarak, hiçbirimizin bilemeyeceği bir insan için, büyük, 'ince işli' bir büfe yapan, tam da bitirmeye yakinken, bir kalp krizinden ölüveren 'astımlı marangoz' Mösyö Oskar da, yaz akşamlarında, tek başına, penceresini hep açık tutarak ut çalan, en çok da 'Tereddüt' şarkısını seven Münip Bey de, 'kazıkçı bakkal' Kürt Bekir de, hiç kimseyle konuşmayan, ütücü, kolacı Sessiz Talat da, çıraklarını hep 'elleri nasır tutmuş çocuklar'dan seçen yorgancı 'İbne Aslan' da, herkesin 'ıflah olmaz bir unutkanlık hastalığı'na tutulduğunu söylediği, bizlere sık sık renkli kalemler ve krepon kâğıtları armağan eden 'sübyancı kırtasiyeci' Selahattin Amca da, bana, 'büyüdüğümde', sevgililerim için, önce kendisinden gelip don ve sütyen alacağımı söyleyen, bu çağrısı nedeniyle sık sık çıplak hayal ettiğim iri kalçalı tuhafiyeci Madam Alis de, her türlü zehir konusundaki 'derin bilgilerini' başkalarıyla paylaşmaktan büyük bir zevk alan, kostümünü, beyaz gömleğini ve kravatını üstünden hiçbir zaman eksik etmeyen, günün birinde de o zehirlerden birini alarak intihar eden eczacı kalfası, iğneci 'Cüce Kemal' de... Rüyalara inanmam zor değildi bendeki bu insanların görüntülerini hatırladığımda. Hayallere inanmam zor değildi, yeni hikâyelere inanmam zor değildi. O ev beni belki de bu yüzden hep o yerlerde bekledi. Onca sokağın ve apartmanın hikâyesinde belki de bu yüzden yıllarca, kendimi ve başkalarını daha iyi tanıma umuduyla ilerlemeye çalıştım. Yürüyüşüm bitmeyecekti. Hayalimi yavaş yavaş yaşıyordum, sözcüklerimi yavaş yavaş, terk etmeyi, 'öldürmeyi' öğrendikçe buluyordum...

Bu uzun yazıda anlatmaya ve anlamaya çalıştığım o insanlara, kendimden, hiçbir zaman geri alamayacağım hangi anları ver-

miştım, içimdeki hangi insanları teslim etmişim öyleyse?.. O kimlik denemelerimde, kendimi en çok hangi kimliklerimde gizlemek istemiştım?.. Böylesi sorular, cinselliklerin tüm yanılsamalarıyla sunulduğu ya da televizyonlardan, tıpkı savaşlar gibi, yalnızca, öteki yüzleriyle gösterildiği, gerçek işkencecilerin bilinmediği, ama hep aramızda dolaştığı, yeni coğrafyalarımızı, yeldeğirmenlerimizi, bizi bize gösterecek aynalarımızı, her geçen gün biraz daha çok yitirdiğimiz bir dünyada başka anlamları ve soruları bekliyor kuşkusuz. Herkes, tüm umutlara karşın, kendi odasında, öncelikle kendisi için ölüyor, sizin bu uzun serüvendeki yerinizi, yalnızca başkalarına anlatabildikleriniz, daha da önemlisi verebildikleriniz belirliyor çünkü. Asıl anlatılamayan, anlatılmak istenmeyense, gerçeğe yalanın birbirine kavuştuğu, günün birinde, istesenez de istemesenez de gördüğünüz o yer galiba. Bu yerde, en yakınlarınızla bile paylaşamayacağınız bu yerdeyse, tek doğrunuzu, irdelemeye, sorgulamaya, bir başka deyişle de gereğince anlamaya her zaman yanaşmadığınız doğrunuzu saklıyorsunuz. Güneşin yeterince aydınlatamadığı o odaların şiirini en çok bu anlarda, bu suskunluk zamanları için sevmiştim. O odalar, 'bir şeylerle', küçük, herkesin farklı adlar ve çağrışımlarla yaşatabileceği 'bir şeyler'le yetinmenin tarihini de gizliyordu. O odalar, sizin bir türlü kopamadığınız eşyalarınıza ve giysilerinize yüklediklerinizdi, içemediğiniz, hep bir başkasına ertelediğiniz içkilerinizdi, okuyamadığınız kitaplarınız, bakımını yapamadığınız bahçeniz, gideemediğiniz deniziniz, yeniden inşa edemediğiniz evinizdi belki aynı zamanda. Ama o 'şeyler'le, o küçük, eski, tozlanmış takvimlerde kalan 'şeyler'le yetinmenin tarihi, başka sesleri ve sabah uyanışlarını da gerektiriyordu. O saksılarla, o saksılardaki çiçeklerle, yalnızca tatil günlerinde, biraz da başkaları için gidilen o otel odaları, o yaşama sevincini boşuna beslememişti. O telefonlar, o umutları yok yere yeniden doğurmamıştı. Nesneler, o tarihlerde, hep başka nesneleri saklıyordu...

(...) 'O şeyler'de, o özelemlerle, her zaman paylaşamadığımız bu ruk sevinçler de yaşanırılık kazanıyordu hiç kuşku yok ki, küçük bir şiiri keşfetmeyi bilmenin ya da keşfetmeyi hep hayal etmenin

güzelliği de... Kendimi, o 'yazıyı' tüm benliğimde hissettiğim o günlerin birinde, o hikâyenin içine 'bu şeyler'den güç alarak koya-bilmiştım zaten. Bir deniz kenarında, yıllar, uzun yıllar önce, bir başka hikâyede anlatmaya çalıştığım o kahvede ya da şimdilerde, kimilerinin dediği gibi, o çay bahçesindeydim. Yazın son günleriydi. Bir yazın, öteki yazlardan farksız bir yazın son günleri... Gördüklerimin, görebildiklerimin, bana yepyeni, daha önce dokunulmamış bir cümleyi yazdıracağını, yaşayamadığım, yalnızca hikâyesini yazmayı başardığım yazların bende uyandırdığı o eski duyguya karşın umut etmiştım. Balıkçılar avdan yeni dönüyorlardı. Palamut mevsimi başlamıştı. Motorlardan kıyıya aktarılan, tezgâhlardaki yerini henüz bulmamış palamutlara bakıp, 'İyice yağlanmalarına en azından bir ay var. Ama eve giderken yine de bir iki tane almalı. Hiç olmazsa tavaşı yapılır' demiştım kendime. Palamut, ilk palamut, bambaşka bir sıcaklığın habercisiydi. Bunun yanına, zeytinyağlı, limonlu, tuzla iyice öldürölmüş beyaz soğan da kondu mu, tamam... Vakit, bir cumartesi sabahı için çok erkendi. Hafta sonlarının sıkıntısını, pazar akşamlarının hüznünü yaşamaya da vakit vardı, birbirlerine ve kendilerine boş gözlerle bakan o seyircilerin, buraya, temiz havanın o kirlenmelere karşın hâlâ tüketilemediği bu kahveye, denizin güzelliğini bir kez daha o beylik sözcükleriyle dile getirmek için, tüm 'birliktelikleriyle' gelmelerine de... Masaların birinde, yüzü denize dönük yaşlıca bir adam oturuyordu. Anlatamayacağım bir duygu beni kendisine çekmişti. Yanındaki masaya ilişmişti. 'Geleceğini biliyordum' demişti. Geleceğini biliyordum... Başka hikâyelerde de duyduğum, eski, bende her zaman hafif bir ürperti uyandırmış, çağrışımlarına kayıtsız kalamadığım o cümlelerden biriydi bu. Hafiften gülümseyerek, içimdeki sesi duyduğunu belirtmek istemesine bakmıştı. "Sabahları bu saatlerde sık sık gelirim buraya. Sık sık, sağlığım elverdikçe... Daha başka yerlerim de var elbet. Ama bu köşeden, tüm yitirdiklerime rağmen hiç kopamadım, ayrılamadım... Sizi bekliyordum..." demişti sonra. Yüzüne bu sözlerle yaklaşmıştı. Ürpertimin nedenini anlıyordum. Karşımdaki adam, bana şaşılacak ölçüde benziyordu. O benim yıllar sonraki

halimdi, aynamdı sanki. Bunun ayırdına vardığımı görmekten, hissetmektendi sanki gülümsemesi. O eski, unutamadığım rüyalarladakini anımsatan bir gülümsemeydi bu. “Bazı buluşmalar anlatılamaz, güvendiğiniz, sığındığınız tüm sözcüklere karşın anlatılamaz” demişti. “Tıpkı o hikâyelerdeki gibi... Esrarengiz bir adam, bir yere gittiğinizde sizi karşılıyor, geleceğinizi biliyordum diyor...” demiştim. “Tıpkı bazı hikâyelerdeki gibi... Bu uzun hikâyenin ne de olsa sonuna geldiniz... Sonuna geldiğinize inandığınız bir yerdesiniz en azından, bir şeyleri bir süreliğine bırakmak, tüketmek istediğiniz bir yerde...” demişti. “Kimi ilişkilerin bitirilemeyeceğini, bir başkasında, başkalarında bir biçimde devam edeceğini de biliyorum ama” demiştim. “Haklısınız... ancak ilişkiler gerektiğince yaşanınca, bedelleri ödenerek yaşanınca, farklı sözcüklerle dile getirilmek isteniyor...” demişti. “Kozasını er ya da geç kırmayı, kelebek olmayı bilmek gibi bir şey...” demiştim. Susmuştu... Denize, uzaklara bakmıştı... “Sizi bu uzun hikâyenin başına da koyabilirdim” demiştim sonra... Sonunu getiremediğim, tamamlayamayacağımı her geçen gün biraz daha çok anladığım, ama bir türlü vazgeçemediğim, zaman zaman da yeni bir umutla dönmek istediğim o metne, bu uzun yazımda uygun bir yer bulmak içindi biraz da bu cümlem. Artık anlatabilirdim. Sevdiğim, beni farklı biçimlerde etkilemiş birçok kitabın küçük bir çağrıyla başladığını söyleyebilirdim... Unutamamıştım. Zaman bir kez daha benim zamanımdı. Sözcükler bir kez daha, bir araya getirmeye çalıştığım, başka bir yeri yeniden umutlamamı sağlayabilecek o sözcüklerdendi... Bir mektup, bir pusula ya da beklenmedik bir sesleniş... Her hazırlık bambaşka bir insana, bir duygu dünyasına, bir olasılığa yolculukla anlam kazanır artık. Neler yaşanacaktır o yolun bir yerlerinde, bizi kim çağırmıştır, bizi orada, çağırıldığımız o yerde, hangi umutlar ya da bilinmezlikler bekler?.. Çantalar toplanır, giysiler hazırlanır. Soru, o şiirlerde kalmış sorulardandır. Bu kez neler alınmalı?.. Bu kez hangi kitaplar, kokular, nesneler, sanrılar, sözcükler ya da anılar götürülmeli?.. Bu kez neler, bir daha dönülemeyeceğine göre... Bu kez neler, böyle bir umut yeniden doğurulamayacağına göre... Büyü başlamıştır ar-

tık. Ölüm duygusunu her zamankinden daha özgürce taşıyabilersiniz artık... Posta kutuma bırakılan o mektuba yeniden bakmıştım. Adres de, buluşma saati de çok açık bir biçimde belirtilmişti. Yeni, yıllardır beklediğim, artık kaçamayacağım bir gidişin başlangıcındaydım. Uzun, kolay kolay bitmeyebilecek bir yolculuktu çağrıldığım. Yanıma istediklerimi, alabileceğim, kopamayacağımı sandığım tüm eşyalarımı alabilecektim... Verilen adrese, belirtilen, benden beklenen saatte gitmiştim. Gözlerden, bilinen birçok 'yazı'dan enikonu uzak, kendinde bir tarihi, birçok ayrıntıyı saklayan bir lokantaydı ulaştığım. Çevreme bakmıştım. Gözüme ilk çarpan, derin, çok derin bir sessizlikti. Derin, çok derin bir sessizlik... Bir içine kapanmışlık... Kimi masalarda, çevrelerindekiyle bakmaksızın oturanlar, aralarında konuşanlar vardı. Bambaşka, bana uzak, çok uzak bir dünyada gibiydiler. Onları loş, belirsizliğin gerektirdiği bir ışık aydınlatıyordu. Ortama biraz alışınca, bu insanların 'o hikâyedeki' insanlar olduğunu ayırımsadım. Başka bir dünyayı ve hayatları konuşuyor gibiydiler. Beni görmemişlerdi. Orada yoktum, oraya gelmemiştim sanki. Yabancılığımı, yabancılığımın beni getirdiği yeri, bir kez daha anlamaya çalışmam gerektiğini düşünmüştüm. Susabilirdim öyleyse, susmayı, beklemeyi ve yeniden görmeyi deneyebilirdim. Barda yaşlıca bir adam duruyordu. Durmanın ya da bir değişmezlikte yıllar boyunca kalmanın, beklemenin de farklı görüntüleri vardı elbet. Durmanın ya da bir değişmezlikte yıllar boyunca kalmanın, beklemenin de farklı görüntüleri vardı... Kendisine yavaş yavaş, biraz da çekinecek yaklaşmıştım. Onu herkesten çok daha iyi tanıyordum sanki. O güne dek gördüğüm, tanıdığımı sandığım birçok insandan çok daha iyi... Çekingenliğimin bir korkuya dönüşmesi kaçınılmazdı bu durumda. Kendimi, içimdeki insanı yeniden duyar gibiydim. Gülümsemişti, 'Geleceğinizi biliyordum... Sizi çağıran bendim...' demişti. 'Sizi çağıran bendim... Er ya da geç, gelecektiniz... Er ya da geç... Ne kadar kaçsanız, birileriyle karşılaşmaya direnmeniz de... Birilerinde, birilerine karşın dinlenmeyi tercih etmeniz de...' Korkumun kaynağına o anda varmıştım. O benim uzaktaki, çok uzak bir gelecekteki yaşlılığımdı... 'İyi de, hikâyem, anlatmak,

yazmak, sonuna kadar yaşamak istediğim o hikâye henüz bitmedi ki...’ demiştim... Başını önüne eğmiş, bakışlarını, bakışlarımdan kaçırmaya çalışmıştı bu sözlerim üzerine. Gözlerini, tezgâhın üzerindeki ellerinden, bende, birçok dokunuşça, unutulmak istenmiş, henüz bilmediğim birçok dokunuşça şekillendiği izlenimini bırakan parmaklarından ayırmaksızın, ‘Biliyorum, biliyorum, henüz bitmedi... Kimi hikâyeler hiç bitmez... Kimi insanlara kimi hikâyeler hiç bitmez...’ demişti. Kimi insanlarla, kimi ilişkiler hiç bitmez... Kimi hikâyeler hiç bitmez... Nedendi bu sözler, hangi insan, hangi anlatamayış, hangi ‘iskalama’ ya da son cümle içindi?.. Birbirimize bakamıyorduk... Birbirimize o buluşmanın hiçbir anında gerektiğince, gönlümüzce bakamayacaktık... ‘Başlangıçlar ya da son adımlar... Arada küçük, çok küçük bir fark var sanki... Küçük, çok küçük bir fark... Herkesin kendine göre anlamlandırabileceği, daha da doğrusu kendinin kılmak isteyebileceği bir cümlelerin, tek bir cümlelerin getirdiği bir fark... Yolculuğun başladığı o yere, er ya da geç dönülüyor çünkü sonuçta... Yolculuğun başladığı o yer, er ya da geç görülebiliyor... Yürümenin, gerçek anlamda yürümenin kendinizde, kendi tanrınıza doğru ilerlemek olduğunu da anlıyorsunuz, keşfediyorsunuz zamanla. Hikâyeler bu yüzden yaşanmak isteniyor... Kimi hikâyeleri belki de bu nedenle içinizde, yalnızca kendinizle konuşarak tüketebiliyorsunuz...’ demişti. ‘Bir düşte buluştuğumuza, bu düşün, daha önce anlatmaya çalıştığım birçok düş gibi, günün birinde bir yazıda, bambaşka bir yazıda hayat bulacağına inanmak istiyorum’ demiştim. ‘Kimi düşleri anlatamazsınız. Kimi düşlerinizi hiçbir zaman anlatamayacaksınız’ demişti. Bu buluşmayı ‘yazımın’ neresine, hangi düş adına koymam gerektiğini, daha da önemlisi, beni bu yere niçin çağırdığını sormuştum o zaman da kendisine. Gülümsemişti, bana ilk kez uzun uzun bakmıştı. ‘Hâlâ anlamadınız mı? Çevrenize baksanıza. Onlar sizin kahramanlarıңызdı, başka hikâyelerde anlattıklarınız, anlatmaya çalıştıklarınızdı...’ demişti. ‘Ama hiçbiri benimle konuşmuyor, hiçbiri beni tanımaşa benzemiyor. Üstelik ben onları ilk kez burada, bu beklemediğim yerde görüyorum sanki’ demiştim. Gülümsemeye devam ediyordu...

‘Şimdi, yeni, gerçekten yeni bir hikâyeye var mısınız?’ diye sormuştu. Kapiya bakmıştım o anda. “Doğru yere bakıyorsunuz... Ama buraya günün birinde yine geleceksiniz... Yine... Hiçbir zaman buluşamasak da... Yine... Hakkı verilmiş, bedeli gerçekten ödenmiş o ‘yazı’ için” demişti... Güneşin, o sabah kahvesinde, kendisini yavaş yavaş hissettirmeye başladığı bir zamana varmıştık. Susmamız, kısa bir süreliğine susmamız gerekiyordu, tamamlamamıştım, yalnızca başlamaya cesaret edebildiğim hikâyenin bu yerinde. Sohbetimizi, bir başka deyişle, bir kez daha birçok duyguyla, birçok eksiklik ve anlatılamayacak, paylaşılamayacak bir eski zaman fotoğrafına sığdırılabilecek bir sessizlik bölmüştü. “Bu hikâye farklı bir insanla, farklı bir yerde bitecekti...” demiştim sonra bu sessizliğin her yerlerinde. Hikâyem farklı bir yerde bitecekti... O sonda, o son adımları en azından bir insana, beni gerçekten dinleyeceğine inandığım bir insana anlatmak istemiştim çünkü... “Beni farklı umutlar adına, uzun, çok uzun bir zaman için terk eden, Ege sahillerinin birinde, bir ressamla birlikte yaşamaya giden bir kadın vardı... Yıllar sonra, beklemediğim bir zamanda geriye dönecekti... Yıllar sonra, beklemediğim, kendimi, kendime biraz daha çok alıştırdığım, verebildiğim bir zamanda... Yıllar sonra Şile’de, Şile sahillerinin birinde buluşacaktık. O sahilde, bastığımız yeri hissedebilmek umuduyla, çıplak ayaklarımızla yürüyecektik. Çıplak ayaklarımızla, el ele... Son bir yürüyüş için... Son bir yürüyüş ya da hayatımızdaki ilk gerçek yürüyüş için... Ardımızda kalan hikâyeleri belki de o zaman anlatacaktık, anlatmayı başarabilecektik... Hikâyelerimizi, masallarımızı o zaman anlatabilecektik birbirimize. O zaman... Düşlerimizde, son düşlerimizde, gerçek dokunuşları tanımış insanlar olarak ölmek için...” demiştim. “Hikâyenin bittiğini kim söyledi ki?.. Bütünün parçalarını birleştirebilmek için, başka insanlarda, başka sesleri ve dilleri de denemeniz gerekecek. Durmanız mümkün değil artık. Ama o yeri, o lokantadaki insanları görebilmek ya da o sahildeki yürüyüşü yaşayabilmek için vakit erken, henüz çok erken... Size şimdilik, bir başka kumsaldaki deniz kabuklarını önerebilirim. Bir başka kumsaldaki deniz kabuklarını... Küçük

bir ipucu niyetine..." demiştim. Bir süre daha oturmuştuk öyle. Bir süre daha konuşmadan ya da o anlar, o zaman için konuşabileceklerimizi konuştuğumuza inanarak... Yerinden sessizce, yavaş yavaş kalkmıştı sonra. Bir şeyler söyleyecek gibi olmuştum. Durmuştu. Parmağıyla denizi ya da karşı sahilde bir yerleri işaret etmişti. Denizi ya da karşı sahilde bir yerleri... O yolculuğa hiç kimseyle çıkamayacağımı bana bir kez daha hatırlatmak istercesine... O yere, günün birinde ulaşabileceğime inandığım o yere gidebilirdi artık. Ben şimdilik kendi yerimde, görebildiğim son sahilde kalacaktım...

(...) İşte şimdi bir kez daha baş başayız. Bir kez daha kendimizle, hayallerimiz, paylaşamadığımız hikâyelerimiz ve göze alamadığımız ödeşmelerimizle baş başa... Bir kez daha orada... Bir kez daha hak ettiğimiz yerimizde... Bir kaçış, yıllardır beklediğimiz, beslediğimiz bir kaçış için sevmiştik oysa birbirimizi. Bir kaçış için... Kaçış aşklara yakışıyordu çünkü. Kaçış aşklara yakışıyordu... Bu kaçış efsanesine sonuna kadar inanmak istemiştik çünkü... Bu kaçışın anlamına, bizdeki asıl anlamına ulaşmamız mümkün müydü ama?.. İşte şimdi bir kez daha yemek yiyoruz, bir kez daha sevişiyor ve ölüyoruz sığındıklarımızla. Aşk, oncasına yücelttiğimiz aşk bile, kendince bir cinayete dönüşmüyor muydu üstelik, bir yerden, bir sınırı daha aştıktan sonra... Aşk, bir başkasında ölmek değil miydi?.. Aşk, adı değiştirilmiş bir başka yalnızlık oyunu değil miydi?.. Aşk, odalarımızda, yalnızca kendi odalarımızda, başka odalara yabancı, uzak, çoğu kez kayıtsız kalarak yaşadığımız o eski aldanmalardan artakalan birkaç fotoğraf değil miydi?.. Bizi bu cinayetlere, 'değerlerimiz', 'çıplaklığın' hep bir utanç bilinmesiyle, çevremize, kendimizi korumak için gerdiğimiz dikenli tellerimiz ve döşediğimiz mayın tarlalarımız getirmemiş miydi?.. Bu sınırların içinde yaşadıklarımızı, bir başkasına nasıl, hangi görüntülerimizle duyurabileceğiz bu durumda?.. Başkalarının bilinmeyen, başkalarına karşın yaşanamayan öylesine çok hikâyeye vardı ki bu şehirde. Kafamız, bizden gerçek bilgileri gizleyen öylesine çok bilgiyle doldurulmuştu ki...

Tüm yaşananlar, bir kelebek olamamanın acısıyla açıklanabi-

lirdi belki de, evet. Bir kelebek olamamanın ya da olamayacağını bilmenin acısıyla... Onca sağırlığı ve terk edilmişlik duygusunu da açıklamıyor mu bu küçük ölüm?.. Onca sağırlık ve terk edilmişlik duygusu, daha uzun yaşama çabamızın bize armağanı değil mi?.. Binlerce, milyonlarca, yüz milyonlarca koza görüyorum tüm bunları düşündüğümde. Binlerce, milyonlarca, yüz milyonlarca sessiz koza... Ve tüm bunları düşündüğümde... Tüm bunları düşündüğümde... ‘Ahlaksız’ olmak istiyorum...

‘Ahlaksız’ olmak, evet. Bize o dünyaları, o görkemli yapıları, ışıkları ve bilgileri verenleri beklentilerini boşa çıkarmamak için ‘ahlaksız’ olmak... ‘Ahlaksız’ olmak... ‘Ahlaksız’ olmayı da bilmek... Kendi ‘ahlak’ımı en sonunda bulabilmek, daha da önemlisi, kendimi bir başka ‘ahlak’ta yeniden keşfedebilmek için... O beklentilerin içinde olanlara göre, burada anlatılanların da hiçbir özelliği yoktu zaten... O hikâyelerin kahramanları, o dünyalarda, hayatlarda ve tarihlerde, hep aynı şekilde, aynı düşler ve yanılsamalar için âşık oluyordu. O hikâyelerin kahramanları, aynı yollardan giderek birbirlerine ya da kendilerine ihanet edebiliyordu, aynı yolların çağrısına uyarak pişmanlık duyuyor ya da aynı yalanda kalıyordu. Her insanda hiçbir zaman unutulamayacak fotoğraflar, sokaklar ve küçük dükkânlar vardı... Tüm bunları neden anlatmak istedim öyleyse?.. Bunun tek bir yanıtı yok. Biraz kendimden, biraz o renklerden, biraz da o ‘dillerden’ söz etmek istedim belki. Biraz kendimden, biraz o renklerden, biraz da o ‘dillerin’ bizde bıraktığı tarihlerden ve hikâyelerden... Ama tüm bunları, tüm umutlarıma ve çabalarıma karşın, nereye kadar anlatabildim? Doğrusunu söylemek gerekirse bunu da bilmiyorum. Şimdi tek bildiğim, ‘oralara’ uzun süre için dönmeyeceğim, dönmek istemeyeceğim. Alışıldık, bildik, sıradan, anlatmaktan belki de hiçbir zaman vazgeçemeyeceğim o kumsallardan birini düşünüyorum şimdi bir kez daha. Alışıldık, bildik, sıradan, herkesin en nihayet gerçek, daha da önemlisi kendi olabileceği o kumsallardan birini... O anda bir sigara yakabilirim. O anda, o denizde daha uzaklara daha çıplak, yürüyebilirim. O anda, tüm yaşananlara karşın, o insana, o sözcüklerle dönebilirim... O insana o sözcük-

lerle dönebilirim... O insana bir kez daha 'anlat bana...' diyebilirim. 'Anlat bana', evet. Anlat bana... Bir kez daha anlat... Bir kez daha... O yer için, o zaman için, o insan için anlat... O ülke için, ülkemiz için anlat... Bana bir kez daha inanabileceğim yeni bir hikâye anlat... Bana daha doğru, daha gerçek, 'korunmasız' bir hikâye anlat... Anlat... Anlat... Anlat...

*İstanbul'un "batı"ya en yakın yarımadasında,
bir "yabancı" olarak doğmak benim suçum değildi...*

*İstanbul'u bir masal gibi yaşamak da benim suçum
değildi, başka kitaplardaki insanlara ya da hayatımın
bana yön veren hikâye ve oyun kahramanlarına zaman
zaman benzemeyi istemek de...*

Benim İstanbulum bir masaldı sonuçta...

Nihayet roman gibi bir roman...

Attilâ İlhan

ISBN 978-605-111-097-4

Sertifika no: 11940